ఆంధ్ర మహాభారతము

సంశోధిత ముద్రణము

తృతీయ సంపుటము

విరాట - ఉద్యోగపర్వములు

294.592
AND

కేంద్ర ప్రభుత్వ - ఆంధ్ర ప్రభుత్వముల
ధనసహాయముతో ముద్రితము

1970

C1

ANDHRA MAHABHARATAMU

CRITICAL EDITION

Vol. III

Virata-Udyoga Parvas

DR. B.R AMBEDKAR OPEN UNIVERSITY
UNIVERSITY - LIBRARY

N10246

419—A

ANDHRA MAHABHARATAMU

(Critically edited for the first time)

Editorial Board

PROF. K. LAKSHMI RANJANAM (*Chairman*)

PROF. D. VENKATAVADHANI

Advisory Board

RALLAPALLI ANANTA KRISHNA SARMA

VEMPARALA SURYANARAYANA SASTRY

DEEPALA PITCHIAH SASTRY

Published with the financial assistance of the Government of India and the Government of Andhra Pradesh by the Department of Telugu, Osmania University, Hyderabad - (India)

1970

Aova 105B160.

ANDHRA MAHABHARATAMU

Virata-Udyoga Parvas

VOL. III

Critically Edited by

PROF. D. VENKATAVADHANI
PROF. B. RAMA RAJU
DR. P. DURGAIAH
DR. P. MADHAVA SARMA
DR. M. KULASEKHARA RAO
SRI C. RANGACHARYULU
DR. B. V. KUTUMBA RAO
DR. K. V. RAMAKOTI SASTRY
DR. K. SUPRASANNA CHARYA
DR. M. RANGA RAO
PROF. K. LAKSHMI RANJANAM

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
V.R. NARLA
D.P.R.I.
Acc. No
10246

TELUGU DEPARTMENT
OSMANIA UNIVERSITY
HYDERABAD (INDIA)
1970

First Edition
Copies 3,000.
Price Rs. 15/- (Rupees Fifteen only)

294.5923
AND

All rights reserved

Printed at the Osmania University Press
Osmania University
Hyderabad-7 (A.P.)

4

ఆంధ్ర మహాభారతము

సంశోధితము ద్వితీయము

తృతీయ సంపుటము

విరాట – ఉద్యోగ పర్వములు

ఆంధ్ర మహాభారతము

సంశోధిత ముద్రణము

కార్యవర్గ సంపాదకులు

ఆచార్య ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం [అధ్యక్షులు]

ఆచార్య దివాకర్ల వేంకటావధాని

సలహా సంఘము

శ్రీ రాళ్ళపల్లి అనంతకృష్ణ శర్మ

శ్రీ వెంపరాల సూర్యనారాయణ శాస్త్రి

శ్రీ దీపాల పిచ్చయ శాస్త్రి

భారత ప్రభుత్వ – ఆంధ్ర ప్రభుత్వముల
ధనసహాయముతో ముద్రితము

1970

6

ఆంధ్ర మహాభారతము

సంశోధిత ముద్రణము

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
V.R.NARLA
D.P.R I.
Acc. No.

సంపాదక వర్గము

ఆచార్య దివాకర్ల వేంకటావధాని
ఆచార్య బిరుదురాజు రామరాజు
డాక్టరు పల్లా దుర్గయ్య
డాక్టరు పాటిబండ మాధవశర్మ
డాక్టరు మడుపు కులశేఖరరావు
శ్రీ చెలమచెర్ల రంగాచార్యులు
డాక్టరు బొడ్డపాటి కుటుంబరావు
డాక్టరు కేతవరపు వేంకటరామకోటిశాస్త్రి
డాక్టరు కోవెల సుప్రసన్నాచార్య
డాక్టరు మాదిరాజు రంగారావు

ఆచార్య ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనం.

తృతీయ సంపుటము. విరాట – ఉద్యోగ పర్వములు

తెలుగు శాఖ

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము

హైదరాబాదు

1970

ప్రథమ ముద్రణము

ప్రతులు. 3,000.

వెల రూ. 15/- (పదిహేను రూపాయలు)

సర్వస్వామ్యములు ఉస్మానియా

విశ్వవిద్యాలయము వారివి

ముద్రాపకులు

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయ ముద్రణాలయము

హైదరాబాదు

1970.

కిమస్థిమాలాం కిము కౌస్తుభం వా
పరిష్కృియాయాం బహుమన్యసేత్వమ్
కిం కాలకూటఃకిమువా యశోదా
స్తన్యం తవస్యాదు వద ప్రభోమే.

4-1-11.

పాృంశుఁ బయోదనీలతనుభాసితు నుజ్జ్వలదండధారుఁ బిం
గాంశు జటాచ్ఛటాభరణు నాగమపుంజపదార్థ తత్త్వ ని
స్సంశయకారుఁ గృష్ణమృగచర్మకృతాంబరకృత్యు భారతీ
వంశవివర్ధనుం ద్రిదశవందితు సాత్యవతేయుఁ గొల్చెదన్.

6-1-71.

CONTENTS

VIRATA-UDYOGA PARVAS

1.	RASHTRAPATI'S BLESSINGS	
2.	FOREWORD—DR. D. S. REDDI (FORMER VICE-CHANCELLOR, OSMANIA UNIVERSITY)	
3.	INTRODUCTION (ENGLISH)—PROF. K. LAKSHMIRANJANAM	1-60
4.	CRITICAL APPARATUS	61-70
5.	INTRODUCTION (TELUGU)—PROF. D. VENKATAVADHANI	71-97
6.	CONTENTS OF THE TEXT	99
7.	TEXT-VIRATA AND UDYOGA PARVAS	1-660
8.	FIRST LINE INDEX	661-712

RASHTRAPATI'S BLESSINGS

I am delighted to go through the Volumes of Andhra Mahabharata edited by Professor K. Lakshmi Ranjanam and other scholars. I wish this great work by these estimable persons and scholars every success.

RASHTRAPATI NILAYAM
BOLARUM (A.P.)
9-10-1969.

Sd/- V. V. GIRI

FOREWORD

The publication of Volumes 3 and 4 of the Critical Edition of Andhra Mahabharata, in quick succession, is an achievement, which the Editorial Board can be proud of. Volume 3 consists of Virata and Udyoga Parvas and Volume 4 consists of Bhishma and Drona Parvas. As scholars are aware the entire Telugu Mahabharata from Virata Parva is the work of Poet Tikkana Somayaji who rendered it in Telugu from the original Sanskrit. The Poet has succeeded in preserving the original beauty so well that even scholars find it difficult to imagine that the work is a translation. Tikkana is, therefore, rightly acclaimed as one of the greatest of Telugu poets.

It is hardly necessary for me to re-iterate that the Mahabharata is among the world's greatest epics. It is not only a poetical record of great deeds but a treasure of knowledge and wisdom revealing a great philosophical and psychological insight into human nature. It upholds the great moral and ethical values that should guide human conduct, which are of relevance even in the contemporary world. The book is, therefore, worthy of study not merely because it is a master-piece of poetry but because it is also a source of inspiration and even solace in life's struggle.

These two volumes like the earlier ones are based on a critical study of a large number of Palm leaf manuscripts, collected from different parts of the State and edited by a team of competent scholars in Telugu. I again thank the Government of India and the Government of Andhra Pradesh for providing the necessary financial assistance to enable the publication of this great work and it is my hope that the aid will continue till the entire work is published as planned. The progress made so far would, I have no doubt, convince the Governments of the quality of the work. I am also deeply grateful to the authorities for having given me the privilege of writing the foreword for these two volumes even though my own connection with the University is now remote.

I take this opportunity to congratulate the Editors and their colleagues for an excellent collaborative performance. I get vicarious satisfaction from the success of this project, as it was initiated in my time, though the credit for convincing me and the Syndicate of the Osmania University of the worthwhileness of the project should go to Prof. K. Lakshmi Ranjanam whose persistent advocacy overcame our doubts about the feasibility of so vast a project as this. When completed it will be more than a critical edition of Andhra Mahabharata but will, I am confident, be a Definitive Edition.

D. S. REDDI
13-11-1970

ANDHRA MAHABHARATAMU

CRITICAL EDITION

VOLUME III

TIKKANA SOMAYAJI

General Introduction—His Life and Times

We now introduce to our readers Tikkana Somayaji the second great poet of Andhra Mahabharata. Indeed he is considered the greatest poet of Telugu to the present day, surpassing in some respects even Nannaya Bhattu, the father of Telugu Poetry. Tikkana enjoys the titles—' Ubhaya Kavi Mitra ' and ' Kavibrahma '. The former title implies a poet skilled in composition in both the languages Sanskrit and Telugu. This interpretation is supported by the statement of a contemporary poet, Ketana, who dedicated his work 'Dasakumara Charitramu' to Tikkana. Ketana observes [1]"the revered Minister Tikkana who distinguishes himself in the court of King Manumasiddhi, enjoys the title ' Ubhaya Kavi Mitra ', by his high skill in Sanskrit and Telugu ". One may as well say that Tikkana deserves this title by being an expert in the two famous schools of poetry prevalent in Telugu at that time. They are the Marga and Desi Schools of poetry. Tikkana Somayaji effected a judicious combination of these Ritis.

The second title ' Kavibrahma ' is an indication of his eminence in the galaxy of Telugu poets. It means the supreme creator in the field of poetry. The earliest mention of this

---

1. Dasa—1-92.

embellishment occurs in [2]Harivamsa of Yerrapragada. Yerrapragada is the third great poet of Andhra Mahabharata. We introduced him in the second volume of this Critical Edition (Aranya Parva). He flourished nearly half a century after Tikkana. Somayaji is a distinction which poet Tikkana earned by performing the Vedic sacrifice—Yajna. The words Amatya (minister) Dandadhisa (commander) are also appended to his name. This is to indicate that he belongs to the Niyogi branch of Telugu Brahmins. Among Telugu Brahmanas there are two major divisions (now fast disappearing)—Niyogi and Vaidika. The former sect besides studying the Vedas lent themselves to administrative service under the ruling Kings. They were often ministers and commanders of armies. Hence the designation Minister or General is applied to them. The Vaidika Class of Brahmans devoted themselves mainly to the study and dissemination of Vedic lore. Our poet Tikkana while belonging to the Niyogi branch showed praise-worthy devotion to Vedic performances, the culmination of which was the Yajna. This made him a Somayajin, an exalted distinction.

Tikkana's name is considered an abbreviation of Tirukala, which is a vernacular form of God Srikala Hastiswara of Kalahasti, Chittore District. In former times Telugu masculine names often ended in words Anna (Brother) and Ayya (father). Ana and Aya are only their variations. Thus we get Nann-aya, Tikk-ana. Curiously the feminine terminations also were added to masculine names; Amma (mother) appa (sister). Reddamma, Krishnappa are masculine names. Their variations—Ama and apa also are common; Nann-apa-arya—the great Nannaya Bhattu. Per Contra we have ladies with names ending in masculine terminations. It is said that in some Velama families this custom obtains. At any rate queen Kakati Rudrama Devi assumed the male appellation Rudra Deva Maharaju. Poet Tikkana Somayaji was a contemporary of Rudrama Devi and her father Ganapathi Deva.

---

2. Hari—Purva Bagha 1-9

3

Tikkana's Family

The Chief sources of information regarding the family of this poet are (1) his own works, Nirvachanottara Ramayana and Andhra Mahabharata, (2) Dasakumara Charitra of Ketana. Tikkana is very brief in his references to his family. In his earlier work Nirvachanottara Ramayana he refers to his grandfather Bhaskara whom he calls the lord of Guntur and that he was a poet of renown. About himself he says that he is the son of Kommana (father) and Annama (mother). They belong to the Gautama Gotra and Apastamba Sutra. Tikkana is a worshipper of the feet of Lord Maheswara. In the prologue to Virata Parva of Mahabharata, Tikkana is equally brief about his family though he vouches us a few more details. Here it is stated that his father Kommana also is the lord of Guntur. He is the Youngest of the four sons of Bhaskara, the other three being Ketana, Mallana and Siddhana. His father is well versed in the Veda. Thus Tikkana did not trace his family beyond his grandfather.

Fortunately the gap was somewhat filled up by poet Ketana. It is a custom with Telugu poets to describe the patron who receives dedication of a Kavya. Incidentally his family also figures in. The author of Telugu Dasa Kumara Charitramu begins the account of Tikkana's family with the sage Gautama. It will be remembered that Tikkana belongs to this Gotra. This ancient Rishi is said to have defeated God Brahma in a Philosophical discussion. In this dynasty was born a Brahmin named Mavena, well versed in the Vedas. To him was born Gunda and his son Ketana married Nachamma. To them were born three sons, Gunda, Bhaskara and Maheswara. This Bhaskara is the grandfather of the poet of Mahabharata. Bhaskara had four sons as already noted and the father of Tikkana, Kommana Mantri is the last son of Bhaskara. We may draw a genealogical table of this family for the convenience of the reader to the extent necessary to understand the narrative.

Gautama—Sage

In his gotra

Mavena

Son Gunda

Son Ketana=Nachamma (W)

Gunda | Bhaskara (1) (W) Kommama | Maheswara

Ketana | Mallana | Siddhana (W) Prolama | Kommana =Annamma(W)

Tikkana (Commander) | Pinna Bhaskara (2) | Tikkana (Poet)

When did Mavena, the known progenitor of this family flourish. It will be an interesting question. Here late Sri Chaganti Seshayya helps us by a suggestion. Mr. Seshayya, author of Andhra Kavi Tarangini is a copious writer on the lives of Telugu poets. On the basis of an [3]Inscription bearing Saka date 1051 (A.D. 1129) he states that " Mavena is an officer for tax-collection in the Guntur District. In Saka 1051 he made a donation for a lamp in the temple of God Sakaleswara, presiding in the village of Mavendala, in the Sattenapalli Taluq of the above district ". There is of course no clinching evidence that this Mavena is the first historical person in the family of Tikkana. But there is a strong probability. The family of our poet originally hails from Guntur District. Both his grandfather and father were associated with Guntur. It is only subsequently that this family shifted its field of activity to Nellore. Therefore we can well understand Mavena, in the Guntur region. The inscription describes him as ' Sunkru Veggada Mavena ". Here Sunkru is a colloquialism for Sunkari, tax-collector. Veggada is clearly Preggada. The Niyogi Brahmins often assume this description, meaning a minister or officer.

---

3. A. R. No. 290–1932–33 A. K. Tarangini, Vol. II, Papge 152.

The time factor is also in favour of this identification. Five generations rolled on between Mavena and the poet of Mahabharata whose date we are going to fix tentatively between A.D. 1215-1280. Counting back at the rate of 25 years for a generation, we find that Mavena is removed by 125 years from the poet. This places him at the end of the eleventh century. There is no inconsistency in his making a donation to God Sakaleswara Deva of Mavendala in A.D. 1129.

Leading Members of the Family

Our concern is more with two or three leading personalities of this family. Ketana describes the numerous members of this family in good faith. There is little that is historical about many of them. One curious detail is that each member is blessed with many sons and not a single daughter. One wonders whether nature is so freakish for generations. We can only refer to the fondness of a Hindu parent for sons because they alone are entitled to offer him libations. Perhaps Ketana set the fashion for the Telugu poets of the 18th Century in the description of the families of patrons. Poets like Enugu Lakshmana Kavi give very long genealogies without mentioning a single female descendant. Be it as it is.

In the long list of the members of this family supplied by Ketana four only need some notice from us besides the poet himself. Incidentally the surname of this family is mentioned by Ketana as Kottaruvu. This may be the name of a village. Village names often occur as surnames among the Telugu people. Out of the prominent four persons of the Kottaruvu family Bhaskara Mantri, grandfather of Tikkana deserves mention. We may call him Bhaskara I. The poet himself remembered his grandfather with much respect in Nirvachanottara Ramayanamu. Ketana also describes him " Bhaskara is endowed with the power to bless and curse (perhaps like ancient sages); proficient in the art of literature; one who walks the path of Dharma, one who is devoted to the feet of Lord Siva ". Tikkana calls him the lord of Guntur. This lordship does not imply any regal authority over Guntur. Scholars think that Bhaskara must have been the Chief Karanam of this town. Karanam meaning the head revenue

accountant of a village is a very humble officer now. But the office carried considerable importance and dignity in the middle ages. The grandfather of poet Srinatha was similarly a Karanam of Kalpattana. The author of Vaijayanti Vilasamu, Sarangu Tammaya was the Karanam of the city of Golkonda during the time of Mohmad Kuli Kutubshah. Bhaskara I must have flourished at the close of the 12th Century. At this time the Guntur region was under the immediate rule of the Kota dynasty with its headquarters at Amaravati, the great ancient Buddhist Centre. The Kotas were brought under subjection by Kakati Rudradeva about A.D. 1182. He gave back the Kingdom to Kota Keta II. The power of the Velanati chiefs was on the decline.

The next person of the Kottaruvu family whom we need notice is Siddhana, the third son of Bhaskara I. Ketana described him thus " General Siddhi is reputed as the establisher of the Kings of the solar race (meaning the Telugu Choda family of Nellore); a great philosopher, a veritable Brihaspati in state craft. He is the favourite minister of King Choda Tikka ". Bhaskara I is not mentioned in any inscription but minister Siddhana is indistinctly mentioned in one record of [4]Saka 1174 (A.D. 1252) where it is said that Siddaya Praggada Tikkayanatha Preggada was engaged in friendly conversation with Mahamandaleswara Tikkaya Deva Maharaju. There is some confusion in this inscription. Tikkaya Deva referred to here must be King Tikka I of Nellore. From other sources we know that this king died about A.D. 1248. Hence his holding converse with minister Siddhaya Tikkaya is evidently wrong. We will come to this in another part of our discussion. For the present it is enough to note that Siddhana, son of Bhaskara I was a minister of Choda Tikka. This record gives us an additional piece of information that Tikka (also known as Khadga Tikkana) was the minister of Choda Tikka.

The third person of consequence in the Kottaruvu family is Tikkana, the eldest son of Siddhana, minister of Choda Tikka.

---

4. Inscriptions of Nellore District, Page 1394. Vide A. K. T. Vol. II, Page 238.

This Tikkana is more known for his qualities as a soldier and as a brave fighter. In order to distinguish him from poet Tikkana, the world calls him Khadga Tikkana. Khadga is the sword. In what wars he distinguished himself, we have no information. There is a well known ballad poem, 'Katamaraju Katha'. This deals with a battle fought between the forces of Manuma Siddhi II, son of King Tikka I and the forces of a local chieftain, Katamaraju. It arose out of a dispute due to the refusal of Katamaraju to pay the grazing Tax to Manuma Siddhi. Khadga Tikkana, the general of Manuma Siddhi earned laurels in this grim battle, though he ultimately fell on the battle field. That he succeeded his father Siddhana as minister of the Nellore Kingdom and continued in that office upto A.D. 1252 at least, is vouched by the above inscription.

The fourth person of some distinction in this family is Pina Bhaskara (whom we call Bhaskara II). He is the last son of minister Siddhana noted above. His name is not familiar to History or Literature. However poet Ketana mentions one fact which has some significance to us. In describing Bhaskara II he says "People say that Bacha (Bhaskara) proved a veritable submarine fire to the fierce ocean of Seunas. He drank it up like Agastya and dried it up like Sri Rama. He enjoys the title Nannana Gandha Varana". This is a useful piece of information. But where and when Bhaskara II confronted the Seunas and inflicted a defeat on them is not stated. Seuna means the Yadavas of Devagiri. We may tentatively suggest that Bhaskara II distinguished himself in the battles of King Tikka I with the Yadava forces.

Parents of Tikkana Somayaji

The fame of this family reached its pinnacle under our poet Tikkana Somayaji. As far as our information goes on the basis of Ketana, Tikkana seems to be the only son of his father. His father Kommana must have continued at Guntur in the capacity of Karanam like his father Bhaskara I. Some times Kommana is also called Dandanatha. We may conclude that his status was raised to that of a captain of some forces when his brother Siddhana became the Minister of King Tikka I of Nellore.

How this family of Guntur came into intimate contact with the rulers of Nellore is not very clear. We may remember that the Kakatiyas were in close alliance with the Kota chiefs of Amaravathi from the time of King Rudra. Emperor Ganapati Deva launched upon the conquest of Velanadu very early in his reign. Tikka I of Nellore fought arm-in-arm with the Kakatiya armies in defeating and killing the last of the Velanati Rulers, Prithviswara. Emperor Ganapati deva who was a shrewd judge of men, must have picked up the Kottaruvu family of Guntur and introduced them to his ally Tikka I. The encomium paid by Ketana to Siddhana Mantri that " he established the solar race of Kings " means that Siddhana rendered valuable services to Choda Tikka in his wars and in his Government. The Solar race here refers to the Choda Kings of Nellore. They claimed descent from Karikalachola who in turn is traced to the great Ikshvaku family of Ayodhya.

Kommana may not have enjoyed a long life for by the time that his worthy son contemplated the writing of Andhra Mahabharata, the father is already in heaven. The words which Tikkana used here are significant. When the poet was meditating on his grand scheme to compose the Mahabharata he went into deep sleep wherein his father Kommana appeared in the dream. The father blessed the son and said " The Sanskrit Sloka which you once wrote immensely pleased the Almighty Lord, God Hariharanatha. The lord desires to commission you on a work. Hence he summoned me who is living in heaven and here he is coming to show his grace to you ". Tikkana undertook the composition of Mahabharata after his Nirvachanottara Ramayana. This may be between the years A.D. 1255–60. We will revert to this subject in detail later on.

Tikkana's mother Annama must have been a pious lady to beget such a noble son. To which family she belonged, we are not told. Ketana describes her enthusiastically and with reverence. The qualities attributed to her like piety, beauty, patience, charitableness, devotion to husband are the virtues of any worthy Hindu Lady. There seems to be a very veiled [5]reference to the family of Anyamamba. He describes her as 'the moonlight

---

5. Dasa—1-86.

to the ocean of the family of the home of lotuses'. The exact words are:

" ఆ రమణీ పరమ పావన
నీరజ భవనాన్వయాంబునిధి చంద్రిక "

The phraseology may generally mean that Annama is a cause of delight to the family of Brahmins. We feel that the poet intends more by it than the apparent sense. Now the words 'Niraja Bhavana Anvaya' may mean the family of 'Kolanu'. Niraja is lotus. Bhavana is its home, meaning the lake. In Telugu Kolanu means the lake. The poet may want to convey that Annama is born of the family of Kolanu. The Kolanu family was undoubtedly a great family of the Kakatiya times. This was originally known as the Induluri family. It supplied famous generals and administrators to the Kakatiyas. Induluri Annaya Mantri was the right hand man of Queen Rudrama Devi and Pratapa Rudra. He is said to have married Ruyyamma, the second daughter of Queen Rudramamba. Induluri Somaya Mantri rendered Yeoman services to the state as a general in the time of emperor Ganapatideva. He became famous by conquering the fort of lake Kolleru (near Eluru—West Godavari District) for the Kakatiyas. Lake Kolleru is also called Kolanu. Pleased with this feat of reducing an otherwise impregnable water fort, the Emperor adorned General Somaya with the distinction 'Kolanu Somaya'. Since then it is said that the Induluri family came to be known by this new surname 'Kolanu'.

If our interpretation is correct, it would be a worthy match for general Kommana. He must have married into a highly influential family of the times. It may also partly account for the diplomatic success of Tikkana Somayaji when he went to the court of Ganapatideva, seeking assistance for his patron Manuma Siddhi II. We will advert to this in the proper context. For the present our inference that Annama, mother of Tikkana, hails from the Kolanu family will remain a suggestion. Ketana says that she worshipped the Gods with devotion.

Early Life and Work of Tikkana

Our poet was born to this pious couple. Neither the poet nor his admirer Ketana left any evidence about his time. We are left to our own resources to work out the time of Tikkana with considerable difficulty. We put it tentatively as A.D. 1215-1280. As it is a subject involving some discussion we will return to it subsequently. Let us know Tikkana the person. We have seen that the poet is silent about himself except to mention his parents, grandfather, uncles, his gotra and sutra. Perhaps in those days this was considered enough. Importance was attached to ' the Arsheya and Paurusheya ' of a person. Arsheya means the Rishis—the Gotra in which he is born and Paurusheya the family and its repute. We would welcome to know much more— his boyhood, his education and Guru, his early exercises to become a poet etc. Ketana also did not say anything on these matters. In his earlier work Ramayana, Tikkana is a little self confident about his skill as a poet. He says, ' Endowed with a clear and high soaring intellect, I am proficient in the art of composition in both the languages. I know the arts '. In the prologue to this work Tikkana lays down certain principles of language and versification as guide lines for himself and perhaps to other poets. These canons deal more with the body of poetry than its soul. He states, ' one who aspires for the fame of a poet must be able to convey his ideas as the wind carries the fragrance of flowers. He should select gentle words to express his thoughts and should arrange them deftly. The whole must win the approbation of wise men competent to judge. A Telugu poet must be skillful in the manipulation of Yati and Prasa. He should not make a mess of them. Nor should he descend to clumsy devices in order to conform to the canons of prosody. In the use of Sanskrit words in Telugu, it is desirable to conform to the rules of gender and number as in the parent speech. This is applauded by the knowing persons. I will not force Sanskrit diction and phraseology where it is not idiomatic to use them, though the whole is correct according to grammar. There are some poets (inferior poets) who do not have the felicity of expression, who spoil the effects of Rasa (sentiment) who show their skill in the use of antiquated language. Surely they become the objects of ridicule before wise men ".

Tikkana lays stress on the approbation of literary critics who are truly learned. He observes, " every poet is fond of his own Kavya and is satisfied with it. But an experienced poet who reached the heights will not trust his own judgment. He will not be satisfied with his Kavya until wise poets, truly critical, hear and approve of it ". He fortifies himself with the feeling that if not for his own skill, at least on account of the high reputation of his grandfather as a poet, literary men may nod at his Kavya. To the question why he should write the Ramayana again (for it will be a repetition of theme) Tikkana replies ' King Sri Rama is a hero par excellence, in any age or clime. His great story is a supreme theme for poetry. Hence I have taken up this subject '. Tikkana is not the first poet to raise and answer the question whether the Ramayana bears repetition. Murari author of the Sanskrit drama Anargha Raghava[5a] was troubled by the same doubt and answers it thus ' if a poet is to eschew the story of Rama because earlier poets dealt with it, where then is the hero with such noble qualities who can ennoble his poetry '. Tikkana has greater justification for selecting the theme of Ramayana for his Kavya. What he dealt with is the story of Uttara Ramayana, the mellow and pathetic life of Rama and Sita after their return from voluntary exile. Tikkana is the first Telugu poet to deal with this theme. As such there is no fear of repetition for him.

Tikkana and The Vedic Way of Life

The Dasakumara Charitra of Ketana provides a window to the life of Tikkana in some respects. Since this book is dedicated to Tikkana, it is but natural that Ketana showers encomiums on his patron. He is careful to assert that it is not empty praise. After describing the other members of the family elaborately Ketana comes to Tikkana and goes on to state " the excellent child born

---

5. (a) Anargha Raghava, I-9.

యదిత్తుణ్ణం వూ ర్వెరితి జహాతిరానుస్య చరితం
గుణై రేతావద్భిర్జగతి పునరన్యో జయతికః
స్వమాత్మానం తత్తద్గుణ గరిమ గంభీర మధుర
స్ఫురద్వా గ్రహ్మాణః కథ ముపకరిష్యంతి కవయః

to lady Annama had all the Samskaras like Jata Karma (a religious ceremony performed at birth). Then he underwent schooling in the Vedas and other Vidyas; grew up like Kartikeya (heroic son of Lord Siva) being endowed with great prowess. He excelled the Sanskrit poet Mayura by skill in poetry. He was like God Narayana by being the embodiment of Vedic sacrifices and being embraced by Lakshmi (Wealth) ". Ketana becomes more eloquent and continues " If anybody were to ask, who is the patron of poets, surely one should mention Tikkana. If any body were to ask, who is the person blessed with the presence of Lord Siva in his mind perpetually, surely one should point to Tikkana. If somebody were to ask who is the person proficient in all the arts, surely one must refer to Tikkana. He bears the whole burden of the Kingdom of King Manuma Siddhi, a veritable cupid in form; the asylum of the poor and needy people—such is the dear son of Kottaruvu Kommana ".

Ketana is equally enthusiastic about the literary eminence of Tikkana. He says " Tikkana has established the truth of the saying " " బాణోచ్ఛిష్టం జగత్త్రియం బనిన పలుకు సఫలం బయ్యెన్ "
by his high poetry, replete with profound meaning and a wonderful array of expression (It is said of the great Sanskrit writer Bana that in the world of Language there is no word which he did not taste and reject). The respected Tikkana is the Poet Laureate of the court of King Manuma Siddhi. He holds the palm in Sanskrit and Telugu composition alike. Thus he enjoys the title ' Ubhaya Kavi Mitra ', poet of two languages. He writes himself high poetry. He honours other poets by accepting dedication of their Kavyas. He grants villages and Agraharas. Finally, he performs incessantly sacrifices giving away munificent Dakshinas.

This last achievement of Tikkana—that he performs many sacrifices—calls for a little comment. Tikkana does not give us any information about this. He refers to it only once in a verse in the prologue to Mahabharata. God Hariharanatha approves his conduct in life and says " You are strictly following the path of life laid down in the Vedas. You are endowed with Bhakti which makes no distinctions between Siva and Vishnu. You

spend your life in the happy pursuit of noble poetry (to read and to create). Your soul is filled with bliss and contentment". Evidently Tikkana was an ardent follower of the Karma Marga prescribed by the Veda. Ketana refers to this aspect of Tikkana's life repeatedly and with reverence. He once calls him [6]" the sun to the lotuses of Yajnas '.

Our poet calls himself Tikkana Somayaji in Mahabharata whereas in his earlier work he is simple Tikkana. Ketana, though he is profuse in admiration for Tikkana, does not refer to him as Somayaji. Evidently Tikkana performed the Soma Yaga subsequent to the two Kavyas Nirvachana Uttara Ramayana and Dasakumara Charitra. It is said that he must have performed this Yajna when he contemplated the great task of writing Andhra Mahabharata. Mahabharata is known as the fifth Veda. In order to qualify himself spiritually for this sacred work, the poet may have conceived the idea of performing the Soma sacrifice. Otherwise too he may have risen to this height. As Ketana states, from his early life Tikkana was devoted to Vedic performances. The Yagna is the culmination of a life of Vedic rituals. People call him with reverence ' Somayaji ' and not merely by name.

About the worldly distinction of Tikkana much is not known. Ketana asserts that Tikkana is the Minister of King Manuma Siddhi of Nellore. The poet does not mention this. He makes only a pleasant reference to his relations with king Manuma Siddhi II. At the opening of his Ramayana. Tikkana says, "The King addressed me thus. I call you father-in-law. To conform to this it is fitting that you should give me your Kavya Kanya (bride in the form of poem) as spouse. The King's aggreeable words pleased me and I consented". Thus came about the dedication of Uttara Ramayana to Manuma Siddhi. It has become a pleasant convention with Telugu poets to compare a poem to a bride and offer her in marriage to a worthy patron. This pleasantry started with Tikkana and Ketana for the latter also indulges in this imagery (Dasa—1-24). Which of them was ingenious to invent it first, we cannot say. The great Nannaya

---

6. Dasa—1-90.

Bhattu is a sage like person. He was above such pleasantries. Incidentally, it seems to indicate a different social order where the birde-groom and his people came to a householder and begged him for the hand of his daughter and not vice-versa. It is in conformity with the observation of Kalidasa that " a diamond is sought for. It does not seek persons ".

Tikkana as Minister

Ketana is clear about the ministerial position of Tikkana. After describing the city of Nellore and the Telugu Choda family, Ketana states ' Tikkana adorns the position of Minister which devolved on him as a family tradition. He is honoured with the insignia of office like Palanquin, umbrella etc. from the King '. Hence we may accept that Tikkana functioned as the Chief Minister of Manuma Siddhi II. The question arises, when did he assume this dignity. The 'Inscription previously quoted of Saka 1174 (A.D. 1252) shows Siddhaya Tikkana (alias Khadga Tikkana) as the Minister of the King. The ruling King as mentioned in the record is Mahamandaleswara Tikkayadeva Maharaju *i.e.* Tikka I of Nellore. From other evidence we come to know that Choda Tikka I died about A.D. 1248. Hence it is not correct to state that Siddhaya Tikka is holding converse with Tikka I. The King referred to must be Manuma Siddhi II only, the son of Tikka I. There is another inconsistency in this inscription. Tikkaya Deva made a grant for the temple erected in the name of his father Tirukaleswara Deva. The father of Tikka I is Manuma Siddhi I and not Tirukala or Tikka. Evidently the engraver of the inscription committed a blunder. This can be resolved in this manner. King Tikka I passed away about 1248. His son Manuma Siddhi could not easily succeed his father due to the hostility of Kinsmen and other enemies. With the help of Emperor Kakati Ganapati Deva he won back his throne. He erected a temple or installed an image in memory of his father Tikka. This God is called Tirukaleswara Mahadevara. Along with the throne he inherited the officers of his father. Siddhana was first the Mahapradhani of Tikka. His

---

7. Inscriptions of Nellore, Page 1394. Vide A. K. T., P. 238.

son Tikkana succeeded him in this high office. At the time of this record he (Khadga Tikkana) was still in this position.

So our poet Kommaya Tikkana must have assumed the office of Maha Pradhana of Manuma Siddhi, sometimes subsequent to A.D. 1252. Why Manuma Siddhi chose to change his ministers is more than what we know. For administrative reasons he may have seperated the functions of the Chief Minister and Commander of the forces. Certainly there was supreme need to strengthen, his fighting arm as he was surrounded by enemies, chiefly from the south. In this direction, the tottering chola empire exercised some pressure on him. Manuma Siddhi II though assured of Kakatiya help, desired to propitiate the cholas also. Hence he quotes in this record the 9th regnal year of Sri Virarajendra, Choda Chakravarti. Virarajendra or Rajendra III was the heir apparent and co-ruler with Rajaraja III Choda (A.D. 1216-60) the last but one ruler of the great chola dynasty. Rajendra III was recognised as heir apparent from A.D. 1246 according to some. On the evidence supplied by this record we may state that Rajendra III wielded authority even from A.D. 1243. His 9th regnal year will fall in 1252 A.D.

The new arrangement with Kommaya Tikkana as Mahapradhana and plenipotentiary and with Siddhaya Tikkana as Commander of forces, seems to have worked fairly well. That Khadga Tikkana continued as Manumasiddhi's Senapati until he died in the feud with Katamaraja is shown by this ballad. Ketana praises the skill of Kommaya Tikkana in the science of politics. He calls him Nitichanakya. We know of one important occasion when Tikkana displayed his diplomatic skill and tried to save his master and his state. The mediaeval chronicles [8]Pratapacharitra and [9]Siddheswara Charita furnish this information. It is also mentioned by Kuchimanchi Jagga Kavi in his poem Somadeva Rajeeyamu. They all state that King Manuma Siddhi was ousted from his kingdom by Akkana and Bayyana.

---

8. Pratapa Charitra of Ekambranatha with introduction by K. Lakshmi Ranjanam, Published 1969 by Narendranatha Sahitya Mandali, Tanuku.

9. By Kase Sarvappa. Published (1960) by Andhra Writers' Association, Hyderabad.

Tikkana Somayaji went from Nellore to Warangal, to plead with Ganapati Deva to give assistance to his Master. The Emperor marched his armies to Velanadu, defeated the kings there, and proceeded to Nellore. He restored Manumasiddhi to his throne. He gave a part of the conquered territory to Manuma Siddhi and retained the rest himself. When Tikkana led this diplomatic mission to Warangal is a matter for futher enquiry. Previous authorities writing on this subject expressed the view that Tikkana's mission to Warangal must have taken place at the commencement of the reign of Manuma Siddhi II. There appear to be two periods of crisis in the reign of Manuma Siddhi, one at the commencement of his rule about 1248-49, another and a deeper crisis about A.D. 1260 when the victorious Pandyan monarch, Jatavarman Sundara Pandya was knocking at the gates of Kanchi. We have to further examine at which of these crises Tikkana rendered Yeoman services to his master by his prestige as a great poet and by his diplomatic ability.

Tikkana's Time

We now turn to the subject, the probable life time of Tikkana Somayaji. All are agreed that he flourished in the 13th Century A.D. Our task is only to narrow down the limits of his probable life time. We may restate the important land marks in his life and try to fix them in a nearly correct frame-work. Tikkana dedicated his work Nirvachana Uttara Ramayana to Manuma Siddhi II. This king ruled the Nellore Kingdom between A.D. 1248-63. Of course the even tenor of his rule was disturbed more than once. Tikkana must have served Manuma Siddhi as his minister during this period only. This is the middle and the most eventful period in the life of Tikkana. From this Central fact we will have to calculate backward and forward to arrive at the period of his birth and death, always with an open mind. Though there is no literary tradition about his birth, there is a traditional verse which records the time of his death. All previous scholars discussed and rejected it as inconsistent. They also noticed that by a minor verbal change, the verse can be made to yield the year A.D. 1288 as the year of Tikkana Somayaji's ascent to heaven. This is no doubt nearer the truth and is indicated by another piece of evidence.

This evidence is indirectly furnished by the Telugu Markandeya Purana. This Purana is translated into Telugu by poet Marana. In the Gadyas at the end of each Aswasa or the colophon, Marana states that he attained the favour of Goddess Saraswati by the grace of Tikkana Somayaji who enjoys the title Ubhaya Kavi Mitra. The name of Marana's father is again Tikkana. In order to avoid confusion in the names, Marana took care to give the title of poet Tikkana. Some interpret this to mean that Marana is the disciple of Tikkana Somayaji. It seems to be a valid suggestion. Marana dedicated his poem Markandeya Purana to general Nagaya Ganna. Naga Senani was the son of Malla. Nagaya married Mallamamba the daughter of General Mechaya who was the trusted Talari of Emperor Ganapati Deva. Three sons were born to this couple who distinguished themselves in the service of Kakati Pratapa Rudra Deva. Ganna Senani, the eldest of these brothers is said to be the protector of the city of Warangal, a highly responsible position. Marana dedicated his poem to him.

If we are to assume that General Nagaya Ganna received dedication of this poem about A.D. 1310 when the Kakatiya empire was comparatively free from Muslim invasions and that poet Marana is aged 50 years at this time he must be born about 1260. By the time he became a literary apprentice under Tikkana Somayaji it will be A.D. 1280. Hence we may take Tikkana to have lived upto 1280 or a little longer. Then his year of birth will go back to 1215 or 1220 A.D. We are inclined to the earlier date. By the time he assumed the office of Minister under Manuma Siddhi after 1252 he will be nearing 40 years of age which is reasonable from any angle. Taking this span 1215-80 we have to fit in some of the well known activities of Tikkana. These are (1) dedication of Nirvachanottara Ramayana, (2) his ambassadorial mission to Warangal, (3) Composition of Mahabharata. Older scholars like Veereshalingam Pantulu and Chaganti Seshayya generally agree that Ramayana of Tikkana must have been written between 1250-60 when Manuma Siddhi was a ruling prince. [10]A recent writer tries to fix this Kavya between 1243-46 which we feel is too early. We may assign

---

10. Sri V. Venkataraya Sastry. Bharathi. December, 1964.

Nirvachana Uttara Ramayana to A.D. 1255, after Tikkana became minister of Manuma Siddhi and when his patron was settled as an independent ruler. Between 1255-60 Tikkana may have launched on his life work, the Andhra Mahabharata.

When did Tikkana Somayaji visit Warangal to intercede with Emperor Ganapati Deva to help his patron Manuma Siddhi. The Prataparudra Charitra and other Chronicles associate this intervention with the account of Akkana and Bayyana. Earlier scholars generally accept this version. Late Chilukuri Veerabhadra Rao, the well known Historian of Andhra, is inclined to doubt the whole story of Tikkana's journey to Warangal. While we may not reject the account outright we have to examine more closely when this intervention could have taken place. We take it that Somayaji's journey to Warangal must have taken place after he began the writing of Mahabharata which we placed between 1255-60. This leads us on to the history of the Telugu Choda rulers of Nellore.

Telugu Cholas of Nellore

The Telugu Chodas of Nellore though a minor dynasty assumed the role of national Kings of Andhra by their association with Tikkana Somayaji, the supreme poet of Andhra. This is neither in consonance with the extent of their Kingdom nor with their achievement as administrators. The largest extent of their kingdom in the day of Tikka I comprised the Nellore District and parts of Cuddapah and Chengalput Districts. They enjoyed the benefit of control over two important cities, Nellore and Kanchi. Nellore was the seat of Government for the northern part of their territory and Kanchi was their head-quarters for the Tamil areas of their kingdom. Their title to distinction was that they were good fighters and good lovers of Telugu literature as in the case of Manuma Siddhi II. In his description of Manuma Siddhi I, Tikkana calls him 'Dharma-advaita-murthy'. It seems to mean a king with single minded devotion to Dharma or righteous conduct. Tikka I, father of Manuma Siddhi II is said to enjoy the title ' Kavi Sarvabhouma ' emperor of poets. We do not know how he earned this enviable distinction. We are not aware of his writings, nor of his patronage of men of letters.

Like other Choda families the Nellore Chodas claimed descent from Karikala Chola. The first known person in this dynasty according to Tikkana's Nirvachanottara Ramayana is Choda Bijjana. He is said to have distinguished himself by display of valour in the city of the Pallava. [11]Other sources attribute to him the erection of a pillar of victory with a Garuda on its top at a place called Ujjapuri (Ujjini, Kudligi Tq., Bellary District). The same authority refers to another and an earlier king Madhurantaka Pottapi Chola. He is so called because he is said to have conquered Madura (Southern City) and founded a Kingdom at Pottapi, a village in the Pullampet Tq. of Cuddapah District. The subsequent members may be illustrated by a [12]genealogical table.

TELUGU CHOLA FAMILY

11. K. A. Nilakantha Sastry. The Cholas Second Edition., Page 388.
12. M. Somasekhara Sarma. Introduction to Katamaraju Katha.

Owing to the confusion in the records of the Telugu Choda Kings it has not been possible to give a clear and connected account of their activities. Prof. Nilakantha Sastry considers that Beta I is the first historical ruler in this dynasty and that he was a feudatory of the Chola emperor Vikrama Chola (A.D. 1118-35). A [13]record of one Siddharasa, brother-in-law of Madhurantaka Pottapi Chola alias Erra Siddharasa is found bearing date the 11th regnal year of Rajaraja Deva. This inscription is found in the Village of Mallam, Gudur Tq., Nellore District. Similarly a record dated 10th year of Rajarajadeva of Erra Siddharasa is available. The Rajarajadeva mentioned here must be the chola emperor Rajaraja II (A.D. 1146-1173). Erra Siddha is the son of Beta I. The elder brother of this prince Nalla Siddha may have flourished in the reign of Kulottunga Chola II, A.D. 1133-50. Thus the Nellore Chodas were gradually building up their principality as subordinates of the Chola suzereins. They must be making efforts to assert their independence when the central authority became weakened.

The earliest effort on the road to independent authority seems to have been made in the time of Manuma Siddhi father of Choda Tikka I. Erra Siddhi had four sons as shown in the table. Nilakantha Sastry treats Nallasiddha as identical with Manuma Siddha. Dr. N. Venkataramanayya [14]considers Manuma Siddhi father of Tikka I was the elder and Nallasiddhi as the younger brother. We have to place these rulers in the time of Chola Emperor Kulottunga III, A.D. 1178-1218. Kulottunga was a powerful ruler and he did not easily allow the assertion of independence by his northern feudatories. The Chodas of Nellore extended their rule upto Kanchi. In a record dated Saka 1114 (A.D. 1192-3) Bhujabalavira Nalla Siddhana Deva Chola Maharaja, ruling at Vallurpattana (Cuddapah District) declared that he levied tribute over Kanchi. Tammusiddhi the younger brother of Manuma Siddhi claims that his uncle Nallasiddhi (brother of Errasiddhi) conquered Kanchi. It was to prevent these inroads perhaps that Kulottunga undertook an expedition

---

13. Inscriptions of the Madras Presidency by Rangacharya. Nos. 210 and 211. Nellore District.

14. Early History of the Deccan, Volume II, Page 603.

to the north early in his reign. Dr. Venkatramanayya thinks that this expedition took place as early as A.D. 1180 Manuma Siddhi could not withstand this and lost his kingdom which was given by Kulottunga III to Nallasiddha brother of Manuma Siddha. Prof. Nilakantha Sastry considers that Kulottunga occupied Kanchi in A.D. 1196. Manuma Siddhi I may not have disappeared from the scene as early as A.D. 1180. One of the inscriptions of his brother Tammu Siddhi states that Manuma Siddha died about Saka 1187 (A.D. 1205) and that the Kingdom was given to him.

This statement of Tammu Siddhi is denied by the records of Nallasiddha appearing between A.D. 1205-13. The Kavali record A.D. 1207 states that Tammu Siddhi was ruling by the grace of the actual ruler Nalla Siddhi. Tammu Siddhi's records are found sometimes in the Nellore District and sometimes in the Chengalput District, giving the impression that he tried to usurp the throne and that he must have received encouragement from the cholas who would like to see the Telugu Chola Kingdom weakened. Meanwhile Tikka I, son of Manuma Siddhi, by queen Sridevi [15]began to make efforts to regain his patrimony, the Nellore Kingdom. As a young man he joined the Kakatiya army and distinguished himself in the defeat and overthrow of the last Velanati ruler, Prithviswara. Ganapatideva helped to seat—Tikka I on the throne of Nellore. Tikka's inscriptions are available between A.D. 1210-48.

Though Tikka is a powerful prince and a valiant fighter he was not left in peace as he was surrounded by turbulent neighbours. Venkataramanayya thinks that Tikka must have been driven into exile between A.D. 1215-28 as no inscriptions of his are forthcoming in this period. He tried to keep on friendly terms with Kulotkunga III. This emperor was in his last years and his successor Rajaraja III was a weak king. Therefore Tikka I may not have had much anxiety from the South. But trouble arose from new quarters, chiefly from the west and south west. The Seunas or the Yadavas of Devagiri and the Hoyasalas of Dwara Samudram are the rising powers now. They were contending

---

15. Dasa—1-14.

for the palm of supremacy in South Indian politics. Tikka I had to face hard times from them. Ketana and Tikkana content themselves by eulogising Manumasiddhi I father of Tikka in conventional terms. They do not mention any of his exploits. But about Tikka and his son Manuma Siddhi II they furnish some details which broadly agree with the picture which we obtain from historical sources.

Ketana in his Dasakumara Charitra lists the following victories of Choda Tikka I. (1) He cut off the head of Prithvisa by valour, (2) He put down the pride of the feudatories of the Seuna Kataka, (3) He brought under subjection all the rulers of Dravida principalities, (4) He established the chola on his throne, (5) He made the king of Karnata shed his rashness, (6) He received tribute from the Pandya, (7) He ruled over the Manne Kings of Eruvanadu with consideration, (8) Defeated the enemies at Vamaluru. (Some read Namaluru). He bore the titles Raya Pendara of the three worlds and lord of two cities. The list is pretty impressive and shows that Tikka was an active King. Tikkana in his description of Tikka I generally endorses the account of Ketana. According to him Tikka is veritable Srirama on the battle field. (1) In his early youth he played ball with the head of Prithviswara, (2) When Lakumaya led his forces to Kurumaluru, Tikka captured his cavalry on the battle field, (3) He broke up the enemy Kinsmen in fierce fights, (4) He captured Kanchi after destroying the powerful feudatories like Sambhuraja, (5) He forced tribute on the Kadava ruler after shattering his principality, (6) He bore the titles Raya Ganda Gopala, Raya Pendara, Khandiya Raya etc., (7) He set at rest the insufferable and pretentious aggressiveness of Karnata Someswara. Having established his own valour, he established the Chola on his throne and earned the title—" Chola Sthapana-acharya " the proud king maker of Chola.

Both the accounts are substantially similar. Tikkana took care to state that the father of Manuma Siddhi put down his fierce Kinsmen. This was necessary to first establish his own authority on a firm footing. The Kinsmen referred to here must have been his ambitious and intriguing uncle Tammu Siddhi who after the

death of his eldest brother Manuma Siddhi tried to usurp the throne. The other uncle Nallasiddhi appears to be friendly to Tikka I. Prof. Nilakantha Sastry refers to [16]a record of Tirukalattideva from Nandalur where he made an endowment for the benefit of his father Manuma Siddharsan and Nallasiddha. It may have been due to the machinations of Tammu Siddhi that Tikka was not secure on the throne of Nellore between 1215-28.

The feat of playing ball in early youth with the head of Prithviswara is common in both poets. The last of the Velanati chiefs Prithviswara was the son of Gonka III and grandson of Kulotkunga Rajendra Choda II. He came to power about A.D. 1182. He lost his hold on the country south of the Krishna. However he succeeded in establishing himself in 1185 in the Pithapuram region, East Godavari District where he continued upto his death. The inscriptions of Prithviswara are not found after A.D. 1206. Ganapathideva launched his expedition for the final conquest of Velanadu. Prithviswara resisted it and perished in the attempt, perhaps at the hands of Choda Tikka. Hence Tikka claims to have played ball with the head of the Velanati King.

Early in his reign Tikka I had to face an attack from the Senuas. Ketana states that Tikka put down the arrogance of the feudatories of the Seunas. Tikkana refers to one Lakumaya whom Tikka defeated at Kurumaluru and captured his horses. Both these actions appear to be part of the same campaign. The Seunas are the Yadavas of Devagiri. The King of Yadavas, contemporary with Kakati Ganapathi Deva was Singhana (A.D. 1210-47). He was the most powerful ruler of the dynasty. It is well known that Jaitugi, father of Singhana defeated and killed Kakati Rudra in battle. Ganapati, nephew of Rudras is

---

16. 582 of 1907 Ni. N. 101. The Cholas , Page 389. This statement seems to need modification in the light of inscriptions discovered in Rapur Taluq, Nellore District. According to Rapur No. 38 one Errasittarasan is said to be ruling at Nellore. This record is issued by the gate keepers of the king. This Errasiddhi may have been the son of Nallasiddhi, uncle of Tikka. So we will not be far from truth if we state that Nallasiddhi and his son kept back Tikka from getting his patrimony, the Nellore Kingdom.

said to have been taken prisoner by Jaitugi. However he set him free shortly to rule at Warangal. The Kakatiya-Yadava relations slightly improved in the time of Jaitugi by his foresighted policy to restore Ganapati to the throne. Jaitugi's son Singhana may have taken part in his father's war with Warangal. When he came to the throne he must have naturally tried to overawe the Kakatiyas and gain some territory at their expense.

However Singhana was mainly occupied in his early years with the Hoyasalas of Dvarasamudram. The Hoyasala King Ballala inflicted a severe defeat on Bhillama V, father of Jaitugi in A.D. 1191. Singhana, grandson of Bhillama was eager to avenge the defeat of his grandfather. He was busy in rolling back the Hoyasala forces during 1210-15. In this process, the Seuna King occupied the Anantapur and Bellary Districts. His armies tried to penetrate into the Cuddapah District also. This was the homeland of the Pottapi Cholas. Tikka I must have made a determined effort to prevent the further intrusion of Yadava forces into the Telugu country. He was able to defeat the invading columns in the battle of Kurumaluru in the Cuddapah District. Tikka must have received assistance from Kakatiya armies in containing the advance of the victorious Yadavas. The Mattewada inscription dated A.D. 1228 and the Ganapeswaram epigraph dated A.D. 1231 refer to Ganapati's successes in this region. From this we can infer that Tikka I in collaboration with Kakatiyas defeated the Seunas in the Cuddapah District. It is not easy to indentify the general Lakumaya whom Tikka defeated and whose cavalry he captured. Somasekhara Sarma identifies him with Mahapasayita Lakshmideva Dandanayaka, general of Singhana. Dr. Altekar [17]in his account of this Yadava King does not mention Lakshmi Deva Dandanayaka among Singhana's foremost generals. Two such generals are Kholeswara and Bichana. However Lakshmideva may have been in the service of Singhana, probably as a general of the second rank.

After suppressing his rival Kinsmen and warding off the attack from Seunas, Tikka was firmly seated on his throne.

---

17. Early History of the Deccan, Volume II, Page 541.

In order to secure his immediate north west frontier Tikka reduced the petty chieftains of Eruvanadu. This nadu is an ancient tract of the Telugu country. It lies at the junction of Guntur, Nellore and Kurnool districts. The sacred Shrine of Tripurantakam is situated in this nadu. Ketana states that Tikka ruled the chiefs of Eruvanadu with consideration. By a show of his might in battle and by presents Tikka may have won the goodwill of the hilly chieftains of Eruvanadu and made them friendly to himself. This tract is going to play an important part in the succeeding history of the Kakatiya period as the region belonging to Kayastha generals Gangaya Sahini and Ambayadeva. Ketana refers to a battle fought at the village of Vamaluru or Namaluru where Tikka defeated enemy forces. Since Ketana mentions it in connection with Eruvanadu we may have to seek for this village in this region. It does not seem to have been identified so far. Who the enemies were whom Tikka defeated in this quarter is not clear. Tikkana mentions the title [18]" Khandiya Raya " in the Birudas of King Choda Tikka. This seems to be a Marathi term like Khanderao, Gunderao etc. Choda Tikka may have assumed this title after defeating some Maratha Chieftains. There was a minor dynasty of Maratha rulers established at Addanki, Guntur District. Tikkana describes that Manuma Siddhi II son of Tikka defeated without any effort one Maratha chieftain named [19]Saranga. It may be reasonable to think that Tikka I may have defeated one of these Maratha chiefs and snatched his title " Khandiyaraya ".

Exploits of Tikka I in the South

Having strengthened his position in the north, with Kakatiyas as his never failing friends, choda Tikka embarked upon a plan to make his weight felt in South Indian Politics. Ganapati may have approved of such an adventure on the part of his ally Tikka as it would promote the interests of his empire. The tottering condition of the chola empire and the weak rule of Rajaraja III offered favourable conditions for Tikka to show his prowess. The Cholas suffered a severe defeat during the closing

---

18. Nir.—1-33.
19. Nir.—1-43.

years of the reign of Kulottunga III at the hands of the Pandyas under Maravarman Sundara Pandya I. Though Maravarma gave back the Kingdom to the Cholas after humiliating them, the prestige of the cholas suffered irretrievably. To add to the confusion Rajaraja III (A.D. 1216-60) who succeeded Kulottunga III was an inefficient monarch. Naturally the feudatory rulers took advantage of the situation to revolt against the central authority and declare independence.

Among the chola feudatories the Kadavarayas, Sambuvarayas and the Chedirayas are prominent. They ruled in the North and South Arcot Districts. While nominally acknowledging the suzerain power of the Chola emperor they acted almost independently in making war and peace. Tikkana refers to all the three above mentioned Mandalikas and States that king Tikka I defeated them (Nir. 1-33). He says "having defeated the Sambhuraja and his allies he ruled over Kanchi. He plundered the Chedimandala and forced the Kadavapati to pay tribute". The Sambuvarayas of the Sengeni line ruled in the north Arcot District. Tikka's inscriptions are found in and around Kanchi from A.D. 1230. So this claim seems to be substantiated. The Chedirayas were otherwise known as Malaiyamans. During this period even the petty rulers tried to assume Puranic pedigrees. The Malaiyamans traced their origin to the Haihayas of Chedidesa. Nilakantha Sastry notes that one of these rulers took the name of Sisupala.

The most important and aggressive among the chola feudatories were the Kadavarayas of Sendamangalam. The Kadavarayas adopt a Pallava origin. Kopperunjingas—father and son played a stormy role in South Indian History for nearly half a century. Kopperunjinga was eager to revive the glory of the Pallavas and pull down the chola hegemony. He seems to have joined hands with Pandyas, the enemies of the cholas. Rajaraja III Chola emperor brought trouble on himself by defying the Pandyas and trying to re-establish his independent authority. In this effort he was defeated and had to flee his capital. Kopperunjinga captured the emperor and made him a prisoner. In this humiliating situation Vira Narasimha Hoyasala and Choda

Tikka I intervened. Kopperunjinga was forced to release the emperor. This happened about A.D. 1230-31.

There were differences between cholas and Hoyasalas subsequently in their relations with Pandyas. Rajendra III, co-ruler with Rajaraja III was a more energetic leader. He made an attempt to regain the initiative for cholas. The Pandyas were now weak after the death of Maravarman Sundara Pandya I. Sundara Pandya II who came to throne about A.D. 1238 was not a strong ruler. Rajendra Chola III seized this opportunity. He gained some victories against the Pandyas. The Balance of power in South India appeared to tilt in favour of the Cholas again. The Hoyasalas did not like this and they threw their weight on the side of Pandyas. Vira Someswara, son of Narasimha, Hoyasala monarch, defeated Rajendra III and pushed him back from Pandyan territory. The Chola was again in danger. In this difficult situation Choda Tikka, the valiant King of Nellore remained loyal to the Cholas. He threw his weight on their side and defeated Karnata Someswara, thus restoring the equilibrium between the Chola and Hoyasala. For this signal act of friendhsip Tikka I earned the title Chola-Sthapanacharya. This may have occured about A.D. 1240. Tikka was rewarded for his prowess by retaining Kanchi and the region upto it under his rule. Tikka's inscriptions are found in and around Kanchi from A.D. 1230.

Troubles in the Nellore Kingdom

Rajendra III could not fully reconcile himself to the loss of Kanchi and the assumption of semi-independent status by the Nellore Chodas. Tikka continued to mention the regnal years of Rajaraja III in his inscriptions and thus maintained the semblance of feudatory relationship with Chodas. On the other hand Rajendra III did not give up his design to regain the Kanchi area to the Chola empire. He was eager to instal somebody who would be more tractable than the vietorious Tikka. He must have fomented troubles in the Nellore royal family towards the end of Tikka's reign. The son-in-law of Tikka known as Allun Tikka entertained the ambition of usurping the Nellore throne for himself after the death of his great father-in-law.

The time appeared to be favourable for such a design. Tikka I seems to have fallen ill in his last days. His son Manumasiddhi II was not by the side of his father. He appears to be now residing in the Cuddapah District. He issued an inscription from Jyotinatha Temple, praying for the recovery of his father. Why he did not rush to the bed-side of his father is not clear. Whether there was any estrangement between father and son is not known.

The absence of Manumasiddhi from the capital and the illness of Tikka encouraged Allun Tikka in his designs to capture the throne for himself and exclude the rightful, heir. He tried to ingratiate himself with his father-in-law by issuing inscriptions for his Punya and perhaps for his recovery. We may refer to two such records, one from the village of [20]Ayyavaripalle in Udayagiri Tq. of Nellore District dated Saka 1167 (A.D. 1245) and another from the village of Annama Samudram, [21]Atmakur Taluq of the same district dated Saka 1168 (A.D. 1246). A third record from the village of [22]Nandipadu Udayagiri Tq. dated Saka 1168 seems to have the same purpose in view, though the name of Allun Tikka does not figure in this. The donors in this record are some Reddys of the place and one Allun Didlayya Deva Maharaya and the Desati of Atukuru (Atmakuru). Since Udayagiri seems to be included in the fief of Allun Tikka, the Nandipadu record also may have been inspired by him.

The Udayagiri records are particularly interesting as the donations in these are made to God Siddhanatha Deva who is the resort of many Siddhas. These Siddhas are claimed to be experts in Mantravada, Rasavada etc. The object seems to be to impress on the ailing King Tikka that the Siddhas would secure his recovery. In the Atmakuru record Allun Tikka becomes bolder and asumes the title Sriman Mahamandaleswra and claims to have ruled from Kanchi. Tikka I may have appointed his son-in-law as Governor of Kanchi. Allun Tikka had a brother Vijaya Ganda Gopala who must have helped him in the

---

20. N. I. Udayagiri, 3.
21. N. I. Atmakuru, 7.
22. N. I. Udayagiri, 14.

administration of the southern parts of the Nellore Kingdom. The Governorship of Allun Tikka at Kanchi brought him into closer contact with Rajendra III who was looking out for opportunities for interference in the affairs of the Nellore Kingdom. He must have encouraged the pretensions of Allun Tikka for the Nellore throne.

Manumasiddhi in Kalinga

Where was Manumasiddhi at this time. He must have been younger to Allun Tikka. Manumasiddhi, like his father Tikka was a friend of the Kakatiyas. Being young he seems to have chosen the path of the soldier like his father in his early days. Tikkana describes him to be a powerful fighter. It may not be an exaggeration, though success did not smile on his arms as it did on his father. There are reasons to state that Manumasiddhi was fighting at this time along the side of the Kakatiya armies in Kalinga, north of the Godavari. The Kalinga King Narasimha I invaded this region. Ganapati sent his armies to drive away the the invaders. In the battle of Godavary, the Kalinga forces were defeated and pushed back. Manumasiddhi participated in this great battle. He refers to it in his Nandalur grant dated A. D. 1257—58. He claims to have helped Ganapati of his own accord and to have driven away the Kalingas to their country.

యస్సాహాయ్యం విధిత్సుర్గణపతి నృపతేః స్వేచ్ఛయా సంగరాగ్రే
గోదావర్యాం సరితి నృపతి శ్చర్మయష్ట్యా నివృత్య
కాలింగాన్ స్వాన్ కళింగా నభిముఖ మకరో దేకవీర స్తదానీమ్.

The Kanchipura inscription dated A.D. 1249 of Samanta Bhoja, Commander of Ganapati refers to the discomfiture of the King of Kalinga.

యదుదయకృత చేతోరింఖణః సింహణోఽ
యచ్చటుల సుభట ధాటీదత్త భంగః కలింగః
అపిచయ దుపసేవా జీవినౌలాట గౌడౌ
గణపతి నృపతేర్యః శ్లాఘతే విక్రమాయ.

From this we may conclude that the Kalinga expedition of Ganapati Deva in which Manumasiddhi participated took place in A.D. 1248 or earlier. It was at this time that Tikka I was ill

and the intrigue to dispossess Manumasiddhi of his throne was being hatched by Allun Tikka.

Allun Tikka was not alone in this venture. He was assisted by some important officers of the Nellore Kingdom, Bayyana and Tikkana, who were Paniharis i.e. gate keepers of the King. Behind the local conspirators was Rajendra III with promise of military assistance. In this critical situation King Tikka may have died or was held a palace prisoner. But the day of reckoning was not far off. Emperor Ganapati appears to be camping in the south as shown by his Nayanipalli inscription. Though this record bears no date, scholars assign the year A.D. 1249 to it. It throws interesting light on the subsequent events. It says "Mahamandaleswara Kakati Ganapati Deva Maharaju was on Digvijaya *i.e.*, conquest for glory. He conquered enemy territories in the south and burnt Nellore. He played ball with the heads of gate keepers Bayyana and Tikkana along with those of their associates, captured (or defeated) in the Tamil country Kulottunga Rajendra Choda. He received elephants from the King of Nellore as present. He got a Saiva Matha constructed for the sons of Mallinatha Devara of Sriparvata fame. He established the image of Kumara Ganapeswara in his own name at Moutupalli, etc.....".

The sequence of events as noted in the Nayanipalli inscription is clear enough. Ganapati got news of the intrigue of the the gate keepers Byyana and Tikkana to dispossess Manumasiddhi and the support they received from Rajendra choda. Manumasiddhi must have returned from the Kalinga war by this time. He appealed to Ganapati for help which was given with alacrity and in full force. Samanta Bhoja who was a minister and commander of Ganapatideva was commissioned by him to punish the intriguers. The emperor may not have personally led the forces. Nellore was taken and perhaps to strike terror in the enemy, it was burnt. Bayyana and Tikkana the door Keepers were slain. Allun Tikka appears to have perished in the action as he is not heard of any more.

The Kakatiya general did not stop with this. Perhaps he had orders to pursue Rajendra III the Chola and chastise him for

abetting Allun Tikka. Samanta Bhoja drove the Chola forces before him deep into the Tamil country. Dr. Venkatramanayya writes that the Kakatiya forces intercepted and defeated the Chola at [23]Palaiyaru in the Tanjore District. Naturally Manumasiddhi fought along with the Kakatiya armies and took part in the battle of Palaiyaru. Poet Tikkana praises his patron Manumasiddhi and attributes this victory to him. He says [24]" Manumasiddhi destroyed the arrogance of the Dravida King; he frustrated the the haughtiness of the Karnata; he threw the forces of King Vijaya into confusion at Prayeru ". Manumasiddhi could not have achieved all this unaided. The Nayanipalli inscription gives the inside story. Samanata Bhoja on his return journey established the inscription of Ganapati at Kanchi. Whether the Karnatas i.e. the Hoyasalas took part in the adventure of Rajendra III is not known. Tikkana mentions them also in this connection. King Vijaya referred to in the above verse must be Vijaya Ganda Gopala, the younger brother of Allun Tikka. He actively helped his brother and seems to have survived him. Soon he recovered from the shock of the Palaiyaru battle and after the Kakatiya forces were withdrawn he returned to Kanchi and established himself there.

The name Kulottunga Rajendra Chola calls for a few remarks. He is generally known as Rajendra Choda. He is the third monarch in the Chola line to bear that name. Kulottunga must have been associated with his name by Kakatiyas as that name was more familiar, to them. Kulottunga III was the last powerful emperor of the Chola dynasty. His rule extended into the early part of Ganapatideva's reign. He check-mated the efforts of the Nellore Kings to become independent and to occupy, the Kanchi region. Kulottunga III claims in one of his inscriptions that he subdued the fierce Vaduga (Telugu), established his supremacy over Vengi and entered Urangai (Warangal). This campaign may have taken place about A.D. 1208. Kulottunga may have fought with the Telugus but historians discount his claim to have entered Warangal. Ganapatideva

---

23. E.H.D., Vol. II, Page 610.
24. Nir.—1-39.

was ruling at this time and he was ably assisted by his general Rudra Senani. However the fame of Kulottunga extended far and wide. If a victory is to be recorded over the enemy the name of the best ruler of the dynasty will be generally associated with it to enhance the prestige of the victor. The writer of the Nayanipalli inscription seems to have adopted this familiar method. We find Jatavarman Sundara Pandya doing the same. His bards extolled him for having defeated emperor Ganapatideva in the battle of Muttukuru fought in A.D. 1263. We are going to refer to this later. Ganapatideva withdrew from government in A.D. 1260 or 61.

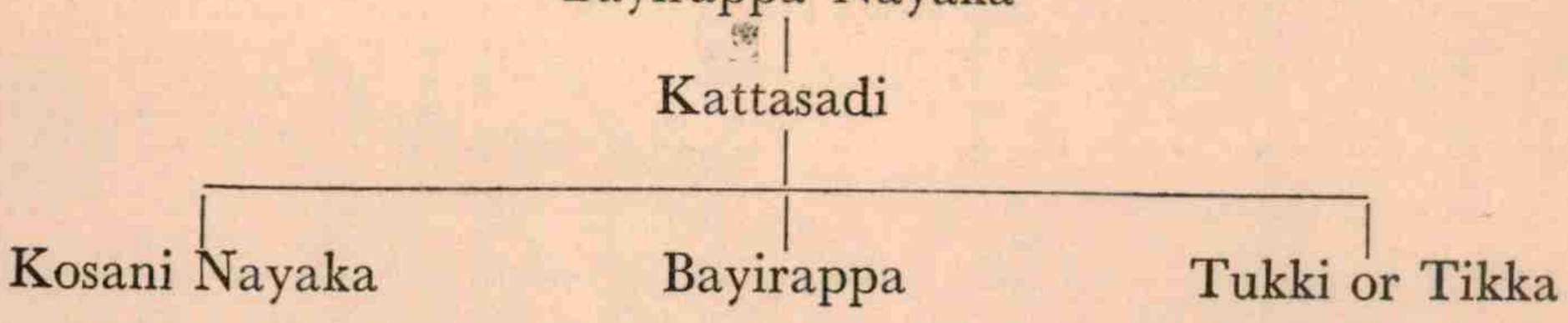
Akkana-Bayyana Episode

The names of these two people and their activities call for some comment. We have already noticed that the Telugu sources like Pratapa Charitra made a mistake in the name of Akkana. The Nayanipalli inscription calls them Bayyana and Tikkana. It also records that these people were Padihari, a mistake for pratihari, door keeper. They are sometimes called Padihari, Panihari, etc. colloquialisms for the same word. The identification of these officers has posed a problem. Mr. V. Venkatraya Sastry, tried to identify Tikkana and Bayyana with Allun Tikka and his brother Vijaya Ganda Gopala. He thinks that Bayyana is a corruption of the name Vijaya. The question is brought nearer solution by the presence of three [25]inscriptions in the Nellore District, in the Rapur Taluq wherein persons answering to our description are found. They are Rapur No. 8 dated A.D. 1213-14; Rapur No. 36 dated A.D. 1217-18 and Rapur No. 38 dated A.D. 1224.

Rapur 8 is issued in the 36th year of Kulottunga Choda Deva *viz.*, (1178+36) A.D. 1214. According to this Tukki (Tikka) Nayaka, younger brother of Bayirappa Nayaka who is the younger brother of Padiyari Kosani Nayaka granted the village of Takkulam to God Kesava Perumal of the village. The genealogy of these Nayakas is given in this inscription as below:—

---

25. I am indebted to Sri N. S. Sundareswara Rao, Pundit, Andhra Maha Bharata Project for bringing the Rapur records to my notice.

of these the elder brother Kosani Nayaka is said to be Padiyari of Chola Tirukaltti Deva son of Pillaiyar Manuma Siddharasa. We can easily recognise here King Tikka I and his father Manuma Siddhi I. Kosani Nayak was the gate-keeper of Tikka I in A.D. 1214. We know that Tikka's rule extended from A.D. 1210-48 with ups and downs.

Rapuru No. 36 is issued in Saka 1139 corresponding to A.D. 1217-18. This record is issued by one Konangi Siddhappa Nayaka son of Kami Nayaka. Siddhappa is the brother-in-law of Bayirappa Nayaka who occupied the position of Pratihari to Bhujabala Vira Nalla Siddhana Deva Chola Maharaja. We can recognise here Nallasiddhi, the younger brother of Manuma Siddhi I. We know that he came to power in the Nellore Kingdom after the death of his brother about A.D. 1205. It means that Bayirappa Nayaka, gate-keeper transferred his loyalty from Tikka I to his Uncle Nalla Siddhi. Konangi Siddhappa Nayaka installed the images of Ishta Kameswara Deva and other deities and made grants to them for the Dharma of his parents and of Bayirappa Nayaka.

Rapuru No. 38 is issued in the 8th Regnal year of Rajaraja III. As Rajaraja counts his regnal years from A.D. 1216, the date of this record is A.D. 1224-25. The three brothers Kosani Nayaka, Bairappa Nayaka and Tikka Nayaka, Padihari servants of Madhurantaka Pottapi Chola Erra Siddharasa of Vikrama Simhapura (Nellore) donated a lamp to the temple at Lingalapalam. Erra Siddharasa here may be the son of Nalla Siddhi. From these records we may infer that Nalla Siddhi and his son Erra Siddhi ruled from Nellore upto A.D. 1224 and they prevented Tikka I from coming to power. The three brothers are called Padiharis or gate-keepers first to Tikka I and then to his Kinsmen. They must have changed their loyalties.

After some hard fighting Tikka I expelled his kinsmen and established himself at Nellore. He extended his power upto Kanchi also. The Padihari brothers are heard of again in the crisis brought about by Tikka's illness *i.e.*, about A.D. 1247-48. What happened to these influential gate-keepers within 24 years (1224-48) we are not able to state. They may have remained hostile to Tikka I or made their submission to him and purchsed pardon. They did not give up their treacherous attitude to him. When a favourable opprtunity presented itself, they joined hands with Allun Tikka, Vijaya Ganda Gopala, and Rajendra III to oust Manuma Siddhi from the Nellore Kingdom. In this gamble the gate-keepers Bayyana and Tikkana lost their lives as we noted above.

Rapur 20 dated A.D. 1247 refers to Allun Tikka and his brother Vijayaditya Deva Choda (probably Vijaya Ganda Gopala). In this, Allun Tikka is referred to as Allu Tirukala-deva Choda Maharaja. He already styles himself as an inde-pendent ruler.

We close the account of Tikka I. He was a good fighter and warrior. He gave a definite shape to the Nellore Kingdom and made it a power to count in South India politics. He does not seem to be as astute a politician as he was sturdy soldier. He trusted his son-in-law Allun Tikka and perhaps the perfidious gate-keeper brothers too much and invited trouble to himself and his son. Tikkana says that this King enjoyed the title of (Kavi Sarva Bhauma emperor of poets). There is no evidence to justify this claim. He had also the title ' Raya Ganda Gopala .'

Manumasiddhi II

After a stormy prelude Manuma Siddhi succeeded his father on the throne of Nellore. He had to pay some price for the solid Kakatiya assistance which he received in gaining the throne. It is said that Ganapati gave him 60 villages and kept back the rest for himself. This looks exaggerated. Ganapati wanted to reward his followers also chiefly the Kayastha general Gangaya Sahini to whom he assigned the Choda area in the Cuddapah District. This became the nucleus of the Kayastha Kingdom

in Marjawadi. Manumasiddhi lost the southern portion of his father's kingdom in the Chengalput District. This was occupied by Vijaya Ganda Gopala, the brother of Allun Tikka. Thus the Kanchi region was permanently lost to the Nellore Kingdom. With such extensive pruning, Manumasiddhi II ruled over a much smaller kingdom than his father. He was not a mean sodlier but circumstances did not favour him.

Among the exploits of Manumasiddhi II, Tikkana mentions his triumph over Rakkesa Gangana. Having defeated him this king Manumasiddhi is said to have rewarded Gangaya Sahini with the attributes of Kingship which he captured from Rakkesa Ganga. This he did in order to demonstrate his large heartedness to his subordinate. We have to see who these persons Gangaya Sahini and Rakkesa (Rakshasa) Gangaya were. The former is the founder of the Kayastha Kingdom under the aegis of the Kakatiyas. Dr. Venkat Ramanayya traces his career in detail in his article [26]Kayastha kings. Gangaya Sahini started his life as a petty chief in Palnadu. By A.D. 1242 he is found in the service of Kakati Ganapati Deva, ruling Eruvanadu. Tikka I appointed him general in the northern part of his kingdom. By rendering valuable services to Ganapatideva he rose to high position in the Kakatiya empire and was honoured with the title ' Bahattara Niyoga-adhipati ' the chief of 72 kinds of officers.

Gangaya Sahini made Valluru in the Cuddapah District his capital and ruled Eruvanadu, Marjawadi and other tracts. He came into conflict with Gangaya Maharaja, the Vaidumba king who ruled from Kalkada on the southern border of Cuddapah District. Vaidumba Gangaya assumed the title Rakkasa or Rakkesa to signify his prowess in war. Kayastha Gangaya Sahini was defeated and dispossessed of his territories in the Cuddapah region by Rakkesa Gangana. However this was a temporary set back to Gangaya Sahini. As a sequel to the restoration of Manuma Siddhi to his Kingdom at Nellore, the combined forces of Manuma Siddhi and Kakatiyas drove away the Vaidumba King. The territories so released were assigned by

---

26. Sahiti Vallabhyamu—Narendranatha Sahitya Mandali, Tanuku Page 282.

Ganapati Deva to his trusted general Gangaya Sahini. Manuma Siddhi had to agree to this arrangement with grace. This happened before A.D. 1254.

Tikkana refers to another exploit of Manuma Siddhi which seems to be but a minor incident. He states that the task force which Manuma Siddhi sent against Saranga, the Maharashtra chieftain easily defeated him in a trice and captured his horses. The full name of this Maharashtra chieftain is Sarangapani Deva.

He belongs to a minor dynasty called the Chakra Narayana family. Addanki was their capital. [27]Madhava Deva of this family appears to be a feudatory of Ganapati Deva about A.D. 1240. He was followed by his two sons Singala Deva and Sarangapani Deva. Whether they ruled in succession or simultaneously is not clear. However [28]Singala Deva is represented by earlier inscriptions. In the Yendluru inscription the minister of Sriman Mahamandaleswara, Chakranarayana, Singaladeva Maharaju granted some fields to God Mallikarjuna in Saka 1170 (A.D. 1248). There is the temple of Madhava Swamy in this village, probably set up in the name of his father Madhava Deva. In another record dated A.D. 1250-51 his minister Somaraju made a grant for the Dharma of Singaladeva.

His brother [29]Sarangapani is represented by two records. In his Yenduluru inscription Sarangapani mentions Kakati Ganapatideva. The Saka Year given in this record is 1174 corresponding to A.D. 1252. The editors have taken it as A.D. 1256-57. In this record Sarangapani gives away 12500 *Kuntas* of land to Brahmins for the merit of his father Madhavadeva. He is given the title ' expert in controlling fiery horses '. He also erected a temple in the village of Navuluppala in memory of his father and mother Chudu Bavi (Bayi) and granted fields to the temple for the religious merit of his parents and emperor Ganapatideva in A.D. 1254-55. The Ongole region appears to have come under

---

27. Ni Ongole, 76.
28. Ni Ongole, 103 and 151.
29. Ni Ongole, No. 89, 150.

Ganapati as early as A.D. 1218-19. One [30]Vaitama Setty, a leading merchant of Nellore, son of Chendy Setty granted fields to the God Gauriswara of the village of Uppugunduru in Saka 1140 for the Dharma of Ganapati Deva Maharaja and his own parents. It is said that he caused bunds to be made for the paddy fields round about Uppugunduru.

Why Sarangapani Deva came into conflict with Manumasiddhi and when the King of Nellore defeated the Maratha chieftain is not known. Both were proteges of Ganapati Deva. It may be that the petty cavalry of the rulers of Addanki caused annoyance to Manumasiddhi when he was engaged in his struggle for the throne. After establishing himself in the Nellore Kingdom, Manuma Siddhi must have sent a small contingent to chastise Sarangapani. However the feud did not take any large shape. This shows that emperor Ganapati Deva had an effective control over his subordinate kings.

King Manumasiddhi II appears to have ruled between A.D. 1248-63. After the initial troubles for securing the throne he enjoyed a spell of calm in his reduced principality for nearly ten years. As we noticed already, he tried to effect certain reforms by entrusting the civil administration to poet Tikkana and the command of fighting forces to Khadga Tikkana, the cousin of the poet. This king had a genuine liking for poets. Ketana in his Dasakumara Charitra duly eulogises Manuma Siddhi. He describes him as Bhishma, son of Gangadevi in his aversion for seizing the wealth and women of others. A splendid virtue. Tikkana describes his virtues in some more detail ' To Tikka (I) was born Manuma Siddhi like the fruit to the Kalpa Taru (divine tree) whose sweetness is enjoyed by parrots in the form of poets '. He gave liberally to the learned and needy, according to Tikkana. We come across a few inscriptions celebrating the gifts of Manuma Siddhi.

One of his earliest records is from the Saumyanatha Temple Nandalur, Rajampeta Tq., Cuddpah District dated Saka 1172 (A.D. 1250) wherein he gave away certain taxes to the temple.

---

30. Ni Ongole, No. 139.

Here he is called Madhurantaka Pottapi Chola Ganda Gopala alias Manumasittarasar. [31]Another of his inscriptions found in the same temple is dated in the 13th Year of Chola Virarajendra. This may correspond to A.D. 1257 or 1259. He granted the village of [32]Koluru for the religious merit of his father. Manuma Siddhi is seen in close association with his subjects. He gave a decision about an important land dispute after he conducted a detailed enquiry with the help of the inhabitants of the area concerned. These records show that Manuma Siddhi continued to have his hold on a part of the Cuddapah District. Evidently Gangaya Sahini was assigned the Kamalapuram Tq. of this District—north-west of Rajampet.

We find Manuma Siddhi mentioned in two inscriptions of the Nellore District, in the Pentrala Village, Kandukuru Tq. In Kandukuru (No. 60) dated Saka 1179 (A.D.) 1258-59 he granted a village to the priest of the temple of God Marga Nayaryana, through the son of Margamu Pahindi Mukkula Vira Tiruvengala, who is famous as establisher of the Vedic way of life. In this record Manumasiddhi is given the title Bhujabala Vira. The [33]second inscription is from the same village Pentrala, dated Saka 1183 A.D. 1261-62. Here the donor is one Siddhama Deva Vijaya Deva son of Bhima Deva Maharaja of the Mukkanti Kaduvetti family. Vijayadeva gave away the villages of Marivalli and Alapala Palli to the same priest of Marga Narayana temple for the prosperity of the Kingdom of Bhujabala Vira Manuma Siddhaya Deva. Already by the year 1261-62 dense clouds of foreign invasion and disaster are hovering over the kingdom of Manuma Siddhi. It is fitting that prayers are offered for the safety of his kingdom.

Most of the scholars are agreed that during the short respite of ten years of the reign of Manuma Siddhi, Tikkana dedicated his Nirvachanottara Ramayanamu to the King. He may have himself received the dedication of Ketana's Dasa Kumar Charitra in this period only. Tikkana did not receive any Agrahara for

---

31. District Gazetteer., Cuddapah, Revised Edition, Page 77.
32. A.R. 580 of 1907.
33. Ni. Kan. 63.

the dedication of his poem. He was not in need of it either. Fortunately the giants of Telugu poetry, Nannaya, and Tikkana did not stoop to receive favours; the first because of his piety and Rishi-like temparament; the second because he was born with a silver spoon in the mouth. Both maintained very high standards of poetry. Tikkana by his high position in life and pre-eminence in poetry was a very hard task master. He will not easily nod his head at any poem. Ketana gives expression to this in very significant words " It is impossible even for God Brahma to win approbation by poetry from Ubhaya Kavi Mitra *i.e.* Tikkana. I am lucky in this that I could earn his approval, by Dasa Kumara Charitra. There is no greater certificate than this about my worth as a poet."

It must have been in this period of comparative lull in the affairs of Nellore that Tikkana launched upon his magnificent project of writing the Mahabharata, starting not exactly where Nannaya left it in Aranya Parva but with the Virata Parva. Nannaya could complete only two Parvas, the Adi and Sabha and nearly half of Aranya Parva. Tikkana should have naturally started in the middle of Aranya Parva but he chose to start his composition with Virata Parva. He himself states the reason for departure in this manner " The fourth Parva *i.e.*, Virata is pleasing to the heart. It contains stories of high order. It is a meeting place of several Rasas. Then follow the Udyoga and so on. It will indeed be a worthy effort, deserving the approbation of the wise men if the remaining 15 Parvas (Virata-Svargarohana) are rendered into Telugu ". It is given only to the few chosen men of God to conceive of such mighty schemes and execute them to the full in letter and spirit. Tikkana Somayaji is among the few great poets of the world who have great dreams and who are fortunate to fulfil them.

About the time he resolved to compose the Andhra Mahabharata Tikkana's mind underwent a great transformation. The poet of Nirvachanottara Ramayanamu with his light pleasantries, with his feeling of self-satisfaction, is left far behind. Now he is a master craftsman of high seriousness. Poetry for him now is not a vehicle for small, petty purposes. It is a mighty

instrument. It is intended to achieve the highest purpose of human life—Dharma and Moksha, the final release from the endless cycle of births and deaths. Tikkana intended a high national purpose also. The Telugu people should feel one and delight in his poem. There was another immediate aim. The country was torn by religious controversies about the supremacy of Lord Siva and Lord Vishnu in the Hindu Pantheon. Tikkana yearned to cool down these passions and show the path of tolerance and mutual respect. This he achieved by building a Divine Form which represents Siva and Vishnu as one and indivisible. This form of the supreme being, he named Hariharanatha Deva.

It is also said that minister Tikkana performed Yajna (the vedic sacrifice) about this time in order to obtain the status needed for writing Mahabharata which is considered the Fifth Veda. In the prologue to Virata Parva he pays homage to God Hariharanatha first and then proceeds, " Sage Veda Vyasa, known also as Krishna Dwipayana, composed the great Mahabharata as a monument for Dharma and Adwaita. He laboured only for the welfare of Mankind. The Mahabharata is Veda incarnate with this concession that it can be committed to writing. (It will be remembered that the Veda is considered so sacred that it cannot be subjected to the profanation of writing it down). The sage Krishna Dwipayana is a poet of the first order, with a lofty imagination praised by the learned men; a store house of Vijnana (highest knowledge), a high personality which received obeisance of mighty Rishis ".

Then he pays a hearty tribute to his predecessor Nannaya Bhattu the first and foremost poet of Telugu. Somayaji continues "The Mahabharata is a vast work of eighteen Parvas, containing numerous paths of Artha (the four fold purposes of life) fully interesting to the reader. Out of this, the great Nannaya Bhattu, highly skilled in Andhra Kavitwa the master of learning, the high souled person, composed three Kritis (Parvas). So he would take up the threads where he left and write it to the very end. What is his reward. The attainment of Moksha for himself and unalloyed delight and vijnana for his country men, Andhraavali.

One interesting point may be noted here. This twin idea of Dharma and Adwaita (or Adwaita, (non-duality) appearing in this physical world in the form of Dharma), was working in the mind of poet Tikkana for a long time now. Tikkana Somayaji is an Adwaitin, one who believes that Supreme Brahman and the human soul are one and the same substance. It is due to his message that the Telugu people are mostly smarthas (people who hold Siva and Vishnu in equal veneration). The first glimpse of the working of the poet's mind in this train, we get in Nirvachanottara Ramayana. Describing Manuma Siddhi I, father of king Tikka I, our poet says " In his family is born Manuma Siddhi, who patronises the men of learning, a veritable Garutman to the serpents in the form of enemies, an embodiment of Dharma Adwaita." It is not clear what the poet wants to convey. Perhaps he meant to say that Manuma Siddhi is a just ruler, keeping the scales even between his Saiva and Vaishnava subjects. This pregnant but indistinct phrase became the philosophy of his life and his great message to his countrymen.

Tikkana Somayaji was mapping out his plan of writing the vast work of Mahabharata, how to mould it into an epic of Art from a mere epic of growth. Already the rumblings of war clouds were heard. Manumasiddhi's Kingdom faced difficulties from A.D. 1258. One was an internal trouble and proved a serious annoyance. This is the king's quarrel with a petty Yadava chieftain Katamaraju and his associates. The Telugu ballad Katamaraju Katha deals with it in an elaborate manner with some heroism and much supernatural colouring. Katamaraju obtained permission from Manuma Siddhi to graze his herds of cows in the pastures of the Nellore Kingdom. In return for it he promised to pay grazing tax. Later on he refused to pay the tax on the plea that some of his cows were killed in Manuma Siddhi's territory by wild tribes and that the king did not punish them.

The controversy over the grazing tax developed into open defiance. Hence the king sent his forces to make Katamaraju see reason. It is said that these forces were led by the commander Tikkana (the poet's cousin). The Yadavas collected all their friends and offered stiff resistance. As general Tikkana was a

Brahmin and it was considered sinful to hurt or kill a Brahmin, the Yadavas contrived a duel between their commander Brahma Rudraya, also a Brahmin and the leader of the Nellore forces. Both were sturdy soldiers and after a prolonged fight they fell on the battlefield. It was a loss of prestige to Manuma Siddhi. The loss was more serious as he lost his experienced and valiant general. This skirmish may have taken place about A.D. 1258. There is a traditional verse which purports to contain the date of the death of Tikkana Somayaji. The cyclic year given in this verse is Kalayukti. The corresponding Saka year will be 1180 whis is equal to A.D. 1258. From other evidence we know that this cannot be the year of poet Tikkana's Niryana. The Katamaraju ballad gives the cyclic year as Kalayukti. Therefore it will be reasonable to conclude that the tradition embedded in the verse refers to soldier Tikkana and not poet Tikkana. Whatever the historicity of many of the incidents in the ballad of Katamaraju, it is greatly popular with the masses in the Nellore District like the ballad of Palnadu in the Guntur District. People venerate the memory of the heroes of Palnadu and of Katamaraju Katha. Temples were constructed and images were installed to deify their great valour.

The Pandyan Threat

Manuma Siddhi and his sagacious minister Tikkana Somayaji had forebodings of a more serious danger ahead than the unfortunate dispute with Katamaraju. This was the meteoric rise of the Pandyas under Jatavarman Sundara Pandya I. He came to the throne in A.D. 1251 and ruled upto 1275. Within six or seven years of his accession the whole of South India felt the weight of his arms. The Cholas, the Hoyasalas, the Kadava Kopperunjinga, Vijaya Ganda Gopala of Kanchi were all subdued and they had to accept the supremacy of the Pandyan Conqueror. The turn of Nellore was not far off. It was only delayed because of its alliance with the formidable Kakatiya empire. The Kakatiyas were not single. They seem to have improved their relations with the Yadavas of Devagiri. They could also count on valiant generals like Janniga Deva, the nephew of Gangaya Sahini. Gangaya was no more as he died about A.D. 1257.

Seing the writing on the wall that Nellore would be the next target of Jatavarman's aggressive policy, Manuma Siddhi appealed to Ganapati Deva for help. The Nandalur inscription dated A.D. 1258-59 is said to contain this appeal for assistance. Not being content with it, Manuma Siddhi sent his venerated minister Tikkana Somayaji to Warangal to convince the emperor of the impending danger and to provide effective help. The Kakatiya empire was changing hands at this time. Ganapati Deva became old and he handed over the reins of Government for all practical purposes to his daughter queen Rudrama Devi. Hence it required greater persuasion for involvement of Kakatiya forces on the side of Manuma Siddhi. Previous writers opined that Tikkana's mission to Warangal took place in connection with the incident of the intrigue of the gate-keepers Tikkana and Bayyana about A.D. 1248. The Nayanipalli inscription shows that emperor Ganapati was camping in the South about this time. Therefore it did not require a diplomatic mission to Warangal to enlist the help of Kakatiya armies in order to place Manumasiddhi on the throne of Nellore.

But the present danger facing the Kingdom of Nellore is decidedly more formidable and imminent. It required the diplomatic skill and the great respect which Somayaji commanded as a man of piety and the greatest living poet. He may have travelled to Warangal, won the esteem of the great court and returned with his mission achieved. However the Pandyan warrior was not to be baulked of his prize, the Nellore Kingdom. He proved an astute general also. Instead of a head-long direct attack he adopted the tactics to cause a diversion and split the enemy forces. The Early History of the Deccan describes it thus. The Pandyan subordinates like Kopperunjinga, Rajendra III and Vijaya Ganda Gopala were asked to invade the Kakatiya Kingdom and attack the Tripurantakam region. This they did with partial success. Kopperunjinga was rash enough to force his way upto Drakasharama in East Godavary District. But he was defeated by queen Rudrama's forces and was obliged to accept the suzerainty of the Kakatiyas. Rajendra III and Vijaya Ganda Gopala could not withstand the onslaught of Janniga Deva whose territories lay in the Cuddapah District. They had to fall back.

This was only a diversion. The main attack upon Nellore was delivered by Jatavarman himself in A.D. 1263. Manuma Siddhi assisted by Kakatiya forces, and the Aryas faced them on the battlefield of Muttukuru near the sea side. A fierce battle raged and the valiant Manuma Siddhi courted a hero's death on the battlefield, fighting for his kingdom. The Pandyas call him Vira Ganda Gopala. We know that his father had the title Ganda Gopala. The victorious Pandyan armies pursued the enemy upto river Krishna. It is said that there was a great slaughter of the Telugu and Arya forces. The Aryas here may be taken as a contingent of Devagiri army that came to fight along the side of Kakatiyas. The Yadavas of Devagiri were no less interested in arresting the march of Jatavarman to the north.

Jatavarman Sundara Pandya proclaimed this victory in a number of his inscriptions. He calls himself, [34]"the thunder bolt to the mountain which is Chola race; the Pakala (a kind of fever) to the elephant Kadava; (Kopperunjinga) the jungle fire to the forest of Vira Ganda Gopala; the tiger to the deer of Ganapati etc." Undoubtedly there was justification for this proud claim. Jatavarman's wrath was chiefly directed against Manuma Siddhi II whom he refers to as Vira Ganda Gopala and Andhradhiswara. It was unthinkable for him that a small ruler like Manumasiddhi should dare to oppose him where more fiery soldiers like Kopperunjinga yielded easily. That seems to be the reason why the Pandyan conqueror chose to heap insult and infamy in his records on Vira Ganda Gopala. He accused him of inferior morals, a sinful person whom he helped to ascend to heaven at the point of his sword though he (Ganda Gopala) did not deserve this honour. In one of the Pandya's inscriptions it is stated " He, who having flourished in battle his sword (black as the river Yamuna) fixed Ganda Gopala, in the heavenly world, in spite of his improper conduct (No. 239 T.T.D.). There is neither tradition nor historical evidence for the charge of improper conduct against the unlucky king of Nellore. We see that he was a dutiful son, a friend of poets, a sturdy fighter, and a vigilant ruler of his small kingdom. His fault if any lay in not adopting the ' Vetasa

---

34. No. 175–T.T.D.

Vritti', a recognised principle in statecraft. It means submission to superior force when circumstances are unfavourable and to rise up after the storm blows over.

Tikkana Somayaji in Retirement

We lose track of the great poet statesman Tikkana after his successful mission to Warangal. We do not know where he was in this political conflagration. Tradition says that he retired to a village named Paturu of which his son Kommana secured the Karanikam (headship). All Scholars believe that the poet survived Manumasiddhi for some years during which period he was engaged in his great task of composing Andhra Mahabharata. From the beginning he was philosophical in outlook. He had nothing to regret about himself or his erstwhile patron. That patron lived up to the great message of the ancient warrior Bhishma who roused the assembled kings on the sacred battle-field of Kurushetra. The son of Santanu said "there is no greater sin for kings than to die in the house on a sickly bed. This battlefield is a veritable harvest field where you garner the corn of fame. Is it not a great treasure-find for soldiers". Though Tikkana Somayaji shed his temporal power he was still the undisputed monarch of the literary empire. Future poets like Marana sat at his feet. Anantamatya a poet of the 15th Century states with pride that his great grandfather Bayyana was honoured with the title "Bhavya Bharati" by Tikkana Somayaji.

Nellore after Manuma Siddhi II

After the tragedy of Muttukuru the kingdom of Nellore was tossed hither and thither till the end of the century, or at least till the Kakatiyas firmly brought it into their empire. Jatavarman returned to Nellore from the pursuit of the enemy and he enjoyed Virabhisheka, (coronation as a victor). He repeated this at Kanchi also though Vijaya Ganda Gopala was the nominal ruler there. The Pandyan king states that he gave back the kingdom of Nellore to the brothers of Ganda Gopala on their submission to him. Actually it seems to have passed into the rule of Rajendra III the last of Chola emperors. He ruled Nellore upto A.D. 1268

as a subordinate of the Pandyas. Meanwhile the Kakatiyas recovered from the shock of the battle of Muttukuru. Queen Rudrama Devi sent her general Nagadeva Maharaja to expel Rajendra Chola from the Nellore kingdom. Nagadeva did this and ruled at Nellore for about 5 years A.D. 1271-75. He was forced to vacate his Government and yield place to Immadi Tirukalatti Deva *i.e.*, Tikka II. He is the eldest son of the late king Manuma Siddhi II. One of his inscriptions is found at Madamanur in the Gudur Tq., Nellore District in Saka 1201, A.D. 1279. Who helped him to expel the Kakatiya governor Nagadeva is not known. The Pandyas occupied the eastern portions of Cuddapah District after the battle of Muttukuru. They were driven away from this territory by Jannigadeva, the loyal general of Rudrama Devi as early as A.D. 1264. The Pandyas tried to keep up their pressure on the Kayastha dominion through Vijaya Ganda Gopala. Tikka II may have taken advantage of this situation to gain his ancestral kingdom.

Very soon Tikka II lost the Nellore throne to another choda Chieftain Manuma Ganda Gopala who appears to have come to power about A.D. 1282. The relations between the Kakatiyas and their friendly subordinates, the Kayasthas of Valluru Pattana in Cuddapah District, became reversed after the advent to power of Ambadeva. Unlike his brothers Jannigadeva and Tripurari and his famous uncle Gangaya Sahini, Ambadeva aspired to establish an independent Kingdom. He did not acknowledge the suzerainty of Rudrama Devi. Ambadeva was a successful warrior. He subdued many of the neighbouring rulers. He forced the Pandyas to make peace with him. When Manuma Ganda Gopala, ruler of Nellore was in trouble, Ambadeva sent his armies to befriend him. Thus between A.D. 1272-1302 Ambadeva was a formidable opponent of the Kakatiya empire. But his fortune waned after young Pratapa Rudra, grandson and future successor of Rudramadevi assumed the leadership of Kakatiya affairs. Two armies marched against Ambadeva one towards the Tripurantakam region and another against Nellore. Ambadeva was driven away to his southern territory in Cuddapah District. The expedition against Nellore was under the command of the Kakatiya general Adidam Mallu.

Manuma Ganda Gopala was defeated and killed in the battle for Nellore. This happened a little earlier than A.D. 1290.

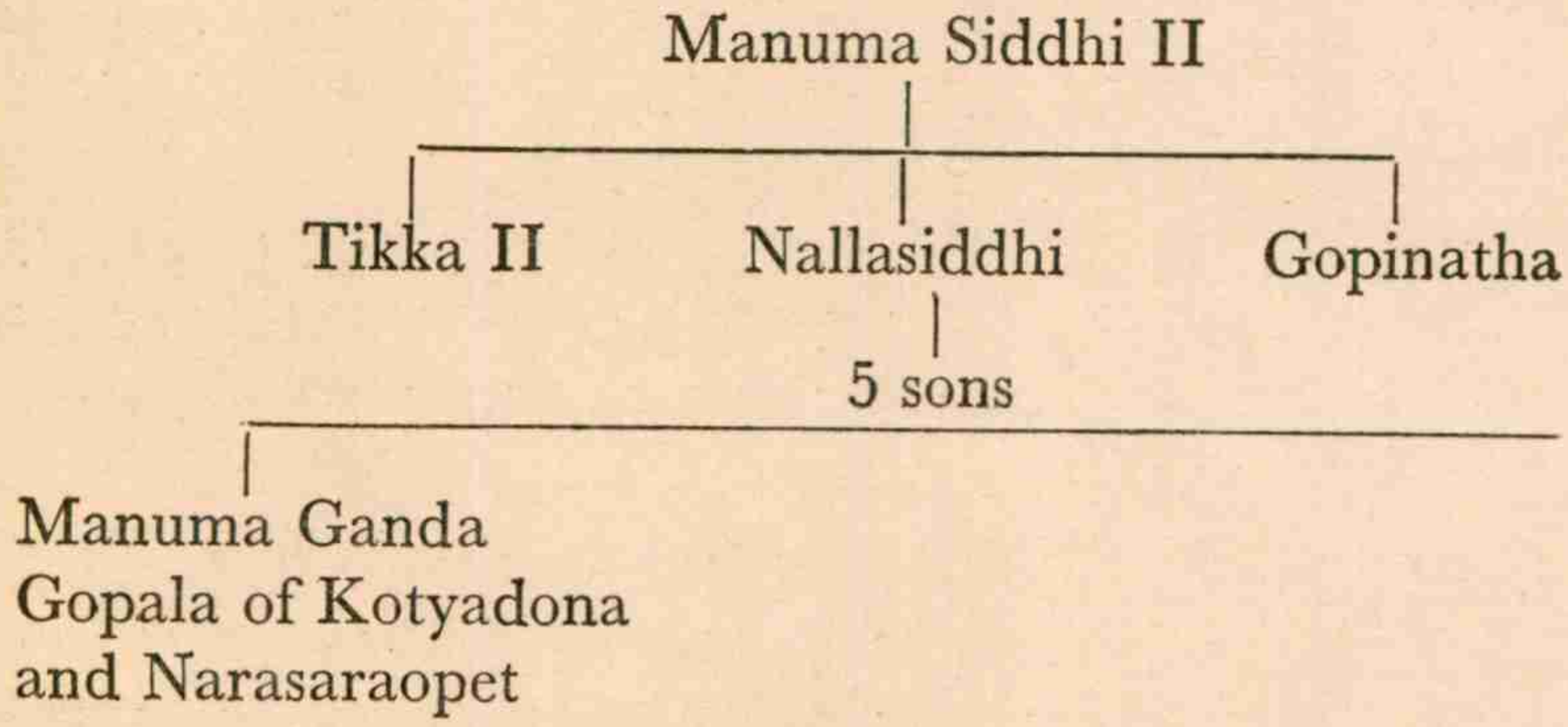
The Nellore kingdom was given to one Raja Ganda Gopala alias Madhurantaka Pottapi Choda Ranganatha. But he joined hands with the Pandyas who were powerful in the South and were opponents of Kakatiya supremacy. In order to punish Raja Ganda Gopala for his treachery, Pratapa Rudra had to send an expedition against Nellore under the leadership of another Manuma Ganda Gopala. This person was the grandson of Manuma Siddhi II by his second son and was in the service of Kakatiyas. He was stationed in the Narasaraopet Region. This Manuma Ganda Gopala led his forces against Nellore and defeated Raja Ganda Gopala and his Pandyan allies. This happened before A.D. 1297.

Raja Ganda Gopala must have made up with the Kakatiyas. He continues to be in possession of the Nellore Kingdom. When Pratapa Rudra was engaged in fighting the invasion of Malik-Kafur, Raja Ganda Gopala tried to assert his independence again. After the departure of the Muslim armies, Pratapa Rudra despatched his general Muppidi Nayaka to punish the rebel Nellore ruler and to keep the Pandyas in position. Raja Ganda Gopala was driven away and the Nellore Kingdom became a part of Pratapa Rudra's empire. One of his inscriptions bearing date Saka 1237 (A.D. 1315) is found in the Ranganayaka Swamy temple Nellore (Ni-N-74). This would mean that Raja Ganda Gopala ruled at Nellore upto A.D. 1315. However this cannot be asserted as the Saka date 1237 is open to doubt. It may be Saka 1227 (A.D. 1305).

Religious and Social Conditions

The Nellore Kingdom occupied an important position in the 13th Century A.D. By its geographical position it stands as a bridge between northern and southern Deccan. The South Indian powers had to pass through it if they wanted to invade the north. Hence this kingdom suffered much ravage due to wars. We find it a petty state at the beginning of the 13th Century, subordinate to the Cholas. King Tikka I raised its status to

that of a power to count with in South Indian politics. Under him the Nellore Kingdom embraced at least three districts—Nellore, Cuddapah, Chengalput and part of Chittoor District. His son Manuma Siddhi II lost the southern part of his father's kingdom and had to be content with Nellore and part of Cuddapah District. Even this part was taken away from the Nellore Kingdom by the aggressive Kayastha Chieftain, Ambadeva. We get the following genealogy of Manuma Siddhi II:

The 12th Century witnessed intense religious ferment in South India. Ramanuja and Basaveswara propagated their systems during the 11th and 12th centuries. About a hundred or hundred and fifty years passed in mutual rivalry between the new systems of Vaishnavism and Virasaivism. By the middle of the 13th Century the edge of mutual animosity became blunted. The mind of the people was prepared for some kind of reconciliation and adjustment. Poet Tikkana Somayaji became the harbinger and philosopher of this new trend of reconciliation. Thus he gave to the world his great message of Harihara Natha Deva. Harihara Natha is God Vishnu and God Siva-conceived as one united and indivisible form. Somayaji places this integrated form before us in the very opening verse of his Mahabharata "Salutation to that Supreme spirit, which approves the Vedic path that declares-Vishnu in the form of Siva and vice versa-which appears in the joint form of Hari-hara and which regales the mind of the Goddess, sometimes known as Lakshmi and at other times as Parvati".

Tikkana Somayaji presents his pregnant philosophy in two channels. To the humble and less trained minds he presents

this picture of a composite deity having the attributes of Siva and Vishnu. To the learned and fully trained minds he presents the philosophy of Adwaita as formulated by the sage Krishna Dwaipayna. Tikkana Somayaji did not mention Acharya Sankara though he is the latest exponent of the philosophy of monism. Tikkana's message had a wonderful effect on the Telugu country. It made a tolerant people all the more tolerant, minimising religious conflicts and bigotry.

The kings of Nellore adopted the Vaishnava religion while their ministers Siddhana and our poet Tikkana were generally of the Adwaita persuasion with a leaning to Saivism. In the village of Pentrala [35]Kandukur Tq. of Nellore District a bunch of inscriptions are found. The presiding deity of the place is Marga Narayana Perumal. Here we come across the name of a famous Vaishnavite Acharya, Margamu Pahindi Mukkala Vira Tiruvengala. The name occurs in all the six records. Vira Tiruvengala is extolled as " Veda Marga Pratishthapana Acharya " the establisher of the path of vedas. King Manuma Siddhi was one of the donors in the Pentrala inscriptions. In No. 60 dated Saka 1159, A.D. 1257-58, he granted a village to the priest of Marga Narayana Temple.

There may have been many temples in the city of Nellore. We hear of two famous temples in the Cuddapah District, the Saumyanatha Swami Temple of Nandalur, Rajampet Tq. and the Jyotinath Temple in the village of Joti, Siddhavatam Tq. Both the temples contain many old inscriptions. More interesting than the above is the temple of [36]Siddhantha Deva at Ayyavaripalli and Nandipadu in the Udayagiri Tq., Nellore District. The cult of the Siddhas is much prevalent in the Marathi country and it must have entered western Andhra along with the Maratha families who migrated here. The Siddhas claimed occult powers. They declared themselves to be experts in magic formulas, in the science of metallurgy, alchemy, Kanyaka vada (perhaps the art of making girls fall in love) etc. A number of Siddha purushas are mentioned like Vyali, Nagarjuna, Nagabuddha, Vishnu

---

35. Ni. Kandukuru, No. 60-66.
36. Ni. Udayagiri, No. 3 and 14.

Gupta etc. Siddhanatha Deva is said to love the Srisaila Mountain as his favourite abode. The Siddha cult appears to be the Tantric aspect of Saivism and had its headquarters at Srisailam, Kurnool District. It is interesting to note that the temple of God Nilakantheswara at Gudluru, Kandukuru Tq. [37]existed already in Saka 1159 A.D. 1237. Poet Yerrapragada, the third poet of Telugu Bharatham lived in Gudluru for some time. It is said that three persons [38]Choda Maharaju and others constructed a Mandapa and Kitchen for Nilkantheswara and also had a well dug in the temple garden. [39]Muppidi Nayaka, general of Kakati Pratapa Rudra Deva visited this temple and made an offering of land to this temple. The inscription is undated. Muppidi Nayaka's parents are mentioned here as as Naganayanimgaru and Gangasanamma.

These offerings are made to temples for various services connected with the worship of the presiding deity. Sometimes wet lands, sometimes dry fields, and sheep at other times are presented to the temples. Votive lamps are often set up in temples. These are offered for one's own religious merit, or punya for his parents or the progress of the kingdom of a ruler in whose territory the donor lived. In an [40]inscription dated Saka 1173, A.D. 1256, the 13th Year of Vira Rajendra Chola III, the men of the town of Kollathurai alias Ganda Gopala Patnam and the foreigners of the 18 countries assembled together in a sacred flower garden and gave to God Manuma Siddheswara a sum of money. The deity was apparently named after Manuma Siddha I, father of Tikka I. This Ganda Gopala Patnam seems to be a port of the Nellore Kingdom. Its original name may have been Kollathurai. In honour of king Tikka I it was renamed Ganda Gopala Patnam. Tikka I had the title Raya Ganda Gopala. [41]Another record of this place dated Saka 1201, A.D. 1279 is issued in the second year of the reign of Irumadi

---

37. No. 293 Kandukuru. Rangachary inscriptions of Madras Presidency.
38. Ni. Udayagiri, No. 14.
39. No. 294, Ibid.
40. No. 190-A. Krishnapatnam, Gudur Taluq, Rangacharya.
41. No. 196, Krishnapatnam, Ibid.

Tirukalatti Deva *i.e.*, Tikka II, son of Manuma Siddhi II. We noticed earlier that he got possession of the Nellore Kingdom for a short while. It is recorded here that the merchants of the nadus (provincial units), towns, hills, 5 mandalams and the foreigners from Kollathurai alias Ganda Gopala Patnam assembled at Tirukkavanam and gave for the expenses connected with the building, sacred food and ornaments for God Manuma Siddheswara of this village one fourth percent on the cost of all the bags exported and imported at this port. The deity here may be the great grandfather of the donor Tikka II or an image of his own father which he may have set up. These records show that the kings of Nellore tried to develop seaborne trade of their kingdom even in the short period of rule permitted to them.

It was sometimes considered an honour to have a donation made at the hands of the ruling-king. This may resemble our modern practice of laying foundation stone of a public building through a high officer or dignitary. In a record from [42]Viranna Kanupuru, Gudur Tq. the ruling king Raja Ganda Gopala Deva announced a donation to God Narayana Perumal of this village on behalf of Tirukkachi Nambi (perhaps a merchant) residing in the merchant's street of Nellore alias Vikrama Simha Pura. Raja Ganda Gopala is styled Madhurantaka Pottapi Chola. The inscription is dated Saka 1222, A.D. 1300 being the 9th year of the reign of Raja Ganda Gopala. We have read of him earlier. This is the person who came to power in Nellore after Manuma Ganda Gopala was killed in battle with Adidam Mallu, the Kakatiya general.

There is an inscription in the name of an exactly identical king Madhurantaka Pottapi Chola, Raja Ganda Gopala alias Ranganathan from the village of Kurucherlapadu, Gudur Tq. It is dated Saka 1114, A.D. 1192 in the 16th year of Kulottungachoda Deva III. This Ranganathan gave a piece of land as Sarvamanya property to the God Gopala Perumal at Nellore, in Pakanadu. Raja Ganda Gopala came to the throne about A.D. 1291. He could not have issued this record dated A.D. 1192 unless we assume that the engraver made a mistake and noted

---

42. P. 226, Gudur, Ibid.

Saka 1114 instead of Saka 1214. But the mention of the 16th regnal year of Kulottunga Choda Deva cannot be easily brushed aside. Three is no Kulottunga Choda Deva in Saka 1214. The last of the Chola emperors Rajendra III disappeared about A.D. 1278. Hence we are obliged to think that Raj Ganda Gopal was another name for Manuma Siddhi I, father of Tikka I who was actually ruling at Nellore in A.D. 1192. Incidentally we hear of the temple of Gopala Perumal at Nellore. The name Ranganatha may be after God Ranganayaka Swamy, the presiding deity at this town.

There are numerous inscriptions in the temple of God Ranganayaka Swamy. The [43]earliest seems to be dated the 15th year of Kulottunga Choda III which corresponds to A.D. 1193 and refers to the donation of land to the temple by an unkown donor. This may be the time of Manuma Siddhi I. The [44]next inscription is dated A.D. 1197-98 found in the same temple. The people of the various Nadus joined together and gave 2200 Kuli of land, free of taxes. In Nellore 61, Jatavarman Sundara Pandya granted the village of Mamidikundai in Mundanadu to Pallikonda Perumal of Nellore on the request of the Kalinga King. Jatavarman states that he built a hall called ' Sundara Pandya Sandi " where the festivals of the God are to be conducted. He gave away all dry lands, wet lands and house-sites of the village for the daily, fortnightly and monthly worship of the God. Two inscriptions refer to [45]Raja Ganda Gopala, the last king of Nellore. In the 9th year of his rule *i.e.*, A.D. 1299 and in the 12th year corresponding to Saka 1224 (A.D. 1302) he made offerings to God Pallikonda Perumal for Amudu Padi (Nivedya), for ornaments to the deity and repairs to temple buildngs.

Ladies also used to make offerings to the temples. Queen [46]Bacaladevi wife of Manuma Siddhi I is heard of in one inscription.

---

43. Ni. N. 57.
44. Ibid, No. 55.
45. Ni. N. 60 and 62.
46. Ni. G. 86.

During the regin of Kakatiya Rudrayya Deva Maharajulu (Queen Rudrama Devi) in Saka 1194 A.D. 1272 [47]Mallanadevi Ammagaru set up the image of God Gopiswaradeva in memory of her father Gopala Deva in the village of Tammaleru and offered land and a flower garden for the worship of the God. The father of Mallanadevi (it may be Mallamadevi) is said to be the uncle of Cakranarayana Madhavadeva, ruler of Addanki. Equally interesting is a record from God Rangayaka Swamy Temple, Nellore, The donor here is a [48]dancing girl of the temple of God Talpagiri Ranganatha Swamy. In the year Srimukha, month of Chaitra she gave away some dry land in the village of Pata (old) Chintapalli for the Chandana (Sandal) and Tulasi (sacred plant) worship of the God.

Community Life

We get glimpses of village communities in one or two inscriptions. We referred to the guild of merchants of the port of Ganda Gopalapuram. In an inscription from [49]Kodavaluru, Nellore Taluq we read of the sons of two persons Gudluru Narapa Raju and Gutto Appala Raju making a division of their property in the presence of the Mahajanulu (Village elders) in Saka 1190, A.D. 1268. From the same village we get another significant record. This is dated in the 3rd regnal year of King [50]Manuma Ganda Gopala which works out to A.D. 1284. There is a temple of Nageswara Swamy in the village of Kodavaluru, in the Munda Nadu (a territorial division). The sons of Ryots Kami Reddy and Cholapa Reddy presented to the temple treasury the amount which they collected from weaving looms at the rate of Half Chinnam per month per loom.

A Case Study

An [51]interesting case study of the time of Manuma Siddhi II is described by late Chaganti Seshayya on the basis of (A.R. 580,

---

47. No. 133, Darsi Tq., Nellore District, Rangacharya.
48. Ni. N. 59.
49. Ni. N. 30.
50. Ibid, N. 31.
51. Andhra Kavi Tarangini, Vol. II, Page 270.

1907). This refers to the inscription in which Manuma Siddhi gave away the village of Koluru or Koduru to some Brahmins. This village is situated in the Pullampet Tq. of Cuddapah District. The Saka date is not given in this inscription but it is issued in the 13th regnal year of Chola emperor Rajendra III, cyclic year Pingala, which comes to A.D. 1257. If we take the starting year of the rule of Rajendra III as A.D. 1246 as other scholars did, the 13th year of his reign may correspond to A.D. 1259. However this is the time when Manuma Siddhi became apprehensive about the impending aggression of Jatavarman Sundara Pandya I. The Nellore king referred to his participation along with Kakatiyas in the war against the Kalingas. Manuma Siddhi looks forward to the assistance of Ganapatideva.

The purpose of this inscription is to settle a dispute regarding ownership of the village of Perunganduru, in western Pakanadu. It is said that a Pallava King named Mukkanti Kaduvetty gave a number of Agraharas to Brahmins in the region to the east of Srisailam. Perunganduru was one such Agrahara. The Brahmins enjoyed it for generations. Some residents of the village of washermen Koduru came and settled in Perunganduru. Similarly some Velamas of the village of Inumbrolu came and settled in the Brahmin Agrahara as a contagious disease spread in their village. The Velamas took some fields for cultivation on the promise to pay recompense to the Brahmin owners. Meanwhile Perungandur was overtaken by famine for want of rains. The Brahmins were obliged to leave the village and seek shelter elsewhere during famine. When normal conditions returned they came back to their homes. But the Velama ryots declined to pay the promised money for cultivating their fields on the plea that the original tenants forfeited their right to the present king. The Brahmins in their distress appealed to Manuma Siddhi for doing them justice. It is said that he sent for the farmers from Inumbrolu and other people of Pakanadu, made investigations and finally decided that the village of Perugandurú belonged to the Brahmin Agraharikas. He granted the villge afresh to them after renaming it Koduru. This case shows that Manuma Siddhi II was really a pains-taking ruler, interested in the welfare of his subjects.

We find that a change is coming over the military organisation of the Telugu Kingdoms in this century. The Hindu military system relied mainly upon its infantry, aided by archers and a few elephants. The Yadavas of Devagiri learnt the importance of cavalry from the Muslims and tried to strengthen themselves with this arm. Cavalry means mobility which is an important factor in strategy. The Aryas, *i.e.*, the Marathas prided themselves on their expert horsemanship 'Ati-vishma-hayarudha-praudha rekha Revanta", 'a vertiable Revanta in taming horses which are fiery and uncontrollable' was their favourite title. We get two instances where the Telugu Chodas of Nellore had to face the cavalry of their Maratha opponents. Among the victories of Tikka I, the Nirvachanottara Ramayana mentions the defeat of Lakumaya at Kurumaluru and the capture of his horses. Evidently this is a reference to the cavalry of the Yadava General Lakumaya. Again his son Manuma Siddhi is said to have defeated very easily Sarangapanideva, the Maratha Chieftain of Addanki and took his horse or horses. Both these instances show that among the south Indian powers, Yadavas first realised the importance of cavalry. It is not known whether Tikka I and Manuma Siddhi defeated the Maratha generals by superior cavalry. It may have been only with the aid of their infantry and archers that they scored success over the Maratha Chieftain. The Kakatiyas took pride in their nine-lakh archer force. That Nellore kings could maintain some elephants in their army shows that they were fairly rich. The Nayanipalli inscription informs that Ganapati Deva received a present of elephants from the Nellore ruler.

Social Customs

There is no direct source which will give us a glimpse into the life of the people of the 13th Century and their customs. The literature of this period consists mainly of translations from Sanskrit sources into Telugu. As such the poets have little occasion to depict Telugu life as it existed then. There are only distant hints. The Brahmins followed the Vedic method of life. Ketana describing the childhood of Tikkana says that the various rites like Jatakarma (ceremony done at the birth of child) were

performed to him and that he read the Vedas. We know how Tikkana followed assiduously the duties of a Brahmin. He throws some interesting light on the customs observed at marriage in Telugu families. He takes advantage of the situation of the marriage of Abhimanyu, son of Arjuna with Uttara, daughter of the king Virata, and indulges in a brief digression to describe marriage customs of his time.

When it was decided to give princess Uttara in marriage to Abhimanyu, she was made to bow to her would-be father-in-laws and obtain their blessings. The astrologers were invited to fix an auspicious day for the marriage. Both parties sent invitations to their relations. King Virata received all the relations with great cordiality and respect. The City was decorated and the marriage platform was tastefully arranged. All materials needed for the Vedic ceremonies and Laukika customs of the marriage were kept ready there. The bride was dressed by her play-mates. When the time fixed for marriage drew near, King Virata sent messengers to fetch Yudhishthira and the bridegroom's party. They arrived bringing along with them the Kranta. Kranta consists of gems, ornaments, flowers, fruits and valuable clothes etc. which the bridegroom's party presents to the bride's party. There was a pleasant tumult of musical instruments and the chanting of Veda by Brahmins.

The bride and bridegroom were made to stand with a curtain between them while the elderly Brahmins conducted the various rites. Then the curtain was lifted and the couple enjoyed the first sight of each other. Tikkana Somayaji did not mention here the custom of the bride and bridegroom keeping a mixture of ' Jira and gur ' on each other's head. The couple then enjoyed what is called ' talabralu ' *i.e.*, they pour rice on each other's head. The onlooking ladies take delight in encouraging the bride and bridegroom to vie with each other in pouring this auspicious rice. Then the bridegroom took the hand of the bride which is called 'panigrahana'. They both sat side by side after this and appeared like the young mango tree with a creeper round it. After this the Homa (worship of fire) was conducted. Virata honoured all the guests. He gave a rich dowry to his dautghter. Most of the customs mentioned by

Tikkana are age-long. They obtain even now. He seems to have mentioned chiefly the Vedic customs like Pani-grahana and Homa. The Mangalya-dharana (tying the gold locket round the neck of the bride) is omitted by him. It must have been prevalent then also besides many more customs like 'Sapta-Padi' (walking seven steps together); Arundhati Darshana (looking at the auspicious star Arundhati).

The belief in the other world and respect for manes are the fundamental ideas of Hinduism. Naturally we get many references in inscriptions to donations made for the departed people. Kings set up temples and images in memory of their parents. We read of the temple of [52]Manuma Sittarasan and the offering of lamps at it in the Nellore inscriptions. This must be Manuma Siddhi I who was held in much veneration. In an inscription in the [53]Ranganayakulu Temple, Nellore, we read that a donor had to deposit one Mada (Gold coin) in the temple treasury for the lighting of one lamp. The interest on this Mada was used for the expenses of the lamp. For measuring the lands, a rod 13 yds. long is mentioned in Ni-Kandukuru No. 63.

Literature

We confine ourselves for the present to the achievements of the Nellore Kingdom in this field. Undoubtedly its contribution as far as Telugu literature is concerned is far in excess of its resources or the period in which it flourished. Nellore produced one supreme poet like Tikkana Somayaji and a learned writer like Mulaghatika Ketana. The 13th Century brought forth a stormy poet like Palkuriki Somanatha. His activities are confined to the Kakatiya empire. Poet Gona Buddha Reddy composed the Ranganatha Ramayana in the Dwipada metre. The Gona family distinguished itself in western Andhra. Poet Jakkana, author of Vikramarka Charitra, who lived in the early 15th Century mentions that one of his ancestors distinguished himself in the court of Tikka I. It may be so but no writings of his

---

52. Ni. N-87.
53. Ni N-65.

have come down to us. The Bhaskara Ramayana which goes in the name of at least four poets has been a matter of much controversy among scholars. The leading poet of this work is one Bhaskara, also known as Hulakki Bhaskara. The Aranya Kanda of Bhaskara Ramayana is dedicated to Sahini Mara, who was the commander of the cavalry forces of Kakati Prataparudra. Some scholars maintain that this Bhaskara is the grandfather of Tikkana. He is spoken of as a worthy poet both by Tikkana and Ketana. Critics like Chaganti Seshayya think that the nucleus of Bhaskara Ramayana emerged from the stylus of Mantri Bhaskara *i.e.*, Tikkana's grandfather. If so he must have adorned the court of Tikka I, justifying in some measure his reputation as a patron of poets. However it is a matter of contraoversy still.

Another learned poet of this century is Atharvana Acharya. It is not known in what part of the country he flourished. He is considered a Jaina by religion. Later anthologies of poetry record a few verses of his, in illustration of the principles of prosody. This shows that he is a standard and venerated poet. He seems to have composed the Virata, Udyoga and Bhishma Parvas of Mahabharata in Telugu. Some others think that he wrote it from the beginning. From the extant verses it is found that Atharvana is a scholarly poet and his diction is over-weighted with Sanskrit. Hence the portions of Bharata written by him did not attain popularity. Tikkana Somayaji succeeded in completing the vast work and his diction is eminently popular though there may be some difficult verses here and there. Atharvana's reputation now rests more on his work as a clasiscal grammarian for Telugu. Two grammatical works appear in his name, the Trilinga Sabdanusasana and Vikriti Vivekamu. Both are written in Sanskrit. There is dispute over the authorship of even these works. However Atharvana maintains his reputation as a grammarian for Telugu, second only to Nannaya Bhattu, the first poet and grammarian of Telugu.

We come back to Tikkana and Ketana as the undisputed poets of Nellore. We propose to deal with the poetry of Tikkana in greater detail in the succeeding volumes of the Critical Edition of Andhra Mahabharata. We confine ourselves to the work of Ketana here. He wrote three works (1) Dasakumara Charitra,

(2) Andhra Bhasha Bhushanamu, (3) Vijnaneswariyamu. Dasakumara Charitra is a translation of the Sanskrit prose romance of that name written by Dandi. Ketana rendered it into verse and prose. His style is easy and pleasing. It won laurels at the hands of a great poet like Tikkana. The Andhra Bhasha Bhushanamu is a small work on Telugu grammar in Telugu verse. The plan of writing it is his own. Ketana mentions Nannaya but does not state that he wrote the ' Andhra Sabda Chintamani ' ascribed to him. Ketana claims that his work, though not perfect, is the first grammar for Telugu. He has the added distinction that he is the first writer to render technical and Sastra Works of Sanskrit into Telugu. Ketana's Vijnaneswariyamu is a poetical rendering of the Yajna Valkya Smriti with the Mitakshara commentary on it. Even in this dull subject, Ketana's versification is crystal clear and pleasing. It deals with customs, property rights, judicial procedures and other matters.

The Editorial Board of Andhra Mahabharata, Osmania University is glad to present to the scholarly world the third volume of the series. This consists of Virata and Udyoga Parvas. The Virata Parva is liked by the people very much because the Pandava brothers successfully emerged from their trials in the Ajnatavasa (exile incognito) period. They believe that it fetches rain and plenty. Hence people read Virata Parva when the land is afflicted by a drought. They perform the marriage of frogs as frogs are associated with rain. Tikkana Somayaji must have kept in mind the reputation for auspiciousness which this Parva enjoys. We in the Andhra Mahabharata do hope that the trickle in the field of finance which this project enjoys from the Government of India and the Government of Andhra Pradesh may lead to a downpour. We are happy to state that the Andhra Pradesh Government stole a march over the Central Government. The Osmania University is rendering national service in sustaining this Project. This Project was started in the time of Dr. D. S. Reddy, former Vice-Chancellor and a versatile Educationist. It is now ably guided by Dr. Ravada Satyanarayana, present Vice-Chancellor, an eminent scientist and lover of classical literature. We hope to bring the project to a speedy conclusion with his goodwill and

solicitude. We congratulate the editors who participated in the editing of Virata and Udyoga Parvas. To the scholarly world we submit like this in the words of poet Ketana "Mistakes are not strangers even to Kalidasa and Mayura. Oh poets! We crave your consideration. Who can withstand your frown".

I am glad with the patient and willing assistance given to me in editing work by Kumari M. Deenavathi and Kumari G. Sumathi. My blessings go to them. Our printers, the Osmania University Press deserve our congratulations for the neat execution of work. Let us invite the ancient hero Bhishma and the mighty Brahmin preceptor Drona in the next Volume.

Dated: 29*th July*, 1970.

K. Lakshmi Ranjanam.

CRITICAL APPARATUS

VIRATA PARVA

1. ఆ O.U. 2—Osmania University, Andhra Mahabharata Project collection. Virata Parva and Salya, Palm leaf. 19 x 1½. 74 Leaves. Condition, damaged here and there. Date: Pramadi Jyeshtha Suddha 10. Tuesday is found at the beginning. At the end of Salya Parva, the date given is Pramadi, Sravana Suddha Tadiya Friday—9-8-1793. Presented by Sri Kandala Venkata Appala Charyulu, Teacher, Hyderabad.

2. ఆ O.U. 5—Contains Adi, Sabha, Virata Parvas complete and Udyoga Parva upto verse 306 in Canto IV. Palm leaf, 18½ x 1½. 378 Leaves. Virata begins from folio 202. Condition good but slightly damaged. May be 200 years old. Collected from Domakonda Village, Nizamabad District. Presented by Sri A. Rajeswara Sarma, Telugu Department, Osmania University.

3. ಇ O.U. 38—Virata Parva. Complete. Palm leaf. 135 Leaves. Condition injured. Contains Kuchelopakhyanam of Ghattu Prabhuvu. Scribe and date: Vikriti, Kartika Suddha 10 Sunday 28-10-1770. Copied for Tirnagari Ranganna Ayyavaru by Gollaproli Achanna of Hyderabad. Borrowed from Lakshmanaraya Parisodhaka Mandali, Hyderabad.

4. ಆ O.U. 48—Virata Parva. Palm leaf. 48 leaves. Condition fairly good but incomplete. Contains I and II Cantos (upto 128 verses). Borrowed from Lakshmanaraya Parisodhaka Mandali, Hyderabad.

5. ಆ O.U. 57—Virata Parva. Palm leaf. 19.1 x 1.7. 84 Leaves Condition fair. Leaves are missing here and there. Acquired from Rayalaseema area through Sri Gollapinni Vasudeva Sastry, Kalyandurg.

6. ೬ 94/15 Virata Parva and Anusasanika Parva. Palm leaf. 273 leaves. Condition fair. Date: Paridhavi, Jyeshtha Suddha 15 Wednesday 2-6-1852. Scribe, Obilineni Sitarama Sambhudu, son of Obilineni Buchirama Sambhudu transcribed for himself from the copies belonging to Nanduri Bhoga Raju and Nidsanametla Rama Raju. Borrowed from Andhra Sahitya Parishat Kakinada.

7. ೨ O.U. 127—Virata Parva and Udyoga Parva. Palm leaf. Complete. 87 leaves. Condition very good. Borrowed from Andhra Sahitya Parishat, Kakinada No. 198/8(2644).

8. ೨ O.U. 131—Contains Adi to Stri Parvas and Anusasanika Parva. Virata Parva contains 76 leaves. Sritala variety. Writing clear. Date (on leaf No. 311) Plavanga, Jyestha Bahula 14 Thursday 14-6-1787. Scribe: Devalraju Venkatesam. Copied for Sri Narasimha Apparayanin Garu. Manuscript borrowed from Andhra Sahitya Parishat No. 227/16 (3451). Kakinada.

9. ೫ O.U. 181—Virata and Udyoga Parvas. Leaves 100 complete. Condition good. Date: Pingala, Jyestha Suddha 11 Wednesday 3-6-1867. Manuscript belongs to Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. No. 49/16 (4420). The scribe dedicated it to God Nettikanti Anjaneya.

10. ೬ 3604—Virata Parva. Complete and good. Leaves 232. Writing is clear. Date: Yuva, Pushya Suddha 15 Wednesday 25-1-1815. Scribe: Venkata Narasu son of Madiraju Gopal Raju. Copied for self according to the copy of Akkiraju, son of Tondapi Krishnam Raju. Manuscript belongs to Andhra Sahitya Parishat, Kakinada. The following verse is found at the end of the manuscript:

చ. తెలుగులవారు సంస్కృతము తేట లెరుంగరు సంస్కృతంబు వా
రలు తెలుగందు గల్గు వడి పాఠిస లెరుంగరు బాగెరింగి భూ
వలయము సంస్కృతంబు మరి పచ్చితెనుంగు సుపద్య గద్య మొ
ప్పులర లిఖించి సత్కవులు పాలనసేతురు గాక యీ కృతిన్.

11. ఉ O.U. 195—Sabha, Virata, Udyoga Parvas. Complete. Palm leaf. Leaves 242. Condition good. Size 17 x 1½. Date : Vikrama, Magha Bahula 6 Sowmyavaram 25-2-1761. At the end of Virata Parva, the date given is as follows: Vikrama, Margasira Bahula Dwadasi Monday 1-1-1821. Scribe: Yendapalli Venkata Ramiah. Copied the Manuscript and presented to his favourite disciple. Polepalli Chennaraya. Manuscript obtained from the Trustees Sri Kanyaka Parameswari Devasthanam, Vayalpadu, Chittoor District.

12. ఱ O.U. Library No. 373. Virata and Udyoga Parvas. Palm leaf. 126 leaves. Incomplete. Condition fair. Virata begins with 86th verse of 1st Canto, 4th Canto of Virata and 3rd Canto of Udyoga are incomplete.

13. ఙ O.U. Library No. 529. Virata and Adi Parvas, Complete. Palm leaf. Leaves 128. Condition not bad.

14. ఞ O.U. Library No. 816. Virata, Udyoga and Karna Parvas. Leaves 270. Condition damaged but fair. Starts with 5th leaf of Virata (Verse 1-47). Date: Paridhavi, Vaisakha Bahula Panchami, Wednesday 3-5-1732. Scribe: Transcribed as per the copy of Vemavarapu Chinnappa.

15. ఌ O.U. Library No. 1190. Virata Parva. Palm leaf. 103 leaves. Condition good. Incomplete. III Canto is missing. Date: Vrisha, Aswija Suddha Trayodasi. (Week day not mentioned). Scribe: Sivaparapu Sri Sailapati.

చ. ఇనకులవర్యు డా దశరథీశు కుమార చతుష్టయాగ్రజుం
డనవగు రామభద్రునకు నర్పణ మీ లిఖితార్థ మాఫలం
బనుచు విరాటపర్వము ప్రియంబున వ్రాసి యబద్ధముల్ గనుం
గొనినను దిట్టు వాచకులకు న్వినయంబున భక్తిచేసెదన్.

16. ಡ Andhra University Library No. T/1111 T. 56-6. Virata Parva complete. 100 leaves. Leaves broken here and there. Date: Ananda Jyestha Bahula 14. Week day is not given.

17. ಱ Andhra University Library No. 162. Virata and Udyoga Parvas complete. Leaves 317. Condition fair. Scribe: Ayyagari China Viranna, son of Rajanna. Copied from the manuscript of Inuganti Sitarama Swamy for Rajah Venkatarayanin Garu. Date: Kilaka, Chaitra Suddha 8, Wednesday 12-4-1848.

18. ಠ Sri Venkateswara Oriental Research Institute, Tirupati No. 1001. Virata Parva. Complete. Palm leaf. 100 leaves. Condition good. Writing legible. Looks old.

19. ನ Theosophical Society Library, Adyar. Madras, No. 74773. Virata Parva. Complete. Palm leaf. Leaves 80. Writing legible. Condition good. Date: Swabhanu Vaisakha Ekadasi. Tuesday 20-5-1823. As the Paksha is not mentioned the date cannot be exactly acertained. Scribe: Subbaraya Gurukulu, son of Sankara Punji Sankara Guruvu of Kowsika Gotra. Scribe belongs to Agastya Kshetra, Tondamanad, Kanchimandala.

20. ಪ Theosophical Society Library, Adyar. Madras No. 74774. Virata Parva. Complete. Condition fair. Scribe: Subbaraya Guruvulu, son of Sankarapunji Sankara Guruvu of Kousika Gotra. He belongs to Agastyakshetra, Tondamanad in Kanchimandala (Conjeevaram).

21. ಐ T.M.S.S.M. Library, Tanjore. No. M. 47. Virata Parva. Complete. Size $18\frac{1}{2}$ x $1\frac{1}{2}$ leaves 114. Condition good. Date: Chitrabhanu Magha Suddha 5. Week day not given.

22. ಮ T.M.S.S.M. Library, Tanjore, No. M. 50. Complete. Size $16\frac{1}{2}$ x 1/3/8. Leaves 82. Illustrations are found on the first leaf of each canto.

23. ಲ Readings accepted by Charles Philip Brown in his collated Manuscripts, D. No. 169 and 170 of Government Oriental Manuscripts Library, Madras. Paper manuscript.

24. ಪ Readings collected by C. P. Brown from different manuscripts (for detailed description of 'ಲ' and 'ಪ' See-Introduction. Volume I (Adi and Sabha Parvas).

25. ವ Vavilla printed edition of Andhra Mahabharata accepted as Vulgate. We could utilise editions printed by this firm from 1950 and onwards.

26. ವಿ Edition published by Vemuri Venkata Krishnama Chetty and Sons in 1901, in 3 Volumes. This was edited by Rao Bahadur Kandukuri Veeresalingam Pantulu and Rayadurgam Narasayya Sastry.

27. ಕ Edition published about 1851 by Aluri Ekamra Josyulu. Photograph copy obtained from the India Office Library. London.

28. ಪ Karalapati Rangayya edition 1852.

29. ಶ Readings from the footnotes of Vavilla Edition.

CRITICAL APPARATUS

UDYOGA PARVA

1. ఉ O.U. (Mahabharata Project collection) No. 1. Udyoga Parva. Palm leaf. Leaves 125. Condition good. Date: Plava, Bhadrapada Suddha 1 Monday, 20-8-1781. Manuscript is presented by Sri V. Narasimha Reddy, Lecturer in Telugu, University College of Warangal. Date given at the end of 1st Canto. Plava, Jyestha Suddha Panchami (Weekday is not given). At the end of the book Subhakrit, Bhadrapada Suddha Astami Sunday 26-8-1781.

2. ఉ O.U. No. 5.—The same manuscript is described under Virata Parva. (See Critical Apparatus Virata Parva).

3. ఉ O.U. No. 6.—Udyoga Parva. Palm leaf. 97 leaves. Breaks off with 4th Canto. 365 verse. Condition bad. Size 16″ x 1.7″. Loaned by Sri K. Y. L. Narasimharao, Head English Department, Khammam College, Khammam The manuscript is collected from Makkapeta, Jaggayapeta Taluq, Kistna District.

4. ఉ O.U. No. 25—Udyoga Parva. Incomplete. Palm leaf. Condition good but incomplete. Breaks off with third Canto. 261 verse Manuscript borrowed from Sri B. Venkatarama Rao, Karimnagar.

5. ఉ O.U. No. 27—Udyoga Parva. Palm leaf. Condition good and almost complete. Date: Vikriti, Magha Suddha Panchami Sunday January 20, 1771 (?). Appearence old. Manuscript borrowed from Sri B. Venkatarama Rao, Karimnagar.

6. ఉ O.U. No. 36—Udyoga Parva. Palm Leaf. Leaves 122. Condition damaged. Leaves are missing here and there. Manuscript borrowed from Lakshmanaraya Parisodhaka Mandali, Hyderabad.

7. ఎ O.U. No. 37—Udyoga Parva. Palm leaf. Leaves 128. Incomplete. Breaks off with verse 301 in 4th Canto. Size 14″ x 1½″. Condition good. Presented by Sri Tigulla Venkateswara Sarma, Teacher, Hyderabad.

8. ఏ O.U. No. 53—Udyoga Parva. Palm leaf. Size 14″ x 1½″. Condition good. Incomplete. Breaks off with verse 301 in 4th Canto. Presented by Sri Tigulla Venkatesewara Sarma, Hyderabad.

9. ఐ O.U. No. 60—Udyoga Parva. Incomplete. Cantos 1 and 3 are complete. Condition good but leaves damaged at the end.

10. ఒ O.U. No. 127—Virata and Udyoga Parvas. Palm leaf. Complete. Condition good. Leaves 300. Manuscript obtained from Andhra Sahitya Parishat, Kakinada (No. 198/8 (2644)).

11. ఓ O.U. No. 131—Udyoga Parva (from leaf 172 to 216). Complete. Palm leaf (Sri Tala). Except Aranya and Santi Parvas, the Manuscript contains Adi to Anusasanika Parvas. Condition good. Date: Plavang, Jyestha Bahula 14th Thursday corresponds to 14-6-1787 Scribe: Devalraju Venkatesam. Copied for Sri Nara-Simha Apparayaningaru. Manuscript belongs to Andhra Sahitya Parishat, Kakinada (No. 227/16 (3451)).

12. ఔ O.U. No. 181—Udyoga Parva. Palm leaf. Complete. Leaves 152. Contains Aranya Parva also. Condition good. Date: Pingala, Jyestha Suddha 11, Wednesday corresponds to 3-6-1857. Dedicated to God Nettikanti Anjaneya. Andhra Sahitya Parishat, Kakinada (No. 49/16 (4420)).

13. ౪ O.U. No. 191—Udyoga Parva. Palm leaf (Sri Tala) complete. 120 Leaves. Condition good. Size 16″ x 1½″ Date: Vikrama Kartika 15 to Panguni 18 (No week day is given). Scribe: Tirumalaraya Pilla, Karanam of Majara Challavandlapalle Village, Sorakayalapalem, Pathi Putturu of Karvetinagaram Zamindari, Rayalaseema Area. Presented by Dr. J. Chenna Reddy, Tirupati.

14. ఌ Theosophical Society Library Adyar, Madras. No. 75065. Udyoga Parva. Complete. Condition good. Leaves 87. Scribe: Eduri Venkata Sivudu. Copied this as per the manuscript of Vedangi Venkataraju. Date: 16-12-1840. Began copying on Sarvari, Bhadrapada, Bhaula 12 Tuesday, and completed Sarvari, Margasisa, Bahula 8 Wednesday.

15. ౙ O.U. No. 195. Udyoga Parva. Palm leaf. Complete. Condition good. Leaves 242. Manuscript described under Virata Parva Serial No. 195.

16. ఘు T.M.S.S.M. Library, Tanjore, No. 57. Udyoga Parva Complete. Leaves 101. Size 19″ x 1.5″. Condition good.

17. ఙ O.U. No. 202—Udyoga Parva. Palm leaf. Leaves 209. Complete. Size $14\frac{1}{2}$ x 1.5.″ Condition fair. Presented by Sri Tigulla Venkateswara Sarma Teacher Hyderabad.

18. ఱ O.U. No. 210—Udyoga Parva. Palm leaf. Total leaves 263. Condition fair. Contains Adi, Sabha and Udyoga Parvas. Date: Vilambi, Magha Suddha 1 Monday corresponds to 18-1-1779. Scribe: Alluri Sitarama Raju copied Adi and Sabha Parvas, while Nallaparaju Srihariraju copied Udyoga Parva. Manuscript borrowed from Gowtami Library, Rajahmundry.

19. ఘు T.M.S.S.M. Library Tanjore. No. 58. Udyoga Parva. Condition good and complete. Leaves 98. Size 17″ x $1\frac{1}{4}$″.

20. ఔ Osmania University Library No. 373. Udyoga Parva (See for particulars under Virata Parva, Critical Apparatus Serial No. 12).

21. ఙ Osmania University Library No. 816. Udyoga Parva (See for particulars, Virata Parva, Critical Apparatus, Serial No. 14).

22. ఐ O.U. No. 218. Udyoga Parva. Complete. Leaves 196. Condition good. Obtained from Sri K. M. Raju, Zukallu Warangal District.

23. ఠ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada No. 110/16. Udyoga Parva. Damaged but not bad. Leaves 118. Complete. Scribe: Krishnaiah, elder brother of Venkanna, son of Sitanna, grandson of Chinkondaiah, Karanam of the Village of Bondala Dinne, Vasantapuram. The scribe belongs to Aswalayana Sutra, Srivatsa gotra. Date: Vikri, Vaisakha Suddha 10, Sunday, 2-5-1830.

24. డ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada No. 3604/145/16. Udyoga Parva. Condition fair. Incomplete. Writing good. Copied from the Manuscript of Akkiraju, son of Krishnam Raju.

25. ఢ No. A/162. Andhra University Library, Waltair., No. 162 Virata and Udyoga Parvas. Complete. Leaves 317 Udyoga Parva from leaf 180-317. Condition fair. Scribe: China Veeranna, son of Rajanna copied this on Saturday, Sowmya, Aswija Suddha 12, 29-9-1849.

26. ణ A/356. Andhra University Library, Waltair, No. 356. Udyoga, Stri, Asramavasa and Mousala Parvas, Complete. Leaves 273. Udyoga Leaves 1-159. Scribe: Devulapalli Venkaiah, copied for Maharaja Sita Ramachandra Rangarayanin Garu. Date: Plavanga, Ashadha Suddha 5 Saturday 17–7–1847. There is another date in the Manuscript which yields 5–7–1787 which may be the date of manuscript from which he copied.

27. ఐ Andhra Sahitya Parishat, Kakinada No. 149/16. Udyoga and Aswamedha Parva. Complete, and condition good. 234 leaves. (Leaves 1-132 Udyoga). Size 16½″ x 1.5″ Scribe: Remella Venkataramayya copied Udyoga Parva for Rao Surayya as per the manuscript copied by the son of Avasarala Hanumanthayya on Virodhikritu, Phalguna Suddha Tadiya Monday 23rd February 1852. At the end of Aswamedha Parva the following noting is found:

> Avancha Lakshmipati copied for Rajasri Rao Surayya on Sunday, Paridhavi Nija Bhadrapada Bahula 12, 10–10–1852.

28. మ Sri Venkateswara Oriental Research Institute, (S.V. University), Tirupati, No. 6637. Udyoga Parva. Complete. Condition very good. Leaves 115.

29. య Sri Venkateswara Oriental Research Institute, (S.V. University), Tirupati, No. 5037. Udyoga Parva. Complete and condition good. Leaves 85.

30. ర Theosophical Society Library, Adyar, Madras, No. 74865. Udyoga Parva. Complete and conditon good. Leaves 120.

31. ల Readings accepted by Charles Philip Brown and noted in his manuscript D. 171. Paper.

32. వ Readings collected by Brown and noted in his manuscript D. 171. Paper.

33. వా Vavilla printed text.

34. కవ (As described under Virata Parva).

35. వ Vavilla text—Readings given in the foot note.

Note:—Symbols 'ల' to భాసం. Refer, Critical Apparatus of Adi Parva (Pages 62-72) Volume I (Preface).

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారత సంశోధిత ముద్రణము

ఉపోద్ఘాతము

—: తిక్కన వంశము, కాలము, తత్కాలపరిస్థితులు :—

భారతాంధ్రీకరణము :

సంస్కృతమున కృష్ణద్వైపాయన వ్యాసుఁడు రచించిన మహాభారతమును నన్నయ భట్టు, తిక్కన సోమయాజి, ఎఱ్ఱాప్రెగడ అను ముగ్గురు మహాకవు లాంధ్రీకరించియుండిరి. వారిలో క్రీ.శ. ౧౧ వ శతాబ్ది మధ్యభాగమున నన్నయ ఆది సభాపర్వములను, అరణ్య పర్వమున మూఁడాశ్వాసములపై నూట నలువదిరెండు పద్యములను రచించి దివంగతుఁడయ్యెను. తరువాత క్రీ.శ. ౧౩ వ శతాబ్ది నడిమి భాగమున భారతాంధ్రీకరణ మహాకార్యమును మరలఁ జేపట్టి తిక్కన సోమయాజి విరాట పర్వ మాదిగా స్వర్గారోహణ పర్యాంతము వఱకును గల పదునైదు పర్వములను రచించెను. పిమ్మట క్రీ.శ. ౧౪ వ శతాబ్దిలో ఎఱ్ఱాప్రెగడ నన్నయ రచింపఁగా మిగిలిన అరణ్య పర్వశేషమును బూరించి యాంధ్ర మహా భారత రచనను బూర్తిచేసెను. ఈమువ్వురు కవి పుంగవులను సాధారణముగాఁ గవిత్రయమువారని పిల్చు చుందురు. కాలమును బట్టి వీరిలో ద్వితీయుఁడు తిక్కన సోమయాజి.

నన్నయ తరువాత తిక్కన మరల మహాభారతాంధ్రీకరణమును జేపట్టుటకు సుమారు రెండు శతాబ్దుల కాలము పట్టినది. దీర్ఘమైన యీ వ్యవధానమున కప్పుడు సమర్థులైన కవులు లేకపోవుట కాని మహా భారతము మహత్త్వ సంపన్నము కాకపోవుట కాని కారణములు కావు. దేశమున నప్పుడు వర్తిల్లిన రాజకీయ మతసాంఘిక పరిస్థితులే యందుకుఁ గారణము. క్రీ.శ. 1062 వ సంవత్సరమున రాజరాజనరేంద్రుఁడు మరణింపఁగనే యాతని సవతి తమ్ముఁడైన విజయాదిత్యుఁడు బలిమిమై సింహాసనము నాక్రమించి తన కుమారుఁడైన శక్తివర్మను బట్టాభిషిక్తుని గావించెను. అందుచే రాజరాజు

కుమారుఁడైన రాజేంద్రుఁడు (కులోత్తుంగ చోడదేవుఁడు) తన తండ్రి సింహాసనము నధిష్ఠించుటకు వీలు లేక పోయెను. అతని మామయు మేనమామయునైన రెండవ రాజేంద్ర చోళ చక్రవర్తి వేంగినుండి విజయాదిత్యుని బాఱఁద్రోలి యల్లుని నచ్చటఁ బ్రతిష్ఠించుటకు యత్నించెను. కాని విజయాదిత్యునికిఁ బలవంతులైన పశ్చిమ చాళుక్యుల యండ దండ లుండుటచే నా కార్యము సాధ్యము కాక పోయెను. రాజేంద్ర చోళుని యనంతరము చోళ సామ్రాజ్యమున కధిపతియైన వీరరాజేంద్రుఁడు(1063–70)పలుసార్లు దండయాత్రలు సాగించి వేంగీకళింగ చక్రకూట మండలములను జయించెను. కాని యేకారణమువలననో యతఁడు వేంగీరాజ్యమును రాజరాజు కుమారుఁడైన రాజేంద్రుని కొసంగక యచట నతని పినతండ్రియైన విజయాదిత్యునే స్థిరపఱిచి యతనిని చక్రకూటమునకుఁ బంపియుండెను. తరువాత నచిరకాలముననే వీరరాజేంద్రుఁడు మరణింప రాజేంద్రుఁడు వేంగీరాజ్యముపై దండెత్తి 1070వ సంవత్సరమున నచటఁ బట్టాభిషిక్తుఁడయ్యెను. చోళరాజు దౌహిత్రుఁడగుటచే వీరరాజేంద్రుని మరణానంతరము చోళ సామ్రాజ్యమునకుఁ గూడఁ దానే వారసుఁడగుట కతమున నతఁడా సామ్రాజ్యమును సైతము వశపఱుచుకొనఁ దలంచుచుండఁ బశ్చిమ చాళుక్యచక్రవర్తియైన యాఱవ విక్రమాదిత్యుఁడు తన భార్యసోదరుఁడైన యధిరాజేంద్రుని చోళ సింహాసనమునఁ బ్రతిష్ఠించెను. రాజేంద్రుఁడంతఁ బెద్ద సైన్యముతోఁ జోళరాజ్యముపై దండెత్తెను. ఈయదను చూచి విజయాదిత్యుఁడు కళింగ చేదిరాజుల సాహాయ్యముతో వేంగిపై దండెత్తి యచ్చటఁ గావున్న స్వల్పసైన్యముల నోడించెను. దక్షిణమున దండయాత్రలో మగ్నుఁడై యుండిన రాజేంద్రుఁడు చేయునదిలేక పినతండ్రికి వేంగీరాజ్యము నిచ్చుట కొడంబడి సంధి చేసికొనెను. ఇంతలో అధిరాజేంద్రుఁడు మరణించుటచే నతఁడు కులోత్తుంగ చోళ దేవుఁడను పేర చోళసింహాసనము నధిష్ఠించెను. 1077వ సంవత్సరమున విజయాదిత్యుఁడు మరణించుటయు వేంగీరాజ్యము కూడ నాతని పాలనమునకు వచ్చుటయు సంభవించెను. అప్పటినుండి యది చోళ సామ్రాజ్యమునందొక మండలముగా నేర్పడెను. కులోత్తుంగ చోళ దేవుఁడు దానిని పాలించుటకు దొలుతఁ దన కుమారులను తరువాతఁ బ్రతినిధులను నియమించెను. అతఁడు చోళదేశమున నుండి పోవుటచే నఱవకవులను అఱవ సారస్వతమును బోషించుటకే కాని యాంధ్రకవులను ఆంధ్ర సారస్వతమును బోషించుట కవకాశము లేకపోయెను. రాజరాజనరేంద్రుని యనంతరము కలిగిన యీరాజకీయ పరిణామములచే నన్నయ మరణించిన పిమ్మట వెంటనే మహాభారతాంధ్రీకరణము కొనసాగింపఁబడుట కంతరాయమేర్పడెను.

పై రాజకీయ కారణములకుఁ దోడాంధ్ర దేశమునందలి యప్పటి మత సాంఘిక పరిస్థితులు కూడ మహాభారతాంధ్రీకరణమున కనుకూలములు కాకుండెను. క్రీ. శ. 12వ శతాబ్ది మధ్యభాగమునఁ బశ్చిమ చాళుక్య రాజ్యము నాక్రమించిన బిజ్జలునికి బండారియు మంత్రియునైన బసవేశ్వరుఁడు వీరశైవ మతమును స్థాపించెను. ఈమతము భక్తి

ప్రధానమైనది. నిశ్చలమైన శివభక్తి యున్నచో మోక్షము కరతలామలకమగుననియు, యజ్ఞ యాగాదికర్మములు నిష్ఫలములనియు, వేదప్రామాణ్యమును గాని వర్ణభేదములను కానియంగీకరింప నవసరము లేదనియు బసవేశ్వరుఁడు ప్రచారము కావించెను. అతిలోక మహిమానుభావసంపన్నుఁడైన యతఁడు ప్రదర్శించిన మహిమలును గావించిన బోధలును బలువురి నాకర్షించెను. క్రమముగా వీరశైవమతము కన్నడ దేశమునఁ కాక పరిసర ప్రాంతములకుఁ గూడ వ్యాపించెను. వర్ణవిభేద రహితమును, భక్తిప్రధానమును నైన యామతము నవలంబించి యాంధ్రదేశమునందలి కొందఱుకవులును పండితులును దమ కవితా పాండిత్యములను ప్రతిభాసంపదను దత్ప్రచారమునకై వినియోగింపఁ దొడంగిరి. అట్టివారిలో శివతత్త్వ సార కర్తయైన మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడును, బసవ పురాణ పండితారాధ్య చరితాది బహుగ్రంథకర్తయై వీరశైవమునకు గురుపీఠమని చెప్పఁదగిన పాల్కురికి సోమనాథుఁడును ముఖ్యులు.

ఆంధ్రదేశమున నిట్లు వీరశైవ మతమొకవంక వ్యాప్తి చెందుచుండ నాకాల మననే యింకొకవంక రామానుజాచార్య ప్రతిష్ఠితమైన విశిష్టాద్వైత మతముకూడ వ్యాపింప నారంభించెను. రామానుజుఁడు క్రీ. శ. 1018 వ సంవత్సరము ప్రాంతమున ద్రావిడ దేశమందలి శ్రీ పెరుంబూదూరను గ్రామమున జన్మించెను. అతఁడు కాంచీ పురమున వేదాంత విద్యా రహస్యముల నభ్యసించి, శంకరభగవత్పాదుల అద్వైత మత మును ఖండించుచు విశిష్టాద్వైతమను పేరుగల వైష్ణవమతమును ప్రచారము చేయఁ దొడంగెను. ఈమతముకూడ భక్తిప్రధానమైనట్టిదే. కేవల జ్ఞానము ముక్తిప్రదము కాఁజాలదనియు, వర్ణ విభేదముల వలన నెట్టి ప్రయోజనమును గలుగ దనియు నిందలి ప్రధాన సిద్ధాంతములు. ఆ కాలమున చోళ సామ్రాజ్యము నేలుచుండిన కులోత్తుంగ చోడదేవుఁడు (రాజరాజ నరేంద్రుని కుమారుఁడు) శైవమతాభిమాని యగుటచే రామానుజుని మతము నాదరింపక పోవుటయే కాక దానియెడ వైముఖ్యము కూడఁ బ్రదర్శించెను. రామానుజుఁ డందుచే రాజదండనమునకు వెఱచి చోళ సామ్రాజ్యమును వీడి హొయసాల రాజ్యమునకుఁ బాఱి పోయెను. కులో త్తుంగ చోడుని యనంతరము విక్రమ చోడుఁ డాతని దన రాజ్యమున కాహ్వానించెను. రామానుజుఁడు కూడ శంకరునివలె ప్రస్థానత్రయమునకు స్వమతానుగుణముగా భాష్య ములు వ్రాసి దేశ సంచారము కావించుచు విశిష్టాద్వైతమును ప్రచార మొనరించెను. ఈ విధముగా దక్షిణాంధ్ర దేశమందలి యధికభాగ మాతని ప్రబోధమునకు లోనగుట సంభ వించెను. క్రీ. శ. ౧౨వ శతాబ్ది చివరి భాగమునను ౧౩ వ శతాబ్ది ప్రథమ పాదమునను నివసించి యుండిన తిక్కన తాత యగు మంత్రి భాస్కరుఁ డొక రామాయణము రచించి నట్లు ప్రతీతి కలదు. ఈ రామాయణమే తరువాత హుళక్కి భాస్కరాదులచేఁ బెంపు చేయఁబడి భాస్కర రామాయణ మను పేరఁ బ్రసిద్ధినందెనని కొందఱు విమర్శకుల యభి ప్రాయము. తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణము నందలి

సార కవితాభి రాము గుంటూరి విభుని
మంత్రి భాస్కరు మత్పితామహునిఁ దలఁచి
యైన మన్నన మెయి లోక మాదరించు
వేఱ నాకృతి గుణములు వేయు నేల

యను పద్యమునుబట్టి మంత్రి భాస్కరుఁడు మంచికవి యనియు నతఁడు పూర్వరామాయ
ణమును మాత్రమే వ్రాసియుండుటచే నతని మనుమఁడైన తిక్కన ఉత్తర రామాయణ
మును రచించి రామాయణమును బూర్తి చేసెననియు ననుకొనుట కవకాశమున్నది.
కేతన దశ కుమార చరితమున నాతని వర్ణించుచు నతఁడు శాపానుగ్రహ శక్తి యుక్తుఁ
డనియు సాహిత్య విద్యా పారీణుఁడనియుఁ జెప్పియుండుట కూడ నీయూహకు బలము
చేకూర్చు చున్నది. పండితారాధ్య సోమనాథాదులు వీరశైవము నందభినివేశము
వహించి తత్ప్రచారమున కనువైన రచనలు సాగించు చుండ వైష్ణవ మతమునెడ
నాసక్తి గలవారు విష్ణుసంబంధి కథావస్తుకములైన రచనలు కావించు
చుండిరనియు, భాస్కరుఁడు రచించిన రామాయణ మట్టివానిలో నొకటై యుండు
ననియు భావింప వచ్చును. కేతన మంత్రి భాస్కరునికి "గౌరీపతి శ్రీపాద ప్రవణాంత
రంగుఁ"డను విశేషణము వాడెను. దీనినిబట్టి యితఁడుకూడ వీరశైవమతాసక్తుఁడే
యని తలంప నక్కఱలేదు. తిక్కనయు మొదట మహేశ్వరాంఘ్రికమల ధ్యానైక
శీలుఁడే. వీరి శివభక్తి వీరశైవ మతానుయాయుల శివభక్తివలె విష్ణు దూషణ పరా
యణమై మదురుపాకమునఁ బడినదికాదు. వీరు శివకేశవులను గొంచెమించుమించుగా
సమభావము తోడనే గొల్చుచుండిరి. అందుచేతనే భాస్కరుఁడు పూర్వ రామాయణ
మును తిక్కన ఉత్తర రామాయణమును రచించుట కవకాశము కలిగెను. ఇవి యప్పటి
వీరశైవ కవుల రచనలకుఁ బ్రతియోగముగా రచింపఁ బడినవనియు, నప్పుడు వైష్ణవ
మతానుయాయులు కూడఁ గొందఱుండి తత్ప్రచారము సాగించుచుండి రనియు
నూహించుట కాధారము లగుచున్నవి. క్రీ. శ. 1176–1182 సంవత్సరములకు నడుమ
జరిగిన పల్నాటి యుద్ధమునకుఁ గారకులైన నాగాంబా బ్రహ్మనాయకులలో బ్రహ్మ
నాయకుఁడు విష్ణుభక్తాగ్రేసరుఁడై పల్నాటివిష్ణువని ప్రఖ్యాతిగాంచెను. అతఁడు వర్ణ
భేదమును బాటింపక యన్నివర్ణముల వారును గలసి 'చాపకూడు' భుజించు నాచార
మును నెలకొల్పెను. అతని యాదరాభిమానములకుఁ బాత్రమగుటచే నా రోజులలో
వైష్ణవమతము విరివిగా వ్యాప్తి చెందెను.

మహాభారతమునకుఁ బంచమవేదమను నన్వర్థమైన పేరున్నది. వేదనిరూపిత
ధర్మనీతి తత్త్వములను గథోపాఖ్యానముల ద్వారా సామాన్య జనులకుఁగూడ సుబోధ
మొనరించుటకే కృష్ణద్వైపాయనుఁడు మహాభారతమును రచించెను. అదేకాక పురా
ణములన్నియు వేదార్థోపబృంహణార్థము రచింపఁబడినట్టివే. వైని పేర్కొనఁబడిన

వీరశైవమతము వేదప్రామాణ్యమును వేదోక్త కర్మములను అంగీకరించు నట్టిదికాదు. అందుచేఁ దన్మతానుయాయులలోఁ గొందఱు మహాకవు లుద్భవించినను వారువేద ధర్మ ప్రచారకమైన భారతము నాంధ్రీకరించుటకుఁ గడంగక స్వీయమత ప్రచారమున కను వైనవియుఁ దత్సిద్ధాంతములను బ్రపంచించు నట్టివియు నగు గ్రంథములనే రచించు టకు యత్నించిరి. ఇంక వైష్ణవ మతానుయాయులు వీరశైవుల వలె వేదప్రామా ణ్యమునకు విరుద్ధులు కాక పోయినను దమ కుపాయోపేయ భూతుఁడైన శ్రీమన్నా రాయణుని మహత్త్వమును వర్ణించునట్టియు స్వమత సిద్ధాంత ప్రచారకములైనట్టియు గ్రంథములను రచించి తద్ద్వారా అప్పుడు సత్వర ప్రచారము నందుచుండిన వీర శైవ మత ప్రభావము నిరోధింపఁ దలంచిరే కాని వేదములకు మాఱుట రూపమైన మహాభారతము నాంధ్రీకరణము కొనసాగించుటకు యత్నించి యుండలేదు. ఈవిధ ముగా నన్నయ మరణానంతరము సుమారు రెండు శతాబ్దుల వఱకును అతఁడారం భించిన మహాభారతము నాంధ్రీకరణము కొనసాగుట కవకాశము కాని యాను కూల్యము కాని లేక పోయెను.

శైవ వైష్ణవ భేదములు :

వీరశైవ వైష్ణవ మతములు రెండును భక్తిప్రధానములే యైనను, వానిలో నుపాస్యదైవము విషయమునను, వేదప్రామాణ్యము విషయమునను గొన్ని భేదము లున్నవి. వైష్ణవులు వీరశైవులవలె వేద ప్రామాణ్యమును, వేదోదిత కర్మకలాపమును బూర్తిగా నిరసించినవారు కారు. అందుచేతనే శ్రీమద్రామానుజుఁడు ప్రస్థానత్రయ మునకు భాష్యములు రచించెను. వీరశైవులు విభూతి రుద్రాక్ష మాలా ధరుఁడును బన్నగ భూషణుఁడు నైన శివుఁడే పరమదైవమని భావింప వైష్ణవులు శేష శాయియుఁ గౌస్తుభవనమాలాలంకారుఁడు నైన శ్రీమన్నారాయణునే పరమదైవముగా భావిం చిరి. బసవేశ్వరాదులు తమ రచనలను కన్నడ భాషలో సాగింప వైష్ణవభక్తులు తమిళమునఁ దమ రచనలు వెలయించిరి. ఈ విధముగా సహజసిద్ధములైన కొన్నిభేద ములు కాలక్రమమునఁ బెంపుచేయఁ బడి యీ రెండు మతముల నడుమను బరస్పర ద్వేషవైషమ్యములను రగిలించెను. నామములు వేఱైనను భగవంతుఁ డొక్కఁడే యనియు, ఏకం సద్విప్రాబహుధా వదంతి యనియు, భక్తులు తమ యభిరుచి విశేష ముల ననుసరించి భగవంతు నా యా రూపములతో భజింప వచ్చుననియు విస్మరించి వీరశైవులు శివుఁడే యధికుఁ డనియు వైష్ణవులు విష్ణువే యధికుఁ డనియు వాదించుచు నొండొరుల ద్వేషించుటకును, నిందించుటకును మొదలు పెట్టిరి. ఒక్కొక్కప్పు డీద్వేష వైరుద్ధ్యములు పరస్పర హింసనమునకుఁగూడ దారితీసెను. "శివాయ విష్ణురూపాయ శివరూపాయ విష్ణవే" యనుభావము కేవల సిద్ధాంతరూప ముననే నిల్చిపోయెను. శైవవైష్ణవు లావేశ పూరితులై పరస్పర దర్శన స్పర్శన

భాషణములనుగూడఁ బరిహరించు దుస్థితి యేర్పడెను. మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడును పాల్కురికి సోమనాథుఁడును రచించిన కొన్ని పద్యములలో భవిజనులయెడ రోఁతయును, శైవేతరుల యెడ ద్వేషమును స్పష్టముగా వ్యక్తము చేయఁబడినవి.

కాదప్పు గొనఁగ నప్పి
గాదీఁ గొనఁగాదు గాదు కనఁదమలోనా
హ్లాదమునఁ బలుకఁ గాదుమ
హాదేవ పరాఙ్ముఖాత్ములగు పతితులతోన్.

శివ–268

శివభక్తులయెడ భయమును
శివునెడ నతి వీరగుణము శీలంబులయం
దవికల్పంబగు చలమును
భవియెడ రోఁతయును వలయు భక్తులకెందున్.

అనుభవ–58

మున్నగు పద్యము లిందుకు తార్కాణములు. సోమనాథునికి శైవేతరులు పండించిన ధాన్యములుగాని కూరగాయలుకాని తినరాదను నియమముండెడిదని చెప్పుదురు. మొత్తముమీఁద వీరశైవులకు మతవిషయమున వీరత్వమును ఆవేశమును అధికముగా నుండినట్లు తెలియవచ్చును. అప్పటి వైష్ణవులలో నింతవీరావేశము లుండెనని చెప్పుటకు నిదర్శనములు లేకపోయినను వారు శైవులను ద్వేషించుచు దూషించుచుండి రనుటకు మాత్రము సందేహములేదు. శైవవైష్ణవములు రెండును హిందూమతమునకుఁ జెందినశాఖలే. ఒకేమతమునకుఁ జెందిన రెండుశాఖలిట్లు పరస్పర ద్వేష విరోధములకుఁ బట్టుఁగొమ్మలై సానుభూతిలేక యొండొంటియెడ ఘోరముగను గూరిరముగను వర్తించుచుండుట సంఘమునఁగల యుదాత్తచిత్తులైన పెద్దల కత్యంత వేదనాకరమై యుండుటయు వారు యథాశక్తిగాఁ బరస్పర సానుభూతి సామరస్యములను గలిగింప యత్నించుటయు సహజము. అట్లు యత్నించిన వారిలో మహాపండితుఁడును గవియు ధీరధిషణావధీరిత దివిషదాచార్యుఁడును మంత్రిమాణిక్యమునైన తిక్కన సోమయాజి యొక్కఁడు. అందుచేతనే యతఁడు కేవల మంత్రిమాత్రుఁడుగాఁ గాక కారణజన్ముఁడుగా భావింపఁ బడుచున్నాఁడు.

తిక్కనవంశము, జీవితము :

అభినవదండి బిరుదాంకితుఁడైన మూలఘటిక కేతన తాను రచించిన దశకుమారచరితమును తిక్కనగారి కంకితము చేసియుండుటచే నందు వారి వంశమును రూపగుణశీల పాండితీప్రతిభాదులను వర్ణించియుండెను. దానినిబట్టి తిక్కనగారి పూర్వులను

గూర్చియు వారి జీవితమును గూర్చియుఁ గొంత తెలిసికొనుట కవకాశము కలుగు చున్నది. తిక్కన తల్లిదండ్రు లన్నాంబా కొమ్మన దండనాథులు. వారి యింటి పేరు కొట్టరువువారు. కొన్ని శాసనములలో కోష్టాధిపతి యను సంస్కృత శబ్దమునకు కొట్టారువు అను తెలుఁగుపదము వాడఁబడినదనియు, తిక్కనవంశమునందలి పూర్వు లెవరో కోష్టాధిపతి పదవిని నిర్వహించి యుండుటచే దానినిబట్టి వారికి కొట్టారువు అను యింటిపేరేర్పడి క్రమముగా కొట్టరువు రూపమును బొంది యుండుననియు శ్రీ చాగంటిశేషయ్య గారూహించి యున్నారు. కొట్టరువను గ్రామమునుబట్టి వారి కాగ్రహనామ మేర్పడి యుండినదని కొందఱు తలంచుచున్నారు కాని యట్టి గ్రామము గుంటూరు నెల్లూరు మండలములందెచ్చటను గానవచ్చుటలేదు. నిర్వచనోత్తర రామాయణమునందలి ''అమలోదాత్తమనిషే'' త్యాది పద్యమునుబట్టి తిక్కన వంశము వారు గౌతమ గోత్రులనియు ఆపస్తంబ సూత్రులనియుఁ దెలియుచున్నది.

తిక్కన వంశమునకు మూల పురుషుఁడు మావెన. మావెన యను పేరు గల యొకఁడు 'సుంకవెగ్గడ' (వస్తువులపై పన్ను రాఁబట్టెడి యధికారి) గా నుండి యా పన్నును గుంటూరు మండల మందలి సత్తెనపల్లి తాలూకాలోని మావెందల గ్రామమున నున్న సకలేశ్వర దేవునికి దీపము కొఱకై ధారవోసినట్లు 1129 వ సంవత్సరము నందలి యొక శాసనమువలనఁ దెలియు చున్నది. ఈమావెన తిక్కనవంశమునకు మూలపురుషుఁ డైన మావెనయే యై యుండవచ్చును. మావెన కుమారుఁడు గుండశౌరి, పౌత్రుఁడు కేతన. కేతనకు గుండన, భాస్కర మంత్రి, మహేశ్వరుఁడు అను ముగ్గురు కుమారు లుండిరి. వీరిలోని భాస్కర మంత్రియే సారకవితాభి రాముఁడును గుంటూరి విభుఁడు నని వర్ణింపఁ బడిన తిక్కన తాత. ఇతఁడు పూర్వ రామాయణమును రచించి యుండునని విమర్శకులు తలంచు చున్నారు. ఇతనికి కొమ్మమాంబ యందు కేతనబ్రెగ్గడ, మల్లన, సిద్ధన, కొమ్మన అను నలువురు పుత్త్రు లుదయించిరి. వీరిలో కేతన బ్రెగ్గడ పద్య కాదంబరీ కావ్యమును రచించెనని ప్రతీతి. సిద్ధనయు నతని కుమారుఁడైన ఖడ్గ తిక్కనయు చోడ తిక్క రాజు కడ మంత్రులును సేనాధిపతులునై పేరు గాంచిరి. కొమ్మన అన్నమాంబ యందు తిక్కన యను కుమారుని గాంచెను. ఇతఁడే మహాభారత కర్తయైన తిక్కన సోమయాజి.

కేతన దశ కుమార చరిత్రమున కొమ్మన భోగమానములకును, రూప దానముల కును, ధైర్య సత్యములకును, శౌచ శౌర్యములకును, నెలవై సూర్యవంశ భూపాల సుచిర రాజ్య వన వసంతుఁడై యలరారెనని వర్ణించి యున్నాఁడు. అతఁడు తన యర్ధాంగలక్ష్మి అన్నమ పతిభక్తి సౌభాగ్య భాగ్య క్షమాది గుణముల కిరవాలపై పోఁ డొందెనని యతఁడు ప్రశంసించి యున్నాఁడు. తిక్కన విరాట పర్వారంభమునఁ దన తండ్రి కొమ్మన గుంటూరి విభుఁడనియు, దండనాథుఁడనియు, మధుర కీర్తి నిరసించెఁ

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
DPRT
Acc. No
10246

డనియు, సాంగవేదవేది యనియుఁ జెప్పి యున్నాఁడు. అతఁడు నిర్వచనోత్తర రామాయణమునఁ దన తాత మంత్రి భాస్కరునికిఁ గూడ గుంటూరి విభుఁడను విశేషణము వాడి యున్నాఁడు. గుంటూరి విభుఁడను పదమును బట్టి కొందఱు వారు గుంటూరికి కరణములై యుండిరని తలంచుచున్నారు. వారు కరణములై యుండిన నుండవచ్చును గాని యంత మాత్రముచే వారిప్పటి కరణముల వలె వట్టి లెక్కలు వ్రాయువారుగా మాత్ర ముండిరని భావింపరాదు. తిక్కన కొమ్మనను గూర్చి చెప్పునప్పుడు వాడిన విభు, దండనాథ పదములను బట్టియు, కేతన యతఁడు గాండీవ ధన్వుఁ డోయన నెగడి సూర్య వంశ భూపాల సుచిర రాజ్యవసంతుఁడై యుండెనని చెప్పుటను బట్టియుఁ జూడ వారు శౌర్య పరాక్రమ ధుర్యులైన దండనాథులు గను బరిపాలకులుగను వ్యవహరించిరని చెప్ప వచ్చును. కొమ్మన కూడ చోడరాజుల కడ దండనాథుఁడుగా నుండి నెల్లూరు ప్రాంతమున జరిగిన యొక యుద్ధమున వీరమరణము నొందెననియు, నావార్తవిని గుంటూరు నందున్న యాతని భార్య అన్నమ సహగమనము కావించెననియుఁ జెప్పుదురు. ఆకాలమున మంత్రులు, దండనాథులు మున్నగువారు తమ కుమారులకుఁ గృతజ్ఞతా పూర్వకముగాఁ దమ ప్రభువుల పేర్లు పెట్టు నాచార ముండెను. దీనిని బట్టి చూడ మనుమసిద్ధి తండ్రియైన తిక్క రాజు పేరే తిక్కనకుఁ బెట్టఁబడెనని తోఁచుచున్నది. ఈపేరు శ్రీ కాళహస్తి యందలి తిరుకాళత్తి దేవుని బట్టి యేర్పడినదే. తిక్క రాజునకు తిరుకాళత్తి దేవ చోడుఁ డను పేరు కూడ నుండుట యిందుకు నిదర్శనము.

తిక్కన చిన్నతనము నందే యతని తల్లిదండ్రులు దివంగతులైరనియు నందుచే నతఁడు నెల్లూరున మంత్రి పదవి యందుండిన పెద తండ్రి సిద్ధనామాత్యుని కడకేగి విద్యా బుద్ధులు నేర్చెననియుఁ జెప్పుదురు. ఆ కాలమున నాతఁడు వేదవేదాంగములతోపాటు మనుమసిద్ధికి సహపాఠియై రాజనీతిని గూడ నభ్యసించి యుండును. కేతన దశకుమార చరితమున నతనికి వాడిన "సామాద్యుపాయ విదుఁడు, రాజనయ విధాప్రయోజన విశారదుఁడు, నరపతినయ విద్యా నైపుణ్య ప్రౌఢ భావుఁడు, నీతిచాణక్యుఁడు" మున్నగు విశేషణము లీవిషయమును బలపఱుచు చున్నవి. వయసున తిక్కన మనుమసిద్ధితో సమానుఁడో లేక యించుక పెద్దవాఁడో యై యుండును. మనుమసిద్ధి యాతని వరుసకు మామాయని పిల్చుచుండెనని నిర్వచనోత్తర రామాయణమునఁ జెప్పఁబడి యుండుటచే నతఁ డించుక పెద్దవాఁడై యుండునని యూహింప వచ్చును. తిక్కరాజు మరణానంతరము మనుమసిద్ధి రాజ్యాభిషిక్తుఁడు కాఁగానే తిక్కన మంత్రిపదవి నధిష్ఠించి యుండును. ఇది క్రీ. శ. 1253 వ సంవత్సరము ప్రాంతమున జరిగెననుట కవకాశ మున్నది. తిక్క రాజు శాసనములు 1252 వ సంవత్సరము వఱకును గనిపించు చున్నవి. తిక్కన కేవల మంత్రియే కాక దండాధీశుఁడు కూడ నైనట్లు కేతన వాడిన "తిక్క దండా ధీశున్" "తిక్క చమూపా" అను సంబోధనల వలనఁ దెలియు చున్నది. అతఁ డట్లు కులక్రమాగత మగు మంత్రి పదవి యందు వర్తిల్లుచు,

అందలంబు, గొడుగు, లడపంబు, మేల్కట్టు
చామరములు జమిలి శంఖములును
గంబగట్లు భూమి కానిక గాఁగఁ బెం
పెసఁగు రాచపదవులెల్లఁ

దశ–1–21

బడసి సమస్త సంపత్సమేతుఁడై రాజ్యసుఖము లనుభవించు చుండెను.

తిక్కన గుణగణములు :

కేతన దశకుమార చరితము నవతారిక యందును ఆశ్వాసాద్యంత పద్యము లందును తిక్కన గుణగణములను, రూపమును, స్వభావమును, ప్రతిభా పాండితీ విశేషములను వర్ణించి యున్నాఁడు. అందే యే విశేషణము లేయే గుణములను వ్యక్తము చేయుచున్నవో క్రింద సూచించు చున్నాను.

కీర్తిశాలి – దిక్ప్రారిత కీర్తిశాలి, దశదిశా విశ్రాంత యశుఁడు, దివిషన్నద్యంబు విమలయశుఁడు, సుజనవృత్త క్షోణీ దేవాదరోద్యద్ధన యశుఁడు, విస్ఫారయశో హారుఁడు, శ్లాఘనీయ ప్రచారుఁడు, కీర్తిస్తేమనిర్వృత్తి, అఖిల జగత్ప్రార్థకీర్తి, హృద్య స్ఫూర్తి సత్కీర్తి, సద్ధర్మోన్మననాన్వితకీర్తి, పవిత్ర చరిత్రుఁడు, పుణ్యమూర్తి, సతతశుద్ధాత్ముఁడు, అతుల శుభచరిత్రుఁడు.

విద్యాకళాపారగుఁడు – సకలవిద్యా కళాచణుఁడు, వాక్పతినిభుఁడు, చతురానన సన్నిభుఁడు, భారతీ సుస్థితి సంభావిత వదనుఁడు, వాణీస్ఫూర్తిమన్మూర్తి, విద్యా వైశారద్య సముద్యోతితమతి, కావ్యకళాజనిభూమి, వచస్సమగ్రతా చతురాస్యుఁడు, విద్వానికషోపలుఁడు.

ధైర్యగాంభీర్యాది గుణసంపన్నుఁడు – సౌజన్యాభరణుఁడు, వినయపరుఁడు, కరు ణార్ద్రస్వాంతుఁడు, పరహితార్థి, జనవినుత వివేకక్షాంతి సంపత్తి సౌమ్యాత్ముఁడు, బుధ బంధు జనాహ్లాదన తత్పరుఁడు, ధీరుఁడు, ధీరగుణాన్వితుఁడు సలిలనిధి గభీరుఁడు, సత్యభూషణుఁడు, వినయనిధి, కరుణామయాత్ముఁడు, ధైర్యజాంబూనదాద్రి, సుజన స్తుత గాంభీర్యుఁడు, ధైర్యసీమ, సద్గుణ సనాథుఁడు, కిల్బిషవికార మదస్మయదూరుఁడు, అతను గుణసమాజుఁడు.

మహాదాత – వితరణశ్రీయుతుఁడు, అర్థిమై బెక్కొళ్ళ నగ్రహారంబులు గానిచ్చు వాఁడు, భాస్వద్గుణ వితరణజిత భాస్వత్తనయుఁడు, ఆశ్రిత భరణుఁడు, కవీంద్ర లోకా ధారుఁడు, అసమదానత్యాగ లీలాసముద్య ద్వినయనిధి, అర్థిజనరాధేయుఁడు, కృతార్థి

భూతసంపన్నిధి, వందారుమందారుఁడు, సుకవీంద్రబృంద రక్షకుఁడు, విద్వద్భోగ్య భాగ్యుఁడు, విశ్రుతవిశ్రాణుఁడు.

వైభవ సంపన్నుఁడు, దేవేంద్ర విభవుఁడు, సంపద్విభవద్యో రాజపరిమాణుఁడు, దేవేంద్ర సమాన విభవుఁడు, వసుతృప్తాచార్యవర్యుఁడు, అపారవిభవ దేవేంద్రుఁడు.

సుందరాకారుఁడు – అభిరూప భావభవుఁడు, హృద్భవనిభమూర్తి, పుష్పాస్త్ర రూపోపమారాజన్మూర్తి, అంగజాకారుఁడు, సుజనాభినందితాకారుఁడు, పుష్పకోదండ తనుప్రభాచర విధాన విశారద భవ్యరూపుఁడు, మదనమూర్తి, పుష్పశర ప్రతిమాన మూర్తి, అవ్యాజలీలామనసిజుఁడు, మదనసమానాకృతి హృద్యుఁడు, వనితాబృంద నవీనమానజభవుఁడు, పద్మాతతనయనుఁడు, జలజసుభగ నేత్రుఁడు, కామినీచిత్త చోరుఁడు, అతులాకారుఁడు, శ్రీరమణీయ మహోరఃస్థల విజిత కాంచనోర్వీధర విస్తారిత బలుఁడు, కనకగిరితటీ వక్షఃస్థలాభోగుఁడు.

జితేంద్రియుఁడు – అంతరద్విషన్నిర్మథన ప్రభావ మహనీయ వివేకవిశాలబుద్ధి.
కలభాషణుఁడు – సతతప్రియ భాషణుఁడు, సరసమధురవాణి. అరభసకలభాషణుఁడు, శ్రీకరవచనుఁడు.

తేజోమహితుఁడు – మార్తాండ సమానతేజుఁడు, అతిదినకరతేజుఁడు, అలఘు మహిత ధాముఁడు, వియన్మణితేజుఁడు.

వేదవిద్యాపరీణుఁడు – సకలాగమార్థ తత్త్వవిచారోదారుఁడు, నానావేద వేదాంగ తత్త్వజ్ఞుఁడు, శ్రుతిసుభగమూర్తి, ఉదాత్త వేదవిద్యా ప్రతిపాలకుఁడు, వేదత్రితయాత్మకుఁడు, వేదాదిసమస్త విద్యాభ్యాస విభాసి, వేదాదిప్రకట వివిధవిద్యాభ్యాసాపాదిత మహత్త్వుఁడు, అనూనతపస్స్వాధ్యాయాది సుకృతపరిపాకుఁడు, నిస్తులామ్నాయ సేవుఁడు.

యజ్ఞాచరణపరుఁడు – కర్మఠుఁడు, ఉదాత్త శ్రౌతస్మార్త కర్మ తత్పరమతి, వేదోదిత కర్మవ్రతుఁడు, యాగవిద్యాభిరాముఁడు, సతతాధ్వర క్రియా కర్మఠ పాణిపద్మఁడు, మఖసంతోషిత మరుత్సమాజుఁడు: ఆగమప్రథిత కర్మ ప్రస్ఫురత్కీర్తి, అధ్వరాబ్జదిననాథుఁడు, సతత స్వాహాస్వధాది శబ్దద్వయ సంస్కృత హవ్యకవ్య సంతర్పిత మఖశిఖిముఖ నిలింప పితృవర్గుఁడు, యాగాహరణ చిత్తుఁడు, శుభకర్మ సముజ్జ్వలుఁడు.

కృతికర్త, కృతిభర్త, ఉభయకవి మిత్రుఁడు – తెనుఁగునను సంస్కృతమునను చతురుఁడు, "అపూర్వార్థచారుకవితమై నెగడిన బాణోచ్ఛిష్టం జగత్త్రయం బనిన పలుకు సఫలం బయ్యెన్, సరసకవీంద్రుల సత్పరిబంధము లొప్పఁ గొనును, లలిత నానా కావ్యములు

చెప్పు నుభయ భాషల యందు. కవి సరోజ మార్తాండుఁడు, సారకవితా నిర్మాణ చాతుర్యుఁడు.

కేతన తిక్కనకు ''పద్యాది త్రివిధ కావ్య వ-రీణుఁ''డను విశేషణము వాడియుండెను. పద్యాది త్రివిధ కావ్యములనఁగా పద్య గద్య చంపూకావ్యములని యర్థము. తిక్కన గద్య కావ్యములు కూడ నేవైన వ్రాసెనో లేక కేతన చంపూ కావ్యములందలి గద్య భాగముల నుద్దేశించియే యట్లు చెప్పెనో తెలియదు.

నీతివిద్యా నిపుణుఁడు – నీతి సంపదాఖండల పూజ్యుఁడు, భాసుర నయ శిక్షుఁడు, నీతి నిపుణ మతి జిత పురుహూతాచార్యుడు, ధీ సంపత్సార నిత్యుఁడు, మనుమసిద్ధి మహీశ సమస్త రాజ్య భార ధౌరేయుఁడు, నయోన్నతుఁడు, నీతి చాణక్యుఁడు, నరపతినయవిద్యా నైపుణ పోషిత భావుఁడు, అరిసచివ మహోపాయ హరుఁడు, అన్య సచివ దాత్రుఁడు, సామాద్యుపాయ విదుఁడు.

శివభక్తి తత్పరుఁడు – చిత్తనిత్యస్థిత శివుఁడు, అభవచరణాంభోజాతన్యస్త చిత్తుఁడు, సేవాతర్పిత శశాంక శేఖరుఁడు, పూజాతర్పిత రాజశేఖరుఁడు, సోమభృద్భక్తిమత్తుఁడు, లసిత హర పద పద్మైకావాస చిత్తమధుకరుఁడు. కేతన వాడిన యొండు రెండు విశే షణములు తిక్కన విష్ణుపద సేవా పరాయణుఁడని కూడ వ్యక్తము చేయు చున్నవి. ''హరి చరణ కమలో పాస్తి కృతస్వస్తి, శ్రీ కాంత చరణ యుగళీ కోక నదమధువ్ర తుఁడు'' అను నవా విశేషణములు. తిక్కన వంశము నందలి పూర్వులలోఁ గొందఱు హరిపూజా పరాయణులు కూడ నుండిరి. అతని పెదతండ్రి మల్లన ''హరిపూజాపరుఁ'' డని కేతన వర్ణించెను. నిర్వచనోత్తర రామాయణము నందలి ''మహేశ్వరాంఘ్రి కమల ధ్యానైక శీలుఁడ''ను దానివలన తిక్కన శివపూజా పరాయణుఁడైనట్లు తెలియు చున్నది. అంత మాత్రమున నతఁడు విష్ణుద్వేషి యని భావింప నక్కఱ లేదు. అంత దనుక నతఁడు మహేశ్వర చరణ కమలార్చనము నందే యెక్కువ మక్కువ చూపినను దరువాత క్రమముగా శివకేశవాద్వైతమును దాను భావించుటయే కాక లోకమునకుఁ గూడ చాటెను. ఆ అద్వైత భావము దాల్చిన దివ్యమూర్తి యే యాతఁడు రచించిన భారత భాగమునకుఁ గృతిపతియైన హరిహరనాథుఁడు.

తిక్కన గణపతి దేవుని దర్శించుట :

తండ్రి మరణానంతరము మనుమసిద్ధి నెల్లూరు రాజ్య సింహాసనమునఁ బట్టాభిషిక్తుఁడైనను ఆరంభ కాలమున నాతని రాజ్యము ప్రశాంతముగా సాగియుండ లేదు. అప్పుడు అక్కన బయ్యనలను దాయాదు లతని రాజ్యభ్రష్టుని గావించి రాజ్యము నాక్రమించి రనియు, మనుమ సిద్ధి వారిని దిరిగి జయించుట కశక్తుఁడై యుండుటచే మంత్రియు

మిత్రుఁడునైన తిక్కన యా కాలమున నోరుగల్లు సామ్రాజ్యమును బాలించుచుండిన గణపతి దేవుని దర్శించి యతని సాహాయ్యము నర్థించె ననియు, గణపతి దేవుఁడు పెద్ద సైన్యముతో వచ్చి వెలనాటి రాజును గెల్చి యప్పనములు గొని పిమ్మట నక్కన బయ్యన లను బాఱఁ ద్రోలి నెల్లూరు రాజ్యమున మనుమసిద్ధిని బునఃప్రతిష్ఠితుని గావించె ననియు సిద్ధేశ్వర చరిత్రము, సోమదేవరాజీయము అను గ్రంథముల వలనఁ దెలియు చున్నది. ఈ వృత్తాంతమును గణపతి దేవుని నాయకపల్లి శాసనము కూడ సూచించు చున్నది. "మహా మండలేశ్వరులైన కాకతి గణపతి దేవ మహారాజులు దిగ్విజయము సేసి పరమండళములు సాధించి దక్షిణ దిగు భాగమున నెల్లురు గాల్చి తద్విరోధులైన పడిహారి బయ్యన తిక్కనల వెరసిన శాత్రవ శిరంబులం గందుక క్రీడ వినోదము సలిపి దవిళ మండలమున కులో త్తుంగ రాజేంద్ర చోడ నిచ్చికొని నెల్లురి రాజుచేత ఎనుంగులం గన్నిగ గొనివచ్చి ...." అను నది యా శాసన మందలి ప్రసక్తమైన భాగము. పై గ్రంథములలో గణపతిదేవుఁడు సాధించినది అక్కన బయ్యన లను మనుమసిద్ధి దాయాదులనని యుండ శాసనమున బయ్యన తిక్కనలను పడిహారులైన తద్విరోధులని యున్నది. బయ్యన తిక్కనలని శాసనమునందుఁ చెప్పఁబడిన పేర్లే సరియైనవై యుండవచ్చును. పణిహారి, పడిహారి శబ్దములు ప్రతిహారి శబ్దమునకు వికృతులు. ప్రతిహారి యనఁగా ద్వార పాలకుఁడు. బయ్యన తిక్కనలు తిక్కరాజు కాలమున ద్వారపాలకులై యుందురు. వారు మనుమసిద్ధికి దాయాదులై (జ్ఞాతులై) యుండుటలోఁగూడ నాక్షేపముండదు. తిక్కరాజు మరణానంతరము వా రదనుచూచి బలము సంపాదించుకొని రాజ్యము నాక్రమించి యుందురు. వారు మనుమసిద్ధి భావమఱఁదులని శ్రీ వేదం వెంకటరాయ శాస్త్రిగారును, సోదరులని కీ. శే. దేవరపల్లి వేంకటకృష్ణారెడ్డిగారును భావించి యుండిరి. మనుమసిద్ధికి సోదరు లుండినట్లు కేతన దశకుమార చరిత్రయందుఁగాని తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణమునఁగాని చెప్పియుండలేదు. తిక్కరాజునకుఁ బెద్దభార్యవలన నొకకుమారుఁడు పుట్టి బాల్యమునఁనే మరణించెననియు, నతఁడు పుత్రార్థియై మఱియొక భార్యను వివాహమాడ నామెకు మనుమసిద్ధి జనించె ననియుఁ గొందఱు చెప్పుచున్నారు. (ఆం. సా. ఎకాడమి నిర్వచనోత్తర రామాయణ పీఠిక) తిక్కభూపతికి తిక్కరాజు నల్లుఁ డుండెననియు, నతఁడు తిక్కభూపతికి పెద్ద భార్యకుఁ దమ్ముఁడై మేనకోడలిని పెండ్లియాడి యుండుననియు, మేనల్లుఁడు చిన్నతనమునఁనే మరణించినందునఁ దిక్కరాజు రెండవభార్య కుమారుఁడైన మనుమ సిద్ధిని వారసునిగాఁ బ్రకటించుట కంటగింపుగా నుండుటచే నతఁడు మనుమసిద్ధి దాయా దుల తోడను తదితర రాజులతోడను గుట్రలు సాగించు చుండెననియు నందే చెప్పఁబడి యున్నది. ఈ తిక్కరాజు మనుమసిద్ధికి మేనమామయు భావమఱఁదియుకూడ నగును. కాని తిక్కన బయ్యనలలో నున్న తిక్కన యీతఁడగునో కాదో నిర్ణయిం చుట కాధారములు లేవు. తిక్కన (అక్కన) బయ్యనలు మనుమసిద్ధి దాయాదులని పై గ్రంథములందుఁ జెప్పఁబడిన విషయమే సత్యమైయుండును.

నాయకపల్లి శాసన మే సంవత్సరమునకుఁ జెందినదో యందుఁ జెప్పఁబడియుండ లేదు. అందుఁ బేర్కొనఁబడిన కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడుఁ డెవ్వరో తెలిసి కొన్నచో నది శాసనకాలము నెఱుంగుటకుఁ దోడ్పడును. తిక్కరాజు "శైశవలీల నాఁడు పటుశౌర్య ధురంధర బాహుఁడైన పృథ్వీశ నరేంద్రుమస్తకము నేడ్తెఱఁ గందుక కేళిసల్పఁడే" యని తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణమున వ్రాసి యున్నాఁడు. వెలనాటి పృథ్వీశ్వరుని శాసనములు క్రీ. శ. 1186నుండి 1206 వఱకును గనఁబడుచుండుటచేఁ బై సంఘటనము 1206 లో జరిగెనని చెప్పవచ్చును. అతని తరువాత గొంకరాజును, రాయరాజేంద్ర చోడుఁడును, రెండవ గొంకరాజును, కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడుఁడును ఒకరితరువాత నొకరు వెలనాటిని గొంతకాలము చోళకులోత్తుంగునికిని గొంతకాలము కాకతిగణపతి దేవునికిని సామంతులై పరిపాలించి నట్లు తెలియుచున్నది. వీరిలో రెండవ గొంకరా జే కారణముచేతనో సామ్రాజ్యమున కెదురుతిరుగ గణపతిదేవుని సేనాధిపతియైన హేమాద్రిరెడ్డి యాతని నడఁచి వేసినట్లు ద్రాక్షారామ శాసనము (237) వలనఁ దెలియుచున్నది. బహుశః ఈకాలమునసే (1236, 37) రెండవ గొంకరాజునకు కులోత్తుంగ రాజేంద్రుఁడు జన్మించి యుండును. పులివట్టుకెఫీయత్తు "కులోత్తుంగ చోళమహారాజు" శాలివాహనం 1030 శకమందు (ఈ సంఖ్య సరియైనదికాదు. ఇది 1170 అని యుండనగును) పదకొండోయేట పట్టాభి షిక్తుఁడై నిత్యశివలింగ ప్రతిష్ఠలుచేసి రాజ్యంచేస్తూ ఉండగా తూర్పుదేశము నుంచి గజపతి సింహాసనస్థుఁడై గణపతిమహారాజు సేనాసమేతముగా వచ్చి చోడరాజు తాలూకు అకాలానను పలాయనం చేయించి దేశము స్వాధీనము చేసికొని"రని చెప్పుచున్నది. 1249 వ సంవత్సరమునాఁటి త్రిపురాంతక శాసనమున చోడెబోయఁడను నొకఁడు "రాజేంద్రచోడనృప కార్యవిధాన తంద్రుఁడై" యుండెవని చెప్పఁబడి యున్నది. ఇది చోడెబోయని భార్య జయసాని వేయించిన శాసనము. ఇప్పటికి కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడుని వయస్సు సుమారు పండ్రెండేండ్లుండును. గుంటూరు మండలము నందలి యినుమళ్ళ శాసనమున (1254) గణపతిదేవుని యనుచరుఁడగు కాలపనాయ కుఁడు తాను "వెలంది రాజేంద్రచోడ నిస్తారకుఁడ"నని చెప్పుకొని యున్నాఁడు. దీనినిబట్టి నాయకపల్లి శాసమునఁ బేర్కొనఁబడిన కులోత్తుంగ రాజేంద్రచోడుఁడు క్రీ.శ. 1237వ సంవత్సరమున జనించి తన పదొకండవయేట అనగా 1249 ప్రాంతమున నభిషిక్తుఁడై కాలపనాయ కాదుల సాహాయ్యము నంది వెలనాడు పాలించుచుండె ననియు, నాయకపల్లి శాసనము క్రీ.శ. 1253 వ సంవత్సరము ప్రాంతమునకుఁ జెంది యుండుననియు నూహింపవచ్చును.

కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడుఁడు కాకతీయ సామ్రాజ్యమునకు సామంతుఁడై రాజ్యమేలుచుండఁగా గణపతి దేవుఁ డాతనిపైఁగూడ దండెత్తుటకుఁ గారణమేమను ప్రశ్న యుదయించును. వెలనాటి పృథ్వీశ్వరుని తిక్కరాజు సంహరించినప్పటి నుండియు వెల

నాటి చోడరాజులకు నెల్లూరు చోడరాజులపై మిక్కుటమైన ద్వేష మంకురించి యుండును. బలవంతుఁడైన తిక్కరాజు కాలములో వారాతని నేమియుఁ జేయఁ జాలరైరి. ఆతని మరణానంతరము మనుమసిద్ధి సింహాసన మధిష్ఠించుటయు నతని దాయాదులైన అక్కన బయ్యన లతని రాజ్యభ్రష్టు నొనరించుటయు జరుగుచుండ కులోత్తుంగ చోడరాజేంద్రుఁడు కూడఁ బూర్వ వైరమును స్మరించి యాదాయాదులకుఁ దోడ్పడి యుండును. ఈ సందర్భమున తిక్కరాజు నల్లుఁడును బావమఱఁదియు నైన అల్లుం దిక్కరాజు ప్రేరణ కూడఁ గొంత యుండవచ్చును. తిక్కన గణపతి దేవుని దర్శించినప్పుడీ వివరములన్నియు నాతనికిఁ దేట తెల్లము కావించి యుండును. అందుచే గణపతి దేవుఁడు మొట్టమొదట వెలనాడుపైదండెత్తి, కులోత్తుంగ రాజేంద్ర చోడు నోడించి, యాతని నక్కన బయ్యనల కుఁ దోడ్పడ రాదని మందలించి, పిమ్మట నెల్లూరుపై దాడి సాగించి యుండును. ఇదంతయు క్రీ. శ. 1253 ప్రాంతమున జరిగి యుండునని కీ. శే. చాగంటి శేషయ్యగారు కావించిన యూహ సమంజసముగానే కానవచ్చు చున్నది.

సిద్ధేశ్వర చరిత్ర, సోమదేవరాజీయములు :—

సిద్ధేశ్వర చరిత్ర మందును, సోమదేవరాజీయము నందును తిక్కన గణపతి దేవుని దర్శించుటయు, గణపతి యాతని మాట మన్నించి నెల్లూరుపై దండెత్తి అక్కన బయ్యనల సంహరించి మనుమసిద్ధిని నెల్లూరు సింహాసనమునఁ దిరిగి ప్రతిష్ఠించుటయు విశదముగా వర్ణింపఁ బడి యున్నవి. సిద్ధేశ్వర చరిత్ర కర్తయైన కాసె సర్వప్ప క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్ది యారంభమునకును సోమదేవరాజీయ కర్త కూచిమంచి జగ్గకవి క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్ది యారంభమునకును జెందినవారు. జగ్గకవి రచనకు సర్వప్ప ద్విపద కావ్యమే యాధారమై యుండును. సర్వప్ప తిక్కన యొరుగంటికి వచ్చుట నిట్లు వర్ణించి యున్నాఁడు.

" దిక్కు దిక్కుల నుండి తెరలి విద్యార్థు
లక్క డక్కడను గావ్యముల శ్లోకార్థ
మొక్కొక్క విధమున నొగి వినిపింప
జక్కన వినుచును నొక్కయందలము
నెక్కి తిక్కన సోముఁ డక్కడే తెంచె "

తిక్కన రాక ప్రతిహారు లెఱిఁగింప గణపతిదేవుఁ డాతని కెదురేగి, తన కొలువునకుఁ గొనివచ్చి, యాతని నతిభక్తి గౌరవించెను. పిమ్మట తిక్కన భారతాఖ్యాననును, భారత వీరులొనరించిన యుద్ధ ప్రకారములను విశదముగాఁ దెల్ప గణపతిదేవుఁడు విని మెచ్చి యతనికి వివిధ వస్త్ర భూషణాదులు బహుమానముగా నొసంగెను. అంత తిక్కన యా రాజేంద్రునితో నిట్లు మనవి చేసెను.

"తగుమాట విను మొక్క ధర్మ కార్యంబు
సూర్యవంశంబున సొబగొందు నట్టి
యార్య పూజిత వర్యుఁ డా మన్మ సిద్ధి
రాజుతా నెల్లూరు రమణతో నేల

... .

అక్కన బయ్యన లధిక బలిష్ఠు
లక్కట సిద్ధిరాయని బాఱఁ ద్రోలి
తక్కిన రాజ్యంబు తా మె యేలుచును
నొక్కకాసైనను జక్కఁగ నీరు
వారల దండించి వారి నెల్లూరు
వారి కిప్పింపు మవారణఁ బ్రీతి"

ఆ మాటలు విని గణపతి దేవుఁడు సేనలతో బయల్వెడలి

వెలనాడు చేరియు వీడెల్ల గాల్చి
వెలనాటి రాజును వెసగెల్చివాని
యప్పనంబులుగొని యటఁ జని రాజు
గుప్పన నెల్లూరు కూడనే తెంచి
యక్కన బయ్యన నచట సాధించి

. . . . . .

నెల్లూరి ప్రజలకు నేర్పువాటిల్లఁ
జెల్లించె మన్మన సిద్ధిరాజునకు
నెల్లూరు పట్టంబు నేర్పుతోఁ గట్టి

యచటఁ గొన్ని నెల లుండి తిరిగి యోరుగంటికి వెడలి పోయెను. సోమదేవరాజీయమునఁ గూడ నీ వృత్తాంత మీ విధముగనే యున్నది. తిక్కన గణపతి దేవునకు భారతార్థమునే కాక ద్వైతాద్వైత తత్త్వములును, ధర్మాధర్మ పద్ధతులును, రాజనీతి ప్రకారములును గూడఁ దెల్పెను. గణపతి దేవుఁడు అనుమకొండలో నున్న బౌద్ధ జనులను రావించి వారిని తిక్కనతో వాదింపఁ జేసెను. తిక్కన వారిని సులభముగా నోడించెను. అప్పుడు గణపతి దేవుఁడు బౌద్ధ దేవాలయములు కూలఁ ద్రోయించి, తిక్కనను బహు ప్రకారములఁ బూజించి, యతని కెనిమిది గ్రామము లిచ్చెను. తిక్కన తాను వచ్చిన పని తెల్పిన పిమ్మట గణపతి దేవుఁడు సంతసమున నందు కొడంబడి యతనికి నవ లక్ష ధనమును, యజ్ఞ కుండలములు నొసంగెను. రాజును వీడ్కొను సమయమున తిక్కన యతనికి మంత్రియైన శివ దేవయ్యను గనుఁగొని

"వసుమతీ నాథ! యీతఁ డీశ్వరుఁడు గాని
మనుజ మాత్రుఁడు గాఁడు పల్మాఱు నితని
యనుమతంబున నీవు రాజ్యంబు నెమ్మి
నేలు మని"

హిత ముపదేశించి వెడలి పోయెను. గణపతి దేవుఁడు మనుమసిద్ధిని సింహాసనమునఁ బునఃప్రతిష్ఠితునిఁ గావించి యతనికి రెండు వేల యైదు వందల గ్రామములు మనోవృత్తిగా నొసంగి మిగిలినవి తాను గ్రహించెను.

వై రెండు గ్రంథము లందును గూడ తిక్కన భారత కథను, భారత వీరుల యుద్ధ ప్రకారములను, మఱికొన్ని నీతి ధర్మతత్త్వ విషయములను గణపతి దేవుని కెఱిఁగించి నట్లున్నది. తిక్కన యప్పటికి ఉత్తర రామాయణమును గాని భారతమును గాని రచించి యుండలేదు. అతఁడు తన కభిమాన పాత్రమైన సంస్కృత భారతమును బురస్కరించు కొనియే యవి యన్నియుఁ జెప్పి యుండును. గణపతి దేవుఁ డతని వాగ్మితకు, పాండితీ ప్రాభవమునకు, వివరణ పద్ధతికి, వాద ప్రౌఢికి మెచ్చి యాతనికి వస్త్ర భూషణాదులను గ్రామములను ఇచ్చి గౌరవించుటే కాక యాతని మాట మన్నించి సేనలతో బయల్వెడలి మనుమసిద్ధి శత్రువుల నడంచి యతనిని నెల్లూరు రాజ్య సింహాసనమునఁ బునఃప్రతిష్ఠితుని గావించెను. ఈ విధముగా తిక్కనయు గణపతి దేవుఁడును గూడ మనుమసిద్ధి రాజ్య స్థాపనా చార్యులనఁ దగియున్నారు.

తిక్కన రచనలు :

క్రీ. శ. 1253వ సంవత్సరము తరువాతనే మనుమసిద్ధి ప్రశాంతముగ రాజ్యపాలనము కావించి యుండెను. అప్పటినుండియు నతనికి తిక్కనగారియెడ సహజసిద్ధమైన మైత్రీగౌరవము లినుమడించెను. అతఁడు తిక్కనగారి కవితాపాండితీ ప్రతిభా విశేషము లెఱిఁగినవాఁడు కావునఁ దానాతని మామ యని పిల్చుపిలుపు సార్థకమగు నట్లుగాఁ దనకు భారతీ కన్యనిమ్మని వినయపూర్వకముగాఁ గోరియుండెను. తిక్కనయు నందు కంగీకరించి, ధీరోదాత్తుఁడైన శ్రీరామచంద్రుని సద్వృత్తము సంభావ్య మగుటచే నుత్తరరామాయణము నిర్వచనముగా రచించి మనుమసిద్ధికే యంకితము కావించెను. అందాతఁడు మనుమసిద్ధి పూర్వులను, అతని గుణగణములను, పరాక్రమమును, విజయములను జక్కగా వర్ణించెను. సీతాపరిత్యాగ వృత్తాంతముతోఁ గూడిన యుత్తరరామాయణగాథ కరుణరస పర్యవసాయియైనట్టిది. తిక్కన దానిని రచించుట కాతని తాత భాస్కరమంత్రి పూర్వరామాయణమును రచించియుండుటయె కారణమై యుండును. తనతాత పూర్వరామాయణము రచించెనని యాతఁ డెచ్చటను స్పష్టముగాఁ జెప్పియుండక పోయినను "సారకవితాభిరాము, గుంటూరువిభుని,

మంత్రి భాస్కరు, మత్పితామహునిఁ దలఁచియైన మన్ననమై లోకమాదరించు''నని చెప్పుటలో నావిషయము వ్యంగ్యమగుచున్నది. తిక్కన యుత్తరరామాయణమును వాల్మీకిరామాయణోత్తర కాండము ననుసరించియే వ్రాసెను. అతని భారతాంధ్రీకరణమువలెనే యిందలి యనువాదమును మిక్కిలి స్వతంత్రమైనది. అతఁడుత్తర రామాయణమునందలి రామనిర్యాణగాథ ననువదింపక విడిచివై చెను. తరువాత జయంతిరామభట్టను నతఁడు దానినేకాశ్వాస ప్రబంధముగా రచియించి యుండెను. నన్నయ భారతమునవలెనే తిక్కనయు నిర్వచనోత్తర రామాయణమున మంగళా చరణమును సంస్కృతశ్లోకముతోఁ గావించెను. నిర్వచనోత్తర రామాయణ రచనము 1255–1260 సంవత్సరముల నడుమ సాగియుండును.

కేతన – దశకుమార చరితము :

సరిగా నీకాలమునసే మూలఘటిక కేతన తన దశకుమారచరితమును తిక్కన గారి కంకితముచేసి యుండును. ప్రభువుకన్న మున్నే తాను కృతిభర్తయగుటకు తిక్కన గారి వంటి యౌచిత్యజ్ఞుఁడు సమ్మతింపఁడు కావున నాకృతి స్వీకరణము నిర్వచనోత్తర రామాయణకృతి ప్రదానము తరువాతనే జరిగియుండును. కేతన వేంగీదేశమందలి వెంటిరాల (వెట్టిరాల) అనుపేరుగల అగ్రహారమునకు నగ్రణి, సంస్కృతాది భాషలఁ గావ్యకర్తృత్వమున నుతిగన్నవాఁడు; ఆంధ్రదేశమున సుప్రసిద్ధులైన ద్వాత్రింశన్మంత్రి మండనులలో నొకఁడైన బండారు కేతమంత్రికి మఱఁది. అతఁడు వేంగీదేశమును విడిచి, తనమఱఁది దండనాథుఁడుగా నుండిన వెలనాటిచోడుల కొలువునకేగి, యచటి నుండి నెల్లూరికేగి యుండును. అతఁడు నెల్లూరికెప్పు డెందుకువెళ్ళెనో చెప్పఁజాలము. తిక్కన సోమయాజి గణపతిదేవుని దర్శించుట కోరుగంటి కరుదెంచినప్పు డతనిఁ గలసికొని యతనితో నెల్లూరు వెళ్ళి యుండునని కొందటియూహ. అతఁడు తిక్కన గారి శిష్యత్వముకూడఁ జేసెనేమోయని యనుమానించుట కతని ఆంధ్రభాషాభూషణ గద్యయందలి "శ్రీమదుభయ కవిమిత్ర కొమ్మనామాత్య పుత్ర బుధారాధన విరాజి తిక్కన సోమయాజి వరప్రసాద కవితాది విలా''సేత్యాది వాక్యము వీలు కలిగించుచున్నది. అతఁడు వివిధకళా నిపుణుఁడు. బుధజనులచే అభినవదండియని పేరుగొన్నవాఁడు. సంస్కృతమున దండిమహాకవి రచించిన దశకుమార చరిత గద్య కావ్యమును జంపూ కావ్యముగాఁ దెనిఁగించి, తిక్కనగారికి వినిపించి, వారి మెప్పుగాంచి యుండెను. తిక్కనగారు మెచ్చుకొనిరనఁగా నారోజులలోఁ గవిత్వమున కొక సార్థక్యము. కవితచెప్పి వారిని మెప్పించుట బ్రహ్మయంతవానికిఁగూడ శక్యమైన పనిగాదు. అట్టివారు దశకుమార చరిత్రమును మెచ్చుకొనిరి. కేతన యానందమున మిన్నంది కృతిపతిత్వము స్వీకరింప వేడియుండును. తిక్కనగారేయడిగినట్లు దశకుమార చరిత్రమందున్నది. ఆ కవిత్వము తమకు మెచ్చుగొల్పుటచే రసజ్ఞశేఖరులైన వారు శిష్యానుగ్రహ

బుద్ధిచే తామే యడిగియు నుండవచ్చును. ఎట్లైనను కేతనకది వరప్రసాదము. అతఁడు వారి కంకితము చేసి కృతార్థుఁ డైనాఁడు. ఒక కవి యింకొక మహా కవికిఁ గృతి యిచ్చిన యీ సన్నివేశ మాంధ్ర వాఙ్మయమున మిక్కిలి విశిష్టమైనది. ఈ కృతి ప్రదానము మూలమునఁనే కేతన యందు కృతిపతి వంశ వర్ణనము కావించుటయు, తిక్కన గారిని గూర్చి మనకుఁ గొన్ని విషయములైనఁ దెలియుటయు సంభవించినది. తిక్కన అనంతామాత్యుని తాతయైన బయ్యనకు భవ్యభారతి యను బిరుద మొసంగెనఁట! ఆ కవి యుభయ కవి మిత్రు నట్టి బిరుద మిచ్చుటకుఁ బ్రేరేఁచిన కృతి రత్నము లేమి రచించెనో తెలియక పోవుట మనదురదృష్టము. తెలుఁగున మార్కండేయ పురాణము ననువదించిన మారన తిక్కన గారి శిష్యుఁడు. ఇతఁడు తిక్కన గారి అనుగ్రహము వలనఁ గవితాశక్తి తన కలవడినదని మార్కండేయపురాణము గద్యలలోఁ జెప్పుకొనియున్నాఁడు. నిజముగా నా మహా కవికి శిష్యత్వము చేయఁ జాలుట యొక యదృష్టమే.

విజయసేనము, కవి వాగ్బంధనము, కృష్ణ శతకము :

తిక్కన నిర్వచనోత్తరామాయణ భారతములనే కాక విజయసేనము, కవి సార్వభౌమచ్ఛందస్సు, కృష్ణ శతకము అను వానినిగూడ రచించెనని లోకమునఁ బ్రతీతి గున్నది. పెదపాటి జగ్గకవి తాను సంకలించిన ప్రబంధ రత్నావళిలో విజయసేనము లోనివని కొన్ని పద్యము లుద్ధరించి యున్నాఁడు. అప్పకవియు కస్తూరి రంగ కవియు సంశయప్లుత యతికి లక్ష్యముగా విజయసేనములోనిదని ''వల్లభుఁడేగు దుర్లభు'' డిత్యాది పద్యము నుదాహరించి యున్నారు. కూచిమంచి తిమ్మకవి యది చిమ్మపూడి అమరేశ్వరుని విక్రమ సేనములోనిదని సర్వలక్షణసార సంగ్రహమున నుదాహరించి యున్నాఁడు. విక్రమ సేనము కాని విజయసేనముకాని యిప్పుడు లభించుట లేదు. అందుచే వాని కర్తృత్వమును గూర్చి యిదమిత్థమని యేమియుఁ జెప్పఁ జాలము. కవిసార్వభౌమచ్ఛందమునకు కవి వాగ్బంధనమను నామాంతర మున్నట్లు తెలియుచున్నది. ''తనరన్ గవి వాగ్బంధం బను ఛందం బవని వెలయ హర్షముతోఁ దిక్కన సోమయాజి చెప్పెను జను లెల్లనుతింప బుధుల సమ్మతి గాఁగన్'' అని గ్రంథాంతపద్యము దీనిని దిక్కనయే రచించెనని స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నను కేతన ఆంధ్ర భాషా భూషణమున ''మున్ను తెనుఁగునకు లక్షణ మెన్నఁడు నెవ్వరును జెప్పరే జెప్పెద''నని తనకు ముందు లక్షణ గ్రంథ మెవ్వరును రచించి యుండలేదని చెప్పుట చేతను, ఆ గ్రంథమున 'పాలవార్ధిశయన' వంటి యప ప్రయోగము లుండుటచేతను, యతులసంఖ్య యిరువది యేడుగాఁ జెప్పఁబడి యుండుటచేతను అది తిక్కన రచన కాదనియు ననంతామాత్యుని సమకాలికుఁడో ఆతని తరువాత నున్నవాఁడో దానిని రచించి యుండుననియు కీ. శే. చాగంటి శేషయ్యగారు భావ్రాయ పడియున్నారు. తిక్కన రచించిన కృష్ణశతకములోనిదని కొందఱు ''అరయన్ శంతను పుత్త్రుపై ..... జగదీశా! కృష్ణ! భక్తపోషా'' అను పద్యము నుదాహ

రించు చున్నారు. "కృష్ణ! భక్తపిఠియా" అను మకుటము గల శతకమిప్పు డెచ్చటను లభించుట లేదు. ఆ గ్రంథమో ఆ మకుటముతో నున్న మఱికొన్ని పద్యములో లభించినఁ గాని యీశతక కర్తృత్వమును నిర్ణయింపఁ జాలము.

తిక్కన సంస్కృత రచనలు :

తిక్కన కుభయ కవి మిత్రుఁడను బిరుదు కలదు. సంస్కృతాంధ్ర భాషలు రెండింటఁ గల కవులకు మిత్రుఁడని యీ బిరుదమున కర్థము. కేతన దశ కుమార చరిత్రమున "తెనుఁగునను సంస్కృతమునను జతురుఁడు, లలిత నానా కావ్యములు చెప్పు నుభయ భాషల యందు" నని చెప్పి యుండెను. మారన మార్కండేయ పురాణమున తిక్కన గారిని "ఉభయ కవిత్వ తత్త్వ విభవోజ్జ్వలుఁ"డని స్తుతించెను. తిక్కనగారే నిర్వచనోత్తర రామాయణమున "నేనుభయ కావ్యప్రౌఢిఁ బాటించు శిల్పమునఁ బారగుఁడన్" అని చెప్పుకొని యున్నారు. కంపరాయల భార్యయైన గంగాదేవి తన మధురావిజయ సంస్కృత కావ్యమున వాల్మీకి మొదలు లీలాశుకునివఱకుఁ గొంతమంది సంస్కృత కవు లను స్తుతించి చివర తిక్కయ, అగస్త్యుఁడు, గంగాధరుఁడు, విశ్వనాథుఁడు అనువారిని గూడ సన్నుతించెను. చివరి నలువురును ఆంధ్రులు. కాకతీయ యుగమున నుండిన వారు. అగస్త్యాదు లాంధ్రులయ్యును సంస్కృతమునఁ గవిత్వము చెప్పినవారు. తిక్కయ సంస్కృతమున రచించిన కావ్య మేదియుఁ గానవచ్చుటలేదు. "తిక్కయస్య కవేస్సూక్తిః" యనుచోట 'తిక్కయజ్వ కవేస్సూక్తిః' అనియున్నచో అతఁడు తిక్కన సోమయాజియేయని నిర్ణయించుటకుఁ గొంతసౌలభ్య మేర్పడి యుండెడిది. కాని యట్లులేదు. ఆమె తిక్కయనామముచే నెవరి నుద్దేశించెనో తెలియదు. తిక్కయ యను పేరుగల ఆంధ్రుఁడైన సంస్కృతకవి యెవ్వరును లేకపోవుటచే నామె తిక్కనసోమయాజినే పేర్కొని యుండెనని భావించుటలో వాఙ్మేపముండదు. తిక్కనవాసిన సంస్కృతశ్లోకములు రెండే మనకు లభించుచున్నవి. ఒకటి నిర్వచ నోత్తర రామాయణము నందలి మంగళాచరణము. రెండవది 'కిమస్థిమాలా' మిత్యాది హరిహరనాథ వర్ణనము. ఈ రెండింటిని మాత్రమే చూచి గంగాదేవి యాతనిని సంస్కృత కవుల పంక్తిలోఁ జేర్చియుండదు. అతఁడు సంస్కృతమునఁగూడఁ గావ్య రచన చేసియుండును. లేనిచో కేతన లలిత నానాకావ్యములు చెప్పు నుభయభాషల యందని యేలవర్ణించును? ఆతనిమాట యటుండ నవికత్థనుఁడైన తిక్కనయే "నేనుభయ కావ్యప్రౌఢిఁ బాటించు శిల్పమునం బారగుఁడ"నని యెందుకు చెప్పుకొని యుండును? పూర్వాంధ్రకవులు పలువురు ప్రధానముగాఁ దెలుఁగుననే కావ్యరచన కావించిన వారైనను ఉభయభాషలయందుఁ బ్రభుత్వము కలవారే. తిక్కనకూడ నట్టివాఁడేయని చెప్పుటయే పై వాక్యముల తాత్పర్యమని భావించుట యుచితము కాదు. అవి యాతఁడు సంస్కృతమునఁగూడఁ గావ్యమో కావ్యములో ప్రాసి యుండునని సూచించుచున్నవి. అవి లభింపకపోవుట మన దురదృష్టము.

తిక్కన యజ్ఞ మెప్పుడాచరించెను? అతఁడునిర్వచనో త్తర రామాయణ గద్యలలో బుధారాధన విధేయ తిక్కన నామధేయయని వ్రాసికొని భారతగద్యలలో బుధారాధన విరాజి తిక్కనసోమయాజి అని వ్రాసికొనుట యాతఁడు నిర్వచనో త్తరరామాయణ రచనానంతరమును భారత రచనకుఁ బూర్వమును యజ్ఞమాచరించి యుండె ననుటకు సూచనగా నున్నది. భారతము పంచమవేదమని ప్రసిద్ధివడసిన పవిత్ర గ్రంథము. దానిని వ్రాయువాఁడుకూడఁ బవిత్రుఁడై యుండవలయును. అందుచేఁ దిక్కన యజ్ఞము నాచరించి పవిత్రమూ ర్తియై తద్రచనకుఁ బూనియుండును. కేతన్న యాతని దశకుమార చరితమున "మఖసంతోషిత మరుత్సమాజుఁడు, యాగవిద్యాభిరాముఁడు, సతతాధ్వర క్రియాకర్మఠ పాణిపద్మఁడు" అని వర్ణించినను ఎచ్చటను సోమయాజియని పేర్కొని యుండలేదు. అందుచే నాతఁ డంతకుఁ బూర్వమొనరించినవి వైశ్యదేవాది యాగములే కాని సోమయాగముకాదని భావింపవలయును. మనుమసిద్ధి మ ర ణా నంతరమే యాతఁడు సోమయాజియై మహాభారత రచన కుపక్రమించి యుండును. మనుమసిద్ధి క్రీ. శ. 1263వ సంవత్సరమున పాండ్యులతో మోటుకూరు కడ జరిగిన యుద్ధమున మరణించెనని కొందఱును. కాటమరాజుతో యుద్ధమున నోటమి సంభవించిన పిమ్మట 1260 వ సంవత్సరము ప్రాంతమున మరణించెనని కొందఱును జెప్పుచున్నారు.

తిక్కన, భారత రచన :

తిక్కన మహాభారతమున మనుమసిద్ధి పేరైన నెత్తియుండలేదు. బహుశః అప్పటికాతఁడు మరణించి యుండుటయే యందుకుఁ గారణమై యుండును. అతని మరణానంతర మతఁడు మంత్రిపదవి నుండియు, రాజకీయములనుండియు విరమించి, యజ్ఞమొనరించి 1265–70 సంవత్సరములనడుమ భారతమును వ్రాయుటకారంభించి, సుమారు పదియేండ్లలో దానిని ముగించి యుండును.

తిక్కన తనబాల్యమునుండియు శైవవైష్ణవుల పరస్పర ద్వేషవైరుధ్యములను గమనించుచునే యుండెను. పెరిగి పెద్దయైన కొలంది ఆతనికాపరిస్థితులు మిక్కిలి మనస్తాపమును కలిగించెను. పవిత్రమైన హిందూమతమట్టి యంతఃకలహాములకును, అనవసరద్వేషములకును గుఱియై కలుషితమగుచుండుటచూచి యాతఁడు మతములకును దదనుయాయులకును సమన్వయ సామరస్యములు కలిగించుట యెట్లాయని యాతఁడు గాఢముగా నాలోచించుచుండెను. శివకేశవాంశములు రెండింటికిఁ గూడలియైన హరి హరనాథ దేవుఁడును, శివునికో విష్ణువునకో మాత్రము చెందియుండక సర్వధర్మ సమన్వయ సంధాన దక్షమయిన మహాభారతమును అతనికిఁ బరిష్కార మార్గములుగాఁ గనిపించెను. అందుచే నాతఁడాదేవుని గరణత్రయ శుద్ధితో నారాధించుచు, నామహేతిహాసమును నిరంతరము పఠించుచుండెను. అందుచేతనే యాతఁడు గణపతిదేవుని దర్శింపనరిగినప్పుడందలి విశేషములన్నియు నాతనికి వివరించి యాతని మెప్పు నొందఁజాలెను.

మనుమసిద్ధి యున్నంతకాలము తిక్కనకు రాజకీయాది వ్యవహారములతోడనే కాలము గడచిపోయెను. ఎట్లో వీలు చిక్కించుకొని యాతఁడు నిర్వచనోత్తర రామాయణమును మాత్రము రచింపఁజాలెను. ప్రధానాశయమైన మహాభారతరచన మింకను సిద్ధినిబొంది యుండలేదు. మనుమసిద్ధి మరణానంతర మాతఁడు లౌకికప్రవృత్తి చాలించుకొని భావితాంతఃకరణుఁడై యీ పంచమవేదరచనమునకుఁ బూనుకొనెను. తాను దానిని వ్రాయ నారంభించిన వృత్తాంతమును హరిహరనాథదేవుని కంకితము చేసిన వృత్తాంతమును అతఁడే విరాటపర్వారంభమున విశదముగాఁ జెప్పియున్నాఁడు. ఆసన్నివేశము పరమపవిత్రమును అత్యంత రమణీయమునై పఠితల కానందము చూఱ యిచ్చును.

తిక్కన స్వప్న వృత్తాంతము :

భారతమును రచింపవలెనను సంకల్ప ముదయించిన పిమ్మట దాని నెక్కడనుండి యారంభించుటాయని తిక్కనకు సందేహ ముదయించి యుండును. నన్నయ రచించిన యాంధ్ర భారతభాగమును శ్రద్ధతోఁ జదివి విద్యాదయితుఁడును ఆంధ్రకవిత్వ విశారదుఁడునై న యా మహాకవి దానిని దక్షతతో రచించెనని భావించిన వాఁడగుటచే నతఁడు దానినిఁ జర్వితచర్వణము చేయక మిగిలినభాగమును రచించి భారతమును బూర్తిచేయవలెనని నిశ్చయించెను. తరువాత నా ప్రబంధమండలి కెవరిని గృతినాథునిగాఁ జేయుదమని యాలోచించుచు నించుక నిద్రించు సమయమున నాతనితండ్రి కొమ్మన కలలో సాక్షాత్కరించి. దీవించి, "కిమస్థిమాలాం కిముకాస్తుభంవా పరిష్కియాయాం బహుమన్యసే త్వం, కింకాలకూటఃకిమువా యశోదాస్తన్యంతన స్వాదువదప్రిభోమే" యని నీవు తొల్లి రచించిన శ్లోకము నవధరించి భక్తవత్సలుఁడగు హరిహరనాథ దేవుఁడు నీదెస దయాళుఁడై, నాకలోకమున నున్న నన్నాకర్షించి కొలిపించికొని వీఁడె విజయం చేయుచున్నవాఁ"డని తెల్పి యాతనిఁ జూపించెను. తిక్కన యాదిక్కుచూచి సాష్టాంగ దండప్రణామ మాచరించి వినయమున ఫాలభాగమున నంజలి ఘటించి యంతంత నిలిచెను. ఆదేవుఁ డతని ననుకంపామయ దృష్టితోఁ దిలకించి దరహాసమానమునఁ దళుకొత్త తిక్కశర్మా నీవు

వైదికమార్గ నిష్ఠమగు వర్తనముం దగ నిర్వహించుచున్
భేదములేని భక్తిమతి నిర్మలవృత్తిగఁ జేయుచుండు మ
త్పాద నిరంతరస్మరణ తత్పరభావము కల్మినాత్మ స
మ్మోదముఁ బొందఁ గావ్యరసముం గొనియాడుచు నుందు వెప్పుడున్.

వ్యాసరచితమును, పంచమవేదమని ప్రసిద్ధినొందినదియు, సకల జనారాధ్యమునగు భారతమును నీవు తెనిఁగింపఁ బూనుట భవ్యపురుషార్థ తరుపక్వఫలమును బొందుటయే

నీపూనిక కియ్యకొని నేను కృతిపతిత్వ మర్థించి వచ్చితి"నని పలికెను. తిక్కన యానంద తరంగితాంతఃకరణుఁడై పునఃపునఃప్రణామము లాచరించి, తండ్రియనుమతి గాంచి, యాదేవునితో ''దేవా! భవద్భారి కారుణ్య క్షీరాంబునిధిని నాతుచ్ఛచిత్తమున విస్తార మహితముగ నునిచితివి. ఇదియెంతయు నాశ్చర్యము. ఇంతసేసిన నీకు మదీయవాణి సత్యంత విభూతి నించెసఁగు నిన్ను గొనియాడించుకొనుట యేమంతపెద్ద! నీ కరుణాతిశయమున నిట్లు పదస్థుఁడనై తిని. ఇంక జన్మాంతర దుఃఖములు తొలఁగించి నన్నుఁ గృతార్థుఁ గావింపు''మని విన్నవించి సర్వాంగా లింగిత మహీతలమగు నమస్కార మాచరించెను. అప్పుడాదేవదేవుఁడు ''ఓయీ! జననమరణాదులైన సంసార దురితముల కగ్గము కాకుండ తొలఁగు తెరువుగను వెలుఁగు నీకిచ్చితి'' నని పలికెను. తిక్కన బ్రహ్మానంద భరితుఁడై మేల్కాంచి కలలోఁగన్న చందము మరల మరలఁ దలంచుచు నా హరిహరనాథ దేవుని కంకితముగా మహాభారతము రచింపఁ బూనెను.

తిక్కన ఆరణ్యాపర్వ శేషము నేలవిడిచెను :

తిక్కన మహాభారతము నందలి యొక్కొక్క పర్వము నొక్కొక్క ప్రబంధముగా లేక కృతిగా భావించినవాఁడు. నన్నయ మూఁడు కృతులు రచింపఁగాఁ దాను నాల్గవదైన విరాటపర్వము మొదలుగాఁ బదునైదు పర్వములను దుదిముట్ట రచించు టొప్పునని యతఁడు విరాటపర్వారంభమునఁ జెప్పియున్నాఁడు. మారన, అప్పకవి మున్నగువారుకూడ నన్నయ మూఁడు పర్వములను రచించినట్లు తెల్పి యున్నారు. ఎట్టన ఆరణ్యపర్వ శేషమును బూరించుచు నాశ్వాసాంత గద్యలయందుఁ దనపేరు కాక నన్నయపేరునే ప్రకటించి యున్నాఁడు. వీని నన్నిటిని బట్టి కొందఱు నన్నయ మూఁడు పర్వములను సంపూర్ణముగా రచించియుండెననియు, నందుచేతనే తిక్కన నాల్గవదియైన విరాటపర్వము నారంభించి యుండెననియుఁ జెప్పియున్నారు. మఱికొందఱు నన్నయ ఆరణ్య పర్వమునందలి మూఁడాశ్వాసములపై నూటనలువది రెండుపద్యములనేరచించిన అమంగళమైన ఆరణ్యపర్వమును రచించుటచే మతిభ్రష్టుఁడై మరణించెనను ప్రవాదమొకటి యుండుటచేఁ దా నరణ్యశేష భాగమును రచించుచోఁ దనకేమగునో యను భయముచే దిక్కనదానిని విడిచి నాల్గవదియైన విరాటపర్వము నారంభించెనని చెప్పుచున్నారు. ఈ రెండింటియందును సత్యమున్నట్లు కనిపింపదు, నన్నయ ఆరణ్యపర్వమును సంపూర్ణముగా రచింపలేదను విషయము తిక్కన యెఱుంగును. తాను పద్యములోఁ జెప్పుచున్నప్పుడు నన్నయ రెండు పద్యములపై మూఁడాశ్వాసముల నూటనలువదిరెండు పద్యములు రచించెనని చెప్పుట యుచితమును ఆవశ్యకమును గాదని తలంచి యాతఁడు సామాన్యదృష్టితో మూఁడు పద్యములని చెప్పియుండును, అదియునుగాక తనరచించు భారతము నాతఁడు దేవదేవుఁడైన హరిహర నాథ దేవునికంకితము గావింప నిశ్చయించెను. అట్టియెడ నరణ్యపర్వమను కృతియందలి

యర్ధభాగము రాజరాజనరేంద్రునికి దత్తమై పోఁగా నందలి మఱొక యర్ధమును హరిహరనాథుని కొసంగుట కాతని మనసొప్పి యుండదు. పోనీ ఎట్టినవలె దానిని రాజరాజునకే యంకితముగా రచింపరాదా యన్న మానవాంకితముగా, నందును దనకు దెలియని యొక రాజునకంకితముగాఁ, గావ్యరచనచేయుట యాపరిపక్వ స్థితిలో నాతనికి సమ్మతము కాకపోయి యుండును. మఱియును ఏదైన నొక మహాకార్య మును జేయఁదలపెట్టినప్పు డెవ్వరో పూని కొంతవఱకుఁ జేయఁగాఁ దచ్ఛేషముతో దాని నారంభించుట పలువురి కంగీకారము కాఁజాలదు. అందుచేతనే తిక్కన ఆరణ్యపర్వ శేషము మాట దలపెట్టక తాను నాల్గవపర్వముతోఁ దనరచన యారంభించెను. అట్లుచేసినచోఁ బాఠకులకుఁ గథాసూత్ర విచ్ఛేదముచేఁ గలఁత కలుగదాయన మహాభారతకథ జగత్ప్రసిద్ధ మగుటచే దానివిషయమున నట్టిక్లేశముండఁజాలదు. ఈ విషయమునే తిక్కన.

కథ జగత్ప్రసిద్ధి గావునఁ బూర్వప
ర్వార్థయుక్తి సేయు నట్టి యెడల
యత్న మించుకంత యైనను వలవదు
వలసినట్లు చెప్ప వచ్చియుండు విరా – ౧ – 42

నని చెప్పి యున్నాఁడు. అరణ్యపర్వశేషమును రచించినచో నన్నయకు వలెఁ దనకుఁ గూడ నేదో కీడు మూఁడు నను భయముచే నాతఁడు దానిని విడిచెనని తలంచుటయు యుక్తము కాదు. తిక్కన ధీరుఁడు; వేదవేదాంగ వేత్త; తపశ్శాలి. అట్టివాఁ డట్టి మూఢ విశ్వాసములకుఁ దావిచ్చునని తలంచుట యాతని యుదాత్తతకు లాఘవము కల్పించుట యగును. పదునైదు పర్వముల రచన పూర్తియైన పిమ్మటనైన నాతఁడు మరల వెనుకకు వచ్చి యారణ్యపర్వశేషము నేల పూరింపరాదని యెవ్వరైన నడుగ వచ్చును. తన రచించిన భారతమును హరిహరనాథునికే యంకితము చేయవలెనను నిశ్చయమును, సగ మన్యదత్తమైన కృతి యందలి యింకొక సగము నాతని కిచ్చుట యుక్తము కాదను తలంపును ఆతఁడట్లు చేయమికిఁ గారణములై యుండును. మఱియుఁ బదునైదు పర్వములు రచించిన పిమ్మట నాతఁ డెంత కాల మెట్లు జీవించెనో మనకుఁ దెలియదు.

తిక్కన, హరిహరనాథుఁడు :

తనకాలమున వీరశైవులకును వైష్ణవులకును వర్తిల్లుచుండిన ద్వేషవైరములను జల్లార్చి వారికి సామరస్యము కల్గించుటకై తిక్కన హరిహరనాథుఁడను శివకేశవా ద్వైత మూర్తిని గల్పించి యుండుననియు, నతఁడు తద్భావనా కల్పితుఁడే కాని యట్టి దేవుఁ డారోజులలో జనారాధ్యుఁడై యుండుట విశ్వాస్యము కాదనియుఁ గొందఱు చెప్పుచున్నారు. మఱికొందఱు నెల్లూరున నిప్పుడు రంగనాథాలయ మున్నచోట నాకాలమున హరిహరనాథాలయ ముండెననియుఁ, దిక్కనయందుఁ గూర్చుండి భారత

మును రచించి యుండిన కతమునసే విరాటపర్వాదిని "ఈదృశంబులగు పుణ్యప్రబంధం బులు దేవసన్నిధిం బ్రశంసించుటయునొక యారాధన విశేషం బగుటంజేసి"యని రచించె ననియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఆ రోజులలో పెన్నానది రెండుపాయలై ప్రవహించు చుండెననియు, నందొకపాయ నెల్లూరునకు దక్షిణముగాఁ బాఱుచుండెననియు, దాని దక్షిణతీరమున నప్పుడు హరిహరనాథ దేవాలయ ముండెననియు, దాని శిథిలము లిప్పుడుకూడ గోచరించుచున్నవనియు, బైచరాజు వేంకటనాథుఁడు తన పంచతంత్ర మును హరిహరనాథుని కంకితముచేసి యుండుటచే నాతనికాలము (15వ శతాబ్ది) వఱకు హరిహరనాథ దేవాలము నెల్లూరున నుండినట్లు భావింపవచ్చుననియు పదు నొకండవ శతాబ్దియందలి యొక ద్రాక్షారామ శాసనమువలన సప్తగోదావర సంగమ మున నొక హరిహరనాథ దేవాలయ ముండినట్లు తెలియుచున్నదనియు, కీ.శే. చాగంటి శేషయ్యగారు వ్రాసియున్నారు. తిక్కన హరిహరనాథుడు భావనారాధ్యుఁడని రెండుమూఁడుచోట్లఁ జెప్పినను అతని కాలమున నాదేవునికొకదేవాలయ మచ్చట నుండెనని భావించుటయే సమంజసముగా నుండును.

కాటమ రాజు కథ :

కనిగిరి సీమలోని ఎఱ్ఱగడ్డ పాటి కథిపతిగ నుండిన యాదవ వంశోద్భవుఁడైన కాటమరాజు దేశమున నతివృష్టి సంభవింప పశువుల మేతకై మనుమసిద్ధి రాజునకు సంబంధించిన పచ్చిక బీళ్ళను పుల్లరికిఁ గైకొని, పశువులను మేపుకొని, పుల్లరిచెల్లింపక యే వెడలిపోవుటచే నతని సేనలకును మనుమసిద్ధి సేనలకును జరిగిన ఘోర యుద్ధమును కాటమరాజు కథ యను చరిత్రాత్మకమైన గేయ కావ్యము విపులముగా వర్ణించు చున్నది. ఈ యుద్ధమున తిక్కన పెద తండ్రి సిద్ధనామాత్యుని కుమారుఁడును మహా వీరుఁడని పేరు పడ్డవాఁడు నగు ఖడ్గతిక్కన మనుమసిద్ధి పక్షమునఁ బోరాడి వీరస్వర్గ మలంకరించెను. ఈ ఖడ్గ తిక్కన మనుమసిద్ధి కాలమునసే కాక యాతని తండ్రియైన తిక్కరాజు కాలమునఁ గూడ సేనాపతియై యుండినట్లు క్రీ. శ. 1252వ సంవత్సరము నందలి యొక శాసనము వలనఁ దెలియుచున్నది. సిద్ధనామాత్యుని కేడుగురు కొడుకు లుండిరి. అందు జ్యేష్ఠుఁడు ఖడ్గతిక్కన. ద్వితీయుఁడు భాస్కరుఁడు. ఆఱవవాఁడు చిన భాస్కరుఁడు. కేతన దశకుమార చరిత్రమున సిద్ధనార్య సుతుఁడైన బాచన (భాస్కరుఁడు) "ఉరవడి నుగ్గిసేవణ పయోనిధి బాడబవహ్ని చాడ్పునన్ దరికొని కుంభజన్మ క్రియఁ ద్రాగె"నని వర్ణించి యున్నాఁడు. ఈ విషయమునే యతఁడు తిక్క రాజును వర్ణించునప్పుడు కూడ 'సేవణ కటక సామంతుల గర్వమడఁచె'నని చెప్పి యున్నాఁడు. ఈసేవణ దండయాత్ర క్రీ. శ. 1215 వ సంవత్సరమున జరిగినట్లు తెలియుచున్నది. ఇందు పాల్గొన్న సిద్ధనామాత్యుని భాస్కరుఁడతని రెండవకుమారుఁడని కీ. శే. మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు చెప్పుచున్నారు. అప్పటి కతనికి సుమారిరువది ఏండ్లుండు ననుకొన్నచో నతని యన్నయైన ఖడ్గతిక్కనకు 28, 27 ఏండ్లుండునని

శావింప వచ్చును. దీనిని బట్టి ఖడ్గతిక్కనజననము 1215–26 = 1189 ప్రాంతమని తెలియ వచ్చును. ఖడ్గతిక్కనకు నలుగురు కుమారులుండిరి. వారును దండ్రివలెఁ బరాక్రమ వంతులైన దండనాథులే. మనుమసిద్ధికిని గాటమరాజునకును జరిగిన యుద్ధము 1250 ప్రాంతమున జరిగియుండునని తెలియుచున్నది. కావున నప్పటికి ఖడ్గతిక్కన సప్తతివర్ష దేశీయుఁడై యుండవలయును. అతని తల్లిదండ్రులకు తొంబదియేండ్లు దాటియుండ వలయును. ఆ వయస్సున ఖడ్గతిక్కన యువకులైన కుమారులను బంపక తానుగా యుద్ధ మునకేగి మహాపరాక్రమవంతుఁడై పోరుటకాని, యతఁడు సైన్యమంతయు హత మైన కారణమున మొదట దిరిగివచ్చినప్పు డాతనితల్లియు భార్యయు నాతని గేలిసేయుట గాని విశ్వాస్యములు గాలేక పోవుటచేతను, ఇంకను కాటమరాజు కథయందుఁ జెప్పఁ బడిన విషయములు కొన్ని యసంగతములై యుండుటచేతను ఆ యుద్ధము జరుగు టయుఁ నందు మనుమసిద్ధి కపజయము కలుగుటయు నెంతవఱకు సత్యములో చెప్పఁ జాలకున్నాము. తిక్కన సోమయాజి యా యుద్ధము నాఁటికి మనుమసిద్ధికి మంత్రియే యైయుండినను ఆతని ప్రసక్తియం దిసుమంతయు లేకపోవుట కూడ నచ్చెరువు గొల్పు చున్నది.

తిక్కన కాలము :

మనుమసిద్ధియుఁ తిక్కన సోమయాజియుఁ గొంచెమించుగా సమవయస్కులు. మనుమసిద్ధి తిక్కనను 'మామా' యని పిల్చుచుండెను గావున తిక్కనయే యతనికంటెఁ గొన్నియేండ్లు పెద్దవాఁడై యుండును. మనుమసిద్ధితండ్రి తిక్కరాజు 1190 ప్రాంత మునఁ బుట్టి 1252 ప్రాంతమువఱకు రాజ్యమేలినట్లు తెలియుచున్నది. మనుమసిద్ధి మరణకాలము 1260 ప్రాంతమని కొందఱును 1263వ సంవత్సరమని కొందఱును చెప్పుచున్నారు. అతఁడు తిక్కరాజునకు 25 వ యేట జనించి యుండునని తలంచినచో నతని జననము 1215 ప్రాంతమగును. తిక్కన యతనికంటె నైదేండ్లు పెద్దవాఁడైన నతని జననము 1210 వ సంవత్సరము ప్రాంతమగును. మెకంజీ సంపాదించి యుంచిన యొక వ్రాతప్రతిలో తిక్కన నిర్యాణమును గూర్చి యీక్రింది వచ్యము కానవచ్చు చున్నది.

అంబర, రవి, శశి శాకా
బ్దంబులు చనఁ గాళయుక్త భాద్రపదపు మా
సంబున నంబర మణి బిం
బం బనఁ దగు తిక్కయజ్వ బ్రహ్మముఁ జేరెన్.

దీనిని బట్టి యతని నిర్యాణసంవత్సరము 1120 + 78 = క్రీ. శ. 1198 అగు చున్నది. ఆ సంవత్సరము కాళయుక్తియే. కాని యప్పటి కింకను తిక్కన జన్మించి యైన నుండలేదు. కొందఱు అంబర రవి శశి యనుటకు బదులు అంబర శశి రవి యని

సవరించినచో గాలము సరిపోవునని భావించుచున్నారు. అప్పుడా సంవత్సరము 1210 + 78 = 1288 అగును. ఇట్లు సవరింప నవసరము లేకుండ అంబర = ం ; రవి = 12 ; శశి = 1 అని వేసి అంకానాం వామతోగతిః అన్నట్లు చూచినచో శా. శ. 1210 అగును. 12 సంఖ్య నీ విధముగా వెనుక నుండి లెక్కించుట యెంత వఱకు సమంజసమో పరిశీలింప వలయును. అది 1210 = 78 = 1288 వ సంవత్సరమే యని భావించి నను కాళయుక్తి సంవత్సరము కాక సర్వధారి సంవత్సర మగుచున్నది. అప్పుడు పద్యము నందలి కాలయుక్తి సంవత్సరము పొరపాటని భావింప వలయును. లేదా కాలయుక్తి యను మాటకు కాలయోగముచే నని యర్థము చెప్పుకొన వలసి వచ్చును. తిక్కన 78 సంవత్సరములు జీవించె నను ప్రతీతి యున్నది. ఇదే సత్యమైనచో నతఁడు 1210 నుండి 1288 వఱకు జీవించె నని చెప్ప వచ్చును. దీనిని బట్టి యతఁడు 46, 47 (1257) సంవత్సరముల వయస్సున నిర్వచనోత్తర రామాయణమును రచించెననియు, 55 వ సంవత్సరమున (1265) యజ్ఞము కావించెననియు, అప్పటినుండి పది పదునేను సంవత్సరములు మహాభారతమును రచించెననియుఁ జెప్పవచ్చును. మనుమసిద్ధి మరణానంతర మాతఁడు సుమారు 25 సంవత్సరములు జీవించి యుండును.

తిక్కన సంతతివారు :

కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు తిక్కన సంతతివారిని గూర్చి తెల్పు రెండు సీస పద్యముల నుదాహరించి యున్నారు. వానిని బట్టి తిక్కన కుమారుఁడైన కొమ్మన నెల్లూరికి సమీపమున పినాకినీ తీరమున నున్న పాటూరు గ్రామమునకు కరణమై యుండెననియు నతని వంశము వారందఱును జిరకాల మచ్చటనే వర్ధిల్లిరనియుఁ దెలియు చున్నది. పాటూరు గ్రామ నివాసము వలన నా వంశము వారికి కొట్టరువు వారను నింటిపేరునకు బదులు పాటూరివారను నింటిపేరేర్పడెనఁట! తిక్కన యుపయోగించిన గంటపు ఒర చాల కాలము పాటూరున నా వంశము వారి యింట నుండెడిదనియు దానిపైనొక ప్రక్క సరస్వతీ విగ్రహమును నింకొక ప్రక్క విఘ్నేశ్వరవిగ్రహమును జెక్కఁబడి యుండెడి వనియుఁ బ్రతీతి.

తిక్కన మహత్త్వము :

తిక్కన ఆముష్యాయణుఁడై యిహపరముల రెంటిని సాధించి పూర్ణపురుషాయుషము ననుభవించిన మహనీయుఁడు. ఆతని వంశము వారందఱును మంత్రిపుంగవులును యోధాగ్రేసరులు నగుటయె కాక వేదవేదాంగ వేత్తలును కర్మిష్ఠులునై భారతము నందలి కృపద్రోణాదులవలె నిదంబ్రాహ్మ్య మిదంక్షాత్రమని పరిశంసించుటకుఁ దగిన జీవితమును బుచ్చినవారు. కొట్టరువు వంశ మణిహారమునకుఁ దరళమై విరాజిల్లినవాఁడు తిక్కన సోమయాజి. అతఁడు సౌందర్య విజిత మన్మథుఁడు. మంత్రి మాణిక్యము.

యోధాగ్రణి. రాజ్యభ్రష్టుఁడైన ప్రభువునకు మరల రాజ్యమిప్పించి సాటిలేని రాజభక్తిని ప్రకటించిన రాజనీతి ధురంధరుఁడు. పాండిత్యపాథోధియై, అంతేవాసి కల్పపాదపమై, ప్రతివాది భయంకరుఁడై ప్రకాశించినవాఁడు. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషలయం దుదాత్త కావ్యములు రచించి యుభయకవిమిత్ర సార్థకనామము గాంచినవాఁడు. కావ్యకర్తయే కాక కావ్యభర్తయునై సుకవీంద్ర బృంద రక్షకుఁడను బిరుదమైనవాఁడు. ఆగర్భ శ్రీమంతుఁడై, వదాన్యశేఖరుఁడై, పుత్త్రిపౌత్రాదులతోడను సిరిసంపదలతోడను శోభిల్లినవాఁడు. హరిహరనాథ పాదపద్మము లారాధించి, యతని సాక్షాత్కారమును బొంది, భక్తుఁడై, కర్మయోగియై, శివకేశవాభేదమును స్థాపించి శుభితమైన సంఘమున శాంతి సామరస్యములను నెలకొల్పినవాఁడు. అతఁడు భోగియయ్యును యోగి; మంత్రియయ్యును మహిత వేదవేదాంగతత్త్వవేది; రాజకీయ ధురంధరుఁడయ్యును యాగకర్మ ప్రవీణుఁడు; వైదిక మతాభిమాని యయ్యు సర్వమత సామరస్య సంధానదక్షుఁడు; రక్తుఁడయ్యును విరక్తుఁడు. కవితాదీక్ష నంది మహాకావ్యమును రచించి యొకవంక పరమ పురుషార్థమైన మోక్షానందమును వేఱొకవంక సంఘశ్రేయమును సాధించిన సుకవి పుంగవుఁడు, ఆంధ్రకవుల కాచార్యుఁడు. కారణజన్ముఁడు.

సుకవీంద్ర బృంద రక్షకుఁ డెవ్వఁ డనిన వీఁ
డను నాలుకకుఁ దొడవైన వాఁడు;
చిత్త నిత్యస్థిత శివుఁ డెవ్వఁ డనిన వీఁ
డను శబ్దమున కర్థమైన వాఁడు
దశ దిశా విశ్రాంత యశుఁ డెవ్వఁ డనిన వీఁ
డని చెప్పుటకుఁ బాత్రమైనవాఁడు
సకల విద్యా కళా చణుఁ డెవ్వఁ డనిన వీఁ
డని చూపుటకు గుఱియైన వాఁడు

మనుమసిద్ధి మహీశ సమస్త రాజ్య
భార ధౌరేయుఁ డభిరూపభావభవుఁడు
కొట్టరువు కొమ్మనామాత్య కూర్మిసుతుఁడు
దీసజనశానిధానంబు తిక్కశారి. (దశకుమార చరిత్ర)

దివాకర్ల వేంకటావధాని.

—:—:—

విషయసూచిక

-:→∞←:-

విరాటపర్వము. ప్రథమాశ్వాసము.

విషయము		పుట
కృతినిర్మాణ ప్రస్తావన		1
షష్ట్యంతములు		7
కథాప్రారంభము	4–1–1	8
ధౌమ్యుఁడు పాండవుల నూరార్చుట	4–1–22	11
పాంచాలీ పాండవులు దమ మెలంగవలయుపనుల నిశ్చయించుకొనుట	4–1–15	14
ధౌమ్యుఁడు పాండవులకు సేవాధర్మంబు లెఱిఁగించుట		25
పాండవులు పాంచాలితోడ విరాటునగరంబునకు బయలుదేరుట	4–4–948	30
పాండవులు తమ యాయుధంబుల శమీవృక్షమునఁ బెట్టుట	4–5–9	34
ధర్మరాజు సన్యాసివేషమున విరటు గొల్వవచ్చుట	4–6–1	39
భీముడు వంటలవాఁడై విరటుఁ గొల్వవచ్చుట	4–7–1	44
అర్జునుడు పేడిరూపమున విరటుఁ గొల్వవచ్చుట	4–10–1	46
నకులుఁ డశ్వపాలకుఁడై విరటుఁ గొల్వవచ్చుట	4–11–1	51
సహదేవుఁడు గోపవేషమున విరటుఁ గొల్వవచ్చుట	4–9–1	54
ద్రౌపది సైరంధ్రివేషమున సుదేష్ణను గొలువవచ్చుట	4–8–1	57

విరాటపర్వము. ద్వితీయాశ్వాసము.

భీముఁడు మల్లునితో యుద్ధముసేయుట	4–12–17	70
కీచకుఁడు పాంచాలిం జూచి మోహించుట	4–13–1	73
కీచకుఁడు సుదేష్ణవలన ద్రౌపదితెఱుం గెఱుంగఁ గోరుట	4–13–5	77
ద్రౌపది కీచకునితోఁ బరుషవాక్యంబులు పలుకుట	4–13–38	81
కీచకుఁడు ద్రౌపది యందలి మోహంబునఁ బరితపించుట	4–14–7	87
ద్రౌపది కీచకునింటికిఁ గల్లు దేరం బోవుట	4–14–17	91
కీచకుఁడు ద్రౌపదిం బట్టుకొనుటకు వెంటఁ దగులుట	4–15–7	97
ద్రౌపది తనభంగపాటు విరాటునితోఁ జెప్పుట	4–15–13	100
సుదేష్ణ ద్రౌపది నూఱడించుట	4–15–36	104
ద్రౌపది భీమసేనుతోఁ దన భంగపాటు సెప్పి పరితపించుట	4–16–5	107

ద్రౌపది భీమునితో ధర్మరాజు మహిమ సెప్పుట	4–17–15	111
భీముఁడు కీచకుని జంపుటకుఁ బ్రతిజ్ఞ చేయుట	4–20–1	121
ప్రభాతకాల వర్ణనము		123
కీచకుఁడు ద్రౌపది నియ్యకొలుప యత్నించుట	4–21–7	126
ద్రౌపది భీమునితోఁ గీచకుఁడు నర్తనశాలకు రాఁబోవుటం జెప్పుట	4–31–25	132
కీచకుడు ద్రౌపదియంరలి మోహంబునఁ బరితాపంబు నొందుట		137
కీచకుఁడుద్యానవనంబున విహరించుట		140
సూర్యాస్తమయ వర్ణనము		145
భీమకీచకులు నర్తనశాలలో గలిసికొనుట	4–21–38	146
భీమసేనుఁడు గీచకుని సంహరించుట	4–21–60	151

విరాటపర్వము. తృతీయాశ్వాసము.

ఉపకీచకులు ద్రౌపదిం దమయన్నశవంబుతోఁ గట్టి దహింపం గొనిపోవుట	4–21–62	159
భీముఁడుపకీచకులం జంపి ద్రౌపదిని విడిపించుట	4–22–16	164
ద్రౌపది యర్జునునితో సల్లాపంబు సేయుట	4–23–17	169
దుర్యోధనుని వేగులవారు పాండవుల వెదకి కానకవచ్చుట	4–24–5	174
భీష్ముఁడు దుర్యోధనునితో ధర్మరాజు సుగుణంబులఁ జెప్పుట	4–27–1	179
సుశర్మ దక్షిణగోగ్రహణంబు సేయుట	4–29–37	186
విరటుఁడు సుశర్మమీఁద యుద్ధము సేయఁబోవుట	4–30–8	188
విరాట సుశర్మ సైన్యంబులు సంకులంబుగాఁ బోరుట	4–31–1	192
విరాటుఁడు సుశర్మమీఁద దనరథంబు తోలించి పోరుట	4–31–17	192
పాండవులు సుశర్మ నోడించి విరాటుని విడిపించుట	4–32–26	202
ధర్మరాజు సుశర్మను సపరివారంబుగా విడిపించుట	4–32–46	206

విరాటపర్వము. చతుర్థాశ్వాసము.

ఉత్తరగోగ్రహణము	4–33–1	209
భూమింజయుండు గోవుల విడిపింపఁ గౌరవులతోఁ బోరుటకుఁ బో నెన్నుట	4–34–1	210
ఉత్తరుఁడు బృహన్నలను దనకు సారథిగాఁ జేసికొనుట	4–35–10	214
ఉత్తరుఁడు గురుసైన్యంబు గనుంగొని భయభ్రాంతుం డగుట	4–36–8	217
అర్జునుఁ డుత్తరుని దనకు సారథిఁగా జేసికొనుట	4–36–41	221
అర్జునుఁడు శమీవృక్షనిహితం బైన గాండివంబు గొనుట	4–38–1	224
అర్జునుఁ డుత్తరునకుఁ దన్నెఱింగించుట	4–39–1	227
ఉత్తరుఁడు బృహన్నల నర్జునుఁగా నెఱుంగుట	4–39–21	231
అర్జునుఁ డుత్తరసారథికం బైనరథం బెక్కి దేవదత్తంబు పూరించుట	4–1–41	234

దుర్యోధనుఁడు ద్రోణాచార్యుల నదిక్షేపించుట	4–42–20	237
కర్ణుఁడు కృపాచార్యు నధిక్షేపించి పలుకుట	4–46–1	241
భీష్ముఁ డర్జునజ్ఞాతవాసవత్సరవ్యాప్తి నిష్కర్షించుట	4–47–1	243
ద్రోణాచార్యుఁ డర్జునుం జూచి ప్రశంసించుట	4–48–3	248
యుద్ధారంభము	4–48–12	250

విరాటపర్వము. పంచమాశ్వాసము.

అర్జునుఁ డుత్తరునకుఁ గౌరవవీరుల వేఱువేఱ నిరూపించి చెప్పుట	4–49–1	253
అర్జునుఁడు గౌరవసైన్యంబుల దుఱుమాడుట		257
అర్జునుఁడు చిత్రాంగద ప్రభృతి కురుకుమారుల నిర్జించుట	4–49–7	265
కర్ణార్జునుల ద్వంద్వయుద్ధము	4–55–14	268
అర్జునుఁడు ద్రోణాచార్యులతో యుద్ధంబు సేయుట	4–53–1	272
అర్జునుఁ డశ్వత్థామతో యుద్ధము సేయుట	4–53–65	274
అర్జునుఁడు కృపాచార్యునితో యుద్ధము సేయుట	4–52–1	275
అర్జునుఁడు భీష్మునితో యుద్ధంబు సేయుట	4–56–1	278
అర్జునుఁడు దుర్యోధనునితో యుద్ధంబు సేయుట	4–60–1	283
అర్జునుఁడు దుర్యోధను నుపాలంభించుట	4–60–15	286
దుర్యోధనుఁడు పరాజితుండై మరలి తన పురంబునకుఁ బోవుట	4–61–24	289
విరాటుఁ డుత్తరుఁడు గురుసైన్యంబు గెలువఁ బోవుట విని చింతించుట	4–63–9	292
విరాటుండు గంకుని సారెగొని ప్రేయుట	4–63–44	296
విరాటుఁ డుత్తరుని సమరప్రకారం బడుగుట	4–64–12	301
అర్జునుఁ డుత్తరకు బొమ్మపొత్తికలుగాఁ గురువీరుల శిరోంబరంబు లిచ్చుట		305
అర్జునుఁడు విరాటునకుఁ దన మ్మెజీంగించుట	4–65–1	308
విరాటునకు భీముఁ డర్జును నెజీంగించుట	4–66–1	310
విరాటుని మంత్రి యుత్తరను పాండవులయొద్దకుఁ దోడ్తెచ్చుట	4–66–27	314
శ్రీకృష్ణుఁడు బలదేవాదులతోఁ పాండవులఁ జూడ వచ్చుట	4–67–19	318
అభిమన్యుని వివాహమహోత్సవము	4–67–31	321

ఉద్యోగపర్వము. ప్రథమాశ్వాసము.

పాండవులు కృష్ణాదులం గూడి భావి కార్యవిధానము నాలోచించుట	5–1–1	327
సాత్యకి దుర్యోధనుకడకు దూతం బంపఁగూడ దని చెప్పుట	5–3–1	332
ద్రుపదుఁడు దన పురోహితుని దుర్యోధను కడకు దూతఁగాఁ బంపుట	5–5–28	338
దుర్యోధనుండును నర్జునుండును శ్రీకృష్ణుని దర్శింపఁ బోవుట	5–7–2	340
అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణునిం దనకు సహాయునిఁగాఁ గోరికొనుట	5–7–18	342

దుర్యోధనుండు శల్యసాహాయ్యంబు గోరుట	5–8–6	345
శల్యుఁడు పాండవులం జూడ నుపప్లావ్యంబునకు వచ్చుట	5–8–15	348
ఇంద్రుఁడు వృత్రాసురునితో యుద్ధంబు సేయుట	5–9–45	353
దేవతలు నహుషుని సురరాజ్యాభిషిక్తునిం జేయుట	5–11–21	357
ఇంద్రుఁడు నహుషతేజోవిశేషంబు సూచి మఱుఁగువడుట	5–13–16	362
అగ్నిదేవుఁ డింద్రుని వెదకి బృహస్పతికిం దెలుపుట	5–15–27	365
అగస్త్యుఁ డింద్రునకు నహుషభ్రష్టతఁ దెలుపుట	5–17–7	369
సాత్యకాదులు సేనాసమేతంబుగఁ బాండవులం జేరవచ్చుట	5–19–1	372
ద్రుపద పురోహితుని రాయబారము	5–29–1	375
ధృతరాష్ట్రుఁడు సంజయునిఁ బాండవులయొద్దకుఁ బంపుట	5–22–1	381
సంజయుఁ డుపప్లావ్యంబున నున్న పాండవుల యొద్దకు వచ్చుట	5–22–39	383

ఉద్యోగపర్వము. ద్వితీయాశ్వాసము.

సంజయుఁడు ధర్మజుని సంధిపల్కులను ధృతరాష్ట్రునకుం దెల్పుట	5–32–1	409
ధృతరాష్ట్రునకు విదురుఁడు హిత ముపదేశించుట	5–33–16	414
సనత్సుజాతుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు నధ్యాత్మతత్త్వంబుఁ జెప్పుట	5–41–2	429
ప్రాతఃకాలవర్ణనము	....	431
సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునితోఁ బాండవుల తెఱంగు సెప్పుట	5–46–15 (5–53–3)	434
సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునకుఁ గృష్ణుఁడు సెప్పినమాట లెఱింగించుట	5–58–18	436
సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు అర్జునుఁడు చెప్పినమాట లెఱింగించుట	5–47–6	439
భీష్ముఁడు గర్ణునిదుర్ణయంబు ధృతరాష్ట్రునితోఁ జెప్పుట	5–48–33	445
ధృతరాష్ట్రుఁడు భీమసేనాదులపరాక్రమంబు దలంచి దుఃఖించుట	5–50–1	450
దుర్యోధనుఁడు తండ్రితో స్వపక్షవీరుల సామర్థ్యంబు సెప్పుట	5–54–1	454
సంజయుఁడు దుర్యోధనునకు ధర్మరాజునిశ్చయం బెఱింగించుట	5–55–2	458
ధృతరాష్ట్రుఁడు దుర్యోధనునితో సంధి సేయుమని సెప్పుట	5–57–4	462
దుర్యోధనుఁడు తండ్రితోఁ దన బలపరాక్రమంబు సెప్పుట	5–60–20	465
కర్ణుఁడు భీష్మునిపై రోషముచేత నస్త్రసన్న్యాసంబు సేయుట	5–61–13	470
కృష్ణద్వైపాయనుఁడు ధృతరాష్ట్రుని యొద్దకు వచ్చుట	5–65–8	473

ఉద్యోగపర్వము. తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీకృష్ణుని రాయబారము	5–70–1	481
శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజుతోఁ గౌరవులదుర్ణయంబు సెప్పుట	5–71–1	488
శ్రీకృష్ణుఁడు భీమసేనునిఁ గౌరవులతోడి యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పుట	5–73–1	492
అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణునితోఁ దనయభిప్రాయంబు సెప్పుట	5–76–1	495

ద్రౌపది గృష్ణునితోఁ దనమున్నుపడిన భంగపాట్లు సెప్పుట	5–80–1	500
శ్రీకృష్ణుఁడు ద్రౌపది నూరార్చుట	5–80–43	505
శ్రీకృష్ణుఁడు నారదాదిమహామునులం గని సంభాషించుట	5–81–58	510
ధృతరాష్ట్రుండు విదురుతో శ్రీకృష్ణునిరాక సెప్పి సంతోషించుట	5–84–20	512
శ్రీకృష్ణుఁడు ధృతరాష్ట్రుని మందిరంబునకుఁ బోవుట	5–87–1	517
శ్రీకృష్ణుఁడు గుంతీదేవి నూఱడించుట	5–88–89	524
శ్రీకృష్ణుఁడు దుర్యోధనునితో సంభాషించుట	5–89–1	525
శ్రీకృష్ణుఁడు విదురుతో సంభాషించుట	5–91–3	531
శ్రీకృష్ణుఁడు ధృతరాష్ట్రునితో సంభాషించుట	5–93–1	535
శ్రీకృష్ణుఁడు పాండవులు సెప్పినమాటలు ధృతరాష్ట్రునితోఁ జెప్పుట	5–93–36	538
కణ్వుండు దుర్యోధనునితో గరుత్మంతునివృత్తాంతంబు సెప్పుట	5–95–1	543
దుర్యోధనుఁడు నారదాదిమునులమాటలు వినక నిరాకరించుట	5–122–1	549
భీష్మద్రోణులు దుర్యోధనునకు హితంబు సెప్పుట	5–126–1	553
శ్రీకృష్ణుఁడు దుర్యోధనునితో మున్నతండు సేసినదుర్నయంబు సెప్పుట	5–126–1	557
దుర్యోధనాదులు శ్రీకృష్ణునిం బట్టికొని చెఱం బెట్టఁ దలంచుట	5–128–1	561

ఉద్యోగపర్వము. చతుర్థాశ్వాసము.

కృష్ణుండు గుంతియింటికిం జని యాయమతో మాటలాడుట	5–129–20	569
శ్రీకృష్ణుఁడు కర్ణుని తనరథం బెక్కించుకొని కొన్ని రహస్యోక్తులు పలుకుట	5–138–1	572
కర్ణుఁడు శ్రీకృష్ణునకుఁ దగినయుత్తరంబు లిచ్చుట	5–139–1	574
కుంతీదేవి కర్ణునకు నతండు దనపుత్త్రుం డగుట దెలుపుట	5–143–1	581
శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజునకుఁ గౌరవసభం బుట్టిన విశేషంబులు దెలుపుట	5–145–1	584
దృష్టద్యుమ్నాదులకు సేనానాయకత్వంబు నిర్ణయించుట	5–149–18	590
పాండవులు గౌరవులతోడి యుద్ధంబునకు వెడలుట	5–149–49	594
దుర్యోధనుఁడు ద్రోణప్రభృతుల సేనాపతులం జేయుట	5–152–27	598
బలరాముఁడు పాండవుల వీడ్కొని తీర్థయాత్ర పోవుట	5–154–15	604
రుక్మివృత్తాంతము	5–155–1	606
సంజయుండు ధృతరాష్ట్రుని కులూకుఁడు పాండవుల నాడినమాటలు సెప్పుట	5–157–1	608
భీష్ముఁడు గౌరవసేనలో నతిరథమహారథాదుల నిరూపణంబు సేయుట	5–162–15	614
భీష్ముఁడు గర్ణుని నర్ధరథుండని సెప్పుట	5–165–3	618
భీష్ముఁడు పాండవవీరులం డతిరథమహారథాదుల నిరూపించి చెప్పుట	5–166–14	633
భీష్ముఁడు దుర్యోధనున కంబోపాఖ్యానంబు సెప్పుట	5–170–1	627
పరశురాముఁ డంబం దోడుకొని భీష్మునియొద్దకు వచ్చుట	5–178–23	632

భీష్ముఁడు పరశురామునితో యుద్ధంబు సేయుట	5–180–18	636
భీష్మునకు వసువులు స్వప్నసాక్షాత్కారంబున మోహనాస్త్రంబిచ్చుట	5–184–1	640
నారదుఁడు భీష్మున కంబవృత్తాంతంబంతయుఁ జెప్పుట	5–187–16	645
శిఖండి యతునివలనఁ బురుషత్వంబు నొందిన వృత్తాంతము	6–192–20	651
స్థూలకర్ణునకుఁ గుబేరునివలన స్త్రీత్వము గలుగుట	5–193–39	653

———o———

శ్రీ మదాంధ్ర మహా భారతము

విరాటపర్వము – ప్రథమాశ్వాసము

1 [1]శ్రీయన గౌరి నాఁబరగు [2]చెల్వకుఁ జిత్తము పల్లవింప [3]భ
ద్రాయిత [4]మూర్తియై హరిహరంబగు [5]రూపము దాల్చి విష్ణురూ
పాయ నమశ్శివాయ యని పల్కెడు భక్తజనంబు [6]వైదిక
ధ్యాయిత కిచ్చ మెచ్చు పరతత్వముఁ గొల్చెద నిష్టసిద్ధికిన్.

—: కృతి నిర్మాణ ప్రస్తావన :—

2 వ. అని [1]సకల బ్రహ్మప్రార్థనంబు [2]సేసి [3]తత్ప్రసాదా సాదిత కవిత్వ తత్వ [4]నిరతి
శయానుభావానంద భరితాంతఃకరణుండ నగు చుండి యొక్కనాఁ డిట్లని
[6]వితర్కించితి.

3 శా. విద్వత్సం స్తవనీయ [1]భవ్య కవితావేశుండు విజ్ఞాన సం
పద్విఖ్యాతుఁడు సంయమి[2]ప్రకర సంభావ్యానుభావుండు గృ

---

1 1. శ్రీయును – ఊ.ఒ.త.న.ప.భాకూ.వ ; శ్రీయను – ఎ.ఐ.ల. 2. చెల్వల చిత్తము – ద.వ.వి.శ.స ; చెల్వగు చిత్తము – ఊ.ఏ.ఐ.ఒ.డ.ల. 3. భ,ద్రాయత – ల.వ.శ. పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులు ; భవ్యాయత, అత్యాయత – వ. (ఇచ్చట యతిచింత్యము). 4. మూర్తినా – వ. 5. నాకృతి – అ. 6. వైదికాధ్యాయత కెచ్చవచ్చు – కీవువచ్చు – వ. (అర్థము విచార్యము).

2 1. యిష్టదేవతా ప్రార్థనంబు – ఇ.వ.శ ; సకలదేవతా ప్రార్థనంబు – ఓ.ల, సకల భువన రక్షణీయులైన బ్రహ్మహరిహరుల ప్రార్థనంబు – వ ; పరబ్రహ్మ ప్రార్థనంబు – ఊ.న ; సకలగుణబ్రహ్మ – ప. 2. సేసి సకలపురాతన కవీంద్ర ప్రముఖులం బ్రస్తుతించి – ఒ. 3. తత్ప్రసాదోదిత – స;తత్ప్రసాదసా (ధి) దిత – కొన్ని ప్రతులు ; ప్రసాదసంధిత – వ ; తత్ప్రసాదిత – న ; తత్ప్రసాద నందితకవిత్వ – ఊ. 4. నిరతిశయానంద – న ; నిరతిశయ భవానంద – వ ; నిరతిశయానురూపా నంద – స. 5. కరణుండనై నామనంబున నొక్క – ఎ.ద ; కరణుండగుచుండి – వ. 6. వితర్కించి – ఈ.వ.

3 1. భక్తకవితావేశుండు – వ ; భవ్యకలితావేశుండు – ల. 2. ప్రవర – అ.ల.స.

ష్ణద్వైపాయనుఁ డర్థిలోకహితనిష్ఠం బూని కావించె ధ
ర్మాద్వైతస్థితి[3]భారతాఖ్య మగు[4]లేఖ్యం బై నొ[5]యామ్నాయమున్.

4 క. వేదములకు [1]నఖిలస్మృతి, వాదములకు బహుపురాణ వర్గంబులకుఁ
వాఁదైన చోటులను దా, [2]మూదల ధర్మార్థ కామ మోక్షస్థితికిన్.

5 వ. [1]అదియును.

6 ఉ. [1]ఆదరణీయసార [2]వివిధార్థ [3]గతి స్ఫురణంబు గల్గి య
ష్టాదశపర్వనిర్వహణ [4]సంభృతమై పెనుపొంది యుండ నం
దాదిఁ దొడంగి మూఁడు [5]కృతు లాంధ్రకవిత్వ విశారదుండు వి
ద్యాదయితుం డొనర్చె మహితాత్మ్ఁడు నన్నయభట్టుదక్షుతన్.

7 మ. హృదయాహ్లాది చతుర్థ మూర్జిత [1]కథోపేతంబు నానారసా
భ్యుద[2]యోల్లాసి విరాటపర్వ[3]మట యుద్యో[4]గాదులుం గూడఁ గాఁ
బది యేనింటిఁ దెనుంగుభాస జన [5]సంప్రార్థ్యంబులై పెంపునం
దుది [6]ముట్టఁ రచియించు టొప్పు బుధసంతోషంబు [7]నిండారఁగన్.

8 క. అని రచనా కౌతుకమున, మనమలరఁగ నీ ప్రబంధమండలి కధినా
థునిఁగా[1]నే పురుషునిఁ బే, ర్కొను[2]వాఁడనొ యను [3]తలంపు గూరిన మదితోన్.

---

3. భారతాద్యమగు – వ. 4. వేద్యంబై న – న; నామ్నాయంబు లేఖ్యంబుగా – స. 5. యాఖ్యానమున్ – భాకూ. వ.

4 1. నిఖిలస్మృతి – ద.స.సూ. 2. మోదము – ట.వ.స.

5 1. అదియును – కొన్నిప్రతులలో లేదు; అదియును గాక – ఏ.ట.

6 1. భారతము హరివంశము లేకుండ లఘుగ్రంథమనియు, హరివంశముతో సపాదలఘు గ్రంథమనియు భాకూ. వివరణము. 2. కవితార్థ – వ; విదితార్థ – వ. 3. గతస్ఫురణంబు – వ. 4. సంవృతమై – డ; సంభవమై – వ. 5. కృతు లాంధ్రకవిత్వ – ఊ.ఎ.ద.ల.

7 1. కథాప్రీతంబు – న. 2. యోల్లాస – ఓ.ల. 3. మదియుద్యో – అ.ఈ.ఊ. 4. గాదులం – ల.వ. పెక్కు ప్రతులు. 5. సంప్రార్థంబునన్ – ప; సంప్రార్థంబులై (బునై) – అని పాఠములు. 6. ముట్టంగ రచించు టొప్పు జనసంతోషంబు – స. 7. నిండారుటన్ – ల. కొన్నిప్రతులు.

8 1. నెప్పురుషుని – వ. 2. వాడను ననుతలంపు – ఊ.ల. 3. తలంపు గొనకొను – ల.స; తలంపుగూడిన – ఒ.ఓ.వ.

9 వ. [1]ఇంచుక నిద్రించు సమయంబున.

10 సీ. మజ్జనకుండు [1]సమ్మాన్య గౌతమగోత్ర మహితుండు భాస్కరమంత్రితనయుఁ
[2]డన్న మాంబాపతి [3]యనఘులు కేతన మల్లన సిద్ధనామాత్యవరుల
కూరిమితమ్ముండు గుంటూరివిభుఁడు [4]కొమ్మనదండనాథుండు [5]మధురకీ ర్తి
[6]వి స్తరస్ఫారుఁ డాప స్తంబసూత్ర పవిత్రశీలుఁడు సాంగ వేదవేది

తే. యర్థిఁ గల వచ్చి వాత్సల్య మతిశయిల్ల, నస్మదీయ ప్రణామంబు [7]లాదరించి
తుష్టి దీవించి కరుణార్ద్రదృష్టిఁజూచి, యెలమి నిట్లని యానతి యిచ్చెనాకు.

11 వ. "కిమస్థిమాలాం కిము కౌస్తుభం వా పరిష్కృయాయాం బహుమన్య సేత్వమ్,
కిం [1]కాల కూటఃకిము వా యశోదా స్తన్యం తవస్వాదు వద ప్రభో మే".
[2]యని నీవు తొల్లి రచియించిన పద్యంబు [3]గాఢాదరంబున నవధరించి భ క్త
వత్సలుండగు హరిహరనాథుండు [4]నీదెస దయాళుండై యునికిం జేసి నిన్నుం
గృతార్థునిఁ జేయం గార్యార్థియయి నాకలోక[5]నివాసి యయిన నాకుఁ
దన దివ్యచిత్తంబునం గల యక్కారుణ్యంబు తెఱంగెఱుంగు నట్టి శక్తిం
బ్రసాదించి నన్ను నాకర్షించి [6]కొలిపించికొని వీఁడె విజయం [7]చేయుచున్న
వాఁ డనుచుం జూపుట[8]యు సవిశేష సంభ్రమ [9]సంభరిత హృదయుండ నయి
[10]యవ్వలనుఁ గలయం గనుంగొను నప్పుడు.

---

9 1. సక్కించుక – వ ; ఒక్కించుక సేపు – ల.

10 1. సన్మాన్య–త.ల. 2. డన్న మాంబ సతికనఘులు, డన్న మాంబాతనయు లనఘులు – ల.వ. (ఇది ప్రామాదికము). 3. యనఘుల కేతన – సం. 4. కొమ్మన "వెల నాటినియోగి" యని భాకూ. ఇట్టి శాఖకలదా? 5. మహితకీ ర్తి – తి.స. కొన్ని ప్రతులు. 6. విస్తారసారుడు – వ ; విస్ఫురస్ఫారుడు, (?), విస్ఫురస్ఫాంతుడు, విస్తారయముడు – వ. 7. నాచరించి – సూ. కొన్ని ప్రతులు.

11 1. కాలకూటమ్ – డ.త.ద.ల. 2. అని – కొన్ని ప్రతులు. 3. సాదరంబున – ఎ.ద ; గూఢార్థంబు – వ.స ; 4. నీపై, నేవేళ – అని పాఠములు. 5. వాసి నయిన నాకు–కొన్ని ప్రతులు. 6. కొలిపించుకొని – డ.త.ద ; కానిపించుకొని– వ. 7. చేసియున్నాడనుచుం – వ ; 8. యునేను – ల.వ. 9. పరీతచిత్తుండ నై – వ; సంభరితాంతచిత్తుండనై – ల. 10. యవ్వలనుం గనుంగొనునప్పుడు – కొన్ని ప్రతులు.

12 సీ. కరుణారసము [1]వొంగి తొరఁగెడు చాడ్పున శశిరేఖ నమృతంబు జాలువాల
హరినీలపాత్రిక సురభి చందనమునగతి నాభి ధవళ పంకజము మెఱయ
గుటిలమైన చెలువున [2]వెలసిన లోకరక్షణ [3]మనంగ గళంబుచాయ దోఁప
బ్రథమాద్రిఁ [4]దోఁచెంచు భానుబింబము నా నురమ్మునఁ గౌస్తుభరత్న మొప్ప

తే. సురనదియును గాళిందియు బెరసి[5]నట్టి, కాంతి[6]పూరంబు[7]శోభిల్లుశాంతమూర్తి
నామనంబు నానందమగ్నముగఁ జేయ, నెలమిసన్నిధిసేసె సర్వేశ్వరుండు.

13 వ. ఏను భక్తిమయం బగు సాష్టాంగ దండప్రణామం బాచరించి, కొండొక
దొలంగి వినయావనతుండనై [1]లలాటోపరిభాగంబున నంజలిపుటంబు [2]ఘటించి
నయనంబులు నవయవంబులును [3]బ్రమదబాష్పసలిల [4]విలులితంబులును
బులక[5]పటల పరికలితంబులునుం గా నంతంత[6] నిలిచిన నద్దేవుండు.

14 క. అనుకంపాశయంబునఁ, దనదక్షిణ [1]నేత్రమును సుధారోచియ కా
నను [2]వింత లేక చూచి వ, దనమున దరహాసరసము దళుకొత్తంగన్.

15 ఉ. వైదిక [1]మార్గ నిష్ఠమగు వర్తనముం [2]దగ నిర్వహించుచుఁ
భేదము [3]లేని భక్తి [4]మతి నిర్మలవృత్తిఁగఁ [5]జేయుచుండు మ
ద్భావ నిరంతర స్మరణ తత్పర భావము కల్మి నాత్మ స
మ్మోదముఁ [6]బొందఁ గావ్యరసముం గొనియాడుచునుండు దెప్పుడున్.

16 వ. అందును.

---

12 1. పొంగి – కొన్నిప్రతులు. 2. మెఱసిన – కొన్నిప్రతులు. 3. మనన్ (న) గరళంబు చాయ –కొన్నిప్రతులు. 4. నుదయించు –వ. 5. నట్టుకాంతిపూరంబు – సూ. 6. తోడుత – ట. 7. శోభిల్ల శాంతమూర్తి – ఆ.ఎ.ద.ల.వీ.శ.ష.

13 1. నిటలో – ట. 2. ఘటియించి– కొన్నిప్రతులు. 3. బ్రమోద బాష్ప – ఐ.బ.వ. స ; సంమోదబాష్ప – ల. 4. సమ్మిళితంబులు – చ. 5. పటల – కొన్నిట లేదు. 6. జేరినిలిచిన – ఒ.జ.ల.

14 1. నేత్రమున – ల. కొన్నిప్రతులు. 2. చింతలేక – వ.స.

15 1. కర్మ – ఆ.జ ; ధర్మమార్గమగు – ల.స. 2. గని నిర్వహింపుచున్ – వ.స. 3. లేక భక్తి – ఆ.వ.స. 4. మది – ఈ.ఎ.ద. 5. జేయుచుండి, జేయుచుండ – అని పాఠములు. 6. బొంది, బొందు – అనిపాఠములు.

17 క. [1]పారాశర్యుని కృతియయి, భారత మను [2]పేరఁ బరగు పంచమవేదం
బారాధ్యము జనులకుఁ ద, ద్గౌరవ [3]మూహించి నీ వఖండిత [4]భక్తిన్.

18 తే. తెనుఁగు[1]బాస వినిర్మింపఁ దివురు[2]టరయ, భవ్యపురుషార్థతరుపక్వఫలము[3]గాదె
దిని [4]కెడనియ్యకొని వేడ్క నూని కృతిప, తిత్వ[5]మర్థించి వచ్చితిఁ దిక్కనార్య.

19 వ. అనిన [1]నద్దివ్యవచనామృతంబు నా[2]యుల్లంబున వెల్లిగొనినఁ బునఃపునః
ప్రణామంబు [3]లాచరించి యప్రమేయ ప్రభావ [4]భావనాతీతుం డయ్యునుం
నప్పరమేశ్వరుం డాశ్రితులకు నత్యంత సులభుం డని బుధులవలన [5]విని
యునికిం జేసి ననుఁ బోఁటి బాలస్వభావునకు నిట్టి మహనీయ [6]మహిమ
దొరకొనుటయుం గలుగున కాకయని తలంచుచు నవ్విభునకు విన్నపంబు
సేయువాఁడ నయి కొమ్మనామాత్యునాననం [7]బాలోకించి తదనుమతివడసి
యిట్లంటి.

20 క. భూరి భవారణ్య, తీరాం[1]బుధి లోన నాదు చిత్తంబును వి
స్తారమహితముగ ననిచిని, వారయ నచ్చెరువు గాదె యఖలాండపతీ.

21 ఉ. ఇంతకు [1]నేర్చు నీకు నొక యింతటిలోన మదీయవాణి న
త్యంత విభూతిఁ బెంపెసఁగు నట్టి నినుం గొని[2]యాడఁ జేఁత దా

---

17 1. పారాశర్యకృతంబయి – వీ. 2. పేరగలుగు – ఐ.త.వ. 3. మూహింపు – వ. 4. బుద్ధిన్ – ల.స. కొన్ని ప్రతులు.

18 1. బాసను నిర్మింప – ఆ.ఓ.జ.స ; కవనంబు సేయంగదివుర – వ ; బాసవచింపంగఁ దివురుట–వ. 2. ట.యును – ఆ.ఊ.ఐ.జ.ద.న. 3. నీదె – ఈ. 4. కిని నియ్య కొని – ఆ ; కెదనియ్య; ఊ.ఓ.ల; మదినియ్య –ఓ ; నెడనియ్య – ద. 5. మర్థింప – ఓ.

19 1. నద్దేవుని దివ్య – అ.ఊ.జ.ట.డ.వ. 2. మనంబున – బ.మ. 3. చేసి – కొన్ని ప్రతులు. 4. భావాతీతుండయ్యు – త.ద.ప.మ.వ. 5. వినికింజేసి – ఈ. 6. కావ్యంబు దొరకొనుట – మ ; మహిమయుందొరకొనుట యాశ్చర్యకరంబు గాదె – చ. 7. బవలోకించి – వ.

20 1. బుధిలోన నాదుచిత్తంబునువి – ల.వ.వీ.శ. కొన్నిప్రతులు ; బుధినాదు తుచ్ఛ చిత్తంబున వి – వా. కొన్నిప్రతులు.

21 1. నోర్చు – ఓ.డ. 2. యాడుచింత – కొన్ని ప్రతులు ; యాడుటింత – ద.

[3]నెంతటి పెద్ద నీ-కరుణ [4]నిట్లు పదస్థుఁడ నై తి [5]నింక జ
న్మాంతరదుఃఖముల్ [6]దొలఁగు నట్లుగఁ జేసి [7]సుఖాత్మఁ జేయవే.

22 వ. అని యుపలాలితుండగు [1]డింభకుండు తన కొలంది యెఱుంగక మహో పదా
ర్థంబు వేఁడు విధంబున బ్రహ్మానంద [2]స్థితిం గోరి సర్వాంగాలింగిత మహీతలం
బగు [3]నమస్కారంబు సేసిన నజ్జగన్నాథుండు.

23 తే. జననమరణాదులై నసంసార[1]దురిత, ములకు నగపడ[2]కుండంగఁ దొలఁగు తెరువు
గను వెలుంగు నీకిచ్చితి [3]ననిన లేచి, నిలిచి సంతోష మెద[4]నిండ నెలవుకొనఁగ.

24 వ. [1]ఇట్లు మేలుకాంచి.

25 క. ఎలమియు నచ్చెరువును సరి, నెలసి పొదలు మానసమున నెంతయు బ్రొద్దే
గలలోనఁ గన్న చందము, దలఁచుచు నుండితి[1]ని భక్తి తాత్పర్యమునన్.

26 వ. తదనంతరంబ.

27 ఉ. ఇట్టి పదంబు గాంచి పరమేశ్వరునిం గృతినాథుఁ జేసి [1]యే
పట్టునఁ [2]బూజ్యమూర్తి యగు భారతసంహితఁ జెప్పఁ గంటి నా
పుట్టుఁ గృతార్థతం [3]బొరసెఁ బుణ్యచరిత్రుఁడ [4]నై తి నవ్విభుం
[5]గఱ్ఱెదఁ బట్ట మప్రతిమ [6]కావ్యకవిత్వ మహావిభూతికిన్.

---

3. నెంతయుఁబెద్ద – వ.వీ.ష.స. 4. నిష్టపదస్థుడ – ట ; నింకపదస్థుడ – మ. 5. నాదు – అ ; నింత – ల. 6. దలగునట్లు – అ.ఎ.ఏ.ఐ.ఒ.ద.ల.స. 7. కృతార్థు జేయవే – కొన్నిప్రతులు.

22 1. డింభుండు, బాలకుండు – అని పాఠములు ; డింభకుండగునేనతని కొలంది యెరుంగక – వ. 2. స్థితిపదంబు – ఐ.ల. 3. దండప్రచామంబు – ల.

23 1. దుఃఖములకు–ష. 2. కుండనిమ్మునకు(లకు) దెరువు – ల.వీ.శ.ష. కొన్నిప్రతులు. 3. ననఁగలేచి – ష.స.నూ. 4. నిండినెలవుకొనఁగ – వ.వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

24 1. ఇట్లు మేలుకాంచి – శ.ష.స ; మేలుకాంచి – వా. కొన్ని ప్రతులు.

25 1. సభక్తితాత్పర్యమునన్ – ఊ.ఎ.ఏ.ఐ.డ.వీ.

27 1. యప్పట్టున – కొన్ని ప్రతులు. 2. పుణ్యమూర్తియగు – వ ; బూజ్యమూర్తి నయి – వ.స ; పూజ్యమైపరగు – ద. 3. బొరసిపుణ్య – కొన్ని ప్రతులు. 4. నేన యవ్విభుం – స. కొన్ని ప్రతులు. 5. గట్టుదు – డ.వ. 6. కావ్యకవిత్వ మహావిభూతి కిన్ – వ.స ;కారుణికత్వ మహావిభూతికిన్ – వా.నూ. పెక్కు ప్రతులు.

28 ఉ. కూర్చుట నూత్న రత్నమునకుం గనకంబునకుం దగు[E] [1]జనా
భ్యర్చితమైన భారత మపార కృపాపరతంత్ర[2]వృత్తిమైఁ
బేర్చిన దేవదేవునకుఁ బ్రీతిగ నిచ్చుట సర్వసిద్ధి నా
నేర్చిన భంగిఁ జెప్పి [3]వరణీయుఁడ నయ్యెద భక్త కోటికిన్.

29 వ. ఇది యనన్య [1]సామాన్యకరణంబగు పరమధర్మ ప్రకారంబు.

30 ఉ. కావున భారతామృతము గర్ణపుటం[1]బుల నారఁ గ్రోలి [2]యాం
ధ్రావలి మోదముం బొరయు నట్లుగ సాత్యవ[3]తేయ సంస్మృతి
శ్రీ[4]విభవాస్పదం బయిన చిత్తముతోడ మహాకవిత్వ దీ
క్షావిధి [5]నొంది పద్యముల గద్యములఁ రచియించెదం గృతుల్.

31 వ. అని పూని యీ దృశంబు లగు పుణ్యప్రబంధంబులు దేవసన్నిధిం బ్రభం
సించుటయు నొక్క యా[1]రాధన విశేషం బగుటం జేసి.

—: ష ష్ఠ్యం త ము లు :—

32 క. ఓంకార [1]వాచ్యునకు నన, హంకార [2]విరూఢ భావ నారాధ్యునకుఁ
బ్రీంకారమయ మనోజ్ఞా, లంకారోల్లాస నిత్య లాలిత్యునకున్.

33 క. త్రిభువనశుక [1]దృఢపంజర, విభవమహితునకు సమస్తవిష్టప నిర్మో
క భుజంగపతి కఖిల జగ, [2]దభిన్నరూపునకు భావనాతీతునకున్.

---

28 1. భవాభ్యర్చిత – ల. 2. యుక్తమై – ఆ. 3. రమణీయుడ – ఓ.డ.వ.స.

29 1. సామాన్యకారణంబగు – వ.స. కొన్ని ప్రతులు ; సామాన్యాకారంబగు – ఒ.వ.స.

30 1. బలరారగ్రోలి – వ ; బులగ్రోలి సత్కవీంద్రావలి – ఐ.ల. 2. యంధ్రావలి – కొన్ని ప్రతులు. 3. తేయుసంస్మృతిశ్రీ – ఐ.వ ; తేయుసంశ్రిత – ఒ ; తేయు సంస్తుతిన్ – ఏ ; తేయసంస్కృత శ్రీవిభవ – భా.కూ. (గీర్వాణ భారతము ననుసరించి యని వివరణ చేయబడెను.) 4. విభవాకరంబైన – ఐ.ల ; విభవాన్వి తం – వ. 5. నూది – ఎ.ద.

31 1. రాధనా విశేషంబగు – ల.

32 1. నాథునకు – త. 2. నిరూఢభావ కారాధ్యునకున్ – న.ప.ల.

33 1. ధృత—ద. 2. దభినవరూపునకు—వ.

34 క. శ్రుతి సీమంతమణికి నా, శ్రితవాంఛా[1]పూర్తి కరణ చింతామణి కా
నత దురిత తమో ద్యుమణికిఁ, గ్రతుభూషణ మణికి లోకరక్షామణికిన్.

35 క. పరమశమ[1]నిరత సంయమి,వరమానస [2]కుముదహాస వర్ధన చంచ
చ్చరణనఖచంద్రికా వి, స్ఫురణా చిత్ర [3]ప్రకార [4]శోభాఢ్యునకున్.

36 క. హరిహరనాథునకు మరు, త్స్మరిదాకల్పితమనోజ్ఞ [1]చరణ శిర స్సుం
దరమూర్తికి భావనత, త్పరచేతో [2]యుక్తభక్త పరతంత్రునకున్.

-: కథా ప్రారంభము :-

సం. 4-1-1

37 వ. ఏను విన్నపంబు సేయు తెఱంగుగా [1]నంతస్సన్నిధిం గలిగించుకొని య
మ్మహా [2]కావ్యంబు నర్థంబు [3]సంగతంబు చేసెద.

38 క. శరణాగత సంశ్రితభయ, హరణా సురనికర శేఖరానర్ఘ్యమణి
స్ఫురణాపరిచయ [1]రంజిత, చరణా వనమాలికా భుజంగా భరణా.

39 క. అజగవశార్ఙ్గాలంకృత, భుజగర్వనిరస్తదైత్య[1]భూమస్తుత్యా
త్రిజగద్ధారణ నిత్యా, భుజగ సమాచరితశయన భూషణకృత్యా.

---

34 1. స్ఫూర్తికరణ—ఐ.ఒ.

35 1. నిచిత — ద.వ.స. 2. కమలహంసవర్తన — పెక్కు ప్రతులలోని ఈ పాఠము అన్వయించుట లేదు. 3. ప్రకాశ —ట.ల. 4. శోభాద్యునకున్ — వ.

36 1. చరణానఘసుందర — వ. 2. భక్తియుక్త — ద.వ.

37 1. నతనిసన్నిధి — ఊ. 2. వాక్యంబు నర్థంబు — వ.శ.స; కావ్యంబునకు నర్థంబు సుసంగతంబునుం జేసెద — ల; కావ్యంబగు భారతంబు నందలి యర్థంబు (సు) సంగతంబుచేసెద — ఎ.బ.ద. 3. సర్వసంగతంబు చేసెద — ఈ.ఒ. ఖాకూ. (అందరకును సులభము చేసెద అని వివరణము.)

38 1. కంజితచరణా — వ.

39 1. భువనస్తుత్యా — ఎ.ద.వ.స.

40 క. జలనిధి హిమవద్భూధర, కలితజనన కేళికౌతుక వ్యక్తా వ్య
క్తలలిత సౌందర్యస్ఫుర, దలఘుతను [1]స్త్రీసనాథ హరిహరనాథా.

41 వ. దేవా దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము.

42 ఆ. కథ జగత్ప్రసిద్ధి గావునఁ బూర్వప, ర్వార్థయుక్తిచేయునట్టి యెడల
యత్నమించుకంత యయినను వలవదు, [1]వలసినట్లు చెప్ప [2]వచ్చియుండు.

43 వ. [1]మహాభారతంబు సమస్తదురి[2]తాపహంబును నభిమతశుభావహంబు[3]ను నశుభ
హరణంబునుం గావున నొక్క మహాఫలంబు గోరి జనమేజయుండు కృష్ణ
ద్వైపాయనమహాముని కారుణ్యంబు వడసి తదీయ ప్రియశిష్యుం డయిన
వైశంపాయనువలన వినినకథ యగుటంజేసి [4]తత్ప్రకారంబు నడపెద నది
యెట్లనినం బరమపవిత్రులగు పాండుపుత్రుల[5]చరిత్రం బు[6]పాఖ్యానసహి
తంబుగా వ్యాఖ్యానంబు సేయుచుండ వారల వనవాస సమ్యగనుష్ఠానంబు
సవిస్తరంబుగా విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె.

44 చ. మహితసముజ్జ్వలాకృతులు మానధనుల్ జనమాన్య లంగనా
సహితము గాఁగ నేమిగతి సమ్యగుపాయ [1]నిగూఢవృత్తిమై
నహితుల క[2]ప్రభేద్యముగ నా పదు [3]మూఁడగు నేఁడు మత్పితా
మహులు చరించి [4]రంతయుఁ గ్రమంబున నాకెఱుఁగంగఁ జెప్పుమా

45 క. అని యడిగిన వైశంపా, యనుఁ డమ్మనుజేంద్రచంద్రు [1]నధికౌత్సుక్యం
[2]బున కలిమికిఁ దన హృదయం, బున గాఢాదరము భరితముగ నిట్లనియెన్.

---

40 1. శ్రీసనాథ – పెక్కు ప్రతులు.

42 1. వలచినట్లు – ట.ల.శ. 2. వలసియుండు – అ.చ.వ.స.

43 1. ఇమ్మహాభారతంబు సర్వదురిత – ల. 2. తాపహరం (రణం) బు – కొన్ని ప్రతులు. 3. ను నశుభహరణంబును గావున – బ.మ ; నుంగావున – వా. పెక్కు ప్రతులు. 4. తత్ప్రసాదంబువడసెన – ల. 5. చరితంబు లుపాఖ్యాన – త.ల. 6. నాఖ్యానసహితంబుగా – వ.

44 1. నిరూఢవృత్తి – వ.స. 2. ప్రభేద్యమగు – పెక్కు ప్రతులు. 3. మూడవ యేడు – కొన్ని ప్రతులు. 4. రెంతయు – ఆ.వ.శ.

45 1. నధికోత్సాహంబున – ఎ.ద. 2. బనుకలిమికి – డ ; మ్మున కలిమికి – శ.

46 వ. పాండవులు వనవాసంబు సముచితంబుగా [1]సలిపి పండ్రెండగు నేఁటి కడపటఁ దమకు ధర్మ[2]దేవతాసమాగమం బయినం దత్ప్రసాదంబున నజ్ఞాత[3]వాస సమయంబునకు భంగంబు గాకుండ వరంబు వడసి యంతకు [4]మున్ను తమ వెనుక నడవులం దిరుగుచు నగ్నిహోత్రంబులఁ దోడన కొని వర్తిల్లు భూసు రోత్తములు [5]దమ్మ్రం బరివేష్టించి యుండఁ దా రనుష్ఠింపం బూనిన పని వా రల కెఱింగింపం దలంచి [6]కర(కమల)ంబులు [7]మొగిచి సవినయంబుగా నిట్ల నిరి.

47 సీ. తెల్లంబు గాదె మీకెల్ల సుయోధను చేసిన [1]కుటిల [2]విచేష్టితంబు
లకట మాతో మీరు నడవుల నిడుములఁ బొందితి [3]రొక భంగిఁ బోయెఁ గాల
[4]మిది పదుమూఁడగు నేఁడు మా కజ్ఞాత వాసంబు సలుపంగ వలయు[5]నిందు
ధార్తరాష్ట్రులు సూతతనయ సౌబలులును జెఱుపన[6] వేతురు చిన్న సన్న

ఆ. యెఱిఁగిరేని చాల నెగ్గువాటిల్లు న, ట్లగుట మమ్ము నింక నతిరహస్య
వృత్తిమైనిరస్త విఘ్నులరై చరి, యింపుఁడని యనుగ్రహింప వలయు.

48 వ. అని చెప్పి [1]రట్టి సమయంబున ధర్మనందనుండు [2]విషణ్ణ హృదయుండై.

49 క. ఒకనాఁ డేమును నాపద, లకు [1]విడుమరఁ గాంచి విప్రులం [2]జుట్టలఁ బె
ట్టుకొని [3]సుఖ ముండఁ బడయుదు, మొకొ యిప్పా రెండుఁ గలదె యొరు లెవ్వరికిన్.

---

46 1. నడిపి, జరిపి — అని పాఠములు; నడపి కడపటి సంవత్సరంబున కడపటి దినంబున — చ. 2. దేవత సమాగతంబయిన — ఓ.వ. 3. వాసంబునకు భంగంబు — పెక్కు ప్రతులు. 4. మున్న — కొన్ని ప్రతులు. 5. దమ్ములం — ఊ.చ.వ. 6. కరంబులు మొగిచి — పెక్కు ప్రతులు. 7. మోడ్చి, మొగుడ్చి — అని పాఠములు.

47 1. కుటిల దుశ్చేష్టితంబు/ నకట — ట.మ. 2. విచేష్టితములు/ అకట — కొన్ని ప్రతులు. 3. రిబ్భంగిఁబోయె — ఊ.వ.శ.స. 4. మీ పదుమూడవ యేడు — ద. 5. నందు, ఎందు — అని పాఠములు. 6. వత్తురు మమ్మ్రుచిన్న — ఉ.

48 1. రట్టియెడ — ఆ. 2. విపన్న — వ.

49 1. నిడుమలకోర్చి — ఈ; విడుగర — ద. 2. జుట్లం, జుట్లను, జుట్టును — అని పాఠములు. 3. సుఖమందఁబడయు — ల.స.

50 వ. [1]అని డగ్గుత్తికవెట్టి దుఃఖపరవశుండగుటయు నమ్మహాసురవరులు[2]దమ్ములు
నతని నాశ్వాసించుచుండఁ దత్పార్శ్వంబున నున్న ధౌమ్యుండు తదీయ
[3]విషాదాపనోదంబు సేయం దలంచి యిట్లనియె.

—: ధౌమ్యుఁడు పాండవుల నూరార్చుట :—

సం. 4-1-22

(కుంభకోణ ప్రతి)

51 ఉ. ధర్మని[1]రూపకత్వమున ధైర్యమునఁ మహనీయ [2]వృత్తి స
త్కర్మవిధిజ్ఞతం జతురతామహిమన్ దృఢబుద్ధి నెవ్వరున్
ధర్మజు[3]పాటి[4]గారనఁగ ధాత్రిఁబ్రసిద్ధుఁడవై న [5]యిట్టి నీ
వేర్మికి నీడె దుర్దశల వెల్లునకున్ [6]దురపిల్లు టూరయన్.

52 వ. [1]అట్లుంగాక.

53 క. దేవతలకైన నొక్కొక, చోవలయునకాదె శత్రుసూదన [1]విధి కా
లావాప్తికిమును దమస, ద్భావంబు [2]లడంచి యుడుగఁబడి యుండంగన్.

54 సీ. నిషధాద్రియం దనిమిషపతి ప్రచ్ఛన్న సంచరణమున వర్తించుటయును
నదితిగర్భంబున నవతారమై వామనాకారమున హరి యడఁగుటయును
జననియూరుప్రదేశంబున నతినిగూఢంబుగా నౌర్వుండు డాఁగుటయును
ధేనుశరీరవిలీనుఁడై యజ్ఞాతచర్య మార్తాండుండు సలుపుటయును

---

50 1. అనుచుడగ్గుత్తిక — కొన్ని ప్రతులు. 2. దమ్ముల నతని — త. 3. విషాదాప
నోదనంబు, విషాదోపశమనంబు, విషాదవిచ్ఛేదంబు — అని పాఠములు.

51 1. రూపణత్వమున — వ. 2. బుద్ధి — వ.స. 3. సాటిరారనగ — చ; పాటి
వారనగ — ల. 4. రారనగ — కొన్ని ప్రతులు. 5. యట్టినీవేర్మికి — కొన్ని
ప్రతులు. 6. దురటిల్లుడారయన్ — ఈ.ఎ.ఓ; మరుపెట్టనేటికిన్ — త (?)

52 1. అదియునుంగాక — అ.ఉ.వ.

53 1. విధిగాలావాప్తికి — కొన్ని ప్రతులు; విధికాలావధికి — ఊ.వ.స. 2. లడచి
కొని యణగబడి — కొన్ని ప్రతులు; లణచి యొరవబడియుండంగన్ — వ.

ఆ. [1]వినమెయిట్లు వడిన [2]వీరలు పదపడి, తమకు నగ్గమైన తఱి జయింప
రెట్లు [3]ప్రబలరిపుల నీవును నాపద, కోర్చి భంగపాటు [4]దీర్చికొనుము.

55 క. అనవుడు నప్పలుకులు విని, తనచిత్తము కలఁక[1]దేఱి ధర్మతనూజుం
డనుజన్మలఁదెసఁ జూచిన, ననిలసుతుం డిట్టులనియె నాతనితోడన్.

56 మ. భవదాజ్ఞా దృఢబంధ [1]సంయమిత శుంభద్వేగమై కాక నాఁ
డవలీలఁ మన యర్జున ద్విపము గ్రోధావేశ దుర్దాంత ద
ర్ప[2]విలా[3]సోద్భట భంగి [4]నే పడరి కారవ్యాంబుజశ్రేణిఁ జి
క్కువడం [5]జేయదె యొక్క [6]వ్రేల్మిడిన నీకుఁ వేడ్క సంధిల్లగన్.

57 వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు [1]తెలివొందిన [2]మొగంబుతోడ శిరఃకంపంబు
నేసె నట్టిసమయంబున నవ్విప్రులందఱు నొక్కమొగిన మీతలంపునకు
[3]దైవం బనుకూలం[4]బు గావుత మని పాండుపుత్త్రుల దీవించి పునర్దర్శనం
[5]బయ్యెడు మనుచు వీడ్కొని [6]నిజస్థానంబులకుం జనిరి తదనంతరంబ
బాహ్యపరివారం బెల్లను [7]సముచితప్రకారంబున వీడుకోలు వడసి తమతమ
[8]పొందుపట్లకుం బోయిన.

58 ఉ. [1]తమ్ములు ధౌమ్యుఁడున్ సతియుఁ [2]దానరదంబులతోడఁగ్రోశమా
త్రమ్మొకచోటి[3]కల్గఁజని ధర్మతనూభవుఁడందు నాఁటి రే

---

54 1. వినవె – కొన్ని ప్రతులు. 2. వీరులు – కొన్ని ప్రతులు. 3. ప్రబలరిపుల – పెక్కు ప్రతులు ; ప్రబలిరిపుల – వా. 4. దీర్చికొనుము – ఈ.ఉ.ప్రౌ.వ.వి.ష.సం ; దీర్చుకొనుము – వా. కొన్ని ప్రతులు.

55 1. దేఱి – ద.స;దీర – జ.వ.

56 1. సంశమిత – వ.స. 2. వివాదోద్భటభంగి – ఛ ; విలాసోద్భట వృత్తి – కవి. 3. సోన్మద – ద. 4. నేపడచి – ట.వ ; నేపడలి – ఛ. 5. జూడదె – కొన్ని ప్రతులు. 6. వేల్మిడిని – ఛ.

57 1. దెలివందిన, తెలివినందిన – అని పాఠములు. 2. మనంబుతోడ – ద. 3. దైవంబును తోడుగావుతమని – ద. 4. బయ్యెడమని – ఊ ; బుగావుతనని – వ.ష ; బగుగావుతమని – వ ; బుగాగలండని – చ. 5. బయ్యెడమనుచు – ఈ.ఊ.ద. 6. నిజనివాసంబులకు – ఓ.డ.స ; నిజాస్థానంబులకు – వ.స. 7. సమంచిత – ట. 8. నివాసంబులకు – ఓ.

58 1. తమ్ముడు – ప.వ. 2. దానురథంబులతోడ – ల.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు. 3. కట్లజని –

యిమ్మ్లల [4]సల్పి వేగుటయు నీప్సితకార్యము సేయఁగా విచా
రమ్మ్లన నున్నచో నమరరాజతనూభవుఁజూచి యిట్లనున్.

59 క. మనమొకయేవుర మియం,గనయుం దో నరుగుదేరఁగా నెయ్యెడఁబో
యిన నెఱుఁగ కుండుదురె యి,ద్దినములు [1]గడపంగ[2]నెద్ది దెఱుఁగయ్యెడినో.

60 వ. అనిన నతం డిట్లనియె.

61 తే. ధర్మదేవత నీదు సత్కర్మమునకు, మెచ్చియెంతయుఁ [1]బ్రీతిమై నిచ్చినట్టి
వరము గలుగంగ [2]మనమేమివర్తనమున, నెచటనున్నను నొరులకు నెఱుఁగ
[3]నగునె.

62 వ. కురు[1]జనపదంబుచుట్లం బాంచాల చేది [2]మత్స్యసాళ్వ విదేహ బాహ్లీక దశార్ణ
శూరసేన కళింగ [3]మగధదేశంబులు సుభిక్షుం[4]బులు జనాకీర్ణంబులు నతిస్థిరం
బులునై నివాసయోగ్యత గలిగియున్న[5]యవి యని విందుము వాని
యందు మీకుం జూడం బోలినయెడఁ దగినచందంబున నిలుచు వారము గాక
యనినం బ్రియంబంది ధర్మనందనుం డిట్లనియె.

63 క. అగునది [1]యట్టిద దైవము, దగనిచ్చిన యవ్వరంబు దప్పునె మనకుఁ
విగతభయవాసయోగ్యం,బుగ నొక్కెడ[2]నెప్పు మిపుడ పోవగవలయున్.

64 ఆ. నాకుఁజూడ మత్స్యనరపతి [1]సద్ధర్మ,వర్తి సుజనహితుఁ డవార్యబాహు
బలుఁడు[2]గాన యతనిపాల నందఱుఁదగ,వైనపనుల నిలుచు టభిమతంబు.

కొన్ని ప్రతులు ; కొయ్యజని - ద. 4. నిల్చి – పెక్కు ప్రతులు ; నిల్పి – స.

59 1. గడువంగ - కొన్ని ప్రతులు ; గడవంగ – కొన్ని ప్రతులు. 2. నేమితెరగు, నెట్టితెరగు? నేడితెరగు – అని పాఠములు.

61 1. బ్రియముతో – ఉ.చ. 2. నీకేమి వర్తనమున – అ. 3. వశమై – ఈ.ట.

62 1. దేశంబు – వి.ష. 2. మాత్స్య – కొన్ని ప్రతులు. మత్స్యదేశమన టభ్ర దేశమని భాకూ. 3. మాగధమాలవ దేశంబులును – వ. 4. బులువాస యోగ్యత – ల. 5. యవివీనియందు – కొన్ని ప్రతులు.

63 1. యట్టిది – వ. 2. సెప్పుడిపుడ - పెక్కు ప్రతులు.

64 1. సత్పథవర్తి – పెక్కు ప్రతులు. 2. గానయతని – పెక్కుప్రతులు ; గాన నతని – వా.శ.ష.

—: పాంచాలీపాండవులు తమమెలంగవలయు పనుల నిశ్చయించు కొనుట :—

సం. 4—1—15

65 క. [1]మనలోన నెవ్వఁడెమ్మెయి, పనివెంటను విరటు[2]మనము వడయుద మదియె
ల్లను నేర్పరించి యందఱుఁ, [3]దనతనమది నున్న తెఱఁగు తథ్యమచెపుఁడా.

66 వ. అనినవిని సవ్యసాచిసవితర్కంబును సవిషాదంబును సగౌరవంబునుం గా నతని
నుపలక్షించుచు నిట్లనియె.

67 సీ. మహనీయమూర్తియు మానవైభవమును సౌకుమార్యంబును[1]సరసతయును
మార్దవంబుఁ బ్రభుత్వమహిమయు నపగతకల్మషత్వంబును [2]గౌరవంబు
శాంతియు దాంతియుఁ [3]జాగంబు భోగంబుఁ గారుణ్యమును [4]సత్య
[5]సారతయును
ధర్మమయక్రియాతత్పరత్వంబును గీర్తి[6]ధనార్జనక్రీడనంబుఁ
ఆ. గలిగి [7]జనుల నేలఁగాని యెన్నఁడును, నొరులగొల్చితిరుగ వెరవులేని
యట్టినీవు విరటునెట్టిచందంబున, ననుఁ[8]చరించువాఁడ వధిప చెపుమ.

68 క. అనినం దమ్ముని [1]నెమ్మన,మునఁ బుట్టిన వగపు భావమున నెఱిఁగియు గీ
టునఁబుచ్చుచుఁ బ్రస్తుతకా,ర్యనిరూపణ[2]దళయ[3]మెఱయ నతఁ డిట్లనియెన్.

---

65 1. మనలో నెవ్వండెమ్మెయి — కొన్ని ప్రతులు. 2. మనసు బడయుదురది — ద. 3. విన తమమదిలోని పనులు వెరవులుసెపుడా — ఆ.జ.

67 1. సరసతయును — పెక్కు ప్రతులు ; సరళతయును — వా. 2. గారవంబు — చ. 3. శౌచంబు, జ్ఞానంబు — అని పాఠములు. 4. సత్వసారతయు — ఓ. 5. శూరతయును — డ. 6. యు నార్జవ — ట. 7. రాజు లెల్లగొలువ యెన్నఁడు — ట. 8. సరించువాడ — కొన్ని ప్రతులు.

68 1. నెమ్మొగమున — ఐ. 2. వళత — జ.వ ; యుక్తి — శ ; దళయు — కొన్ని ప్రతులు. 3. దెలియ — ఒ.ఓ.డ.మ.వ.

69 క. [1]సన్యాసివేషమునరా,జమ్మ్యనిఁగని [2]యెపుడుఁగొలిచి [3]సభ్యత్వమునఁ
[4]మాన్యుఁడనై పుణ్యకథా, విన్న్యాసమొనర్తు [5]నతనివేడుకకుఁదగన్.

70 క. శ్రౌతస్మార్త [1]నిమిత్త, [2]జ్యోతిర్విద్యలు [3]వహించి యోగ్యసమయ సం
[4]జ్ఞాతప్రాగల్భ్యుఁడనై, చాతుర్యము మెఱసి మానసం బలరింతున్.

71 క. ఆతనితో నొక్కొక [1]మరి, కౌతూహల వృత్తికిం దగం [2]దొడఁగి మృదు
ద్యూతంబునఁ గ్రీడింతుం, జేతోముద [3]మొదవ [4]నటశిక్షాప్రౌఢిన్.

72 తే. మణిమయమ్ములుఁ గల ధౌతమయములును సు, వర్ణమయములు నాదిగా
వలయు నట్టి
యడ్డ [1]సాళులు గలవు నా కభిమతముగ, వానిఁ గొనిపోయి చూపుదు వరుస
తోడ.

73 వ. మటియు నవసరోచితంబు లగు వినోదంబులం బ్రమోదంబు పుట్టించుచుఁ
బ్రసాదంబునకుం [1]బాత్రుండనై కంకుండను నామధేయంబు ధరియించి చరి
యింతు నయ్యుర్వీశ్వరుండు [2]మత్పూర్వవర్తనం [3]బడిగెనేనియు ధర్మపుత్ర

---

69 1. సన్యాసి – శ.ష. మున్నగు పెక్కు-ప్రతులలో నీశబ్దము "న" కారద్విత్వ రహిత
ముగనే యున్నది. ఈరూపమే భారతకూలంకష వ్యాఖ్యయందు సమర్థింపబడినది.
"సమ్ అనే ఉపసర్గయొక్క "మ" కారము బిందువై "న" కార ద్విత్వమునుపొంది,
ఆపయిని "య" కారము ఉండుటచేత నకార ద్విత్వమున్ను లోపించినది. ఇది
ప్రాసలోనే యున్నది." సన్న్యాసి, రాజన్న్య, మాన్న్య, విన్న్యాస – అని వా;
సంన్యాసి – ఉ.ఐ.ఓ.చ.ట. (స్థిరవర్ణమునకు పూర్వము బిందువు); సన్న్యాసి వేష
మున – ఇచ్చట మూలము "కంకోనామ ద్విజోభూత్వా మతాఋఃప్రియదేవనమ్".
చిత్రశాలా ప్రతి. విరాటపర్వపుట. వావిళ్ల తెలుఁగు లిపిప్రతియందును ఇట్లే
యున్నది. 2. యతని – కొన్ని ప్రతులు. 3. సద్వృత్తమునన్ – వ.స.
4. మాంన్యుడనై .... విన్యాసము – లేఖన విశేషము. 5. కడగివేడుకకు – స.

70 1. సమేతజ్యోతి – ద. 2. జ్యోతిషవిద్యలు – ఒ.ల. 3. గ్రహించి – స.
4. జ్ఞాత – ఓ.ఐ; భూత – చ; జాత – వా. కొన్ని ప్రతులు.

71 1. పరి,యెడ – అని పాఠములు, 2. గడఁగి – వ.స. 3. మార,మంద – అని
పాఠములు. 4. నాల్పశిల్ప ప్రౌఢిన్ – స; నటశిక్షాప్రౌఢిన్ – ల. వి.శ.ష.స;
నట శీక్షా ప్రౌఢిన్ – ఐ. (శీక్షా ఆర్ష రూపము); నటశిల్పప్రౌఢిన్ – వా.

72 1. సాళ్ళను – పెక్కు ప్రతులు; సారెలు – స. కొన్ని ప్రతులు.

73 1, బాత్రంబనై, బాత్రంబై, బాత్రభూతుండనై – అని పాఠములు. 2. మత్పూర్వ
వృత్తాంతంబుర్వీశ్వరుండరసెనేని – ఐ.ల. 3. బరసెనేని – వ. కొన్ని ప్రతులు.

తోడి మైత్రిం దగిలి యతని పాల వసియింతు [4]ననంగలవాఁడ నని చెప్పి యనిల తనయు [5]నిరికించి తత్క్షాల జనితం బయిన ఖేదంబునం దొరఁగ సమ కట్టు బాష్ప జలంబులు [6]మగుడ నింకించుచు నిట్టూర్పులడంచి ధైర్యం బవ లంబించి యిట్లనియె.

74 సీ. [1]కడిమిమై [2]సౌగంధికమున యతులమద మడఁచి కృష్ణకుఁ బువ్వులట్లుదెచ్చెఁ
గిమ్మీరదానవు [3]నమ్మెయి [4]నిర్జించి విగతకంటకముఁ గావించె వనము
బక దైత్యుఁ దొడరి యాభంగి రూపఱుఁ [5]జేసి రక్షించె నేకచక్రాపురంబు
నప్పాటఁ [6]బ్రబలు జటాసురు నడరి [7]దండితుఁ జేసి మనలఁ బెట్టించుకొనియె
తే. నితఁడు పుట్టిన కోలెను నెసఁక [8]మెసఁగ, దర్పమునన వర్తిల్లునుదగ్ర[9]మూర్తి
యకట యొరుచిత్త[10]మునకెక్కు నట్లుగాఁగ, [11]మెలఁగియేమి విధంబునఁ
గొలుచు[12]వాఁడు.

75 వ. వ. అనిన [1]విని భీమసేనుం డిట్లనియె.

76 తే ఏను వంటలవాఁడనై యానకేంద్రుఁ, గొలిచి గరగరగాఁ గూడు గూరచిత్త
మునకు[1]వచ్చినచందంబున[2]నయొనర్చి,[3]నేర్చి మెలఁగుదుఁగరమువినీతి[4]మెఱసి.

---

4. ననువాడ – కొన్ని ప్రతులు. 5. విడించి – ఈ.ఊ.వ.శ ; ఉపలడించి – మ. 6. నిగుడనూకించుచు – చ.వి ; నిగుడనుంకించుచు – ఈ.ఉ.ఎ.ఐ.ఓ.ట.ద.వ ; నిగుడ నోడించుచు – త.

74 1. కడకమై – ద. 2. సొగంధికముల – ల. 3. నెమ్మిమై – కొన్ని ప్రతులు. 4. గూలిచి – ఐ. 5. జేసె – ల. 6. ప్రబల జటాసురు – ఆ.వ.శ. 7. భంజితు జేసి మనల రక్షించుకొనియె – ఉ. 8. మెసగ – కొన్ని ప్రతులు ; మెసగు దర్పమున – వా.సూ. 9. మూర్తియకట – ఒ.ఓ.వ.వి.ష.స ; హృదయుఁ డకట – వా ; హృదయుడగుటయొరు – ట.వ. 10. మునవచ్చునట్లుగాగ – ఒ.చ.వ. 11. గొలిచి తానెవ్విధంబున మెలగువాడు – కొన్ని ప్రతులు. 12. వాడొ – కొన్ని ప్రతులు.

75 1. విని – పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

76 1. వచ్చిన యా చందముగ నొనర్చి – ఆ.డ.త.ద.వ ; వచ్చిన చందమున నొనర్చి – కొన్ని ప్రతులు. 2. యొనర్పనేర్చి – ఉ.చ. 3. నిచ్చమెలఁగుదు – స. 4. మెరయ – కొన్ని ప్రతులు.

77 ఉ. ఆఱు రసంబులం జవుల [1]యందలి క్రొత్తలు పుట్ట నిచ్చలుఁ
వేఱొక భంగిఁ బాకములు వి న్నను వొప్పఁగ [2]జేసి చేసినఁ
మీఱఁగ [3]బానసీని నొకనిం బురిఁ గానని యట్లు గాఁగ మే
గాటియ వెట్టియైన నొడి కంబుగ వండుదు [4]గూడుగూరలన్.

78 తే. పటీయ [1]వాపంగఁ దునియఁగా విఱువవలయు, నెడలఁ [2]గాళ్ళలఁ జేతులఁ
దొడలఁ [3]బట్టి
కడఁగి యనువుగఁ జేసి [4]ప్రాయ్యోడుదుఁ గాని, కత్తిగొడ్డలి యడుగనేఁ గట్టి
యలకు.

79 క. సూపాధ్యక్షుఁడు గలిగిన, నా పురుషుని [1]తోడ సఖ్య మగు [2]నట్లుగ నే
నేపాటనై న [3]నడవఁగ, నోపుదుఁ దత్తద్విధ ప్రయోగముల మెయిన్.

80 వ. [1]అట్లు గాక.

81 తే. జెట్టి తండంబు తోడఁ జేపట్టి [1]హొంత, కారి విజిచిన యట్టు లగ్గలిక విఱుతు
[2]లాఁగు వేగంబు మెఱసి [3]బలంబు నెఱపి, [4]మల్లుతనమున [5]మెప్పింతు మనుజ
విభుని.

---

77 1. యందుల క్రొత్తలు – ఒ.చ.శ. 2. సంఘటించినన్ – ష.స. 3. బానిసీని – చ.రఘు.ల.సూ. 4. గూడుగూరలున్ – ఉ.ట.వ ; నెల్లవంటలున్ – ద ; నెల్లగూరలున్ – వా. కొన్ని ప్రతులు.

78 1. వోవంగ, బాయంగ, వాయంగ – అని పాఠములు. 2. గాళ్ళను జేతుల – కొన్నిప్రతులు. 3. బెట్టి – డ.వ. 4. ప్రోవిడుదు – అ.వ.వీ.

79 1. తోడిసఖ్యము – ల.శ.ష. 2. నట్టులుగా – ఐ.వ.వీ ; చందముగా – ట. 3. మెలగగ – ఉ.చ ; దొలగుదు – ఐ.

80 1. అదియునుంగాక – చ. త.

81 1. యంతకారి – భాకూ. ఈశ్వరునివలె. శివుడుమల్లులను జయించువాడు, గనుక మల్లేశ్వరుడనబరగెను. ఇత్యాదిగా కూలంకషకారు డీ పాఠమును సమర్థించెను. ఈపాఠమున అఖండయతి యని యాతడే గుర్తించెను. లేదా "హంతకారి" యను పాఠమును గొని పూర్ణాహారుడు అని యన్వయింప వచ్చునని భాకూ ; హొంత కాడు – వ, 2. లావు – కొన్నిప్రతులు. 3. చలంబు – కొన్నిప్రతులు. 4. మల్ల తనము – పెక్కు తాళపత్రప్రతులు. రూపమువిచార్యము. 5. మెచ్చింతు – ఆ.ఊ.ఒ.చ.ట.వ.

82 క. వెక్కండ్ర నొక్క [1]పోరను, [2]నుక్కఱు [3]భంజించి జంపు టుడుగుదు రాజుం
[4]దక్కటి చూపఱు లెంతయు, వెక్కసపడఁ జిత్రగతుల విహరింతుఁ దగన్.

83 చ. అదియును గాక [1]కో[6]లుపులి నై నను గారెనుపోతు నై న ను
న్మదకరి నై న నుగ్రమృగనాథుని నై నను [2]గిట్టి ముట్టి బె
ట్టిదముగఁ గారఁ గేలను గడింది మగంటిమి యుల్లసిల్లఁ బ
ట్టుదు [3]నడఁగంగ మాత్స్యుఁడు గడుఁ [4]వెఱగందుచుఁ [5]బిచ్చలింపఁగన్.

84 వ. ఇట్లు నానాప్రకారంబుల నతని [1]మనంబు [2]వడయుచు వలలుం డను
[3]సమాఖ్య [4]వహింతు నమ్మహీపతి నీవెవ్వరివాఁడవని యడిగెనేని పాండ
వాగ్రజునకు భానసంబు సేయుదు ననంగలవాఁడ ననిన విని ధర్మజుం
[5]డమ్మెయికి సమ్మతించి బీభత్సువీక్షించి ఘూర్ణమాన మానసుండగుచు
నిట్లనియె.

85 ఉ. ఖాండవ మేర్చె దేవతలుఁగాని యీశ్వరుఁ గాంచె దోర్బలో
ద్దండ మహోసురప్రతతి దర్పమడంచి ప్రియంబొనర్చి యా
ఖండలుఁడున్న గద్దియ సగంబున [1]నుండె మహానుభావుఁ డీ
తం డొకమర్త్యుఁ జేరి యనుదాత్తత [2]నెమ్మెయిఁ గొల్చువాఁడొకో.

86 క. అనుమాట[1]లువిని సంక్రం,దన నందనుఁడిట్టులనియె [2]దైవంబుకతం
బున నాకు నొక్కచందం, బనువై యున్నయది దీనినౌఁగాదనుఁడా.

---

82 1. పోరున – శ.ష. వెక్కుప్రతులు ; పొడవున నుక్కర – ద. 2. నొక్కెడ – స. 3. భంజించి చంపుటుడుగుదు – ఉ.ద ; భంజింతుఁ జంపుటుడుగుదు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. దక్కున – ఉ.చ.

83 1. కోలిపులి – ట.వ. (అర్థము విచార్యము) 2. గిట్టిపట్టి – ఊ ; కొట్టిముట్టి – వ. 3. నదుమంగ – చ ; నడుకంగ – వ. 4. వెగడందుచు – వ. 5. చంచలింపగ – చ.

84 1. మన్నన వడయుచు – ష.స. 2. వడయుదు – కొన్ని ప్రతులు. 3. నామంబు – కొన్ని ప్రతులు. 4. ధరియింతు – ఉ ; వడయుదు – ద. 5. డమ్మాటలకు – చ.న.వ.ష.స.

85 1. నున్న మహానుభావు – కొన్ని ప్రతులు. 2. నేగతి కొల్చువాడొకో – ఊ.ట. వ; నెట్టులు గొల్చువాఁడొకో – వ.స.

86 1. లకును – ద. 2. దైవవశంబున – వ. ?

87 వ. [1]అమరనగరంబున కరిగినయెడ నూర్వశి నన్ను నపుంసకుంగా శపియించిన నాకు నాకేశుండు కరుణించి యీశాపఫలంబు భవదజ్ఞాతవాస వత్సరంబున ననుభవించి తదనంతరంబ శాపమోక్షంబు వడయుమని [2]దీవించెం గావునఁ బేడితనంబుదాల్చి బాహుల దీర్ఘత్వంబునకు గుణకిణంబులకుఁ గంచుకంబును శంఖవలయంబులును మాటుసేసికొని విరాటుకడకుంజని.

88 క. ఉత్తమకన్యాజనులకు, నృత్తముగఁబంగ నాకునేర్పుఁగలదు తద్వృత్తమునకు నన్నేలుము, చిత్తమునకు [1]నెక్కఁబనులు చేసెదనందున్.

89 క. అని కొలిచి యే బృహన్నల, యనునామముతోడఁ గన్యకాంతఃపుర వర్తన మొనరించుచు [1]లాసిక, తనమున నిపుణుండనై యతని [2]మెచ్చింతున్.

90 క. మానవపతి [1]నన్నెక్కడి, దానవునీవనియెనేని ద్రౌపదికడ సమ్మానంబు వడసిమెలఁగుదు, నా[2]నగళుల [3]నృత్యగురువ యనఁగలవాఁడన్.

91 తే. అనిన నిదివోలు నని యియ్యకొని యజాత, వైరి యల్లన నకులుని వలనుసూచి
నెమ్మనంబున నుమ్మలికమ్మగదుర, నెలుఁగుచందంబు [1]వేఱుగా నిట్టులనియె.

---

87 1. ఆరణ్యపర్వమునందు ఊర్వశీ శాపవృత్తాంతము తెనుఁగులో లేదనియు, కొందరు ప్రక్షిప్తముగా చదువుచున్నారనియు, కావుననే విరాటపర్వమునందు ఈ సందర్భమున ఏతద్వృత్తాంతమును చెప్పవలసిన యావశ్యకత యేర్పడినదనియు భావం. 2. విధియించె – ఉ.ట.ప ; యానతిచ్చె – ఓ.

88 1. వలయునటుల జెప్పెద – చ.

89 1. నాట్యపుతనమున – డ ; లాస్యకతనమున – ష. 2. మెప్పింతుఁ – కొన్ని ప్రతులు.

90 1. నన్నెవ్వరిదానవు – ఆ.ఊ. 2. నగరను, నగరుల, నగరున – అని పాఠములు. 3. నృత్తగురువు – ల. కొన్ని ప్రతులు ; నృత్యగురు వనంగలవాడన్ – కొన్ని ప్రతులు.

91 1. వింతగా – ఓ.

92 ఉ. ఒప్పెడుమేనుఁ బెంపుగల యుల్లము నాగరికంపుఁ జందమున్
జెప్పకచూప కీతని విశేషముఁదెల్పెడుఁ [1]గొల్చుచెంతయుఁ
[2]డెప్పర మేమిసేయుదుఁ గడింది విచారము వుట్టె నెట్లితం
డప్పురి సంచరించునొకొ యన్యు లెఱుంగక యుండునట్లుగన్.

93 వ. అనిన నప్పలుకులకు నకులుం డిట్లనియె.

94 ఆ. అశ్వశిక్షకుండనై మత్స్యభూవిభుఁ, గొలుచువాఁడ గుఱ్ఱములకు వలయు
తెఱగులెల్లఁ [1]జాలనెఱుఁగుదు రూపుగా, వరయనేర్తు వాని ననుదినంబు.

95 సీ. [1]గోడిగజాతిలోఁ గొదమ[2]పెంటుల నేర్చి మావుల హత్తించు మార్దవంబుఁ
[3]ద్రాళ్ళఁబట్టింపంగఁ దటిలైన కొదమల [4]సంచంబులెఱిఁగి శిక్షించునేర్పుఁ
[5]గళ్యాలఁ బదిలంబు గాని గుఱ్ఱంబుల గ్రొత్త ముట్టున కియ్యకొలుపు వెరవుఁ
బెనఁగు [6]శూలకముల [7]బిరుదుతనంబులఁ జలము డింపక తీర్పఁజాలుటయును

తే. నలవరించినవాఁడ లాయమున నున్న, యపుడు [8]దొసఁగించుకయు లేని
యట్లుగాఁగ
మాటిమాటికిఁ బరికించి మందడీల, కెల్ల [9]నూఱటయగుచు [10]వర్తిల్ల నేర్తు.

---

92 1. గొల్వనెంతయున్ – ద ; గొల్చుడెంతయుఁ – న.ప.వ. 2. డెప్పర – ఱు.ఎ. ట.త.ద.ల.

94 1. జూచి యెఱుఁగుదు – ష.స.

95 1. ఈసందర్భమున నకులునకు గల అశ్వశిక్షానై పుణ్యము మూల భారతమునందు సంగ్రహముగా మాత్రమే సూచితమైనది. ఒన్నివివరములులేవు ; గోడిగె – వ. 2. లెల్లనుగూర్చి – ట.వ ; పిల్లల – చ.వ ; తేటుల (?) – ద.వ. 3. ద్రాళ్ళను బట్టంగ . స. కొన్ని ప్రతులు. 4. సంచులెఱిఁగి – శర. కొన్నిప్రతులు ; చేష్టిత మెఱిగి శిక్షించు – ఈ ; శీలంబు, చిత్తంబు, సంచారమె – అని పాఠములు. 5. గళ్ళెల – ద.ల. 6. సూకలము, ఘోటకము – అనిపాఠములు. 7. బిరుదు దనంబున – ఱు.ఎ.ద ; బిరుసుదనంబున – వ. 8. దొసఁగించుకయు – ప.వ.వీ. శర ; గొదయించుకయు – ఆ ; దొడకించుకయు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 9. మూఱటయగుచు – శర. సం. 10. వర్తించువాడ – త.వ.

96 క. దామగ్రంథియనఁగ నొక, నామము వెట్టుకొనువాఁడ నా తొంటివిధం
బామసుజేశ్వరుఁ డడిగిన, నే మీకడవాఁడనందు నిది తెఱఁగధిపా.

97 క. అనినగడులెస్సయని[1]నె,మ్మనమున[2]నూఱడి విభుం డమానుషతేజో
ధనుఁడగు సహదేవుఁ[3]గనుం, గొని యిట్లను వగలుమిగిలికొందల [4]పఱుపన్.

98 చ. అకుటిలుఁ డార్య[1]సమ్మతుఁ డహాంకృతిదూరుఁడు నీతి నిర్మలా
త్మకుఁ డనవద్యశీలుఁడు[2] [3]సధర్మ్మఁడు [4]దాంతుఁడు గొంతి ముద్దుసే
యు కొడుకు మేనులేఁత తన యుల్లముమెత్తన యిట్టి యీతఁ డె
ట్లొకో[5]యెరు నాశ్రయించువిధి [6]యోపదెయెవ్వరి నెట్లుసేయఁగన్.

99 క. [1]అనుడు నతఁడు దనచిత్తం, బునఁదోఁచినవిధము ధర్మపుత్రునితో ని
ట్లని చెప్పె నాతనికిఁ బు,ట్టిన యుత్తలపాటుగొంత [2]డిందుపడంగన్.

100 క. కీలారితనమునకునే, జాలుదునని కొలిచి మత్స్య [1]జనపాలుకడఁ
[2]మేలగునడవడిఁ దంత్రీ, పాలుం డనుపేరితోడఁ బరగుదునధిపా.

101 సీ. [1]వంజలనై నను వల నేర్పడఁగ నొక భంగిఁ జేఁపఁగజేసి [2]పాలుగొనఁగ
బడుగులనై నను బాటించి పరికించి గోమున [3]మైఁగండ క్రొవ్వుదేఱఁ

---

97 1. తనమనమున – వ.శ. 2. నూరడిలియతం డమానుష – డ. 3. గనికొని – చ.?
4. పడుచున్ – కొన్ని ప్రతులు.

98 1. వర్తను – ళ. 2. డుచి తాత్ముడు ధర్ముడు – ఉ; ఈ పాఠమున అఖండయతి; డ సమాను డుదాత్తుడు – ల.వ.స; డు సధర్ము డుదారుడు – చ.ట. 3. సుధర్ముడు – తి. 4. శాంతుడు – వీ.స; ధీరుడు – ళ. 5. విధినాశ్ర యించు – తి. 6. యోపడె – ట.ల.

99 1. అనవుడు నాతడు చిత్తంబున – కొన్ని ప్రతులు. 2. డిల్లపడంగన్ – ఆ.ఇ.

100 1. జననాథుకడన్ – అ.ఈ.వ. 2. మేలుగమెలగుడు దంత్రీ – ఎ.

101 1. మూలభారతము నం దిన్ని వివరములులేవు; వంధ్యలనై న – వ. 2. పాలుగొనగ – చ.త.శ.శర.ష.స; పాఁడికొనఁగ – వా. కొన్ని ప్రతులు. 3. మెయిగండ – ఊ.ఎ.

దెవులు [4]గొంటులనై నఁ [5]దీర్చి సంకటమున [6]కోపి ముందటియట్ల రూపు సేయ
[7]నట్టులనై నను [8]నలువై నవెరవున [9]ముట్టెయంటగఁజట్టి కట్టి విడువఁ
ఆ. బిదుకఁ గదుపు [10]నేర్వ బెదరు వాపఁగ నీరు, మేపు గలుగు నెడకు [11]మెలఁగ
[12]వెలువ
[13]మెకము నరయ ముచ్చు మెలఁగిన వెలకొట్ట, నేర్తుఁ బసికిఁజాలఁ గూర్తు నేను.

102 వ. నన్ను విరాటుండు [1]మున్ను [2]నీవెందుండుదని నిరూపించెనేని యుధిష్ఠిరు
గోష్ఠంబుల కధిష్ఠాతనై యుండుదుననియెద నని పలికినఁ గొంతేయా
గ్రజుం డిది యుక్తంబగు నని యనుమతిసేసి పాంచాలి నాలోకించి
ఖిన్నాంతఃకరణుం డగుచు నిట్లనియె.

103 చ. ఇది కడు ముద్దరాలు పను లేమియుఁ జేయఁగనేర దెంతయుఁ
న్యుదు వొకకీడు పాటునకు మేకొనఁజాల దుదాత్తచిత్త యొం
టి దిరుగుదానికోర్వ దొకటిం దనుఁ[1]దా సవరించుచొ ప్పెఱుం
గదు తగ [2]నొడ్లనుం గొలువఁగా వెర వెమ్మెయిఁగల్గు నక్కటా.

104 క. అనిన నతనిచిత్తంబున, వెనుఁబాటంతయును బాయు వెరవుకలిమి యె
ల్లను దెలియునట్లుగా ని, ట్లనియెం బాంచాలి యుచితమగు చందమునన్.

105 క. సైరం[1]ధ్రీవేషంబునఁ, జేరుదు నంతఃపురంబు చెంతకు నన్నా
భూరమణు దేవియెంతయు, గారవమునఁబిలువనంపఁ[2]గా వినయమునన్.

ద.ష. 4. గొడ్డులనై న - వ ; గొట్లను, గొడ్లను - అని పాఠములు. 5. దీర్చి - పెక్కు ప్రతులు ; దేర్చు - వా. కొన్ని ప్రతులు. 6. కోర్చి - ట.ద.వ. 7. నరవలనై నను - ఆ ఎ.ప శ.ష ; నట్టావులనునై న - ఉ.న.ల ; నిఱువలనై నను - శర.నూ. 8. నలవున వెరవున - కొన్ని ప్రతులు. 9 ముట్టియంటగ - కొన్ని ప్రతులు. 10. నేర్పు - కొన్ని ప్రతులు. 12. మెల్లబిలువ, మేయబిలువ, మెలగ బిలువ - అని పాఠములు. 12 మలుప - శ.ష. 13. మృగము లున్కి తెలియ .... ముచ్చు మెలగి - ఆ.ఇ. (ఇచ్చట ఱు,రు. వర్ణ ములకు యతిరైనది) మృగమునరయ ముచ్చు రేపగలునుగొట్ట - శ.ష ; మృగము నరయనేర్తు .... ముచ్చునలగగొట్ట - ద. ఇచ్చటను "ఱు"రు"యతి.

102 1. ముందు - గ. 2. నీవెవ్వరివాడ వెందుండు - ఆ.

103 1. దానచరించు - ఆ.ఇ. 2. నొడ్లనుంగొలువ - పెక్కు ప్రతులు ; నొండులం గొలువ - వా ; నొండ్లనుం - గ.

105 1. ధ్రివేషమునసే - చ.ద. 2. గాఁగందుఁదగన్ - ద.వి.శ.ష ; గానరిగి తగన్ . చ.

106 క. కని కొలువుసేసికొని మా,లిని[1]నాఁ జనుసాధ్వియిది మలీమసవృత్తం
బున పొంతఁబోవదెన్నఁడు, నను[2]ద్రౌ కఁదనంబుదోఁచునట్లుచరింతున్.

107 సీ. కలపంబు [1]లభినవగంధంబు[2] లుగఁ గూర్చి తనువున నలఁదుదుఁ [3]దనుపుగాఁగ
మృగమదపంకంబు మృదువుగా [4]సారించి తిలకంబువెట్టుదుఁ[5]జెలువుమిగులఁ
బువ్వులు బహువిధంబులఁ గట్టి ముడికొక్క భంగిగా [6]నెత్తులువట్టియిత్తు
హారముల్ మెఱయ నొయ్యారంబుగా గ్రుచ్చి [7]యందంబువింతగా
నలవరింతు

ఆ. వివిధశిల్పకులఁబ్రవీణనై మజీయును, వలయుపనుల వెంట మెలఁగనేర్తు
మత్స్యరాజమహిషిమనమున మక్కువ, [8]నెలకొనంగ నిట్లు[9]గొలువనేర్తు.

108 క. మునునీవెచ్చో [1]నిలు తే, పనిమెయి వర్తిల్లు దనినఁ బాంచాలికి నే
ననుచారిణినై తగ[2]బం,చిన గరువపుఁ బనులునేర్చి చేయుదునందున్.

109 వ. అనవుడు ధర్మనందనుండు ద్రుపదనందన కిట్లనియె.

110 క. మనవంశం[1]బును వృత్తం,బును బెంపునుగావఁజాలుపుణ్య[2]సతివి దు
ర్జను లగుతులువల [3]తలఁపులు, [4]గనుఁగొని [5]యేమఱక మెలఁగఁగావలయుఁ
జుమీ.

---

106 1. నాజనుసాధ్వి - కొన్ని ప్రతులు ; నాఁజని - వా.సూ. కొన్నిప్రతులు. 2. ద్రౌక దనంబు - శ (ద్రౌక - అర్ధానుస్వార రహిత రూపము).

107 1. నభినవ - గు.ల.శర. సూ. 2. లొడగూర్చి, లొనగూర్చి - అనిపాఠములు. 3. నునుపుగాగ - చ.వ ; దనుపుగాగ - వ ; ననువుగాఁగ - వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. మర్దించి - చ ; సవరించి - ద.వ. 5. తెలువుగాగ - వ. 6. చెండులు - ట ; నొత్తులువట్టి - వ. 7. యందందవింతగా - గు.ద.వీ.శ. శర.ష. 8. నెలవు కొనగ - వ. 9. మెలగనేర్తు - వ.

108 నెమ్మెయి పనులను - ఆ.ఇ.వ. 2. బుచ్చిన - న.

110 1. బునవృత్తంబును - త.వ.స.సూ ; బునువృత్తంబును - వా. కొన్నిప్రతులు. 2. వతివి - వ ; గతివి - ఇ. 3. మనములు . ష.స. 4. గనికొని - కొన్ని ప్రతులు. 5. మేమరక - వ ; నిచ్చలును - ఈ.

111 వ. అనినవిని యాజ్ఞ[1]సేని యనాదర మంద[2]స్మిత సుందర వదనారవింద యయి యతనికిట్లనియె.

112 క. ఆరయ నెందును గౌరవ,భారం బెడలంగ నీక పాతివ్రత్యా
[1]చారముమై వర్తింతురు, సైరంధ్రీజాతివారు సౌజన్య[2]మునన్.

113 క. కావున నుచితములగు నా.కావెంటంగొలిచి తిరుగునప్పుడు మితభా
షావిరచనమును వ్రతసం, భావనమును [1]గౌరవంబుఁ బాపభయంబున్.

114 క. అనిచెప్పిన విని యగుఁబో,మ్మనికై కొని ధర్మతనయుఁ డందఱమును ని
ట్లనపాయత వర్తిల్లుద,మని తమ్ములతోడ నిశ్చయంబుగఁ బలికెన్.

115 వ. ఇవ్విధంబునఁ గార్యంబు [1]నిర్ణయించి మన యగ్నిహోత్రంబులనెల్ల [2]ధౌమ్యులు రక్షించువారు వంటలవారును మహానసాధ్యక్షులును బాంచాలీ [3]పరిచారికలును ద్రుపదపురంబున నిలుచువారు రథంబులుగొని యింద్ర సేనాదులైన సారథులు ద్వారకానగరంబున [4]కరుగువారు వీరెల్లను దమ్మెవ రైనను మనవార్త లడిగిరేని ద్వైతవనంబున [5]మమ్ము విడిచిపోయి రట యెఱుంగ మనంగలవారని చెప్పి యిత్తెఱంగున [6]నభ్యంతర పరివారంబు నెల్ల నియోగించి వీడుకొలిపె నయ్యవసరంబున ధౌమ్యుండు పాండు కుమారుల[illegible]కిట్లనియె.

---

111 సేనియు సాదర – చ ; సేనియుసాదర – వ. 2. స్మేర – ఆ.

112 1. చారతమె – చ. 2. నిధీ – చ.త.

113 1. శీలతయును – ఇ.గ.

115 1. నిశ్చయించి – కొన్నిప్రతులు. 2. ధౌమ్యుల – ల. 3. పరివారకులు – చ.ట.
4. నిలుచువారు – అ.ఈ.వ. 5. మమ్ముసు ప్తులెన వారల దిగవిడిచి – చ.
6. 4–1–57లో బాహ్యపరివారమునుగూర్చియు, 4–1–115లో నభ్యంతర పరివార మును గూర్చియు తిక్కన ప్రసంగించుటకు మూలను సంస్కృత భారతమునందు లేదని కొందఱు విమర్శించిరి.

—: ధౌమ్యుఁడు పాండవులకు సేవాధర్మంబు లెఱిఁగించుట :—

116 క. [1]ఎఱిఁగెడువారికి నై నను, గఱపక తక్కఁ రుచితప్రకారము శుభముం
గొఱలుహితు లట్లగుట నం, దఱికును జెప్పంగ వలయుఁ దగియెడు బుద్ధుల్.

117 వ. అదియునుంగాక.

118 తే. కౌరవాన్వయజాతులై గారవమునఁ, బెరిఁగినట్టి మీరొండొకనరునిఁ గొలిచి
[1]మసలివర్తిల్లి మానావమానములకు, నోర్చియడఁకువ [2]తోడనయునికియరిది.

119 క. వాలి వివిధాస్త్ర[1]విద్యా, జ్వాలల వెలుఁగొందు పాండవజ్వలనం బా
భీలత మండం దొడరినఁ, [2]గాలవిరోధంబు మఱచి కార్యముఁ దప్పున్.

120 వ. కావున మీకు [1]నప్రమాదార్థంబుగా నా[2]నేర్చినవిధంబున నుపదేశం బవశ్య
కర్తవ్యంబు రాజులంగొలిచి యెమ్మెయి నయినను బ్రదుకు జనంబులు
[3]గీడునుం బొరయకుండునట్టి సాధారణనీతి సంక్షేపరూపంబున నెఱిఁగించెద
సావ[4]ధానులరయి వినుండు.

121 క. తగఁజొచ్చి తనకు నర్హాం, బగునెడఁ గూర్చుండి రూప మవికృతవేషం
బుగ సమయమెఱిఁగి కొలిచిన, జగతీవల్లభున కతఁడు [1]సమ్మాన్యుఁ డగున్.

122 క. నరనాథుఁ గొలిచి యలవడఁ దిరిగితి నాకేమి యనుచుఁ దేఁకువ [1]లేమిఁ
మరియాద దప్పమెలఁగినఁ, బురుషార్థం[2]బునకు హాని పుట్టక యున్నే.

---

116 1. ఎఱిగిన – చ.ద ; ఎఱిగెడివారికి – కొన్నిప్రతులు.

118 1. మలసి వర్తిల్లి – వ.స. 2. తోడుతయునికి యరుదు – వ.శ ; కొలిచి మీరునికి కడిది – చ.

119 1. శస్త్రజ్వాలల – ఊ.వ.ష.స. 2. గ్రాలువిరోధంబు నుచితకార్యము – స.

120 1. నప్రమత్తత్వంబుగా – వ. 2. నేర్చువిధంబున – కొన్నిప్రతులు. 3. గీడునం బొరయకుండు, గీడునందొరయకుండు, గీడునందొడరకుండు – అనిపాఠములు. 4. ధానమతులై – వ.

121 1. సన్మాన్యుడగున్ – కొన్నిప్రతులు.

122 1. లేకమ్మరియాద – ప్రా.శర.ష.స. 2. బులునుదప్పుపుణ్యులకెందుఁ – చ.

123 ఉ. రాజగృహంబుకంటె నభిరామముగా నిలు గట్టఁగూడ దే
యోజ నృపాలుఁ డాకృతికి నొప్పగువేషము [1]లాచరించు నే
యోజ విహారముల్ సలుప నుల్లమునం గడువేడ్క సేయు నే
యోజవిదగ్ధుఁడై పలుకు [2]నొడ్డులకుం దగ దట్లు సేయఁగన్.

124 క. పుత్రులు పౌత్రులు భ్రాతలు, మిత్రు [1]లనరు రాజు[2]లాజ్ఞ మిగిలినచోటన్
శత్రులకాఁ దమయలుకకుఁ, బాత్రము సేయుదురు నిజశుభస్థితి [3]పొంటెన్.

125 క. [1]చనువాని చేయుకార్యం,బున కడ్డము [2]సొచ్చి [3]నేరుపున మెలఁగుచుఁ దా
నును బయిఁ బూసికొనుటఁ దన,మును [4]మెలఁగిన [5]మెలఁకువకును
ముప్పగుఁ బిదపన్.

126 ఆ. రాజునొద్దఁ బలుపురకు [1]సంకటంబుగా దిరుగు[2]పనులనెంతతేజమయిన
వాని బుద్ధిగలుగు వారొల్ల [3]రది మీఁదఁ జేటు దెచ్చు కొట్లు సిద్ధమగుట.

127 క. ఊరక యుండక పలువుర,తో రవమెసఁగంగఁ బలుకఁ [1]దొడరకయు మదిం
జేరువగల నాగరికులుఁ, దారుఁ గలసి పలుకవలయు ధరణీశు కడన్.

128 క. వేఱొక [1]తెఱఁగున నొరులకు, మాఱాడక యునికి లెస్స [2]మనుజేంద్రు కడం
[3]దీఱమి గలచోటులఁ దా మీటి కడఁగి వచ్చి [4]పంపు మెయిఁ గొనవలయున్.

---

123 1. లాచరించు – ఆ.గ. 2. నొడ్డకునుందగ – కొన్నిప్రతులు ; నొండ్లకునుంపగ –ల.

124 1. లనక – వ. 2. నాజ్ఞమీరినచోటఁ – చ.శ.ష.స ; నాజ్ఞమీటినచోటఁ – గు. సిం. (శకటరేఫముతోడిరూపము) 3. పొందఁ – కొన్నిప్రతులు.

125 1. చనువాఁడు – సిం. 2. వచ్చి – కొన్నిప్రతులు. 3. యేరుపున – స. (అర్థము విచార్యము) 4. మెలగెడి, మెలగెడు – అనిపాఠములు. 5. కార్యమునకు – త.వ.

126 1. సంకటముగాఁగ – వా.వి ; సంకటంబుగా – పెక్కుప్రతులు. 2. పనులకెంత – వా పనులనెంత – పెక్కుప్రతులు. 3. రటమిన – పెక్కుప్రతులు.

127 1. దొడరకయు – వి.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు ; డొడరుపక – వా.సూ ; దొడరక మదినిం జేరువ – కొన్ని ప్రతులు.

128 1. తెరువున – ఉ.ఐ చ.ల. 2. మనుజేంద్రునకున్ – స. పెక్కు ప్రతులు. 3. తేటిమిగలచోట్లను – రఘు. 4. పనుపు మేకొన – ఐ.ల ; పనుపు మెయికొన – ద.

129 చ. ధరణిపు చక్క [1]గచ్చెదురు దక్కి [2]పిఱుందును గాని యట్లుగా
నిరు[3]గెలనం దగం గొలిచి యేమనునో యెటుసూచునొక్కొ యె
వ్వరిదెస నెప్పు డేతలఁపు వచ్చునొ యీతని కంచుఁ జూడ్కి సు
స్థిరముగఁ దన్మ్రోఖంబునన [4]చేర్చుచు నుండుట[5]నీతి కొల్వునన్.

130 క. [1]నగఱులలోపలిమాటలు, దగునే వెలి నుగ్గడింపఁ [2]దనకేర్పడ నొం
డు[3]గడం బుట్టినఁ బతి విన, నగు పని చెప్పెడిది గాక యీతనితోడన్.

131 క. అంతిపురము చుట్టుటికం, బెంతయుఁ గీ డంతకంటె నెగ్గు తదీయో
[1]పాంతచరకుబ్జవామన, కాంతాదుల[2]తోడిపొందు కలిమి భటునకున్.

132 ఆ. ఉ త్త[1]మాసనములు నుత్కృష్టవాహనం,బులును గరుణఁ దమకు భూమిపాలుఁ
డిక తార యెక్కు[2]ఱెంటి మన్నన, గలుగువారికైనఁ [3]గార్య మగునె.

133 క. మన్నన కుబ్బక యవమతి, [1]దన్నొందిన స్రుక్కఁబడక ధరణీశుకడన్
మున్ననున్న యట్ల[2]మెలఁగిన, యన్నరునకు శుభము [3]లొదవు నాపద
[4]లడఁగున్.

134 క. జనపతి యెవ్వరినైనను, మనుపఁ జెఱుపఁ [1]బూని యునికి మదిఁ దెలియ
నెటిం
గిన [2]యేనిఁ దాను వెలిపు,చ్చునె [3]మును మున్నెట్టి పాలసుండును దానిన్.

---

129 1. గచ్చెదుర - కొన్ని ప్రతులు ; గచ్చెదుఱఁ - శ. (శకటరేఫము తోడి రూపము) 2. పిరుందన - కొన్ని ప్రతులు. 3. గడలందుగొల్చి తనునేమనునో - ద. 4. చేరిచియుండుట - ష.స. 5. నిండుకొల్వునన్ - మ. (అన్వయము పూర్తి కాలేదు)

130 1. నగరుల - అ.ట.త.తి.న.వ. 2. దమకేర్పడ - అ.సిం ; దగనేర్పడ - ఒ.చ ; తనకెప్పుడు - న. 3. గడలబుట్టిన - వీ.

131 1. పాంతజన - వ. 2. పొందుకలిమి కడుకీడరయన్ - వ ; తోడి పొందుగా దెవ్వరికిన్ - ద.

132 1. మాశ్వములును - ఏ.ట. 2. ఱెంతయుమస్మన - ఒ.ద.న. 3. గార్యహాని - వ.

133 1. దన్నొదవిన - న. 2. యుండినయన్నరు - ఆ.ఇ.చ.వ.శ. 3. లొలయు - ఆ.ఇ.ఐ.గ.చ.ద.ల.స ; లొందునాపద - అ ట.శ.సూ. 4. దలగున్ - న ; లణగున్ - పెక్కు ప్రతులు.

134 1. దలచి - ఊ ; జూచి - ద. 2. నైన - వీ.ష. 3. మున్నెటువంటి పాలసుండు - వ.

135 ఉ. ఎండకు వాన కోర్చి తనయిల్లు ప్రవాస[1]పుఁజోటు నాక యా
కొండు [2]నలంగుదుఁ నిదురకుం దటి[3]దప్పెడు డప్పి వు ట్టె నొ
[4]క్కండన యెట్లొకో యనక కార్యము [5]ముట్టినచోట నేలి నా
తం డొక[6]చాయ చూపినను [7]దత్పరతం బని[8]సేయు టొప్పగున్.

136 క. కానెంత[1]యాప్తుఁడైన మ,హీనాయకు సొమ్మ పాము నెమ్మిలుగా లో
నూనిన [2]భయమునఁ బొరయక, మానినఁ గాకేల కలుగు మానము
[3]బ్రదుకున్.

137 ఆ. ఆవులింత తుమ్మ్ము [1]హాసంబు నిష్ఠీవన,ంబు గుప్తవర్తనములు గాఁగఁ
జలుపవలయు నృపతి కొలువున్న యెడల బా, హిరములైనఁ గెలని కెగ్గు
[2]లగుట.

138 క. వైరుల దూతలు [1]నెరవగు, వారు నిరాకృతులుఁ [2]బాపవంతులుఁ [3]దమకుం
జేరువగా [4]వర్తించుట, నేర[5]మి తుదిబోయి చేటు నిందయు వచ్చున్.

139 ఆ. వసుమతీశుపాల [1]వసియించు నేనుంగు, తోడనైన [2]దోమతోడనైన
వైరమగు తెఱంగువలవదు [3]తానెంత; [4]పూజ్యులైన [5]జనులపొందు లెస్స.

---

135 1. ము జోట – కొన్ని ప్రతులు ; ము చోటనాక – గు.శ.ష. 'ఆకొండు' నిరనుస్వారముగా పూర్వముద్రణములు. ఆఁకొను – శర. 2. నలంగితిఁ – కొన్ని ప్రతులు. 3. యయ్యెడు – ఉ ; దప్పెను – ఏ.ఐ.గు.ట.వ.శ.ష. 4. క్కండను నెట్లొకో – వ. 5. పుట్టినచోట – కొన్ని ప్రతులు. 6. చోటు – స. 7. దప్పక తాపనిసేయు – వ. 8. సేయుడొప్పగుఁ – ఏ.

136 1. యాప్తుడయ్యు – కొన్ని ప్రతులు. 2. భయంబుదొడరగ మానిన – న. 3. బ్రతుకుఁ – కొన్ని ప్రతులు ; సిరియుఁ – సిం.

137 1. హాస్యంబు – కొన్ని ప్రతులు. 2. పుట్టు – ఈ.సిం ; లకట – ప ; సేయు – ద.

138 1. నేరమువారు – శ.ష. 2. పాపవంతులు – శ.ష. పెక్కు ప్రతులు ; బాపవర్తులు – వా.వి. కొన్ని ప్రతులు. 3. తనకుఁ – త.ల. 4. వర్తించిన – త.వ. 5. మి మరిపొంది – వ ; ము తొరిబొంది – ద.

139 1. వసియించు – ఊ.ఎ.ఓ.డ.ల ; వర్తించు – వా.సూ. కొన్ని ప్రతులు. 2. మైత్రితొడర వలయు – స. 3. తానెంత పూజ్యుఁడయిన – చ.ద.వి.ష.సూ. 4. పుణ్యులైన – ల ; పూర్ణులైన – ఎ.ఐ.ఒ.ప. 5. వానిపొందులెస్స – ద.

140 క. కలిమికి భోగము[1]లకదా, ఫలసుని [2]తను [3]మెఱసి బయలుపడఁబెల్లుగ వి
చ్చలవిడి భోగింపకవే,డ్కలు సలుపఁగవలయు భటుఁ [4]డడంకువతోడన్.

141 వ. అని యిట్లు పురోహితుండు [1]సేవాధర్మంబు లెఱింగించిన ధర్మజభీమార్జున
నకుల సహదేవులు ప్రసన్నచిత్తులై యిట్లనిరి.

142 క. తల్లియుఁ దండ్రియు దైవము,నెల్ల సుహృ[1]జ్జనము మీర యిట్లుగొలిచి వ
ర్తిల్లెడు తెఱంగు లెంతయుఁ,[2]దెల్లముచేసితిరి [3]బ్రతికితిమి మికరుణన్.

143 ఆ. అనిన ధౌమ్యుఁడిట్టులనియె నీ[1]వత్సర,మొకఁడు నెట్టులయిన [2]నుడిగిమడిఁగి
సంకటము[3]ల కోర్చిచరియించి యాపద, నిస్తరించి పిదప నెగడవలయు.

144 క. అనవుడు [1]నట్టుల[2]చేసెద,మనివారలు భక్తియుక్తి నతనికి నభివం
దన మొనరించినఁదగుదీ,వనలిచ్చెనతండు గాఢవాత్సల్యమునన్.

145 క. భూదేవోత్తను 'నాశీ,ర్వాదంబులఁ బ్రీతిఁబొంది వారలు ప్రస్థా
నాదరపరులగుటయు స,మ్మోదావహ పుణ్యకర్మముల కుద్యతుఁడై.

146 ఆ. అతఁడు నియతితోడ నగ్నిసముజ్జ్వలం,బుగ నొనర్చి [1]కామ్యపూజ దీర్చి
యానసమయ మంగళార్థంబులగు మంత్ర,సంచయములు తెగజపించుచుండె.

---

140 1. లెక్కుడు - ఏ.ట; లకటా - ల. 2. తా మెఱసి - వి.శ.ష.స; కడు మెరసి - వ. 3. దెలసి - ఈ; బెరసి - ట. 4. డణంకువతోడఁ - కొన్ని ప్రతులు.

141 1. సేవకధర్మము - కొన్ని ప్రతులు; రాజసేవాధర్మము - వ.

142 1. జ్ఞులు - కొన్ని ప్రతులు. 2. దెల్లమి - కొన్ని ప్రతులు. 3. బ్రతికితిమి - పెక్కు ప్రతులు; బ్రదికితిమి - వా.

143 1. యబ్దమెల్లన గడచుదాక నణిగిమణిగి - వ; వత్సర మకటయెట్టులైన నడగి మడగి - అ.ఈ.ష.స. 2. నణగిమణగి - ఒ.త; నొదిగియణగి - ఊ; నుడిగి ముణిగి - ప. 3. నకోర్చి - పెక్కు ప్రతులు.

144 1. నట్లన - కొన్ని ప్రతులు. 2. చేయుదుమని - కొన్ని ప్రతులు.

146 1. కాల్యపూజ - వి.శ.ష.స; యర్ఘ్యపూజ - ప.

—: పాండవులు పాంచాలితోడ విరాటునగరంబునకుం బయలుదేఱుట :—

సం. 4—4—48

147 వ. [1]తదనంతరంబ హుతవహునకుం బురోహితునకుం బ్రదక్షిణంబు [2]సేసి యమ్మహీసురవరేణ్యు ననుమతివడసి పాండవులు పాంచాలిం బురస్కరించుకొని యాతండును దోడన యరుగుదేరం గదలి శుభనిమిత్తంబులు గైకొనుచుం జని దశార్ణదేశంబున కుత్తరంబునఁ బాంచాల జనపదయామ్య దిగ్భాగంబున సాళ్వ శూరసేన విషయంబులలోనం గాళిందీ దక్షిణతీరం [3]బొరసికొని పశ్చిమాభిముఖ ప్రయాణంబుల నెడనెడ వన్యాహారంబుల శరీరయాత్రలు నడపుచు నానామృగ [4]వివిధ విహారంబులను [5]మనోహర కుసుమకదంబ గంధ మకరందబిందుసందోహ సుందరతరుచ్ఛాయా సేవనంబులను గమలపరాగపరంపరా ధూసరిత [6]భాసుర జలాశయ సనువగాహనంబులను సరిత్సంగమ స్నానాద్యనుష్ఠానంబులను బహు[7]ప్రకార పాదప గుల్మ లతావలోకనంబులను బక్షికుల ప్రకరానేక[8]భంగి విరుతాకర్ణనంబులను వినోదించుచుఁ గాననమార్గంబుల నరిగి మత్స్యమండలంబు[9] గడిసేరి ధౌమ్యుని వీడుకొని రవ్విప్రవరుండును నొక్క పుణ్యాశ్రమంబున [10]వసియించె వారు మటీయు నోళ్లుసొరక యడవితెరువుల నడచి విరాటునగరంబున కనతి దూరంబగు కాంతారంబున [11]దటీమిపోవు సమయంబున [12]బథిభ్రమంబు నూని యాజ్ఞసేని యిట్లనియె.

---

147 1. తదవసరంబున – త.వ. 2. వచ్చి – ఏ.టు.వ. 3. బరసికొని – వ. 4. వివిధవధ విహరణంబులను మనోహర – స. 5. త – ప్రతిలో నిచ్చట నుండి 'సమవగాహనంబులను' నంతవఱకు గల భాగము లుప్తము. 6. వాసిత – కొన్ని ప్రతులు. 7. ప్రవరానేక – స. 8. రవాకర్ణన – చ. 9. గదిసి, గదిసితిమని – అని పాఠములు. 10. ఇచ్చట మూలము నందు ధౌమ్యుఁడు పాంచాల దేశమున కేగినట్లు కలదు "గతేషు తేషు విరేషు ధౌమ్యో ఽ ధజపతాం వరః! అగ్నిహోత్రాగ్న్యుపాదాయ పాంచా లానభ్యగచ్ఛత" – చిత్రశాలాప్రతి, విరాటపర్వ – 8పుట. తిక్కనరచనకు మూలము కుంభకోణ ప్రతియందు కాన్పించు చున్నది." లుబ్ధాక బ్రువాణా మాత్స్యస్య విషయమ్ 'ప్రావిశం స్తదా, తత్ర ధౌమ్యంమహాష్వాసాఃపాండవేయావ్యసర్జయక ; అగ్నిహోత్రం పరిచరక సో ఽ బుద్ధో ఽ వసదాశ్రమే. విరాటపర్వ – 7 అధ్యాయము 12, 13 శ్లోకములు. 11. దమపోవు సమయంబున – ల; దరిసిపోవు – పెక్కు ప్రతులు. పాండవుల యజ్ఞాతవాసారంభము ప్లవసంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ నవమి యని – థాకూ. 12. బథభ్రమము – ళ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

148 ఉ. [1]డప్పిజనించె [2]ద్రేళుల[3]పుటంబులు పొక్కఁదొణంగె [4]గోళ్ళలో
జిప్పిల జొచ్చెనెత్తురులు చిత్తము నాకు గడుం వళంబుగా
దప్పుర [5]మిచ్చటచ్చ టను నాసల వచ్చితి [6]నెంత[7]దవ్వకో
[8]యిప్పటి భంగి నొక్కడుగు నేఁగెడుదానికి [9]నోర్వనెమ్మెయిన్.

149 వ. అనవుడు.

150 క. తనమది గరుణయు ఖేదం,బును [1]బిరిగొనుచుండ ధర్మపుత్రుఁడు నకులుం
గనుగొని ద్రుప[2]దన్యపతినం,దనదెస యాతనికిఁ జూపి తగనిట్లనియెన్.

151 ఆ. అకట మనముపచ్చినది గడుదవ్వునేఁ, డప్పురంబు [1]సొత్త మని తలంచి
[2]తఱిమి [3]గడచితి లతాతన్వి యిది వడ, గొనియె మోచితెమ్మికొంత
దవ్వు.

152 క. అనినవిని [1]పూనిగ్రక్కునఁ, జనుదేరమినత డుడస్సెఁ జాలం డని నె
మ్మనమున నెఱింగియాతని, యనుజన్మునిఁబనిచెనతఁడు [2]నలసుండయినన్.

153 వ. సవ్యసాచింజూచి.

154 ఉ. ఇమ్మదిరాక్షి డస్సె మన[1]కీనడుమఁ [2]విడియంగ నొండుచో
టిమ్మునుగాదు నిక్కము[3]న కేమును డస్సితి మట్లుగాన నీ

---

148 1. దప్పి – ప.ల. కొన్ని తాళపత్ర ప్రతులు (యతివిచార్యము.) 2. నంగుళి – తి. కొన్ని ప్రతులు; కోమల పదంబులు – ఈ; ద్రేళ్ళుల పదంబులు – చ. 3. పదంబులు – ఈ.ఎ.ఒ. ఈ పాఠమున 'దప్పి' తో యతిసరిపడుచున్నది. 4. కాళ్ళను – ఉ.చ; గోళ్ళుల – ఏ.ప. 5. మిచ్చో టచ్చోటను – ష.స. 6. మెంతదవ్వాకో – ఈ.ఎ ఏ.ఐ.ఒ.త; మెంతద్రోవాకో – ప. 7. దవ్వకో – శ. పెక్కు ప్రతులు; దవ్వాకో – వా.ష. కొన్ని ప్రతులు. 8. యెప్పటిభంగి – ఈ.ఊ.ల. 9. నోప – న.ల.

150 1. బురిగొనుచుండ – ఏ.ఐ.ద.స; బెనగొను – చ. 2. దాధిపనందన – న.వీ.ష.స; దాత్మజ నాతని కొయ్యన జూపి – ఆ.గ.ల.స.

151 1. సొత్తుమని – అ.ఊ.డ. 2. తడవు – స.ల; తరమి – పెక్కు ప్రతులు. 3. వచ్చితిమి – ఈ.ఊ.

152 1. యతడు – ఆ.ల.స. 2. నలసితిననుడున్ – ఏ.ట; నవళుండయినన్ – వ.స.

154 1. కియ్యడవిఁ – న; కెయ్యెడనుఁ – ఏ. 2. నిలువంగ – న. 3. గనేమును – కొన్ని

వెమ్మెయినైన దీని భరియించి పురంబు సమీప భూమికిం
దెమ్మని [4]చెప్ప నాతఁడును దెచ్చెఁ బ్రియంబునఁ బుష్పకోమలిక.

155 క. [1]మోచికొని వాస వాత్మజుఁ, డాచెలువందేరనిట్టు లరిగిపురము ద్భృ
గ్గోచరమగుటయుఁ దమ్ములఁ, జూచుచు వారలకు ధర్మసుతుఁ డిట్లనియెఁ.

156 క. చక్కనిచిక్కనిమేనులు, నిక్కోదండములు[1]నైన నెఱుఁగరె మనమీ
చక్కటి నిలుతమె శస్త్రము, లొక్కెడ[2]దాఁచుటకు వేషయోజనములకుఁ.

157 వ. [1]అనిన నిది కార్యంబని మధ్యమపాండవుం డా సుమధ్యనొక్కశీతల సికతా
తలంబున [2]డించెఁ [3]దక్కినవారలు నట్లచేయుదమని నిలిచిరట్టియెడం బాండ
వాగ్రజుండు గాండీవి చేతివి ల్లుపలక్షించి యతని కిట్లనియె.

158 క. మనశస్త్రాస్త్రంబులు ద,క్కినయవి యొకభంగి వీటికిని గాండివముం
గొనిపోయితిమేని సుయో, ధనునకు [1]నగపాటు [2]నిశ్చితంబూహింపఁ.

159 వ. [1]అనవుడు.

160 చ. ఇది పెనుఁబాము చందమున నెంతయు భీషణమై జనంబులఁ
బెదరఁగఁ జేయు నట్లగుటఁ బెట్టిచనఁ [1]వలయుం దలంచి నా
హృదయము దీనిఁబాయుటకు నియ్యకొనం జొర దెట్లుచెప్పినం
దుదినొకచోట [2]వై చుటయ తోఁచినకార్యము [3]నయ్యెడుం[4]గటా.

పఠితులు. 4. చెప్పె – పెక్కు ప్రతులు. పంచె – అ.ఊ.ఏ.ట.ప.

155 1. మోచుకొని – కొన్ని ప్రతులు.

156 1. జూచి యెఱుఁగరె – ఒ.చ.ల.శ.ష.స. 2. దాపుటకు – న.

157 1. అనినవినియ(యి) ది కార్యంబని – న.ల. 2. డించి – కొన్ని ప్రతులు.
3. దక్కటివారలు – ఏ.ఒ.ట.ప.

158 1. నగుపాటు – ఉ.త. 2. నిశ్చయంబూహింపఁ – చ.ద.

159 1. అనవుడు నర్జునుండిట్లనియె – స.

160 1. వలసెఁదరింపగా – ఈ. 2. వై చుటయు, వై చుటది, నుంచుటయు – అని పాఠములు. 3. నయ్యెనక్కటా – త.వ. 4. గదా – న.ల. కొన్ని ప్రతులు.

161 వ. అని వితర్కించుచుం గిరిటి యురియాడు చిత్తంబు [1]నుత్తలంబుడిపికొని నిశ్చయించి యాయుధంబులు నిక్షేపించుటయ కర్జంబుగాఁ [2]బలికి యోగ్య స్థల నిరూపణంబునకు [3]నలుదిక్కులుం బరికించి ప్రేతభూమి పరిసరారణ్యంబునందు.

162 సీ. [1]నెగసినకొనలేచి [2]నింగినంతంతకు నవులఁ[3]దోర్చుచుఁదనరారుదానిఁ
[4]జాఁగినశాఖలాశా[5]చక్రమునకొలందులు [6]బారవెట్టంగఁ[7]బొలుచుదానిఁ
గవటలొండొంటితోఁ గదియుచు నెడములు [8]బ్రిందిగిబ్బఁగ సొంపు
[9]మిగులుదాని
లోనిజొంపము [10]పవలును [11]బెనుజీఁకటి నొదవించి పొదలంగనొప్పుదానిఁ

తే. గనియెఁబవమాన వివిధ[12]వర్తన[13]కళానువర్తిఁ గాకఘూకారవస్ఫూర్తిజాత
[14]భీతిపరిసరవర్తి నాభీలభుజగ, చండమూర్తి శమితరుచక్రవర్తి.

163 వ. కనియమ్మహామహీరు[1]హంబు ధర్మనందనునకుం జూపి యిట్లనియె.

164 శా. పక్షివ్యాకులముం బరేతనిలయోపాం[1]తోత్థముఁ డాకినీ
రక్షోభూత పిశాచగోచరము [2]దుర్గంధంబునై చూడఁ జి
త్తక్షోభం బొనరించు నట్లగుటఁజెంతం జేరరా దీశ్మీ
వృక్షం బెవ్వరి కిందు బెట్టుదమె [3]పృథ్వీనాథ శస్త్రాస్త్రముల్.

---

161 1. నుత్తలపాటు – ఎ.వ ; తోడనిది కార్యంబు – ట. 2. దలంచి . న ; నిశ్చయించి – ఓ.డ. 3. నలుగడలంబరికించి – ఉ.ఐ ; నలుదెసలం – ఓ.

162 1. నెరసిన – ఉ.ఐ.స ; నిగిడిన – ద.మ.వ.స ; నెగిచిన – న. 2. నింగినంతంత – అత్యధిక సంఖ్యాకప్రతులు ; నిగిడియంతంత – వా. 3. దోర్చుచు – చ.బ.వ.స ; తోర్వఁగ – వా.సూ. కొన్నిప్రతులు ; ద్రోయఁగ – శర. 4. సాగిన – కొన్ని ప్రతులు. 5. చక్రముల – కొన్నిప్రతులు. 6. బారులెరుగంగ – ఉ.ఐ. 7. దొరలుదాని – ట; దలచుదాని – అ. 8. మిగిలి – చ.న ; నిమిరిపట్టంగ నొప్పమరుదాని – ఐ. 9. మీరు – ఒ.న.వ,శ.ష. 10. పగలు – పెక్కుప్రతులు. 11. జిమ్మచీకటి – ఆ.గ. 12. వర్తన – పెక్కుప్రతులు ; నర్తన – వా. 13. కళానివర్తి – వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు 14. భీతపరిసరవర్తి – వీ.ష. పెక్కు ప్రతులు.

163 1. హంబు దమ్ములకుంజూపి ధర్మతనయుం డిట్లనియె – న.

164 1. తంబున – కొన్నిప్రతులు. 2. దుర్గంధంబునై – వీ.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు ; దుర్గస్థంబునై – వా. 3. యుర్వీనాథ – ఓ ; దోర్విఖ్యాత శస్త్రాస్త్రముల్ – న.

165 క. [1]పెనుఁ[2]బొడువుఁబఱపుజొంప,మ్మునుగల యది దీన నెల్లపురుషులకుఁ బ్రజో
జనమొకఁడు లేదుచేరం, జనఁజూడఁగ [3]నరయ నెక్క సమకట్టంగన్.

166 ఉ. కావున దీనియందిడుట కార్యముకైదువులెల్లఁ[1]గేశ చ
ర్మావృత సంచయంబుగ శవాకృతిగా నొనరించి కట్టినం
బోవరు దీనిదిక్కొఱులు భూవరనెమ్మది నూఱడిల్లు మె
చ్చో వసియించినం బిదపఁజొప్పడుఁ గ్రమ్మఱవచ్చికైకొనఁ.

-: పాండవులు దమయాయుధంబుల శమీవృక్షమునఁ బెట్టుట :-

సం. 4-5-9

167 వ. [1]అని [2]చెప్పిన నందఱు నత్తెఱుంగున కియ్యకొనుటయు నతండు గాండీ
వంబు [3]నవలోకించి.

168 చ. అనిమిష దాన వాంబర [1]చరాదికజాతులనెల్లఁ బోరఁ నీ
ధనువునఁగాదె [2]గెల్తు సముద్రవిరోధిభయావహంబు దీ
నిని నొకక్రమానఁగట్టి[3]చను నిశ్చయ[4]మొందగఁజేసె దైవ మే
మనఁగల దట్లకాకయని యాత్మ నలందురి మందచేష్టుఁడై.

169 వ. ఎక్కుడించినఁ బాండవాగ్రజుండు.

170 క. దనుజకులత్రాసకరం,బును రిపుభంజనము [1]రత్నభూషితరూపం
బును [2]గురుదేశాహ్లోదన,మును నగు నిజకార్ముకంబు మోపెడలించెన్.

---

165 1. కనుఁబొడువు - స. 2. పొడవు - వి.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 3. నెమక నెక్క - ద.

166 1. కీశచర్మావృత - వ ; క్లేశచర్మావృత - చ.

167 1. అనిన నత్తెరంగునకు - కొన్నిప్రతులు. 2. చెప్పె - అ. 3. నుపలఱించి - ఆ.ఇ.గ.వ.స ; నాలోకించి - కొన్నిప్రతులు.

168 1. చరాధికకోటులనెల్ల - న.ల ; చరాదిగ - కొన్నిప్రతులు. 2. గెల్చుట సముగ్ర - ఆ.ఇ ; గెల్చుట యుదగ్ధి - స ; గెల్చితి నుదగ్ర - ష.స. 3. చన నిశ్చయ మొందగ - ఉ.ఏ.చ.ద.న.ష. 4. మొందగ - పెక్కుప్రతులు ; ముందగ - వా.

170 1. భూషణ - ఏ ట.వ. 2. గురుదేవాహ్లోదకమును - ఏ-వి. శర. స ; కురుదేవా హ్లోదంబును - కొన్నిప్రతులు.

171 వ. తదనంతరంబ భీమ నకుల సహ[1]దేవులదెసఁగనుంగొని.

172 సీ. [1]సైంధవ యవ పాంచాల [2]త్రిగర్తుల దీనన యోర్చితి [3]మానధనుఁడ
సౌరాష్ట్ర [4]నాథాది శత్రులుదీనిచేఁ గాదె [5]మర్దితులైరి ఘనభుజుండ
కాళింగ పాండ్య మాగధుల నిర్జించుచో నిదియ[6]కైదువు నీకు విదితయశుఁడ
యని క్రమంబున వారలందఱ [7]విండ్లులు చెంపెసలార [8]వేర్వేఱ పొగడి

ఆ. గొనయములు వదల్ప ననుమతిసేయుఁడు, [9]వారు నట్లచేసి తేరఁ జాప
ములును దొనలు వర్మములు నసి ముద్గరా, ద్యాయుధములుఁగూడ నతఁడు
గట్టె.

173 వ. ఇట్లు పూర్వోక్తప్రకారంబునం బొదివి మహోరగంబులం బెట్టియలంబెట్టి
కట్టుచందంబున బంధించి వానింగొనుచు నయ్యజాతశత్రుండు ధర్మదేవతా
దత్తవరుం డగుటం జేసి నిశ్శంకంబైన యంతఃకరణంబుతోడ శమి[1]వృక్ష
సమారోహణం [2]బాచరించి.

174 తే. బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ దిక్పాలచంద్ర సూర్యవనదేవతాపితృస్తుతు లొనర్చి
దివియు భువియును జూచి ప్రార్థించి యొక్క విపులశాఖ నాయుధములు
వేర్వేలఁగట్టె.

175 వ. ఇట్లు కట్టి తదీయాధి [1]దైవతంబుల నుద్దేశించి నమస్కరించి.

---

171 1. దేవులం గనుగొని – కొన్నిప్రతులు.

172 1. సైంధవపాంచాలచైద్య తికర్తల – ఆ.ఇ.గ. 2. త్రికర్తల – శ. వెక్కు కాశ పత్ర ప్రతులు; త్రిగర్తల – ష; త్రిగర్త –(సోరెఁసెఁ). 3. మానఘనుడ – అ.ఆ.గ. 4. గాంధార – ఏ.ఒ.టు.ప; నందాది – ఈ (?). 5. నిర్జితులైరి – న.ప. 6 కైదువ – కొన్ని ప్రతులు. 7. విండ్లును, విండులు – అని పాఠములు; చే నున్న విండ్లు పెంపెసగవేర్వేర – చ; విళ్ళును – ఊ.త. 8. వేర్వేరపొగడి – గ.వ; వేర్వేరపొగడి – ఏ.ఒ.త. 9. వారలట్లచేసి – వెక్కు ప్రతులు.

173 1. శాఖయందు నాయుధములు ప్రేలంగట్టి – ఏ.ట. 2. బు చేసి – త న.

175 1. దైవతంబుల ప్రార్థించి – న; దైవంబుల నుద్దేశించి – కొన్ని ప్రతులు.

176 క. నరునకు నాకుం దక్కఁగ, నొరులకు మీరూపుసూప[1]కున్నది విష వి
స్ఫురిత [2]భుజగభంగి భయం,కర[3]మూర్తులు దాల్చియుండఁ[4]గా
వలయుఁజుడీ.

177 ఉ. భీముఁడు ధార్త[1]రాష్ట్రికుల భీషణరోషుఁడు చిత్త మెప్పు డె
ట్లై మద మెత్తునో యతని యాగ్రహావృత్తికి లోనుగాక మి
[2]రేమెయినై న వంచన వహించి తొలంగుట [3]మత్స్యమిహితం
బేమఱకుండఁగావలయు నివ్విషమాబ్ధములోన నాతనిన్.

178 వ. అని [1]వేఁడికొని వృత్తుంబు[2]డిగ్గి దానికిం బ్రదక్షిణంబువచ్చి ప్రణమిల్లి
భీమసేను దెస మరలిచూచి [3]సాంత్వనవచన [4]సమేతంబుగా నతనిం గౌఁగిటం
జేర్చి [5]యనునయించి తమ చేసినవిధంబు [6]తత్ప్రదేశవర్తులయిన గోపా
లాది క్షుద్రజనంబులకు [7]మఱుగు వెట్టందలంచి వారల కభిముఖులై
పాండునందను లందఱు నిట్లనిరి.

179 చ. ఇది [1]శత[2]వృద్ధు మాజనని యిప్పుడు మృత్యువుఁబొందె [3]నట్లు సే
యుదుము కుల[4]ప్రయుక్తమగుచున్న సనాతనధర్మ మిత్తెఱం
[5]గ దహనకర్మమెల్ల మదిగానిదిగా మును నిశ్చయించి మా
మొదలిటి వారొనర్చు విధముం గొనియాడితి మేము నియ్యెడన్.

---

176 1. కుండుడు – ఎ.ద ; కున్నతవిష – వి.ష.స ; కుండతివిషవిస్ఫురిత – శ. 2. భుజం గౌఘ భయంకర – ష.స. 3. మూర్తివహించియుండ – న. 4. గావలె జుండీ – ఎ.ద.వ ; గావలయుజుమీ – కొన్ని ప్రతులు.

177 1. రాష్ట్రులకు – కొన్ని ప్రతులు ; రాష్ట్రునెడ – ష.స. 2. రేమియునై న – కొన్ని ప్రతులు. 3. మత్స్య భూహితంబేమర – ఈ ; యుక్తమిహితం – ఎ.

178 1. వేడుకొని – కొన్ని ప్రతులు. 2. డిగ్గనురికిదానికిం – ఏ.ట. 3. సాదర శాంత – అని పాఠములు. 4. పూర్వకంబుగా – బ. 5. యనూనయించి – పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులు. 6. తత్పరిసరవర్తులై న – ద.వ. 7. మరువు – శ.

179 .1 యొకవృద్ధ, శతవృద్ధ – స. 2. వృద్ధు – వి.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు ; వృద్ధ – వా. 3. నట్లసేయుదుము – కొన్ని ప్రతులు. 4. ప్రవృత్తమగుచున్న – ఒ.చ.శ; ప్రయత్న – ఏ.త.వ. 5. గదహాన .... గానిది – వా. ఇచ్చట అఖండవడి యేర్పడుచున్నది ; గు దహాన .... గోరికె – ఎ ; గు దహాన .... మది కూడ దటంచును నిశ్చయించి – శ ; గు దహాన .... మెల్లరదగున్ – ట ; గు దహాన .... మొల్లమదిగోనది – ఆ.గ.ల. (అర్థము విశదము కాలేదు.)

180 వ. అని యిట్లు [1]పలుమఱుం దెలియఁబలికి శస్త్రాస్త్రంబు[2]ల నిక్షేపణంబు నిగూఢం బగుటకు [3]నూఱడిల్లి యచ్చేరువం జచ్చిన పసరంబు వడియున్నం జూచి సహదేవుం బనిచి ధర్మతనయుండు దానిచర్మంబొలిపించి [4]శతాతప వర్ష [5]పరిహారంబుగా నాయుధంబు[6]లం బొదివించి మఱియును దత్సమీపంబున నొక్కశుష్కశవంబు [7]నవలోకించి యిది యుంచవృత్తియైన మానవు కళేబరంబు గావలయు ననుచు నదియునుం [8]గైదువుల కట్టపయిం బెట్టి కట్టించె నివ్విధంబున నత్యంతోగుప్తి యాచరించి దీని దుర్గంధంబున [10]వనచారు లెవ్వరుం జేర రని నవ్వుచు వార లచ్చోటు వాసి [11]విరాటపురాభిముఖులై చనుచుండి యజ్ఞాతవాస కాలంబునం దమ రహస్యపు వ్యవహారంబున[12]కు ననువుగా నేవుర పేళ్ళును గ్రమంబున జయుండును జయంతుండును విజయుండును జయత్సేనుండును జయద్బలుండు నని సంకేతించుకొని యాజ్ఞసేనీ పురస్సరంబుగాఁ బుణ్యనదీ [13]తీర్థావతరణంబు సేసి తదీయ [14]స్నానంబునం [15]బథిశ్రమం బపనయించి దేవ పితృతర్పణ మంగళ జప [16]హోమ ధ్యానాద్యనుష్ఠానంబు [17]లొనర్చిరి తదనంతరంబ యక్కాంతేయాగ్రజుండు పాంచజన్యఖండయి నిర్మలచిత్తంబున ధర్మదేవతం దలంచి యిట్లనియె.

---

180 1. పలుమారునుం దెలియ – ట.ప; మరుపడఁ బలికి – వ. 2. లు నిక్షేపించి – అ.ఈ. 3. సంతోషించి – ల. 4. శీతవాతాతప – పెక్కు ప్రతులు 5. పరిహారార్థంబుగా – ఐ. 6. ల కట్టం బొదివించి – ప.వీ; లం బొదివించి – పెక్కు ప్రతులు; లంబొదవించి – వా. 7. నాలోకించి – న. 8. గైదువుల పయిం గట్టించె – న; గైదువుల మోపుపయిం గట్టించిన – వ. 9. గుప్తంబాచరించి – కొన్ని ప్రతులు. 10. కు నవనిచరులెవ్వరు – అ.ప; వనచరులెవ్వరుం – ఇ.ఊ.గ డ.త.ద. 11. విరాటుపుర – కొన్ని ప్రతులు. 12. కనుగుణంబుగా – కొన్ని ప్రతులు. 13 తోయంబున స్నానంబుచేసి .... పథశ్రమంబు – ల. ఇచ్చట నదీస్నాన ప్రశంస మూలభారతమునందు కొన్ని ప్రతులలోఁ కనబడుట లేదు. మూలమునందలి దుర్గాస్తవము తెనుఁగున విడువబడినది. కాని యిచ్చట జాహ్నవియందు పాండవులు స్నానముచేసినట్లు కుంభకోణ ప్రతిలోఁగలదు. "తతస్తే పుణ్యజలాం శుభాం, త్రిలోకకాంతా మవతీర్యజాహ్నవీం." విరాటపర్వ నవమాధ్యాయము. 14. స్నానపానంబులం – శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 15 పథశ్రమంబు – శ.ష. పెక్కు ప్రతులు. 16. శోభనాద్యను – ల. కొన్ని ప్రతులు. 17. లాచరించి – అ.చ.ష.

181 ఆ. తండ్రి నీవు నాకు దయతోడనిచ్చిన, వరము చిత్తగించి వలయు తెఱఁగు
సమయసముచితముగ సమకట్టుమయ్య యీ, [1]రాకుమారులవిధిఁ [2]బోక
యుండ.

182 వ. అనుచు ననుజులదెస[1]కు దూరవగచి డగ్గుత్తిక వెట్టి మఱియును.

183 ఉ, అంబర[1]వర్తివై నఁగని [2]యతునిచే నగపడ్డ వీరి పా
ణంబులు మున్ను నిన్నడిగి నల్వురకున్ [3]నయవిక్రమప్రభా
వంబులు వేఁడికొన్న నతివత్సల[4]భావముఁబొంది యాద[5]రా
ర్ద్రంబగు [6]చూడ్కితోఁబ్రియహితస్థిరభాషల నూఱడింపవే.

184 వ. అని తారు మున్ను భూసురవరు నరణిదేర [1]నరిగిన నాఁడు సరోవరతీరంబునం
దనకు ధర్మ్మండు సేసిన మన్నన దోఁప నతనికి విన్నవించినవాఁడై కరకమ
లంబులు [2]మొగిచి ఫాలభాగంబునం గదియించి సంప్రార్థనంబుగా [3]వినయ
వినమిత [4]మస్తకుండగుటయుఁ దదనుగ్రహంబునఁ బాండవాగ్ర[5]జుం
డున్నయునికిన సన్యాసి[6]రూపం బలవడి ధాతుపట దండ కమండలు కలిత
మూర్తియయ్యె నయ్యవసరంబున వారందఱు మహోద్భుతం బంద వారి
వారికి నయ్యె వేషంబుల కనుగుణంబులగు నంబరాభరణ మాల్యాద్యుప

---

181 1. రాకుమారు లవధిబోకయుండ — పెక్కు ప్రతులు ; రాకుమాళ్ళకవధిరాక యుండ — వ. 2. బొరయకుండ, బొందకుండ — అని పాఠములు. కానియతి సరిపడుట లేదు.

182 1. కనుంగొని - ఏ.ట ; జాలవగచి - వ.

183 1. వృత్తియైన - ఏ.చ.ట.ద.ప.వ ; వర్తియైన - పెక్కు ప్రతులు 2. యతుని (ల)చే నగపడ్డ - శ.ష. పెక్కు ప్రతులు ; యతుతనీకగపడ్డ - వా. 3. మఱివిక్రమ ప్రభావం - స 4. తండగనిచ్చి - వీ.స. 5. రార్థంబగుచూడ్కి - ఏ.చ.న.వ. 6. చూపులో - అ.ద.

184 1. నరుగునాడు - న ; నరిగిననాడు — కొన్ని ప్రతులు. 2. మొగిడ్చి, మోడ్చి — అని పాఠములు. 3. నాడి - కొన్ని ప్రతులు ; వినయ - కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 4. శిరస్కుం డగుచు - బ. 5. జునకునున్నయునికిన - పెక్కు ప్రతులు 6. వేషంబ-కొన్ని ప్రతులు.

కరణంబులు సన్నిహితంబులయినం జూచి సంతసిల్లి యెల్ల[7]వారిం గలయం
గను[8]గొని కర్మంబున [9]నొంటిమై జనుదెండని నియోగించి యతండు
నానావిధంబులగు నటుంబులముడి కటుంబున నిడికొని చని దైవయోగం
బున విరాటుండు వెడలివచ్చి [10]బయలికొలు విచ్చుటంజేసి తదాస్థానంబు
చేరంబోవునప్పుడు.

-: ధర్మరాజు సన్యానివేషంబున విరటుఁగొల్వ వచ్చుట :-

సం. 4-6-1

185 ఉ. దవ్వులఁజూచి మత్స్యవసు[1]ధాపతి యీాజనుదెంచుచున్నవాఁ
డెవ్వఁడొ నాదుచూడ్కులకు నెంతయు వేర్మిగయితోఁచె [2]నెట్లితం
డివ్విధిఁ బొందెనో జగములెల్లను నేలఁగఁజాలు తేజ మా
మువ్వుర[3]తోడి బోడియగుమూర్తి యతీంద్రుని [4]యెప్పుగంటిరే.

186 సీ. కరచరణాద్యంగకంబు లేలొకొ రత్నభూషణప్రకరంబు పొందు దొఱఁగె
నుభయపార్శ్వంబుల నిభఘట లేలొకో చనుదేవు సమదాళిసమితి [1]మెరయఁ
బాయు తొలంగు మంచాయత వేత్రహస్తుల మొత్తమేలొకో తోడ [2]రాదు
ధవళాతపత్రముల్ దఱుచుగా నేలొకో పట్టరు మౌక్తికప్రభలు [3]వెలుఁగ

తే. నితఁడురాజగు రాజనునింతమాత్ర, గాదు మూర్ధాభిషిక్తవర్గంబుఁదనదు
చరణ [4]యుగ్మంబు గొలిపింపఁజాలు సార్వ,భౌమపదవికిఁ [5]దగియెడు
భంగివాఁడు.

---

7. వారలం - కొన్ని ప్రతులు. 8. కొని కర్మంబుననొంటిమై - కొన్ని ప్రతులు.
9. నొండొంటిమెయిఁ - న.వ. 10. బయట, బయలు - అని పాఠములు.

185 1. దాధిపుడీ - కొన్నిపర్తులు. 2 నిట్లితండివ్విధిబొందునే - కొన్ని ప్రతులు. 3. తోడసాటి - ఊవీ; తోడిసాటి - శ.స; తోడజోడయిన - స; తోడబోల్పదగు మూర్తి - న. 4. జూడగంటిరే - న; చొప్పుగంటిరే - ఈ.

186 1. మెరయ - కొన్నిప్రతులు, 2. రారు - కొన్నిపర్తులు. 3. మెరయ, నిగుడ- అని పాఠములు. 4. యుగళంబు - ఒ.న. 5. నొప్పెడుభంగి - ఉ.

187 క. మనకడ[1]కు నేమిటికి వ,చ్చెనొకో [2]యేనిమ్మహాత్మ్మ చెప్పిన పనులె
ల్లను జేయువాఁడఁగోరిన, కన[3]కాంబరమణులు తలఁపు [4]గడవఁగ నిత్తున్

188 ఆ. మత్స్య [1]విషయరాజ్యమహిమ[2]కు యుక్తుండు, గాఁదలంచెనేని గారవమున
నట్లచేసి భ క్తి ననుచరింతు నమాత్య, సుతసుహృద్భ టార్యయుతముగాఁగ.

189 వ. అని సమ స్తజనంబులుఁ దదభిముఖులయి భక్తి[1]యు క్తిం బ్రత్యుత్థానంబు
సేయం దానును గద్దియ డిగ్గి యెదురుసని నమస్కరించి [2]యతని యాశీర్వా
దంబులు గైకొని సగౌరవంబుగాఁ దోడ్కొని [3]చనుదెంచి [4]సమంచిత
సమున్నతాసనంబున నునిచి విన[5]యావనతుండయి.

190 ఉ. ఎయ్యది జన్మభూమి కులమెయ్యది [1]యెయ్యది యున్నచోటుపే
రెయ్యది మీర లిందులకు నిప్పుడు వచ్చినదానికిం గతం
బెయ్యది నాకు [2]నింతయును నేర్పడఁగా [3]నెఱిఁగింపుఁ డున్న రూ
[4]పయ్యది నావుడుఁ నరవరాగ్రణి [5]కయ్యతిముఖ్యుఁ డిట్లనున్.

---

187 1, కునేమిగతి, కేమిటికిని – అని పాఠములు. 2. నేడిమ్మహాత్మ్మ, యనియమ్మ
హాత్మ్మ – అనిపాఠములు. 3. కాభరణములు – శ ; కాంబరములు దలంపు – వ.
4. గడవనొసగుయఁ – ఆ.ఇ.ఎ.చ.త.ద.ప.ల.వీ,శ.స ; గడపకయిత్తుఁ – అ.ఊ.న.వ.

188 1. రాజ్యవిజయ – ఏ.ట ; రాజ్యవిషయ – గ. 2. కుద్యుక్తుండు – స ; కునీ
శుండు – స.

189 1. యుక్తింబ్రణమిల్లి ప్రత్యుత్థానంబు – న. 2. యతనియిచ్చు నాశీర్వాదం
బులు – కొన్నిప్రతులు. 3. సభకుదెచ్చి సముచితాసనంబున – స. 4. సమం
చిత – పెక్కుప్రతులలో లేదు ; యున్నత కనకాసనంబున – శ. 5. య వినమి
తోత్తమాంగుండై – చ ; య వినమితుండై – ఐ.

190 1. యెప్పుడు నున్నచోటు – న. 2. నింతయు – పెక్కుప్రతులు ; నంతయు–వా.
3. వినిపింపుడు – ట. 4. యెయ్యది .... నరవరేంద్రునక – ఉ.ఐ.న.వ ;
పయ్యరో – ప ; పయ్యెడు – స. కొన్ని ప్రతులు. 5 యతిముఖ్యుడు – విరాటుని
సభకు పోవునప్పుడు ధర్మరాజు బ్రాహ్మణ వేషముతో వెళ్ళినట్లు కొందరు భావించు
చున్నారు. పరివ్రాజకవేషముతో చనినట్లు తిక్కన వర్ణించుట అమూలకమని వీరి
యభిప్రాయము. కాని మూలమునందు రెండు భావములకును అవకాశము
కన్పించుచున్నది. "ప్రాప్తఃకుతస్త్వం భగవాన్ కిమిచ్ఛసి, క్వయాస్యసే కింకర
వాణితే ద్విజ" "సత్యప్రతిజ్ఞాహి భవంతిసాధవో, విశేషతఃప్రవ్రజితాద్విజాతయః"
కుంభకోణప్రతి విరాటపర్వ నవమాధ్యాయము.

191 ఆ. [1]ఉన్న [2]రూప పలుకు నన్నరు [3]లెక్కఁ, గలరు తోఁచినట్లు పలుకువలుక
[4]నై న చందమయ్యె నంతియకా కంత, పట్టిచూడ గలరె యెట్టివారు.

192 వ. అని మందహాసంబు సేయుచు మఱియును.

193 క. నానావిధ భూతమయము, మే నతిచంచలము మనము మెయికొని నిక్కం
బేనరునకుఁ జెల్లింపం, గానగుసత్యంబు నడపు క్రమ [1]మట్లుండెన్.

194 వ. అనుచు మత్స్యమహీవల్లభు నవలోకించి.

195 క. ద్విజుఁడఁ గురు విషయజాతుఁడ, సుజనప్రియుఁడైన ధర్మసుతుసఖుఁడఁ బరి
వ్రజనాశ్రమకలితుండద, నుజవల్లభ యోగ్యబహువినోదకరుండన్.

196 క. ద్యూతక్రీడకుఁగొండొక, [1]నేర్తుం గపటమున [2]నొవ్వని జనంబులు నా
చేఁ [3]ధనమెల్లఁగొని పరి, భూతి యొనర్చిన విర క్తి[4]పుట్టి వెడలిరిన్.

197 చ. నృపనయవిద్యకుం దగిన[1]నే ర్పులవడ్డది గొంత[2]కొంత ధ
ర్మపరుల సంగతిం దగిలిమచ్చిక నుండుదుఁ బేరు కంకుఁ డే
వపుఁ గొలువైన నాకు నిలువఁ[3]మదిగొల్పదు కాన నిన్ను భూ
మిపతులలోన సాధుజనమిత్రుఁడు నా విని కొల్వ వచ్చితిఁ.

---

191 1. ధర్మరాజు విరాటుని సభకు వచ్చినప్పుడు వారి నడుమ దీర్ఘప్రసంగము నడచినట్లు తిక్కన వర్ణించెను. ఈ భావములకు మూలము నీలకంఠప్రతి. వావిళ్ళ (తెలుఁగులిపి) ప్రతి మున్నగు వానియందు లేదు. అచ్చట మూడు నాలుగు శ్లోకములలో సంభాషణ ముగిసినది. తిక్కన రచనకు ఆధారము కుంభకోణ ప్రతియందు కన్పించుచున్నది. అచ్చట పెక్కు శ్లోకములలో వీరి సంభాషణ నడచినది. 2. రూపు - పెక్కు ప్రతులు. 3. లెందును - ఆ.ఇ.గ. 4. నైనయట్టి చంద మయ్యెగా కీవింత - ఆ.ఇ.గ.

193 1. మెట్లుండెఁ - ఉ.న.

196 1. నేర్తుంగపటమున — అ.ఆ.ఈ.ఊ.ఎ.ఐ.ఓ.గ.ట.త.ద.న.రఘు.శ ; నేతుఁ — వా.వీ.ష. కొన్ని ప్రతులు. అప్పకవి దీనిని శేషలోపమున కుదాహరణగా పేర్కొనినాడు. అప్ప - 2-243 ; నీతిఁ - ట 2. నోర్వని, నొప్పని - అని పాఠములు. 3 బలువెల్ల - కవి ; ధనంబులు గొని - రఘు. 4 పొడమి - గు.తి.వీ.ష.స.

197 1. నేర్పుల పద్ధతి - ప. 2. మాత్ర - ఆ.ఈ.గ ; నాకు - శ.ష. 3. మచ్చిగ, మంచిగ - అని పాఠములు.

198 తే. వత్సరం[1]బునఁ గడచనువ్రతము [2]నాకు, [3]దాని నీపాలఁ[4]జల్పి యుత్సాహవృత్తి
మెఱయ[5] నీకుఁగృతజ్ఞత నెఱపి తొల్లి, యెగ్గు సేసినవారి జయింపఁబోదు.

199 వ. అనిన విని సంప్రీతచేతస్కుండై విరాటుం డతని కిట్లనియె.

200 తే. [1]అట్లచేయుఁడు రుచిరోన్నతాసనములు [2]వాహనములు భోజనములు
వస్త్రములును
వలయుభోగంబులును నెల్లవర్తనములు నాకు నె ట్లట్ల మీకును నడపువాడ.

201 క. నాయనుచరులం దెవ్వఁడు, మీయెడ భయభక్తిలేక [1]మిగిలి మెలఁగెనే
[2]నా యధమునిఁ దండితుఁగాఁ, జేయుదు నతఁడెంతయుం బ్రసిద్ధుం డయినన్.

202 వ. అట్లుంగాక.

203 చ. వెలయఁగ మత్స్యరాజ్య పదవీ[1]పరిపాలన సేయఁగా మదిం
[2]దలఁచుట యెంతయుం బ్రియము తమ్ములుఁ బుత్త్రులు బంధులుం బ్రధా
నులును బలంబునేను సుమనో[3]విభుతుల్యుఁడవై న నిన్ను మి
క్కిలి [4]యగుభక్తిఁగొల్చి కృతకృత్యతఁ బొందుదు [5]మట్ల చేయవే.

204 వ. అనినవిని దరహసితవదనుండగుచుఁ బాండవాగ్రజుం డతని కిట్లనియె.

---

198 1 బునుగడపనో వ్రతమునాకు – ల. 2. నాది – ఆ.ఏ. 3. తనర – కొన్ని ప్రతులు. 4. జేరి – ల; జలుప – న; గడపి – డ. 5, య నీకుఁ గృతజ్ఞత నెఱపి – అ.ఉ.ఎ.ఒ.ఐ.ఓ.తి.ల వీ.ష.స; సి నాదు కృతజ్ఞత నెఱపి – శ; య నాకుఁ గృతఘ్నతనెఱపి – వా. కొన్ని ప్రతులు. ఇచ్చట మూలము – తతోభవంతమ్ పరితోష్యకర్మభిః, పునర్వ్రజిష్యేచ కుతూహలంయతః, కుంభకోణ ప్రతి – విరాట. 9–42.

200 1. అట్లచేయుదు – అ ఈ.ఏ.ఐ.చ.ట.వ.ళ. 2. వాహనములు భోజనములు వస్త్రములును, వలయు భోగంబులును నెల్లవర్తనములు, నాకునె ట్లట్లనీ (మీ) కున నడపువాడ – పెక్కు ప్రతులు; వాహనమ్ములు వస్త్రముల్ వలయుభోగములును మఱి యెల్లవర్తనములును బ్రీతి నాకు నెట్లవ్విధమ మీకు నడపువాఁడ – వా.వీ. కొన్ని ప్రతులు.

201 1. మెలగిన నతనిఁ, మెలగిన యేనిఁ – అని పాఠములు. 2. నాయుధముల (న) – ఉ ఎ ఏ.చ.ట.న ల.

203 1 విం బరిపాలన – వ.వీ.ష. 2. దలచుటయుం బ్రియంబయిన – న. పెక్కు ప్రతులు. 3. భవతుల్యుఁడవై న – కొన్ని ప్రతులు. 4. యనుభక్తి – ట. 5. నట్ల (నట్లు) సేయవే – కొన్ని ప్రతులు.

205 క. ఏనుహావిష్యమ కుడుతును, భూనాయక నాకుశయ్య భూమియ యిమ్మైఁ
బూనివ్రతంబులు సలిపెడు, వానికి [1]నిన్నియును నిట్లు వలయునె చెపుమా.

206 ఆ. అనిన విరటుఁ డిట్టు లనియె [1]నె త్తెఱఁగున, నడవ నిష్ట మట్ల నడచి మీకు
మనసువచ్చినన్ని దినములు [2]సలుపుఁ డిచ్చోట నదియమాకు శోభనంబు.

207 క. [1]ద్యూతజ్ఞులదెసఁగొండొక, ప్రీతియుఁగల దట్లుగాక పెద్దల రగుమీ
రే తెఱఁగున [2]విహరించినఁ, జేతోమోదంబుదగ వసింపుఁడు నెమ్మిన్.

208 వ. అని [1]పలికి కాంతేయాగ్రజు నత్యంతసంతుష్టాంతరంగుం జేసి.

209 చ. పొరిఁబొరిఁబ్రీతి [1]రెట్టిగ నపూర్వవిలోకన మాచరించుఁ ద
త్పర [2]మగుసద్వివేకములు భావనిరూపణసేయుఁ గౌతుక
స్ఫురణఁ [3]గరంబు దత్కరముఁబొంద నయంబునఁ జేర్చి వాక్య వి
స్తర చతురత్వ మేర్పడఁగ సల్లపనం బొనరించు నర్థితోన్.

210 వ. ఇట్లు మత్స్య మహీవల్లభుం డతనిం గలిపికొని పరివారంబును దానును
దదీయ సంభావనా [1]తత్పరులై యుండి రంత.

---

205 1. నన్నియును నేలవలయుం జెపుమా – న.

206 1. నేతెరగున – కొన్ని ప్రతులు. 2. గడుపుడిచ్చోట – ఆ.గ.ష ; నిలువు డిచ్చోట – ఉ.ఊ.ఐ ఒ ఓ చ.డ.మ.వ.

207 1. ద్యూతాదుల దెస – ఆ.గ.స ; ద్యూతార్థుల దెస – ద. 2. వసియించిన – ఈ; వర్తించిన – న.బ.వ.స.

208 1; చెప్పి – కొన్ని ప్రతులు.

209 1. కిం దగ – శ ష.స. 2. మతి – వీ.స. 3. ము బొందగా ననయము శ్రవణంబున – ఆ ఈ.గ.వ.

210 1. తత్పరులై యుండిరంత – శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు ; తత్పరుఁడై యుండె నంత – వా. కొన్ని ప్రతులు.

—: భీముఁడు వంటలవాఁడై విరటుఁ గొల్వావచ్చుట :—

సం. 4—7—1

211 సీ. [1]చట్టువం బొకచేతఁబట్టి ఖడ్గము చంక దగిలించి సురియతో బిగియ[2]ద్రిండు
గట్టినను‌ఁ జేల [3]కప్పెంతయును జెన్నుసేయంగ [4]దాపలిచేతియందు
బెడిదంపుఁగోలలు బెడఁగొంద బహువర్ణ చిత్రితాజినము [5]పై చీరగాఁగఁ
జూపఱెల్లను దనరూపంబు చూడ్కికిఁ బ్రేఁగైన నత్యంత విస్మయంబుఁ

తే. బొందుచుండ సమీరణ పుత్త్రుఁ డగ్ర,జుండు వోయినదెస దప్ప నొండువలన
సమదవారణపతిగమనమునమత్స్య,ధరణి [6]వల్లభుసభ చేర నరుగుటయును.

212 వ. [1]అంతంతం గనుంగొని.

213 క. [1]ఉలుకును వెక్కసపాటును, దలకొనునెమ్మనముతోడ ధాత్రీరమణుం
డలఘుభుజవిపులవశు, స్థ్నలరేఖాకాంతిఁ బరవశత్వముఁ బొందెన్.

214 వ. ఇట్లతనిరూపాతిశయంబున కోటువడి చూచుచు నిజాంతర్గతంబున.

215 క. విహరింప మానవాకృతి, సహితంబుగ మహికి నర్థిఁజనుదెంచిన ప
ద్మహితుఁడొ హిమకరుఁడొ శచీ, గృహమేధియొ కాక యితఁడు కేవలనరుఁడే.

216 క. ఏమికులం[1]బున వాఁడొకొ, నామంబెద్దియగు నొకొ్క నాభృత్యులలో
నీమనుజోత్తముఁ దొల్లియు, నేమెఱుఁగుదు మనఁగ నిచట నెవ్వరుగలరో.

217 క. అనుచుండననతి దూరం,బున కల్లనవచ్చి పవనపుత్త్రుఁడు మనుజేం
ద్రునకు జయశబ్దయుతముగ, వినయంబున మ్రొక్కి విన్న [1]వించె నిభృతుఁడై.

---

211 1. చుట్టువం — ఉ.ప. 2. డిందు — ఉ.న ; దిండు — ఱు.చ.ట.సూ. 3. కట్టెంత యును — ఐ.ట.ప.ల.స. 4. డాపలి — ద.ల.వి.శ.ష ; డాపటి — ఆ.ఇ.గ. 5. మైచీరగాక — న ; పైఁజీరగాఁగ — ఉ.డ.శ. 6. నాయకుసభ — కొన్ని ప్రతులు.

212 1. ఇట్లు విరటు డంతంతం గనుంగొని — వ.శ.

213 1. అళు (లు) కును — ఎ.న.ప.ల.

216 1. బగువాఁడొ — ఆ.ట.

217 1. వించెంబ్రీతిన్ — కొన్ని ప్రతులు.

218 శా. దేవా నాలవజాతివాఁడ నిను నర్థింగొల్వఁగా వచ్చితిఁ
సేవాదక్షత నొండుమై నెఱుఁగ నీ[1]చి త్తంబునఁ మెచ్చున
ట్లే వండం గడు నేర్తు భానసమునం దిచ్చోటనే కాదు న
న్నే వీటఁ మిగులంగనెవ్వఁ[2]డును లేఁడెబ్భంగులం జూచినన్.

219 క. పేరువలలుండు కూడుం,జీరయునిడి [1]సాకతంబు సేసినఁజాలుం
గోరినవంటకములుదా, [2]నేరిమిఁదగనెఱపి కొలుతు నిశ్చలభ క్తిన్.

220 చ. అనవుఁడు నత్స్యభూరమణుఁ డాతని కిట్లనునెట్లు శూద్రుఁగా
నినుఁ[1]దలఁపంగవచ్చు ధరణీభరణక్షమమూ ర్తి వీవు నీ
కనుగుణమైన యానమును నాసనముఁ రుచిరాతపత్రముం
[2]జనవరికొల్వు నిచ్చెద గజవ్రజముం బరికింపు పెంపుతోన్.

221 క. [1]అనుటయు [2]మోఅకుచందం,బున మోమడ్డము [3]గదల్చి భూవిభుఁడు సభా
జనులు విన ననిలసుతుఁడి,ట్లనియెం బ్రస్ఫుటనిరర్గ ళా[4]లాపములన్.

222 ఉ. నాకవియెల్లనేల నరనాథులకుం [1]బ్రియమొందునట్లుగాఁ
బాకము చేయనేర్తు జనపాలక ధర్మసుతుండు పెద్దయుం
జేకొనియుండు భానసము సేయు[2]విధంబున కిచ్చమెచ్చి పు
ణ్యాకరమూ ర్తివై న నిను నాతనిఁగొల్చినయట్ల గొల్చెదన్.

---

218 1. చి త్తంబుకుంవచ్చు – ఏ.ట ; చిత్తానకున్, చి త్తంబులో – అని పాఠములు.
2. రును లేరేభంగులం – చ.ట.ద.న.

219 1. సాగతంబు – అ.ఆ.ఒ.గ.చ.ట.త ; సాకీతంబు – శ ; సావరంబు – ఐ.
2. నేరుపు – చ.ద.వ.

220 1. మది నమ్మువచ్చు – వ.స. 2. జనుపరి – ప ; జనపరిగొల్వు – వీ ; జనవర – త.ప.వ.శ.

221 1. అనవుడు – ఆ.గ. 2. వేరొక చందంబున – ఊ.చ.స ; నుమొరకు – కొన్ని ప్రతులు. 3. దాల్చి, వంచి – అని పాఠములు. 4. రావములన్ – ట.

222 1. ప్రియమందునట్లుగా – ఐ.ట.ద. 2. తెరంగునకిచ్చ – ఐ.

223 చ. వలసినవేలు [1]మేను బలవంతుఁడఁ గాఁ దెనుబోతు దంతి బె
బ్బులి మృగ[2]నాథునిం దొడరి పోరుదు శూరత యుల్లసిల్లఁగా
[3]దలమును లావువిద్య మెయిదర్పముఁ బేర్చి వెనంగుజెట్టి మ
ల్లుల విఱుతుఁ [4]వడిఁ గడియలోనన చూడ్కికి వేడ్క సేయుదున్.

224 క. కొలువు[1]గొన నొల్లకుండుట, గలిగినఁ[2]బొమ్మనుట యంతకంచెను మేలే
వలసిన[3]కడ కేఁగెద నీ, తలపెయ్యది యానతిమ్ము ధరణీనాథా.

225 వ. అనిన విని భూనాథుండు [1]సానునయంబుగా నిట్లనియె.

226 ఉ. ఇమ్మహనీయ రూపము[1]ను నేడ్తెఱఁగన్గొని వేడ్కనీకు యో
గ్యమ్మగు భంగిఁజెప్పితిమి [2]గాని నరోత్తమ యొండుగాదు నీ
వెమ్మెయినైన నిల్చుట[3]య యిష్టము వంటల[4]మేరవాఁడవై
యిమ్మలనుండు [5]సూదజనమెల్లను నీదగుపంపు చేయఁగన్.

227 క. అని హర్షోత్కర్షంబున, మనమలరఁగఁబల్క మత్స్యమనుజాధీశుం
డనిలసుతు నేలె నాతఁడుఁ. దనమనమున నూఱడిల్లె దదవసరమునన్.

—: అర్జునుఁడు పేడిరూపమున విరటుఁగొల్వ వచ్చుట :—

సం. 4—10—1

228 సీ. కాళ్ళ[1]యొప్పిదమూఁడు కట్టనుజ్జ్వలముచేయ[2]ంగ సంకులబాహు[3]లందమెడ
లఁ గంచుక మంగంబు కాంతికిమాటుగా మెడపేమ పట్టిక [4]మెఱయకుండ

---

223 1. మేలుబల — అ.ఓ. 2. నాథులందొడరి — చ. 3. బలమును, లావువిద్య మెయిబంటు తనంబున — వ.స. 4. మటిన్ గడియలోన — గు.తి.

224 1. గొను మొల్లకుండుట — చ.వ.వీ.స. 2. బొమ్మనినయంతకంచెను — వ. 3. యెడకేగెద — చ.ద.ప.వ.

225 1. నయమధురంబుగా, అనూనయంబుగా — అని పాఠములు.

226 1. ననేడ్తెఱ — ఉ.ఏ.ద.వ.వీ; నయేడ్తెఱ — సూ; నకేడ్తెఱ — ఎ.ఒ.డ.త.న. శ.ష.స; ను నిట్టితెరంగును జూచి — ఆ.గ.వ. 2. గాక — కొన్ని ప్రతులు. 3. యభీష్టము — ఆ.ఐ. 4. వాడవయ్యునీ — ఉ; పేరువాడవై — ల; మేలువాడవై — న. 5. సూపజన — కొన్ని ప్రతులు.

228 1. కాళ్ళయొప్పిదమూడు గట్టుజ్జ్వలంబుసేయఁగ సంకువులు బాహులంద మెడల — శ; కాళ్ళనొప్పారెడు గట్టునుజ్జ్వలముసేయంగ — ల. 2. సంకువుల — ఎ.గ.ద. 3. లంద మొంద — ఉ; లందు మెరయ — డ. 4. మెరయుచుండ — కొన్ని

వదనంబు[5]కొమరు భావ[6]నఁ జేసి[7] వేఱుగా నుదుటి[8]పెంపలకలఁబొదువబడఁగఁ
బవడంపు [9]జొత్తులఁ జెవుల [10]రూపడరంగఁ బాపట [11]తలకట్టుభంగి[12]దప్ప
ఆ. మంచు[13]మఱుఁగు [14]వడిన మార్తాండుఁడునుబోలె, [15]నీఱుగవిసియున్న
నిప్పుఁబోలె
వేషధారియైన విష్ణుండుఁబోలె న,ప్విరటుకొలువు[16]చేర నరుఁడువచ్చె.

229 క. చనుదెంచి పేడితనము[1]ను, వనితారూపంబు [2]నమర వాసవసుతుఁడా
మనుజాధీశునకు సభా,జనులకుఁ దనుఁజూపి మందసంచారమునన్.

230 వ. మెలంగినం గనుంగొని మత్స్యజనవిభుండు తనయొద్దివారలతో నిట్లనియె.

231 మ. వనితావేషము గల్గియున్నయది [1]చెల్వం బాఁడు [2]చందంబుగా
దు నిరూపింప మహానుభావతయు నిర్దోషత్వముఁ రాజసం
బును [3]శోభిల్లెడు నెవ్వడే నొకజగత్పూజ్యుండు క్రీడార్థ మి
ట్లొనరం దాల్చినరూపుగావలయు మీ రూహింపుఁడా యట్లగున్.

232 తే. అనినఁబరిజనంబులు విస్మయంబుగదుర, నిశ్చయముచేసి పలుకంగనేర్పులేక
చూచుచుండఁగ నాసవ్యసాచి సేరఁ,జని విరాటన్నపాలుతో సవినయముగ.

233 క. నిన్నుఁగొలువంగ వచ్చితిఁ, గన్నియలకు నాట[1]గఁబఁగానోపుదు వి
ద్వన్నుత మన్నామంబు బృ,హన్నల యేఁ బేడి ననుడు నతఁ డిట్లనియెన్.

ప్రతులు. 5. క్లీబభావంబున వెలుగంగ – ఉ. 6. న వేఱుగాఁజేసి – వి. 7. వెరవగునుదుటి – వ; పేడిగ – ఒ.చ; మెరువంగ – శ; మెరయంగ – ఏ. 8. సొంపు – ఐ.వి.శ.శర.ష.స. 9. గుత్తుల – అ.ఉ.ఐ. 10. రూపడరంగ – ఉ.ఏ.చ.ట.న; రూపడఁగంగ – వా. కొన్ని ప్రతులు. 11. నలికట్టుభంగి – సూ. ఇచ్చట మూలము "ప్రాకారవప్రే పరితిముచ్యకుండలే, దీర్ఘేచకంబూ పరిహాటకే ఋభే" ప్రతిముచ్య – పరిధాయ, దీర్ఘేకుండలే – తాటంకే కంబూనాం శంఖానాముపరి – కంబూపరి – హాటకే కనకమయేవలయేచ ప్రతిముచ్య" నీలకంఠ వ్యాఖ్య. విరాటపర్వ – పుట 17. 12. దీర్ఘ, దోప, దెలుప, గప్ప – అని పాఠములు. 13. మరువు – ఏ.ట. 14. పడ్డ – ఊ. 15. నివుఱు – వి.శ.ష పెక్కు ప్రతులు. 16. నేరెవేడ్క నరుడు – వ.

229 1. న – కొన్ని ప్రతులు 2. నమరు – ట.

231 1. రూపంబాడు – ఊ. 2. జన్మంబుగా – డ.

233 1. పాటగరపుదునోవిద్వ – వ.

234 ఉ. ఆయతబాహులుఁ బెడఁదయైన సమున్నతవక్షమున్ సరో
[1]జాయతలోచనంబులుఁ బ్రసన్నముఖంబు నుదాత్తరేఖయుం
గాయజుఁగేలిఁ సేయు [2]ననఁ గాకు మీఱు ననంగ విభ్రమ
శ్రీయును బెంపునుం గలుగఁజేసి విధాతృఁడు వేఁడిఁజేసెనే.

235 శా. మత్కోదండచయంబులోన నొక[1]సమ్మానార్హచాపంబు భా
స్వత్కాండంబులు హేమ[2]చంద్రక కన ద్వర్మంబు నీకెంతయుఁ
సత్కారంబున నిచ్చి వాహన పరి[3]ష్కారాంక సంభావ్య సం
పత్కల్యాణునిఁజేసి వైభవము దర్పంబున్ విజృంభింపఁగన్.

236 క. ఏము నినుమత్స్యరాజ, శ్రీమహిమకునెల్ల [1]యుక్తు జేయఁదలంపం
గా[2]మామనోరథమునకు, నీమాట విరుద్ధమయ్యె నిదియెట్లొకో్క.

237 వ. అనినవిని యమ్మహీపతికి బృహన్నల యిట్లనియె.

238 ఉ. ఆఁడుఁదనంబు నిక్కమున కారసిచూచిన లేదు పుంస్త్వముం
బోఁడిమి దప్పియున్నది నపుంసకజన్మ మవశ్య[1]భోగ్యమై
వాఁడిమిగల్గు శాపమున, వచ్చెఁ బురాకృతకర్మ[2]భావ్యమె
వ్వాఁడును నేర్చునే తొలఁగవై వఁగ నోర్వక పోవవచ్చునే.

239 వ. కావున.

240 తే. ఒండుపనులకు సెలవులేకునికిఁజేసి, యభ్యసించితి శేషమాదిగాఁగ
దండ లాసక విధమును గుండలియును, [1]బ్రైకృణంబు తెఱంగును బేరణంబు.

---

234 1. జాయత – శ. పెక్కు ప్రతులు, (కాని యతిభంగము). 2. నునుగొనును మిరె ననంగ – చ.

235 1. సన్మానార్హ – పెక్కు ప్రతులు. 2. చిత్రిత లసద్వర్మంబు – వి.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు; నిర్మిత – ఉ.ఎ.ద. 3. ష్కారాది, ష్కారైక – అని పాఠములు.

236 1. నుక్తుజేయ – ట.ద.శ; కర్త – ఎ. 2. మన్మనోరథము – ఉ.ఊ.ఒ.

238 1. భోజ్యమై – ద; భావ్యమై – వ. 2. భాగ్యమె – పెక్కు ప్రతులు.

240 1. ప్రేంకణంబును, ప్రేంఖణము - అని పాఠములు.

241 క. విశ్రుతవాద్యంబులు మం,జుశ్రుతి సంభావ్యగీత సుగతులు సదా
వాశ్రయములుఁ దజ్జన్యర,సాశ్రయములునై న యభినయంబు లెఱుఁగుదున్.

242 తే. ఇన్ని లెఱుఁగుల శ్రమము చేయింతుఁ జతుర, తావిహీనములై నపాత్రములనై న
[1]నట్టువొజ్జనై మెలఁగుదునగళులందు, నిపుణనై పథ్యవిధులకు నేర్తునధిప.

243 చ. అనుడు విషణ్ణమైన హృదయంబున గారవమొంద నై పుణం
[1]బున నుచితంబుమై నరసి పొచ్చెము లేమిఁ దదీయసేవ గై
కొనుటకు నిశ్చయించి తనకూఁతు విరాటుఁడు పిల్వఁ[2]బుచ్చె న
ర్తనమునకై బృహన్నలకుఁ దత్పరతం దగ నప్పగింపఁగన్.

244 వ. ఇట్లు రావించిన.

245 సీ. [1]అల్లదనంబున యనువుమైకొనఁ జూచు నడపుకాంతికి వింతలొడవుగాఁగ
వెడవెడ[2]నూఁగారు వింతయై యేర్ప[3]డఁ దారని వళులలోనారు[4]నిగుడ
నిట్టలఁద్రోచుచు నెలవుల కల మేరలెల్లను [5]బిగియొక్కి యేర్పడంగఁ
దెలుపును గప్పును [6]వెలయంగ మెఱుఁగెక్కు తారకంబులఁ గల్కితనము
[7]దొడరఁ

ఆ. జరణములును నడుముఁ జన్నులుఁ గన్నులు, జవ్వనంబు చెన్ను నివ్వటిల్లు
చునికిఁ దెలుపుచుండ నుత్తర చనుదెంచె, [8]నలరువిలుతు పువ్వుటమ్ములోలె

246 ఆ. వచ్చికొలువుసొచ్చి నెచ్చెలిపిండు నం, తంత నిలువఁబనిచి యల్లనల్ల
గదిసి ప్రౌఢవనిత కై వడి ముద్దియ, ముద్దువుట్టఁ దనకు మ్రొక్కుటయును.

---

242 1. నటులకొజ్జనై – ట; నట్లవొజ్జనై – ప.ల.శ ; నటులయొజ్జనై – అ.వ ; నాట్యయొజ్జనై –వ (రూపము చింత్యము) ; నటన వొజ్జనై – వ. ఇచ్చట ఒజ్జఅనుటకు ఓఱురూపము కొన్నిప్రతులలో కనబడుచున్నది.

243 బును చరితంబుమై నరసి – న. 2. బంచె – పెక్కుప్రతులు.

245 1. అల్లఁదనంబున – భాసం. వీ.శ.ష ; అలసదనంబున ననువు – వ. 2. నూగారు – అ.ఆ.గ.ట.ద.శ.ష. 3. డవారని – న ; డు డారసి – ఉ ; డుదారసి – శ. 4. మిగుల – చ. 5. జిగి – ఉ.ద.న.వీ.ష. 6. బెరయంగ – ఆ.గ ; గల యంగ – అ.ఏ.మ. 7. తోడ, గదుర, నిగుడ – అని పాఠములు. 8. నలర నేయు పువ్వుటమ్ములోలె – ట ; నలర నెలయు పువ్వుటమ్ములోలె – ఏ.చ.

247 చ. తిగి[1]చి కవుంగిలించి జగతీవిభుఁ డక్కమలాయతాక్షినె
మ్మొగము మొగంబునం గదియమోపుఁ గరాంగుళులం గపోల మిం
పుగఁబుడుకుం బొరింబొరి నపూర్వవిలోకన మాచరించుఁ గ
ప్పగు మృదుమౌలి నుజ్జ్వలనఖాంకురచేష్టయొనర్చునర్మిలిన్.

248 వ. ఇవ్విధంబునం దన గాదిలికూఁతు నుపలాలించి బృహన్నలదెసం గనుంగొని సాదరదర[1]హసిత రుచిరాననుండై యిమ్మగువ నీకు నాటగుపందగు పాత్రం[2]బగునేయని యడిగి తత్ప్రీతివచనంబుల యందలి నాగరికత్వంబు నకుఁ జిత్తంబురంజిల్ల మధురసల్లాపంబుసేసి కర్పూరసహితంబగు తాంబూలంబు వెట్టి చిత్రంబులగు చీనాంబరంబులిచ్చి మణిమయంబులగు నాభరణంబులొసంగి సంభావించి యవ్విభుండు.

249 ఆ. నీవు చతురమతివి నీకు నిక్కన్నియ, నప్పగింపనేల యైనవాడు
[1]హృదయ మతులు దీనియెడఁ[2]గడు నార్ద్రమై, యుండుఁ గానఁ [3]జెప్ప
కుండరాదు.

250 క. నెచ్చెలులతోడ నెంతయు, [1]మచ్చిగఁ దన యిచ్చ[2]నాడ మరిగినయదియై
విచ్చలవిడి నింతకు ము,న్నిచ్చేడియమెలఁగు శిక్షయెఱుఁగదుసుమ్మీ.

251 ఆ. బాల కేలిమీఁది భరము క్రమంబున, విడువఁ గళలయందు వేడ్క[1]సొనిపి
నయముతోడ [2]నర్తనంబుల శిక్షింపు, నెలఁతకేడుగడయు నీవ[3]కాదె.

---

247 1. చియు కొగలించి – ఉ.ప ; చటుకొఁగిలించి – శ.

248 1. స్మితరుచి నాననుడై – పెక్కు తాళపత్రప్రతులు. 2. బు జేయుమని – ఏ.టి.

249 1. హృదయమలరి – ఉ.ఐ.వి ; హృదయమలరు – న.శ.ర.స. 2. గరుతార్ద్రమై యుండుగాన – ఊ. 3. చెప్పకుండరాదు – పెక్కుప్రతులు ; జేర్పకుండ రాదు – వా.

250 1. మచ్చిక – కొన్నిప్రతులు. 2. నాట – అ.

251 1. మిర – వ. 2. వర్తనము – ప. 3. కావె కొన్ని ప్రతులు.

252 చ. అని యుచితంబుగాఁ బలికి యంగనహా స్తముఁబట్టి తత్కరం
బునఁ గదియించి నీ గురువుఁబో లి తగం గొనియాడు మెట్లుసె
[1]ప్పినటుల భ క్తిమై [2]నడపు పెం పెసలారఁగఁ గూడు గూర చం
దన కుసుమాదులుఁ నడపి తప్పక యారసి గారవింపుమీ.

253 ఆ. ఎల్ల చుట్టములును దల్లియుఁ దోడును, [1]జెలియుఁ బరిజనంబుఁ జెలువ నీకు
గురువ యింక నొక్క కొఅఁతయు లేదిందుఁ, జేరి బ్రదుకు బుద్ధి[2]గౌరవమున.

254 క. మన యింట [1]నిచ్చ టచో్చ, టనకెచ్చట నై న నీ బృహన్నల మెలఁగం
జని[2]యెడు మానిసి తనమన, మున కిమ్మగు నట్టి చరితమున వ ర్తించున్.

-: నకులుఁ డశ్వపాలకుఁడై విరటుఁ గొల్వ వచ్చుట :-

సం. 4-11-1

255 వ. అని యిత్తెఱంగున నయ్యిరువుర [1]నొండొరులకు [2]నప్పగించి పుచ్చిన యనంత
రంబ నకులుండు.

256 ఉ. అంబుజముల్ సముద్య దరుణాంశునిఁ గన్న విధంబునఁ వికా
సంబున [1]నుల్లసిల్లి జన చారు విలోచనముల్ నిజోజ్జ్వలాం
గంబున కర్థిమై నభిముఖంబులుగాఁ జను[2]దెంచి దై వయో
గంబున భూ విభుండు తురగంబులఁ దేరఁగఁ బంచి చూడఁగన్.

257 వ. ఆస్థానంబున [1]సేరవచ్చి ఘోటకంబుల నుపలఁపించు చున్నన న్న రేంద్రుండు
గనుంగొని పరిజనంబుల కతనిం జూపి.

---

252 1. ప్పినటుల – కొన్నిప్రతులు. 2. నడువు – అ.శర.ష ; నడవు పెంపెస
లార – ఉ సం.

253 1. జెలులు – త.వ. 2. గారవమున – కొన్నిప్రతులు.

254 1. నిక్కడక్కడయనకెచ్చో – అ.ఈ.ఊ. 2. యెడునెరమానిసి మనమున –
ఊ.మ.వ.

255 1. నొండొరువులకు – కొన్నిప్రతులు. 2. నొప్పగించి – న.

256 1. సిల్లుజన – కొన్నిప్రతులు. 2. దెంచెదై వ – కొన్నిప్రతులు.

257 1. న – పెక్కుప్రతులలో లేదు.

258 క. ఇతఁడెవ్వడొక్కొ[1]రూపు ని, రతిశయమై మనమునకుఁ బ్రియంబొసఁగెడుఁజూ
చితిరే చిత్తంబు నుదా, త్తత గానఁగ నయ్యెడున్ వదనమున భంగిన్.

259 క. తురగంబులఁజూచువిధం, బరయఁగ నితఁ డశ్వ[1]విద్య యందు నిపుణతా
స్ఫురణము గలవాఁడగు బం, ధురమూర్తి పరాక్రమాన్వితుఁడు గానోపున్.

260 క. మిరెఱిఁ[1]గినఁ జెపుఁ డీతని, పేరెఱుఁగని యట్టులైన [2]బెంపారంగాఁ
జేరంజని యల్లన యొకఁ, డారసి యెఱుఁగంగ వలయు ననుసమయమునన్

261 క. చేరఁ జనుదెంచి పాండవ, వీరుఁడు మత్స్యాధిపునకు వినతుండై దే
వా రాజవాహనము లగు, వారువముల నరయ నేర్తు వల నేర్పడఁగన్.

262 వ. దామగ్రంథి [1]యనువాఁడ నాకు [2]నశ్వవిషయం బయిన విచక్షణత్వం బెల్లనుం
గల దవధరింపు మని యిట్లనియె.

263 సీ. అవయవలక్షణం బాయుఃప్రమాణంబు గర్భంబు లింగితా[1]కారములును
మాత్రాంతరము వయోమానంబు దేశ కాలోచితాహార ప్రయోగభంగి
[2]జాత్యనురూపశిక్షావిధి క్రమగత వ్యాయామ [3]సాత్వ్రప్రవర్తనంబు
ప్రమద విషాదాది బహువిధచిత్తధర్మము పోషణప్రకారము చికిత్స

ఆ. [4]పరిచితములు ధరణి పాల నీముందట, రూపురేఖ మెఱయఁ జూపనేర్తు
బవరమైన నాకుఁ బనియేమి యనఁ జేతి, బలిమి కలిమి నెఱపఁ దలఁపు గలదు.

---

258 1. రూపున నతిశయమై (?) — కొన్నిప్రతులు.

259 1. శిక్ష — స.

260 1. గి చెప్పుడీతనిపేరె — ఉ.ఒ.న ; గిన చెప్పుడితని — కొన్నిప్రతులు. 2. బెంపారగ దాజేరం — న.

262 1. యనునామంబుగలవాడ — న. 2. నశ్వశిక్షావిషయంబయిన — బ.

263 1. కారణంబు — వీ.శ.ష. పెక్కుప్రతులు. 2. జాత్యానురూప — శ. కొన్ని ప్రతులు (రూపము విచార్యము). 3. సాత్వ్రప్రవర్తనంబు — వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు ; సాధ్య — ఉ.స ; సత్వ — త.స ; సవ్య—న ; సాత్మ్య — వా. 4. పరిచయములు — వీ.శ.ష. కొన్నిప్రతులు.

264 వ. అనిన విరాటుం డతని కిట్లనియె.

265 క. నీకుఁదగు పదవి [1]యిచ్చెద, నా కలిమికి నెల్ల రఱుణం బొనరింపం
గాక హాయ [2]శిఱుకుఁడవగు, నా కొలఁదియె యిట్లుపలుకు టనుచిత మరయన్.

266 ఆ. [1]అనుడు నకులుఁ డిట్టు లను దేవ తమతమ, నేర్చు పనుల[2]వెంట నెగడి బ్రదుక
వలయుఁగాక [3]నగరఁ దలము దప్పినమెలం, కువల [4]కొలువు లియ్య కొనుటఁ
దగునె.

267 ఉ. ధర్మసుతుండు [1]వెంచెననుఁ దాన తురంగమశాస్త్ర [2]శిఱుకుం
గర్మముఁ జేసి యాత్మతురగంబుల కెల్లను నన్న [3]యుక్తుఁగా
నర్మిలి నిల్పి యీగియుఁ బ్రియంబును నాయెడ [4]నాఁడు నాఁటికిం
బేర్మి వహించుచుండ నడపెందనతమ్ములలోని వానిఁగన్.

268 క. ఆవిభుఁడు రాజ్యసుఖలీ, లా[1]విముఖత వెడలి బంధులం దొఱఁగి యధే
[2]ష్టావాసత బ్రుంగుడువడి, పోవుట నెచ్చోటఁగడుపుఁ బ్రోతునొ యనుచున్.

269 క. తిరిగితిరిగి లోకోత్తర, చరితుఁడు సుజనుండు మత్స్యజనవిభుఁడు యుధి
ష్ఠిరునట్ల యనఁగ విని నినుఁ, గరమను రాగమునఁ గొలువఁగా నియ్యెడకున్.

270 క. చనుదెంచి కాంచి నానే,ర్చిన తెఱఁగున విన్నపంబు సేసితి నన్నుం
బనిగొనఁ [1]దలఁచిన [2]నేలెడి, దను మానము గలిగె నేని నరిగెద నధిపా.

---

265 1. యిచ్చిన – కొన్నిప్రతులు. 2. శిఱుకుండన(ను)నా – వ.వీ.ను.

266 1. అనిన – కొన్నిప్రతులు. 2. వలన – పెక్కుప్రతులు. 3. నగర – ప్ర. నగరదనముదప్పిన — ప ; నగరవలనునప్పిన – న. కొలువులియ్య – గ.వీ; కొలువులియ్య – పెక్కుప్రతులు ; కలుపులియ్య – వా.

267 1. మెచ్చినను – ల. కొన్నిప్రతులు. 2. శిఱులం – పెక్కుప్రతులు. 3. ముఖ్యగా చ
4. నాడు నాటికిం – పెక్కుప్రతులు ; నాఁటినాఁటికిం–వా.

268 1. విభవముఱెడలి — ద.న. 2. చ్చావాసత – న.

270 1. వలసిన – న.వ ; వలచిన – చ. 2. నిలిచెదనను – శ.శర.ష ; నేలుమ యను మానము – వీ.

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
(V.R.NARLA)
D.P.R.I.
Acc. No.

271 వ. [1]అనవుడు.

272 ఉ. ఆ నరనాథుఁ డిట్లనియె నశ్వములం బరికించి యున్కి యిం
[1]పేని తురంగశాలలకు నెల్లను ముఖ్యుఁడవై తదీయ నా
[2]నియత [3]ప్రకార కరణంబులఁ [4]గ్రిమ్మరుచున్న వారి ము
న్నే నెటు లట్ల నీ వరసి యిచ్చ మెయిం బని గొమ్ము [5]నెమ్మితోన్.

273 క. అని చెప్పి [1]యధిక [2]సమ్మా, నన పూర్వము గాఁగ మత్స్య నరపతి మాదిన్.
తనయుఁ దగ నిలిపె నాతఁడు, తన మదిఁ బ్రియమందె నతని తమ్ముండంతన్

–: సహదేవుఁడు గోపవేషంబున విరటుఁ గొల్వ వచ్చుట :–

సం. 4–9–1

274 క. [1]భావన శాంతత్వము నిజ, భావంబున [2]సూక్ష్మలతయుఁ బ్రకటంబులు గా
[3]నా విధుఁడు మనుజ వేషుం, డై వచ్చెనొ శిఖి శరీరి యయ్యునొ యనఁగన్.

275 క. [1]తలుగుల పొదియొకదెసఁ బె, య్యలదా మెన యొక్కవలన ననువై యుండన్
మొల మోపి పెక్కు చుట్లన, బలుద్రా[2]టం జుట్టి గోప [3]భావం బలరన్.

276 చ. నును సెలగోల చేకొని మనో[1]హరమౌ తనమేను రాజు చూ
పును బ్రజ చూడ్కులం దిగువఁ బుష్కరపత్ర నిభంబు లై న[2]లో

---

271 1. అని పలికిన – ద.

272 1. పేనిదురంగ – వి.ష. 2. నియతి – ప.ల.వ. 3. కారముననందు ల – ఊ.
4. గ్రుమ్మరుచున్న – ఇ.ఎ.గ.డ. 5. పేర్మితోన్ – కొన్ని ప్రతులు.

273 1. యేలెసన్మాన – ఆ.ఇ.గ. 2. సన్మానన – పెక్కు ప్రతులు.

274 1. పావనశాంతత్వము – ఈ.ఉ.ఎ.ఐ.ద.ల.వ.వి.శ.స. 2. సూక్ష్మతయును – ఈ.ఊ.ఏ.డ.వ ; సూష్మలతయు – ల. 3. విభుడు – కొన్ని ప్రతులు.

275 1. పలుపులపొది – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. ద్రాళ్ళంజుట్టి – కొన్ని ప్రతులు.
3. భావముమెలయన్, భావంబమరన్ – అని పాఠములు.

276 1. హరమై – పెక్కు ప్రతులు ; హరమౌ – చ.సూ. 2. లోచనములు మూర్తి

చనముల మూర్తి దెల్పఁగ స[3]సంభ్రమతం జను దెంచె నల్ల న
ల్లన వెడఖీతి దోఁప జనులఁ [4]వెగడయ్యెడు దృష్టిఁ జూచుచున్.

277 వ. ఇట్లు వచ్చి మత్స్యమహీవల్లభు నంతంతం జేరి వినయావనతుం డగుచు నిట్లనియె.

278 క. నీ[1]పసులఁ గావఁ బెట్టుము, [2]భూపాలక నన్ను నేను బూని యరసినఁ
[3]గోపంక్తులు రుజవడ వొరు, చేపడ వెన్నఁడును [4]డప్పిఁ జేడ్పడ [5]వెచటన్.

279 తే. [1]తొఱఁగు వో కుండ మెకములు గఱవకుండఁ బాఁడి దఱుఁగక యుండ [2]నా
పాటి గొల్ల
[3]లిచ్చ మెచ్చ నీ దృష్టికి నెక్కఁ గదుపు నరయనేర్తు నన్నేలుము ధరణినాథ.

280 వ. అనిన విరాటుండు పాండ[1]వావరజున కిట్లనియె.

281 ఉ. ఎక్కడి మాట గొల్లతన మించుక యేనియు లేదు [1]నీ దెసం
జక్కని మేను నీ[2]గఱువ చందముఁ [3]గాంతియుఁ జూడ వచ్చినఁ
[4]నిక్కువ మీవు సూర్య శశి నిర్మల వంశజు లైన రాజులం
దొక్క మహానుభావు తనయుండవు గావలయుఁ నరోత్తమా.

282 ఆ. వలయు పదవి యందు నిలిచి నారాజ్యమం,తయును జక్కఁ బెట్టి నయము విక్ర
మంబు నడపు [1]నంత మానిసివై యుండి, [2]కుచ్చితంపు బ్రదుకు గోరఁ దగునె.

దెల్పగ – ల. కొన్ని ప్రతులు. 3. సంభ్రముడై – వ. 4. వెడగయ్యెడు, వెరగయ్యెడు – అని పాఠములు ; వెడగయ్యెడి – ల.

278 1. పనుల – ల. 2. భూపతిలక – వ.స. 3. గ్రేపులు రుజలంబడవు – వ. 4. దప్పి – కొన్ని ప్రతులు. 5. వెందున్ – వ.ష.స.

279 1. తరు (ఱు) గు వోకుండ – అ.ఈ.ఏ.ఐ.ఓ.ట.వ ; తొఱవవోకుండ – ష ; తొరగువోకుండ ..... గరవకుండ – శ. 2. నాతోడిగొల్ల – ఆ. 3. లెల్ల మెచ్చ – పెక్కు ప్రతులు.

280 1. వవీరునకు – కొన్ని ప్రతులు.

281 1. నీయెడన్ – కొన్ని ప్రతులు. 2. గరువ (సాధురేఫరూపము) – శ.ష. 3. నాగరికంబు జూచినన్ – ఓ. 4. నిక్కమునీవు – ఆ.ఇ.ఊ.గ.వ.

282 1. పాటి – చ. 2. కుత్సితంపు – పెక్కు ప్రతులు.

283 వ. ఉత్తమ వాహనంబులు మహనీయాయుధంబులు నిచ్చెద మత్స్యదేశంబున భవదభిమత[1]స్థలం బొసంగెద [2]మదీయమండలసేనాపరిపాలనంబు సేసి వర్తిల్లుము.

284 క. అనవుడుఁ బాండునృపాలక, తనయుఁడు, మ్రొక్కుచు విరాటధరణీశున కి
ట్లను హీనకులుఁడ బాలుఁడ. మను[1]నాగరికంపుఁ గార్యముల వెరవెఱుఁగన్.

285 ఆ. పసులఁగాచికాని బ్రదుకఁ గౌరవులప్రాఁతలము మున్ను నేను ధర్మపుత్తి
పఱుగణంబు నెల్లఁ బాలింతు నమ్మహీ, వరునిచిత్తమునకు వచ్చు[1]వాఁడ.

286 వ. తంత్రీపాలుం డనంబరగినవాఁడ నాచేతం[1]గ్రేపులు పురాణించుటం జేసి [2]కొండొకకాలంబునన కదుపులం బెనుతు నేనగునని కైకొనిన యాఁబోతు పంచితంబు మూర్కొనినను బైగాలి[3]వీచినను గొడ్డునకైనం జూలు నిలుచు [4]నుంగిడి [5]యదురుఁద్రిక్కయనువానికి నాపేరు చెప్పినంజాలు మటియును బసికివలయు తెఱంగులెల్ల నెఱుంగుదు వేఱొక్క పనికిం గాను [6]గాని [7]యే నీవెంట నీమనసు వడయంజాలుదు నావలనం బ్రయోజనంబు గొన వలయునేని నొండుమాటలు దక్క పసులం బరికింప నియోగింపుము.

287 చ. అనుటయు నెట్టకేలకు ధరాధిపుఁ[1]డట్టులకాకయంచు నా
తని వదనంబు చూచి యుచితం బగునేనిఁ బ్రియంబ[2]యేని నె
ట్లును గురుకార్యవర్తనములుఁ రుచియింపక యుండునేని గో
ధనములకెల్ల రక్షణముఁ దత్పరతం దగఁ జేయు ముఖ్యతన్.

---

283 1. ఫలంబొ — వ.శ. 2. మదీయసేనా — ఏ.ఓ.ట,డ.త.వీ.ష ; మదీయ మండల పరిపాలనంబు — శ ; మదీయ సేనామండల — కొన్ని ప్రతులు.

284 1. నేగరువంబు గార్యముల — వ.

285 1. నట్లు — ఐ.డ.

286 1. గ్రేపులురాణించుట — గ.చ.జ ; గ్రేపులు పురణించు — వ. 2. కొండుక కాలంబున — అ.ఆ.ఊ.ఏ.ఒ. 3. నిలిచినను, నినిచినను, వచ్చినను — అని పాఠములు. 4. నుంగిటి — పెక్కు ప్రతులు. 5. యదరు — కొన్ని ప్రతులు. 6. గాని — కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 7. యీపనివెంట — ఉ.ఐ.

287 1. డట్టగుకాక — స ; డట్లనకాక — అ.వ ; డట్లగుకాక — ఆ.ఇ.గ. 2. యేని యెట్లును — ఊ.ఏ.ఐ.

288 క. మున్నగలగోపవర్గము, నిన్నంగని కొలిచి భక్తి నీపని సేయఁ
[1]మన్ననమానిసివై నీ, వున్నంగడు [2]మేలకాక [3]యొప్పమి గలదే.

-: ద్రౌపది సైరంధ్రీవేషమున సుదేష్ణఁగొలువవచ్చుట :-

సం. 4-8-1

289 వ. అని పలికి యతని యభిమతంబు [1]సలిపి నిలిపె నట్లయ్యేవురును విరటుం
[2]గొలిచి నిలిచిరి తదనంతరంబ.

290 క. గారవమున నిజదేశా,చారముమై [1]నల్లియున్న [2]జడ యగు కబరీ
భారంబు[3]విచ్చి[4]తుఱుముగ, సైరంధ్రీజాతివేష సముచితభంగిన్.

291 క. వలపలిదిక్కున కించుక, మలఁగంగాఁ[1]దుఱుమిడి కుఱుమాపుడుఁబుట్టం
[2]బలవడఁగట్టి [3]జరఠవ,ల్కలమున [4]నెవ్వీఁగుఁజన్నుఁగవ [5]గప్పితగన్.

292 క. పరిచారికాత్వ రేఖా, పరిణతి దనమేన [1]నచ్చుపడ భావనకుం
దిరమై తలకొను నంతఃకరణముతోఁబురము ద్రుపదకన్యక చొచ్చెన్.

---

288 1. మిన్నకచనుమానిసివై – వ.శ. 2. మేలుకాదె, యొప్పగునదియున్ – ల.స. 3. యొప్పగునదియున్ – పెక్కు ప్రతులు.

289 1. వడసి – ఐ.ఓ. 2. గొలిచి నిలిచిరి తద – ఆ.ఇ.ఊ.చ.త.ద.బ.వ ; గొల్చిరి తద – వా. కొన్ని ప్రతులు.

290 1. నణగియున్న, నమరియున్న, కలిసియున్న – అని పాఠములు. 2. జటియగు – శ.ష ; జటయగు – వ. 3. విడిచి – అ.ఈ.ఊ.ఏ.ట. 4. తురు (ఱు) ముగ – వి.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు ; తిరముగ – వా.సూ.

291 1. దుఱిమి కుఱుచమాపుడు – ఉ.ల.శర.ష ; దుఱిమికురులు – అ.ఊ.ఎ.ఓ. చ.వీ ; తుఱిముకుఱుచు – స ; కొప్పుదురిమిమాసిన పుట్టం – వ ; మికుఱువు మాపుడు పుట్టం – ఆ.ఇ.డ.వ ; దఱిమికుఱుచమాపుడు – గు. 2. బలవడగగట్టి నిజవల్కలమున – ఊ.ఎ.ద. 3. జటావల్కలమున – వ.వీ.శ.ష.స. 4. నును బిగువుచన్ను – స ; నబ్బిగువుచన్ను – ల.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు ; బిగిగుబ్బచన్ను – కొన్ని ప్రతులు. 5. గట్టితగన్ – వ.

292 1. నచ్చువడు – వా. కొన్ని ప్రతులు ; నచ్చుప (వ) డ – ఉ.చ.శ.ష.

293 వ. ఇట్లు [1]సొత్తెంచి.

294 సీ. పఱు[1]మొయిల్ గప్పినఁ బాడటి నుఁగాంతి [2]గదలిన యమృతాంశు కలయుఁబోలెఁ
బెనుమంచుమీఁదఁబర్విన వికాసము [3]దప్పి చెలువు [4]గుందిన సరోజినివిధమున
ధూమంబు [5]వొదివినఁ దుఱఁగలి మెఱుగులు నలఁగి మాసినదీపకళిక [6]పగిది
ధూళిపైఁ [7]బొరసినఁ దొంగలించుటమాని లావణ్యమెడలిన లతికభంగి

తే. గంధకారికావేషంబు కతన మూర్తి, యుజ్జ్వలత్వంబు [8]మఱువడియుండఁ బాండు
తనయమహిషి [9]యంచితగతిఁ జనఁగ రాజ, వీథిఁ బౌరజనంబు లవ్వెలఁదిఁ జూచి.

295 ఉ. రోహిణియొండె నొండెను నరుంధతిగాక మనుష్య[1]జాతియే
యీ హరిణాక్షి [2]చెల్వమున [3]నేడ్తెఱ చూడ్కులు నాఁచికోల కా
దాహితగౌరవం [4]బగు[5]శుభాంగము తేజముఁజూడ బుద్ధి సం
దేహముఁ [6]బొందుచున్నది సతీ[7]జనులిట్టిరె యెజ్జగంబులన్.

296 వ. అనుచు నంతంతఁ జేరి.

---

293 1. సొత్తెంచి – పెక్కు ప్రతులు; సొచ్చిన – వా.

294 1. మొగుల్ – పెక్కు ప్రతులు. 2. గడచిన – ఆ.ఇ; కందిన – చ; కలగిన – ఒ.శ; తలరిన – వ. 3. దక్కి – చ.ట.త. 4. గందిన – కొన్ని ప్రతులు. 5. గదిరిన – న; బొడమిన – వ. 6. భంగి – కొన్ని ప్రతులు. 7. గదిసిన, దొరసిన – అని పాఠములు. 8. మార్పడి – ఓ,శ.వ. 9. యుచితగతి – కొన్ని ప్రతులు.

295 1. మాత్రయే (మే) – ఏ.ట.ల.స. 2. కింతచెలువేడ్తెర ఓ•న; కింతచెలువేర్పడ – అ.ఈ.ఊ; చెల్వమునునేడ్తెఱ – ఆగ; చెల్వమున కేడ్తెఱ – వి శ.ష. కొన్ని ప్రతులు; 3. కేడ్తెఱఁ జూడ్కులు – వి.ష; నేడ్తెరఁ జూట్కులు – ఇ.శ. 4. బును శుభాంగము – ఇ.ఒ.గ.వ. 5. శుభాంగముతేజము – ఊ.ద.శ.ష; శుభాంగముఁ దేజము – వా. 6. తోచుచున్నది – ల; నొందుచున్నది, చెందుచున్నది – అని పాఠములు. 7. జనులిట్టిరె – ఉ.ఎ.ఒ.గ; జనులుండిరె (యుందురె) – అని పాఠములు; జన మిట్టిదె – వా.

297 క. నీవెవ్వ రేమిపనికై, [1]యేవలనికిఁబోవుచునికి యిది నావుడు న
ద్దేవియు [2]సౌముఖ్యము [3]సద్భావంబును దోఁప నుచితభంగిఁజెప్పెన్.

298 ఆ. [1]ఏను [2]గట్టువాలుదాన నాకెవ్వరు, కడుపుకూడు వెట్టి[3]కట్టఁజీర
యిచ్చి [4]సాకతమున నేలుదు రట్టివా,రలకుఁబనులుసేసి మెలఁగుబుద్ధి.

299 క. వచ్చితి ననవుడు విని జను, లచ్చెరువును సందియంబు [1]నడరెడు మదితో
నిచ్చెలువ గడుపుకూటికి, [2]నెచ్చటనే నిలుచునట్టె యిది [3]పలుకగునే.

300 వ. అనుచుం గనుంగొనుచు [1]ముసురుకొనిచనుచుండం బాంచాలరాజ
నందన రాజమందిరంబు చక్కటికి [2]నరుగు నవసరంబున.

301 క. ముదమొదవ రమ్యవార్ష్ణ్యము, [1]తుదినిలువునఁ బ్రణయసఖుల[2]తోడ విహారా
స్పద మగునెలవున మెలఁగెడు' [3]సుదేష్ణతజ్జాలకములఁ జూచెంబ్రీతిన్.

302 వ. ఇత్తెఱంగున మత్స్యరాజ మహిషి [1]ద్రౌపది నాలోకించి కుతూహలంబున.

---

297 1. యేవలనం – స. పెక్కుప్రతులు ; యేవెంటన్ – ల.స. 2. సౌమ్యంబును – ఆ.ఇ.వ. 3. సద్భావంబును – పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులు ; సంభావనముందోప - వా. కొన్నిప్రతులు.

298 1. ఒంటిపాటుదాన నొరులు నాకెవ్వరు – శ ; యేను నొంటిపాటుదాన – వ. 2. గట్టివాలు – ఐ.ద.ల.ష.సూ ; గట్టిపాటు – ఏ ఒ.ట ; గష్టపాటు – ఎ ; నొకరి పాలు – ఆ.ఇ. 3. కట్టకోక – వ. 4. సాచరముగ – ఐ.చ.వ.

299 1. నండెడు, నలరెడు – అని పాఠములు. 2. నెచ్చటనైన నిలుచునట్టె యిది – స ; నెచ్చోటనునైన నిల్చుటిది – ద. నెచ్చోటన్నిల్చునట్టె – ల. కొన్ని ప్రతులు. 3. తగవగునే – ఎ.ద.ల.

300 1. ముసరికొని – ల.వా. కొన్ని ప్రతులు ; ముసురు – ద. 2. నరుగుదెంచు సమయంబున – త.

301 1. తుద నెలవున – ల. 2. తోడివిహారా – శ.ష. 3. సుధేష్ణ – శ.ష. పెక్కు తాళపత్రప్రతులు ; చిత్రశాలాప్రతియందును సోరన్సన్ మహాభారత నామ కోశమునందును , కుంభకోణప్రతియందును 'సుధేష్ణ' యనియే కలదు.

302 1. ద్రౌపదీదేవి – వా కొన్నిప్రతులు ; ద్రౌపది నాలో – కొన్నిప్రతులు.

303 ఉ. ఎక్కడనుండి యెక్కడకు నేఁగెడినో యిది యొక్క కాంత రూ
పెక్కుడు [1]పెంపు సొంపు మన కేర్పడుచున్నది దా[2]వినీతయై
స్రుక్కుచు నీచ [3]భామినుల [4]చొప్పునఁ బల్కెడుఁ బౌరులుం గడుఁ
వెక్కసమంది చూచెదరు [5]వేగమ తోడ్కొని రండు నెమ్మితోన్.

304 క. అని పలికి పనుపఁ [1]బ్రౌఢాం, గన లిరువురు వోయి ద్రుపద కన్యకతో ని
ట్లనిరి[2]విరాటుమహిషినిఁ, దనపాలికిఁ బిలువఁ [3]బంపె దయ[4]పెంపెసఁగన్.

305 వ. అనవుడు.

306 క. తన [1]తల సీర యరసి య, వ్వనితారత్నంబు [2]వినయవైభవము [3]సతీ
[4]తను వొందిన చందంబునఁ, జని యెం గేకయసుతానుచారికలబడిన్.

307 వ. ఇవ్విధంబునం జని [1]సౌధంబు నుపరిభాగం బెక్కి.

308 సీ. పదతలంబుల [1]కెంపు పరగిన తలము [2]కుంకుమలిప్తమైన చందము వహింప
నంగంబునునుఁగాంతి యడరినగోడలు వేదులు మణిమయ విధము నొందఁ
గనుఁగవ మెఱుఁగులు [3]గదిరిన[4]ముందర పుష్పోపహారంబు పొలుపుఁ[5]దాల్ప
[6]వేనలికప్పు పర్విన[7]మీఁదు నీలదుకూలంబు మేల్కట్టు కొమరు [8]వడయఁ

---

303 1. తెంపుసొంపు — ల. 2. వినీతిమై — బ. 3. కామినుల — ల. 4. సొంపున — చ.వ. 5. వేగమె — కొన్నిప్రతులు ; వేగము — వ.

304 1. పౌరాంగనలిరువురు — ఒ.గ. 2. విరాటమహిషి — శ.ష. పెక్కు ప్రతులు ; 3. బంచె — ల. కొన్నిప్రతులు ; బంపె దద్దయునెమ్మిన్ — అ. 4. సిగురొత్తన్— ఉ.ల.స ; పెంపారన్ — ఐ.ద.న.

306 1. తలచీర — ఊ.డ.ద. భాకూ ; తలఁపునెఱసెనని — వీ.శ.ష.స ; పిలిచినపని యూరసి — వ.స. 2. దినవైభవము—ఏ. 3. తగన్—వ. 4. తనుబొందిన — అ.ఈ.ల.

307 1. సౌధోపరి — ఐ ఓ.చ.డ వ.

308 1. న — కొన్నిప్రతులు. 2. కుంకుమరసలిప్త చందము — కొన్ని ప్రతులు (పాఠము కుదురలేదు). 3. గదిసిన — డ.వ.శ.ష. 4. ముందల, ముందరఁబుష్పోప — అని పాఠములు. 5. తోప — ద.ల. 6. నెరికొప్పు విరిసిన నీలదుకూలంబు, మేల్కట్టుకొమరుల మిగులబడయ—ల. 7. నింద్రనీల — ఆ.ఇ.ఈ.గ ; మీద—ఐ.ఒ.ఓ.చ.ట.ష. 8. మిగుల —

తే. దాను జొచ్చిన కతన మత్స్యకీతీశు, నింట [9]నిమ్మెయిఁగ్రొత్తయొప్పెసక
మెసఁగ
నమ్మహాదేవి యున్నెడ కల్లనల్లఁ, బాండురాజ [10]తనూభవ పత్ని యరిగె.

309 వ. కేకయ రాజ నందనయును.

310 చ. కనుఁగొని [1]గారవంబును మొగంబునఁ [2]గేలఁ బురఃప్రసారముం
దనువున నమ్రభావమును దంతమరీచుల [3]సామి నిర్గ మం
బును [4]దమలోఁగడల్గొనఁగ భూరిత రాదర రేఖ నిందు ర
[5]మ్మనవుడు నంత నంత ద్రుపదాత్మజ సేరి వినీతి నిల్చినన్.

311 క. ఆపాదమస్తకముత, ద్రూపము వీక్షించుచుం గుతూహల మడరన్
భూపాల మహిషి యిట్లను, నాపొలఁతుకతోడ [1]నుచిత మయ్యెడి భంగిన్.

312 ఆ. [1]ఏది కులము నామ మెయ్యెది యెవ్వరి, దాన వేమి పనికిఁ బూని యిప్పు
[2]డెచటుబుద్ధిఁదలఁచి యేఁగెదవింతయు, నెఱుఁగఁ జెప్పు మాకు [3]మెఱుఁగుఁ
బోఁడి.

313 వ. అనిన విని యాజ్ఞసేని యిట్లను నేను సైరంధ్రీజాతి సంభూత నభిధానంబు
మాలిని పురుషపంచక సనాథనై యుండుదు నొక్క కారణంబున నుద్ధతు
లగు విరోధులచేతం బతులసన్నిధిం దలవట్టి యీడ్వంబడి వనంబున కరిగి
వ్రతంబుమై[1] వల్లభ సహితంబుగా [2]వన్యాహారంబులం గాలంబు గడుపుచు
బ్రహ్మచర్యంబు [3]నడపితి నిటమీఁద నియమాచరణంబునకు నొక్క సంవత్స

కొన్నిప్రతులు. 9. నెమ్మితోడను క్రొత్త – వ. 10. తనూజులపణతి (పత్ని) యరిగె– అ.చ.

310 1. గౌరవంబున – కొన్ని ప్రతులు. 2. గేలుపురఃప్రసార – పెక్కు ప్రతులు ; గేలుఁ బురఃప్రసార – వీ.ష. 3. సాధునిర్గమం – కొన్ని ప్రతులు. 4. తనలో– వా. కొన్ని ప్రతులు ; తమలో – పెక్కు ప్రతులు. 5. మ్మనుటయు – ఆ. ఇగ.వ.

311 1. నిష్టమయ్యెడు – డీ.

312 1. ఏమికులము – ఈ.చ.వ ; ఎద్దికులము – కొన్ని ప్రతులు. 2. డెటకుబుద్ధి – ఒ.స; డెచటనుండుబుద్ధి – కొన్ని ప్రతులు ; డెచటనుండదలచి – వ. 3. నిగురు బోణి – అ.ఈ.ఓ.ద ; నిగురుఁబోడి – ల.శ.స.

313 1. మెయి – కొన్ని ప్రతులు. 2. వన్యఫలాహారంబుల – చ. 3. సలిపితి – ఓ.

రంబు [4]గొఱంత కలదు నీవు ధర్మ్మ[5]వర్తిని వని వినుటం జేసి నానేర్చుపనుల వెంట [6]నీకడ నిలువం దలంచి యిందు వచ్చితి ననవుడు సుదేష్ణ యిట్లనియె.

314 క. సుర గరుడ ఖచర విద్యా,ధర కిన్నర యక్ష సిద్ధ తరుణులలో నీ
వరయఁగ [1]నొక్కఁత[2]వగు ది,ప్పరికిం జనుదేరఁగతము లొంకక చెపుమా.

315 క. [1]అనుటయు [2]దరహసితము మో, మునకుఁదొడవుగాఁగఁబలుకు ముద్దియ యేఁగృ
ష్ణునిదేవి సత్యభామకుఁ, బనిసేయుదుఁదొల్లి పిదపఁ బాంచాలికడన్.

316 తే. తగవుమైఁ బరిచారికా [1]ధర్మములకు, నెల్ల జాలి [2]వర్తించితిఁ దల్లి వినుము
[3]నాకుఁ[4]బ్రాణంబుప్రాణమై నన్నుఁదన్న,కాఁగ భావించి యాదేవి గారవించు.

317 వ. నీవును.

318 క. [1]నీచములయ్యెడుపనులకు, నాచాలమి యెటిఁగి మన్ననకుఁ బాత్రముగా
నీచిత్తంబునఁగైకొని, యాచారము తప్పకుండ నరయుము నన్నున్.

319 వ. అని యిట్లుదేవజాతి యను సందియంబువాయం బలికి మఱియును.

---

4. గోరంత – ల. 5. వర్తివని – పెక్కుప్రతులు ; వర్తివౌటంజేసి – ల; పత్ని వని – ష. 6. నిక్కడ – వ. కొన్నిప్రతులు.

314 1. నొక్కతి – ల. కొన్ని ప్రతులు. 2. వగుటిప్పరి – ఆ.ఇ.ఈ ; వగు డిప్పరికి – ద.

315 1. అన దరహసితము దన – వీ; అనవుడు దరహాసము – ఆ.ఇ.ఈ.గ. 2. దర స్మితము, అని పాఠము.

316 1. ధర్మమునకు–కొన్నిప్రతులు. 2. వర్తిల్లుదు–ఓ.న. 3. నాదుప్రాణంబు–సూ. 4. మానంబుప్రాణంబు నన్ను–అ.

318 1. నీచపు బనులకు పనుపక నాచెలువముతెఱిగి – వ.

320 క. కలపములు [1]గూర్చ బహువిధ, తిలకంబులువెట్ట వింత[2]తెరువునఁ బలు పు
వ్వులు [3]గట్టికట్టి [4]ముద్దుగఁ, దలముడువఁగ సరులు [5]గ్రువ్వఁ దద్దయునేర్తున్.

321 మ. అనినం గేకయరాజనందన ప్రభూతాశ్చర్యయై యిట్లనుఁ
విను నీరూపముచూచి [1]మాన్యపతి యువ్విళ్లూరునే నెమ్మెయిం
బనిగొందుం దగ [2]నింతలుం దగిలి నీపైఁజూడ్కినెక్కొల్పినె
మ్మనముల్ విస్మయమందఁ జూచెదరు భామా పల్కులింకేటికిన్.

322 క. [1]దుర్భరయగు నినుఁ గర్కటి, గర్భము ధరియించునట్లు గైకొని నాకై
నిర్భరవిధ్వంస[2]దశా, విర్భావము దెచ్చుకొనుట వెరవై యున్నే.

323 ఆ. అనిన నీతలంచినట్లకా దేర్పడ, వినుము నాదుపతులు వెరవు లావు
[1]నలఘువిక్రమంబుఁ గలుగు గంధర్వు లే, మఱుర నన్ను [2]నొక్కమాత్రయైన.

324 క. నీచమతి నన్ను నెవ్వఁడు, సూచిన నారాత్రిలోనఁ జూతురు [1]దెగఁ దా
రాచపలు హరిహరాదులు, గాచిన బలవిక్రమము ల[2]ఖర్వములైనన్.

325 క. బంధుశతంబులు శౌర్యము,[1]దాంధములై శక్తి సంపదా[2]భీలములై
సింధురసదృశత నున్నను, సంధుల సంధు [3]లెడలించిచంపుదు రతనిన్.

---

320 1. గూర్చి – కొన్ని ప్రతులు ; కూర్చ – ఉ.సూ. 2. తెరగున – కొన్ని ప్రతులు ; తెఱఁగునఁ – శ.ష (శకటరేఫముతోడి రూపము). 3. గట్టఁగట్టి ముడువన్ – ష. పెక్కు తాళపత్రప్రతుల పాదము దీనికనుగుణముగ నున్నది ; దండగట్టనొప్పుగఁ – శ ; దండ గట్టగ నోపుదు – ఒ. 4. ముడువన్, మోడ్వన్ – అని పెక్కు ప్రతులు ; మోడ్వగ – సూ. 5. గ్రుప్పన్ – వ. కొన్ని ప్రతులు (రూపము పరిశీలింపఁ దగినది] ; గ్రుచ్చ – ఒ.

321 1. ప్రమానుపడి – ద. ఈపాఠమున కర్తృపదము కానరాదు. 2. వింతలై తగిలి – ల.

322 1. దుర్భరమగు నిను – కొన్నిప్రతులు. 2. దిశావిర్భావము – ఏ.చ.ట.ల.

323 1. నలవు – వ. 2. నిమిషమాత్రమైన – అ.వ.

324 1. తెగటారాచపలు – ద.ల (సంధి?) ; తెగగానాచపలు – వ. 2. గర్వమెలర్పన్, గంధర్వు లనిన్ – వ.

325 1. దాభీలములై – ఈ.ఓ.ఐ.వ.శ ; దాభీలతమై – వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. లు వెడల్చి – వ ; లు విదిల్చి – డ.

326 వ, [1]కావునఁబురుషులు [2]నాకడందేఁజూడను వెఱతు రదియునుంగాక.

327 క. నాచిత్తము [1]తాదృశులకు, గోచరమే యస్మదీయకులజన[2]సంశి
[3]ష్టాచారమహిమ యట్టిది, యే చెప్పకు [4]తద్విధాతిహీనవచనముల్.

328 చ. మనమున [1]నూఱడిల్లు మనుమానము [2]మానుము నన్ను నేలుమే
పనులు నుదాత్తనాగరికభంగుల నీమది కెక్కునట్లు నే
ర్పును భయభక్తులుఁ మెఱయ[3]రూపుగఁజేసెదఁ దజ్జ్ఞులైన స
జ్జనులు నుతింప వర్తనము సాధులు [4]వృద్ధులు మెచ్చఁజెల్వొదన్.

329 క. ననుఁ[1]గుచ్చితంపుఁబనులకుఁ, బనుపక యెంగిలికి లోనుపఱుపక తగు మ
న్ననతోడ నరయువారల, కనురాగమునెఱపి [2]నడతు రస్మత్పతులున్.

330 ఆ. అనిన సంతసిల్లి యద్దేవి సైరంధ్రి, నూఱడిల్ల బలికి యునిచికొనియె
నంతిపురము[1]చరిత కలవడ మెలఁగుచు, నుండె నవ్వధూటియును ముదమున.

331 క. ఇవ్విధమున నయ్యేవురు, నవ్వెలఁదియు సకలజనుల కజ్ఞాతముగా
[1]నవ్విరటు ప్రోలఁబ్రమదము, నివ్వటిల వసించి రుచిత ని[2]భృతత్వమునన్.

332 వ. అనిన విని వారలవర్తనం బటమీఁదఁ జెల్లిన తెఱం గెఱింగింపు మని యడిగిన.

333 ఉ. బాంధవశాత్ర వాకలిత భావభవా భవపాశ[1]బంధ సం
బంధ విరామ[2]రామ పరిపక్వవివేకనిరూఢ భక్తహృ

---

326 1. కావున పరపురుషులు – ఐ.వ.శ. 2. నాదెసం దేరిచూడ – కొన్ని ప్రతులు.

327 1. ధాత్రీశులగోచరమే – కొన్ని ప్రతులు. 2. సంరక్షాచార - శ.ష.స. పెక్కు ప్రతులు. 3. క్షాచరణ – ఒ.చ.వ.శ.ష. 4. తద్విధానహీన – వ.

328 1. శంకదక్కు – చ.వ.శ. 2. దక్కుము – పెక్కుప్రతులు. 3. పొల్పుగ – అ.ఊ.వ. 4. ప్రీతిగమెచ్చ – ఓ.డ.వ.

329 1. గుత్సితంపు – ఊ.గ.ల.శ. 2. కొలుతు – ల.శ.ష.స.

330 1. చేరికలవడ – వ.

331 1. నవ్విరటుపాల – చ.వ ; నవ్విరటుమ్రోల – ఓ.ద. 2. నియతత్వమునన్ – కొన్నిప్రతులు.

333 1. వల్లికాబంధ – స ; బద్ధసంబంధ – ఎ.ఐ. 2. కామ – కొన్ని ప్రతులు ;

[3]ద్గ్రంథి విభేదనా పరమకారుణికా [4]పరిపూర్ణదూర దుఃఖేందనపావకాయిత సమీక్షణ [5]నిత్యమహోద్భుతప్రదా.

334 క. అన్నమయత్వాది విరా, [1]మోన్నత వాఙ్మనసదూర యోగిస్మేరా
భిన్నాభిన్నాకార, చ్ఛన్నాత్మీయప్రకార జగదాధారా.

335 మాలిని. కమలభవ కిరీటగ్రామపద్మావలీ సం
గమసుభగ పదాబ్జా గాఢ[1]భక్తిప్రకార
ప్రముదిత ముని శశ్వద్భావనాగమ్యరమ్య
క్రమ పరిణతమూర్తీ శ్రీతశాఖాగ్రవర్తీ.

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధన విరాజి తిక్కన సోమయాజి ప్రణీతంబైన [1]శ్రీ మహాభారతము నందలి విరాటపర్వంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

నామ – చం ; 3. ద్గ్రంథవిభేదనా – వీ.స. 4. పరమాణుదూర – ఐ.చ. 5. నిత్య మహా – ష.స ; దైత్యమహా – ప.శ.స. కొన్నిప్రతులు ; చైత్యమహా – వా.వీ. కొన్ని ప్రతులు ; సత్యమహా – ద.

334 1. మోన్నతి వాఙ్మనస – ఎ.ఐ.చ.ప.వీ.శ.ష.

335 1. శక్తిప్రకారా – స ; భక్తిప్రకారా – పెక్కుప్రతులు.

336 1. శ్రీమహాభారతంబు నందలి – కొన్నిప్రతులలో లేదు.

—: o :—

శ్రీ మదాంధ్రమహాభారతము

విరాటపర్వము – ద్వితీయాశ్వాసము

1 క. శ్రీమద[1]పాం గాలోకన,[2]ధామ[3]సకృత్సంగ [4]రూఢ[5]తాదృశవిభవో
ద్దామాశ్రిత[6]లోకాలో, కామయ [7]నిర్హరణ[8]నిపుణ హరిహరనాథా.

2 వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమే[1]జయున కిట్లనియె నట్టియెడ ధర్మ[2]సూనుండు
సభా[3]జనంబుల యుల్లంబులు రంజిల్ల [4]రాజునకు వినోదంబులు [5]వివిధోదా త్త
ప్రకారం[6]బులఁ జలుపుచు నొకొ్కక్కమాటు మధురప్రసంగంబుగా [7]నాడిన
నెత్తంబున గెలిచి[8]న విత్తంబులు తమ్ముల కొసంగుచుండు వాయునందనుండు
[9]వంటకు మిగిలిన [10]మాంసంబు లమ్మనెపంబున నిచ్చలు [11]సహోదరుల[12]కు
నిచ్చుచుండు [13]విష్వచుండు సంగీత [14]ప్రసంగంబున మెచ్చువడసిన కన[15]కాంబ
రాదులు [16]సోదరులకుం జేర్చుచుండు నకులుండు [17]దురంగంబుల గ్రాసంబులం

---

1 1. పాంగవిలోకన – ఏ.ట. 2. ధామ – ఆ.ఇ.ఏ.గ.ద.ప.వీ.ష. 3. సుహృత్సంగ – ఎ.ద. 4. రూప – వ. 5. తామస – ప.వ. 6. రక్షా – ప. 7. నిర్వహణ – ఐ.ట.వ. 8. రూప – ఈ.ఓ.

2 1. జయనరేంద్రున – ఓ. 2. తనూజుండు – చ ; నందనుండు – త.ల ; తనయుండు – వ. 3. జనుల – పెక్కు ప్రతులు ; సదుల – వ. 4. నారాజునకు నుదాత్తప్రకారంబుల వేడ్కలు సలుపుచు నొక్కమాటు – ప. 5. వివిధోక్త ప్రకారంబుల – పెక్కు ప్రతులు ; వివిధ ప్రకారంబుల – డ.వ. 6. బులుగా – ఒ.ప.వ. 7. నాడినెత్తంబున – పెక్కు ప్రతులు. 8. నయర్థంబులు– వ ; దత్తంబులై నవిత్తంబులు – చ. 9. వంటలకు – అ.ఒ. ఓ.డ.ద.ల.శ ; మాంసంబు వండి రాజులకుంబెట్టి మిగిలిన – ఈ. 10. పదార్థంబులు ముదంబుననిచ్చలు – వ. 11. సోదరులకు – త ; అనుజన్ములకు – వ. 12. కుం జేర్చుచుండు – కొన్ని ప్రతులు ; కు నొసంగుచుండు – ప. 13. విజయుండు – అ.ఈ.ఊ ; కిరీటి – శ. 14. ప్రవర్తనంబున – పెక్కు ప్రతులు ; ప్రయత్నంబున – వ ; సాహిత్యప్రవర్తనంబున – చ ; 15. కాంబరంబులు – ప.వ ; కాంబరాభరణాదులు – వ. 16. సహోదరుల కిచ్చుచుండు – ఆ.ఇ.ఈ.గ. 17. దురంగప్రసంగంబునం – ద.ప.ల.వీ ; దురంగ ప్రసంగంబులం – స. కొన్ని ప్రతులు ; దురంగశిక్షాప్రసంగంబులం దనకు నృపుండు

[18]గనిన ధనంబులు [19]తోడంబుట్టువులకుఁ [20]బెట్టుచుండు సహదేవుండు గోవులం [21]జూచి భూవల్లభుండు [22]సంతసిల్లిన సమయంబున సముపార్జితంబు[23]లగు పదార్థంబులన్నియు నన్నలవశంబుచేయుచు వారలకు [24]గోరసంబులం [25]దుష్టి [26]సలుపుచుండు [27]ద్రౌపది తన్నరసికొని తిరుగుచున్న [28]వీరలం గన్నులారం జూచుచు నుచితంపునడవడి మెలంగుచుండు.

3 తే. ఇట్లు దమతమ[1]వర్తిల్లునెడల సకల[2]జనములకు హృదయానురంజన మొనర్చి తాల్మిపుయిలోట యడఁకువ తగవు మెలపు [3]నెఱిదెఱుంగు వాటింపంగ నేర్పుగలిగి.

4 క. ఉన్నతజీ వివిధ[1]దేశో,త్పన్నులు నద్భు[2]తవిధాయి బలవిక్రమ సం పన్నులు [3]నగు మల్లులు విభ,వోన్నతుఁడగు విరటుపాల నుద్భట[4]వృత్తిన్.

5 క. తమలోన మాటలాడెడు, సమయంబున [1]నొక్కరుఁడు విశాలోరస్కుం డమితబలుఁడు పంచానన, [2]సనుమూర్తిస్ఫూర్తి యధికసంరంభమునన్.

6 వ. అన్నరపతి [1]కట్టె దురనిల్చి[2]మ్రొక్కి భుజాస్ఫాలనంబుసేసి యిట్లనియె.

దయసేసి యిచ్చు – చ; దురంగమప్రసంగంబునం – ఊ.ఎ బ.మ వ. 18. బడసిన–త. 19. తోబుట్టువులకు – వ. 20. పెట్టు – ఇ; కిచ్చు – ఐ.చ.వ. 21. జూపినప్పుడు – ఇ; జూపిన – గ.డ.వ; జూపినంజూచి – ఆ ల. 22. సంతసించి – ఉ; సంతోషించి – ష. 23. లైన – ఆ ఇ.ఐ.గ.వ. 24. గారవంబునం – అ.ఏ.ట. 25. దృప్తి – కొన్ని ప్రతులు. 26. సేయు–అ.ఇ ఉ.ఎ.ఐ.గ.ద. 27. ద్రౌపదియుం– ఆ.ఇ.చ.ద; ద్రౌపదియును – గ. 28. వీరులం – పెక్కు ప్రతులు; వీరులగు పతుల – డ.

3 1. వర్తించు – పెక్కు ప్రతులు. 2. జనులకెల్లను హృదయరంజనమొనర్ప – డ.వ. 3. నెరయుదెఱుగునఁజాటించినేర్పుగలిగి – వ; నెరిగితగవు – ఊ; నెరిగినేమంబు – ఓ.

4 దేశాభ్యున్నతు లద్భుతనిధానభుజ – త. 2. తవిధాన – త.ప; తపుహేమబల – వ; తవిధోగ్ర – ఎ.ద. 3. నిర్భరశుభవిభవోన్నతు – త. 4. భంగిన్–ఆ.ఇ.గ; ప్రీతిన్ – వ.

5 1. నొకడుఘనవిశాలో – త. 2. సమదృశవిస్ఫూర్తి, సమసముదితమూర్తి – వ; సమభీషణమూర్తి – త.వి.

6 1. యెట్టెదురనిలిచి యిట్లనియె – వ; కట్టెదురభుజాస్ఫాల – వ. 2. మ్రొక్కి – కొన్నింటలేదు; మ్రొక్కి భుజాస్ఫాలనంబుసేసి – కొన్నింటలేదు; మ్రొక్కి భుజాస్ఫోటనంబు – వ.

7 తే. నేల నాలుగు నెఱఁగుల నృపుల కొలువు,లందు [1]నేను వ_ర్తించితి నవనినాథ
[2]యగ్గలించి నాయెదుర బాహప్పళించి, [3]కడఁగఁజాలెదు మల్లులఁగాన[4]నెందు.

8 చ. అనునెడ వానియుగ్ర[1]సమదాకృతియుం బటువాక్య[2]వృ_త్తియుం
గని[3]విని మల్లులెల్ల భయకంపితమూ ర్తులు దాల్చి మాఱు వ
ల్కను గనువిచ్చిచూడను మొగం బెగయింపను జాలకున్న న
జ్జనపతి [4]వేడ్క_మ్రోడుపడుచందముగాంచి యుధిష్ఠిరుం డనున్.

9 క. [1]వీనికి మార్కొనఁజాలెడు, దానికిఁ దగువాని ధర్మతనయుని పురిలో
నానా[2]నియుద్ధలంపటు,నే [3]నొక్కనిఁగంటి [4]నిపుణుఁ డిందుల కతఁడున్.

10 క. మన[1]బానసీఁడు వలలుం,డను [2]శూద్రుఁడు నాకుఁ దెల్ల మధికబలుల [3]నో
ర్చినవాఁ డనేకమల్లుల,నిను[4]మెచ్చింపంగఁజాలు నిజ[5]మిది యధిపా.

11 క. అనవుడు భూపతి పిలువం,బనిచె నతని[1]నతఁడు నపుడ భయభక్తులతోఁ
జనుదెంచి మల్ల[2]వర్గముఁ, గని మైవెఱుగంగ నిలిచెఁ [3]గౌతూహలియై.

---

7 1. వ_ర్తించి వచ్చితి నవని – వ; నేనునువ_ర్తింతునవని – ఓ. 2. యగ్గలించియు బాహువు లప్ప, యగ్గలించినాయెదుర చేయప్ప – స ; యగ్గలిక నాయెదురబాహు వప్ప – న ; యంగమిచ్చినాయెదుర , యంగజరచి, యగ్గలించియు బాహువు లప్పళించి – వ. 3. కడవ – ఈ.వ.శ.ష.స; కడువబోలెడు – వ. 4. నెచట – ఒ.న.వ.శ.

8 1. సముదాకృతి – కొన్నిప్రతులు ; సమరాకృతి – ఓ.వ. 2. పద్ధతిం – వ ; యు_క్తియుం – ఐ. 3. తగు – ఆ.ఇ.గ.వ. 4. పెద్ద – అ ; నొక్కమోము–వ (?).

9 1. వీనిని – ఏ.ద ; వీనిన్మార్కొన – వ. 2 యుద్ధవిలంపటు – అ.ఆ.ఇ.ఊ.వ ; యుద్ధ విశారదు – బ.వ. 3. నొక్కరు – కొన్నిప్రతులు ; నొకటం – ఒ.వ. 4. నిప్పు డిందుల నతడున్ – స. పెక్కుప్రతులు.

10 1. బానసమున–ఎ ద ; బానసుండు – త. 2. సూతుడు – న. 3. నేర్చిన–న.వ. 4. మెప్పింపంగ – కొన్ని ప్రతులు ; నొప్పింప (చ)ంగ – ఏ.ద. 5. నిజగతి నధిపా – పెక్కుప్రతులు ; నిశ్చయ మధిపా – అ.ఊ.వ.

11 1. నాత డపుడ – వ ; నతడువినయ – డ. 2. మార్గముగని మైబొంగగ – ఐ. 3. కలితాంజలియై – త.

12 వ. ఇట్లు నిలిచిన పవనతనయు నవలోకించి యవనీవల్లభుం డమ్మల్లముఖ్యుం జూపి యితనితోడి [1]యుద్ధంబునకు సన్నద్ధుండ[2]వు గమ్మనిన నతండును ధర్మతనయు కనుసన్న[3]గనుంగొని యమ్మత్స్యవిభునకు వినయం బు[4]తో నిట్లనియె.

13 తే. అధిప ధర్మజుపాల నున్నప్పు డతని, [1]వేడుకకుఁదగఁబెనఁగుదు వింతలైన [2]జెట్టిమల్లులతో నిప్పు డట్టువోలె, నీదువేడ్కకుఁ[3]బెనఁగెద నేర్చినట్లు.

—: భీముఁడు మల్లునితో యుద్ధము చేయుట :—

సం. 4–12–17

14 వ. అని మెత్తన యియ్యకొని [1]గర్జించి గజాలస్యంబు[2]నం బ్రాంగణంబుసొచ్చి భూపాలుని ముందట భుజాస్ఫాలనంబుసేసి మ్రొక్కి మరలునెడ నంతకు మున్న యమ్మల్లవరుండు [3]నరపతి[4]యనుమతి వడసి కృతపరికర[5]బంధుండై యరుగుదెంచి యచ్చటనునికిం[6]జేసి యతండును ననిలసుతుండునుం బరస్పర[7]మూర్తుల నవలోకించి యుద్ధ[8]రంగంబుమన్ను ఫాలప్రదేశంబున ధరియించి శరీరంబులపైఁ జల్లుకొని రెండుసేతుల మునిప్రేళ్ళను గొండొక వుచ్చికొని యొండొరులదెసకువై చి [9]యున్నతంబులగు నపసవ్యకరంబుల నాకుంచిత సవ్యబాహుతలంబుల నప్పళించుచప్పుళ్ళగలసి యొక్కరుండ మల్ల

---

12 1. మల్ల యుద్ధంబునకు – ఆ.ఇ.గ.వ. 2. వగు మనిన – ఐ.ప. 3. గైకొని – ఒ.ఇ.ద.వ.శ.ష ; గనికొని – ఎ.వ. 4. గా – ట.వ.

13 1. వేడ్క కేను బెనంగుదు – ఆ.ఇ.ఈ.గ ; వేడ్కకుందగ – ఓ.వ ; వేడ్కకుఁ దగంగ – ల ; వేడ్కకెక్క బెనంగుదు – వ. 2. యట్టి మల్లులతో – స. కొన్ని ప్రతులు ; జెట్ల .....నట్లవోలె – ల ; జెట్టి.....గూడ నట్టవోలె – స ; జెట్టి మల్లుల నిప్పుడు బెట్టిదముగ – త. 3. బెనగుదు – అ.ఎ.ప.

14 1. విజృంభించి – ట ; గర్జించి గజలాస్యంబున నం ఖణంబు – ల. 2. న నంగణంబు – న.వీ ; న నఖ్ఖణంబు – ఆ.డ.వ ; న నంఖణంబు – వ. కొన్ని ప్రతులు ; న నంకణంబు – ఏ.ట ; నభ్రేంకణంబు – శ.ష. గురుమూర్తిశాస్త్రి ప్రతి 2/13. 3. నమ్మనుజపతి – ప ; మనుజపతి – కొన్ని ప్రతులు. 4. యనుమతిం గృత – కొన్ని ప్రతులు ; యనుమతంబునం గృత – కొన్ని ప్రతులు. 5. బద్ధుండై – పెక్కు ప్రతులు. 6. య య్యిరువురును బరస్పర – ఈ.వ. 7. ముఖంబుల – త. 8. రంగ స్థలంబు మన్ను – వ. 9. యుచితంబులగు, సన్నిహితంబులగుటయు – వ.

[10]సఱచిన చందంబున వితేర వింత తానకంబుల నిలిచి కదిసిన యప్పుడు వృకోదరుండు.

15 సీ. [1]ఉపతాయిలో[2]దన కొదవిన[3]తోరహత్తము సూపి ప్రేయక సమదవృత్తిఁ బాసి క్రమ్మఱఁ[4]జేరు బలువిడి వాఁడు పై [5]నదరిన జరగక యవనిఁ[6]గ్రుంగి నిలుచు [7]నొత్తొరువున [8]వలచినయప్పుడు గొని[9]పోవు నవలీలఁ గూలవై చు [10]జళికిపట్టిసమను సన్నపు వినాణములు దొర[11]కొన్నను ముట్టఁ[12]గొనఁడు

తే. కాలిదెసఁ [13]జొరవచ్చుట [14]గానిపించి, [15]యుడుగు [16]సీసానఁ బట్టియు [17]నుప్పళించుఁ

బోవ[18]నిచ్చు మగుడనేచి [19]పోరఁజేరు, నెడల సరిసేయ[20]నగు తడవీకహత్తు.

16 వ. మఱియు ననేకగతుల యోజలు మెఱయుచుఁ గొండొకసేపు విరాటునకు వినోదంబు [1]సలిపి.

---

10. సరచుచున్న, సరచుకొన్న - వ.

15 1. ఉపదాయిలో - కొన్ని ప్రతులు ; ఉపతాయితో - కొన్ని ప్రతులు. 2. గొన కొద - భ.వ.స. 3. దోర హత్తము, దో(తో)ర హస్తము - అని పాఠములు ; హస్తముల్ చాచిప్రేయక మరి సమవృత్తి - ఏ.ట ; దోరహత్తడు - వ (?). 4. దేర - ఆ.వ ; జార - గ.వ ; జీర - చ ; జేరుబలువడి - న. 5. నడరినఁ బెఱుగక - ఏ.ట.శ.ష.స ; నడరిన - కొన్ని ప్రతులు ; నరిగిన జెదరక యతని - వ ; నరిగిన భారక - ఓ. 6. క్రుంగి - వ. 7. నెత్తెరువున - ఊ.ఓ.వ. 8. వెల సిన - ఓ.వ ; వలసిన - వ.స. కొన్ని ప్రతులు. 9. పోయి యవలీల - చ.స. 10. జవికిపట్టిసమున సన్నంపు - ప ; జళికిపట్టె సగను - ఏ.ట ; జళికి పట్టిన సమ సన్నంపు - వ ; ఝసికపట్టసమున - వ ; జలికపట్టిన మేను సన్నంపు - ల ; జళికిపట్టిసమును - కొన్ని ప్రతులు. 11. కొన కున్నముట్ట (ట్టి, ట్టు) కొనడ - కొన్ని ప్రతులు ; కొన్నను ముట్టికొనఁడు - స. 12. జనడు - ద ; దొడగు - ప ; బడడు - త. 13. జార - కొన్ని ప్రతులు ; బోర - ప ; జేర - ఊ.ఊ. ల.వ. 14. గానిపించు నుడుగు, గానిపించి యడగు - స. 15. యడుగు..... నప్పళించి - స. కొన్ని ప్రతులు ; యణగు.....నప్ప - వ. 16. నీసున - చ.వ ; చేసాన - ఊ.త ; నేనాన, నేసాన, నేనాన - అని పాఠములు. 17. నుబ్బ రించు, నుబ్బళించు, నంబళించు, నుక్కళించు, నుబ్బడించు, నుబ్బమిచ్చు - అని భిన్న పాఠములు. 18. నిచ్చినను మఱిలేచి, నిచ్చును మఱిలేచి, నిచ్చుచు మఱి లేచి - అని భిన్న పాఠములు ; వచ్చును మగుడి వేపోవ జేరు - ప. 19. లేచి పోవఁ జేరు - స. కొన్ని ప్రతులు. 20. నగునెడవీఁక - స.

16 1. సూపి - ఆ.ఇ.గ.న.వ ; సేయుచు - వ.

17 ఆ. కచ్చ[1]యమరఁబట్టి కాళ్ళ[2]ను జేతులు, వ్రేల మత్తగజములీల మెఱయ
[3]ముష్టి[4]బలువు [5]నెఱయ ముక్కున వాతను, నెత్తు రొలుకమల్లు [6]నెత్తివై చె.

18 వ. ఇవ్విధంబున విసరినేల[1]తో వ్రేసి పిపున [2]మండివెట్టిన.

19 క. [1]పెలుకుఱితాళంబీమదిఁ, దలఁచి [2]యనువుగాక ధరణితలము గరతలం
బుల నప్పళించె వాఁడ,క్కొలు వార్వఁగ [3]విఱిచి [4]మెఱసెఁ [5]గుంతీసుతుఁడున్.

20 వ. [1]ఇవ్విధంబున మహాబలుపట్టి యాజెట్టి నెట్టన [2]గెల్చిన మత్స్యపతి [3]మెచ్చి
తన కిచ్చిన ధనంబు లచ్చటి ([4]యర్థి) జనంబుల [5]కిచ్చి నిజనివాసంబునకుం
జనియె మఱియు నిత్తెఱంగున నతనికి [6]వేడ్కసలుపుచుండుఁ జిక్కని
మల్లులులేనితఱి నంతిపురంబు నింతులుచూడ నయ్యవనీకాంతుండు పోరింప
శార్దూల శుండాలాదులతోడ నీడం[7]బోక పెనంగి భంగంబునకుం దెచ్చి
మెచ్చించుచుండు.

---

17 1. బిగియబట్టి – ఐ.ద ; మమరగట్టి – అ.ఊ.ట. 2. చేతులు నేలవ్రేల – వ ; జేతులు వ్రేల మత్తగజము భంగి మహిమ మెరయ – డ.న. 3. ముట్టి – ఒ.డ. 4. బలము – అ.వ ; బలుపు – ఎ.ఓ.డ. 5. మెరయ – ఈ.చ ; నేయ, చేత, మోసి – అని పాఠములు. 6. నేల – డ.

18 1. తో నెత్తివై చి – గ.వ ; తో వై చి – చ. వ. వ్రేసి – ఈ. ఊ. 2. మండె – ఊ. ఓ. ట. ల. ముష్టి – ఈ; మంటి – వ.

19 1. పెలుకురికి ోరగిల పడి / దల పరియలుగాగ ధరణితలమున బడ జేతుల నప్ప
ళించి తా న / క్కొలు వార్వగ మెరసి విడిచె గుంతీసుతుడున్ – చ. పెలుకురికి తాళ మీ మది – అ ; పెళుకురి తాళం బిడగా – ఉ ; పెలుకురి తాళం బిడమది – ఓ.ద ; పెలుకురి తాలిమి మదిలో, పెలుకురి రాళం బీ మది – వ. 2. మలవు-వ. 3. విడిచి – కొన్ని ప్రతులు ; నిలిచి – ద ; విసరి – న ; మెరసెనంత – ఏ ; మెరసి విడిచె – చ. 4. పుచ్చె – అ.ఈ.ఊ ; నిలిచె – ఉ.ఐ. 5. గుంతి సుతుండున్ – ఒ.ల.

20 1. ఇబ్భంగి మహాబలు – పెక్కు ప్రతులు. 2. గెల్చి మత్స్య – కొన్ని ప్రతులు. 3. తనకు మెచ్చుగా నిచ్చిన – ఐ. 4. యర్థి – పెక్కింట లేదు. 5. కిచ్చి వీడ్కొని నిజ – పెక్కు ప్రతులు. 6. వేడ్కలు – కొన్ని ప్రతులు ; వేడ్క సేయుచుండ – వ ; వేడ్క సలుపుచుండ – కొన్ని ప్రతులు. 7. బోవక – కొన్ని ప్రతులు.

21 క. పెఱవారలు దమమెలఁగెడు, తెఱఁగు[1]లు దొరఁకొన్న వింత[2] తెరువుల
నేర్పుల్
మెఱయుచుఁ బతిచి త్తముగొన, నొఱపుగలిగి మాన్యవృ త్తి నుండుదురుదగన్.

-: కీచకుఁడు పాంచాలిం జూచి మోహించుట :-

సం. 4–13–1

22 వ. ఇట్లు పాండవులు [1]పాంచాలీసహితంబుగా విరాటునగరంబున [2]వ ర్తించుచుఁ గొఱంతగా నేఁడుకాలం[3]బు గతిపయదినంబులు గడపిన సమయంబున మత్స్యపతి మఱందియు దండనాథుండును గీచకాగ్రజుండును [4]రూపాభిమానియు నానా[5]భరణ ధరణ శీలుండును దుర్విదగ్ధుండును బలగర్వితుండును[6]నగు సింహబలుండు [7]దనయప్పసుదేష్ణకు మ్రొక్కం జనువాఁడద్దేవి కనతిదూరంబున నున్న ద్రుపదరాజనందనం గనుంగొని.

23 ఉ. అక్కజమైన [1]చెల్వమున నాత్మకు మ్రేఁ గయి [2]పొల్చు [3]పొ ల్తిపై
నెక్కొను [4]చూడ్కిఁ గ్రమ్మఱుప నేరక [5]యూరక నిల్చెఁ గామునేఁ
జిక్కిన నెమ్మనంబుఁ గడుఁ జేడ్పడు మానము జేష్టితంబులం
దక్కిన యంగముం దలఁకు ధై ర్యమునై యతఁ డప్పు డయ్యెడన్.

24 తే. ద్రౌపదీ రూప మను నురిఁ దగిలి తనదు, హృదయ మను మృగ మ త్తటి
[1]నుదిలఁగొనుచుఁ
గాముఁ డను బల్లిదపు వేఁటకాని [2]బారిఁ, బడుట కెంతయు నా సింహబలుఁడు
[3]తలరి.

---

21 1. ల – కొన్ని ప్రతులు ; వ – ఇ.గ.ల. 2. తేకువ – ట ; తెరగుల – ఓ న.ప.వ.

22 1. పాంచాలింగాచికొని తామును విరాటు – ల. 2. వ ర్తించి కతి – పెక్కు ప్రతులు ; వసియించి కతి – బ.వ ; చరియించి కతి – ట. 3. బునుం – ఉ.వ ; బు నడపిన – కొన్ని ప్రతులు ; బు సలిపిన – ఆ.గ. 4. సురూపాభి – వ. 5. భరణ శీలుండును – పెక్కు ప్రతులు ; భరణభూషితుండును – న ; భరణాభిశోభితుండును–ద; భరణాలంకృతుండును – ఈ. 6. తజ్ఞుండునునగు – వ. 7. తమ — కొన్ని ప్రతులు.

23 1. రూపమున – వ.ష.స. 2. తోచు – అ.వ. 3. నింతిపై – కొన్ని ప్రతులు ; బోటిపై – ఎ. 4. మాడ్కిగన్మలుప – వ. 5. నిల్చెనతండు కాముచే – వ.

24 1. గుదిల – గ.ల ; గుదిగ – ఆ.ఇ ; నుదిలగొనగ – ద.వ. 2. దారి – వ. 3. నలరి–ల.

25 వ. నిజాంతర్గతంబున.

26 ఉ. ఎందును నిట్టి [1]రూపు నరు లెవ్వరుఁ గాంచిరె [2]నాక కాదు సం
క్రందన [3]సూతికిం దగిలి కన్గొనఁ [4]జాలదె దీన నిందిరా
నందను నాజ్ఞ [5]యేచి భువనంబులఁ బ్రబ్బదె యిత్తలోదరిం
జెందఁగఁ గాన్పఁ గాదె ఫలసిద్ధి పురాతన పుణ్య [6]బుద్ధికిన్.

27 సీ. [1]ఇయ్యింతి ప్రాపున నయ్యనంగుఁడు పార్వతీశునైనను దక్కనేల కున్నె
యిన్నాతి చెలువంబు గన్న శచీప్రియుం డైనను [2]గనుకలి [3]నవయకున్నె
యిత్తన్వి కెనలేమి కెదిరి [4]పన్నిదము భాషావిభుతోనైనఁ [5]జఱువ రాదె
యిత్తలోదరి జీవితేశున కిందిరాపతినైన మెచ్చక [6]పలుకఁ జనదె

తే. కుసుమ [7]బాణుని బాణముల్ గూడనైదు, కరఁగి [8]నేరిమి వాటించి కరువుగట్టి
[9]పోసి చేసి చైతన్య సంపుటము దగ [10]ఘటించెనో కాక యిట్టి చేడియలు
గలరె.

28 క. ఈ నెలఁతఁ గన్న మన్మథుఁ, [1]డైనఁ జిగురు గొడుగుఁ బువ్వుటమ్ములఁ
[2]పొదులున్.

లోనుగ [3]సెజ్జలు సేయం, దా నియమింపండె విరహతాపము పేర్మిన్.

---

26 1. రూపవతులెవ్వరిగానము వీరకాదు – ద ; రూపునరులెక్కడ – బ.స. 2. యేస కాదు – కొన్నిప్రతులు. 3. సూతియుం దవిలి – డ. 4. జాలడె – వ ; జాలదె దీని – స. పెక్కుప్రతులు. 5. యేడు – ఆ.ఇ ; యల్ల – గ.వ. 6. వృద్ధికిన్ – స. పెక్కుప్రతులు.

27 1. ఈ యింతిప్రాపున నా యనంగుండేచి పార్వతీశ్వరునైన నోర్వకున్నె – స ; ఇయ్యింతి పనుపున – వ ; ఈ యింతిప్రోపున – ద. 2. గనుకని – డ.ద.ల వి.స. నుక్కరి – వ. 3. నల(లి)యకున్నె – స. కొన్నిప్రతులు ; నవియకున్నె – న. 4. భాషాపతితోనైన మున్నుచేదొరయరాదె – ద. 5. జరుప – ల. కొన్నిప్రతులు. 6. పలుకరాదె – చ.ల. 7. బాణుబాణంబులు గూడ నైదు – కొన్ని ప్రతులు. 8. మేలిమి – ఉ.ఐ. 9. పోసివిధిచేసి చైతన్యపుటము స. ప్రోదిచేసి చైతన్య సంపుటము – ష.స ; ప్రోదిచేసిన చైతన్యపుటము, పొలతిజేసెచైతన్యపుటము – వ ; పోసిచేసిన చైతన్యపుటము – కొన్ని ప్రతులు. 10. ఘటించిరో కాక – కొన్ని ప్రతులు.

28 1. డైనను జిగురాకుబువ్వు – వ. 2. పొదలుఁ – కొన్నిప్రతులు. 3. సజ్జలు – స. కొన్నిప్రతులు.

29 వ. అని వెండియు.

30 సీ. దీని జన్మంబునఁ దేజంబు నొందిన యింతియుఁ బతియును [1]నెవ్వ రొకొ్క
దీని నామాకృతిగా [2]నోఁచి పడసిన [3]యింపగు వర్ణంబు లెవ్వి యొకొ్క
దీని వల్లభుఁ [4]డనఁగా నిల సొబగు సొంపెసఁగ వర్తిల్లు వాఁ డెవ్వ డొకొ్క
[5]దీని వసించుటఁ దా నొప్పి పెంపున [6]నేపారు మందిరం బెద్దియొకొ్క

ఆ. దీనిఁ బొందఁగాంచు తెఱఁగు నా కెయ్యది, యొక్కొ యిట్టిపనికి [7]నూఱడిల్లి
తోడు[8]కొనఁగ [9]నిచట నీడగు చుట్టంబుఁ, దడవి యెట్టు లొక్కొ పడయువాడ.

31 చ. అని [1]యని యుగ్గడించు ధృతి యల్లల [2]నాడినఁ [3]దల్లడించుఁ బై
కొను తల [4]పోఁత నించు మదిఁ గోర్కు[5]లు వేర్చిన [6]నప్పళించు నె
ట్టన [7]తెగ నగ్గలించు నచటఁ [8]జనులం బరికించు బుద్ధి [9]దూ
లిన వెస నెంతయుం గళవళించు మనోజ, వికార [10]మగ్నుఁడై.

32 క. మాసిన చందముఁ [1]దనుఁగని, రోసిన డెందంబుఁ గల [2]తరుణి నెఱుఁగఁడ బి
ట్టేసిన మదనునిచే ధృతి, వాసిన [3]బెగడొందు సింహబలుఁ డట్టియెడఁ.

---

30 1. నెవ్వడొక్కొ – ఆ.ఈ.చ.ట.ల. 2. నెంచి – వ. 3. యింపారు – ద.మ. 4. డనునేననిసొబగు – వ. 5. దీనికి వసియింప దానొప్పి – ల.వ. 6. నింపారు–ర. 7. నూర (అ)డించి – శ.ష.స; నూరడిల్లి – ఉ.స. 8. గాగనిచట – కొన్ని ప్రతులు; పడగనిచట – న. 9. నిచటికీడగు – ఈ.గ.వ.

31 1. యటులుగ్గడించి – డ; మదినుగ్గడించు – ప; యనియుగ్గడించి – ఐ.వ. 2. నాడగ – ఓ.చ.వ. 3. దల్లడిల్లు – కొన్నిప్రతులు. 4. పోరగించు – బ.మ.స. కొన్నిప్రతులు; పారగించు – కొన్ని ప్రతులు. 5. లెదిర్చిన – గ.వ. 6. నావులించు – త.వ. 7. తగ – పెక్కు ప్రతులు. 8. జెలులుంబరికించు – ప. 9. మాలినదెస – మ.స. కొన్నిప్రతులు. 10. మగ్నతఁ – ప.

32 1. గనుగొని – ఉ.వ; గనితను – ల. 2. తరుణిచేఁగడుబట్టేసిన – ప.ష.స. 3. వెరగందు – వ; వెగడందు – వ. కొన్నిప్రతులు.

33 సీ. వెఱవక [1]నను(జూచె వీ(డని [2]యెద(గలుషించిన [3]నొండొండ చెమటవొడమ
ననుచిత కృత్యంబు లాచరించు [4]విధాతృ బలిమికి [5]నివ్వెఱపాటు దో(ప
[6]నిచ్చట దిక్కు [7]లే రెవ్వరు [8]నా కను భయమున [9]మేన(గంపంబు వుట్ట(
జేయంగ [10]నేమి యుపాయంబు [11]లేమి నాననమున [12]వెల్ల(దనంబు గదుర

తే. నున్న [13]పాంచాలి(గను(గొని య న్నరాధము(డు వివేక [14]విహీను(డై
ముదితు(డగుచు
మదన వికృతియ కా(దన మది(దలంచి రాగసాగర [15]పూర నిర్మగ్ను(డయ్యె.

34 వ. [1]అయ్యవసరంబున.

35 చ. పొలఁతుక కాంతి యింత పొలి వోవఁగ నీ[1] కెసలారఁ దార ని
శ్చలతఁ గడంగి క్రోలికొనఁజాలుటఁ గీచక ముఖ్య లోచనం
బులు 'నయనం ప్రధాన' మను [2]పూర్వవచస్థితి తప్పకుండఁగా
నెలమి వహించెఁ దక్కుఁగల యింద్రియవర్గము [3]ధిక్కరించుచున్.

36 క. అప్పయుఁ బరిజనములుఁ దనుఁ, దప్పక కను గొనుచునుండఁ దగవేది కరం
బొప్పని [1]తమకము చిత్తముఁ, గప్పి[2]కొనుట [3]నుత్తలంబు [4]గదురఁగ
నచ్చోన్.

---

33 1. తనుజూచి – ప. 2. యెడ – ఎ ఐ ఒ న వ. 3. నందంద – వ. 4. విధాత బలిమి– ఓ.వ. 5. నెవ్వెఱ – వా (1964). 6. నిక్కడ–ప. 7. లేదెవ్వరు–వ. 8. దనకను– ప. 9. మేను గంపంబునొంద – ఐ.డ.ప.వ. మేనగంపంబు బొడమ – ద. 10. లేమి– ఓ ; లేమికాననమున – ద.వ. 11. గానక – ఈ. 12. విన్నదనంబు–ప. 13. కోమలి– వ. 14. విదూరుడై – పెక్కు ప్రతులు. 15. పూర్ణనిమగ్నుడగుచు – వ.

34 1. ఇట్లు కందర్ప దర్ప గోచరుండై కీచకుం డయ్యవసరంబున – ఆ గ వ.

35 1. నీకటుపెంపుతోడ – వ స ; నీకసలార – కొన్నిప్రతులు ; నీకమనంబునందు నిశ్చలత – న. 2. పూర్వచరస్థితి – వ. 3. నాక్రమించుచుక – ప ; దీని కింపుచుక – వ.

36 1. యాతమకసు తను – ఒ.డ.వ.శ. 2. కొనగ – ఓ. 3. తత్తరంబు – ఏ.ట. 4. గదిరిన – ద.

37 సీ. తన్వంగిమవ్వంపు దనులత[1]వెసఁగెడు నునుఁగాంతి [2]వెల్లువ మునుఁగఁబాఱఁ
గిసలయ [3]హస్త కెంగేల నేపారు [4]క్రొమ్మించు [5]లేయెండ మిగులఁ బర్వఁ
గమలాస్యముద్దుమొగంబు లేమెఱుఁగుల మొత్తంబు [6]పరిచుట్టు ముట్టి
కొనఁగ

ధవళాక్షి తొంగలి తఱచుఱెప్పల చెన్ను [7]కప్పనుచీఁకటి [8]గవియుదేర

తే. బెగ్గలం బంత కంతకు [9]నగ్గలింప, నొదవు [10]చెమటతోఁ జిత్తంబు [11]చెదరి
[12]యొందు

[13]మెలఁగఁ దలఁపేది యా సింహబలుఁ డనంగు, పట్టియాడెడు [14]జంత్రంబు
పగిదినుండె.

—: కీచకుడు సుదేష్ణవలన ద్రౌపది తెఱంగెఱుంగఁగోరుట :—

సం. 4—13—5

38 వ. ఇట్లు కందర్ప[1]దర్పగోచరుండైన కీచకుండు నిజ సహోదరి వలన నక్కొ
మలి కలరూపు దెలియం దలంచి దాని[2]దెసం దగిలిన[3]దృష్టి యెట్ట[4]కేలకుం
దగిచికొని[5]చని యద్దేవికిం బ్రణమిల్లిన.

39 క. కాంచనపీఠము వెట్టఁగ, బంచి ప్రియము చూడ్కి ముసుఁగు[1]వడఁ దను సంభా
వించునెడ నాతఁడప్పకుఁ, బాంచాలింజూపి [2]వేగపడి యిట్లనియెన్.

---

37 1. నెగడెడు — ఆ.ఓ.వ. 2. పెల్లున — వ; పెల్లుగమునుగువార — డ. 3. పాణి కింకిణుల — వ. 4. క్రొమ్మించుల నెరియెండ — ప. 5. రేయెండ — కొన్ని ప్రతులు. 6. చిత్తంబు ముట్టికొనగ — త. పరిచుట్టు ముసురుకొనగ — ఈ; వలిచుట్టు ముట్టుకొనగ — మ. 7. కప్పడిచీకటి — న; కప్పిన చీకట్లు — ప. 8. క్రమ్ముదేర — ఈత. 9. నగ్గలముగ — ద. 10. చెమటల జిత్తంబు — మ; చెమటచే జిత్తంబు — ఆ ఐ.వ; చెమ్మటఁ—శర.ప; దమకము; చిత్తంబు — ప. 11. నొదరియుండ — వ. 12. యందు — కొన్ని ప్రతులు. 13. మెలగనను వేది — బ; మెలతదలపోసి — వ; మెలగు దలపేది — ప. 14. చిత్రంబు — ఉ.డ.చ.వ.

38 1. దర్ప — కొన్నింట లేదు. 2. వలనందగిలిన — ఉ.ఐ. 3. తృష్ణ — అ. 4. కేనియు — కొన్ని ప్రతులు. 5. చని — కొన్నింటలేదు.

39 1. వడగను — ట.వ; పడగాసంభా — ఎ. 2. వెగడుపడి—ఊ.ఏ.చ.డ.వ; వెరగు పడి — ఉ ఓ; నెగడుపడి — వ.స; వేడ్కపడి — త.

40 ఉ. ఇయ్యరవిందగంధి కుల [1]మేమి చరిత్రముచంద[2]మెట్లు పే
రెయ్యది నాథుఁడెవ్వఁ డిది యెచ్చటనెప్పుడు నుండు నిట్టి దా
నియ్యెడ కేఁగు [3]దేవలయు చేపనిసేయఁగఁబూని దీనిపై
నెయ్యము [4]కల్మి యేకొలఁది నీమది[5]కింతయు నాకుఁ జెప్పుమా.

41 క. [1]అనవుడు నయ్యంగన యితఁ, డనంగశరదళితహృదయుఁ డయ్యె నకట యీ
తని చిత్తవృత్తి [2]మరలుప,ననురూపంబగు నుపాయ మది యెయ్యదియో.

42 వ. అని తలంచుచుఁ గీచకునిమాటలు గీటునం [1]బుచ్చి యొండు పలుకులు
జరపిన నతండును [2]సత్త్వహీనుండు గావున సత్వరుండై [3]క్రమ్మఱి ద్రౌపది
[4]యున్న యెడకుం జని యాసమీపంబున [5]నట్టాడుచు [6]నమ్మానవతితో
నిట్లనియె.

43 క. ఇవ్వసుమతి [1]నేపొలఁతుల, కివ్విధ[2]మునఁ జెలువుగలదె [3]యెన్నండును నీ
వెవ్వరితనయవు నీపతి, యెవ్వఁడు పేరేమి [4]సెప్పు మిందునిభాస్యా.

44 వ. [1]అనిన నప్పలుకులు వినియు వినమి భావించి యప్పాంచాలి [2]నిర్వికారయై
యూరకున్న నచ్చపలుండు వెండియు నిట్లనియె.

---

40 1. మెయ్యది దీనిచరిత్ర మెట్లుపే – డ. 2. మేమి–ఎ. 3. దేర బని యెయ్యది సేయుగబూని – ప. 4. కూర్మియేకొలది – వ ; కల్గుచేకొలది – ఓ.డ. 5. నింతయు – కొన్నిప్రతులు ; కెంతయు – ఏ.ఒ.వ.

41 1. అనుటయు – బ.వ. 2. మానుప – అ.ఈ.ఊ.

42 1. బుచ్చుచు నొండు – కొన్నిప్రతులు. 2. సత్పధ – ఉ ; సత్య – ఒ.ల. 3. క్రమ్మర – కొన్నిప్రతులు ; క్రమ్మరివచ్చి – అ.ఈ.ఊ. 4. యున్నెడకుం – అ.ఎ.వ ; యున్నకడకుం – న.వ. 5. నట్టహాసంబుసేయుచు నమ్మాన – ప. 6. నమ్మానినితో – కొన్నిప్రతులు.

43 1. లో – అ. 2. మగు చెలువు – చ ; మున చెలువు–త.ద.ప.శ. 3. యెందును వినునీ – వ ; యెందును మరినీ – ఓ ; యెందుండుదునీ – చ.ప. 4. సెపుము యిందు – కొన్నిప్రతులు.

44 1. అనినవిని యప్పలుకులు వినమి భావించి పాంచాలి – కొన్నిప్రతులు. 2. నిర్వి చారయై – వ ; నిర్వికారచి తయై – ష.

45 సీ. తెలిగన్నుఁగవకాంతి పొలుపార నించుక కనువిచ్చిచూచినఁ గాదె యబల
చెలువంపు నెమ్మోమ్ము నెలమి సొం పినుమడిగా నల్లనవ్వినఁ గాదె యింతి
దంతమౌక్తికరుచి దలకొన మఱుమాట [1]వలికినఁగాదె యుత్పలదళాక్షి
యుల్లంబు [2]సరసత దెల్లంబుగా లీలఁ గైకొన్నఁగాదె పంకరుహావదన

ఆ. యనుచుఁజూచుఁ [3]జేరు నమ్ముగ్ధ పలు[4]కులు, వినఁగఁగోరుఁ గేలు తనదు కేలఁ
గీలుకొలుపఁ దలఁచుఁ గీచకాధముఁడు ని, జానురక్తి దెలుప నప్పళించు.

46 వ. ఇట్లు [1]దాన తమకంబున [2]వడిగొనుచు నిప్పు డయ్యంగన యింగితం
[3]బూహింప వెరవుమాలి మఱియును.

47 సీ. సుదతి [1]నీమై చక్కఁ[2]జూచుట కోడెదఁ [3]గనుఁబాటు [4]వోరయునో యని
తలంచి
[5]మదిఁబొనర్చినమాట మగువ[6]నీ పెంపునఁగుదిసి నాసాలుక [7]తుదికిరాదు
పడఁతి నీ[8]కరములు పట్టంగఁ దివిరి [9]శంకించి వడంకెడుఁ గేలు సూడు
[10]నెఱి నిట్టి దని యింతి నీనెమ్మనం [11]బెన్నిభంగుల నరసినఁ బట్టువడదు

---

45 1. యెప్పబల్కినగాదె యుత్పలాక్షి—వ. 2. సరసంబు — ఆ.గ.వ. 3. గేరు—స; జేరజేరు — న.వ. 4. కులలీల వినగగోరుగేలుకేల — ఆ.గ ; కులు వినగగోరి కేలు కేలఁగీలుకొలుపఁదలఁచు కీచకుడు మహాధముడు నిజాను — ల.వ.

46 1. తను (నకు) దాన — ల వ. 2. మళ్లడిగొనుచు — స. కొన్నిప్రతులు ; నురువడి గొనుచు నయ్యంగన — వ. 3. బూహించు వెరవులేక — ప ; బెరుంగవెరవు మాలి — ఓ.

47 1. నీనెమ్మోము — వ.స ; నీనెమ్మొయి — కొన్ని ప్రతులు ; నీమెయి — కొన్ని ప్రతులు ; నిమ్మొయి — త ; నిన్నిటు — శ. 2. జూడ (ం) గ నోడెద — ఐ.ట.వ ; చూచుటకొదిగెద — ల. 3. గనుచాటు — కొన్ని ప్రతులు. 4. దొరయునో — వ. 5. మదినిగిర్చిన — స ; మదిజిగిర్చిన — ఓ ; మదినొనర్చిన — కొన్నిప్రతులు ; మదికొనర్చిన — ఎ.వ. 6. నెపంబున — ఏ.ట ; నీపంపన — ల. 7. తుదకు — కొన్నిప్రతులు. 8. కెంగేలు — అ.స ; కరంబు — ఓ ; కరతలం బంటంగ — డ.ప.ల.వ ; తనులత — న.వ ; హస్తంబుపట్ట దివిరినకేలు — వ. 9. శంకించి వణకెడు చక్కజూడు — వ ; న కెలాడకుండునాకేలుసూడు — ట. 10. నెఱివిట్టిదని — ల ; నెఱియిట్టిదని — కొన్ని ప్రతులు. 11. బేమి — చ.

తే. చెలువ [12]యింక నొక్కించుక నేపు నీవనాదరంబున [13]నెప్పటియట్ల యున్న మన్మథుఁడు సమయించిన [14]మగుడ ననున్నఁ బడయవచ్చునె యెన్నియుపాయ ములను.

48 వ. అని తనయభి[1]లాషంబు తేటపడం[2]బలికిన [3]నబ్బోటి కలుషించియు దుర్వారం బై న పరిభవ[4]వికారంబు దోఁపకుండఁ దన్నుం దాన యుపశమించుకొని వీఁడు దురభిమానియై యున్నవాఁడు [5]వేగిరపాటు[6]వలనుగాదు [7]వెరవు తోడన తప్పించుకొనవలయు నని [8]తలంచి యతని కిట్లనియె.

49 క. నాయున్న [1]బాము దలఁ[3]పవ, యీయెడ లీచీర యిట్టి [3]యేవపుఁ జందం బోయన్న మదనవికృతిం, జేయుననుట యెంతయును నిషిద్ధము గాదే.

50 తే. చనునె యిమ్మాటలాడ సజ్జనుల కాఁడుఁ, బుట్టువులతోడ నీవును బుట్టినాఁడ వట్లుఁ[1]గాకయు హీనవంశాభిజాత,[2]నై పతివ్రత[3]నగు [4]నన్ను నడుగఁదగునె.

51 క. అని [1]వీడఁగఁ బల్కిన న,మ్మనుజాధముఁ డంతఁబోక మదనోన్మాదం బునఁ దన్ను నెదిరి నెఱుఁగక, వనితకు నిట్లనియె గారవంపుఁ బల్కులన్.

---

12. నాయందొకించుక – వ ; యిప్పుడొకించుక – ఉ ; యింకనీవించుకనేపు నిట్ల – వ. 13. నిట్లున్నయట్లయున్న – చ. 14. మగువనిన్ను – వ.

48 1. లాషతేట – ట.ధ.న. 2. జెప్పిన – అ.ఈ ; దెల్పిన – చ. 3. నజ్జోటి యుగలు – వ. 4. భావవికారంబు – కొన్ని ప్రతులు. 5. వేగపాటు, వేగరి పాటు – వ. 6. వలనంగాదు – న, 7. నేరుపు – ష.స. 8. యెంచి – న.

49 1. భావముదలపవీయెడ..... – అ. 2. పక – కొన్ని ప్రతులు ; పవ యీ యడ లీచీర – ప. 3. యేహ్యాపు – వ.

50 1. గానయహీన – న.వ ; గానకహీన – డ ; గాకయహీన – కొన్ని ప్రతులు ; గావునహీన – అ ; గాకనుహీన – వ. 2. నైనపతివత్ని – నై పతివ్రత నగు నాకు నడవఁదగునె – స. 3. యగు – కొన్ని ప్రతులు. 4. నాకు నడవ – కొన్ని ప్రతులు ; నాకు గడప (వ) – వ ; నాకు సర్వ్హమగునె, నాకు నరుమదగునె – వ.

51 1. విడియబలికి నము నమ్మను – కొన్ని ప్రతులు ; చేడియబల్కిన – ల ; వీడియం బల్కిన – కొన్ని ప్రతులు ; వీడబలుకవిని యమ్మను – న.

52 సీ. నెత్తమ్మిరేకుల మెత్తఁద[1]నము దెచ్చి యచ్చునఁ[2]బెట్టినట్లుంద మొంది
చక్రవాకంబుల [3]చందంబు గొని[4]వచ్చి కుప్పలు [5]సేసినట్లొప్పు [6]మెఱసి
చందురు నునుఁ గాంతి కందేర్చి కూర్చి భాగునకుఁ దెచ్చినయట్లు కొమరు
[7]మిగిలి

యళికులంబుల కప్పు గలయంతయును [8]దెచ్చి నారువోసినభంగి నవకమెక్కి

తే. యంఘ్రితలములుఁ గుచములు నాననంబుఁ గచభరంబును నిట్లున్న రుచిర
మూర్తి

యనుపమాన [9]భోగములకు నాస్పదంబు కాదె యీ[10]ర్ష్యిప్పులేటికిఁ గమల
[11]వదన.

53 తే. నీవు దుర్జాతి గామికి నీవ సాఁకి, పరసతీసంగమున వచ్చు [1]పాపమునకు
[2]నోరుతునుగాని సైరింపనోపఁ బచ్చఁవిలుతు [3]తూపుల తాఁకున కలరుఁబోడి.

54 క. [1]అను నప్పలుకుల కయ్యంగన కోపము[2]గదిరి నీచు గావున జంకిం
చినఁగాని మెత్తఁబడిపోఁ,డని మనమునఁదలఁచి యిట్టు లనియెం బెలుచన్.

—: ద్రౌపది గీచకునితోఁ బరుషవాక్యంబులు వలుకుట :—

సం 4—13—28

55 శా. దుర్వారోద్యమ బాహువిక్రమ రసాస్తోక ప్రతాప స్ఫుర
ద్గర్వాంధ ప్రతివీర నిర్మథన విద్యాపారగుల్ మత్పతుల్
గీర్వాణాకృతు లేవు[1]రిప్డు నిను దోర్లీలఁ వెసం[2]గిట్టి గం
ధర్వుల్ మానముఁ బ్రాణముం గొనుట తథ్యం [3]బెమ్మెయిం గీచకా.

---

52 1. నంబేర్చి యచ్చున – చ.ప. 2. బోసినట్లుంద–ల. కొన్నిప్రతులు. 3. సరవిలో – న. 4. తెచ్చి – శ.ష. 5. వోసి – వ ; పోసి – ష ; సేసినట్లొప్పు – న.ప. 6. మిగిలి–కొన్ని ప్రతులు. 7. మెరసి–ఉ.ఐ. 8. బుచ్చి – స. కొన్నిప్రతులు. 9. భోగంబుల(న)కాస్ప – కొన్ని ప్రతులు. 10. తప్పు – న. 11. నయన – కొన్ని ప్రతులు.

53 1. పాతకమున కోర్తుగాని సహింపగనోప – ఉ ఐ.డ. 2. నోర్తుగా నికసైరింప – ప; నోర్తుగాని సైరింపగానోప – కొన్ని ప్రతులు. 3. పూదూపుతాకుల – ద.

54 1. అను పలుకుల కయ్యంగన ఘన కో – వీ;శ.ష.స ; అని పలికినపలుకుల కంగన కో – వ.స ; అనిన పలుకులకు నయ్యంగన కో – ఓ.న. 2. గదుర – ఆ.ఉ.ఊ.గ.వ.

55 1. రిప్పుడును – న.ప. 2. బట్టి – వ ; గట్టి – ఉ. 3. బింతయుం – చ ; బిమ్మెయిన్ – ఒ.వ.

56 తే. [1]అనుడు నతఁ డిట్టు లనియె నా[2]యతులబాహు బల[3]ముఁ జెనయంగ భవదీయ పతుల కారు
మూఁడులోకంబులందు నెవ్వాఁడు [4]లేమి నిక్క[5]వం బింత నమ్ముము నీరజాక్షి.

57 వ. అనిన విని సైరంధ్రి సైరణ తక్కి ధిక్కరించి యిట్లనియె.

58 క. చనుఁ జనమి [1]చూడక యం, దన్రిమ్రోఁకుల పండ్లుగోయఁ [2]దలఁచుట హితమే
మునుచెడిన రావణాదుల, వినియెఱుఁగవె యెన్నఁడును వివేక[3]విహీనా.

59 తే. ఇవ్విధంబునఁ బలికిన [1]యింతి పలుకు, గాన నేరక తమ యప్పకడకు మగుడ
నరిగె నెవ్వగ మనము[2]నఁ బిరిగొనంగఁ,జిన్నఁబోయిన [3]మొగముతో సింహబలుఁడు.

60 క. చని మదనాగ్నిజ్వాలలు, దనుకఁగ నిట్టూర్పుగాడ్పుదందడి నిగుడం
దను నూరార్పఁగ [1]సఖి దొర,కొనమికి [2]వెనుఁబడుచుఁ [3]గీచకుం డాసతితోన్.

61 వ. ఏనప్పుడు నీకుంజూపి యన్వయ నామధేయంబు లడిగిన యప్పొలఁతి వలనం [1]జిక్కి చిత్తం బుత్తల పడుచున్న యది యిటమీఁద నీవయెఱుంగు దయ్యింతి యింత[2]నేపు నీచేరువనుండి యిప్పు[3]డెట మెలఁగె నని [4]యడిగిన విని యతని [5]వేగిరపాటుచూచి శిరఃకంపంబు సేయుచు సుదేష్ణ నిజాంతర్గతంబున.

---

56 1. అనిన – కొన్ని ప్రతులు. 2. యలఘు – న. కొన్ని ప్రతులు. 3. మును జయింప – ఓ ; ముజెనకంగ – వ. 4. లేఁడు – ద.స. 5. వం బింతయునునమ్ము–న; వంబుగనమ్ముము – ల ; వం బింతయును సుమ్ము – చ.

58 1. తలపక – ప. 2. దలపగదగునే – ప. 3. విదూరా – ఆ.

59 1. యింతపట్టు – స. 2. న బురిగొనంగ – చ.ప ; న గిరిగొనంగ – త.ద.వ. 3. మనముతో – ఆ.ఓ.వ.స ; మనమున – ద.

60 1. సతి – ద ; నలి – వ. 2. వెతబడుచు – ఆ.గ ; వ్యథబడుచు – ల ; వెనుబాధకీచ – చ ; వేగపడికీచ – శ. 3. కుడుసతితోడన్ – కొన్ని ప్రతులు.

61 1. దగిలిన – ఆ.గ.వ. 2. ప్రొద్దు – చ ; నేపును నిచ్చేరువ – ల. కొన్ని ప్రతులు. 3. డెటుదొలంగె – కొన్ని ప్రతులు ; డెటు మెలంగెనో యని – ఆ. 4. చెప్పిన – కొన్ని ప్రతులు. 5. వెరగుపాటు – ల. కొన్ని ప్రతులు.

62 తే. రాగరసమగ్నుఁడయ్యె సైరంధ్రిఁజూచి, యకట[1]దీన నింకేమి [2]యపాయ
మగునొ
[3]వలదు తగదన్న [4]నుడిగెడు [5]వాఁడె వీఁడు, మాయ[6]ద్రైవసు యేనేమి
సేయుదాన.

63 వ. [1]అయిన నానేర్చు[2]కొలందిఁ దగినతెఱంగున వారించి చూచెదంగాక యని
యూహించి యిట్లనియె.

64 సీ. లలితంబులగు [1]మట్టి యల చప్పు [2]డింపార నంచ కైవడి [3]నడ నల్ల వచ్చి
[4]యెడమేని నెత్తావి సుడియంగఁ బయ్యెద సగము దూలించుపై మగుడఁ
దిగిచి
సోలెడు[5]నెలదీఁగె లీలఁ గ్రాలుచు వింత చెలువంబు [6]దలకొనఁజేరి నిలిచి
తెలి[7]గన్నఁగవకు నెచ్చెలియైన లేఁత నవ్వాలయంగ సరసంపుఁ బలుకు పలికి

తే. [8]మెఱయు [9]చెయ్యులరాగంబు మెయికొనంగ [10]నెడద సొగయించు
[11]మాటల [12]నెలమి మిగుల
నిన్ను ననురక్తిఁ గొలుచు నన్నెలఁతలుండ, నీరసాకారసైరంధ్రిఁ [13]గోరఁ
దగునె.

65 వ. అనిన నప్పలుకులదెస ననాదరంబు [1]సేయుచు నచ్చేడియం జూచి కీచకుం
డిట్లనియె.

---

62 1. దీననపాయ మేమగునొ యింక – వ.స ; వీనికి నేమి యపాయమగునొ – న.వ.వీ. శ.ష. 2. యుపాయ – కొన్ని ప్రతులు. 3. వలవ దుడుగుమన్న – ఓ.ల ; వలవదగదన్న – ఏ.ట. 4. నిలిచెడు – ల. 5. వాడుగాడు – కొన్ని ప్రతులు. 6. ద్రైవంబునేనేమి – ఆ.ఓ.డ ; ద్రైవంబ యింకేమి – ట.

63 1. అయినందగిన – పెక్కు ప్రతులు. 2. విధంబునదగిన – ల ; భంగినెరుంగ జెప్పి తగిన – ప.

64 1. మెట్టియ–ఉ.ఐ.ఓ.ల. 2. జొప్పార–ప. 3. నల్లనల్ల–స. కొన్నిప్రతులు. 4. యెడ పని – ఐ.డ ; యెడలేని – ద. 5. నడదీగె, ననుదీగె – వ ; లేదీగె – చ ; నెలదీగెలీల వ్రాలుచు – ద.ప. 6. దొరకొన – ఉ.ఐ ; దలకొన్న – కొన్ని ప్రతులు. 7. గన్ను లీలనెచ్చెలి – ప. 8. మెరయుటయు ననురాగంబు – ప ; మేరచెయ్యులరాగంబు–ల ; మెలగుచెయ్యుల – ట.వ. 9. రాగంపుచెయ్యుల – స ; రాగంపుచెయ్యులు – వీ.ష ; రాగంబుచెయ్యుల – వ. 10. నెడ (ద) కు – కొన్ని ప్రతులు. 11. నా (పా) టల – కొన్ని ప్రతులు. 12. నింపు – ప. 13. గోరంజనునె – ఈ ; గోరనేల – వ.

65 1. నేసి యచ్చేడియం – కొన్ని ప్రతులు.

66 క. నాకొలువు వారకా ర,న్నా కేళుం గొలుచు నంగనలలో [1]నై నఁ
లేకునికి నాకుఁదెల్లం, బాకొమ్మకు నీడు [2]పోల్పనయ్యెడు సుదతుల్.

67 సీ. గండుమీలకుఁబుట్టి కాము బాణముల[1]తోఁ గవయు గలసి యాడెడునట్టికన్నుఁ
బిసకాండముల [2]శిఖఁ బెరిఁగి [3]లేఁదీఁగల మెచ్చక యున్నట్టి మృదుకరములుఁ
జిగు[4]రులతో [5]సంధిసేసి యంబుజములపై నెత్తి చను[6]నట్టి పదతలములుఁ
గలకంఠములచేతఁ గఱచిన విద్య [7]వీణల కిచ్చునట్టి తిన్నని యెలుంగు

తే. నత్తెఱం[8]గునరేఖయు నవ్విధంబు, గరువచందంబు [9]నమ్మెయి [10]కలికితనము
నట్టిచెన్ను [11]ను సైరంధ్రి యంద కాక, కలవె యొరులకు నెఱుఁగక పలికి తబల.

68 వ. కావున నాయెలనాఁగ నేమి యుపాయంబున నైన ననున్నం జేర్ప[1]నై తేనిఁ
[2]గంధర్వదర్పంబున నలందురి [3]వందుదు ననిన నవ్వెలంది వెండియు
నిట్లనియె.

69 తే. ఆయురైశ్వర్యకీర్తుల నపహరించు పరసతీసంగమము ధర్మ[1]పథమునందుఁ
బరగువారలు పరిహరింపంగఁ [2]గనియు వినియుఁ దెలియవె యిది దుర్వివేక
మగుట.

70 సీ. పతియెఱింగినఁ[1]దన ప్రాణంబు పైవచ్చు ననుభయంబున నుల్ల మదరుచుండ
జనులుగాంచిన [2]మానుషము దూలుఁ దనకను పుయిలోటమున [3]మోము
[4]పుల్లగిలుగ

---

66 1. నెన్నన్ లేకుంట – వ. 2. కొలువ – ట.

67 1. లో – పెక్కు ప్రతులు. 2. గూడ – ట. 3. నతూండుల – ట. 4. కుల – ఇ.ఎ.ద.న. 5. జెల్మి – వ. 6. వచ్చినపద – ఊ. 7. లు వినుపించునట్టి తిన్నని – ఇ.ఏ.గ. 8. గనునారేఖ – వ. 9. నెమ్మేని – ఇ. 10. కలితనంబు – కొన్ని ప్రతులు. 11. నా (నీ) – కొన్ని ప్రతులు.

68 1. వేని – న. 2. కందర్పునిచేత నలందురి – వ ; కంఠర్వానలంబున నలందురి – ప. 3. ప్రమందుదు – అ.ఊ.వ.స.

69 1. పదము – గ.వ. 2. వలయు – బ.మ.వ.

70 1. దాని – వ. 2. మానసము–ల. 3. మేను–కొన్ని ప్రతులు. 4. పుల్లసిల్ల–కొన్ని

బో ఁటికిఁదో ఁచినఁ బొలియుఁదేఁకువ యను వెగడునఁ [5]జెయ్వులు వీడు పడఁగ
బంధుల కగపడ్డఁ బాయు నన్వయ మను కలఁకమైఁ జెమటలు క్రమ్మ్మ దేరఁ
తే. గ్రీడ్ దెసఁ గొతుకం బురియాడ రతుల, చవు[7]లు గొనియాడ నేరని జార
పొందు
హృదయమున కింపుచేయమి నెఱుక గలుగు,వారు దీని సుఖంబుగాఁ గోర
రెందు.

71 వ. అదియునుంగాక.

72 క. బలవిక్రమ సంపన్ను లు, గల రేవురు దాని[1]పతులు గంధర్వులు వా
రలఁ దలఁచిన నాచి త్తము, దలఁకెడు నదియేల నీకుఁ దమ్ముడ చెపుమా.

73 తే. కాని తెరువునఁబోయినఁ గలుగునయ్య, బ్రదుకుచవియెంత యైన నపథ్య
ములకు
వేడ్క సేయుదురయ్య వివేకు[1]లెవ్వి,ధమున నాబుద్ధి వినవయ్య తమక ముడిగి.

74 క. అనవుడు నమ్మాటలు [1]దన,మనమున[2]కు సహింపరామి మల్లడిగొనుచుఁ
మనసిజ పరతంత్రత ని,ట్లనిపలెక్క సుదేష్ణతోడ నతఁ డుద్ధతుఁడై.

75 మ. వనితా యేనొకపల్కువల్కెదఁ జతుర్వారాశి మధ్యంబునఁ
ఘనబాహాబల [1]మొప్ప నన్ను నెదురంగా నొక్కఁడుఁ లేమి యె
వ్వనికిం దెల్ల[2]ము గాదె దాని మగలఁ వజ్రాహతిం గూలు శై
ల నికాయం బని మద్భుజాసమదలీలఁ గీటడంగించెదన్.

ప్రతులు. 5. జేష్టలు – చ. 6. యెడ – డ. 7. లగొని – గ.న.

72 1. మగలు – అ.ఒ.న.వ.

73 1. లివ్వి - కొన్ని ప్రతులు.

74 1. విని - ద.వ. 2. సైరింపరాక - వ.

75 1. శ క్తి - అ.ఇ.ఊ.గ.వ ; గర్వ్వ - న.వ.శ. 2. మి - కొన్ని ప్రతులు.

76 ఉ. బుద్ధులు సెప్పుఁబెల్ల నటు వోవిడు మెమ్మెయినైన సౌఖ్య సం
సిద్ధి యొనర్పు నాకు నెడసేసినఁ దాపము రూపుమాపు నా
వృద్ధియ కోరుదేని నవివేకివి నీవని [1]నన్ను ని ట్లసం
బద్ధములైన వాక్యములు పల్కక వే పిలిపింపు [2]కోమలిన్.

77 తే. అనుచు వైన్యంబు నొందెడు నాననంబు, [1]తోడ [2]దిగ్గనలేచి యత్తోయజాక్ష
చరణ పీఠంబు[3]కడఁ జక్కఁ జూఁగి మ్రొక్కి,యున్న నద్దేవి కనుఁగొని
చిన్నఁబోయి.

78 ఉ. ఆవల వచ్చు నాపదల కన్నిటి కోర్చి లతాంగిఁ [1]గూర్చి కా
కీవెడ మాటలన్ [2]మరలఁ డెన్ని విధంబులఁ [3]జూపి చెప్పినం
[4]గావలమైన వీఁడు తగు కార్యము [5]వట్టునె వీని కెమ్మెయిం
జావు నిజంబు మన్మథు నిశాతశరంబులసైన నక్కటా.

79 క. అని మనమునఁ దలపోయుచుఁ, దన తమ్ముని [1]నల్లనె త్తి దండడి దొరఁగం
జనుదెంచు నశ్రు[2]పూరము, కనుఁగవలో మ్రింగికొనుచుఁ గామిని [3]పలికెన్.

80 ఆ. ఇంత [1]దలరనేల యెమ్మెయి నైన[2]ను, గొమ్మ నల వరించి కూర్చు టరుదె
[3]యుమ్మలంబు దక్కి యూఁటతోడ నీ, వేఁగు మసల వలవ దింక నిచట.

81 క. ఆసవమున కని నీదు ని, వాసమునకు [1]దివములో నవశ్యంబును నే
నా సుదతిం బుత్తెంతు ని, జాసక్తి ఫలింపఁ [2]గొఱలు మభిమతకేళిన్.

---

76 1. త్రోచిన్నసం - వ. 2. కామినిన్ - వ.స.

77 1. తోనన్లన - వ. 2. నల్లన - కొన్ని ప్రతులు. 3. దెస - ఓ.న.

78 1. గూర్చునాడీవెడ — వ. 2. వరల — వ. 3. జాటి — అ.ఈ.చ.వ.స.
4. గావరమైన - త.శ.స ; గావలుఁడైన - వీ.ష.స. 5. గాంచునె - ఎ.ద.మ.

79 1. లేవనెత్తి - వ. 2. ధారలు - ఈ. 3. పలుకున్ - కొన్ని ప్రతులు.

80 1. దలఁక - స. కొన్ని ప్రతులు ; దలప - చ.వ. 2. నక్కొమ్మ - కొన్ని ప్రతులు.
3. యుమ్మలికను - ఎ.ద.

81 1. దినము - స. కొన్ని ప్రతులు. 2. సలుపు - ఉ.ప.వీ.శ.ష.స ; బొదలు -
ఎ.ద.వ ; గోరు - అ.ఏ.గ.చ ట.ల.

—: కీచకుండు ద్రౌపదియందలి మోహంబున బరితపించుట :—

సం. 4—14—7

82 వ. అనిన విని కీచకుండు ముదిత హృదయుం డయి నిజ [1]సదనంబునకుం జని వివిధ [2]మధురసంబు లొనరించి సముచిత ఖాద్యంబులు సమకట్టి తత్ప్రీదే శంబు [3]విజనంబు గావించి యొక్క రమ్యస్థలంబున నుండి పాంచాలి [4]వలని తగులు చిత్తంబు నుత్తల పఱుపం [5]దలరి నెవ్వగల కగపడి తలపోఁతలకుం జొచ్చి దుర్విదగ్ధుండు గావున నమ్మగ్ధకుం దన సన్నిధిఁ గామవికారం[6]బు పుట్టుట [7]గలుగ భావించుచు.

83 సీ. కేలిమై నొక్కట లీలఁ [1]గ్రేళ్ళుటికెడు [2]వాలుగు సోగల [3]నేలుదెంచి
కరువలి సుడి[4]యమిఁ [5]గందక చెన్నొందు [6]నెఱి విరితమ్మిల నుఱుకతెగడి
బెడఁగొందఁ [7]దుడిచి మైఁ [8]దొడసిన వలరాజు [9]వాలిక తూపులఁ దూలఁదోలి
[10]పొలపంబు మెఱసి దిక్కులఁ గాంతి పూరించు క్రొక్కారు మెఱుఁగుల
నుక్కడంచి

తే. తన విలో[11]చనములు నాదు మనము [12]నాఁచి,కొనఁగ నయ్యింతి ననుఁ గనుఁ
గొనియె నాత్మఁ
గైకొనియె రాగరసమునఁ గడలుకొనియె మదన [13]విక్రతి బయల్పడ నుదిల
కొనియె.

---

82 1. నివాసంబునకు - ఏ.న.ల. 2. మధురరసంబు — ఏ.చ.ప. 3. నిర్జనంబు - ఓ.డ. 4. వలనందగిలిన చిత్తంబు త్తల - అ.వ ; వలనితగులంబు — ప. 5 దలంకి — గ.వ ; దల్లడిల్లుచు - చ. 6. బవుట — ల ; బు పట్టంగలంక - వ. 7. గలుగు నని భావించుచు - వ.

83 1. గ్రేళ్లెసగెడు - ఏ ప.స ; బెల్లెసగెడు - ఎ.ద.శ.స ; గెల్లెసగెడు (?) - కొన్ని ప్రతులు. 2. వాలిక — బ.మ ; వాలుక (గ) - కొన్ని ప్రతులు ; వాలుపు — కొన్ని ప్రతులు ; వాలుపూసోగల — అ. 3. మేలుడించి — వీ.ష ; మేలుదెచ్చి - వ. 4. మీదదరలక — వ. 5. గదలక - కొన్ని ప్రతులు. 6. నెరి - కొన్ని ప్రతులు ; నర - కొన్ని ప్రతులు. 7. దుడిచిచే ; దుడిచిన — స. కొన్ని ప్రతులు. 8. దొడరిన - చ.ప.వ ; బెరసిన — ట. 9. వాలికె - కొన్ని ప్రతులు ; వాలారు — న. 10. పొలపంది - వ ; పొలుపార - ఐ ; చెలువంది — త. 11. లోక — వ. 12, నాటి - ట.వ ; నేది — వ. 13. విక్రతియె బలువిడి నొదివికొనియె — ఓ ; విక్రతిగడల్కొన — ద.

84 ఉ. చిత్తము [1]మెచ్చి నావలనఁ [2]జిక్కఁగ వెండియు నాలతాంగి య
చ్చొత్తిన యట్లు నాకుఁ దన యుల్లము దెల్లము సేయకున్క తా
నత్తఱిఁ గ్రొత్త కాన్పగుట నడ్డము సొచ్చిన సిగ్గుపెంపు [3]త
న్నుత్తలమందఁ జేయుటకునో తలపోసి యెఱుంగ [4]నయ్యెదన్.

85 తే. అనుచుఁ గొందలపడు కోర్కిలగ్గ [1]లించి, [2]చిట్టు మొట్టాడుచుండ నచ్చెలువ
[3]చెలువుఁ
దగిలి తన యిచ్చఁబాటు చిత్తంబుపజ్జ, నరిగి యిట్లను నక్కీచకాధముండు.

86 సీ. లీల నా ముందట నా లేమ పొలసినఁ జూడ్కికిఁ జుబ్బన [1]చూఱగాదె
కనువిచ్చి నన్ను నాతనుమధ్య సూచినఁ దనువున కమృత [2]సేచనము గాదె
చిఱునవ్వు [3]బెరయ [4]నచ్చెలువ నాతోడఁ బల్కినఁ జెవులకు రసాయనముగాదె
[5]యెలమి నమ్మెలఁత [6]నన్నెలయింపఁ దివిరిన [7]నెడఁద కానందంబు నిక్కగాదె.

తే. యీ నితంబిని మక్కువ ననఁగి పెనఁగి, యింపు [8]పొంపిరివోవ నన్నేలి కొనఁగఁ
దలఁచి పొందిన నది జన్మఫలముగాదె, యనుచు వలరాజు బారికి నగ్గమయ్యె.

87 వ. మఱియు ననేక భంగుల [1]ననంగ విభ్రమంబుల కనురూపంబులై న [2]బహు
విధ ప్రలాపంబులఁ బ్రొద్దుగడుపుచు నమ్మదిరాక్షిరాక కెదురుచూచుచుండె
[3]నక్కడఁ బాంచాలి రావించి సుదేష్ణ తృష్ణ భావించుచు నిట్లనియె.

---

84 1. వచ్చి – అ.ఓ. 2. జిక్కక – కొన్ని ప్రతులు. 3. నన్నుత్తల – వా. పెక్కు ప్రతులు ; తన్నుత్తల – సి. 4. నయ్యెడున్ – వా. కొన్ని ప్రతులు ; నయ్యెదన్ – కొన్ని ప్రతులు.

85 1. లింప – కొన్ని ప్రతులు. 2. చిట్టుముట్టాడు – అ.ఊ.ఏ.ద ; చిట్టుముట్టాడు – కొన్ని ప్రతులు. 3. యందు – కొన్ని ప్రతులు ; దగిలి తనకుఁదన – ల.

86 1. జుట్టరాదె – వ. 2. సేవనము – ఊ.చ.న.వ. 3. నెరయ, లొలయ, బొరయ – అని పాఠములు. 4. నచ్చెల్వ నాతో బల్కినను జెవు – కొన్ని ప్రతులు. 5. వెలయ – కొన్ని ప్రతులు ; లలనమెల్పున నన్ను నెలయింప – వ. 6. నన్ సొలయింప – న ; నన్నెలయింప – ల. 7. చాలభోగింప నా చక్కగాదె – చ ; నెసగు – ఒ ; నెడద కానందంబు నీతగాదె – వ (గు.శా. ప్రతిలోనిదని) ; నెదకు నానందంబు – కొన్ని ప్రతులు. 8. సొంపునేపార – ఓ.

87 1. నంగవిభ్ర – ఏ.త.ల. 2. బహుప్రకారంబులం – స. కొన్ని ప్రతులు ; బహు ప్రలాపంబులం – వ ; బహుకలాపంబులం – చ.ల. 3. నంతనక్కడ – పెక్కు ప్రతులు.

88 క. ఒదవెడు [1]తృష పెల్లిదమున, వదనము వలువట్లు [2]వచ్చె వాసితరాజ
న్మదిరా[3]రస మానఁగ నా, హృదయంబున వేడ్క యొసక మెసఁగెడుఁ దరుణీ.

89 క. కీచకుని యింట[1]నెప్పుడు వాచవియగు బహు[2]విధముల వారుణి గలుగుఁ
వేచని [3]యిచటికిఁగొని [4]ర,మ్మా చూతముగాని నీగమన వేగంబున్.

90 వ. [1]అనవుడు.

91 ఉ. ఉల్లము [1]దల్లడిల్లఁ దను [2]వుద్గతఘర్మ[3]జలంబు దాల్చుచుఁ
డిల్లపడంగ నాకిది కడింది విచారము [4]వుట్టె నందుఁ బో
నొల్ల ననంగ రా[5]దచటి కూరక [6]పోవను రాదు నేర్పు సం
ధిల్లఁగ దీనిఁ[7]బాపికొను దీమస మెట్టిది యొక్కొ దైవమా.

92 వ. అని [1]తలంచుచు [2]డోలాందోళిత మానస [3]యగుచు నమ్మానిని సుదేష్ణ
[4]కిట్లని యె.

93 ఉ. ఉత్పలగంధి [1]నన్నుడుగు మొడ్డను బంపుము కల్లు[2]దేర నే
సత్పథ[3]వృత్తి నీకడ[4]న సంతతముఁ బహుమాన [5]పాత్రమై
తత్పరతం జరించి యుచితంపుఁబనుల్ [6]దగఁజేయఁగాక [7]దు
ష్కృత్పరి[8]వార యోగ్య పరిచారముమైఁ [9]జనునట్టి దాననే.

---

88 1. తృష్ణాతురమున – ఉ. 2. గట్టివాడెడు – వ ; వట్టివాడు – స. 3. సవ–అ.ఒ.వ.

89 1. నిప్పుడు – న ; మిక్కిలి – ద. 2. విధంపువారుణి – ష.స. 3. యచటికి – న.శ. 4. తెమ్మా – బ.వ.

90 1. అప్పుడు – వ.

91 1. దల్లడిల్లగ దనూద్గత – న. 2. వుద్ధత – ల ; వుద్ధతి – ఆ. 3. కణంబు నొందుచున్ – ప. 4. పుట్టు – డ. 5. దువెసనూరక – చ. 6. పోవఁగ – పి.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు. 7. బాపుకొను – అ.ఆ.ఐ.చ.త.వ ; బాచికొను – గ.ట.

92 1. తలంచి డోలాం – ఐ.వ. 2. డోలాయమాన – చ. 3. హైయమ్మానిని – ఆ.డ.వ. 4. తోనిట్ల – చ.వ.

93 1. నన్నుడిగియొడ్డుల – ఒ.చ.వీ.శ.ష.స ; నన్నుడిగియొండుల – న ; నన్నుడుగు మొడ్డుల – స. 2. దేగ – చ ; దేరగా – ల.శ. 3. వర్తి – అ. 4. ను – పెక్కు ప్రతులు. 5. పాత్రనై – పెక్కు ప్రతులు. 6. దగుజేతగాక – వ. 7. దూష్యత్ – పెక్కు ప్రతులు. 8. చారికాజనము నట్టులు – త ; పాక యోగ్య – ల.వ. 9. జననేర్చుదాననే – వ.

94 క. అతివ తగునమ్మ నీగృహా, మతినిర్మల చరిత [1]భరిత మని [2]యీ యెడ మ
[3]తృతులయ సన్నిధి [4]నై నను, మతినూఱడి యున్న చోట మన్నన దప్పన్.

95 ఉ. [1]సాధులు సేరి [2]నెమ్మిగ నిజ[3]స్థిర వృత్తము [4]దుష్టకోటిచే
బాధలఁ [5]బొంద కుండఁ దమపాల [6]వసించినఁ [7]బెద్దవారు ది
క్కై ధరియించి వారికొక యాపద [8]వుట్టకయుండఁ గాచు టొ
ప్పై ధరఁగీర్తి [9]కెక్కదె యపాయము [10]సేసిన [11]నింద వుట్టదే.

96 ఆ. [1]ఎవ్వరేని యింటి[2]కెద్దియే నొకటికి, నన్నుఁ[3]బంపఁదగునె నిన్ను నాఁడ
కొలుచునెడ ననుజ్ఞ గొననె నీచములగు, పనులకేను జాలకునికిసెప్పి.

97 క. అనినవిని యనుచితం[1]బున, కనయము శంకించియును లతాంగి మదిం ద
మ్మ్మని [2]వలవంత దలఁచి యి,ట్లనియెం బాంచాలితోడ [3]సాదరవృత్తిన్.

98 ఉ. అక్కట యేను వేడ్కపడి యానెడునాసవ మర్థిఁ[1]దేరఁగా
నొక్క నికృష్టఁ బంచుటకు నోపక [2]చెప్పిన దీని నీవు గో
[3]సెక్కఁగఁ జేసి [4]నిన్ను నతిహీనవిధాన[5]నియుక్తఁ జేఁతగా
[6]నిక్కను యుమ్మలిం చి [7]తిది [8]నెయ్యము తియ్యము కల్మి యే సఱ.

---

94 1. మహిత – చ ; పూత – వ. 2. యెప్పుడు – గ.వ. 3. తృతులకు వెఱవక నేనును – వ. 4. యైనను – పెక్కు ప్రతులు.

95 1. సాధులజేరి – ప ; సాధుచరిత్రనిమ్ముగ – వ. 2. నమ్మిగ – స ; నమ్మిక – అ.ఈ ఎ.చ.ద.ల.వ. 3. స్థిత – ఆ.ఏ.న. 4. దూష్య – వ. 5. బోవ – ఉ. 6. వహించిన – ట. 7. బేదవారి – ఐ న. 8. ముట్టక – వ ; పొందక – ప. 9. కెక్కరె – వ. 10. వచ్చిన – స. 11. గీడు – ప.

96 1. ఎవ్వరింటికేనియె – స. కొన్ని ప్రతులు ; ఎవ్వరేని (వే) లేరె యిటువంటి పనులకు – డ. 2. కెద్దియునొక – కొన్ని ప్రతులు ; కెద్దేనియొక – అ ; కియ్యెడ నొక – వ. 3. బుచ్చ – స. కొన్ని ప్రతులు ; బుచ్చనగునె – చ.ల ; బుచ్చజనునె – వ.

97 1. బనితనమది శంకించియను – వ. 2. యడలుదలచుకొని యిట్లని – చ ; వలపంత దలచి – త.వ. 3. నాదర – పెక్కు ప్రతులు.

98 1. దేరనొండొక్క – స. పెక్కు ప్రతులు ; దేరనేనొక్క – వ. 2. పంచిన – వ. 3. కెక్కగ – ఏ ; పెక్కగ – ఓ.వ ; పెక్కగ – ద. 4. నన్ను – పెక్కు ప్రతులు. 5. నియుక్తికేతగా – కొన్ని ప్రతులు ; నియుక్తగామదిన్ – ఎ.ద. 6. నిక్కము నుమ్మలించి – ట.వ. 7. తివి – ఓ.వ. 8. నెయ్యమె తియ్యమె కల్మియో – ఆ.వ ; నెయ్యముకల్మియె చెప్పుమా – ఊ.వ.స ; నెయ్యము తియ్యమికల్మియే – వ.

99 క. అది [1]లాఁతి యిల్లె నినుఁ దమ,హృదయంబు[2]ల నెవ్వకేని నెఱుఁగరె యేఁజె
ప్పుదు [3]నీదు పెంపు [4]నినుఁగ,న్నది మొదలుగ నెల్లవారి [5]కయ్యెభంగిన్.

100 క. అని మఱియుఁ బెక్కుభంగుల, దనుఁబ్రార్థింపంగ ద్రుపదతనయకుఁ జిత్తం
బున [1]నింకఁ బెద్ద పెనఁగం, జనదీయమతోడ ననువిచారము [2]పుట్టెన్.

101 వ. [1]ఇట్లు దోఁచిన [2]తలంపునం జేసి.

—: ద్రౌపది కీచకు నింటికిఁ గల్లు దేరం బోవుట :—

సం. 4—14—17.

102 చ. మన మురి[1]యాడుచుండ ననుమానముతోన సుదేష్ణఁ జూచి నీ
వనయముఁ [2]గోరినట్టిపని యర్థిమెయిం [3]జని చేయుదానఁ గా
[4]కను తన మాట కప్పాలఁతి హర్షముఁబొందుచు నందియిచ్చు కాం
చన చషకంబు వుచ్చికొని చారువిలోచన యార్త మూర్తియై.

103 వ. చను చుండి నీచహృదయుండగు కీచకుండు దన [1]యెదుర నప్పు డాడిన
కర్ణ శూలంబు లగు [2]మాటల మీఁదం బిడుగు పడినవానిఁ గొఅవిం జూఁడిన
[3]తెఱంగున సుదేష్ణ [4]ద న్ననుచిత వ్యాపారంబునకు నియోగించుటకు
నిర్వేదనంబు[5]నం బొంది.

---

99 1. లాతిల్లెనమదమ — ఆ ; యట్లుండె నినుంగనిహృద - ఓ. 2. న - కొన్ని ప్రతులు ; ల నెల్లవారు - ష. 3. నిదిపెంపున - వ. 4. నను - కొన్ని ప్రతులు. 5. కయ్యెయెడలన్ - ట.

100 1. బెద్దప్రొద్దు - ఏ.న.వ. 2. తోచెన్ - చ.

101 1. అట్లు - కొన్ని ప్రతులు. 2. చిత్తంబు - ఐ.

102 1. యూరుచుండె — వ ; యాడుచుండు - ఆ. 2. గోరు - ఎ.ట.వ. 3. దగ - గ; గొని - వ. 4. కనుతనుమానక - ఐ ; కనియెడుమాట — ష.

103 1. యెదురెదురనప్పు - ఈ.ఎ.వ.స. 2. మాటలంబిడుగు - ఏ.శ.ష. 3. విధంబు - ట ; యట్లు - ఆ ; చందంబు - ల. 4. దన్ననిచిన యనుచితవ్యాపారంబునకునిర్వే - ల.స. 5. నొంది — కొన్ని ప్రతులు.

104 చ. అలమటఁ[1]బొంది మాయవిధియా యని ధైవము దూఱు నిత్తటిం
గలరొకొ నాకు దిక్కను మొగంబున నశ్రులు వెల్లిగొల్పుఁ దొ
ట్రిలఁబడు జల్లనం [2]జెదరు డెందముఁ గూడఁగఁ [3]దెచ్చి నన్నుఁ [4]గే
వలము[5]న ముట్ట నెవ్వరికి వచ్చు ననుం గలఁగుఁ [6]వెనుంబడున్.

105 వ. [1]అటి యెడ.

106 సీ. [1]ధైర్యంబు తలపోఁత తలకొన్నఁ [2]జెలువ కాననమున [3]వెల్లఁదనంబు [4]గదిరె
భయరసవేగంబు పైకొని ముట్టినఁ గాంతకుఁ దనులతఁ గంప [5]మడరె
[6]బెగడంత కంతకు [7]మిగిలిన [8]నింతికిఁ [9]బదముల నటఁ దొట్రుపాటు [10]బెరసెఁ
దల్లడం బొందినఁ దన్వికి నవయవంబుల నెల్ల ఘర్మాంబుకళిక లెసఁగెఁ

ఆ. దలఁకు [11]వుట్టెఁ గొంకు కొలఁదికి మీఱె[12]వెం,బాటుదోఁచె ముట్టుపాటు
దొడరె

వెఱఁగుపాటు [13]దనికె [14]నెఱి నాడె నొవ్వునె, వ్యగలు [15]వగల నీనె దిగులు
[16]వొదివె.

107 వ. ఇవ్విధంబున ద్రుపద పుత్రి దురవస్థం బొందుచు మహాపదలకుం బరి [1]హర
ణంబు హరి [2]స్మరణంబ యని తన హృదయపుండరీకంబునం బుండరీకాక్షు
నిఱిపించుకొని సుదేష్ణ మందిరంబు [3]వెలువడి దినకరుం గనుంగొని [4]వినయ
వినమితోత్తమాంగయై నిజాంతర్గతంబున.

---

104 1. బొందుమాలవిధి హా – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. బెదరు – ఎ.చ.ద. 3. దేర్చి – త.న.వ. 4. గావలమున – వ. 5. ను – కొన్ని ప్రతులు; గ – ఎ.ద; ద (?) బట్ట – వ. 6. వ్యథంబడున్ – ల; వెతంబడున్ – స; భయంపడున్ – చ.

105 1. ఈవచనము 'ప.న' ప్రతులలో లేదు.

106 1. ధైర్యంబు – వ. 2. జెల్వమానన – వ. 3. చిన్న – త.ప.వ.స; విన్న – వెక్కు ప్రతులు. 4. దోచె – ఱు; దనరె – వ. 5. మొందె – శ.ష.స. 6. వెగడు – వెక్కు ప్రతులు 7. నె (ని) గిడి – కొన్ని ప్రతులు. 8. యింతికి – కొన్ని ప్రతులు. 9. బదములఁ దొట్రిలపాటుబెరసె – స; బదయుగంబున దొట్రు – ప; బదతలంబులదొట్రు – ఏ. 10. మెరసె – వ; గదిరె – చ. 11. ముట్టి – స. కొన్ని ప్రతులు. 12. పెన్‌చేటు – అ.ఱు. 13. దనరె – మ; పనికె – త.వ. 14. నెఱవాడెనొప్పు – స; నెఱనాటినూర్పు – వ. 15. దగల – వ. 16. నొదవె – వ; వొడమె – ఏ.

107 1. హారంబు కొన్ని ప్రతులు. 2. చరణస్మరణంబ – న.ష 3. వెడలి – ఏ.వ. వి.శ. 4. వినయ – కొన్ని ప్రతులందు లేదు.

108 తే. పాండు [1]పుత్రుల కేను దప్పని మనంబు, గలుగుదానన యేని [2]హో కమల మిత్ర
కీచకుని [3]దెస నన్నొక కీడు తెరువు, పొరయకుండఁ[4]గ రఁపు కరుణతోడ

109 వ. అనుచుం గేలు [1]మొగిచిన.

110 క. తరణీయు దుఃఖిత యగు న, త్తరుణిం గాచుటకు నత్యుదగ్ర భుజా వి
స్ఫురణాఢ్యు నొక్క [1]రక్కసుఁ, గరుణార్ద్ర మనస్కుఁడగుచు గ్రక్కున బనిచెన్.

111 వ. వాఁడునుం బనిపూని [1]యంబర తలంబున నదృశ్యాకారుండై వచ్చి [2]నిలిచె.

112 తే. ఇట్లు ప్రార్థించి పాంచాలి యెట్టకేని, సింహబలు మందిరం [1]బల్లఁ జేర నరిగి
యెల్లఁబోవుచు బెబ్బులి యున్న [2]పాదరు, సొచ్చు[3]లేడి చందంబునఁ జొచ్చు టయును.

113 ఉ. అంబురుహాక్షి వచ్చు [1]తెరు వారయఁ గీచక ముఖ్యుఁ డప్డు తె
ల్లంబుగఁ జూచి యుల్లము [2]కలంకయు వార[3]క మేన [4]వెమ్మ్లి తా
పంబు[5]ను డిగ్గఁ ద్రావి గరుపాఱుచు నుత్కట సంభ్రమంబు హ
ర్షంబుఁ బెనం [6]గొనంగ నతి [7]చంచలభావ పరీతమూ ర్తియై.

---

108 1. తనయుల – కొన్ని ప్రతులు. 2. నో – త.వ.వీ. 3. కారి – వ.స. 4. రక్షింపుము కరుణ – కొన్ని ప్రతులు.

109 1. మొగిడ్చిమొక్కిన – చ.

110 1 యసురన్ గరు – ల.స.

111 1. వచ్చియంబర – వ; యంబరంబున – పెక్కు ప్రతులు. 2. నిలిచిన – కొన్ని ప్రతులు.

112 1. బును – న; బుదా – వ. 2. పొదకుజొచ్చు – కొన్ని ప్రతులు; గుహకు జొచ్చు – ఐ. 3. లేటిచందం – స. కొన్ని ప్రతులు; లేటివిధంబున – అ.

113 1. తెరువారయు – స. కొన్ని ప్రతులు; తెరువారగ – ష.స; తెరువారసి – త. 2. నశంకయు, కలంకము – వ. 3. గ – న.ల. 4. గ్రమ్మ్లి – స. పెక్కు ప్రతులు; పెల్లు – ల.స; బర్వు – వ. 5. దిగంగ – అ.ఓ.వ. 6. గు చుండ – త.వ. 7. సంచల – కొన్ని ప్రతులు.

114 క. చిడిముడి [1]పడుచు నెదురు చనఁ, గడఁగుచు హారములు సక్కఁగాఁ
ద్రోచుచు మ
ల్లడిగొనుచు దుర్వి[2]లాపం, బొడలికి నొడఁగూర్చుచుండ నుగ్మలి యంతన్.

115 వ. [1]తత్పరిదేశంబునకుం జని.

116 తే. దేవి తృష [1]వుట్టి వారుణి దేరఁబనుప, నరుగుదెంచితిఁ బోయింపుఁ [2]డనిన
నింతి
నెమ్మొగంబున దృష్టులు నిలిపి తమక, మడర నిట్ల[3]ను నా కీచకాధనుండు

117 క. దేవి తృష దీర్పఁ [1]బూనితి, వావెలఁది సహోదరుండ నగు నా తృష లీ
లావతి [2]నీదు సరస సం,భావనమెయిఁ దీర్ప కునికి పాడియె చెపుమా.

118 సీ. కాంతి దళ్కొత్తు నీకడకంటి [1]చూడ్కితోఁ [2]బొందఁ గానని మేను పొగులు
టయును
[3]దీపారు నీపల్కుఁ దెల్లంబుగా వినఁగానని వీనులు గందుటయును
[4]నింపగు నీ [5]చెయ్వు లెలమిమైఁ గొనియాడఁ గానని [6]కోర్కులు [7]గలఁగు
టయును
[8]సొగయించు నీ కేళిఁ దగిలి యానందంబుఁ [9]బొందఁగానని మది గుందు
టయును

---

114 1. పడియెదురుచనన్ — కొన్ని ప్రతులు. 2. కారం — స; లాసము లొడ — కొన్ని ప్రతులు.

115 1. తదనంతరం బద్రుపదపుత్రి కీచకుండున్న తత్పరి — వ.స.

116 1. గొని — ఒ. 2. మ — ఆ.ప. 3. నె — ఆ.వ.శ.

117 1. జాలితి, జాగితి — స. 2. నీవిలసితసంభా — వ.స; నీదగురససంభా — ప; నీదువినయసంభా — అ.వ.స.

118 1. చూపుల — ప; చూపుతో — కొన్ని ప్రతులు. 2. బొందు — ఓ.వ.ష; జెంద — ల 3. తెరవనీపలుకులు — గ. 4. నింపారుచెయ్వులనెలమిగై కొని — న.వ.స. 5. చెల్వు — ఆ.డ; చెయ్వులేపున — వ. 6. చూడ్కులఁ (గోర్కులఁ) గనలు — స. 7. గనలుట — పెక్కు ప్రతులు. 8. గి — ఊ.వ.వీ. 9. జెంద — కొన్ని

తే. [10]జాయ నా దగు జన్మంబు ఫలమునొంద, భావజస్మ్మని పూనిక పార[11]మెయ్దు
నన్ను [12]బంటుగా నేలుము నలిన[13]వదన, [14]యింక నీసిగ్గుదెర యీల మేల
నీకు.

119 వ. అనవుడు.

120 తే. చెలువ యప్పలుకులు పెడచెవులఁబెట్టి, ధీర గావున విగత [1]వికార యగుచు
మదిర వో యింపుఁ డద్దేవి యెదురు [2]చూచు, నలుగుఁ దడ[3]వై న [4]మగుడఁ
బోవలయు ననిన.

121 చ. మదిర సుదేష్ణ పాలి కొక [1]మాత్రన పుచ్చెద [2]నొడ్లచేత నిం
పొదవెడు [3]నట్టి దీని చవి యుల్లము [4]సొక్కఁగ నాను మీవు నీ
వదన సరోజ [5]సౌరభ మవారణ [6]నన్నును గ్రోల నిమ్ము బె
[7]ట్టిదుఁ డగు కాము తూపులఁ దొడింబడ కుండఁగ గావు మి త్తఱిన్.

122 క. [1]కరి తురగ రథ సమితిఁ బొం,పిరివోయెడు నాదు లక్ష్మి పెంపున కెల్లన్
సరసిరు[2]హావదన [3]నీవ కు,దురుగా నొనరించెదం గుతూహల [4]మెసఁగన్.

123 క. రుచిరమణి భూషణంబులు, నుచిత విహార ప్రకార యోగ్యా[1]గార
ప్రచయము సుందర గణికా, నిచయము నొప్పించువాఁడ నీకుం [2]దరుణీ.

ప్రతులు. 10. జాయువాడగా (నా) జన్మసాఫల్యమొంద – బ.వ. 11. మొంద – కొన్ని ప్రతులు. 12. నీబంటుగా నేలునలిన – వీ.ష.స ; బట్టుగ – న; బంటుగనేలుమో (మీ) – వ.శ. 13. నయన – ఉ.ద. 14. యింకసిగ్గది మదియొల్ల మేల నీక ; యింక సిగ్గేల నీకు నోయింతి యనియె – వ.స ; యింక నీ సిగ్గు విడువుమా యిగురుబోడి – న.

120 1. విచార – ప.వ ; విహార – ఓ. 2. చూచియలుగు – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. వయ్యె – అ.వ. 4. మగిడిపో – ప.వ.వీ.ష స.

121 1. పాత్రన (నె) – ఏ.న. 2. నొర్ల ఈ వ. 3. నట్లు – ప. 4. సోకఁగ – వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 5. (సౌరభము వారక ; వారుణి)–స ; సౌరభము వారుణి–ఆ.ప.వ. 6. గ్రోలఁగనిమ్ము నన్ను – స. కొన్ని ప్రతులు. 7. ట్టిదమగు – ఈ.వ.స.

122 1. కరిహయరథంబులంబొం – వ. 2. హానన – ష.స ; హానయన – స. కొన్ని ప్రతులు ; హానేత్రి – ఎ.ద. 3. నిన్న – బ.వ. 4. మొప్పన్ – గ.ద.వ ; వృత్తిన్ – ఓ.చ.

123 1. చార – వ.స. 2. ధరణిన్ – న.

124 క. నాకు[1]లకాంతల నెల్లను, నీకుం బనిచేయఁబనిచి నెయ్యంబున నే
నీ కనుసన్న[2]న మెలఁగెద, నేకార్యంబైన నడపు మీవ తగంగన్.

125 వ. [1]అనుచు సింహబలుండు దన యంతరంగంబున నంత కంత కగ్గలించు తమకం
బునఁ [2]దన్ను దానెఱుంగక పయింబడి పట్టికొనిన.

126 క. తనుఁ[1]గాచి వెనుకవచ్చిన, దనుజు మహాబలము తనదు తనువొందిన నా
[2]తనిచే విదిల్చి రభసం,బునఁ దన్మందిరము దృపదపుత్రిక వెడలెన్.

127 వ. ఇట్లు [1]ద్రోచిపోయినం గీచకుం[2]డు వెనువెంటం [3]దగిలిన నమ్మగువయు
మరలిచూచి భయభ్రాంత[4]యై యెవ్వలనికిం [5]బోదునో యని తలంచి
దైవయోగంబు[6]న విరాటుం [7]డప్పుడు గొలువునికిం జేసి తత్స[8]భాభాగంబు
[9]దెసకు వెసంబాఱినం గామాయత్తచిత్తుండును గర్వో[10]న్మత్తుండును
గావున జనసమూహంబు సరకు[11]సేయక రహస్యపత్రికా[12]శ విభేద[13]విచా
రంబు దక్కఁ.

---

124 1. గల కాంతలెల్లను – ఉ.స ; ల భామినులెల్లను – కొన్ని ప్రతులు ; లకామిను లెల్లర – ప. 2. ల – కొన్నిప్రతులు ; ను – ఎ.ల.శ ; మెలంగెద – ఏ.

125 1. అనుచులేచి – ఎ.ద.స. 2. గన్నెఱుంగక – స. కొన్ని ప్రతులు ; దన్నెరుం గక – డ ప.

126 1. గావ – స. కొన్నిప్రతులు. 2. తని (చేయిడుల్చి) చే యదల్చి – స ; తనిచేయి దప్పి – ఆ.వ ; తని చెయివిదిల్చి – ఏ.వ.

127 1. ద్రౌపది – వ. 2. డును – ఒ.ఓ.ల.వ. 3. దగిలెనమ్మ – కొన్ని ప్రతులు. 4. చిత్తయై – గ.న. 5, బోదగునో – వ. 6. న నప్పుడు విరాటుండు గొలువు – కొన్ని ప్రతులు. 7. డు బయలి కొలువై యునికిం – అ ద.వ.ష ; డప్పుడు బయ (లికొలువు) లు కొలువునను – స. 8. భాంగణంబునకై బారిన – ఆ డ ; భాగా రంబునకు – అ ; భాస్థానంబు – చ ; భాంతరంబు – ప. 9. నకుంబారిన – అ.వ కొన్నిప్రతులు ; దెసకుంబాఱి (ఱి) న – ఐ.చ.న.వ.శ. 10. న్మతుండును – కొన్నిప్రతులు. 11. గొనక – కొన్నిప్రతులు. 12. ర – కొన్ని ప్రతులు. 13. వివేకంబు – వ.

—: కీచకుఁడు ద్రౌపదిం బట్టుకొనుటకు వెంటఁ దగులుట :—

సం. 4—15—7

128 సీ. సమదవారణము జంగమలత వెనుకొని సరభ[1]సంబునఁ బట్టఁ జను విధమునఁ
గ్రూరదానవుఁడు భూచా[2]రి నిర్జరకాంతఁ బొదువ రయమ్మునఁ బోవుభంగి
ఘోరగృధ్రము సుకుమార నాగాంగనఁ బటుగతి నొడియంగఁ జాలు కరణిఁ
బ్రిబల బిడాలంబు బాలశారికమీఁద నడరి సత్వరముగ [3]నరుగుమాడ్క

తే. సింహబలుఁ డత్యు[4]దగ్రితఁ జిగురుఁబోఁడి, పజ్జఁ [5]గడువడిఁ దగిలి కోపంబు
గదుర
నొడిచి తలపట్టి తిగిచి మహోగ్ర[6]వృత్తి, గొంకు కొస[7]రించుకయు లేక
[8]కూలఁ దాచె.

129 వ. అట్టియెడఁ బాంచాలి [1]రక్షకుండైన రాజసుం డతని [2]డొల్లఁబ్రేసిన.

130 క. కీచకుఁడు [1]వ్రేటుడితన, నీచపు[2]దశ యొరు లెఱుంగ నేరక యుండఁ
లేచి[3]వెనుకఁజని విస్మయ,గోచరుఁడై యసుర[4]కతనఁ గుంతి[5]తుఁ డగుచున్.

131 వ. [1]ఒడుపు దప్పిన మహా[2]నాగంబునుంబోలె నిట్టూర్పునిగుడ [3]నిట్టలం బగు
కోపంబు [4]పెల్లున మల్లడిగొను [5]చుండె నయ్యవసరంబున.

132 క. తానును నన్నయు నయ్యా,స్థా[1]నమ్మున నుండి పవనతన[2]యుఁ డసహ్యం
బైన మనో[3]వల్లభ[4]యవ, మానము నాసింహబలుని మద[5]జ్యంభణమున్.

---

128 1. సగతి — ఓ. 2. ర — కొన్నిప్రతులు 3. నడచు — ప. 4. దగ్రుఁడై — స. పెక్కు ప్రతులు. 5. నురువడి — ఒ చ వ. 6. భంగి — చ. 7 రింతయును — అ.చ.ట. 8. కూలదన్నె, కూలద్రోచె — అనిపాఠములు.

129 1. రక్షకుండై వచ్చిన—వ.స. 2. ద్రొళ్ళవే (నే) సిన — ట న ; డొల్లనేసిన —ఓ.చ.

130 1. నేటు—ఓ. 2. దశ—ఐ.వ ; దెస—వా. పెక్కు ప్రతులు ; పని — ప. 3. వెనుచనక (తనమదిని) విస్మయ — ష.స ; కినుకనతి విస్మయ — ఏ.న.వ ; కనుంగొని — ఒ ; వెను వెనుక, వెనుకసని — వ. 4. వలన — బ ; కడన — ల. 5. తవృత్తిన్ — వ.

131 1. ఒడిసి — ఆ.ఎ.డ,త.వ. 2. భుజంగంబునుం — ప. 3. వగ్గలంబగు — వ. 4. పెల్లువ — ట. 5. చున్నయవసరంబున — ప.

132 1. నంబున — పెక్కుప్రతులు 2. యురహార్యంబైన (?) — ప. 3. వల్లభి — కొన్ని ప్రతులు. 4. యభిమానము — ఐ.గ.వ. 5. గర్వంబున్ — ప.

133 చ. కనుఁగొని కోపవేగమునఁ గన్నులనిప్పులు రాల నంగము
[1]ల్గినలఁగ సాంద్రఘర్మ సలిలంబులు గ్రమ్మ నితాంత దంత పీ
డన[2]రట దాస్యరంగ [3]వికటభ్రికుటీచటుల ప్రవృ[4]త్త [5]న
ర్తనఘటనా [6]ప్రకార భయదస్ఫురణా [7]పరిణద్ధమూర్తియై.

134 సీ. నేలయు [1]నింగియుఁ [2]దాళముల్ [3]గాఁ జేసి యేపున[4]రేఁగి వాయించి యాడఁ
గుల పర్వతంబులు [5]గూల్చి యొండొంటితోఁ దాఁకంగ [6]వీఁకమైఁ[7]దన్ని
యాడ
నేడు [8]సాగరములు [9]నిక్కడక్కడఁ బెట్టి ప[10]లుచని రొంపి [11]మై నలఁదికొనఁగ
దిక్కు[12]లు నాలుగు నొక్కచోటికిఁ దెచ్చి [13]పిసికి పిండలిసేసి [14]పిడుచ గొనఁగ

తే. మిగిలి బ్రహ్మాండ[15]భాండంబు పగులవేయ, న ప్పళించుచుఁ బ్రళయ కాలా
న[16]లమున
[17]గండరించినరూపంబు కరణి భీముఁ, డతిభయంక రా[18]కారత నతిశయిల్లె.

135 వ. [1]ఇట్లు పేర్చిన కోపాటోపంబున [2]నవిచారిత సమయవర్తనుండయి వృకోద
రుండు కీచకుని గీటడంగింపఁ[3]జూచి [4]తత్సంబంధ బద్ధుండును నాజ్ఞాపరిపాల

---

133 1. ల్గినరఁగ – స. కొన్నిప్రతులు; ల్గినలఁగ – శ; ల్గినుకగ – ఆ.డ.వ. 2. విక్ర
తాస్య – వ.స; నటదాస్య – ఏ ఒ.ఓ; కసదాస్య – శ. 3. నికట – వ.
4. త్తి – ఐ.త. 5. వర్తన – వ. కొన్నిప్రతులు. 6. ప్రగల్భభయద – స.
7. పరిణాహ – శ.ష.

134 1. మిన్నును – ప. 2. తాళంబు – ఆ.ఒ.డ.వ. 3. గావించి – వ.వీ.శ.
4. జెలగి – అ.ఊ.ప.వ. 5. గూర్చి – ఉ.వ.వీ.ష; గూలి, గూడి – వ. 6. లీలమై,
లీలతో – వ. 7. దనరి – ఐ. 8. వారాసులు – ల. 9. నుక్కణగగ జేసి – ఐ.
10. ల – కొన్ని ప్రతులు. 11. పై – అ.ఐ. 12. లన్నియు గూడ – ప.
13. పిడిచి – వ. 14. పిడిచికొనగ – స. పెక్కుప్రతులు. 15. మంతయు–ట.
16. లంబు – ఎ.చ.ద.ప.స. 17. గందలిం (ళిం) చిన–గ. ప.స; కంటగించిన, గండ
డంచిన – వ.స; గండెసంగిన – స; క్రౌర్యరూపంబు ధరియించు – ఎ.ద.
18. కారుడై – ఐ.

135 1. ఇట్లు పేర్చికోపాటోప – కొన్ని ప్రతులు; ఇట్లుకోపాటోప – వ; ఇట్లార్చి
పేర్చి–ట. 2 విచారిత – ట.వ; నవారిత సమయవర్తియైన వృకోదరుండు–ప.
3. తలంచి – ప. 4. తత్సంబంధుండును దదాజ్ఞా – వ; తత్సంబంధ

కుండును గావున మత్స్య[5]పతిఁ దనయలుకలోని వాని[6]నకాఁదలంచుచు నచ్చే రువ [7]నున్న [8]యున్నతవృక్షంబు నిరీక్షించి [9]యాననంబు సల్లటిల్ల ధర్మ [10]తనయుం గను[11]గొనిన [12]నతండు తన నయనాకారంబున వారించి యిట్లనియె.

136 మ. [1]వలలుం దెక్కఁడఁజూచె [2]నొండెడ నసేవ్యశ్మాజముల్ [3]పుట్టవే
ఫలితంబై [4]వరశాఖ లొప్పఁగ ననల్ప[5]ప్రీతి [6]సంధించుచుఁ
విలసచ్ఛాయ[7]నుపాశ్రితప్రతతి[8]కిఁ విశ్రాంతి గావింపఁగాఁ
గల యీ భూజము వంట కట్టియలకై ఖండింపఁగా [9]నేటికిన్.

137 తే. [1]అని నిగూఢభాషణముల నయ్యజాత, శత్రుఁ డనిలజు [2]కోపరసంబు పేర్మి
నెఱిచె నయ్యన్నదమ్ముల చేష్టితములు, దెల్లముగ నవ్వు సూచుచు నల్లలేచి.

138 సీ. ఎల[1]దీఁగఁ గప్పిన లలితపరాగంబు క్రియ మేన మేదినీరేణు వొప్పఁ
జంపకంబున నవసౌరభం [2]బెసఁగెడు కరణి నాసికవేఁడిఁ గాడ్పు [3]నిగుడఁ

బంధు (రు)ండును – కొన్ని ప్రతులు. 5. పతియును దనయలుకలోని వాఁదకా– వి.ష.స; పతినిం దన – వ; పతియునుదన – ఐ ఒ.వ కొన్ని ప్రతులు. 6. గాభావించి – ట. 7. నున్నతవటంబు – అ.న.ప.వ. 8. యున్నతావనీజంబు – ఆ వ. 9. యాస్యంబు – ల. 10. నందనుం – ఆ ట. 11. గొన – వ. 12. నతండు దన యాకారంబున – స. కొన్ని ప్రతులు; నతండును బవన తనయు వికారంబు తననయన వికారంబున (సొంజ్ఞ) (ని) వారించి – ప.శ; నతండు తన నయనంబుల వారించి – ల; నతం డతనియాకారంబు సూచి నయనంబుల వారించి – ష; నతండతని యాకారంబు చూచి – వ.

136 1. వలలా యొక్కడచూచెదొండెడ – వ.స. 2. దొండెడ – న.వ. కొన్ని ప్రతులు; దొందడి – ల; దొండెడ, దొండొక, దొంటిన – వ. 3. లేవెయా – వ. 4. తరుశాఖ – అ.వ; వనశాఖ – వ. 5. ప్రేమ – గ.వ. 6. సంధిల్లగా – ట; సంధిల్లుచున్ (చో) – మ.వ; సంధించుచో – ఏ.ఒ. 7. లనాశ్రిత – ఐ.గ.ల; నుపాశ్రయ – చ.ప.వ. 8. గావిశ్రాంతి – ల. 9. బాడియే – కొన్ని ప్రతులు.

137 1. అనినగూఢ – కొన్ని ప్రతులు. 2. క్రోధ – వ.

138 1. దీగనంటిన – అ.ఆ.వ. 2. బొప్పెడు – ఏ.శ. 3. దనర – ఆ.డ.

దోయజదళముల [4]తుది మించు దొరఁగెడు గతిఁ గన్నుఁగవ నశ్రుకణము [5]లురుల
నిందు బింబము మీఁది కందు చందంబునఁ గురులు [6]నెమ్మొగమున [7]నెరసి యుండ

తే. నర్వజనవంద్య యైన పాంచాలి సింహ, బలునిచే నివ్విధంబున భంగపాటు
దనకు [8]వచ్చిన నెంతయుదైన్యమొంది, యవ్విరాటుని సభఁ జేర నరిగి నిలిచి.

—: ద్రౌపది తన భంగపాటు విరాటునితోఁ జెప్పుట :—

సం. 4—15—13

139 ఉ. పంబినకోపముఁ సమయభంగ భయంబును [1]నగ్గలించి యు
ల్లంబు వెనంగొనంగఁ బతు[2]లం దగ సభ్యులఁ [3]జూచుమాడ్కి రూ
ఢుంబగు చూడ్కి నా[4]ద్రుపదు కన్నియ సూచి సభాజనప్రతా
నంబును మత్స్యనాథుఁడు వినంగ నెలుంగు చలింప నిట్లనున్.

140 సీ. నిఖిల ధర్మాధర్మ నిపుణంబులైన శుద్ధాంతరంగంబుల నతిశయిల్లి
శిష్ట సంరక్షణ దుష్ట [1]నిగ్రహముల నీతి వాటింపంగ నేర్పు గల్గి
సకలశస్త్రాస్త్ర సంచయములఁ బరమాద్భుతంబు సేయు పరిశ్రమంబు దాల్చి
దుర్దమ ప్రతిభట మర్దన క్రీడమైఁ జతురులు నా నెందు నుతికి నెక్కి

తే. యున్న గంధర్వ [2]లేవురు నన్ను [3]నిట్టు, లొకఁడు వఱుపంగ నూరక
యునికి సూడ
నచ్చెరువు గాదె యెవ్వరి యాండ్రు రింకఁ, బరిభవంబునఁ బొందకఁ బ్రదు[4]కు
వారు.

---

4. తుద–వ.శ. 5. లమక – న; లొలయ – ట; లొలుక – ఐ. 6. నెమ్మోమున – కొన్ని ప్రతులు. 7. బెరసి – వ.శ. 8. నెంతయుభీతిచేదైన్య – వ.

139 1. నుగ్గలించి – ప; నుగ్గడించి – వ. 2. లుండగ – ఆ.ట.డ. 3. జూచి వేడ్క – వ; జూచిచూడ్కి – ఓ.చ. 4. ద్రుపదకన్యక – స. కొన్ని ప్రతులు.

140 1. శిక్షణము – న. 2. లేవురటొకడు నన్ను బరుప నూరక యుండుట పాటు సూడ – ఒ. 3. నిట్టులొరుడు – వ. 4. కవచ్చు – వ.

141 క. ఈ నరపతి యాస్థానము, లో నొక్కరుఁడైన ధర్మలోప [1]భయమునం
బూని తగవైన [2]వెడపలు, కైనను బలుకంగఁ జాలఁ డయ్యెడు నకటా.

142 ఉ. ఇందఱుఁ జూడఁగా నిచట నిమ్మొయి నన్నుఁ [1]బతివ్రతా గుణా
స్పందిత[2]వ ర్తనం బరసుసాధ్వి ననింద్య [3]శీలఁ గీచకుం
డెందును [4]నెట్టి యంగనల [5]నెవ్వరుఁ జేయనియట్లు సేయఁగాఁ
గొందఱు[6]కైన నిప్డు కృపకుం దటి గాదఁటె యేమి [7]సెప్పుదున్.

143 ఉ. ఐనను మత్స్య దేశమున [1]యాజ్ఞ కితం డొడ యుండు గాన నా
కీ నరనాథు దూఱుఁదగు నెయ్యది యేని నధర్మ మెవ్వ [2]రెం
దైన నొనర్చినం బ్రభువు లారసి దండన మాచరింతు రి
చ్చో నను [3]దన్నుఁ గీచకునిఁ జూచియు నూరక [4]యున్క పాడియే.

144 చ. [1]అనుఁడు విరాటుఁ డుల్లమున నక్కటికం బొలయంగ నంగనం
గనుఁగొని కీచకుం గినియఁగాఁ దగు సత్యము లేమిఁ జేసి సాం
త్వనములు [2]వల్క రోషభరితస్థితిఁ గంపితమూ ర్తియైన యా
తని మది [3]కుందువాపిన నతండును బోయె నివాస భూమికిన్.

145 వ. అట్టి [1]యవసరంబున.

---

141 1. భయంబున్ బూని - ప.శ.స; భయమునన్ మానుఁగదగదనియెడు పలు – స.
2. యెడ – ల.

142 1. బతివ్రతన్ గుణా – అ వ ; బతివ్రతాంగనా – ఓ ; బవిత్రతాగుణా – ఆ.వ.స.
2. వ ర్తినింబరమ – ప ; వ ర్తనంబరగుసాధ్వి – ఆ. 3. వ ర్తి – వ. 4. నిట్టి – కొన్ని ప్రతులు. 5. కెవ్వరు – ఎ. 6. కైననిందుఁగృప – వ స. 7. సేయుదున్ – ఉ.ష.

143 1. కారయగానొడ – ట ; కాజ్ఞయితం – కొన్ని ప్రతులు. 2. రెచ్చైన – ఊ.వ.
3. దన్నుకీచ – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. యుంట – వ ; యుండ – ఎ ఐ.

144 1. అనిన – కొన్ని ప్రతులు. 2. దక్క – వ. 3. కందు – స. కొన్ని ప్రతులు ; కుందుదాపిన – ల.

145 1. సమయంబున – పెక్కు ప్రతులు.

146 సీ. [1]శుభ లక్షణాంగి యీ సుందరి సై రంధ్రి [2]యగు పెట్లొకో యని వగచువారు
[3]నిమ్మేని కక్కట [4]యిట్టిది సేసెనే [5]మాయదై వం బని [6]మఱుగువారు
[7]నింత కీ డొన[8]రించెనే రాజు సూడ నీ దుష్టా[9]త్మకుం డని దూఱువారు
దేవి యు పేక్షయ చూవె యీ [10]యమకు నిప్పాటు వచ్చుట యని [11]ప్రందు
వారు

తే. [12]నగుచు సభవార [13]లందఱు నంత నంత, నల్ల నల్లన గుజ గుజ లాడుచుండి
రుల్లము[14]న నిండి [15]ఖేదంబు వెల్లివిరిసె, నాగ మోముల విన్నఁదనంబు
గదుర.

147 ఉ. అప్పుడు ధర్మసూతి హృదయంబు [1]గలంగ లలాట [2]భాగముం
గప్పఁగ ఘర్మవారి యధికం [3]బగు రోషము నొందియుండియుం
దప్పఁగఁ ద్రోచికొంచుఁ దన [4]ధై ర్యము పెంపున నిర్వికారుఁడై
యెప్పుడుఁ దాను బల్కఁ [5]నెలుఁ గేర్పడ ద్రౌపదితోడ నిట్లనున్.

148 సీ. జననాయకుండు [1]నీ సభవారు నీదగు తెఱఁగెల్ల నెఱిఁగిరి తెఱవ యింక
మానక యీ పలుమాట లాడఁగ నేల చనుము నీవు సుదేష్ణ సదనమునకు
నీ పరాభవమునఁ గోపింప నేరరే గంధర్వులకుఁ దటీగాదు [2]గాక
సమయ మెయ్యది యేనిఁ దమకును [3]నీకుఁ గల్గిన యట్టులై నను[4]గినియ రిచట

---

146 1. శుచిలక్షణాంగి – వ. 2. యనుపెట్లొకో – వ; చుగుట యెట్లొకో యని – పెక్కు ప్రతులు; యగునెట్లొకో – ప. 3. నిమ్మొయినక్కట, నిమ్మేనినక్కట – వ. 4. యిట్లుగా – ఆ డ. 5. మాల – స. కొన్ని ప్రతులు. 6. మలగు – ఉ.గ. వ.శ; మలయు – ద. 7. నింతి – కొన్ని ప్రతులు. 8. రించునే – కొన్ని ప్రతులు; రించెనీరాజు చూడంగదుష్టా – వ. 9. త్ముడని చాలదూరువారు – అ 10. యమ్మకీపాటు – ఓ.వ. 11. (వందు, వందు, పలుకు) వారు – స; వ్రందు – కొన్ని ప్రతులు; పల్కు – కొన్ని ప్రతులు; వ్రద్దు – ఓ; వందు – వ.వి. 12 నగుచు – కొన్ని ప్రతులు. 13. లెల్లను – ప. 14. లనుండి – ఐ.స; లనుండు – ప; లనిట్టి – న; లనిండి – ఓ.గ.వ. 15. కోపంబు – వ.

147 1. నలంగ – న. 2 దేశముం – బ. 3 బుగ (కోప) రోషరసంబు నొందియుం – వ.స; బగురోషము నొంది – పెక్కు ప్రతులు; బగురోషము లొంది – వా. 4. ధైన్యము – ఆ.వ. 5. పలుకేర్పడ – ఓ.వ.

148 1. ను – కొన్ని ప్రతులు; ను సభగలవారు నీతెరగెల్ల – చ; నుసభవారు నీతెఱఁగెల్ల నెఱింగిరి యింత యిపుడు – ల. 2. గాన – కొన్ని ప్రతులు. 3. నీకును గలిగిన యట్లైనఁగనల – స; నీకును గలిగినట్లైననుగనల – ప. 4. గదియ – కొన్ని ప్రతులు;

తే. గాన [5]నాథుల దూఱంగఁగాదు వినుము, [6]సతికిఁ దానెంత [7]వడియును
సభలలోనఁ
దడవుగా నిల్చి [8]యిట్టు లుదగ్రవృత్తి, శంకసెడి ధిక్కరింపంగఁ జనునె [9]చెపుమ.

149 వ. అని యిట్లు చెప్పిన ధర్మ[1]తనయుని పలుకులు విని వెండియు సైరంధ్రి యచ్చోటు గదలక నిలిచి యెద్దియేనియుం బలుకం దలంచినం [2]జూచి యతండు [3]మఱియు నిట్లనియె.

150 క. పలు [1]పోకలఁ బోవుచు వి, చ్చలవిడి నాట్యంబు [2]సూపు చాడ్పున నిచటం
గుల [3]సతుల గఱువచందము, [4]దొల గఁగ [5]నిట్లునికి దగునె తోయజవదనా.

151 వ. అనిన విని పాంచాలి సాభిప్రాయంబు[1]గా నతని కిట్లనియె.

152 ఆ. నాదు వల్లభుండు నటుఁ [1]డింత నిక్కంబు, పెద్దవారి యట్ల పిన్నవారుఁ
గానఁ [2]బతుల విధమ కాక యేశైలూషిఁ, [3]గా ననంగరాదు కంకభట్ట.

153 వ. అట్లగుటం జేసి నాకు నాట్యంబును బరిచితంబ మత్పతి శైలూషుం[1]డ
కాఁడు కితవుండునుం గావున జూదరి యాలికి గఱువ [2]చందఁ బెక్కడి
యది యనుచు నచ్చోటువాసి తన [3]చిత్తంబున.

గాన - ఉ ; నలుగ - వ. 5. సాదుల - వ. 6. సతియుదా - ఆ.న. 7. వడియైన - ఎ.న. 8. యుండియుదగ్ర - ల.స. 9. యిచట - ల.

149 1. నందను - పెక్కు ప్రతులు. 2. జూచియక్కాంతకు - ల.స. 3. వెండియు - వ.

150 1. పోకుల - ఆ.వ. 2. సలుపు - స. కొన్ని ప్రతులు. 3. సతులు - ద.ల.శ. 4. దొలగవిడియ నీకు దగునెతోయజ - ఒ ; దొలగంగని యున్కిదగునె - న. 5. నిటయునికి - అ.ఆ ; నిదియునికి - కొన్ని ప్రతులు ; నియ్యునికి - ష.

151 1. గానిట్లనియె - కొన్ని ప్రతులు.

152 1. డౌట - వ.స ; డింక - న. 2. బతులవిధమె కాక సతులకు శైలూషిఁ - స ; బతులవిధమెకాన శైలూషిని - ప. 3. గాదనంగ - కొన్ని ప్రతులు ; గానరాదు నీకు - ప.

153 1. డకాకకిత - వ ; డునుంగిత - ఏ.వ. 2. చందం - వ ; తనం - వా. పెక్కు ప్రతులు. 3. మనంబున - వ.శ.ష.

—: సుదేష్ణ ద్రౌపది నూఱడించుట :—

సం. 4-15-36

154 ఉ. [1]నన్నిటు లా దురాత్ము సదనంబునకుం జను మన్న [2]జంతకీ
బన్నము [3]లన్నియుం [4]దెలిపి పర్య్యుడనే యని పోయె నార్తయై
కన్నుల బాష్పపూరములు గ్రమ్మఁగ మోమున దైన్య మొందఁగా
నన్నలినాక్షి తొట్రిలుచు నంగముదూల సుదేష్ణపాలికిన్.

155 తే. చనిన నయ్యేలనాఁగయు సంభ్రమంబు, దెచ్చికొని తానెఱుంగని తెఱఁగు
దాల్చి
[1]శాఠ్యమున నుమ్మలించి పాంచాలితోడ, నెలుఁగు వేఱొకభంగిగా నిట్టు
లనియె.

156 సీ. ధరణీపరాగంబు [1]వోరసి ధూసరితమై [2]చేడియనీమేను చెన్ను [3]దఱిఁగెఁ
జిత్తంబు తలపోఁత[4]చే వాడుపొదవిన [5]చెలువ నీనెమ్మోము చిన్నబోయెఁ
బ్రస్వేదమునఁదోఁగి ఫాలంబుతోనంటి యుగ్మలి నీకురు లొప్పు[6]కుందెఁ
గన్నీరు [7]వట్టోడి కాంత యెంతయుఁ [8]గొన్న వెలఁది నీకనుఁగవ విన్ననయ్యె

ఆ. [9]నేదికారణము[10]న నెవ్వరెచ్చోటి నీ, కేమి [11]కీడొనర్చి రెట్టి[12]పాటి
సాహసికులో వారిఁ జంపుదు నొంపుదు, భంగపఱుతు [13]నిడుమపఱుతుఁ
[14]జెఱుతు.

---

154 1. నన్నటు – కొన్ని ప్రతులు. 2.యింతికీ – వ. 3. లిన్ని – కొన్ని ప్రతులు. 4 దెలిపి పల్కెదఁగాకని, దెలిసి ప్రాయిడనేయని, దెలియఁబల్కెదఁగాకని – స; దెలియబల్కెద గాకని (నేయని)–కొన్ని ప్రతులు; దెలిపి ప్రాయిడనే–వీ; దెలిపిపై బడనోయని–వ; దెలిపిపాసెదనోయని – గు మూ.శా. ప్రతి; దెలిపిపాసెదనేనని – ప.

155 1. సత్యమున – కొన్ని ప్రతులు; స్వాంతమున – శ; శౌర్యమున – ల.వ. గారవంబున నుమ్మలికంబుతోడ – ప.

156 1. దొరసి, బొరసి, బెరసి, లొరసి – అని పాఠములు. 2 చెలియనీమేనున – వ; చేడియ నీమోము – ఊ. 3. దొరగె – కొన్ని ప్రతులు. 4. చేష్టలు వొదివిన – ఆద; చేపారి, చేజాల, చేపాడి, చేపరి, చేవారి – అని.వ. భిన్న ప్రతులు; చెదరి పాడరిపోయి – గ.శ. 5. చెలువున నెమ్మోము – వ. 6. గందె – కొన్ని ప్రతులు. 7. వట్టోడ్డి – ఎ.ల.వీ; వఱదలై – గ. 8 గుంది – కొన్ని ప్రతులు. 9. నేమి – కొన్ని ప్రతులు. 10. గ – కొన్ని ప్రతులు. 11. వెగ్గొనర్చి – ఎ.ద. 12. సాహసికులో వారిబట్టి చెందుదునొంపుదు – వ. 13. గీడు – గ.వ; జెఱుతుఁ బఱుతుననుచు – వ స. 14. జెపుము – ఐ.వ.

157 వ. [1]ఇత్తెఱంగు నాకుం జెప్పుమనిన నీవెఱింగియు నెఱుంగమి భావించిన
[2]నింక నేమని పలుకంగలదాన నైనను వినుమని సైరంధ్రి యిట్లనియె.

158 మ. నను నీవప్పుడు సూతమందిరమునన్మద్యంబుఁ దెమ్మన్నఁ బో
యిన నాతం డవినీతి [1]సేసినను జేయూకేను మత్స్యావనీ
శునియాస్థానము దిక్కు వే చనిన నచ్చోఁ దీవ్రకోపంబున
న్వెనుకం గూడఁగ ముట్టి పట్టికొని తన్నెం బల్కలించకేటికిన్.

159 వ. [1]అని యేర్పడం బలికిన.

160 ఉ. ఖేదము [1]దక్కు మీతెఱఁగ కీచకు దండితుఁ [2]జేసి నీకు నా
హ్లాద మొనర్తు నేనని [3]నయంబునఁ గేకయరాజపుత్రి య
త్యాదర వృత్తితో ననునయం బొనరించిన నయ్యసత్యసం
[4]వాదిని పూన్కి పాండుసుతవల్లభ యాలముసేసి యిట్లనున్.

161 క. నీవింత యలుగ నేటికి, నావంతయుఁ [1]బౌరజన మనఃఖేదము నొ
క్కావంత [2]ద్రిక్కకుండఁగ, లావంతులు మత్పతులు గలరు [3]పగఁదీర్పన్.

162 క. అనిన సుదేష్ణయుఁ దత్పరి, జనములు [1]వెఱఁబొంది [2]యెన్నిసాంత్వ
నములు సె
ప్పినఁ[3]దేఱద మజ్జన భో,జనములకుం [4]జొరద ద్రుపదసంభవ యెట్లున్.

---

157 1. అత్తెరంగు – కొన్ని ప్రతులు ; అత్తెరంగెల్లనెరింగియు నెరుంగమిభావించిన – న.
2 నేనింకేమని – కొన్ని ప్రతులు.

158 1. సేయుటయు – పెక్కు ప్రతులు ; సేయుడును – వ.

159 1. అనుచు పాంచాలితనభంగంబు తెలియబలికిన – చ.

160 1. దక్కియీతెఱఁగ – వ. 2 జేతునీకు – ప. 3. భయంబున – స. పెక్కు ప్రతులు ; రయంబున – మ ; భయంబుగ – ఆ.వ. 4. పాదిని – కొన్ని ప్రతులు.

161 1. దీర – ప.ల ; జార – ఓ. 2. జిక్క – కొన్ని ప్రతులు ; దక్క – వ.
3. వగవకుమీ – ప.

162 1. వెఱఁగ (గొ)ంది – అని పాఠములు ; వగబొంది – శ ష.స. 2. యున్కి–వ.
3. దెరవయు – కొన్ని ప్రతులు ; దెరలదు – ద ; దెరలక, దేరదు ..... జొరదు – వ.స. 4. జొరక .....యున్నన్ – ఆ.డ.వ.

163 వ. అట్టియెడ [1]సుదేష్ణ సేయునది లేక నివ్వెఱఁగంది [2]యుండెఁ దక్కటి యంగ
నలును గీచకుని నీచత్వంబు దలంచి [3]వానిచేటున కొడంబడిరి పరిభవానల
సంతప్త[4]యైన పాంచాలి నిజశయనస్థానంబునకుం జని తల్పంబుపై మేను
వై చి యపాంగంబులం దొరంగు కన్నీరు చెవుల[5]కొలంకులు నిండ నెవ్వగలు
నివ్వటిలం దల[6]పోయుచుండి.

164 క. [1]ప్రబలుం డారయ నాసిం,హబలుం డాతని జయింప ననిలతనయు బా
హుబలం[2]బ గూడఁదగు దై,వబలంబును [3]నాతనికి నవశ్యముఁగల్గున్.

---

163 1. సుదేష్ణయుఁ బరిజనంబులు — స. 2. యుండిరి — ల.స. 3. వానిచేటున కొడంబడిరనిన విని జనమేజయుండు వైశంపాయనున కిట్లనియె — అయ్యా కీచకుండే వంశంబునవాఁ డెవ్వండనిన నమ్మునివరుం డా జనపతి కిట్లని చెప్పె — బ్రాహ్మణియందు క్షత్రియుని వలనం బుట్టినవాఁడు సూతుం డనంబరఁగుఁ బ్రతిలోమ జాతులలోన న (స) ద్విజుండనఁబరఁగి క్షత్రియునికంటె నించుక తక్కువయు వైశ్యుని కంటె నధికుండునునై ప్రాతిలోమ్యంబున రాజసంబంధార్హుండగు నట్టి సూతు వంశంబున సూతవిషయాధీశుండును రాజకన్యాసముద్భూతుండును నగు కీచకుం డను వాఁడు గలండు, వానికి మాళవియందు నూటయాఱ్వురు కీచకులు పుట్టి రందగ్ర జుండు బలవంతుండై యుండి కేకయ రాజపుత్రియగు తమ తల్లి చెలియలికూతు రైన సుదేష్ణకుం బరిచరించుచు విరాటనగరంబున నుండు వాని తమ్ములు నూటయేవురును వానిన యనుసరించి యుండుదు రని యిట్లు సూతవంశప్రకారం బెఱింగించి యిట్లనియె, సంతం బరిభవానల సంతప్త — అని కొన్ని ప్రతులలో నున్న దని - స - ఇది 'శ' ప్రతియందును 'వీ' ప్రతిలో అధస్సూచికయందును కలదు. 4. చిత్తయై - పెక్కు ప్రతులు. 5. కెలంకులు - అ.ఏ.ష; కొలకుల — వ. 6. పోత (ల) కుం జొచ్చి - ఎ.ద.

164 1. ఈ పద్యమునకు మాఱుగా 'వ' ప్రతిలో నీకింది పద్యము గలదు.

ప్రబలు డారయ నాసింహబలుడు నతని
బరగ సమయింప ననిలజు బాహుబలము (మ)
కాక యితరుల కలవియే ఘను డ (డి) తండు
దైవబల మతనికి (క) నవశ్యాబుగలదు.

2. బాడగునురుదై వ — వ; బు నీడగునుదై వ - ఆ.డ; బ చూడ - స. కొన్ని ప్రతులు. 3. నీతని — కొన్ని ప్రతులు; నీపనికి - ఆ.స.

—: ద్రౌపది భీమసేనుతో దనభంగపాటుచెప్పి పరితపించుట :—

సం. 4—16—5

165 వ. [1]ఇట్లూహించి రాత్రి సమయంబగుటయు సమస్తజనంబులుఁ గ్రమంబున నిద్రింపం దొడం[2]గినం దానును శయ్యాతలంబు విడిచి మేనిధూళి గడిగి ధౌతపరి[3]ధానపరీతయై మహానసగృహంబున సుప్తుండైన వృకోదరు కడకుం [4]జని.

166 ఉ. నన్నుఁబరాభవించి సదనంబునకుం జని కీచకుండు ము
న్నన్న తెఱంగు దప్పక సుశోచిత శయ్యను నిద్ర[1]సేయ నీ
కన్న [2]మొగుడ్చునూఱటకుఁ గారణమెయ్యది భీమసేన మీ
యన్న పరాక్రమంబు వలదన్ననొకో దయమాలి తక్కటా.

167 వ. అనుచు [1]మందమంద సంభాషణంబుల సంబోధిం[2]చు పాంచాలి పాణిస్పర్శ నంబున మేలు[3]కని యిదియెవ్వ[4]రనవుడు నేనను నమ్మానిని యెలుంగెఱిం[5]గి భీమసేనుండు [6]యాజ్ఞసేని కీచకు దురాచరణంబు [7]నాకుఁ బ్రకటించి[8]వాని నిర్జింప నియోగించునదియై యరుగుదెంచెం గావలయు నత్తెఱం గిత్తెఱవ దానచెప్ప విందునని తలం[9]చి.

168 తే. ఇంత [1]ప్రొద్దేల యిచ్చోటి కేఁగుదేరఁ, గారణం బేమి యెవ్వరుఁ గానకుండు నట్లుగాఁ జనుదెంచితె యంబుజాక్షి, యనిన నయ్యింతి యిట్లను నతనితోడ.

---

165 1. అని యిట్లూహించి – పెక్కు ప్రతులు. 2. గి కొని — కొన్ని ప్రతులు. 3. ధానోపేతయై – గ.వ ; ధారి పరివృత – చ.వ.స. 4. జనియిట్లనియె — ఎ.ద.

166 1. బోవ, నొంద – వ. 2. మొగుడ్పు — అ.శ.స ; లుమోడ్చు – ఎ ద ; మొగుడ్పు టూరటకు — వ.

167 1. మందసంభా – పెక్కు ప్రతులు. 2. పం బాంచాలి – వ. 3. కాంచి — కొన్ని ప్రతులు. 4. రెవ్వరనవుడు – వ. 5. గి కొని – ల. 6. కీచకుదురా చారంబు — వ. 7. నాకు — కొన్నింట లేదు. 8. వానింజంప — ఆ.ఒ. 9. చి యిట్లనియె — ల శ.ష.

168 1. ప్రొద్దున కిచ్చటి – ప ; ప్రొద్దిచటికి నీవునేగు – ఏ ; ప్రొద్దిప్పుడిచ్చోటి కేగు – ఒ ; ప్రొద్దునిచ్చోటికి నేగు – అ ; ప్రొద్దులకిచ్చోటి కేగు, ప్రొద్దుల నిచటికినేగు, ప్రొద్దుల నిచ్చోటికీవుపచ్చు — వ.

169 చ. ఎటీఁగి యెటీంగి నన్నడుగ నేమిటి [1]కప్పు డెటీంగి యింతకు
న్మఱచుట [2]గల్గనే నది వినంబని లేదటుగాక యున్న రూ
పెటీఁగియు నేన చెప్ప విన నిష్టము [3]గల్గుట చాల లెస్స య
త్తెఱఁ గెటీఁగించెదఁ వినుము తెల్ల[4]ముగా మొదలింట నుండియున్.

170 చ ాధిపు మఱంది [1]సింహబలుఁ [2]డప్పకు మ్రొక్కఁగవచ్చి నన్ను న
త్యధిక మనోజరాగమతియై కనుఁగొంచుఁ గడంగి [3]యెన్ని యే
విధములఁ బల్కి నాకుఁ దన విన్నను [4]వెల్లను జూచి [5]చెప్పి మా
న ధనవిహీనతం జెనకినం గడు నేవము [6]పుట్టి యయ్యెడన్.

171 క. [1]విడియం బలుకఁగ వెండియు, నుడుగక కీచకుఁడు మన్మథోన్మదము ద
న్నడరి[2]న నన్నడుగుటకుం, దొడరినఁ గో[3]పించి వానితో నిట్లంటిన్.

172 శా. దుర్వారోద్యమ బాహు విక్రమ రసాస్తోక ప్రతాపస్ఫుర
ద్గర్వాంధ ప్రతివీర నిర్మథన విద్యాపారగుల్ మత్పతు
ల్గిర్వాణాకృతు లేవు రిప్డు నిను దోర్గ్లిత వెసఁ గిట్టి గం
ధర్వుల్ మానముఁ ప్రాణ[1]ముం గొనుట తథ్యం బెమ్మెయిం గీచకా.

173 వ. అనిన [1]విని వాఁడు [2]గొన్ని ప్రల్లదంబులు వలికిన నేనునుం దత్కాలోచిత
వచనంబులం ద్రోచిపుచ్చి[3]నం బోయెఁ బదంబడి పాపాత్మయైన సుదేష్ణ
తనకు మదిరా[4]రసంబు దేరం గీచక[5] నివాసంబునకు నన్నుం బనిచినం బోవుట

---

169 1 కిప్పుడెటీంగి – స. 2 గల్గు – అ.ఆ త వ. 3. గల్గినజాల – ఆ.ఓ న.వ. 4 మి – ఆ వ; ముగా మొదలింటి – వ.

170 1. కీచకుడునప్పకు – ప 2 దక్కకు – ఓ 3. యెన్నియున్ – ల స; యున్కియేన్ – ప. 4. వొప్పఁగఁజూపిచేరిమా – ఒ న వీ.శ ష స; వొప్పగ – వ. 5. చేరి – ల. పెక్కు ప్రతులు. 6. పుట్టనయ్యెడన్ – వ.

171 1. విడియఁగఁబల్కిన మటీయును – స; విడియబలుకంగ వెండియు – ప; విడియం బల్కిన మటీయును – గ.వ 2. పలుభాష లాడగ – వ.

172 1 ముల్ – వ.శ.

173 1. విని కొన్నింటలేదు. 2. నుంగోపించి కొన్ని – అ.ఆ ఊ వ. 3. తి పపంపడి – ఇ.గ; నం బోయిపపంపడి – వ; నం బపపడి–న. 4. సవంబు – అ. 5. కావాసంబునకుంబో

కొడంబడక యెన్ని సెప్పిన నన్నింటికి నన్నిచెప్పి నిర్బంధించినం [6]బెద్ద
వెనంగ నొల్లక నా మనంబున [7]నన్నెవ్వరికి నేమిసేయవచ్చునని మీ లావు
[8]నచ్చి సూతునింటికి సురకుం బోయిన.

174 క. కొన్ని వెడ మాటలాడుచు, [1]నన్ను నతఁడు సెట్టవట్టినం ద్రోచి వెసం
జన్న వెనుకొనుటయును మీ, [2]యున్నెడకే నపుడు సంభ్రమోపేతగతిన్.

175 తే. పాఱు తెంచిన నక్కుల పాంసనుండు, గోప[1]మడరంగ [2]వెనుకన కూడ ముట్టె
[3]నట యెఱుంగుదు నీవు మీ యన్న పెద్ద, తనముఁజూచి [4]నే మందు ననిల
తనయ.

176 ఉ. మి సుభట[1]త్వముఁ బలము మిన్నక పోవఁగ దుస్ససేనుఁ డ
ట్లా సభలో[2]న నఁ బజీచె నంతియ[3]కాక జయద్రథుండు సం
త్రాస[4]భరంబు లే కనుచితం బొనరించినఁ జెల్లిపోయె[5]నేఁ
డీ [6]సభికుల్ గనుంగొనఁగ నిట్లయితిఁ [7]వగనాకు [8]వింతయే.

177 ఆ. అకట యాఁడు కూయు నాల కూయును లాఁచి, వారికైన నరయ వలయు
ననిన
నన్నుఁ గీచకుండు దన్నంగ [1]నెట్టులు, సూడనేర్చె ధర్మసూనుఁ డపుడు.

178 వ. అనిన విని యతం డిట్లనియె.

నన్ననిచినం బోవు–వ. 6. బెనంగ నొల్లక–అ.త.ప. 7. నన్నెంతకుదెచ్చెనని దైవంబుం దూరుచు మీలావున సూతు – న. 8. నమ్మి – ఆ వ ; నమ్మిసూతునని సురకుం – వ.

174 1. నన్నాతడు – ఆ.ప.వ.స. 2. యున్నకడకు నపుడు సంభ్ర, యున్న కడకు నేను సంభ్ర, యున్నెడకేనపుడు సంభ్ర – వ.

175 1. యడరి నావెనుకను – వ. 2. వెనుకొని – కొన్ని ప్రతులు ; వెనుకొని కూడ ముట్టి తన్ను నెఱుఁగుదు – స. 3. నది – ఆ 4. వేమందు – ఎ.ఏ.వ.

176 1 ప్రతాపములు – ఎ.వ. 2. ననుంబటి (ర) చె – పెక్కు ప్రతులు ; ననుం బఱిచినంతియ – స. 3. కాదు – ద.వ. 4. భయంబు – కొన్ని ప్రతులు. 5. నిందీ – వ. 6. సభవారుగనుగొన – ద. 7. దగ.....వంతయే – ఆ. 8. నింతయే – వ ; వింతలే – న.

177 1. దానెట్లు – ప వ ; సభనెట్లు – ఎ ద ; నెట్లు దాజూడ – ఐ.చ.

179 ఉ. కీచకుఁ డట్లు మీఁదు పరికింపక [1]తన్నుఁ బరాభవింపఁగాఁ
జూచి మహోగ్ర కోపవివశుం డగు ననున్ను జూచి ధైర్య హే
మాచలుఁడైన ధర్మసుతుఁ డమ్మొయి [2]వారణ నేయ [3]కున్న నే
[4]నీచత వాని మత్స్య విభునిం బరివారము నుగ్గు [5]సేసినన్.

180 వ. ఆ [1]సంరంభంబున సమయ భంగంబు[2]గా జనంబులు మనల నెఱింగిరయేని.

181 క. ముందటి భంగిన కానల, [1]యందుఁ జరింపంగ వల[2]దె యది నీవును నే
నుం దెచ్చిన యాపదగా, నిందింపరె యెల్లవారు నీరజ[3]నయనా.

182 వ. కావున సత్యవ్రత [1]నిష్ఠుండగు యుధిష్ఠిరుండు పొగడ్తకుం దగువాఁడు
గాని దూఱు[2]వడ నర్హుండుగాఁ డని వెండియు నిట్లనియె.

183 క. పరిభవకరుఁ డగు కీచకుఁ, బరిమార్చుట [1]యిపుడు గడవఁ బడియెనె యిమ్మై
[2]దురపిల్ల నేల వ్రేల్మిడిఁ, బొరిగొని నీ మనసు కలఁక పుత్తు లతాంగీ.

184 వ. మనల నెవ్వరు నెఱుఁగ కుండునట్టి తెఱంగు తలపోయవలయుఁ గాక
పగ[1]తుని భంజించుట యెంత[2]టిపని యనిన విని యమ్మానిని యిట్లనియె.

185 క. [1]గొంతికి నంత వెఱవ మీ, కంత వెఱవ దైవమునకు నంత వెఱవ న
త్యంత కలుషాత్మ విరటుని, కాంతకు నే వెఱతుఁ బనులు కావించు నెడన్.

---

179 1. నిన్ను – స. పెక్కు ప్రతులు ; నన్ను – వ. 2. సైరణ – ప. 3. కుండినన్ – ల. 4. నాచపలాత్మ..... నాపరివారము–వ.స ; నీచునివాని మత్స్య–న. 5. సేయనే – కొన్ని ప్రతులు

180 1. సమయంబున – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. గాదెజనులు – వ.

181 1. యందు వసింపంగ – స. పెక్కు ప్రతులు. 2. యు నది నివు – కొన్ని ప్రతులు 3. వదనా – పెక్కు ప్రతులు.

182 1 గరిష్ఠుండగు – ఓ.చ.వ.స. 2. పడయ – కొన్ని ప్రతులు.

183 1. కిపుడు – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. దురటిల్ల – అ.ఒ.ల.

184 1. తుర – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. టి – కొన్నింట లేదు.

185 1. కుంతి – స. కొన్ని ప్రతులు ; కుంతికిని వెఱవమటమీ, కుంతికిని వెఱవ మీకును నంత – వ ; గొంతికి నుడిగముపట్టుననంత వెరవ మీకు నంతకంటె వెరవ – గ.వ.

186 చ. కినుకకుఁ జాలకెంతయును [1]గీడ్పడి నా పడుపాటు లెల్ల వ
మ్మినఁ గలయంగ [2]నిట్టు లొక మూర్ఖునిచేఁ దుదిఁబోయి కోలుపో
[3]యెనె యభిమాన [4]మన్వగపు నేడ్తెఱ డెందము కొందలంబుఁ బొం
దిన ధృతి [5]మాలి యేఁ బలికితిం దగవెల్ల నెఱింగి [6]యుండియున్.

—: ద్రౌపది భీమునితో ధర్మరాజు మహిమ చెప్పుట :—

సం. 4—17—15

187 వ. [1]ఇట్టిద కాని సమస్త జనస్తవనీయుం డగు పాండవాగ్రజు నిక్కంబ నిందించిన దానం గానని పలికి మఱియును.

188 క. ధర్మతనూభవు సంతత, ధర్మనిరతి మనము బ్రదుకఁ దలఁచుట యరుదే
[1]నిర్మలుఁ డగు నాతని [2]స, త్కర్మంబునఁ గాదె బ్రదుకు ధాత్రికి నెల్లన్.

189 సీ. చనునె [1]వేఱొకని కజాతశత్రుండను [2]పేర దిగ్విజయంబు పెంపు దాల్ప
రాజసూయ మహాధ్వరము గోరి చేయంగఁ దీఱునే పెఱ ధరిత్రీ [3]పతులకు
ధర్మైకనిరతుఁ డాతం డొక్కరుండ చూవె యనఁ జన నొరులకు నలవియగునె
నిత్య వ్రతంబుగా సత్యంబు [4]పాటింపవచ్చునె [5]యొరుల కెవ్వరికినైన

---

186 1. గీడ్పడు – వ.స ; గీడ్వడి – కొన్ని ప్రతులు. 2 నెట్టులొకొ – వ. 3. యిన నభిమానమున్వగపు – కొన్ని ప్రతులు ; యిన యభిమానమున్ దగపు నిమ్ముగ గల్గునె యైనగానినీ, మనమున నెట్లుదోచునది మానక నేయుము పాండవో త్తమా – న. 4. మన్వయపునేడ్తెర. మున్దగపు – వ. కొన్ని ప్రతులు. 5. దూలి – స. కొన్ని ప్రతులు. 6. వెండియున్ – అ.

187 1. అట్టిద కాక – ల ; ఇట్లాడితింగాని – ఆ.డ.

188 1. నిర్మలమగు – వ. 2. సద్ధర్మంబున – స. కొన్ని ప్రతులు.

189 1. యొక్కరునిక – ఆ. న.వ. 2. పేరు – కొన్ని ప్రతులు. 3. వరులకు – వ. 4. పాలింపవచ్చునె యెందునె (యొడ్డులె) వ్వారికైన ; పాలింపవచ్చునె యొడ్డు లెవ్వరికినైన – స ; పాలింప – కొన్ని ప్రతులు ; భావింప – ఐ. ఓ. యొడ్డలెవ్వరికి

తే. నయ్యుధిష్ఠిరు గాంభీర్య [6]మతని ధైర్య, మరయ నొండెడఁ గలుగునె
[7]యతఁడు కీర్తి
[8]ధరుఁడు [9]గరుణోత్తరు డు మహీసుర సమృద్ధి, కరుఁడు నిజవంశ[10]కరుఁ
డుపకారపరుఁడు.

190 క. కలిమికి నొప్పగు[1]నీగియు, బలిమికిఁ [2]దొడవై నయట్టి [3]బలఁగమునై లో
కుల చిత్తములకు వేఁగగు, [4]కొలఁది మనఁగొంతి పెద్దకొడుకున కమరున్.

191 సీ. ఎవ్వని వాకిట నిభమదపంకంబు రాజభూషణరజోరాజినడఁగు
నెవ్వనిచారిత్ర మెల్లలోకములకు నొజ్జయై వినయంబు నొఱపు గఱపు
నెవ్వని కడకంట నివ్వటిల్లెడు చూడ్క మానితసంపద లీనుచుండు
నెవ్వని గుణలత లేడువారాసుల కడపటికొండపైఁ గలయఁబ్రాఁకు
తే. నతఁడు భూరిప్రతాప మహాప్రదీప, దూరవిఘటిత గర్వాంధకారవైరి
వీర కోటీర మణిఘృణి వేష్టితాంఘ్రి,తలుఁడు కేవలమర్త్యుఁడె ధర్మసుతుఁడు

192 ఉ. అట్టిమహాత్ముఁ డొక్కనికి నాశ్రితుఁడై వెడకూఁడుఁ జీరయుం
బెట్టఁగ నిల్చి వానిమది ప్రీతికి [1]నీడగు వృత్తిఁ బేరునుం
బుట్టు[2]ను మాలి యిప్పు డిటు [3]బ్రుంగుడుపాటునఁ బొందఁజూచి నా
కెట్టు మనంబు వట్టు ధృతి యెమ్మెయిఁదూలక [4]నిల్చుఁజెప్పుమా[5].

నై న-పెక్కుప్రతులు; యెందునెవ్వారికైన - వ. 6. మతుల-ప.మ. 7. యతులకీర్తి - వ.స. 8. పరుడు – కొన్ని ప్రతులు. 9. సుగుణోత్తరుడు - అ.ఊ.వ.స; కరుణారతుడు - ఏ.వ; కరుణాకరుడు – వ. 10. వరుడు - అ.ఎ.ద వ.

190 1. నునికియు – ప.వ. 2 దోడ్డైన – ల.శ.స. 3. బాహుబలములో – త.వ.శ. 4. కొలదిమనను - స. పెక్కు ప్రతులు; కొలదియనంగొంతి – వ; కొలదులు మనగొంతి – వ.

192 1. నైతగువృత్తి – బ.వ 2. వు – ల. 3. వుంగుడు - వ; బ్రుంగుడు పాటును – వ. కొన్ని ప్రతులు. 4. యుండు – ఎ.ద.వ. 5. దీని వెనుక – అని మఱియును – అనువచనము 'స' లో గలదు.

193 ఉ. [1]నీవలమూఁపులావు మును నేల వహించిన నాగ కూర్మ గో
క్రా వనిభృద్దిశాకరుల కారయ నూఁటపట్టుగాదె నం
భావన భూజనంబులకుఁ బండువుగాదె మహోగ్రకోపరే
ఖావిభవంబు వైరులకుఁ గాలము చేరువగాదె పావనీ[2].

194 తే. బకహిడింబ కిమ్మీరుల బాహుబలము, నా జరాసంధు నుగ్రదర్పాతిశయము
లోకభీక[1]రములు విజయాకరములు, నైన నీకరములకు లోనయ్యేఁ గాదె.

195 ఆ. [1]అట్టి నీవు వంటకట్టిఁడులకు లావు, సూపుచుండ నెపుఁడు జూచి చూచి
వగతు [2]నదియుఁగాక[3] తగవేది యమ్మృత్స్య, మేదినీశ్వరుఁడు వినోదము[4]నకు.

196 మ. మహిష వ్యాఘ్ర గజాది సత్వచయము మల్లవ్రజంబుం గృపా
రహితుండై యెదురొడ్డుచు వరుసఁ[1]బోరం జూచు నిన్నెప్పుడు
మహనీయంబగు నీ[2]శరీరము జగన్మాన్యంబు నీచకి్రియా
విహితంబైన కుజీవనంబు విధి గావించెం [3]గటా [4]దీనికిన్.

197 వ. అని మఱియు నిట్లనియె వివేకహీనుండగు విరాటుండు నిన్నుం బో[6]రించు
[1]నప్పుడు నిజాంతఃపుర [2]కాంతలకు వినో[5]దంబు[3]సేయ వారల రావించిన
నేనును సుదేష్ణతో [4]నరుగుదెంచి చూచుచుండుదు నయ్యవసరంబున.

---

193 1. 'న' ప్రతిలో ఈ పద్యము లేదు. 2 ఈ పద్యము తరువాత – 'అని మఱియు నిట్లనియె' అను వచనము. ఆ.డ.వ. ప్రతులలో గలదు.

194 1. రంబులు జయాకరంబులునైన నీకరంబులకు – వ.

195 1. ఇట్టి – కొన్ని ప్రతులు. 2. నట్లుగాక – వ. 3. వలనొప్పనిమ్మృత్స్య – చ.
4. లకు – కొన్ని ప్రతులు.

196 1. బోరాడించు – ఆ. 2. చరిత్రము – ప. 3. గదా – గ.త.వ; గదే – వ.
4. యేమనన్ – ఆ.డ ; దానినిన్ – వ.

197 1. నెడ – ఇ.గ ; చున్నప్పుడు – ప. 2. కామినులకు – ద. 3. నేయుటకు – వ.
4. నయరుగు – కొన్ని ప్రతులు ; నయరుగుదెంచి సుదేష్ణయు దత్పరిజనంబులు దమలోన జూచుచుండు నయ్యవసరంబున – వ.

198 క. భరము[1]న నీపోకెడునెడఁ, బరమవిషాదంబు నీవు బలిమి మెఱసి యు
ద్ధురవృత్తి జయముఁగొనినం, బరితోషముఁ [2]బొందు నన్ను భావించి మదిన్

199 వ. ఊహించి సుదేష్ణయుఁ దత్పరిజనంబులుం [1]దమలోన.

200 క. వలలునిదెస మాలిని చూ,డ్కులతెఱఁ[1]గెడపొందుఁ దెలివె[2]డుం గంటిరె వీ
రలు వచ్చిన సమయంబును, దలఁపఁగ నొక్కటియ యివ్విధం [3]బెట్లొకో్క.

201 వ. అనుచుం గలదు [1]లేదని పెక్కువిధంబులం దలపోసి గుజగుజలు వోవు
చుండుదు రట్టియెడ.

202 తే. [1]మరగి నీమూర్తిపైఁ గన్ను మనముఁ దగిలి, [2]యుండ నేమటియుండి
యొక్కొక్కమాట
తలఁచికొని వారిదెస మది నిలుపునప్పు, [3]డెఱుఁగ[4]నగు వారు[5]నాతెఱఁ
గెఱుఁగుదెల్ల.

203 వ. కావున మదీయ పరిభవాతి [1]శేకంబునకు నీవు[2]ద్రేకించిన జనంబులు మనల
[3]భేదింతురు నీకుంబోలిన భంగి [4]రహస్యభంగంబు గాకుండ నరి[5]భంగంబు
సేయు మని [6]వెండియు.

---

198 1. గని — అ.ప. 2. నొందు — ఊ.ల ; నందు — చ.

199 1. పెక్కువిధంబులందమలోన — అ.ఊ.వ.స.

200 1. గెద — ల.వీ స. 2. డుంగనగావీరలు — వ. 3. బెద్దియొకో — ణ.

201 1. లేదనుసందియంబులం బెక్కు — ప.వ.స ; లేదనుచుం బెక్కుభంగుల — ఊ ; లేదనుసందియంబునం బెక్కుభంగుల (విధంబుల) దల — వ.

202 1. మటీయునీమూర్తి — ల.స ; మలగినీ — ఉ ; మరగినీమూర్తి దెస (మై) — వ.
2. యుందు, యుండు — వ. 3. డెరుగుచుందురు వారు నా తెరగులెల్ల — వ.
4. మందురు వారు నాతెఱఁగులెల్ల — వీ. 5. మన తెర గెరుగునట్లు — ప.

203 1. శయంబునకు — వ. 2. దమకించినజనం — వ. 3. నెరింగి భేదింతురు — న; జూచి భేదింతురు — ఉ. 4. రహస్యంబుగా నరిభంగంబు — ప. 5. భంజనంబు — వ.
6. చెప్పి వెండియు — పెక్కు ప్రతులు ; చెప్పి మరియును — వ.

204 సీ. తొడరినహారు నైన దోర్బలంబునఁ దన్ను మిగులంగ నీఁడను [1]మేటిమాట
యమరేంద్రు నర్ధాస[2]నమునకునై న [3]నర్ష్మాండెంతయును నను రూఢిమాట
జమునిల్లుసొచ్చిన జంతువు నైనను గాచు[4]నెమ్మెయి ననురాచమాట
తనుఁగోరి యూర్వశి తానవచ్చిననై న లోలుండుగాఁడను మేలిమాట

తే. శౌర్యవైభవ ప్రాభవ[5]శౌచములకు, [6]నొరుల కైనఁగై వారమై యుల్లసిల్లు
[7]నొక్కరునికివియెల్లను నిక్కమట్టె, యెందుఁగలుగునె యర్జును నీడు వాఁడు.

205 క. ఆపార్థుఁడు భరతాన్వయ, దీపకుఁ డమరేంద్రసుతుఁడు దేజోనిధి వి
ద్యా పార[1]గుండువినుత, వ్యాపారుం డాపదలకు నగ్గం బయ్యెన్.

206 చ. అరయ నతండు మానధనుఁ డక్కట రంగమునందు [1]నిల్చి సుం
దరులకు నాట సూపెడు విధం బతి [2]దీనము దానిఁ జూచి యే
బుర పురఁ బొక్కుదుం గడుపుఁ [3]బ్రోచికొనఁ లఘువృత్తి [4]కిమ్మెయిం
జొర నగువాఁడె దేవపతి సూనుఁడు దైవము[5]చేత సూచితే.

207 చ. మగలకు మేటియైన బలమర్దన [1]నందనుఁ బేడిఁ జేయఁగాఁ
దగునె విధాత [2]నీకు నని దైవము దూఱుదు నోర్వరాని నె
వ్వగ తలకొన్న నెంతయును [3]వందుదు నిద్దురవస్థ యెన్నఁడో
తెగు [4]టని సంతతంబును మదిం దల[5]పోయుదు నేమి సేయుదున్.

---

204 1. మేలి – డ.ప.వ. 2. నమునెక్కనై న నర్ష్మాం – ల. 3. నర్ష్మాండు దానని యెడిరూఢి – వ; నర్ష్మాండీ తడనియెడు రూఢి – డ. 4. నేమమునను – ల; నెంతయునను – ద. 5. శౌచములను – చస; కార్యములకు – ఆ. 6 నొరుల కెల్లను – వ; నొరులకైనను గైదారముల్లసిల్లు – వ. 7. నొక్కనికినివి – కొన్ని ప్రతులు.

205 1. గుండుదారుం,డా పదలకు దానయిప్పు డగ్గంబయ్యెన్ – వ.స.

206 1. సొచ్చి – వ. 2. దీనతనొంద – అఊ; దీనత – ద.ప.ల.శ; దైన్యము – ఆ.డ. 3. బోసికొనన్ – ఇ.గ.ద.ల; బ్రోచుటకై లఘు – ప. 4. కెమ్మెయిన్ – డ.ల.శ; నిమ్మెయిన్ – వ. 5. వ్రాత – వా; బెట్టు – ఎ

207 1. సూనుని – వ 2. నీకనుచు – ప 3. వందుచునీదుర, వందురియీదుర – వ; వందురియిద్దుర – ష. 4. నని – స. పెక్కు ప్రతులు. 5. పోతలు పోయు చుండుదున్ – ఓ.

208 సీ. తన [1]యొప్పెదురఁ గన్నఁ దగిలి యెవ్వరికైన [2]మలఁగి క్రమ్మఱఁజూడ వలయువాఁడు
తన వర్తనము విన్న మునిజనంబులకైన నలవరించికొనంగ వలయువాఁడు
తన బంటుతన మాజిఁగనిన మార్తురకైనఁ బలుమాఱు నగ్గింప వలయువాఁడు
తన వితరణకేళి [3]వినినఁ గల్పక తరువులకైనఁ దలయూఁప వలయువాఁడు

తే. నకులుఁ డొరులకు నశ్వ శిక్షకుఁడుకాఁగ, నగునె యాతని [4]దుస్థితి యను దినంబుఁ
గాంచి కన్నీ[5]రు డించుచుఁ గడవరాని, దైవఘటనకు [6]నొత్తుఁ జిత్తంబులోన.

209 శా. ఆ రూపం బవికా[1]ర మా భుజబలం బత్యంత నిర్గర్వ మా
శూరత్వంబు [2]దయా రసానుగత మా శుంభత్క్రియాజ్ఞాన మా
ర్యారంభ ప్రతికూల [3]వాదరహితం బా యీగి సమ్మాన వి
స్తారో[4]దాత్తము మాద్రి పిన్నకొడుకే తన్మాత్రుఁడే చూడఁగన్.

210 క. సుకుమారుఁ డతఁడు గోపా, లకవృత్తి వహించి యడవులం గ్రుమ్మరుచు
న్నికి నాకకాదు పగవా, రికి నైనను నకట మన [1]మురియదే వగలన్.

211 ఉ. ఏనును మీరుఁ గానలకు నేఁగు [1]నెడఁ ననుఁ [2]జేరి యెంతయుఁ
దీనతఁ దోఁపఁ గుంతి సహదేవుని [3]నిల్లడపెట్టి నాకు న
మ్మా నిను నమ్మి [4]చాల విషమంబగు నివ్వనవాస మీఁతడుం
[5]బూనఁగ నియ్యకొంటినని బోరన నశ్రులు గ్రమ్మ [6]చుండఁగన్.

---

208 1. యొప్పిదముగన్న – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. మెలగి – కొన్ని ప్రతులు. 3. గనిన – ఆ; విని కల్పతరువైనఁ దలయూచికొని యాడవలయువాఁడు – వ.స. 4. దురవస్థ – ల; దుఃస్థితికను – గ వ. 5. రడంచుచు – ద.న.వ.వీ.స; రునించుచు – వ. 6. నోర్తు – స. కొన్ని ప్రతులు; మెత్తు – ఎ.

209 1. స – వ. 2. దయానుసారగతమా – త.న.వ.వీ.స; దయానుసారరసమా – వ. 3. పాప – వ. 4. దారత – ద.

210 1. మెరియదే – ఉ.శ.స.

211 1. తరిన్ – వ. 2. జీరి – ప. 3. నల్లెడ – వ; నిల్లెడ – చ; నిల్లడవెట్టి – స. 4. కాన – వ. 5. లూనుటకియ్య – ఎ. 6. దేరగన్ – ఎ.

212 వ. మటీయును.

213 చ. కడుఁ బసిబిడ్డ వీఁ డొకటి [1]గాదవునా నెఱుఁగండు [2]ముందరె
యెయ్యెడ నొక [3]పాఁ పెఱుంగఁడెద యెంతయుఁ గోమల [4]మెప్పుడైన నేఁ
గుడువఁగ [5]బిల్తుఁగాని తనకుం గల యాఁకటి [6]బ్రొద్దెఱుంగఁ డీ
కొడు [7]కిటు పోకకుఁ మనము గుందెడు నిఁ గని యూఁఱడిల్లెడున్.

214 తే. ఎప్పు డెయ్యెడ నేమిట నెట్టు లరయ, [1]వలసె నమ్మెయి నారయు [2]మరసిడన్సి
నొచ్చిపైనను నేమఱ కిచ్చఁదలఁచి, [3]తడమి నాచేత దీవన [4]వడయు మమ్మ.

215 వ. [1]అని యప్పగించె నేనును వనవాసకాలంబున నా నేర్పు విధంబున మీకు
నెల్లను [2]గారామైన తమ్ముని [3]నమ్మెయిం బరికించికొని వచ్చితి నిపు డజ్ఞాత
[4]వాసాయాసితుండగు నతని [5]నాకు ననుఁ[6]సరింప [7]వెరవు గామిం జేసి
చేయునదిలేక [8]చింతిల్లుచున్నదాన నా తెఱంగు వినుము.

216 సీ. ద్రుపద భూవిభుఁడు పుత్రులకంఁటె నెంతయుఁ బెంపుసేయుచు గారవింపఁ
బెరిఁగి
కుంతీ మహాదేవి కోడంద్ర[1]లోపల నగ్గలంబుగఁ గొనియాడఁ [2]బరగి
ప్రాణంబులకు నెల్లఁ ప్రాణంబు[3]గా మీరు నెయ్యంబు [4]తియ్యంబు [5]నెఱప
నడచి
[6]మదిఁ దల్లి దండ్రుల మాఱుగాఁ గొని జనులనిశంబు భక్తిసేయంగ నెగడి

---

213 1. గాదననేరడు ముందరెన్నఁ నెన్నడు – వ. 2. ముందునెన్నడు – అ.వ. 3. కీడుపాఁపెరుగ డెంతయు – వ; పాఁపెరుంగ డొడలెంతయు – ఉ; పాఁపెరుంగడి తడెంతయు బాలకుడెప్పు – ప. 4. మేర్పడంగనే – ఎ. 5. బిల్వగాని – వ. 6. పెల్లెరుంగ – ఊ. 7. కనిపోకకున్ – స; కిటుపో గడున్ మనము – ప.

214 1. వలయునెమ్మెయి – స; వలయునటుమెయి – వ. 2. యలసి – కొన్ని ప్రతులు. 3. కడిమి – ల.శ; తడవి – ఇపీస; పుడమి – వ; పడతి – ప. 4. వడయవమ్మ – కొన్ని ప్రతులు.

215 1. అనిచెప్పియప్ప – కొన్ని ప్రతులు; అని యొప్పగించె – దపశ. 2. గారాబమైన – ఎశస; గారాపైన – ద; గారవమైన – ఉవ; గారవంపైన – ఓవ. 3. నెమ్మెయి – ఓల. 4. వాసగతుండగు నాతని – వ; వాసాయాసగతుం – స. 5. నరయుటకు నాకు వెరవులేమిం జేసి – ప. 6. సంధింప – ఎవ; చరింప – ఉచవ. 7. దెరపు – వ. 8. చింతించు – కొన్ని ప్రతులు; వర్తిల్లు – న.

216 1. యండెల్ల – వ; లోనెల్ల – ద. 2. పెరిగి – వ; దనరి – ఓ. 3. లై – వ. 4. ప్రీతిమై – అడ. 5. నెరయ – కొన్ని ప్రతులు. 6. మరితల్లి – కొన్ని

తే. రూపగుణ [7]విక్రమంబుల రూఢికెక్కి, నట్టి కొడుకులఁ గని భరతాన్వయంబు
నందు నా [8]యిల్ల యిల్లుగా నతిశయిల్లి, తగవుమై భాంధవులచేతఁ బొగడు
వడసి.

217 మ. వినుతింపం దగు రాజసూయమునఁ బృథ్వీదేవతాకోటి కె
ల్లను [1]సంతృప్తియొనర్చి వారి [2]దయఁ గల్యాణాత్మ నై పుణ్య వ
ర్తన పాండు క్షితి [3]పాలుకోడ లనఁగా రాజన్య[4]మాన్య ప్రియాం
గనలం దెల్లఁ బొగడ్తగంటి నతిలోకంబైన మి మన్ననన్.

218 ఉ. ఏను మనంబు పెంపు సెడి యిప్పుడు [1]నీచతర ప్రచార[2]ముం
బూని నికృష్టనై యుదరపోషణకై తగవేది యెంతయున్
దీనతఁ [3]బొంది యిమ్మెయి సుదేష్ణ పనుల్ కనుసన్నఁ జేయుచున్
హీనత [4]నున్క మికు వగ పేమియుఁ జేయద యేమి చేయుదున్.

219 క. పని వంపఁగాని [1]యొకతకుఁ, బని[2]సేయనెఱుంగ నన్నఁ బనిగొనునెడఁ బాం
డుని యగ్రమహిషి కొంకుచుఁ, బని[3]గఱుపెడు చందమునన పనుచు
చెఱుఁగవే.

220 ఉ. ఒల్ల[1]రు రాజు దేవులును నొడ్డులు [2]రాచిన చందనంబు [3]మే
నెల్లఁ జెమర్పఁగా [4]నలయ కేను శ్రమంపడి నిల్చి నిల్చి య
ల్లల్లన మార్దవం [5]బొనరునట్లుగ [6]నెట్టకునేని రాచి మీ
తల్లికి భక్తిఁ జెల్లెడు విధంబునఁ జెట్టుదు బ్రహ్మఁ దిట్టుదున్.

ప్రతులు. 7. విభ్రమంబుల – కొన్ని ప్రతులు. 8. యిల్లు వేడ్కతోనతి – న.

217 1. సంప్రీతి యొనర్చి – స. 2. యెడ – వ. 3. నాథు – అ ఊ.వ. 4. ధన్య –న.

218 1. నీచతర ప్రకారమున్, నీచతనమ్ము నిమ్ములన్ – స. 2. ముల్ – ఊ.ఓ.వ. 3 దోపనిమ్మెయి – వ. 4. నున్న – వ.

219 1. యొకరికి – ఆ.ప న; యొరులకు – ఎ. 2. సేసి యెరుంగ – ఎ; సేయగ నెఱుగ – ల 3. గొనుచందమునననున్ను బనుచుఱె – వ.

220 1. దురాజదేవులకు – ద.వ. 2. చాదిన – ప 3. మై – కొన్ని ప్రతులు. 4. నకటయేను – వీ ష; నకటయేనుశ్రమంబున – ప; నలసియేను – చ. 5. బొదవు – ఆ వ. 6. నెట్లుగనైన .... జేయుదు నెట్టకేనిమి – వ; నెట్లుగనైన – ఎ.

221 ఉ. నున్నఁ దనంబు[1]గా నలుఁగు నూరియుఁ జందన మట్లు రాచియుం
బన్నుగఁ గ్రొత్తలైన కలపంబులు గూర్పియు నా సుదేష్ణకుం
గన్నుల సన్నలం బనులు గైకొని [2]వారక చేయుచుండుటన్
మున్నటులున్న పాణితలముల్ [3]బలుకాయలు గాచెఁ జూచితే.

222 క. అనుచుం దొరఁగెడు నశ్రుల, మునిఁ[1]గినమోమతని వక్షమునఁ జేర్చిన న
వ్వనిత [2]యవస్థయ కాల్చుచు, ననిల [3]సుతుండడలె [4]డెంద మలమటఁ
బొందన్.

223 తే. అట్టియెడఁ దన్నుఁదాన యూరార్చికొనుచు, [1]నంబుజానన [2]నెమ్మొగ
మల్లఁ దుడిచి
యనున[3]యించి తత్కర[4]ములు తన మొగంబుఁ, గదియఁజేర్చుచు నిట్టూర్పు
గాడ్పు నిగుడ.

224 వ. చింతాక్రాంతుం [1]డైన కౌంతేయునకు నయ్యింతి యిట్లనియె.

225 తే. ఇంద[1]అకు నిన్ని భంగుల నిడుమగుడువ, వలసె ధర్మతనూభవువలనఁ జేసి
దాయలొడ్డిన మాయజూదంపు టురులఁ, బడికులంబున [2]కాతఁ డిప్పాటు దెచ్చె.

226 ఉ. అక్కట మోసపోయి యడియాసలఁ [1]జావక యున్నదాన
[2]మున్నొక్కెడనే దురంత దురి[3]తోత్కట బాధలఁ బెట్టియున్న నా
కెక్కడి [4]దుఃఖశాంతి గడ[5]యెయ్దుట యెమ్మెయిఁగల్గనేర్చు [6]మీ
ముక్కున నూర్పుగల్గ నొక మూర్ఖునిచేఁ బడితిఁ సభాస్థలిన్.

---

221 1. రా – వ. 2. పాయక – చ.స. 3. వలిగాయలు – న.ల.స.

222 1. గెడు – ఓ.న.ల. 2. దురవస్థ చాల్చుచు – ప. 3. తనయుడడరె – ఙ. 4. దేహ – వ.శ.ష.స.

223 1. తోయజానన మొగమల్లఁ దుడిచితుడిచి – వ.స. 2. మోముదానల్ల దుడిచి – వ. 3. యింపుచు గరముల వనదు మొగముగదియ – వ. 4. యుగమును మొగంబు – చ.

224 1. డైయున్న కౌంతే – చ.

225 1. అను – వీ. 2. కారడిపాటు – ఆ ఓ వ ; కీపాటు బడగవలసె – వ.

226 1. తోవక – వ. 2 మున్నొక్కతెనే, మున్నొక్కరినే – స ; మున్నొక్కరులన్ – శ.ష. మున్నొక్కఱులన్ – న ; మున్నొక్కటనున్ – వ. 3. తోత్తర – న ; తోత్కర – వ. 4 దుఃఖవార్ధి గడయీదుట – స ; దుఃఖవార్ధికడ యెట్టును – వ. 5. యీదుట – కొన్ని ప్రతులు. 6. నో – ఆ.

227 క. మిఁ దేమి సేయుదురు దై, వారంభ[1]ము గాక శుభము నశుభంబును సం
[2]సారులఁ దన తన తటి నని, వారణఁ బొందంగ మాన్పవచ్చునె [3]దానిన్.

228 ఉ. కావున మీర లభ్యుదయ గౌరవ మొందుట యాత్మఁగోరి యే
నే విధి నైన నాపదల కెల్లను [1]నోర్చెద దాని కేమి యీ
[2]కావరమైన కీచకుఁడు కామ[3]ని పీడితుఁడై యలంతులం
బోవక [4]యేఁచి పట్టుకొనఁబోయినఁ [5]దూఱెదఁగాక యిమ్మెయిన్.

229 తే. వానిఁ దెగఁజూడ[1]వై తేని వాయుపుత్ర, [2]నీవు గనుఁగొన నురినైన నీరనైన
[3]నగ్నినైన విషంబుననైన నేను, మేనుదొఱఁ[4]గుదు నెట్టు నీ యాన సుమ్ము.

230 వ. అని[1]న వ్యకోదరుండు చిఱునవ్వు నవ్వుచు [2]నిట్లనియె.

---

227 1. క్రమము – వ.శ. 2. సారులకుందమతటి – శ.ష.స; సారుల దమతమ – ఓ.ల; సారులక్యై తరుపని – వ. 3. వానిన్ – స. కొన్నిప్రతులు.

228 1. నోర్చితి – వ; నోర్చితి గాకనింక యిక్కావర – ద; నోర్చెదనందుకేమి – ప. 2 కావల – న.మ.వ.శ.స; కావలుఁడైన – వీ.ష. 3. నివేదిత – వ. 4. వేచి– వీస; లేచి – చ.న.ల; చెయ్యి – వ. 5. దూలెద – వా. కొన్ని ప్రతులు; దూఱెదఁ – ల.స. పెక్కుప్రతులు.

229 1. నైతేని – వా; వైతేని – పెక్కు ప్రతులు. 2. నీవసదుగొన – వ; ప్రత్యం తరమున పంచపాదిగా నున్నదని 'వ' ప్రతి. మొదటి పాదము తరువాత –

నీవుగనుగొన నురినైననీటనైన
నగ్నినైనను విషమునైన నేను
తథ్యమిది వినుము నీవు వోధన్యచరిత
మేను దొరగుదు నెట్టునీయాన సుమ్ము.

3. నగ్నినైనను నేవిషమానియైన – వ.స; నగ్నినైనను నేవిషమైన మాని– వ; నగ్నినైనను విషమునైన – ఓ.చ.ద.ప. 4. గుటనిజము నీయాన – వ.

230 1. నవిని – ఱొ.త.వ. 2. మెల్లననిట్లనియె – న.

—: భీముఁడు కీచకునిఁ జంపుటకుఁ బ్రతిజ్ఞచేయుట :—

సం. 4—20—1

231 చ. జలజదళాక్షి కీచకునిఁ జంపుట కిమ్మొయి ముట్టఁబల్కఁగా
వలయునె యేనుజూడ ననివారణ నిన్నుఁ బరాభ[1]వించి వాఁ
డిల [2]మననింక నాంధ్రకును నెవ్వరు భంగము నీఁగఁ జాలువా
రలఘు మదీయ బాహుబల మప్పు[3]డ చూపని తప్పు చాలదే.

232 తే. ఎల్లి [1]యెల్లవిధంబుల నెందుఁజొచ్చె, నేని నా ధర్మతనయుండు తాన వచ్చి
యడ్డపడెనేని నీవ పెంపారుకరుణఁ, గాచితేని నాచేఁ బడుఁ గీచకుండు.

233 వ. వాని [1]దెసం జింత యావంత వలవ దమ్మాటలు విడువు మని యూఱ[2]డిల్లం
బలికి [3]దుర్దళల నలందురు నవ్వెలంది [4]డెందంబుకుందు [5]వాపం దలంచి
యిట్లనియె.

234 సీ. చ్యవనుని వాంఛ[1]కు సంయాతినందన యిడుమలఁ గుడువదె యడవిలోన
రాఘవుతోడ నరణ్యవాసముసేసి సంతాపమందదె జనక తనయ
కుంభసంభవునకై ఘోర దుర్గముల లోపాముద్ర[2]యలజడిపాలు గాదె
నలుని పిఱుందఁ గానల కేఁగి దమయంతి మనుజులు పడని యుమ్మలిక పడదె.

తే. వారు సైరణచేసి దుర్వార[3]మైన, నిరతిశయ దుఃఖ[1]భారంబు నిస్తరించి
సౌఖ్య[5]మొందరె నీవు నా చంద[6]మునన, యాపదలకోర్చి సంపద లనుభవింపు.

---

231 1. వించెవాఁ — స. కొన్ని ప్రతులు 2 మగలింక — న. కొన్ని ప్రతులు.
3. డు — వా ; డ — పెక్కు ప్రతులు.

232 1. యెన్ని — ఆ ద.వ.

233 1. వలని చింతవలవదంతయేల యమ్మాటలు — వ ; వలనిచింత — ప ; దెసజింత వలవ — కొన్ని ప్రతులు ; దెసంజిత్తమత్తవలవ, దెసం జింతింపవలవ, దెసం జింతా వంతవలవ — వ. 2. డంబల్కి — ప.ల. 3. కోపదుర్దశ - వ ; దుర్దశల వందురు — శ.ష ; దుర్దశలవలన దూలు, దుర్దశలనందు — వ. 4. డెందంబలరునట్లుగా — స ; "డెందంబు" — ప. ప్రతియందు లేదు ; డెందంబుకందు — న.వ. 5. మాన్పం దలంచి డెందంబలరునట్లుగా నిట్లనియె — వ.

234 1. కై (కు) శర్యాతి — వీ.స ; ను — ప ; కై — అ.ఊ ; కుసంయాతి కన్యక — శ.ష. 2. యిడుమల — ద ; యలజడి పాటుపడదె — ల. 3. ఘోరనిరతి — త.న.వ.స ; మైననిశితతరదుఃఖ - గ. 4. వారాశి — ద ; భావంబు — చ వ. 5. మొందిరి — న.వ. 6. మందుమాపదల - ప.

235 వ. దుర్యోధన దుశ్శాసన కర్ణ శకుని సైంధవ [1]ప్రముఖం బగు దుష్టలోకంబు [2]నధోలోకంబున కనుచునంతకు మదీయాంతరంగంబు చింతా[3]భరభగ్నంబును [4]నవమాన పంకమగ్నంబును గోపో[5]ద్విగ్నంబునునై [6]వేగిరపడుచున్న యది ధార్త్ర[7]రాష్ట్రులకుం గాలావసానంబై న యట్లు సమయ కాలావసానం బయ్యె నజ్ఞాతవాసంబునకుం జొచ్చి [8]పదునొకొండు నెలలు [9]సని [10]పండ్రెండవనెల వర్తిల్లుచున్నది [11]దీని కొలంత దీటిన [12]నీదువంతయుం దీఱు నూఱడిల్లి యుండుము సింహబలుండు నిన్నుఁ బరిభవించి [13]మై మైతోనయునికిం జేసి యెల్లియుం జెన[14]కవచ్చు నీవుంగ్రమంబున నొడంబడుట భావించికొని [15]వానికి నర్తనశాల సంకే[16]తప్రదేశంబుగాఁ జెప్పి యొంటిమెయిం జనుదేర [17]నియమింపుము వాఁడు వచ్చిన [18]నాసొబగునిం [19]దెగఁ జూచి నీకుంజూపి నిచిత్తంబు వడసెద నిత్తెఱంగుదప్ప నొండు విధంబు కర్జంబుగా దిదియ [20]నిశ్చయం బిట్ల సేయువార మిమ్మాటల [21]వలనం దప్పవుగాని వేగుచున్న యది జనులు [22]మేలుకాంచి మనలం గాంచిరేని వంచన బయలుపడినం [23]గ్యారంబు దప్పుఁ గీచక వధంబునకుం బూనిన నామనోరథంబు తుదిముట్ట వలయు [24]నిజశయన [25]స్థానంబునకుం బొమ్మని శయ్యాతలంబు విడిచి యత్తన్విం [26]దమిమి కొన్ని యడుగు లనిచి మరలి మారుతాత్మ[27]జుండు

---

235 1. ప్రభృతులగు – ద. 2 యమలోకంబున – ప 3 భావలగ్నం – చ; భరమగ్నం – ఊ ఓ వ; భరలగ్నం – శ. 4. కోపోద్విగ్నంబునై – ఆ డ ప. 5. ద్రేకంబును – ఊ ట డ వ 6. వెరగుపడు – కొన్ని ప్రతులు; పెరుగుచున్న – వ. 7. రాష్ట్రకులావసానంబై సట్లు సమయ – న. 8. పదనకొండు – కొన్ని ప్రతులు. 9. వెడలి – వ 10 పన్నెండవ – ఏ; పండ్రెండవు – ఎ. 11. యదిదీరిన – ల. 12 నీదురవస్థయుదీరు – ఊ వ; నీదుపంతంబుదీర – వ. 13. మెయిగాక (మెయితోడన) – స; మెయితోన – న; మెయితోడన – ద; మెయిగానకయునికిం – వ. 14. య – వ. 15. వానికి – ద న ల. ప్రతులలో లేదు; నాట్యశాల సంకేత – ఓ 16. తంబుగా – ఎ; తస్థలంబుగా – న ప ల. 17. నియోగింపుము – ఓ వ. 18. నా సొబగునిం – వ. ప్రతిలో లేదు. 19. దెగఁజూచి, దెగటార్చి – ల స 20. నిర్ణయం – ఊ ఏ ఓ గ డ ద ప వ. 21. వలనందలంపుము గాని – స. కొన్ని ప్రతులు; ..... వెలిపుచ్చ మిందలంపు గలిగి సేయువము గాని – స; వలనందలపుదుముగానివేగు – గ ల; వలనందలంపుము గాని – కొన్ని ప్రతులు. 22 మేలుకాంచిరేని వంచన – న వ; మేలుకాంచి మనలనెరింగిరేని – ల. 23. గార్యభంగంబగు – ప. 24. నీవుశయన – వి ష; నీవు నిజశయన – ల వ. 25. స్థలం – వి ష. 26. దడవి (మి) – ఎ ఓ; దోడ్కొని కొన్ని – వ; దరిమికొని యనిచి – వ. 27. జుండుసెజ్జకు – ప;

కలుషితాత్ముండగుచు సెజ్జకు వచ్చె నచ్చెలువయుం దన నిద్రించు నెడకుం బోయి పర్యంకభాగంబునం దనువువైచి [28]యంకిలి దేఱని [29]డెందంబు కొందలంబుతోడి నిశ్చయంబుఁ బొరయ [30]నిద్రం బొరయని కనుదోయి [31]మొగిడ్చి యుండెనంత.

—: ప్రభాతకాల వర్ణము :—

(ఇది మూలమునందు లేదు)

236 తే. ద్రుపద నందన పరిభవ దుఃఖమునకు, నుల్లమున దుర[1]పిల్లుచు నున్న [2]సరసి
వేఁడి [3]నిట్టూర్పులో యన వెడలెఁ గ్రొత్త, [4]తావి మూతులు విచ్చు నెత్తమ్మి విరుల.

237 క. [1]విచ్చెం దిమిరము కాఁపులు, వచ్చెమధుపకులము [2]లబ్జవనముల కురులం
జొచ్చె విరులు తరులతికల, నిచ్చెరథాంగములు వంత యెల్లఁ దొ[3]గలకున్.

238 సీ. పెనఁకువఁ [1]దనిసిన తనువు లొండొంటితోఁ గీలించి నిద్రించి మేలు[2]కాంచి
తరుణులుఁ బతులు వాతాయనంబుల [3]నల్లఁ బొలయువేఁ బోకటి మలయ పవను
నింపారు [4]చోఁకున నిగురొత్తు చిత్తంబు [5]లెలసియొండొరులపైఁ బొలయు చూడ్కి
లాదట నుపకరణావలి వెడవెడ [6]యూదరించుట రాగ మడరఁ దొడరి

ఱుండుహార్షాత్మకుం – వ. 23. యెట్టకేలకుందేరిన డెందంబు – వ; యంకిలి దేరిన – కొన్ని ప్రతులు. 29. డెందంబునఁ గొందలంబుతోడి నిశ్చయంబు ననిద్రం – స; డెందంబుతో నిద్రం బొరయక – వ. 30. నిద్రం బొందని – ద.వ; నిద్రంబోకకినుకం – వ. 31. మోడ్చి – స. కొన్ని ప్రతులు.

236 1. టి – చ.ల.వ. 2. కరణి – బ; నరసి – ఓ.వ. 3. నిట్టూరుపోయన – వ.స. 4. తావిమూతలు – ఊ.ల.స; తావితూములు – వ.

237 1. విచ్చెదిమిరంబు – వ. 2. జలజపదముల – వ. 3. వ – కొన్ని ప్రతులు.

238 1. దనియని (దనరిన) – స. 2. కాంచు – కొన్ని ప్రతులు. 3. నల్లమలయు – న.వి.శ.ష.స; నెల్లమలయంగవేబోక – ప. 4. సోఁకున – ఎ.గ.డ.ద.వీ.ష.స; చొక్కున – ఊ.వ. 5. లొలసి – స. కొన్ని ప్రతులు; దెలిసి – అ.ఓ.వ; వెలసి – ఎ.ఒ.గ.ల. 6. నాదరించుచు – ఊ.స; యాదరించుచు – పెక్కు ప్రతులు;

తే. కేలి సలిపిరి భవన దీర్ఘికల [7]తమ్మి, విరుల [8]నెత్తావినెనయంగ బెరసి చెమట
[9]పొడము మేనుల[10]తనికంపు [11]ప్రోచి తలచు, టూర్పుగాడ్పుల పరిమళ
ముల్లసిల్ల.

239 తే. రాలియున్న పుష్పపరికరము [1]విదిర్చి, చెన్నుగా నున్న [2]సేసిన నెజ్జయనఁగ
వేగుటయుఁ జుక్కలన్నియు విరిసివిళద, భాతిఁ జెలు[3]వొందెఁ చూడ నంబర
తలంబు.

240 వ. [1]తదనంతరంబ యల్లనల్లన తెఱపి యిచ్చి [2]యవులవులం జను నంధకారంబు
దూరంబుల [3]యందును లేకునికి [4]వలనం గడళ్ళప్పళించి [5]నెరసి విరసినం
బొలుచు కలు[6]కట్టలుం బోని దిక్తటంబులును [7]దనుపాసినకందువలు రోసి
యెత్తిన మెడలును బచరించిన చూడ్కులు వేడ్కలం గ్రందైనడెందంబులుం
గలిగి మెలంగుచు నొండొంటి [8]బిట్టుగాంచి యెదవు సమ్మదంబునం
[9]బొదలుమేనులు బెరయించి పరమానందంబునం [10]జొక్కుచు జక్కవ
కవలు గలసి పొలసి నలిరేఁగి చెలఁగుచు రేయింటి యాఁకటి [11]పెల్లునం
[12]గొదగొని [13]కమిచి చంచువులం దిగిచి [14]త్రుంచి యానుచు నిక్కడక్కడఁ

యడరించుచును — వ. 7. గమ్ము — వ; గమ్మ — త. 8 క్రొత్తావి — స. కొన్ని ప్రతులు. 9. దొడరు — ఊ వ స. 10. తగనింపు — ఉ ఎ.ద.ప; తగునింపు—స; తరిక (గ)ంపు — శ.స; తమకించి వెడలుతరచు — డ; తనిగప్పు — ఓ ల.స; కప్పు వోద్రోచి — ఏ; తగుకంపు — స; తమకంబు — వ. 11. ద్రోచి — కొన్ని ప్రతులు.

239 1. విదల్చి - బ వ. 2. దీర్చిన — ప వ. 3. వొందెనప్పుడంబర — ప వ; వొందె నంబర భాగమెల్ల — ఆ; వొందెజూడ్కుల బరిఢవిల్లె — న.

240 1. తదవసరంబున నల్ల — ష స;న ప్రతిలో యీ వచనము లేదు. 2. న నంధకారంబు లేకునికి — వ; విచ్చియవులం — ఓ ద.ల. 3. నసెందును — ష. 4. జేసి నలుగడల నప్పళించివిరిసినం — ప. 5. నెగసి విరిసి [నంబొలుచు చుక్కల కట్టలుం; నం బొలుచు కలువకట్టలుం) నచాలుచుక్కల కట్టలుంబోని — స. 6. కట్టులుం — ప; కటంబులుంబోని — ల వ. 7. దమముపాసి నంతమ — స; దోడుపాసిన — వ; దమవారినిం బాసిన — డ. 8. బట్టఁగాంచి — ల; బెట్టుగావించి యెదవు సమ్మ ర్దంబున — వ. 9. బొదవు మేనులుమెరయించి - వ. 10. జొక్కెక్కిన జక్క వలు గలసి — ల.శ.ష; జొక్కుచునుక్కువలంగలసి — డ. 11. పెల్లునందగొని కదిసి — స. 12. గడలుకొని — ద; దగగొని — వ. 13. కవిసి — వ వీ; కదిసి — ఊ వ. 14. యుబ్బియానుచు — డ; చించియానుచు — ప; త్రెంచియాను—మ.

[15]బఱచినం జిక్కువడి యున్న మృణాళ శకలంబులవలన బాల చంద్ర శతాభిరామంబు లగు శంభు జలమూర్తి విశేషంబులుం బోని సరోవరంబు లును జేకటి వాసినం బ్రభాతం బను వింత మానిసి మెలంగి ముసుంగువుచ్చి నట్లు [16]మేలుకని యెఱుకలు [17]పొదల విదిర్చి కూర్చుకొని [18]కలగొనం బలుకు పులుఁగుల యెలుంగులవలన నొండొంటిం దెలుపు కరణి నొప్పు ధరణీరుహంబులును బరగునరుణోదయరాగపటలంబు [19]నెనయు కెంజాయ [20]రంజిల్ల వికసిల్లు [21]రక్తారవిందంబుల దందడి [22]నెగసి చరించు చంచరీకంబుల యెఱుకల నెఱుల గిఱికొని క్రొత్తయగు కాంతి [23]ప్రవాహంబులం [24]గడలు కొల్పు పుప్పొళ్లు [25]దుల్చి రాల్చుచుం [26]బొలయుమలయానిలంబు [27]నం గ్రాలుమవ్వంపుఁ [28]దీవలఁ గడివోయి తొరఁగిన విరులవలన మీనకేతన [29]పురాతన బాణశాలలం బోని లతామండపంబులును మొగిడియు [30]జగంబు సంధ్యాంజలి [31]పుటకరణంబుల ననుకరించు విధంబునం [32]దర్శనీయంబులగు కుముద వనంబులును [33]నేమేని నెపంబున నొండొరుల మేలు [34]కొలుపు రమణరమణీజనంబు [35]ల నర్మాలాపంబులఁ బెరయు దరహాసంబుల కాంతిఁ దెలుపెక్కునట్లు [36]వెలరారు దీపంబులును [37]మునుకడవచ్చి యెఱుకసేయ [38]మికి వాతాయనపవనునిపయిం బుట్టిన యలుక విధంబున వేగుఁ [39]బోకట నంకురించు [40]మదంబునఁ గెంపు గదురుట నిద్రలేమి [41]నని శంకింపకయింపు

---

15. బడినంజిక్కు – వ. 16. నెరయమేలుకని – ల. 17. పారవిదిర్చి – ఏ; పొదలి తీర్చికొని కలగొనం–ప. 18. కలగొని పలుకు–వ.స. 19. నెరయ–ల; నెనయ–వా. కొన్నిప్రతులు; నెనయు–కొన్ని ప్రతులు. 20. రంజిల్లు రక్తార – ల.వ. 21. రక్తార విందంబుల నందంద దందడినెరసి – మ.స. 22. నెరసి – గ.ల; నెగసినం బెరయు చంచ – ప. 23. పూరంబులంగడ – వ. 24. బరగుకొల్పు – వ. 25. విదిల్చి – ఊ.ప.వి.స; తెరల్చి–డ.వ; గదల్చి–వ. 26. బొరయు–వ. 27. గ్రాలమవ్వంబు–వ. 28. దీవ(గ)ల వాసనలం గడివోయి – వీ.ష.స; దీగలను సుడివోయి తొలంగిన–వ; దీవలవనంబొరగిన–ప. 29. పురాణబాణ–స; పురాణబాణ జాలంబులం–ల. 30. జనంబుల–స; జగంబుల – ఎ. 31. పుటంబుసనుఁ–వ. 32. బెంపుగదురదర్శ–స; గెంపు గదురుట దర్శ – ఆవ.శ. 33. మేలు విదితంబుల నొండొరుల – ప. 34. కాంచు–పెక్కుప్రతులు. 35. లతామంటపంబులను నర్మా – వ; లసల్లాపంబుల బెరయు–వ. 36 వెలవెలంబాదు–ల. 37. మునుగడచివచ్చి–ద. 38. మివాతా, కునికి వాతా–వ. 39. బోకనలంకరించు–వ; బోకడ – ల. 40. విధంబున – ల. 41. కి శంకింప – ల.

నం గదియు విదగ్ధవిట జనంబుల [42]మనంబులం [43]దిగుచు లలనాలోచనంబు లును రేపకడ వనలక్ష్మి పుర[44]శ్రీనలంకరించువడువున [45]నెడపడక యెల్లెడల నిగుడు విభాతకుసుమకదంబ పరిమళంబునునై యున్నంత.

241 సీ. [1]నీరజాకరములు నిష్ఠమైఁ జేసిన భవ్య[2]తపంబుల ఫలమనంగ
దివసముఖాభి నందిత చక్రియుగ్మ [3]కంబుల యనురాగంపుఁ బ్రోవనంగ
హరిహరబ్రహ్మ మహానుభావంబు లొక్కటిగాఁగఁ గరఁగిన [4]గట్టి యనఁగ
నతుల[5]వేదత్రియ లతికాచయము పెను పొందఁ[6]బుట్టెడుమూల కందమనఁగ

తే. నఖిల జగముల[7]కన్దెఱు యగుచు జనస,మాజకరపుట హృదయ సరోజములకు
ముకుళనంబు[8]నుజృంభణంబునునొనర్చి, భానుబింబంబుపూర్వాద్రిపైవెలింగె

-: కీచకుఁడు ద్రౌపది నియ్యకొలువ యర్థించుట :-

సం. 4-21-7

242 వ. ఇట్లు సూర్యోదయ [1]మగుటయు [2]సమయసముచితకరణీయంబులు వేగిరంబ నడపి [3]వేగిరపాటుతో [4]సింగారంబు సేసికొని సింహబలుండు.

243 క. తనమదిఁ [1]గదిరిన తమకం,బునఁ జిడిముడి పడుచు ద్రుపద పుత్రిక పైనూ
నినవేడ్కఁదిగువ[2]నొకటియుఁ, గనుఁ[3]గొనవినలేకమదనకంపితుఁ డగుచున్.

---

42. కరంబుల .... లలనాలోకనం—స. 43. దీర్ఘ లలనాలోకనం—వ. 44. (స్త్రీ) — కొన్ని ప్రతులు. 45. నెడపక-ల.స ; నెడపడక యెల్లతల — ప.

241 1. నీరజాతంబులు — అ. 2. తపఃపుణ్యఫల — ల.శ.స ; తపంబున — స. 3. కరంబుల యనురాగ రసముపొంగ — న. 4. ఘటిక — వ.స ; గుటి, గుట్టి — స; ఘంటి — డ.వ ; ఘట్టి — గ. 5. వేదత్రయీ — న.స ; వేశాత్రయీ — వ. 6. బుట్టిన — కొన్ని ప్రతులు. 7. కట్టెట్టు — స. పెక్కు ప్రతులు. 8. వి—న.

242 1. సమయంబగుటయు — వ. 2. సమయకరణీయం — ద.న.ప.వీ.శ.ష ; సముచిత కరణీయం — ఉ.ఊ.ట.ల. 3. చిదుముడిపాటు — స ; చిడిముడిపాటు — ట.ద.న.వ.వీ.శ ; శీఘ్రగతిసింగా — ఆ.డ. 4. శృంగారంబు — కొన్ని ప్రతులు.

243 1. నడరిన — ఎ.ద. 2. నొంటిన్గను — కొన్నిప్రతులు ; నొంటన్గను — ఊ.ప ; నెద్దియుగను — స. కొన్ని ప్రతులు. 3. గొనగా గోరిమదన — ఊ ; గొనగాలేక మదన — ప ; గొనగాగాకమదన - వ.

244 వ. అతి త్వరి[1]తంబ సుదేష్ణమందిరంబున [2]కరుగుచు [3]నంతరంగంబున.

245 ఉ. చయ్యన నేఁగి యంబుజవిశాలవిలోచనఁ గాంచి ప్రీతిమై
నయ్యెడ నేకతంబ హృదయం బలరం దగఁ బల్క [1]యొక్కమై
నియ్యకొనంగఁ జేసి యెలయించెద [2]నిక్కకుఁ దార్చి నేర్పునఁ
శయ్యకుఁ దెచ్చెదం గుసుమసాయకు పూనికి నేఁడ తీర్చెదన్.

246 క. అని యువ్విళ్లూరు[1]చువెసఁ, జనికేకయ రాజపుత్రి సదనంబున న
య్యనిమిషచారు విలోచన, [2]యనురూప [3]విధాన నిరతయై యుండంగన్.

247 చ. కనుఁగొని [1]యప్డుగ్రొత్తయగు కౌతుక వృత్తి మునింగి పల్లటి
ల్లిన ధృతితోఁ [2]గ్రమం బరయ లేని మనంబు చలింప నచ్చటఁ
[3]జనులెడయాట [4]గాంచు నెటి సాలక గ్రక్కున నింతిఁ జేరఁగాఁ
జనియె విధాత్ర లుబ్ధక వశంబునఁ [5]బోవు మృగంబు [6]చాడ్పునన్.

248 క. చనుటయు ద్రౌపది యతనిం, [1]గనియుం గానని విధంబు గైకొని చిత్తం
బున [2]బెదరక తన[3]ముందటి, పని [4]వెరవున నుండె భీముపలుకులయూఁతన్.

249 వ. [1]అట్టియెడ.

---

244 1. తంబుస – కొన్నిప్రతులు. 2. కరిగి – కొన్ని ప్రతులు ; కరిగియరిగి – కొన్నిప్రతులు ; కరిగియు – స. 3. తనలో – ఆ.డ.

245 1. యొండుమై – గ ; యుక్తిమై – వ.స. 2. నిక్కకుదాచి – ల.స ; నిక్కముదాచి – వ.

246 1. చనుంజని – వ. 2. యనురాగవికాస నిభృత – స. 3. వికాస – వ ; విలాస నికర – గ ; నిధాన – వ; విధాన నియత – మ ; విధానచరితమై – ప.

247 1. యాత్మగ్రొత్త – చ. 2. గరంబరయ – ట.వ. 3. జనులెడయోల (జనులెడయాట) – న.స ; జనులెడయాడ – కొన్ని ప్రతులు ; జనువెడ, (వెడ) – వ. 4. గాంచి – ప.వ. 5. ముగ్ధ మృగంబు – స ; ద్రోచు, దోచు – కొన్ని ప్రతులు ; జేరు – ప. 6. కైవడిన్ – ఆ.డ.వ.

248 1. గనుగొని కానని, గనియునుగానని – వ. 2. శంకలేక ముందటి – మ. 3. ముందరి యనువున నట్లుండె భీమునాస(శ)కలుగుటన్ – వ.స. 4. వెంబడి – ప.

249 1. ఈ వచనము కొన్ని ప్రతుల యందు లేదు.

250 సీ. ఎవ్వరితోనైన నెలఁగెత్తియొక్కింత [1]పనిలేని వెంగలి పలుకు వలుకు
మట్టియ [2]లొండొంటి బిట్టుదాఁకఁగ[3] నేల నందంద [4]మునిగాళ్ళ నప్పళించుఁ
[5]గడువికారంబుగా నొడలెల్ల విఱుచుచు మలఁగిరిత్తకురిత్త నెలఁగి నవ్వుఁ
దాళంబుగాఁ గరతలమునఁ [6]బెలుచఁ గంబంబు వ్రేయుచు వెడపాటపాఁడు

తే. మలయు [7]నంతంతఁ జేరువఁ బొలయునింతి, తన్నుఁజూడమి[8]కెంతయుఁ దల్ల
[9]డిలు
నిక్కడక్కడఁ [10]బడుఁ దగుఁ [11]లినుమడింపఁ, జూచు [12]నత్తన్విఁ బొరిఁ
బొరిఁ గీచకుండు.

251 వ. [1]ఇట్లు బహు ప్రకారంబు లగు [2]దుర్వికారంబులు చేయుచు నద్దురాత్ముండు
ద్రుపదనందన [3]డాయంబోయి.

252 ఉ. భాగ్యము గాదె నీ చరణ పద్మము లెప్పుడుఁ జేరికొల్వఁగా
యోగ్యత గల్గెనేని నను [1]నొక్కని నొల్లవో [2]కామసౌఖ్యవై
రాగ్యము నీమనంబునఁ దిరంబొ [3]నిజం బెఱుఁగంగఁ జెప్పు సౌ
భాగ్యము [4]గుందునే మగలపై నొక యించుక చూడ్కి [5]నిల్పినన్.

253 ఉ. [1]ఆలము సేసి నాతగుల మాఱడి పుచ్చఁగ నేల [2]బేల న
న్నేలి య[3]నంత భోగముల నిచ్చమెయిఁ విహరింపు నిత్య ల

---

250 1. పసలేని — ఎవ.స. 2. లందందబెట్టుగా — ఓ.వ ; లొండొంటి బెట్టుదాకగ — కొన్ని ప్రతులు ; లొండొంటిబిట్టు గాదాకఁగనందంద — న. 3. లీలఁ గంబంబు — స. 4. ముంగాళ్లన్ — ప.వి ; మునుదాన — వ ; మునుగాల — ఏ.ట.వ ; మునిగాల — కొన్ని ప్రతులు. 5. కామవికారంబుగా నొడల్ విరచుచు — వ; 6. లీలగంబంబు — డ.ల. 7. నంతటజేరువు — వ. 8. నెంతయు — ఓ ; కింతయు — ల. 9. డిల్లి యిక్క — కొన్ని ప్రతులు. 10. వెడదగులినుమ — ఐ. 11. నెడద మింప — న. 12. నత్తరి — వ.

251 1. ఇట్లనేకప్రకా — వ. 2. దుర్వికారంబులు — స. కొన్ని ప్రతులు. 3. జేరం బోయి — కొన్ని ప్రతులు.

252 1. నొల్లవోనీమది — ప. 2. కాక — వ. 3. నిజంబు నెరుంగ జెప్పు — ప. 4. గందునే — స. కొన్ని ప్రతులు ; ప్రందునే — వ.స ; గందునాయొడలి — ఆ.డ. 5. విచ్చినన్ — ఊ.ట.వ ; వచ్చినన్, నిల్చినన్ — వ.

253 1. ఆలడి—ఉ.వ ; ఆలమి—ఐ.న. 2. వేడ్కన—ఉ ; నీవున—ప ; బాలన—వ. 3. నంగ—ప

త్మీలతికాలవాల మగు జీవన మంతయు నీ మొగంబ కాఁ
బాలనసేయు [4]మిప్పురము భామినులెల్లను నిన్నుఁ గొల్వఁగన్.

254 ఉ. రాజుల నెల్ల నుగ్ర సమరంబుల వేల్మిడి నేర్చి [1]పేర్చి యీ
భూజనకోటి నాదగు [2]విభుత్వ సమగ్రత [3]నాదరింప వి
భ్రాజిత [4]రాజ్యతంత్రములు పాలన సేయుదు నేన వీటికిఁ
రాజనఁగా నెపం బిడి విరాటునకుం దగఁ గూడు వెట్టుదున్.

255 వ. [1]కావున.

256 క. [1]నీ వొకతవేల యిలఁ బది, వేవురనే వలచి పట్ట వెదకిన నడ్డం
బై వచ్చి [2]వలదు నా నిం, [3]దేవాఁడు మగండు [4]దీని నెఱుఁగ[5]వ కంశే.

257 చ. విరటుఁడు సూచుచుండ [1]నిను వేవుర ముందట నట్లు [2]ద్రోవ నొ
క్కరుఁడును గాదు గూడ దనఁ గల్గెనె పోటరులైన భర్త లే
వురు గల రంటి వారి యలవుం [3]జలముం [4]గడగంటి నింక నె
వ్వరు గల రెట్లు [5]దప్పె దని వారణఁ బట్టెద నెందుఁ జొచ్చినన్.

258 వ. అనిన [1]నవ్వెలంది వీఁడు దమ[2]కించి యున్న వాఁడు నా[3]యంత్రించు మాట
లకు మున్న కదియంబడినఁ గర్జంబు [4]దప్పునని విచారించి.

259 తే. బహువిధంబుల నమ్మెయిఁ బలు[1]కునతని,పలుకు లేర్పడవినిమె త్తఁ బడినయట్లు
సుభగ[2]మెయివడి చూపుగాఁ జూచి తనదు,హృదయమెఱిఁగించు [3]తెఱఁగున
నిట్టు లనియె.

---

4. మప్పువిను – వ.

254 1. నాడనీ – గ.వ. 2. విభుత్వము నిమ్మొయినాదరింప – వ; ప్రభుత్వత నిమ్మొయి – ప.వ. 3. నాదరించి – స. పెక్కు ప్రతులు 4 రాజ – వ.

255 1. కావున – కొన్నింట లేదు; ఇట్లుగాక – వ.

256 1. నీవొకతల యిల నిక బది – వ. 2. వలవదనువాడేవాడు – ఢ.వ; వలద నగ నిం – వ. 3. దేవాడిమగండు (దేవాడుగలండు) – ప.వ.స. 4. లేమి – శ. 5. వు – కొన్ని ప్రతులు.

257 1. బది – కొన్ని ప్రతులు. 2. తాప – స; తన్న – కొన్ని ప్రతులు. 3. బలముం – ల. 4. దగఁగంటి – ఓ.న.వ.స. 5. సెప్పనని – ల.వ.

258 1. విని యవ్వెలంది – అ.ఊ.డ.వ. 2. కించుచున్న – ప; కించియు పయిం బడిన వాడు – వ. 3. చింతించు – వ. 4. గాదని విచారించి – ఆ.

259 1. కునట్టిపలుకు – వ; కనతని – ప.ల. 2. మై – కొన్ని ప్రతులు; యై – డ.వ. 3. విధమున – న.వ.

260 చ. వలదని యెంత చెప్పినను వారిరి [1]వైకడు వేగపాటుమైఁ
బలుమఱు నెల్లెడం దొడరఁ [2]బాఁతెరు నీ హృదయంబు నట్లకాఁ
దలఁపు మనోజుతూపులకుఁ దక్కటి చిత్తము[3]లం గడంగి వి
చ్చలవిడి [4]సేఁత కర్జమె విచారము [5]గోర్కికిఁ గాని వావియే.

261 క. మగ లడఁకువ [1]నుండక తమ, తగుల[2]మ పాటింతు[3]రెట్టి [4]తగులం బైనఁ
మగువల [5]యెడలన యుడఁగుం, దగవు విడిచి యడిచి పడరు ధైర్యము
[6]పేర్మిన్.

262 ఆ. [1]ఇట్టులగుట యెఱిఁగి యెల్లభంగుల రహ,స్యంబుగోలుపోని యట్లుఁగాఁగ
[2]నడరు నీదుకోర్కి కనురూపమెట్టిది, యట్టిభోగభంగి ననుభవింపు.

263 చ. అనవుడుఁ గీచకుండు హృదయంబునఁ బొంగి లతాంగితోడ ని
ట్లను ధృతిఁ గోలు పుచ్చెఁ గుసుమాయుధుఁ[1]డేటి విచార [2]మిట్టు లేఁ
[3]ప నగునె యైన నీ దయిన [4]పంపెదఁ గైకొని చేయువాఁడ నే
యనువున [5]నెప్పు డెయ్యెడ నిజాభిమతం బొడఁ[6]గూర్తు చెప్పుమా.

---

260 1. మైఁగడు – న.స; యైకడు – కొన్ని ప్రతులు. 2. బాఁతెడునీ – ద ప.స; బల్కెదు – వ. 3. లుగ్గడించి, లుంగరంగి, లుగ్గడంగి, లుంగడంగి – వ; లంగరంగి – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. చేయగర్జ, చింతకర్జ – వ. 5. గోర్కియు – వ.

261 1. జూడక – కొన్ని ప్రతులు; సూడక – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. మి – అ.ద. ప.ల. 3. రెంత – ల. 4. తమకంబైనన్ – ఎ. 5. యెడదన – స; వలన యణంకువ, యెడ్డల, కెడ్డన – వ; యెడనడకువ దగదగవు – న; యెడల నడంగును – ట. 6 కల్మిన్ – గ.

262 1. ఇట్లగుట యెరింగి – వ; ఇట్లగుట యెరిగి – ఉ.ప; ఇట్టులగుట దెలిసి – వ. 2. నడతు – ట.వ; నరసి – ఉ; నడపు – ల.

263 1. డిక్కడ నిన్ను నిట్టులే – ల; డట్టి విచారమేటికిం – ప; దెట్టివిచార – అ.వ.శ; డుక్కర నన్ను నిట్టులే – ఎ.ద. 2. మింక – స. కొన్ని ప్రతులు; మిట్లు (ట్టు) పెంప – త.వ. 3. పునుదగునట్ల నీవయినపం – న.వ; పినతగు నైన – ద; పనుతగవేనునీద – ఎ. 4. పంపెడదంగొని – వ. 5. నిప్పు డియ్యెడ – వ; నిప్పుడయ్యెడ – అ.ఉ; నెప్పు డియ్యెడ – గ. 6. గూడు – కొన్ని ప్రతులు; గూడ – కొన్ని ప్రతులు.

264 క. అని పలికినఁ బాంచాలియుఁ, దనయురులం గీచకుండు తగులుట భావం
బున నిశ్చయించి యిట్లను, ననురాగాయత్తచిత్తయైనది వోలెన్.

265 ఉ. ఉత్తరలోను[1]గాఁ గలపయోజముఖుల్ పగ లెల్లఁ బ్రీతితో
నృత్తముఁ జేసి పోవఁ [2]గమనీయ రహస్య విధిఁ [3]నిశీథినీ
వృత్తముగోరువారలకు [4]వేడ్కకుఁ బట్టగు [5]చుండు నా గృహం
బుత్తమ మిత్తెఱంగునకు నొంటిమెయిం దగనీవు వచ్చినన్.

266 క. అనిన నతఁడు [1]వికసిల్లుచు, ననుఁ [2]నమ్మెయి [3]నేలికొనిన నలినానన నీ
యనుమతి [4]సేయనె[5] యొక్కఁడఁ, జనుదెంచెద నేఁటి[6]రాత్రి సమ్మదలీలన్.

267 తే. [1]ఇదియ నిశ్చయ మిమ్మాటవదలకుండు, మనిన[2]నీవొక్కరుండవయరుగుదేర
వలయు [3]లేకున్న [4]నయ్యెడ నిలుచుదానఁ, గానుజూ నిక్కువం బని పూని
[5]పలికి.

268 క. మన మియ్యెడఁ [1]బెద్దయుఁ[2]బ్రొ,ద్దనుమానము లేక మాట [3]లాడుట దగదీ
వునుబొమ్మేనును నాదగు, పని[4]కేఁ గెద నని యెఁ గమల[5]పత్రాననయున్.

---

265 1. రాగల – వ. 2. మహనీయ – ఉ.త.ప.ష.స. 3. గడంగి – వ.స. 4. వేడ్కగు పట్టగు – ల; వేడుక పట్టగు – ఓ. 5. చుండ – ఏ.ల.

266 1. విల – ఏ.వ. 2. నిమ్మెయి – ప.వ. కొన్ని ప్రతులు; నెమ్మెయి – కొన్ని ప్రతులు; నమ్మెయి నేలుకొనిన – కొన్ని ప్రతులు. 3. గోరు – వ; గోరి – గ; 4. సేసెద – ప; సేయగ – ఊ.ఐ.గ.వ. 5. నొక్కఁడ జను....నొంటి రాత్రి – వ. 6. రేయి – ఉ.ఐ.

267 1. ఇదియ – పెక్కు ప్రతులు; అదియ – వా.వీ.శ.ష.

ఆ.వె. ఇదియ నిశ్చయార్థ (యంబు) మి (యి) మ్మాట వదలక
యుండు మనిన నీవు నొక్కరుండ
న (వ) రుగుదేరవలయు నటుగాక యున్న నే
నిలుచుదాన గాను నిక్కువంబు – ఓ.వ.శ.ష.స.

2. నీవ యొక్కరుడవు నరుగు – వ; నీపును నొక్కడవరుగు – వీ; విని యొక్కరుం – ఊ. 3. నటుగాక యున్న నే – ఓ.న.శ.ష. 4. నియ్యెడ – వ; నీయెడ – ప; నచ్చట – ల. 5. పలికె – కొన్ని ప్రతులు.

268 1. నింతటిబ్రొద్దను – ఓ.వ. 2. బ్రొద్దనయము నెడలేక – వ.స. 3. లాడం దగ – ప; లాడగదగ – వ. 4. సేసెద – వా. పెక్కు ప్రతులు; కేగెద – వ. 5. పత్రేక్షణయున్ – స. కొన్ని ప్రతులు.

269 చ. సమయము నిర్ణయింప విని చంద్ర నిభానన పల్లు [1]లప్పు చి
తి[1]మునకు [2]నింపుఁ బెంపఁగ ముదంబు[3]నఁ గీచకముఖ్యుఁ డాత్మగే
హమునకుఁ బోయె [4]నమ్మోదిత యచ్చట [5]వెండియుఁ బ్రస్తుత క్రియా
సముచిత వర్తనంబుఁ దగఁ జల్పి మహానసశాలలోనికిన్.

-: ద్రౌపది భీమునితోఁ గీచకుఁడు నర్తనశాలకు రాఁబోవుటం జెప్పుట :-

సం. 4-21-25

270 క. [1]చనివెడ వికఁ[2]సిల్లెడునా, ననపద్మము తోడ ననిల నందను[3]నకు ని
ట్లనియెఁ జతురోక్తి[4]రీతి న, తనిగూఢ క్రోధవహ్ని దరికొల్పంగన్.

271 క. నాకొఱఁత దీర్చి [1]వచ్చితి, నీకొఱఁతయ యింక సూతు నిం దెగఁ జూడఁ
లోకము [2]వంచింపను దగు, చీఁకటి[3]రేయొదవ నేమి [4]సేసెదొ చెపుమా.

272 వ. [1]అనిన విని దరహాసితవదనుం డగుచు వృకోదరుం డిట్లనియె.

---

269 1. నప్పు – ల. 2. బెంపెసగంగ – వ ; బెంపుసొంపున – వ ; నింపుబెంపుగ – న.
3. నమోమలరంగనాత్మగే – ళ.ష. 4. నమ్ముచును నచ్చట – వ.
5. నుండియు – ద.

270 1. చనియెను – ప ; చనివికసిల్లెడు నయ్యానన – వ. 2. సిల్లుచు – ఎ.ళ.
3. తోని – న.ప. 4. నింతియతని – ఆ.ఆ ; నీతియతని – ఒ.వ ; తోడన – వ ;
విధినాతని – గ.

271 1. పుచ్చితి – ల. 2. వచింపందగు..... యొదవె – స ; వచింపగదగు – ఐ.వ.
3. యిపుడొదవె – న ; రేవెడలె – వ ; రే యొదవదేమి సేయుదు సెపుమా – వ;
రేయొదవె – చ.ద.ల.ళ. 4. సేయుదు – కొన్ని ప్రతులు ; సేసెదు – ద.న.ల ;
సేయుదో – ఒ.

272 1. అనిపలికిన – ల ; అనిన దరహాసిత – ప.

273 1. రవి – ద.వ. 2. ట్లయెరుగ – కొన్ని ప్రతులు. 3. నిన్ని దెమెప్పించు – వ.
నిన్నెద – ఓ.న. 4. నేత్రా – బ.

274 వ. అనినఁ బాంచాలి [1]సుదేష్ణమందిరంబు[2]నం దా నుచి[3]తా చరణంబున నుని
కియు సింహబలుండు [4]సింగారించుకొని వచ్చుటయు [5]రేయింటి మాటల
వలనం [6]దాను [7]బెదరమియు వాఁడు సామభేదదాన [8]దండంబులు సూపి
[9]వలుకుటయు దానికి [10]మెయికోలు భావించు[11]కొని క్రమంబునం దగిన
సంభాషణంబు నేసి నాట్య[12]మండపంబు సంకేత [13]స్థలంబుగాఁ జెప్పి
[14]యొక్కరుండ వచ్చు[15]వాఁడవని [16]నియమించుటయు [17]నద్దురాత్ముండు
ప్రముదితాత్మం డగుచు [18]రాత్రి సమయంబున [19]నయ్యెడకు నొంటిమెయిం
[20]జనుదెంచువాఁడై చనుటయుఁ [21]దెలియం జెప్పిన [22]నతండు పరమాహ్లా
దంబునం [23]బొంది.

275 శా. క్రోధం [1]బరితికారమై [2]హృదయముం గుందింప నత్యంత చిం
[3]తాధూతాత్మఁడ నైన నాకుఁ బరమోత్సాహంబు సంధిల్ల దు
స్సాధం బైన విరుద్ధ కార్య [4]మిటు లాసన్నంబుగా సంఘటిం
తే ధర్మాత్మజుఁ డాత్మ మెచ్చుఁ బగ సాధింపం[5]గఁ గాన్పల్పమే.

---

274 1. యిట్లను సుదేష్ణ మందిరంబును జూపి పలుకుటయు దానికి మెయికోలు – ప. 2. నేవాచరణంబున – ఎ. 3. తాచారంబున – వ. 4. శృంగారించుకొని – కొన్ని ప్రతులు. 5. రెట్టింపు – చ. 6. దన – ల. కొన్ని ప్రతులు. 7. బెదరరేమియు లేమియువాడు – వ; బెదరక నిలుచుటయు – బ. 8. దండంబు లగు మాటలాడిన – ద. 9. చెప్పుటయు – వ. 10. మెయికొని భావించు, మెయికొలుప భావించిక్రమం – వ. 11. కొని – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 12. మంట – పెక్కు ప్రతులు; మందిరంబు – ఆ.ఊ.ప.చ.డ.వ. 13. స్థానంబు – పెక్కు ప్రతులు. 14. యొక్కరుండవే వచ్చు – అ; యొక్క రుండవై – ఎ; యొక్క రుండవ – ద.వ. 15. వాడుగానతనినియ – ఆ; వాడుగానియ – ఎ.ల. 16. నియోగించు – చ 17. నందున నద్దురాత్ముండు – వ. 18. రాత్రిమై నయ్యెడకు – ఆ. 19. నయ్యెడకు – వ. ప్రతిలో లేదు. 20. జనుదెంచువాడై – న. ప్రతిలో లేదు. 21. దెలియం – ఆ.గ.డ. ప్రతులలో లేదు. 22. నతండు – అ. ప్రతిలో లేదు. 23. బొంగి – స; నొంది – మ.

275 1. బ్రతిమానమై – ఏ. 2. మనమునుం – ఊ.వ. 3. తాధిక్రాంతుడనై న నాకు – అ.ఆ.ఊ.డ.వ; తాధైర్య ప్రహతాత్మునకు – గ.వ; తాధుర్యాత్ముడ నైన – బ. 4. మిదియాసన్నం – అ.అ.ఊ.వ; మిటులానందంబుగా సంఘ–వ. 5. గ సామాన్యమే – ఊ.ఎ; గదానల్పమే – కొన్నిప్రతులు; గనాకల్పమే – ద; దలంపొప్పెడిన్ – వ; గనాలస్యమే – వ; గఁగాస్వల్పమే – వా (1964 ముద్రణము).

276 వ. [1]అని [2]పలికి [3]కొండొక విచా[4]రించి.

277 క. వెఱవక సంకేతించిన, తెఱఁగున నయ్యెడకు [1]నరుగుదెంచునొకో కొం
దఱఁ దెచ్చునొకో వెడఁగై,యటిముటి వెలివుచ్చు[2]నొకో రహస్యం బెల్లన్.

278 ఉ. [1]అట్టిద యేల చేయు ననయంబు [2]నయం బొడఁ గూడఁ బల్కి నీ
విట్టి తెఱంగు సేయుమని యేర్పడఁ [3]జెప్పిన దాని కత్తఱిం
బుట్టిన సంతసంబునను[4]వుం బరికించితి కాదె యింక ని
ట్టట్టనఁ [5]డెట్టులైన హృదయంబున నెక్కడి శంక వానికిన్.

279 ఉ. [1]వచ్చుమదాంధవృత్తి ననివారణ [2]నొక్కఁడు నాట్యశాలకుం
జొచ్చు నవశ్యమున్ వెదకి చూచి ననుం గని [3]యప్పు సంగరం
బిచ్చు మదీయ బాహుబల [4]హీనబలుండయి నీకుఁ బ్రీతిగాఁ
జచ్చు నసంశయం బిది విచారము [5]లిన్నియు నింక నేటికిన్.

280 వ. అని నిశ్చయించి వృకోదరుండు వెండియు నిట్లనియె.

281 మ. బలియుండా సొబగుండు భావభవ దర్పభ్రాంతుఁడై వచ్చి ని
శ్చల [1]సర్వాంగత నున్న [2]నన్నరసి నీచందంబు గాకున్న నా
కులతం బొందెడు [3]నప్పుమండపము సంక్షోభింపఁగా [4]లేతుఁగ
ట్టలుకన్ బెబ్బులి [5]గోలవ్రేసినటు లుగ్రాకార మేపారఁగన్.

---

276 1. ఈవచనము. త.వ. ప్రతులలోలేదు. 2. పలికి – ప. కొన్నిప్రతులలో లేదు. 3. వృకోదరుండు కొండొక – అ.డ. 4. రించి యిట్లనియె – కొన్నిప్రతులు.

277 1. నేగుదెంచు – వ. 2. నొక్కొ – కొన్నిప్రతులు.

278 1. ప ప్రతిలో ఈపద్యములేదు; అట్టిది – ఊ.ఒ.స; అట్టివి – వ. 2. నుగూడగ నెమ్మిబల్కి – ద; నుగూడగ బల్కినట్లునీ – ల; నునమ్మగబల్కియింక – అ.ఊ.వ. 3. బల్కిన – అ.వ; జెప్పినవాని – త.ల.ష. 4. బోబరికించి – అ.వ. 5. కేగుదెంచు – అ.ఆ.ఊ.డ.

279 1. వచ్చి నిగూఢనృత్తి – వ. 2. నొక్కడ – పీ.ష.స. 3. యొప్ప – ప; నీకు – న. 4. హీనుడునై మటినీకు – ల; మింతయు హెచ్చిననీకు – ప. 5. లన్నియు – చ.వ.

281 1. చిత్తంబున – ఆ.గ.వ. 2. నన్నుగని – ప. 3. నట్లు – న. 4. నేతు– పి.స; వ్రేతు – అ.ఆ.ద.వ: జేతు– ష; జేసి – న; నేచి – ప; వేచి – శ; 5. గోలనేచినటు – స; గ్రోలవేసి – ఏ.

282 క. [1]ఎటిఁగి పిఱుసనిన [2]వెసఁబై, కుఱుకుదు సాళువము [3]గాకి [4]నొడిసినభంగిఁ
వెఱచఱవం బొదువుదుఁ[5]బఱి, పటిసేయుదు [6]నీదుపూన్కి [7]పారం
[8]బెయిదన్.

283 ఆ. నాదుబాహుబలమునకు మాఱుకొనఁజాలు, భుజబలంబుగలిగి [1]పోకచిక్కఁ
బెనఁగి నన్నుఁగొంత[2]గినియింపనో పెడు, [3]చందమైనవినుము సరసిజాక్షీ.

284 మ. అవనీచక్రము సంచలింపఁగ దివం బల్లాడ [1]నాశాచయం
బవధూతంబుగ గోత్రశైలనికరం [2]బాకంపముం బొంద న
ర్ణవముల్ [3]ఘూర్ణనమొందఁ గ్రోధము గృతార్థత్వంబు [4]నొందించి చి
త్రవధ ప్రౌఢివహించి సూతునకు రౌద్రం బేర్పడం జూపుదున్.

285 వ. అనినం బాంచాలి సంచలిత [1]స్వాంతయై నిజాంత[2]ర్గతంబున నితని తీవ్ర
[3]క్రోధంబు గుప్త సాధనంబునకు బాధకంబగునని బోధింపందలంచి
యిట్లనియె.

---

282 1. పెటిగి – ల; ఎటిగి దురుసనిన – వ. 2. వెసఁబై నుఱుకుదు – చ.త.వ.శ. 3. డేగె – ఓ; కొంజు – ఏ. 4. నొడసినగతినే – వ; నొడయువిధమునన్ – చ. 5. బటీయలు – వ. 6. నాదు – వ. 7. భారం బేదన్ – వ. 8. బొందన్ – న; బెగన్ – ఊ.ప.వ.శ; బెదుగన్ – ఆ.డ.వ; బడరన్ – ఐ.

283 1. పోరజిక్కి పెనగి – ద; పోకచిక్కి పెనగి – న. కొన్నిప్రతులు; పోకనిలిచి పెనగి – ప. 2. బిగియింప – వ. 3. నందమేని వినుమయంబుజాక్షీ – వ.

284 1. గానాకసం – త.వ. 2. బాభీలతంబొంద – ప. 3. ఘూర్ణతనొంద – వ.శ; ఘూర్ణతబొంద – కొన్నిప్రతులు; ఘూర్ణిలుచుండ – అ.ఊ.డ. 4. నుంబొందజిత్ర – త.ల.

285 1. హృదయ – అ.ఊ.ల.వ. 2. రంగంబున – ఒ.న.వ. 3. కోపంబు – కొన్ని ప్రతులు.

286 ఉ. ఒవ్వనివారు నవ్వ మహి[1]మోదధి ధర్మసుతుండు దీని[2]కిఁ
నెవ్వఁగ బొంద భూజనులు నింద యొవర్వఁ[3]గ నే నొనర్చునీ
చివ్వకునీవు [4]నల్క మెయిఁ జేసిన[5]యాపని గూఢవృత్తికిఁ
దవ్వగునేని [6]నియ్యభిమతం బొడఁ[7]గూడియు నిష్ఫలంబగున్.

287 క. కావున వంచన బాహిర, పోవకయుండంగ [1]మనరిపుం బరిమార్పం
గావచ్చునేని [2]నట్టిద, నావల పటుగాక తక్కినను వలదుసుమీ.

288 వ. అనినవిని ద్రుపదనందనకుం భాండునందనుం డిట్లనియె.

289 చ. మదమునఁ గీచ[1]కాగ్రజుఁడు మార్కొని నిల్చిన [2]వీఁకమై మెయిం
గదిసితి [3]మేనినప్పుడు ప్రకాశరహస్య [4]విభేదబుద్ధి నా
[5]కొదవునె యైననేఁదలఁచి యోపినభంగి నిగూఢవృత్తిమైఁ
బదిలము [6]గల్గి తిన్ననియుపాయమునం దెగఁజూతు నాతనిన్.

290 క. [1]అనవుడు జయలక్ష్మిం జే,కొనుమనిదీవించి యింతకుం గేకయ నం
దన నన్నఁదడవుఁదడయం, జనదియ్యెడ వనిలతాంగి సనియెం బ్రీతిన్.

291 వ. మారు[1]తసుతుండును గృతనిశ్చయుండై యుండె[2]నట గీచకుండు గంధర్వ
[3]దర్వ గోచరుండై పరి[4]జనంబుల వంచించి యేకాంతస్థలంబున.

---

286 1. మోదతి — కొన్ని ప్రతులు; మోన్నతి — ఐ.చ.ద. 2. కై — పెక్కు ప్రతులు. 3. నెపం బొనర్చునీ — ఎ.త.ద.ల; గనేడొనర్చు — ప.వ; గనే పొనర్చు — వ; గనెగ్గొనర్చు — న. 4. నొక్క మెయి — న. 5. నాపని — పెక్కు ప్రతులు; నాపని..... నీతికిన్ — ఊ.ఒ.గ.న; నాదగుగూఢ — వ. 6. నాయభిమతం — వ.స. 7. గూడక — ఆ.వ.

287 1. ఘనరిపుం — ఏ.ఒ.వ; నీరిపుని — వ; రిపునిబొరిబరి — ఓ.న.శ. 2. నిట్టిది — కొన్ని ప్రతులు.

289 1. కాధముడు — ఒ.వ.స. 2. జూచినీక మై — ల; నేను వీక మై — వీ.ష; వీక మైధగం — గ.త.వ; వీక మైవడిన్ — స. 3. నేని — కొన్ని ప్రతులు. 4. సమగ్ర బుద్ధి, విభేదవృత్తి — వ. 5. కొదవిన యేని యుంబలచి — ప. 6. గల్గు — న.

290 1. అనుడు విజయ — వ.

291 1. తాత్మజుండు — న.వీ.శ.ష; తనందనుండు — అ.ఊ.డ.ప.వ. 2. వాఁడీచ — అ.డ.వ. 3. గోచరుండై — న. 4. జనులలంఘించి — ఆ.

—: కీచకుఁడు ద్రౌపదియందలి మోహంబునఁ బరితాపంబు నొందుట :—

(ఇది మూలమునందు లేదు)

292 సీ. వామాక్షి[1]రుచిరలావణ్యంబు [2]భావించుఁ దన్వంగి[3]రూపు చిత్తమున
[4]నిలుపుఁ
గంబుకంధరచెన్ను [5]కైవడి తలపోయు నంగన[6]సౌకుమార్యము దలంచు
భామినిసహజవిభ్రమ మెదఁగీలించుఁ బడఁతిచెయ్యులు మదిఁబట్టు[7]కొలుపు
మానిని [8]గరువంపు మాటపొం దూహించు [9]దళితాబ్జముఖ [10]తిన్నఁదనము
మెచ్చు
తే. [11]నడరికోర్కులు [12]చిట్టుముట్టాడవెడఁగు, పడిన[13]యుల్లంబు [14]పట్టునఁ
బఱుప దనకు
వశము గాకున్న నెంతయు వంతఁ[15]బొందుఁ, జింతయెసకంబు వడిగొని
చిక్కువఱుప.

293 చ. తల[1]రు నలందురున్ [2]నవయుఁ దాపభరంబున వెచ్చనూర్చు మే
వలయఁగ నొల్లఁబో[3]వు [3]వెగడందుఁ గలంగుఁ బరిభ్రమించుఁ గొం
దలపడుఁ దల్లడంబడరి ధైర్యము [4]దూలిన బెగ్గడిల్లు వి
చ్చలవిడిఁ[5]బేర్చు నెవ్వగల సందడి డెందము[6]గంది చేడ్పడున్.

---

292 1. రూప – వ. 2. భావించి తన్వంగి – కొన్ని ప్రతులు. 3. చూపు – ఐ.
4. దలచు – కొన్ని ప్రతులు. 5. గైకొనితల – ఎ; గాంక్షించితల – వ;
కాంక్షచేదల – వ. 6. సౌకు మార్యంబు దలచు – కొన్ని ప్రతులు. 7. వరచు – వ.
8. గర్వంపు (బు) – కొన్ని ప్రతులు. 9. తరుణాబ్జ – చ. 10. విన్న – ప.వ.
11. పడరు – ఎ.ప.వ; పడతి – వ. 12. చిడిముడి యాడదొణగు – వ.
13. చిత్తంబు – ఆ. 14. దనకును పట్టుబడక – డ; దగబట్టుబరుప – ఎ;
పట్టుకోల్పరప – ఆ.వ; మరిపట్టువరుప – ప: 15. బొద్దు చిత్తమెసక – ద;
బొందు చిత్తమెసక – కొన్ని ప్రతులు; బొందు చింతసకలంబు పొరిగొని – న;
బొందు చిత్తమెసకంబుతోపడి, బొందు చింతయెసగంబు పరిగొని – ఫ.

293 1. కు – కొన్ని ప్రతులు; చు – ద. 2. సొగ(ల)యు – స; సొలయు – వ.ల;
సుడియు – చ.ద.వ; మరియు – అ.ఉ.ఐ.వ; మదిని – ఊ; పొలయు – ఫ.శ.
3. వెఱఁగందు – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. మాలిన – త.వ.స. 5. జేర్చు – వ;
నేర్చు – ప. 6. (గుంది) గుందుఁ జేడ్పడున్ – వ.స; గుంది – కొన్ని ప్రతులు.

294 వ. ఇవ్విధంబున మదన[1]వేదనాదూయమాన మానసుండగుచు నిట్లనివితర్కిం[2]చు.

295 సీ. పడఁతి నన్మాఱుడఁ బలికిన [1]భంగిన నిచ్చమై నిక్కకు వచ్చునొక్కొ
వచ్చి తొల్లిటియట్ల వడిఁద్రోచి పోవక పొలఁతి యిం పెసలారఁ బొందునొక్కొ
[2]తలపోఁత గలిగి యమ్మెలఁతవచ్చుట[3]కు నొండొకవింత పుట్టకయుండు
నొక్కొ
గంధర్వ్వ లేవురు గలరని [4]చెప్పె నన్నెలఁతుక మాటలు నిక్క మొక్కొ

తే. తెఱవ చిడిముడిపాటు సుదేష్ణ యెఱిఁగి, [5]వేడ్కఁబని వంచు టుడిగి
[6]రావిడుచు నొక్కొ
మదనుఁ [7]డింతికి నొజ్జయై [8]మతకములును, [9]నదను నెఱిఁగించి నాకడ
కనుచు నొక్కొ.

296 ఉ. నిక్కమపోలె నప్పు డొకనేరిమిమై ననుఁ ద్రోచి [1]పుచ్చఁగా
నక్కమలాక్షి పొందు [2]దగనాడి [3]తుదిన్ నిజమేది నేఁటిరే
యిక్క[4]కు రాక తక్కిన సహించునె [5]నన్ మరుఁ డట్టులై న నా
కెక్కడి ప్రాణ [6]మేటి తను [7]వెయ్యది నిల్కడ యేమి చేయుదున్.

297 క. [1]అట్టేల రాక తక్కుం, గట్టిఁడి[2]యే యూ లతాంగి కామాతురునన్
బెట్టి యచటఁ [3]దానికి మన, సెట్టు నిలుచుఁదగవు విడువ [4]నెట్టులు నేర్చున్.

---

294 1. కదనదోదూయమాన – స. కొన్ని ప్రతులు; వేదనాదోదూయమాన – బ; కదన దూయమాన – ప.వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. చె – ద.

295 1. యబ్భంగినిచ్చ – ఎ; విధమున – న.వ.వీ.శ.ష. 2. తలపాత్మఁ గలిగి – స. కొన్ని ప్రతులు; తలపోతదగిలి – వ. శి. కుఁదా నొండువింతలుపుట్ట – వ.వీ.ష.స. 4. చెప్పిన నెలతుక – కొన్ని ప్రతులు; పల్కెనెల – ఐ. 5. వేరపనిగొను టుడిగి రావిడుచు – శ. 6. రావించు – కొన్ని ప్రతులు. 7. డిత్తరి – వ. 8. మమతబుట్ట – ఊ; మామతములు నతివ కెరుగించి నాకడ – ఐ. 9. నతివ కెరి – గ.త.వ.

296 1. పుచ్చెదా – డ. 2. దిగనాడి – ఒ; దెగనాడి – ప; దగవాడి – వ; తగనాళు – వ. 3. మదిన్ – కొన్ని ప్రతులు. 4. డ – ఓ. 5. మన్మథు – కొన్ని ప్రతులు; యిమ్మెరు – న. 6. మేది – వ.వీ.శ. 7. వెయ్యెడ – వ.

297 1. అట్టెట్టు – వ. 2. యై – ఊ.ఐ.వ. 3. తనకున్ మన – ఆ.గ.వ; దాని మనంబెట్టు – ద.ఱ. 4. నెట్లుగ – వ.

298 ఉ. దానికి నేటి నిక్కము వృథా పరితాపము [1]దక్కి బాసమై
పూనికి డిగ్గఁ [2]ద్రావి వెసఁ బోయెద నిప్పుడ పోయి ముట్టి య
జ్ఞాననఁ బట్టితెచ్చి హృదయం బలరంగ [3]ననంగతంత్ర వి
ద్యా నిపుణత్వ మేర్పఱిచెదం [4]భ్రమదాంబుధి నోల [5]లార్చెదన్.

299 ఆ. అనుచు సం[1]చలించు నడియాసఁ [2]గ్రమ్మఱఁ, బాసఁదలఁచి ధృతికిఁ బట్టు[3]వెట్టు
మరుని కోహటించి [4]యురి యాడుఁ [5]దుదిముట్టఁ, గాన నిశ్చయించుఁ
[6]గలఁగుఁ దేఱు.

300 వ. [1]మటీయు నకోమలి వలని [2]ప్రేముడిం దగిలి.

301 సీ. పొడసూపినట్లైన వడిఁబట్ట సమ[1]కట్టి పరికించి కానక బ్రమ్మరించు
మెలఁగిన యట్లైనఁ [2]బలికింపఁ [3]దలఁచి నిరూ[4]పించి లేమి నశ్రులు వహించుఁ
గదిసిన యట్లైనఁ గౌఁగిలింపఁ [5]గడంగి యూరసి బొంకైన నలఁత నొందు
నొడఁ[6]బడ్డ యట్లైన నడరి [7]పై కొనఁ [8]జూచి చెన్నఁటి యగుట నిశ్చేష్టఁ
బొరయు

---

298 1. దక్కనాసమై – వ; దక్కినాసమై – వ.స. 2. ద్రోచి – ప. 3. మనోజ కేళి – ప. 4. వడినే నిమిషంబులోపలన్ – ప. 5. లాడెదన్ – కొన్ని ప్రతులు.

299 1. భ్రమించు – చ; చరించు – కొన్ని ప్రతులు. 2. లేర్పడ – ఐ; గ్రమ్మర బాప – వ. 3. కొల్పు – ప.శ.ష; వరపు – ఆ. 4. మదియాసమది – ఉ. 5. మనమూఁత – స. 6. గనలు – ఊ; గలయదేలు – వ.

300 1. మటీయు మటీయు – వ.స. 2. ప్రేమందగిలి – కొన్ని ప్రతులు; ప్రేమ డెందంబునందగిలి – గ; ప్రేముడింగలిగి – వ.

301 1. కట్టు (బరి) – ప.స; కట్టు పణతుల్ కానక – వ. 2. బరికింప – కొన్ని ప్రతులు (ప్రాసయతి?) బలికింపగాదల్చి రూపింప – ప; బలికింపగదలంచురూపం – వ. 3. దలఁచు – వ.స. 4. పింపలేమి – అ.ఉ; పింపలేకయ్రు – అ.వ. 5. దలంచి – కొన్ని ప్రతులు; గడంగు (గి) నారడిపోఁకైన – స; గణంగ నారడి – వ; గడంగియూరడి – ప. 6. బడినట్లైన – ద.ప. 7. మే (మై) కొన – కొన్ని ప్రతులు. 8. జూచుఁ జెన్నటి – న.స. కొన్ని ప్రతులు జూచి చెనటియై మగుడనిశ్చేష్ట – ప; జూచిచెనటియైతోఁచ నిశ్చేష్ట – వ.

తే. లలితవివిధవి[9]హారంబులకు లతాంగి, [10]యెలసి పొలసిన యట్లైన [11]నెలమిఁ గలఁసి
యభిమతక్రీడ సలుపంగ నప్ప[12]ళించి, వెదకి [13]రి త్తబయల్ గని విహ్వలించు.

—: కీచకుఁ డుద్యానవనంబున విహరించుట :—

(ఇది మూలమునందు లేదు.)

302 వ. ఇట్లు బహుప్రకారంబు లగు [1]మన్మథ వికారంబుల కగపడి వెగడంది [2]యమంద సంతాపభరి[3]తాంతఃకరణుం డగుచు సింహబలుండు [4]పరిచారికా ప్రార్థనం జేసి మజ్జన భోజనంబు లొకభంగి నడపినవాఁడై తదనంతరంబ [5]మనోవేదనా పనోదనార్థంబు మందిరారామ [6]భూమికిం జని తత్పరిదేశంబున.

303 చ. కమలవనంబు [1]పొంత నునుగాడ్పొకయించుక యాదరించుఁ జి
త్తమునకు దానఁ దల్లడము [2]దస్కుటయుం [3]జని గారవంపుఁ జూ
తము కడ [4]నిల్చు నిల్చి యది తాపముఁ [5]బెంచిన లేఁత తీవ బొం
పముఁ జొరఁబాఱు [6]నం దలఁతపై కొనిన [7]వెడలుఁ వెనుంబడున్.

---

9. కారంబు – వ; హారంబులను – వ. 10. యెలమి – ఆ.డ; యలరిసొగసిన – ద; యలసి సొలసిన – న.ప; యొలసిసొలసిన – వ. 11. యెనసి – డ. 12. ళించు– వెక్కు ప్రతులు. 13. తారి త్తబయలనవిహ్వ – స; రి త్తకురి త్తగా – ఏ.ట; బయలై ననపుడుదా – వ.

302 1. దుర్వికారంబుల – న; దుర్వికారంబుల – ఒ; మదనవికా – శ.ష. 2. యనంత సంత్రాస – వ; యమంద సంత్రాస – శ.ష. 3. తాంతరంగుండగుచు – ఎ.బ; తాంతరుండగుచు – వ. 4. పలుదెరగులై న మజ్జన – ఆ.డ; పరిచారకప్రార్థ – వ. 5. మనోజవేదనా – చ.బ.మ.వ; మనోవేదనా వినోదార్థంబు – ట.ల; మనోవేదనా శమనార్థంబు – ఊ. 6. వినోదభూమికి – ట.న.ప.

303 1. పొంతకును గాడ్పుల రాకల నాదరించి – వ; పొంతనును గాడ్పుల రాకల నాదరించు – న. 2. దక్కుట – ప.వ.వా. (1962 ముద్రణము); దల్కుట – ల. 3. గని – ఊ.వ.వ. 4. నిల్చి – ఎ.ఓ.ట; నింత – త; నిల్చునిల్చియట – వ. 5. జేసిన – బ.వ; జేర్చిన – వ.వ. 6. నందుతమి – ఊ; నందులత – చ; నందు (ప) లత బల్కొనినన్ – ఓ.గ.వ. 7. మదిలో వెనుంబడున్ – బ; వెసగుందు నచ్చటన్ – ట.

304 ఆ. [1]సుడియు [2]గాలిఁ బువ్వుఁబొడిఁ దన్నుఁ [3]గప్పునో, యనుచు బెగ్గలించు
నగ్గలముగఁ
గురియు తేనియలకుఁ గొంకు లతాగుల్మ, తరుసమీపములకు నరిగి యరిగి.

305 వ. ఇత్తెఱంగున నొక్క యెడ నయినను [1]గాలూఁదక లీలోద్యానంబు కలయం
గ్రుమ్మరుచు.

306 సీ. [1]ఇంపైన ప్రియ[2]కాన నిచ్చి నిల్చిన మధు వాడట నాను మత్తాలి విభునిఁ
జెట్టుపల్ పచరించి చుట్టుఁ గ్రుమ్మ[3]రి మనో[4]రమ నియ్యకొలుపు మరాళ
విభుని
ఫలరస మొండొంటి కెలమిఁ జంచుల [5]నిచ్చు [6]మెయిన చొక్కెడు [7]శుక
మిథున [8]ములను
గమిఁ బాసి తలిరుజొంపమునకు [9]మెయిమెయిఁ [10]దాఁకంగఁ జను[11]పిక
దంపతులను

---

304 1. సుడిగరువలి – న. 2. గాడ్పునకునుబొడి – వ. 3. గప్పిన నలిగి – చ.ప; గప్పిన బెగ్గలించుమిగుల – ఆ.గ.వ.శ.ప; గప్పిన బెగ్గలించు నలతయగ్గ – ఉ.ఐ; గప్పినలగ్గ బెగ్గడి (లి) ంచు (?) – కొన్ని ప్రతులు.

305 1. గాలుగొనక – వ; గాలూతగొనక – వ; గాలుదన్నక – కొన్ని ప్రతులు; గాలువొందక – ఒ.వ.శ; గాలూదనేరక – ప; గాలుడించి నిలువక – ల; గాలుదన్ని నిలువక – ద.

306 1. ఇంచినప్రియకాంత కిచ్చి.....; ఇంపారఁ బ్రియకాంత యిచ్చిన మకరంద మాదట – స; ఇంచిన, ఇంపార – వ; ఇంపైన తనప్రియ – కొన్ని ప్రతులు; ఇంపైన తనప్రియ కిచ్చనిచ్చినమధు; ఇంపైన ప్రియకాంత యిచ్చిన మకరంద మాదట – ఒ.వ; ఇంపైన ప్రియకాంత యిచ్చినిల్చిన – ప.వ. 2. కాంత నెలయించుకొని మధు – చ; కాంతలిచ్చి – ఊ.వ. 3. రు – ఏ.చ.వ. 4. రమణిగై కొలుపు – ఇ.ఐ.గ.చ.వ. 5. నించు – కొన్ని ప్రతులు; నిచ్చి మెచ్చి – ఊ; నిచ్చిమేను – న. 6. మెచ్చిచొక్కెడు – వ; మెలగి, మేలు – వ. 7. పిక – కొన్ని ప్రతులు. 8. కులము – ఎ. 9. లీలమై – ఇ.గ. 10. దాగంగ, దారంగ – వ. 11. శుక – కొన్ని ప్రతులు; ఖగ – ఆ.డ.

తే. [12]జూచి చూచి యుల్లంబున [13]నేచి కోర్కి, లడరఁ [14]జిడిముడిపడు భ్రూను
పడు వెడంగు
పడు వెనుంబడుఁ దల్లడపడు దురంత, [15]చింతబారికి నగ[16]పడు సింహబలుఁడు.

307 వ. [1]ఇట్టి వలవంత నిక్కడక్క [2]డ వడిఁ దిరిగి తిరిగి.

308 క. [1]వగ ముట్టి[2]కొనినఁ జిత్తము, [3]వెగడొందఁగ మేను గలయ [4]వెమ్మఁగ
ధృతిపాఁ
[5]తగల నొక[6]తీవయింటికిఁ, దగియుండెడు చంద్రకాంతతల్పము నేరెన్.

309 క. [1]అం దొరగి కీచకుం డా, యిందీవరనయన నాత్మ నిడి [2]వేడ్క మెయిఁ
[3]డెందము చన విచ్చలవిడిఁ, [4]గందర్పుఁడు వెట్టిఁజేయఁగా [5]నిట్లనియెన్.

---

12. జూచియుల్లంబు లోపలనేచి - న.శ; జూచి యుల్లంబు గదిరిన నేచికోర్కి - ప. 13. నేర్చి — ఒ.త. 14. ముడివడి యరిభ్రూను — న. 15. చిత్తజా ర్తికి — ఉ.వ; జిత్తజుని బారికగ — ఊ.ఎ.ఐ.ద.ల; చింతబరగిననగ — ఆ.గ.వ; చిత్తజాతు నకగ — ఫ. 16. పడి — కొన్ని ప్రతులు.

307 1. ఇంత - ల.వ; ఇట్లు — కొన్ని ప్రతులు; ఇట్లు బలవంతంబుననిక్క — ఓ. 2. డందిరిగి — ఐ.ఓ.డ.వ; డనిదిరిగి — ఇ.గ; డవడి తిరిగి — డ.త.ద; డబడి తిరిగి — వ.

308 1. దగ — వ. 2. కొనగ - న.వ; కొనిన చిత్తము — శ.ష. 3. భెగ - ఆ.వ; మగుడగమేన్ గలయగా జెమర్పగధృతి - వ; వెగడందగ — కొన్ని ప్రతులు; వెగడొందుచుమేనుగలగ — ప; వెగ ..... మేనువణక - ఐ. 4. వేగమధృతి — ఒ.వ; వేగఁగధృతి — వి.శ.ష; వెమ్ముగ — కొన్ని ప్రతులు. 5. లగల — ల. 6. యింటిలోనన్ — వ; తీగెయింటను — ఆ.

309 1. అందరిగి — ఊ.వ; అందుండి — ఆ; అందొనర — ఓ. 2. వేడుకమై — అ.ఎ.వ; వేదనమై — ఆ; వేట్క (డ్క) లమై — కొన్ని ప్రతులు. 3. డెందంబున — ఓ.ప.వ; డెందమునన — పెక్కు ప్రతులు; డెందముచెడి — వ; డెందమునను — కొన్ని ప్రతులు; డెంధమునట — ఆ.త; డెందముదన — శ; డెందమవియ విచ్చల విడి — న. 4. గంధర్వుడు — న (?) 5. నిట్టులనున్ — అ.ఎ.ప.ల.

310 సీ. [1]కెంగేలుఁ [2]గేలితోఁ గీలించి [3]నెయ్యంపుమాటలఁ దగు [4]మాఱు షూట
[5]లార్తుఁ
[6]గుచము లురంబు[7]నఁ గుదియించి క్రమమున [8]నిఱిసిన కౌఁగిట నింపొనర్తు
[9]నంగుళంబుల [10]నల్ల నలకల [11]గబళించి [12]కెమ్మోవి యాని[13] యొక్కింతుఁ
గాయ్వు
[14]మనము మనంబునఁ బెనఁచి కేళికిఁజొచ్చి [15]సతిఁదేల్తు [16]సౌఖ్యర[17]సంపు
నిట్టఁ

తే. [18]దనివు మొదలైనఁ జిగురొత్తు తమకము[19]నకుఁ, బ్రాఁకు వెట్టు[20]చు
మగుడఁ బైఁ [21]బడుచు నింతి
[22]వింతభంగుల కెలయించి [23]వెకలిఁజేసి, యభి[24]మతక్రీడ[25]సలుపరింతు

---

310 1. కేలుగేలున నొప్పగీలించి – వ. 2. గేలుతో – కొన్ని ప్రతులు; కేలి – ఐ. 3. కెమ్మోవిమాని సొక్కింతుగాయలరుబోడి – ఆ.డ; నెయ్యంపు మూటలాడ్ర మంచిమాటలాడి – వ. 4. మరుమాట – పెక్కు ప్రతులు; మాటిమాటు – వ. 5. లాడి – కొన్ని ప్రతులు. 6. ఆ.డ. ప్రతులలో 4వ పాదము ఇచ్చట నున్నది. 7. పై – వ 8. నెరసిన – అ.ఊ.ద.వ.శ; నెరియంగ – వ. 9. ఆ.డ. ప్రతులలో ఇచ్చట రెండవ పాదమున్నది. 10. నెల్ల – అ.ఏ.ద.ప; నట్ల – వ; నల్లనలుకలు – కొన్ని ప్రతులు; నల్లనలకముల్ – ఓ. 11. బంధించి – వ. 12. నెమ్మోము చవిగొందు నేర్పుకలిమి – ల. 13. చొక్కింతుఁగళల – శ.ష.స; సొక్కింతుగూర్మి – ఎ; చొక్కింతుదనువు – ఒ; యొక్కింతుబాన్పు – ఊ.వ; యొక్కింతుఁగళల – వి; సొక్కింతుగాంత – అ; యొక్కింతకూర్మి – ప.మ; చొక్కింతుగాయ్వు – న.బ; నొక్కింతు గాని, యొక్కింత వేడ్క, పుక్కిటను నాన్తు–వ. 14. ఆ.డ. ప్రతులలో ఇచ్చట 3వ పాదము కలదు; మనమున గ్రమ్మరి; మనము నెమ్మనమున మటిపికేళికిదేల్చి – బ.వ. 15. సరి – పెక్కు ప్రతులు, 16. సారభంబతిశయిల్ల, సౌఖ్యరసంబులెల్ల – వ. 17. సంబునీట – పెక్కు ప్రతులు; సంబునిగుడ – ల; సంబునెల్ల – ఊ; సంబునిండ – గ.చ. 18. దనుపు – వ; దనివి – ఆ.గ.ల. 19. లకు – కొన్ని ప్రతులు. 20. దు – ద.వ; చుమిగులబై – ప; చుమగుడంగబడు – న. 21. బడుదు – ప. కొన్ని ప్రతులు; బడెడు – వ. 22. వివిధ – ఓ; వింతరతులకునెల – అ.ఆ.శ; వింతభంగుల (న) నెల – కొన్ని ప్రతులు. 23. వికల – ఆ.ప.వ. 24. నవ – ఒ. 25. సలుపంగ – వ; లకు మనమలవరింతు – ఆ; లకు దగనల – చ. 26. నప్పళింతు – వ.స.

311 వ. అనుచు వెండియు [1]నిగుడు మనోరథంబు[2]లను భావ[3]రతంబుల శిశిరోపచారంబులఁ బ్రొద్దుగడపి ([4]కడపి) కడగానక.

312 క. మాయరవి [1]యేల క్రుంకఁడో, కోయను [2]నిశ్చల తడ[3]సెనో యనుఁ గ్రుంకం బోయెడుఁ [4]జూయిప్పుడయను, [5]దాయవటిచెనను మనోజతాపము పేర్మిన్.

313 ఆ. దివమ కాని యింక భువనంబు[1]నం దిట, వట్టిరాత్రి లేనియట్టు గాఁగఁ జేసెనొక్కొ విధి విశేషించి నాకకా, [2]నేఁడ దివము [3]సాఁగి నిలిచెనొక్కొ.

314 తే. అనుచుఁ గ్రుంకింపరాని ప్రొద్దరసి యరసి, [1]శిశిరపర్యంకమున మేను చేర్చి చేర్చి వంతఁ దలపోసి తలపోసి వనరి వనరి, మిగుల [2]వందురి వందురి [3]పొగిలి పొగిలి.

315 సీ. [1]తనికెడు [2]నాకటంబున నంతకంతకు [3]వెమ్మిచు నునికికి [4]విడుమరయును [5]గోలు మసంగెడు కోర్కుల వెనువెంటఁ బాఱుచు నునికికి నూఁటయును

---

311 1. నతడు – అ.వ. 2. లగు – ఆ.ఐ.వ; లంబొదువు భావంబుల – వ. 3. రసంబుల – ఆ.ఒ; పరిరంభంబులను – ఓ; జభేదంబుల – శ; జయత్నంబుల – ఏ; తంత్రంబుల – వ. 4. (కడపి) – వా. (1962 ముద్రణము) కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

312 1. యెట్లు – కొన్ని ప్రతులు. 2. నిశ్చల – కొన్ని ప్రతులు. 3. యునో – ప. 4. బో – ఆ.ఐ.ప.శ; జుమ్మిప్పుడ – ఏ.వి.ష. 5. దాయువెఱచె – స; దాయవటిచె – వా; దాయవరచె – పెక్కు ప్రతులు.

313 1. లందిట – స. పెక్కు ప్రతులు; ననుజులపట్టిరాత్రి – ప; లన్నిటపట్టిరాత్రి – ల. 2. నేటిదివము – ఊ.చ; నేడు–కొన్ని ప్రతులు; నేటిదినము – అ.వ. 3. సా(చా)లనెగడె – ఉ.న; చాలనిగు (గి) డె–ఆ.ఏ.ఐ.డ.ల.శ; చాలనిలిపె – ప.స; చాలనిండె – ఇ.గ.వ.

314 1. శిఖర – ప.వ; చిరుత – వ. 2. వందిరి వందిరి – వ.వి. 3. పొగలిపొగలి – ఎ.వ; మిగిలి మిగిలి – గ.

315 1. తనకెడు – వా. కొన్ని ప్రతులు; తనికెడు – ల.వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. నారాటమున – ఒ.ప.వ. 3. వ్రేగుచు – అ.వ; వేగుచు – ఆ.ఊ.శ. 4. వీడుమరయు – ఏ.న. 5. ఇచ్చట శ.ష. ప్రతులలో "నందంద" యను నాల్గవ

[6]వావిరిఁ [7]బొదివెడు వగలసందడిఁబడి [8]యురియుచు నునికికి [9]నుడుకువయ్యును
[10]నందంద కదిరెడు కొందలపాటుచేఁ దలఁ[11]కుచు నునికికి నిలుకడయును

ఆ. లేమిఁదాల్మిగొనఁగ లేక యలందురి, తనువు నింద్రియములు మనము
ధృతియుఁ
[12]దన వశంబుఁగాక తల్లడపడి సింహ,బలుఁడు విషమబాణుఁజారిఁ [13]బాఱె.

316 క. [1]ఇమ్మెయిని నధికపరితా, పమ్మునఁబడు సూతు హృదయపద్మం బలరం
దమ్మికొలంకు[2]ల మొగుడ[3]వ, నమ్మలు [4]సోలంగ దివసనాథుఁడు గ్రుంకెన్.

317 వ. [1]తదనంతరంబ.

—: సూర్యాస్తమయ వర్ణనము :—

(ఇది మూలమునందు లేదు.)

318 క. ఇనుఁడు దనకడకు నేతెం,చిన రాగముఁ బొందు[1]టిది యుచితమనఁ[2]గాఁ గ్రేం
పున మెఱ[3]సి పశ్చిమాశాం, గన [4]జనసంభావనముల [5]గౌరవ మందెన్.

పాదము కలదు. 6. ఇచ్చట శ.ప. ప్రతులలో "గోలుమసంగెడు" అను రెండవ పాదము కలదు. 7. బొగ (గి) లెడు – ఊ.ఒ.న.ల.వ; బొదలెడు – అ.ద.స; బొందెడు – ఉ.ఎ.వ. 8. యుడుకుచు – వ. 9. నులుకుటయును – ఐ.గ.చ.వ; నరుగుటయును – న; నుడుగుటయును – ఒ. 10. ఇచ్చట శ.ప. ప్రతులలో "వావిరి" ఇత్యాది మూడవ పాదము కలదు; దండడి వారెడికొంద – న; నందంద కదలెడు – ల. 11. చుచు – అ.ఉ.న.ప.ల. 12. దనకు వశము గాక – చ. 13. బడియె – స. కొన్ని ప్రతులు.

316 1. అమ్మెయిని నధికమగుతా, ఇమ్మెయినధికపరితా – స; ఇమ్మెయినధికపుబరితా – కొన్ని ప్రతులు; ఇమ్మెయికి – వ; ఇమ్మెయిన – వ. 2. లు – కొన్ని ప్రతులు; లబొగడ – ఏ. 3. మనమ్ములు – చ. 4. సాలంగ – స; పోలంగ – న; చాలంగ – వ.

317 1. ఈ వచనము కొన్ని ప్రతులందు లేదు.

318 1. డిది – ఒ.గ.ల; టది – కొన్ని ప్రతులు. 2. దాగెం – త. 3. సె – ఎ.ఓ.వ; సిపశ్చిమదిశాంగన్న – కొన్ని ప్రతులు. 4. సంధ్యావనములందుగా – వ. 5. గారవమొందెన్ – పెక్కు ప్రతులు.

319 ఉ. చుక్కలు తోడుతోడఁ [1]దలచూపఁ దొడంగె మనోభవుండు వి
ల్లెక్కిడి చక్రవాకముల యిక్కలు [2]రోయఁగఁ జొచ్చె నేల కెం
[3]పెక్కుచు వచ్చె [4]దీవియల యేఁ డ్తెఱ సోయగ మందె సందడుల్
దక్కెఁ బురంబు వీథుల [5]మదం బొలసెఁ విట[6]చిత్తవృత్తులన్.

320 వ. పదం పడి జారచోర [1]జనంబుల మనంబు లలరం జంద్రా స్త[2]మయం బగుటయు.

321 క. పెను [1]మిట్టిది పల్లం బిది, యనకుండఁగ నోలమును బయలు నొక్కటిగాఁ
గను విచ్చుటయును మోడ్చుట,యును [2]సరిగాఁ దమము పర్వె నుర్విం
దోడ్తోన్.

—: భీమ కీచకులు నర్తనశాలలో గలసికొనుట :—

సం. 4—21—38.

322 వ. అప్పు డా [1]కృశోదరి వృకోదరు కడకుం [2]జని సమయంబయ్యె ననవుడు.

323 తే. అతఁడు పెండ్లికిఁ బిలిచిన [1]యట్లు వికచ,హృదయుఁడై తలచీర యాయితము
సేసి
ద్రుపద[2]నందనఁ జూచి [3]నాతోన వెనుక, నల్ల నంతంత నరుగు[4]దెమ్మని కడంగి.

---

319 1. బొడసూప – వ. 2. డాయగ, రాయగ – వ. 3. ప. ప్రతిలోనీ చివరి రెండు పాదములు మార్పుతో నున్నవి. పెక్కగజొచ్చెనా దివియలే డ్తెర నొప్పగ నోలముల్ బయల్ వొక్కటిగాగ బర్వెదమముజ్జ్వలమైకను మోడ్పుచాడ్పునన్. వ. పదంపడి–ప. 4. దివ్వియల – ల; దీపముల – చ; దివ్వియలు నేడ్తెర – అ.ఆ.వ. 5. ముదం బొలసెన్ – ద.శ.ష.స; ముదంబెసఁగన్ – వ.స. 6. కోటికెంతయున్ – శ.ష.స.

320 1. జనంబులలరం జంద్రా – కొన్ని ప్రతులు; మనంబులలరం జంద్రా – కొన్ని ప్రతులు. 2. మయసమంబగుటయు – అ.వ.

321 1. మెట్టిది – వ. 2. సమముగదమము – పెక్కు ప్రతులు; సరియుగ – ఊ.ఏ.న.వ.

322 1. ద్రౌపదివృకో – శ. 2. జనినసమయంబున నప్పుడు – ఏ.

323 1. యట్ల – ఆ.న. 2. పుత్రిక – వ. 3. నాతోడ – న.వ; నాతోడ నీవునల్ల – శ.ష. 4. దెమ్మనుచుగడగి – ఊ.ఐ.

324 చ. గమనము [1]వీఁక వేఁగొక వికారము [2]వుట్టక సంగరోత్సవో
ద్యమ [3]రభసాతిరేకము బయల్వడు [4]టించుక లేక [5]రోష సం
భ్రమ మొక [6]యింతయైనఁ బరభావ నిరూప్యము గాక ద్రౌపదీ
రమణుఁడు వోయె విక్రమధురంధ్ర[7]రతం దగ నాట్యశాలకున్.

325 వ. చని వివేక [1]రహితు హృదయంబునుంబోలెఁ దమో[2]దూషితంబును విదగ్ధ
వనితా [3]ప్రేమంబునుం బోలె దుర్ని [4]రూపంబును ఘోరాటవీ భాగం
బునుం బోలె నిర్మనుష్యంబును [5]గాపురుష లక్ష్మీ విలాసంబునుం బోలె
[6]ననుపయోగ్యంబును ననభ్యస్త శాస్త్రంబునుంబోలె [7]దుర్గమంబునుస్వప్న
లబ్ధ పదార్థంబునుంబోలె నదృష్టి గోచరంబును విషమ కావ్యంబునుంబోలె
నస్పష్టాలంకారంబును బాలిశు రాజ్యంబునుంబోలె జార[8]చోరహృత్యంబును
[9]నైన యానర్తనాగా[10]రంబు ముఖభాగస్థలంబు చేరి.

326 క. కెలకు[1]లుఁ బిఱిందిఁ దెసయుం, గల[2]యం బరికించి తన యఖండిత బాహా
బలగర్వ[3]మ యచ్చటఁ ముం, గలిగా మదమత్తభద్ర గజసదృశగతిన్.

---

324 1. పోక - ఓ; భంగి - గ; వికతోడుత – వ. 2. వెట్టగ - వ; బుట్టగ - ఆ; 3. విరసాతి రేఖయు - వ; విభవాతిరేకము-న. 4. డింతయు-ప; చుండుట - గ. 5. కోపసం - అ.ఆ.ఉ.వ. 6. యించుకైన - చ; యంతయైన - వ; యింత యైన దనభావ - ఉ. 7. రుడైతగ - ఆ.

325 1. రహిత - కొన్ని ప్రతులు. 2. ధిష్ఠితంబును – ఒ.వ; భీషణంబును – ప. 3. ప్రమదంబును – ప. 4. రూప్యంబును – ఐ.వీ.శ.ష. 5. గుపురుష – ఎ.ఒ.గ.వ; పురుషవరలక్ష్మి – ప. 6. నానురూపంబును – అ.ఉ. 7. నతిదుర్గ – ఐ. 8. చోరహృష్టంబును – ఉ; చోరాతి హృద్యంబైన – ప; చోర హృదయరంజకంబును – అ. 9. నగు - చ; నైయున్న - ఏ. 10. రంబుజేరంబోయి – ష; ర భాగ స్థలంబు నేరంబోయి – వ.

326 1. ల – కొన్ని ప్రతులు. 2. యగ - ఐ.ఓ.ప. 3. మచ్చటను ముంగలి – వ; మయచటికిముంగలి – ఆ.గ.చ.ప.

327 శా. ధ్వాంతాకారిత కుడ్యకుట్టిమ ఘన స్తంభావ[1]లీ రూపముం
[2]భ్రాంతాదిప్రవిభాగ [3]బోధరహిత [4]పాగ్ద్వారముం గాతర
స్వాంతతాగ్నిసకరంబునై [5]దురభివేళంబైన యాలోను ని
[6]శ్చింతుండై సతికేలు వట్టికొని [7]చొచ్చెన్ భీముఁ డత్యు[8]గ్రతన్.

328 వ. ఇట్లు చొచ్చి [1]తటీయం జని [2]మధ్యప్రదేశంబున విరాటనందన లీలాపర్య్యం[3]కం
బరసి కని దాని కనతి దూరంబునం బాంచాలి [4]నోసరిల నునిచి [5]తానా
తల్పంబున నుండె[6]నంత గీచకుండు.

329 క. కైసేసి మద[1]వికారో,ల్లాసంబున మేను [2]పొంగ లఘు[3]గతి నుత్కం
ఠాసవ [4]పానవిధాన, వ్యాసంగతరంగి తాంతరంగుం డగుచున్.

330 శా. సింగం బున్న [1]గుహాని కేతమునకున్ శీఘ్రంబు[2]నన్ వచ్చు మా
తంగంబుం [3]బురుడించుచుం బవన పుత్రస్వీకృతం బైన యా
[4]రంగాగారము [5]సేరవచ్చి మదిలో రాగంబు ఘూర్ణిల్ల నిం
తిం గామురిడిటఁ దేఁడె యింతకని [6]యుద్వృత్తాంగ జోన్మా[7]దుఁడై.

---

327 1. నీ – ఆ.ఏ.ల. 2. భ్రాంతావి ప్రతిభాగ – ఒ.స; భ్రాంతావిప్రవిభాగ – న; భ్రాంతిందీప్రవిభాగభాగరహి – ల; భ్రాంతాతి ప్రతిభాగ – శ. 3. భోగ – కొన్ని ప్రతులు. 4. ప్రాగ్భాగము – స. కొన్ని ప్రతులు; ప్రాగ్భావము – ఆ.వ. 5. దురవశేషం – వ; దురభిదేశం – ఆ.వ. 6. శ్చింతాత్మతన్ సతి – వ. 7. వచ్చెన్ – త. 8. గ్రుడై – ఆ.డ.

328 1. మధ్యప్రదే – న. 2. తన్మధ్య – ప; మధ్యమప్ర – కొన్ని ప్రతులు. 3. కప్రదేశంబరసి – ఊ; కంబరసికొని – ల.వ; కంబుగనిదాని కనతి – వ. 4. నోసరిల్ల నునిచి – అ.వ; నోసరిలంబనిచి – శ.ష; నొక్క మూలనునిచి–ఎ.ద; నొక తీలనునిచి – ప. 5. తానెతల్పం – వ; తానాశయనంబున – వి.శ.ష. 6. నత్తరిగీచకుండు – ఆ.

329 1. నవికసోల్లాసం – ఇ; నజనితోల్లాసం – చ; విహారోల్లాసం – న. 2. పొంగి – ప. 3. మతి – వ. 4. విశేషపానవ్యాసంగ – ట.న.వ.శ.ష.స; పానమునమద వ్యాసంగ – ఉ.ఐ.

330 1. గుహాంతరాశమునకున్ – ప.ఉ; మహానికేతన – ట; గుహానికేతనమునై – చ. 2. గా – అ; మై – ఇ.గ.వ; నన్ జొచ్చు – ప. 3. బురణించు (పు) – పెక్కు ప్రతులు. 4. రంగంబల్లనం జీర – అ. 5. లోనుసొచ్చి – ఒ.ట.వ.శ; సేరవచ్చె – కొన్ని ప్రతులు. 6. యుద్రిక్తాంగ – స. కొన్ని ప్రతులు. 7. దియై – ఏ.

331 ఉ. స్వాంతము బాహుగర్వ ఘన [1]సంతమసాంధము [2]గాఁగ శంక [3]యె
క్కంతయు లేక కీచకుఁడహంకృతి [4]ముంగలి గాఁగ [5]మండపా
భ్యంతర భూమిఁజొచ్చి [6]తటీయంజని యారసి [7]సెజ్జగాంచి య
త్యంత [8]ముదావహంబగుడు నందు రయంబునఁ గేలు[9]సాచినన్.

332 చ. ఘనతర కోపవేగ[1]మునఁ గంపము [2]నొందు నిజాంగకంబు[3]లం
దనధృతి పెంపు[4]సొంపచలితంబు[5]లఁ జేయ [6]సమీరకూర్మినం
దనుఁడు తదీయచేష్టలును దద్వచనంబుల [7]చొప్పు నేర్పడం
[8]గనుమతి నూరకుండె నవికార [9]నిగూఢనిజ[10]ప్రకారుఁడై.

333 ఆ. [1]కీచకాధముండు కిమ్మీరవైరిపైఁ, గేలు[2]సాఁచి యావిశాలనయన
గాఁదలంచి మేనుగరుపాఱనిట్లను, మదనఘూర్ణమాన హృదయుఁడగుచు.

334 చ. వనిత మనో[1]హరంబు లగు వస్తువులెల్లను [2]వేడ్కనేఁ జనీ
కని నియమించి [3]తెచ్చితిఁబ్రియంబు[4]నఁ గైకొను[5] మెప్డు నంగనా
జనములు నన్నుఁజూచి మరుసాయకముల్ తమచిత్తవృత్తులే
చినఁ గొనివచ్చి యిత్తురు విశిష్టధనంబులు నాకు లంచముల్.

---

331 1. సంపదయుం గలుగంగ శంకయావంతయు – ప. 2. గాన – ల. కొన్ని ప్రతులు. 3. యావంతయు – స. పెక్కు ప్రతులు; యెయొక్కింతయు – శ.ష. 4. ముంగిలి – ల; ముంగల – ఆ.చ. 5. మంటపా – పెక్కు ప్రతులు. 6. తవియం – వ; తిరియం – న. 7. సజ్జ – కొన్ని ప్రతులు. 8. ముదావహాం – ఎ.ఏ.ఓ.వ; ముదావహంబగుట – న. 9. సాచుడున్ – శ.ష.

332 1. మునకంపము – ల. 2. బొందు – కొన్ని ప్రతులు; వొందు – వ. 3. నం – ఒ.ఓ.వ. 4. సొంపు ఫలితంబు – వ; సొంపుచరితం – ప.వ. 5. టసేయ – త.ప; గసేయ – శ. 6. సమీరచాత్మనం – ఓ. 7. సొంపు – ల.శ.స. 8. గనిమతి – ఐ; గనుగొనియూర – వ. 9. నిరూఢ – వ. 10. ప్రచారుడై – న.ప.వ; ప్రభావుడై – వ.

333 1. ఈ పద్యమునకు ముందు 'మ' ప్రతిలో "అంత" అనువచనము కలదు. 2. సాచిపట్టిలోఁనయన – ఏ.

334 1. రథంబులగు – వ. 2. నేరివేడ్కనీ – ఖ.గ.ల; గూర్చివేడ్కనీ – ప; వేడ్కతోడనీ – కొన్ని ప్రతులు; వేడ్కనేనునీ – న. 3. వచ్చితి – వ. 4. గ – వ. 5. మిప్పుడంగనా – కొన్ని ప్రతులు; మీవునంగనా – ల.

335 సీ. నాదు[1]రూపంబు మనంబు[2]నఁ జిక్కినతరుణి [3]దకొ్కరునేల సరకు సేయు
[4]నాదు లావణ్యాంబునకు [5]నిచ్చమెచ్చిన యెలనాఁగ[6]పైఁబడకేల నిలుచు
[7]నావిలాసంబులు భావింపఁబడసిన యింతి పుష్పాస్త్రిచే నెట్లు[8]బ్రదుకు
[9]నావివేకమున[10]కానందింపఁ [11]గనినయంగన యెట్లు[12]నిలువునఁగ్రాఁగకుండు

తే. [13]మెఱయ నాయాడుమాటలు తెఱవపిండు, నుల్లము[14]లకు నింపారెడు
[15]నురులుగావె

[16]యిట్లు [17]నీవొక్కతవె నన్ను[18]నేలుకొంటి, గాకమాట లింకేటికిఁ
గమల[19]వదన.

336 క. [1]అనవుడు మనమున [2]నిస్సీ, యని యుచితనిగూఢ భంగులగు భాషణముల్
తన[3]ప్రియ వినిపించుట కి,ట్లనియె మృదురీతి భీముఁడాతనితోడన్.

337 తే. ఇట్టివాఁడవు గావున [1]నీవు నిన్నుఁ, [2]బొగడి[3]కొనఁదగునకట నాపోల్కి
యాఁడు

దాని [4]వెదకియు నెయ్యెడనై ననీకుఁ, బడయవచ్చునె యెఱుఁగకపలికితిట్లు.

---

335 1. రూపము నెమ్మనంబున – వ. 2. లోజిక్కి – ప; నఁజిక్కినఁ దరుణి – వీ. 3. తక్కొరు – కొన్ని ప్రతులు. 4. శ.ష. ప్రతులలో ఇచ్చట 'నా వివేకమున' అను నాల్గవ పాదము కలదు. 5. మెచ్చివచ్చిన – ఆ; మెచ్చివచ్చునయ్యెల – ఓ. 6. యెరువంక నేలచూచు – వ; మైబడ, పై బడ – వ; యెరువలనేలచూచు – మ. 7. శ.ష. ప్రతులలో ఇచ్చట "నాదులావణ్యంబు" అను రెండవ పాదము కలదు; నా వికాసంబు – వ. 8. బ్రతుకు – కొన్ని ప్రతులు. 9. ఇచ్చట శ.ష. ప్రతులలో "నావిలాసంబు" అను మూడవ పాదము కలదు; నావినోదముల కానందింప – ప. 10. నానందింప – కొన్ని ప్రతులు. 11. దగిన – అ. 12. విరహాగ్నిఁ – వ.స. 13. మెరయు నాతోటి మాటలు – కొన్ని ప్రతులు; తెఱవ – ప; మెఱయ నాతోడి మాటలు – ప.మ.ల.వ.శ; నెరయ – అ. 14. నకు – కొన్ని ప్రతులు; లకు బెంపా – వ. 15. నురవుగాదె – వ. 16. యిపుడు నీవొక్కతెవె – వ. 17. నీ వొక్కతి (తె) వ – కొన్ని ప్రతులు; నీ వొక్కతెవు – ఒ.ఓ; నీ వొక్కరితవ – ద; నన్నొక్కతివ నీవనేలు – గ. 18. నేలకుంటి–స; నేలికొనవు – న. 19. నయన – ఉ.

336 1. అనుటయు – మ.వ. 2. నిశ్చయమని యుచిత–ఓ; నిస్సీయనియుండ ని గూఢ – గ.వ. 3. ప్రేమన్విని–వ; ప్రియవినుటకునై యి–వ; ప్రియవినుచుండుటకి – న.

337 1. నిట్లునిన్ను – వ. 2. బట్టుపరచిననకట నాపాటియాడు – వ. 3. కొంటి వమర ననుబోటిమాట–వ; కొంటకు దగుదునాపోల్కి – ఆ; కొనియెదనకట – ఓ. 4. నెయ్యెడనై నను దడవినీకు – ఏ; వెదకినన యెయ్యెడ – ఓ.శ.

338 క. నా[1]యొడలు చేర్చినప్పుడ, నీయొడ[2]లెట్లగునొ దాని నీ[3]వెఱఁగెదు న
[4]న్నేయబలల తోడిదిగాఁ, జేయఁ[5]దలంచి[6]తివి తప్పుసేసితి గంకే.

339 క. నను ముట్టి[1]నీవు వెండియు, వని[2]తలసంగతికిఁ [3]బోవువాఁడవె యైనం
[4]దనువేఁ బడసినఫలమే, కనియెద విదె చిత్తభవవికారము [5]లెల్లన్.

340 మ. అనుచుఁ [1]గ్రక్కునలేచి [2]రోషకఠినం [3]బౌహాస మాసూతు నె
మ్మన [4]ముద్యోగముఁ బొందఁ[5]జేయ బల[6]సామగ్రిఁ సముజ్జృంభణం
బున వానిందల[7]వట్టి వంచుటయు [8]నేపుం జేవయుం దోఁప వాఁ
డనుమా[9]నింపక [10]బెట్టదల్చికొని కోపాటోప [11]దీప్తాంగుఁడై.

-: భీమసేనుఁడు కీచకుని సంహరించుట :-

సం. 4-21-50

341 వ. [1]గంధర్వుం డను తలంపున.

342 చ. [1]పవనతనూజు బాహు[2]వులు పాణి[3]యుగంబునఁ బట్టి వీఁకమై
నవనిపయిం బడం [4]దిగిచి యంగము[5]జానుల నూఁదినం గడున్

---

338 1. యొడలుసోకి – ల; యొడలజేర్చు – ఆ. 2. లెట్లౌనొ కాని – ల. 3. వెరుగుదు – కొన్ని ప్రతులు. 4. న్నీయబల – శ. 5. దలంచెదవు – ఆ.ప.వ; గదలచితివి – గ.వ. 6. తిది – ఏ.ఒ.

339 1. మరియు నీవును – గ; నీవు మరియును – వ. 2. తాసంగతి – ఉ.త. 3. బోవవచ్చునెయైనం–వ; బోవవచ్చునెయనినన్–ప. 4. ననుగన బడసినఫలముం–వ; నునువేబడ – ఆ.వ; దనువును బడసిన ఫలమిదె – ప. 5. పేర్మిన్ – గ.వ.

340 1. గ్రమ్మన – వ. 2. కోప – ఉ.త. 3. బై – పెక్కు ప్రతులు; బైనట్టి హాసంబు – ఆ గ.త.వ. 4. ముద్యోగము – ఓ.వ. 5. జేయు – ప. 6. సామగ్రీ సము – స. కొన్ని ప్రతులు. 7. వంచి పట్టుటయు – వ; వట్టియూడ్చుటయు – ల; వట్టిబ్రచ్చుటయు – చ. 8. నేర్పుం – ఉ.చ.స.ల. 9. నింపుచు – వ. 10. బిట్టదల్చి (ల్చు) – కొన్ని ప్రతులు; బెట్టె దుర్గొనినగోపా – న; పట్టదట్టి కొని – ప. 11. దీప్తాత్ముడై – స. కొన్ని ప్రతులు; తఁదీవ్రుడై – వ; తఁదీవ్రతన్ – శ; దుర్దాంతుడై – ఆ.డ.

341 1. ఈ వచనము ఉ.ఏ. ప్రతులలో లేదు.

342 1. ఈ పద్యము ఇ. ప్రతిలో లేదు. 2. బలుబాణి – వ; వులుపాదయుగం – వ. 3. తలంబున – కొన్ని ప్రతులు. 4. గుడిచి – ఒ.ఓ.న.ల; వయిచి – ఐ. 5. సంధుల.నూనినన్ – స; జానువులూది – ఓ; జానుల నూనినన్ – న.వ.శ.ష.

[6]జవమున దండతాడిత భుజంగముభంగి [7]సముత్థితాంగుఁడై
యవయవముల్ ప్రకోపరభ సాతిశయం[8]బునఁ బొంగనుద్ధతిన్.

343 మ. [1]మగుడం గీచకుఁ[2]బట్టవాఁడును బలోన్మాదంబునన్ బాహుగ
ర్వగరిష్ఠుం డగు నాహిడింబరిపుఁ [3]దీవ్రక్రోధుఁడై పట్టి బె
ట్టుగఁ [4]ద్రోపాడఁగ నిద్దఱున్ భుజబలాటోపంబుమై నొండొరున్
మిగులంజాలక కొంతసేపువడి [5]మేమేఁబోరి రుగ్రాకృతిన్.

344 వ. [1]అట్టియెడ.

345 క. తనయగపాటొరులెఱుఁగుదు,రనిసూతుఁడు సమ[1]యభంగమగు[2]టకు భీముం
డును గొంకుచుఁ జప్పుడుసే,యని[3]గూఢవిమర్దన ప్ర[4]హారములఁ దగన్.

346 వ. మల్లయుద్ధ [1]నై పుణ్యంబు మెఱయం [2]గడంగి.

347 సీ. తిగి[1]చిన నడుగులు తెరల[2]క యొండొరుఁగ్రమ్మ[3]అఁదిగుచుచుఁ గడిమి[4]మెఱసి
[5]బొడిచిన వెసబీఱు వోవకయొండొరు [6]నందంద పొడుచుచు నవనిఁ బెట్టి

---

6. జవమరి – త.వ. 7. సముద్ధతాంగుడై – ద ; సముత్థి తాత్ముడై – ఏ.గ.వ.
8. బొదవంగ – వ ; బునబొంగుచుండగన్ – అ ; బునబట్టి నుద్ధతిన్ – వ.

343 1. ఈ పద్యము. ఇ.మ. ప్రతులలో లేదు. 2. బట్టి – ప.వ. 3. దీప్త – న.
4. బోరాడగ – వ. 5. బల్మింబోరి – ప ; మేమేపోరి – స ;

344 1. కొన్నిట ఈ వచనము లేదు.

345 1. ర – ఓ. 2. నని – వీ ; టయు – న. 3. గాఢ – కొన్ని ప్రతులు.
4. కారముల – ఊ.త ; హారణముల – అ ; హారముల మెయిన్ – వ.

346 1. నైపుణంబు – కొన్ని ప్రతులు. 2. దొడంగి – అ.ప.

347 1. చియు–వ. 2. కొండొరువుల–వ. 3. న–వ ; అఁదిరుగుచు–ల. 4. మెరసి–మ ; మెఱయ–వా. పెక్కు ప్రతులు. 5. బొదవిన, బొదలిన–వ. 6. నంతంత–న ; గ్రమ్మర

[7]యొ త్తిన బెగ్గలం [8]బొందక యొండొరు బలువిడి నొత్తుచు [9]నలపు మిగిలి
[10]యడఁగంగఁ బొదివిన నడిచిపాటించుకయును లేక వీఁక నొండొరుల నడరి.

తే. యడఁగ [11]బొదువుచు [12]నలుక యంతంత కగ్గ, లించి [13]యాయముల్
నొంచి దోర్మిల [14]నెఱపి
యుల్ల [15]సిల్లిన ప్రుక్కకొండొరుల రౌద్ర, వృత్తి [16]నొంచు చొండొరులకు
[17]వెక్కసముగ.

348 క. కదియుచుఁ బాయుచుఁ [1]బట్టుచు, [2]నదలుచుచుం బడుచు [3]లేచు చడఁగుచు
[4]వడిగొం
చొదవెడు కిను [5]కం గడుబె,ట్టిదముగఁ [6]బెనఁగిరి చలంబు డింపక కడిమిన్.

349 ఆ. ఇవ్విధమున [1]నేచి యిరువురుఁ బెద్దయుఁ, బ్రొద్దుపోర వాయుపుత్రుబలము
తోడుతోడఁ బెరుఁగఁ [2]దొడఁగెనాకీచకా,ధమునిఁ [3]లావుపిదపఁ దఱుఁగఁజొచ్చె.

350 ఉ. దాని నెఱింగి యొంతయు నుదగ్రత నా బకవైరి ప్రక్కునఁ
వాని నడంగఁబట్టి పడవైచి మహోగ్రత [1]నాక్రమించెఁ బం
చానన మేణముం బొదువు [2]నట్లతఁ డూర్జితశక్తి [3]నుద్భటుం
డై నెగ [4]సెన్ సమీరసుతు నల్కకుఁ బ్రాఁ [5]కిడినట్లు [6]వీఁకతోఁ.

....గడిమి మెరయ-వ. 7. నె త్తిన బెగ్గలం బింధక-ప. 8. బొదవక-స. 9. నుల్పు-ఐ; నలపుమిగుల-ఆ. 10. యదరంగ-అ; యణ (డ) గంగఁ బొడిచిన-వ.ష. 11. బొడుచుచు-న. 12. నలయకంతంత-బ.ఓ న.వీ.మ. 13. యేయంగనొచ్చిదో-ఆ; యాయంబు నొంచి - కొన్ని ప్రతులు; యాయంబు నొంచి వంచించి యపుడు - వ. 14. మెరసి - ఐ.ఒ.మ.వ 15. సిల్లుచు - చ.వ; సిల్లిరి - వ. 16. నొంచి యొండొరు - ప; నొంచుటొండొరు - ఆ. 17. వెగ్గలముగ - ద.స.

348 1. వట్టుచు - వ. 2. నుదల్చుచుంబడుచు..... చుడుగుచు - అ.ఎ.వ; నదలించుచు - వ; నొదలుచుచుం బడుచులేచు చుడుగుచు వడిగెం / పొద లెడు; లేచు చలుగుచు నెడదం బొదలెడు కినుకం - స. 3. లేచియదవదబడుకొం - వ; లేచుచరచుచు - న; లేచుచుడుగకవడితో - ప.వ; లేచుచవనింబడిపెం - ఆ.గ. 4. నెడదం - శ.ష; వడినింపొద - వ; వడిగెంపొద - ఎ.ఏ; వడిపెంపొద - గ. 5. కలగడు - కొన్ని ప్రతులు. 6. బోరిరి - చ.ప.వ.ప.

349 1. పెనగ - త. 2. దొడరె - ప. 3. బలము - వ.

350 1. విక్రమించె - ట; నాక్రమించి పంచానన - వ. 2. నట్లుగనూర్జిత - ఏ; నట్లు దదూర్జిత - న.వ; చాడ్పుననూర్జిత - వ. 3. నుద్ధతుం - శ.ష.స; పద్బలుం - వ. 4. గడిన్ - అ.వ; గదిన్ - చ. 5. కిడునట్లు - ఏ.ఓ.ష. 6. వీఁకతోఁ - మ.వ.

351 క. [1]నెగయునెడ నగ్గమైనను, [2]బిగియారుచుఁ బిఱుఁదు[3]సనినఁ బిడికిటఁ[4]గొఱసం
[5]దిగడు బెడిదముగఁ బొడిచెం, బగతుఁడు [6]గనుమిడిసినేలఁబడి తన్నికొనన్.

352 ఆ. పల్లవప్రసూన ఫలభరితంబగు, ప్రాఁతుఁగూలఁ[1]ద్రోచు మత్తగజము
[2]పోల్కి వివిధరత్నభూషణ భూషితుం,డై న సూతుఁ[3]గూల్చె ననిలసుతుఁడు.

353 చ. వికృతపుఁజూపు సంప [1]మదివేడుక పుట్టినఁగిట్టి[2]పట్టి మ
స్తకమును [3]బీనదీర్ఘ భుజశాఖలుఁ బాదయుగంబు మేనిలో
నికిఁ[4]జొర నుగ్గుగాఁ [5]దుటిమి నించిన[6]క్రంతల తి త్తియైన కీ
చకు ధరణీస్థలిం [7]జదిపి చక్కనిముద్దగఁ [8]జేసెఁ దుష్టుఁడై.

354 క. తవ[1]కడిమికలిమి నచ్చియు, మనమునఁదలఁ[2]కడర సూతుమరణంబు గనుం
[3]గొనుటకుఁ దల్లడపడు ప్రియ, వనిత కతని చావుసెప్పి వడిఁ దన్మాత్రన్.

355 చ. అనలము గూఢయత్నమున [1]నయ్యెడకుం గొనివచ్చి [2]దానిఁజ
య్యన వెలుఁగొందఁ జేయుటయు నచ్చెరువున్ భయమున్ ప్రియంబు[3]నుం
బెనఁగొనఁ[4]గాఁ గనుంగొనియె భీతమృగేక్షణ భీము డాయఁగాఁ
జని కడు నక్కజం బయిన చందమునం బడియున్న పీనుఁ[5]గున్.

---

351 1. ఎగయు – కొన్ని ప్రతులు. 2. బిగియూడుచు – ప.వ.స. 3. సననిపిడికిట – వీ.ష ; సనినభీకరుఁడై బె/ట్టుగ బొడిచెనపుడు భీముఁడు ; సననిపిడికిటి ఘోరం/బుగ బొడిచెను వడిభీముఁడు – స. 4. బొడువన్ – ఓ ; ను వడిం – వ. 5. దెగుమని శిరమొగి బొడిచెన్ – ప ; వెగడందుచున్న బొడిచెం – ఆ.ఓ ; వెగ.... నడచెన్ – ఏ. 6. ధనుమిడికి (సి) – వ ; బలమేది – ఆ ; గడిమిసెడి – శ ; గడుమిడికి – ఊ ; గడుమిడిచి – ప.

352 1. ద్రోయు – న. 2. పోలె – స. పెక్కు ప్రతులు ; బోలి – ద.న.ల. 3. గూర్చి యనిల – ఆ.

353 1. మఱి – ఓ.ల. 2. ముట్టి – న ; వాని – గ.చ.వ. 3. దీర్ఘమైన భుజశాఖలు – వ. 4. జన – వ. 5. దురిగినిల్పిన – వ. 6. గుల్లల – ఆ.డ.ప.వ. 7. జిదిపి – వ ; జొనిపి – ఊ. 8. జేసితుష్టుడై – కొన్ని ప్రతులు ; జేసితృప్తుడై – వ.

354 1. కడిమి నచ్చియుండియు – వ ; కడిమినచ్చియునుచన – ఆ. 2. కొదువ – వ ; కడరి – అ.గ.వ. 3. గొనగా – గ.

355 1. నక్కడికిం – వ. 2. దానజ – న. 3. తో – ఏ. 4. గా మునంబలర – గ. 5. గన్ – కొన్ని ప్రతులు.

356 ఉ. చూచుచుఁ జేరి [1]వ్రేల్మిడుచుచుం దల[2]యూఁచి [3]విలఖచి త్తయై
యాచపలాక్షి ముక్కుపయి నంగుళముం గదియించి దీని[4]కై
కీచక యింతసేసి[5]తి సుఖత్వముఁ [6]బొందుదుఁగాక యింక న
చ్చోచిన [7]నిట్లుగా కుడుగు నే యనుచున్ వెలుఁ[8]గందు చుండఁగన్.

357 క. పూని[1]క నెఱపితి [2]సతి యవ,మానముఁ బరి[3]తాప[4]భరము[5] మాన్పితి నిపు డి
చ్చోచినని మదిఁ బొంగెడు పవ,మానసుతుం డిట్టులనియె మానినితోడన్.

358 శా. చింతాశల్యము [1]వాసెనే భుజబలోత్సేకంబు నీ[2]కెక్కనే
శాంతిం బొందెనె [3]రోషపావకుఁడు దుశ్చారిత్రునిం జూచితే
సంతోషించితె [4]యిట్లుగాక బ్రదుకన్ శక్యంబె దుర్వృత్తి నీ
చెంతం [5]జేరినయట్టి [6]వీరులకు నాచేతం బయోజాననా.

359 క. [1]అనినవిని సింహబలము,ర్దను [2]నవలోకించి ద్రుపద[3]రాజతనయ యి
[4]ట్లనుఁ ధనమనమున నిండా,రిన సమ్మోదంబు వెలివిరిసి బెరయంగన్.

---

356 1. బెన్మిడుకుచున్ - ప. 2. యూచుచు విస్మయాత్మయై – చ. 3. విషణ్ణ – స. వెక్కు ప్రతులు ; విదగ్ధ – ఓ.స ; నిమగ్న - బ ; విచిత్ర – ఱ ; విలగ్న - ప. 4. కే – వ.శ. 5. తె – కొన్ని ప్రతులు. 6. బొందితి - ప. 7. నిట్ల - ఒ.ఱ. 8. గందిచూచుచున్ - ప ; గందిచూడగన్ – ఓ.

357 1. కి – ఎ.న ; కె – వెక్కు ప్రతులు. 2. నీయవమానము – వ. 3. తాపంబు భరము – వ. 4. భయము – ఆ.గ.డ. 5. మాన్పించి – స. కొన్ని ప్రతులు ; మాన్పితిఁబ్రియకి – శ.ప ; మాన్చితిబోయి – గ.

358 1. వోయెనే – వ. 2. కబ్బెనే – ప.వ. 3. దోషపాతకుడు – ప. 4. యట్లు - కొన్ని ప్రతులు. 5. జెందిన – వ ; జేరినవెట్టి - ఱ. 6. వారలకు – స. కొన్ని ప్రతులు ; మానవులు – ఏ.

359 1. ప. ప్రతిలో యీ పద్యము లేదు. 2. నాలోకించి – వ. 3. తనయ యతనికి – ఖ ; రాజాత్మజయి – ఒ వ. 4. ట్లనియెన్ దన..... నింపున వేడుక లపుడు బెరసి పొలు పారంగన్ – ఆ.డ ; ట్లనియెనుషన.—— నింపును నై వేడుకలు బొరసి పొలు పారంగన్ - అ.

360 సీ. కొలువుతోపల [1]నిన్న కోపమ్మల్లెత్తినఁ [2]దలఁకక నిలిచిన ధైర్యమహిమ
నేఁడిందుఁ జనుదెంచి నిర్వికారతఁ బ్రజకన్నులు [3]గప్పినన[4]గౌరవంబు
మనవారి[5]లోన నొక్కనినైనఁ[6]బిల్వ కుత్సాహంబు సేసిన సాహసంబు
లోక [7]దుర్జయుఁ[8]డగు [9]సైకీచకునిని వేల్మ్రొడి[10]రూపుమాపిన కడిమిసొంపు

తే. సూడఁ దలపోయ మెచ్చ [11]సంస్తుతియొనర్ప, [12]నాతలంపె నీయు త్తమ
నాయకత్వ
మెఱిఁగి[13]నినుఁ గొనియాడ నేనెంతదాన, [14]మహిత విస్మయానంద
నిర్మగ్నవైతి.

361 క. అనుపలుకులు కర్ణ[1]రసా,యనము లగుడు నయ్యుధిష్ఠిరానుజుఁడు [2]ముదం
బునఁ [3]దేలి యింకఁ [4]దడయం, జన దని ద్రౌపదికిఁ జెప్పి చయ్యన[5]నేఁగెన్.

362 క. అనినవిని [1]కీచకుఁడు స,చ్చినపిమ్మటఁ [2]బుట్టి నవ్వి శేషము లెల్లన్
[3]విను వేడుక మనమల రెడు, ననఘూయేర్పడఁగఁ [4]జెప్పుమనుటయుఁ బ్రీతిన్.

363 చ. పరమకృపావిధేయ నిరుపాధిక [1]చిన్మయకాయ [2]గాఢవి
స్తర నిగమైకవేద్యగుణ తత్వ[3]వికార[4]నియత్యభేద్యసం

---

360 1. నుండి–వ. 2. దరలక –వ ; కదలక–ఓ ; దలగక–ద. 3.గట్టిన – ఉ.ఎ.చ.ఙ.ఞ. 4. గారవంబు–వ. 5. లోనొక్కరునినైన–ఉ.వ ; లోననొక్కరినైన – ప.ఙ. కొన్ని ప్రతులు ; లోన నొక్కరునైన–కొన్ని ప్రతులు. 6. బిలువకుత్సా – కొన్ని ప్రతులు ; జీరకుత్సా–వ. 7. దుర్జనుడగు–ఙ. 8. డైనయీ–అ.ప. 9. నీకీచకాధము వ్రేల్మిడి–వ. 10. రూపుమాపినయట్టి రూఢిసొంపు–వ. 11. సంస్తుతులొనర్ప–ద. 12. నాతరంబె–వెక్కు ప్రతులు. 13. తగగొనియాడ – వెక్కు ప్రతులు. 14. మహితగుణ పూజ్య సంతోషమగ్నవైతి – శ.ష.స.

361 1. రసాయనమగుడును నయ్యుధిష్ఠి – ఆ.ఇ.గ.ఙ ; రసాయనములుగడు నైయు ధిష్ఠి – చ ; రసాయనములుగా నయ్యుధిష్ఠి – న.ఐ.వ.శ.ష. 2. మనం – వ. 3. దేరి – ట. 4. దడయగ జనదని – ఆ. 5. నరిగెన్ – కొన్ని ప్రతులు ; జనియెన్ – వ.

362 1. కీచకుని పచ్చిన – న. 2. బుట్టు నవ్వి శేషము – ష.స ; నైన యవ్వి శేషము – వ. 3. వినవేడుక – కొన్ని ప్రతులు ; వినువేడ్కకు మన–వీ.శ.ష. 4. జెప్పుమని యెం బ్రీతిన్ – ఊ.

363 1. విస్మయ కాయగాఢవి – ప ; చిన్మయగాఢజోధవి – ఙ ; చిన్మయగాఢసారవి – వ ; చిన్మయగాఢ చిత్తవి – ఆ ; చిన్మయగాఢ చింతవి – ఇ. 2. గూఢదు స్తర – ఎ.ద.స. 3. విచార – చ ; వికారవిచార భేద్యసం స్తరణ–ప. 4. యనిత్యభేద్యసం ,

స్మరణ [5]నిరస్త తాప ఘన[6]సంస్కృతి సంతమనప్రదీప ని
ష్ఠురభుజసార దానవ నిషూదన భక్తజనప్రమోదనా.

364 క. [1]చతురానంద [2]మయా దు,ర్గతి[3]రోగోద్గమ చికిత్సకా భువన భవ
స్థితి [4]సంహారక రా[5]ని,ర్వృతి [6]పణ్యాపణ పదారవింద [7]వికాసా.

365 మాలిని. [1]సురపరివృఢచూడా[2]శోభిరత్నాంశు[3]వీచి
స్ఫురణ [4]సుభగ పాదాంభోజ [5]సంచార [6]కేళీ
[7]పరిచయ [8]కలనా[9]లబ్ధవ్యయాతీత [10]సౌఖ్యో
[11]త్తరమునిజన [12]హృన్మాద్యన్మరాళ [13]ప్రతానా.

366 గద్యము :

[1]ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్య పుత్ర
బుధారాధన విరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతంబయిన
[2]శ్రీమహాభారతంబున విరాటపర్వంబునందు.

ద్వితీయాశ్వాసము.

వికారనియత్పి)ఛేద్య (?)–వ ; నియత్వభేద్య(?) – అ.ఓ.ట.వ ; నివేద్యవేదసం–ఆ.ఢ.
5. నిరస్తపాప – చ.వ.శ.ష.స. 6. సంస్తుతి సంతమస – కొన్ని ప్రతులు ; సంస్థిత సంతమస – కొన్ని ప్రతులు ; సంస్మృతి సంతమస (?)–ఎ.న.

364 1. సతతానందనటా దుర్గతి లోకోత్తమ చికిత్సకా – ప. 2. వరోదుర్గతి – గ. 3. రాగోద్గమ – ఏ.ట.శ.ప. 4. సంహారకళా – ఉ.ఒ.వ ; సంహారకథా – ద.మ. 5. ని, ప్రతి పుణ్యకథారవింద భవ్యవిలాసా (?) – ప. 6. పుణ్యాపణీపదా – ఫి ; పుణ్యాపణపదా – కొన్ని ప్రతులు ; పుణ్యప్రపపదా – ద. 7. విలాసా – ఎ.ద.

365 1. సురపతిధృత(ధృఢ)–వ.స. పెక్కు ప్రతులు ; సురపరివృత చూడాశోభ రక్తాను వీచి–ల. 2. శోభిరకాంశువీచి – వ. 3. వీచి–ఐ.ఓ.ట. 4. శుభగ – పెక్కు ప్రతులు. 5. సంసార–ఒ ; సంభావ–ద ; సంహార(?)–ఆ.వ. 6. కీర్తి–ఇ.గ ; రతి–ల. 7. పరిభవ కలనా–అ.ఆ ఇ.ఏ.ట.వ ; పరిభవకలశాబ్ధిభావనాతీతసౌఖ్యో – వ. 8. కలనాబ్ధిభావ నాతీత – ఏ. 9. ద్వైభావనాతీత–అ ; రబ్ధవ్యయాతీత – శ.ష. 10. సౌఖ్యాం/తర – ఓ.బ.మ.వ ; కారోత్కర–ప. 11. త్కర – అ.ఒ. 12. హృద్యాసన్మరాళ – ఆ ; హృద్యావేద వేద్యప్రధానా – ఇ.గ.వ : హృద్యతత్వ వేద్యప్రధానా – త ; హృద్యాద్యన్మ రాళప్రధానా (?) – ప ; హృద్యాకార వేద్యప్రధానా, హృన్మోద ప్రదానప్రధానా–వ. 13. ప్రపన్నా–కొన్ని ప్రతులు ; ప్రధానా–స. కొన్ని ప్రతులు.

366 1. ఇతి – కొన్ని ప్రతులు. 2. శ్రీ మహాభారతంబున – ఇది పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

→∞←

శ్రీ మదాంధ్రమహాభారతము

విరాటపర్వము – తృతీయాశ్వాసము

1 [1]శ్రీత్వ శివాత్వాలంబన, [2]తత్వాశ్లేషా త్త శబలతాసంగత[3]క
ర్తృత్వాదికలీలా త్త[4]మ, హత్వాహంకారభావ హరిహరనాథా.

—: ఉపకీచకులు ద్రౌపదిం దమ యన్న శవంబుతోఁ గట్టి దహింపం గొనిపోవుట :—

సం. 4–21–62

2 వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియెఁ బవనతనయుం డట్లు
సని మహానసమందిరంబు [1]పరిసరంబు[2]న శరీరప్రక్షాళనంబు సేసికొని యను
లేపనంబున [3]నస్పృగ్గంధం బుడిపికొని కృతకృత్యుండై శయ్యాతలంబునం
[4]గూర్చుండె నిట యాజ్ఞసేనియు భీమసేనుం డింతకు వంట యింటికిం
బోయి నిశ్చింతంబున నుండునని [5]నిశ్చయించి నర్తనశాల వెలువడి కావలి
వారలం బిలిచి.

3 క. నా పతులగు గంధర్వుల,చే పడి మృతిఁబొందె వీఁడె సింహబలుం డీ
[1]పాపాత్మునిఁ జూడుఁడు [2]దు,ర్వ్యాపార ఫలంబుఁగాంచె ననిపలుకుటయున్.

4 ఆ. వారు సంభ్రమించి వడిఁ[1]గోల దివియలు, గొనుచు[2]నులివు మిగులఁ[3]గూడఁ
బాటి
[4]నృత్తశాలఁ జొచ్చి రత్తటి [5]నాకల, కల మెఱుంగి కీచక వ్రజంబు.

---

1 1. శ్రీ మదరేఖవిమాద వి/రామాహితగాఢశమదురారేర్భర ని ష్టామర్దిత వివిధవిక్/ రామల చేతోనివాస హరిహరనాథా – ట. ప్రతిలో పై పద్యమునకు మాఱుగా నీ పద్యము గలదు. 2. తత్వాశ్లేషత్వ – ప. కొన్ని ప్రతులు. 3. కర్తృత్వా – ఏ. 4. మహత్వాలం కారభావ – స. కొన్ని ప్రతులు.

2 1. పరిసరంబు–ఐ.గ.త.ప. ప్రతులలో లేదు. 2. నంగొలవ–న. 3. విస్రగంధంబు–స. పెక్కు ప్రతులు. 4. మేను సేర్చియుండె – ఐ. 5. యూహించి–పెక్కు ప్రతులు.

3 1. పాపాత్మం జూడుడు – ప.వ. 2. దుష్పాపఫలంబనుభవించె బాగుగననుడున్ – అ.

4 1. కాలుదివియలు – స. పెక్కు ప్రతులు ; దివ్యకోలలు – ఊ ; దివ్వెకోలలు – స. 2. లావు – గ ; నిలువు – త ; నేపు – శ ; నధిపు – వ. 3. గలగ – ఏ.ట. 4. నృత్య – అ.త.ద. 5. నావలకలి మెరింగి – ప.

5 చ. [1]కడువేస వచ్చి రూపఱిన కాయము నున్న తెఱంగుఁ జూచి వి
ట్టడలు [2]మనంబులం [3]గదిరి [4]హా యనువారును జోద్యమంది భ్రమా
న్పడి యెడువారు నగ్రజునిపైఁ బడి [5]మూర్ఛలఁ బొందువారు [6]న
య్యెడ కరుగంగ [7]నోర్వక [8]మహిం [9]బెఱచోఁ బలవించువారునై.

6 వ. ఉన్నంత బంధుజనంబులు [1]గూడం బాఱి కీచక [2]శవంబు [3]గనుంగొని.

7 ఉ. మానవకోటి [1]నిట్టి [2]విసుమానపుఁ బీనుఁగు లైనవారి నెం
దైనను [3]గంటిమే [4]యకట [5]యూఱడి [6]పమ్మయిపోయె [7]దుర్జయం
బైన బలంబు గాని [8]తెరువై [9]తన కిత్తటిఁ దోడు[10]గాద [11]యు
క్కిని మనంబు [12]కీడు [13]పరికించునె క్రొవ్వినఁ [14]జేటు తప్పునే.

8 వ. అనుచు డాయం జని.

9 తే. కరము లెయ్యవి శిర[1]మేది [2]గాళు లెచటఁ, జొచ్చె గంధర్వ[3]వరులచేఁ జచ్చు
వార
లెల్ల [4]నిట్టుల యగుదురో యితనితోడి, యలుకఁ జేసిరో యిది కడు[5]
నక్కజంబు.

---

5 1. కడుపడి – వ.స. 2. మనంబునం – పెక్కు ప్రతులు. 3. గదిసి – ద; గదరి, గదిరి – వ. 4. హాయనుచున్మది – ఊ. 5. మూర్ఛమునుంగు – చ; మూర్ఛలనొందు – శ.ష. 6. నెయ్యోడ – ఐ. 7. నోపక – ట.త.శ.ష. 8. మదిం – ఓ. 9. బడుచుం – చ.శ; బొరల – ఊ.

6 1. చూడ – ఏ; గూడముట్టి – ఓ. 2. బలంబు – ఏ.ట; వ్రజంబు – వ. 3. నవలోకించి – ట; నాలోకించి – ఐ.

7 1. కిట్టి – ఆ.ఐ.ట.త.ల. 2. యిసిమానుగ – ల; యువమానపు – ట.ప; యనుమానపు – ఏ.శ; కసుమాలపు – స. 3. గంటిరే – త. 4. యచట నారట – వ. 5. యూరడి – ఏ. 6. యమ్మెయి – పెక్కు ప్రతులు. 7. దుర్జయుండై – ఓ; దుర్జవంబై – వ. 8. తెరగై – త. 9. నమని – ఊ. 10. గాక – స. పెక్కు ప్రతులు. 11. యున్నేని – ట. 12. గీడు – కొన్ని ప్రతులు. 13. పచరించు – ఆ; పరికింపక – ద; ఫలియించునె – వ. 14. గీడుదప్పునే – అ.ఊ.న.వ.

9 1. మెద్ది – అ.ఆ.ద.న.ప. 2. గాళ్ళు లెచట–పెక్కు ప్రతులు; కాళ్ళు నెచట–ద.ల. 3. పతులచే – ఏ.గ.ట.వ. 4. నిట్లన – పెక్కు ప్రతులు; నిట్లనె – అ; యిట్టుల – ల; యిట్లాదురో లేక – న. 5. నద్భుతంబు – అ.ఓ.డ.మ.

10 వ. [1]అని వెండియు బహుప్రకారంబులం బలుకుచు శోకవిస్మయ [2]పరీత చేతస్కులయి [3]యున్నంత నొక యుపకీచకుండు నిజ సహోదరులం జూచి.

11 క. మన మెంత [1]పనవి పిలిచిన, విన నేర్చునె సింహబలుఁడు [2]వేగమ యితనిం
గొని పో[3]వఁగవలయుంగా, కని యందఱఁ [4]దేర్చె ననున యాలాపములన్.

12 ఉ. సూతులు [1]దాని కియ్యకొనుచుం దమ యన్నకు నగ్గి [2]యేర్చు వా
రై తగ [3]వాచరించునెడ [4]నల్లన ద్రౌపది వీరి [5]చందముల్
[6]చూతముగాక యంచు నొకచోఁ [7]దమ చేరువ [8]నున్నఁ [9]గాంచి సం
జాత మహోగ్రకోపులయి చారువిలోచనఁ బట్టి క్రూరతన్.

13 క. [1]పెడకేలు [2]గట్టి పాపపుఁ, బొడ[3]వగు నిది గాదె యితనిఁ బొడ [4]వడఁగించెఁ
[5]గెడ కూడ దీని [6]నీతని, యొడలిపయిం బెట్టి కాల్చ టుచితం [7]బరయన్.

14 వ. [1]అని విరాటున కెటింగించి చేయు[2]వారై యంతకుమున్న [3]యీ వృత్తాంతం
[4]బంతయు విని సంక్షుభితహృదయుండై యున్న యతని పాలికిం బోయి.

---

10 1. అనుచువెండి – వ. 2. భరిత – ఏ.ఐ.ట.ద ; కలిత – వ. 3. యుండిరంత – అ.ఆ ఉ.ఊ.ఐ.ఒ.

11 1. పలవి – ఆ ; పలవరించిన – ఏ.ట ; పనివి – ఊ.వ.ష ; వనరి – త.న.వ.స ; పనిచి – ప. 2. వేగమె – ఎ.ఏ.ఓ.గ.చ.ల.శ. 3. దగవగుగా – న. 4. దేర్చియ – ల.

12 1. వాని – శ. 2. యిచ్చు – స. పెక్కు ప్రతులు. 3. నాచరించు – ఉ.చ.వ. 4. నల్కక – ఉ.ఐ.వ.స ; నక్కడ – చ.వ. 5. చందమున్ – ఆ.ల; చందముం – ష. 6. సూతము – ఉ.చ ; జూతము – శ.ష. 7. దగ – ఓ. 8. నుండ – ట. 9. జూచి – ఉ.ఎ.ఐ ; జూచినం – వ.

13 1. వెడ – త.వ ; వెడగేలు – శ. 2. బట్టి – చ.ల. 3. గనియిది – వ. 4. వణగించెన్ – పెక్కు ప్రతులు. 5. గెడగూడ – త.ద.వీ.శ.ష ; వెడగూడ – ల; గెడచూప – వ. 6. నాతని – ఇ.ఏ.ఓ.గ.ట.వ. 7. బనుచున్ – పెక్కు ప్రతులు ; బనినన్ – ల.వ.

14 1. అని – పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2. వారలై – ట ; వారైయున్నయం – త.ద వ ; వారై పోవునంతక – వ. 3. యావృత్తాంతం – పెక్కు ప్రతులు. 4. బువిని – ప.వ. పెక్కు ప్రతులు.

15 తే. ఎల్లభంగుల సైరంధ్రినేము సింహ, బలునితోఁ [1]జంపువారమై తలఁచి [2]నీకు
[3]నెఱుఁగఁ జెప్పంగ వచ్చితి మీవు నింత, వట్టు మన్నన మాకు నీ వలయు
[4]ననిన.

16 వ. అతండును దన మనంబున [1]నియ్యుపకీచకుల చందంబు [2]సూడ నేను
[3]వారించితినేనియు [4]నుడుగం గలవారు గారని (యు గంధర్వులు బలవంతులు
గావునఁ దద్రక్షితమైన సైరంధ్రి కపాయంబు వొందదని) యు నూహించి
వారలం గలయం గనుంగొని [5]యట్లకాక మీకుం [6]బోలిన తెఱంగు సేయుం
డనిన [7]నదియ యనుమతిగాఁ గైకొని [8]సరభసంబు[9]నం జనుదెంచి.

17 ఉ. [1]అంగజ[2]రాగమత్తుఁడగు నన్నకు [3]నిమ్మొయి నైనఁ బ్రీతిసే
యం గల[4]వార మీ జఱభి [5]యూతని[6]తోడన తీఱుఁగాక యం
చుం గొనిపోయి [7]ధైన్యమున సూతుని [8]పీనుఁగు మీఁదఁ బాండుపు
త్రాంగనఁ [9]బెట్టి కట్టిరి దయాపరి[10]వర్జిత చిత్తవృత్తులై.

18 చ. అశుచియు [1]గష్టుఁడుఁ లఘువునై ననిజాగ్రజుమేనితోడ ని
త్య శుచియుఁ బుణ్యశీలయు నుదాత్తయు[2]నాఁజనునింతిఁ [3]గొంచుఁ గ
ర్కశమతిఁ గీచకుల్ బహుముఖంబుల బాంధవ[4]విప్రలాపముల్
దిశ లద్రువం జెలంగఁ గరదీపనికాయము ప్రజ్వరిల్లఁగన్.

---

15 1. బంచు – వ. 2. మీకు – త. 3. జెప్పగా వచ్చితిమి తగజెప్పనింత – వ. 4. నధిప – ల.

16 1. నీయూప – ఆ.ఊ.ద.వ.శ.ష; నయ్యుప – ల. 2. చూడ – ట.త.ద; చూచి – శ; జూడ – డ. 3. నుడిగిం – ఉ.ఐ. 4. నుడుగగల – వ; నుడుగు వారలు – ట. 5. కాకయని – వ; యట్లగుంగాక – వ. 6. దోచిన – వ. 7. నదియనుమతిగా – ఇ.ట.ల; నదియె – అ.ఐ. 8. రభసంబునం – పెక్కు ప్రతులు. 9. నయందరు – వ; నచనుదెంచి – ద; నందెచ్చి – ఏ.ట.

17 1. అంగజరాజమగ్ను – చ. 2. రాగమగ్ను – అ.ల; రాజమత్తు – శ; రాగవంతు – ఏ; రాజ్య – ప. 3. నెమ్మొయి – ఏ.ఒ.ట.ల; నీగతి – వ. 4. మిప్పుడీ – వ. 5. యీతని – వ. 6. తోడనె – పెక్కు ప్రతులు. 7. హీనమగు – వి.ష.స. ధైన్యముగ – బ.మ. పెక్కు ప్రతులు; ధైర్యముగ – అ; ధైర్యమున – న.వ.స; ధైన్యమగు – వ. 8. పీనుగ – ఏ.చ.ల. 9. బట్టి – ద. 10. వర్జితులై రయంబునన్ – ల.స.

18 1. నష్టుడున్ – ల. 2. యనం – ఆ.న. 3. గొంక – ల. 4. మిత్ర – ఓ.

19 క. [1]పితృవణము [2]దెసకుఁ జన న, య్యతివభయ భ్రాంతచిత్తయై బాష్పజలో
[3]ద్గతి[4]మొగముఁ గప్పనిట్లని, యతి[5]రావముగా నొనర్చె నాక్రందన[6]మున్.

20 ఆ. అనదనై తి[1]నిచట [2]నాలి[3]కుయ్యాలిం[4]పుఁ, డకట మిరు గలుగ నాక్రమించి
ననున్నుఁ [5]గట్టి సూతనందను లిమ్మొయి, [6]వెఱపులేక భంగ[7]పఱచు [8]వారు.

21 ఉ. ఆనతవై రి యోజయ మహోద్భుతవిక్రమ యోజయంత దు
ర్మానవిఘూర్ణ[1]మానరిపు మర్దన యోవిజయాభిధాన [2]తే
జో[3]నిహతాహిత[4]ప్రకటశూర[5]గుణప్రతి[6]భాస యో జయ
త్సేన విరోధి బాహుబల [7]జృంభణభంజన యోజయద్బలా.

22 సీ. [1]తొడఁగిన పని [2]చలం [3]బెడపక యతి దుష్కరంబైనఁ గడ తేర్చుప్రభువులార
[4]పెనఁగినవై వస్వతుని నైనఁ గడిమిమైఁ ద్రేల్మడిఁ [5]బరిమార్చు వీరులార
[6]శరచార్థియగు దుష్ట [7]శత్రువునై నను గరుణ రక్షించు సత్పురుషులార
[8]యర్థికిఁ ప్రాణంబులై నను [9]డాఁపక [10]తమకించి యిచ్చు నుదారులార

తే. నాథులార గంధర్వ రత్నంబులార, నన్ను నుపకీచకులు తమ యన్న [11]శవము
[12]నందు [13]బంధించికొని [14]వెస నరుగుచున్న, వారు రక్షింపవేగ రా వలయు మీరు.

---

19 1. పితృవనము – పెక్కు ప్రతులు. 2. నకు (o) – వ. 3. ద్గతి – పెక్కు ప్రతులు. 4. మోము – పెక్కు ప్రతులు; మేనుగంద – అ. 5. రాగముగా – అ.ఆ.ప; తారముగా – ఇ.గ.వ; కరుణంబుగ – న. 6. ముల్ – ఓ.త.ల.

20 1. నకట – ఇ.వ; నిపుడు – వ. 2. నాదు – ఓ; నాడు – ప; నాది – ల. 3. కూయా – ఎ. 4. పరకట – వ. 5. బట్టి – పెక్కు ప్రతులు. 6. వెఱ పొకింత – వ.శ; వెరవొకింత – వ. 7. పఱుచువారు – వ.ష; పరపు – వ. 8. వారె – స. పెక్కు ప్రతులు.

21 1. ఘోర – ఇ.వ. 2. యోజో – ఐ. 3. నిహితం – పెక్కు ప్రతులు; తత్ప్రభా – న. 4. ప్రకర – వ. 5. జయ – ఇ; గుణాప్రతిభాషి – ల. 6. భాసి – అ.ఓ.ఐ.న; భావ – వ; భాజ – ఇ.గ.వ. 7. శిఖణ – ఇ.

22 1. తొడరిన–ఉ.ఎ.చ.ద.బ.మ.ల.శ.స. తొలగని–ఓ; తొలగిన – ఏ; తొణగిన–ఒ. 2. సలం – ఊ.ఒ. 3. బుడుగక–ఆ; బెడలక – ఎ.ద.వ.స. 4. కి (ని) నసిన – వ; దురమున – వ; చెనకిన – స. 5. క (గ) డతేర్చు – వ. 6. శరచార్థుడగు – ఉ; శరచార్థియగు – న. 7. శత్రువు–న.వ. 8. ఆర్థికి–పెక్కు ప్రతులు. 9. డాపక – పెక్కు ప్రతులు. 10. తమకించ కిచ్చు – ల; తమ కించు–చ.వ. 11. మీద – వ. 12. నన్ను – అ.చ.వ. 13. బంధించుకొని – ఉ.ఎ.చ.త. 14. వేగ – ఆ.చ; వీరయ – ల; వీరె – స.

-: భీముఁడుపకీచకులం జంపి ద్రౌపదిని విడిపించుట :-

సం. 4–22–16

23 చ. అని [1]పలవించు [2]నయ్యెలుఁగు [3]లాఘవమానతనూజుఁ డేర్పడఁ
[4]విని [5]మది నాదు[6]వల్లభకు [7]వీండ్రునుగ్రమ్మఱ [8]నింత సేసిరే
[9]యనుచు సరోష సంభ్రమత [10]నాయితమై వెసఁ బాటి వప్రిలం
ఘన [11]మొనరించె [12]గుప్తముగ గ్రక్కున [13]ముట్టెడు [14]దానికిం దగన్.

24 తే. ఇట్లులంఘించి పోయి పరేతభూమి, [1]యొద్ద నలు[2]దిక్కులును[3]జూచి యొక్క యున్న
తావనీ[4]జంబు [5]వెఱికి రౌద్రాతిరేక, [6]మడర భుజశిఖరం బునయం దమర్చి.

25 మ. వికట భ్రూకుటి [1]ఘోర[2]ఫాలకలిత[3] స్వేదోద్భ[4]టుండుం[5] జల
ద్వికృ[6]తోష్ఠద్వయుఁడుం బ్ర[7]వర్ధన [8]దశావిర్భావ సంభావితాం
గకుఁడుం [9]జిత్త[10]విదాహదోహల [11]సమగ్ర క్రోధ వేగుండు నై
బక [12]విధ్వంసకుఁ డయ్యెడఁ [13]నిలిచె [14]శుంభన్మూర్తి [15]విస్ఫూర్తితోన్.

---

23 1. విలపించు – వ. 2. నాయెలుగు, నాపలుకు – వ. 3. నప్పవ – వ. 4. వినుచును – న. 5. తమప్రాణ – ఇ.గ.త ; తనప్రాణ – వ ; మదిభ్రాణ – వ. 6. వల్లభికి – అ.ఐ.ఓ.త.ద.శ ; వల్లభను – ఊ.ల. వల్లభిని – వ. 7. వీండ్లు – అ.ఇ.వ ; వీరలు – ఓ ; వీండ్రలు – ఏ.ఒ.ప ; వీళ్ళు – ఊ ; వీండ్రడు – వ ; వెండియు వీండ్రును – స. 8. నెగ్గు – ఆ ; యెం(నెం)త – ఇ. 9. యనుచును రోష–అ.వ ; యందుసరోష – వ. 10. నాయత – ఆ.ఓ.త. 11. మొనరించ – అ; మొనరించి – ఉ.ప ; మొనరించు – ద. 12. గుప్తమున – వ. 13. ముట్టియు–ల; ముట్టెను – వ. 14. వానికిం – న.

24 1. యందు – వ ; యంద – ఏ. 2. గడలు – న ; దిక్కులకు – త. 3. జూడ – ఉ. 4. నీజము – గ. 5. బెరికి – ద.వ ; పెరికి – త. 6. నిజభుజ శిఖరంబు నందమర్చి – త.బ.మ.వ.శ.ష.స ; మడరగా భుజశిఖరంబునందమర్చి – ఎ.ఏ.ద.వ.

25 1. ఫాలభాగ – చ. 2. భాలకలిత – వ ; ఫాలఘటిత – ద.స. 3. తోద్యోగో ద్భటుండు – వ. 4. ద్గముండుజ్జ్వలో – వ ; ద్భవుండుం – వ.శ.ష.స. 5. డుజ్జ్వల – ఎ.ఒ.వ. 6. తాఱుద్వ, తాఱీద్వ – వ. 7. మర్దన – వా. కొన్ని ప్రతులు ; వర్ధిత – ప ; వర్ధన – స. పెక్కు ప్రతులు. 8. దిశా – ల. 9. దీప్త – ఆ.ఒ ; జిత్ర – ఓ.వీ.శ.ష. 10. విధాన – వ.వీ శ.ష. 11. సముగ్ర – ఇ.ఒ.గ. 12. విధ్వం సనుఁ – ష.ఓ.ద.శ.ప.స. 13. నిలచె – త. 14. శుంభస్ఫూర్తి — ఆ.ఇ.గ. 15. విస్ఫూర్తిగన్ – అ.ఐ ; విస్ఫూర్తిగాన్ – వ ; తోనుగ్రుడై – ప.

26 వ. తదనంతరంబ.

27 ఆ. [1]సూతుశవము[2]తోడ నేతెంచు [3]నెరవులు, దవ్వు దవ్వులన యుదగ్రరూప
కలితుఁడైన భీముఁ గనుఁగొని నడవక, నిలిచి [4]రంత వంతఁ[5]గలఁగఁ బాఱి.

28 మ. ఇదె గంధర్వులు వచ్చి [1]ముట్టికొని [2]రింకెట్లొక్కొ యంచుఁ భయం
[3]బొదవం బల్లములందు డాఁగియు సమీపోర్వీజముల్ [4]ప్రాఁకియుం
జెదరం [5]బాటియు నీరు సొచ్చియును నిశ్చేష్టం [6]బదద్వంద్వముల్
గుదివడ్డం [7]బెగడొందియుఁ భరిత సంక్షోభాత్ములై [8]రత్తఱిన్.

29 ఉ. సూతులు భీతులై ద్రుపదసూతి సమేతముగాఁగ [1]నగ్రజ
ప్రేతమువై చి [2]వీటిదెసఁ [3]బెల్లుగఁ బాఱఁ [4]దొడంగినఁ [5]వడిఁ
వాతసుతుండు [6]ముట్టికొని వారి [7]బడల్పడ [8]ద్రోసి యందఱిం
జేతులతీఁట వో నుఱుము[9]సేసె విశృంఖల విక్రమంబునన్.

30 వ. ఇవ్విధంబున నూట[1]యేవు రుపకీచకు[2]లను సమయించి శమిత క్రోధుండై
వచ్చి [3]పాంచాలికి బంధ[4]మోక్షంబు గావించి యింక [5]నిశ్చింతం[6]బున [7]సుదేష్ణ
[8]మందిరంబున[9]కుం [10]జను మని యవ్వేలం[11]ది [12]వీడుకొలిపి తానును

---

27 1. సూత - పెక్కుప్రతులు. 2. తోన - వ. 3. వారలు - పెక్కు ప్రతులు ; కీచకుల్ - ఊ.చ.త.మ.వ.స. 4. యంత — ఆ.ఇ.ఏ.చ.ద.ల ; నంత - గ.వ. 5. గలయ - త.ద.

28 1. ముట్టుకొని - పెక్కుప్రతులు. 2. రిందెట్లొ - ల. 3. బొదువం - పెక్కు ప్రతులు. 4. ప్రాకి - అ ; ప్రాఁకి - త.ద.ల.శ ; బాసి - చ. 5. బాఱెడు - స. 6. బుల్లై పాదముల్ - వీ. 7. వెరగందుచున్ - ఆ.ఎ ; వెగడొందియున్ - ఓ.గ.త.ద ; వెగడొందుచుం - ల. 8. రందఱున్ (రున్) ఆ.ఐ.డ.ల ; రచ్చటన్ - ఓ.వ.

29 1. నగ్రజు — ప. 2 యింటి — ఆ ; వీరి — వ ; వీథి — ఎ. 3. బెట్టుగ — ప. 4. దొణంగినన్ — పెక్కు ప్రతులు ; దొడంగుడున్ — ల. 5. వెసన్ — ఊ. 6. ముట్టుకొని — ఏ.ఐ.ఓ.గ.చ. 7. బదంపడ — వ. 8. జేసి — అ.న.శ ; నేసి-ఉ. 9. జేసె — ల ; నేసి — అ.ఉ.వ ; చేసి — త.

30 1. యేవురినుప — వ ; యేవురను — ఏ.ఓ.గ.ద. 2. ల వధియించి — వ ; ల సంహరించి — ఉ.న. 3. పాంచాలీ — వా ; పాంచాలి — ల.శ.ష ; పాంచాలికి — పెక్కుప్రతులు. 4. మోక్షణంబు — ఎ.ఒ.గ.ద. 5. నిశ్చిత్తంబు — పెక్కు ప్రతులు. 6. బై — బ ; బుగ — వీ. 7. సుధేష్ణ — పెక్కుప్రతులు. 8. నివాసంబు-పెక్కుప్రతులు ; పాలికిం-అ ; నగరికిం — గ ; వాసం — ప. 9. కరుగు —ద. 10. బొమ్మనిన - అ.ఆ.ఊ.డ. 11. దిని — ఇ.ఐ.చ.త. 12. వీడ్కొలిపి — డ.ల.వీ.శ ;

వే[13]ఱొక మార్గంబున మహానస[14]గృహంబున [15]కరుగుదెంచెఁ దత్సమయంబున విరాటుండు [16]కీచకానుజులు గంధర్వులచేత [17]నిరవశేషంబుగా [18]మృతిం బొంది[19]రని విని [20]చకిత [21]చేతస్కుండగుచు సహోదర మరణశోకాయత్తచిత్త [22]యయిన [23]జీవితేశ్వరి నుచితాలాపంబుల [24]ననున [25]యించి యిట్లనియె.

31 ఆ. చంద్రవదన యింక సైరంధ్రి నిచ్చోటు, వాపవలయు నేమిభంగినైనఁ
[1]గాన నాదు [2]పలుకుఁగాఁ జెప్పు వెడలుట, కను[3]గుణముగ నమ్మృగాక్షితోడ.

32 ఆ. పురుషు లాలతాంగి పొరువునఁ బోయినఁ, జేటువచ్చుఁ[1]గానఁ జెప్ప నేను
వెఱతు నాఁడువారు [2]వెరవుతో మృదువచో, రచనఁ [3]జెప్పు టరయ నుచిత వృత్తి.

33 ఉ. ఆ కమలాక్షి [1]రూప మహిమాతిశయంబు మనోహరంబు భో
గైక పరాయణుల్ పురుషు లంగజుఁ డప్రతి[2]కార చేష్టిత
[3]స్వీకృత లోకుఁ డట్లగుటఁ జేటు పురంబునవారి [4]కెప్పుడుం
గా [5]కెటు లుండు నిట్టి [6]యవగాఢపుఁ బొత్తు మనంగ [7]వచ్చునే.

34 క. అని నిశ్చయించి పలికిన, విని కేకయరాజపుత్రి విభు తలఁపు మనం
బునకుఁ [1]బ్రియం బగుటయుఁ గైకొని యాపని యట్లచేఁతకుం బూనెఁ
దగన్.

వీడొకాని – డ.త.వ.శ. 13. ఱొక్క – ఆ.ఊ.ట.డ.త.న.వీ.ష ; ఱొండు – ఇ. 14. మందిరం–చ. 15. కుంజను–శ.ష. 16. కీచకులు–ఓ. 17. నిర్విశేషంబుగా–వ. 18. మృత్యువుం–ఇ.ఎ.ఒ.ఓ. 19. రనిన–ఆ.ఐ.ప. 20. భీత–చ. 21. మనస్కుండై – ఊ.చ.డ ; మనస్కుండయి–ఆ.ఇ.ఈ.ఓ ; మనస్కుండగుచు – మ. 22. యగు–మ ; యైన–డ.త.ద. 23. నిజజీవితేశ్వరి–వ. 24. ననూ–పెక్కుప్రతులు. 25. రార్చి–ద.

31 1. గడఁగి – ష ; కడఁగి – శ. 2. పల్కు – ఏ.ట. 3. గుణంబుగా మృగాక్షి – ఇ.గ.చ.డ.ద.వ ; గుణమ్ముగా మృగాక్షి – ఆ.

32 1. గానచెప్ప – త.వ.శ. 2. తెఱ (ర) గు – ఆ.ఏ.ఓ.గ.ట.ల.స ; వెరవున – అ. 3. జెప్పుడ – అ.ఏ.ఐ.ట.ప.వ ; జెప్పుటయును – ఆ.గ.డ ; జెప్పి యనుచుడు – ఒ.

33 1. రూపు – ఆ.ఒ.గ.చ. 2. మాన – ద. 3. స్వీకృతులౌదురిట్ల – అ ; స్వీకృతలోలుడట్ల – ఆ.న.ల ; స్వీకృత శోకుడట్ల – వ. 4. కిమ్మొయిన్ – న ; కెల్లనుం – ఐ. 5. కిటులైన – శ ; కిటులుండ – ల. 6. యవమానపు – వ ; యపరాధ – ఏ. 7. నేర్చునే – ఐ ; వచ్చునో – వ.

34 1. బ్రియమగుటయు – ఊ.ఏ.చ.వ ; బ్రియమ్మగు – న.

35 క. [1]అంతం గుంతీ [2]నందన, కాంతా చింతా మహోంధ[3]కారముతో న
త్యంతంబు [4]మచ్చరించెనొ, సంత మసం బనఁ బ్రభాత సమయం బయ్యెన్.

36 వ. పదంపడి పద్మినీ ప్రమోద [1]సంపత్కరుం [2]డగు నరుణ కిరణుం డుదయించె
నట [3]మున్న పాంచాలి సచేల స్నానంబు సేసి రాగాది వికార [4]నిరాసనంబునం
[5]బ్రసన్నయయిన బుద్ధియుంబోలె సింహబల ప్రభృతి [6]కీచక [7]విధ్వంసనంబునం
దెలి[8]వొంది [9]మంద మందయానంబునం బురం[10]బు సొచ్చి రాజ[11]వీథి నరుగు
దెంచునప్పుడు.

37 సీ. మన [1]గీచకుల [2]కెల్ల మారియై పుట్టిన సుదతి [3]పోయెడు నని చూచువారు
[4]నద్దిరా [5]నీకుఁ [6]గ్రొవ్వఱుగదే జూతుగాకని తలసూపక [7]యడఁగువారు
[8]నలవోక గనుఁగొని యంతరంగ[9]ము బిట్టు [10]బెదర [11]మూఱు మొగంబు
పెట్టువారు
నెదురుగా వచ్చిన [12]నెంతయేనియు దవ్వుఁ[13]గలుగ వేఱొక త్రోవఁ
[14]దొలగువారు.

---

35 1. అంతకుగుంతీ – పెక్కు ప్రతులు ; అంతటగుంతీ – ఆ.ఏ.ట.న. 2. నందను – గ.డ.వ. 3. కారముననున – ఆ ; కారములో – వ. 4. విచ్చిచనెనో – గ ; ననుచరించెను – చ.ల ; ననుసరించెనో – ట ; పిచ్చలించెనో – ఒ.

36 1. కరుండగు – చ.న ; సంపత్కరణుండగుచు – ల. 2. డగునరుణ కిరణుం – కొన్ని ప్రతులలో లేదు ; డగుచు – అ.ఒ.ఓ. 3. మున్నె – అ.ఓ ; మున్ను – వా (1964) శ. 4. నిరాసంబునం – పెక్కు ప్రతులు. 5. బ్రసన్నంబయిన – త.ప. 6. కీచకవర్గ – న. 7. విధ్వంసంబున – ఉ.ఎ.వ. 8. వంది – ఓ.ద.ల. 9. మంద – పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 10 బుజొచ్చి – త.వ.ప ; బు సొత్తెంచి – వ. 11. వీథింజనుదెంచు – న.

37 1. కీచకుల – ద.వా (1964). వీ.శ. కొన్ని ప్రతులు. 2. నెల్ల – గ.వ. 3. యోయిది – ట ; వోయిది – ఏ.శ ; వోయది – ఐ ; వోయడి – ఒ ; వోయడు – వ. 4. అద్దిరా – పెక్కు ప్రతులు ; అద్దిర – అ. 5. నీక – ల ; నింక – వ. 6. గ్రొవ్వణగ – ఆ.ఏ.గ.ల ; గ్రొవ్వణగ దేనియు – ఊ. 7. యణగు – పెక్కు ప్రతులు ; యరుగు – త.ద.వ. 8. అల – ఊ.ఏ.త ; అటపోక – వ ; అలవక – ఊ.చ.త. 9. న నిట్టట్టుగ – ఓ. 10. బెదరి – ఊ.ఐ.ప.ల.స. 11. మార్మొగములు – ఉ.ద.వ. 12. నెంతేనియును – ఉ.వ ; నెంతేనిదవ్వుల – ల ; నెంతేనియుదవుల – వ. 13. నలుగ – వ. 14. బాఱువారు – ల.

తే. ముట్టఁబడి మేనఁ గంపంబు[15]పుట్ట నొదిగి,యుండువారుఁ [16]గరంబున మదర
మప్ప
[17]లించి [18]యమ్మరో [19]రక్కసియంచు నుల్ల, [20]ములుకువారునై [21]పుర
జనంబులు తలంకి.

38 చ. పులిఁ [1]గనుఁగొన్న [2]లేడులునుబోలె [3]విభీతిఁ [4]గలంగఁబాఱు న
న్నెలఁతుక యంతరంగమున నిండిన [5]హాస్యరసంబు [6]మోముపై
వెలి విరియంగనీక [7]చని వేచి మహానసశాల వాఁకిటఁ
[8]నిలిచిన భీమసేనుఁ గని నెయ్య [9]మెదం జిగురొత్తుచుండఁ[10]గన్.

39 క. తన యంత[1]న యటువలుకుచుఁ, జను విధమున నతని దిక్కు చక్కని చూడ్కిం
గనుఁ[2]గొనక [3]ద్రుపదన్యప నం,దన [4]యిట్లను నిజ [5]కృతార్థతం దెలుపుటకున్.

40 తే. [1]కీచకులదెసఁ బుట్టిన కిల్బిషంబు, [2]పాచి నన్ను రక్షించి[3]న పరమ ధర్మ
రతికి గంధర్వ పతికి నిరంతరంబు, భక్తి[4]యుక్తమైఁ బ్రణమిల్లి [5]బ్రదుకుదాన.

---

15. పుట్టియొదిగి–అ.ఊ ; వుట్టనొదిగి–వ.ష. 16. గరముల–ఎ.ద ; గరంబుల–త.వ; గరతలమున–ల. 17. లించి–త. 18. యమ్మరో–ఓ.చ.వ. 19. రక్కెస–వా ; రక్కసి–వీ.శ.ష.స. పెక్కుప్రతులు. 20. ములగలగు–ట ; ములుకలంగు–ఏ ; ముణుగు–ఒ.గ ; ముడుగు–వ ; ముడుకు–న ; మిణుగు–వ ; మినుకు–వ. 21. నాగరులు–దలంకి–ట.

38 1. పొడగన్న – ఓ ; బొడగన్న – ఊ. 2. లేళ్ళక్రియ – ఆ.డ ; లేళులును – ఉ; లేళ్లగమి – పెక్కు ప్రతులు ; లేళ్ళలును – ప. 3. నుభీతి – పెక్కు ప్రతులు. 4. గలంగువా (టీ) రిర – పెక్కు ప్రతులు ; గలంగువా (టీ) రిరా – ఊ ; గలంగబారినన్ – ఏ.వ ; గలంగిపాఱ, గలంగువాఱ – స. 5. హాస – వ. 6. మోమునన్ – ఉ.న. 7. చన – ఎ. 8. నిలచిన – ల.శ. 9. మెడన్ – చ ; మెడం – ఒ ; మొగిం – వ. 10. గాన్ – వ.

39 1. నల్లపలుకుచు – ఆ ; నట్లువలుకుచు – వ ; నయొరుబలుకుచు – ఉ.ఊ.ఐ.వ. 2. గొనుచు – ఏ.త ; గొనగ – వ. 3. భూవిభుతనయ యనున్ – ఆ ; నృపనందన యనియె–వ. 4. యను నతనికి–ఐ. 5. కృతార్థవృత్తి యంతయు దెలియన్ –వ.స.

40 1. కీచకుని వలన – గ.వ ; కీచకునిదెస – చ.ద.న ; కీచకుల వలన – ఊ. 2. బాపి – పెక్కు ప్రతులు. 3. నట్టియాపరమ – ట. 4. యుక్తిని – ఆ.గ; యుతముగ – ప. 5. బ్రతుకు – పెక్కు ప్రతులు.

41 వ. అనిన విని యనిల నందనుండు [1]నిగూఢవచన చాతుర్యధుర్యుండై యిట్లనియె.

42 చ. అతివ[1] యపాయము బొరయు[2]నప్పుడు గావక తక్కనేని [3]నా
పతి [4]పతియే తలంప [5]మగ [6]పాడియె లోకము [7]పాడియే భవ
త్పతు [8]లిటు [9]లాచరించుట గదా భవదీయ మనోను వ ర్తన
స్థితి [10]కుచితంబు [11]వారల నుతింపఁగ నేల నిసర్గ[12]వృత్తులన్.

—: ద్రౌపది యర్జునునితో సల్లాపంబు చేయుట :—

సం. 4-23-17

43 తే. ఇట్లు [1]దమ్మునిరూపింప నితర[2]జనము, లకు [3]నశక్యంబు[4]గాఁ గ[5]ల్లాపరసము
నను[6]భవించుచు [7]నల్లనల్లనలతాంగి, యరిగె న ర్తన [8]మండ పోపాంతమునకు

44 వ. చని [1]విరాట[2]కన్యకల యాటఁ జూచు[3]చందంబున[4]నందుఁ బురందరనందనుం
గనుం[5]గొను నప్పాంచాలి నాలోకించి యతండునుం [6]దారును దదభి
[7]ముఖంబుగా వచ్చి [8]యక్కన్నియ లిట్లనిరి.

---

41 1. నిగూఢచాతుర్య – పెక్కు ప్రతులు; గూఢచాతుర్యుండై – ప; గూఢ చాతుర్యధుర్యుండై – న.

42 1. వకపాయ - ల; దురపాయ - న. 2. యనప్పుడు – వ; యుడప్పుడు – వ. 3. యా - పెక్కు ప్రతులు; య,ప్ప - ద; తత్ – వ. 4. తలంపు – చ.వ. 5. మొగ - ద. 6. పాటి - ల. 7. సాటి - ట; పాటి - ల. 8. లటు – ద.వ. 9. లెచ్చ – ఓ.ద; సంచరించు – న. 10. కుచితమ్ము – వ; నుచితంబు – వ; యుచితంబు – వ.స. 11. వారికి - ఒ.చ.ల.వీ.స; వారిని - గ. 12. వృత్తమున్ – పెక్కు ప్రతులు; కృత్యముల్ – ద.వ.

43 1. దన్ను – ఐ.వ; తమ్ము – ఊ.త. 2. రులకును – ఒ. 3. ను – ఉ.ఐ. 4. గాని – ఆ.ఉ.ఐ. 5. నుల్లాస – ల. 6. భవింపుచు – ద.ల. 7. నల్లన యాలతాంగి - అ.ఓ.చ.వ; నల్లల్లనయా - ల. 8. మంట - పెక్కు ప్రతులు.

44 1. విరాటరాజ - న. 2. కన్నిక - వ; కన్నియయాట - వ. 3. విధంబున – వ. 4. బురందర – ఆ.ల. 5. గొనిన - ఒ.గ.డ.వ; గొనిపాం - ఐ.ట.వ; గొనుపాం - ఊ.చ.ద.ల. 6. దానును - ఆ.ట.ల. 7. ముఖులుగా - చ.ట.ప.ష; మతంబుగా - వ; ముఖులై - వ. 8. యాకన్నియ - ఊ; యక్కన్యకకి - ఒ; యక్కన్యకలి - ఆ.వ.

45 ఉ. కీచకకోటిచేత నొక [1]కీడును బొందక వచ్చి తమ్మ ని
[2]న్వేచిన దుర్మదుండు జమునిం గొలువం జనె నమ్మ యంతఁ బో
కేచిన సూతు లీయెడలి [3]కింత యపాయ మొనర్తు రమ్మ వే
కాచి విరోధులం దునుమఁగా [4]నిటు ముట్టుదు రమ్మ నీపతుల్.

46 వ. అని [1]తారు మున్న విన్న కీచక వృత్తాంతంబున కనుగుణంబుగా నుపచా
[2]రంబులు పలుకు[3]చుండ నా బృహన్నల సైరంధ్రి [4]కిట్లనియె.

47 క. [1]ఆ పాపాత్ముల నీచ, [2]వ్యాపార[3]క్రమము వార లందఱు మృత్యు
ప్రాపితులైన తెఱంగును, నీపలుకుల నెఱుఁగవలయు నెలఁతుక [4]చెపుమా

48 వ. అనిన విని సైరంధ్రి సాభిప్రాయంబుగా బృహన్నల కిట్లనియె.

49 తే. [1]కన్నియల కాటగఱపుచు నున్న నీకు, నకట [2]సైరంధ్రి [3]యిప్పుడేమయ్యె
[4]నేని
[5]ఖేదమెద నించుకయు లేమిఁగాదె [6]సస్మి, తాననంబుతో [7]నన్నిటు లడుగు
వెల్ల.

50 వ. అనిన బృహన్నల యిట్లనియె.

51 క. [1]నీ వలుగులఁ బడుటకు దుఃఖా[2]వేశము [3]వొందెనే నిరర్థక మగు ని
య్యేవపుఁ [4]బుట్టువు [5]పుట్టిన, నా వగ పెవ్వరికి నెక్కు నలినదళాక్షీ.

---

45 1. కీడున - ఏ.గ.డ.వ. 2. న్వేచిన — అ.ఎ.ఐ.ద.వ. 3. కేల - అ. 4. నెటు లోపు — ఆ ; నిలబుట్టు - ట ; నిలముట్టు నిటుసేయు — అ.వ ; నిటముట్టు — ల.వ ; కిటులుండు — వ.

46 1. వారు — ఎ. 2. రవచనంబులు — ఎ. 3. చున్న — ఏ.ఐ.ఓ.ట. 4. కిసాభి ప్రాయంబుగా నిట్లనియె — వ.

47 1. ఆపాపాత్ముని — ద.ప.మ.వ. 2. వ్యాపారము — ఆ.ఒ.గ. 3. శ్రమము — వ. 4. మాకున్ - స. పెక్కు ప్రతులు.

49 1. కన్నెలకునాట — అ.ఊ.ఒ.గ.వ; కన్నియలనాట - ఎ.వ. 2. యిప్డుసైరంధ్రి యేమయ్యె - ల. 3. యింకనే — ఒ వ. 4. నేమి — పెక్కు ప్రతులు. 5. ఖేదమించుకయు — ద. 6. సంస్మిత — పెక్కు ప్రతులు. 7. నన్నట్టు — ల.

51 1. నీవివగ బొందంగడు — ఆ ; నీవు వగలఁ - ఉ.ఏ.న.శ.ష.స ; నీవు వగం — ప ; నీ వాకులపడు — ల ; నీ వటు పడుటకు—వ ; నీ వగలుడుపుటకును - ఊ ; నీ వల జడి — వ.స ; నీ వగలమట — స. 2. వేశత — ద.వ. 3. వొంద — పెక్కు ప్రతులు. 4. పుట్టువ — ల. 5. వుట్టిన — వ.వి.శ.

52 క. నీతోడి పరి[1]చయము [2]లే,దే తలపోయఁగ ననింద్య వెందును నీ వి
[3]ట్లాతుర వగుటకు నా మది, నే తాపము [4]లేదు నైజ[5]మెఱుఁగవు కంటే.

53 వ. అని తాను నిజ సహోదరుల యట్లుపోలె వేషాంతరంబు దాల్చిన [1]యంతియ
కాక యూర్వశి యిచ్చిన శాపం బనుభవించుటకు శరీరాంతర పరిగ్రహంబు
చేయుటం జేసి రిపు మర్దనంబు తనకు వెరవుగా కునికి గు_ప్తసాభిజ్ఞానంబుగాఁ
దెలిపిన బలసూదన సూను పలుకులు విని పాంచాలి [2]యంతస్స్మిత కమనీయ
కపోల యగుచు నిట్లనియె.

54 ఆ. [1]అట్లకాక [2]యింత యనసేల నీ మది, తెఱఁగు గొంత యేను నెఱుఁగకున్న
దానఁగాను నగరఁ దగవు_మై నీవు వ,_ర్తించుటయ కరంబు [3]ప్రియము నాకు.

55 వ. అనుచుం గన్యకాజన పరివృత_తయై యరిగి యంతఃపురంబు సొచ్చి సహోదర
మరణ శోకాతు[1]ర యగు [2]కై కేయి కడకుం జనునప్పుడు.

56 సీ. [1]ముదమున నెలమి సొం[2]పొదవి [3]నెమ్మొగమునఁ దోఁపంగ వచ్చినఁ ద్రోచి
త్రోచి
[4]లలి నుల్ల[5]సిల్లుచు [6]లలితలోచన దీ_ప్తి[7]లడర నుంకించిన నాఁగి యాఁగి
సంతసంబున బాలిశము లగు చెయ్వులు[8]దొడరఁజూచినఁ జేయ కుడిగి యుడిగి
[9]మనమున [10]నుబ్బు_మై మాట నాలుకకు రాఁ గడఁగిన నాడక కడపి కడపి

---

52 1. భవము – వ ; భయము – ఆ.ఉ. 2, లేదా – అ.ఆ ; లేకే – ఓ. 3. ట్లాతు రమ – ఎ.ల ; ట్లాతురపడు – ద.వ ; ట్లాతురయ – ఏ.వ. 4. లేదె – ఏ.గ.ద. వ.శ. 5. మెరుగవ – పెక్కుప్రతులు ; మెఱుగవె – వ.

53 1. యింతియె – ఐ.ఒ.శ ; యింతకాక – వ. 2. మందస్మిత – ఆ.ఒ.ఓ.వ ; యుసంస్మిత – వ.

54 1. అట్లుగాక – అ. 2. యంత – ఊ.ఏ.ఓ.వ. 3. ప్రీతినాకు – ఆ.ఒ.డ.

55 1. రచి_త్తయగు – ల. 2. కేకయరాజనందన – అ.ఒ.వ.స ; కేకయ రాజతనయ, కేకయ రాజపుత్రి – అని పాఠములు.

56 1. మదమున – ఎ.ప.వ. 2. పొదవ – ఎ ; పొదవిన – ఒ. 3. నెమ్మోమున–ఎ ; నెమ్మోము_పై –వ.శ.ష. 4. నలి – ఊ.ఎ.ఒ.వ.శ.ష. 5. సిల్లెడు–ఆ. 6. నలిన – ద. 7. లలర – ప. 8. వడి (జూ) చాయవచ్చిన లుడిగి – ఓ ; దొడరవచ్చిన – వ.వీ.శ.ష.స. 9. మదమున – స. పెక్కుప్రతులు. 10. నుబ్బు_పై – ఊ.ఎ.ఏ.గ.ద.

తే. ధీరయై యిట్లు సమ్మదపూరమునకు, గఱువ [11]తన మను బలితంపుఁ గట్ట వెట్టి
వెలఁది యెఱుఁగని యదివోలె వికృతిలేక, యల్లనెప్పటి[12]యట్టుల యరుగు
టయును.

57 క. భయశోకంబులు తనదు హృ,దయమునఁ బిరిగొన విరాట ధరణీనాథ
ప్రియ సంభావనసేసె వి,నయపూర్వముగాఁగ ద్రుపదనందనకుఁ దగన్.

58 వ. ఇట్లు సంభావించి [1]యత్తరుణిం దన పరిసరంబున నునిచికొని తదీయ వదనం
[2]బవలోకించి.

59 తే. నీవు చక్కనిదానవు నెలఁత ధైర్యరహితచిత్తులు మగవారు రాజు [1]దీనిఁ
దలఁచి భయమంది నిన్ను నీ [2]వలచు నెడకు నరుగునట్లుగఁ బ్రార్థించి యనుపు
మనియె.

60 వ. అని తన మనంబునం గదిరిన యనుజ వియోగతాపం బుత్కటం బగుటయు
వెండియు నిట్లనియె.

61 క. బిరుదు [1]గల [2]మగలు గలరని, తరమిడి చంపింపఁ జూచెదవు జనములు నీ
పొరువునఁ బోవెఱుతురు [3]మా, పురమును రాష్ట్రంబు వెడలి పొమ్మెం దైనన్.

62 వ. అనిన విని విరాటవల్లభకు సైరంధ్రి యిట్లనియె.

63 ఉ. ముందటియట్ల యింకఁ బదుమూఁడు దినంబుల మాత్రకుఁ భవ
న్మందిరవాస మియ్యకొని[1]నం గడతేఱు మదీయవాంఛ యం
తం దగఁ[2]దోఁచి మత్పతు లుదాత్తమతిఁ భవదీయ వాంఛితం
బుం దలకొల్పఁ[3]జాలుదు రపూర్వమనఃప్రమదంబు సేకుఱున్.

---

11. తనమును – ఆ.ఏ.ఒ.ఓ.ల ; తనమున – ద. 12. భంగుల – త ; యట్లతా నరు
గుటయును – ద.

58 1. యత్తన్విం – అ.ఆ.ఊ.ద.మ.వ. 2. బాలోకించుచు – అ.ఆ ; బాలోకించి –
ఓ.న.ప.శ.ష ; బువిలోకించి – గ.

59 1. బుద్ధి – వ. 2. వలయు – ఆ.గ.వ.

61 1. లగు – స. పెక్కుప్రతులు. 2. పతులు – ఊ.వ. 3. నాపుర – ఇ.గ.

63 1. నన్మదితీరు – చ. 2. ద్రోచి – అ.ఒ.గ.చ.వ.శ ; ద్రావి – వ. 3. జాలు
దురు – అ.ఉ.ఊ.ఒ.ల.

64 క. కృతమెఱుఁగుదు రుపకార, వ్రతమున [1]వ ర్తింతు రెపుడు [2]వదలరు కరుణా
న్వితు లీ నరపతికి శుభ, ప్రతి[3]పాదకు లగుదు[4]రేమి భంగుల నైనన్.

65 వ. కావున.

66 క. సైరంధ్రి యిట్టు [1]లనుటకుఁ, గారణ[2]ము [3]దలంపనేమిగా నోపునొ యం
[4]చారసి బహుప్రకార వి,చారములకుఁ జొచ్చు టుడుగు సరసిజవదనా.

67 క. ఇది[1]యేమియైన నేమగు, [2]మది నా కీచింతయేల మన్నన యెల్లం
దుదిఁ జెఱుపక ప్రార్థనసే,యుదుఁగాకని నిశ్చయిం[3]చు టుచితమె నీకున్.

68 చ. అనిన సుదేష్ణ [1]యిట్ల[2]నియె నంతవునంతకు మద్గృహంబునం
దునికికి [3]సమ్మతించితి [4]నిజోచితవృ త్తిఁ [5]జరింపు నాదు నం
దనుల మదీయవల్లభు నుదా త్తమతిం బరికించికొమ్ము నీ
మన[6]మున [7]కెట్టు లూఱట సమ స్తము [8]నట్టుల చేసెదం దగన్.

69 క. అని యూఱడిల్లఁ బలికిన, విని [1]తొల్లిటియట్ల [2]యుచితవృ త్తి ద్రుపద నం
దన యుండె నట్టియెడ ని,ట్లని [3]మ్రోసిరి [4]జనులు పురము[5]నందును భూమిన్.

---

64 1. వర్థిలుదు – అ; వ ర్తిలుదు – ఆ.ఇ.ఊ ఏ.డ.వ.శ.ష ; వదలక – ఉ.ఓ.న. 2. వరగుణ – ఓ.వ.స. 3. పాలకు – ఇ.ఒ.ఓ.గ.డ.ప.వ. 4. రెన్ని – అ.ఒ. డ.ద.ల.వీ.స ; రెల్ల – వ.

66 1. లగుటకు – ల. 2. ములుదలప – అ.వ ; మిదియేమి – వ.స. 3. మ (ఱే) రేమియైనదా – వ.స. 4. చారయ – వ.

67 1. యేమైనను – వ. 2. మదిలో నొకింత (కింజేల) – ఇ.త.వ.స ; మదిలో నాచింత – వ ; మదినాకీవంత – ఆ.ఏ.ఒ.ట.డ.వ 3. చుడుచితము – ఊ.ఒ.వ ; పుడుచితము – ఇ.గ ; చుముచితము – ల.

68 1. యిట్టులను – ఇ.ఎ.ద. 2. సమయంబగు – ఓ. 3. సంతసిం – ఇ ఒ. 4. యధో–శ. 5. జరించు – ఊ.వ. 6. మెటులూరడిల్లును సమ స్త – ఏ.ట. 7. నెట్లుదోచును – అ ; కోర్కికిందగ – న. 8. చేకురునట్లు జేసెదన్ – న.

69 1. యెప్పటి – వ. 2. చి త్త – న. 3. మ్రోసెను – వ. 4. జనము – వ. 5. లందుల – ఆ.ఒ ; లందును – వ.

70 చ. విరటు మఱంది కీచకుఁడు విక్రమ దుర్దముఁ డన్యసైన్య భీ
కర మహనీయమూ_ర్తి బల[1]గర్వ [2]సముద్ధత[3]చిత్తుఁ డెందు నె
వ్వరు సరిలేరు వీని కన [4]వాలిన దండి మగండు సూడ న
చ్చెరు వగు చావు చచ్చె [5]నటుసేసిన వారట యెట్టి వీరులో.

71 తే. సింహబలుఁడు గంధర్వులచేత నొక్క, సతికిఁగా [1]నిట్లు ఘోరంపుఁ జావు
చచ్చె
నకట రి_త్తకు రి_త్తమత్స్యావనీశు, లావు గోల్పోయె సూతకులంబు [2]పొలిసె.

72 వ. ఇవ్విధంబునం బ్రవర్_తిల్లు జనవాదంబు గ్రమక్రమంబున సమ_స్తదేశంబుల నెరసి చెల్లుచుండె [1]నట్టియెడ.

-: దుర్యోధనుని వేగులవారు పాండవుల వెదకి కానక వచ్చుట :-

సం. 4-24-5

73 ఉ. [1]పాతకియై సుయోధనుఁడు పాండు [2]తనూజులు [3]సల్పుచున్న య
జ్ఞాత [4]విధి [5]వ్రతంబు కలుషంబుగఁ జేయఁ దలంచి [6]పంచిన
భూతల మెల్లఁ జూచి మును వోయెడు నప్పుడు [7]చెప్పుకొన్న సం
కేతపుఁ జోటఁ [8]గూడఁ బడి ఖేదముఁ బొందుచుఁ [9]జారు లందఱున్.

74 వ. [1]మగుడి వచ్చి హ_స్తి[2]పురంబు [3]చొ_త్తెంచి.

---

70 1. వర్గ – వ. 2. సమున్నత – ఓ. 3. వృత్తు – ట. 4. వ్రాలిన – ఆ.ఎ.ఓ.వీ.ష.స ; వచ్చిన – బ.వ.శ. 5. నిటు – పెక్కు-ప్రతులు.

71 నతి – పెక్కు-ప్రతులు. 2. వొలిచె – ఊ.డ.వ.వీ.శ.ష.

72 1. నట్టి సమయంబున – పెక్కు ప్రతులు.

73 1. పాతకియా – అ ; పాతకుడై – వ. 2. కుమారు – ఆ. 3. సేయు – ఊ.ఒ. 4. కృత – ఆ.ఏ.ట.డ.వ ; మహా – ఇ.గ ; దృఢ – ఓ.ద.వ. 5. వ్రజంబు – వ. 6. వచ్చినన్ – చ. 7. సెప్పి-వీ ; చె (జె) ప్పి – ఉ.డ.ద. 8. గూడుకొని – ఒ.వ. 9. వార – అ.ఏ.శ.ష.

74 1. మగుడ – అ.ఏ.గ.త.న.ల. 2. నాపురంబు – చ ; నగరంబు – డ. 3. సొత్తెంచి – ఉ.ఊ.ద.వి.శ ; సొచ్చి – మ.

75 సీ. వరుసనేనుంగులు గురిసిన[1]దాన ధారావలి దగు కలయంపి గాఁగ
రాజులసందడి [2]రాసిన [3]తొడవులు [4]మురిసి రాలిన పొడి మ్రుగ్గుగాఁగఁ
గాంతల సంకుల గతిఁ ద్రెస్సి తొరఁగిన హారముల్ పుష్పోపహారములుగ
నేమేమ యని [5]యోలినెత్తిన పరదేశి దొరల పావడములు [6]తోరణముగ

తే. సహజమైన యలంకార మహిమ నతిశ,యిల్లి మహనీయ వైభవ మెసక మెసఁగ
వఱలు [7]నరపతి మందిర ద్వారభూమి, సేరనరిగి [8]యూవేగుల వారు ప్రీతి.

76 వ. సముచితంబుగాఁ బ్రవేశించి.

77 తే. ద్రోణ గాంగేయ[1]భానుమత్సూను కృప సు, శర్మ[2]దుశ్శాసనులు సర్వ సైన్య పతులు
వార్య[3]జనములఁ [4]గొలువ మహోర్వకాంచ, నోన్నతాసన[5]మునఁగొలు వున్న వాని.

78 స్రగ్ధర. మౌళిస్రక్సంగ రంగ న్మధుకరపటలీ మానసా [1]కృష్టి విద్యా
శాలి స్ఫారాబ్జరేఖాంజలి పుట ఘటనాచారు [2]ఫాలస్థల జ్ఞా
పాలక్ష్మేణీ విశా లాంబక కుముదవనీ బాంధవాయత్తచంద్ర
శ్రీ లీలాగాధ కాంతి స్మిత[3]వదనరుచి స్ఫీతు నాగేంద్ర కేతున్.

79 వ. [1]కని జయజయశబ్ద [2]పూర్వంబుగా సాష్టాంగ దండ ప్రణామంబు [3]సేసి.

---

75 1. మదధారలవనికి – ఓ.వ. 2. రాచిక – అ.ష ; రాలిన – వ. 3. భూషణంబులను రాలిన – ఓ.శ. 4. మొరసి – ఊ ; నొరసి – ఏ. 5. యొగి – వి.శ.ష.స. 6. తోరణలుగ – అ.ఊ.మ. 7. రారాజు – శ. 8. యవ్వేగు – డ.ద.

77 1. భానుజద్రౌణి – గ. 2. గురుసుత శకుని దుశ్శాసనులును – ఉ.ఐ.ప.వ.వీ.శ.ష.స. 3. జనులును – ఇ.ఊ.ఎ.ఏ.ఓ.గ.వ. 4. గొల్వ – అ.ఎ.ఓ.టు. 5. మందు గొల్వున్న – అ.

78 1. కృష్ట – పెక్కు ప్రతులు. 2. భాలాస్థ లక్ష్మా – ఒ. ఫాలస్థలక్ష్మీ – ద. 3. రుచిరవచః – అ.

79 1. కాంచి యిట్లని విన్నవించిరి – ద. 2. పూర్వకంబుగా – పెక్కు ప్రతులు. 3. బులాచరించి – వీ.శ.ష ; బాచరించి – ఎ.ప.

80 క. [1]మొగిచిన చేతులు [2]ముందల, [3]నిగిడించి నితాంత వినయ [4]నిరతిం జారుల్
తగ విన్నవించి రిట్లని, జగతీశ్వరునకు నిజ [5]ప్రచారం బెల్లన్.

81 క. దేవర [1]యానతిఁ బాండవు, లేవురు [2]ద్రౌపదియు నున్న యెడ యే మరయం
గావెడలి వారు సనిన మ, హా[3]విపినంబులకుఁ దొలుత నరిగితిమి వెసన్.

82 వ. [1]అందు.

83 ఆ. [1]పరగు పొదరు పొదరు పల్లంబు పల్లంబు, భ్రూను భ్రూను దుర్గమంపుఁ జోటు
[2]దుర్గమంపుఁ జోటు దొన దొన గుహ గుహ, యాదిగాఁగనెందు నరసియరసి.

84 వ. ఒక్క [1]యెడ [2]నరదంబు లరిగిన చొప్పు గాంచి [3]దాని వెంబడిం జని చని.

85 క. కేవలసూతుల [1]తోడన, పోవుట గని [2]వానిఁ[3]జేరఁ బోవక [4]యవి యిం
కే[5]వంకఁ [6]బోవునొకో యను, [7]భావనఁబోయితిమి [8]వాని [9]పజ్జన యేమున్

86 వ. [1]అవియును ద్వారకా నగరంబున కరిగిన.

---

80 1. మొగిడిచి — ఆ.చ.డ ; మొగిడిన — అ.ఊ.ఎ.ఏ.ఒ.వ. 2. ముందట — పెక్కు ప్రతులు. 3 నిగుడించి — పెక్కుప్రతులు. 4. నియతిన్ — అ.వ ; నిభృతులు— గ.వ ; నిరతులు — ఇ ; నిత్యల్ — వ. 5. ప్రచారములెల్లన్ — వ.

81 1. యానంబాండవ — ఓ. 2. ద్రోవది — వ. 3. విపినమునకు — ఆ ; విపినంబునకు — అ.ఉ.త.ల.స.

82 1. అందును — ఆ.ఐ.చ.డ. కొన్నిప్రతులతో ఈ వచనము లేదు.

83 1. పరఁగఁబో — ఇ.ల.వీ.శ.ష.స ; పరగి — ఆ.ఊ.త.ద.వ ; పదరి — ఐ ; పరచి — ఒ.వ. 2. వనము వనము గిరులు దొన — శ.

84 1. దెస — ప. 2. రథంబు — ఏ.ప.ల. వాని — పెక్కు ప్రతులు.

85 1. తోడనె — అ ; తోడను — ఓ. 2. వారి — అ.ఆ.ఊ.ఏ.వ. 3. జూచి — చ ; పజ్జ — ఐ ; గదియ — ద ; జూడ — వ. 4. యివి — ఆ.ఏ ; మరి — అ ; యిక — ఊ. 5. వెంట — వ. బోవునోయను — పెక్కు ప్రతులు. 7. భావము — వ. 8. దాని — అ.ద. 9. పజ్జనె — అ.

86 1. అదియును — ఏ.ఓ.ద.

87 క. [1]అందుల నుండుదు రను [2]నా,సం దెల్లముగాఁగఁ బెక్కు చందంబుల[3]ము
[4]ట్టం [5]దిరిగి [6]తడవి కుంతీ, నందనులం గాన[7]లేక నానా భంగిన్.

88 వ. [1]విచ్చి [2]పోయి సమస్త దేశంబులుం గలయం గ్రుమ్మరి కొండొకయు
ను పేక్షలేక [3]వెరవుతోడిదకాఁ బరికించుచు బయలను నాలస్యంబు దక్కి
యోలంబునట్లు శోధించుచుఁ [4]గీడయిన నుదాసీనత యుడిగి మేలి చందం
బునం భావించుచు వివిధ ప్రకారంబు లయిన బహు ప్రదేశంబు[5]లు రోసి
కాంతేయులం గానక సంకేత స్థలంబునం [6]గూడికొని మా వర్తించిన
తెఱంగు దేవరకు నెఱింగించి యట దివ్యచిత్తంబున నవధరించిన భంగి
సేయువారమై [7]చనుదెంచితిమి మాకుం జూడఁ బాండవులు పొడ [8]వడంగి
లేకపోయిరి[9]గాని యీ లోకంబున నునికి గలిగిన నగపడకుండ [10]నేర రిది
యిక్కార్యంబు నున్నరూపు మటియొక్క విశేషంబునం బ్రియం బంది
వచ్చితిమి చిత్తగింపుము.

89 సీ. మత్స్యదేశాధీశు మఱఁదిఁ గీచకునిఁ బుణ్యోజ్జ్వలాకృతి యగు నొక్క వనిత
కతమున [1]నడుచేయి గంధర్వ లతిరహస్య [2]ప్రకారంబునఁ జంపి [3]రదియు
[4]నక్కజం బాయుధ[5]వ్యవహార మేమియులేదు శిరంబు [6]కాఁ లైలు డొక్క
లోనికిఁ జొరఁద్రోచి పినుంగు ముద్దగాఁ జేసివై చిరి దుష్టచిత్తులైన

తే. యతని తమ్ముల [7]నొక్కరినైనఁ దప్పి,పోవనీక యారాత్రియ పొదివి చిత్ర
నిహతిఁ దెగఁజూచి యనిరూపణీయ [8]దుర్ని,వారవృత్తిమై నరిగిరి కౌరవేంద్ర.

---

87 1. అందుండుదురోయను–ట.వ.శ. 2. నా సందేహాను తోడ–ఆ.డ ; నా సందేహాము గాక – వ. 3. నేమం – అ.ఆ.డ ; మేమేం – ఉ.ఊ.ఏ.ఓ. 4. మందిరిగి – అ.ఆ.ఊ.ఏ.ఒ.ట.డ. 5. దివిరి – వ ; తిరిగి – ద. 6. తిరిగి – ద.వ. 7. కేము – వ.

88 1. వచ్చి - ఉ.ఊ.ఎ.గ.ద.వ. 2. చని – అ.శ.ష. 3. పరపు – పెక్కు ప్రతులు ; పరువు – గ.చ.మ.స. 4. గీడును - పెక్కు ప్రతులు. 5. లరసి – పెక్కు ప్రతులు. 6. గూడుకొని – పెక్కు ప్రతులు. 7. యరుగు – అ.న ; యేతెంచి – ద. 8. వణంగి పోయిరి – ఊ.ఏ.త.వ ; వణంగిరి – అ.వ. 9. గాక - గ. 10. నేరరని తోఁచెడినిదికా – శ.ష.

89 1. నడిచేయి – ఆ ; నడి (డు) చేయు - అ.ఎ.ఓ.చ.ద. 2. ప్రయోగము - ఆ ; ప్రయోగంబున - ఒ.వ ; ప్రచారం – ల. 3. రనియు – వ. 4. నక్కజమా – ఇ.గ.త.వ. 5. వ్యాపార – ఆ.ఓ.ల.స. 6. గాల్గెలు – వి.శ.ష ; గాల్చేయు – గ. 7. నొక్కని – పెక్కు ప్రతులు. 8. దుర్వికార - అ.గ.వ.

90 వ. విరాటుం[1]డు పగతుండు గావునఁ దదీయవ్యసనం బెటిగింపవలయు నని విన్న
వించితి మది యట్లుండెఁ బాండవుల నన్వేషించు [2]పని యిటమీఁదం జిత్త
గించు [3]తెఱం గాన[4]తిచ్చునది యనిన విని యట్ల చేయుదముగాక యని
వారలఁ బోవం బనిచి [5]కొంతసేపు చింతాక్రాంతు[6]డై యమ్మహీకాంతుండు
మంత్రులం జూచి యిట్లనియె.

91 తే. సమయ సముచిత[1]కృత్యంబు చక్కఁ జేసి, పాండవులు రాజ్యమున కాసపడక
[2]మున్న
యరసి [3]యెఱిఁగి యరణ్యంబు నందుఁ దొంటి, యట్ల [4]యిడుములఁ గుడువఁ
బో [5]నడుపవలయు.

92 క. ఎఱుఁగుట దుర్ఘట మెవ్విధి, నెఱుఁగంగా వచ్చు [1]మీర లెల్లను [2]మిమీ
[3]యెఱిఁగిన [4]చందంబున నా, కెఱిఁగింపుఁడు వారి [5]వెదకి [6]యెఱుఁగు
తెఱంగుల్.

93 వ. [1]అనిన రాధేయుం డిట్లనియె.

94 ఆ. వివిధ [1]దుర్నిరూప [2]వేషముల్ గైకొని, నిఖిల [3]దిశలయందు నిపుణవృత్తి
[4]నెఱుఁగునట్లుగా ననేకు[5]లఁబుచ్చిన, నెల్లి నేటిలోన [6]నెఱుఁగఁబడరె.

---

90 1. డును – పెక్కు ప్రతులు. 2. తెరంగిట – ఉ.ఐ. 3. విధంబా – ఉ.ఐ.
4. తీవలయు – ద. 5. కొండొక – శ.ష.స. 6. డై మహీ – పెక్కు ప్రతులు.

91 1. కృత్యముల్ – న.వ. 2. మున్నె – అ.వ. 3. యరిగి – ఐ.గ.చ.ట.ల.
4. యిడుముల – ఐ.ఓ.ద.ప.ల; యిడుములు – ఎ.ప; యిడుమల – వ.
5. నడవ – ఓ; నడుప – ద.ల.

92 1. వారి నేర్పడగామి – అ. 2. మీతో – వ. 3 తెర (ఱ) గైనచంద
మున మా – వ. 4. చందంబులు – ద.ల.శ.ష; చందంబును – ఐ. 5. వెదక (కి)
నెఱుఁగు – ఒ.ల.శ. 6. యెరిగెడి (డు) తెరగుల్ – ఉ.ఊ.ఎ.ఐ.గ.ద.

93 1. అనినవిని – పెక్కు ప్రతులు.

94 1. దుర్నిరూప్య – వి.శ. 2. వేషులై యలరుచు నఖిల – ట. 3. దేశములను – ఓ.
4. నేఁగునట్లుగా – స. పెక్కు ప్రతులు. 5. లం బుచ్చిన – ఓ; లబంచిన – గ.ల.
6. నెఱుకపడరె – స. పెక్కు ప్రతులు

95 క. అను పలుకులు విని దుశ్శా,సనుఁడేమియు సరకుగొనక [1]సమదవిలాసా
[2]ననుఁడై నిజాగ్ర[3]జన్ముని, గనుఁగొని యిట్లని యె గాఢ గర్వ స్ఫూర్తిన్.

96 చ. వలవదురోయఁ [1]బాండవుల వారొక [2]యూఁటు లేని [3]త్రిమ్మిటఁ
బల మజీ వన్య[4]సత్వములపాల్పడి [5]చచ్చినచోటఁ బూరియు
న్మ్మలవదె యింత[6]కిం కిట మనో[7]ముద మస్ఖలితంబు [8]గాఁగ వి
చ్చలవిడి రాజ్యలక్ష్మిఁ దగు చందము[9]నం గొని[10]యాడు మున్నతిన్.

97 వ. అనిన [1]విని [2]దరహసిత[3]వదనుండగుచుఁ [4]గుంభసంభవుం డిట్లని యె.

98 ఉ. [1]ఛాత్రసమగ్రు లార్యసుత గౌరవదీప్తులు [2]వర్ణనీయ సౌ
భ్రాత్రు లుదాత్త [3]దైవబలభవ్యులు దివ్యసమానులాప్తు లా
పుత్రు[4]లు వారి నాపదలు [5]వొందునె [6]యోపిన నింక[7]నైన నీ
ధాత్రిఁ [8]గడంగి యూరయు విధంబులు సెప్పుడు నేర్పు లేర్పడన్.

—: *భీష్ముఁడు దుర్యోధనునితో ధర్మరాజు సుగుణంబులఁ జెప్పుట* :—

సం. 4—27—1.

99 వ. అనిన నాతని మాట [1]లాదరించి భీష్ముం డిట్లని యె.

---

95 1. సమ్మదలీలా — ఏ.ఓ.టు.ప.వ.శ.ష.స ; సమదవికాసా - వీ.స. 2. సనుడై - ద.వ. 3. జన్మగనుగొని — ఎ.ఓ.చ.టు.ద.ప.ల.

96 1. బాండవులు — టు.వ. 2. యుంకువ - ఐ.శ.ష ; యూఁకువ — ఆ.ఎ.ఏ.ఓ.టు. ద.ల.స ; యిక్కువ — వీ.స ; యింకువ — వ ; యుడ్కువ — స. 3. పిమ్మటన్ - ఏ.ప.స. 4. మూలముల - అ.వ. 5. వచ్చిన - ఏ.ల. 6. కక్కట — ఓ ; కింకట — ల. 7. మద - ఎ ; ముదముం బలితంబు — వ ; రథముల్ — త. 8. గాక - ఓ.త. 9. గైకొని — అ.వ. 10. యేలు — అ.ఆ.ఊ.చ.ద.స.

97 1. విని - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2 దరస్మిత — ఎ.ఒ.ల. 3. ముఖుండ గుచు — గ. 4. ద్రోణుం డిట్లనియె — ఆ.చ.డ.

98 1. ఉత్తర్ణ — ఐ.వ. 2. మాననీయ — ద. 3. దేవ — ల.శ.ష. 4. లనేలయా - ఆ.చ. 5. పొందెడి — ఆ. 6. యెందును — వ.స. 7. నేని — ఆ.చ.డ. 8. గణంగి—త.వ.శ ; నడంగి — వ.

99 1. లాకర్ణించి — ఏ.టు.

100 ఉ. [1]నల్లవొ నిక్క[2]మాడె నృపనందను[3]ముందట ద్రోణుఁ [4]డొక్కఁడుం
దెల్లము [5]వారు [6]బాహుబల [7]ధీబల [8]దై వబలంబు[9]లొప్ప వ
ర్తిల్లుదు రమ్మహాత్ముల కరిష్టము [10]లేమిట [11]నెందునేల పా
టిల్లెడు వారిఁ [12]గాన్పను గడింది తదీయ మహానుభావతన్.

101 క. [1]వారలును వీరలును నా,కారయఁగా నొక్కరూప యైనను గార్యం
బీ రెటిఁగింపవలయునని, కౌరవపతి నన్ను నడిగెఁ[2]గాన [3]యితనికిన్.

102 క. కలరూ పెటిఁగింపంగా, వలయుం జెప్పెద మదీయ వచనములు హితం
[1]బులు గాఁగ [2]నిశ్చయ [3]స్థితిఁ, దలఁచి [4]యనుష్ఠింప బుద్ధి [5]దలకొనునేనిన్.

103 సీ. బ్రాహ్మణభక్తియుఁ బరహిత[1]శక్తియు నిర్మల [2]మతియును [3]నీతి [4]రతియు
సత్యభాషణమును సాధుపోషణమును జిరవితరణమును [5]సేవ్యగుణము
సన్మార్గరతియు [6]నున్మత్తశిక్షయు నంచితోదయముఁ గృపాతిశయము
బంధు సంప్రీతియు భవ్య విభూతియు [7]శాస్త్రోపగమము నస్ఖలితదమము
తే. సజ్జన స్తవనీయ సౌజన్యములును, ధర్మసంచిత బహు ధన ధాన్యములును
గలుగు నఖీణ పుణ్యదోహలుఁడు ధర్మ, సూనుఁ డున్న [8]దేశంబున మాన
వులకు.

---

100 1. అల్లన – ట. 2. మాడితివియందర – ట. 3 ముందర – ఆ.చ.డ. 4. డెంత యున్ – ఐ. 5. దారు – ఊ ; గాగ – వ. 6. దైవ – వ. 7. దీప్తులు – పెక్కుప్రతులు ; దర్పిత–ఐ ; దేవబలంబులు నొప్పగా బ్రవర్తిల్లు–న. 8. బాహు–వ. 9. రూపు – వ. 10. నేమిటఁజెందు – ల. 11. నొందుగాగవా – చ. 12. గాంచుట – స. పెక్కుప్రతులు ; గాన్పను – ఐ.వ ; గానను – ద.న.

101 1. వారలు వీరలుదగ – ఎ.న ; వారలువీరలు విను – ఏ.ట ; వారునువీరును వాకును – వ. 2. గాననితనికిన్ – ఐ.వీ.ష. 3. యతనికిన్ – అ.ఉ.ట.వ.

102 1. బులుగాదాత్పర్య – న. 2. నిశ్చల – ఏ.ట.వ. 3. ముగమది – అ.ఆ. ఊ.చ ; యములు మది – వ. 4. యనుష్ఠించు – ఉ.ద.వ ; యనుష్ఠింపు – ట. 5. తార్కొను – వ.స ; తార్కొనె – న.

103 1. యుక్తియు – ఎ.ట.త.ల.స ; రక్తియు – ప. 2. శ్రద్ధ – ఆ.చ. 3. నిరతి–వ; నిత్య – వ. 4. మతియు – త ; ధృతియు – వ. 5. శ్రేష్ఠ – వ ; శీల – వ. 6. నున్మద – ల. 7. శాస్త్రానుగమ – ఏ.ట.వీ.శ ; శాస్త్రాభి – ఉ.ఐ ; శాస్త్రాధి – ఊ.ష.స ; శాస్త్రావ – వ ; శాస్త్రాగమ – ప.వ. 8. దేశంబుల – అ.ఏ.వ.శ.

104 క. మఱియును నొక్క విశేషం, బెఱిఁగించెద నతని యున్న యెడ గోధనముల్
మెఱుఁగెక్కి పాఁడి[1]నేమిం, గొఱఁతవడక యుండఁ జేఁపి కురియుచు
నుండున్.

105 వ. కావున నిట్టి దేశం బిప్పు డెయ్యది యగు నందుఁ గుంతీ [1]తన యుల [2]నరయం
బనుపవలయు ననినఁ గృపాచార్యుం డిట్లనియె.

106 క. అరయఁగ నయ్యెడు తెఱఁగుల, నరయుట కార్యంబు వారి నాలస్యము లే
[1]కరయునది పెక్కు భంగుల, నరసినఁ దోఁచెదరుగాక యది యట్లుండెన్.

107 ఉ. వారలు [1]పూనినట్ల వనవాసము సల్పిరి [2]వీరు వేచి త
మ్మారయఁగా బయల్పడని యట్లుగ [3]నుండెడు వత్సరంబునుం
జేరువ [4]చేరువల్ [5]గడచెఁ [6]జిత్తములుం గలుషంబు లమ్మహా
వీరుల కీ నృపాలునెడ [7]వీరికి నూరక యున్క [8]గర్జమే.

108 క. [1]అలుచై నను [2]బగతుని దెసఁ, దలఁపు గలుగవలయు[3]ననిన దరోఁ్పజ్జ్వల [4]దో
ర్బలు లగు కౌంతేయుల మన, మెలమి కలిమి[5]నచ్చి యిట్టు [6]లేమఱి నగునే.

---

104 1. నేమిటఁ – వ.వీ.స ; నేమియు – పెక్కు ప్రతులు ; యేమియు – ఇ.వ.

105 1. నందనుల – పెక్కుప్రతులు. 2. నరయవలయు – త.ద.వ

106 1. కరయవలె – అ ; కయనగు – ద.

107 1. బల్క – ఆ.ఇ.ట ; పల్క – ఊ.ఏ.ఒ.వ. 2. వెరులేచి – ద.వ.స ; వీరునేచి–ల. 3. నుండెడి – ఇ.వ ; నుండిరి – ద.స. 4. చేరువై – ఇ.చ.ద ; చేరువన్ – ల.శ. 5. నడచె – ల. 6. చిత్తములం – అ.గ.ద.ల. 7. వీరలకూరకె – అ ; వీరలకూరక – ద. 8. యుక్తమే – వ.

108 1. అలసైనను – అ.ఉ ; అలుసైనను – త.ల. 2. పగతుర – వ.శ. 3. నింక తప్పకదరోఁ్ప – ఐ ; ననికి, నెపుడు – వ. 4. దుర్బలులగు – ఏ.ట. 5. నొంచి – ఏ.ట. 6. లెరుగందగునే – ఏ.ట.

109 చ. మన బలమెంత [1]యంతయు సమగ్ర [2]సముద్యమ [3]దుర్దమంబుగా
[4]మును మును [5]గూర్చి తోడుపడు మూఁకలకుం [6]దగుమైఁ గ్రమ క్రమం
బున నెఱిఁగించి రాఁబనిచి భూరి సముజ్జ్వల [7]సైన్య జృంభణం
బున [8]నెరవొంది యున్కి కురు భూపతి [9]కిప్పటికార్య మారయన్.

110 ఆ. పాండురాజ సుతులు బాసమై నడవడి, గడచి కయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్వ
కున్న [1]యట్టులైన [2]నన్నరనాథు[3]తో, సంధిసేయు [4]టొప్పు సముచి[5]తముగ.

111 క. [1]ఏచి [2]చలంబున [3]నొంటికిఁ, జూచిన నప్పటికి మనకుఁ [4]జూడం గార్యం
బే చందంబునఁ [5]దెఱఁగగు, నా[6]చాలుట కొర్వవలయు నది యట్లుండెన్.

112 క. వార[1]లు [2]లేరట పో పెఱ, వారలఁ దగు భంగి మన[3]కు వశ్యులఁ జేయఁ
భూరి బలయుతుల మగుటయు, కారణ [4]మను టనుమతంబు[5]గాదే [6]మనకున్

113 తే. ఇవ్విధంబునఁ దమ తమ [1]యెఱుఁగు తెఱఁగు లందఱును జెప్ప విని కురు
నందనుండు
[2]దగ విచారించి కార్యంబు [3]తెగువగాంచి యెలమివారలఁ గనుఁగొని
యిట్టులనియె.

---

109 1. యున్ వెస – ద. 2. సముద్భట – అ. 3. దుర్గమంబుగా – ఐ.వ. 4. మును పడ – వ.శ. 5. గూడి –ట. 6. తగువై – ల. 7. తావి – వ. 8. వెరగొ(వొ)ంది ఎ.స; నెరవంది – వ; నెఱివొంది – ష.స. 9. కిందగు – అ.ఆ.ఊ.

110 1. యెట్లయైన – ఎ; మున్నెరింగి – ల. 2. నక్కురు – ట. 3. తోడుత–ట. 4. డిపుడు – ఊ.చ.డ.వ; డపుడు – ఎ.ఓ.ద.వ. 5. తంబు – ఆ.చ వ.

111 1. ఏచిన చలమున బోరఁగఁజూచిన – ల.స. 2. బలంబున, బలంబుల, బలమున –వ. 3. నోడకు – చ; సంధికి – ఇ; నేఁటికిఁ–స. 4. జొప్పడు – ఊ.వ. 5. దొర గును – ఓ. 6. చాటున – వ; చందమునొప్ప – ఆ; చాలమి – ట.

112 1. లతెరగగు – ట; లతెరగట – ఏ. 2. వేఱఁట– వ.వీ.ష.స. 3. కవశ్యుల– ఆ.ఇ.ఊ.చ.ట.వ. 4. మగు (ను) డను – ఐ.ల; మిదియుచితభంగి – ద; మను టయు – వ; మునునను – ట.వ. 5. దెస – వ. 6. మీకున్ – పెక్కు ప్రతులు.

113 1. యెరుక లెల్లనందరును – ఇ; యెరుగువిధము– వ. 2. తరి –వ. 3. తెరగు–వ; తలపు – వ

114 ఆ. సింహబలుఁడు భీమసేనుండు శల్యుండు, హలధరుఁడు సమాన[1]బలమువార
[2]లొండొరులను గెలుచు నుత్సాహమునుగల, [3]రుద్ధతులును బాహు యుద్ధ
పరులు.

115 క. ఈ నలువుర భుజశక్తుల, తో[1]నె నయఁగఁజాలునట్టి దోర్బల మెందుం
గానము కావున వీరల, లోనన యొండొరుల [2]కని గెలుపు [3]సమకూరున్.

116 ఉ. తక్కినవార లాతనికి దవ్వుల చోటులవారు వాయుజుం
డొక్కఁడ [1]యింక సింహబలు నుద్ధతి [2]మాన్చిన మాన్చువాఁ డతం
డక్కఁడ నిల్చెఁ గావలయు నా సతి [3]ద్రౌపది గాఁగ [4]నోపు [5]వే
ఱొక్కరుఁ డాజిఁ గీచకుల [6]నోర్వఁగఁ జాలమి మీ రెఱుంగరే.

117 క. [1]గంధర్వులను నెపంబున, నంధ తమసగూఢవృత్తి ననిలసుతుఁడు గ
ర్వాంధమతియైన సూతు స,బాంధవముగఁ జంపెఁగాక పరులకు వశమే.

118 వ. పితామహుం డుపదేశించిన [1]లక్షణంబు లద్దేశంబునం గలిగి యుండునని
విందుము పాండవులు ప్రచ్ఛన్న [2]వేషంబునవిరటు [3]ప్రోల వసియించినవారు
గావలయు నతండును బ్రతిభటుం డయి [4]భంగించుచుండుం గావున నతని
పయి నెత్తిపోయి తదీయ గోధనంబుల గ్రహించిన ధర్మతనయుండును
దమ్ములు నడ్డపడం బఱతెంతు రయ్యవసరంబున మనము సమయ భంగంబు
చెప్పి వారలం గ్రమ్మఱఁ బండ్రెండు వత్సరంబులు వనవాసంబు సలుపం
బుత్త మ్మైన నప్రతిహతంబుగాఁ జతురంత భూచక్రం బాక్రమించి కీర్త

---

114 1. బలులు – ఏ.ఓ ; బలుల – ద. 2. వొండొరువుల – పెక్కు ప్రతులు ; వారి నొకరు గెల్చువారె నుత్సాహులు నుద్ధతులు బాహుయుద్ధపరులు – ఆ.చ ; వార లొండొరు గెల్చువారలుత్సాహులునుద్ధ – వ. 3. రుద్ధతులు భుజాసమిద్ధబలులు – స.

115 1. నెన్నగజాలు – పెక్కు ప్రతులు. 2. ననిగెలుపు – పెక్కు ప్రతులు. 3. సమకూడున్ – వ.

116 1. గింక – వ. 2. గూల్చినగూల్చు – ట. 3. ద్రోవది – వ. 4. నొప్పు – ఓ. 5. నొండొ – వ. 6. నోర్వమి – ఏ.త.ల.

117 1. గంధర్వుడను - ద.ష.

118 1. చందంబుల లక్షణంబు – ఆ.చ. 2. వేషులై – ఒ.వీ.శ.ష ; వేషమున – ఊ. 3. ప్రోల – ఓ ; పాల – ఎ.ఐ.చ.ద ; పురంబున – వ. 4. భంజించు – ఊ.వ.

నీయులమై [5]వర్తిల్లుదుము కుంతీ నందను లందులేక తక్కిన మత్స్యపతి సమస్త వస్తువులును జూఁడగొంద మదియును లాభంబ యెల్లభంగుల నిప్పటి కిదియె కార్యంబు మీకు నందఱకుం జూడఁబోలునేని దీని కనురూపం బగు నుద్యోగంబు సేయుం డనినఁ ద్రిగర్తాధీశ్వరుం డగు సుశర్మ [6]తొలుతఁ గర్ణ దుశ్శాసనులతోఁ గొండొక [6]ప్రసంగించి [7]వారల యనుమతి నవనీపతితో నిట్లనియె.

119 క. కేకయ [1]సాల్వులు తోడుగ, నా కీచకుఁ డాజినన్ను [2]నపజితుఁ జేసెం
జా కుండ మున్న [3]యొకపరి, [4]నాకాతని[5]తోడ భండనము లేదయ్యెన్.

120 ఉ. భంగము[1]తోడ నున్న ననుఁ బంపు విరాటుని[2]మీఁద భూమికిం
జెంగట[3]సుండు నా దయిన జీతపు [4]టూళ్ళను సంతతంబు వా
నిం గడు గాసిసేయు నతనిం జెఱుపం దటి యయ్యె ముట్టి స
ప్తాంగముఁ జూఱ[5]దెచ్చెద నహంకృతి యెల్ల నడంచి [6]వచ్చెదన్.

121 ఆ. ఉద్ధవిడిన పసుల నూఁచముట్టుగఁ దెత్తు, నతఁడు వెనుకవచ్చి యడ్డపడిన
చోటఁ బాండురాజ [1]సూనుల [2]నరయుదు, నెల్ల భంగి దీని కేన తగుదు.

122 వ. అనవుడుఁ గర్ణుం డిట్లనియె.

123 క. బరవసముమైఁ ద్రిగర్తే,శ్వరుఁ డిట్లను టుచిత మింక జననాయకుఁ డె
ప్పరుసున నానతి [1]యిచ్చెను, దొర లేమని [2]రట్లచేయఁ దుదిఁ గార్యమగున్.

---

5. వర్తిల్లుదము — ఆ.ఎ.ఐ.వ. 6. విచారించి — ద. 7. వారి యనుమతి — పెక్కు ప్రతులు.

119 1. సాల్వురు — స. పెక్కు ప్రతులు. 2. నవజితు — వ; నపజితు — ఇ. నవమతి - ద. 3. యొకమరి — పెక్కు ప్రతులు. 4. నాకు నతని — పెక్కు ప్రతులు. 5. తోడి — పెక్కు ప్రతులు.

120 1. జేతునన్నిపుడు — ట. 2. భూమిమీఁదికిం — ల.శ.స. 3. నున్న నాదెసన — చ; నున్ననాదయిన - ఇ.ఊ.త. 4. టూళ్ళలు—ఓ.వ.వీ.శ.ష.స; టూళుల — చ. 5. బట్టెద — ఆ; వట్టెద — ఒ. 6. పుచ్చెదన్ — ల.

121 1. సుతులను — ఒ. 2. నరసెద — ఆ.

123 1. యిచ్చునో — అ.త.ద.ల; యిచ్చెనో — పెక్కు ప్రతులు. 2. దలతురట్ల (ట్లు) దుది — ఆ.త.

124 చ. అను నినసూనుమాట విని యందఱఁ గన్గొని పెద్దలెల్ల ని
న్ననుమతిసేయ సైన్యముల నన్నిటిఁ బన్నఁగఁ బంపు రెండుమై
ల నడత మీ త్రిగర్తుల బలంబుల ముందటఁ [1]బంచి వానిపో
యిన మఱునాఁడు పోదమని యెం గురునాథుఁడు దుస్ససేనుతోన్.

125 చ. అనుటయు [1]ఫాలభాగ [2]కలితాంజలియై యతఁ డట్ల చేయువాఁ
డ ననిన మేదినీశుఁడు దృఢం బగు నిశ్చయ మెల్లవారుఁ గై
కొనుటకుఁ గార్య [3]బోధమునకుం దగఁ [4]జుట్టుల నున్న వారలం
గనుఁగొని యాదరాధిక సగౌరవ [5]భావనతోడ నిట్లనున్.

126 ఉ. మున్ను సుశర్మ దాను బలముం [1]జని గోవులఁ [2]బట్టుఁ బట్టినఁ
వెన్నడి వచ్చు మత్స్య పృథివీపతి సేనల [3]నెల్లఁ గొంచు శా
ర్దూన్న తి[4]సూపువాఁడయి సముద్ధతి[5]మై నిట వేఱ కౌరవుల్
కొన్నిటిఁ బట్టుఁ గయ్యమునకుం బఱ తెంతురు పాండునందనుల్.

127 ఉ. కందువ నెప్పి యొక్కఁడఁ ద్రిగర్తులు [1]దాడికిఁ గూడువారు మీ
రందఱు [2]వేఱ యొక్కయెడ నాజికి సేనల [3]గూర్పఁ డెల్లవాఁ
[4]డుం దనవారిఁ [5]దోకొని [6]కడుఁ రభసంబునఁ [7]గూడి వార్తకుఁ
[8]ముందరపోయి గోధనము [9]ముట్టుకొనఁ వలయుఁ [10]మహోగ్రతన్.

---

124 1. బుచ్చి – పెక్కుప్రతులు.

125 1. భాల - ఏ.త.వ. 2. ఘటి – వ. 3. భార – ఆ.ఒ.వ.ష.స ; భాగ – అ. ఓ.చ. 4. చుట్టును – ఉ.చ.ల ; జుట్లను – స. 5. భావము – పెక్కుప్రతులు ; భాషల – స.

126 1. గొని – ద.ల.స. 2. జుట్టుముట్టినన్ – ఊ.ఓ ; బిట్టువట్టినన్ – న. 3. గొంచు వేగ – ద. 4. చూపదాగణగు – వ. 5. మైనడతేర – అ ; తోనిట – ఆ.వ.

127 1. దాడిగముట్టు – పెక్కు ప్రతులు. 2. గూడనొక్క – వ. 3. గూర్చునట్ల–చ; గూర్చుఁడెల్ల – డ.వ ; గూర్చియెల్ల – ట. 4. రుందగ – పెక్కు ప్రతులు. 5. దోడొక్కని – త.వ.వీ.శ.ష.స. 6. నిరూఢరయంబున – వ. 7. బోయి–శ ; బూని – ల. 8. ముంద (దు) గఁబోయి – వీ.స ; ముందటబోయి – త ; ముందర బోయి – ఊ.ద.ల ; ముందరవోయి – వ ; ముందుగఁగూడి - శ. 9. ముట్టి– వీ.ష. 10. మహోద్ధతిన్ – చ.

128 వ. అని చెప్పి వెండియు సుశర్మ్మం జూపి.

129 క. బహుళాష్టమి [1]నీతఁడు [2]స,న్నహనముతోఁ బసులఁ [3]బట్టు నవమిని మనగో
గ్రహ[4]ణ మని నిశ్చయించిన, నహికేతను పలుకులకు మహోగ్రోదమునన్.

130 వ. సమస్త పరిజనంబులును సముద్యుక్తులై రట్టి సమయంబున.

131 ఆ. పాండురాజసుతులుఁ బాంచాలియును దమ్మ్మ, నొరు లెఱుంగకుండఁ
[1]దిరుగవలయు
దుష్కరంపుఁజేఁడు [2]దుదిసేఁరఁ బాఱె నె,వ్వరును దీనిఁ [3]దలఁప [4]వలను [5]లేర.

—: సుశర్మ చరిత గోగ్రహణంబు చేయుట :—

సం. 4—29—27.

132 వ. సుశర్మ్మయు నేలినవాని పనిఁబూని జోడు పక్కెర కైదువు బిరుదు రవణంబు
మొదలైన సవరణంబులం జూడ నక్కజంబుగాఁ గూడి పరదేశం బాపోశ
నంబు గొనం దమకించు తన బలంబుల గజిబిజి యుడిపికొని గోగణంబుల
యగపా టూహించి జతనంబుతో నడచుచుండియు [1]వెస గుందక [2]వేగిరంపుఁ
బయనంబు లయ్యును ప్రజ[3]ల నోలాకుపడనీక యెత్తైదుచోట్లను విడిదలల
యందును లోనుగా నిస్సాణాదులైన యుద్భట చిహ్నంబులు ప్రకటింపక
[4]దాడిమెయిం జని వేగులవారివలన విరాటు తొట్టులున్న యెడ యెఱింగి
గ్రద్దనం గదుపులఁ గార్చిచ్చు చందంబునం బొదివి [5]వెలిచిన.

---

129 1. నినితడు - ఇ.ఒ.ల. 2. సన్నాహముతో — ఏ.ఒ.ఓ.ట.ల. 3. బట్టి — ఏ.ఓ.ల. 4. మనుచు — అ.

131 1. నుండ - ఆ.డ. 2. తుదిచేరచేరె — వ ; తుదిముట్టుటయును — ఆ.డ ; దుది ముట్టబారె — ద. 3. దలచువారు — శ.ష.స. 4. వెరవు — ఆ.ఊ.వ.స. 5. లేక — పెక్కుప్రతులు ; లేద — ఇ.ఉ.ఒ.వ ; లేదు — ల.స.

132 1. వేగునందాక — ఆ. 2. వేగంపు — ఎ.డ.ల. 3. లాకులతం — ఓ. 4. వాడి— ఉ.ట. 5. నిలిచిన — ల.వీ.ష ; వేచిన — అ.ఊ.ఎ.ద.వ ; తెరల్చిన — ఏ.ట.వ ; పేర్చిన — చ.

133 శా. కూడం బాటి సముద్ధతిం [1]గడఁగి [2]తద్గోపాలకుల్ మూఁక ల
ల్లాడం దాఁకి నిశాతసాయక పటు వ్యాపార ఘోరంబుగా
నీడం బోక పెనంగినం గని త్రిగర్తేశుండు చే వీచుడుం
గ్రీడా[3]ఘాత నిరూఢి నాశ్వికులు వారిం దున్మి తూఁటాడినన్.

134 వ. వారల[1]లోన.

135 చ. అసదుగఁదాఁకి మేనఁ దఱచై పొరి నెత్తురు గ్రమ్మ పోటులఁ
వస మఱి తూలుచుండియును వారని భీతిఁ బదంబులం గడుఁ
వెస [1]కలిమిం బురంబునకు వేగమె కొందఱు పాఱి మత్స్యనా
థు సభకు నేఁగి దీన దశతోఁ బ్రణమిల్లుచు నార్తనూర్తులై.

136 క. కారణ మెయ్యది యగు నొకో, వీరల దురవస్థ కనుచు [1]వెఱఁగందెడు నా
భూరమ[2]ణుఁడు [3]సభయును విన, నీరెలుఁగు దలంక [4]బల్క రిట్లని [5]గోపుల్.

137 చ. హయ రథ దంతి సంతతి నిరంతర దుర్దమలీలఁ బేర్చినే
ల యవిసి మూఁగిన ట్లగుబలంబులతోడఁ ద్రిగర్తు లెంతయుఁ
రయమున గోవులం [1]బొదివి రక్షకు లొక్కట [2]నార్చి తాఁకినఁ
భయదమహో[3]స్త్ర శస్త్ర పటుపాత [3]పరంపరఁ దున్మి [4]యుద్ధతిఁ.

138 క. గోవులకు వెనుక[1]యై వెసఁ, బోవుచునున్నారు కడవఁబోవక యుండం
బోవలయు నడ్డపడియెడు, దీవస[2]మెదఁ గలిగెనేని దేవర [3]కడకన్.

139 వ. అనిన విని విరాటుం [1]డదిరిపడి.

---

133 1. గణగి – త.వ. 2. యగ్గో – ఎ.ద ; యూగో – వ. 3. ఘోర – ట.

134 1. నవలోకించిన – ఏ.ట.

135 1. గదియం – వీ ; గలుగన్ – ల ; నటుతోట్రుపాటతర (?) –త ; మరియున్ –ద; కడిమిం – స.

136 1. వెగడందుచు – ఒ ; వెగడొందెడు – స. 2. ణుండును సభవిన – ఒ. 3. సభికులు – ఏ. 4. బలికిరిటగోపకులన్ – త. 5. గొల్లల్ – ఊ.వ.

137 1. బొదువ–ఎ.వ. 2. తాకియార్చి–అ. 3. రయంబున – చ. 4. రుద్ధతిన్–ట.వ.

138 1. యగుదెస – ఓ. 2. మెడగలుగునేని – ఉ.ఎ ; మే డ్తెఱయు గలుగు – స. 3. కరుణన్ – ట ; గణకన్ – వ ; గడకఁ – డ.

139 1, డుదరి – పెక్కు ప్రతులు.

140 శా. ఏమీ [1]నిక్కమె మున్నెఱుంగఁడె త్రిగర్తేశుండు మద్గోధన
స్తోమంబుం గొనిపోవు [2]తెంపునకు నుద్యోగించెనే మేలుమే
లామై తోడనె పోవుఁగా[3]క యని వీరాలాపముల్ వల్కి యు
ద్దామ క్రోధ శిఖాకలాప వికటోద్య ద్భ్రూకుటి స్ఫూర్తియై.

—: విరటుఁడు సుశర్మమీఁద యుద్ధము చేయఁబోవుట :—

సం. 4-30-8.

141 చ. సచివులఁ జూచి యిప్పుడ వెసఁ మన [1]మెయ్దుక [2]తక్కినం బళు
ప్రచయము తప్పిపోవుఁ [3]దుది భంగము నేఁగియు వచ్చుఁగాన మీ
రుచిత విధాన [4]సత్వరత [5]నుద్ధతయోధ[6]సమగ్రవాహినీ
ప్రచలిత భూమి భాగముగఁ [7]బన్నఁగఁ బంపుఁడు దండనాథులన్.

142 వ. అని నియోగించి.

143 శా. యాన [1]ప్రక్రమ సూచకంబు లగు తూర్యంబుల్ దిశాపాటన
ధ్వాన [2]స్థైర్యవిహార కల్పిత సముద్ర క్షోభముల్ గా ధరి
త్రీ నాథుండు [3]రణోచితోద్యమము సంధిల్లంగ శస్త్రాస్త్ర వ
ర్మ [4]నీతిక్రమ [5]చతురులం బనిచె నయ్యె [6]వారికిం గ్రక్కునన్.

144 ఉ. సారథిఁ జూచి నీవు రభసంబునఁ [1]బూన్పుము ఘోటకంబులం
[2]దేరఁ [3]దదీయ[4]వర్మము లతిస్ఫుట [5]బంధముఁగాఁగ బెట్టు నీ
వీరవచో విలాసములు విందుము [6]మున్ని దె వచ్చెఁ గయ్య మే
పారఁగఁ జూపు నీ [7]దగు నహంకృతికిం దగు ధైర్య మియ్యెడన్.

---

140 1. నిక్కము – ఏ.ఒ.ట.శ. 2. చొప్పు – ఆ ; పెంపు – ఏ.ట.వ ; టొప్పు – డ. 3. కనుచు – ఓ.

141 1. మేదక – ద.వ.వీ.ష ; మేగక – అ.ఊ.చ.త ; మెమ్మెయి – ఏ.ట. 2. బోవ కన్ – ట. 3. మది – ఓ. 4. తత్పరత – కొన్ని ప్రతులు. 5. నున్నసు యో–శ ; నుగ్రత – ఆ. 6. సమస్త – డ. 7. బంపుడు వేగమ – వ.

143 1. ప్రక్రియ – శ. 2. స్ఫార – ఉ.ఏ. 3. రణాంచి – ల ; రణోద్యమ క్రమము – వ. 4. నీత – ఎ.ఒ.ద.వ. 5. దతులం–పెక్కు ప్రతులు 6. వానికిన్–కొన్ని ప్రతులు.

144 1. బూన్పుము – వ. 2. దేరు – ఆ.ఊ.ద.ల. 3. మదీయ–ఇ.ఎ.ద.వ ; తదీయ–ఊ.డ.ల. 4. నిర్మలమతి–ఇ.వ. 5. బద్ధ–ఏ.స ; 6. మున్నిట – త.ల. 7. దగ – ల.

145 వ. అని [1]పనిచి తానును [2]యోధవీరోచిత ప్రకారంబున సింగారంబు సత్వ
రంబుగా జేసికొని [3]ఖచిత కాంచన బిందు సందోహం బగు సన్నాహంబు
వెట్టికొని విరచితాలంకార చక్రంబును [4]బద్ధపరికర కూబరాక్ష యుగాద్య
వయవంబును బ్రతికల్పిత [5]తురంగంబును సన్నివేశిత [6]వివిధాయుధంబును
సన్నద్ధ సారథికంబును నైన రథంబెక్కి గోగణ హరణ ప్రదేశంబు [7]పశు
పాలకులం దెలియ నడుగుచు వెడలునప్పు డమ్మత్స్యపతి [8]యను జన్మించు.

146 శా. లోకస్తుత్య విభూతి నన్యపృత నా[1]లుంటాక బాహా బల
శ్రీకల్మి రథ దంతి ఘోటక భటశ్రేణీ సముద్దాంత సే
[2]నా కల్పధ్వజ విభ్రమంబున సుహృద్య ప్రోద్యముండై శతా
నీకుం డుద్ధతి నేగుదెంచె [3]నఖలానీకంబు [4]నుప్పొంగఁగన్.

147 ఉ. ఆతని తమ్ముఁడైన [1]మదిరాశ్వుఁడు కర్ణ [2]ఝళంఝుళా సము
[3]ద్భూత బలోత్థరేణు పరిధూసరి [4]తాంబర మైన వారణ
వ్రాతము [5]గొల్చి రాఁ [6]గడఁగి వచ్చె సముజ్జ్వల హేమవర్మని
ర్ఘాత రుచిచ్ఛటా పటల రంజిత హేతి మహోగ్ర సైన్యుఁడై.

148 తే. అతని [1]యనుజుండు [2]సూర్య [3]దత్తాహ్వయుండు, సమద సైనిక [4]నానాస్త్ర
[5]శస్త్ర బహుళ
[6]దీప్తిజాలక ప్రతి[7]హత దినకరాంశు, రాజియై చనుదెంచె [8]సంరంభమెసఁగ.

---

145 1. పలికి – ఆ.వ. 2. వీరయోధో – శ.ష; యోద్ధ – చ; యధోచిత ప్రకా
రంబున – వ. 3. ఘటిత – వ. 4. బంధ – చ.వ. 5. తురంగమంబులును – అ;
తురంగమంబును – ఐ.ఎ.ఏ.ద.ల. 6. వివిధాయుధంబులును – పెక్కు ప్రతులు.
7. గోపాల – ఆ.ఉ. 8. యనుజుండు – ఎ.ద.

146 1. లుంఠాక – కొన్ని ప్రతులు. 2. నాకల్పోజ్జ్వలవిక్ర (భ) మంబున మహోద్య
త్పోద్యముండై – స. 3. నిఖిలా – కొన్ని ప్రతులు. 4. లుప్పొంగఁగన్ –
ఆ.చ.డ.వి.శ.ష; లుంబొంగఁగన్ – అ; సొంపారగన్ – ద.మ.

147 1. మదిరాక్షుఁడు – వి.స; మదిరాస్యుడు – పెక్కు ప్రతులు. 2. చలంచలా – ఆ;
చలాచలా – వ; ఝళంఝుళా – వ; ఝుల్ఝుల్లా – వ. 3. ద్భూత – న.
4. తాంగక – అ.ఇ.వ. 5. గొల్వ – చ. 6. గణగి – కొన్ని ప్రతులు.

148 1. తమ్ముడు – ద. 2. మాత్స్య – వ. 3. దంతా – వ. 4. శస్త్రాస్త్ర –
ఏ.టు. 5. చటుల – వ; సమితి – ట. 6. దీప్త – కొన్ని ప్రతులు; దివ్య – ఒ.
7. ఘాత – ఉ; పాత – ఏ. 8. గర్వాంధ – వ.

149 ఉ. తెల్లని [1]జోడు వెట్టుకొని తీవ్రగతిం జనుదెంచె మత్స్య భూ
వల్లభు నగ్ర నందనుఁడు వైరి [2]మదాపహ విక్రమ [3]ప్రకా
[4]రోల్లసితుం[5]డు వన్యబల ముద్ధతిఁ [6]గొల్చు[7]మృగేంద్రరేఖ శో
భిల్లుచు [8]నుండ శంఖుఁ[9]డు విభీషణ శంఖనినాద మొప్పఁగన్.

150 వ. మఱియు ననేక యోధ[1]వీరులు [2]వివిధవాహనారూఢులై గాఢసన్నా
హంబులగు నిజ[8]వ్యూహంబులతో నేతెంచు చుండిరి [4]విరాటుండు బలంబులం
[5]గూర్చికొను తలంపునం బురబహిరంగణంబునం గొండొకసేపు నిలిచె
నట్టి సమయంబున ధర్మతనయుం డనిలతనయ మాద్రీతనయుల నంతంతం
బొడసూపి [6]నిలువుం డని నిపుణంబుగా నియోగించి తానును మత్స్యమహీ
వల్లభు [7]నల్లనఁ జేరి యిట్లనియె.

151 చ. ఒక [1]ఋషిచేత నాయుధ సముత్కర మెల్లను [2]సప్రయోగమం
త్రకముగ నభ్యసించి [3]సమరంబు[4]నకుం గొఅయినవాఁడ గో
ప్రకరములఁ [5]మరల్చుటకు బంధులు నీవును బోవ నాకు నిం
[6]టికడన యున్కపాడియె ఘటింపఁగఁ [7]బంపు రథంబు సయ్యనన్.

152 క. అనినవిని యియ్య[1]కొను న,మ్మనుజాధీశ్వరునితోడ మఱి[2]యు నతం డి
ట్లనుఁ బవన[3]తనయుఁ [4]గవలం, కొని సమ[5]రంబునకుఁ బోవఁ గోరెడు
మదిలోన్.

---

149 1. జోడు – ఇ.ఐ.ఒ.వ ; జుంటి – వ ; యొంటు – వ. 2. మదావహ – అ.ఉ.ఊ.వ ; మదాహవ – ఏ. 3. ప్రభా, వో – స. 4. శోల్లసితుండు – వ.స. 5. డుసర్వ – కొన్ని ప్రతులు ; డుసత్వ – ఆ ; డసంఖ్య – స. 6. గొల్వ – పెక్కు ప్రతులు. 7. మృంగేద్ర – పెక్కు ప్రతులు. 8. నుండు – ఆ.ఉ.చ.వ; నుండె – ఇ.ఎ.వ. 9. డును – ఆ.ఒ.ఓ ; డురు – ద ; డరిభీషణ – స.

150 1. వరులు – వ. 2. విచిత్ర – వ. 3. బలం – వ. 4. విరాటుండును – పెక్కు-ప్రతులు. 5. గూర్చుకొను – పెక్కు ప్రతులు. 6. నిలుపుండని నియో గించి – చ.ల. 7. నల్లనల్లన – వ.

151 1. ముని – ఉ.ఐ.న.వ. 2. సంప్రయోగ – స. కొన్నిప్రతులు. 3. నపు – చ. 4. లకుం – వ. 5. మరల్పు – శ.ష. 6. తకునిలువంగ బాడియెరథంబు ఘటింపగబంపు – ఉ.ఏ. 7. బంపుమతేరు – ఆ ; బంపుమవే శతాంగమున్–ఇ; నింపురథంబు గ్రక్కునన్ – చ.

152 1. కొన – వ . కొనియ – ఓ.ట.వ. 2. యుననతడి – ఒ.ఓ.ట.వ. 3. తన యున్ (యుం) – ఓ.గ. 4. గవలను – ఎ.త. 5. రమునరయన్ – గ.

153 సీ. మనవలలుండు లావున బంటుతనమున జనులెఱుంగఁగ నడిసన్నవాఁడు
మంచిమగండు దామగ్రంథి యసమసంగ్రామకేళీ గాఢ కౌతుకుండు
వినుము తంత్రీపాలుఁడును దుర్దమారాతి మర్దనచాతుర్య మహిత భుజుఁడు
మున్నను [1]వీరలు మువ్వుర[2]కడఁకల[3]గొలఁదు లేనెఱుగుదుఁగొంతకొంత
తే. యొక్కఁడగునట్టి యరదంబు లిచ్చి వీరి, ననికిఁదోకొని [4]పోకకార్యంబునాకుఁ
జూడ ననవుడు మేదినీశుండు హర్ష,నిర్భరాత్మకుఁడై శతానీకుఁజూచి.

154 వ. కంకవలల దామగ్రంథి తంత్రీపాలురం జూపి యిట్లనియె.

155 మ. రథముల్ మంచివి గాఁగ [1]నాలు గతి శీఘ్రవ్యాప్తి సత్వంబులం
బ్రథితంబైన తురంగ[2]మోత్కరము సంగ్రామార్హ [3]చాపంబు ల
[4]శ్లథవర్మంబులు వీరికిమ్మ రణలీలాదక్షతఁ మన్మనో
[5]రథముం దీర్పఁగ వీర[6]లోపుదురు [7]దోర్గర్వం బపర్వంబుగన్.

156 వ. అనిన నతం డట్ల చేయుదునని వారలందోడ్కొని చని సమస్తంబును సన్న
ద్ధంబు గావించి యంగరాగ మాల్యాంబరాభరణంబుల నలంకృతులం జేసినం
గైకొని తమయంతవట్టునుం గూడుకొని సూతకృత్యంబులకుం దార
చాలి రథంబులు [1]దోలికొని చనుదెంచిరి తదనంతరంబ.

157 సీ. గంధ దంతావళ కర్ణమారుతహతిఁ గాంతారములు చాఁపకట్టు వడఁగ
రథ[1]ఘోషమునఁ బ్రతిరవమిచ్చునద్రులు భయమున వాపోవు భంగి[2]నుండఁ

---

153 1. వీరల – పెక్కుప్రతులు. 2. కణకల – అ.ఒ.చ.వ.శ. 3. గొలదులు – పెక్కు ప్రతులు. 4. పోవ – కొన్నిప్రతులు.

155 1. నాల్గరసి – ఎ ; నాల్గునతి –వ ; నల్గురకు –వ ; నాలువతి – స. 2. మంబులు (ల)ను – ఇ.గ.వ.శ. 3. చాపంబులుఁ – ఇ.బ.గ. 4. ప్రథనక్రీడకు – ఇ.గ.వ. 5. రథములల్లగ – ఇ.వ ; రథముల్ దీర్పగ – ఊ.ఎ. 6. లొప్పుదురు – ఎ.ఏ. చ.ద. 7. దోర్దర్పం – వ.

156 1. దోలుకొని – కొన్నిప్రతులు.

157 1. ఘోషముల – ఆ.ఉ.ఐ.చ.వ. 2. గాగ – అ.ఊ.గ.వ ; దోప – ఆ.ఉ.ఏ.ట

దురగ [3]ఖురో[4]ద్ధూత ధూళి దన్బెరసిన వననిధి [5]పిండలివండు గాఁగ
బహుళపదాతి దుర్భర[6]భార మడరిన నురగకూర్మంబు లొండొంటిఁ[7]బొంద

తే. సైన్యముల నడపించె నుత్సాహలీల, యతిశయిల్లంగ సంరంభ [8]మగ్గలింప
బరవసము మిక్కుటంబుగఁ బసులు సన్న,జాడఁగైకొని [9]యమ్మత్స్యజన
విభుండు.

158 వ. ఇట్లు చనికూడ ముట్టిన.

159 క. విరటు[1]బలంబుఁ, ద్రిగర్తే,[2]శ్వరు బలము[3]జెలఁగనార్చి వడిఁ[4]దాఁకె భయం
కరనాద [5]మేదురములగు, శరనిధులొం డొంటిఁ దాఁకుచందం [6]బమరన్.

160 మ. గుణ[1]రావంబుఁ గృపాణ ఘట్టన [2]రవ[3]క్షోభంబు[4]నుం గింకిణీ
[5]క్వణన[6]వ్యావృత[7]పేపితస్వనములుఁ ఘంటా నినా[8]దాత్త పో
షణ నానా[9]పటు బృంహిత[10]ధ్వనియు [11]శశ్వద్గాఢమై[12]పేర్చినఁ
రణనం బించుక దోఁప[13]లేద [14]బహుతూర్యశ్రేణి నాసేనలన్.

—: విరాటు సుశర్మలసైన్యంబు సంకులంబుగాఁ బోరుట :—

సం. 4—31—1

161 వ. అట్టి [1]సమయంబున.

డ.మ.వ. 3. రింఖో — డ. 4. ద్ధతి — ఇ.వ. 5. వెడలిన — చ. 6. భావ మందిన — వ. 7. బెరయ — ఆ.డ; జెంద — బ.వ. 8. మతిశయిల్ల — ఇ. 9. యామత్స్య — శ.ష.

159 1. విరటునిబలము — ఆ.ఎ.ట. 2. శ్వరునిబలము — ఎ.ఒ.ద. 3. గూడ— ఆ.వ; గూడి — గ; జనగ — ఏ.ట. 4. దాకి — ఆ.ఏ.ఓ.ట.శ. 5. మొదవురవముల—ట. 6. చందంబరయన్ — ఆ.డ; చందంబయ్యెన్— వ; చందముభంగిన్—వ.

160 1. నాదంబు —ఆ.ఉ.ఐ.ఙ. 2. రథ — కొన్ని ప్రతులు; శర — వ; గద — ల. 3. ధ్వానం — ఏ. 4. నేమిస్వనా — ఏ.ట. 5. గణ — ట. 6. వ్యాపిత — ఆ. ఎ.ఏ.చ.స; వ్యాప్తియు—ఒ.బ.వ. 7. ఘోషిత — ఏ.చ.ట.బ. 8. దాంకఘో—అ; దాంతఘో — ఆ.ట; దాంతభీ — ఉ.ఐ; దోద్ధఘో — ఇ. 9. భట — వ. 10. ధ్వనులు — ఉ.ఓ.బ.వ. 11. చంచ — ఆ. 12. పర్వినన్ — ఇ. 13. దయ్యె — గ.శ.ష.స; కుండె — ద.మ. 14. పటు — ఐ.ద.మ.

161 1. సంకుల సమరంబునందు — ఏ.ట; యవసరంబున — వి.శ.ష.

162 సీ. [1]ఒండొంటితోఁ[2]దాఁకి మండెడునవియును జిందముల్ పొడిపొడి సేయు నవియు
[3]గట్టిమై మఱువులు దట్టముల్ గావించు నవియును నెఱను నో నాడునవియు
[4]నెట్టుపై ఁబడి [5]మేని నెగయించునవియును దలనేల డొల్లంగఁ దాఁకు నవియు
నిరు[6]మెయిఁ [7]దొలిచి బెట్టిలఁ [8]దూఱు నవియును నలువుర నేవుర నాఁటు నవియు

తే. [9]నైన శరములు [9]గనుఁగొని యాడి యాడి, నారదుఁడు పిచ్చలింపంగ వీరకేళి
[10]సలిపె నుద్ధతిమై ధనుర్బలము [11]లడరి, లావువెరవును [12]నెఱయఁ జలంబు [13]మెఱయ.

163 వ. అప్పుడు సుభటులు [1]గడంగి.

164 ఉ. [1]ఏటుల [2]మ్రొగ్గువారిఁగని యించుక కొంకొక [3]యర్మ పెంపునం
[4]బోటుల[5]వాతఁ బోవు భటపుంగవులఁ మది మెచ్చుచుఁ వడిఁ
మ్రేటులఁ గ్రీడ సల్పి పృథివిం బడు వీరులఁ ద్రొక్కి కొంచు నె
చ్చోటుల[6]నైన నగ్గలికఁ జొత్తురు నెత్తురు వట్టు సేయుచున్.

---

162 1. ఒండొరుతో – వ. 2. దాకుచుండెడు – ట; దాకిన – గ.వ. 3. గిట్టి – వ. 4. నెట్టుమై – ఎ.ఓ.వ; నేటు – ఉ.ఊ.వీ.శ.ష.స; నొంటిమై – ఏ. 5. మేను – పెక్కు ప్రతులు. 6. మైల – అ.ఊ.ఏ.గ. 7. గెలిచి – అ.ట.ద.ల.స; గలిగి – డ. 8. దూలు – గ.వ. 9. వడి – ఏ. 10. సలిపి రుద్ధతి – ఆ.ఉ.ఐ. 11. మెరసి – ఆ. 12. మెఱ (ర) య – కొన్ని ప్రతులు. 13. నెఱ (ర) య – కొన్ని ప్రతులు.

163 1. గణంగి – అ.ఊ.ఒ.త.వ.

164 1. ఏట్లను (ఇట్లను)..... బోట్లను..... మ్రేట్లను..... చోట్లను – ఎ.ద.వ. 2. మ్రగ్గ – ఉ.ఓ.ద. 3. యమ్మ్మ – స. పెక్కు ప్రతులు; యుబ్బు – ఆ.డ. త.శ; పేర్మి – ఎ.ద. 4. పోటుల – త. 5. వార – ల; నాడ – ఊ.వ. 6. కైన – కొన్ని ప్రతులు.

165 సీ. ఒక్కఁడు పెక్కండ్ర కెక్కిన విచ్చియుఁ బొదివి చెఱొకనోటు వొడుచు
నెడలుఁ
బలువు రొక్కనిమీఁదఁ బఱపిన సైరించి [1]నళికి పైఁబెట్టక నిలుచు నెడలు
[2]చళము దళంబుతోఁ దాఁకి యగ్గలికమై నీడఁబో[3]వక [4]వ్రేటులాడునెడలు
నోహరి సాహరి నుయ్యాలచేరుగా వెనుకొంచుఁ దెరలుచుఁ బెనఁగునెడలు

ఆ. వై యనేకభంగి నాశ్విక సేనలు, బొమ్మ లాడినట్లు పోరుచుండె
నమరగణము సిద్ధ సమితియు వేడుకఁ, జదల నిలిచి చూచి సంస్తుతింప.

166 వ. [1]ఒక్కయెడ.

167 ఉ. ఒండొరు మీరు కోర్కిమెయి నొక్కట [1]బాసలవారు సొచ్చినఁ
రెండయి పాయ యిచ్చిన యరిప్రకరంబులు వేఱువేఱ యు
ద్దండ భుజాబలం [2]బలరఁ దాఁకిన [3]సంగడిఁ బాఱుచుండఁగా
గం డమరంగ నిల్చి చెలికాండ్రయి క్రమ్మఱ వత్తు [4]రిద్దఱున్.

168 సీ. కరశీకరంబులుఁ [1]గరట గళద్ధానతోయంబులును ధరాధూళి మ్రింగఁ
బొడవుల సడిసన్న యొడళుల [2]దెంచనమ్ముల పెంపు గగనంబు గొలఁదివెట్ట
బృంహిత ధ్వనులును బృథుల ఘంటావళీ రవములు దిక్కుల [3]నవులఁద్రోవ
రోషారుణాక్షుల రుచులును [4]సిందూరకాంతియు రవి దీప్తిఁ గ్రమ్మఱింప

తే. జోదులొక్కట వాలంపసోన గురియ, రౌద్ర రస మాకృతు[5]లఁ దాల్చి రణ
మొనర్చు
కరణి నత్యుగ్రముగఁ గరి ఘటలు [6]గడఁగి, కలను పీనుంగు పెంటగాఁ గలయ
బెరసె.

---

165 1. యలమి – వీ.స. 2. రథము రథంబుతోరాసి – కొన్ని ప్రతులు. 3. కను
వ్రేటాడు – ఆ.ట. 4. నేటు – ల.

166 1. ఒక్కొక్కయెడ – కొన్ని ప్రతులు.

167 1. బాసట – స. కొన్ని ప్రతులు; సేనల – కొన్ని ప్రతులు. 2. బమర – కొన్ని
ప్రతులు. 3. సందడి – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. రుద్ధతిన్ – కొన్ని ప్రతులు.

168 1. కరటి-కొన్ని ప్రతులు. 2. దెక్కియ-ఉ.ష; మేటియుబ్బు-శ; యంకనంబు-త;
దెంచియమ్ముల, డెక్కియమ్ముల – వీ.స. 3. నవల – కొన్ని ప్రతులు.
4. సింధూర – కొన్ని ప్రతులు. 5. లు–పెక్కు ప్రతులు. 6. గణగి–కొన్ని ప్రతులు.

169 ఉ. అక్కజమైన [1]శౌర్యమును నద్భుత సంపద నొందు శక్తులుం
జిక్కని మేనులుఁ మొనకుఁ జెల్వగు [2]కైదువులుం [2]దగంగ ను
క్కెక్కిన యట్టి మేటి మగ లించుక వారణ లేక ఖేచరు
ల్వెక్కస మంద [3]నొచ్చియుఁ జలింపక పోరిరి పెక్కు భంగులన్.

170 సీ. నొగనొగతోఁ దాఁకి పగులంగ [1]నరదంబుఁ బఱపి యాతేరి పైకుఱుకువారు
రథ్యముల్ వడ్డ విరథులయ్యు నసి ముద్గరాదుల నడరి పోరాడువారు
సారథి [2]నొచ్చినఁ దేరును గడపుచు నేయుచుఁ గయ్యంబు సేయువారు
నరదంబుపై వ్రాలి [3]యాలోనఁ దెలిసి తన్నేసినాతనిఁ బడ నేయువారు

తే. నగుచు రథికనికాయంబు లడరి యవ్రప, మత్త నిజచిత్తవృత్తులై మగతనంబు
ఘోరమూర్తులు గైకొని పోరునట్లు, సలిపె [4]సంగ్రామకేళి సంకులముగాఁగ.

171 వ. ఇట్లిరువాఁగును నరవాయి గొనక పెనంగుచుండ.

172 ఉ. భీకరబాణ [1]వర్షముల [2]పెల్లున వైరులు [3]పెల్లగిల్ల మౌ
ర్వీకృత గర్జితంబు పృథివీ [4]వియదంతర మెల్ల నిండ ను
గ్రాకృతి [5]కల్ప సంక్షయ మహోభ్రముచందము నొందుచుఁ శతా
నీకుఁడు దాఁకెఁ [6]గంకటమణిద్యుతి విద్యు[7]దుపాంతకాంతియై.

173 తే. అతఁడు నానాప్రకార శస్త్రాస్త్ర [1]నిహతి, నతుల విక్రమ విభవ మనర్గళముగ
యోధసారథి [2]యుగ్యసంయుతము గాఁగ, నూఱు [3]రథములు వ్రేల్మిడి
నుగ్గుచేసె.

---

169 1. శౌర్యములు – కొన్ని ప్రతులు. 2. జెలంగ – వి.శ.ష.స; గణ (డ)ంక – ఇ.గ.త.వ. 3. దాకియు – ఆ.ఊ.వ; నోర్చియు – ఏ; జొచ్చియు – ల; నొంచియు – వ.

170 1. బెడిదంపు – పెక్కు ప్రతులు. 2. చచ్చిన – చ.వ.శ.ష.స. 3. యంతలో నన దేరి యేసి నాతని – చ. 4. సంగర కేలి – వ.

172 1. వర్షమున – ఏ.చ.ట. 2. పెల్లుగ – గ.వ. 3. దల్లడిల్ల–స. 4. గగనాం తర – ఆ.ఐ.గ.చ.డ.ల. 5. గప్పి – ఏ. 6. గంకణ – కొన్ని ప్రతులు. 7. దుదాత్త – ఎ.

173 1. నియతి – ఏ.గ; సమితి – ట. 2. రథ్య – ఊ.గ.వ; తురగ – వ. 3. రథ ముల – ఆ.ఏ.ద.ల.

174 మ. [1]మదిరాశ్వుండు కడంగి యన్నకు బలోన్మాదంబు [2]రెట్టింప [3]స
ప్రదర జ్యా లతికాక్రియా సమ[4]భిహార క్రీడనం బప్పు డొ
ప్పిదమై యోగ వియోగ సంధులు నిరూపింపంగ రాకుండఁ గ
ర్ణ [5]దళోపాంతము వింతసేయ నడరెఁ [6]రౌద్రంబు శోభిల్లఁగన్.

175 క. అడరివడి రథచతుశ్శ్రుతి, పొడిసేసి పరాక్రమం బపూర్వంబై యే
ర్పడఁ[1]గరి[2]హయ నరనికరము, బడలుపడం దటిమె నలి నభశ్చరులార్వన్.

176 ఉ. మండలచారియై రథ మమానుషవిక్రమలీల నొప్ప ను
ద్దండ భుజాబలంబు ప్రథితంబుగ నత్తటిఁ[1]దాఁకి సూర్య ద
త్తుం డనివార్య [2]శౌర్యగుణ ధుర్యుఁడు [3]వీఁడ యనంగఁబేర్చి వే
దండ ఘటా[4]విపాటన [5]విదగ్ధతఁబొల్చె రణాంగణంబునన్.

177 ఉ. అప్పుడు శంఖుఁడెంతయుఁ బ్రియంబునఁ బెండ్లికిఁ బోవునట్లు మో
మెప్పఁగ నస్త్రశస్త్రముల యుల్లసనంబున శత్రునేత్రముల్
కప్పఁగఁ జీఁకటుల్ రణముఖం[1]బు సమస్తముఁ దానయై రథం
బుప్పర[2]వీదిఁ [3]దోలికొని యుగ్రగతిం బలుతెంచి తాఁకినన్.

178 తే. మందరాచల చటుల విమర్దనమున, ఘూర్ణమానమై [1]గాఢ సంక్షోభమెసఁగ
దలకు జలనిధి నాఁ ద్రిగర్తక్షితీశు, బలము తిరుగుడువడియె సంకులముగాఁగ.

---

174 1. మదిరాస్యుండు – పెక్కు ప్రతులు ; మదిరాక్షుండు – వీ.స. 2. సిద్ధింపసం – స. 3. సం – కొన్ని ప్రతులు ; సు–ల. 4. విహార – కొన్ని ప్రతులు. 5. దిళో–త. 6. రౌద్రంబుదగ్రంబుగఁ – బ.స.

175 1. భటహరికరి – డ. 2. హరి – కొన్ని ప్రతులు.

176 1. దాకె – కొన్ని ప్రతులు. 2. శౌర్యమున – కొన్ని ప్రతులు. 3. వీడె – కొన్ని ప్రతులు. 4. నిపాత – ఆ. 5. విరుద్ధ – ఆ.

177 1. బళిలంబును – ఎ.ద. 2. వీథి – కొన్ని ప్రతులు. 3. దోలు – కొన్ని ప్రతులు.

178 1. ఘోర – గ.

179 వ. అయ్యవసరంబునం [1]దక్కిన దొరలును దలపడి [2]యతిభీమంబుగా సంగ్రా
మంబు సేయం దొడంగిన.

180 చ. అనుజ తనూజ మంత్రి సుభ [1]టాత్త[2]జనంబుల పోరుచూచి నె
మ్మనమునఁ బొంగి[3]మై పెనిచి మత్స్యమహీరమణుండు సారథిం
గనుఁగొని యల్ల[4]కంఁ బె మొనఁగ్రాలుచు నున్న త్రిగర్త నాథుకే
తనమున చక్కటి మన రథంబు వెసం జన నిమ్మ్ నావుడున్.

181 క. అగ్గలిక [1]నతఁడు హయముల, పగ్గంబులు సడల విడిచి [2]పటురయమున నా
మొగ్గరము దటీయఁ బఱపిన, [3]మ్రగ్గెను రథపంచశతము మత్స్యాధిపుచేన్.

182 మ. అవనీ [1]నాయకుఁ [2]జూచి[3]యేచి [4]నలి వీరావేశ [5]దుర్దాంతమై
కవిసెం గుంత[6]భుశుండి తోమర గదా ఖడ్గాది శస్త్రాస్త్ర తీ
వ్ర విహారంబు విరోధి దుర్విషహ సంరంభంబుగా నొక్క పె
ట్ట వడిం దద్బల మెల్ల నారదుఁడు [7]వేడ్కంగుంచె [8]సారింపఁగన్.

183 వ. ఇవ్విధంబున విరాటుండు తానును సేనయుం జేయంగలవారును బరవసంబు
సేసి యొక్కుమ్మడి నడరుటయుం దెరలి మరలిన నిజసైన్యంబు [1]దైన్యంబు
గలయం గనుంగొని కోపాటోపంబునం గెంపుగదురు లోచనంబులుం బెంపా
లయు భుజశిఖరంబులుం గలిగి సుశర్మ తానుం దమ్ముండును సంగడంబుగాఁ
గొల్తలసేసి రథసమూహంబుతో విరాటవ్యూహంబు నెదురుకొని.

---

179 1. చక్కటి – అ.ఉ.ల. 2. యభిమతం – అ.ఏ.ట; యభిరామం – చ.ద; యతిభీషణంబుగా – స.

180 1. టాత్మ – ట.డ. 2. తనూజు – ఓ. 3. మేన్పెనచి – ఊ; మైవెరుగ – వ; వై పెరుగ – వ. 4. గట్టి – ఉ.ఐ.గ.చ.ల.వీ.శ.ష.స.

181 1. తనదు – ఆ.ల. 2. బలిమి మెరయ – పెక్కు ప్రతులు. 3. మగ్గె – ఉ.గ.

182 1. నాథుని – చ.ప. 2. పోరుసూచి – మ. 3. వేచి – వ; సైన్యములు వీరా – త. 4. యని – శ.ష; నను – ఓ; వెస – ఊ.వ; ఘన – ట.బ.స. 5. దుర్దాంతుడై – ఆ.చ.వ. 6. ముసిండి – ఉ.ఎ; ముసుండి – వ.స; ముభిండి – అ.ఊ.ఐ.ఓ.గ.చ.ట.వ; కృపాణ – త; మహాసి – ల. 7. చూడం – వ. 8. లీలాగతిన్ – త.

183 1. నేదుకొని – చ; గనుంగొని – ఆ.ఇ.ఎ.ఐ.ఓ.ట.ద.ల.వ.

184 క. బలవిక్రమములు [1]మెఱయఁగఁ, దలపడి రథ దంతి హయ పదాతి చయంబుల్
[2]కలను సుడివడఁగఁ దామర, కొల నేనుఁగు సొచ్చినట్లు [3]గురువుఁగఁ
[4]జొచ్చెన్.

185 ఉ. ఏలినవానిఁ [1]గాంచి మొనలెల్లను నెంతయు [2]దర్వ మెక్కి యా
భీల నిశాత హేతిరుచి భీకర[3]లీల నెదిర్చి మత్స్య భూ
పాలక సైన్యరాజిఁ దలపడ్డ మహోగ్రతఁ బేర్చి యా సమి
తేళి వియచ్చర ప్రతతికిఁ [4]వెఱఁగందఁగఁ జేసె నెంతయున్.

186 తే. కడిమి [1]మెఱయంగఁ [2]బోరు త్రిగర్తనాథు, [3]రథముఁ గనుఁగొని కడఁగి
విరాటవిభుఁడు
[4]వరవునకు నల్గినట్టుల సరకుగొనక, యతుల రభసాతిరేకత నతనిఁదాఁకె.

—: విరాటుఁడు సుశర్మమీఁదఁ దనరథంబు తోలించి పోరుట :—

సం. 4—31—17

187 వ. ఇట్లు [1]దలపడి.

188 మ. పటు[1]వేగంబగు శాతభల్లచయ సంపాతంబునఁ [2]మింట మి
క్కుటమై [3]నుంట ధగద్ధగద్ధగ యనం గోపంబు రూపంబులై
చటులక్రీడఁ జరించు [4]న ట్లిరువురుఁ శౌర్యో[5]న్నతిం బోరి రు
త్కట దర్పోద్ధతులై పరస్పర జయా[6]కాంక్షుం [7]బ్రచండంబుగన్.

---

184 1. నెరయందలపడి—ఊ.ల. 2. గలగి—కొన్ని ప్రతులు. 3. గూల్పగ—గ.వ.వీ.శ.ష.స; గూర్పగ — ఉ.ఐ; గుర్వుగ — అ.ఎ.వ. 4. బోరెన్ — పెక్కు ప్రతులు.

185 1. నాగి — ల. 2. గర్వ - అ. 3. మైకడుబర్వ - వ. 4. వెగడొందగ - వ; వెఱఁబొందఁగఁ — స.

186 1. నెర (ఱ) — వ.స. 2. నపుడు - ఐ. 3. రమణ - వ. 4. పరువునకు — చ.వీ.స; వెరవునకు — శ.ష; వరువునకు — ద.వ.

187 1. గడంగి — ఆ; దాకి — ట.

188 1. భల్లంబులచేత వేగ — త (?); వేగంబున - ద.ల. 2. మించు — వ; వీక — వ. 3. మంట - అ.ఐ.చ.వీ; మింట - ద; సాంద్రరుచుల్ ధగ - వ. 4. నయ్యురు - ల. 5. ద్ధతిం — వ. 6. కాంక్షా — వ; కాంక్షల్ — వ. 7. బనూనంబుగన్ — ల; బ్రచారంబుగన్ — శ.

189 క. తదవసరంబున నొక్కటఁ, బది[1]యమ్ములు దొడి త్రిగర్తపతి వక్షంబున్
వదనంబు [2]నేసి విరటుఁడు, మదమునఁ దురగములనేసె మఱియుఁ బదింటన్.

190 క. ఇంచుకయు నీడఁబోవక, కాంచన పుంఖప్రకాండ కాంతి[1]స్ఫాయ
త్పంచాశద్బాణంబులు, నించె నతఁడు మత్స్య[2]మేదినీపతి మేనన్.

191 తే. దొరలు తలపడ్డ నాహవదోహలమున, నుభయ [1]బలములుఁ దమకించి
[2]యోర్వలేక
కలయఁబెరసి భూరేణువు కతన రాత్రి, గాకమున్నయొండొరువులఁ గానరైరి.

192 క. ఋతములఁ బెల్లు తొరఁగు శో,ణితము రజ[1]పటల [2]మడఁచి నెఱిపిన నరుణ
ద్యుతిఁ [3]దమము[4]వాపు వేకువ, గతిఁ దత్సమయం బతి ప్రకాశత నొప్పెన్.

193 ఉ. దానికిఁ జిత్తవృత్తులు ముదంబునఁ బొందఁగ మేనులుబ్బఁగా
సేనలు రెండు నుద్భట విజృంభణతఁ వివిధాస్త్ర ఘట్ట న
ధ్వానము దిక్కులం బరగఁ దాఁకి రణంబొన[1]రించె నత్తఱిఁ
భానుఁడు పశ్చిమాద్రిఁ గనుపట్టుఁ దలిర్చిన మావిమ్రోకనన్.

194 క. సమరంభున భటులు కడు, స్రమమొందిరి తమము గవిసినంగాని సము
ద్యమ సంరంభ ముడుగ రిది,[1]సమయం బని [2]తొలఁగినట్లు సవిత్రుఁడు గ్రుంకెన్.

195 వ. తదనంతరంబ.

---

189 1. సాయకముల - ల. 2. నొంచె - ల.

190 1. చ్ఛాయ - ఐ.త.వ ; స్ఫార - ద.శ ; స్త్యాయ - స. 2. మేదినీశునిమీదన్ - ఆ.ల ; మేదినీశునిమేనన్ - త

191 1. దశములు - శ. 2. యోట - ఊ.గ.ట.వ.శ.ష.స ; యోర - ఆ.ఉ.ఎ.ఐ.చ.ద.

192 1. పటలి - ఊ.వ. 2. మణచి - ఎ.గ.ద ; నణచి - అ.ఊ. 3. దమకింపుగ వాయ - త. 4. వోవు - చ ; వాయ - వ.

193 1. రింప - వ.

194 1. సమరంబని - ఐ. 2. తలగి - అ.

196 క. [1]ముఱిముఱి చీఁకటి[2]యప్పుడు, నఱిముఱి భటు లుడుగ[3]కడరి యని
సేయంగా
[4]నెఱసి తమమెల్ల యెడఁ గ్రి,క్కిఱిసిన మటి పాసి[5]నిలిచి [6]రింతను నంతన్.

197 వ. ఇట్లుభయ [1]సైనికులు సాంద్ర సంతమసంబునం జేయునది లేక సంగ్రా
మంబు దక్కి తమకం బెక్కి నొక్కింత సేపూర[2]కున్నంత.

198 క. తన మనుమలు పాండుతనయు,లనిసేఁతకు వేడ్కసేయు టాత్మఁగని తమం
[1]బున వారు మెఱయ రని [2]వ,చ్చినక్రియ శశి పూర్వశైలశిఖరం బెక్కెన్.

199 క. వెలుఁగు గని కడఁగియిరువాఁ,గులుఁబోరికిఁ జొచ్చెమత్స్య కుంజరుఁడును న
గ్గలమగు [1]మగఁటిమి సొంపునఁ,దలపడియె సుశర్మతోడఁ దదనుజు తోడన్.

200 చ. తలపడి పోర వారి యరదంబు లనేకము లొక్కపెట్టఁ యి
ట్టలపు రయంబునం బొదివి డాసెఁ గడంగి వడిం ద్రిగర్తనా
థులు నిరుతేరుఁ దద్రథముతోఁ గదియించి తదీయ సారథిఁ
బలువిడి [1]గూల్చి రథ్యముల ప్రాణములుం గొని రుగ్రమూర్తులై.

201 వ. ఇవ్విధంబున విరాటుండు విరథుం డగుటయు.

202 చ. అతిరభసంబు [1]మైనడరి యాతనిఁబట్టి సుశర్మ [2]వెల్చ నా
ర్చి తన రథంబుపై నిడి యశేష బలంబులు [3]నల్దెసఁ భయ
ద్రుతగతిఁ [4]బాఱినఁ విజయదుందుభు లొక్కట ఁమోయ విక్రమో
[5]ద్ధతి విభవంబునఁ [6]మది ముదం [7]బొలయఁ మరలెఁ మహోత్సాహతిన్.

---

196 1. మరి (ఱి) – వ. 2. గవిసిన – ద. 3. గడగి – ఉ.ఐ.శ. 4. మెఱసి – ఊ.ల. 5. తొలగి – వ; నిలచి – ల. 6. రంతనునింతన్ – ద.

197 1. బలంబులు – అ; సైన్యంబులు – ల. 2. కయున్నంత – ఎ; కయుండిరంత – అ.ఊ.

198 1. బున మెఱయనేరరని – వీ.శ.ష.స. 2. నిల్చిన – శ.

199 1. బలంబు – త.

200 1. ద్రుంచి – వ.

202 1. తో – ద. 2. వేర్చి – ల. 3. దద్దెసన్ – శ; దద్దశన్ – వ.వీ.ష; బల్దెసన్ – ఊ.ఐ.గ.ట.స; నద్దెసన్ – స. 4. బోరినన్, దారినన్ – వ. 5. ద్ధత – ఎ.ద.న. 6. కడు – వ. 7. బొదవన్ – ఊ.చ.ద.వ. 8. న్నతిన్ – కొన్ని ప్రతులు.

203 వ. అట్టియెడ ధర్మ[1]తనయుం డనిల[2]నందను [3]నవలోకించి సత్వరంబగు చిత్తం
బుతో మత్స్యవిభుని వలనను చూపుచు నిట్లనియె.

204 తే. ఇతని యాశ్రయమున మన మెల్ల[1]బ్రదికి, యున్న వారము గావున నుగ్ర రిపుల
[2]పాలువడకుండ విడిపింపఁ బాడి యితని, [3]నెయిదు మెయిదుము రథ[4]రయ
మెసక మెసఁగ.

205 చ. [1]అన[2]వుడు మేను [3]పెంచుచు మహాబలనందనుఁ డప్పుడన్న కి
ట్లను నిదె సాలవృక్షము రయంబున [4]దీన నరాతిసేన డొ
ల్ల [5]నడిచి యీసుశర్ముని బలంబుఁ జలంబును [6]మాన్పి [7]య వ్విరా
టుని విడిపించెదఁ రణపటుత్వము వైరులు పిచ్చలింపఁగన్.

206 తే. నీవుఁ దమ్ములు [1]వొక్కెడ నిలిచి చూచు, చుండుఁ డని పల్కుటయుఁ బుయి
లోట[2]తోడఁ
గీచకారాతిఁ దప్పకచూచి వగుచు, నతనికి కిట్లని [3]చెప్పె ధర్మాత్మజుండు.

207 క. తరువు వెసఁ బెఱికికొని నీ,[1]వురవడిమైఁ గవిసి తేని నుభయబలము న
చ్చెరు[2]వందుచుఁ జూచి వృకో,దరుఁడ వగుట యెఱుఁగకున్నె తద్విధమేలా.

208 వ. కవలు నీకుఁజక్రరక్షకులుగా లోకసామాన్యంబులైన చాప కృపాణ గదాదు
లగు నాయుధంబుల విరోధివధం [1]బాపాదించి వేవేగ విరాటు విడిపింపుము.

---

203 1. నందనుండ – ఆ.వ.వ. 2. తనయు – ఓ.త.ద.ల. 3. గనుంగొని – ద ; నాలోకించి – వ.

204 1. బ్రతికి – ఆ.ఊ.గ.త.వ ; బ్రతుకుచున్న – డ. 2. పాలవడ – చ ; బారి – వ. 3. నేయుమేయుము – అ.గ.వ.శ ; మెరసి విడిపింపు – ఆ. 4. వేగ – ల.

205 1. అనుటయు – ప. 2. విని – వ.ష. 3. వెంచు – ద.వీ. 4. గొంచు – ల. 5. నడచి – ఓ.డ.త.ద ; నణచి – ఊ. 6. మాన్పి – అ.ఆ.ఎ.ఓ.ద.బ.మ.వ. 7. యావిరాటు - కొన్ని ప్రతులు.

206 1. నొక్కట – ఐ.ల.శ ; నొకచోట – త. 2. దొడగి – ల. 3. పలికె – ల.

207 1. వురువడి – అ.ఎ.ఓ.ద.ల.శ. 2. పడినిను – ద.

208 1. బాచరించి – వ.

209 చ. అను పలు కంకుశం[1]బున కి్రయం గుదియించిన నిల్చి భూరుహం
బున దెస వోక మత్తగజపుంగవు చందమునఁ సమీరనం
దనుఁడు శరీర[2]దోళన విధా పరిశోభిత విక్ర మోద్యమం
బున విలసిల్లి యిట్టు లను భ్రూకుటి ఫాల మలంకరింపఁగన్.

210 క. [1]మి పనిచినట్ల [2]చేసెద, [3]నే పారిన వై రిబలము నెల్లను బాహా
టోపమున నోర్చి మత్స్యమ,హీపతి విడిపించి తెచ్చి యిచ్చెద మీకున్.

211 వ. అనిన విని కౌంతేయాగ్రజుండు సంతసిల్లి తమ యంతవట్టునుం [1]గూడుకొని.

—: పాండవులు సుశర్మ నోడించి విరాటుని విడిపించుట :—

సం. 4—32—26

212 తే. తాను మున్నుగ శాత్రవసేనమీఁద, రథము లొక్కటఁ [1]బఱపిరి పృథివి యద్రువ
నుఱక యేచి [2]త్రిగర్తులు [3]నుద్ధతముగఁ, జెలఁగి మార్కొని [4]పొదివి సంకు
లము గాఁగ.

213 క. [1]ఏయుచుఁ [2]బొడుచుచు [3]వ్రేయుచు, [4]డాయుచు [5]నుద్వ ృత్తిఁ [6]దఱు[7]ము
టయుఁ బొడిసేసెఁ వాయు సుతుఁడు [8]రథముల నిరు, [9]వేయిటి [10]రథి రథ్య సూత [11]విత
థంబులుగన్.

---

209 1. బగు — ఆ.త.వ.శ ; బను — వ. 2. దోహళ — ఆ.ఎ.ద ; డోలన — చ.ల.స.

210 1. నీ — ల. 2. నేయుదు — త.వ. 3. నోపార్థివ — ల ; నేపార్థివ — వ.

211 1. గూర్చుకొని — వ.

212 1. బరపించి — ఐ ; బరపినబ్ర — ప ; బఱపెను — వ.స. 2. త్రికర్తలను — ఊ.ద.శ. 3. నురుతరముగ — ద. 4. పొదివిరిసంకులముగ — ఊ.ఐ.గ.వ.వీ.ష ; పొదివె — ద.శ.

213 1. ఏయను — డ.ల. 2. బొడువను — డ.ల ; పొదువుచు — ద. 3. వ్రేయను — డ ; పరుసున — ల ; పాయుచు — ద. 4. డాయను — డ.ల. 5. సద్వ ృత్తి — డ ; దరుముటయు — ద ; దరముటయు — ల. 6. సరుముటయు — డ ; వెసం దర ముటయు — వ ; దరుముటయువెస — వ. 7. సమరతలమున — ద. 8. రయ మున — ల ; రథములు — గ. 9. వేయింటినిరథ్య — ద.వ.స. 10. రథ — ఓ.వ. 11. విహితంబులుగన్ — శ ; వితతంబులుగన్ — వ ; వితథమ్ములుగన్ — ద ; యుతముగ గూల్చెన్ — ల.

214 తే. ఏడు నూఱు [1]రథంబులనేపు [2]మాఁపె, నకులుఁ డప్పుడు మున్నాటి నామ
[3]మడఁచె
నతని యనుజుండు [4]గుంతీసుతాగ్రజుండు, రథిక ముఖ్యుల [5]వేవురఁ బృథివిఁ
గూల్చె.

215 వ. అతండు మఱియును.

216 చ. తఱిమి సుశర్మఁ గిట్టి యతి దారుణ [1]భంగి రణంబుసేయ వాఁ
డుఱక నిశాత సాయకము లొక్క మొగిం[2]బది మేనియందుఁ గ్రి
క్కిఱియఁగఁ [3]జేసి నాలుగిటనేసెఁ దురంగములఁ యుధిష్ఠిరుం
డటి ముటిఁ జంపె సారథిఁ [4]దదశ్వములఁ [5]వరబాణపాణియై.

217 వ. అయ్యవసరంబున మత్స్య మహీ[1]నాథుండు జనితోత్సాహుండై.

218 ఆ. ఆ సుశర్మ తేరి యందున్న ఘనగదా, దండమెత్తికొని యుదగ్ర[1]వృత్తి
జరఠ దేహుఁడయ్యు దరుణ వయస్కున,ట్లవని [2]కుటికి [3]పోయి యతనిఁ ద్రోసె.

219 క. అట్టి సమయమునఁ గరువలి, పట్టి [1]త్రిగర్తేశు రథముపై కుటికి వెసం
బట్టికొని యతనిఁ బెడగే, లగ్గట్టి పెలుచ నార్చెఁ [2]దద్బలము వెల్లగిలన్.

220 వ. ఇట్లు సుశర్మం బరాజితుం జేసినఁ జక్ర రక్షకుం [1]డైన [2]శోణాశ్వుండు
మొదలుగా నాప్త భృత్య వర్గంబు ననుజుండైన సుశర్మ లోనైన బంధు

---

214 1. రథమ్ముల – ద ; రథంబులయేపు – ల. 2. చూపె – చ ; మాపి – వ.
3. మణచె – కొన్ని ప్రతులు. 4. మున్నాటి నరిమిత్రుంచె – త. 5. పెక్కండ్ర – త.

216 1. మెన – ఆ ; లీల – ద. 2. బడి – ప ; బదియింటనేసె – చ. 3. నేసి – వ.
4. రథాశ్వములన్ – ఊ.గ వ ; తదశ్వములుద్ధుర – వ. 5. బటు – ఆ.ఊ.ఐ.ప.
వ.వీ.శ ; బటుఖడ్గ – ఉ.త.వ.

217 1. వల్లభుండు – ద.

218 1. లీల – గ.త.వ. 2. కెఱిగి – బ.స. 3. యప్పుడ – వ.

219 1. సుశర్మ్మని – ఆ.డ. 2. దళము పల్లటిలంగన్ – ఊ ; దళము వెల్లగిలంగన్ – వ.

220 1. డగు–ఆ.ఎ.ఐ.గ.చ.త ; డుఱోణీశ్వరుండు–ఓ. 2. శోణితాస్యుండు – అ.ఊ.గ.త.

జనంబులు నాదిగాఁ గల పరివారం[3]బు [4]పలాయన పరాయణం బగుటయు వెనుకొని యెయిది గోధనవర్గంబు మరల్చి కరి తురగ రథంబులం దలమీటి పొదివి తెచ్చి యన్నపాలికి వచ్చి తాను మున్ను త్రిగర్తేశు రథంబుకడ నిలువ నియోగించియున్న తమ్ములం గూర్చుకొని తమ యంతవట్టును నొక్కట విరాటునకుం బొడసూపిన.

221 క. ఆదరము సంభ్రమంబును, [1]మోదంబును దన మనమున ముప్పిరిగొన నా
భూదయితుఁడు వివిధప్రియ, వాదంబుల గారవించె వారల నెల్లన్.

222 వ. ఇట్లు సంభావించి పాండవాగ్రజు [1]నవలోకించి.

223 క. మానముఁ బ్రాణముఁ గాచితి, దీనికి సరిగాఁగ నీ [1]మదికిఁ బ్రియ మెసఁగం
గా నాకుఁ జేయనయ్యెడు, దాని నెఱుఁగఁగాన మత్పదము గైకొనవే.

224 తే. ఒడలు సిరియును నాకు [1]నీయొసఁగి[2]నవియ, కానఁ [3]దగ సమర్పించెదఁ
గరుణ నీవు
సమ్మతించి [4]యిమ్మత్స్య [5]దేశంబుఁ [6]గావు, పంచి పనిగొని నన్ను రక్షించి
కొనుము.

225 వ. అనిన విని యజాతశత్రుం డతని కిట్లనియె.

226 చ. మనుజ వరేణ్య [1]నావలని మన్నన యట్టిదకాదె శత్రు మ
ర్దన మొనరించి మత్స్య నగరంబున కుత్సవ ముల్లసిల్ల నీ
చనుటయ నాకుఁ జేజమును సంపదయుం గరిమంబుఁ గాక యి
ట్లునఁ దగునయ్య [2]యే నిచట నైనది యేటిది యింత యేటికిన్.

---

3. బులు - ఆ. 4. పలాయనంబగుటయు — ఆ.

221 1. మోదము దనమనమునందు — ఆ.వ.

222 1. నాలోకించి — అ.ఊ.త.వ.వీ.

223 1. మదింబ్రియ - వ.

224 1. నీ వొసగి — అ.ఆ.ఎ.గ.ద.ల.శ. 2. నవియుగాన — ఎ; నదియ — ఆ.ఐ.ఓ. చ.వ.శ; నట్టివి — ద. 3. నీకు నమర్చియుంచెదఁ గరుణ నీవు—స. 4. యీమత్స్య — ఆ.త. 5. దేశమ్ము — ఎ.ద.వ. 6. గొనుము — ఓ.వ.

226 1. నా కొలది — వ; నీ వలని (న) — వ. 2. యీవి - వీ.స.

227 క. అను పలుకులకును విస్మయ,మును [1]సంతోషమును జిత్తమునఁ బెనఁగొన నా
జనపతి ధర్మతనూభవుఁ, గనుఁగొని యిట్లనియె మఱియు [2]గౌరవ మెసఁగన్

228 క. ఉప[1]కారమె [2]బంటుతనమె, కృపయొ పెంపో సమగ్ర కీర్తి [3]ప్రియమో
రిపు దుస్సహమగు నీరణ, నిపుణతకుం గారణంబు నెయ్యమె [4]యెఱుఁగన్

229 ఉ. మంటయుఁ బోని శాత్రవ సమాజము [1]నించుక యేని శంక లే
కంటఁగఁ దాఁకి [2]వెండి తెగటార్చె మహోద్భుత [3]శక్తి[4]శాలి యీ
వంటల [5]వాని చేసిన యవార్య పరాక్రమ మొండుచోటులం
గంటిమె వింటిమే [6]యితఁడ [7]కాఁడె వెస [8]గెలిపించె నన్ననిన్.

230 క. కంధరములు దెగితలలు వ,సుంధర నతిపక్వ తాల సుభగఫలాళీ
బంధురత [1]రాలు దామ,గ్రంథి పగఱమీఁదఁ గినిసి కవిసిన యెడలన్.

231 క. ఎక్కడజూచినఁదావై, యక్కజమగు [1]కడిమికలిమి నరిసేనఁ గరం
బు[2]క్కఱఁ దంత్రీపాలుం, డొక్కడ [3]పొలియించె నీ రణోత్సాహమునన్.

232 క. ఈ నలువురు తక్కఁగ మన,సేనల నొక్కరునినైన [1]జేర్పడని భటుం
గానం [2]జెలికెడరైనం, బూని తగులు నతఁడచూవె పురుషుం డెందున్.

---

227 1. సంతోషంబు - ద.శ ; సంతోషంబునాత్మ ముప్పిరిగొనగా - ల.స. 2. గారవ – ఆ.ఱి.ఎ.ద.బ.మ.వ.

228 1. కృతియొ – వ. 2. సాహసమో – చ. 3. ప్రదమో - అ.ఆ.ఱి.వ. 4. జెపుమా - ద.

229 1. నెల్లనొకింత - ల. 2. వేగ - ల.స ; చెండి - శ.ష.స. 3. శార్య – ఎ. 4. వాలి - వ. 5. వాడుసేసిన – కొన్ని ప్రతులు. 6. యితడె - ట.ల. 7. కారణమై గెలి - ద. 8. విడిపించె - ఆ.ల.వీ.శ.స.

230 1. మెరయ - ఆ ; దాల్చు - వ.

231 1. బలిమి – ద. 2. క్కణగ – గ. 3. పొదలించె – ఏ.గ.చ.ద.శ.ష.స ; విహరించె – ల ; పొడవణచె – త.

232 1. జేడ్వడని – ఆ.ఱి.ఎ.ట.గ. 2. బడియెందైనం – గ ; జెలికినెడ – ఉ.ఎ.వ.

233 ఉ. కావున మీకు [1]దంతి హయ కాంచన రత్న విభూషణంబులుఁ
దేవనితంబినీజన సదృశ మృగాక్షులు నాదిగాఁగ నా
నావిధ వై భవంబులు మనంబుల వాంఛలకుం దగంగ [2]నీ
కేవిధి నీఁగువాఁడ ఋణ మెయ్యది యేనియు వేఁడుఁడిచ్చెదన్.

234 క. అనవుడుఁ బాండుతనూభవు, లనఘా యిట్లెంతయుం బ్రియంబున సంభా
వన సేసితి మాకిది యా, ధనము వడయుదానికంటెఁ దక్కువె చెపుమా.

—: ధర్మరాజు సుశర్మను సపరివారంబుగా విడిపించుట :—

* సం. 4—32—46

235 వ. మమ్మెఱవుగాఁ దలంచి యియ్యెడ నిట్టట్టున వలవదు పురంబున కరిగి
యయ్యెడ నీకెట్లు ప్రియం బట్లు మన్నింపు మని రందుఁ గంకుండు మఱీయు
నిట్లనియె.

236 క. తగనొక్కటి వేఁడెదనిను, జగతీశ్వర యిచ్చుటొప్పు సరథగజాశ్వం
బుగ విడిచి పుచ్చు మిప్పుడ, త్రిగర్తపతి నిదియ నాకుఁ బ్రియ మెబ్భంగిన్.

237 వ. మన నగరంబునకు [1]జంఘాలురం బంపుము పురంబున వారలువోయి భవ
ద్విజయ ఘోషం బాచరించి శోభనధ్వజోన్నయనంబును మంగళతూర్య
[2]నాదంబులును బరస్పర గంధ సలిల సేచనంబులును గీతవాద్య [3]నృత్తంబు
లును నాదిగాఁగల వివిధ శుభాచారంబులం బ్రవర్తింప నియోగింప వలయు
ననిన విరాటుండును బనిచినం [4]గాలరులు వేగునంతకు వీటికిం జని గెలుపు
ప్రకటించి పట్టణాలం[5]కరణ ప్రముఖ నిఖిలభద్ర విధానంబులు చేయించి రిట
పాండవులును [6]మత్స్య[7]మహీవల్లభుండును సమస్త సేనాసమేతులై విభవం

---

233 1. ఘట — ఊ. 2. మీ — కొన్ని ప్రతులు.

* భండార్కరు ప్రతియందు కాన్పించదు. చిత్రశాలా ప్రతియందు మాత్రము కలదు. (33 వ అధ్యాయము. విరాట.)

237 1. జనగాలువురంబను — ఉ; గాలరుల — ఊ. 2. వాదనంబును — ఓ; ఘోషంబును — ద. 3. నృత్యంబును — కొన్ని ప్రతులు. 4. చారులేఁగు — శ.ష. 5. కార — త.ద.ల. 6. విరాటుండును — ఉ. 7. భూవల్లభుండు — ఊ.ఎ.గ.త.ద.

బెసఁగ విలసిల్లుచు లజ్జావనతాననుం డగు సుశర్మ [8]సపరిచ్ఛదంబుగా విడిచి పుచ్చి గుత్తులకొలందికిఁ గృత్తంబులయి పడి యున్న పాదంబుల వలనం [9]గెందలిరుల సెజ్జల చందంబులగు చోట్లును దునిసిచిక్కువడియున్న యూరు కాండంబుల వలన మదగజంబులు సొచ్చిన కదలీ వనంబు[10]లుం బోని యెడ లును బ్రోవులు గొనియున్న పేర్మివులవలన లావుగల యంచపిండు పేరాఁ కలి నటిమిటిం బెటికినఁ [11]గుఱుకులు గట్టిన మృణాళ నాళంబుల నొప్పు కమలా[12]కరోద్దేశంబులఁ గేరిణిసేయు ప్రదేశంబులును నంగుళీయకరుచు లడర [13]నెటిం జాఁగి పడియున్న బాహుదండంబుల వలన నురగ నివాసంబుల ననుకరించు తలంబులును గీలాలజాలంబులపయిం దేలుచు వవ్వినట్లున్న శిరం బులవలన వికచారవింద[14]దీర్ఘికల విడంబించు కావులును నవయవ భేవంబు [15]లడంగునట్లుగాఁ దుత్తునియలై పడియున్న గాత్రంబుల వలనం గృతాంత మహానసశాలలపగి[16]ది నొప్పునట్లును గల పొలికలను గలయం గనుంగొనుచు వెడలి [17]చంద్రికాసుందరం బగునొక్క నైకతస్థలంబున [18]నారాతి[19]వుచ్చి రని చెప్పిన విని మఱునాఁటి వృత్తాంతం బెట్లయ్యెనో యని సాదరంబుగా ... [20]నవలోకించిన.

238 చ. అపరిమిత ప్రకార వినిరస్త సమస్త వికార షట్ప్రమా
ణ పరమదూర గాఢ [1]భజనక్రమ గత్యను [2]భావ్య [3]పార దే
వ పితృ[4]పథ[5]ప్రవర్తన వివర్జన నిర్మలచిత్త [6]చోర [7]శాం
తి పరమహోత్మ సంసరణ తీర నిరంజన భక్తరంజనా.

---

8. సపరివారంబుగా – చ.త.వ.శ.ష; సపరిచ్ఛేదంబుగా – గ.ద.వ.ల; పరికర సహితంబుగా – ఎ. 9. కెందావివిరుల – ఎ; కెందమ్మివిరుల – గ.ద. 10. లబోలిన – ఆ; నుంబోని – ద. 11. గుదురులుం – గ; గుమురులు – ఆ. 12. కరంబులన్ – ఆ.వ. 13. నెటిసాఁగి – వీ.ష; నెటిజాటి – వ. 14. చారువికుద్ధ దీర్ఘికల – డ.వ. 15. లణంగు – కొన్ని ప్రతులు. 16. దింగలపట్లును – చ; దిందలంపజాలు – ఆ. 17. చంద్రకాంత – గ.ల. 18. నాటి – ఎ. 19. వసియించి పుచ్చిరని చెప్పిన – ఓ. 20. నడిగిన – ఆ.ఊ.వ.

238 1. భుజవి – ఓ. 2. భవ్య – ఉ.శ; భాగ్య – వ. 3. సార – ఆ ఉ.ఎ. గ.చ.ద.వీ.శ.ష. 4. పద – ఓ.వీ. 5. ప్రవర్ధన – ఓ. 6. బోధ – ఓ.త.వ. 7. కాంతి – వ.శ.

239 క. విజ్ఞానానంద రసా, భిజ్ఞ హృదయ కమల [1]హంస భీమ దురిత మ
ర్మజ్ఞ వివిధాభిధానా, యజ్ఞాత్మకరూప నిశ్చ లావ్యయ [2]దీపా.

240 మాలిని. తిర్జగదవననిత్యకీర్జనోద్య త్పర్జమో దా
రజనిచర విధూ తారంభ లీలా వినోదా
భజన నిరత [1]సౌఖ్య [2]పార్జిప్తి జాగర్త్పర్జసాదా
నిజతను విభవతోన్మీల నాచ్ఛిన్న [3]నాదా.

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవి మిత్ర కొమ్మనామాత్య పుత్ర
బుధారాధన విరాజి తిక్కన సోమయాజి పరిణీతం బయిన
శ్రీ మహా భారతంబున విరాట పర్వంబు నందుఁ
ద్వి తీ యా శ్వా స ము.

---

239 1. భృంగ – ఆ. 2. రూపా – ఓ.త.ద.

240 1. సౌఖ్యా – ఓ.ద.ల. 2. పార్థితా – శ; ప్రాప్త – ద. 3. ధారా – ఆ.

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము

విరాటపర్వము – చతుర్థాశ్వాసము

1 శ్రీమదరేఖ విషాద వి,రా మాహిత గాఢశమ ధురా నిర్భర ని
ష్ఠా మర్దిత వివిధ వికా,రామల చేతోనివాస హరిహరనాథా.

—: ఉత్తర గోగ్రహణము :—

సం. 4—33—1.

2 వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె.

3 క. సూర్యోదయావసరమున, దుర్యోధను బలము ప్రబల దోర్బల లీలా
ధుర్యగతి నడచె భీష్మా,చార్య రవి సుతాది యోధ సంఘోద్భటమై.

4 వ. ఇట్లు నడచి మత్స్యనగరంబున కనతిదూరంబున విరాటు పశుగణంబులం
బొదివె నట్టియెడ ప్రుక్కడి మూఁకలు సని యొక్కడెక్కడ యని తల
పడినం గృపాశ్వత్థామ శకుని దుశ్శాసన కర్ణ వికర్ణ దుర్ముఖ ప్రముఖ రథిక
జనంబులు గోపాలవర్గంబు ననర్గళ ప్రసారంబగు శరాసారంబునం గప్పినం
గని కౌరవబలం బగుట యెఱింగి [1]బెగ్గలించి గవాధ్యక్షుండు రథంబు
దోలికొని యాక్రోశించుచుం బురంబున కరుగుదెంచి రాజమందిర
ద్వారంబుఁ జొచ్చి రథావతరణంబు సేసి యంతఃపురంబున నున్న భూమిం
జయుం గాంచి ససంభ్రమంబుగా నిట్లనియె.

5 మ. ధరణీచక్రము సంచలింపఁగ సముద్ధ్వాంతంబులై ప్రక్కునం
గురుసైన్యంబులు వచ్చి ముట్టికొనియెఁ గోవర్గముఁ వేగమై
మరలం దెచ్చుటకుం గడంగుము రిపుశ్మాపాలలోకంబు నీ
శరజాలంబులపాలు సేయుము భుజోత్సాహంబు [1]శోభిల్లఁగన్.

---

4 1. బెగ్గలం బగ్గలింపగ – శర.స.

5 1. సంధిల్లఁగన్ – ఉ.ఓ.ల.వీ.శ.ష.

6 ఆ. తేరుఁ బూన్పఁ బంపు తెప్పింపు దృఢతను, త్రాణ ముగ్రచాప బాణపూర్ణ
తూణ ఘనగదాసి తోమర చక్రాదు, లనువుగా నొనర్పు మతి రయమున.

7 చ. విరటుఁడు నిన్ను నెప్డుఁ బదివేవుర ముందటఁ జెప్పు బాహువి
స్ఫురితుఁడు శౌర్యశాలి [1]కులభూతి విశేష విధాయకుండు భూ
భరణ విశారదుండు జన భవ్యతపః ఫల సంభవుండు [2]కా
తర పరిరక్షకుం డనుచు దానికి నీడుగఁ జేయు మిత్తఱిన్.

8 క. అని కాంతాజనములలోఁ, దను నగ్గించుటయుఁ బొంగి దర్పోద్ధతి ని
ట్లను నుత్తరుండు దన మన,ముల సంగర కౌతుకంబు ముడి[1]వడుచుండన్.

—: భూమింజయుండు గోవుల విడిపింపఁ గౌరవులతోఁ బోరుటకుఁ బోనెన్నుట :—

సం. 4—34—1.

9 ఉ. [1]ఎత్తునఁ గొందుఁ గౌరవుల నెల్లను మార్కొ[2]నిరేని గోవులం
దెత్తు ముహూర్తమాత్రమునఁ దేరికి సారథి లేమిఁ జేసి నా
చిత్తమునన్ విచారదశ చెందెడు నెవ్వఁడు గల్గునొక్కొ నా
కిత్తఱి నేఁగదా కడప నెంతయు నేర్తు [3]రథం బనం బురిన్.

10 క. తగుసారథి [1]దొరకొనినం, బగతుర [2]భంజించు నెంతపని కదుపుల ద
వ్వుఁగఁ గొని పోదురొకో [3]యి, ట్లగునె కలండేని సూతు నరయుం డెందున్.

11 చ. కురుపతి భీష్మ కర్ణ కృపకుంభజ ముఖ్యులు [1]మత్స ముద్యమ
స్ఫురణము చూచి పార్థుఁడను బుద్ధిఁ గలంగఁగ [2]బెట్టు గిట్టి సం
గర[3]మున నోర్చి యేఁబసులఁ గ్రమ్మఱఁ దేరకయున్న నన్ను భూ
వరుఁడు సుహృజ్జనంబుఁ బరివారముఁ జిత్తములందు మెత్తురే.

---

7 1. గుణభూతి — ప.వ ; కులభూష — ల. 2. సాదర - వ.

8 1. గొను — వ.

9 1. ఎత్తెల — ఓ.చ.బ.ప.స.సూ ; ఎత్తల — ప.వ ; ఎత్తుర — ల ; ఎత్తెర — ఆ;ఊ.గ.వ ; ఎత్తర — స ; ఇత్తెర — ద.న.మ. 2. యేను — న.శ ; ఱేని — సం ; యేచి — త. 3. రథంబునాపురిన్ — ఆ.ఉ.వీ.ష.స ; రథంబు నీపురిన్ — స.

10 1. దొరికినను — వ. 2. నిర్జించు — వ.స ; సాధించు — బ.వ.స. 3. యిట్లగునే కలఁడేని సూతుఁ డర్వ్ఞాడునాకున్ - వ.స.

11 1. మద్భుజాబల — బ.వ.స. 2. బిట్టు — వ 3. మొనరించి గోవులనుగాఢ జవంబునఁ దేలకున్న — వ.

12 వ. అనునప్పుడు తత్ప్రదేశంబున నునికిం జేసి.

13 క. విని ద్రుపదధరణిపతినం, దన [1]సామర్షాపహాస తరళహృదయయై
చని [2]తద్వృత్తాంతము మె, త్తని పలుకులఁ జెప్పె నింద్ర తనయుని తోడన్.

14 వ. అతండు నజ్ఞాతవాస వత్సరం బతీతంబగుట నిరూపించి పాంచాలి కిట్లనియె నీవుపోయి వారలతో నిట్లనుము మన బృహన్నలకు సారథ్యంబు సేయు సామర్థ్యంబు గలదు దొల్లి ఖాండవ దహనంబునం బాండవ మధ్యమునకు సారథియై యతని చిత్తంబు వడసె మఱియుఁ బెక్కెడలం దదీయం బగు రథంబు గడపఁదానయై యుండు నేను నెఱుంగుదుం దత్సాహాయ్యంబునం గురు సైన్యంబుల జయింప వచ్చుటకు సంశయంబు వలదనుము వారేమని రేని మఱియుందగ నాడి నన్నుంబిలిపించునట్టి తెఱంగు గావింపుమన నట్లు చేయుదునని సైరంధ్రి యుత్తరయున్న యెడకుంబోయి.

15 చ. జనపతి నందనుండు తగు సారథి నారయుచున్న వాఁడెఱిం
గినపని సెప్పఁగా వలయుఁ గ్రీడి మనంబున మెచ్చు నట్టినే
ర్పును భుజశక్తియుం గలిగి రూఢికి వెక్కిన సూతవృత్తియై
నని సడిసన్న యేడ్తెఱ బృహన్నలకుం గల దంబుజాననా.

16 తే. అర్జునునకు ఖాండవ దహనాదులై న, విక్రమములా[1] బృహన్నల వెరవులావు
గాదె జయమొనరించె లోకంబులెఱుఁగ, నువిద దీని నెఱింగింత ముత్తరునకు.

17 క. అని యమ్మదితయుఁదానును, జని యతనికి నత్తెఱంగు సముచితముగఁ జె
ప్పిన నక్కుమారవరుఁడి, ట్లనియెం బాంచాలి తోడ నల్లన నగుచున్.

---

13 1. యప్పుడు సాధుహార్షతరళ – వ; సాహర్ష ప్రసాదతరళనయనయై – ల. ఇచ్చట మూలమిట్లున్నది.

"తస్య తద్వచనం శ్రుత్వా స్మ్రిషు చాత్మప్రశంసనమ్
నామర్ష యత పాంచాలీ బీభత్సోః పరికీర్తనమ్"

కుంభకోణం ప్రతి. 4-38-12. 2. తద్వృత్తాంతంబు నతని పలుకుల – ఉ.ఓ.గ.ద. న.ప.వ.శ.ష.స; తద్వృత్తాంతము నాతని పలుకుల – ఎ.మ.వ.వీ.

16 1. లీ – ప.వ.స; లు – ఆ.చ.ద.ల.

18 తే. అకట సైరంధ్రి [1]నన్ను నిట్లాలిగొనఁగ
నేల చక్కఁగఁ గనువిచ్చియేను బేడిఁ
జూడ రోయుదు రణమున సూతకృత్య
భరముఁ దాల్చుట కెమ్మెయిఁ బనుచువాఁడ.

19 వ. అదియునుంగాక.

20 చ. కురుబల మేఁగు [1]దెంచెనఁట గోవుల [2]బిట్టఱఁ బట్ట దానిపైఁ
బరికొని శౌర్య సంపదయు బాహుబలంబును జూపఁబూని యే
నరిగెద నట్లె తేరికి బృహన్నల సారథియైన [3]దీని న
వ్వారె పురిలోన నింతకఱవా రథచోదకు లింత యేటికిన్.

21 వ. అనిన విని సైరంధ్రి యతని కిట్లనియె.

22 ఉ. కౌరవసేన గాదు త్రిజగంబులు నొక్కట [1]నెత్తి వచ్చినం
దేరు బృహన్నలా వశగతిం [2]జరియించిన గెల్వవచ్చుఁ ద
ద్వీర గుణంబు [3]సొంపు పృథివీవరనందన మున్నెఱుంగుదుం
గారణజన్మమై తను వికారము వచ్చినఁ బెంపు దప్పునే.

23 వ. అనవుడు.

24 క. మనమురియాడుచు నుండఁగఁ, దనకొరులప్పటికి లేమి ధరణీశ్వరనం
దనుఁడు బృహన్నలఁ బిలువం, బనుచుట కొడఁబడినపలుకు వలుకుటయుఁదగన్.

25 వ. సైరంధ్రిదెసఁ గనుంగొని యేనుబోయి తోడ్కొని వచ్చెదనని పూని.

---

18 1. నన్నిట్టులలరికొనగ – ల ; నన్నిట్టులానికొనగ – వ ; నన్నుయాలాడికొనగ – వ; నన్నిట్టులాలికొనగ – వ ; యిట్లునన్నాలికొనగ – వ ; నన్ను నిట్లాడికొనగ – వ ; నన్ను నిట్లాడ నీకునేల – డ.

20 1. దెంచునఁట – ద.ల. 2. బిట్టఱఁబెట్ట – సూ ; బిట్టలఁబట్ట – సూ. 3. దీన – ఊ డ.వ ; నన్ను – ఎ.

22 1. యెత్తి – కొన్ని ప్రతులు. 2. జననిచ్చిన – ప.వ. 3 పెంపు – డ.ల.

26 సీ. అడుగులనునుఁగాంతి నయ్యెడ పద్మరాగంబుల నెలకట్టు కరణినొప్పఁ
[1]బాలిండ్లు [2]దనువెడ వ్రాలింపఁ జెన్నొందునపుడుఁ గౌఁదీఁగె యల్లాడుచుండఁ
[3]దటి వేచి వెనువెంటఁదగులు కామాంధకారములీలఁ [4]గ్రొవ్వెద కొమరుమిగులఁ
గర్ణభూషణ మౌక్తిక[5]ప్రభా డోలన మిళణ[6]దీప్తుల నినుమడింప
తే. నందియల [7]మొరపంబున కరుగుదెంచి, ప్రోదిరాయంచరయమునఁబోవునవ్వి
ధంబు దగ నభ్యసించు చందమునఁదోన, చనఁగ నుత్తర నర్తనశాల కరిగె,

27 ఆ. మెఱుఁగు [1]మొగిలుసొచ్చు తెఱఁగున నాట్యమం
దిరము సొచ్చి తనదు గురువుకడకు
నరిగి నెమ్మినిట్టులను నింతి[2]ప్రార్థనా
వినయ సంభ్రమములు పెనఁగొనంగ.

28 క. ఇచ్చట నొకకయ్యంబునఁ, జెచ్చె మదీయాగ్రజన్మసారథి తగువాఁ
డెచ్చోట లేమి నాతం, డచ్చుపఱుపఁ డయ్యె నీక్రియకు నొండొకనిన్.

29 వ. అది యట్లుండె నేఁడు కౌరవులు పసులం బట్టిరని కూయి వచ్చిన నన్న
సన్నద్ధుఁడై వెనుకందగుల సమకట్టి సారథ్యంబు సేయువాఁడు లేమికి
విషాదంబు నొందిన నీకందువ సైరంధ్రి సెప్పినం బ్రియంబంది నిన్నుఁ
దోడ్తెర నన్నుఁబనిచిన నేనును నీపాల నాకుఁ జనవు గలుగుటంజేసి యెల్ల
విధంబులం దెత్తునని పూనివచ్చితి నీవును నా పలుకులు కుఱుచసేయక నీ
వెంపునుం బ్రకటంబుగా నయ్యుత్తరకుమారునకు రథంబు గడప నియ్య
కొని యియ్యాపదఁ దలఁగవలయు నిట్లొడంబడక తక్కుట నావలని
వాత్సల్యంబు గొఱంత పఱచుట యనిన నమ్మ్రొద్దియ పలుకులు ముద్దుసేసి.

---

26 1. పాలిండ్ల – న.స. 2. తనువెద – వ ; తనువెద – గ.ష.స. 3. వ్రేగై నవేనలి (అలివేణి) వెనువెంటదగులు కామాంధకారము లీలనతిశయిల్ల – వ.స ; తనుగొని–వ ; తరికొని – ల. 4. క్రొమ్మ్రొడి – అ.ఇ.ఊ.ఏ.గ.న.వ ; క్రొవ్వేణి – ఆ.ఓ.చ.డ. 5. ప్రభాందోళన – ఆ.ఏ.జ.డ.ద.ప.వ ; ప్రభాజాల సమీళణ – ల. 6. రోచుల – ఊ.ఐ.గ.న.వ. 7. మ్రోతనెపమున నరుగుదెంచి – ప ; మ్రోతరవమున – వ ; మ్రోయు రవమున – అ.

27 1. మొగులు – పెక్కు ప్రతులు ; మెరసినట్టి తెరగున – న. 2. ప్రార్థన – పెక్కు ప్రతులు.

30 క. నగుచు బృహన్నల యిట్లను, జగదీశ్వరపుత్రి నాకు సారథ్యము నే
ర్పు గలదె నీ మాటకునే, మిగులంగా వెఱతుఁ [1]బొదము మీఁ దట్లుండెన్.

31 క. భవదీయ ప్రార్థనచేఁ, దివిరి పరమదుష్కరములు దీర్చియయిన ను
త్సవ మొనరించెద సార,థ్య విధం బొకఁ డనఁగనేల యంబుజవదనా.

32 వ. అనుచు సంగీత నిలయంబు వెలువడి సలీలంబుగా మెత్త మెత్తన నడతెంచు
మత్తకుండాలంబునుంబోలె.

—: ఉత్తరుఁడు బృహన్నలను దనకు సారథిగాఁ జేసికొనుట :—

సం. 4—35—10.

33 తే. [1]అరుగుదెంచు బృహన్నల నంత నంతఁ, గని నృపాల సుతుండను గారవమున
గౌరవులతోడఁ గయ్యంబు గలిగెనాకుఁ,గడఁగినేఁడు రథ మ్మివు గడపవలయు.

34 క. [1]వేరమ్మ మైమఱువుఁ దొడి, తేరెక్కుము దప్పఁగ్రుంకఁ దీఱదు నీకుఁ
సైరంధ్రి సెప్పె నీ దగు, [2]బీరమ్మును బెంపు లావు [3]వెరవును మాకున్.

35 చ. అనుటయు నాట పాట గల [1]యప్పటికిఁ ననుఁ గోరి పిల్వ బం
చినఁ ధగుఁ గాక సంగరము సేఁతకు సారథి గమ్మ [2]రమ్మ నీ
వను టుచితంబె యెల్లెడల నారసి బాహు బలాఢ్యుఁడైన యొ
క్కని రథ మేఁ డ్తెఱుం గడపఁగా నియమింపుము రాజనందనా.

---

30 1. పోదు మిదెట్లుండెన్ — శ.ష.స ; కాక మిదెట్లుండెన్ - వ ; పదుము మిదెట్లుం డున్ — ఏ.

33 1. ఈ పద్యమునకు మాఱుగా న, స ప్రతులందు ఆట వెలది కనిపించు చున్నది.
ఆ. అరుగుదెంచు నా బృహన్నల నంతంత, గని నృపాల సుతుఁడు గా(గౌ)రవమునఁ
గౌరవులకు నాకుఁ గయ్యంబు గలిగెను(గలదీవు), గడఁగినేఁడు రథము గడపవలయు —
న.స. పెక్కు ప్రతులందు పై తేటగీతి యందలి 3,4 పాదములకు మాఱుగా ఆట
వెలది పాదములు కన్పించు చున్నవి.

34 1. లేరమ్మ — న ; ధీరత — ఆ.ఊ ; నేరవు - వ. 2. వీరంబును — పెక్కు ప్రతులు ;
వీరత్వము బాహు బలము — వ.స. 3. వెరవుగ - వ.

35 1. యప్పనికిన్ నను — ఒ.ల ; యప్పుడు నన్నిటు — ఇ.గ. 2. లెమ్ము—వ.వీ.శ.ష.

36 వ. అనిన విని వై రాటి కిరీటి కిట్లనియె.

37 ఉ. భాండవ మేర్చునప్పుడు తగఁ రథచోదకవృత్తి సల్పి యా
ఖండలసూతికిఁ జయముగల్గ నొనర్చిన [1]యట్టి బుద్ధియుఁ
దండితనంబు [2]నియెడన తక్కినె నా దెస మైత్రి [3]పెన్పు మిం
కొం డొకమాట దక్కుము రణోత్సహనం బొనరింపు గ్రక్కునన్.

38 తే. [1]అనిన నాతని మాటకు నడ్డమాడ, వెఱచినట్టి తెఱంగు భావించి యల్ల
నియ్యకొనుటయు నమ్మను జేంద్రసుతుఁడు,దృఢతనుత్రాణమతనికిఁ దేరఁబనిచె.

39 క. తెప్పించి యొడుగు మీవని, యొప్పించిన నిట్టు నట్టు [1]నొఱవలుగా మైఁ
గప్పికొని యా బృహన్నల, యప్పుడు [2]నగుపించె నచటి యబలా జనమున్.

40 క. ఉత్తరుఁడు సత్వరంబుగఁ, దత్తనువున మఱువు [1]దొడిగి తాను[2]ను హృద్యో
దాత్తం బగు [3]కంకటమిడి, చిత్తము పసిఁ గ్రమ్మఱింపఁ జిడిముడి పడఁగన్.

41 వ. బృహన్నల నవలోకించి.

42 క. హయములఁబూన్పము రథమున,రయమున సిడమెత్తుమిపుడ రావలయునుగో
చయము గొని యస్మదీయ వి,జయమభినందింపఁ బురముజను లెదురుకొనన్.

43 తే. అనిన నీవేమి పనిచిన నట్లచేయ, వలయు నీవున్న యెడ నుండవలయు నీవు
సన్న దెసఁ జనవలయునా శక్తి యెఱిఁగి,పంచిపనిగొని కడిమిమైఁబగఱ గెలుము.

44 వ. అని పలుకుచు మనంబున ముదం బొదవ నా ధనంజయుండు.

---

37 1. యత్తెరంగునీ, కుండు నటంచు మానిని సమున్నతి పెద్దగఁ జెప్పినప్పుడున్ – వ.
2. లియ్యెడ – వ ; నియ్యెడ – కొని ప్రతులు ; నయ్యెడ – కొన్ని ప్రతులు ; నెయ్యెడ – వ. 3. పెంపు – పెక్కు ప్రతులు.

38 1. కడిమినెఱ్ఱైన నరదంబు గడుపవలయు నంచు బల్కిన నతడు భావించి యట్ల – వ.

39 1. నొరుగులు – డ.త.న.వ.శ ; నొరుపులు – చ.ద ; నొరువులు – ఉ.ఒ.వ ; నొరగాద నమై – వ. 2. నగియించె – ఏ.ఐ.ద.ల.వీ.స ; నగిపించె – వ. శర.స.సూ ; నవ్వించె– ఉ.ఊ.చ.

40 1. దొడిపి – ఉ.ఎ.స. 2. సుహృద్యో – ఆ.డ.వ. 3. కత్తళ – ఉ.ఐ.

45 క. కాంచనమాలాలంకృత, చంచత్తనులీల మెఱయ జవనాశ్వములం
బూంచి రథంబున మణిమయ, పంచానన కేతువెత్తె బంధుర [1]భంగిన్.

46 వ. ఇట్లు సన్నాహంబు మెఱసిన సారథిం జూచి యుత్తరయుం జెలులు నిట్లనిరి.

47 క. కురువీరుల గెలిచి తదం, బరములలోఁ జిత్రవర్ణ భాసురములుగాఁ
దర మెటిఁగి లోచనోత్సవ, కరములుగా బొమ్మపొత్తి కలకుం దెండీ.

48 క. అనుడు బృహన్నల యిట్లను, జనపాలక నందనుండు [1]జయలక్ష్మిం జే
కొను నఁట చీరలు దెచ్చుట, పనియే యటు సూడుఁ డెల్ల భంగులఁ దెత్తున్.

49 వ. అనుచు ధనుస్తూణీర కృపాణ ముద్గరాది వివిధ సాధనంబులు రథంబు పైఁ
బదిలంబుగా నిడి నొగలెక్కి పగ్గంబుల స్రుక్కి సక్కంజేయ నుత్తరుండును
బసులం బట్టిన దెస గోపాలకు నడిగిన వాఁడు పితృవణంబు వలనని చెప్పిన
వినుచు రథారోహణంబు సేసి వెడలి పౌర వృద్ధ పుణ్యాంగనా భూసుర
సమూహంబులు బృహన్నలం జూచి తొల్లి ఖాండవ దహనంబున నర్జునునకు
నీ కతంబున నయిన మాంగల్యం బెట్టి దట్టిద భవత్సాహాయ్యంబున భూమిం
జయున కయ్యెడు మని దీవించి సేసలు సల్లం బురంబు నిర్గమించి నిరర్గళ
పరాక్రముం డయిన యా ఫల్గును నైపుణంబున వల్గదశ్వం బగు రథంబు
రయంబునకు మెచ్చుచుం బరేతనిలయప్రాంత ప్రదేశంబు సేరం జని.

50 సీ. అభినవజలధరశ్యామంబు లగునెడ లాకుజొంపంబుల ననుకరింప
సాంధ్యరాగోపమచ్ఛాయంబులగుపట్లు కిసలయోత్కరములఁ గ్రేణిసేయ
రాజమరాళ గౌరములగుచోటులు తఱుచుఁబూఁబొదలచందబు నొంద
హరిద్రరుచి సమానాకృతులగు [1]తావు లడరెడు [2]పుప్పొడులట్లు మెఱయఁ

తే. గలయ [3]నెగసి ధరాధూళి లలితవనము
దివికి [4]నలిఁగాఁపువోయెడు తెఱఁగు [5]దాల్ప

---

45 1. ఫణతిన్ — అపం. కవి. గు.

48 1. జయలక్ష్మినిజేకొనినన్ — న ; జయలక్ష్మినిజేకొనుటయు — ఇ.ఊ ; జయలక్ష్మిని జే
కొనుడే — స.

50 1. తావు - వ. 2. పుప్పొళ్ళయట్లు — కొన్ని ప్రతులు. 3. బెరసి — ఆ.ఊ.ఓ.డ.ద.న.
బ.వ ; నెరసి — ఏ.ఒ.గ.ట.శ. 4. నరిగాపు — పెక్కు ప్రతులు. 5. దోప — న.ల.

గోగణము [6]ముంగలిగనేల గోడివడఁగ
నడుచు కౌరవ రాజసై న్యంబుఁగనియె

—: ఉత్తరుఁడు కురుసైన్యంబు గనుంగొని భయభ్రాంతుండగుట :—

సం. 4-36-8.

51 క. కని యుత్తరుండు గరుపా, టినమేనును దలఁకుమనము టిచ్చవడినచూ
పునుసై తోట్రుపడుచు ని,ట్లనియె దిగులు సొచ్చి యాబృహన్నలతోడన్.

52 శా. భీష్మద్రోణ కృపాది ధన్వినికరాభీలంబు దుర్యోధన
గ్రీష్మాదిత్య పటుప్రతాప విసరాకీర్ణంబు శస్త్రాస్త్రజా
లోష్మాస్కార చతుర్విధోజ్జ్వల బలాత్యుగ్రం బుదగ్రధ్వజా
ర్చిష్మత్తా కలితంబు సై న్యమిదియేఁ జేరంగ శక్తుండనే.

53 క. అకృతాస్త్రుఁడ బాలుఁడఁ గా, ర్ముకవిద్యాప్రౌఢిమై నిరూఢులయిన యీ
శకుని జయద్రథ దుర్ముఖ, వికర్ణకర్ణాది యోధవీరుల కెదురే.

54 క. ఇట్టగుటెఱుఁగక వచ్చితి, మెట్టొకో మనభంగి వీరలిందఱును గడున్
బెట్టిదులు మనకు మార్కొను, నట్టికొలఁది గాదు భీతియడరెడుఁదోడ్తోన్.

55 ఉ. కౌరవసేనఁజూచి వడఁకందొడఁగెఁ మదితోనమేను నీ
వూరకపోవుచున్క యిది యొప్పునె యిప్పటిభంగిఁ జూచిన
న్వీరల నేను మార్కొనమి నిశ్చయ మట్లగుటఁ రయంబునం
దేరుమరల్పు ప్రాణములు [1]దీ పన ముఁ[2]వినవే బృహన్నలా.

56 వ. అనిన దరహసితవదనుం డగుచు శతమఖతనయుం డతని కిట్లనియె.

57 చ. అసదృశలీలఁ బొల్చు రథికావలిమీఁద జనంగ వెట్టినే
మసలక యామిషంబుగొని మార్గము వట్టిన తుచ్ఛసై న్యముల్
వెసఁజని [1]ముట్టిగోధనము వేగ మరల్చము గాక యిమ్మెయిం
బసు లటువోవఁగా మరలఁబాడియె నీకు నరేంద్రనందనా.

---

6. ముంగలను – వ ; ముందటను – ఒ.

55 1. తీపని – పెక్కు ప్రతులు. 2. వినమే – ఓ.వ.స.

57 1. మున్పుగోగణము – వ.

58 ఉ. అంతిపురంబులోనఁ గలయంగన లెల్లను నెమ్మనంబులన్
సంతస మందగాఁ బసులఁ జయ్యనఁ దెచ్చెదనంచుఁ బూని నీ
వెంతయు మేటివై యరదమెక్కి రయంబున వచ్చి యిచ్చటఁ
దంతి తురంగ సద్భట [1]కదంబముఁ జూచి కలంగు టొప్పునే.

59 ఆ. అనిన పలుకులకు బృహన్నలఁ గనుఁగొని
యెలుఁగువడక నాతఁడిట్టులని యెఁ
బసుల దయ్య మెఱుఁగుఁ బడఁతుల సంతోష
మేలనాకు ననికిఁ జాలనేను.

60 వ. అనవుడు.

61 చ. తనభుజశక్తియున్ రిపుల దర్పము నేర్పడఁ జూచిచూచి యె
ట్లును దెగకున్నబోక యిదిలోకము చక్కటి శూరులైన దీ
నిని మది మెచ్చరీబలము నీదెస దేఱియుఁ జూడ దింతకున్
మును భయహేతువైన విధముం దగఁ జెప్పుము నాకు నిత్తటిన్.

62 సీ. దెసలుబీఁటలు వాఱుఁ దివురు [1]చిందంబుల కోలాహలములకుఁ గుదియఁబడక
యురవడి సేనలు దెరలఁబైదోఁతెంచు ధూళిపెల్లడరినఁ దూలపోక
చతురంగబ[2]లమతిసాంద్రతఁ గవిసిన యగ్గలికమునకు బెగ్గడిలక
శస్త్రాస్త్రములు రథ్యసారథి వర్మాంగ తతినాటు తఱిచునఁ దల్లడిలక
తే. బహువిధంబులఁ బగతుర బరవసమున, నిత్తెఱంగునఁ గలుగు క్రందెల్లనోర్చి
నిల్చిగెల్చిన సత్కీర్తి నెగడుఁగాక, దవ్వుదవ్వుల [3]నిశ్లొననవ్వరెట్లు.

63 చ. అనుదివిజేంద్రనందనున కమ్మను[1]జేంద్రతనూజుఁ డిట్లనున్
వినుము త్రిగర్తవాహినులు విక్రమసంపద సొంపుమీఱ గో
ధనములఁ బట్టినం బతియుదగ్రతసైన్యము లెన్ని యన్నియుం
గొని యటవోయెఁగాన మనకుం బురి బాసటలేర యెవ్వరున్.

---

58 1. రథంబుల – పెక్కు ప్రతులు.

62 1. చిందముల కోలాహలంబులకుఁ గలంగఁ బడక – వి.శ.ప. పెక్కు ప్రతులు.
2. ములునతి – పెక్కు ప్రతులు. 3. విఱిగిన – ఉ.ఐ.వి.ప.స.

63 1. జేశ్వరసూనుడిట్లనున్ – పెక్కు ప్రతులు.

64 తే. ఒంటిఁదలపడి కురుసేన నోర్చువాఁడ,నే యిదేటికి వెడమాట లిట్టులాడ
వారు గానక ముందఱ తేరు దోలు,కొని రయంబునఁ బురికరుగుటయ నీతి.

65 వ. అనినం భార్థుండు పార్థివనందనున కిట్లనియె.

66 క. వెగడొంది యిట్లువలుకఁగ, నగునే పగతురు ప్రమోద మందఁగఁ బసులఁ
దిగవిడిచి పురజనంబులు, తెగడంగా [1]మగడిపోక దీనతగాదే.

67 వ. అట్లుంగాక.

68 మ. ననుసై రంధ్రి గడంగి పేర్కొనియె దానం బెంపుమైఁబిల్చితో
డని తోడ్తెచ్చితి [1]వీవు బంటుతన మట్లగ్గించి పారాలి దీ
వన లిచ్చెం దుదిఁబోయి కౌరవులు గోవర్గంబుఁ గొంపోవఁగాఁ
గని యేఁ గ్రమ్మఱి రిత్త[2]వోదునె భయోత్కంపంబు నీకేటికిన్.

69 తే. చిత్తవృత్తి యొక్కించుక చిక్కఁబట్టు
మిపుడ కౌరవ సైనికులెల్లఁజూచి
[1]వెఱఁగు పడవేగమును లావు వెఱవుమెఱయఁ
గదుపుఁ బెట్టించి పోదము క్రమ్మఱంగ.

70 వ. అనుచు వివ్వచ్చుండు గడంగి తేరువోవనిచ్చుటయు నాననంబు పల్లటిల్ల
మానసంబు దల్లడిల్ల [1]నాభూవల్లభు కుమారుండు.

71 క. దవ్వుల విఱిగినఁ బౌరులు, నవ్వుదురఁట మేలుమేలు ననునాఁగకు నీ
క్రొవ్వుఱుగదేనిఁదలపడు, మెవ్విధిఁ జనితేని యనుచు నెత్తినభీతిన్.

72 క. శరములు శరాసనమున, య్యురదముపై డిగ్గవిడిచి యతిరభసమునఁ
ధరణికి లంఘించివెసం, బురిదెసకును లజ్జ [1]వీటిఁబోవం బాఱెన్.

---

66 1. మగుడ – పెక్కు ప్రతులు ; మగుడి – న.శ.స.

68 1. నీవు – పెక్కు ప్రతులు. 2. వత్తునె – చ.న.

69 1. వెగడుపడ – ప.

70 1. భూవల్లభ – పెక్కు ప్రతులు.

72 1. విడిచి – పెక్కు ప్రతులు.

73 వ. ఇట్లు వాటీనం దనమనంబునం గుత్సించుచు బీభత్సుండు యుగ్యంబుల పగ్గం
బుల నొగలముడిచి రథంబు డిగ్గ నుఱికి లంబకేశభారుండును నాందోళిత
రక్తాంబర యుగశాంచలుండును నగుచు నతనివెనుకం బఱచు సమయంబున
నిలిచి కసుంగొను కౌరవబలంబునందు.

74 ఉ. అజ్ఞులు కొందఱప్పు డపహాసము సేయుచు గూఢరూప శే
ఖాజ్ఞత లేమిఁ దద్వికృత కాయముమీఁదను [1]దృష్టినిల్పఁగాఁ
బ్రాజ్ఞులు మూర్తి [2]సౌమ్యతయు బాహులదీర్ఘతయుం [3]భటత్వ త
త్త్వజ్ఞతయుఁ గతిస్ఫుర దుదాత్తతయుం గని సంశయంబుతోన్.

75 తే. ఆఁడుచందంబుఁ బురుష సమాకృతియును
[1]గలిగి[2]యున్నది యొప్పు నూష్మలత సొంపు
వికృత [3]వేషాకృతంబులై [4]వెలయకితఁడు
నివుఱు గవిసిన మెఱయని నిప్పువోలె.

76 ఉ. బాహుల [1]చాయయుఁ గమన భంగియు నర్జునునట్లు దీన సం
దేహము లేదితండు తన తేజము [2]డాఁపఁగ మత్స్య భూమి భృ
ద్దేహమునందుఁ బేడి యనఁ గీడ్పడియుండెనొ కాక యీ కురు
వ్యూహముతోడి కయ్యమున కొండొకరుం డిటు లొంటి వచ్చునే.

77 చ. విరటుఁడు [1]దక్షిణంబునకు వీరుల సారథులఁ నిజాజ్ఞకై
పురిఁ గలవారినెల్లఁ గొని[2]పోయిన [3]నొండులు లేమిఁ జేసి యు
త్తరుఁ డిట వచ్చుచుండి యరదంబు దగం గడపంగ నెవ్వరుం
దొరకునకున్నఁదా నితనిఁ దోడ్కొని వచ్చినవాఁడు సూడఁగన్.

---

74 1. దృష్టి – సం. కొన్ని ప్రతులు. 2. సామ్యత – అ.ఉ.ఏ.ఓ.ద.వ. 3. బటుత్వ– కొన్ని ప్రతులు.

75 1. కలసి – కొన్ని ప్రతులు. 2. యున్నవి – గ.ట ద. 3. వేషావృతంబయి వెలయఁ డితఁడు – శర ; వేషావృతంబులై – ఉ.ఓ.శ.ష.స.సూ ; వేషావృతంబునై – ఆ.ఎ. ఐ.గ.ద ; వేషవృత్తంబుల – మ.వ. 4. వెలయు నితఁడు – ఆ.ఒ.డ.ద.వ.సూ.

76 1. రీతియున్ – ప. 2. డాఁగఁగ – ప.ష ; దాగగ – ఊ.చ.ల.

77 1. దండు దట్టముగ – బ.వ.శ.స ; దట్టువట్టముగ – ఐ.వ ; దట్టు దిట్టముగ – ఓ ; పట్టు దట్టముగ – స ; బెట్టు దిట్టముగ – స ; నట్లు దట్టమగు – ద. 2. పోవుట సారథి లేమి – న.ప. 3. నొండొరు – అ.ఆ.ఏ.ఐ.చ.డ.వీ.స ; నొడ్డులు – ఒ.ల ; నొడ్లును – ఉ.ట.వ ; నొండొకరుండు లేమి నుత్తరు – ఊ.

78 చ. [1]పరి సనుదెంచి గోగణముఁ బట్టిరనఁ విని పిన్నగాన మీఁ
దరయక రాజ నంచసుఁ డహంకృతిమ్రోఁ బఱతెంచి సైన్య వి
స్ఫురణముఁ జూచి భీతిఁ దన బుద్ధి గలంగినఁ బాఱఁ జొచ్చె ని
ప్పురుషుని శౌర్య సంపదయు భూరి బలంబు నెఱుంగఁ డేమియున్.

79 వ. అనుచు నిశ్చయ రహిత హృదయులగుచుండ కుండాలరయ లీలా సమరేఖం
బగు గమనంబునం బురుహూతపుత్రుండు పదశతమాత్రప్రదేశ పలా
యితుండై న భూమింజయు నెయిది పట్టికొనిన నతండు.

80 సీ. వెలవెలఁ బాఱుచు వెగడొందుఁ, బెదవుల [1]తడియాఱ నెంతయుఁ దల్ల డిల్లు
[2]జల్లన నంగంబులెల్ల నిండఁ జెమర్చుఁ బదములుఁ గరములుఁ [3]గుదియవడఁకు
హృదయంబు తటతట నదరంగఁ బెలుకుఱు దీనదృష్టుల మోముఁ దేటి చూచు
నెలుఁగు గద్గదికఁ దొట్రిల నేడ్చు విడుమని ప్రార్థించు మాటఁ గీడ్వాటుదోప

తే. నిష్కశత శుద్ధ హేమంబు నిర్మలోజ్జ్వ
లాష్ట వైడూర్యములుఁ దురగాధ్య రథముఁ
గరటి [4]దశకంబు నొక యూరుఁ బురము సొచ్చి
నపుడ యిచ్చెద నీ కను నార్తుఁ డగుచు.

81 క. నా తోడి [1]ప్రేముడిం గడు, నాతురయై యెదురుచూచు [2]నంబకుఁ జేతఃప్రీతిగఁ జని యా యమఁబొడ, సూతుం బోనీఁగదే విశుద్ధ చరిత్రా.

—: అర్జునుఁ డుత్తరునిఁ దనకు సారథిఁగాఁ జేసికొనుట :—

సం. 4—36—41.

82 వ. అని మఱియు నానావిధ దీనాలాపంబులం బ్రార్థించుచుండం బార్థుండు నగుచు నతనిం దేరు సేరందెచ్చి.

---

78 1. పరువడివచ్చి — వ.

80 1. తడపుచు - ఐ.గ.న. 2. ఝల్లన - పెక్కుప్రతులు. 3. బొదువ - ఆ.డ ; గుదులు - ఇ.ఊ.గ.స ; గుదువ — ఒ.ఓ.ద.వ.స. 4. శతకంబు - మ.వ.

81 1. ప్రేమముడిబడ - ఐ ; ప్రేమచేగడు — త ; 2. నవ్వకు — వ ; నమ్మకు - ఒ.వ.

83 చ. వెఱవకుమన్న పోటు కురు వీరులతోడ నశక్యమేని న
త్తెఱఁ గదియేల [1]నీ కుడుగు తేరికి సారథిగమ్మ నాకుఁ [2]జి
చ్చుఱ పిడుగెట్టు లట్టడరి శూరుల మొత్తము నుగ్గుసేసెదం
బఱపెద సేన రాజుధృతిఁ బాపెద గోవులఁ గ్రిమ్మఱించెదన్.

84 క. అనుచు నొడఁబాటు లేకు,న్నను నయ్యుత్తరుని నొగల నడుకొన నిడి తా
నును రథమెక్కి రథికుఁ డయి, చనియె నరుఁడు జమ్మిసేర సమ్మదలీలన్.

85 వ. ఇట్లు సవ్యసాచి నిక్షిప్తాయుధంబైన శమీవృక్ష సమీపంబున కరుగు నవస
రంబునం గ్లీబరూపచ్ఛన్నుం డయ్యును బ్రిస్ఫురణ విశేష భీషణుం డగు
నతనిం గనుంగొని కౌరవ సైనికులు గలంగినమనంబులతోడ నివ్వెఱపడి
యుండ వారలం గనుంగొని తోఁచు నుత్పాతంబుల నాలోకించి గురుం
డిట్లనియె.

86 క. మాసె నభోమణి నక్కలు, కూసెం గలయంగ దెసలకుం బలు చాయల్
సేసెం బఱమొయిళు లడరి, భ్రమోసెం దమయంతఁ దూర్యము లపధ్వనులై.

87 క. ఇగ్గజములు మిన్నకయును, మ్రొగ్గెడు సుత్తమ తురంగములు బాష్పజలం
బగ్గలము విడుచుచున్నవి, తగ్గెడుఁ గారణములేక తడఁబడి పడగల్.

88 క. దగ్ధము లైనట్టులు స,మ్యగ్ధైర్యము లెడలె మండె నాయుధ చయముల్
దిగ్ధూమం బెసఁగె నసం, దిగ్ధము మన కాజియగుట దీనికిఁ దగఁగన్.

89 క. మొన లొఱపుగఁ దీర్చికొనుఁడు, చన తన వాహనము లాయుధములెల్ల జనం
బును నసువు సేసికొనుఁడో,పినయంతయుఁ గాచికొనుఁడు బెదరక పసులన్.

90 వ. అని చెప్పి తా నప్పు డర్జును నెఱింగినవాఁడు గావున నతనికి నజ్ఞాతవాస
సమయ భంగం బగునో యను భయంబున సురనదీ సూను వదనంబు వీక్షించి
సన్నవాఱి నిట్లనియె.

91 చ. [1]వెరవరిగాక వీఁడు కురువీరులకుం బొడసూపువాఁడె య
చ్చెరు [2]వొకభ్రమాని [3]పేరనిట సేరఁగ వచ్చుచు నున్నవాఁడహం
కరణము కాని యొండొకటి గానఁడు మూర్తివిశేష మారయన్
సురపతియట్ల వీనిమదిచొప్పది యెట్లో యెఱుంగ నయ్యెడున్.

---

83 1. నీవుడుగు – ఇ.ఊ.ఐ.వి.శ.ష.స. 2. జిచ్చర (ఱ) .... శత్రుల – వ.

91 1. వెరవిడి – పెక్కుప్రతులు. 2. వుగనొక్కభ్రమానుదెస – వ. 3. సేరి – వి.ష.స.

92 క. అనినవిని యెఱిఁగికొని[1]యా
తనిమదిసందియము మాన్పఁదలఁచి నరేంద్రుం
గనుఁగొనుచు నతనితోఁ జె
ప్పిన భంగి నిగూఢవృత్తి భీష్మ్ఁడు వలికెన్.

93 క. తలఁపఁగ రిపులకు నిమ్మగు
కొలఁది గడచి వచ్చితిమి యకుంఠిత బాహా
బలము నెఱపఁ దటి యయ్యెను
జలింప వలదింకమనకు శత్రులవలనన్.

94 వ. అనవుడు నాచార్యుండయ్యర్థంబు గనికొని పార్థునకు సమయ భంగంబు వలని సంకటంబు లేకునికి మనంబునం బ్రియంబంది మొగంబునం దోఁపనీక పుయిలోట దక్కి యిట్లనియె.

95 శా. సింగం బాఁకటితో గుహాంతరమునం [1]జేడ్పాటుమై నుండి మా
తంగ స్ఫూర్జితయూథదర్శన సముద్యత్రోష్మధమై వచ్చునో
జం గాంతార నివాస భిన్నమతి నస్మత్సేనపై వీఁడె వ
చ్చెం గుంతీసుత మధ్యముఁడు సమరస్థేమాభి రామాకృతిన్.

96 ఉ. ఈతనితోడి కయ్యమున కియ్యకొనం దగువార లస్మదీ
యాతత సేనలోఁ [1]గలుగుటారయ [2]సంశయ మెల్లభంగి గో
వ్రాత నివర్తనంబు [3]సుకరంబ కిరీటి [4]కితండు రుద్రునిం
బ్రీతునిఁ జేసెనా వినమె పెంపెసలారెడు బాహుసంపదన్.

97 వ. అను పలుకు లాకర్ణించి కర్ణుండు కటకటంబడి కుంభసంభవున కిట్లనియె.

98 ఉ. పాండవ పక్షపాతమునఁ [1]బల్కుదు నోరికి వచ్చినట్లు ని
న్నొండన రామిఁ జేసి యిది యొప్పునె కౌరవసేనకెల్ల [2]నొ

---

92 1. యాతని సందేహంబు మాన్ప - పెక్కు ప్రతులు.

95 1. జేడ్పాటునంబొంది – గ ; జేడ్పాటుమైనొంది - ప.శ.

96 1. గలుగుడారయ – ఏ.న.వ ; గలుగడారయ – ద. 2. దుర్లభ - వ.స. 3. సుకరంబు – పెక్కు ప్రతులు. 4. కతండు - ఆ.ఊ.ఓ.గ.ప.ల.

98 1. బల్కెదు - డ.న.ల.శ.ష.స. 2. నొండొండ మహోత్సవం బొనరనుగ్రగణంబొనరించియేనయు , ద్దండత శత్రుసంఘముల దర్పమడంచెద విక్రమంబునన్ - ఆ.డ.

క్కండవమేటి [3]వీ బలము గర్వముఁ గుందఁగ నిట్లు [4]శత్రుదో
శ్చండిమ కోహటించితి నిజంబునకుఁ నరుఁడింత యెక్కుడే.

99 ఆ. అతఁడు వచ్చెనేని నస్మచ్ఛిలీముఖ, పాతచలిత హృదయపద్మఁజేసి
వెగడుపఱిచి యోధవీరుల [1]కెల్లను,త్సవ మొనర్తు బాహుదర్పమొప్ప.

100 వ. అనిన విని సుయోధనుండు రాధేయున కిట్లనియె.

101 ఆ. తప్పఁబలి[1]కి తీవుసెపెప్పెదవిను మితఁ
డర్జునుండ యేని నడవికేఁగి
భ్రాతృయుతము గాఁగఁ బండ్రెండు వత్సర
ములును నంద నిలువలవయు మగుడ.

102 క. [1]ఒరుడయ్యెనేని మామక, శరాసనచ్యుతదీప్త సాయకపంక్తిం
బరిమార్చెద వ్రేల్మిడి న,చ్చెరువుఁ బ్రమోదంబు లొంది సేనలు వొగడన్.

103 క. అను[1]పలుకులకును భీష్మం
డును ద్రోణుఁడు ద్రోణసూనుఁడును గృపుఁడును మే
లని యియ్యకొనిరి [2]హృదయా
నురూపములైన తెలువు లాస్యముఁ బొందన్.

—: అర్జునుఁడు శమీవృక్ష నిక్షిప్తంబైన గాండీవంబు గొనుట :—

సం. 4—38—1.

104 వ. అట్టియెడ శమీవృక్ష సమీపంబున నరదంబు నిలుపం బంచి పార్థుండుత్తరున కిట్లనియె.

---

3. వీవబలగర్వ – వ.శ.ష ; వీవుబలగర్వ – ఇ.ఏ.ఒ.గ.స. 4. వానిదో – ఓ.వ ; శక్తిదో – న.

99 1. నెల్ల – వ.

101 1. కెదీవు – వ.

102 1. నరుడయ్యెనేని – వ.

103 1. కులువిని—ద.వి.శ.స. 2. మనములకనురూప – వ ; హృదయములనురూప—ఆ.వ.

105 క. ఇన్నగమునందు గాండివ, మున్నది యదిగాని మద్భుజోద్రేక విలా
సోన్నతికోర్వవు పెద్దయు, నన్నువలీవిండ్లు కుఱుచ[1]లఁతిబలంబుల్.

106 క. ఇవి నీతెగ[1]కొలఁదివి వీ, రవినోదము నప్పు డధిక రభసములగు మ
ద్వివిధాటోపములకుఁ జా, లవు విల్లది నూఱువేల లావరయంగన్.

107 క. [1]వీనిఁగొని గట్టిమైమఱు, వేనుంగును మటీయు నెట్టివేనియుఁదునియం
గానేయ నగునెకైదువు, లేని యలవుకలిమి పోర లెస్సెయున్నే.

108 వ. కావున నిమ్మహీరుహం బెక్కి యమ్మహనీయ చాపంబుదెచ్చి యిమ్ము
ధర్మజ భీమార్జున నకుల సహదేవులు దమతమ సమస్తాయుధంబులుఁ గూడం
గట్టి యిందుఁ బెట్టిన వారాకట్ట విడిచి యందు గాండీవంబు వుచ్చికొని
తక్కటియవి యెప్పటియట్ల బంధింపుమని చెప్పి శవాకారంబున నున్న
శస్త్రాస్త్ర సంచయంబు సూపిన భూమింజయుం డతనికిట్లనియె.

109 క. పీనుఁగు నంటఁగనగునే, భూనాథ తనూజుఁడనక పుయిలోడక న
న్నీ నీచపుఁబనిఁ బనుపం, గానీకుం దగునె పాపకర్మముగాదే.

110 వ. అనినవిని ధర్మనందనానుజుం డత్యాదరంబు[1]న.

111 ఆ. మనుజు లంటకుండ మఱు[1]వడఁ జేసిన, యస్తశస్త్ర సంచయంబుగాని
శవముగాదు మత్స్యాజన పాలతనయయే, నట్టిదైనఁబనుతు నయ్యనిన్ను.

112 క. నమ్ముము కైదువు మోపగు, జమ్మివెసం బ్రాఁకివిడిచి చాపము నాకం
దిమ్మనుడుఁ జేయునదిలే, కమ్మగ్గుం డమ్మహీజ మలసత నెక్కెన్.

---

105 1. లంత్యబలంబుల్ – అ.ఏ.గ.త.న.బ.మ.ల ; లల్పబలంబుల్ – ఆ.ఉ.ఒ.ద.ప.శ.ష.

106 1. కొలదులు – ఎ.ప.

107 1. దీని – కొన్ని ప్రతులు ; దీన – ఏ.గ.వ ; దేని – వ.

110 1. ననతని కిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు.

111 1. పడ – కొన్ని ప్రతులు.

113 వ. ఇట్లుత్తరుండు సమారూఢ శమీవృక్షుండగుటయు నరదంబుపయి నిలుచుండి పాండవ మధ్యముండు వే వేగ విడువు మనవుడు నతండు నాయుధ సంచయ బంధం బెడలించిన.

114 క. మెఱసి యుదయించు గ్రహముల, తఱచుప్రభలఁ గ్రేణిసేసి దశదిశలం గి
క్కిఱిసి వెడలె నావింల్లక్ష, మెఱుఁగులు నృపతనయు దృష్టుమిఱుమిట్లుగొనన్.

115 వ. అట్టియెడ నయ్యాయుధంబులు.

116 క. పెనుబాముల చందంబున, నునికికి భయమంది వడఁకు నుర్వీశసుతుం
గని తగుమాటలఁ గుంతీ, తనయుఁడు వెఱవాపుటయు నతండచలితుఁడై.

117 వ. [1]పొదువు విరియం దట్టి కనుంగొని నిరూపించి సారధీయని సవ్యసాచిం బిలిచి యిట్లనియె.

118 క. ఇదియొక చాపము విస్మయ
మొదవించుచుఁ గొండచిలువ యొకో నాఁదగియు
న్నది ఖచిత కనకకమల స
ముదయ ద్యుతి సముపగూహ నోజ్జ్వలమగుచున్.

119 వ. దీనిం బాండవులయం దెవ్వరు ధరియింతురని మఱియు బహువిధంబులగు నాయుధంబు లుపలక్షించి వేఱువేఱ వానిచందంబు లుపన్యసించి యివి యెవ్వరెవ్వరివని యడిగిన నర్జునుం డిట్లనియె.

120 తే. తొలుతనీవు నన్నడిగిన దొడ్డవిల్లు
గాండివము ఫల్గునున కేడుగడయు [1]నదియ
సమరమున దేవదానవ సమితినై న
గెలుచు నశ్రీమమున దానివలన నతఁడు.

121 క. ఆద్యపురుషోపలాలిత, ముద్యోతితరోచి రుద్గమోగ్రం బరిని
ర్భేద్యము దివ్యజననమన, వద్యంబిది కార్ష్ణకై కవరము గుమారా.

---

117 1. పొదవు – అ.ఆ.వ; పొది – ఊ.ఎ.ఓ.ద.ల.వ.

120 1. నిదియ – కొన్నిప్రతులు; నిదియు – కొన్నిప్రతులు.

122 వ. ఇమ్మహానీయ చాపంబు బ్రహ్మ [1]శతసహస్రవర్షంబులు [2]ప్రజాపతి చతు
ష్షష్టి సహస్రవర్షంబులు నింద్రుండు పంచాశీతి హాయనంబులును సోముండు
పంచశతాబ్దంబులు వరుణుండు శతశరత్సమితియుఁ గ్రమంబున ధరియించిరి
వరుణుచేత నగ్నిదేవుండు వేడుకపడి [3]పుచ్చికొని పదంపడి [4]ఖాండవ దహ
నంబున నద్భుతకర్మంబునకు మెచ్చి విష్వచ్చునకిచ్చె నతండును నటువ
దేనేండ్లు ధరియింపలగలవాఁడిట్లిది త్రిలోకపూజ్యమహిమ నొప్పుచుండు.

123 సీ. నీలోత్పలచ్ఛాయనెరసి [1]సౌవర్ణ వృషావలి నొప్పు బాణాసనంబు
దాశ్రప్రమాణ సుందర[2]మునై భర్మశాభా మృగాంచిత[3] మగు కార్ముకంబుఁ
దీవ్ర [4]కృశానుసందీప్తాకృతియుఁ గన తక్కనక మత్స్యంబులుఁ గలుగు ధనువుఁ
మెఱుఁగారుసారంబు మెఱయు కాంచనమయూరముల శోభిల్లు చాపమును
వరుసఁ

ఆ. బాండవాగ్రజుండుఁ బవనపుత్రుఁడు నకు,లుండుఁ దదనుసంభవుండుఁ బట్టు
నవి కుమార యగ్గవాజిన కోశమ,హోశరంబు పార్థునదియె చూవె.

124 క. ఎద్దెసలం దనరుచులు స,ముద్దీప్తము లగుచునుండ నుజ్జ్వలమగు న
య్యుద్దండ గదాదండము, పెద్దయు [1]నెడమెచ్చి పట్టు భీముఁడు పోరన్.

—: అర్జునుఁ డుత్తరునకుఁ దన్నెఱిఁగించుట :—

సం. 4—39—1.

125 వ. అని చెప్పి మఱియు బాణ కృపాణ తనుత్రాణాదు లగు వివిధ సాధనంబులు
వేఱువేఱ నిరూపించి గ్రక్కున నెఱిఁగించె నప్పుడు మూఢాత్ముం డగు
నయ్యుత్తరుండు పాండవోత్తము నెఱుంగమి నిట్లనియె.

---

122 1. ఇచ్చట మూలము "వర్ష సహస్రంతు బ్రహ్మ". 4-42-5 ; సహస్ర వర్ష ంబులు-వ.
2. ఇచ్చట మూలము "ఉమాపతిశ్చతుష్షష్టిం". 4-42-6 ; చతుష్షష్టివర్ష ంబులు —
ఏ.జ త. 3. పుచ్చుకొని - కొన్ని ప్రతులు. 4. ఖాండవదహనంబున — వీ.శ.ప.
పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులలో లేదు.

123 1. ఇచ్చట మూలము. "బిందవశ్చాత్రసౌవర్ణాః". 4-42-9. 2. మైన — కొన్ని
ప్రతులు. 3. మైన — పెక్కు ప్రతులు. 4. ఇచ్చట మూలము "కుశాగ్ని ప్రదీపి
తాః" 4-42-11 ; దీనిని బట్టి "కుశానల" తాళపత్రప్రతుల పాఠము సమంజసమని
తోచును.

124 1. నెద — ల.వీ.స ; మది — ఉ.ఏ.ఐ.చ.ట.ద.న.బ.మ.వ ; నది — ఆ.ఇ.గ.

126 క. ఈయెడ నిట్లిమ్మహానీ, యాయుధములు పెట్టి యెచటి కరిగిరి మన కౌం
తేయులు బృహన్నలాతగ, నీ యెఱిఁగిన యంతవట్టు నిక్కము సెపుమా.

127 వ. అని సస్నేహంబును సగౌరవంబును సవిషాదంబునుంగా [1]మఱియును.

128 క. ఏ నమ్మహానుభావుల, మేనల్లుఁడ వారలార్యమిత్రులు శత్రు
ష్మానాయక [1]గర్వతమో, భానుఁబు బంధుహిత కార్య పరతంత్రాత్ముల్.

129 తే. అయ్యుధిష్ఠిరుఁ డెచ్చట నడఁగియున్న
వాఁడొ భీమని పార్థుని వర్తనంబు
లెయ్యెడల నేమి చందంబులయ్యె [1]నక్క
టా విధాత్రుండ కవలెందు డాఁగి రొక్కొ.

130 క. భూపాలవల్లభా జన, [1]దీపికయనఁజాలు దాత్రిపదికి నెయ్యెడలం
దేపాటులు వాటిల్లెనొ, కాపురుషులవలన నిట్టి [2]కాటీయ పుట్టెన్.

131 క. కపటద్యూత మొనర్చిన, నృపతియు దుర్యోధనాది నీచుల [1]వలఁ బా
టిపడియెఁగడుఁ బెక్కడుమల, రిపుమర్దన వీర్యభుజ [2]గరిష్ఠుఁ డయ్యున్.

132 క. వినఁబడ రెచ్చోటను దమ, వినుత మహీరాజ్య మహిమ విడిచి చనుటనే
మని వినియెదనో నీచే, ననుడు నతం డిట్టు లనియె నాతని తోడన్.

133 వ. వారలకు వగవ వలవదు విధి వశంబున వచ్చిన యాపదకు నోర్చి బాస దప్పక తారును బాంచాలియు నొక్కటఁ బండ్రెండేండ్లు వనంబున వసియించి పదు మూఁడగునేఁ డజ్ఞాతవాసంబు సలుపవలయుట నిట వచ్చి మన వీట [1]నవ్యా పన్నులై యున్నవారు వినుము వారి నెఱిఁగించెద.

---

127 1. మఱియు నిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు.

128 1. వర్గ – ఒ.న.వ.

129 1. నొకటా – ఎ.ఓ.చ.తి.

130 1. దీపక – ఐ.ద.వ. 2. కార్యము – కొన్ని ప్రతులు.

131 1. చేనోటువడియె – ఉ.ఐ.స. 2. వరిష్ఠుం – కొన్ని ప్రతులు.

133 1. నత్యాసన్నులు – పెక్కు ప్రతులు ; నత్యాపన్నులు – స ; పనులుగై కొనియున్న వారు – న.

134 క. కంకుఁడు ధర్మసుతుఁడు వల, లాంకుఁడు భీముండు కవలుహాయ శిఖుక గో
కింకరులు సెప్పఁదొడఁగితి, నింక గొఱఁత వెట్టనేలయే నర్జునుఁడన్.

135 తే. అధిపనందన మాలిని యనఁగఁబరగు
కాంత ద్రౌపది దానికై కాదె సింహ
బలునిఁ దమ్ముల గంధర్వపతులు సంపి
రనఁగఁ జంపె మహోగ్రత ననిల సుతుఁడు.

136 వ. అనిన విని భూమింజయుండు సంభ్రమాశ్చర్య సంశయంబులు మనంబున
ముప్పిరిగొనం దప్పక చూచి సవ్యసాచికి వెండియు నిట్లనియె.

137 క. చిరకీర్తి ప్రియుఁడగు న, న్నరునకుఁ బది గలవు భవ్యనామములు మనో
హరముగ నవి సెపుమా యెుం, డరయక యే నమ్మెదను బృహన్నల నిన్నున్.

138 వ. అనుడు నతండు సస్మితాననుం డగుచు నర్జునుండు ఫల్గునుండు పార్థుండు
కిరీటి శ్వేతవాహనుండు బీభత్సుండు విజయుండు జిష్ణుండు సవ్యసాచి ధనం
జయుఁడు నను నివి పదియును నాపేళ్ళ నవుడు నుత్తరుఁడు పాండవ
మధ్యమున కిట్లనియె.

139 క. ఏమి కతంబున నిట్లో, నామంబులు సంభవిల్లె నరునకు నవి చే
తో మోదంబుగఁ జెప్పుము, నీ మదిఁ దత్త ద్విధంబు నిశ్చితమేనిన్.

140 వ. అనుటయు నట్ల చేయుదునని యతం డిట్లనియె.

141 ఆ. ధరణి యెల్ల గెలిచి [1]తగ ధనంబులుగొని, యునికి నే ధనంజయుండనై తి
నెట్టివారినైన నెదిరినఁ బోరజ,యంబుగొనుట విజయుఁడందు నన్ను.

142 తే. తెలుపు లగు వాహనములు నా[1]తేర సమర
భూములం దెప్డు నియతిమైఁ బూన్కఁ జేసి
శ్వేతవాహననామవిఖ్యాతి నాకు
సకలజనసమ్మతంబుగ సంభవించె.

---

141 1. తగు – కొన్ని ప్రతులు.

142 1. తేరు – పెక్కు ప్రతులు.

143 చ. రవియుదయించునట్లు సమరంబున నాతలమీఁద గాంతి మూ
ర్తివెలుఁగు నింద్రుఁ డిచ్చిన కిరీటమభేద్య మహోగ్రసుస్థిర
త్వ విభవరూఢిమై జనులు దానన నన్నుఁ గిరీటి నామ సం
స్తవన విశేషపాత్రముగ సమ్మతిఁ జేసిరి మాత్స్యానందనా.

144 తే. వీరులకుఁజూడ బీభత్సవిధముగలుగు
నట్టి [1]కార్యంబు సేఁతకు నెట్టిసమర
భంగులను దడఁబడక బీభత్సనేయ
దాన బీభత్సుఁడను నభిధానమయ్యె.

145 క. భండనమున నిరుగేలను, గాండీవము దివియనేర్పు గలిగిన నం దు
ద్దండ మగు సవ్యకరము ప్ర, చండతఁ బరగుదును సవ్యసాచి యనంగన్.

146 తే. ధరణి దుర్లభమగు నవదాతవర్ణ, మారగలుగుట నర్జునుఁ డంభ్రుననున్న
ఫల్గునాహ్వాయ ముత్తర ఫల్గునీవి, శిష్టకాల సంజన తఁ జేసికలిగె.

147 క. అని మొనమార్కొని వ్రిణ మేఁ, గనుగొన ధర్మజునిమేనఁ గావింపఁగ న
య్యనిమిషులుఁ జాలరెవ్వరుఁ, జెనకినఁ బరిమార్తుఁగాన జిష్ణుఁడనైతిన్.

148 క. పృథయను పేర మదంబకుఁ, బ్రీతితంబై యునికిఁ జేసి పార్థుఁడనైతిఁ
వృథయుగఁ బలుకుదునే యవి,తథవచనుండైన ధర్మతనయుననుజుఁడన్.

149 వ. ఈపది పేళ్లును నివి కారణంబులుగాఁ బ్రకాశంబులయ్యె సకల సురనికరంబు
లడ్డపడినం బుండరీకాక్షసహాయుండనై భాండవం బేర్చినప్పుడు మెచ్చి
భద్రమూర్తులైన రుద్రవిరించులు సన్నిధిసేసినం బెన్నిధిఁగన్న పేదచందం
బున సంభ్రమించు నాకుం గరుణించి కృష్ణుండను నేకాదశనామంబును
నప్రతిహత బాణంబులు నొసంగిరి వారల యనుమతి నింద్రాదులయిన విబు
ధులును వివిధంబులగు దివ్యాస్త్రంబు లిచ్చిరి పదంపడి గీర్వాణులకు నోర్వ
రాని యట్టివారి వరదాన గర్వితుల నివాతకవచులనియెడు దైతేయుల
మాతలి సారథికంబగు నైంద్రస్యందనం బెక్కి యొక్కండన మూఁడుకోట్ల
నిర్జించితి దుర్జయులగు హిరణ్యపురనివాసుల నటువదివేవుర దేవారాతుల

144 1. శార్యంబు – న.

వారాశి తీరంబునం బరిమార్చితి నప్పుడు [1]ప్రీతుండై గిరిభేది కిరీటం బొసంగె దేవసంఘంబు శంఖంబిచ్చె నది[2]కతంబుగా నచ్చిందంబు దేవదత్తం బనం బరగె మటియు నెయ్యెడల నెవ్వరు దొడరినం బొలి[3]వోని బలిమి [4]కలిమి వెలుంగుదు గాంధారీనందనుండు గంధర్వరాజుచేతం బట్టుపడిన యప్పుడు పదునాలుగువేల గంధర్వుల జయించి యతని విడిపించితి నీవోడకు మికూడిన కురుబలంబుల గెలిచి కర్ణ గాంగేయ కృప ద్రోణ ద్రౌణి దుర్యోధనులు కనుంగొనుచుండఁ గదుపులం గ్రమ్మఱించెదనని సత్వరంబుగాఁ జెప్పిన విని యుత్తరుండు చిత్తంబున నద్భుత [5]హర్షంబులు వొదువ మ్రానుడిగ్గనుటికి సర్వాంగసంగతోర్వీతలం బగు దండ ప్రణామం బాచరించి చేతులు మొగిచి నిలిచి యిట్లనియె.

—: ఉత్తరుఁడు బృహన్నల నర్జునుఁగా నెఱుంగుట :—

సం. 4—39—21.

150 ఉ. బాహు సమగ్ర శత్రు మద భంజన శౌర్య సమస్తలోకచే
తోహరమూర్తి నీ విటులు దోఁచుట నాకుఁ బ్రసన్న విస్ఫుర
ద్దేహము[1]తోడ భాగ్యమయదేవత సన్నిధిసేఁత గాదె స
మ్మోహము పాసెఁ జిత్తము ప్రమోద[2]రసత్వముఁబొంది పొంగెడున్.

151 క. నిన్నెఱుఁగక యేనేమే, నన్నపలుకులెల్ల మఱచి యాశ్రితరక్షా
సన్నద్ధభావ మేర్పడ, నన్నుం గృపఁజూడవే సనాథుఁడ నగుదున్.

152 క. అన వినుచుఁ దేరు డిగి గ్ర,క్కునఁ గౌఁగిటఁజేర్చె విరటుకొడుకును గుంతీ
తనయుఁడు సమ్మదమునఁ దన, కనుఁగవఁ గడు నశ్రువారికడలు కొనంగన్.

153 వ ఇట్లు సమాలింగితుండై.

---

149 1. ప్రీతుండైకదా—పెక్కుప్రతులు. 2. కారణంబుగా—ఆ.డ.శ.శర.ష. 3. వోవని — పెక్కుప్రతులు. 4. కలిమివెలయు మెలంగు—పెక్కుప్రతులు ; కలిమిమెఱయు మెలంగు — వ.శ.ష. 5. హర్ష లజ్జలు — ఊ.ఒ.గ.వీ.స.

150 1. తోడి — ఉ.ఊ.ఐ.ప.వ.శ. 2. రసంబున — అ.వ.స.

154 చ. మనము కలంక దేఱి రిపుమర్దనవిక్రమ యెక్కు తేరు నీ
ఘన భుజశ క్తి ప్రాపున నఖండిత శౌర్య మహోన్నతుండనై
యని మొన సారథిత్వము మహా త్త్వము వైరులు మెచ్చఁ జూపెదఁ
ననుఁ బనిగొమ్ము లెమ్ము కురునాథు నదల్పు మరల్పు గోవులన్.

155 క. మనమునఁ గోరుదు నే న,ర్జునునకు సమరమున రథ్య చోదక భావం
బునఁ బని సేయవలయునని, యనిశము విధి కరుణ నాకు నది సిద్ధించెన్.

156 వ. అని పలుకు నుత్తరు నత్యాదరంబునం జూచి సవ్యసాచి యతని కిట్లనియె.

157 మ. ప్రియ మఱీణము నాకు నీదెస మదిఁ [1]భీతి ప్రదోద్వేగ సం
శయముల్ సేరఁగ నీను నీకు ఘనరక్షా కల్పనా బుద్ధి ని
శ్చయ సంపాదిని నాదు దృష్టి నిను నశ్వవ్రాతముం జోఁక గా
లియు రానీను [2]దృణీకరింపు రిపు దోర్లీలాసముల్లాసమున్.

158 వ. అనిన విని భూమింజయుండు సవినయంబుగా నిట్లనియె.

159 క. నిను నర్జునుం డని యెఱిం,గిన యంతన పాసె నెల్ల కిల్బిషములు నీ
తనువేల షండ భావం,బునఁ బొందెనో యెఱుఁగవలయుఁ బంస్త్వా భరణా.

160 చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లను మదగ్రజు పంపున బ్రహ్మచర్య వ
ర్తన [1]కయి పూర్వశాప విహితం బగు రూపముఁ దాల్చి యేకహా
యన పరిపాలనీయ మగునట్టి వ్రతంబు సమా ప్తిఁ బొందఁ జ
ల్పిన జతనంబు లోకులకుఁ బేడితనంబయి తోఁచె నిమ్మొయిన్.

161 వ. అదియును నిట మీఁద లేదనినఁ [1]బ్రమోదమానమానసుండయి మత్స్యపతి
సూనుండు పాండుసూనున కిట్లనియె.

---

157 1. భీతిన్ భ్రమోద్వేగ – కొన్ని పర్తులు. 2. దృణీకరింతు – కొన్ని ప్రతులు.

160 1. మున – వ.

161 1. బ్రమోదమానసుండయి – పెక్కు ప్రతులు.

162 ఆ. ఇట్లు తెలియఁ జెప్పుచెల్ల నాదెసదయ, పెంపుతోడికూర్మి పేర్మిఁగాదె
యింక సురలకైన శంకింతునే భవ, ద్బాహువప్రగు ప్తి [1]బలుపు గలుగ.

163 వ. నాకుంబని యెయ్యది పసుపుమనిన నతండును గాండీవంబును గాంచన
పుంఖంబులగు బాణంబులుగలతూణీరయుగళంబును మదీయ తనుత్రాణ
కృపాణంబులును బుచ్చికొని తక్కినవాని నెప్పటిభంగిన కట్టిపెట్టి రమ్మని
నియోగించిన నాతండు నట్లచేయుటయు నమ్మహాత్ముండు నియతా
త్ముండయి యధిదేవతలకుం బ్రణమిల్లి భక్తితోడ దివ్యకోదండాదులగు
సాధనంబులు గైకొని సవిశేష స్ఫూర్తియగు మూర్తి నత్యంత దర్శనీ
యత్వంబు నొంది.

164 క. బలరిపుఁ డిచ్చిన కుండల, ములునుష్ణీషంబుఁ జిత్తమున భక్తిమెయిం
దలఁప నివచ్చె వెండ్రుక, లలవడఁగా బాచిముడిచె నమర దృఢముగన్.

165 క. తలచుట్టు చుట్టఁగుండల, ములువెట్టెను ద్రిండుగాఢముగఁ గట్టెగరం
బుల వలయంబులు గనుఁగొని, యెలనవ్వోలయంగ నెక్కెనేడ్తెఱ రథమున్.

166 వ. అట్టియెడ వరదానమహానుభావంబునం జేసి.

167 క. పెట్టక కట్టక మౌళిం, బుట్టినక్రియ దీధితులు నభోభాగంబుఁ
ముట్టివెలుంగఁగ నింద్రుని, పట్టి కిరీటంబు పొలిచెఁ బ్రస్ఫురితంబై.

168 వ. ఇవ్విధంబున సన్నద్ధుండై యతిరథశ్రేష్ఠుండు రథంబెక్కి యందాయుధంబులు
పదిలంబుగానిడి తనుత్రాణ [1]తలత్రాణంబులు తాల్చి కవదొనలం బూని
గాండీవంబుఁ బుచ్చికొని యెక్కువెట్టి ముష్టినలవరించి గుణధ్వని సేసిన.

169 తే. పక్షిమృగజాతులెల్లను భ్రమసియిట్టు
నట్టుఁగలగొనఁ జెదరె వృక్షాళి యదరెఁ
గురుబలంబునుబెదరె నంబరము దిశలు
బూరిటిల్లంగఁ దొడఁగెఁ దదారవమున.

---

162 1. బలము – ఉ.ఎ.న.మ.వ.శ.స ; బలువు – ఇ.ఒ.ప.వ.

168 1. శిరస్త్రాణంబులు – కొన్ని ప్రతులు. బద్ధాసిఃసతలత్రాణః – మూలము 4–45–5.

170 వ. తదనంతరంబ యగ్నిదేవుం దలంచిన నతండును దనవరంబున మున్న కలిగి విశ్వకర్మ నిర్మితంబును మాయామయంబును వానరాకారంబును నగు మహోగ్రకేతనంబును దదాశ్రితంబులై న వికృతాభీ[1]నానావిధభూతంబులఁ బుత్తెంచిన నుదాత్తచిత్తుండయి యుత్తరుసింహపతాక శమీవృక్షంబునం బెట్టించి నిజధ్వజంబు రథంబునం గట్టించి దివ్యంబుగావున దేవదత్తంబు చిత్తజ్ఞత్వంబున సన్నిధిసేసిన సవినయంబుగాఁ గైకొనియె నక్కుమారుండును నాయితంబై నొగ లెక్కి పగ్గంబు లమర్చికొని యగ్గలికతోడం దురంగంబుల యంగంబులు తొడయుచు వాని జవసత్వంబులు వేఱువేఱ వర్ణించిన.

—: అర్జునుఁ డుత్తరసారథికంబైన రథంబెక్కి దేవదత్తంబుపూరించుట :—

సం. 4—1—41.

171 చ. [1]తడవగుదెంచె జమ్మికిఁ బ్రదక్షిణవృత్తిగఁ దేరువోవ ని
మ్మెడ గలుగంగఁ బోయెఁ బసు లిప్పుడ కూడుదమన్న నాతఁడుఁ
నడపఁ దొడంగుడుఁ మనమునఁ రణకౌతుక ముల్లసిల్లఁగాఁ
బిడుగులపిండు బిట్టులియు పెల్లునఁ బార్థుఁడు శంఖమొత్తినన్.

172 మ. కలఁగెం దోయధిసప్తకంబు గిరివర్గం బెల్ల నూటాడె సం
చలతం బొందె వసుంధరావలయ మాశాచక్రముల్లాడెఁ గొం
దలమందెం ద్రిదశేంద్రుపట్టణము పాతాళంబు ఘూర్ణిల్లె నా
కులమయ్యెఁ గ్రహతారకాకులము సంక్షోభించె నవ్వేధయున్.

173 తే. అపుడు నిశ్చేష్టితంబులై హయము లవనిఁ
జాఁపకట్టుగఁబడియె మత్స్యక్షితీశ
నందనుండును నొగలపై ద్రుందినట్లు
మొగ్గతిలఁ [1]జాఁగి బలితంపు మూర్ఛఁబొందె.

---

170 1. నానాభూతంబుల — పెక్కు ప్రతులు.

171 1. తడవరుదెంచె — కొన్ని ప్రతులు.

173 1. బడి — ఎ.ఐ.ద.శ.శర.ష.

174 చ. కనుఁగొని ఫల్గునుండు తురగంబుల వాగెలు వట్టియె త్తి త
త్తనువులు నూల్కొన నివిరి తత్పరతం దగమత్స్య భూమి భృ
త్తనయుని నూఁదిపట్టి వికృతంబగురూపము చక్కఁ జేసి నె
మ్మన మొకభంగిఁ దేర్చి గరిమంబుగఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యిట్లనున్.

175 తే. శంఖభేరీ రవంబులు సామజముల, బృంహితంబులు వింతలే పృథులసై న్య
పరిచయోదాత్తులగు నరపాలసుతుల, కెలమిఁబొందుము దీనికి నింతయేల.

176 చ. అనవుడు మత్స్యరాజసుతుఁ డాతని కిట్లనుఁ దొల్లిశంఖ సి
స్వనములు విందు భేరుల రవంబులు విందుఁ గరీంద్రబృంహిత
ధ్వనులును విందు నద్భుతవిధంబుగ నిట్లవి యెల్లఁజిత్తమో
హన మొనరింపఁ జాలునె మహో నినదంబిది యోర్వవచ్చునే.

177 చ. చెవులవిసె దిశల్ దిరిగెఁ జిత్తము [1]నీరయిపోయె నాకు నీ
రవమున నిమ్మహోగ్ర కపిరాజ పతాకయుఁ జూడ్కిఁజీకటుల్
గవియఁగఁ గ్రాలెడున్ భవదఖండిత తేజము పర్వి యాత్మకుఁ
వివశతఁ జేయుచున్నయది విహ్వలభావము మానసేర్చునే.

178 క. అనవిని తగుమాటలనా, తనికొందలపాటు పాండుతనయుండు క్రమం
బున డిందుపడిచి యరదము, సనఁగా నెఱిఁగించి పట్టె శంఖము మటియున్.

179 వ. ఇత్తెఱంగున నయ్యుత్తరకుమారు ధీరుం గావించుకొని పాండవవీరుండు
రథనేమి నిస్వనజ్యానాదమేదురంబగు శంఖారవంబు సెలంగ నడచుసమ
యంబున నాచార్యుండు దుర్యోధనునకిట్లనియె.

180 సీ. శ్రవణ పుటంబులు వ్రయ్యంగ దాఁకి సంక్షోభంబు గావించె గుణముద్రోఁత
బ్రహ్మాండ భాండంబు పగిలించి భూతనిశ్చైతన్య మొనరించె శంఖరవము
గగన భాగంబెల్లఁ గప్పి కాలుచు బెగడడరించె నుగ్రంపుఁబడగపఱపు
మిఱుమిట్లుగొని చూడ్క పఱివోవ వెలిఁగి పరిభ్రాంతి సేసెఁ గిరీటకాంతి

తే. తెల్లమిది గాండివంబును దేవదత్త, మును గపిధ్వజమును వాసవుని వరమునఁ
గన్నమకుటంబు నగువేఱకొన్నయైన, నుజ్జ్వలాద్భుతభంగులై యున్నెయిట్లు.

---

177 1. నీఱయి – వా ; నీరయి – శ.

181 ఉ. అచ్చెరువైన విక్రమము నగ్గలికఁ సమరంబుగోరి యీ
వచ్చుచునున్న వాఁడు బలవద్రిపుభీషణ బాహుడైన వి
వ్వచ్చుఁడ యింక మిన్నక వివాదముసేసినఁ బోవదియ్యెడం
బొచ్చెములేని బల్మగలఁ బోరి కమర్పము దర్ప మేర్పడన్.

182 వ. అని కృపాశ్వత్థామాది యోధముఖ్యుల నవలోకించి.

183 క. మనమొనల దుర్నిమిత్తము, లనేకములు వుట్టఁదొడగె నట్లగుట జయం
బనుమానంబొక కార్యము, వినుఁడా మికెల్లఁజూడ వెరవగునేనిఁ.

184 ఉ. ముందర రాజుఁ బుచ్చి బలముల్ గలయంబడి గోవ్రజంబులఁ
దందడి వెట్టకుండఁ బిఱుఁదఁ నడిపింపఁగఁ బంచి గట్టిమై
నందఱు నింతకుఁ వెనుకయ్యె మొనలేర్చి చనంగ నెప్డు సం
క్రందనసూతి డగ్గటియెఁ గయ్యము సేయుట కప్పు డిమ్మగున్.

185 వ. అనిన విని సుయోధనుండు భీష్మకృపకర్ణ వికర్ణులదెసం గనుంగొని మున్ను
నుం జెప్పితినకాదె జూదంబునం బరాజయంబొంది పాండునందనులు
పండ్రెండు వత్సరంబులు వనంబున వసియింపను బదుమూఁడగునేఁడు జన
పదంబున మనమెఱుంగకుండఁ జరియింపనుం బూనికాదె భూమివెలువడిరి
యా పదుమూఁడవయేఁటి కొఱంత గలుగం బార్థుండు దన్నెఱింగించి
కొనియెనేని నెప్పటియట్ల వనవాసంబుసకుం జనవలయు నిది మనము
మోహంబునం గానమి నొండె వారు లోభంబున వచ్చుట నొండె నగుం
గావున నెక్కువదక్కువలు నిరూపించి భీష్ములు దీని నిశ్చయింప నర్హులు
రిత్తయుత్తరుండ కాక గాండీవియు నగుట మనకార్యంబు సఫలంబు సుశర్మ
నక్కడ గోవులం బట్టంబనిచి యిక్కడ మనమును బట్టుట మత్స్యనగరంబు
నం గొంతేయు లున్నవారని శంకించి వారలు కూయివచ్చినం గనుటకుం
గాదె యిట్లు నిశ్చయించి చేసినపనికి నిపుడు విచారం బేలయని పలికి
వెండియు నిట్లనియె.

186 ఉ. అర్జునుఁడైననేమి సురలైనను నేమగు విద్విషచ్ఛిదో
పార్జితమైన గోగణముఁ బట్టితి మెవ్వరు వచ్చిరేని వి
స్ఫూర్జిత బాహుసంపదలు సూపుద మొండొరు మీటి నిర్మలా
త్యూర్జిత కీర్తికారణ రణోద్ధతి వెల్వెలఁ బాఱ నేటికిన్.

187 చ. మనసుల నూలుకొల్ప యనుమానములెల్లను బాచియేచి వా
హనములు నాయుధంబులను నాయితమయ్యెడుభంగిఁ జేయుచున్
మొనలకు హెచ్చుగా మనము మున్ను గడంగినఁ గాక శత్రులం
గనుఁగొని యిట్టు లొండొరు మొగంబులు సూచుచు నున్నఁ బోవునే.

—: దుర్యోధనుఁడు ద్రోణాచార్యుల నధిక్షేపించుట :—

సం. 4—42—20.

188 ఆ. వారుల హేషితములు ననుకూలవాయు సం
చారములును మనకు జయము కలిమిఁ
దెలుపుచున్నయవి యుధిష్ఠిరానుజుఁ డొక్కఁ
డీ బలంబు గెలువ నెట్లు నేర్చు.

189 క. ఎవ్వరు వినినను దీనికి, నవ్వుదురని యెఱుఁగఁ డకట నా యెదు రెదురఁ
బ్బివ్వచ్చుఁ జూపి సేనలు, క్రొవ్వుఱఁ బలు పలుకు లిట్లు ద్రోణుఁడు పలికెన్.

190 తే. రోష మొండెను రాజ్యాభిలాష మొండెఁ, గాక యీతని రాకకుఁ గారణంబు
[1]పెఱ యెఱుంగమ యెదిరిని బెద్దఁ జేసి, పూని వందివిధంబునఁ బొగడనేల.

191 వ. ఆచార్యులైనవారలు కార్యంబు దవ్వులం గని యెడువారు గాన కయ్యంబు
తెఱంగు వారల నడుగ వలవదు బుద్ధిమంతు లిండ్లకడనుండి భోజనావసరంబుల
నాయుధ శ్రమ సమయంబుల నీతిశాస్త్ర గోష్ఠికాలంబుల నుచితాలాపంబులు
పలుకుదురుగాని పోట్లాడెడువారు గారు వారిం గలనం గలసి నిలువనీక
పిఱిందిదెస నిలిపిన మనకు వారు విజయంబు గోరుచుండుట లెస్స యనిన
విని యశ్వత్థామ యతని కిట్లనియె.

192 ఉ. కావలివారిఁ దోలి యెసకంబున గోవులఁ బట్టికొంటి నం
చీ వెడమాటలేల ధరణీశ్వర యింతకు మున్న వీటికిం
బోవవు శత్రునే పుడిపి పోయెడు వాఁడవు గావు నీవు సై
న్యావలి యైనఁ జేడ్పడక యాతల కెయ్యుట లేదు నేనియున్.

---

190 1. బీర మెఱుగమి - కొన్ని ప్రతులు ; బీర మెఱుగని — కొన్ని ప్రతులు.

193 క. సమరమున గెల్చి యెురు రా
జ్యము గొనియును సుజనుఁ డిట్టు లాడఁడు సిరి జూ
దమునఁ గొని రజ్జులేటికి
సమయం బరుదెంచెఁ దొంటిచందము గలదే.

194 ఉ. పాండవవీరులం గలన బాహుబలంబున నోర్చియే సము
ద్దండత నీవు దొల్లి ద్రుపదక్షితిపాత్మజఁ గొల్వులోనికిం
దెండని [1]వుచ్చి తద్దెసకుఁ దెచ్చుట సొబలు నీతిఁ గాదె యా
తండ మరల్చుఁగాక సముదగ్ర[2]త వచ్చు [3]విరోధి నిప్పుడున్.

195 వ. అబ్భంగి నవమానింపంబడిన[1]వాఁడు గావున ధార్తరాష్ట్ర[2]కులధూమ
కేతు వగు కపికేతనుండు దోఁచె నీకు దుర్మదంబున ద్రోణాచార్యుల
నధిక్షేపింపవచ్చు నంతియకాక దేవ దానవుల కయినను దుర్జయుండగు
నర్జునునకుం దలసూపవచ్చునే నయ విక్రమంబుల నతిలోకుండగు నతని
నెవ్వరికేనియుం బొగడవలయు [3]ననినం బుత్ర నిర్విశేషుండగు నిజ ప్రియ
శిష్యుని నగ్గించుట గురునకుం గొఱంతయె యింక సిగ్గుమాలి రణంబు
సేసెనేనియు ద్రోణుండ సేయుంగాని యే నిట్టిదాని కోర్వ నదియునుంగాక.

196 క. పరిభయాంతకుండు బడ బా,నలమును మృత్యువును నెదిరినం గొఱఁతవడఁ
[1]నిలిపినను నిలువు మార్కొని, చెలఁగిన నరుశరము లనవశేషము సేయున్.

197 ఆ. కుటిలబుద్ధు లిచటఁ గొనవు నెట్టన ఘన, దోర్బలంబు మెఱసి తొడరవలయు
నతఁడు గాండివమున నడ్డసాళులువై వఁ, [1]డురుల నంపవాన గురియుఁగాని.

198 క. విను మట్టులు గాకున్నం, దన గోవుల వెనక మత్స్యధరణీశుఁడు వ
చ్చిన మార్కొందుము నరుఁడేఁ, పున ముట్టిన నతని పొంతఁబోదుమె యధిపా.

---

194 1. పంచితద్దెసకు — ఎ.ద.వ; పంచియద్దెసకు — ఇ.ఉ.న.ల; పుచ్చియద్దెసకు — ఆ.ఏ.చ.వీ.శ. 2. విరోధుల సైన్యమిప్పుడున్ — మ. 3. కిరీటి — ఊ.

195 1. వాఁడగుటంజేసి — పెక్కు ప్రతులు. 2. కుల — పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 3. ననినం — పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

196 1. నిలుపుదుముగానిమార్కొని — ద.

197 1. డరుల — పెక్కు ప్రతులు.

199 వ. అనిన విని రాధేయుండు సక్రోధుండై యోధవీరలోకంబు నాలోకించి.

200 చ. వడిగొని గోగణంబుఁ బొదువం బఱతెంచితి రెల్లవారు ము
న్నొడఁబడి పాండునందనుల యున్నెడ యిమ్మెయిఁ గాన వేఁడి యి
ప్పుడు నరుఁగాంచి మీ రతనిపోటు నుతించుచు భీతి నిట్లు [1]వా
విడిచి యనేకభంగిఁ బృథివీపతి వీటిఁడిఁ జేయు టొప్పునే.

201 చ. వెఱచితిరేని నిల్వుఁ డొక వీరున కొక్కఁడ చాలుఁగాక యెం
దఱు వలయుం గపిధ్వజము దవ్వుల వ్రేల్మిడిఁ ద్రుంచి వైచెదం
బఱపెదఁ దత్పితాచముల భగ్నముసేసెదఁ దేరు సారథిఁ
నెఱఁకులు నొంచెదం బొదులు నించెద నర్జును గాత్రశాలలోఁ.

202 శా. జ్యాఘోషం బతిభీషణం బయి దిశాచక్రంబు నిండఁ శర
వ్యాఘాతంబున శాత్రవుండు వికలస్వాంతుండుగా నారద
శ్లాఘా పాత్రమునై యనర్గళ భుజా సంరంభతఁ రౌద్ర రే
ఖా ఘోరాకృతి యేన [1]చూపెద నశంకం జూడుఁడీ యేర్పడఁ.

203 క. క్రోధ జ్వాలలు నిగుడ వి,రోధి బలేంధనముఁ బొదువు క్రూరతమై దు
స్సాధమగు నర్జునాగ్నిని, సాధించెద నేన పూని శరవర్షమునన్.

204 వ. పాండవ మధ్యముండు పదమూఁడు వత్సరంబులు [1]పూఁచి పట్టి కయ్యం
బునకు వచ్చె నతని లావును బీరంబును లోకంబునకు నెక్కుయున్న యవి
యేనును గురుసేనయందు శక్తి శౌర్యంబులు గలవాఁడనపోలె వర్తించెదం
గావున నే మిరువురము నొండొరులకు బాహు బల విలాసంబును విక్రమ
క్రీడా కౌశలంబును బ్రకటించుట యుచితంబుగాదె యని వెండియు
నిట్లనియె.

---

200 1. వోవిడిచి – వ.స ; గావిడిచి – వ.

202 1. చూపెదను వేడ్కఁజూడుఁడీ – న ; చూపెదను జక్కఁజూడుఁడీ – వీ.శ.ష.

204 1. పూని – ఆ ; పూన్చి – ఓ.వ ; బుచ్చి – డ.

205 సీ. అనుదినంబును నంత కంతకుఁ బెరిఁగెడి యధిపతి మన్నన యప్పుఁ దీర్ప
నర్జును నోర్చెద ననిలోన నేనని యతనితోఁ బలికినపగిన నెఱపఁ
గర్ణార్జునులయందు ఘనుఁడెవ్వడగునొక్కొ యనుజనంబులసందియంబుమాన్ప
జమదగ్ని సుతకృపాశ్రయమునఁ బడసిన విలువిద్య కలరూపు వెలయఁ జేయఁ

ఆ. గనుట నేఁడు పుణ్యదినమయ్యె నాకు మీ,కెల్లఁ బోరుసూడ నిష్టమేనిఁ
జూడుఁ డట్లుగాక వేడుకలేదేని, సంతసమునఁ బసులజాడఁ బొండు.

206 వ. అనిన నమ్మాటలు విని కృపాచార్యుం డతని కిట్లనియె.

207 ఆ. కయ్యమున[1]క యెపుడుఁ గాలు ద్రవ్వుదు కార్య
గతికిఁ జొరవు నీతియుతులు సమర
మధమ సాధనముగ నాడుదు రర్థ సం
సిద్ధిఁ బొందు తెఱఁగు సేయునెడల.

208 క. అగు దేశకాల బలయుత,ముగఁ [1]జేసిన పోర నర్థములు మోఅకులై
తెగఁబాటి తమ్ము నెదిరిని, వగవక తొడరుటలఁ గీడు వర్తిల్లుఁ దుదిన్.

209 వ. అక్కిరీటి యొక్కరుండకాఁడె యని తలంతుమేని.

210 సీ. శక్రాది సురలతో సంగ్రామ మొనరించి ఖాండవం బేర్చె నొక్కరుఁడ కాఁడె
యాదవబలమెల్ల [1]నాఁగఁద్రోచి సుభద్రఁ గడిమిమ్మైఁ దెచ్చె నొక్కరుఁడకాఁడె
దిగ్విజయంబునఁ దేజంబుచేసె నిక్కురువంశమునకు నొక్కరుఁడ కాఁడె
బలముతో గంధర్వపతినోర్చి విడిపించెఁ గౌరవేశ్వరుని నొక్కరుఁడఁ కాఁడె

ఆ. యని నివాత కవచులను దానవుల నాతఁ, డొక్కరుండకాఁడె[2]యుక్కుమడఁచె
నమరులకు నజేయులగు కాలకేయుల, నొక్కరుండకాఁడె యొడిచెఁగర్ణ.

211 క. భూవరులెల్లను నొక్కట, ద్రోవదికై తొడరి యతనితోఁ బెనఁగి కడుం
జేవసెడి పోవునప్పుడు, నీవచ్చటఁగలవొలేవో నిక్కము చెపుమా.

---

207 1. కునెపుడు — కొన్ని ప్రతులు.

208 1. దొడరిన — ఉ.వ.

210 1. నాఁగి — వీ.శ.ష.స; నాగదోలి — అ.వ. 2. యుక్కడంచె — ఒ.బ.వ; యుక్కువడఁచె — వ.

212 శా. కుంతీనందను లొక్కఁడొక్కఁడ రిపుక్షోభంబు సంధిల్ల ధు
ర్దాంతస్థైర్య పరాక్రమంబులు మహోత్సాహంబునం జేసి ర
త్యంతోదగ్రతఁ బల్కె దీ విచట బాహాశక్తి యిమ్మేదినీ
కాంతుం డియ్యకొనంగఁ [1]బూనితి వృథాగర్వంబు నీకేటికిన్.

213 తే. ఏచి మున్నీరు చేయూఁత నీఁదనగ్ని
నుఱుక వాసుకికోఱలు పెఱుకఁ గడఁగి
నట్లుగాదె రాధేయ నీవర్జునునకుఁ
బోరనెక్కటి మార్కొనఁ బూనుటరయ.

214 క. బలుగాలిఁ బేర్చుదావా, నలమొక్కరుఁడార్వఁబోయినను దీఱునె నీ
చలముడుగు సాహసమునం, గలదే మేలెట్లు నధిపుఁ గావఁగ వలదే.

215 తే. కురువిభుండును భీష్ముండు గురుఁడు గురుత
నూభవుండును నీవునేనును గడంగి
కూడుకొని తాఁకుదముగాక క్రీడితోడ
నొంటి మార్కొనవశమె ముక్కంటికైన.

-: కర్ణుఁడు గృపాచార్యు నధిక్షేపించి పలుకుట :-

సం. 4–46–1.

216 క. అని పలికిన సంరంభం, బున నినసుతుఁడిట్టులను రివులయెడఁ జిత్తం
బుననీవు ప్రియము గలుగుటఁ, గనికని నినుఁదోడు పిలువఁగాఁ బతి బేలే.

217 క. పలినవాని ధనంబులు, బాలురు బంధువులుఁదారు బ్రతికినదినముల్
[1]వేలారిచి తిండ్రాతని, [2]మోలముగని పిదప భీతి నొదుఁగుదు రాజిన్.

218 క. జన్నములు సేయునెడఁ బ,క్వాన్నంబులు గుడుచుచుండు మధిపతినిన్నా
జన్నియవిడిచె రణముతటి, మిన్న [1]కకినువడక పొమ్మ్ము మిగ్గృహమునన్ .

---

212 1. జూపితి – కొన్ని ప్రతులు ; జూపెదు – వ ; జూపితె – ల.

217 1. ప్రవేలారిచి – సూ ; వేలడచి – ఎ.ద.ల ; మేలనుకొని – ఆ.ఒ.న ; మేలడిచి – గ.చ.వ ; ప్రవేలుమడచి – ఏ ; ప్రబేలడచి – న ; బేలడచి – ఐ. 2. యూలము – ఉ.వ ; యోలమి – వ.

218 1. కినుకుడిగి – ఆనం.ఎ.కవి.చ.వ ; కినుకపడక – ష.సూ ; కినుపుడిగి – ఇ.గ.

219 తే. ఏనువిల్లందుకొనిన నీరేడుభువన,ములును వడవడవడఁకు నాయలఘు బాహు
బలముఁ దలఁపక పలికితి పార్థుఁడనఁగ, నెంతవాఁడొక్కరథికున కింతయేల.

220 వ. [1]అనియె నిత్తెఱంగున నందఱుఁ బలుకు పలుకులెల్ల వినుచు గాంగేయుండు కౌరవేశ్వరు నుద్దేశించి ధర్మార్థ సంగతంబును [2]సువిహితంబుగా నిట్లను ద్రోణాచార్యుండు నీతిపథంబునం బలికె నాచార్య తనయు వచనంబులు చితంబులు కృపాచార్యుం డాడిన చందంబును దెఱంగువడియున్నయది మన్ననగల మానిసియగుట నంగరాజునకు సంగరపాటవంబు మాటలు దగుంగాక మాన్యుల [3]నధఃకరింప నగునే యని వెండియు.

221 ఆ. [1]నేల ప్రొద్దెటింగి చాలుమానిసి రణో,ద్యమమొనర్చి కాక తగిన వారి
చెవికిఁ జేఁదుగాఁగ నవమానవాక్యంబు, లుడుగ కిట్లు పలుకు టొప్పునెట్లు.

222 క. ధీరములావును మిగులఁగ, వై రులు తటిహైనఁ [1]దొడరవచ్చిన చోటఁ
దూరమున వెరవుతోడివి, చారము గలుగుటిది తగదె సద్బుద్ధులకున్.

223 ఆ. అరులగుణములైన నగ్గింతు రెప్పుడుఁ, గలయ బెరసినపుడు కలితనంబు
మెఱయుదురుమహాత్ములెఱుఁగఁడు తుదిమొద,లెట్టి వారినితఁడు బెట్టుపలుకు.

224 వ. ఆచార్యులైన వారలు పూజావాక్యంబుల కర్హులు గాక గర్హించుటకు విషయంబె యనుచుఁ గృపాశ్వత్థామలకరంబులకు నిజపాణి పుటంబులు సాఁచి యిట్లనుఁ బని చాలినంతగలదు విద్వచ్చుండు వచ్చుచున్న వాఁడు విరోధంబునకు సమయంబుగాదు మనమందఱముం గూడికొని కయ్యంబు సేయుదము బలవద్వ్య సనంబునందు భేదంబు గలుగు టొప్పదని బుధులు సెప్పుదురు వేదంబు లొక్కవలనను ధనుర్వేదం బొక్కవలనమ గలమియట్టి మహానుభావు లెందునుంగలరె కురుబలంబున కొకటివుట్టినం బ్రసిద్ధులరు గావున నది మీతలన నిలుచు నట్లగుటం జేసి.

---

220 1. అనియి త్తెఱంగు — పెక్కు ప్రతులు. 2. సువి — పెక్కు ప్రతులలో లేదు.
3. నుధిక్కరింప — ఆ.ప; ధిక్కరింప — అ.ఇ.ఊ.ఎ.

221 1. దేశకాలౌతు సంప్రేక్ష్య — మూలము 4-51-3.

222 1. దొడరి — ఐ.ఒ.ద.ప.ల.వీ.శ.ష.

224 1. కొకకీడు — ఇ.స; కునొకకీడు — కొన్నిప్రతులు.

225 క. ఱమియింపవలయు నొకఁడెఱుఁగ, గమినేమే నన్ననంతఁ గటకటఁ బడి భూ
రమణుని కార్యస్థితిచి, త్తములం దెడ సేయునట్టి తరమే మిరల్.

226 వ. అనిన విని వారలిట్లనిరి.

227 క. ఱమియింప నెవ్వరముభూ
రమణుని కార్యమున కెవ్వరము ద్రోణుల చి
త్తము శాంతివొందఁ జేయుట
మముఁ [1]దెలచుట యిట్టులేల మా కొలఁదులకున్.

228 వ. అనిన విని గాంగేయకర్ణులం గూర్చికొని కురుపతి గురునిం బ్రార్థించి యశ్వత్థామను వేఁడికొని కృపాచార్యులం దేర్చినం బ్రసన్నుండయి యోధ వీరులం గలయం గనుంగొని ద్రోణాచార్యుం డిట్లనియె.

229 తే. అలుక భీష్ముని పలుకుల యపుడ పోయె
మీఁది కార్యంబు నడపుఁడు మీరలింక
మోహసాహసములఁ గురుముఖ్యదెసకుఁ
గీడురాకుండఁదగఁ బరికింపవలయు.

230 క. వాసవనందనుఁ డెంతయు, గాసిలియున్నాఁడు మనలఁగని యించుకయుం
దా సైరణసేయఁడు[1]గను, మోసములేకొక్కమొగిన ముసరఁగవలయున్.

231 వ. అప్పుడు కురుపతి సమయకాలవిషయంబుగా నాడినమాటయుం గలదు దాని నిరూపించి యున్నరూపు గాంగేయుండు సెప్పనర్హుఁడనిన నతండు దుర్యోధనున కిట్లనియె.

-: భీష్మఁ డర్జును నజ్ఞాతవాస వత్సరవ్యాప్తి నిష్కర్షించుట :-

సం. 4–47–1.

232 సీ. రెండవయేఁట నొక్కం డధిమాస మిట్లెక్కిన యన్నెల లెల్లఁగూర్చి
కొనఁ బదుమూఁడుహోయనములు దప్పక నిన్నటితోడన నిండె నంత
యెటీఁగియ తమపూన్కి యెల్లనుదీర్చితి మని పొడసూపె నర్జునుఁడు నేఁడు
పాండు పుత్రులు ధర్మపరులు ధర్మాత్మజుం డేరి కధిష్ఠాత వారు ధర్మ

---

227 1. దలచుట – అ.ఓ.ప.ద ; దెలుచుట – ఇ.వ. శర.సూ.

230 1. గడుమోసము – అ.ఏ.ట.

తే. పథము దప్పుదురే యన్ని పాటులట్లు, పడినవారలు దటీయంగఁ బాఱనేర్తు
రెట్లు తమకించి నీతివిహీన వృత్తిఁ, దమకు నొకకీడు వచ్చువిధంబుఁగాఁగ.

233 ఉ. అట్టిదయైననాఁడ తటీయంబడి మూర్ఛితనంబు సేయరే
నెట్టన ధర్మపాశముల నిల్చిరి కాలము వేచియుండి రిం
కెట్టును వారు గొంత తమయే డ్తెఱు సూపక మానరేర్తురే
ముట్టఁగ వచ్చిరేని మనముం దగ నో ర్తము గాక దానికిన్.

234 ఉ. వచ్చినవాఁడు ఫల్గునుఁడవశ్యము గెల్తు మనంగ రాదు రా
లచ్చికినై [1]పెనంగిన బలంబులు రెండును గెల్వ [2]నేర్చునే
హెచ్చగుఁ గుందగుం దొడరుఁ జెల్ల విధంబుల [3]కోర్చుటట్లుగా
కిచ్చఁదలంచి యొక్కమెయి నిత్తటిఁ బొందగు[4]చేతయుం దగున్.

235 వ. అనిన విని కురుపతి దరహసితవదనుండగుచు నిట్లనియె.

236 ఆ. మనకుఁ బాండురాజతనయవర్గమునకు, [1]నెట్లు పొందు గలుగు నేను రాజ్య
భాగమీను [2]సమర [3]భంగిక [4]విక్రమ, నిరతిఁ బూనుటిదియ నిశ్చయంబు.

237 వ. అనిన నయ్యురువురవచనంబు లాకర్ణించి గురుం డిట్లనుఁ గార్య గతియును
గయ్యంబుభంగియు భూపతికంఁటె మిగులం గనియెడివారు లే రయినను
నా యెఱింగినయంత నొక్క తెఱంగు సెప్పెద నీ బలంబున నాలవ పాలు
గొని మహీపాలుండు సత్వరంబుగా ముందర పోవవలయు నఁతియసేన తద
నంతరంబ కదుపులం బొదివికొని చన వలయుఁ దక్కటి సగంబుతో మనము
నిలిచి మోహరించి యల్లనల్ల నరుగవలయుఁ గవ్వడి యెయ్యెడం గనిసె
నయ్యెడన తలపడవలయు నిశ్చైన మానవేశ్వరుండు సురక్షితంబుగా సందడిం
బడక నడచు గోవులు [1]నిన్నెలం గడచు మనమును ధనంజయునకుం జాలిన
యప్పుడ యట [2]దోడుపడ నెవ్వరు గలిగినను వారికిం [3]జాలి నిలుత మనిన

---

234 1. పెనంగెడు – వ. 2. వచ్చునే – ఎ.వ. 3. కోర్చుడట్లు – ఊ.ల.స ; కొచ్చునట్లు – ఎ. 4. సేతకుందగున్ – వ ; కెంతయుందగున్ – ఐ.

236 1. నేలపొందు పొసగునేని – ప.స. 2. సమయ – వ. 3. భంగిని – ఐ.వ. 4. విక్రమమున నియతి – ప.

237 1. నిన్నెలవు – ఎ.ట.త.వీ.శ.ష.స. 2. దొడర నెవ్వరు – ప. 3. జాలుపమనిన విని – న.స ; జాలితిమనినవిని – ఒ.ఓ.వ ; జాలెదమనివవిని – వ ; జాలింతమనిన

విని సురనదీ సూనుండు దాని కియ్యకొని రాజన్యునకు సైన్యంబుఁ [4]బంచి యిచ్చి పుచ్చి పసులకుం దోడగుభాగంబునుం బంచి యున్నంతవట్టు [5]చతు రంగంబుల [6]నియతి [7]సేసికొని యాచార్యుండు నడుమను గృపాచార్యుండు [8]వలపటను నాచార్యపుత్రుండు దాపటం గర్ణుండు ముందట వికర్ణ దుశ్శాసన శకుని సైంధవ సోమదత్త బాహ్లీక భూరిశ్రవః [9]ప్రభృతి యోధ [10]వీరులెల్ల నెడనెడం గలయ నిలుచునట్లుగా మోహరించి మహోత్సాహం బున [11]సన్నాహ సౌందర్యంబునొంది తాలధ్వజం బెత్తించి మెఱసి తాను [12]వెనుక యయి నడిపించుచుండె నట్టి సమయంబున.

238 చ. అరుదుగ [1]నిట్టు లొక్కని[2]కి నంత బలంబునకుఁ మహోగ్ర సం
గర మగు[3]డుఁ మనం [4]బతుల కాతుక మొంది కనుంగొనఁ సురే
శ్వరుఁడు సుదర్శనం [5]బనఁ బ్రశంసకు నెక్కు విమానమెక్కి యం
బరగతి వచ్చె దేవమునిపంక్తులు సిద్ధగణంబుఁ గొల్వఁగన్.

239 వ. అద్దివ్య [1]యాన రత్నంబునందు.

240 తే. స్వర్గమున నున్న రాజులుఁ జక్రవర్తి
లును [1]యథోచితచ్ఛత్రంబులును నిజాస్త్ర
చామరంబులుఁ జెలువొందఁ జారులీలఁ,
గొలిచియుండి వేడ్కలు కొనలు నిగుడ.

241 క. పాండుమహీపాలుండా, ఖండలుచేరువ[1]న పెద్ద గద్దియ నమరీ
మండలి [2]వీచోపు లిడఁగ, నుండి కనుంగొనుచు నుండె నుజ్జ్వల భంగిన్.

విని – స. 4. బనిచియున్నంత – కొన్ని ప్రతులు. 5. చతురంగ బలంబుల – పెక్కు ప్రతులు. 6. సరవి – ల. 7. సేసి యాచార్యుండు – అ.ఆ.ఏ.ఒ.ఓ.ట. 8. వలపల – ఒ. 9. ప్రముఖులగు యోధ – వ ; ప్రభృతులగు యోధ – అ. ఆ.ఊ.ఏ.ఐ.చ.డ.ద. 10. వీరులందరు – ఏ. 11. గాంగేయుండు తాల – వ. 12. ముంగలియై సేన నడిపించుచుండె – వ.

238 1. గ్రీడియొక్కని కనంత – ఊ. 2. కనంతబలంబుల – అ.ఇ.ఊ.ఏ.ట.న.ల.శ. 3. టుం – ఓ. 4. బధిక – త.వ ; బలర – ద.ప. 5. బునబ్రసిద్ధికినెక్కి – వ.

239 1. విమాన – ఏ.ఐ.చ.న ; విమానంబునందు – ద.శ.వ.

240 1. నిజోచితచ్ఛత్ర – ల.స.

241 1. ను – కొన్ని ప్రతులు. 2. వినుతింజూడగ – న ; వింజామరలిడ – ఉ.

242 వ. [1]అంత.

243 సీ. దేవదత్తాభీలరావంబు వెసఁ గర్ణముల దీటుకొన [1]లేటమొగము పడుచు
రథనేమిదళిత ధరాధూళి యంగంబులెల్లఁ [2]గప్పఁగ [3]వెలువెల్ల నగుచు
బహుళ కపిధ్వజ ప్రభలు లోచనములు మిఱుమిట్లుగొనఁ బర్వ[4]మేడు పడుచు
నుద్భటాకారసముద్ధతి మనము లుత్తలపాటు దోఁపంగఁ దల్లడిలుచు
తే. [5]నడచు కౌరవ[6]రాజసై న్యంబుఁగదిసెఁ, [7]దీఁగదిగిచినగతిఁ దనతేఱుమెఱయ
రయముమైఁ [8]జనిపళ్ళయ భైరవసహసి, [9]గర్జనోద్యగ్రతర్జనుఁ డర్జునుండు.

244 వ. ఇవ్విధంబునఁ గురుబలంబులఁ [1]గ్రోశద్వయంబునం గూడముట్టి క్రీడి తల యెత్తి చూచి యుత్తరున కిట్లనియె.

245 చ. ఇదియొక పెద్దగట్టిమొన [1]యీమొనముందట గోగణంబుతో
నదియొక యల్పసై న్య[2]మట యాతల వేఱొక కొంతసేన య
ల్లదె యిటు పంచిపెట్టఁ జనునంతటిలోన వృథాభిమాన దు
ర్మద బహుభాషియైన కురురాజెచటం జనుచున్నవాఁడొకో.

246 క. అరయుదము[1]గాని యిమ్మో,హరమునకును [2]డాపలించి [3]యరదముఁబోని
[4]మ్మురవడి [5]నతనిక యురికెద, నరుదుగనెబ్భంగి [6]నెవ్వ రడ్డంబైనన్.

---

242 1. పెక్కు ప్రతులలో ఈవచనము లేదు.

243 1. తేట – ద.వ. 2. గప్పిన – కొన్ని ప్రతులు. 3. వెలవెల్ల – వీ.ష.స. 4. మెండు – సూ. పెక్కు ప్రతులు. 5. నడుచు – కొన్ని ప్రతులు. 6. రాజు – ఒ.చ.ల. 7. దీగె–కొన్ని ప్రతులు. 8. జనె – త.వ. 9. గర్జితోద్యగ్ర – న.వ ; గర్జనోగ్రతర్జనుడగు – వ.

244 1. గ్రోశమాత్రంబున, గ్రోశద్వయ మాత్రమున, గ్రోశమాత్రంబు చనునంత కూడి – అని పాఠములు.

245 1. యీవల – ఇ. 2. మదియీవల – పెక్కు ప్రతులు.

246 1. గాక – డ.వ. 2. డాపలించి – కొన్ని ప్రతులు. 3. యరదము వోనిమ్మ – ఎ.వ. 4. మ్మురువడి – ఉ.ఎ.ఒ.జ.ట.ద.ల.శ.ష. 5. నటపై కురికెద – వ ; నతనికి నురికెద – కొన్ని ప్రతులు ; నతనిక యురికెదమరుదుగ – ట.వ. 6. నెంద – ఐ.ఒ.న.ప.ల.

247 ఉ. ఆతఁడు సిక్కనేని బలమంతయు విచ్చు మరల్ప వచ్చు గో
వ్రాతము [1]నట్లయైన సుకరంబుగ నంతట నెల్లఁదీఱు నీ
యాతత సేనయం దతని నారసి కానక యున్నవీరి ని
శ్లే తలడించి యాకదుపు నెయ్యఁగఁ బోదము గాక వ్రేల్మిడిన్.

248 క. విచ్చి చనకుండఁ బసులం, దెచ్చుట మునుమున్న వలయు తెఱఁగాపనికిం
జొచ్చియది చక్కఁబెట్టఁగ, [1]నచ్చోటన [2]దాయ మనకు [3]నగపడెడు బలే.

249 క. అనినవిని యుత్తరుండ, మ్మొన[1]వలపటఁ బెట్టి యరదమును బోవఁగ ని
చ్చిన సరస కరిగి కవ్వడి, కసువిచ్చి [2]బలంబు నెల్లఁ గలయఁగఁ జూచెన్.

250 వ. [1]ఇట్లు గనుంగొని [2]మధ్యదఱిణ వామాగ్ర పశ్చిమో[3]త్తర భాగంబుల
నిట్టిట్టి వారలు [4]నడచుచున్న వారని సారథితో నేర్పడంబలికి [5]వీరలలో
నురగకేతనుండు లేఁడతఁడు గోవులంగొనిపోవనోపు నిరా[6]మిషంబైన
యీ సేనతో ననిసేయంబనిలేదు [7]వీరలెయిది యడ్డపడి తడవు [8]సేయకుండు
నట్లుగా ముట్టికొని పసులన్ [9]బెట్టించి దొరయును [10]నెల గడవంబోవక
యుండఁ బొదువవలయుననిచెప్పి యతని నద్దెసకుఁ దేరు వఱుపం బనిచి
గురుకృప గాంగేయులకుఁ జరణ సమీప[11]స్థలంబుల [12]నిలువరెండును గర్ణా
భ్యర్ణ ప్రదేశంబులం జన రెండునుగా నాలుగేసి [13]యమ్ములేసిన నా సవ్య
సాచిం జూచి యాచార్యుండు పరిసర[14]వర్తులగు [15]నాప్తజనంబులతో నల్లన
యర్జునుం డింత [16]యొప్పియుండునే యని [17]యగ్గించి [18]వెండియు.

---

247 1. నట్టులైన – శ. కొన్నిప్రతులు ; నెట్లనైన – వ ; నేట్టులైన – ప.

248 1. నచ్చోనట. నచ్చోటనె, నచ్చోటను – వ. 2. డాయ – ఆ.ఊ.ఒ.జ. 3. నగ పడడటవే – వ ; నగపడడు – అ.ఐ.ట ; నగపడరు – త ; నగపడెడి – ఊ.ఒ.వ.ష.

249 1. వెలుపల – జ.వ ; వలపల – ఆ.ఉ.డ.త. 2. బలంబులెల్ల – ఉ.ఏ.ఐ.ట

250 1. ఇట్లు గలయం గనుంగొని–వా. కొన్ని ప్రతులు ; ఇట్లు గనుంగొని–ఆ.ఏ.ట.త.ద. 2. మధ్యమ దఱిణ వామ పశ్చిమో త్తర – ల ; మధ్యమాగ్ర దఱిణ – వ. 3. త్తర పూర్వదిగ్భాగంబుల – ఎ.ఏ.ట. 4. నడచుచున్నారని – ఐ.వ. 5. వీరిలో – పెక్కు ప్రతులు. 6. మిషయైన – వ.శ. 7. వీరలడ్డపడి – వ ; వీరలెదిరి యడ్డపడి – న.వ ; వీరయ్యెడ – ప ; వీరియ్యెడనెయిది – వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 8. సేయక మున్న వారల ముట్టి–చ.వీ.శ.ష. 9. బట్టించుకొని పోవుదొర – అ. 10. నెల–పెక్కు ప్రతు లలో లేదు. 11. స్థలంబులంబడ – చ.శ.ష. 12. వలనబడ – జ. 13. బాణంబులేసి– ఐ.ద. 14. వర్తులైన – ఉ.ఐ. 15. నాప్తులతోడ నల్లన–ఊ ; యాత్మజనంబుల – ఐ. 16. యొప్పుననుండునే – వ. 17. యెరిగించి – ఐ. 18. వెండియు నిట్లనియె – త.వ.

—: ద్రోణాచార్యుఁ డర్జునుంజూచి ప్రళంసించుట :—

సం. 4—48—3.

251 మ. విలసద్గాండివ చాలనోద్ధతి కనద్విద్యుల్లతాలీలగా
నలఘుస్ఫారకపిధ్వజధ్వని సముద్యద్గర్జ చందంబుగా
జలదాకారత [1]నొందెఁ దేరితఁడు పర్జన్యాకృతిం బొల్చె దో
ర్బల [2]తీవ్రారినిదాఘదుర్విషహగర్వస్ఫూర్తి [3]నిర్మూర్తిగాన్.

252 వ. ఇప్పుడు నాకుఁ బ్రణామంబులుగాఁ బాదంబుల మొదలం బడ రెండమ్మ్ము లేసి పెద్దకాలంబేనిఁ బాసి యున్నవాఁడు గావునఁ గుశల ప్రశ్నంబుగాఁ జెవులు సోఁకియు సోఁకములుగా రెండమ్మ్ము లేసెనని పలికి వెండియు నిట్లనియె.

253 క. [1]ఇడుమలఁ బదు[2]మూఁడేండ్లుం, బడి కడుఁగోపించి వచ్చె బలువిడినీక
వ్వడి దటియనుటకి వడిని, ప్పుడ [3]యిమ్ములఁ బ్రోవునెల్లఁ బొరిగొనెడు బలే

254 తే. విపినవాసంబు నజ్ఞాతవిధము వర్త
నంబు గడపి నవాభ్యుదయంబునొంది
రాత్రిఁబుచ్చి తోఁ తెంచుమార్తాండుమాడ్కిఁ
జూడ నుజ్జ్వలుండగుచు నర్జునుఁడు పొలిచె.

255 వ. అనియెఁ గృపాచార్య భీష్ములు పార్థబాణపాతప్రకారంబులు ప్రణామ కుశల ప్రశ్నంబులు నంతరంగంబులం గనికొని సంతసిల్లిరి ధనంజయుండును దక్కినవారికి దుర్నిరీక్ష్యుండగుచు నమ్మోహరంబుదెస ననాదరంబు సేసి గోవులపజ్జంబోవుచుండె నతనిం జూచి సురనదీసూనుం డు కురువీరులతో నిట్లనియె.

---

251 1. నొప్పె — ఐ.ట.ద.న.శ.ష.స ; బొందె — ఆ.ల ; నొంచదేరతడు — వ. 2. తీవ్రాతి — ఆ.ద.వ. 3. మన్మూర్తిగాన్ — వ.స ; నున్మూర్తిగాన్ — స ; నిర్మూర్తితో — మ ; నిర్మూర్తియై — బ ; శోభిల్లగా — వ ; తన్మూర్తిగా — వ.

253 1. ఇడుముల—కొన్నిప్రతులు. 2. మూఁడేడులువడి—కొన్నిప్రతులు. 3. యిమ్ముటి—చ.వీ.శ.స ; యిందర — బ ; యీమన — వ.

256 క. చిరకాలమునకుఁ గంటిమి, నరునక్కట వీఁడు సజ్జనప్రియుఁడు సుహృ
త్పరతంత్రుఁడు శాంధవహితుఁ, డరిభీకరుఁ డిట్టివారలవనిం గలరే.

257 క. మనచూడ్కికి ప్రేఁగయి యీ
తనియతులితమూర్తి యత్యుదాత్తతఁ గడునొ
ప్పినయది గంటిరె జగమె
ల్లను [1]నేలఁగఁదగు సముజ్జ్వలత యూహింపన్.

258 క. వెనుకదెస వచ్చి కదిసియుఁ, దనరథము దొలంగనిచ్చి తఱియఁబడుట కొ
ల్లనితలఁపు గలిగి క్రేఁగం,టన మనలం జూచుచుం గడచి యటనడచెన్.

259 క. మొనఁగలయఁ జూచి యూరక, చను టధిపతి నరసి తానిచటఁ గానక యా
తనిపజ్జ నరుగుతెఱఁగగు, ననుమానము లేదు క్రోధమగలము మదిన్.

260 చ. మనకును గౌరవేంద్రునకు మధ్యముఁ జొచ్చినయేని నాతఁడ
ర్జునునకు నొంటి సాలఁడని రుద్రుఁడు నెక్కటి మార్కొనంగ లేఁ
డనిన నొరుండు శక్తుఁడె రయంబుమెయిఁ [1]మనమెల్ల నిప్పుడా
తనికడ సేరఁగాఁ జనుట దప్పినఁ గార్యము దప్పునెంతయున్.

261 ఆ. వాసవాత్మజుండు వసుధేశనందను, ముట్టికొనిన నొకటి వుట్టనేని
మన ప్రయోజనంబు మటియేమి పసులవి, యేటి [1]కొండుధనము లెల్లనేల.

262 వ. అని పలికి [1]బలంబుఁ బురికొల్పికొని యతండు రాజరథుణ తత్పరత్వం
బున నరదంబు సత్వరంబు సేసిన సేనాపతిం గని సైనికనికాయంబులుం
గడఁగి చనందొడంగె నిప్పాట నమ్మేటిమొనయును వెసంబోవ గోవుల
కావలిమూఁకయు వానిందఱిమికొని యతిరయంబున నరుగం దానును
గెలనఁ గ్రోశద్వ్యయమాత్రంబు నడచి పురుహూతపుత్రుం డుత్తరునకిట్లనియె.

---

257 1. నేలఁగనగు – చ.వ.వీ.శ.ష.

260 1. మొనలెల్ల - ఇ.జ.వ.

261 1. కొడ్లన – ఎ.ల.

262 1. బలంబు – పెక్కుప్రతులలో లేదు.

263 మ. ఇదె గోవర్గము సేరవచ్చితిమిపో నింకేల సై న్యంబులుం
గదియఁ వే చనుదెంచె రెంటినడుమం గాఁజొచ్చి యీవచ్చును
న్మద వీరావలికిఁ భుజావిభవ విన్యాసంబు [1]గాన్పించి మా
న్నెద గర్వంబు మరల్చెదం బసుల నాచేఁ జిక్కు రా జెమ్మెయిన్.

-: యు ద్ధా ర ం భ ము :-

సం. 4—48—12.

264 క. అనుటయు విరాటతనయుఁడు
మొన కడ్డముగాఁగఁ దూర్పు మొగమై రథముం
గొని కట్టెదిరికిఁ బోయినఁ
దనమూఁపులు రెండునపుడు దలకుం గడవన్.

265 వ. తేరు సమ్ముఖంబు సేయించి పేరు వాడి క్రీడి కరతలంబె త్తి నిలు నిలు మని యదల్చిన ఘోషంబుతోడన వెడలునిశితశరపరంపరల దట్టంపుఁ బఱపున నంబరంబు నీరంధ్రం బగుటయుఁ దదంధకారంబును భయతిమిరంబునుం గలసి గుండియ లవిసి కురుబలంబు లెదురునడవను మరలంబఱవను మఱచి వెఱచఱచి హరి తనహ స్తలాఘవ ప్రశ స్తి దక్కం దక్కినచేష్టలు దక్కియుండె నతండు గోవుల వెనుకంబోవు నల్పబలంబు బెదరి తూర్పుదెసకుం జెదరు నట్లుగా నరదంబుఁ బఱపించి తెఱపిసూపి వెలిచీర సారించి దేవద త్తంబు పూరించినం గేతుకపి గర్జిల్లం దదీయభూతంబు లార్వ మౌర్వీరవంబును రథనినదంబును బ్రతిపతాకినీ తుములంబును గగనంబునం బొగడు నమరుల యెలుంగులును నొక్కటఁ జెలంగ సముదిత సాంద్ర సంరావంబు రోదసీ కుహరంబు నిండిన నొండొండ [1]తోకమట్ట లెత్తుకొని నేలమట్టవియుచు నద్రువం బసులు వెసం దిరిగి మున్ను విచ్చుండు వచ్చిన జాడ గైకొని దక్షిణదిశకుఁ [2]గెరలు వొడుచుచుం [3]దెరలం బాఱిన.

---

263 1. గావించి — పెక్కు-ప్రతులు.

265 1. నుంట — పెక్కు-ప్రతులు ; తోకమట్ట—చ ; మట్ట — వా. శర.సూ. 2. జిట్టలు— వీ. ష.స ; జెరలు — ఊ.ఒ.జ.వ.స ; దెరలు — స. 3. మరలం — కొన్ని ప్రతులు.

266 క. గోవులతోఁ బొదువంబడి, పోవుచునున్నట్టి గోపపుంజంబు తదీ
యావసరంబున సరభస,మై వానిపిఱుందఁ [1]దిరిగి యమ్మ్రోయిఁ బఱచెన్.

267 ఆ. అప్పుడర్జునుండు దప్పకచూచి యీ, బలము పసుల కడ్డపడకయుండ
నెడ సొరంగ వలయునిట యెద్దుకొనుమని,పనిచె మత్స్యభూమిపాలసుతుని.

268 క. పనిచిన నాతఁడునమ్మ్రోయిఁ. జననిచ్చె రథంబు గోపసంఘముఁ దిరమై
కొనిపొండు పసులనోడక, యని తానెలుఁగిచ్చి వీటికై నూల్కొలిపెన్.

269 వ. అట్టి సమయంబున.

270 క. కరితురగసమితిఁ [1]గారొక్కని
కురు[2]వీరుల మొనలు మొగులుకొమరునఁ గవియన్
శరవేగంబున నరుఁడు
ద్ధురమారుత చండభంగి దోఁపఁ దెరల్చెన్.

271 క. కదిసిన బలములు విచ్చినఁ, గదుపులఁ జెదరంగనీక గాండీవి వెసం
బొదివి యటకడపె నవియును,గొదగొని తమపొలముసొచ్చె గోపాలురతోఁ.

272 వ. అనిచెప్పిన విస్మయంబు నొంది.

273 ఆ. పసులు వట్టువడిన పదపడి నరుఁడెద్ది, యాచరించెఁ గౌరవాధినాథుఁ
డేమిసేసె బలము లెట్లయ్యె భీష్మాది, వీరులెవ్విధంబువారలైరి.

274 వ. అనవుడు.

275 మ. నవతా [1]దూర పురాణ తానుపగతా నానాత్వ సంశోభితా
వివిధత్వాపగమోజ్జ్వలా బహుకళావిర్భావశాలీ సము
ద్భవ రాహిత్య నిరూఢ సూక్ష్మతర [2]సంభాసా మహోస్థూల మూ
ర్తివిశేషా నిరూపాధికా గుణమయా ధీ[3]వర్తకా నిష్క్రియా.

---

266 1. దగిలి – వీ.ష.స.

268 1. నెలిఁగించి – వా.సూ ; వెలుఁగిచ్చి – ఓ.ద.వ.వీ.శ.శ.ర.ష.స ; నెలుగెత్తి – ఆ.ఏ.ఒ.చ.ట.త.

270 1. దారొక్కని – పెక్కుప్రతులు. 2. వీరులు మొగులుగముల - పెక్కు ప్రతులు.

275 1. గార – ట ; రూప – శ ; ధూత – ఉ ; భూత – వ. 2. సంభావా – పెక్కుప్రతులు ; సంభాషా – ఐ.జ.త.న.వ.స. 3. వర్తనా – వీ.ష.స.

276 క. అంతఃకరణ చతుష్టయ, శాంతి సముద్యద్వివేక సంపద్వేద్యా
చింతా తంతుతుల్యటనా, త్యంతవిదగ్ధైకభజనతత్పర హృద్యా.

277 మాలిని. ప్రణమదవనవిద్యా ప్రౌఢ సంరూఢకాంతి
ప్రణుత చరణపద్మా పద్మజాదిత్య సత్పో
షణ చతుర దయా విస్ఫారితా లోకలోకా
పణ నిపుణ జనాంచద్భక్తి విక్రీతమూర్తీ.

గద్యము

ఇది శ్రీమదుభయ కవిమిత్ర కొమ్మనామాత్య పుత్ర బుధారాధన
విరాజి తిక్కన సోమయాజి ప్రణీతంబయిన [1]శ్రీ మహా
భారతంబున విరాట పర్వంబునందుఁ
జతుర్థాశ్వాసము.

278 1. శ్రీ మహాభారతంబున — పెక్కుప్రతులలో లేదు.

—:o:—

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము

విరాటపర్వము - పంచమాశ్వాసము

1 శ్రీ[1]సంపాదనచాతు
ర్వా సేవ్యపదారవింద యోగికవిద్యో
[2]ద్భాసితమూ ర్తి [3]మయాత్మ
వ్యాససమాసై కరూప హరిహరనాథా.

—: అర్జునుఁడుత్తరునకుఁ గౌరవవీరుల వేఱువేఱు నిరూపించి చెప్పుట :—

సం. 4—49—1.

2 వ. దేవా వైశంపాయనుఁడు జనమేజయున కిట్లనియె నివ్విధంబున విరోధివర్గం
[1]బుక్కుదక్కి వెక్కసపడి చూచుచుండ నిరర్గళ భుజార్గళ సంరంభ విజృంభ
ణంబు శోభిల్లఁ బసులఁ [2]బెట్టించి యనతిదూరవర్తియగు కౌరవచక్రవర్తి
దెసం గనుంగొని ధనంజయుండు భూమింజయు నక్కడఁదేరు [3]వఱుపం
బనుప నప్పళించు నప్పుడు కురువీరులు గూడుకొని మూఁడువేల రథంబుల
తోడను గాంగేయకర్ణ లొక్కొక్కరుండు వేయింటితోడను దలకడచి రాజున
కడ్డపడి కవ్వడిదిక్కు మొగంబుగాఁ దిరిగి రట్టియెడఁ గదుపులు వట్టువడుటకు
నిట్టూర్పు [4]నిగిడించుచు [5]మగిడి మనుజపతియు [6]ననుజసహితుండై సహస్ర
స్యందనంబులతోడ వెన్నుదన్ని నిలిచె నంతఁ దక్కటిబలంబులు [7]నెయిదికొని
యమ్మెయిన [8]దళంబుగాఁ [9]గవిసిన.

---

1 1. సంపాదిత చాతుర్వా — ఆ.జ.బ. 2. సద్భాసితమతి (గుణ) మూ ర్తిమయా, వ్యాస సమానై కరూప — స. 3. మయా విన్యాస సమానై కరూప — వీ.శ.ప. పెక్కు ప్రతులు. అర్థము విచార్యము; మయాసం (శ్రీ. సద్) వ్యాస సమానై కరూప—స. తెలుఁగునందలి యుద్ధ వర్ణనమునందు చాల భాగములు భండార్కరు ప్రతిలో అధిక పాఠములుగా అథోజ్ఞాపికలో చూపఁబడియున్నవి. ఈ భాగములు కుంభకోణ ప్రతి యందు విరాటపర్వము 56 వ అధ్యాయమునుండి కలవు.

2 1. బుక్కు సెడి — ట. 2. బెట్టించికొని — డ ; బెట్టించుకొని—ఆ.ఊ. 3. వఱుపం—కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 4. నిగుడించుచు — కొన్ని ప్రతులు. 5. మగుడి — పెక్కు ప్రతులు. 6. ననుజ తనుజ—ఆ.ఇ.జ. 7. నెదురుకొని, డికొని—అని పాఠములు. 8. సరభసంబుగా—ఆ.వీ.శ.ప ; నడ్డంబుగా — ఉ. 9. గలసిన, గదిసిన, గవసిన — అని పాఠములు.

3 క. కనుఁగొని యెలనవ్వొలయువ,దనమున గరువంపుఁజెన్ను తలకొనఁగా న
ర్జునుఁడు విరాటసుతునకి, ట్లనుఁ గేవలవీరరసమయాత్మకుఁ డగుచున్.

4 సీ. కాంచనమయవేదికా కనత్కేత నోజ్జ్వలవిభ్రమమువాఁడు కలశజుండు
సింహలాంగూల [1]భూషితనభోభాగకేతు ప్రేంఖణముపాడు ద్రోణసుతుఁడు
కనకగో వృషసాంద్రకాంతి పరి[2]స్ఫుట ధ్వజసముల్లాసంబువాఁడు కృపుఁడు
లలితకంబు ప్రభాకలితపతాకా విహారంబువాడు రాధాత్మజుండు

తే. మణిమయోరగరుచి జాలమహితమైన
పడగవాఁడు కురుక్షితిపతి మహోగ్ర
శిఖరఘన తాళతరువగు సిడముపాఁడు
సురనదీసూనుఁ డేర్పడఁ జూచికొనుము.

5 క. గురునకుఁ బ్రదక్షిణంబుగా, నరదముఁ బోని త్త మిమ్మహాపురుషునెడం
బరిభవము వలవదీతఁడు, కురుకుల నృపతనయశిక్షకుఁడు సుమ్మనఘా.

6 క. శస్త్రప్రకారనిపుణుం, డస్త్రవిదుఁడు దూరపాతనాభీలుఁడు వ
ర్చస్త్రాసితరిపుఁడు, ధను శ్శాస్త్రపరిజ్ఞానఘనుఁ డసదృశుఁడు శక్తిన్.

7 ఉ. ఈతని తోడికయ్యమున కియ్యకొనందగదేను దుష్పథ
ద్యూత [1]జయోద్ధతుండగు సుయోధనునిం [2]బరిమార్ప్ బోవుచో
శాతశరోత్కరం బితఁడు చక్కఁగ నేయునొ నన్ను నేయఁడో
చూతము దాన మున్ననికిఁ జొచ్చినఁ జొ త్తముగాక పిమ్మటన్.

8 క. గురువుత్రుఁడు తేజోనిధి, సురాసురుల్ కైనఁ దేటిచూడ నరిది సం
గరమున నీతని నీశ్వర, వరజనితుఁడు మేటి కౌరవవ్యూహమునన్.

9 క. ధైర్య[1]ధనుఁడితఁడు ద్రోణా,చార్యుల కెనవచ్చు దివ్యశరవిదుఁడు కృపా
చార్యుఁడు మత్పితృసఖుఁడా, చార్యక మొనరించె మాకు శైశవము తఱిన్

---

4 1. సంశ్రిత – అ; భాసిత – ఉ. 2. స్ఫురధ్వజ సముల్లాస – అ.ఉ.ఏ.ఓ.జ.ట.ద.

7 1. జయోన్నతుండగు – పెక్కు ప్రతులు. 2. దెగటార్ప – ద.

9 1. ఘనుడితడు – అ.ద.

10 తే. వీర లిరువురు [1]మాన్యులు వీరితోడి, కయ్యమునకిప్డు మనమంత గాలుద్రవ్వ
వలవ దెచ్చోట నెదురుగాఁ మెలఁగి రచట, మనరథం బల్లనల్లన చనఁగ నిమ్మ.

11 శా. యోధాగ్రేసరుఁ డిద్ధతేజుఁడు రణోద్యోగాసురక్తుండు దు
స్సాధప్రక్రమ బాహువీర్యుఁడు కురుక్ష్మాపాలవాల్లభ్యల
క్ష్మీధామాత్మ్ముఁడు [1]జామదగ్న్య కవితల్రేష్ఠాస్త్ర విద్యాధ్యుఁ డీ
రాధేయుం డొకచీరికిం గొనఁడు వీరవ్రీతమున్ బోరులన్.

12 క. శౌర్యాటోపంబున దో, ర్వీర్యంబున నస్త్రశస్త్ర [1]విత్వమునను మా
త్సర్యంబు సేయు నాకును, దుర్యోధనుఁ డెపుడుఁ దన్నెదురు సేయంగన్.

13 చ. అతిదృఢవేధి పేరుగల యట్టిమగండు రణంబు గల్గె నేఁ
డితనికి నాకుఁ దెల్లముగ నిట్టియెడం బరికించి చూడుమీ
మతి గలఁగంగ నీక యనుమానము వాయఁగ నీవు సాయకో
ద్ధతిఁ బ్రకటించుచో బహువిధంబుల నిద్దఱతారతమ్యముల్.

14 క. [1]ఈయన ననుఁగని[2]సై రణ, [3]సేయండితఁడగ్గమైనఁ [4]జిచ్చుఱపిడుగై
పోయి పయిఁ బడుదు నీవర, వాయించుకలేక [5]పఱపవలయు రథంబున్.

15 ఉ. ఉగ్రుఁడనూనమాన మహిమోన్నతచిత్తుఁ[1]డజయ్యవిక్రమో
ద్యగ్రుఁడు హస్తలాఘవ సమన్వితుఁ డేయునెడల్ సమగ్రకో
పాగ్రహ[3]బుద్ధి మాదెస [4]ననార్యుఁడు కార్యమునందు ధార్తరా
[5]ష్ట్రాగ్రజుఁ డీతనిం గదిసినప్పుడు పండువు నాకు నుత్తరా.

---

10 1. పూజ్యులు – ద.

11 1. జామదగ్న్య కలిత – శ.ష. పెక్కు ప్రతులు.

12 1. విద్యోన్నతిమా – ద.

13 1. దృఢవేధి – స; దృఢవేది – వా. పెక్కు ప్రతులు.

14 1. ఈయన ననుఁగని – వీ.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు; ఈయెడ ననుఁగని – వా. 2. సైరణ – ఏ.ట.ద.వ; వారణ – వా. పెక్కు ప్రతులు. 3. సేయం డితఁడగ్గమైన – పెక్కు ప్రతులు; సేయుడు నితఁ డగ్గ – వా. 4. జిచ్చర – కొన్ని ప్రతులు. 5. నడపవలయు – జ.

15 1. డజేయ విక్రమో – ల.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు. 2. సమంచితుఁ – వ. 3. వృత్తి – వ. 4. నవార్యుడు – ఆ.ఓ.జ.త. 5. ష్ట్రాగ్రణి యీతనిం – వ.

16 తే. అరసికొని యెన్నిభంగులనైన నితని
తేరు మనబారి కగవడు తెఱఁగుగాంచి
యడరి బాసటయై యెవ్వరడ్డపడిన
[1]మెఱపు మెఱచిన చాడ్పునఁ దటీయఁ[2]జొరుము.

17 క. అస్మత్పితామహుం [1]డతి, విస్మయ [2]జననప్రతాప విభవాగ్నిశిఖా
భస్మీభూత ప్రతిప, దుస్మయ కాననుఁడు ప్రథమగణ్యుఁడు బుద్ధిన్.

18 క. బహుమహితాయుధ విద్యా, రహస్యసంవేది ధార్తరాష్ట్రులకును మా
కు హితంబ కోరు సముఁడై, సహాయమగు వారలకు నచటఁ దానునికిన్.

19 క. వివిధములగు లక్ష్యంబుల, నవలీలం దునియనాట నవియఁగ నేయఁ
భువనైకధన్వి నత్యు, గ్రవిచేష్టితు నోర్చెఁ బరశురాముం బోరఁ.

20 క. శంతనునందనునరదము, పొంతంబోవలవ [1]దలుకవుట్టి యతఁడు భూ
[2]కాంతునకు సైన్యమునకుం, జెంతలఁ జేరంగ నీక సిలుగులఁ బెట్టున్.

21 వ. అని యిట్లు వేఱువేఱం జూపి క్రమంబున నేర్పడం జెప్పి సవ్యసాచి సమ
రోన్ముఖుం డగు సమయంబున [1]సస్మితుం డగుచు నశ్వత్థామ రవితనయు
నవలోకించి యిట్లనియె.

22 క. నినునీవ పొగడికొని పలి,కిన పలుకులు పెక్కు గలవు కీడి యనికి వ
చ్చినవాఁడిదె పులివలె మా,ర్కొనరాదె కర్ణ సేనకుం బ్రియమెసఁగన్.

23 క. తలఁకు గలదేని శకునిం, బిలిచి విచారింపఁ బొమ్ము పృథివీపతి నీ
తలన [1]మనకార్యఖడ్గం, బులమోపెక్కించె రిత్తవోవునె నీకుఁ.

---

16 1. మెఱుగు – పెక్కు ప్రతులు. 2 జనుము – ఇ.జ.

17 1. డరి విస్మయ – ల స. 2. జనక ప్రతాప విభవాగ్ని - కొన్ని ప్రతులు.

18 1. పహాయుఁ డగు నచటఁ దాను సన్నిధి యగుటన్ – స.

20 1. దలుక బుద్ధి – ఆ.డ. 2. కాంతుదెస – స.

21 1. సస్మితానను డగుచు – కొన్ని ప్రతులు.

23 1. తన కార్య – చ.వి.ష.సూ ; మును కార్య – ప.

24 వ. అనిన యతండు కోపిధఘూర్ణమాన [1]తారకుండగుచు నిట్లనియె.

25 చ. తలకెఁడు వానికిఁ మగఁడ తానఁటె నన్నడఁకించువాఁడి సీ
పలుకకు భీతునట్లొదుఁగఁ బాఱునె శూరుఁడు నిన్ను నచ్చి యే
కలనికి వచ్చితిఁ నరుఁడ కాఁడట వాసవుఁడై ననేమి నా
బలముఁ జలంబు నేరిమియు బంటుతనంబును నీవచూడుమీ.

26 క. అని కడఁగు నినసుతునకు
న్మనుదోహిణుఁడు దోహిణనందనుఁడుఁ గృపుఁడును శాం
తనవుఁడుఁ గడఁగుట దుర్యో
ధనుఁ డవలోకించి యత్యుదగ్రితఁ [1]గడఁగెఁ.

27 వ. ఇవ్విధంబున నయ్యేవురు దొరలును ధరణీశుండును సరభసంబుగా బర
వసంబు సేసిన దుశ్శాసన దుష్పహ దుర్ముఖపముఖ నిఖల కురుకుమార
నికాయంబును శకుని సైంధవ పభృతి బంధు[1]నివహంబును బాహ్లిక సోమ
దత్తాది సామంత నికురుంబంబును మఱియునుగల వివిధ యోధవీరనిచ
యంబును నొక్కటఁ గరటిఘటాఘోటక ధట్టరథ యూథపదాతి వితతి
సంరంభ శుంభత్సేనా సమూహసహితంబుగాఁ దోచి నడచిన.

28 చ. ధరణి వడంకె ధూళి దివిఁ[1]దన్నిన [2]భానుని గానరాద బం
ధుర వివిధపకార పటుతూర్య రవంబులఁ బొంగె దిక్కులా
స్ఫురిత మహాయుధోగ్ర రుచిపుంజ విజృంభణ ఘోరమయ్యె నం
తరము సహస్రనేత్రిముఖ దైవతమండల దుర్నిరీక్షమై.

—: అర్జునుఁడు కౌరవసైన్యంబుల నుఱుమాడుట :—

29 వ. అట్టియెడ నుద్భట హాసోల్లాసభాసురముఖుండగుచు శతమఖతనయుండు

---

24 1. మానసుం డగుచు – కొన్ని ప్రతులు.

26 1. నడరెన్ – కొన్ని ప్రతులు.

27 1. జనంబును – కొన్ని ప్రతులు.

28 1. దాకిన – పెక్కు ప్రతులు. 2. భానుఁడు గానరాఁడు – వీ.

30 చ. గుణమున ల స్తకంబునను గోటియుగంబునఁ [1]గేలఁ దార భీ
షణముగ నుప్పతిల్లి రభసంబున రేఁగినమాడ్కిఁ దివ్వి మా
ర్గణనికరంబు లొక్కట నరాతిబలంబులఁ గప్ప గాండివ
క్వణనము రోదసీకుహరకర్పరముం బగిలింప నుగ్రతన్.

31 క. తలపడి తలమీటినకా
ల్బలములఁ బొడిసేయు మటియుఁ బై పైఁ బీనుం
గులఁ ద్రొక్కికొనుచు వెస ముం
గలిమొనఁ గవియుటకు [1]వేడ్క కడలుకొనంగన్.

32 క. తనదృష్టియు ముష్టియుఁదగు
ననువున మొన్నెత్తి యేయునతఁ డప్పుడు డిం
చిన గాయముల సపాటం
బునఁ బదియుఁబదేను నుచ్చిపోయెం గోలల్.

33 చ. ఉడుగక [1]వెండియుఁ సుభటు లొక్కమొగిఁ వెసనంటఁదాఁకి క
వ్వడిపటుబాణభాస్వదనివార్యసముద్ధతిఁ జేసి మంటలో
మిడుతలు సొచ్చినట్లయిన మేటిమగల్ గని యూడఁబోక బ
ల్విడి మటియుఁ వడింబొదువ వ్రేల్మిడిఁద్రుంచె నతండు తోడుఁగొతో.

34 తే. అంతకంతకుఁ గదిసి సైన్యములు సుట్టు
ముట్టి శస్త్రాస్త్ర సంచయము నభంబు
దీటుకొనునట్లు సేయఁ గిరీటిగాండి
వంబుపరిచాలనంబు దీవ్రంబు గాఁగ.

35 సీ. గోర [1]బోఁజినమాడ్కిఁ గొన్నింటిఁ జక్కసాఁబాలుగా వ్రయ్యలువాపిపాపి
[2]బాడిసనఱకినభంగిఁ గొన్నింటిఁ దుత్తునియలుగా [3]బిట్టు త్రుంచిత్రుంచి
వెస నంపమున నిడ్డ[4]వసిగఁ గొన్నిటిని సుమంతలుగా నుఱుమాడియాడి
పనివడి ఓలఁ గొట్టినలీలఁ గొన్నింటిఁ జిఱునిగ్గుగాఁ బొడిసేసి చేసి

---

30 1. జాల భీషణముగ – శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

31 1. యు గడక – ఏ.ట.

33 1. వెండియున్ – వి.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు ; నెంచియున్ – వా.

35 1. జీరినమాడ్కి – వి.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. బాడిద, బాడిత, బాడిశ – అని పాఠములు. 3. బెట్టుత్రుంచి – కొన్ని ప్రతులు. 4. పసగ – ద.

తే. యడరి పొదివినబలము నానాయుధములఁ
బ్రతిహతంబులఁ గావించె నతిరయమున
నతతధ్వజ సూతహయత్వలసద
ఫల్గురథవల్గనుండగు ఫల్గునుండు.

36 క. ఆమెయిన వివిధవర్మ, స్తోమం బఱువుల్గ నేసి సునిశితబాణో
ద్దామ ప్రసారవిభవ, శ్రీమార్తుర కద్భుతంబు సేసెం గడిమిన్.

37 క. గర్జద్గుణుడై పగతుర, జర్జరితాంగులుగఁ జేసె సాయకజాల
స్ఫూర్జన [1]చూపఱు వొగడఁగ, నిర్జరవరనందనుండు నిమిషార్ధమునన్.

38 శా. శక్తిస్ఫారధనంజయాయత భుజాసంరంభగాండీవని
ర్ముక్త క్రూరశరావలీ దళితశత్రువ్రాతముల్ శోణితా
సిక్తాకారతఁ బొంది సాంద్రకుసుమశ్రేణీవికాసోల్లస
ద్రక్తాశోక తరువ్రజంబుల క్రియఁ రంజిల్లి యొప్పెం గడున్.

39 చ. తదవసరంబునఁ దొర లుదగ్రతఁ ద్రోచిన వజ్రఘట్టముల్
మదమున నొక్కఁ బెట్ట బలమర్దను సూనురథంబు గ్రక్కునం
బొదివెఁ దురంగకింకిణులభూరిరవంబుఁ గరీంద్రఘంటికా
ధ్వ్యదితనినాదముఁ రథవరోత్థితఘోషము [1]నుత్కటంబుగన్.

40 తే. అట్టియెడ వేల్పు వచ్చినయట్ల మేను, పొంగ నలిరేఁగి పాండవపుంగవుండు
మత్స్యనృపనందనుని బలుమాటతోడి, యేపు సెవికిని జూడ్కికి నింపునొసఁగ.

41 క. మేదుర దీర్ఘతరంబగు, నాదం బెడ తెగకగుణమునను వడి నిగుడం
గోదండము సంతతవల, యోదాత్తస్ఫురణ వెలుఁగు చుండఁగ నేసెన్.

42 మ. ఒకమాత్రఁ వితతప్రసారనిబిడాత్యుగ్రాస్త్ర సంతానముల్
సకలానీకములందుఁ బర్వ నరు భాస్వన్మూర్తిశోభిల్లె దీ
ప్తికలాపంబులు లోక మంతటను విస్తీర్ణంబులై యొగప
ద్వ్యకృత వ్యాప్తి వెలుంగ నొప్పెసఁగు మార్తాండుఁ విడంబించుచున్.

---

37 1. వైరులు వొగడఁగ – ఏ.

39 1. నద్భుతంబుగాన్ – కొన్ని ప్రతులు.

43 క. నరులొరులు దృశ్యములపై, బరగింపఁగఁ జూడ్కి లెట్లు వడుఁ దప్పక యప్పరుసుననరుఁ డేయు నిశిత, శరములు లక్ష్యములు తప్పిచన వించుకయున్.

44 క. గజఘోటకరథసూత, ధ్వజ కంకట యోధ గాత్రి తతియం దెచటఁ
విజయ ధనుర్ముక్తశర, వ్రజములు దవులంగఁ బడ కవారణ నిగుడున్.

45 చ. కవ దొన లేల [1]పూను నొకొ కవ్వడి నావలదుగ్రిసంగ రో
త్సవమున సవ్యపాణి నప సవ్యకరంబున మార్చి మార్చి గాం
డివము ధరింపఁగా శరపటిష్ఠతయుం బొరిఁ జేయి మార్చి చూ
పువెరవు తోన వీడ్వడక పొందొడఁగూడెడు నెప్డు సూచినన్.

46 క. సమవిషమ వినిమ్నోన్నత, సమీపదూరస్థలములు సదృశములుగఁ [1]జి
త్తముకి్రయ నవిహతగతులను, సమరమహిం గ్రిడిరథము సను నవితథమై.

47 వ. వెండియు నతండు.

48 మ. బలమెల్లఁ వెఱ రెండుపాయలుగ శుఁభద్వేగుఁడై చొచ్చి యా
వలగా నడ్డము వచ్చి నాలువుగ దుర్వారోద్ధతిం బోయి మూ
లల నానాశకలాకృతిం బొరయ లీలా యాన దుర్దాంతుఁడై
[1]వలయంబుల్ సనిచించి చిక్కు వఱచుఁ వైకల్య సంపాదియై.

49 వ. ఇవ్విధంబున నంబుధిలోన మహామత్స్యంబు విహరించు చందంబునఁ దదీయ రథంబు కౌరవ సైన్యంబునందు సంచరించు నయ్యవసరంబున.

50 ఆ. రత్న కేతనములు రాజితశేఖరం, బులును రుచిరఘంటికలును బార్థు
బాణనిహతిఁ దునిసిపడుఁ గౌరవులచేటు, దెలుప డుల్లు [1]నుల్కకలునుబోలె.

51 క. నరుభల్లంబుల నగ్రిమ, చరణంబులు [1]ద్రెసి్న మ్రొగ్గు జవనాశ్వంబుల్
కరుణమెయి రాహుతులకుఁ, శరణంబగు మనుచు మ్రొక్కుచందం బొందెన్.

---

45 1. పూనెనొకొ – కొన్ని ప్రతులు.

46 1. జిత్తముక్రియ – త.ల.స ; చిత్రముక్రియ – వా. పెక్కు ప్రతులు.

48 1. వలయక్రీడనుజించి – ఆ.ఒ.

50 1. నుల్కములుబోలె – పెక్కు ప్రతులు.

51 1. దునిసి – చ.శ.ష.

52 క. దంతిఘటాసంతానము, కుంతీ సుత నారసములఁ గూలినతఱి న
త్యంత నిబిడా భ్రముల దివి, యెంతయు [1]సొంపారుభంగి నిలసెలు వొందెన్.

53 క. పలుపులుఁ [1]గాండ్లుం బగ్గం, బులుఁ దన యస్త్రంబు లడరి పొడిసేసిన వి
చ్చలవిడిఁ బాఱెడు రథ్యం,బుల నేయఁడు దివిజ రాజపుత్రుఁడు [2]గృపతోన్.

54 ఆ. అర్జునాస్త్రఖండితాతపత్రధ్వజ, చామరములు గాలిఁ జదలఁ [1]దూలిఁ
జిహ్నముల విభూతిఁ జెందంగఁ [2]గడునొప్పె, నప్పుడాడుచున్న యట్టులచట.

55 క. ఒకమరి కిరీటి కచ్చెది,రికి న[1]టిముటిఁ బోయిరేని రెండవ మాటి
య్యకొనుట కోర్వఁగ లేరై, రొకళ్లుఁ గురురాజసేన యోధులలోనన్.

56 సీ. మండితధ్వజ దండ మండలంబులఁ గిట్టి [1]విటతాటనంబుగా విటిచి విటిచి
చటుల ఖురోద్ధటాశ్వశ్రేణిఁ బొదివి రయంబునఁ దునిమి తూఁటాడి యాడి
రాజిత బహువిధరథసమూహముఁ జొచ్చి [2]గలిబిలి యగునట్లు కలఁచి కలఁచి
మదభర భీషణ మాతంగముల [3]ముట్టి చిందఱ వందర చేసి చేసి

ఆ. పటుపదాతి చయము పైఁ రౌద్రరసమహో, గ్రముగ నడరినేలఁ జమరి చమరి
సవ్యసాచి బాణసంఘంబు మత్తళుం, డాలఘోరలీలఁ గేలి సలిపె.

57 ఉ. శిక్షిత చిత్ర సంగర విశేషములం బ్రతి[1]హేతి ఖండనా
దక్షత పెంపుసొంపునను దైవబలంబున నత్తఱిఁ సహా
సాక్షతనూజు సారథి రథాశ్వచయ ధ్వజముల్ పరాస్త్ర శ
స్త్రక్షతి లేక యొప్పెఁ గురుసైన్యము [2]వెక్కసమంది బెగ్గిలన్.

---

52 1. నొప్పారు – త.

53 1. గాఁడులు – చ.వీ.శర.ప. 2. కరుణన్ – కొన్ని ప్రతులు.

54 1. దూలి – కొన్ని ప్రతులు ; దూల – వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. గడునొప్పె – అ.ఊ ; గరమొప్పె – వ ; జెండియొప్పెసగె – వ ; గనియొప్పె – వా. పెక్కు ప్రతులు.

55 1. నటిముటి – వ.వీ.శ.ష ; నఱుమున – మ ; గ్రమ్మున – కొన్ని ప్రతులు ; నుఱుమున – వా.

56 1. వీటతాటంబుగా – స. 2. కసిబిసి – కొన్ని ప్రతులు ; గజిబిజి – శర. కొన్ని ప్రతులు. 3. గిట్టి – ఏ.ట.వ.

57 1. పక్షఖండనా – ఉ. 2. నివ్వెఱఁగంది బెగ్గిలన్ – స.

58 క. [1]తేజో ధనుఁ డగు నరుఁడు, ద్రాభృజితగతి నడుమ మెఱసి బడబాగ్ని దళం
బై జలనిధిఁ ద్రెక్కొనియెడు, నోజం గురుబలము పేర్మి యుడిపెం దోడ్తోన్.

59 తే. కాలపక్వంబులైన లోకముల జముఁడు, బారిసమరెడుచాడ్పున మారిమసఁగి
యుగ్రరూపుఁడై శౌర్యసమగ్రబాహు, సంపదుద్దాముఁడగు క్రీడి చంపె రిపుల.

60 వ. అట్టియెడ మున్ను తురంగము ఖురాదులం దూలిన [1]కెంధూళియుం, బై పయి
నెగయఁ బరబలంబు నెత్తుట జొత్తిల్లుచు నుచ్చి చను విచ్చు నిశితశరపరం
పరలు సైనికశరీరంబులపై సుడిసి తడిసి రుధిరశీకరనికర వికీర్ణ రవికిరణ
పరిణతంబగు సమీరణంబును ధారాళకరాళరక్త పరిషిక్తవిశ్వంభరా
భాగంబును గలయం గెంపు సంపాదించి యకాలసంధ్య నావహించినం దదుచిత
వ్యాపారపారంగతంబులై పొడసూపిన యుడుగణంబులుంబోలెఁ బొలుచు
ధనంజయసాయక దళితకుంజరకుంభ వికీర్ణ మౌక్తిక విసరంబులవలనను సము
దీర్ణ మదవేగ దుర్నివారవారణ విదారణంబులగు నర్జునాస్త్ర పాతంబుల
బెదరి తేంప్లెగయుట పొగలెగయుటయుం బ్రతిభటబాణఘట్టనంబునం
బాండవమధ్యము కాండప్రకాండంబులనిబడజ్వాలలు నిగుడుట మంట
యునుగా, మూర్తంబగు తదీయక్రోధదవానలంబు చటచ్చటా శబ్దంబుల
చాడ్పునం జెలంగుచున్న యుధిష్ఠిరానుజునతినిష్ఠుర భల్లభజ్యమాన బలవద
రాతి ఖరాస్థినిస్వనంబులవలనను, దొట్టితొట్టి యెడనెడ మడువులు గట్టు
శోణితంబు నీళ్లు నందుఁబడితేలాడు వెలిగొడుగులు పుండరీకంబులును,
వింజామరలు మరాళ పుంజంబునునై కొలంకులచందంబు నొంద వాని
కెఱఁగెడుకొదమతుమ్మెదపదువులపగిదిఁ దొరఁగు నాఖండలతనయ ఖండిత
పరవీరకాలాయసనారాచశకలంబులవలనను, గిరీటిశరపాటవ పరిస్ఫోటితరిపుక
పాలగళిత మస్తిష్కపలల పంకంబునను, నలుదెసల నంతంతఁ గదియం జూఁగి
పడి యున్న కృత్తకరచరణంబులను, వెదపదనికి రొంపిఁకలంచి వరుజులు
పదిలంబుగా నమర్చిన కేదారంబు తెఱంగు దోఁచుటకు నీడై చతురహ
కుండు సల్లుపరువంపు మొలకలచెలువునఁ బెల్లుడుల్లు ఫల్గునాశుగ సంతాడనవి
కీర్ణశత్రుశేఖర వజ్రవ్రజంబులవలనను, సంగ్రామం బభిరామంబయ్యెను
ఘోరప్రకారంబయ్యె నమ్మహాభయంకర సంకులసమరంబున.

---

58 1. తేజోధరుడు – వ.

60 1. కెందూళి – వా. కొన్ని ప్రతులు; కెంధూళి – కొన్ని ప్రతులు.

61 చ. ఉఱక విరోధిసైన్యముల నుక్కుమడంగఁగ నుల్లసద్గతిం
బఱప రథద్విపాశ్వములు పాండవమధ్యము తేరి వీథియం
దఱవఱలై పడంగని భయంపడి యిద్దెస వచ్చెనేని న
త్తెఱఁగయిపోమె యంచునెడ [1]తెంపిగఁ గొందఱు [2]పాయవాఱఁగన్.

62 క. వాలమ్ములుదాఁకి ధరఁ, ద్రాలుభటులఁజూచి [1]యెదలువడఁకఁగ మేనుల్
దూలఁగఁ దముఁ దాఁకకయును, నాలము సాలించి కొంద[2]అవలఁ జనంగన్

63 తే. ప్రొద్దుగ్రుంకిన మఱీకాని పోవఁడొక్కొ
క్రీడియని కొంద ఱాజికి నీడఁబోవ
బలమునెల్లను [1]దెగటాఱఁ బఱపికాని
తక్కఁడెట్టులుననుచుఁ గొందఱు చలింప.

64 క. తరతరమ ప్రజలఁ దునిమెడు, నరునప్పటియెత్తికోలునకు సురవిద్యా
ధర[1]ఖేచరులును భీతిం, బొరసిరి [2]తమదెసకు నేమి పుట్టునో యనుచున్.

65 క. తమతమ [1]యొద్దిబలంబులు, క్రమవిరళములైనదొరలు గాండివిపై ను
గ్రముగఁ దఱుముటయు నాతఁడు, సమరోల్లాసమున దివ్యశరతత్పరుఁడై.

66 సీ. ఆచార్యు డెబ్బది యమ్ముల నాచార్యపుత్రు నేడింటఁ గృపునిఁబదింట
దుష్పీహుఁ బండ్రెంట దుర్మోసనునిఁ బదియేనింట సౌబలు[1]నెనిమిదింట
నమరనదీసూను నఱువదింటనునేసి రవిసుతురథ్య సారథుల నొంచి
వర్మమంతయుఁ ద్రుంచివైచి మర్మాస్థిబంధములు భేదించి విక్రమము [2]నెఱపి
ఆ. యిట్లు దొరలు నొవ్వనేడ్తెఱఁ దనచేతి, కొలఁది సూపి క్రీడి నెలఁగిదేవ
దత్తమొత్తుటయును దత్సైన్యములు నెడ, విజిగిపాఱి భీష్మమఱువుసొచ్చె.

---

61 1. తెంపుగ, త్రెవ్వగ – అని పాఠములు. 2. పాయవాఱగన్ – శ.శర.ష.స. కొన్ని ప్రతులు; వాయఁబాఱఁగన్ – వా. కొన్ని ప్రతులు.

62 1. యొడలు వడఁకఁగ – పెక్కు ప్రతులు; యొడలు వడకగ – స.సూ; యొడ దవణకగ – ల. 2. ఱువుల – స. కొన్ని ప్రతులు.

63 1. తగదీర – ఎ.

64 1. ఖేచరులతిభీతిన్ – మ.వ. 2. మనదెసకు – ఎ.మ.

65 1. మోఘబలంబులు, యొద్దబలంబులు – అని పాఠములు.

66 1. నేబదింట – ఊ. 2. మెఱసె – మ.

67 క. గాంగేయుఁడవష్టంభో, త్తుంగతనుండగుచు నిట్లు దూలినకురుసే
నాంగంబులఁ బురికొలిపిసు, సంగతములుసేసె సమరసమ్ముఖములుగన్.

68 వ. ఇట్లు భగ్నబల సమాశ్వాసనోద్భాసి యగు భీష్మ భుజబలంబు [1]పా్రపున
నేచి మాతంగ తురంగ స్యందన సందోహంబులతోఁ గుంభ సంభవ కృపా
శ్వత్థామ కర్ణ [2]వికర్ణ పా్రముఖ నిఖల యోధజనంబులు సుయోధను
ముందటఁ బన్ని నిలిచినం జూచి సవ్యసాచి ప్రత్యేక ప్రథన కుతూహలా
యత్త చిత్తుండగుచు నుత్తరున కిట్లనియె.

69 ఉ. కందము లప్పళించి తురగంబుల నించుక నిల్పు వైరిసే
నం దెలియంగఁ జూడుము ఘన పా్రకరంబునుబోలెఁ గాఱుకొం
చుం దఱచైన [1]దంతి భట సుందర కేతన రాజి గా్రలఁగా
[2]ముందర గట్టిమై నిలిచి మోహర మున్న విధంబు గాంచితే.

70 ఆ. కర్ణు కేతనంబు గా్రలెడు [1]నల్లదె
యీతఁ డాజికేళి కౌతుకమునఁ
గడఁగి వచ్చుటయును గలిగియున్నది మున్న
తొడరవలయు నతనితోడ మనము.

71 వ. అని మఱియును.

72 చ. రయమునఁ [1]గిట్టి యీతని పరాక్రమలీల యడంచి [2]నొంచి దు
ర్జయుఁ డని నమ్మియున్న కురురాజునకుఁ వగ పుట్టఁ జేసెదఁ
హయములఁ బోవ నిమ్మనుఁడు నాతఁడు నాతని లావు నచ్చి ని
ర్భయమునఁ దేరు [3]వేనడపె భాస్కరసూతికి సమ్ముఖమ్ముగన్.

---

68 1. పా్రపుననేచిమాతంగ – ఇ.స; పా్రపునమాతంగ – వా. పెక్కు పా్రతులు.
2. వికర్ణ దుర్ముఖ పా్రముఖ – అ.ల.స.

69 1. దంతిఘట – కొన్ని పా్రతులు; దంతిరథ – త.స. 2. ముందరనిల్చి – ఆ స; ముందరగట్టిమై నిలిచి – ఊ.వ.స; ముందట నిల్వఁగల్గెదిరి – వా. కొన్ని పా్రతులు.

70 1. కంటివె – ట; చూచితె – స; నందదె, నాదిదె – అని పాఠములు.

72 1. నంటి – వ. 2. వైరిదుర్జయుడని – ఉ. 3. వేనడపె – పెక్కు పా్రతులు; వోఁబఱుపె – వా. కొన్ని పా్రతులు; వోనడపె – ఓ.

—: అర్జునుండు చిత్రాంగద ప్రభృతి కురు కుమారుల నిర్జించుట :—

సం. 4—49—7.

73 వ. ఇవ్విథంబున వృషభంబున కాదికొను బెబ్బులియునుంబోలె రాధేయుడెస
నడచు కవ్వడిం గని చిత్రాంగదుండును జిత్రరథుండును సంగ్రామ[1]జిత్తును
దుష్పరిహుండును జితశత్రుసేనుండును వివింశతియును దుర్ముఖుండును దుర్జ
యుండును వికర్ణుండును శత్రుంతపుండును దుశ్శాసనుండును లోనుగాఁ
గల కురుకుమారవర్గంబు నిరర్గళ[2]పరికారంబు లగురథచిత్ర ప్రచారంబులు
మెఱయ మొనకుం దలకడచి చటుల పటుబాణ వేణికా పరంపరలు నిగుడ
నొక్కపెట్ట కవిసిన నతండును గుణధ్వని తంత్రీనాదంబుగా [3]నావింల్ల వా
రొత్తుకాఱుగా గాండీవంబు [4]వీణగా వినోదంబు సలిపె నట్టియెడ విక్రుండు.

74 క. తలమిటి నిశితశరమం,డలిఁ గప్పెం బార్థు నుత్కట కోపమునఁ
విలువిఱుగనేసి యతనిం, దొలఁగంగాఁ జేసె నరుఁడు దోర్బలలీలన్.

75 క. ఇంతయుఁ గనుఁగొనియును శ,త్రుంతపుఁ డోసరిలకాజి దోహల మలరం
గాంతేయుతోడఁ దలపడి, వింతలయిన కూర్మ నఖర విశిఖము లేసెన్.

76 వ. అర్జునుండును.

77 క. సూతుఁ బదింటను నైదిట, నాతని యంగంబు నొంచి యంత నిలువమిఁ
శాతఘనశరము [1]వేకొని, యాతల వెడలంగ నేసి యసువులఁ బాపెన్.

78 తే. ఇట్లు[1]శత్రుంతపునిఁద్రుంచి యివ్విధమున, నొక్కడొక్కఁడ తలపడు టుడుపఁదలఁచి
వివిధ బాణపరంపర వెల్లిఁగొలిపె, భయరసము వఱ్ఱుపెట్టునఁ బగఱు వాఱ.

---

73 1. జిత్తుండును — శ.ష. పెక్కు ప్రాఁతప్రతులు. 2. ప్రసారంబులగు — అ.వ.
3. వింటివారొత్తురుగ — ల ; విళ్ళవారు — ఊ. 4. వీణె — కొన్ని ప్రతులు.

77 1. చేకొని, వెసగొని — అని పాఠములు.

78 1. శత్రుంతపుని — శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

79 క. అందఱు రథికులు పఱవఁగ, నిందేటికి మున్ను [1]వచ్చి తిస్సీ యన సం
క్రందన సుతు మార్కొనియెఁ ద, గందెగి సంగ్రామజిత్తు గర్వోద్ధతుఁడై.

80 క. తలపడి వాలమ్ములువై, నలవేర్పడ [1]నినుచుటయును నలుక పొడమినం
దల దునిమివైచె నాతని, బలసూదన సూనుఁ డొక్కపటు [2]భల్లమునన్.

81 తే. అపుడు రాధేయుఁ డిమ్మెయి ననుజు [1]పడుటఁ
జూచి యేనుంగునకు సిళ్లు సూపినట్లు
కవిసి హయముల మత్స్య భూకాంతు తనయు
నేసి పండ్రెండుశరముల నేసె నరుని.

82 ఉ. కేసరి విక్రముండు కపికేతనుఁ డత్తటి వైరి వీర సం
త్రాసకర[1]ప్రకార మగు దర్ప మెలర్పఁగ బాణజాల వి
న్యాసమునఁ వెసం బొదివె నర్కసుతుఁ [2]గరుడుండు పామును
ద్భాసితపక్షుఁడై పొదువు భంగి సురావలి పిచ్చలింపఁగన్.

83 క. ఇరువురువీరులు నిట్లొం, డొరువులఁ దలపడుట సూచి యుత్కటమగు [1]న
చ్చెరువాటుఁ గొతుకంబున, డర నూరక [2]యుండె నయ్యెడం గురుసేనల్.

84 మ. ప్రళయాంభోధరముక్త సాంద్రవిసరత్పాషాణ వర్షంబు మి
క్కిలియై శైలముఁ గప్పునట్లు నరు నశీతాస్త్ర సంతాన మి
ట్టలమై కప్పినఁ దీవ్రమారుతము గాఢవ్యాప్తిజీమూత మం
డలిఁబోలెఁ విరియించె భానుజుఁ డవష్టంభోజ్జ్వలాకారుఁడై.

---

79 1. వచ్చిరిస్సీయని – ఉ.ఒ.వీ.శర.ష.స.సూ ; వచ్చి తిస్సీయని – వా.శ. కొన్ని ప్రతులు,

80 1. నించుటయును – పెక్కు ప్రతులు. 2. బాణమునన్ – వ.స.

81 1. పడుట జూచి – పెక్కు ప్రతులు ; పాటుఁ జూచి – వా. కొన్ని ప్రతులు.

82 1. ప్రయుక్తమగు – వ. 2. గరుడండు – కొన్ని తాళపత్ర ప్రతులు.

83 1. నచ్చెరుపాటు – ల.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు. 2. యుండిరయ్యె డంగురువీరుల్ – స.

85 క. విల్లును దానును శిఖ రా
జిల్లఁగ వెలుఁగొందువహ్నా[1]చెలువంబున శో
[2]భిల్లుటఁగని కురు_సైన్యము
లెల్లను దూర్యములు ప్రమోయనేడ్తెఱఁ [3]జెలఁగెన్.

86 క. రవితనయుబాణములు వా, సవనందనుఁ బొదివినపుడు సంతోషముఁద
ద్వివిధాస్త్రము లాతనిపైఁ, గవియ విషాదంబునొందుఁ గౌరవసేనల్.

87 వ. ఇవ్విధంబున నేట్లాడుచుం [1]గదిసి గాండీవి కర్ణున కిట్టనియె.

88 ఆ. సభలఁ బలుకుదీవు సరిలేరునాకని, యిదె రణంబువచ్చె నెల్లవారి
కెఱుఁగవచ్చు దీనఁ బెఱచోటరజ్జైన, యట్లు పూరగింపనగునె యిచట.

89 క. మాటలు పెక్కాడితివి, పోటుమగలు వినఁగనింకఁ బోవుటదగ దె
ప్పాట నదిగాక తమ్ముని, పాటును గన్నారఁ గంటి పాఱకు మింకన్.

90 ఆ. పలుకవచ్చుఁగాక పలికినయట్టుల, చేయవచ్చునెట్లు దాయయెందుఁ
బోయెదట్లు ద్రుపదపుత్రికఁ [1]బఱుపంగఁ, గాంచి నగినఫలము గందుగాక.

91 క. ఏనపుడు ధర్మపాశా, ధీనుఁడనై కోపమునకు [1]దీకొనరింపం
గానేరకున్న [2]మెయిమెయిఁ, బోనయ్యెంగాక యింకఁ బొమ్మాయిచటన్

92 వ. అనిన విని రాధేయుం డిట్లనియె.

93 ఉ. అప్పుడు ధర్మహానికి భయంపడి నిల్చితివో కడంకతో
నిప్పుడు వచ్చినాఁడ విటయెల్లను జేయుదుఁగాక యన్నపైఁ
దప్పుఘటించి నీవు నొకతాలిమి గల్గినవాఁడవై నెపం
[2]బొప్పినఁ జెల్లె[3]నీదునిలుపోపును జూతము గాక యిచ్చటన్.

---

85 1. చెలువునదగ – కొన్ని ప్రతులు. 2. భిల్లగ, భిల్లంగ – అని పాఠములు. 3. మెరసెన్ – ల.

87 1. గవిసి – ఎ.ఓ.ల.వ.

90 1. నొలువంగ – ప.

91 1. దెంపొనరింపన్ – ఏ.ట ; దీరొనరింపగా – ఉ.ప. 2. మైమై – ఇ.జ.గర ; నమ్మెయి – ఆ.డ.

93 1. నిల్చితిపో – ల.స ; నిల్చితివౌ – డ. 2. బొప్పిన చెల్లునే – ద. 3. నీనిలుపు నోపును – ల.వీ.ర.స. సూ.శ.

94 క. సమయంబు నడపినను రా,జ్యముభాగం బీరెయెట్లు ననునాస నర
ణ్యమున [1]వసించితిగాక ని,జమునకు నీయందు [2]ధైర్యసారము గలదే.

95 క. మునునీ వచటనచటఁ జే,సిన బంటుతనంబులెల్లఁ జెప్పఁగ విందుం
గనినగదా నమ్ముదు నవి, [1]యనుమానము నాకు నీ భయస్థితిఁగనుటన్.

-: కర్ణార్జునుల ద్వంద్వాయుద్ధము :-

సం. 4-55-14.

96 వ. అనుచు వాలమ్ములు గురిసిన నర్జునుండును బ్రీ[1]తుండై గాండీవ విక్షేపఖో
భిత [2]నభోభాగుం డగుచుం గానీనుపై నానానిశితవిశిఖంబులు [3]నినిచె
నట్లయ్యిరువురును దేవాసుర సంగ్రామ సాదృశ్య [4]విక్రమప్రక్రియం బొలిచి
రట్టిసమయంబున.

97 క. రవి దీప్తులు సొర నేరమిఁ, గవిసెం జీఁకట్లు పవసు గమనం [1]బడఁగెఁ
వివిధాస్త్రంబుల నంబర, మవిరళముగఁ బొదువఁబడుట నద్భుతభంగిన్.

98 ఉ. అప్పుడు కర్ణసైన్య మమరాధిపనందనుఁ జుట్టుముట్టఁ దే
రుప్పరవీదిమై వలయమొప్ప వెసం బఱపించి కీడి పెం
గుప్పలుగా రథావలిని ఘోటతతిం గరిరాజిఁ గూల్చుచుం
దప్పక భానుసూనుమెయి దాఁకఁగ నేయుచు నుల్లసిల్లినఁ.

99 వ. రాధేయుండును.

100 క. తటిమి పయి నడరుటయు విలు, విఱుగంగా నేసె నరుఁడు వికీమలీలం
గొఱఁత వడనీక కర్ణుఁడు, మెఱుఁగు లడరుశక్తి సురలు మెచ్చఁగ వైచెఁ.

---

94 1. చరించితి – ఆ. 2. ధర్మసారము – స.

95 1. ననువా యెనెనీకు నీజయస్థితి యెల్లన్ – వ.

96 1. బ్రీతుండై – శ.ష.స. పెక్కు ప్రతులు; గుపితుండై – వా; జైత్రుండై – త.
2. దిగ్భాగుండై – త. 3. నించె – ల. కొన్నిప్రతులు. 4. విక్రమక్రియం – ల.

97 1. బుడిగెన్ – ఊ.వ.

101 ఆ. వై చుటయును సవ్యసాచియుఁ గౌరవుల్, విస్మయంబుతోడి [1]వెఱపువొంద
నధికరయము మెఱయ నది పెక్కు దునియలు,చేసె నంతరమున శితశరముల.

102 వ. అట్టియెడ నినతసయు మన్నించు జోదు[1]లు దెగి పయింబడినఁ గ్రోధారుణ
నయన పల్లవితంబును దంతకాంతి స్తబకితంబును గుంభస్థల ఫలితంబును నగు
తదీయ కరటి ఘటా వికట విటపి పటలంబు నాత్మీయ విశిఖవ్యాపార మహో
వాతంబునఁ బడలువడం గూల్చి చండమూర్తి దాల్చి శోభిల్లుబీభత్సం గని
యతండు బొమముడి వడ నెక్కొన వేఱొక్క విల్లెత్తికొని.

103 క. తురగముల నాలుగిట ను,త్తరు నాటిట నెనిమిదిట రథముఁ బదిటను వా
నరు నఱువది శరముల న, న్నరు [1]నంగంబులను బెలుచ నాఁటఁగ నేసెన్.

104 వ. ఇత్తెఱంగున.

105 సీ. [1]రోషంబు భీషణరూపమై చెలువొంద నతులకేతువు శిఖయై వెలుంగ
శరజాలములు పటుజ్వాలలై నిగుడ నర్క తనూభ వోగ్రాగ్ని పర్జ్వరిల్ల
సుద్ధతి సైఁపక యుజ్జ్వల దివ్యపతాక మెఱుంగుగా దశిత ధరణి
రథనేమిరవము గర్జనముగ శరపరంపరలు ధారలు గాఁగఁ బరగి యడరె

ఆ. నర్జునాంబుదం బనన్యసామాన్యస, ముద్యమమున ముఖపయోరుహముల
కాంతి దఱిఁగి యపుడు కౌరవ సేనాస, రోవరంబు దీనభావమొంద.

106 క. వెండియు నుడుగక రవిసుతుఁ, డొండొండ నిశాత సాయకోత్కరము సము
ద్దండతఁ బైనించిన నా, ఖండల నందనుఁడు కెంపు కనుఁగవఁ గదురన్.

107 క. శిరము లలాటంబును గం, ధరమును బాహువులు నురము దండడి వ్రయ్యఁ
గిరిపైఁ బిడుగులు దొరఁగెడు, [1]పరుసున దృఢదీప్తశాత భల్లము లేసెన్.

---

101 1. వెఱపు పొంద – స.

102 1. లతని తేరిపయింబడిన – వ.శ ; లు తఱిమిపయింబడిన – స.

103 1. నంగములెల్ల బెలుచ – వ.

105 1. కోపంబు – వ.

107 1. కరణినిదృఢ - - - సాయకంబుల నేసెన్ – ఏ.టి.

108 క. అటీముటి నంగము లెల్లను
నుఱుముగ నిట్లడరు నర్జునుని [1]యమ్ములకుఁ
వెఱచఱచి సూత పుత్రుఁడు
పఱచెఁ బుడమి యదుర్విష మత్స్యాపతిసుతుఁ డార్వన్.

109 వ. ఇట్లు కర్ణుండు కయ్యం[1]బు విడిచి పాటీనఁ బార్థుండు దేవదత్తంబు పూరించి యుత్తరున కిట్లనియె.

110 క. వీఁడొకఁడు కురుబలంబున,
వాఁడి మగండనఁగఁ జాలువాఁ డిబ్బంగిం
బోఁడిమి సెడియెను ద్రోణుల
వేఁడిమి [1]యిట మనకు మునుము విక్రమమునకున్.

111 వ. అనుచు వీరావేశంబునఁ గౌరవానీకంబు నాలోకించునప్పు డుత్తరుండు.

112 ఉ. వెక్కసపాటు [1]భీతియును విహ్వలభావమునొంది యిట్లను
న్మిక్కిలియైన [2]శౌర్యమును నిర్భరతేజము నంత కంత కి
ట్లెక్కడు లావుఁజూచి మది యెంతయు బెగ్గిలె మేను చేష్టలం
దక్కె నశక్య మింకిట రథ వ్యవహారము నిర్వహింపఁగన్.

113 ఆ. పుట్టినంతనుండి యిట్టివి యెన్నఁడుఁ, గాన నెందునట్లుగాన చోద్య
మంది యంతరంగ మవశతఁబొందిన, కతన నింద్రియముల [1]కడఁక దక్కె.

114 తే. అనినఁ గొండొక నవ్వోలయంగఁజూచి, యింద్రనందనుఁ డాతని కిట్టులనియె
నేను గలుగంగ నీకేమి యెలమి వాహ,నముల కుబ్బగ [1]సంచోదనంబు సేయు.

---

108 1. శరములకున్ — ల.

109 1. బునలజ్జవిడిచి — వ.స.

110 1. యికమీఁద మనకు — వీ.ష.స.

112 1. ధైన్యమును — శర. 2. మున్వారుస — స.

113 1. కడఁకదటిగె — స.

114 1. సంబోధనంబు — శ.ష.స. పెక్కు ప్రతులు.

115 క. అనుటయు నాతఁడు దగనూ,లొక్కనినం [1]దానుదితనినదకోదండుడై
[2]యనితరసులభోద్యమమున, ధనంజయుం డిట్టులను నతనితో మటీయున్.

116 క. అరుణాశ్వంబులఁ [1]బూనిన, యరదంబున [2]వీఁడె నిడుపులగు చేతులు బం
ధుర కంధరంబు వెడలుపు, టురమునునై ద్రోణుఁడొప్పె ను త్తర కంజే.

117 వ. అని చూపి వెండియు నిట్లనియె.

118 ఆ. సకల కురుకుమార చాప [1]శిక్షాచార్యుఁ, డాజిదుస్సహుండు సాంగవేద
వేది నీతిశాస్త్రవిదుఁడు దివ్యాస్త్రకో,విదుఁడు సుజనహితుఁడు విమలబుద్ధి.

119 వ. [1]అని యగ్గించి.

120 క. తన తనయుకంటె నెమ్మన,మున నాకుం [1]గూర్చు భావమున గురులకు మా
ర్కొనియెదము [2]రాచధర్మం,బున కీడునఁ జేసి యింత పుట్టఁగ వలసెన్.

121 చ. ఎదురుగఁ బోవ [1]నిమ్మ్ల రథ మీతని [2]తేరికి నన్న నాతఁడుం
బదిలముతోడ రథ్యముల పగ్గము [3]లే ్తొఱ నూలుకొల్పి యు
న్మనగతి నట్ల చేసిన నమానుషవిక్రముఁడైన ద్రోణుఁడుం
[4]గదిసి యిభం బిభంబుఁ జెనకం జనుదెంచిన లీల వచ్చినన్.

---

115 1. దానప్పుడుదిత కోదండుండై – డ.వ. 2. యనుపమ సులభోద్యమమున – ఱ.ఒ.డ.

116 1. బూన్చిన – ఆనం.ళ; బూచిన – తి. 2. వెడదనిడుపులగు – కవి; వీఁడె నిలుపులగు – తి.

118 1. దీక్షాచార్యుడు – ప.

119 1. అని యెరింగించి – డ.వ.

120 1. గూర్చుపాసమున – అ.ఱ.జ.త.ల.వ.వీ.ష.స; గూర్చు చాపమున – ఱ. 2. రాజ ధర్మంబున – పెక్కు ప్రతులు.

121 1. నిమ్మరద మీతని తేరికనంగ – వ. 2. కి ్తరినన్న – ట. 3. లేర్పడ నూలు కొల్పి – వ.స; లెంతయు నూలుకొల్పి – వ. 4. గదలి – ల.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

122 వ. నరుఁడు నమస్కరించి గురున కిట్లనియె.

123 క. అడవులఁ బెద్దయుఁ గాలం, బిడుమలఁ గుడిచితిమి మాకు నిది తఱి యని యి
ప్పుడు వచ్చితిమి విపన్నుల, యెడఁ గృపసేయుటయ లెస్స [1]యీరలుగకుఁడీ.

—: అర్జునుఁడు ద్రోణాచార్యులతో యుద్ధంబు చేయుట :—

సం. 4—53—1.

124 క. మును వెఱతు నేను మీరలు, నను నేసినఁగాని యనుఁడు నాకేశసుతుఁ
ధనురా[1]చార్యుం డిరువది, సునిశిత బాణములనేనెఁ జూపఱు వొగడన్.

125 ఆ. అర్జునుండు వాని నన్నింటి నడుమన, తునియ నేయుటయును ద్రోణుఁ[1]డలిగి
శత సహస్ర సంఖ్య [2]శరముల గప్పిన, నతఁడు నతనిఁ గప్పెఁ బ్రతిశరముల.

126 చ. అతిరథు లస్త్ర శస్త్రవిదు లద్భుత బాహు బలుల్ పరాక్ర[1]మో
ర్జితయశు లిట్లు దాఁకి గురు శిష్యులు గౌరవసేనలోని భూ
పతి [2]సుత కోటికిఁ వెఱఁగుపా టొనరించిరి బాణజాల సం
వృతగగనాంగణం బగు నవీన మహాహవ [3]విక్రమంబునన్.

127 వ. అట్టియెడఁ గురుసైన్యంబు జనంబులు.

128 క. గురుఁ డొక్కరుండు దక్కఁగ, నరుఁడు గడఁగినపుడు మార్కొనం జాపధరుం
డొరుఁడు గలఁడె మఱి వెదకిన, హరుఁడు గలండింకఁ గలుగు ననరాదెందున్.

129 క. ద్రోణుఁడు రయమున నేసిన, బాణము లెడతెగక యొక్క బాణమ పోలెఁ
శ్రేణి యయిపోవఁ బార్థుఁడు, రేణువు [1]గావించుఁ గంటిరే చిత్రగతిన్

---

123 1. యిపుడలుగకుడీ — త.వ.స.

124 1. చార్యుడు డెబ్బది — తి.వీర.

125 1. డలిగి—ఏ.ట.ద.వ ; డడరి—వా.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. శరములుగప్పిన—వా. పెక్కు ప్రతులు ; శరములగప్పిన—ఊ.ద.

126 1. మార్జిత యశు — పెక్కు ప్రతులు. 2. సురకోటికిన్—కొన్ని ప్రతులు. 3. విభ్ర మంబునన్ — శ.శర.ష. కొన్ని ప్రతులు.

129 1. గావించె — కొన్ని ప్రతులు.

130 క. గురు శరములు సితపఙ్కు, స్ఫురణంబున నంచపిండుపొలుపు వహించెఁ
నరుభాణతతి ఘనావలి, కరణి మిగుల నొప్పె నల్లగఱుల [1]చెలువునన్.

131 వ. అనుచుం గనుంగొనుచుండ.

132 శా. శ్యావ్యంబై చెలఁగఁ గభీర మధుర జ్యానాద ముద్దామ వీ
రవ్యాపార నిరూఢతం బ్రతిశరారంభంబు మర్దించుచుఁ
సవ్యప్రౌఢి దృఢాపసవ్యగతి నాశ్చర్యంబుగా నేయుచుఁ
దివ్యాస్త్రంబులఁ బోరి రిద్దఱును సాదృశ్యం బదృశ్యంబుగన్.

133 వ. ఇంద్రాగ్ని వాయువరుణ దైవత్యంబు లగుశరంబులు గురుండేసిన నరుం
డును దత్తద్దేవతా[1]కంబు లగునంబకంబులఁ బ్రతిహతంబులు సేయుచు వచ్చె
నయ్యిరువురుఁ బెల్లేయుసాయకంబు లంతరిక్షంబున దళంబై సంతమసంబు
గలిగి యునికి నే బాణంబెక్కడఁ బాఱుటయుం దోఁపకుండె నట్టియెడఁ
గుంభసంభవు బలంబు [2]సరభసంబుగా నతని కడ్డంబు సొచ్చిన విచ్చుండు
వేల్మిడిం బొడిసేసి సకేయూరంబులగు బాహుదండంబులను సకుండలంబు
లగు కర్ణపాశంబులను సకిరీటంబులగు శిరోభాగంబులను భూభాగం బలంక
రించి యప్పుడావ[3]హిల్లినరుధిరసాగరంబునకు రత్నాకరత్వం బలవరించె
దుర్జయుండగు నర్జునుండు సైన్యంబు దైన్యంబు నొందించుచు నాచార్యునకు
[4]భరంబుగ నేట్లాడుచున్నం జూచి [5]గురుండు విస్మితుండై.

134 క. అర్జునుని నాహవంబున, నిర్జింపఁగ[1]నగునె ఫాలనేత్రునకైనం
బర్జన్యసుతుఁడు శరవ, ర్షోర్జితమూర్తి యగుటరయ నుచితమకాదే.

135 వ. అని మఱియును దగిన పలుకుల నగ్గింప నిలింప నికరంబు.

---

130 1. చెలువనన్ – ల.

133 1. కలితంబులై – వ. 2. ససంరంభంబుగా – వ.వీ.ష.స. 3. హిల్లిన నరరుధిర–ల. 4. పరవశంబుగా, భయంబుగా – వ. 5. గురుండు - ఱు.ట.వ ; యతండు–వా. కొన్ని ప్రతులు.

134 1. వశమె – స. కొన్ని ప్రతులు.

136 తే. ఇంతప్రొద్దు కిరీటికిఁ జెదురఁ నిలువ
వెఱవ[1]కున్నప్డు ద్రోణుండ వింటివాఁడు
నల్లవో తనయున్న సేనకు నొకండ
బలిమిఁ దలమిఱునే యిట్లు నిలువ[2]వలదె.

137 మ. అనుచుండం ద్రిదశేంద్ర సూనుఁడు [1]రయంబత్యంత ఘోరంబుగా
ఘనశాతోజ్జ్వల దుర్నివార [2]విలసత్కాండంబులఁ ద్రోణునా
హవ సూతధ్వజ దేహముల్ పొదివె నిట్లస్త్రాబ్ధి నిర్మగ్నుఁజే
సిన హాహానినదంబు లొక్కమొగిఁ బేర్చెఁ సర్వసైన్యంబులన్.

138 క. [1]ఈమెయి నిజజనకు భుజో
ద్దామబలము దోడుతోడఁ దఱుఁగుటయు రథ
స్తోమంబుఁ దాను నశ్వ
త్థామ వెసం దాఁకెఁ బాండు తనయునితోడన్.

-: అర్జునుఁ డశ్వత్థామతో యుద్ధముచేయుట :-

సం. 4–53–65.

139 చ. అతఁడును దీవ్రబాణముల నాతనిఁగప్పుచు మారుకొన్న నా
శతమఖ వృత్రి సంగరము చందము దోఁచె వడిం ఛటచ్ఛటా
యితరవమప్డు వేణువుల నేర్చు దవానలు మోఁతభంగి ది
క్తతిఁబరగెఁ మహోద్భుతము గౌరవసేనకు నావహిల్లఁగన్.

140 వ. అట్టియెడ.

141 చ. ఉఱుక నరుండు ద్రోణసుతు యుగ్యములఁ వెసనొంచె నాతఁడుం
దెఱపి యొకింత గాంచి ఘనతీవ్ర[1]శరంబున నారిఁ[2]ద్రుంచి క
న్నిఱిపినమాత్రలోన నతనిం బటుబాణ చతుష్కయుగ్మ మే
డ్తెఱఁ దొడి మార్వ్యిగ్రమ్మఱ ఘటించునెడఁ వడినేసి యార్చినన్.

---

136 1. కున్నాడు ద్రోణుండ – ఎ.ద ; కున్నంత ద్రోణుండు – ట. 2. గలడె – వ.

137 1. లయంబత్యంత – త.వ. 2. విసరత్కాండంబులన్ – ల.

138 1. ఈమై – ఎ.జ.డ.వ.

141 1. శరంబుల – కొన్ని ప్రతులు. 2. దూల్చి – వ ; యూడ్చి – అ.ఊ.

142 క. కురుసేనలోన నిట్లై
వ్వరుఁ జేసిన వారు లేరవార్యభుజావి
స్ఫురణోదగ్రుండు[1]గదే
గురుపుత్రుండనుచు సమరకోటి నుతించెన్.

143 చ. చిటునగ వొప్ప గాండివము చెచ్చెర సజ్యము సేసి సేనలు
క్కటి రభసంబుమై [1]నడరెఁ గవ్వడి ద్రౌణియు నీడఁబోక య
త్తటిఁదటుమంగ [2]నస్త్రములు దందడి [3]మార్కొని మండుచుండెఁ [4]జి
చ్చటపిడుగుల్ వడిందొరఁగుచాడ్పున నంబరవీథి నుగ్రమై.

144 వ. ఇవ్విధంబున ధనంజయుడు రయంబున నేయ వేగంబున నేయుద్రోణ
తనయు తూణీరంబులు శరశూన్యంబులయ్యెఁ దన తూణీరంబు లక్షయ
బాణంబు లగుటం జేసి యంతకంతకు నతిశయిల్లు పెల్లున నేయుచు నధికుండగు
నప్పాండవ మధ్యముం గనుంగొని కృపాచార్యుండు సెంగటం దలమిఁజిన.

-: అర్జునుఁడు కృపాచార్యునితో యుద్ధము చేయుట :-

సం. 4–52–1.

145 క. గురుపుత్రుని రథముఁవిడిచి
సరభసముగ నందు సవ్యసాచి కవియుడుం
దిరమై యాతఁడు శితశర
పరంపరలు గురిసె నుగ్రబంధుర [1]గతుల.

146 వ. పాండుపుత్రుండును జిత్ర[1]సంచారంబుల మెఱయుచు.

---

142 1. గదెయీగురు – వ.స.

143 1. నడవ – వీర ; నడరికవ్వడి – ఊ.ద. 2. శస్త్రములు – అ.వ. 3. దార్కొని– డ.వ.వి.స. 4. గ్రచ్చర – వీర. చిచ్చుఱ పిడుగుల్ .... చొప్పున – ద.వ.స.

145 భంగిన్ – అ.స.

146 1. ప్రచారంబులు – స.

147 క. పటువిశిఖపం_క్తి[1]యత్యు,త్కటరయమున నిగుడఁ జేయఁగా నవ్విధమూ
దుట యైన మండె దీప్తో,ద్భటభంగిఁగృపానలంబు[2]బలములు పొంగన్.

148 వ. ఇట్లు [1]మండి శిఖఁబోలెడి కనకలి_ప్త ఘనబాణంబు వనచర కేతువుందాఁకించి
వేఁడిమిసూపి వివిధాస్త్రజ్వాలలు [2]గవియించి దిక్కులు [3]సెలంగ నార్చినం
గోపంబున నాటోపంబు మిగిలి బలసూదన సూనుం డతనికేతనంబు దునిమి
[4]తరణి కిరణానుకార పారంగతంబులగు నారాచంబులు తదీయాంగంబుల
[5]నిలుపం దొడంగిన రథచక్ర రక్షకులగు చంద్రకేతుండును జిత్రాశ్వుండును
మణిమంతుండును మంజుమౌళియు హేమవర్మయును సురథుండును
సుషేణుండును నరిష్టుండును [6]సుకేతుండును నుక్కుమెఱయ [7]నొక్కటుం
దాఁకిన.

149 ఆ. అన్నివెడఁద వాతియమ్మ లద్భుతముగ, నొక్కముష్టిఁదొడిగి [1]గ్రక్కనంగ
నతఁడు లీలఁదునిమె నందఱతలలును, ఘోరభంగి రక్తధార [2]లెగయ.

150 సీ. తునిమితోడన యొక్క సునిశితశరమునఁ గాఁడియు రెంట[1]నక్షములఁ[2]ద్రుంచి
హరుల నాల్గిటఁ జంపి యాలంపుఁ [3]గేలితోనొగలు మూఁడమ్ముల నుగ్గుసేసి
ధనువును సూతునితలయుఁ [4]జెఱొక్కట నఱకి లోచనముల నవ్వు[5]మెఱయఁ
గృపుని నాలోకించి క్రీడితద్వజుఁ స్థలంబునఁ గ్రూరభల్లంబు [6]నాఁట

ఆ. హతరథుండు నిపతితాశ్వుండు సంచిన్న, చాపుఁడును నికృత్తసారథియును
నయ్యునొచ్చియును భుజార్గళ సంరంభ, మతిశయిల్ల శక్తినతఁడువై చె.

---

147 1. యందుక్కట–స. 2. బలములు వొగడన్–కొన్ని ప్రతులు ; బలముప్పొంగన్–వ.

148 1. మండెడు – కొన్ని ప్రతులు. 2. నిగుడించి, గురియించి – అని పాఠములు.
3. కలంగ, పెల్లగిల్ల – వ.స. 4. తరుణకిరణ – వ. 5. నిను పంపొడంగిన –
కొన్ని ప్రతులు. 6. నృపకేతుండును – ఎ.ద. 7. నొక్కమెయిందాకిన–వి.శ.స.

149 1. యుక్కుమెరయ – ఎ.ద.వ.వి.శ.శర.స. 2. లొలుక–ప.ద.వ ; లొలయ–వ.

150 1. పగ్గముల – శ. 2. దునిమి – ఆ.డ. 3. గేలితో – న ; చెలుగుతో – స ;
గోలతో – వా. పెక్కు ప్రతులు. 4. వేరొక్కట – న.వి.స ; నొక్కొక్కట–స ;
ను నొకటను – ప. 5. మెఱయ – ఏ.ట.ల ; నెఱయ – వా. పెక్కు ప్రతులు.
6. జొనిపె – ట.

151 ఉ. మండుచు [1]వచ్చుదానిఁ బదిమార్గణముల్ గొని [2]వేగమొప్ప నా
ఖండలనందనుండు గడికండలు సేసినఁ జూచి యప్పు డా
తండుడి వోక లేక సమదంబున ఖడ్గము ఖేటకంబు ను
ద్దండతఁగొంచుఁదేరుడిగి తాఁగవిసెఁ రయముల్లసిల్లఁగన్.

152 వ. ఇట్లు గవిసిన.

153 క. పలకయువాలును నింతిం,తలు దునియలు సేసె బాణతతిఁ బాండవుఁడి
ట్టలమైన వెఱఁగుపాటున, నిలిచికృపుఁడు ద్రోణపుత్రుని రథంబెక్కెన్.

154 ఆ. అప్పుడేపడంగి యన్నిసేనలు భీష్మ, రథముపొంత [1]కొదిఁగె రౌద్రరసవి
నోదియైన యర్జునుఁడు ధను[2]శ్చాలన, దీప్తమూర్తి యగుచుఁ దిట్టకుఱికె.

155 వ. ఇత్తెఱంగున నుఱక తటీయనుటీకిన.

156 క. బలములు దొరలుఁ బొదివి సం, కులయుద్ధము సేయఁ గ్రోధ ఘోరాకృతియై
యిలఁ బ్రోవుగఁ జతురంగం,బుల ద్రేళ్ళిడిఁ బాండురాజపుత్రుఁడుగూ ల్చెన్.

157 ఉ. చేతులతీఁట వోనిటు లశేషబలంబుల నుగ్గుసేసి మాం
సాతతపంకమై బహువిధాయుధమీనము లొప్పఁజామర
వ్రాతము ఫేనభంగిగ నిరంతర వీరశిరస్సరోరుహ
స్ఫీతవిభూతిఁ బొల్చునదిసేసె రణస్థలియందు నెత్తుటన్.

158 తే. [1]ఇట్లు కారవానీకంబు నెల్లఁగలఁచి
యాడి భీష్మునిదెసఁ బోవుక్రీడిఁదాఁకెఁ
గొండతోఁ దాఁకుతగరు నుద్దండవృత్తి
దోఁప వృషసేనుఁ డాహవదోహలమున.

---

151 1. బోవుదాని – ఏ ; పోవదాని – అ.త.న.వ. 2. వేగిరంబు – వ.

154 1. కరిగె – కొన్ని ప్రతులు. 2. స్ఫాలన దీప్త – వ.

158 1. కలన గౌరవ బలములం గలచియాడి కెరలి భీష్మునిదెసవోవ క్రీడిదాకె – న.

159 వ. విజయుండును.

160 తే. భల్లమొక్కట నాతని విల్లుదునిమి, యైదు [1]నారసములు వఱ[2]మాడనేసె
నతఁడు సైరింపరాని నొవ్వడరుటయును, బెగ్గలంబున నరదంబు డిగిపాఱె.

161 వ. అట్టియెడ దుశ్శాసన శకుని దుర్ముఖ వింశతివికర్ణులు చన్నం బొదివికొనిన
వారల రథరథ్యకేతువర్మంబులు జర్జరితంబులుగా నేసి గాసిచేసిన నందఱుం
గనుకనిఁ బఱవం దొడంగినఁ బార్థుండును [1]బ్రహాసోల్లాస భాసియగుచు
నుత్తరుం గనుంగొని.

162 తే. కనకమయ తాలకేతువుక్రాలఁ జిరత
టిల్లతాలీలఁగలిగి శోభిల్లునంబు
దంబుచాడ్పున సురనదీతనయుఁడున్న
వాఁడు చూచితె మత్స్యభూవరతనూజ.

—: అర్జునుఁడు భీష్మునితో యుద్ధంబు చేయుట :—

సం. 4-56-1.

163 క. బలువిడి [1]మన దివ్యాస్త్రం,బుల చవి [2]సూపంగవలయుఁ బోనిమ్మా రథం
బలసగతి నతనిదెస కని, పలికిన నతఁ డట్లచేసెఁ బరమ ప్రీతిన్.

164 శా. శాంతనవుండు నప్డు నిజ శంఖము కౌరవ రాజ సైన్యముల్
సంతసమంద నొత్తుచు ససంభ్రమలీల నెదుర్కొనంగ దు
ర్దాంత భుజా బల ప్రకట దర్ప మెలర్ప నరుండు నొత్తె ది
గ్దంతినికాయ కర్ణపుట దారణ [1]వృత్తము దేవదత్తమున్.

---

160 1. నారాచములు – ఊ.ఏ.ప.ల. 2. మంటనేసె – ట.త.

161 1. బ్రహర్షోల్లాస – స.

163 1. ఘన దివ్య, నా దివ్య – అని పాఠములు ; హరదివ్యాస్త్రం – వ. 2. చూడంగ వలయు – సూ.

164 1. వృత్తము – ఊ.ద.స ; విత్తము – వా. పెక్కుప్రతులు.

165 తే. మలసి అంకెలు వైచుచు [1]మాఱుకొనిన
వృషభముల భంగి నక్రూరు వృషభు లిట్లు
[2]సమదగతిఁ [3]జేరునెడఁ జూచి రమరు లర్థి
ననిమిషత్వంబు దమ కప్పు డచ్చ పడఁగ.

166 వ. ఇవ్విధంబునం గనుంగొనుచు వారలు దమలోన.

167 క. మనలను దానవులను గడ,చిన యవి భుజ బలము లస్త్ర [1]శిక్షా విధముల్
గొనియాడఁ గొలఁదిగా దీ,తని నాతఁడ యతని నితఁడ తగుఁ జెనయుంగన్.

168 సీ. అనుచుండ సైన్యంబు లార్పులుఁ బెడబొబ్బలును దూర్యనాదంబు [1]లుల్లసిల్ల
బేర్చి యొక్కుమ్మడి భీష్ము నగ్గింపంగ నతఁడు నిశాత [2]బాణాష్టకమునఁ
బడగవైహనుమంతు నొడలను బహు[3]శరంబుల నందుఁ జెలఁగెడు భూతములను
దశ విశిఖముల రథ్యములను సారథినేసె వాసవియును నెసక [4]మెసఁగు

తే. నగ్గలిక గాండివంబు చక్రాకృతి పఱి,కాశ వహ్నిస్వరూపత [5]గలిగి [6]విడుపు
తెఱపి గానంగరాకుండ మెఱసి యొప్పు,సాంద్రసాయకతతి నాకసంబు గప్పె.

169 తే. అర్జునుండు [1]గవించిన యంప [2]మూడ,మంచు [3]దళముగఁగప్పిన మార్గణాంశు
జాలముల [4]వెస విరియించె శాంతనవప,తంగుఁ డుద్యోతమాన ప్రతాప లీల.

170 క. అమరేంద్ర తనయుఁ డుగ్రా
స్త్రములు వడిం [1]గురియఁ గురియఁ దరమిడి వానిం
[2]దుమురుగఁ జేయుచు వచ్చెను
సమరోల్లాసంబు మెఱయ [3]శంతను సుతుఁడున్.

---

165 1. మాఱుకొన్న - కొన్ని ప్రతులు. 2. సమరగతి – ఏ.ఓ. 3. పోరునెడ – ప.

167 1. శిక్షాధనులన్ – ఐ.

168 1. ను జెలంగఁ – వీ.స. కొన్ని ప్రతులు. 2. బాణాష్టమునను – వ. 3. రవంబుల నందు – ఇ.జ. 4. మెసఁగ – కొన్ని ప్రతులు. 5. గడల – కొన్ని ప్రతులు. 6. విడ్రువు – ఉ.ఏ.జ.స ; విడ్రుపు – ఎ.ద.

169 1. గురియించిన - పెక్కు ప్రతులు ; గవియించిన–శర. కొన్ని ప్రతులు. 2. వాన - ఆ.ఏ.డ.ప ; వెల్లి - ఇ.ఐ ; మూడుమంచు - ద.శ ; మూకమంచు – మ. 3. దళ మయిన యప్పుడు - కొన్ని ప్రతులు. 4. జేసివిరియించె – ఉ.ఐ.

170 1. దొరుగజేయ–ల.స ; గురియనడుమ–చ.శ.ష.స.సూ. 2. దుమురుగనేయుచు-వ ; దురుముగ - కొన్ని ప్రతులు. 3. శంతనసుతుడున్ - శ. పెక్కు ప్రతులు.

171 క. అర్జునుఁడు దివ్యబాణ, స్ఫూర్జితదోశ్శక్తి తనకుఁ జూపిన నతఁ డ
[1]త్యూర్జిత [2]బలుఁడై నియమో,పార్జిత ఘోరాస్త్రవితతిఁ బ్రతిహతిఁ జేసెన్.

172 క. కవ్వడి [1]యెమ్మెయి నేసిన, నవ్విధమున నా శరంబు లన్నియు దాదా
దవ్వులన నిలువరింపఁగ, వివ్వచ్చుఁడు కినిసి యేసె విలు విఱుగంగన్.

173 మ. తన కోదండము ఖండితం బగుడుఁ గ్రోధంబార మందాకినీ
తనయుం డప్పు సటా [1]విలుంచన సముద్య[2]త్కోపసింహాకృతిఁ
ధను వొం[3]డుద్ధతలీల నెత్తికొని యస్త్రశ్రేణిఁ [4]బర్వించె న
ర్జునుపైఁ దాఁకిరి చక్రరక్షకులు నార్పుల్ నింగి ముట్టఁ వడిన్.

174 చ. విజయుఁడు వారినెల్ల నొక వేల్మిడిఁ [1]దుంచియు భీష్మ సాయక
వ్రజము [2]నడంచియుఁ రథము వాజుల నొంచియు నాజికేళియం
దజిత విలాసముల్ మెఱయ నప్పుడు విస్మయమందుచుండెఁ గుం
భజ ముఖయోధ వీరతతి ప్రస్తుతి సేసిరి సిద్ధ ఖేచరుల్.

175 క. కొండొక [1]యెడఁగని శాంతన,వుం డాఖండల తనూభవుని డామూఁపు
ద్దండ భుజ బలము మెఱయఁ బ్ర,చండాస్త్రకృతముసేసె సరభసవృత్తిన్.

176 చ. కినుక మనంబునం గదిరి కీడ్మి పితామహు విల్లు వేల్మిడిం
దునిమి [1]నితాంత గాఢ రయదోర్విభవంబున నొండు విల్లు [2]గై
కొనియెడు సందునఁ నినిచేఁ గూర్మ శరంబు లురంబునందు గ్ర
క్కున నతఁ డొల్లబోయి రథ కూబర మూఁతగ [3]నిల్చె సోలుచున్.

---

171 1. త్యూర్జస్వితుడై-న ; త్యూర్జస్వనుడై – శ ; త్యూర్జస్వలుడై-ఏ.వ. 2. కరుడై-ఆ.ఓ.డ.వ.

172 1. యిమ్మెయి నేసిన – పెక్కు ప్రతులు.

173 1. విలుంతన – శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు. 2. త్కోపసింహాకృతిన్ – పెక్కు ప్రతులు. 3. డుద్ధురలీల – ఊ.త.వ. 4. వర్షించె – ఎ.ఏ.ద.వ ; బర్వింప – ప.

174 1. చంపియు – వ. 2. లు ద్రుంచియున్ – పెక్కు ప్రతులు.

175 1. విలుగొని – ఒ.ప.

176 1. నిశాతకాండరయ – ఏ.వ.స ; నిశాతగాఢరయ – అ.ప. 2. దాగొనియెడి – ప. 3. వ్రాలె – చ.

177 క. కనుఁగొని సూతుం డరదముఁ
గొనిపోయెం దొలఁగ నపుడు కుంతీ తనయుం
డనిఁ దనివి సనక గుంపులు
గొని యున్నెడ లరసెఁ గలయఁ గురు సైన్యములన్.

178 వ. [1]ఇట్లట్లొత్తి చూచి గాండీవంబు దొడసి గుణంబు సారించి కవ దొనలు బిగియించి.

179 క. ఆచార్య [1]సూర్యతనయ కృ,పాచార్య [2]ప్రభృతి రథికు లందఱు [3]బ్రోవై
జూచుచు నుండఁగ నద్దెస, కేచి భుజా బలము మెఱయ నింద్రజుఁ డరిగెన్.

180 వ. అప్పు డశ్వత్థామ కర్ణున కిట్లనియె.

181 ఆ. [1]వీఁడె వచ్చుచున్నవాఁడు పార్థుఁడమన
మేమి సేయువార మీవుదక్క
నొరులు నిలువరింప [2]నోపెడు వారులే
[3]రోటలేక[4] తాఁకి యోర్వ[5]వలయు.

182 క. అని తను నుల్లస[1]మాడినఁ
గినిసి యినతనూజుఁ[2]డేను గ్రీడి నిచట మా
[3]ర్కొనువీఁకఁ గన్నులారం
గనుఁగొనుమి నిలిచి యనుచుఁ గవిసెం బెలుచన్.

---

178 1. ఇట్లు భీష్మునొప్పించి, గాండీవగుణంబుసారించి, దేవద త్తంబుపూరించి – ప.

179 1. సూతతనయ – వ. 2. ప్రముఖ – వ. 3. బ్రోవై – వీ.శ.ష.స; బ్రోడై – వ.స; మోవై – కొన్ని ప్రతులు; పొందై – వ; దన్నుం జూచుచు – వా. కొన్ని ప్రతులు.

181 1. చూడు వీడె వచ్చుచున్న వాడర్జునుడేమి, చూడు వీడె వచ్చుచున్నాడు పార్థుండు – వ; చూడు వీడె వచ్చుచున్నాడు పార్థుడే మేమిసేయు – స. 2. నోపుదురే యిక – ప; నోపరు నీవింక – ట; నోపెడువారలే, యోటలేక – వ.వీ.స; వారు లేరోపి కవిసి తాకి – వ. 3. రోరలేక – కొన్ని ప్రతులు. 4. వానినోర్వ – చ. 5. వలదె – ష.సం.

182 1. మాడిన – వీ.శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు; మాడుట – వ. కొన్ని ప్రతులు; మాటకు – వా.సూ. 2. డేనక్రీడి – చ.వ. 3. ర్కొనియెదను – కొన్ని ప్రతులు.

183 క. దొరలును సుభటులుఁగర్ణుని
యరదమునకు మున్నపొదివి రర్జును నచటం
గరి[1]సొచ్చిన తుంగమడువు
పరుసున మొన చాఁపకట్టు వడియె నతనిచేన్.

184 తే. ఇవ్విధంబునఁ బోరెడు నింద్రతనయు
నుక్కు[1]లావును నంతంతకెక్కుడయ్యె
[2]నలసి మేనులు [3]దూలాడ నిలిచిరంత
నంత నయ్యోధముఖ్య లాహవము దక్కి.

185 వ. అట్టియెడ నుత్తరుండు నరునకిట్లనియె.

186 చ. [1]ఉడుకువలేని కయ్యమున [2]కోర్వఁగ వచ్చునె నాకు డప్పి వు
ట్టెడు నొకమాటు నాగ్రహము డింపవు నీవును [3]జక్కుసేసి ప
చ్చడి గలపంగ వెండియును జండితనంబున వచ్చివచ్చి పో
రెడు మొనలింకఁజాల నొనరింప భవద్రథ సూతకృత్యమున్.

187 వ. అనిన విని కవ్వడినవ్వుచు నేను గలుగ నీకు నోహటింపనేల [1]యంతియ వలసి
నం దురంగంబులఁదోడు గడపెద నించుక సైరించి నిలువవలయు నెల్ల
పనులును [2]జక్కనయ్యె రాజొక్కరుండు కొఱంత యాతం [3]డభిమాని
మనలంగని సరకుగొనం డిప్పుడున్న చందంబు మనతోడం దలవడం గడం
గుట దోఁచుచున్నయది తమ్ములు [4]నాప్త భృత్యులు నిరుగెలంకుల నగ్గలిక
[5]మెఱసి డగ్గటి యున్నవారని కౌరవేశ్వరుని గట్టిమోహరంబు సూపి
యతనిం బురికొల్పి [6]యద్దిక్కు తేరుపోవనిమ్మనుటయు నతండును దలకొని

---

183 1. సొచ్చిన తుంగమడువు పరుసున – వి.శ.ష. వెక్కు ప్రతులు; సొచ్చుతుంగ మడువున పరుసున – వా.

184 1. లావంతకంతకు నెక్కు – ఒ.న; లావును నంతంత కెక్కువయ్యె – శర. 2. సొలసి – కొన్ని ప్రతులు. 3. దూగాడ – ఐ.వ.స.

186 1. ఉడుగకసేయు కయ్యము – ఇ.జ; ఉడుగవదేమి కయ్యము – స; ఉడుగుట లేక – ల. 2. కోపగ – ఎ.ద.స. 3. చిక్కుసేసి – ఊ.ప; చిక్కజేసి – వ.

187 1. యంతియ యలసిన – ల. 2. జక్కంబడియె – ద. 3. డు దురభిమాని – శ.ష.స. 4. నాత్మభృత్యులు – ఎ.ద.వ.ల. 5. బెరసి – వ. 6. యద్దెసకు –

యట్లచేయ నడరి యెడనెడ నడ్డపడు కురు[7]వీరులం జిఱునగవు[8]గెడ నిగుడ
మెఱుంగు వాలమ్ములఁ దొలంగ జడియుచుం [9]గదిసిన నమ్మేదినీ వల్లభుండు.

—: అర్జునుఁడు దుర్యోధనునితో యుద్ధంబు చేయుట :—

సం. 4—60—1.

188 క. పులిగోల [1]వేసినట్టి
ట్టలపురయంబునఁ గడంగుటయుఁ దద్వ్యథ
స్థలమునఁ గిరీటి రెండ
మ్మల [2]నాఁటఁగనేసె బొమలు ముడివడుచుండఁ.

189 క. ఋతములఁ బెల్లు దొరఁగుశో
ణిత ధారలు మదముగా [1]వినిర్గళకరియా
కృతిఁగవిసి యతండేసెను
శతమఖసుతుఫాల తలము శాతశరమునన్.

190 తే. రక్తధారలు వెడలంగ రశ్మి[1]వెలుఁగఁ
బొలుచు బాలార్కు [2]చాడ్పునఁ జెలువు[3]మిగిలి
ఫల్గుసుండు [4]ప్రతాపసంభరిత మూర్తి
[5]యగుచు శర[6]కిరణంబులు నిగుడఁ జేసె.

191 శా. వానిం దీవ్రశరంబులం దునిమి గర్వంబెక్కి నానాస్త్ర సం
తానంబుల్ గురిసెఁ సుయోధనుఁడు దుర్దాంతాకృతిఁ గోత్రభి
త్సూనుండుం బటుసాయకోత్కరమునం జూపెఁ భుజాటోప మి
ట్లేనుంగేనుఁగుఁ [1]దాఁకునట్లు సమరం బేపారఁగా [2]నయ్యెడన్.

కొన్ని ప్రతులు. 7. బలంబుల — వి.శ.ష.స. 8. నెడనిగుడ — ల. 9. గవిసిన — వి.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

188 1. ప్రవేసిన — కొన్ని ప్రతులు. 2. గాడగనేసె — ఆ.ఊ.చ.డ.

189 1. వినిద్రకరీంద్రాకృతి — శ.ష.స ; వినిర్గత కరియూకృతి — వి.స.

190 1. మెరసి — త. 2. బింబంబు — ఆ.ఒ.డ.స. 3. మిగుల — పెక్కు ప్రతులు. 4. నుగ్రక్రోధసంభ — ఏ.టి.వ. 5. యెగచి — వ.స. 6. నికరంబులు — ఆ.ఒ.

191 1. దాకినట్టి సమరంబు — ల. కొన్ని ప్రతులు. 2. జేసినన్ — వ.

192 తే. హస్తిపురిఁ బేరుగల [1]మదహస్తినెక్కి
[2]క్రాలుకావలి [3]రథములు [4]గవియుదేర
నభ్రగజముపైఁ బర్జన్యుఁడనఁగ నంప
వాన [5]పరగ వికర్ణుండు వచ్చెతాఁకె.

193 ఉ. వీఁక నెదిర్చి యిట్లు కురువీరులకుం బ్రమదం బొనర్చుచుం
దాఁకినఁ గ్రోధవేగసముదగ్రత నెట్టని చూడ్కిఁజూచి పే
రాఁకలితోడ నున్న జమునాకృతి భీషణరేఖ యొప్పఁగా
వ్రేఁకని నారసంబు దొడి క్రీడి కరిఁ వృథముష్టినేసినన్.

194 ఆ. ఫాలకుంభ [1]సంధిఁ బడి వాలమున [2]దెస
నుచ్చిపోవుటయును నుర్వియద్రువఁ
గూలె నగ్గజంబు కులిశ [3]చండాహతిఁ
బడుమహానగంబుభంగి దోఁప.

195 క. అరుణమణిమాలికా వి
స్ఫురణంబున దంతితనువు సూడఁగనొప్పెఁ
[1]ధరణిఁబడియున్న బహుముఖ
పరిగత దావాగ్నిఁబొల్చు పర్వతముక్రియన్.

196 వ. ఇవ్విధంబున నేనుంగు పీనుంగైన వికర్ణుండు వెఱచఱచి పఱచి వివింశతి రథంబెక్కి నాలోనన యట్టినారాచంబున రారాజుసురంబు [1]నోనాటనేసినఁ గరీంద్రుండు [2]సచ్చుటయు నశేంద్రుండు నొచ్చుటయుంగని తీచ్చవడు రథికుల వివ్వచ్చుం డనర్గళ ప్రసారంబగు మార్గణాసారంబున ముంచిన

---

192 1. యట్టిహస్తి — ఒ.జ. 2. కాలుబలములు రథములు గవియుదేర — న. 3. మూకలు - వీ.శ.శర.ష.స ; రథికులు - స. 4. గ్రమ్మ్రుదేర — ప. 5. పరపి - ల; గురియు (గురియు) — ఆ.ఒ.ప.

194 1. పీథి, స్థలి - అని పాఠములు. 2. వెస - కొన్ని ప్రతులు. 3. ధారాహతి — త.ల.స.

195 1. ధరబడియున్నను - ల.స. కొన్ని ప్రతులు.

196 1. నోనాడనేసి — ఆ.ఏ.వ.వీ.ష. 2. సచ్చుటయు - వీ.శ.ష ; వడుటయు — వా.

[3]వెగడుపడి విఱిగి పాఱి రిత్తెఱంగునఁ దనచుట్టును బయలైన నయ్యురగ
కేతనుండును మరలె నిట్లు [4]దొరయును విఱిగి [5]కలసువాసి [6]కాలుద్రోసి
పోవుటయు నతిరథ మహారథులెల్లం జెల్లాచెదరగుటయుం జూచి సైన్యంబు
లున్నవి యున్నచోటన తెరలి కనుకనిం బఱవం దొడంగిన.

197 తే. యూథపతితోడిదంతిసముత్కరంబు
వెనుకఁ [1]దగిలెడు సింగంబు విధముదోఁప
నార్పునాదంబుగాఁ నరుఁడంటఁదాఁకె
రాజుఁదారును బాఱెడురథికవరుల.

198 క. వెనుకొని కర్ణుని పెడతల,యును దుశ్శాసనునివీఁపు నొక్కొక్క శరం
బున నేసె నప్పుడయ్యిన, తనయుం డిట్లనియె నతిరథశ్రేష్ఠులతోన్.

199 ఆ. కూడముట్టఁ గ్రీడి కురువంశమునకెల్ల, మూలకంద మీనృపాలుఁడితని
నిచటఁ గాచికొనుట యెల్లపౌరుషములుఁ, జేత నిలిచి లావు సేయవలయు.

200 క. అన వినుచుఁ గురుపితామహుఁ
డును ద్రోణుఁడు ద్రోణపుత్రుఁడును గృపుఁడును గ
ర్ణునిమాట సరకుసేయక
చనుచుండఁగ దీనవృత్తి జనపతి పలికెన్.

201 క. లోకంబు తోడివారుగ, మీకుం [1]జనునయ్య మగఁటి[2]మికి [3]గుఱిగాదే
నాకెడరైన యెడం దగఁ, జేకొని యదిమీరు చక్కఁజేయుట యరయన్.

202 ప. అనినవిని వారలువెనుకయ్యె యాశ్వాసవచనంబులు వలుకుచుం బోవంబోవు
చున్నయన్న రేంద్రు నెలుంగెత్తి పిలిచి పార్థుం డిట్లనియె.

కొన్ని ప్రతులు. 3. వెరగుపడి – కొన్ని పఠితులు. 4. దొరలును – పెక్కు ప్రతులు. 5. కాలు నిలువక పోవుటయు – ఆ.ఇ.జ ; కాలు దూసి పోవుటయు – స. 6. కాలు ద్రోసి – కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

197 1. దరిమెడు – వ.

201 1. దగునయ్య – ప. 2. మీగుటకాదే – వ (అఖండ యతి) 3. తరిగాదే – న.

-: అర్జునుఁడు దుర్యోధనునుపాలంభించుట :-

సం. 4-60-15.

203 ఉ. క్షత్రియుఁ డోడునే తగదు కౌరవరాజ యొకండనేఁ బృథా
పుత్రులలోనఁ బిన్ననినుఁబోరికిఁ బిల్వఁ[1]గ మాని నాఁగ ని
ద్ధాత్రిఁ [2]బ్రసిద్ధికెక్కి బలదర్పసమగ్రుఁడవై న నీవు నీ
మిత్రులుఁగూడ నిట్లయిన మెత్తురె వత్తురె కొల్వ [3]భూభుజుల్.

204 సీ. ఏనుంగునెక్కి పెక్కేనుంగు లిరుగడరాఁ బురవీథులఁ గ్రాలఁగలదె
మణిమయంబై ం భూషణజాల[1]ముల నొప్పియొడ్డోలగంబున నుండఁగలదె
కర్పూరచందన కస్తూరికాదుల నింపు[2]సొంపార భోగింపఁగలదె
యతిమనోహరలగు చతురాంగనలతోడి సంగతి వేడ్కలు సలుపఁగలదె

తే. కయ్యమున నోడి [3]పాటీనఁ గౌరవేంద్ర
వినుము నా బుద్ధిమఱలి యీ తనువు విడిచి
సుగతి వడయుము తొల్లింటి చూఱఁగలదె
జూదమిచ్చట నాడంగ రాదు సుమ్మ్మి.

205 వ. అనివెండియు.

206 క. నీయట్టివాడునిస్సీ పోయెడి
దే యిట్లు వోకుపోకుమనుడు భూ
నాయకుఁడు మరలి పట్టుకో
పాయత్తతఁ ద్రొక్కఁ[1]బడిన యహిగతిఁ గవిసెన్.

207 వ. ఇట్లుగ[1]విసి రథంబులం గడచి కవ్వడిం దలపడియె భీష్మద్రోణాది యోధ
వీరులు నొక్కుమ్మడి మగిడి యధిపతితోడన [2]నిగిడి క్రీడియరదంబుఁ
బొదివిరి తక్కిన [3]బలంబులు నంతకుమున్న కౌంతేయుదెస మరలి చూచు

---

203 1. గఁబోకపాడియే - శ.ష.స. 2. బ్రశస్తి - కొన్ని ప్రతులు. 3. భూపతుల్ - పెక్కు ప్రతులు ; భూజనుల్ - స.

204 1. ములుదాల్చి - స. 2. సొంపెలయ - ఆ. 3. పాటీనఁ - స. కొన్ని ప్రతులు ; పోయినఁ - వా. కొన్ని ప్రతులు.

206 1. బడిన - పెక్కు ప్రతులు ; బడ్డ - వా. కొన్ని ప్రతులు.

207 1. మరలి, గదిసి—అని పాఠములు. 2. నిగుడి - కొన్ని ప్రతులు. 3. జనంబులు - న.

చుం బాఱుచునికిం జేసి యేలినదా [4]నియఱుముటయును దొరలు [5]తెగువ కుంజొచ్చి తిరుగుటయుంగని తెంపుసేసి కూడికొని రభసంబునం జుట్టుముట్టి యతని పైఁ గ్రందుకొననడరె నివ్విధంబున వివిధవ్యూహంబులగు బహు యోధ యూథంబులు [6]గురిసినయనేకాస్త్రశస్త్రంబులు నానా ప్రకా రంబులఁ [7]గుప్పంగూరలుగాఁ దొరఁగినం బెరిగిన శౌర్యసంరంభంబు విజృం భించి విజయుం [8]డాశ్చర్య ధుర్యనిరతిశయ రయభరితకరయుగళుండయి రథరథ్య [9]సారథిస్వాంగంబులు కాచికొని తనతోడంబుట్టువుల ప్రతిన లూహించి యొండుసేయ నొల్లక సపరివారంబుగా ధార్తరాష్ట్రుల భంగ పెట్టందలంచి [10]యింద్రదైవత్యంబును సత్యసం [11]పాతంబును నరాతిసైన్య [12]ధైర్యసంపాదనంబును నగుసమ్మోహనాస్త్రం[13]బుఁ బ్రయోగించిన.

208 ఆ. ఆయుధములు విడిచి యంగముల్ [1]సోలంగఁ
దలలు మెడలుఁ జక్కనిల వ కొఱగ
నెల్లవారు [2]నెఱుక లెడలి చొక్కికి ని
ర్ధాతిశయము [3]గూరినట్లులై రి.

209 వ. [1]అప్పుడు పాండవో త్తముం డుత్తరమాటలు దలంచి [2]యు త్తరుం గనుంగొని.

---

4. వాని యరుముటయు – పెక్కు ప్రతులు ; వాఁడఱుముటయు – వా. 5. తెగువ కుం జొచ్చి – ఇ.జ.ద.శ.ప.స ; తెగితిరుగుటయు – వా. 6. కవిసి యనేకాస్త్ర – కొన్ని ప్రతులు. 7. గుప్పఁగూరలు, గుప్పన గూరలు, గుప్పగూరుగా – అని పాఠములు ; కుప్పలు గొనం దొరగిన – ప. 8. డవార్య ధైర్యధుర్యుండును – ప. 9. సూత సర్వాంగంబులు – ఏ. 10. యింద్ర దైవతంబును – వ. 11. సంపాతంబును–ల.శ.ప. పెక్కు ప్రతులు ; సంపాదంబును – వా. 12. ధైర్యసంహారంబును – న. 13. బుసమం త్రకంబుగా ప్రయోగించిన – ద.

208 1. దూలంగ, సొలయంగ – అని పాఠములు. 2. నెఱుక లెడలి – కొన్ని ప్రతులు ; నెఱుక నెడలి – వా. 3. గూలినట్లయిరి – ఒ.జ.ద.శర ; గోరినట్లయిరి – అ.

209 1. అప్పుడు విజయుపై దేవసంఘంబులు సంతసిల్లి పువ్వులవాన గురియించిరి, అట్టి రణ మండలంబుచూచి భూత భేతాళ వ్రాతంబు పెక్కు భంగుల నృత్యంబులు సలుపుచు జొక్కి యుండె నవ్వేళపాండవోత్తముం డుత్తర – త. 2. యుత్తరున కిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు.

210 సీ. ఇక్కురుసైన్యంబు సొక్కుదక్కక మున్న గ్రక్కునఁ జనుము రారాజు దోర్మిణ
తనయుండుఁ జుట్టిన తలచుట్లు నల్లనియవి సూతపుత్ర శిరోంబరంబు
[1]పచ్చనియది కుంభభవ కృపాచార్యుల యుష్ణీషములు [2]వెల్ల లుఱుక నీవు
తెమ్మిం తవట్టును దేవనదీ సూనుఁ డియ్యస్త్రమునకు మాఱుఁగుఁగాన

ఆ. నతఁడు దెలిసియుండు నాతని దెసవోకు,మనిన మత్స్యరాజతనయుఁ డెలమి
[3]దొలఁక నొగలఁ బగ్గములు గట్టి చని వాని, నెల్లఁదెచ్చి యరద మెక్కుటయును.

211 వ. ఈ రథ బృందముల [1]యిఱుకటంబు వెడలి నిలుతమని కదలినం గిరీటిం దాఁకి కురు పితామహుండు శరవర్షంబులు గురిసిన.

212 క. ఆతని రథ్యంబులఁద,త్సూతుని నొప్పించి సాంద్ర సునిశిత బాణ
వ్రాతంబు మేననించి పృ,థా తనయుఁడు నిలిపి వెడలె [1]దర్పోజ్జ్వలుఁడై.

213 వ. [1]ఇవ్విధంబున నరదంబుల యిఱుకటంబు గడచి యెడఁగలుగ నిలిచి రాహు [2]నిగ్రహ నిరాస [3]భాసురుం డగు భానుండునుం బోలె వెలుంగుచున్నంత బలంబులు దెలిసిన.

214 ఆ. కౌరవేశ్వరుండు కనువిచ్చి దిక్కులు, గలయఁజూచి పార్థుఁగాంచి కడఁగి
[1]యడరఁ జూచుటయును నమరనదీసూనుఁ, డతనికిట్టులని యె నల్లనగుచు.

215 క. ఇంతయెఱుంగవు సైన్యము
లింతవడిం [1]దలలచీర లెఱుఁగక మోహా
[2]క్రాంతంబులయ్యఁ [3]బనిదెగుఁ
గాంతేయుఁడు సారఁడుగాని క్రౌర్యంబునకున్.

---

210 1. పచ్చనకుంభసంభవకృపా - వ.స. 2. తెల్లలు – కొన్ని ప్రతులు. 3. వెలయ–ప.

211 1. యిఱుకటంబు–వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు ; యిఱుకటంబు–వా.సూ. కొన్ని ప్రతులు.

212 1. దర్పోద్ధతుడై – ఆ.డ.వీ.శ.ష.స.

213 1. ఇత్తెఱంగున–కొన్ని ప్రతులు. 2. గ్రహణ – ట.స. 3. భాసమానుండగు – త.వ.

214 1. యడరఁ జూచుటయు - శ.ష. పెక్కు ప్రతులు ; యదరఁ జూచుటయు – వా.

215 1. దలలు చీర - వా. కొన్ని ప్రతులు ; దలలచీర - కొన్ని ప్రతులు. 2. క్రాంతమగు చునికి – వ. 3. బనితెగు కౌంతేయుఁడు – ల.శ; బనితెగకౌంతేయుడు – ఎ.డ.ద.

216 క. [1]మెడయొఱగఁ జేతికైదువు, వడ నిను నీవెఱుఁగకున్న భంగి గనియుఁగ
వ్వడి యూరకుండునఁటె చె,ప్పెడు కొలఁదియె వానికరుణఁ బెంపు కుమారా.

217 వ. అతండు మన ప్రాణంబులపై రానొల్లక నిలిచిన మనమింతట నిలుచుట కార్యంబు.

218 ఉ. మోహనబాణపాతమున [1]ముందలచీర లెఱుంగకున్న యీ
బాహుబలంబుతోఁ గడఁగి పార్థునిఁదాఁకెడు బుద్ధి గ్రమ్మఱఁ
సాహసవృత్తిఁ జేసి యవిచారతఁ బోయితిమేని వాఁడు [2]పూ
ర్ణాహుతి సేయఁడే మనల నందఱ నొక్కట మార్గణాగ్నికిన్.

219 వ. కావున.

220 క. మనదేశమునకుఁ బోదము, మన[1]మల్లన తెరువువట్టి మత్స్యవిభుని గో
ధనముఁ గొని యతడు ప్రీతిం,జనుఁ[2]గా కటు మనకు నంతచల మేమిటికిన్.

—: దుర్యోధనుఁడు పరాజితుండై మరలి తనపురంబునకుఁ బోవుట :—

సం. 4-61-24.

221 వ. అని చెప్పిన పితామహుహితవచనంబు లాకర్ణించి [1]సంగ్రామాతికామియుం గోపాటోప ఘూర్ణమాన మానసుండు నగు నమ్మానవేశ్వరుండు నిట్టూర్పు నిగిడించి యుద్రేకంబు [2]దక్కి నిలిచెం దక్కటివారలు నూర్జితంబగు నర్జు [3]నానలంబు నాలోకించి ధార్తరాష్ట్రి రణ తాత్పర్యంబున శార్యంబు సాలించి భీష్మవాక్య పరికారంబు సేసి రిట్లందఱు ముందర దమ వచ్చిన వంకన తిరిగి యరుగుచున్నం గని కిరీటి శంఖరవజ్యానాదంబులు నెలంఁగఁ గొండొకదవ్వు [4]వెన్నడిం దఱిమి బిరుదులతోడి గొడుగులును వడియా లంబులతోడి సిడంబులును వైపించుకొని తృప్తింబొంది మరలువాఁడై యెల్లవారును వినం బెద్ద యెలుంగునం బోయి వచ్చెదనని చెప్పి గాంగేయ

---

216 1. ఎడపక నీవతనికి నగపడి నిను – ఏ.వ.

218 1. ముంద రెఱుంగ కున్న యట్టి – వీ.శ.ష ; ముంచిన లజ్జ నెరుంగకుండి–ఏ.ట.వ.స; ముందరి కార్య మెరుంగకున్న – చ. 2. ప్రాణాహుతి – వ.

220 1. మియ్యెడ మసలనేల – ఏ.ట.వ.స. 2. గాకట – కొన్ని ప్రతులు.

221 1. సంగ్రామాతీతకాముండును – స. 2. దప్పి – వ. 3. నానలంబు – ల.వీ.శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు; నాననంబు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. వెన్నాడి తరిమి – కొన్ని

ద్రోణ కృపాచార్యులకుఁ బ్రణామ బాణంబులేసి వారి వీడ్కొనినవాఁడై [5]మిట్టకోలల రారాజు మకుటంబు మణులు డుల్చి యతనికిం జెప్పినవాఁడై యఖర్వ [6]బాహాగర్వ నిర్వహణంబు మెఱయ నప్పుడు మధ్యందిన మార్తాండ ప్రచండుం డగుచుండఁ గౌరవవీరు లతనిం దేఱి [7]చూడనుం జాలక చని రతండును జూపఱుం దోలి నిల్చిన [8]మదపు టేనుంగు చందంబున నిలిచి విరాట తనయున కిట్లనియె.

222 ఆ. పసులు మరలె శత్రుబలము పీనుంగు, పెంటలయ్యె రాజుఁ బెద్ద దొరలుఁ
జీర లొలువఁబడిరి సిగ్గఱి బిరుదులు, వైచి రింక [1]మగుడవలదె మనకు.

223 క. హయముల మరల్పు మీ త,ల్లియు బంధులు [1]నెడలు సంచలింప [2]గుమురుగ
ట్టి యెదురు సూతురు వారికిఁ, బ్రియముగ శీఘ్రమ్మునం బురికిఁ బోవలయున్.

224 వ. అనిన నతండు రథంబు మగిడించినం జని చని.

225 తే. కాలు [1]తక్కువవారలు గలయఁ జెదరి
వెనుకఁబడి [2]పోవునెడఁ దన్నుఁ గని భయమునఁ
బ్రాణ దానంబు వేఁడినఁ బార్థు డభయ
హస్త మిచ్చుచు [3]దయ పెనుపారఁ బలుకు.

226 వ. ఇట్లు నానావిధ దీనదశా దందహ్యమాను లగు కృపణులం దన కృపా[1]మృతం బునం [2]దడిపినం దేఱి వారు దీవించుచుం బ్రణమిల్లుచుం బొగడుచుం బోవుచుండ ధనంజయుడు భూమింజయుం జూచి.

ప్రతులు. 5. మింటకోలల – చ. 6. బాహుగర్వ – కొన్ని ప్రతులు. 7. చూడం జాలక – కొన్ని ప్రతులు. 8. మదమునేనుగు – ల.శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు.

222 1. మరల వలదె – కొన్ని ప్రతులు.

223 1. నెదలు – కొన్ని పాఠములు ; చెలులు – ఇ. 2. గుములు గట్టి – కొన్ని ప్రతులు.

225 1. మెత్తని మానుసుల్ – ఆ. 2. పోవుచున్నెడగని – కొన్ని ప్రతులు. 3. కరుణ పెం పార బలుకు – కొన్ని ప్రతులు.

226 1. రసంబున – ఊ. 2. దేర్చినం – ఓ.వ.

227 ఆ. కురుబలంబు గెలిచి గోవులఁ గ్రమ్మఱఁ, దెచ్చుకొల్ల నీ యుదీర్ణ బాహు
బలమకాఁగ నీవు పలుకుము వెలిఁబుచ్చు,టుడుగు మధిపుపాల నొండు తెఱఁగు.

228 క. అనవుడు నీ చేసిన యీ, పని నాచేఁ గాకయునికి పతి [1]యెఱుఁగఁ డొకో
జనులు నిజము సేయుదురే, నిను నెటిఁగింపక[2]య చెప్పనేర్తునె పొసఁగన్.

229 వ. అని యుత్తరుండు మఱియును.

230 క. నీ [1]వలచిన యప్పుడ ధా,త్రీవల్లభుఁ డెఱుఁగునట్టి తెఱఁగు [2]నడపెదఁ
దే వేంద్రిపుత్రి యేననఁ,గా వేఱొక [3]పేరు గలదె కార్యము నడపన్.

231 వ. అను వచనంబు లియ్యకొనుచుం జని శమీవృక్ష సమీపంబున నిల్చి గాండీ
వాది సాధనంబులు పూర్వ పరికారంబున నిక్షేపింప నియోగించి కపిధ్వజ
దేవదత్త కిరీటాది దివ్య పరికరంబుల సవినయంబుగాఁ బ్రార్థించి యంత
ర్ధానంబు సేయించి యెప్పటి సింహ పతాక రథంబున బంధింపం బనిచి
విరాట తనయుండు నిజాయుధంబులు గైకొని [1]రథికుండయి వచ్చినట్లుగాఁ
[2]జేసి తొంటి చందంబునం దలచీర యలవరించికొని సారథియై సవ్యసాచి
నొగలెక్కి నట్టి సమయంబునఁ బురందరాది బృందారకులును దేవ ముని
సిద్ధ గంధర్వాదులును బాండు పరిముఖ రాజ లోకంబును నాశ్చర్య హర్ష
యుక్త చిత్తులయి సమర విషయంబు లయిన మాటలాడుచు నిజ నివా
సంబుల [3]కరిగి రిట నరుండు నుత్తరు నాలోకించి నీ విజయంబు పురంబున
ఘోషింప గోపాలురం [4]బుచ్చుమనిన నతం డది దెఱంగుగాఁ గైకొని
యట్లచేయ నిట్లు నిగూఢంబుగాఁ బట్టణంబునకుం జనుచుండ నంతకుమున్న
మత్స్య మహీవల్లభుం డాహవ జయదర్పిత వాహినీ పరివృతుండై నగరంబు
సొత్తెంచి.

---

228 1. యరయడొకో – కొన్ని ప్రతులు. 2. యు – కొన్ని ప్రతులు.

230 1. వలసిన–ల.వి.శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు. 2. సలిపెదన్–వ. 3. పట్టు–వ.వి.శ.ష.స; చాటు – ఆ.ఇ.జ ; మాట – ఎ.ద ; తనువు – చ.

231 1. రథియై – అ.వ. 2. నియమించి – ఆ. 3. కుంజనిరి – కొన్ని ప్రతులు. 4. బంపుమని – అ.వ ; బంచుమని – ఏ.చ.

232 తే. మందిరాభ్యంతరము[1]న కానంద లీలఁ
బాండు పుత్రులుఁ [2]దక్కటి బంధు జనులుఁ
దానుఁ [3]జని విప్రులును వనితాజనంబు
సేస లొలుక సింహాసనాసీనుఁ డయ్యె.

233 వ. ఇవ్విధంబునం దనవిజయంబు గొనియాడ వచ్చినవారినెల్ల నభినందించి యుత్తరుం డెచ్చట నున్నవాఁడని యడిగి వారల వలనం గురునాథుండు భీష్మద్రోణ కర్ణ కృపాశ్వత్థామాది యోధవీరులు బెరసిన బలంబుల తోడ నడచి యుత్తరంబునఁ బసులం బట్టిన నతండు బృహన్నల సారథింగాఁ గైకొని యొక్కరుండ కుయివోవుట విని విషాదవేదనాదోదూయమాన మానసుం డగుచు మంత్రుల మొగంబుసూచి యిట్లనియె.

—: విరాటుడుత్తరుఁడు గురుసైన్యంబు గెలువఁబోవుట విని చింతించుట :—

సం. 4—63—9.

234 చ. అసమున మీఁదెఱుంగక మహాగ్రహవృత్తిఁ గడంగి చెచ్చెరం
బసులకుఁ [1]గూయిగాఁ జనియెఁ బాపఁడు కౌరవసేన యేడ యొం
టి సనుట యేడ నాకిది కడిందివిచారము వుట్టె సైన్యముల్
వెసఁజని తోడుగావలయు వేగమ పంపుఁడు [2]వాలునట్లుగన్.

235 చ. అనుటయు గంకుఁడిట్లనియె నక్కడవచ్చి సుశర్మ యోడెఁ గా
వున నిటవీరికిఁ [1]జయమవుఁ వెఱపేటికి నీకు నుత్తరుం
డని నొకరుండు నాకుము బృహన్నల సారథిగాన గెల్చు న
య్యమిష [2]కోటినైన నతఁ డద్భుతవిక్రమ జృంభణంబునన్.

---

232 1. సనానందలీల—ఐ.జ.ద.వ. 2. దక్కున — ఉ.ఐ. 3. వేడుకజనివనితాజనంబు — ట.వ.

233 1. కూయివోవుట — ఉ.ఐ.ఒ.

234 1. గుయ్యిగా — అ.డ ; గాయఁగా జనియె — తి. 2. వాలునట్లుగన్ — వ ; సాలునట్లుగన్ — వా. పెక్కు ప్రతులు.

235 1. భయముబొందగ నేటికి — చ ; 2. నాథునైన — జ.

236 చ. అన వినుచుం గలంగు హృదయంబునఁ దాపము నివ్వటిల్ల ని
ట్లను మఱియుఁ విరాటుఁడు రణావనియందుఁ ద్రిగ ర్తసేనచే
ననయము నొచ్చినట్టి జనులందఱుఁ దక్కఁగ [1]నేటుఁబోటుఁ దాఁ
కని ఘనయోధకోటి సనఁగా వలయుఁ బలువై రయంబునఁ.

237 క. చని యక్కుమారుఁడేమ
య్యెనొ యత్తెఱఁగెఱిఁగి మనకు [1]నెయిదించుట పు
ట్టిన కార్యమునకుఁ దగియెడు
పని యట విధి [2]గెలువ వశమె బ్రహ్మకునైనఁ.

238 వ. అనుచు నుత్తలపడు నయ్యవసరంబున నుత్తరుఁడు వుత్తెంచిన గోపాలురు
పఱతెంచి యతనిం గాంచి.

239 చ. కురుబలముఁ జయించి మనగోవుల నెల్లను గ్రమ్మఱించి యు
త్తరుఁడిదె తాను సూతుఁడు నుదగ్రితవచ్చుచు నున్న [1]వాఁడు త
త్తురగరథధ్వజాళి నొక [2]తుప్పుడు రాలదు మమ్ముఁ బిల్చివే
పురి నెఱిఁగింపుఁ డన్న నృపపుంగవ వచ్చితి మేము నావుడున్.

240 తే. అంతరంగంబు నిండి [1]రెండలువులందు
వెడలు సంతోష పూరంబు విధము దోఁపఁ
గన్నుఁగవ సమ్మదాశ్రులు గడలుకొనుచు
[2]గండపులకాంకు[3]రములతోఁ గ్రిమ్మువేర.

241 క. ఏమేమీ యని గోప
స్తోమముఁ బలుమాఱు నడుగుచుఁ మెయివొదలఁ
భూమీశుఁ డపుడు మంత్రుల
మోములు గనుఁగొని [1]సగర్వముగ నిట్లనియెన్.

---

236 1. నాటుపోటు – పెక్కు ప్రతులు.

237 1. నెరుగించుట - ఉ.ఏ.శ. 2. గడవ - శ.ష; గడుప – త.

239 1. వారు దత్తురగ – ఎ.శ. 2. త్రుప్పుడు - ఇ.జ.

240 1. రెండలుగు – ఒ.శ. 2. నుండ పులకాంకురంబులు (ల) - ఒడలునాడె – వ; క్రందుపులకాంకుర – ఊ; గడచి - ఎ.ద. 3. రంబులుగడలుకొనగ – ట.

241 1. సగర్వమున - వా; సగర్వముగ – పెక్కు ప్రతులు.

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
V.R.NARLA
D.P.R.I.
Acc. No.

242 శా. వీటఁ వీథులనెల్ల నేనుఁగులపై [1]విస్ఫార ఘంటాధ్వనిం
జాటం బంపుఁడు పేర్మి నుత్తరు [2]జయాశ్చర్యంబుఁ బుణ్యాంగనా
కోటిం [3]బుచ్చుఁ డెదుర్కొనంగ మహితక్ష్మాణీ సురవ్రాతముఁ
ఘోటస్యందస [4]వారణప్రితతులం గూడఁ సతూర్యంబుగన్.

243 క. ఉత్తమ కన్యాజనములు
నుత్తరయును గంధమాల్య యుక్తముగఁ గుమా
రోత్తము నెదుర్కొనందగు
నత్తెఱఁగున సంఘటింపుఁ డభిరామముగఁ.

244 వ. అని నియోగించి గోపాలురకుం గట్ట [1]నిప్పించి పుచ్చి కంకు నాలోకించి నెత్తంబొక [2]పలక యాడుదమే యని [3]యుబ్బుమై మాటగాఁ బలికిన నతండు నీవు [4]సుమాళంబున నున్నవాఁడవు నేఁడు నీతోడ నాడి జయింప రాదు వెఱతుననిన విరాటుండు నగుచుఁ దత్ప్రదేశంబున మెలంగు సైరం ధ్రిం గనుంగొని సారెలు దెమ్మని పనిచి పలక ముందటికిఁ దిగిచికొనుచు నిందు రమ్మనవుడుఁ పాండవాగ్రజుండు జూదం బాడుట [5]యెంతలెస్స యనుచుం జేరి యాడం [6]దొడంగు నప్పుడు మఱియు నిట్లనియె.

245 ఆ. జూదమాడి ధర్మసూనుండు రాజ్యంబు
ననుజులను బ్రియాంగనను బణంబు
గాఁగ నొడ్డియాడి [1]కాఱియఁబడఁ డెయ
ట్లగుట దీనితోడి [2]యర్థి కీడు.

246 వ. అని పలికి యాడుచుండుసమయంబున.

---

242 1. విస్తార ఘంటా – కొన్ని ప్రతులు. 2. భుజాశ్చర్యంబు – వ. 3. బంచు డెదుర్కొనన్ – ఏ; బంపుడెదు – ఐ.ఒ. 4. హస్తిసైన్యతతులం – వి.శ.ష.స.

244 1. నిప్పించిపుచ్చికంకు – అ.ఇ.జ; నిప్పించికంకు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. పలుక – వి.శ.ష.సూ. కొన్ని ప్రతులు. 3. యుబ్బుపై మాటగా – కొన్ని ప్రతులు. 4. సుమాణంబు – ఏ.త వ.స. 5. యంతలెస్స – కొన్ని ప్రతులు; కునంతలెస్సయె – ప. 6. దొడం (ణం) గి యిట్లనియె – ఓ.వ.

245 1. కాజియవడడె – కొన్ని ప్రతులు 2. దధిపకీడు – స; తగవు తగదు – త.

247 మ. నరనాథుండు ప్రమోద సంపదుదితోన్మాదంబుమై నిట్లనుం
గురుసైన్యంబుల [1]ముట్టి గెల్చి యెలమిఁ గోవర్గముం దెచ్చె ను
త్తరు బాహాబల శౌర్య[2]సారము లుదాత్తంబుల్ గదే యెందు నె
వ్వరు నెక్కాలము [3]నిట్టుసేసిరె [4]కులైశ్వర్యం బవార్యంబుగఁ.

248 వ, అనిన విని కంకుం డతని కిట్లనియె.

249 చ. కురుపతి భీష్మకర్ణ కృపకుంభజ ముఖ్యమహోగ్ర యోధవి
స్ఫురణము నోర్వఁ జాలి రణభూమి భుజాబల ముల్లసిల్ల ను
త్తరుఁడ జయించెనేని వసుధావర యింతటికంచె నింక న
చ్చెరువును గల్గునే ధరఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కఁడె యాతఁడొక్కఁడున్.

250 తే. అనినఁ గటకటఁబడి యిట్టులాడుచెల్ల
నతని విజయము సందియమనుట గాదె
యింత[1]వట్టును సైరించి తీవుగాన
యింక నీమాట లుడుగుము కంకభట్ట.

251 వ. అనుచు విరాటుండు కటంబులదరఁ గన్నులఁ గెంపుగదురఁ బలుకచప్పు
డగ్గలంబుగా నాడుచున్న సరకుసేయక యుధిష్ఠిరుండు వెండియు నిట్లనియె.

252 చ. కురుబలమేల దైత్యసురకోటులు వచ్చిన గెల్వరాదె యు
త్తరునకు నా బృహన్నల రథంబుపయిం బరవాహినీ భయం
కర భుజసారముఁ మెఱయఁగాఁ దటిగాంచితి నంచు విక్రమో
ద్ధురగతి నాజికేలి[1]నిరతుండయి దుర్దమలీల నుండఁగన్.

253 వ. అనినవిని సక్రోధహాసోల్లాసవికృతాననుం[1]డై మత్స్యమహీనాథుండు.

---

247 1. ముట్టగెల్చి - ఎ.ద.ల. 2. సంపదలుదారంబుల్ – వ 3. నిట్లు సేసిరి – కొన్ని ప్రతులు 4. బలైశ్వర్యంబు ధైర్యంబుగాన్ – ప.

250 1. వట్టుసైరించితి నీవుగాన – పెక్కు ప్రతులు.

252 1. నిపుణుండయి – ఆ.ఇ.జ.

253 1. డగుచు మత్స్యమహీ – ల. పెక్కు ప్రతులు.

254 ఉ. వింతలు సాల నీవలన వింటిమిగాని ధరిత్రినెందునే
మింతకుమున్ను సారథుల నెవ్వరిఁజూడమె వైరివీరదు
ర్దాంత భుజావిలాస మలరం దెగి పోరుల నస్త్రశస్త్రవి
క్రాంతిఁ గడంగువారి నని కన్నుల నిప్పులు రాలుచుండఁగన్.

255 క. నాకొడుకు పోటుమాటలు, నీకేటికిఁ బొసఁగ నాడనేరవు మౌర్ఖ్యో
ద్రేకమునఁ బలుకు[1]చుండుట, మాకు సహింపంగరాదు మానుము విప్రా.

256 క. అనినం జలమునఁ గుంతీ, తనయాగ్రజుఁ డిట్టలనియె దరహాసం బా
ననమున ముసుఁగువడఁగ న,జ్జన నాయకుతోడఁ[1]దా నళంకిత[2]భంగిన్.

257 ఉ. ఆహవకేళి వేడుక బృహన్నలచిత్తమునం [1]దెలర్చినఁ
సాహసవృత్తి నుత్తరుని సారథిఁగాఁ గొనిపోయి కౌరవ
వ్యూహము నోర్చి నీ పసుల [2]నొక్కఁడుఁ [3]దక్కకయుండ సత్వరో
త్సాహతఁ దెచ్చెఁగావలయుఁ దప్పదు నా [4]పలుకట్ల చూడుమీ.

258 క. అని యంతట నిలువక య,మ్మను జేశ్వరు మొగముఁ జూచి మఱియును నతఁడి
[1]ట్లనుఁ బురములోనఁ జాటం, బనుపు బృహన్నలజయంబు భవ్యవిచారా.

—: *విరాటుండు కంకుని సారెగొని ప్రేయుట* :—

సం. 4—63—44.

259 ఆ. అనిన రౌద్రరసము మనమున నడరంగఁ
బడఁగ యెత్తు సురగపాలురేఖ
నెనయుచేతిసారెఁ గొని ప్రేసెఁ [1]బతి వేడి
[2]గడన యుడుగుమన్న [3]నుడుగవనుచు.

---

255 1. చుండగ — కొన్ని ప్రతులు.

256 1. దానశంకిత — ఏ.ఓ.టు ; దగన శంకిత — కొన్ని ప్రతులు ; నిట్ల శంకిత — వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. బుద్ధిన్ — ల.శ.ప. కొన్ని ప్రతులు.

257 1. దలిర్చినన్ — స ; దెలర్పగా — ఇ.జ. 2. నొక్కటి — కొన్ని ప్రతులు. 3. దిక్కక యుండగా - ఉ.ఊ.వ.స. 4. వచనంబు - స.

258 1. ట్లనియె బురంబున — కొన్ని ప్రతులు.

259 1. నుడువుల నుడుగుమన్ననేల యుడుగవనుచు — ఆ.డ. 2. నుడుగు పొగడ కన్న నుడుగవనుచు — ఇ.ఏ.జ.ట. 3. నుడుగడనుచు — ల. కొన్ని ప్రతులు.

260 వ. ఇవ్విధంబున [1]వ్రేటువడి యజాతశత్రుం డలుక గదురని హృదయంబుతోడం
బాంచాలిదెసం జూడ్కి [2]మలఁగ నూరకుండె నన్నారీరత్నంబును రయంబు
నంజేరి వ్రేటుగంటిం దొరఁగురుధిరంబుఁ దనయుత్తరీయంబున మెత్తన
యొత్తి యచ్చేరువనున్న కనకకలశంబుజలంబులం గరతలంబు దడిపికొని
తుడుచునప్పుడు మత్స్యమహీవల్లభుం డీశోణితంబుపై చీరంబట్టుటకుఁ
గతంబేమి యని తన్నడిగిన నతని కిట్లనియె.

261 తే. విమలవంశంబునను బుణ్య[1]వృత్తమునను
వఱలు నీతనిరక్తంబు వసుమతీశ
ధరణిపైనెన్ని బిందువుల్ దొరఁగె నన్ని
[2]వర్షములు గల్గు నిం[3]దనావర్షభయము.

262 వ. అని చెప్పి యుత్తమద్విజ [1]లోహితపాతం బెట్లునుం గీడుగావున నీకు
నొకహాని పుట్టుటకుఁజాలక యిబ్భంగిం జేసితినని వెండియుఁ గొండొక
కీలాలంబు [2]దొరఁగం దొరఁగం దుడుచుచుండె నంతనటు నుత్తరు నెదు
ర్కొనంబోయి.

263 క. మంగళ తూర్యరవములు సె
లంగఁగ మౌక్తిక విమిశ్రి [1]లలితాక్షతవృ
ష్టిం గురిసిరి విప్రులుఁ బు
ణ్యాంగనలును భద్ర వాక్చయంబుల తోడన్.

264 ఉ. అత్తఱిఁ గన్యకాజన సహస్రముఁ దానును జేరి వేడ్కమై
నుత్తర చందనార్ద్ర కుసుమోత్కరముఁ నవరత్న సంచయో
ద్దాత్త సువర్ణపుష్పములు దండడి చల్లెఁ గిరీటిమీఁద న
య్యుత్తరుపైఁ బ్రమోదకల నోత్కట సంభ్రమ సంభృతంబుగన్.

---

260 1. నేటు వడి – కొన్ని ప్రతులు. 2. నిగుడ, నిలిపి – అని పాఠములు.

261 1. వర్తనమున – వ. 2. వర్షములగు ననావృష్టివలని భయము–ట.స. 3. దనా
వృష్టి భయము – కొన్ని ప్రతులు.

262 1. శోణిత – కొన్ని ప్రతులు. 2. దొరలం – కొన్ని ప్రతులు.

263 1. లాజాక్షత – ల.స.

265 ఉ. తక్కటి వారలుం గని ముదం [1]బలరారఁగఁ గౌఁగిలించుచుఁ
మొగ్గికుచ్చు నాదటం దనదు మోమునయిం దనివోని చూడ్కులం
గ్రిక్కిలియించుచుం బొదివి గెల్పు నుతింపఁగ రాజపుత్రుఁ డ
య్యెక్కుడుమాట కోరువక యిట్లను నవ్హాజనంబు[2]తోఁ దగన్.

266 చ. కురుబలముఁ జయించుటయు గోవులఁ దెచ్చుటయుఁ బృహన్నలా
స్ఫురిత భుజాబలంబునన చూవె నిజంబిది నాక యేల యె
వ్వరికిని [1]గెల్వవచ్చునె ధ్రువంబుగ నిట్టి సహాయ సంపదం
[2]బొరయక యున్న మికెఱుఁగఁ [3]బోలునె నాబ్రదు కెట్టిభంగియో.

267 వ. అని సారథ్య ప్రశంసా ప్రకారంబుగా నక్కమారుం డత్యుపచార వచనం
బుల చందంబున సంక్రందన నందను [1]నుతించుచుం జనుదెంచి రాజమందిర
ద్వారంబుఁ [2]జేరునవసరంబునఁ [3]బ్రతిహారి ససంభ్రమగతిం జని భూవల్లభు
నకుం బ్రణమిల్లి భూమింజయప్రవేశంబు తెఱంగు విన్నవించిన [4]నారథిక
సారథులం జూచువేడ్క మనంబు వేగిరపెట్టెడు నయ్యురువుర నియ్యెడకుం
జయ్యనఁ దోడితెమ్మను విభుని పలుకులు విని ధర్మతనయుండు [5]పణిహారితో
నల్లన యిట్లనియె.

268 క. ఇన్నెత్తురు గనుఁగొనిన బృ
హన్నల గోపించు నన్ను నతిభక్తి మెయిఁ
మన్నించుఁ గాన రాజుం
దన్ను విచారింపకేమి [1]దప్పఁ[2]దలఁచునో.

---

265 1. బుననందఱఁ - ఇ. 2. తోడుతన్ — కొన్ని ప్రతులు.

266 1. గెల్వవచ్చునె ధ్రువంబుగనిట్టి — వీ.శ.ష.స; నెవ్విధిం గెలువ వచ్చునె — స ; నెవ్వరిం గెలువవచ్చున యిట్టి — వా. 2. బొరయగగన్న — పెక్కు ప్రతులు. 3. బోలదె - వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

267 1. వినుతించుచు - కొన్ని ప్రతులు. 2. నరు (గు) దెంచునవ — అ.ఊ.డ. 3. ఫణి హారి, పణిహారి — అని పాఠములు. 4. నతండు సారథి రథికులం జూచి వేడుక— ఆ.ఊ.డ. 5. ఫణిహారి — ల.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు.

268 1. దప్పు దలచునో - కొన్ని ప్రతులు. 2. బలుకునో — ఢ.

269 వ. ఇది లెస్సగా దుడుచునంతకుఁ దదీయప్రవేశం బించుకవడి వారింపుము పదంపడి [1]రానిత్తుగాని యంతకు నుత్తరుం డొక్కరుండ వచ్చునట్లుగాఁ జేయుము.

270 క. అనిచెప్పి హర్షసంభ్రిమ
మున నజ్జననాయకుండు మునుఁగుట నదియే
మని యడుగఁ దలంపమిఁ దన
కనువై కార్యము ఘటించి యతనిం బుచ్చెన్.

271 చ. అతఁడును [1]బార్థు నిల్పి వినయంబున నుత్తరుఁ దోడితెచ్చినం
బిత్ర చరణాంబుజంబులకుఁ బ్రీతిమెయిం బ్రణమిల్లె నాతఁ డా
పతియును [2]జిక్కఁ జేర్చె గరుపాఱెడు మేను[3]ను హర్ష బాష్ప సం
[4]ప్లుతమగు నాననంబునయి పుత్రునిఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్దు కౌఁగిటన్.

272 వ. ఇవ్విధంబున నాలింగితుండయి భూమింజయుండు పునఃపునః ప్రణామంబు సేసి కంకునిం గనుంగొని సగౌరవంబుగా నమస్కరించి మొగంబు [1]గంటి సూచి యిదియేమి యని యడిగి[2]న.

273 క. ఏ నీ [1]విజయము వొగడఁగఁ
దానప్పుడు వేడిఁబొగడె దానం గోపం
బూనిన సైరింపక నా
చే నడిచితి సారెఁగొని విశృంఖలవృత్తిన్.

---

269 1. రానిత్తువుగాని – ఆ.జ.ల.వ; రావింపుదుగాని – ఏ.ఓ.

271 1. బార్థునుంచి – జ. 2. జక్కఁజేర్చె – ల. కొన్ని ప్రతులు ; నక్కుఁజేర్చె – ఎ. 3. సెమర్ప – వ. 4. భృతమగు, వృతమగు–అని పాఠములు (యతి విచార్యము.)

272 1. గంటు – ఊ.ఓ. 2. న తండ్రి యిట్లనియె, న యప్పుడు విరాటుం డిట్లనియె– అని పాఠములు.

273 1. జయంబు – స. కొన్ని ప్రతులు.

274 క. అని [1]పతి పలికిన విని నె
మ్మనమున భయసంభ్రమములు మల్లడిగొన న
మ్మను జేంద్ర నందనుం డి
ట్లను నత్యాదరము మెఱయ నాతనితోడన్.

275 తే. తప్పుసేసితి [1]రిరిట్లు దగునె వీర
లేమిగతిఁ బల్కినను నదియెల్ల మనము
గై [2]కొనవలయుఁ గాకిట్లు గాదుకూడ
దని నిషేధించు టొప్పునె [3]మనుజనాథ.

276 వ. అని మఱియును.

277 క. సవినయముగఁ బ్రార్థింపుఁడు
పవిత్ర [1]చారిత్రులైన పరమ [2]ద్విజు లి
ట్లవమతులై కోపించిన
నవనీశుల కేలకల్గు నాయువు సిరియున్.

278 వ. అనిన విని యమ్మాటలు పాటిగాఁ బట్టి విరాటుండు భయభక్తి యుక్తం
బుగా వేఁడికొనినం బాండవాగ్రజుండు నగుచు నాకు నలుక యెక్కఁడిది
యితండును [1]గీడు తెరువువాఁడు గాఁ డిదియొక్క [2]కీడుప్రొద్దున నయ్యెం
గాని యని తాను రాజుదెసఁ బ్రసన్నుండగుట తెలియునట్లుగా నుత్తరు
తోడం బలికిన నమ్మహీవల్లభుండు సంతసిల్లి తదవసరంబునఁ బ్రవేశించి
కాంచిన యాబృహన్నల నాదరించి నిజనందను నాలోకించి యిట్లనియె.

---

274 1. యిట్లు నృపతి పలికిన – వ.స ; పలికిన విని తన – స.

275 1. రీరిట్లు – వ.వి.శ.ప.స ; రిట్టులు – వా.సూ. 2. కొనగవలయునుగాక – కొన్ని ప్రతులు. 3. యవనినాథ – ఉ.వ.

277 1. సుచరిత్రులైన – ల. 2. ప్రతులిట్ల – ప.

278 1. గినిసినవాడు – ఆ.ఊ.ఒ. 2. కీడు ప్రొద్దున – ఎ ; కీడు గుణంబున – వ.స ; కీడు కారణంబున – స ; ప్రొద్దు కీడున – వా. కొన్ని ప్రతులు.

—: విరాటు డుత్తరుని సమర ప్రకారం బడుగుట :—

సం. 4—64—12.

279 ఉ. ద్రోణుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడు ద్రోణసుతుండును గర్ణుఁడుం బళు
ద్రాణ పరాయణత్వమున దర్ప[1]సముజ్జ్వల భంగి నుల్ల స
ద్బాణ పరంపరల్ గురియఁ బార్థివుఁడుఁ వెనుదన్ని చూడ న
క్షీణ[2]జపంబునం [3]గవియుసేనకు [4]మార్కొన నగ్గలించితే.

280 ఉ. బాసట[1]లేదు [2]క్రొవ్వడర బంటుతనంబునఁ [3]దాఁకితేనియుం
బాసినచోట వాయుఁ బెఱపట్టుల వీరు లుదగ్రవృత్తిమై
మూసికొనంగ వత్తురొక మోహర [4]మమ్ముల [5]ప్రమ్గెనేని నా
సాసల నొక్కరుండ యను నాగ్రహవృత్తి బలంబుపైఁ బడుఁ.

281 ఆ. ఒకఁడు పరశురాము నోర్చిన వాఁడొక్క
రుండు ధనువునకు గురుండు దాన
హరువరమునఁ బుట్టి యక్షీణ బల విక్ర
మముల నొక్కఁడొప్పు మాఱు లేక.

282 ఉ. తక్కటి వారలుఁ సురల దైత్యులనైనను బోరఁగెల్చు వా
రక్కురు సేన మేటి మగ లా ధృతరాష్ట్రి తనూజు లాజి నొ
క్కొక్కఁడ ధాత్రి యంతయును నోర్వఁగఁజాలుదు రట్టివారి నీ
వెక్కటి దాఁకి నొవ్వకయు నెమ్మొయి గెల్చితి నాకుఁ జెప్పుమా.

283 ఉ. గోవులు నెట్టు [1]లాఁగితి వకుంఠిత విక్రముఁడైన రాజ రా
జేవిధి మాన భంగమున కెల్లను నోర్చి పలాయమానుఁడై
నీ విజయంబు సైఁచి [2]ఘన నిందకు నియ్యకొనంగఁజాలఁ బు
త్రా వెఱఁగయ్యెడుఁ రణ విధం బఖిలంబు [3]నెఱుంగఁ జెప్పుమా.

---

279 1. మెలర్పగ బేర్చివారు త—ఒ.డ.స. 2. బలంబులన్—ఏ.ట.వ.శర ; రయంబునన్—త. 3. గదియు—కొన్ని ప్రతులు; గినియు—ద. 4. మార్కొనియెట్లు నిల్చితే—ఊ.

280 1. లేరు—కొన్ని ప్రతులు. 2. క్రొవ్వలర—కొన్ని ప్రతులు. 3. డాసితేనియుం—ఏ; దాఁకితేనియుం—కొన్ని ప్రతులు. 4. మిమ్ముల—ల.స. కొన్ని ప్రతులు; మెమ్మొయి—వ. 5. ప్రమొగ్గనేని—ఎ.ఏ.వ.వి.

283 1. దెచ్చితి—త. 2. తన—ఉ వ. 3. నుమాకు జెప్పవే (జెప్పుమా)—స. కొన్ని ప్రతులు.

284 చ. అనవుడు నాతఁ [1]డిట్టనియె నక్కురుసేనల నేను గెల్వ గో
ధనమును నే మరల్ప మన దైవ బలంబునఁ జేసి దేవ సం
జనితుఁడు నాగ నర్హ్యమగు చందమువాఁడు మహాత్ముఁ డొక్కరుం
డని ననుఁ గాచెఁ గౌరవుల నందఱి [2]గెల్చి మరల్చె గోవులన్.

285 వ. అత్తెఱంగు వివరించి విన్నవించెద నవధరింపుము.

286 తే. ధూళి పెల్లుగ నెగయంగ నేల [1]గోడి
వడఁగఁ జనుమూఁకఁ [2]గని వడ వడ వడంకి
పాఱు తేరంగ నమ్మహాభాగుఁ డప్పు
డోడ కోడకుమని నన్నుఁ గూడ[3]వచ్చి.

287 వ. పట్టుకొని మగుడం గొనిపోయి రథంబుపైఁ బెట్టిన నే నతని యాజ్ఞకు [1]మిగులకుండితి.

288 ఉ. కౌరవసేన గోగణముఁ గైకొని పోవ నతండు ముట్టి యం
దారసి రాజుఁ గానక యుపాంతమునం దొలఁగించి వేగ నా
తేరట దోలి యడ్డపడి తీవ్ర శరంబుల నబ్బలంబు దు
ర్వార రయంబు మాన్చి పశువర్గము [1]నిద్దెస [2]వెల్చె నార్చుచున్.

289 ఆ. చెదరకుండఁ బసులఁ బొదివి యించుకమేర
యిచ టరుగుదెంచి యెలమి [1]మగిడి
కడచి పోవుచున్న కౌరవ పతి [2]ముట్ట
నడరినంత సేన లతనిఁ గూడె.

---

284 1. డిట్టులను – కొన్ని ప్రతులు. 2. గెల్చె – కొన్ని ప్రతులు.

286 1. గోడువడగ – ప.శ. 2. గనియేను వడ వడంక – వ. 3. ముట్టి – చ.ట.

287 1. మీరకుండితి – ఐ.

288 1. నీ దెసకై మరల్చుచున్ – ట. 2. దెచ్చె – ల.వి.శ ; దెల్చె – ఏ.

289 1. మగుడి, మరలి – అని పాఠములు. 2. ముట్ట నరుగునంత – అ.ఊ.ఓ.ట.వ.

290 మ. కురురాజుఁ సబలంబుగాఁ [1]గవిసినఁ ఘోరాహవం బయ్యె నం
దరదంబుల్ నుఱుమయ్యె నశ్వములు నుగ్గయ్యెం గరివ్రాతముల్
ధర దంతంబుల యూఁతగా నొఱగె నుద్యద్బాహు దృప్య ద్భటో
త్కరముల్ తిట్టినయట్లు గూలెఁ గలయం దద్బాణ పాతంబులన్.

291 క. శత్రుంతపాదు లగు నృప, పుత్రులుఁ బేరుగల యోధపుంగవులును ద
చ్చిత్ర శరనిహతి సంగర, [1]ధాత్రిఁ బడిరి వారి నెన్నఁ దడవై యుండున్.

292 తే. మొనలు [1]దెరలినఁ గర్ణుండు [2]మించి తాఁక
నమ్మహా వీరుఁ డాతని [3]తమ్ముఁ జంపి
హరుల నొప్పించి సూతు నోనాడ నేసి
యంగముల బాణములు సించి యతనిఁ బఱపె.

293 క. గురుఁడు దలపడిన నతఁ డ
చ్చెరువుగ దివ్యాస్త్ర వితతిఁ జిక్కువఱిచి త
ద్వర సుతుఁడు గృపుఁడుఁ దాఁకినఁ
దెరలిచి భీష్మునకుఁ గవిసె దృఢరభసమునన్.

294 మ. అతనిం దీవ్ర శరంబులం బొదివి నానాస్త్రంబు లేసెఁ నదీ
సుతుఁడుం దత్సమయంబునం గినియ నా శూరుండు చాపంబు ద్రుం
చి తదీయాంగము నొంచినఁ వివశుఁడై చేడ్పడ్డచో సూతుఁ డు
ద్గత భీతిం దొలఁగంగఁ దోలె రథముం దత్ప్రాణ రక్షార్థియై.

295 క. తమ తమ బలములతో ని,ట్లమిత భుజావీర్యులైన యా రథికవరుల్
గ్రమమునఁ దలపడి [1]యోడిన, సమర విహారమునఁ దనివి సనక యతండున్.

---

290 1. బొదివినన్ – ఐ.ల.

291 1. ధాత్రిం బడి రెన్నచూడ దడవై యుండున్ – స.

292 1. విరిగిన – వ. 2. మొనసితాక – వ. 3. యనుజుజంపి – అ.ఊ.ఏ.వీ.ష.స.

295 1. యొడిగిన – వ.

296 మ. ధరణీ నాథుఁడు దానుఁ [1]దమ్ములును దుర్దాంతోద్ధతిం గూడి మో
హర మత్యార్జిత భంగి [2]నేర్చికొని యుద్య ద్విక్రమం బొప్ప బం
ధుర సంరంభత నున్నఁ జూచి [3]బలవద్దో స్తంభలీలా భయం
కర రేఖా వలమాన చాపుఁ డయి వీఁకం దాఁకె నా సేనతోన్.

297 క. కౌరవపతి యనుజన్మ్ముల, దూరమునఁ విశిఖ [1]నిహతిఁ దొలఁగ జడియుచుం
జేరి వికర్ణుని కరి నొక, నారసమునఁ గూల్చి కదిసి నరపతి [2]నేసెన్.

298 తే. రాజు [1]నొచ్చిన విటిగిరి రథికవరులు
విభుఁడుదోడన [2]తిరిగె నవ్వీరుఁ డపుడు
[3]దోలి యాచిక్కుమూఁకలతోడఁ గూడ
నతని దవ్వుల నడవికి నడిచి మగిడె.

299 వ. ఇది యమ్మహాపురుషు చేసిన [1]విధం బనిన విని యచ్చెరువంది విరాటుండు.

300 ఆ. అతఁడెవ్వఁడొక్కొ యమ్మహాత్ముని గనుం
గొనఁగఁ గోఁగిలింప వినయమొప్ప
నర్ఘ్యపాద్యవిధుల నర్చింప భక్తిసం
యుక్తి నెపుడుఁ గొలిచి యుండవలయు.

301 క. ఎచ్చోటనున్నవాఁ డతఁ,డిచ్చోటికి నేలరాఁడొ యిప్పు డనుడుఁ దా
నచ్చట [1]నంతర్హితుఁడై, యిచ్చఁజనియెఁ దోఁచు నేటియెల్లిటిలోనన్.

---

296 1. సేనయును – ఏ. వ. 2. గూర్చికొని – త. 3. ప్రచలద్దోస్తంభ — ద.వి.

297 1. పంక్తి – ఆ.ఊ.డ.త.స ; తతుల – వ.స. 2. నొంచెన్ – ద. వి.శ. శర. ష. కొన్నిప్రతులు.

298 1. నొంచిన – వ. 2. నరిగె – శ.ష.స. 3. ఆకగొనక యరుగు పెనుమూక తోడ, నతనిదవ్వుల నడవికి ననిచె మగుడ – ల ; తోడివిడిచిక్కు – వి ; తోలబడి చిక్కు - శ.ష.స.

299 1. పొరుపంబనిన – ఎ.ద.శ.ష.

301 1. నెతిరోహితుడై – ఐ.

302 ఉ. దేవ[1]కుమార కుండయగుఁ దేజముచందను సూడనాతఁడీ
గోవులఁ గ్రమ్మలీంచుటకుఁ గూడిన యంతియకాదు నాకు సం
భావన సేయువత్సలతభంగులఁ దా మనవంశమంతయుం
గావనుఁబ్రోవనుం దలఁపుగల్గుట దెల్లముసేసె నెంతయున్.

303 వ. అనిచెప్పి యుత్తరుండతనిం బ్రమోదాయత్త చిత్తుండై నట్టి సమయంబునఁ
గౌంతేయాగ్రజుండు ముఖ[1]ప్రాంతంబుపై చీరచెఱంగునం బొదివికొని
ధనంజయునిఁ జక్కం[2]జూడకయుండె విరాటుండు గిరీటిపరాక్రమంబు
గ్రమంబున నిట్లు దనతనయునివలన వినియునుం దెలియక యెప్పటి
నపుంసకత్వబుద్ధితోడన సంభావించి పోవంబనిచిన బృహన్నలయును
జతురంబుగాఁ బలికి [3]తిదియ తెలుపు తెఱంగు ధర్మనందనునకు నింతకు
మిక్కిలి యెఱింగింపకుండునది యని వైరాటితో నల్లన చెప్పుచుం జనియె
నజ్జన నాయకుండును గంకునిం [4]బొమ్మని యుచితపరివార పరివృతుండయి
భూమింజయు [5]నంతిపురంబునకుం [6]దోడ్తొని యరిగి సుదేష్ణాసందర్శన
[7]సమాచరణంబు నడపి యతండడుగఁ ద్రిగర్తపతి నోర్చిన [8]తెఱంగెఱింగించె
నట్ల నరుండు నాట్యశాలకుంబోయి.

—: అర్జునుఁడుత్తరకు బొమ్మపొత్తికలుగాఁ గురువీరుల శిరోంబరంబు లిచ్చుట :—

394 తే. చెలులుదానును నుత్తర యెలమిఁదన్నుఁ
గాంచుటయుఁ బ్రీతి యెసలార గారవించి
బొమ్మపొత్తిక లడిగితి కొమ్మ యిందఁ
మనుచు నిచ్చోదాఁ దెచ్చిన యంబరములు.

---

302 1. కుమారుడాతడగు — ల.స.

303 1. వర్ణంబుపై — చ. 2. జూడనొల్లకయుండె — ల. 3. తిట్టిద, తదియేతెరంగు— అని పాఠములు; తింకిట వృత్తాంతంబు తెరంగు — ఎ.ద. 4. బోవంబనిచి — ఇ.ఓ.ట.ల. 5. నంతఃపురంబునకు — పెక్కు ప్రతులు. 6. దోకొనుచు నరిగి — వ. 7. సమాచారంబు — వి.శ.ష. కొన్నిప్రతులు. 8. భంగి యెరింగించె — పెక్కు ప్రతులు.

వ. ఇవ్విధంబునఁ గృతకృత్యుండయి యథా[1]పూర్వంబుగా మజ్జన భోజనంబులు [2]సలిపి ధర్మతనయు నివాసంబునం దేకాంతస్థలంబునఁ దా రేవురును ద్రౌపది యునుఁ గూడఁబడునట్టి తెఱంగు సంఘటించి సమాగమ సముచిత ప్రకారంబు నడపి గోగణనివర్తనంబును రణప్రవర్తనంబును ననోన్యవిదితం బైన యనంతరంబ యగ్రజు నుద్దేశించి [3]బీభత్సుండు భీమసేనున కిట్లనియె.

306 క. మొగ మొప్పదు [1]నా దెస నీ, జగతీ నాథునకు నే విచారించియునుం
దగ దీనికిఁ గారణ మిది, యగునని యేర్పఱుపనేరనయ్యెద నెట్లున్.

307 వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం డతని కిట్లనియె.

308 క. ఒండేమియులేదు విరా,టుం డాత్మ తనూజుఁ బొగడుడును దుర్దమ దో
ర్దండత గల్గు బృహన్నల, యుండఁ గొఱంతయేమి పగఱ నోర్చుట కంటిన్.

309 ఆ. అనిన బేడిఁ [1]బొగడెదని యవివేకివై, కోప మడర సారెగొని యతండు
వ్రేసె నెత్తు రపుడు వెడలఁబోయినఁ జీరఁ, గప్పికొంటి నీవు గానకుండ.

310 క. అని చెప్పి గంటి సూపిన, ననిల తనూభవుఁడు గనలి యా దుష్టాత్ముం
దనయాది బంధుయుతముగ, ననిచెద జముప్రోలి కనియె నంగము [1]వొంగన్.

311 వ. [1]కిరీటియుం గోపించి.

312 క. తన కొలఁది యెఱుంగని యి,మ్మను జాధము నిపుడ పట్టి మర్దింపక త
క్కినఁగాదు వీని రాజ్యము, నిను నంతయుఁ [1]జేరుగాకనియె ధర్మజుతోన్.

---

305 1. పూర్వకంబుగా — అ.ల.ష. 2. నడపి — అ. 3. విచ్చుండు — కొన్ని ప్రతులు.

306 1. నాయెడ — పెక్కుప్రతులు.

309 1. బొగడితని — ఉ.ఊ.ఐ.స.

310 1. బొదలన్ — అ.

311 1. అనినం గిరీటి — వ.

312 1. జేర్తుననియె నిష్ఠుర భంగిన్ — ఒ.

313 చ. అనవుడు నాతఁ డిట్టులను నక్కట యింతకు ముందరేమియుఁ
మనల నెఱుంగఁ డవ్విభుని మాటునఁ బూనిక దీర్చికొంటి మా
తని కొక యెగ్గు [1]సేఁత యుచితంబె యెఱింగెడు నట్లుగాఁగఁ బో
యినఁ గనియుఁ [2]దురుద్ధతి వహించినఁ జూతముగాక పిమ్మటన్.

314 వ. అని పలికి వారల [1]కుందుమాన్పి యిది యట్లకాక యొండు దగునే
యనుచుఁ దక్కినవారిదెసయుం గనుంగొనిన నెల్లవారు నుపశమించిరి
తదనంతరంబ తమ్ము నెఱింగించు తెఱంగు దలపోసి [2]వారంపఱు విరాటు
కొలువుకూటంబునకుం బోయి బయలు మెఱసి యుండువారుగా నిశ్చ
యించి యా రాత్రి గడపి వేగుటయుం గృతస్నానులయి పాండు సూనులు
సమయ విహితాచారంబులు నడపి యుచిత ప్రకారంబున.

315 క. తెలుపులగు చీరలును బూఁ, తలఁ బువ్వుల నొప్పి రాజ తనయానుగుణో
జ్జ్వల మాననీయ వేషము, లలవడఁ గూడుకొని నగరి కరిగిరి ప్రీతిన్.

316 క. చని ధర్మసుతుఁడు సింహో,సనమున భీమాదు లాత్మ సముచిత రుచిరా
సనముల సభాస్థలిం[1]గయి, కొని పంచాగ్నులును బోలెఁ గూర్చున్నంతన్.

317 తే. వేడ్కఁదొడి పూసి కట్టి యవ్వీరటుఁ డుత్త
రుండు దోఁ జనుదేరఁ గొల్వుండు బుద్ధి
నచటి కేతెంచి కని విస్మయంబునొంది
యెల్లిదంబుగఁ దలఁచుచు నిట్టు లనియె.

318 క. ఇదియేమి కంక నీవు,న్మద వృత్తిని శంకదక్క [1]మా గద్దియపైఁ
బదిలంబుగఁ గూర్చుండితి, వదియునుగా కిపుడు [2]డిగ వహంకారమునన్.

---

313 1. కీడు – స. 2. మహోద్ధతి – స.

314 1. కుందు – పెక్కుప్రతులు ; కందు – వా. 2. తారందరు – పెక్కు ప్రతులు.

316 1. జేకొని – అ.

318 1. నాగద్దియ – పెక్కుప్రతులు ; మాగద్దియ – స. 2. దిగ – కొన్ని ప్రతులు.

319 వ. అనిన విని మందహాసంబు నేసి సంక్రందన నందనుం డతని కిట్లనియె.

320 సీ. నడదివియలునేసె నగరికి మాణిక్య మకుటముల్ పూనిన మనుజ పతులఁ
దగు నాజ్ఞ [1]సూయాణముగ నొనరించె [2]మంచిగ నేల నాలుగు చెఱఁగులకును
బ్రీతార్థిజనుల సచేతన త్యాగ ధ్వజములుగా నన్ని దేశములఁ [3]బఱపె
దిక్కు లన్నింటను దెలుపారు పూఁత గావించె నుజ్జ్వల యశోవిభ్రమంబు

తే. రాజసూయాధ్వర ప్రవర్తకుఁడు నిత్య
సత్యభాషా మహావ్రతశాలి పాండు
[4]రాజ [5]దుగ్ధ పయోనిధిరాజు ధర్మ
[6]రాజు సుమ్మి మత్స్యావనీరమణ యితఁడు.

321 ఉ. ఈతఁ డజాత శత్రుఁడు మహిం దగ దిగ్విజయంబు సేసె [1]వి
ద్యాతిశయార్థి వాసవు మహాసనమైనను నెక్క నర్హుఁడు
ద్యోతితమూర్తి కౌరవ కులోద్వహుఁ డార్య నికాయ [2]సంతత
ఖ్యాత చరిత్రుఁ డీ చిఱుత గద్దియకుం దగఁడే నరేశ్వరా.

—: అర్జునుఁడు విరాటునకుఁ దమ్మెఱింగించుట :—

సం. 4–65–1.

322 వ. అనిన విని యతండు విస్మయ సంశయంబులు మనంబునం బెనంగొన నితండు ధర్మ తనయుండయేని భీమార్జున నకుల సహదేవులుం బాంచాలియు వేరి యని యడిగినఁ గవ్వడి యిట్లనియె.

323 చ. వలలుఁ డనంగ నీ [1]నగర వంటలవాఁడయి నిల్చి వేడ్కకుం
బులిఁ గరిఁ గేసరిం దొడరి పోరఁగఁ బంచినఁ బోరు జెట్టి మ
ల్లుల విఱుచుం గడంగి ప్రబలుం డనఁగాఁ జరియించు చుండు వి
చ్చలవిడి భీముఁ డీతఁ డవిషహ్య పరాక్రమ దుర్దముం డనిన్.

---

320 1. చెల్లించె ధర్మైకనిరతి మచ్చిగ – స. 2. మచ్చిగ – అ. స. 3. నిలిపె, బనిచె – అని పాఠములు. 4. వంశ జలనిధి పూర్ణ జైవాతృకుండు – స. 5. వంశ పయో నిధి – ఊ.స. 6. రాజవరుడు మత్స్య – స.

321 1. విద్యాతిశయర్థి – స. 2. సమ్మత – వి.స ; సూన్మత – ఓ.

323 1. నగరివంటల – ఓ.టి.త.

324 తే. బకమహాసురు నిర్జించి బ్రాహ్మణులకుఁ
బ్రీతిఁ గావించెఁ గిమ్మీరు వేరడంచి
వనము నిష్కంటకము సేసె ఘసు హిడింబుఁ
గూల్చి యాతని చెలియలిఁ గొనియె నితఁడు.

325 క. నీమెచ్చు వారువంబులఁ
దామచ్చిగ నరయు నిత్య తాత్పర్యమునఁ
దామగ్రంథి యనఁగ నొక
నామము ధరియించె నితఁడు నకులుం డధిపా.

326 క. శత్రున్నృప కాలకూటము
మిత్రామృతవృష్టి బుధ సమీహిత [1]సిద్ధి
క్షేత్రము సజ్జన సంస్తుతి
పాత్రమితఁడు మాద్రితొలుతపట్టి నరేంద్రా.

327 క. నీపాలికివచ్చి నిఖిల
గోపాలక ముఖ్యవృత్తిఁ గొలువువడసి తం
త్రీపాలుఁడనఁగ మత్స్య
క్ష్మాపాలక మెలఁగు వీఁడె సహదేవుండున్.

328 క. సుకుమార మానసుఁడు గొం
తికిఁ [1]బ్రాణము ప్రాణమితఁడు తేజోగణ్యం
[2]డకుటిలుఁడు రాజనీతి
ప్రకార సంవేది వంశపావనుఁ[3]డు నృపా.

329 వ. అని యిట్లు ధర్మజ భీమ నకుల సహదేవులం గ్రమంబునం జూపి చెప్పి మఱియు నిట్లనియె.

---

326 1. బుద్ధి – సం. కొన్నిప్రతులు.

328 1. బ్రాణంబితడు మిగుల ; ప్రాణము తలపనితడు – స. 2. డకుటిలమతి నృపనీతి ప్రకార – స. 3. డధిపా - కొన్నిప్రతులు.

330 క. వినుసైరంధ్రీ వేషం
బున మాలిని యనఁగఁ బరగి పూతచరిత్రం
బునఁ గేకయ భూవర నం
దనకడ మెలఁగు [1]సతి ద్రుపదతనయ మహీశా.

331 క. ఆచపలాక్షికిఁ గా మన
కీచకులందఱును రాత్రి గీటడఁచె రహా
స్యోచిత విధమున గంధ
ర్వాచరణము పేర భీముఁ డతిభీమముగాన్.

—: విరాటునకు భీముఁడర్జును నెఱింగించుట :—

సం. 4—66—1.

332 వ. అనియె నప్పుడు వృకోదరుండు.

333 సీ. షండరూపమునఁ బ్రచ్ఛన్నుఁడై వచ్చి
కన్నియలకు నెల్లను నృత్తగీత
వాద్యనైపుణ మనవద్య శిక్షావిధి
నలవరించుచు బృహన్నల యనంగఁ
బరగునీఁతడు భీతత్సుండు సుమ్మని
చూపి యమ్మత్స్యరాజునకుఁ జెప్పి
వెండియుఁ బలుకు నా ఖండలు నోడించి
ఖాండవ మేర్చె నాతండు దన్ను

తే. గారవించిన నెక్కటి కాలకేయ
వర్గములఁ బరిమార్చె నివాతకవచ
సంఘముల నోర్చె గంధర్వ సమితి గెలిచి
[1]ధార్త రాష్ట్రగ్రహుని చెఱఁ [2]దలఁగెనితఁడు.

---

330 1. నదిద్రుపద — అ.ద.

331 1. కీచకతతిబట్టిరాత్రి — స.

333 1. ధారరాష్ట్రుని విడిపించెదగనితండు — ట.స. 2. యార్తియుడిపి — ఆ.డ.

334 వ. అనినవిని యద్భుత రసా[1]క్రాంతం బగునంతరంగంబున గలుగు [2]సందేహా
వేశంబు వినయసంభ్రమంబుల నిగుడ నీకునికిం జేసి చిక్కువడి యున్న నిజ
జనకునకు నర్జునుం జూపి యుత్తరుం డిట్లనియె.

335 తే. ఈత[1]డింతకు మీకుఁ దన్నెఱుఁగఁజెప్ప
వలవదని నియమించినఁ దెలియఁ బలుక
నలికి యొకదేవ సన్నిభుం డంటిఁగాని
నిన్న నంతయుఁ దాఁగదా నిర్వహించె.

336 చ. ఒకరుఁడ తాను భీతి వెగ డొందెడు రెండవ [1]యేను నెట్టకే
లకు [2]ననుఁ దేర్చునప్పుడు బలంబులతోఁ గురురాజు సూడ దా
నికి మది శంక[3]లేమి మహనీయ పరాక్రముఁడై న యీకిరీ
టికిఁ [4]జనుఁగాక యివ్విధము డెప్పర మన్యుల కోర్వవచ్చునే.

[illegible] చ. తము నెటిఁగించి [1]యల్ల నుచితప్రియ భాషల నన్ను సూతకృ
[illegible] జొన్పనేను బ్రమదంబున [2]నప్పటి కియ్యకొంటి లో
[illegible] లట్లయని కయ్యము తీవ్రితకుం దగంగ ర
[illegible] జేత భరమై తుదిఁ [3]బల్మఱు నోహటించితిఁ.

[illegible] గౌరవ
[illegible] [1]జవమున వెనుకం
[illegible]
[illegible] ను ననియె నతనితోన్.

---

2. సందేహాలేశంబు — ఊ.వ.వి.శ.ష ; సందే

[illegible] ా.సూ. కొన్ని ప్రతులు.
[illegible] క — కొన్ని ప్రతులు.

339 ఆ. అనిన [1]నతఁడు వెఱపు నత్యాదరంబును
సంతసంబు మానసమున బెరయ
నవయవముల సంభ్రమావేశ మేర్పడ
గారవమున విజయుఁ గొఁగిలించె.

340 క. వినయంబు మిగులఁ గుంతీ
తనయాగ్రజు పాదపీఠతలమున ఫాలం
[1]బును బొందఁజాఁగి ప్రేమొక్కియ
తని కాఁగిలి వడసె సమ్మదము దళుకొత్తన్.

341 ఆ. ప్రీతి [1]నలుమడింప భీమునిఁ గవల నా
లింగనంబు సేసి యంగకములఁ
బులక లెగయఁ గేలు దలమోడ్చి ధర్మజు
నాననమున [2]దృష్టి యడర నిలిపె.

342 ఉ. అత్తటి లేచివచ్చి తనయన్నలఁ దమ్ములఁ గానిపించె
య్యుత్తరు నర్జునుండు దగవొందఁగ నప్పుడు పిల
తోన్యత్తముఁ డార్యమిత్ర సచివోత్కర సోదర
దాత్త భటాదియోగ్యుల ముదంబునఁ బాండ

343 వ. ఇట్లు సమస్త జనసమేతంబుగా ధర్మతనయు
సముచిత రుచిరాసనంబున నుండి వి
యంతయు సుదేష్ణ కెఱింగింపం బనిచి
వించునట్లు [2]గావించె నట్టియెడ ధనం

---

339 1. విరటుడప్పుడత్యా – ఏ.వ

340 1. బనువొంద – ఏ

346 ఉ. ఏనన వేఱ యొక్కఁడనె యిట్లనఁగ [illegible]
గానన దేశవాసముల కాటియకోర్చి యడింగి యుండి [illegible]
పూనిక దీర్చి మీ రెలమిఁ బొందుట యెల్లను బుణ్యదేవతా
నూన దయా సమృద్ధి నను నొందుటగాదె సురేంద్ర నందనా.

347 వ. అని పలికి ధర్మనందనుఁ జూచి.

348 చ. ధరణియుఁ బట్టణంబు హయదంతి రథంబులు గోవులుఁ భటో
త్కరము నమాత్యవర్గమును[1]గాఁ గల రాజ్య మితండ యేలు ని
[2]ర్భరమున నేనుఁ బుత్రులును బంధులుఁ దమ్ములుఁ గొల్చియుండెదం
గరిపురి కెత్తునట్టి పని గల్గిన నోపిన యంత [3]సేసెదన్.

349 చ. అన విని యుత్తరుండు తగ నజ్జనపాలకుతోడ నిట్లను
న్మన కొక రాజ్యముం గలదె నన్నను నిన్నును నిన్న మొన్న వీ
రనితర సాధ్య శత్రు విజయంబునఁ గాచిన యప్డు గల్గఁ జే
సిన యది దక్క దాని మఱి సెప్పఁగ నేటికి నింత వింతఁగన్.

350 వ. అది [1]సిద్ధం బట్ల చెల్లుంగాక యించుక విశేషంబు గల[2]దు వినుము.

351 చ. సవినయవృత్తిఁ [1]గొల్వ [2]మిట చన్నదినంబుల వీరు నీయెడ
గవిసిన నిప్పు లట్ల యధికం బగుతేజము [3]దోఁపకున్క న

---

344 1. వాసచిత్త – వ.వీ.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు; వాప్తచిత్త – వా. 2 నిర్భరులమై – కొన్ని ప్రతులు.

348 1. గ్రాలగ – ఓ. 2. ర్భరతను – కొన్ని ప్రతులు. 3. దీర్చెదన్ – ల.

350 1. సిద్ధంబయియున్నయది యదియుం జెప్పనేల యింకొక్క – డ. 2. దవధరింపుము – అ.

351 1. గొల్వుమిట – వీ.ష; గొల్వనిట – శ. 2. మిటఁజన్న – ఆ.వీ.ష.సం; మిటసన్న – ఓ.శ. 3. డాచియున్క – వ.వీ.శ.ష.

[illegible]ను వే తో డ్తేరఁ బనుపు [illegible]

మత్స్య మహీవల్లభుండు మనం బలర మంత్రుల మొగంబు
కుమారిక నలంకరించుకొని [1]తెండని నియోగించిన వారును ప్రియం
బునం జని తత్కార్య శ్రవణ సంప్రీతయగు సుదేష్ణ యనుమతంబున.

355 క. పదనికిరాఁ బులు గడిగిన, మదనాస్త్రము రేఖ గలిగి మానినిమెయి [1]సె
న్నొదవఁ గయిసేసిరప్పుడు, ముదితాజనములు ప్రమోద[2]మున లలితముగన్.

—: విరాటుని మంత్రు లుత్తరను పాండవుల యొద్దకుఁ దోడ్తెచ్చుట :—

సం. 4—66—27.

356 వ. ఇట్లు [1]శృంగారంబు సేసిన యమ్మద్దియకు ముక్తాఫల [2]ప్రాలంబ మాలికల తోడి గొడుగు వట్టించి యత్యాదరంబున నయ్యమాత్యులు దోడ్తేర ధారా ధర నికర మనోహరయగు పర్జన్య [3]లక్ష్మియుంబోలె వచ్చుచున్నం గని విరాటుం డెదురువోయి పురోహితులును బంధు జనంబులు సచివులునుం దానునుం బొదివికొని పాండవాగ్రజు నగ్ర భాగంబునకుం దెచ్చి యచ్చెలువ నిలిపి సపరి[4]వారంబుగా దండ ప్రణామంబు సేసి చేతులు మొగిడ్చి యిట్లనియె.

---

353 1. లెక్క సేయవు — వ. 2. కానుక — పెక్కు ప్రతులు. 3. యును దోడ్తే రంగబనుపు — ఉ.ఊ.ఐ.శ.ప.

354 1. రండని — పెక్కు ప్రతులు.

355 1. సొంపొదవ — వ. 2. ములుదై వారన్ — వ.

356 1. శృంగారించిన — వ. 2. ప్రలంబమాలికల — ఊ.చ.వ. 3. లతికయుం బోలె — వ. 4. జనంబుగా — కొన్ని ప్రతులు.

357 క. [1]ఎఱుఁగమి [2]చీఁకటి నీ పె, ద్దఱికంబు [3]దలంప నేమి తప్పు గలిగినఁ
మఱచి దయఁజూడు [4]మిట్లం,దఱు నీకుం బనులు సేయఁ దగుదురు వీరల్.

358 వ. అని [1]నిజానుజ తనూజులం జూపి మఱియును.

359 క. ఇమ్మొద్దియ నర్జునునకు, నిమ్మొపని బంధు జనుల కిందఱకుఁ గడుఁ
[1]సమ్మత మెల్ల ప్రజకు నే, నిమ్మెయి [2]మిముఁ జేరి బ్రతుకు టిష్టం బధిపా.

360 క. అని పలికిన విని కుంతీ, తనయాగ్రజుఁ డింద్ర సుతువదన మాలోకిం
చిన నాతఁ డిట్టులను న,మ్మనుజేంద్రుఁడు వినుచునుండ మత్స్యాధిపుతోన్.

361 క. ఈ కన్నియఁ [1]గోడలిఁగాఁ, గైకొని యెదఁగాని యిది దగ దు[2]చితవృత్తిఁ
నా కడన[3]యబల మెలఁగుట, లోకము [4]శంకించు ననుఁ లోలాత్మునిఁగన్.

362 వ. అదియునుంగాక [1]నృత్త గీతాదులయెడ నికోఁమలికి గురుండనైన నాకు
నివ్విధంబు ధర్మంబుగాదు కావున.

363 మ. హరి మేనల్లుఁడు బాహు వీర్య పటు శౌర్యస్ఫూర్తి త్రైలోక్య సుం
దరుఁ డాచార పవిత్రుఁ డంచిత కళాదక్షుం డుదారుండు కా
తర సంరక్షకుఁ డార్య సమ్మతుఁడు విద్యా వైభవోల్లాసి య
త్యురుతేజుండు వరించుఁ[1]గాక యభిమన్యుం డీసరోజాననన్.

364 వ. అనిన విని మత్స్య మహీకాంతుం డత్యంత సంతుష్టాంతరంగుఁడై.

---

357 1. ఎఱుగమినింకిటనీ పెద్దఱికంబు దలంచి యేమితప్పు గలిగినన్, మఱచి దయ జూడు మిట్లందఱమును నీ పనుపు సేయదగుదుము తలపన్ – వ.స; ఎరు (ఱు) గమియను చీకటిఁ బెద్దరి (ఱి) కంబు దలంచియేమి – డ.ద.ప.మ. 2. నిజేసి నీ పెద్ద – చ.వి.శ; నింకిట నీ పెద్ద – వ.ష.స; జేసిన నా పెద్ద – ఆ.ఙ. 3. దలంచి – వ.స. కొన్ని ప్రతులు. 4. మీ యందరు నీకుం – న.

358 1. తనూజం జూపి – శ; నిజతనూజం జూపి – ల.స.

359 1. సమ్మద – కొన్ని ప్రతులు. 2. మిముఁజేరి – పెక్కు ప్రతులు; నినుఁజేరి–వా.

361 1. కోడలుగా – చ.వ. 2. శిష్యగతిన్ – ఏ.ఐ.స; గురు వృత్తిన్ – ఒ.
3. బాల – ల.వ. 4. నిందించు – ద.

362 1. నృత్యగీతాదు – వ.

363 1. గాని – ఓ.

365 తే. [1]అర్జునుని వియ్య మనియెడునంత[2]కంఱె
[3]గడవఁబెంపు నాకెయ్యది కార్యనిశ్చ
యంబు ధర్మతనూభవుం డానతిచ్చు
వాఁడు మనమెల్లఁగావించువార మదియు.

366 ఆ. [1]అనుఁడు నతని కిట్టులనుఁ బాండవాగ్రజుం
డింద్రతనయుఁ డుచిత మెటోఁగిపలికె
నిట్ల సేయువార మిప్పుడు సుట్టాల
కెల్లఁజెప్పి పుచ్చుఁ డీశుభంబు.

367 వ. అని నిశ్చయించి పలికిన విరాటుండును గౌరవాన్వయ సంబంధంబున మాత్స్య వంశంబు పావనంబయ్యెనని పలుకుచు ధర్మజ భీమార్జున నకుల సహదేవులకుఁ గ్రమంబున నుత్తరఁ బ్రణామంబు సేయించిన వారు దీవించి యంతఃపురగమనంబునకు ననుజ్ఞ సేయ నచ్చెలువ నెచ్చెలులుం దానును దత్సమయ సముచిత పరివారవృతయై యరిగిన యనంతరంబ మౌహూర్తికుల రావించి లగ్న [1]నిరూపణంబు[2]సేసి యాదవ పాంచాలాది బంధుజనంబుల నెల్లఁ బెండ్లికిం బిలువ రెండు దెఱంగుల వారును గాలరులం బనిచి రజాత శత్రుండును విరటు గారవించి తారతనిపాల నజ్ఞాతవాసంబు సుఖవృత్తి [3]నడపికొనుట వాక్రుచ్చి పలికి యతని గుణంబులు గొనియాడి నీవు మాకు వాసుదేవునట్లకాక సామాన్యబంధుండవే యని సంభావించి వినయ[4]నిభృతుం డగు నతనిం దిగిచి పునఃపునరాలింగనంబు సేసిన నతండును ససంభ్రమ పరిజన సముపనీయమానంబులగు నానావిధోపకరణంబులం గొంతేయులకు వివిధోపచారంబు లాచరించి మహోర్ధ్వమజ్జన భోజనంబులు నడపె నంత నక్కడ దుర్యోధనుండు నిజపురంబునకుం జనిచని నడుమ విడిసినయెడం గర్ణశకుని దుశ్శాసనుల దుర్మంత్రంబుబట్టి గాంగేయుని వచనంబు ల ప్రమాణంబులుసేసి ధర్మతనయుం డసత్యంబున కియ్యకొనమి యెటింగి

---

365 1. అర్జునుడు వియ్య మయ్యెడు నంతకంఱె కలదె మిక్కిలి నాకది కార్యనిశ్చ—ప. 2. వట్టు - ఇ. 3. కడమ నాకు బెంపెయ్యది - వ ; కడమ పెంపు — అ.

366 1. అనిన — కొన్ని ప్రతులు.

367 1. నిశ్చయంబు - అ. 2. చేయించి — కొన్ని ప్రతులు. 3. నడపుట — కొన్ని ప్రతులు. 4. నిభృతుండగు — ల.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు ; సంభృతుడు — వా.

యాతని పాలికి దూతం బు త్తెంచిన వాఁడు నేతెంచి యజాతశత్రుం గాంచి యిట్లనియె.

368 తే. [1]వాలి యజ్ఞాతవాస సంవత్సరంబు
[2]నిండకుండంగమున్న పార్థుండు బయలు
మెఱసి సమయంబు దప్పి నీవెఱిఁగి దీని
కేది తగునది సేయుము మేదినీశ.

369 వ. అని పునర్వనవాస [1]కరణంబు దోఁప [2]నాడిన నవ్వి యధిష్ఠిత సత్యవ్రతుం డయిన యుధిష్ఠిరుం డతని కిట్లనియె.

370 క. నిండె సమయాబ్దములు నిం
కొండనలే దిపుడచని సుయోధనుతో భీ
ష్మ్రుండును గురుఁడును వినఁగా
[1]నిండె ననుము నిండె నిండె నిక్కంబునకున్.

371 చ. అని తగఁ[1]జెప్పి పుచ్చఁ జని యాతఁడు తప్పక చెప్పె నంతయుఁ
విని ధృతరాష్ట్ర సూనుఁడు వివేకవిహీనత నాఁటిరాత్రి కొ
ల్వున గురుభీష్మకర్ణ కృపులుం దనతమ్ములు నుండ ధర్మనం
దనునకు దూతఁ బుచ్చినవిధంబు ప్రకాశముసేయ కిట్లనున్.

372 ఆ. మనము మోసపోయి యనిమిషపతిసూతి
తోడఁ[1]బొడిచితిమి యదోషవృత్తి
నతఁడు సమయకాల మంతయుఁ గడచిన
వచ్చెనో యెఱుంగవలయు నిజము.

---

368 1. సాగి యజ్ఞాతవాస వత్సర దినములు నిండకుండంగ పార్థుండు నిన్న బయలు – వ.వీ.స ; వారి యజ్ఞాత – ఊ.ఒ.ఓ.ద.ప.బ.మ. 2. నిండకయు మున్నుగాను పార్థుండు – ప.

369 1. కారణంబుదోప – ఒ.ఓ.వ. 2. బలికిన – జ.

370 1. నిండెననుము నిండెననుము నిక్కంబునకున్ – ఊ.ఓ.ట.డ.ల.స.సం.

371 1. నచ్చిపుచ్చ – కొన్ని ప్రతులు.

372 1. పెనగితిమి – ఐ ; దొడరితిమి – చ.

373 క. అనిన విని [1]యేటిమాటలు
వినువారలు నగరె యేను వివ్వచ్చుఁడు వ
చ్చిన యపుడ తెలుపనే వల
దనుమానము సమయకాల [2]మటమును కడచెన్.

374 క. అనవుడు భీష్ముని పలుకులు
విని యందఱు సమ్మతించి [1]వెరవిఁడియే ఫ
ల్గునుఁ డనిరి పతియుఁ బురికిం
జనియెను మఱునాఁడు విరళ సైన్యంబులతోన్.

—: శ్రీకృష్ణుఁడు బలదేవాదులతోఁ బాండవులఁ జూడవచ్చుట :—

సం. 4—67—19.

375 వ. ఇవ్విధంబునం [1]బ్రకాశులై పాండునందనులు శమీవృక్ష నిక్షిప్త [2]సమస్త సాధనంబులుఁ బూజా పూర్వకంబుగాఁ దెచ్చుకొని యుప[3]ప్లావ్యంబున వసియించి మత్స్య మహీనాథుండు పంపుసేయం బెంపు మిగిలి పౌర జాన పద సమానీత నానావిధోపహారంబులు గైకొనుచు బహురత్నంబులకు భాజనంబులై మహనీయ విభూతి [1]శోభిల్లుచున్నంత వాసుదేవుండు బల భద్ర పురస్సరంబుగా సాత్యకీసమేతుండై సుభద్రాభిమన్యులం దోడ్కొని కృతవర్మయుఁ బ్రద్యుమ్నుండును సాంబుండును యుయుధానుండును రుక్మ్మండును నకూ్రరుండును నింద్రసేనాది పాండవసారథులును రథా రూఢులై కొల్చిరా మఱియు ననేక యాదవ కుమారులును గరితురగ స్యందన నిబిడంబు లగు బలంబులతోడ నిరుగెలంకుల నడవం జనుదెంచి.

376 తే. భవ్యవిభవంబుతో నుపప్లావ్య పురము
సొచ్చి సంభ్రమమునఁ బాండుసుతులు తనకు
నెదురు వచ్చిన నాహ్లాద మెసకమెసఁగఁ
దత్సమాగమ యోగ్యవిధంబు నడపె.

---

373 1. యిట్టి మాటలు — వ. 2. మంతయు గడచెన్ — ట.

374 1. వీఱిడియే — త.శ.ష.స.

375 1. బ్రకాశమానులై — అ.ఊ. 2. సమస్తాయుధంబులు — ఊ.ఎ.ట.ద. 3. ప్లావ్య పురంబున వసియించి - కొన్ని ప్రతులు. 4. శోభిల్లనున్నంత — శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

377 వ. బలదేవప్రముఖులకును తదీయ సందర్శన సముచిత సమాచారంబు [1]లొనర్చి సుభద్రాభిమన్యులం బాంచాలి పాలికిం గొనిపోవ నభ్యంతరజనంబుల నియోగించి.

378 క. [1]లలితమణిమయ విభూషణ
ములురుచిరాంబరములును బ్రమో[2]దమెదల ని
ట్టలముగ హరి గుంతీ పు
త్రులకెల్లను నిచ్చి పిదప [3]ద్రోవదికిచ్చెన్.

379 వ. [1]ఇట్టు గట్టనిచ్చి వేఱువేఱ రథకరి తురగ దాసదాసీ జనంబుల నొసంగి పద్మనాభుండు పాండవులుం దానును గలసి సంతసంబున నలరారు చుండెఁ దదనంతరంబ.

380 సీ. ద్రుపదభూవిభుఁడు పుత్రులుఁ దానుఁ
జతురంగబలములతో వచ్చి పాండుసుతుల
గాంచి వారలు తన్నుఁ గరము సంప్రీతిమై
గారవింపఁగ నుండెఁ గాశిరాజు
శై బ్యుండుఁ బదపడి సైన్యసమేతుఁడై
చనుదెంచి ధర్మ[1]నందనుని చేయు
సత్కారముల గాఢసమ్మదంబునఁ బొంది
రవ్వీరాటుండును నంతవట్టు

తే. వారలకుఁ దత్తదుచిత పరికారములఁ బరి
యంబుఁ దలకొన సంవిధానంబు సేసె
మఱియు బహు దేశముల బంధు మాన్య మిత్ర
వర్గముల వేడ్కఁ బెండ్లికి వచ్చెఁ గలయ.

---

377 1. లునడపి – అ.ట.

378 1. లలితములగు మణిభూషణ – స. 2. ద మెడల – ట.వీ; ద మెడద – శ.ష.స; దంబున – కొన్ని ప్రతులు. 3. ద్రుపదజ కిచ్చెన్ – స.

379 1. ఇట్లు – పెక్కు ప్రతులు.

380 1. నందనుడు చేయు – కొన్ని ప్రతులు.

381 వ. ఇవ్విధంబున రెండు దెఱంగుల చుట్టంబులునైన భూపతులు తమ తమ విభవంబులు మెఱసి వచ్చియుండ విరాటుండు పురంబున నుత్సవంబు [1]సాటించిన.

382 క. కలువడములు మణి తోరణ,ములుఁ గట్టిరి క్రముకకాండ మోచా స్తంభం
బులు నాఁటిరి కుంకుమమునఁ, గలయ నలికి మ్రుగ్గులిడిరి కర్పూరమునన్.

383 క. వివిధాలం[1]కరణంబుల, నవకాంతి వహించి పట్టణంబు వివాహో
త్సవ [2]మాధవ లక్ష్మికి లలి, తవనంబై [3]యెలమి కలిమి తావల మయ్యెన్.

384 ఉ. తాను సుదేష్ణయుఁ సుతులుఁ దమ్ములు బంధులు గంధమాల్య నా
నా నవరత్న భూషణ మనఃప్రియ [1]మాంగలిక ప్రసాధనా
నూన విభూతి మత్స్యవిభుఁ డుజ్జ్వలలీల వహించి భూమిదే
[2]వా నయనాది కృత్యపరులైన జనంబుల గారవించుచున్.

385 వ. గరువంపు సంభ్రమంబులతోడ నిజ మందిరంబునందు.

386 సీ. [1]అమలరత్న ప్రదీపావలి మెఱుఁగిడఁ బనిచి మణిస్తంభ పంక్తిఁ గ్రొత్త
జిగి దళుకొత్తునట్లుగఁ దొడయించి విచిత్ర వితానముల్ చెలువు మిగులఁ
గట్టించి నూత్న ముక్తాదామములతోడఁ గుసుమమాలిక లెడఁ గ్రుచ్చి[2]వ్రేలఁ
గీలింప నియమించి కేవల మంగళ భూరుహ పల్లవ తోరణములు

తే. సంఘటింప నియోగించి చందనమునఁ
బరిణయాగార [3]మలుకంగఁ బాణియాణి
గలుగు ముత్తియముల ముగ్గుగా నొనర్పఁ
జతుర పుణ్యాంగనా జనతతిఁ [4]బొనర్చె.

---

381 1. సాటంబంచిన – ఐ.ఓ.

383 1. కారంబున(ల) – ఎ.ద.వ. 2. మొదవ లక్ష్మికిన్ లలిత విహారంబులకు నపుడు తావల మయ్యెన్ – ప. 3. యెలమి మిగుల – న.

384 1. మంగళ సంప్రసాధనా – వ. 2. వానునయాది – ట.ద.

386 1. అతులరత్న – వ.స. 2. వెలయ – ద. 3. మలికించి – అ.ఆ.ఊ.ఉ. 4. నొనర్చె – పెక్కు ప్రతులు; నమర్చె – శ.ష.స.

387 క. వైదిక లౌకిక విధి సంపాదిత వివిధార్థవస్తుభరితత్వమునన్
వేదిక పొలుపగునట్లుగ, మోదమునం బురోహితుండు మునుకొని చేయన్.

388 క. ఉత్తర నలంకరింప ను,దాత్త భరణాది వస్తుతతి యొసంగి నరేం
ద్రోత్తముఁడు [1]నేర్పుగల చెలి,కత్తియలం బుచ్చెఁ బ్రీతి కడలుకొనంగన్.

-: అభిమన్యు వివాహ మహోత్సవము :-

సం. 4–67–31.

389 వ. ఇట్లు వైవాహిక వర్తన సంవిధాన సావధానుం డగు మత్స్య మహీ నాథుండు మౌహూర్తికాది శిష్ట జనులు పరివేష్టింపనుండి లగ్నం బాసన్నం [1]బయ్యెనని ధర్మతనయున [2]కెటింగింపం బనిచిన నతండు ననుజ తనుజ సహితంబుగా నలంకృతుండై వివిధ పరిసాధన శోభితులగు సమస్త బంధు జనంబులం గూర్చికొని యభిమన్యునకు శృంగారంబు సేయించి భద్ర గజారూఢుం [3]జేసికొని యేనుం[4]గులం బేరుగలవారువంబులను [5]మట్టపుదట్టంబు సేసికొని పుణ్యాంగనాజనంబులతోడంగూడి మణిగణం బులు నంబరనికరంబులు పుష్పపుంజంబులు ఫలప్రచయంబులు లోనుగాఁ గల యోగ్యవస్తువుల విస్తరిల్లిన క్రంతనడవ మంగళతూర్యనాదంబులు విప్రాశీర్వాద నాదంబులు మాగధగానంబులు వందిజనవాక్య సంతానంబులుఁ జెలంగ వాసుదేవ పురస్సరంబుగా విరాటుమందిరంబున కేతెంచి శంఖజయ ఘంటా పణవాది నిక్వణంబులతోడ నెదుర్కొని చల్లుసేసలు గైకొనుచుం [6]జొత్తెంచిన

390 క. విరటుఁడు సంభ్రమమును నా
దరమును భక్తియును నాత్మఁదలకొనఁ బూజా
పరుఁడై సమయసముచి
తాచరణంబులు నిర్వహించె సమ్మదలీలన్.

---

388 1. వెరపుగల – ఆ.ఐ.ఓ.డ.

389 1. బయ్యెనని – అ.ఇ.ఉ.ఊ.ఋ; బై వచ్చెనని – వ.శ.ష; బగుచు వచ్చెనని – వా. 2. కెరుంగించి పుచ్చిన – కొన్ని ప్రతులు. 3. గావించుకొని – ట. 4. గులకు నెనయగు బేరుగల వారు వంబుల – డ. 5. మట్టంపు వస్తువులు విస్తరిల్లఁ బుణ్యాంగ నాజనంబులు క్రంత నడప – స. 6. చనుదెంచిన – ట.

391 తే. విహితపరిపాటితో విప్రవృద్ధజనులు, పుణ్యకర్మ పరంపరఁ బూని నడుప
[1]నర్థిఁ గృష్ణయుధిష్ఠిరపార్థ మత్స్య,వరులు దెరయొద్ద నవ్వధూవరుల నిలిపి.

392 వ. సాంవత్సరికదత్త కాలకళా విశేషంబుల మంగళతూర్యంబులు చెలంగ నత్తెర యెత్తించిన.

393 ఉ. వీనులఁ దియ్యమెక్క మును [1]విన్కిఁ బరస్పరరాగ వృత్తి లో
నూనినఁ జూచువేడుకల నువ్విళులూరెడు నెమ్మనంబు ల
చ్చోనొకయింతసేపు నెడసొచ్చుట [2]కోర్వక [3]యుండనున్నయ
మ్మానినియుం గుమారుఁడును మారవికారము లంకురింపఁగన్.

394 వ. అన్యోన్యావలోకనంబు సేయు[1]నప్పుడు.

395 సీ. వరుచూడ్కి ముద్దియవదనంబు[1]పైఁ బాఱి
తివుటమైనునుఁ గాంతితీపుగ్రోలు
సుందరీరత్నంబుచూపు మనో[2]రము
నడుగుల యొప్పుపై నల్లనడరుఁ
బతివిలోకనములు పడఁతుక[3]మైఁ దీవఁ
గలయంగఁ బలుమఱు మెలఁగుచుండు
వెలఁది కటాక్షముల్ విభునిపైఁ బ్రమమున
నెగసిమోమున [4]సోకి [5]మగుడవచ్చు

తే. నొండొరువుల లేఁజెమటల నూని[6]వ్రేఁగు
పడినచాడ్పున నవయవభంగులందుఁ
దగిలి [7]మఱపునఁ దడయు నిద్దఱవిశాల
నయనదీప్తులు [8]నెఱుకువ బయలుపడఁగ.

---

391 1. పరగ – స.

393 1. విన్న విధంబుల చిత్తవృత్తిలో – వ.స; విన్న పరస్పర చిత్తవృత్తిలో – వ.
2. చాలక యుండ – వ. 3. యుండి యుండి రమ్మానిని – ఆ.డ.

394 1. సమయంబున – ద.

395 1. పైబ్రాలి – ల.వీ.ష; నేపార – ఊ.ఓ.టు; చెలువార తివుటమై – ఉ.ఐ.ఒ.
2. హరు – అ.టు.వీ.స. 3. మైదీఁగె – శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 4. జోకి, జారి, సోకు – అని పాఠములు; జోఁకి – వా. 5. మగుడవచ్చు – పెక్కు ప్రతులు; మగిడి–వా. కొన్ని ప్రతులు. 6. వ్రేక–స. 7. మఱువున–ఊ.స. 8. నెఱుకలు – స.

396 వ. తదనంతరంబ.

397 తే. ఒండొరుల దోయిళుల నినుపొందఁ జేయు
నతుతప్రకరంబు లన్యోన్యమస్త
కములఁ బోసిరి మందారకల్పలతలు
విరు[1]లగముల నొండొంటిపైఁ గురియునట్లు.

398 చ. లలితతనూ విలాసముల లజ్జకతంబునఁ జేసి మున్ను వి
చ్చలవిడిఁ [1]బట్టఁగా వెరవుసాలక యోరలు వాఱుచూపులఁ
లలిఁ దలఁబ్రాలు పోయునెడలం [2]దగ వొందిన నూలుకొల్పి యి
మ్ములఁ [3]బచరింతు రొండొరుల మోహనమూర్తులపై వధూవరుల్.

399 తే. చిత్తమున గాఢరాగంబు చేఁత జూపు
తెఱఁగు దోఁపఁ గెంపారెడు [1]తీఁగబోఁడి
మృదులపాణిఁ గుమారుండు మెలపుమై గ్ర
హించెఁ బల్లవాలంబి మత్తేభలీల.

400 వ. ఇట్లు పాణిగ్రహణం బాచరించి,

401 క. పెనుఁగుదుట నిడిన చూతం
బును నవమాలికయుఁ బోలెఁ బొలుపొంది రతం
దును నమ్మగ్ధయు నేకా
సనమున నున్నపుడు నూత్న సౌభాగ్యమునన్.

402 సీ. కోర్కులు గెడఁగూడుకొనిపార [1]మేదినఁ
జిత్తంబు లూఱటఁ జిగురులొత్తఁ

---

397 1. లగముల – ఐ.సు; లుగమియ – వా.

398 1. బారగా. పర్వగా, జేరగా – అని పాఠములు. 2. తడవంది – ద. 3. బర గింతురు – ద.వ.వీ.

399 1. మెరుగు బోడి(ణి), తీగె బోడి(ణి) – అని పాఠములు.

402 1. మేదిన చిత్తంబు – ఇ.ఉ.వీ. పెక్కు ప్రతులు; మెద్దుంగఁ జిత్తంబు – వా.

బులకాంకురములకుఁ దల[2]తాఁకుఁడై యిరు
మేనను మవ్వంబు మిగిలిపొదలఁ
దటి వేచి చనఁబోయి తడఁబడి [3]మార్గతి
వడిచూపు లాదట బయలు[4]పఱుపఁ
జెమటలతావులు తమలోనఁ గలసి వే
ఱొక్కసౌరభమయి చొక్కసేయ

తే. గాఢసంస్పర్శ భంగులు గలుగునట్టి
హోమసమయ కృత్యంబుల నొదవి సౌఖ్య
రసము [5]వెన్నిట్ట పొరిఁబొరి గ్రమ్మదేర
సమ్మదాంబుధిఁ దేలిరి సతియుఁ బతియు.

403 వ. ఇవ్విధంబున వివాహంబు నిర్వహించి మత్స్యమహీనాథుండు మణిభూష
ణంబులు రుచిరాంబరంబులుఁ గర్పూరాది సుగంధ ద్రవ్యంబులుఁ [1]దాంబూ
లంబుల తోడి పళ్ళెరంబులఁ బచరించి పాండవులకు వాసుదేవ పూర్వకం
బుగాఁ గట్టనిచ్చి పురోహిత పరికరంబునకు నిప్పించి యాజ్ఞసేనీ సుభద్ర
లకు ననురూపాభరణ పరిధానంబు లంతఃపుర వర్తులై నయర్హాజనంబులచేతం
బుచ్చి సౌభద్రునకు భద్రసామజ సప్తశతియును లోకోత్తర తుంగ దశ
సహస్రంబును సలక్షణ గోపంచలక్షయు [2]రథంబులు రెండువేలును దాస
దాసీజనంబు లక్షయు మఱియు నానాప్రకారంబులగు ధనంబులు నరణం
బిచ్చె నమ్మహనీయ మహోత్సవంబు మంగళ సంవిధాన సావధాన పుణ్యాం
గనలవలనను నృత్తగీతాది వైచిత్ర్య మనోహర వారనారీ జనంబులవలనను
వినూత్న రత్నమయ [3]భూషణాది దీప్త వేషవిరాజమానులగు కుమారుల
చతుర పరిహాసాది విలాసంబులవలనను బ్రభూత విభవ విభ్రాజితులగు రాజ
సూనుల మాననీయ గరిమ లలిత విహార విశేషంబుల వలనను బాంచాల
యాదవకేకయాది బాంధవ మహిత మహిమాంచిత సంచరణంబులవలనను

---

2. తాకువై, తాకులై – అని పాఠములు. 3. మార్పడి – వి.స. 4. పడగ–వి. కొన్ని ప్రతులు. 5. వెన్నిటఁబొరి – వి. వెన్నింటబొరి – స; వెన్నిట్టలనుబోలి – స.

403 1. దాంబూలాది యుతంబుగా బళ్ళెరంబుల – ఉ.ఐ.ట. 2. రథంబులు..... లక్షయు – వెక్కు ప్రతులలో లేదు. 3. భూషాది సమస్తాలంకరణ విరాజమానులగు – వి.శ.ష.

నానంద నిష్యంది పాండునందన సౌహార్దంబువలనను మత్స్య మనుజపతి మందిరంబు పరమసంపద్భరితంబై యుండెనని చెప్పిన విని వైశంపాయనునితో జనమేజయుండు.

404 క. కుంతీనందను లట్లగ్ని తవిభవమెసఁగఁ బరిణయముసేసి సుహృ
త్సంతోషోజ్జ్వలులై తద,నంతరమెబ్భంగి నడచి రనవుడుఁ బ్రీతిన్.

405 చ. అమృతమయాత్మభక్తి సుగమానుభవోజ్జ్వల దివ్య వర్త్మ ష
ట్సమయగతానుభావ పురుషత్రయతావివృతస్వభావ ని
ర్మమ హృదయైకవాస మునిరంజన నిత్యవిలాస దోషసం
గమ వినికర్తనా పరమ గౌరవధుర్య పదప్రవర్తనా.

406 క. దుర్వహ పటుతాపత్రయ
నిర్వాపణ [1]నిపుణబోధ నిర్మలజన హృ
త్పర్వాచరణ మహోసుర
[2]గర్వహరణ తత్వ సంప్రకాశన కరణా.

407 మాలిని. నిగమ కుసుమ గంధోన్మేష భూతాభిధానా
సుగుణ విగుణబీలా సౌమ్యసాక్షిత్వనానా
జగదవన [1]పిధాన స్థైర్య దత్తావధానా
నగ శరధినివాసానంద సంస్తూయమానా.

గద్యము

[1]ఇది శ్రీమదుభయ కవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధన విరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతంబయిన శ్రీ మహాభారతంబున విరాట పర్వంబునందు సర్వంబును బంచమాశ్వాసము.

(విరాటపర్వము సమాప్తము)

---

406 1. నిపుణ - స; కరణ – వా. పెక్కు ప్రతులు. 2. గర్వహరణ తత్వసం ప్రకాశన కరణా – వీ.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు; గర్వాప హరత్వ సంప్రకాశైక కరణా - వా; గర్వాపహ, తత్త్వ సంప్రకాశనమూర్తి - స.

407 1. విధాన – స. కొన్ని ప్రతులు.

1. ఇచ్చట 'డ' ప్రతిలో నన్నయ గద్య రీతిని అనుకరించుచు విషయ వివరణ మొసంగుట కాన్పించు చున్నది.

శ్రీ మదాంధ్రమహాభారతము

ఉద్యోగపర్వము – ప్రథమాశ్వాసము

1 క. శ్రీ గౌరి [1]పల్లవ [2]పుట
యోగాశ్రయ మంజరీ సముజ్జ్వలమూ ర్తి
యోగీంద్ర సంతతాంత
[3]ర్యాగపరీపాకరూప హరిహరనాథా.

2 వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లని యె.

-: పాండవులు కృష్ణాదులంగూడి భావి కార్యావిధానము నాలోచించుట :-

సం. 5–1–1.

3 తే. ఎలమి నభి[1]మన్యు పెండిలి యివ్విధమునఁ
జేసి యుల్లాసలక్ష్మి కై సేసి మత్స్య
మనుజపతి యన్వయంబు పావనము సేసి
దినచతుష్టయానంతరమునఁ బ్రియమున.

4 వ. ధర్మ తనయుండు దమ్ములుం గొడుకు[1]లుం బరివేష్టించి [2]యుండ విశాల రమణీయం బగు విరాటు కొలువుకూటంబున [3]కరిగి యందు.

---

1 1. వల్లభ – న.ప.బ.స ; వల్లవ పటుయాగ – వ ; వల్లభపుల – ల ; వల్లభపుట – ర ; వల్లవ – ఘు. 2. పటు – ఈ.స. 3. ర్యాగమప(బ)రి పాకరూప–స. కొన్ని ప్రతులు ; ర్యాగమ పరిపాకరూఢ–స.

3 1. మన్యునకు బెండ్లియివ్వి – కొన్ని ప్రతులు ; మన్యు పెండ్లియై యివ్వి–ఊ.వ ; మన్యు పెండ్లియు నివ్వి – ఓ వ ; మన్యు పెండ్లి వారివ్వి – ర ; మన్యు పెండ్లి తారివ్వి – శ.

4 1. లుందగు వారునుబరి – గ.ట. 2. చనుదేర – స. పెక్కు ప్రతులు. 3. కుంజని యందు – ర.

5 క. విరటుఁడుఁ బాంచాలుండును
హరియును రాముండు వారి యనుజ [1]తనూజుల్
పరిణయ సమా[2]గతాఖిల
ధరణీ[3]శులు [4]బలసియుండఁ దద్దయు నెమ్మిన్.

6 వ. ఉన్న సమయంబున సభాసదులైన మానవేంద్రులు నానా విధంబులఁ గృష్ణ యుధిష్ఠిరులతో సంభాషణంబులు సేయుచుండఁ బాండవ [1]కార్యార్థియై కృష్ణుండు తదీయ వచనంబులు [2]వారించి వారలఁ [3]గలయం గనుంగొని యిట్లనియె.

7 మ. కపటద్యూతమునందు సౌబలునిచేఁ గొంతేయు లాత్మీయ రా
జ్యపద భ్రంశముఁ బొంది [1]సత్యనిరతిఁ [2]శక్తాత్ములై యుండియుం
గుపితస్వాంతులు గాక తత్సమయ సంక్షోభంబు గాకుండఁగా
విపినావాసము గూఢచర్యయును గావింపం [3]దలం పొప్పదే.

8 ఆ. తలఁచినట్లు వ్రతము [1]సలిపి యమ్మాడ్కిఁబం,డ్రెండు వత్సరములు పాండవేయు
లకట [2]క్రూరసత్వ యాతుధానావలి, తోడఁ గాననమునఁ గూడి మనరె.

9 క. పదపడి దుస్తరమగు నీ
[1]పదుమూఁడగు [2]నేఁడు గడవఁబడు[3]ట యరిది త

---

5 1. తనుజులుం – ద.మ.య. 2. హితాఖిల – ఝు.ప.బ.వ. 3. ణిపులును–ద.వ. 4. గొలిచి యుండ – ఏ.ఖ.న.ల.శ.ష.స; బలసి కొలువ – ద.స.

6 1. కార్యార్థమై – ఖ; కార్యార్థంబుగా – ఇ.ప. 2. పరిహరించి–ఘు. 3. గనుం గొనియిట్ల – కొన్ని ప్రతులు.

7 1. ధర్మ నిరతిన్ – స. కొన్ని ప్రతులు; ధర్మనిరతిన్ సత్యాత్ములై – వ.స. 2. శక్త్యాత్ములై – కొన్ని ప్రతులు; శాంతాత్ములై – న. 3. బలంబొప్పదే–ర; జలంబొప్పదే – ఖ.

8 1. సలిపిరిమ్మాడ్కిపం – వ; సలిపెడి మాడ్కిపం – వ; సలిపిన మాడ్కి – ఖ.ర. 2. ఘోర – ద; క్రూరసర్ప – వ.

9 1. పద – కొన్ని ప్రతులు; పదుమూడవయేడు – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. నేడు గడవ – వ. 3. టరుదై తమ్మొదు – ఆ.చ.ణ.ల; టరుదది తమ్మొదు – న; టకు

మ్మెదు [4]రెఱుఁగమికై యాపద
[5]లొదవిన [6]సైరించి రిట్టి యునికియుఁ గలదే.

10 క. [1]మీరలు ధర్మజువర్తన, గౌరవ మెఱుఁగుదుర కాదె కావున నా గాం
[2]ధారీ తనూభవులకును, వీరలకును [3]హితమ కా వివేక ప్రౌఢిన్.

11 తే. ధర్మమార్గంబు [1]దప్పక తలఁపుఁ డొక్క
తెఱఁగు ధర్మువు దప్పి యుధిష్ఠిరుండు
వడయ నొడఁబడఁ [2]డయ్యాంధ్రపదవిఁ బ్రియున
నుచితగతి నెంత [3]వడిసిన నుల్లసిల్లు.

12 వ. కావునఁ బాండ[1]వులకుఁ బిత్ర్య ధనం బగు రాజ్యంబు [2]గపట ద్యూతంబున
దుర్యోధనుం డపహరించు[3]టయు నది వీరలు దిగ్విజయంబుఁ జేసి యలవ
రించుకొన్న [4]పదం బగుటయు ధర్మసూను మహ[5]నుభావంబు [5]విచారింపక
ధార్త రాష్ట్రు[6]లు [6]పరిభవించినం దెగి యితండు వారలకుం గీడు [7]రో[6]య
మియు [8]నీరెండు [9]దెఱంగులవారికిం బంచి [10]కుడువం దగుటయుం దల
పోసి తగినకార్యంబు [11]సెప్ప నర్హ్యుల రేనును [12]నా కన్నంత నెవ్వేద
వినుండు.

దైవమ్మెదు రెఱుఁగుటకై – ఖ. 4. రెరుగకుండ యాపద – వ; రెఱుగకుండ నాపద నొదవఁగఁ జరియించి రిట్టి – స. 5. లొదవగసై – కొన్ని ప్రతులు; యొదవగ – ఖ.ల.వ.ర. 6. చరియించిరిట్టు లునికియు – వ.

10 1. ఆరయ ధర్మజు – వ.స. 2. ధారి తనూభవులకు మరివీర – ల; ధారీ నందను లకు మఱి – న.ప. 3. హితముగా – స. కొన్ని ప్రతులు; హితవుగా – వ. కొన్ని ప్రతులు.

11 1. దప్పఁగ దలపఁ డొక్క, తెఱఁగు గైకొని సేయు యుధిష్ఠిరుండు (మూలవిపర్య యము) – వ.స; తప్పంగ – ఝ. 2 డితఁడింద్ర – ఊ. 3. వచ్చిన – అ.ట. ణ.త; గల్గిన – ఔ.

12 1. వుల పిత్ర్య – ఈ. 2. గపటంబున – స. పెక్కు ప్రతులు. 3. కొనుటయు–వ. 4. పథం – ఔ.ఘ.వ; ధనం – బ.మ; విధం – ర. 5. నుదలంపక – క.ఖ.య. 6. పరిహరించినను – వ; పరిభవించుటయు తెగి – ల; పరిభవించిన దవిలి యతండు – వ. 7. సేయరోయమి – వీ.స. 8. మీ రెరుంగుదురీ రెండు – కొన్ని ప్రతులు. 9. చెరంగుల – వ. 10. కుడువందగు పొందగుటయు – స. 11. నకర్హ్యులైనను – ఓ.వ; విచారింప నర్హ్యుల – గ; సెప్ప నర్హ్యుల రేనును నా యెఱింగినంత – స; సెప్ప నర్హ్యులరైనను–స. కొన్ని ప్రతులు. 12. నాయెరింగి నంత – ట.వ; వాకుఁ దోచినంత – ఔ.

13 క. కుంతీతనయులు సమయము, [1]శాంతతమై నడపి తమ భుజాబలమును దు
ర్దాంతోద్యమ శౌర్యము నెఱఁ,[2]గింతు మనుచు నున్న వారు గినుకెదఁగదురన్.

14 క. [1]వీరి తలం పెఱిఁగినగాం,ధారీ తనయుఁడు సుహృద్వితానముఁ [2]గూర్చుం
బోరఁ బరి[3]మార్తుఁ గొంచెపు,వారై [4]యున్నెడన యని యవశ్యము గడఁకన్

15 క. [1]అలఘు బల విక్రమోదా,త్తులకైనను [2]బలములేక దో[3]ర్గర్వముమై
గెలువఁగ వశమె సహాయము, [4]కలిమి ననంతంబులగు పగఱు [5]సైన్యములన్.

16 క. కావునఁ బాండవపక్షము, భూవల్లకోటి యిచటఁ బ్రోవగు [1]నిమ్మై
[2]నీ వీరులు నావీరులు, దేవాసురు లట్ల యనికిఁ దెగుదురు గడిమిన్.

17 వ. [1]ఇది యిక్కడి [2]తెఱంగునకుఁ దోఁచినతలం పక్కడివారిచిత్తవృత్తి
[3]యెట్టిదగుట యెఱుంగ మెదిరి[4]మతం బెఱుంగక [5]యెట్టి కార్యంబు
నిశ్చయింప [6]నెరవగునే కావున నియ్యవసరంబున[7] దగిన మానిసి నందులకుం

---

13 1. సాంతంబుగ – వ.స. 2. గింత మనుచు – బ.మ.ల ; గింతుమనుచున్న – వ.

14 1. వీరల తలపెరిగిన – ల ; వీరితలపెరిగిననుగాం – ర ; వీరితలంపెరిగియు – ఉ.ప. 2. గూర్చం – వ.స. 3. మార్చు – కొన్ని ప్రతులు. 4. యున్న యెడనని – వ. కొన్ని ప్రతులు; యున్నెడనెరిగియవ – ర ; యున్నెడనరసియవ – వ ; యున్నపుడె యని – మ.

15 1. అలఘుతర – ప. కొన్ని ప్రతులు ; 2. దళములేక – స. కొన్ని ప్రతులు ; దోడులేక – వ.స. 3. దోర్దర్పము – ఖ.చ.ల.స. 4. కలిమినగెలుపంగనగుపగలు – ప.స ; కలిమి నంతంబులగు పగర గెల్వనగున్ – ల.స. 5. సైన్యంబున్ – కొన్ని ప్రతులు.

16 1. నెమ్మై – కొన్ని ప్రతులు. 2. నీవీరులునావీరులు – పెక్కు ప్రతులు ; నావీరులు నీ వీరులు – వా.వీ.శ.ష.

17 1. ఇదియొక్క తెరంగునందోచినతలం – వ.న ; ఇది యిక్కడి కార్యంబునకుఁ దోచిన తెరం(తలం) – శ.స. 2. తలంపునకునుం దోచినతెరం – ఓ. ఖ. గ. చ. ణ ; వారి తలంపునకు దోచిన తెరం - ర.ల. 3. యెద్దియేనియెఱుంగక కార్యంబు నిశ్చయింపనగునె – చ.ప ; యెట్టిద(ది)యగుటయు నెఱుంగుదుమె – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. తలంపెఱుంగక యిట్టి – స ; తలంపెఱుంగక యెట్టి – కొని ప్రతులు. 5. యిది కార్యంబని – మ.య.ర. 6. నేరనగునే – ఖ.ఘ.న.బ.ర.ల.స. 7. నకుంబగిన – ల.

[8]బుచ్చవలయు దుర్యోధనుండు వీరికి రాజ్యంబుపాలిచ్చిన [9]మేలగుఁగాక తక్కిన [10]నప్పటికిఁ బోలిన[11]పని సూచుకొందమని పలికిన [12]విని బలదేవుం డియ్యకొని రాజలోకంబు నాలోకించి యిట్లనియె.

18 క. హరివాక్యము వింటిరె[1]యిది, యిరుదెఱఁగుల [2]జనములకు హితమును ధర్మ్మ
[3]త్తరమునునై యున్నది [4]యీ, వెరవున [5]శక్యంబు మనకు వీరలఁ దీర్పన్.

19 చ. తమసగపాలు గోలుపడి దానిన యిప్పుడు గోరువీరికిఁ
సముచితవృత్తి నిచ్చి తమసామున సంతసమంది యున్కి యు
క్తము ధృతరాష్ట్రసూను[1]నకు దాన నపాయము లేక [2]యుండుఁ గో
ప ముడిగి వీరు సేయుదురు బాంధవ మిజ్జ[3]గముం బ్రియం[4]పడున్.

20 వ. కావున [1]నిక్కార్యం బెడసేయక యొక్కరుం బనుపవలయు వాఁడునుం
జని[2]యభిమతంబు [3]సాధించునప్పుడు.

21 ఆ. మాట పొందెఱింగి యౌట[1]మై నల్లన
[2]చేరి కారవేంద్రు చిత్తవృత్తి
కనుగుణంబుగాఁగ నానతుండగుచుఁ బ్రా
ర్థించి యడుగకున్నఁ దెఱఁగుపడదు.

---

8. బంప–ఖ; బంచ–వ. 9. మేలట్లుగాక–స. పెక్కు ప్రతులు 10. యప్పటికి–గ.ర.శ ; మనమప్పటకి–వ. 11. తెరంగు – ఔ. మ. య. 12. విని – ర.వ. ప్రతులలో లేదు ; విని బలభద్రదేవుం – కొన్ని ప్రతులు.

18 1. యది–వీ. స; యని–వ 2. జనంబులకును – ద.ర.వ; బలములకును– బ 3. త్కరము–ర. ల. 4. యే వెరవున–వ.స. 5. శక్యంబె–ఖ. ర. ల; సఖ్యంబు–వ

19 1. లకు – కొన్ని ప్రతులు 2. యుంటగో – వ. 3. నముల్ – య. వ. 4. ప డన్ – ర. వ. స.

20 1. నిక్కార్యంబునకెడ–స; నిక్కార్యంబు సేయ నొక్కరునింబనుప–ఓ.ర. 2. వా రలయభి – ర. 3. సంధించినప్పుడు – వ.

21 1. లేకల్లన – వ.స; మిమ్మైనల్ల – ఖ; మ్మైమెల్లన – న. ఐ.వ. 2. జేరి – ఖ.వ; జీరి – ర.

22 వ. అది యెట్లనిన [1]ధర్మనందనుం డతని యుద్ధతికిం[2]బుయిలోడి మెయివడి గల నడవడిం బ్రవర్తిల్లు [3]చుండియుం జూదంబువెంట [4]మోసపోయి తొడరి చిక్కినం బడియె నదియును నతం డతివిద్యాపాటవంబు దనకు మిగుల లేమిం జేసియు బంధు[5]జనంబులు దన్ను వారించు[6]టయుఁ దా నాడుట మాని గాంధారరాజు నియమించినం దక్కా కౌశలంబునఁ బరిణతుండు గావున నాశకుని యాడి యుధిష్ఠిరుం డొడ్డిన [7]యొడ్డిమియు గెలుచుచు [8]వచ్చె నట్లగుట నాతని యందును గొఱంతలే దిత్తెఱంగున వార ల[9]ధర్మపరు లని [10]నిందింపరాకునికి [11]కారణంబుగా వీరలు వచ్చినమానిసి వినయంబు [12]తోన యిక్కార్యంబు దీర్చికొని రావలయుననిన సాత్యకి గోపించి యిట్లనియె.

—: సాత్యకి దుర్యోధను కడకు దూతం బంపఁగూడదని చెప్పుట: —

సం. 5—3—1.

23 ఆ. ఇట్టు లాడఁదగునె యిది నీక[1]పోలు ని
న్నేమనంగ నేర్తు [2]నిత్తెఱంగు
పాడి గాఁగఁ బూని పలుకంగఁ [3]జెనియొడ్డి
యాదరించువారి నందుఁ గాక.

24 క. వేడుక వుట్టిన జూదం
బాడెనె ధర్మజుఁడు వారలందఱు [1]దమలోఁ
గూడికొని పిలిచి బలిమిన
యాడి కపటజయము గొనుట యిది దగవగునే.

---

22 1. తనయుండ - కొన్నిప్రతులు; తనయుండతనికిం బుయిలోడి — ఖ. ల. 2. బుయిలోట గలుగునడవడింబ్రవర్తిల్లుచుం — స; బయలాడి, బుయిలోట - వ 3. చుండజూదం - వ. 4. గోలుపోయి-ఈ. 5. మిత్రజనం—కొన్ని ప్రతులు. 6. టను-కొన్ని ప్రతులు. 7. యొడ్డనంబులెల్ల—కొన్ని పఠితులు; యొడ్డుగెలుచుచు - వ; యొడ్డిమియెల్ల—ఖ. 8. వచ్చె—స. కొన్ని ప్రతులు; వచ్చి — వా. ష. కొన్ని పఠితులు. 9. నధర్మ—ర. ల. వ. 10. నిషేధింప — య.వ.స. 11. యుగారణంబులుగా — ల. 12. తోడన(ని)కార్యంబు — కొన్నిప్రతులు.

23 1. యొప్పు — వ; పోలు నిన్నేమియనగ - కొన్ని ప్రతులు. 2. మిత్తె - ఒ.ఖ. ద.ల. 3. జెవులొడ్డి - స. పెక్కు ప్రతులు; జెవియొగ్గి యూలకించు — వ. స.

24 1. సభలో — శ. స.

25 క. ధర్మ[1]తనూభవుదెస దు,ష్కర్మము రూపించి సభనొకండును [2]మైమైఁ
బేర్మి నెడక పోనెర్చునె, ధార్మికులిం[3]కెట్టివారు తథ్యం బరయన్.

26 చ. పలికినచంద[1]ముల్ నెఱపి పైతృకమై [2]చనురాజ్యభాగ మి
మ్ములఁ బడయందలంచి బలముం జలముఁ [3]నెఱపం గడంగు వీ
[4]రలు నొరు వేఁడఁ బోదురె యరాతులు సాధుల మెత్తురే రణం
బుల జయులఁ జ్మీఁ జేకొనుటఁ బోలునె యొండొక రాజధర్మముల్.

27 తే. సముచి[1]తములగు మాటలఁ జక్కఁబడక
[2]తక్కెనే నుక్కువుండగు ధార్తరాష్ట్రుఁ
గ్రూరశరముల నే నియ్యకొలుపువాఁడ
[3]నవని గౌంతీయులకు నిచ్చునట్లు గాఁగ.

28 క. భీమార్జునులకు రణమున
నేమగలును [1]బ్రతియెవీరు [2]నేనును సైన్యో
ద్దామములమై నడచిన నే
భూమీశులు [3]నెదిరిబ్రదికి పోవం[4]గలరే.

29 ఆ. [1]కవలవారుఁ గొడుకుగమియుఁ బాంచాలవ
రంబు వృష్ణివరులుఁ గడఁగిరేని
నొక్కమాత్రలోన నువ్వెత్తు గొనరె దు
ర్యోధనాది శతము నుద్ద[2]విడిన.

---

25 1. తనూజుని – కొన్నిప్రతులు. 2. నెమ్మై – కొన్నిప్రతులు; నిమ్మై – కొన్ని ప్రతులు. 3. కేటివారు – వ.స.

26 1. మున్ – కొన్ని ప్రతులు. 2. తగునాత్మభాగ–పెక్కు ప్రతులు ; చనునాత్మ భాగ – స. కొన్నిప్రతులు 3. బరపం – వ. 4. రలతనివేడ – ఎ.

27 1. తంబగుమాటల – కొన్ని ప్రతులు. 2. తక్కువను – ర.ల; తక్కెనే నిక్కితవు డగు – వ. 3. నరసికాంతేయు – వ.స.

28 1. సరియె – వ.స. 2. నేమునుశార్యా–ఖ.వ.స. కొన్ని ప్రతులు 3. మమ్మునె దిరిపోరంగలరే – య. 4. గలదే – వ.

29 1. కవలవారుఁ గొడుకుగమియును బాంచాల। వర్గమునకు వృష్ణివరులుగణగి। రేనియొ క్కమాత్రలో ననుగొనరె దు।ర్యోధనాది శతమునుద్దవిడిన–వ. 2. విడిని–పెక్కు ప్రతులు; వడిని – స. కొన్నిప్రతులు.

30 క. ఈమత్స్యపతి సహా[1]యము
గా మాకుం దీర్పరాని కార్యము గలదే
సామాద్యుపాయ [2]పరుఁడు
ద్దామ [3]భుజాబలయుతుం డితఁడు కేవలుఁడే.

31 క . నామతమునఁ గార్యము సం
గ్రామము సేయుటయ [1]యిట్లు గా కీలోనఁ
[2]సామవచనంబు లక్కురు
భూమీశ్వరు [3]తోడ నాడఁబుచ్చెదరేనిన్.

32 ఉ. వైన్యము దక్కి [1]దూత యుచితంబుగఁ బాండునృపాలుపాలు రా
[2]జన్యవరుండు ధర్మజుఁడు [3]సమ్మతి వేఁడెడు నన్న లోకసా
మాన్యవిధిం దగంగ గరిమంబు[4]న నిచ్చినఁ బుచ్చికొంద మ
న్యోన్య విరుద్ధభాషణము లాడినఁ దత్పల మాతఁ[5]డం దెడున్.

33 వ. [1]అనిన [2]దుర్యోధనుం డిదివోలు [3]బలదేవుమాట మాటగాదు బలపరాక్రమ
వంతుండును సహాయసంపన్నుండును దుష్టాత్ముండు నైన దుర్యోధనుండు
ప్రియవచనంబుల [4]రాజ్యంబు పాలిచ్చుట [5]కియ్యకొనమి సిద్ధంబు యుద్ధంబు
నంగాని చక్కంబడఁ డని [6]పలికి మఱియు నిట్లనియె.

---

30 1. యుడుగా – స. పెక్కు ప్రతులు; యుడుగామనకున్ – య. 2. విదుడు – డ, రతుడు – బ. 3. యళోబల – వ. స.

31 1. మేలుగాకీలోనన్ – కొన్ని ప్రతులు; లెస్సగాకీలోనన్ – పెక్కు ప్రతులు; యట్లుగాకీలోన్ – లెస్సయటు(యతి–?)గాకున్నన్ – స. 2. సామవచనములు నక్కురు – స; సామవచనములనక్కురు – ళ. వ. 3. తోడజెప్ప – వ.స.

32 1. ధర్మము చితంబుగ – ఈ.ఉ; దూతయుచిత స్థితి – వ. 2. జన్యవిభుండు–స; జన్యుడు ధర్మ నందనుఁడు – వ.స. 3. సన్మతి – కొన్ని ప్రతులు. 4. గ – ల. 5. డొందెడున్ – స. కొన్ని ప్రతులు.

33 1. అనినవిని – కొన్ని ప్రతులు. 2. ధృష్టద్యు మ్నుండిది – బ. 3. బలభద్ర దేవుమాట – కొన్ని ప్రతులు; బలదేవు మాటలు పాడిగావు – వ.స; బలదేవు మాట పాటిగాదు – వ.స. 4. వీరికి రాజ్యంబు – అ.ఘు.య.వ.స. 5. కియ్య కొననియది – వ; కొడం బడమి – ష; కియ్యకొనునే యర్థంబున – వ. 6. పలికి – పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

34 క. మృదుభాషణముల దుర్జన
హృదయములు పరిసన్న తామహిమఁ బొందునె [1]యె
ల్లిదముగఁ గొని యంతంతకు
మద మెక్కుఁగాక దురభిమానము పేర్మిన్..

35 వ. అదియునుంగాక.

36 తే. కూటికై ద్రోణభీష్ములు గుమతి యనక
యను[1]సరింతురు ధృతరాష్ట్రుండును దనూజు
తృష్ణనూనినవాఁడు రాధేయుబోఁటి
తులువలెల్లను [2]నతని సద్బుద్ధి యండ్రు.

37 వ. కావున నతండు దుర్వినీతుండై యుండు నెల్లభంగుల సంగరంబు గాఁగల యది యూ[1]సమయంబున బలంబులుం గూర్చికొని పిలువందగురాజులం [2]బిలిచి పుచ్చవలయు సుయోధనుండును దోడాసపడి [3]పుచ్చు నుచితపరు లగు నరపతులు దొలుతఁ జెప్పినవారిక సహాయత్వంబుఁ జేయం జూతురు [4]మనము వెసగల కాలరుల వేగంబ పుచ్చి శల్య కేకయ ధృష్టకేతు జరాసంధ తనయ ప్రభృతులయిన భూపతులకును వారివారి బంధుమిత్ర జనంబు లకును నెటిం[5]గించి పుచ్చుట కార్యం బిది [6]నాకుం బోలిన తెఱంగని పలికి తన కెలన సముచితాసనంబున నున్న విప్రవరుంజూచి.

38 క. ఇతఁడు మదీయాగ్రపురో
హితుఁ డితనికి నెల్లపనులు నెటిఁగించి తగన్
ధృతరాష్ట్రు కడకుఁ బనుపుఁడు
చతురవచనరచనఁ గఱపి సంప్రీతిమెయిన్.

---

34 1. యెల్లిదములయి యంతకంతకు – ఖ.ల.

36 1. చరింతురు – కొన్ని ప్రతులు. 2. వాని – ఘ.స.

37 1. యవసరంబున – వ. 2. బిలువం బుచ్చవలయు – కొన్ని ప్రతులు ; బిలువం బంచియుద్ధ సన్నద్ధులమయి యుండవలయు – పీ.శ.ష.స. 3. పిలువంబుచ్చు–ఖ. ల.స ; పిలిచి వుచ్చునుచిత – స. 4. మనదు దెసగల – ఆ.వ ; మనము వేగము గల – ప.ల.శ. 5. గించుట కార్యం – కొన్ని ప్రతులు. 6. నాకుం జూడ బోలిన – న.ప.ర ; నాకుందోచిన – ఖ.మ.య ; నాకుం జూడందోచిన – వ.

39 ఉ. ఆతని సమ్ముఖంబునఁ దదగ్రతనూజుకడఁ [1]మరున్నదీ
జాతుని సన్నిధిం గలశసంభవు నొద్దఁ [2]గృష్ణమోచితంబుగా
నీతెఱఁ [3]గిట్టులాడుమని యేర్పడనంతయుఁ జెప్పిపుచ్చఁగా
నీతిమెయిం దగం బలుక నెయ్యము [4]లాభముఁ జొప్పుడున్.

40 వ. అనిన వాసుదేవుండు పాంచాలపతివచనఁబు లుచితంబులయి యున్నయవి
యిబ్భంగిన చేయనలయు నని పలికి మఱియు నిట్లనియె.

41 క [1]కౌరవులకుఁ బాండవులకు
నారయ నేనొక్కరూప యట్లగుటఁ దగఁ
వారును వీరును దమతమ
[2]నేలిమిమెయి ధరణి యేలి నెగఁడఁగఁ జూతున్.

42 తే. పెండ్లి[1]కని పిల్వఁబంచినఁ బ్రియముతోడ
నేగుదెంచితి మిన్నాళ్లు [2]నెల్లయొప్పి
దములఁ జూచితిమియ్యెడఁ దడవుగాఁగ
నిలువఁదీఱదు పోయిరావలయు మాకు,

43 వ. అని పలికి ద్రుపదు నాలోకించి మీరు మాకెల్లవారికి గురుస్థానంబు
మి మాట యనిన ధృతరాష్ట్రుండు బహుమానంబు సేయు మిమ్మ
శాంతనవుండునుం గొనియాడు మియందు ద్రోణ [1]కృపాచార్యులు
సఖ్యంబు వాటింతు రట్లగుటం జేసి.

---

39 1. వియన్నది – వ.స. 2. బ్రియోచి – ల. 3. గెల్లనాడు – వ. 4. తియ్య
ముబెంపు – ర.వ.స.

41 1. కారవులును పాండవులును నారయ నాకొక్కరూప – బ.వీ.శ.స. 2. నేరుపు
మెయి – య.వ.స.

42 1. కినిబిల్వ – న.ప.బ.ర.వీ.స. 2. నెలమి యొప్పి – వ.స.

43 1. కృపాదులు సఖ్యంబు – య.వీ.స.

44 తే. పాండవార్థమై యొక్కరుఁ బనుప మీక
భరము మీ పలు కందఱపలుకు మీరు
తెఱఁగు పఱుపంగ [1]మిగిలి యుద్రేకులైన
వార చెడు[2]వారు విమల విచార [3]విభవ.

45 క. పొందైన లెస్స [1]విరసపుఁ, గ్రందయ్యెడు చందమైన రాజుల నెల్లన్
ముందర [2]రావించి క్రమం, బొందఁగ మముఁ బిలువఁబంపుఁ డొయ్యన పిదపన్.

46 క. మీ పనుపున రాజ్యము పా,లీ పాండు తనూభవులకు నీకున్న [1]భుజా
టోప భయంకరుఁ డర్జును, కోపానల మడరి ముట్టికొనదే వారిన్.

47 చ. అని గమనోన్ముఖుం [1]డయి మురాంతకుఁ డా ద్రుపదుండు ధర్మ నం
దనుఁడు వృకోదరాదులగు తమ్ములు మత్స్య మహీవిభుండుఁ ద
న్ననుప హలాయుధ ప్ర[2]భృతి యాదవలోకముతోడ రా ముదం
బున నిజ పట్టణంబునకుఁ బోయె సముజ్జ్వల వైభవంబునన్.

48 వ. వివాహ మహోత్సవంబునకు వచ్చిన తక్కటి [1]రాజులును సంగ్రా[2]మ సన్నా
హంబునకై తమ తమ పురంబులకుం జనిరి తదనంతరంబ.

49 క. సమరమునకుఁ దగు నుద్యో
గమునఁ బ్రవర్తిల్లి రెలమిఁ గౌంతేయులు మ
త్స్య మహీనాథుఁడు [1]సన్నా
హము సేసెఁ ద్రుపద విభుఁడు నాయిత మయ్యెన్.

---

44 1. లూని, మీరి - అని పాఠములు. 2. దురు - ఎ.ఐ.బ.వ.స. 3. హృదయ-జౌ.వ.స.

45 1. విసరపు, వీరపు, కయ్యపు – వ.స. 2. రాబనిచి – బ.ర.

46 1. జయాటోప – వ.స.

47 1. డగు - ఈ.ల. 2. ముఖ - కొన్ని ప్రతులు.

48 1. రాజ లోకంబును - కొన్ని ప్రతులు. 2. మోద్యోగంబున - ఇ.ఈ.

49 1. నుత్సాహము - స. పెక్కు ప్రతులు.

50 వ. ఇట్లు సన్నద్ధులై [1]వెలివీడు విడిసి తమకు ననురక్తులైన రాజుల పాలికిం దగుదూతలం [2]బుచ్చి రట దుర్యోధనుండు వీరలచందంబు విని తానును దన [3]బంధుమిత్రగణంబైన రాజలోకంబు నెల్ల రావించిన.

51 క. ఇభ తురగ స్యందన గతి, రభసంబునఁ బృథివి యద్రువ రాఁ దొడఁగిరి భూ
విభులు నలు దిక్కులను లో,క భయంకరలీల నుభయ కటకంబులకున్.

—: ద్రుపదుఁడు దన పురోహితుని దుర్యోధనుకడకు దూతగాఁ బంపుట :—

సం. 5—5—28.

52 వ. అట్టి [1]సమయంబున నజాత శత్రు ననుమతి వడసి పాంచాలపతి వయోజ్ఞాన వృద్ధుండైన తన పురోహితుం [2]గురుపతి పాలికిఁ [3]బుచ్చువాఁడై యతని రావించి.

53 క. హితుఁడవు మతిమంతుండవు, చతుర వచన కోవిదుఁడవు [1]సమయజ్ఞుఁడ వు
న్నత వంశవర్ధనుఁడ విం,గితవేదివి నెచ్చెలివి సుకృతి వట్లగుటన్.

54 తే. నాకుఁ గర్తవ్య మగుపని నీకుఁ జేయఁ
దగవు గావున నెల్లవిధములఁ బూని
పాండ[1]వార్థంబు ధృతరాష్ట్రు పాలి కరిగి
నేర్పు వాటించి కార్యంబు దీర్పవలయు.

55 వ. అని చెప్పి యొడంబఱిచి యతనితో [1]మఱియు నిట్లనియె.

---

50 1. వెడలివీడు(వడసి) విడిచి — స. 2. బనిచిరంత — స. పెక్కు ప్రతులు. 3. బంధు- కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

52 1. యవసరంబున — పెక్కు ప్రతులు; యొడ నజాత — ఐ.ఒ.త.వ.వీ.శ.ష. 2. బిలిచి యాతని నవలోకించి యిట్లనియె — న.ప. 3. బనుచు — స. కొన్ని ప్రతులు.

53 1. సర్వజ్ఞుడ — ఆ.ఊ.వ.స.

54 1. వార్థమెధృత — వ.

55 1. మఱియు — కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

56 క. విను కొడుకు[1]గొన్న వేఁదుఱ
కొని [2]కొట్టిన తిండికాఁడు [3]కుటిలుం డతఁ డా
జనపతి చందము ధర్మజు
ననుపమ శీలంబు నెఱుఁగు నది యట్లుండెన్.

57 తే. పుడమి [1]పాలు పాండవులకు నడుగఁబోయి
నీవు ధృతరాష్ట్రుతో ధర్మనిష్ఠ[2]మైన
యుచిత మాడిన నందుఁ [3]బోటొడ్డియున్న
దొరల భృత్యుల మనములు దిరుగఁబడవే.

58 క. గురు భీష్మాదుల మనములు, దురము[1]లకుం జొరకయుండ దుర్యోధనుఁ డా
తురుఁడై యొడఁబఱుపఁగ ని,ప్పరుసున నెరవైన జిచ్చవడు బల మెల్లన్.

59 ఉ. పాండు తనూభవుల్ వడినపాటులు బంధులకెల్లఁ [1]దెల్పుచుం
బండిత వృద్ధ సజ్జనుల పాలికిఁ బోయి కులోచితంబుగా
కుండుట సూపి చెప్పుచుఁ బ్రియోక్తులఁ దక్కటివారి [2]నిట్లు మే
లొండొకచంద మొప్ప దని యుల్లములం దల[3]పోయఁ జేయుచున్.

60 వ. మఱియు సమస్త జనం[1]బుల మనంబులు నిక్కడ వ్రాలునట్టి యుపా
యంబు లెన్నిగలవన్నియు నయ్యె[2]తగవులమై నాచరించు[3]చుఁ జరియించు
నది యిచ్చట విరాటు కొలువుకూటంబునం బుట్టిన కృష్ణాదుల సంవాదంబు
తెఱంగును మన యెటింగినయదియె తదనురూపంబుగాఁ బలికి పాండ

---

56 1. గన్న – కొన్ని ప్రతులు. 2. క్రొవ్విన తీటుకాడు – స; కట్టిడి నీతిలేని – ఇ.ఈ.వ. 3. కుజనుండత – వ.స.

57 1. పాండవేయులకు నైయడుగ – ఆ.చ.ణ; పాండవులకు నయినడుగ – ఖ.ల. 2. మెరయ – ఐ.వ. 3. బొందొంది, బెంపొంది, పోరాడి, వాదొడి – అని పాఠములు.

58 1. నకుం – పెక్కు ప్రతులు.

59 1. జెప్పుచున్ – కొన్ని ప్రతులు. 2. కెల్ల మే – స. కొన్ని ప్రతులు; కిట్లు మే- అ.ఆ.ఎ.ఒ.క.ఖ.చ.ణ.ప.వ. 3. పోయనాదుమా – వ.

60 1. బులుం బ్రియోక్తుల నిక్కడ–ప.వీ.ప.స. 2. కరపుల–ఖ. 3. నదియచ్చట–ఈ.ఉ.

వులకుఁ దేజోలాభంబుం గావించుట కర్తవ్యంబు నీవు కరినగరంబున [4]వసి
యించి ధృతరాష్ట్ర ధార్తరాష్ట్ర గాంగేయ విదురగురు కృపాదుల [5]కడ
కరిగి నానాఁటికి వారి[6]వారి చిత్తంబుల తెఱం గెఱంగి ప్రవర్తింపుము
దైవగతిం జేసి నీ[7]యొడ్డిన సూత్రంబునకు సుయోధనుం డొడం[8]బడి
యెనేనియు నదియ సకలజనసమ్మతం బయిన[9]విధంబగు దాన నజాత
శత్రుండును భీతుండగుఁ బోయి రమ్మని నిశ్చయంబు సేసిన నమ్మహీసుర
వరుండు.

61 క. మును పాంచాలవిభుని వీ
డ్కొని ధర్మజు భీము నరు నకులు సహదేవుం
గని [1]యనుమతుఁడై యందఱు
ననుపఁగ మన్ననలు వడసి యరిగెం బ్రీతిన్.

-: దుర్యోధనుండును నర్జునుండును శ్రీకృష్ణుని దర్శింపఁబోవుట :-

సం. 5-7-2.

62 వ. అంత నక్కడ దుర్యోధనుండు సకలరాజన్యసామాన్యంబుగా గోపాలదేవు
పాలికి దూతంబుచ్చుట దగవగునే యని విచారించి.

63 క. [1]వెరవుమెయిఁ దాన కతిపయ, పరిజనసహితముగ నరిగెఁ [2]బటుతురగగతి
స్ఫురణానుమోదలీలా, [3]భరితుఁడగుచు వేగిరింపుఁ బయనములఁ దగన్.

64 వ. చని తదీయపుర ప్రవేశంబుసేసె నాదివసంబున ధనంజయుండును గోవిందుం
గానవచ్చె నట్టియెడ.

ఓ.బ. 4. కరిగిధృత – ణ.ప.బ.వ. 5. యిండ్లన(కడ)కరిగి - స. కొన్ని ప్రతులు.
6. వారి – పెక్కు ప్రతులలో లేదు; వారి చిత్తంబు లెరింగి – కొన్ని ప్రతులు;
వారి చిత్తవృత్తు లెరుంగుచు – కొన్ని ప్రతులు. 7. యాడిన-స. పెక్కు ప్రతులు.
8. బడెనేని యది సమస్త జన సమ్మతంబైన – కొన్ని ప్రతులు. 9. విధంబు దాన –
కొన్ని ప్రతులు.

61 1. యందరు వేడుకతో ననుపగ – ట.వ.స.

63 1. వెరపు–వ. 2. బటుతరగతి విస్ఫుర–య.ల.వీ.స. 3. పరిణతుడై –కొన్ని ప్రతులు.

65 తే. అతఁడు పవడింప మను కౌరవాధినాథుఁ
డరిగి తలయంపి దెస నున్న తాసనమున
[1]నుండెఁ బదపడి కాల్కడయెద్ద కల్లఁ
జని వినమ్రుఁడై నిలుచుండె సవ్యసాచి.

66 వ. అంత.

67 క. మేలుకని కృష్ణుఁడర్జును
నాలోకించి మఱి కౌరవాధిపుఁ గని త
త్కాలోచిత [1]బహుమతియైఁ
జాలఁ బ్రియం బిరువురకుఁ బ్రసన్నతఁ జేసెన్.

68 వ. తదనంతరంబ.

69 ఉ. వారలఁజూచి కేశవుఁడు వచ్చినకార్యము నెప్పుఁడన్న న
క్కౌరవనాథుఁ డిట్లనియెఁ గయ్యము [1]సేయువగ్గ సహాయముం
గోరి [2]భవత్సకాశమునకుం జనుదెంచితి మేము వీరు నీ
కారయ నొక్కరూప హృదయంబునఁ బేర్చినబాంధవంబునన్.

70 క. ము న్నేను గానవచ్చితి, నిన్ను సుజను లైనవారు నెమ్మిని మునుముఁ
[1]గన్నం దగఁగైకొండ్రు స,మున్నత సౌజన్యసారయుతుఁడవు నీవున్.

71 వ. కావున లోకంబు [1]పాడి విచారించి నాకుం దోడు [2]గావలయు ననిన వాసు
దేవుం డిట్లనియె.

---

65 1. నుండె నున్నఁ బదంపడి కా(లి)ళ్ల కడకు ; నుండె బదపడి కాల్కడ కొయ్య నొయ్య – స ; గణకనున్నఁ బదంపడి కాళ్లకడకు – వ ; గూరుచుండెను కాళ్ల దిక్కునకు నొయ్య – ఖ.

67 1. బహుగతియై, కృతిమతియై చాల – వ.స.

69 1. సేయు నెడన్, సేయుతరిన్, సేయుటకై - అని పాఠ భేదములు ; సేయును పాశ్రయంబునన్ – బ.వ.స. 2. భవత్ప్రకాశమునకుం ; భవత్ప్రసాదమునకుం – వ.స ; భవన్ని వాసమునకుం - మ.

70 1. గన్నంతనె కైకొని – స. కొన్ని ప్రతులు.

71 1. తోటిపాటి - వ ; పాటి - కొన్ని ప్రతులు. 2. రావల – ర.ల.

72 ఉ. నీ విట మున్న వచ్చి[1]తిది నిక్కము పార్థునిఁ [2]దొ ల్తఁ గాంచితిం
గావున [3]మీకు నిద్దఱకు గౌరవ మొప్పఁగఁ దోడుపాటు స
ద్భావము [4]దీనికిం దెఱఁగు దప్పకయుండఁగ నేర్పరించెద
న్మీవల [5]పెట్టు లట్ల తగ [6]నీవును నీతఁడుఁ గోరికొం డొగిన్.

73 క. నాపాటియ పదివేవురు, గోపాలురు [1]గలరు సమరకోవిదబాహా
టోపాభిరామమూర్తులు, చాపాద్యాయుధ కళావిశారదచిత్తుల్.

74 క. నారాయణాభిధానులు, వారలు గయ్యంబు[1]సేయు వా రొక్కొడ నే
నూరక నిరాయుధవ్యా, [2]పారతమై నుండువాఁడఁ బరమాప్తుఁడనై.

75 క. వారొకతల యే నొకతల, యీ రెండు దెఱంగులందు నెయ్యదిప్రియ మె
వ్వారికిఁ జెప్పుడు దొలితొలి, గోరికొనఁ బాలునికిఁ దగుం బాడిమెయిన్.

-: అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణునిం దనకు సహాయునిఁగాఁ గోరికొనుట :-

సం. 5–7–18.

76 క. అనిపలికి హరి గిరీటిం
గనుఁగొని [1]కొండొకవు నీవు గావున నీకుఁ
మును గోరఁ బాడి[2]యనవుడు
విని కృష్ణునిఁ గోరికొనియె విజయుం డెలమిన్.

---

72 1. తివి – పెక్కు ప్రతులు; తది – య.స. 2. మున్ను – జౌ.ఖ.ల. 3. మీరలి – జౌ.వ. 4. తోడ నెంతయును, దీనికిందగవు దప్పక రెండుగ – వ.స; దీనికే తగవు – ఒ.ఖ.చ.ణ.ప.ల. 5. పెట్లయట్ల, పెట్టిదట్ల – అని పాఠములు. 6. మీరును మీరును – ల.

73 1. సమర విజయ కోవిద – చ; గలరు సర్వ కోవిద – వ.

74 1. సేయువలను గలరునే – వ.స; సేయు వారొక్కఁడనే – ల.స. 2. పారు డనై – వ.

76 1. కొండికవు – ఐ.న.బ.వ.ష.స.
2. యనుటయు – వ.

77 ఆ. దాని కాత్మఁబొంగి ధార్తరాష్ట్రుఁడు వారి
నపహరించి కొనినయట్ల కాఁగఁ
దలఁచి చెన్ను [1]మీఱి బలములఁగై కొని
చనియెఁ బ్రీతిరాము సదనమునకు.

78 వ. చని యతనింగని [1]సమ్మానంబు వడసి తనవచ్చిన కార్యం బెఱింగించిన దుర్యోధనునకు బల[2]దేవుం డిట్లనియె.

79 క. అభిమన్యు వివాహమునకుఁ
బ్రిభువర్గంబెల్ల గూడఁబడియుండఁగ నా
సభ నీకై యేఁ బలికితి
నిభపురమున మాటవుట్ట [1]దేయీవు వినఁ.

80 వ. దానికిఁ గొంద అసహ్యపడి పాండవపక్షపాతంబునం బ్రతికూల వచనంబులు వలికిన నవికృష్ణునకుఁ బ్రియంబులై [1]యుండె నట్లగుటం జేసి.

81 తే. అతనిఁ బాసి యొక్కింత ప్రొద్దైన నిలువఁ
జాల[1]మియు మూలముగ విరసంపుమాట
[2]లాడనొల్లమి నేమియు ననకయంత
నుండి యొకనిశ్చయమ్మునై [3]నున్న వాఁడ.

82 వ. అది [1]యెయ్యది యంచేని.

---

77 1. మిగిలి – పెక్కు ప్రతులు ; మిగిలి దళము – ఆ.ఓ.ఖ.చ.ణ.ర.ల.స.

78 1. సన్మానంబు – పెక్కు ప్రతులు ; సన్ముఖంబు – వ. 2. భద్రుం – కొన్ని ప్రతులు ; భద్ర దేవుం – కొన్ని ప్రతులు.

79 1. దె(ది)ట్లీవు వినన్ – వ.స. కొన్ని ప్రతులు.

80 1. నట్లగుట యెఱింగి – స. పెక్కు ప్రతులు.

81 1. జయమూల – వ. 2. వినఁగ – ఓ.వ. 3. నుండు వాఁడ–వ. కొన్ని ప్రతులు.

82 1. యెట్లంచేని – కొన్ని ప్రతులు.

83 క. మీరును వారును జలమునఁ
బోరెడు నెడ [1]నెద్దియెట్లు [2]వోయిన నెటి నే
నూరక యుండుదుఁ దోడె
వ్వారికిఁ బోనింత నిక్కువం బెబ్భంగిన్.

84 వ. అనిన విని దుర్యోధనుండు దానికియ్యకొని సవినయంబుగా బలదేవుని వీడ్కొని వాసుదేవు నామంత్రణంబుసేసి కృతవర్మపాలికిం [1]జని యాతం డొక్కయక్షోహిణితోడఁ దన్నుం గలయ వచ్చువాఁడయి యూఅడం బలికినఁ బ్రియం బంది నిజపురంబున [2]కరిగెఁ దదనంతరంబు కృష్ణుం డర్జునున కిట్లనియె.

85 క. నారాయణ గోపాలుర, భూరిపరాక్రములఁ గురువిభుఁడు గొన సంగ్రా
మారంభరహితు నన్నుం, గోరికొనుట నీకు [1]మేలగునె తలపోయన్.

86 క. [1]అనుటయు నాతఁడు హరి కి,ట్లను నేను రణంబునకు [2]సహాయం బొల్లఁ
[3]విను సుప్రసిద్ధుఁడవు నీ,వని నేసినఁ బేరు నీక యగు నెప్పాటన్.

87 వ. [1]నీ కెదురై జయంబుగొన [2]రాదట్లగుటం జేసి విజయ మూలం[3]బగు నీ తోడును [4]వలయు నీవు సమరంబు సేయ[5]కునికియుం బ్రియంబు కావున నిన్నుం గోరికొంటినని చెప్పి మటియు నిట్లనియె.

88 క. సారథ్యం బొనరింపు మ, పారకృపా[1]లీల నెల్లభంగుల [2]నాకీ
[3]గౌరవమును జిరకాలము, గోరినయది దీని నిమ్మ గుణరత్ననిధీ.

---

83 1. నెవ్వరెట్లు, నెవరి వంకఁబో – వ.స; నెవ్వరెట్లు వోయిన వినుమే – వీ.శ.ష. 2. పోరిన – ఎ.ఖ.చ; బోలిన – ల.

84 1. జనిన నాతం – కొన్ని ప్రతులు. 2. కుంజనియె – కొన్ని ప్రతులు.

85 1. మేలొకో – వ.స.

86 1. అనవుడు – స. పెక్కు ప్రతులు. 2. సభాయత యొల్లన్, వినునీవు సుప్రసిద్ధు డవని – స. 3. వినునీవు సుప్రసిద్ధుడవని – వ.

87 1. నీకెదిరి – మ.య.వ. 2. రామియు నెరుంగు దట్లగుటం – వ. 3. బైన– పెక్కు ప్రతులు. 4. మేలు నీవు – కొన్ని ప్రతులు. 5. కునికియ పిఱియం–స. కొన్ని ప్రతులు; కునికి నాకుం బ్రియం – బ.మ.వ; కునికి యుచితం – ఖ.

88 1. తిలక – అ. 2. ననికిన్ – వీ.శ.ష.స. 3. గౌరవమున – ఓ.న.ల.వీ.శ.ష.స.

89 క. అనినఁ గిరీటికి హరి యు, ట్లను నీదగుకోర్కి దీర్చుటది నాకు [1]వ్రతం
బనఘా [2]తగసారథ్యం, బొనరించెద నీకు [3]నసమయుద్ధక్రీడన్.

90 క. అని యూఅడించి నరుఁ దో, డ్కొని ధర్మతనూజు నొద్దకుం బ్రియ మెసఁగం
జనుదెంచెం గార్యాలో, చనమును దగఁ జేయుబుద్ధి శౌరి గడంకన్.

91 వ. అంత నట శల్య[1]పాలికిం బోయినదూత లతనిం గని సముచితాలాపంబుల
సమరసహా[2]యత్వంబునకుఁ గోరి పిలిచినం బ్రీతుండై యతండును బుత్ర
[3]మిత్ర సమేతంబుగా నానా[4]సేనాతిసంకులంబుగాఁ గదలి పాండవు లున్న
యెడకు నిత్యప్రయాణంబుల [5]నడచు సమయంబున.

–: దుర్యోధనుండు శల్యసహాయంబు గోరుట :–

సం. 5–8–6.

92 తే. ఇంతయును విని కౌరవాధీశ్వరుండు
దక్షులగు [1]నాప్తజనములఁ దక్షణంబ
మద్ర[2]నాథుని చనియెడు మార్గమునకుఁ
[3]బుచ్చియెడనెడ నతులవిభూతి మెఱయ.

93 సీ. అరుదారుమేలుక ట్లాయితంబై చూడ
నొప్పారి [1]తనువగు చప్పరములుఁ
[2]బరపైన చెలువంబు గరగరి[3]కయుఁ
దియ్య తెలినీరుఁ [4]గలిగిన దీ రికలును
[5]బొడవైన మువ్వంచఁ బొలుచునట్లుగ
నేనుఁగులకు గుఱ్ఱములకుఁ గొట్టములును

---

89 1. బ్రియం – కొన్ని ప్రతులు. 2. తగు – అ.ఊ.ఖ.మ.ల. 3. నతుల యుద్ధ–వి.స ; సమరయుద్ధ – (?) కొన్ని ప్రతులు ; సమయయుద్ధ – ఊ.ణ.

91 1. వద్దకుం – మ. 2. యంబుంగోరి – అ.ఈ.ర.వ ; యత్వంబుగోరి – కొన్ని ప్రతులు. 3. మిత్రా మాత్యసమే – అ.డ.ర.ల ; మిత్ర పౌత్రామాత్య–ఈ.ఉ ; మిత్ర భృత్యామాత్య – కొన్ని ప్రతులు. 4. సేనాసంకులంబు–కొన్ని ప్రతులు. 5. వచ్చు సమయంబున – ఊ.ఎ.మ ; వచ్చు నప్పుడు – వ.

92 1. నాత్మ – ఖ. 2. నాథుండు – కొన్ని ప్రతులు. 3. బుచ్చెనెడ–కొన్ని ప్రతులు.

93 1. తరుచగు – వ ; తగువగు – వ. 2. బరపులై చెలు – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. కల – వ. 4. గలయట్టి – ఖ.ణ.ల. 5. పొడవులై – స. కొన్ని ప్రతులు.

ముందర బయలై న చందంబుఁ జతురాశి
[6]మతమైన యాస్థాన మండపములు

ఆ. [7]బియ్యములఁను [8]నేయుఁబెరుగునుగూర[9]ఁ గా
యలును వంటకట్టియలు గడ్డి
[10]కవణములును బెల్లుగా నొడఁగూర్చిని
గూఢవృత్తిఁ దానుఁ గూడ నడచె.

94 వ. ఇవ్విధంబున విడిదల పయనంపు సంపద[1]లు వొంపిరివోవం [2]దనకు సమకట్టిన సమస్తవస్తువులయవై కల్యంబునకు శల్యుండు సంతుష్టాంతరంగుండై నిజ పరిజనంబులం జూచి యిట్లు చతురంబుగా మనకు [3]వలయువాని సంపా దించుటకుఁ బ్రవర్తకులై న యుధిష్ఠిరామాత్య లెవ్వారు వారలందోడ్కొని రండు [4]వారలు ప్రసా[5]ద దానంబున కర్హులని పలుకునవసరంబున నటమున్న పలుదెఱంగులఁ బసులు సేయుచున్న [6]తనపల్లాయనంబువారి[7]లోఁ గలసి మఱువడియున్న కౌరవేశ్వరుం డమ్మాటలు విని [8]యతనికిఁ బొడసూప నిది[9]య సమయంబని సముచిత ప్రకారంబునఁ దన్నెఱింగించుకొని వినయం బునఁ గనిన నతండును సంభ్రమంబునం గాఢాలింగనంబు సేసి కనకాస నంబున నునిచి యింతయు నిమ్మహాత్మ నుద్యోగంబున నయ్యెం గావలయు నని తలంచి విస్మయం బంది నీకెయ్యది యిష్టంబు [10]గోరు మిచ్చెద ననిన గాంధారీ నందనుం[11]డు పరమానందంబునం బొంది యిట్లనియె.

---

6. మతములే నాస్థాన - వీ.శ.ష.స. 7. బియ్యములు కూరగాయలు నెయ్యి పెరుగు – ఉ.వ ; బియ్యమును నేయి పాలును పెరుగుకూర – గ.ఝ.ల. 8. నెయ్యి – పెక్కు ప్రతులు. 9. కాయలును వంటకట్టియల్ ఖాణములును–ల.వ. 10. ఖాణములును – స. కొన్ని ప్రతులు.

94 1. లంబొంపిరి – ఈ.ఖ.బ.ర.ల. 2. దమకు - కొన్ని ప్రతులు. 3. ననురక్తులై వలయు – కొన్ని ప్రతులు. 4. వారలు మత్ప్రసాదం – కొన్ని ప్రతులు. 5. దంబున – కొన్ని ప్రతులు. 6. తనవారిలోపల మరుగు – ర. 7. లోమరు వడి – కొన్ని ప్రతులు ; లోమరుగువడి – కొన్ని ప్రతులు. 8. తానతనికి–వ. 9. యవసరంబని - కొన్ని ప్రతులు. 10. వేడుమనిన గాంధారీ–కొన్ని ప్రతులు. 11. డానందంబునం – కొన్ని ప్రతులు.

95 క. సత్యసరస్వతి వగు[1]మో
చిత్య విశారదము నీదుచి త్తము [2]నియమో
దా త్త్యంబు [3]మెఱయ నాకు న
మాత్యుఁడవై పూని నడుపు మత్తై న్యంబున్.

96 ఆ. తలఁపఁ [1]బాండవులును ధా ర్తరాష్ట్రులు నీకు
[2]నొక్కరూప భ క్తియు క్తిఁ [3]జాల
[4]నీవు నన్ను [5]మాననీయుండు గాఁగ న
నుగ్రహించి తగఁ బరిగ్రహింపు.

97 చ. అనవుడు శల్యుఁ డియ్యకొని యట్టిదకాదె విభేద[1]వృత్తి నా
మనమున లేదు పాండవసమాజము మీరును నొక్కరూప కా
వున నిది లెస్సమాట దగవుం దలపోయఁగ [2]మున్ను ప్రీతిఁ గాం
చిన నిను నెమ్మిఁ గూడుటయ చేయుదు [3]నిట్టుల యెల్లభంగులన్.

98 ఉ. దానఁ గొఱంత లే దభిమతం బిది గాకయుఁ [1]గల్గెనేనియుం
బూనియొనర్తు నన్నఁ గురుపుంగవుఁ డెంతయుఁ [2]బొంగి నీవు స
మ్మానము [3]సేసి నాకిటు లమాత్యుఁడవై న [4]పదంబుకంటె మే
లై నుతి కెక్కు [5]కోర్కి యెటు లారసి [6]చూచిన నొండు గల్గునే.

99 వ. అనిన విని [1]వికచవదనుం డగుచు మద్రేశ్వరుండు.

---

95 1. దౌచిత్య - ఈ.స. 2. నీయోదాత్త్యము–స. వెక్కు ప్రతులు. 3. నెరయ–ఖ.

96 1. పాండుసుతులు – ల. 2. భ క్తి నొక్కరూప పాలనీయులందు మాననీయునాగ నన్ను ననుగ్రహించి తగబరిగ్రహింపవలయు – ఖ.ణ.ల. 3. పాలనీయు నన్ను మాననీయునిగాగ ననుగ్ర - వ. 4. నెయ్యమలర – ఖ.వ. 5. మాననీయుని గాగ - స ; మాననీయుగాగ ననుగ్రహించి తగబరి గ్రహింప వలయు – వ.

97 1. బుద్ధి – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. నిన్ను మున్నుగాం-వ ; నన్ను మున్నుగాం-ల. 3. నేనిటు(నె)లెల్ల భంగులన్ – కొన్ని ప్రతులు ; నిట్టులనేక భంగులన్–స.

98 1. నెట్టు లేనియుం - వ. 2. ప్రీతి బొంగిన – వ.స. 3. తోడనా – వ. 4. విధంబు – వి. కొన్ని ప్రతులు ; వరంబు కంటె – న.స. 5. కొర్కు(లె)లిటు – కొన్ని ప్రతులు. 6. చూచినఁ గల్గ నేర్చునే – స. కొన్ని ప్రతులు.

99 1. వికసితవద – కొన్ని ప్రతులు.

100 క. చను[1] నీవు హస్తినగరం
బున కేనును బాండుభూపపుత్త్రులఁ బ్రీతిం
గని యట వత్తు నవశ్యం
బును వారలఁ జూడవలయుఁ బోయెద[2] ననినఁ.

101 ఆ. అట్లుకాక [1]వేగ మటవోయి మరలుండు
వరము మఱవకుండవలయు మిమ్ము
జేరి నెగడువాఁడఁ గారుణ్యమున [2]నిట
యరసి యుండుఁ డనియెఁ గురువిభుండు.

102 వ. అనవుడు.

103 క. దరహాసముతో మ్రదే
శ్వరుఁ డాలింగనము సేసి సందియపడ కీ
వరుగు మని [1]యనుప నాతఁడు
కరిపురికిం జనియె మది వికాస[2]ముఁ బొందన్.

—: శల్యుఁడు పాండవులం జూడ నుపప్లావ్యంబునకు వచ్చుట :—

సం. 5—8—15.

104 వ. [1]అంత శల్యుండు నుపప్లావ్యంబునకుం జని [2]స్కంధావారంబు దటీయం
జొచ్చి ధర్మనందను [3]నివాసంబున కరిగిన నతండు దమ్ములుం దానును
ద్రౌపదీ సుభద్రలు నభిమన్యు ప్రభృతి [4]పుత్త్రివర్గంబును నెదురువచ్చి కృత

---

100 1. మీవు — వ; నీవు హాస్తినా పురమున కేనును బాండు — కొన్ని ప్రతులు; నీవును హాస్తిపురం — ఊ.బ.వ. 2. ననుడున్ — ఇ.ఈ.వ.స.

101 1. యెగుమట - ప. 2. నిట్టులరసి — ఆ.ఏ.ద.

102 1. ఈ వచనము పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

103 1. యనుప — పెక్కు ప్రతులు; పలికె — వా.వీ.శ.ష; పలుక - వ; పనుప—ల. 2. మెలర్పన్ — క.

104 1. అంత - పెక్కు ప్రతులలో లేదు; అట — క. 2. పాండవ స్కంధా—వ.స; తదీయ స్కంధా — కొన్ని ప్రతులు. 3. నావాసం — ఒ.వ.స. 4. కుమార—కొన్ని ప్రతులు.

[5]ప్రణాములై తోడ్కొనిపోయి కాంచనాసనంబున నునిచి [6]యర్ఘ్య పాద్యంబు లిచ్చి కుశలం [7]బడిగిన సర్వంబును గుశలసంపన్నంబ యని వారల నందఱ నభినందించి యుధిష్ఠిరుం [8]బునరాలింగనంబు సేసి యిట్లనియె.

105 క. [1]జన[2]రహితం బగువనమున
నునుజన్మలు ద్రుపద భూవరాత్మజయును నీ
వును నింతకాల మలయక
[3]యునికి కడున్ [4]దుష్కరము మహోదాత్తోమతీ.

106 ఆ. దానికంటె నరిది దలపోయనజ్ఞాత, వాసముజ్జ్వలాంగ భాసమాను
[1]లైన మీకు మీదయాసూన్యతాదుల, పెంపు మిమ్మఁ గడవఁ బెట్టకున్నె.

107 క. ఇమ్మహి యెల్లను [1]నీమది
యుమ్మలికకుఁ జాల[2]నొచ్చె నుర్వీవర నీ
విమ్మెయి నిప్పు డఖిలదురి
తమ్ములుఁ గడచుటకు సమ్మదమ్మునఁ [3]బొందలెన్.

108 వ. అని యుచిత సంభాషణంబులు సేసి దుర్యోధనుండు దన్నుం గాంచిన విధంబును నతండు ప్రార్థించిన తెఱంగును దానికిఁ దానియ్య కొనుటయుం జెప్పిన ధర్మ[1]నందనుం డతని కిట్లనియె.

---

5. ప్రణాముండై - వీ ; ప్రణాములై - వా. పెక్కుప్రతులు. 6. యడుగులు గడిగి యర్ఘ్య - ఏ.చ.ల ; యర్ఘ్య పాద్యాది విధుల నర్చించి కుశలం - వీ.శ.ప. 7. బడిగిన నతండును సర్వ - ఐ.ఓ. 8. బునఃపున రాలింగ - జౌ.ఖ.

105 1. ఈ పద్యమునకు ముందు'ఆ'ప్రతిలో, 107వ పద్యమైన "ఇమ్మహి యల్లన" అను పద్యము కలదు. 2. విరహితమగు వన, రహితమైన - వ ; రహితమగు వనం బున - కొన్ని ప్రతులు. 3. యునికిది దుష్కరము కడుమహా - స. 4. దుస్తరము - కొన్ని ప్రతులు. 5. గతిన్ - కొన్ని ప్రతులు ; మతిన్ - కొన్ని ప్రతులు.

106 1. లైన యట్టిమీదయాసుకృతాదుల - వ.స ; లైన మీకుమీదయాసుకృత తాదుల - ఓ.ప.య.స.

107 1. నీదగు నుమ్మలిక - స. కొన్ని ప్రతులు ; నీకగు నుమ్మలిక - కొన్ని ప్రతులు. 2. నోర్చియుర్వీ - వ.స ; మెచ్చె నుర్వీశ్వర - కొన్ని ప్రతులు. 3. దేలెన్, బొదవెన్, బొందెన్ - వ.

108 1. తనయుం - పెక్కు ప్రతులు.

109 తే. మేలుసేసితి [1]రొక్కరి మెచ్చి వారి, కోర్కి దీర్చుట పెద్దలగుణమ కాదె
యది మదీయచిత్తమునకు [2]హర్ష కరమ, తివిరి యొక్కటి వేఁడెద నవధరింపు.

110 వ. పార్థునకుఁ గృష్ణుండు సారథ్యంబు [1]సేయువాఁడై యున్నవాఁడు కర్ణుండు పార్థుతో నెప్పుడు మచ్చ[2]రించుచునుండు వీరిరువురకు సంగ్రామంబైన యప్పుడు కృష్ణునకుఁ బ్రతిసారథ్యం [3]బొనరింప మీరకాని [4]యక్కడం దక్కొక్కరుండు లేఁడు గావున నవశ్యంబును మీకుం గర్ణసారథ్యంబు [5]గర్తవ్యంబు గాఁగలయది సమరసమయంబున నిరాకరించి పలికి కర్ణు చిత్తంబునకుం [6]గలంక పుట్టించి పార్థు రక్షింపవలయు నకృత్యంబని యనుమానింపక [7]మత్ప్రార్థనంబున నెల్లభంగుల నివ్విధం [8]బనుష్ఠింపవలయునని యభ్యర్థించిన సమ్మతించి శల్యుం డిట్లనియె.

111 క. అగు నిది [1]వోలును నాకుం, దగ వట్టిద కర్ణునకు రథంబు [2]గడప నీ
[3]వగుదని కోరినకారవ, జగతీ[4]శ్వరు ప్రార్థనంబుఁ జలు[5]పఁగ వలయున్.

112 క. కర్ణుని సారథినైనను, నిర్ణయము[1]న కేను బార్థునిం గాచెద నా
దుర్ణయవిచారు నెమ్మొయిఁ, గర్ణకఠోరంబులాడి కలఁతుం బోరన్.

113 తే. [1]దర్పమును దేజమును మాయఁ[2]దలరఁబలికి
చిక్కువటిచిన నేయంగఁ జేతులాడ

---

109 1. రొక్కట మెచ్చి – ల.స; రొక్కరు మెచ్చ – స; రొక్కని మెచ్చి – ర.స. కొన్ని ప్రతులు. 2. నర్హమతమయిన నొక్కటి – వ.స.

110 1. సేయ నున్నవాడు – స; సేయంగలవాడై యున్నవాడు – కొన్ని పఠితులు. 2. రించు చుండు – కొన్ని ప్రతులు. 3. బాచరింప – కొన్ని పఠితులు. 4. యం దొక్కరుండు లేడు – బ; యక్కడ వేరొక్కరుండు లేడు – ఒ; తక్కొరుండు లేడు – ల. 5. గర్తవ్యంబు – కొన్ని పఠితులలో లేదు. 6. గలంకు – వ. 7. మత్ప్రార్థ నంబంగీకరించి యెల్ల – వి.శ.ష.స; మదీయ ప్రార్థనంబు సలుపంగ వలయును – వ. 8. బనుష్ఠించు వారని – పెక్కు పఠితులు.

111 1. పోలున నాకుందగు నట్టిద – ర.వ.స. 2. నడప – న.వ. 3. దగు కోరిక యును గౌరవ జగతీ – ర. 4. పతి – బ.వ.శ.ష. 5. పనవలయున్–ఆ.ఐ.స.

112 1. గనేను – కొన్ని పఠితులు.

113 1. గర్వమును.....మాయ గలగ – వ. 2. దనర – ల.స; దరల – పెక్కుప్రతులు;

కునికి రాధాతనూజు నర్జునుఁడు దీవ్ర
[3]బహుళ బాణ పరంపర పాలు పఱుచు.

114 చ. ఇది యొకఁ[1] డేల నీవు మది నెయ్యది గోరినఁ జేయువాఁడ నాఁ
డదయత సూతసూతి సభ నాడిన [2]మాటకుఁ జాల [3]నొచ్చి మా
హృదయము లెల్ల[4]నీవలన నెంతయుఁ [5]బఱుము [6]సేయు నక్కటా
యదియునుగాక మీ పడిన [7]యీపద లెవ్వరి నొవ్వఁ జేయవే.

115 ఆ. ఇట్లు వడితి [1]నసుచు [2]నెద నీవు వగవకు, గారవమున [3]నీమనోరథమ్ము
ఫలము [4]వొందు నెల్లభంగుల దేవత, లయినఁ బడుదురొక్క యవసరమున.

116 క. వాసవుఁడు దొల్లి నిజకాం, తాసహితముగాఁగ నధికదైన్యము వొందెఁ
[1]మీ సంపద [2]పెద్దయె విధి, సేసినగతిఁ [3]బడకయుండ శివునకు వశమే.

117 వ. అనిన విని ధర్మనందనుం డింద్రుండు శచీసమేతంబుగా [1]నట్టిదురవస్థ [2]యేమి
కారణంబు[3]న నెత్తెఱంగున ననుభవించెనని యడిగిన మద్రపతి దొల్లింటి
యితిహాసంబు నెప్పెద వినుమని యిట్లనియె దేవతలయందు మాన్యుండై
[4]త్వష్ట యను పేరం బరగువాఁడు వాసవునకుం గీడు దలంచి మూఁడుధలల
వాని [5]నొక్కని సృజియించి విశ్వరూప నామధేయుం జేసిన నతం [6]డింద్ర
పదవిం గోరి ఘోరతపంబు సేయుచున్న [7]దానికి భయం[8]బంది నిలింపపతి
యప్ప[9]ర స్త్రీలఁ దత్తపో[10]భంగంబు [11]సేయుండని నియమించి పంచిన.

దలక – ఖ. 3. బాహుబాణ – వ ; బాణజాలపరం – ల.

114 1. ఱేల – పెక్కు ప్రతులు. 2. మాటల – కొన్ని ప్రతులు. 3. నొచ్చె – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. మీవలన – పెక్కు ప్రతులు. 5. పక్కము చేయు – ల. 6. సేయు నల్లవో – స. 7. యక్కర – స. పెక్కు ప్రతులు.

115 1. మనుచు – కొన్ని ప్రతులు. 2. నెడదను వగువకు – స. 3. మీ – ఆ.ఖ. 4. నొందు – కొన్ని ప్రతులు ; బొందు – కొన్ని ప్రతులు.

116 1. నీ సంపద పెద్దే విధి – వ. 2. లెట్టివి విధి – ఇ.ఉ. 3. బడయకుండ–ఎ.ర.ల.స.

117 1. నెట్టి – వ.స. కొన్ని ప్రతులు ; నిట్టి – కొన్ని పఠితులు. 2. నేమి కారణం–స. కొన్ని ప్రతులు. 3. గా – బ.ల. 4. త్వష్ట్రు – పెక్కు పఠితులు ; ప్రష్ట – బ. 5. నొక్కరుని – పెక్కు పఠితులు ; నొక్క పురుషు – త. 6. డును నింద్ర – కొన్ని పఠితులు. 7. వానికి – కొన్ని పఠితులు. 8. పడి – కొన్ని ప్రతులు. 9. రఃకాంతలం–వ. 10. విఘ్నంబు – వ. 11. సేయ నియమించి – కొన్ని ప్రతులు.

118 క. వారి విలాసంబులను వి,హారముల విలోకనముల [1]నాలాపములఁ
మార[2]వికారంబాతని, జేరద యన్నాకపతియు [3]సిగ్గెదఁగదురన్.

119 తే. [1]తలరి యమ్మునిఁ దెగఁజూచి ధర్మరహితుఁ
డగుట [2]యెవ్వరు నెఱుఁగని యట్లు గాఁగ
నే డు గాలంబు గడపిన [3]నెటిఁగి భూత
గణము లాక్రోశ మొనరింపఁగా నతండు.

120 వ. తన [1]దుష్కర్మ ప్రకటం బగుటకు రోసి యొక్క [2]విషమ వ్రతం బాచరించి సముద్ర తరు [3]ధరణీ శ్రీజనంబులయందు [4]బ్రహ్మహత్య విభాగించి పెట్టి నిజ [5]కల్మషంబుఁ బాపికొని ముని [6]గణ సేవితుం డయి సముల్లాసంబు[7]నం బొంది [8]యునికికిఁ ద్వష్ట గోపించి.

121 తే. అనప[1]రాధుఁ దపోనిధి నధిక [2]శాంతి
యుక్తుఁ జంపిన పాపాత్మ నుఱక పట్టి
[3]మిగ్రింగఁజాలెడు వాని నుత్తుంగ దేహు
[4]నేను సృజియింతుఁ జూడుఁడీ యీ క్షణంబ.

---

118 1. హాసంబులనున్ - వ. 2. వికాసం – వ.స. 3. సెగ్గెడ గదురన్ – వ.స. కొన్ని ప్రతులు.

119 1. తలఁకి – జౌ.న.స. 2. నెవ్వరు – పెక్కు ప్రతులు. 3. నెల్లభూత – వ.

120 1. బ్రహ్మహత్య - వ ; దుష్కర్మంబు – కొన్ని ప్రతులు. 2. విమల – వ ; సంవత్సరంబు విషమ – ప. 3. వనితా జనంబుల, ధరణీస్త్రీ జలంబుల – వ. 4. తనబ్రహ్మ – ఐ.వ. 5. కిల్బిషం - ర ; కర్మంబు – ఘు. 6. జన సమేతుం-వ ; గణ సమేతుం – య.శ.ష. 7. చేసి యునికి - ఆ.ఖ.చ.ణ.వ. 8. యునికింగని త్వష్ట – వ.స ; యున్న యతనికి – వ.

121 1. రాధి – కొన్ని ప్రతులు ; రాధి నకల్మషునధిక - ఐ. 2. శక్తి – స ; శాంత – ఖ.బ.ల. 3. త్రుంప – ఐ. 4. నే సృజించెద – ఖ.ణ.ల ; నేన-ఇ.ఉ.ర.

122 చ. అనుచుఁ గడంగి నిష్ఠమెయి నగ్నిముఖం బొనరించి [1]వేలిమిం
[2]దనయు సృజించి లోక విది[3]తంబుగ వృత్ర సమాఖ్య యిచ్చి మ
ద్వినుత తపోబలంబునఁ బ్రదీపిత తేజుఁడవై జయింపు [4]నీ
వని నియమించి పంచె నమరాధిపుతో [5]సమరంబు సేయఁగన్.

-: ఇంద్రుఁడు వృత్రాసురునితో యుద్ధంబు సేయుట :-

సం. 5–9–45.

123 చ. పనిచిన [1]నాతఁడుం జనియె బాహుబలంబున [2]నేచి వాసవుం
డని కెదురేఁగు[3]దెంచె నిటు లద్భుత సంగరమైనచోట న
య్యనిమిషనాథుఁ బట్టుకొని [4]యంగద వృత్రుఁడు మ్రింగె దేవత
ల్మనమున బెగ్గ[5]లింపఁగఁ జలంబు బలంబును జూపి యుగ్రుఁడై.

124 వ. ఇట్లు [1]మ్రింగినం ద్రిదశగణంబులు [2]దత్క్షణంబ యా [3]దైత్యునకు నావు
లించునట్టి యాలస్యం బావహించిన.

125 తే. అసురనాథుండు నలసత యడ[1]ర నీల్గి, యావులించిన [2]నత్తటి నమర విభుఁడు
దన శరీరంబు [3]సంకుచితంబు సేసి, కడు జవంబునఁ గుప్పించి వెడల నుటికె.

126 క. [1]వెలలి బలరిపుఁడు చలమునఁ
గలహామునకుఁ జొచ్చె వృత్రఘ్నబాహు బలం

---

122 1. వ్రేల్మిడిన్ – మ. 2. దనుజు – న.వ.స. 3. తంబగు – వ. 4. మీ–మ.య. ర.వ. 5. నసేయ బోవగన్ – వ.స.

123 1. వాడునుంజనియె – కొన్ని ప్రతులు. 2. బేర్చి – స. కొన్ని పఠితులు. 3. దేర నటులద్భుత – ఇ.ఈ ; దెంచెనటు – ఖ.స. కొన్ని పఠితులు ; దెంచిన మహాద్భుత–వ. 4. యప్పుడు వృత్రుఁడు – వ.స ; యద్దను జేంద్రుడు – వ.స. కొన్ని ప్రతులు. 5. డిల్లగ – శ.ష.

124 1. పట్టి ప్రమింగిన – ఈ.ప.ర.వీ. 2. భయంబునం బొందె రఱ – ర. 3. వృత్రు నకు – కొన్ని పఠితులు.

125 1. ఠ – ర.స. 2. యంతనె యమర – స. 3. సంకుచితముగ – కొన్ని పఠితులు; నతుభితంబు జేసి – కొన్ని ప్రతులు.

126 1. వెలువడి శక్రుడు – ఘ.స ; వెలువడి యింద్రుడు – ఒ.స ; వెలువడి బలారి–గ. య.ల.స ; వెలువడి బల సూదనుడుం గలహాము – కొన్ని ప్రతులు ; బలరిపుడు

[2]బలవికి మిఱను దండి్రవి
మల తపమునఁ జేసి సురలమనములు [3]దలఁకన్.

127 వ. [1]ఇట్లధికబలుండై న వృత్రు్ర నాటోపంబు సహింపం జాలక సురపతి దెరలి మరలి [2]పఱచి మందరగిరి శిఖరంబునకరిగినం [3]గనుకనిం జని యనిమిషు లతనిం గూడుకొని వృత్ర వధోపాయంబు [4]విచారించునెడ నవ్వాసవుండును దన మనంబున నిశ్చ[5]యించి.

128 క. హరిఁ గాంచి యతని చెప్పిన, పరమోపాయంబు [1]సేసి బ్రదుకుద మనిన
సుర [2]లదియ కర్జమని య,మ్మురమర్దనుకడకుఁ జనిరి మునులుం దారున్.

129 వ. ఇట్లు దివిజానీకంబును మునిలోకంబును బాకశాసనుం బురస్కరించుకొని.

130 మ. చని యాద్యైత్యు తెఱంగు సెప్పి యతులోత్సాహంబుమై నెప్పుడుఁ
దను[1]జ వ్రాతము తు్రళ్ళడంచి దివిజేంద్రశ్రీ[2]లాసంబు పెం
పున బొందించుట నీకు నైజము గదా భూతేశ ఘోరారి మ
ర్దన సంక్రీడ యొనర్పు లోకముల కత్యంత ప్రమోదంబు[3]గన్.

131 క. [1]అనిన విని యొకటి సెప్పెద
వినుఁ డాతనితోడ నమర విభునకుఁ [2]దగఁ బొం
దొనరింపుఁ డొక్క సమయం
[3]బున నడఁకువఁ గులిశధారఁ బొందెద నేనున్.

వెడలి — మ.వ. 2. బులనతడు మిఁ చెతండ్రి — వ. 3. గలగన్ — వ.స.

127 1. ఇట్ల వికల చలుండై న - స ; ఇవ్విధమున వృత్రు — వ. 2. పఱచి—కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 3. కనుంగొని యవలంజని — వ. 4. జింతించు — కొన్ని ప్రతులు. 5. యించి యిట్లనియె — వ.

128 1. వలన — ఝు.ర. 2. లధిక హర్షమున నమ్ముర — ఉ.

130 1. జానీకము — ఇ.ఈ. 2. తానంబు — వ. 3. నన్ — ఆ.బ.మ.వ.స.

131 1. అనుటయుఁ గేశవుడిట్లను — వ.స. 2. దగదొండొ నరింపు — ర. 3. బునఁ దేకువ — ల.స. కొన్ని ప్రతులు.

132 .వ మదీయ తేజో విశేషంబు[1]న నప్పురుహూతున కుత్సాహంబు [2]సంభవింపం గలయది యప్పు డనాయాసంబునఁ బగతు [3]వధియింప నగునని గదాధరుం డూఱ [4]డిలం బలికి[5]న బలసూదన పరిముఖ నిఖిల సురలోకంబును సంత సిల్లి మగిడి వచ్చి వృత్రికడకు మునిజనంబులం బుచ్చిన వారును జని యతని కిట్లనిరి.

133 క. భుజ బల [1]దుర్జయుఁ డిందుఁ, డజయ్యుఁడవు నీవు నీకు నతనికి [2]మీలో
విజయము [3]దక్కుదు మీరే, చి జగంబులు నొవ్వ రణము సేయఁగ నేలా.

134 క. [1]మైత్రీసౌఖ్యముఁ బోలునె
శాత్రవ మెమ్మెయిఁ దలంప శక్రశ్రీకిం
[2]బాత్రమవై [3]యింపుగఁ ద
న్మిత్రుఁడ వగు మిదియ మేలు [4]మీ యిద్దఱకున్.

135 వ. అనవుడు వృత్రాసురుండు [1]తేజంబువాసికి నాసపడి యెడు [2]మాయి రువురకు సఖ్యంబు సమ[3]కూర నేర్చునే యనుటయు నమ్మునులు సత్పురుష సాంగ[4]త్యంబు సంభవించినం జేయమి నీతిగాదు మహేంద్రుండు సకలలోక సమ్మత [5]సదాభవుండు గావున నతని[6]తోడి చుట్టఱికంబు మేలని[7]న నొడంబడి యతండు వారల కిట్లనియె.

---

132 1. నంబురుహుతు – వి.శ.ష. 2. జనియింపంగల – వి.శ.ష ; సంపాదింపగల–ఖ. 3. గెలువ(ల్వ) నగు – పెక్కు ప్రతులు. 4. డంబలికిన – కొన్ని ప్రతులు. 5. నంబ్రియంబున – అ.బ.

133 1. దుర్దముఁ డింద్రుఁడు – వ.స. 2. ననిలో – వి.శ.స. 3. దక్కగ మీరి త్రిజగంబులు నొవ్వరణము తెరగది యేలా – త.

134 1. వ్రాత్రా – వ.స; మైత్రియు సఖ్యము – ఎ.ఐ.మ.వ; మైత్రియు సౌఖ్యము–అ. ఖ.వ ; మైత్రి సుఖంబును – న.వి.శ.ష. 2. బాత్రమవై యుండుము దన్మిత్రుడ – ద ; బాత్రమవై తిపుడుదగన్ మిత్రు – ఏ.ఐ.ణ. 3. యెప్పుగఁ దన్మిత్రు – వ.స ; యింపుదగన్ మిత్రు – ఖ.గ.డ. 4. మీకిద్దఱకున్ – స. కొన్ని ప్రతులు ; మీకిందరకున్ – చ.వ.

135 1. తేజంబునకు వాసికి – కొన్ని ప్రతులు ; తేజంబునకు నాస – ర. 2. మా కిరువు – కొన్ని ప్రతులు ; మాకు నిరువు – కొన్ని ప్రతులు. 3. కూరునే–కొన్ని ప్రతులు. 4. త్యంబు నేయ నేరమ–ఖ. 5. తుండుగావు–ఇ.ఉ.ఒ. 6. చోట చుట్ట – వ. 7. యొడం బరచిన నతండు – ల.

136 క. [1]ఏనొక్కతెఱఁగు సెప్పెద, [2]దానిం గాదనక చేసి తగ మీరలు సం
ధానము [3]దృఢముగఁ జేయుం, డానాకేశునకు నాకు నధికప్రీతిన్.

137 వ. అది యెయ్యదియనిన నార్ద్రం బగుదానను శుష్కంబైన సాధనంబునను దరువునం బాషాణంబున శస్త్రాస్త్రంబుల [1]దివంబున రాత్రియందును నేను వధ్యుండఁ గాకుండవలయు ననిన వారును దాని[2]కి నొడంబడి యవ్వరంబు లొసంగి వృత్రవజ్రధరులకు [3]మిత్రభావం బొనరించి మగుడంజని యత్తె అంగు వాసవున కెఱిఁగించి నిజనివాసంబుల [4]కరిగిరి సురనాథుండు సుఖం బుండి పెద్దకాలంబునకుం దనమనంబునఁ బాయనివైరంబు సైరింపంజాలక దామోదరు[5]ని పూనికయు ముని[6]జనంబు సేసిన సంధివిధంబును నిరూపించి [7]రిపుం బరిభవింప రంధ్రాన్వేషణంబు సేయుచుండి యొక్కనాఁడు.

138 చ. జలనిధి తీర[1]భూమిఁ దనశత్రుఁ గనుంగొని వీనినిప్డదో
ర్బల మెసఁగంగ నాదు భిదురంబునఁ ద్రుంచెద రాత్రిగాదు తాఁ
దలఁప దివంబు గాదిది యుదగ్ర పరాక్రమ యోగ్య సంధ్య నా
యలవుఁ [2]జలంబుఁజూప నెపమై తగుసాధన [3]మెద్దిగల్గునో.

139 క. [1]అని తలఁచుచు నచ్చట నొక
వననిధిఫేనంబుఁజూచి వాసవుఁ డార్ద్రం
బును శుష్కంబును గాదిది
యనుచుం గులిశ[2]మునఁ గూర్చి [3]యధికరయమునన్.

---

136 1. ఏనునొక - వ ; ఏనొక తెరంగు – కొన్ని ప్రతులు. 2. దానికి గాదనక-న. మ.వ.శ. 3. చేయుడు చేయుం - వ.

137 1. నహోరాత్రంబుల యందును–ఖ.ఉ.ర. 2. కొడంబడి యవ్వరం బొసంగి- పెక్కు పుస్తకములు. 3. బాంధవ(వ్య)ం బొనర్చి – ఖ.ఈ.ఉ.ఓ.ర. 4. కుంజనిరి – కొన్ని ప్రతులు. 5. ని – పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 6. జనంబులు – కొన్ని పుస్తకములు ; గణంబులు – కొన్ని ప్రతులు. 7. యారిపుం – కొన్ని పుస్తకములు ; రిపుంబరి మార్చుటకు – వ.స ; రిపుంబరి భవించుటకు – పెక్కు ప్రతులు.

138 1. దేశమున - ఒ. 2. బలంబు – వ. 3. మేమి – పెక్కు ప్రతులు.

139 1. క ప్రతిలో ఇచ్చట 132, 133, 134, 135, గద్య పద్యములును, "మమ్మెల్ల నరయుమని..... ప్రార్థనంబు జేసి" అనియు కలదు. దీని తరువాత 147 కందము మాత్రమే కలదు. 2. ధారగూర్చి – ఖ.ఉ.ఝ.ప.ర.వ. 3. యతిరభ సమునన్ - కొన్ని పుస్తకములు.

140 తే. దాన వ్రాతుని [1]వ్రేయ న త్తటి మురారి
యందుఁ దగ సంక్రమించి యయ్యసురఁ జంపె
జిష్ణుఁ డతిభ క్తి విష్ణుఁ బూజించె [2]నాత్మ
నఖిలలోకంబులకు మోద మావహిల్లె.

141 వ. ఇవ్విధంబునం బగతుం బరిమార్చి [1]పేర్చి యింద్రుఁడు నిజపురంబునకుం జనియె మఱియును భూతసంఘంబిట్లు బ్రహ్మహత్యనేయం దగునేయని యతని నిందించినం బ్రభుత్వ సంపద సెడుటయు.

142 ఆ. నీచదశకు వచ్చి నిషధాచలంబున
కరిగి సురపరేణ్యుఁ డడఁగియుండె
నమరులెల్లఁ [1]గలఁగి యన్యోన్య [2]పీడన
భయముఁ బొందికూడఁ బాటి తమకు.

143 క. కావలియై సురరాజ్య
శ్రీ[1]వాలింపంగఁ దగువిశేషంబున సం
భావితుఁడు నహుషుఁడని చని
యావిభుఁ గని తారు మునులు నతనికినెమ్మిన్.

—: దేవతలు నహుషుని సురరాజ్యాభిషిక్తునిం జేయుట :—

సం. 5-11-21.

144 వ. పాకశాసను తెఱం గెఱింగించి [1]యిట్లనిరి.

---

140 1. వైవ – స. వెక్కు ప్రతులు. 2. నంత – వ ; వేడ్క – త.

141 1. వేర్చి – కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

142 1. గడగి – ఖ.చ. 2. పీడను – ఓ.వ ; వేదన – త.

143 1. వాటింపంగ – ఓ.వ.

144 1. యిట్లనిరి – పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

145 క. రమ్మింద్రపదవి [1]సేకొని
మమ్మెల్లను [2]నరయుమనిన మానవపతి నా
కమ్మహిమకుఁ దగు[3]మాహో
త్మ్యమ్ము గలదె నన్ను నేల యలఁచెద రనినన్.

146 వ. అంత నిలువక యత్యంతప్రార్థనంబు సేసి.

147 క. యమవరుణాది త్రిదశులు
దమతమ శక్తిప్రభావ [1]దర్పంబులు భూ
రమణునకుఁ బంచియిచ్చిరి
[2]ప్రమోద మెసఁగంగ మునిసభామధ్యమునన్.

148 వ. ఇవ్విధంబున నిచ్చి యధికబలసమన్వితుం గావించి తోడ్కొనిపోయి పూజ్యంబగు దివిజరాజ్యంబున కభిషిక్తుం జేసిన నతండును బరమధర్మ పరుండై కిన్నర కింపురుష [1]గరుడ గంధర్వ సిద్ధ విద్యాధరాది సమస్త దేవ యోనుల వలనను దేజో[2]భాగంబులు వుచ్చికొని మహానుభావుండై దివ్య మునిసేవ్యంబైన [3]యద్దేవేంద్ర [4]పదంబు సేకొని తుంబురు నారదాది [5]వినోదపాత్రంబులును రంభాద్యప్సరోగణంబులుం గొలువ నభిమత భోగంబు లనుభవించుచు మదంబు మిగిలి మన్మథాధీనుండై వర్తిల్లుసమ యంబున నొక్కనాఁడు.

149 తే. [1]మహిత లావణ్యమున నసమాన యనఁగ
జనిన పౌలోమి యానహుషునకు నయన
మార్గగోచర యగుటయు మదన బాణ
భిన్న హృదయుఁడై ధృతిఁ బాయఁ బెట్టి యతఁడు.

---

145 1. గైకొని – కొన్ని ప్రతులు ; వేకొని – ఓ. 2. బ్రోవు మనిన – ఉ.ర.ప.స. 3. సామర్థ్యమ్ము – వ.

147 1. ధర్మం – ఒ. 2. ప్రమదం బెసగంగ – కొన్ని ప్రతులు.

148 1. గరుడ గంధర్వ – పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2. లాభంబు – య.ర.వ ; భాగ్యంబు – ణ. 3. యట్టి దేవేంద్ర – కొన్ని ప్రతులు. 4. పదవిం(జే) గైకొని – కొన్ని ప్రతులు. 5. వీణానాదంబులందేలుచు వినోద పాత్రంబులగురంభా – వీ.స.

149 1. ఇచ్చట 'క' ప్రతిలో 139–146 వరకు గల భాగము వ్రాయ బడినది.

150 క. సుర[1]లోక రాజ్యపదవిఁ, గరిమంబున నున్న నన్నుఁ గవయం బరమా
దర లీలఁ [2]జతుర యగు నీ, సరసిజముఖ [3]రామి యేమి చందమొ [4]తలఁపన్.

151 క. అని యప్పాలఁతిం [1]బిలిపిం,చిన నదియును భయమునొంది శీఘ్రిమ దేవే
జ్యుని [2]సదనమునకు శరణం, బనుచుం జనుటయును వాసవాచార్యుండుఁ.

152 వ. [1]పరమాదరంబున నద్దేవిని గారవించి నిన్ను నహుషు [2]దుర్విసయంబుఁ
బొరయకుండ నరయువాఁడ నాఖండలుండు నా యత్నంబు[3]న నవశ్యంబును
దడయక వచ్చునని యూఁఅడించిన.

153 క. అది యెల్ల నెఱిఁగి కోపం
బొదవఁగ నహుషుండు గురున కుచితమె యే న
[1]మ్మోదితం బిలిపింపఁగఁ దన
సదనంబున [2]నునుచు టనియె సంక్షుభితుండై.

154 చ. అనుడు మునీంద్రులుఁ సురలు నక్కట నీ మహనీయ గౌరవం
బునకుం బరాంగనం [1]గవయుబుద్ధి [2]జనించుట యీడుగాదు నా
విని మును పూని యిమ్మెయి వివేకము గౌతము భార్యఁ బాక శా
సనుఁ డెడఁ గోరుచోఁ గఱపఁ జాలరు మీ రది [3]యెట్లు సెప్పు డా.

---

150 1. రాజ రాజ్య – వ ; లోకరాజ్య పదవీగరి – అ.ఆ.ఔ.క.ఖ.ప.బ.మ.య.ర.ల.వ. వి.శ.ష.స. 2. జతురముగ – య.వ.స. కొన్ని ప్రతులు. 3. రామి కేమి–ఖ.వ.స. 4. యనుచున్ – కొన్ని ప్రతులు.

151 1. బిలుపించిన – ల.స ; బిలువంబంచిన – కొన్ని ప్రతులు. 2. చరణములకు–ద.వ.

152 1. పరమానందంబున – న.య.వ ; తనమనంబున (తదనంతరంబున) నహుషుండు మదన బాణ భిన్న హృదయుండగు పెరింగి పరమాచరంబున – ఇ.ఈ.ఉ. 2. డవి నయంబు బొరయ – వ. 3. నందడయక వచ్చు – కొన్ని ప్రతులు.

153 1. మ్మోదితం బిలుపింప – స. కొన్ని ప్రతులు ; మ్మోదిత బిలువబంప – ఈ.ఉ.న.ర. 2. నునుచుడనియె – వ.న. (వాఁత ప్రతులు పెక్కింటిలో భావార్థకటవర్ణమునకు మారుగా డువర్ణకమే కాన నయ్యెడి) ; నునుచు(చి)కొనియె – ఏ.చ.ణ.న.ర.ల.

154 1. గదియ–వ. 2. జనించుట కాదు కీడు–ఔ.ర.వ.స ; జనించుట పాడిగాదు – ప ; జనించుట కీడుగాదె–ఈ.క.ట ; జనించుట నీతిగాదు – ఊ.శి. యేమి, యేల – వ.

155 వ. అనుచు నతండును[1] గడుఁ గోపించి[2]న భయంబుఁ గొని వార లాపాలోమి నతని పాలికిం [3]దోడ్కొని వచ్చువారై పూని బృహస్పతి [4]కడకుం జని యద్దేవియు వినుచుండ నిట్లనిరి.

156 క. నహుషుఁడు మహేంద్ర పదవి, సహితుఁడు శచికిఁ వరింపఁజను నాతని లో
క హితంబుగాఁగఁ బుచ్చుము, [1]మహాత్మ తచ్చిత్తమున యమర్షం బడఁగన్.

157 క. అనవుడు శోకం బడరఁగ, ననిమిష గురుఁజూచి యిట్టులను శచి [1]యటు వు
చ్చిన దూఱు [2]రాదె నను శుచి,యని మీ కొనియాడు[3]రెల్ల [4]ననృతముగాదే.

158 వ. అనిన విని దరహసితవదనుం డగుచుఁ బురుహూత పురోహితుండు.

159 క. నహుషుండు పనుచువాఁ డఁటె, విహితానుష్ఠానపరులు వీరఁటె [1]తా లో
కహితం బఁటె యిది మనకుఁ, మహనీయమ కాక యెట్లు మానఁగవచ్చున్

160 వ. అని యుల్ల[1]సం బాడి [2]యనిమిషులను ఋషులను జూచి యిట్లనియె.

161 తే. శరణు సొచ్చిన రక్షింపఁ జాలియుండి
కడపి పుచ్చిన నూర్ధ్వ లోకములు దప్పుఁ
బుణ్య కర్మంబు [1]లఫలతఁ బొందు ననఁడె
కమలగర్భుండు [2]దొల్లి జగద్ధితముగ.

---

155 1. నుగడు – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 2. పలికిన – ఒ. 3. బుచ్చువాఁ – వ. 4. పాలికిం – కొన్ని ప్రతులు.

156 1. మహితాత్మక చిత్తమున–కొన్ని ప్రతులు ; మహాత్మనీ చిత్తమున–ఔ.ఖ.వ.స.

157 1. యిటు–పెక్కు ప్రతులు ; యిటు(వం,చిన)–స. కొన్ని ప్రతులు. 2. గాదె–స. కొన్ని పఠితులు. 3. చెట్లు – ఈ.వ. 4. వ్యర్థము – ఐ.

159 1. పో – శ.ష.స.

160 1. సంబులాడి – కొన్ని ప్రతులు. 2. యనిమిష గురుండా ఋషు – ల ; గురుం డాయని మిషులంజూచి – ఏ.ప.

161 1. విఫలత – ఋ య.వ.స ; విఫలము – శ. 2. చెప్పె – వ ; మున్ను – ఊ.

162 వ. అని యసురూపాలాపంబుల [1]ని షేధింప వార లల్లోనిఁ గర్తవ్యం బెయ్యది యూహింపు మనిన [2]నద్దేవి నహుషు [3]కడకుం జని సముచితంబుగాఁ దదీయ సాంగత్యంబున కెడ వలికికొని వచ్చునది యటమీఁద మన మందఱముం [4]బురందరున కభ్యుదయం [5]బగు తెఱం గాచరించువార మనుటయు వాచస్పతి వచనంబులకు సంతసించి సుర సంయమి సంఘంబు లరిగిన యనంతరంబ.

163 క. పౌలోమియు నా నహుషుని, పాలికిఁ జనుటయు నతండు భావజ [1]విక్రృతి
వ్యాలోల మానసుండయి, [2]లీలా సంభావనా లలిత ముఖుఁ డయ్యెన్.

164 వ. అట్టియెడ.

165 ఉ. అల్లన యింతి యిట్లనియె నారసి వాసవు కల్మి [1]లేమియుం
దెల్లము నెఱిఁగికొని తేఁకువ [2] లేకిట వచ్చుటొప్పు నా
యుల్లము శంకితం బగుచు నుండఁగ వేగిరపాటు మేలె నీ
వెల్ల నెఱుంగు దిప్పుడెడ యిచ్చుట యుక్తము నాకుఁజూడఁగన్.

166 వ. అని యెడంబటిచి కొండొక కాలం బెడ వలికికొని యింద్రాణి[1]యు మగు డం జనుదెంచె నమరగణంబును ముని[2]జనసహితంబుగా విష్ణు[3]దేవుపాలికి రహస్యవృత్తిం బోయి జిష్ణునిదుఃఖితంబు వాపుటఁ గోరిన[4]శ్చారి గరుణా యత్తచిత్తుండై.

167 క. హయమేధంబున నాకుం
బ్రియమొనరింపగ వృత్రభేదికిఁ బుణ్యో
దయమగు [1]నావుడు వారలు
రయమునఁజని రందఱుం బురందరుకడకున్.

---

162 1. నిషేధించిన – ఖ.ల. పెక్కు ప్రతులు; నిషేధించి పలికిన – ఐ.య.వీ. 2. నతం డద్దేవి – క.ర. 3. పాలికిం – ఉ.ష.స. 4. బురుహూతున – ఓ.త.వ. 5. బయ్యెడు తెరం – కొన్ని ప్రతులు.

163 1. వికృత – కొన్ని ప్రతులు. 2. లీలారస భావనా – వ.స.

165 1. లేమియే – ర.వ.స. కొన్ని ప్రతులు. 2. తోనిటువచ్చు – ఝు ; లేకిట వచ్చుదాన – చ.బ.

166 1. యు – పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2. గణ – ఓ.ద.మ.ర.ల. 3. దేవు–పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 4. శ్చారియుంగరు – గ.

167 1. ననినను – ఓ.ట.న.వ.

—: ఇంద్రుండు నహుష తేజోవిశేషంబు సూచి మఱుగువడుట :—

సం. 5—13—16.

168 క. చని[1]యతని నశ్వమేధం
బునఁ గల్మషరహితుఁజేయఁ బురుహూ[2]తుండుం
దనపురికి నరిగి నహుషుం
గని తత్తేజోవిశేష కంపితుఁడయ్యెన్.

169 వ. ఇట్లు వృత్రారి దనబ్రహ్మహత్య వాయుటయే కాని నహుషునంత బలంబు లేమిం జేసి భయాకులితచిత్తుండై.

170 క. ఎందేనిఁజనియె నాతని
సుందరియును నెమ్మనమున శోకోద్రేకం
బొంది పురందరుఁ [1]డరిగిన
కందువ [2]యే నిప్పుడెట్లు గాంతునొయనుచున్.

171 వ. నిశాసమయంబున నుప[1]శ్రుతి నారాధించినఁ దదీయాధి దేవత [2]నీసత్యంబు [3]వలన నీమగనిం గనుదని చెప్పి యనంతరంబు సాకారయై పొడసూపినఁ బౌలోమి నీవెవ్వ[1]రని యడిగిన నదియును భవత్పాతివ్రత్య [5]సత్యశౌచంబు లకుఁ బ్రియంబంది వచ్చితి నుపశు[6]తి[6]నని చెప్పి నీకుం బాకశాసనుం జూపెద రమ్మని తోడ్కొని హిమవంతంబు నుత్తరంబున [7]మంజుమంతంబను మహాశైలంబున కరిగి దానియందు [8]శతయోజన విస్తీర్ణంబైన యొక్క సరోవరంబు సొచ్చి యచ్చట నుల్లసిల్లు పంచవర్ణ కమనీయంబులగు కమలం బులలో నొక్కనాళంబు భేదించి ముఁదటఁ [9]బ్రవేశించె నింద్రాణియుం

---

163 1. యశ్వమేధ యాగంబున – వ. 2. తుడుదా, దనపురికి – ఈ.గ.వ.

170 1. డరిగెడు – ఖ.వ. 2. యే నెప్పుడెట్లు కాంతున – స.

171 1. ధృతి – ఎ. 2. ప్రత్యక్షంబైన సత్యం – ఔ. 3. వలననీ మగనింగనుడని– ఖ.ప.స; వలననీ పతింగందువని – ఒ.క.వ; వలనం గనుదని – వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. రని – వెక్కు ప్రతులు; రవని – వా. 5. సత్య – కొన్ని ప్రతులలో లేదు; నిత్య – వ. 6. కింగర్తనని చెప్పి – గ. 7. ముంజువంత, ముంజి వంత – అని పాఠములు. 8. దశయోజ – ల. 9. సూక్ష్మ గాత్రంబు నంబ్రవేశిం

దోడన చని తదీయ తంతుమధ్యంబున సూక్ష్మరూపంబున నున్న సుర[10]పతిం
గన్నంత నయ్యుపశ్రుతి [11]యదృశ్య యగుటయు.

172 క. పతిసన్నిధి వడసి మహా
ద్భుత మందెడు శచి తదీయపూర్వ సుకర్మ
స్తుతిసేయుచు నిలిచిన నతఁ
డతివంగని [1]సంభృతాచ రాత్మ్మండగుచున్.

173 ఉ, ఇచ్చట నేను నిల్చుటిది యెట్టులెఱింగితి నన్నఁగాన [1]నీ
వచ్చిన కార్య మేమి యనవద్యగుణోత్తర చెప్పు నావుడుం
బొచ్చెము లేక యానహుషు పోయినపోకలు [2]దానికిం దగం
జెచ్చెరఁ గాలయాపనము సేసినభంగియుఁ జెప్పె దేవియున్.

174 వ. చెప్పి యుపశ్రుతి తెఱంగును నతని కెఱింగించి దేవా నీ వి త్తటిం బ్రికా
శుండవై భవత్ప్రితాపంబున నహుషునకుఁ బరాభవం బొనరించి నన్ను
రక్షింపక తక్కిన సుక్కవుం డగునతని పాపనిశ్చయంబున నాపద పచ్చుననిన
విని [1]వల్లభకు దివిజవల్లభుం డిట్లనియె.

175 క. ఆనహుషుబాహు[1]గర్వ మ
నూనంబై యున్నయది సముజ్జ్వల [2]మునిస
న్మానప్రివృద్ధమగుటను
దానం గాలంబు వేచెదను జయము[3]నకున్

నని ప్రాణి దోడన – మ ; ప్రవేశింప – కొన్ని ప్రతులు. 10. ప్రభుంగన్నంత – కొన్ని ప్రతులు ; పతిఁగనుపించియంత – ఖ.వ.స. 11. యదృశ్యంబగు – వా ; యదృశ్యయగు – వ.

172 1. యపుడు సంభృతాత్మ్మండగుచున్ – వ.స ; సంభృతాంత రంగుండగుచున్–వ.

173 1. గా – న.ల. 2. దానుదానికిం – వ.స ; వానికిం – ఓ ఝు.ప.వ.వీ.

174 1. వల్లభికి – ఎ.ఖ.వ.

175 1. దర్ప – ఉ.మ. 2. ముగ సన్మాన ప్రవిష్ట, ప్రయుక్త – వ.స. 3. గోనన్– క.ణ.య.

176 చ. తటీయగు నంతకున్ రిపునుదగ్గిత [1]సై చుట నీతి[2]నీవు నా
కఱపినయట్ల చేయుము తగంజని యాతనిఁగాంచి [3]నన్ను నె
త్తెఱఁగున నైనఁ బొందఁగ మదిం దల[4]పోతయ కల్గెనేనిఁ గ్రి
చ్చఱ మునివరవాహనుఁడ వైచెను దెమ్మను [5]మంతఁదీఱెడున్.

177 ఆ. [1]అనిన నట్లకాకయని [2]పతివీడ్కొ్కని
యింతి నహుషుపాలి కేఁగుదెంచె
నతఁడు [3]దమక మడర [4]నద్దేవిఁ బెద్దయు
నాదరించి యిష్ట మడుగుటయును.

178 వ. ఇంద్రాణియు నిట్లనియె మన నిరూపించిన సమయంబు[1]నకుఁ గొండొక
తడవుగలదు [2]కాలం బగుటయు [3]నిన్ను వరియించెద నీవు మహోముని
వాహనుండవు గావలయునది నాకుఁ బ్రియంబు నీకు ననన్య [4]సామాన్యం
బైనయానంబు దేజోవిశేషకరం బగుననిన నప్పలుకులకు నహుషుండు
[5]ప్రహర్ష చిత్తుండై.

179 ఆ. ఏనుదక్కనొరుల కెవ్వరికైన[1]న
వ్వాహనంబు నెక్కవశమె నీకు
సమ్మదంబుగాఁగ సప్తర్షిగణము నా
యందలంబు మోవ నరుగుదెంతు.

---

176 1. సైచు – వీ. 2. గాననా – ఝు. 3. నిన్ను – ట.వ. 4. పోయగ
గల్గె – మ.య.వ.స; పోయుట, పెంతయు – అని పాఠములు. 5. నంత–గ.
ఝు.ల.వ.శ.స.

177 1. అంతనట్ల – ఖ.స. 2. పల్కి – వ.స; వ్రజి – ఊ. 3. సమ్మదమున
నద్దేవి – ఖ; దమకమడరి యద్దేవి – వీ.శ. 4. నద్దేవిగని పెద్ద యాదరించి–ల.స.

178 1. నకు – పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2. గావున గాలంబగు నంతకు నిన్ను వీరి–ఒ;
గాన కాలంబగు – ర. 3. నన్ను వరించెదవు నీవును మహు – వ. 4. సాధ
నంబైన యానంబు – ఈ.ర. 5. ప్రహృష్ట హృదయుండై – ఊ.

179 1. నీ వాహనంబు – పెక్కు ప్రతులు.

180 క. అని వనితఁ [1]బంచి [2]యప్పుడ
మునులం బిలిపించి మౌర్ఖ్యమునఁ దనకుఁ వా
హనముగఁ జేసి యొకింతయు
ననుమానము లేక తిరిగె నతఁ డెల్లెడలన్.

181 క. చని పౌలోమియు సురగురుఁ
గని నహుషుఁడు వేచియున్నకాలం [1]బెడలే
దనిమిషనాథున కిత్తఱి
ననుగ్రహము సేయవలయు నవహితబుద్ధిన్.

182 వ. శరణాగత నైన నన్ను రక్షిం[1]పు మనిన నతం డిట్లనియె.

183 క. ఆ నహుషువలన నాపద, రా నీ నాతనికి నాతురత గావింపం
బూని యొనర్చెద వేలిమి, దానను ముని [1]వాహనత గత స్థైర్యుఁ డగున్.

184 క. వెరవున నీ పతి యునికియు, నరసెదనని యూఱడించి యప్పుడ వైశ్వా
నరు నర్చితుఁ జేసి పురం,దరు తెఱఁగుం జెప్పి యతనిఁ [1]దడవం బనిచెన్.

—: అగ్నిదేవుఁ డింద్రుని వెదకి బృహస్పతికిం దెలుపుట :—

సం. 5-15-27.

185 వ. పనిచిన వహ్నియు వనితా రూపంబునం జని మనోగతి యగుటం జేసి సర్వదిశలును భూమ్యంతరిక్షంబులును గిరివిపినంబులును గొండొక [1]సేపు నకుం గలయం [2]జూచి సంక్రందను నెందునుం గానక మగిడి వచ్చి వాచ

---

180 1. బుచ్చి – పెక్కు ప్రతులు ; బంచి – వా. 2. యప్పుడు – స. కొన్ని ప్రతులు. యపుడమ్మును – వ.

181 1. బెడలెన్న నిమిష – ల.

182 1. పవలయు ననిన – కొన్ని ప్రతులు.

183 1. యానమున గతైశ్వర్యుడగున్ – స ; యానమున గతస్థైర్యుడగున్ – ట.

184 1. దడవఁగఁ బుచ్చెన్ – య.వ.స.

185 1. సేపు (న) గల యంగ్రుమ్మరి – ఘ.ర. 2. గ్రుమ్మరి – కొన్ని ప్రతులు.

స్పతికి నత్తెఱం గెఱింగించి [3]నాకు జలంబులు ప్రవేశింపరామి నంద పరికింప నేరనై తి [4]నప్పులవలన నగ్నియు బ్రాహ్మణులవలన క్షత్త్రియజాతియు నశ్మంబులవలన లోహంబును నుద్భవించె [5]వాని వాఁడిమి యెల్ల యెడలనుం జెల్లుఁ [6]దమ తమ జన్మ స్థానంబులయం దడగుం గావున నీళ్ళు నాకు సంక్షయంబు సేయుట సుప్రసిద్ధం బనిన విని యనిమిషగురుండు హవ్య వాహను నత్యంత గౌరవంబునం గనుం[7]గొని.

186 మ. సకల స్థావర జంగమంబులు భవత్సాన్నిధ్యమాత్రంబునఁ
వికసిల్లుం గ్రతువై భవంబులుఁ జతుర్వేదంబులుఁ నీవ పా
వక నీయంద [1]జలంబులుం గలిగె విశ్వవ్యాప్తి[2]మై నున్న నీ
కొక చోఁ బెట్టు [3]లగమ్యమయ్యె నిను నీ వూహింపు [4]పెం పారఁగన్.

187 ఉ. ఏనును బ్రహ్మ మంత్రముల నెంతయు నీ కభివృద్ధిఁ జేసెదం
[1]గాన విశంకతఁ సలిలగామివి గ మ్మనినం గృశానుఁడుం
బూనిక నేఁగి వారి నిధి [2]భూరి నదీ సరసీ తటాక సం
తానము రోయుచుం జని శతక్రతుఁ డున్న సరోవరంబునన్.

188 ఉ. అంబురుహంబులం గలయ నారసి [1]చొచ్చి యొకండు నాళ సూ
త్రంబున నున్న యిందుఁగ గని రాగమునఁ గురునొద్ద కగ్ని శీ
ఘ్రంబున [2]నేఁగుదెంచి తన కన్న తెఱం గెఱిఁగింప నాతఁ డు
ల్లంబున [3]నుల్లసిల్లి సురలఁ ముసులం దగఁ గూర్చి గ్రక్కునన్.

---

3. నాకు—పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 4. జగంబుల — ప ; నంబువుల-కొన్ని ప్రతులు ; నీళ్లవలన — ఖ.న.వ. 5. వాని వాని వాడిమి — ఖ.వ. 6. గాని తమతమ — వ. 7. గొని యిట్లనియె — వ.

186 1. జగంబులుం — ఖ.బ.వ.స. 2. వై యున్న — ఈ.ప.వ.వీ ; ధ్రువయున్న—ఖ.ల. 3. లసాధ్య - బ. 4. మేపార — ఖ.య ; సొంపార — వ.

187 1. గాన — ఖ.న.వ.వీ.స. 2. పూర్ణ సరిత్సర సీతటాక — వ.స.

188 1. యందొకపద్మ — ఖ.ప.బ.వ.స ; చూచి యొకండునాళ — వీ.శ.ష.స. 2. నేగి తానతనిగన్న — న. 3. సంతసిల్లి — అ.ఒ.క.వ.

189 మ. దివిజాధీశ్వరు పాలికిం జని కృతార్థీభూతచేతస్కుఁడై
వివిధ స్తోత్ర పరంపరా చతుర వాగ్విన్యాసతం బ్రీతుఁ జే
సి [1]వరిష్ఠం బగు [2]నీదు కృత్యము ననుష్ఠింపంగ [3]నీ వుత్సహిం
పవు నీకేమి కొఱంత [4]వృత్ర వధ యే పాపంబు [5]రూపింపుమా.

190 క. శరనిధి ఫేనంబున నా, హరి వొంది జగద్విరోధియగు వృత్రునిఁ దాఁ
బరిమార్చ నీకు విజయము, దొరకొనియెం గాక [1]దీన దోసము గలదే.

191 వ. అని సముచితంబుగా [1]సంబోధించిన గురుని సం[2]భాషితంబుల [3]నిర్దోషితుం
డయి నిజరూపంబు వహించి సకల [4]సుమనోముని సహితంబుగా నతని
సంభావించి జంభారి గర్హ్యం బెయ్యది యని యడిగిన నాచార్యుం [5]డితం
డెఱింగినను విస్పష్టంబుగా నహుషు వృత్తాం[6]తం బంతయు వివరించెదంగాక
యని తలంచి యిట్లనియె.

192 క. నాఁ డట్లు నీవు నీ దగు
పోఁడిమి సెడి యడఁగుటయును భువనంబుల కె
వ్వాఁడును రక్కసుఁ [1]డయ్యెడు
వాఁడి మగఁడు లేమిఁ దిగ్దశవర్గము [2]మునులున్.

193 ఉ. ఒండొరుచేతఁ బీడవడ నోపక రక్కసుఁడైనవాని నా
ఖండలతుల్య నేమిగతిఁ గాంతు మొకో యనుచున్నచోట ను
ద్దండబలైక రక్ష్యము శతక్రతు రాజ్యము దాని నేల [1]న
న్యుండు సమర్థుఁడే యనుచు నొల్లరు దివ్యులలోన నెవ్వరుఁ.

---

189 1. విశిష్టంబగు – ఈ.ఓ.బ.ల. 2. నింద్ర – ర.వ. 3. నీవై వహింపవ – ర ; నీవుత్సహింపవ – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. శత్రువధ – బ. 5. రూపింపఁగన్ – స. కొన్ని ప్రతులు.

190 1. నీకు – వ.స.

191 1. ప్రబోధించిన – ఖ.వ ; సంభాషించిన – న.ల ; సంభావించిన – ఆ. 2. భాషణంబుల – కొన్ని ప్రతులు. 3. సంతోషితుండై – కొన్ని ప్రతులు ; బోధితుండై – ఖ.ప.వ. 4. సురముని సహితం – కొన్ని ప్రతులు. 5. డునా యెఱింగినంత విస్పష్టం – ఎ.త.మ.ర. 6. తంబువివ – కొన్ని ప్రతులు.

192 1. డైతగు – ఖ.బ.వ.స. 2. నేమున్ – ష.

193 1. మర్త్యుండు – వ.

194 వ. అట్టిసమయంబున మునిజన సహితంబుగ ననిమిషులు నహుషు[1]కడకుం జని మనంబుల మనుజుం డనుననుమానంబు దక్కి యతని నింద్రపదవిఁ జరిపాలించుటకుం బార్థించిన నతండును దాను హీనబలుండనని శంకించి[2]నం దమ తమ [3]తేజంబుల యంశంబు లతనికొసంగి శక్తిమంతుం గావించి యభిషిక్తుం జేసిన.

195 క. మహనీయ భవత్పదవీ
మహితుండై నహుషుఁ డేచి మనమున ధర్మ
స్పృహ దక్కి తన్ను [1]నిప్పుడు
వహియింపగ సస్మ్మనీంద్రిపర్గముఁ బనిచెఁ.

196 ఆ. ఇదియకాదు మఱియు నెన్నియు దుర్వినయములు గలవు వాని [1]కలసి నిన్ను
వెదక వచ్చితిమి వివేకహీనుండగు
నతనిఁ జెఱుప [2]నిప్పు డవసరంబు.

197 వ. అది [1]యెట్లుంజేసిన విను[2]ము నాఁడు హరిపంపునం జేసిన యశ్వమేధంబున నీవపగత [3]కల్మషుండవై నను నహుషునకుఁ దేజోహాని లేమిం జేసి యతని నాకక్రిమింప రాదయ్యె నిప్పుడు మహామునుల [4]నధఃకరించి యతండు నిస్తేజుండై యున్నవాఁడు గావున నీచేతం జెడునట్లగుటయుం దురగమేధ ఫల పరిపాకంబ యింక నుత్సాహంబు సేయుమనుచున్న సమయంబున యమవరుణ కుబేరులు సోమసహితంబుగా నరుగుదెంచి పురందరుం గాంచిన నతండు ప్రియంబంది యప్పటి కార్యంబు తెఱంగువారల కెఱింగించి తగిన సంభాషణంబుల వారలఁ బ్రీతచేతస్కులం జేసి దృష్టివిషయ [5]దుస్సహుండైన నహుషు గెలుచు నుపాయంబు విచారించు నవసరంబున.

---

194 1. పాలికింబోయి – త ; పాలికింజని – బ ; కడకుంబోయి – ఖ.వ. 2. నన మరులు తమ తమ – డ.న.ప.ల. 3. తేజోబలంబుల – వ.వి.

195 1. నెప్పుడు – కొన్ని ప్రతులు.

196 1. నరసి – స. కొన్ని ప్రతులు ; నరసి (కలికి) నిన్ను – స ; కలికి–వ. 2, నిదియ యపన – స. కొన్ని ప్రతులు.

197 1. యట్లుండె వినుము – వ.స. 2. మానడు మహరి – ఆ.ఈ.ఖ.త.య. 3. కిల్బిషుం – ఖ.గ.మ.య.వ. 4. ధిక్కరించ – పెక్కు ప్రతులు ; యతకరించుటం జేసి – వ. 5. దుస్సహ తేజుండైన యానహుషు – ర.

198 క. [1]కష్టుండగు నా నహుషుఁడు
నష్టాత్మకుఁడయ్యె దివిజనాయక నీయు
త్కృష్టచరితము నసురలకుఁ
దుష్టిగ [2]నిజరాజ్య సంగతుఁడ వగు మనుచు[3]ఁ,

199 క. మునివరుఁడైన యగస్త్యుఁడు
సనుదెంచిన శతమఖుండు [1]సమ్మతి నుచితా
సనమిడి యర్ఘ్యముఁ బాద్యము
నొనరిచి యిట్లనియె [2]సవినయోక్తి నతనితోన్.

200 ఆ. [1]అధికవిభవ మెసఁగ నసమానశక్తిస
నాథుఁడగుచునున్న నహుషుఁడిప్పు
డేమికతన భాగ్యహీనుఁడై యుజ్జ్వల
శ్రీ[2]దొలంగె మునివరేణ్య చెపుమ.

—: అగస్త్యుఁడింద్రునకు నహుష భ్రష్టత దెలుపుట :—

సం. 5—17—7.

201 వ. అనిన విని యమ్మునీంద్రుం [1]డిట్లనియె నన్నహుషుని మోచి వేసరుచున్న మును లతనికడ గోష్ఠివినోదంబుల నుండి బ్రాహ్మణంబులయిన మంత్రిం బు[2]లు గోసంప్రోక్షణంబునందుఁ జెప్పంబడియుండునని నీకుఁ బ్రమా[3]ణ భూతంబు లగునే యని యడిగినం బాపనిశ్చయుండై యతం డమ్మంత్రం బులు ప్రమాణంబులు గావనిన నేనమ్మాట నిషేధించి పూర్వాచార్యుల చేత నభినందితంబులగు మంత్రంబులు [4]నిందించుట యజ్ఞానంబని వివా దంబు నేసిన నతండు కోపించి మదీయమస్తకంబు దన్నిన నతనిం

---

198 1. దుష్టాత్ముండగు నహుషు, దుష్టుండగు నానహుషు - స. 2. సుర రాజ్య—ర ; నీరాజ్య—ఘ.న.వ. 3. ఈ పద్యము తరువాత "ప్రార్థించి దీవించిరంత—వీ.శ.స". అను వచనము అధికముగా కన్పడు.

199 1. సన్మతి - పెక్కు ప్రతులు. 2. సవిన యోక్తుల తోడన్ - స; వినయ యుక్తి నతనితోన్ - వ.స.

200 1. అధిక, అర్థి-వ. 2. దొలంగె — కొన్ని ప్రతులు.

201 1. డమరవరున కిట్లనియె — శ.స ; డింద్రున కిట్లనియె - కొన్ని ప్రతులు. 2. లం గొన్ని — ఖ.ర.వ.స. 3. ణభూతంబులు - కొన్ని ప్రతులు. 4. నిషేధించుట — ఖ.వ.

గనుంగొని పుణ్యహీనుండును దేజో[5]హానిదీనుండును నగుట యుపలక్షించి నీవు పూజనీయులయిన మహామునుల నిన్ను వహింపం బనిచితి వారలు గొనియాడు మంత్రంబులు గర్వించి [6]తదియునుంగాక నన్ను నవమానించి[7]తి గావున నింద్రపదభ్రష్టుండవై బహుసంవత్సరంబులు భూలోకంబున [8]నురగరూపంబుననుండుమని శాపం[9]బిచ్చి పదంపడి యనుగ్రహించి భవదీయ వంశజాతుండయి యజాతశత్రుండను పెంపుగలిగి యుధిష్ఠిరనామధేయుండైన యొక్క సత్పురుషుని సందర్శనంబున దురితంబులఁబాసి పుణ్యలోకంబు వడయువాఁడ వనిన ధర్మతనంబ.

202 క. స్వర్గ[1]పరిభ్రష్టుండై, దుర్గతికిం [2]బోయె నతఁడు దుష్టాత్ములకున్
దౌర్గత్యము సుజనులకు న, నర్గళసద్గతియు నగుట యరుదే యెందున్.

203 మ. అనిన దేవతలుం దపోధనులు [1]నత్యానందముం బొంది రా
మునిఁ [2]బూజించె నమర్త్యనాథుఁడు మనోమోదంబు సంధిల్ల న
య్యనురాగంబు [3]చరాచరంబులకు హృద్యంబయ్యె సర్వాప్సరో
జనముం గొనికుఁ గానవచ్చె [4]సుభగైశ్వర్యంబు శోభిల్లఁగన్.

204 వ. తదనంతరంబ.

205 ఉ. పావకుఁ డాదిగా దిగధిపాలురుఁ గిన్నరసిద్ధ సాధ్యులున్
దేవగురుండుఁ [1]దోన చనుదేరఁగ వైభవ ముల్లసిల్ల నై
రావణదంతి నెక్కి యమరావతికిం జని యింద్రుఁ డాశచీ
దేవియుఁ దాను మోదమునఁ దేలి రభీష్ట [2]వినోదలీలలన్.

---

5. హీనుండును - స. కొన్ని ప్రతులు ; హీనుండును, దీనుండును — వీ.
6. తివదియునుం - కొన్ని ప్రతులు. 7. తివి - న.ల. 8. నురగంబవై యుం-స.
9. బిచ్చితి పదం — కొన్ని ప్రతులు.

202 1. పద - స. కొన్ని ప్రతులు. 2. జనియె — ఖ.వ.స.

203 1. నిత్యానంద - అ.స. 2. గీర్తించె - స. 3. చరా చరేంద్రులకు - స ; జగత్త్రయంబులకు - ఐ. 4. శుభద్వైశ్వర్యం - ఖ ; సుభగైశ్వర్యంబ వార్యంబు గన్ — వ.స.

205 1. దోడనరుదేరఁగ — వ.స. 2. మనోజ - ఎ.

206 వ. ఇవ్విధంబున మహానుభావుం డగునమ్మహేంద్రుండు.

207 క. ఆజ్ఞాభంగం బయినం, బ్రాజ్ఞేతరునట్లు [1]దుఃఖపడి యుండఁడె తా
నజ్ఞాతవాసమును గా, లజ్ఞతఁ [2]జలుపండె యన్యులకు వగపేలా.

208 క. కావున మీపడినయర, ణ్యావాసక్లేశమునకు నజ్ఞాతవిధిఁ
[1]సేవకుల నై నదానికి, నోవకుఁడీ మీరు లఘుమనోవృత్తులనై.

209 వ. అని యిట్లు సెప్పి శల్యుండు సభాసదులం గలయం గనుంగొని.

210 ఉ. కౌరవనాథుఁ డానహుషుకై వడి నాశముఁబొందు వాసవ
శ్రీరమణీయుఁడై జయము సేకొని ధర్మజుఁ డంబురాశివే
లారశనా సముజ్జ్వల విలాసమనోహరమేదినీవధూ
సారసమగ్రభోగముల సన్నుతి కెక్కెడుఁ దానుఁ దమ్ములున్.

211 వ. అని పలికి వెండియు నతండు పాండవాగ్రజున కిట్లనియె.

212 క. సౌఖ్యంబులు వొందు జగ, త్ప్రఖ్యాతులుఁ జెందుఁ దగఁ బురందర విజయో
పాఖ్యానము విన్నను ద, ద్వ్యాఖ్యానము సేసినఁ జనావలి కనఘా.

213 క. మోహరము నడచుచుండఁగ, నీహరి విజయంబు [1]వినఁగ నేఁ బ్రుఁడు రిపుసం
దోహంబు గెల్చుటకు సం, దేహం బించుకయు లేదు ధీరవిచారా.

214 వ. అనిన విని ధర్మనందనుండు మద్రపతిం బ్రస్తుతించి [1]మహానుభావా భవదీయ
భాష[2]ణ శ్రవణంబునఁ జిత్తంబు కలంకదేఁజెనని సంభావించి యతనికి సము
చితంబు లగుమజ్జన భోజనంబు [3]లొనరించి యనంతరంబ యతండు
పయనంబునకు [4]నుద్యోగించిన.

---

207 1. భంగపడి యుండియుఁదా – ర. 2. జేయండె – డ.స; గడుపండె – ర.

208 1. సేవకులైనను దానికి – వ.స.

213 1. విని – మ.వ.స.

214 1. మహాభాగా – ఖ.న.వ.ర ల.స; మహాత్మా – వ. 2. ణంబుల(న) – మ.య. వ.స. 3. లొనఁగూర్చి – స. 4. నుద్యోగించి కదలిన – ఖ.వ.స.

215 ఆ. అతని ననుప నేఁగి [1]యధికసంప్రీతి నే, తెంచునప్పు డయ్యుధిష్ఠిరుండు
రణములోన మీరు రాధేయుఁబలుకుట, మఱవకుండవలయు మమ్ముఁదలఁచి.

216 క. అనుటయు నుద్రేశ్వరుఁ డా,తని నూఱడఁ బలికి గాఢ[1]తరముగ నాలిం
గన మొనరించి చనియె [2]హ, స్తినగరికి బలమ్ముతో నతిత్వరితగతిన్.

217 వ. అట్టి [1]యవసరంబున.

—: సాత్యక్యాదులు సేనాసమేతంబుగఁ బాండవులం జేరవచ్చుట :—

సం 5-19-1.

218 మ. సకలారాతి భయంకరుఁడగుచు నుత్సాహంబు వాటించి నే
లకు ద్రవేఁ గయ్యెడుభంగి వచ్చె రణలీలా కౌతుకం బొప్పఁ [1]దా
నొక యక్షోహిణితోడఁ బాండవబలం బుల్లాస[2]ముంబొంద సా
త్యకి బాహాబలగర్వనిర్వహణ విద్యాప్రౌఢి [3]సంరూఢుఁడై.

219 వ. అంతం జేదిపతి యగు దృష్టకేతుండును జరాసంధ[1]నందనుండగు సహ
దేవుండును [2]జెఱొక్క యక్షోహిణితోడం జనుదెంచిరి సహోదరు [3]లేవు
రగు కేకయపతులు నేకాక్షౌహిణీ సమేతులై యేఁగుదెంచిరి తదనంతరంబ.

220 క. కొడుకులుఁ దానును గుట్టపు
[1]దడములఁ గరిఘటుల [2]భటరథవాజితములం
బుడమి చలింపఁగ ద్రుపదుఁడు
గడువేడుకఁ దోడుసూపెఁ గౌంతేయులకున్.

---

215 1. యతిశయ ప్రీతినే – స.

216 1. తమము–స. 2. హస్తినాపురికి బలముతో నతి త్వరిత గతిన్ – ఖ.డ.య.ర.వ.శ.

217 1. సమయంబున – పెక్కు ప్రతులు.

218 1. గా – కొన్ని ప్రతులు. 2. మొనంగసా – ఖ.వ. 3. సంధిల్లగన్ – స. కొన్ని ప్రతులు.

219 1. తనయుండైన – పెక్కు ప్రతులు. 2. నొక్కొక్క – స. పెక్కు ప్రతులు. 3. లేపురు గేకయ భూపతులే కాక్షా – పెక్కు ప్రతులు.

220 1. దళముల – స. పెక్కు ప్రతులు. 2. బటురథ – స. కొన్ని ప్రతులు.

221 వ. అదియును నొక యక్షౌహిణికిం [1]గలిగి యొప్పె నయ్యవసరంబున ననుజ తనుజ [2]సమేతుండును [3]బార్వతీయ మహీపాల సహితుండునై యొక యక్షోహిణి యొడ్డనంబు దీర్చి.

222 క. చిందముల మ్రోఁతఁ బగతుర
డెందంబులతోడ దిక్తటీ సంధులు నం
దంద పగులంగఁ గుంతీ
నందనులకుఁదోడు మత్స్యనాథుఁడు సూపెఁ.

223 వ. పాండ్యవిభుండు లోనుగాఁ [1]బలుదెసల నుండి వచ్చిన బలంబొక్క యక్షో హిణికిం గలిగియొప్పె.

224 క. ఏడక్షౌహిణు లిమ్మెయిఁ
గూడెం బాండున్నృపసుతులఁ [1]గ్రూరాహవసం
క్రీడా[2]వినోదమునకుం
[3]దోడుపడం బూని యతికుతూహలవృత్తిన్.

225 వ. ఇవ్విధంబునం [1]గూడి పెరిగి యుధిష్ఠిరుసైన్యంబు గయ్యంబునకుం గాలు ద్రవ్వు[2]చు నుండెనంత నక్కడం గిరాత[3]కాంచనసైన్య నిచయంబులంగూర్చి కొని సమరంబునకు నమరి [4]యొక్కయక్షోహిణి గలభగదత్తుండు సుహో

---

221 1. గలిగె నయ్యవ – పెక్కు ప్రతులు. 2. సహితుం – కొన్ని ప్రతులు. 3. బార్హ తీయ, బార్హేయ – అని పాఠములు.

223 1. దేశంబుల – ఇ.ఈ.ఖ ప.ర.వ.స.

224 1. ఘోరాహవ – క.ప.వ. 2. విహారమునకుం – ఘు. 3. దోడ్డై వడిఁగూడెనతి కుతూ – ద.

225 1. బెరిగియుధి – పెక్కు ప్రతులు ; బెచ్చు పెరికి – ప.వీ.శ.ష. 2. చుండెనంత– పెక్కు ప్రతులు. 3. నిచయంబులంగూర్చి – ల.వ.స ; కాంచన జననిచయం ; యవనపుళింద నిచయంబులం – స ; కీచక సైన్య నిచయం - శ ; కాంభోజ సేనా నిచయం-బ ; కాంచన విషయంబుల బలంబులం–ఐ.క. 4. యేకాక్షోహిణింగల –

ధనుం గలసె భూరిపరాక్రముండయిన భూరి[5]శ్రవుండును మహాబలుండయిన శల్యుండును నేకాక్షౌహిణీ సమేతంబుగా[6]నే తెంచిరి వారలయట్ల[7]సన్నద్ధుఁడై కాంభోజనాథుండై న సుదక్షి[8]ణుం డను యవనేశ్వరుండును [9]వచ్చె నత్తె అంగున సమకట్టి జయద్రథ ప్రముఖులై న సింధు సౌవీర[10]నరపతు లరుగు దెంచిరి [11]మాహిష్మతీపతి యగు [12]నీలుండును యాదవ[13]వీరుండగు కృత వర్మయు నవంతీశ్వరు[14]లు సోదరులునగు విందానువిందు లిరువురునుంగా [15]నిన్నలువురు నొక్కొక్క యక్షౌహిణితోడఁ జనుదెంచిరి. [16]మఱియునుం బలుదెసలనుండి వచ్చి కూడిన వాహినులు మూఁడక్షౌహిణులకుం [17]గలిగె ధార్తరాష్ట్రులకుఁ దోడుపడం బూనిప యవి [18]పదునొకండక్షౌహిణు లయ్యె నట్టియెడ.

226 క. సవరణల నొప్పి యనిఁ బాం
డవబలముల మార్కొనంగ గడంగుచు నత్యు
త్సవమునఁ బేర్చినసేనల
కవకాశములేదు విడియ హస్తిపురమునన్.

227 క. నానాముఖముల విడియం
గా నియమించెను జలంబుఁ గౌరవపతి యా
[1]సేనల దొరలకు [2]నిలువఁగ
నై నను నెడలేమి [3]నధికహర్షం బెసఁగన్.

కొన్ని ప్రతులు. 5. శ్రవసుండు – ఇ.ఒ.ఘ.ర. 6. నేగుదెంచిరి–స. కొన్ని ప్రతులు. 7. సన్నద్ధులై – స. పెక్కుపుస్తకములు. 8. ణుండును – స. పెక్కు ప్రతులు. 9. నొ (క్కొ)క్క యక్షౌహిణితోడ వచ్చిరత్తె – స. కొన్ని ప్రతులు; యాదవ వీరుండగు కృతవర్మయు నొక్కయక్షౌహిణి తోడ వచ్చిరిత్తె రంగున – ప. 10. శూరసేనసర – వ; పతులరు – కొన్ని ప్రతులు. 11. మహిష్మతి – కొన్ని ప్రతులు. 12. నిలుండును – పెక్కు పుస్తకములు; నీలుండును–వా. 13. వీరుండగు – ల; వీరవరుండగు–శ ష. 14. లును – కొన్ని పుస్తకములు; లగు విందాను – కొన్నిపుస్తకములు. 15. న – కొన్ని ప్రతులు. 16. మరి బలుదేశంబులు – ఈ.ఐ.ఔ.ప.బ.వ; వారలయట్ల సంనద్ధుడై కాంభోజ.....వచ్చిరత్తె రంగున సమకట్టి సింధు సౌవీర ..... వచ్చిరత్తె రంగున సమకట్టి జయద్రథ పుస్తకముఖులై న సింధుసౌవీర ..... ఇత్యాదిగా పూర్వోక్తములై న యంశములు స్వల్ప భేదముతో–అ.ఆ.ఏ.చ.డ.ణ.త. ప్రతులందు కానవచ్చు చున్నవి. 17. గలిగి – పెక్కు పుస్తకములు. 18. పదనకొండ, పదకొండ, పదనకండ – అని పాఠములు.

227 1. సేనకు దొరలకు – ల.స. 2. విడియగ – ఒ.ర.వ. 3. కధిక – ఒ.

228 వ. ఇత్తెఱంగునం గురుజాంగలంబున [1]రోహితకారణ్యంబున మరుదేశంబున నహిచ్ఛత్రింబునఁ గాలకూటంబున గంగా[2]కూలంబున వారణావ[3]తంబున [4]వటస్థానంబున [5]విచ్చలవిడి విడిసి ధనధాన్యాది సమస్తవస్తువుల కలిమిం జేసి యెలమి [6]మిగిలియున్నంత.

-: ద్రుపద పురోహితుని రాయబారము :-

సం. 5_29_1.

229 క. పాంచాల మహీవల్లభు
పంచిన భూదేవుఁ డుచితభంగి నగరి కే
తెంచి ధృతరాష్ట్రుఁ బ్రీతిం
గాంచి కృపదోణ విదుర గంగాసుతులన్.

230 వ. వారివారి మందిరంబులకుం జని కని సముచితాలాపంబులం బ్రసన్న చిత్తు లం జేసి ధుర్యోధను సందర్శనంబును నిర్వర్తించి నిత్యనిపుణారాధనంబున ధృతరాష్ట్రు నభిముఖుంగావించి యొక్కనాఁ డక్కారవేశ్వరు పేరోలగం బున సమస్త సేనాపతులం [1]గలయం గనుంగొని యిట్లనియె.

231 సీ. ధృతరాష్ట్రపాండుభూపతులు సహోదరు
లగుటయు వారల యాత్మజులకుఁ
దమతమ తండ్రుల ధనములు గైకొనఁ
దగుటయు మీకు నందఱకుఁ జూడ
నుచితంబకాదె [1]యట్లుండెఁ దొల్లింటి చం
దంబును [2]మనకుఁ దెల్లంబుకాదె
ప్రాణగొడ్డము లగుపనుల వారలఁ [3]దీర్చ
ఁదలఁచినఁ బుణ్యంబు కలిమిఁ జేసి

---

228 1. రోహిత – కొన్ని ప్రతులు ; లోహిత – కొన్ని ప్రతులు. 2. కూటంబున – క.వ. 3. తదేశంబున – ఒ.క.వ. 4. వటస్థానంబున – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 5. విడిదల విడిసి – ప. 6. గలిగి – స. కొన్ని ప్రతులు.

230 1. గలయం – కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

231 1. యట్లుండ – కొన్ని ప్రతులు. 2. మీకు – కొన్ని ప్రతులు. 3. దేర్చ-ఖ.స.

తే. బాహుబలమొప్ప [4]నిజరాజ్యపదవిఁబొంది
యున్న వంచనమెయి మహిఁ గొన్న తెఱఁగు
నెఱుఁగుదుర కాదె దీనికి నెల్ల నియ్య
[5]కొనియె నీ పెద్దరాజు నే మనఁగ [6]నేర్తు.

232 శా. నారీరత్నము నట్లుదెచ్చి సభలోన న్వారలుం జూడఁగాఁ
జీరల్ ప్రోవులు గాఁగఁ జేయుటయు [1]లచ్చిం బుచ్చి కోలుఁ మహో
గ్రారణ్య [2]స్థలి నిల్వఁ బంచుటయు [3]దై న్యవ్య క్తిమై పల్కులుఁ
సైరింపం [4]జను పాండవేయులకు [5]నీ సంధిక్రమం బొప్పదే.

233 క. వీరల వృత్తముఁ బాండుకు, మారుల వర్తనము తెఱఁగు మాత్సర్యము లే
కారసి ధృతరాష్ట్రు)నకుఁ, గారవమున బుద్ధి సెప్పఁగాఁ దగు [1]మికున్.

234 తే. పాండవులు గౌరవుల[1]తోడి పగకు నొల్ల
రఖిల భూ [2]ప్రజా నాశనమగుటఁ జేసి
వార [3]లస దని తలఁపంగ వలవ దధిక
ధర్మపరు లై నకతమునఁ [4]దగవు నడచె.

235 వ. అందుఁ [1]గూడినవి యే డఱోహిణు లిందుఁ గూడినవి [2]పదునొకం డఱో
హిణు లని తలంతు రేని వినుండు.

236 క. బాహు [1]బల ఘనుఁడు భీముఁడు
సాహస రసికాత్ముఁ డయిన సాత్యకియు మహో
గ్రాహవ భూమి సహస్రా
ఱోహిణు ల ట్లగుట మీరు [2]సూడరె యెందున్.

---

4. నీరాజ్య - కొన్ని ప్రతులు. 5. కొనిన యీ పెద్ద — వ.స; కొనియె - నీ వృద్ధ - వ. 6. గలదు — గ.

232 1. లఱ్ఱిం — స. పెక్కు ప్రతులు. 2. స్థితి — అ.న.ల. 3. దైన్య వ్యాప్తి -ఒ. క.మ.ర.వ.శ.స; దైన్యవృత్తి — ల.స. 4. దగు — కొన్ని ప్రతులు. 5. నై -ద.వ.

233 1. మీరల్ — కొన్ని ప్రతులు.

234 1. తోటి — ఎ.ఏ.ద.ల. 2. ప్రజతయమును నగుట — వ. 3. లధములని తలంప వలను — వ; లకు గీడుతల — త. 4. దగవె — ఇ.న.వ.ప.

235 1. గలవి — వ.స. 2. పదస కొం — కొన్ని ప్రతులు; పదకొం — ర.

236 1. బలంబున భీము — ర. 2. గానరె — వీ.

237 క. గాండీవ [1]ధన్వానాహవ, పాండిత్యముఁ దలఁప [2]నతని భండనమున మా
[3]ర్కొండునని యొకఁడు గడఁగుట, [4]కొండం గని తగరు దాఁకఁగోరుట గాదే

238 క. ఆ బీభత్సుని భూరి భు,జాబలమును దుర్నివార శౌర్యము శర వి
ద్యా బహుళతయును బందికి, నై బవరముఁ జేసినట్టి హరుఁ[1]డ యెఱుంగున్.

239 వ. [1]అదియునుం గాక.

240 మ. వివిధోపాయ పరాయణుండు రిపు దోర్వీర్యా ప[1]హార క్రియా
ప్రవణోద్యోగుఁడు మంత్ర రక్షణ కళా ప్రావీణ్య గణ్యుండు ధై
ర్య వివేకాది గుణో త్తరుం డఖిల విద్యాజాల సంవేది మా
ధవుఁ డా[2]దిక్కఁ బె పాండవేయుల కసాధ్యం [3]బెద్దియుం గల్గునే.

241 ఆ. [1]అదను దప్పకుండ నమ్మహాత్ముల నెమ్మిఁ
బిలువఁ బంచి హితముఁ బ్రియము రెండు
పలుములకు నగుట [2]పాటించి తగవుమ్మిఁ
గొంత భూమి యిచ్చి [3]కూడి మనుఁడు.

242 చ. [1]అనవుడు భీష్ముఁ [2]డిట్లనియె నక్కట భాగ్యము గాదె పాండు నం
దను లొక యాపదం బడక ధర్మగతిం దగ నందఱుఁ సుహృ

---

237 1. ధరుని యాహవ – ప.బ.వ.స ; ధన్వియాహవ – ఇ.ఝ.వ. 2. కతని – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. ర్కొందునని – ఖ.ర. పెక్కు ప్రతులు (ప్రాస?) 4. కొండ గనియు తగరు – ఏ.ఐ.చ.ణ.

238 1. డే యెరుగున్ – అ.త.ర.ల.

239 1. పై వచనము – ఖ.త.న. ప్రతులలో లేదు.

240 1. హార్య – ఖ.న.వ. 2. దిక్కట – స. పెక్కు ప్రతులు. 3. బెయ్యదిం గల్గునే – ద.

241 1. అనువు – ర. 2. భావించి – య.వ.స. 3. కూడ మనుడు – ఎ.

242 1. అనవిని – స. కొన్ని ప్రతులు ; అనుటయు – ఉ.ఐ.త. 2. డిట్టులను–ఘ.మ.

జ[3]నులను గృష్ణునిం గలసి [4]సమ్మద మొందుటయుం బ్రశాంతిమై
మన[5]ముల నీసు దక్కి మృదుమార్గము వట్టుటయుం దలంపఁ[6]గన్.

243 క. [1]నీ వాక్యము విప్ర [2]స్వా,భావికమై యిట్లు శ్రుతికిఁ [3]బరుషం బైనఁ
[4]భావింపఁ గార్యమున యం, [5]దే విధమున సభకు నింత [6]యిష్టం బగునే.

244 చ. సమయ[1]మ యూఁది పాండవు లశక్తుల చాడ్పున [2]నిందు నాఁడు బ
న్నము వడి చన్న దైన్యము [3]వనంబునఁ బడ్డ విషాద వేదనా
శ్రమము విరాటు వీట లఘుసంచరణంబున దాఁగి యున్న దుఃఖమును జగం బెఱుంగదె యకల్మషులం [4]బఱుపంగఁ బాడియే.

245 క. పితృ ధన మగుపా లుచిత.స్థితి వారల కిచ్చి నిర్వి[1]శేషుండై యీ
పతి లోకము మెచ్చఁగ [2]నిజ,సుతనివహము నట్ల వారిఁ జూడఁగ వలయున్.

246 వ. [1]అట్లుంగాక.

247 చ. [1]కడవఁగ జూదమాడి [2]యవుఁగా దన నేరక సత్యభాషణం
బెడలిన వచ్చు ధర్మగతి హీనత కోర్వక రాజ్యహీనతం
బడుట[3]కు నోర్చి ధర్మజుఁడు పంచిన నైరణ సేసెఁగాక క
వ్వడి [4]నెఱిగిన్క [5]కెట్టి మగవారును నోర్తురె [6]యిజ్జగంబులన్.

---

3. నముల – వీ.ష ; నులును – కొన్ని ప్రతులు. 4. సౌఖ్యము నొందుట – ప. 5. మున – పెక్కు ప్రతులు. 6. గాన్ – స. కొన్ని ప్రతులు.

243 1. ఈ వాక్యము – క.వ.స. 2. సుహృద్భావికమై – వ. 3. బాత్రంబైనం-ఇ; బరుషంబైనం – వ.శ.ష. 4. భావింపం గార్యమునయ మీవిధ–శ.ష. 5. బేవిధ–కొన్ని ప్రతులు. 6. యింపై యున్నే – ఆ.ఏ.చ.

244 1. మునూది – ఇ.ఈ.ఏ.మ.శ.ష. 2. నుండి – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. మనంబున – మ.వ. 4. జెరుపంగ – కొన్ని ప్రతులు.

245 1. శేషుడవై భూపతి – కొన్ని ప్రతులు. 2. దన – ఓ.వ.స.

246 1. అదియునుంగాక – ఈ.వ ; ఈ వచనము కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

247 1. కడువగ–స. కొన్ని ప్రతులు. 2. యటుగాదన–స. 3. కయోర్చి–కొన్ని ప్రతులు. 4. నెఱికి(గి)న్క – ఖ.వ.వీ.శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు. 5. యెట్టిమగ – ఆ.ఓ.ఔ. 6. యేజగంబులన్ – ఓ.ఔ.వ.స ; ముజ్జగంబులన్ – వ.స. కొన్ని ప్రతులు.

248 వ. అనిన విని కర్ణుండు గనలి యిట్లనియె.

249 క. జనులెల్ల నెఱింగిన [1]యీ, పని యేటికి నుగ్గడింపఁ బలుమఱు దుర్యో
ధనునకయి శకుని జూదం,బున మేదిని [2]గెలిచె ధర్మపుత్రుం డోడెన్.

250 ఆ. దీననేమితప్పు కానకు నేఁగిన
యతఁడు సమయ[1]వృత్తి నాక్రమించి
తండ్రిపాలు మాకుఁ దగునంచు [2]నడియరి
తనముసేసి రాక తప్పు [3]గాక.

251 క. విరటుఁడు ద్రుపదుఁడుఁ దోడుగ
బరవసమున నెత్తి [1]విడిసి బలిమి నడిగినం
గురుపతి[2]యు వెఱచి యిచ్చునె
ధరలోఁ జక్కసగ మిట్టితగవులు గలవే.

252 వ. అని[1]న గాంగేయుండు గటకటంబడి కర్ణున కిట్లనియె.

253 ఉ, [1]చిక్కనిపోటుమానిసి విసీ వినువారలు [2]నవ్వనేమిగా
[3]నెక్కుడుమాట లాడెద వహీనపరాక్రమశాలి యర్జునుం
డొక్కడ [4]యూర్వురఁ మనల నుగ్రరణంబున గెల్చె నిన్న నేఁ
[5]డిక్కడఁ బల్కులఁ గెలిచె దీవతనిఁ మనరాజు కొల్వునన్.

---

249 1. దీపని – న.వ.స. 2. గొనియె – ఖ.న.వ.స.

250 1. వృద్ధి – వ. 2. నది వెట్టి – ఖ.వ.శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు ; గడుసరి – వ.స. 3. గాదె – ఖ.త.బ.

251 1. వచ్చి – ఆ ; విడిసి బవరంబనినన్ – గ. 2. వెరగొని యిచ్చునె – అ వ.

252 1. నవిని – కొన్ని ప్రతులు.

253 1. తక్కటి పోటువాడవుగదా విను – వ. 2. నొవ్వ - ల.వ. 3. నెక్కుడి– కొన్ని ప్రతులు. 4. నూర్వురం – వ.స ; యిందరన్ – ఔ. 5. డెక్కుడు పల్కులన్ – స. కొన్ని ప్రతులు ; మాటలం గెలిచి దీవును వేడుక రాజు – స ; డెక్కుడు మాటలన్ గెలిచె దీవతనిన్ – ఘ.ఝ.ర.ల.

254 క. నరుఁ [1]డాలవెనుక వచ్చినఁ
గురురా జడుగంగ నీవు గురుఁడును గృపుడుఁ
గురుసుతుఁడు వినఁగ [2]వారల
చిరసమయము దెగుటయేఁను జెప్పనె తెలియన్.

255 తే. అనిన ధృతరాష్ట్రుఁ డాపగాతనయు భక్తి
ననునయించి రాధేయునిఁ గినిసి ప్రియము
[1]తోఁపఁ దా నిట్టులనియె నా ద్రుపదమనుజ
పతి పురోహితుతోడ [2]సంభ్రమములేక.

256 ఉ. [1]మంచిగ నేను బంధులును మంత్రిజనంబులుఁ బెద్దలఁ విచా
రించి సమస్తభూప్రజకుఁ బ్రీతిగ బిడ్డలపాలి కిప్డు పు
త్తెంచెద సొమ్యునొక్కరు మదీయమనోగతి వారిఁగూడ వ
ర్తించుతెఱంగు గైకొనుట దెల్లము కౌరవజాతి [2]కెంతయున్.

257 తే. నీవు మున్నేఁగుమని యతనికి విభూష
ణాంబరమ్ములతోఁ దమ్ములంబుఁ బెట్టి
[1]వీడుకో లిచ్చిపుచ్చిన విప్రవరుఁడు
పాండు [2]జనపాలతనయుల పాలికరిగె.

258 వ ఇట్లుసని వారలఁ గని యతండు సముచితసంభాషణంబులఁ దనపోయివచ్చిన
[1]కార్యంబు తెఱం గెఱింగించె నిట ధృతరాష్ట్రుండును బుత్రమిత్ర
[2]వృద్ధామాత్య సహితంబుగా నాస్థా[3]నా సీనుండయి యుండి సంజయు
రావించి యతని కిట్లనియె.

---

254 1. డాలమునకు – స. 2. వారలు – ద.ల.

255 1. తోపగా–ఓ.ప.య.వ.స; దోపనిట్ల పలుకునా–ల.వ. 2. సంభ్రమమొసంగ–వీ ష.స; సంభ్రమ ముదలక – ల.స ; సంప్రీతి మొయిన–వ.స ; సంభ్రమ మెలర్ప – ఉ.డ.త.

256 1. మంచిదనేము – ఒ.క.స ; మంచిక మేము – కొన్ని ప్రతులు ; మంచిగ నేము- కొన్ని ప్రతులు. 2. కంతకున్–స. కొన్ని ప్రతులు ; కింతకున్–వ.స.కొన్ని ప్రతులు.

257 1. వీడు కొలుపున బుచ్చిన – స ; వీడు కొల్పిన నప్పుడవ్విప్ర – వ.స ; వీడు కొలిపిన వేగంబ – క. 2. రాజతనూజుల పాలి – న.మ.వ.శ.ష.స.

258 1. కార్యంబు – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 2. భృత్యామాత్య – ఖ.ఝ.ద.న. ప.ల.స. 3. నమంట పంబున (కరిగియా) నాసీనుండై – కొన్ని ప్రతులు ; నసుఖా సీనుండై – కొన్ని ప్రతులు ; నాసీనుండై సంజయు – కొన్ని ప్రతులు.

259 తే. పాండునరపాలసుతు లుపప్లావ్యమునకు
వచ్చియున్నారు నీవేఁగి వాసుదేవ
సహి[1]తముగ వారిఁగని తద్విషాదమేమి
భంగి [2]మానునమై మ్రొయిఁ దగఁ బలుకవలయు.

-: ధృతరాష్ట్రుఁడు సంజయునిఁ బాండవుం యొద్దకుఁ బంపుట :-

సం. 5–22–1.

260 క. మియయ్య [1]మీరు వనవా, సాయాసము ని స్తరించి యభ్యుదయమునఁ
డాయుట విని ముదితాత్మ్రం, డై యిట పుత్తెంచె నన్ను ననుమీ మొదలన్.

261 వ. అని చెప్పి [1]చుట్లనున్న వారలతో నిట్లనియె.

262 క. దుర్యోధనుండు గార్య్యా, కార్యజ్ఞుఁడు గామి నిట్టి కలఁక గలిగెఁ గా
కార్యులు దృఢధై ర్యులు రణ,ధుర్యులునగు పాండుసుతులు [1]దోషాన్వితులే.

263 క. ఈరోదక [1]వృత్తి మనము, వారలునుం [2]గలసి బ్రదుకవలదే నెమ్మిఁ
వారిడుమలఁ బడఁదగి యెడు, వా రే పితృభాగ మేలు [3]వారలుగా రే.

264 ఆ. మనల నింక నమ్మ రన్యతాత్మ్ర లన్యాయ
పరులు గర్వులనుచుఁ బాండుసుతులు
గూడి మనుట కియ్యకొన[1]నేర ై నను
ధర్మ్రజుండు గలఁడు దగవు నడప.

265 వ. అని పలికి వెండియు.

---

259 1. తులగు వారి – ఘ. 2. బాయు – వ.ష.స ; మానెడి నమ్మొయి – వ.

260 1. మిమ్ము – ఝు.వ.

261 1. చుట్టు – కొన్ని ప్రతులు.

262 1. దోషాత్మకులే – వ.స. కొన్ని ప్రతులు.

263 1. గతి మనమును – కొన్ని ప్రతులు. 2. గూడి బ్రతుక – బ.వ. 3. వారల కారే – వ.స ; వారుంగారే – పెక్కు ప్రతులు.

264 1. రెట్టులై నను – వ ; నొల్లరై నను – ప.

266 మ. మన కీకుండఁగ వచ్చునే మనము దుర్మానంబు [1]వాటించి యొ
ప్పని కార్యంబులు వట్టి వారి[2]కిఁ దగం బాలీక [3]గర్వంబు లా
డిన నిక్కంబగునఁ గ్క నర్జునుఁడు గాండీవంబు మో[4]పెట్టఁ గృ
ష్ణుని సారథ్యమునై [5]జగత్త్రితయ సంక్షోభంబు [6]గాకుండునే.

267 తే. అలఘుగదఁ [1]బూంచికొని భీముఁ డతిరయమునఁ
గురుకుమారులపై దీవ్రకోప [2]మెసఁగఁ
గవియు [3]టాత్మభావించినఁ గంపమడరు
నిక్క మెవ్వరు మార్కొని నిలుచువారు.

268 సీ. కవ[1]లగ్రజన్మలకంఁటె నేమిటఁ గీడు ద్రుపదుఁ డల్పుండె తత్సుతులు బాహు
గర్వ[2]సమగ్రులు గారె విరాటుండు నాతనితమ్ములు నాత్మజులును
నసదులే సాత్యకి యలఁతులఁ బోయెడువాఁడె వృష్ణికుమారవరు లనేకు
లట్టి[3]యోధులు పోర[4]నరవాయిగొందురే పాండ్యుండుఁ గేకయపతులు నాది

తే. యైనబంధులు మిత్రులు నగ్గలికలఁ
గొఱఁత వడియెడువారె యందఱను గెల్వ
[5]నోపినను రుద్రునకునై న నోర్వరాని
ధర్మపుత్రు కోపమునకుఁ దలఁకవలదె.

269 వ. అని పలికి సంజయు [1]దిక్కు మొగంబై యెల్లవారును [2]విననిట్లనియె.

---

266 1. నంజేసి – న.వ.స ; గావించి – వ. 2. కిపుడన్ – ఉ. 3. దర్పంబు – స.
4. పెట్టి కృష్ణు – కొన్ని ప్రతులు. 5. జగత్ప్రళయ – ఘు. 6. సంధిల్లదే – స.
పెక్కు ప్రతులు ; వాటిల్లదే – బ.వ.స ; గావింపఁడే–వి.శ.ష ; సంధిల్లగన్–మ.ర.

267 1. బుచ్చికొని – స. కొన్ని ప్రతులు ; గొని యబ్భీముడతి – ద. 2. మడర–స.
కొన్ని ప్రతులు. 3. డాత్మ – కొన్ని ప్రతులు ; టాత్మను భావించి గర్వ – వ.

268 1. లగ్రజుల కంటె గడు బెట్టిదులుగారె – వ.స. 2. సమృద్ధులు – వ.స ; సమ
ర్ధులు – బ. 3. వారలు – ఎ.య. 4. నరువాయి గొంఁడెయా – స ; నర
వాయుగా గొంఁడె – ఉ.డ.ల ; నర వాయుగై కొంఁడె – ఆ ; నర వాయిగొ
నరట – ధ. 5. నోపరుద్రునకైనను నోర్వరాని – ల.

269 1. వలను – వ ; వలన – అ. 2. వినుచుండ – కొన్ని ప్రతులు.

270 తే. నీవు ధర్మజుపాలికి నెమ్మి[1]నరుగు
మతఁడు పేరోలగంబున్న యవసరమునఁ
గాన్పు మతనికి ననుజవర్గంబునకును
బంధులకు నింపు వుట్టంగఁ బలు[2]కు మచట.

271 క. నెయ్యము వాటించి [1]కడుం
దియ్య మెసఁగ నలుక లెల్లఁ [2]దీఱు నటులుగాఁ
గయ్య మనుతలఁపులోనుగ
నయ్యమనందనుఁడు మానునట్టి తెఱఁగు[3]గన్.

-: సంజయుఁ డుపప్లావ్యంబున నున్న పాండవుల యొద్దకు వచ్చుట :-

సం. 5–22–39.

272 వ. శాంతిప్రకారంబు[1]నం గార్యంబు నడ[2]పి యొక్కటిహైమనుట [3]యొడఁ
గూర్చి [4]రమ్మ రథం బెక్కి పొమ్మని తగినతెఱంగున వీడ్కొలిపిన సంజ
యుండునుం జని యుపప్లావ్యంబు సొచ్చి మాధవుమందిరంబున కరిగి
యభ్యంతర [5]వినోదంబుల నరసహితుండై యున్న [6]యన్నా రాయణునకుం
దనరాక యెఱిఁగించి పుచ్చి [7]తగఁ బ్రవేశించి [8]భయభక్తి వినయ సంభ్ర
మంబులు [9]మెఱయ వారలం గాంచి యమ్మహా[10]త్ము లిరువుర సంభావనంబు
లును సంభాషణంబులునుం బడసి [11]సంప్రీతచేతస్కుండై మఱునాఁడు
ధర్మతన[12]యు నొడ్డోలగం బున్నసమయంబు [13]వేచి సముచితంబుగా
నతనింగని సాష్టాం[14]గంబుగాఁ బ్రణమిల్లిన నతండుం బ్రియపూర్వకంబుగా

---

270 1. నరిగి యతడ–స. కొన్ని ప్రతులు ; నరిగి యతని–ల. 2. కవలయు–ఖ.ఈ.ఉ.ప.

271 1. తగం – స. కొన్ని ప్రతులు ; మదిం – స. 2. దీఱెడు నట్లుగా – క.వీ.ష.స ; దెగనట్టులుగా – ఖ.న.వ.స. 3. నన్ – స. కొన్ని ప్రతులు.

272 1. నడపి యొక్కటి – ఆ.డ.స. 2. యొక్కటి – ల. 3. కొడ – అ.త. 4. రావలయు రథం – వ. 5. మందిరంబున – కొన్ని ప్రతులు. 6. నారా యణు – కొన్ని ప్రతులు. 7. తదను మతింబ్రవే – ర. 8. దండ ప్రణామ భయ – ఖ.వ ; సాష్టాంగ దండ ప్రణామభయ - న. 9. మనంబున బెనం గొన వారలం – ల.స. 10. నుభావులిరు – వ. 11. సంప్రీతు డైమరు–పెక్కు ప్రతులు. 12. యుండొడ్డోలగం – కొన్ని ప్రతులు ; యుండు పేరోల – ఎ.ఐ.ఔ.న వ ; యుండుహర్ష ంబుననున్న–ఈ. 13. నవచ్చి–కొన్నిప్రతులు. 14. గదండప్రణామంబు

నాదరించి [15]తన సమీపంబున నునిచి [16]కొనినఁ గొలిచియుండి [17]యతని కిట్లనియె.

273 తే. [1]భాగ్యమున నిన్నుఁ గనుఁగొనఁ బడసి నాదు
చూడ్కి చరితార్థమయ్యె నస్తోక[2]పుణ్య
ధనుఁడు మితండ్రి ధృతరాష్ట్రి ధరణినాథుఁ
[3]డిందు మీ యున్కి విని ప్రియ మెసక మెసఁగ.

274 క. అనుజులు నీవును [1]ద్రోవది,యును బుత్రచయంబు నున్న యోగక్షేమం
బున [2]తెఱఁ గారయఁ బుత్తెం, చె నితాంత స్నేహ[3]పూర్ణ చేతోవృత్తిన్

275 వ. అనిన సూత నందనునకు ధర్మనందనుం డిట్లనియె.

276 క. ఆ రాజు మా దెసం గల, కారుణ్యాముకతమునను సుఖంబున ని ట్లు
న్నారము నిసుఁ బుత్తెంచిన, [1]గారవమున నాదు మది వికాసముఁ బొందెన్

277 క. అమ్మను [1]జేశ్వరునకు నే, మమ్మే పుత్రకులు సుఖులె మనుమలు సమ్మో
దమ్మునఁ [2]బెరిఁగెదరే నగ, [3]రమ్ముల భూములను శుభ పరంపర గలదే.

278 సీ. ద్రోణుండుఁ గృపుఁడును ద్రోణ సుతుండును సుఖమున్న వారె సుశ్లోకుఁడైన
భీష్ముండు గుశలియే పెద్దతనం బిచ్చి యాతనిఁ గౌరవు [1]లనుసరించి
మెలఁగుదురే బ్రాహ్మణులకు మన్నన గల్గియుండునే [2]యే మర్థి నొసఁగినట్టి
వృత్తులు సెల్లునే [3]యొత్తొరు వొండుల వలనఁ బుట్టదుగదా [4]కలఁకులందుఁ

గావించిన నతం — శ.ష. 15. తన — పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 16. కొని — పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 17. చేతులు మొగిచి యతని — కొన్ని ప్రతులు.

273 1. భాగ్యమున గాదె నినుజూడ బడసినాదు–వ.స. 2. చరిత–వ. 3. డిచటమా–ఖ.వ.స.

274 1. ద్రౌపది — పెక్కు ప్రతులు. 2. నున్ని యరయ — ఇ.ఈ ; బున తెరగరయగ బుత్తెం — వ. 3. విమల చేతో — అ.ఔ.వ ; పూర్వచేతో — కొన్ని ప్రతులు.

276 1. కారణమున — ఐ.వ.

277 1. జేంద్రునకును — అ. 2. దేలెదరే — వ. 3. రమ్మున జనులకును — న.ప.వ. శ.ప.స ; రమ్మున రాష్ట్రమున శుభ — స.

278 1. లాదరించి — ఐ.వ.స ; లనుచరించి — ఉ.ఎ.ఓ.ద.ప.వ. 2. నేమర్థి — త.న.య.వ; మేమర్థి — ఉ.ఎ.వ. 3. యొత్తుడు నొరువుల–స ; యొత్తురు వొరువుల — కొన్ని ప్రతులు ; యొత్తురు గడయొడ్ల — ఇ.ఈ ; యొత్తొరు వొరువుల — కొన్ని ప్రతులు ; యొత్తురు వొడ్డుల — కొన్ని ప్రతులు. 4. కెలకు — పెక్కు ప్రతులు.

తే. బుట్టినప్పుడు గాండీవి భుజబలంబు
తలఁతు[5]రే భీమసేను గదావిహార
ముగ్గడింతురె కవలు మహోగ్ర [6]రిపుల
భూము లంతంత కొత్తుట [7]పొగడఁ బడునె.

279 మ. ఒకనాఁ డా తమ ముందటం బలుమఱు హోరాటమై నేల యొ
త్తికొనంగా బవరంబులఁ [1]గెలువఁగాఁ దెల్లంబుగాఁ జూచి పాం
డు కుమారాళి నుతింపకుండుదురె యాటోపంబునఁ ఘోషయా
త్రకు గంధర్వులు వచ్చినప్పటి చరిత్రం బాత్మలం బాయునే.

280 క. వినుము మనము మధ్యస్థుల, మని నర్జును నెదిరి సంజయా [1]యిట మున్నె
వ్వనికిని మానముఁ [2]బ్రాణం,బును దగఁ దక్కించుకొనఁగఁ బోలునె చెపుమా.

281 క. దుర్యోధను [1]నింటం దగు, కార్యమునకు ఖడ్గమునకుఁ గలవాఁడై చా
తుర్యంబు [2]మెఱయు కర్ణుని, యార్యత్వము నెల్లుచున్న యదియే నెమ్మిన్.

282 వ. అనిన విని సంజయుండు సవినయంబుగా [1]నిట్లనుఁ గురురాజు నొద్ద [2]నవి
నీతులు నీతిమంతు[3]లు సత్త్వ సంపన్నులు దురహంకారులు మఱియు వివిధ
[4]ప్రకారులు నయి [5]బెరసియుండుదురు వారొకళ్లొకళ్ల మాటలం బోయెడు
[6]వారు గా[7]రు కావున వారినంత యనం బనిలేదు నా విన్నప[8]ంబు చిత్త
గింపుము.

---

5. రా - కొన్ని ప్రతులు. 6. వృత్తి భూము–కొన్ని ప్రతులు. 7. పొగడుపడునె–ర.

279 1. గలపగా – వ.

280 1. యెట్లును నొవ్వని – అ.వ. 2. ప్రాణము మునుగ దక్కించు - వ.

281 1. పీటందగు - వ. 2. మెరయ గర్ణుని – కొన్ని ప్రతులు.

282 1. నిట్లని యెగురు – కొన్ని ప్రతులు. 2. నవనీతులు – కొన్ని ప్రతులు. 3. లు సత్య – కొన్ని ప్రతులు ; లసత్య వాదులు - వ ; లుగర్వం – ఉ. 4. ప్రకారంబుల బొలసి - వ. 5. బలసి – కొన్ని ప్రతులు. 6. వారు గారట్లు కొన్ని ప్రతులు ; వారట్లు గావున - న. 7. రట్లు కావున – కొన్ని ప్రతులు. 8. బవధరింపుము – ఒక.వ.

283 క. పొం దొందఁగఁ దలఁచితినీ, విందు [1]శిశిరమైన విమల హృదయంబున వా
[2]రందఱకును నేమం బిట, ముందర లేకున్న నేఁడు మొదలుఁగఁ గలుగున్.

284 క. ధృతరాష్ట్ర [1]భూపతికి వృ,ద్ధతకతమునఁ జిత్త మొకవిధము గామి సుతో
ద్ధతి మాన్పఁడ [2]నాఁడు మనఃి, [3]ఋతి పిదపం బుట్టి యిపుడు శాంతుండయ్యెన్.

285 తే. ఇట్టి [1]చందంబు లెల్లను నీవు పుణ్య, చిత్తవృత్తి[2]మై సైఁచినఁ జెల్లి [3]వచ్చు
నీ యజాత శత్రుత్వంబు నిఖిలలోక, విశ్రుతముగాదె ధర్మప్రవీణహృదయ.

286 చ. జగముల నెల్లెడఁ దురిత సంతమసం[1]బు జయింపఁగోరి పొ
ల్పుగఁ బరమేష్ఠి నిల్పిన వెలుంగు మహీసురు లట్టి వారికిం
దగవు ఘటిం[2]ప సత్పురుషదత్తులై [3]చను జీవనంబు లెం
త గుమతులైన మార్తురె పదంపడి యాయువు శ్రీయు నొల్లరే.

287 ఉ. ఒక్కొక చోఁ గడంగి ప్రతి యోధులు మార్కొ[1]ను నప్పు డాత్మలఁ
నెక్కొని మోములం [2]బొడము నెవ్వగ[3]తోడ జనంబు లిట్టియం
దక్కట భీముఁడైన మన యర్జునుఁ డైనను మాద్రి పుత్రులం
దొక్కరుఁడైన నీ పగఱ [4]నుక్కడఁగింపరె [5]యొక్క వ్రేల్మిడిన్.

288 క. [1]వా రొక యాగ్రహవృత్తిం, [2]గూరి యధర్మంబు సేఁతకుం జాలరు దు
ర్వార బలు లయ్యుఁ బాండు కు,మారులు శాంతాత్మ లండ్రు [3]మనుజాధీశా.

---

283 1. కులాభరణ విమల - గ. 2. రందరు సేమంబున నిట – వ.

284 1. భూమిపతి వృద్ధత – ల ; భూమిపతి కంధతమసమున జిత్త – వ. 2. నాడ మనస్కత – స ; నాడు మనస్కత – కొన్ని ప్రతులు ; నాడు విమృశ్యతవిద–గ. 3. ఋతింబుట్టెం బుద్ధి యిపుడు – వ ; ఋతి వితథం బందెవిదప – వ.

285 1. పాపంబు – వ. 2. సైరించిన – ఔ.ద.బ.వ.స ; మై జేసిన – స. 3. వచ్చె– కొన్ని ప్రతులు.

286 1. బణగింప – ఔ.వ. 2. చి – కొన్ని ప్రతులు. 3. తగు – అ ల.

287 1. ని – కొన్ని ప్రతులు. 2 బొదువు – వ.స. 3. తోడిజనంబు లిట్టిచో నక్కట–స. 4. యుక్కడ – కొన్ని ప్రతులు. 5. యందు రెల్లెడన్ – స. కొన్ని ప్రతులు ; చూడ నెల్లెడన్ – స ; యుండ్రు నెల్లెడన్ – కొన్ని ప్రతులు.

288 1. తారొక – వ. 2. గోరి – వ ; గూరియు ధర్మంబు చెడుటకు – స ; పెక్కు ప్రతులు. 3. మహిజను లెల్లన్ – ఉ.శ.ష.స.

289 క. సలువురు దమ్ములు భవదా ప్తులుఁ గృష్ణుఁడు వినుచునుండ భూవర నీకేఁ
గొ[1]లువునను విన్నవింపం, బలుకులు గల వవధరింపు పరిపాటి మెయిన్.[2]

290 చ. అనవుడు వీరె తమ్ములును నాప్తులుఁ గృష్ణుఁడు [1]వీరె తక్కు కొ
ల్వునఁ గలయట్టి సర్వజనులుఁ వినుచుండెదరయ్య నిన్ను నే
మను మని పంచేఁ జెప్ప మదియంతయు [2]నేర్పడ నన్న ధర్మనం
దను గరువంపుఁ బల్కుల విధంబునకున్ మదిలోన [3]నుల్కుచుఁ.

291 ఆ. సంజయుండు గృష్ణు సద్భక్తి నీడించి
పవన[1]పుత్రుఁ బార్థుఁగవల ద్రుపద
తనయు సవినయమునఁ గనుఁగొనిప్రీతిఁ బాం
చాలు మత్స్య ధరణిపాలుఁజూచి.

292 వ. సావధానులరై వినుండని పలికి యుధిష్ఠిరుదెసకు మోడ్పుఁ గేలు[1]నిగిడించి
యిట్లనియె.

293 ఉ. శాంత[1]తఁ బొంది కార్యము దెసఁ ధృతరాష్ట్రమహీశుఁ డాత్మ న
త్యంతముఁ[2]దేటి నన్నిట ప్రియంబునఁ బంచెడునప్డు నాకుఁ దే
[3]రెంతయు వేడ్కదాన [4]వెరవేర్పడఁ జెప్పుచు బన్నఁబంచె ని
ట్లింత ఘటించేఁ బొందు [5]మన మీపదనం దెలివోందఁగాఁదగున్.

---

289 1. లువునగల – – – మదిలోన దల్కుచున్ అని 'ఎ' ప్రతిలో తరువాతి పద్య భాగము కలదు – 2. వ అనిన ధర్మజుం డిట్లనియె – అను అధిక పాఠము 'త' ప్రతిలో గలదు.

290 1. వీడె – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. నేర్పున – వ. 3. నల్కుచున్ – స; మెచ్చుచున్ – క.

291 1. తనయు – కొన్ని ప్రతులు.

292 1. మొగిడించి – స; గీలించి – వ; మోడ్చి – ఱ.బ.

293 1. ముబొంది – అ.త.న.వ. 2. దీటు – స. 3. రెంతయుఁ దానయిచ్చి ప్రియ మేర్పడ – స; రెంతయు వేడ్కతోన – వ. 4. ప్రియ మేర్పడ – ఖ.వ.శ ష.స. 5. మనమీ వలనం – స; మనకీ పదనం – స. కొన్ని ప్రతులు; మదినింతటనుం–ఘ.

294 క. చులకని కార్యముసేయం
దలచుఁట మియట్టి [1]సర్వధర్మజ్ఞులు శాం
[2]తులు ననఁబ్రసిద్ధులగు పె
ద్దలకుం దగవగునె యెవ్విధంబునఁ [3]జూడన్.

295 ఆ. మడుఁగుఁజీరయందు మసిదాఁకినట్లు[1]మి
సత్కులమునఁ గల్మషంబు గౌర
వేంద్రుకతనఁ [2]బొందె నింతయుఁ బాపంగ
నీవనేర్తు [3]కార్య నిపుణహృదయ.

296 చ. అఖిల జనక్షయం [1]బయి జయాపజయంబులు రెండుసుం దుదిన్
సుఖములు గాసి యీపనికిఁ జొత్తురె యుత్తము లట్లుగాక యీ
నిఖిలసుఖంబు లేమిటికి నీవని వృద్ధజనంబు బాల్యుర
సఖులను బంధులన్ గురులఁ [2]జంపితయేని దయాపయోనిధీ.

297 ఉ. పెట్టనికోట [1]నీకు హరి భీముఁడు నర్జునుఁడున్ [2]రణంబునం
దొట్టినమంట లాకొలఁది యోధుల సాత్యకియున్ విరాటుఁడుం
జుట్టపు[3]మేరు వుగ్ర[4]రణ శోభితుఁ డీద్రుపదుండు [5]నిన్ను ని
ట్ట ట్టనవచ్చునే సురులకైనను నొల్లవు గాక చివ్వకున్.

298 వ. మటియు నక్కడ.

---

294 1. ధర్మతత్వజ్ఞులు – అ. 2. తులు సుప్రసిద్ధులగు – ర.వ ; తులనం బ్రసిద్ధు–వీ.
3. దలఁపన్ – ఈ.వ.స.

295 1. భవత్కులమున గౌరవాధి నాథుకతన కల్మషంబు గల్గెను చెడబాప – వ.
2. గల్గె – కొన్ని ప్రతులు. 3. ధర్మనిపుణ – స. కొన్ని ప్రతులు ; కార్యనిపుణ
ధుర్య – డ.ద.వ.

296 1. బును – కొన్ని ప్రతులు ; బగు – ఒ.ఖ.త.న.ల. 2. జంపుద యేని – స ;
జంపితి వేని – కొన్ని ప్రతులు.

297 1. కృష్ణుడును – వ ; గాదెహరి – ఐ.మ. 2. దురంబునన్ – వ. 3. మేర
యుగ్ర – వి.శ.ష. 4. సుత – స. కొన్ని ప్రతులు ; రణ కోవిదు – వ.స.
5. నుండ – కొన్ని ప్రతులు ; గల్గ – వ.

298 1. ఈ పదనము పెక్కు ప్రతులలో లేదు ; అని మరియును – ఔ.మ.

299 ఉ. ద్రోణుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడు దో్ణసుతుండును [1]గర్ణశల్యులుం
బ్రాణము లా సుయోధనుని పాలివయంద్రు నిజానుజన్ముల
క్షీణపరాక్రముల్ [2]సుతులజేయులు బాహ్లికసోమదత్తులా
స్థాణునకైన నోడరు వశంబె జయింపఁగ [3]వారినేరికిన్.

300 ఆ. అధిపయిట్టి మీకు ననోన్య కలహంబు
నాకుఁజూడ మేలనంగరాదు
రెండు పక్షములకుఁ బ్రియము హితంబును
నాత్మఁ గోరువారి నడిగి చూడు.

301 వ. అని పలికి సూతనందనుండు గొలువు గలయం గనుం[1]గొని.

302 ఉ. మ్రొక్కెద వాసుదేవునకు [1]మోడ్చెదఁ జేతులు సవ్యసాచికిం
[2]దక్కటి మిత్ర బాంధవ హిత ప్రియ మంత్రి వయస్య కోటికిన్
[3]స్రుక్కుచు విన్నపించెద నసూయలు దక్కఁ యనుజ్ఞ సేయుఁ డీ
యిక్కరుణాకరున్ శరణమేనిదె వేఁడెదఁ గ్రోధశాంతికిన్.

303 వ. అనుచుం బ్రణామ పూర్వకంబుగాఁ బాండవాగ్రజు వదనంబునం జూడ్కి
నిలిపి దేవా యుపశమించుట [1]లెస్స [2]యిమ్మెయికిం గురుపితా మహుండును
సంతసిల్లు నాతనికి [3]మతం బయిన తెఱంగు సర్వలోక సమ్మతం బగు నన
విని ధర్మనంద[4]నుం డిట్లనియె.

304 ఉ. నెయ్యము [1]దప్ప నొం డొకటి నీ చెవి సోఁకెనె నాదు పల్కులం
[2]దియ్యెడ సంజయా యనికి నెమ్మెయి [3]నల్కదు నీవు మాకుఁ దాఁ

---

299 1. శల్య కర్ణులున్ – కొన్ని ప్రతులు. 2. గలర జేయుట – వ.స. 3. నెట్టి వారికిన్ – ఈ.ర.

301 1. గొని యిట్లనియె – జౌ.ఖ.ద.వ.

302 1. మోడ్పు ఘటించెద సవ్య – అ. 2. దక్కన – ర.వ. 3. స్రుక్కుక – ఐ.

303 1. గడు లెస్స – వ. 2. యిమ్మెయింగురు – ఆ.ఎ.ఐ.ఖ.న.ర.స. 3. నను మతం – పెక్కు ప్రతులు; సమ్మతం – ఆ.ర; నుచితం – క.వ. 4. నుండతని కిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు; నుండు సంజయున కిట్లనియె – కొన్ని పఠితులు.

304 1. దక్కయెం – వ; దక్కయెం – ఘ. 2. దెయ్యెడ – గ.ఐ.వ. 3. నుల్కదుమీరు వారితో మాకుగా – స; నల్కదు మాకు వారితో – జౌ.పీ.ష; నల్గి(ల్కఁ)

గయ్యము దక్కి [4]మన్కి తగు కార్యము గాదొకొ పోరితంబు లే
కయ్యెడు [5]నర్థసిద్ధి వెడఁ గైనను నొల్లక యొండు సేయునే.

305 క. జనులకు నెల్లను [1]బథ్యము, లనఁగా ధర్మానుగతము [2]లగునటఁ బొగడం
జనుపనులు సేయు భీమా,ర్జునులే దుష్కర్మమునకు రోయని వారల్.

306 క. మది సుఖము గోరి దుఃఖం, బొదవం గల కార్యములకు నుత్సాహము సే
యుదు [1]రొప్పని తృష్ణం బడి, చదు[2]రేమియు లేనియట్టి జను లాతురులై.

307 ఆ. యోగ్య [1]తృష్ణదారు లుచితంపుఁ గొలదిఁమై
[2]నడచినట్టి వారు బెడిదములకు
[3]నంత సొత్తు రెట్లు సంతాప[4]కారుల
కాక [5]పెనఁకువలు సుఖంబు లగునె.

308 వ. [1]భోగంబులు [2]వలదా యని తలంతు మేని.

309 తే. వస్త్ర మాల్యాను లేపనావసర[1]ములును
జతుర తూర్యత్ర[2]యంబుల సమయ[3]ములును
నేము వెలిగాఁగ మా తండ్రి [4]కించు నెట్లు
పుత్రులన వట్టి మమ్మేల పోవఁ ద్రోచు.

డుమాకు వారితో – ఖ న.ర.శ. 4. యున్కి – వ. 5. సర్వసిద్ధి–మ ; నర్థభంగి–క

305 1. దథ్యము – వ ; దథ్యంబనగ – య. 2. లనుచుంబొగ – ఒ.క.వ ; లనగా బొగ – శ.ష.

306 1. రింపని – వ. 2. రెలమియు – ఎ.

307 1. తృష్ణ దగిలి యుచితంపు బోడిమై – స ; తృష్ణ దగిలి యుచితంబు – వీ.శ.ష; తృష్ణదారు నుచితంబు కొలదిమై – ర ; తృష్ణతానుచి – పెక్కు ప్రతులు ; తృష్ణమానియుచి – వ. 2. నడచు చుండు – కొన్ని ప్రతులు ; నడచు నట్టి – కొన్ని ప్రతులు ; నెగడు నట్టి – ఏ. 3. సంతసింతు రెట్లు – ఏ.ణ. 4. కారులు గాన – ల ; కరములు – కొన్ని ప్రతులు. 5. పెనకువల సుఖంబు గలదె – స.

308 1. ఈ వచనము 'ర' ప్రతిలో లేదు. 2. వలవదా – ఔ.వ.

309 1. ములను – శ.ష.స. పెక్కు ప్రతులు. 2. యోచితసమ–ఐ. 3. ములను–పెక్కు ప్రతులు. 4. యిచ్చు నెట్లు – వ.వీ.శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు ; కిచ్చునెట్లు – పెక్కు ప్రతులు.

310 వ. అయినను [1]నొకమాట నెవ్వెద సమచిత్తుఁడవై విసుమని [2]యిట్లనియె.

311 క. [1]తానైన నపుడు వక్రుం, డై నీతిపథంబు విడిచె నక్కట పతి మ
మ్మైనను జక్కని తెరువునఁ, [2]బూని నడవుఁ డనుచు నిపుడు బుద్ధులు నెవ్వెన్.

312 క. ఎదిరిం దమ యట్టుల కా
మదిఁ దలఁచినఁ బొసఁగుఁ గాక మాకుం [1]గుడు మిం
డిదె [2]మీరు వ్రక్కఁ గొనుఁ డని
చదు [3]రడిచిన [4]మనసు పొందు చక్కం బడునే.

313 వ. [1]అని చూపి చెప్పి వెండియు.

314 ఉ. సంపద దక్కియుండఁగ నశక్తు [1]లనం జను మమ్ముఁ బిల్చి పూ
జింపఁ[2]గ నంత బేలె పతి నెవ్వెడు వారల బుద్ధి నాఁడ [3]మ
న్నింపఁడ యింక నేల యగు నీ వడియాసల వచ్చి [4]రి త్తగా
[5]రింపక మాను మాతని చరిత్రము [6]నీకును [7]మాకు వింతయే

215 క. తగు మాట లాంబికేయుం
డగునని కైకొనునె యెన్నఁ డైనను గొడుకుఁ
మగఁటిమి గలఁ డనియెడు [1]న
మ్మిగఁ జూచుచు నుండు విషము మింగిన యేనిన్.

---

310 1. నొక్కటి చెవ్వెద – కొన్ని ప్రతులు. 2. పలికి యిట్ల – క.ఝు.బ.వ.

311 1. తానైన బుత్రునకు వశుడై – వ.స. 2. బోనిమ్మని(యి)నిపుడు నాకు బుద్ధులు చెవ్వెన్ – వ.

312 1. గుడమిం – స. 1. మీకు – క.డ.మ.స; మీరుమక్క – ఘ; మీరునూక – ఝు. 3. రాడిన – ర.ల.వ; రడచిన – కొన్ని ప్రతులు. 4. మనసు కుందు–అ.స; మనము పొందు – స; మనసు పొసగి – వ; మనసు కందు – ఒ.వ.

313 1. ఈ వచనము కొన్ని ప్రతులలో లేదు. అని నిరూపించి వెండియు – వ.

314 1. లమంచును – ఎ; లనందగు – వ.స. 1. నతండు – ఖ.న.బ.వ.వీ.శ.ష.స. 3. మన్నింపక – వ; మన్నింపడె – బ.మ.ర.ష. 4. యింత – వ; తింత–మ; రిత్తవా – ఖ. 5. రింపకు – వీ; రింపగ – ఖ. 6. మీకును - కొన్ని ప్రతులు. 7. నాకు – కొన్ని ప్రతులు.

315 1. నెమ్మిగ – వ.స. కొన్ని ప్రతులు.

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
V.R.NARLA
D.P.R.I.
Acc. No

316 క. జూదపు సిరి యాసపడం, గా దని విదురుండు సెప్పఁగా నప్పుడు క
ర్ణాదుల పలుకు[1]లు విని, పతి యాదరణము సేయ[2]కున్న నంతన తీరున్.

317 క. ధృతరాష్ట్రుఁ డిటమీఁదను
సుతులను శకునియును సూత [1]సుతుఁడును [2]దను వే
గతి నడపించిరి వారల
మతమ యనుష్ఠించుఁ గాక మరలం బడునే.

318 క. కార్యము తెఱఁ గిట్టిది నీ, వార్య చరితమునకుఁ జొచ్చి యాడెదు నీ కా
దుర్యోధను [1]నవినయ మని, వార్యం బని [2]యెఱుఁగ రామి వలనో వేడఁగో.

319 క. చక్రధరు లెక్కగొనఁడు ప, రాక్రమ నిధి యర్జునునకు రాధే[1]య భుజా
విక్రమ మెదురుగఁ గొని ని, ర్వక్రముఁ జేసికొనువాఁడు రాజ్యం బెల్లన్.

320 వ. అని పలికి వెడవెడ యలుక వొడమిన మఱియు నిట్లనియె.

321 శా. చాపాచార్యుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడు నశ్వత్థామయుం గర్ణుఁడున్
భూపశ్రేష్ఠుఁడు [1]దారు మున్నెరుఁగరే [2]పోరెట్లుఁ గయ్యంబు లా
శాపాళంబులు [3]చుట్టలావెఱిఁగియుం జావేఁడి మార్కొందు రిం
తేపో తమ్ముఁ గపిధ్వజప్రభల [4]యంధీభూతులం జేయవే.

322 క. మునుమమ్ముఁ బొగడి పదపడి
యని [1]వారల గెలువ నరిదియని [2]పొత్తుగఁ జె
ప్పిన[3]మాటకు నే నొడఁబడ
వినుసంజయ పటుపాత[4]వృత్తి విడువుమీ.

---

316 1. వినకపతి – వ. 2. డయ్యెనంతన – న.ప.ర ; కున్న యంతన తీఱెన్–ఎ.ఐ.స.

317 1. సూనుండునునే – పెక్కు ప్రతులు. 2. మతినేగతి నడిపించిరి – వ.

318 1. దుర్ణయమని – అ.మ.వ. 2. యెరుకరామి – వ ; యెరుగరాని – ర.

319 1. యు – పెక్కు ప్రతులు.

321 1. దాను మున్నెరుగడే – చ.స. 2. పోరెట్లు – ల వ.స. 3. తమ్ముజుట్టి దిగువన్ జాలెడి – మ.ర ; ముట్టలావె – వ ; చుట్టిలా వెఱుగమిం – పెక్కు ప్రతులు; సుట్టిరా నెరుగమిం – క. 4. మందీ భూతులం – ఖ.న.

322 1. వారిం (నీ) – కొన్ని ప్రతులు ; వారల గెలుచుటరిది – వ.శ. 2. పొందుగ– ఐ.ఓ.త.మ.వ. 3. నీ మాటకు నొడంబడు – ఖ.గ.న.ల. 4. వృత్తికవిడుమా–స.

323 స్రగ్ధర. గాండీవజ్యారవం బుత్కటమయి చెలుచం గ్రమ్మినన్ భీముబాహో
దండం బేపారి శుంభద్గ[1]ద జడియుచు రౌద్రంబుగాఁ [2]దోఁచినఁ వే
దండద్వాంద్వంబు మాడ్కిం [3]దటిమి కవలు మాద్యద్గతిం దాఁకినం [4]జా
కుండం [5]బోకుండఁ గౌరవ్యులకు వశమె [6]బిట్టల్కి మూర్ఛిల్లకుండన్.

324 వ.. [1]కావున.

325 చ. రణముల [1]వారలఁ గెలువ రాదను[2]పల్కి లటుండ నిమ్మి స
ద్గుణుఁడవు నీవు [3]వచ్చితి ప్రకోపశమంబుగఁబల్కి తింక సై
రణ దగఁ జేయువారము పరాభవ[4]మొందియు [5]మున్ను వారి దు
ర్గుణములు సైఁచు [6]టీవు నొకకొంత యెఱుంగు[7]దు వింతయేటికిన్.

326 ఉ. ఇంకను నట్లకాఁ దలఁపు మేమొకకీడునకుం దొడంగ మా
శంకలు దక్కి మయ్య కువిచారము గల్గిన యేని బాంధవం
బంకుర [1]మొత్తమావలన నక్కటికం బొలయంగ మమ్మి నే
[2]వంకకుఁ బోవనీక గరువంబు [3]జగంబు ప్రశంస సేయఁగన్.

327 క. [1]రండని పిలువఁబనిచి పా
లిండని కొడుకులకుఁ జెప్పి యిందఁ్రప్రస్థం
బొందెను వేఱొక పట్టణ
మొండెను మా[2]కిచ్చి యనుచు టుచితమకాదే.

---

323 1. తిమిడియుచు – వ ; తిజడియుచు – ఉ. 2. దాకినన్ – క.వ ; ద్రోచినన్ – ఖ.డ.న.య. 3. దరమిడి గవలు ద్యద్గతిం – స. 4. రాకుండం – వ. 5. గానింక – మ. 6. బెట్టుల్కి – య ; బెక్కొల్కి – ఝ.

324 1. కావున – కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

325 1. వారిగెల్వ గనురాదను – వ. 2. పల్కటు లుండ – ఖ.ర్ల ; మాటలటుండ–వ; మాటటులుండ – వ. 3. వచ్చిటు – ఖ.న.ప ; వచ్చినాడ విటుకోప – వ. 4. మూదియు – ద.వ. 5. మున్న – స. 6. దీవు – ఖ.బ. 7. దయింత – ఒ.క.స.

326 1. మొత్తు – స ; మొప్పగావలయు – వ ; మెత్త – ఖ.ప.య.వ. 2. వంకకు ప్రాలనీక – వ స ; వంకకు బోకయుండ – వ. 3. జనంబు – ఖ.వ.

327 1. రండనుచు బిలిచి మముబాలిం – బ.వ. 1. కిచ్చియునుచు – స. కొన్ని ప్రతులు; కిప్పుడిచ్చు టుచితమ – డ.వ.

328 ఉ. నావిని సంజయుండు నరనాథున కిట్లను [1]నెట్టి తప్పులుం
బోవఁగఁ [2]బ్రోచి తాలిమియ పూనుదుగావున నిన్నిమాట లి
ట్లీవు వినంగ నాడియును నేఁదనివో[3]వక విన్నవించెదఁ
[4]నీవిభవం బహింసయు ననింద్య చరిత్రమకాక [5]యన్యమే.

329 క. పాలిక కారవులు దు
శ్శీలతఁ జెడఁ దలఁచి రేనిఁ జెప్పెద రుధిరా
[1]భీలాన్నంబున కంచెను
మేలగు భిక్షాన్నమైన మీనడివడికిన్.

330 వ. [1]అది యెట్లంచేని.

331 సీ. రాజసూయ మహోధ్వ[1]రం బట్లు[2]నడిపి
సద్ద్విజులకు [3]సురలకుఁదృప్తిఁ జేసి
శాంతియు దాంతియు సకలలోకంబు[4]లఁ
బొగడొంద బ్రదికిన పుణ్యమూర్తి
విట్టి నీచరితం[5]బు హింసాకళంకితమగు
[6]నెంత[7]యెప్పుడు నదియుఁగాక
దుర్ణయవృత్తి దుర్ధ్యాతంబు [8]పుట్టించి
యంతలు సేసినయట్టివారి

---

328 1. నెల్ల తప్పులున్ – కొన్ని ప్రతులు ; నేతలంపులం – ఇ.ర. 1. జూచితా-య. 3. వగ – వ. 4. నీవచనంబు సత్యనింద్య చరిత్రముగాక యల్పమే – ఖ.న.వ. 5. యల్పమే – స. కొన్ని ప్రతులు ; యుక్తమే – ఘ.బ.వ ; వ్యర్థమే – ఉ.ఎ. ఓ.ఔ.ఝు.మ ; వింతయే – కత.వ.

329 1. భీలాన్నముదిమ కంచెను మేలగు – వ ; భీలాన్నము కంచెను గడు – కొన్ని ప్రతులు.

330 1. ఈ వచనము 'ల' ప్రతిలో లేదు.

331 1. రంబొనరించిన–ఝు. 2. నలిపి–కొన్ని ప్రతులు. 3. బహుధన తృప్తి–ఝు. మునులకు–ర. 4. లుపొగడంగ–వ ష ; లఁబొగడొంద జేసిన–స. 5. బహింసాకళంకిత–వ. వీ.స. 6. నంత–కొన్ని ప్రతులు. 7. యెప్పెడు–స. కొన్ని ప్రతులు. 8. ప్రకటించి–స.

తే. నేలగర్వంబు సెల్లంగ నిచ్చిజగము
[9]చేతఁదిట్టులు వడునట్లు సేసిపోయి
తేలయడవుల నిమ్మొయి నిడుమగుడిచి
తేల [10]తాల్మియ ధనముగా నింతవడితి.

332 క. తుదిఁబోయి కూర్మిరకర్మా
స్పదమగు [1]తెఱఁగున[2]కుఁ జొచ్చి బంధుల [3]గురులన్
[4]వెదకి వధియించు సౌఖ్యం
బదియేటికి నార్యవింద్య మస్థిరమరయన్.

333 తే. అల్పులకు మిగ్గిం[1]జేదై హాలహాలము
భంగిఁ బొంగెడు కోపంబు మిగ్గింగికొనఁగ
నీలగళు నెన్ని [2]నిన్నెన్నఁ బోలునట్టి
నీవు [3]సాలినఁగా కేల నెగడుఁబేరు.

334 చ. ఆనవుడుఁ బాండురాజతనయాగ్రణి సంజయు మోముఁజూచి యి
ట్లను నదియెల్ల నీపలికినట్టిద ధర్మ్మవు లట్ల [1]యుండి బో
ధను లరయంగ వచ్చిన నధర్మ్మములై చెడుఁ గొన్ని ధర్మ్మవ
ర్తనములు గాకతోఁచి తుదిధర్మ్ములై చనుఁ గొన్ని [2]కర్మ్ములే.

335 వ. కావున [1]నన్ను దూఱఁతలం[2]చితేని నాచేయునది [3]ధర్మ్మంబధర్మ్మంబని నిరూ
పించి మఱీదూఱుము కోపంబు నివారింపం దగు నహింసయ యుత్తమ

---

9. చేత బ్రువ్వంగఁ బడునట్లు – స ; చేత నిందింప బడునట్లు – ఝు. 10. తొడవుగా – ఖ.న.ప.వ.

332 1. విధమున జరించి – ఒ.వ.స. 2. కుఁదొడగి – స. కొన్ని ప్రతులు ; కుఁగడగి– కొన్ని ప్రతులు ; కుదొడరి – ఘు.ఝు.మ.స ; దొడంగి – కొన్ని ప్రతులు. 3. నెల్లన్ – ఒ.క వ. 4. వధియించి పడయు సౌఖ్యం – వ.

333 1. జేదగు – ఝు.ర ; బెల్లైన – వ.స ; ప్రేగైన – వ. 2. యెన్నంగ బోలు–స. కొన్ని ప్రతులు ; యెన్నినఁబోలు – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. సైచిన – వ.

334 1. తోచి – ఝు.వ. 2. ధర్మ్ముల్ – స. కొన్ని ప్రతులు ; కర్మ్ములు – స.

335 1. నీవునన్ను–కొన్ని ప్రతులు. 2. చెదేని–ఒ.ఖ.న.ర. 3. యధర్మ్మంబని నిరూ – స.

ధర్మం బగునట్లయినను వంశదూషకులును లోకకంటకులునునగు పాపాత్ముల నిర్మూలంబుగాఁ [4]జెఱచుట ధర్మంబని [5]పెద్దలచేత విందు మదియట్లుండె సంగ్రామంబు రాజులకు [6]ధర్మంబవుంగా దని నీవచెప్పు మట్లుంగాక [7]యిది కర్తవ్యం బిది యకర్తవ్యంబని [8]మనలశాసింప వాసుదేవుండు గలండు మన కీవితర్కం బేటికినితండు ధర్మాధర్మవిదులకు గురుండు గార్యాకార్యనిరూప కులకు శిక్షకుం డుచితానుచితజ్ఞులకుఁ బ్ర[9]దర్శకుం డితనిపంపునం గాదె యదుభోజాంధక వృష్ణిసంజయకేకయ ప్రభృతి భూపతిప్రకరంబు ప్రశస్త పథంబునం బ్రవర్తిల్లు మన్నయది విశేషించి మాకు నితని బుద్ధియ సమస్త పురుషార్థమ్ములకు మూలం బగుట నితనివచనం [10]బవశ్యంబు నలంఘనీయం బనిన విని జనార్దనుండు సంజయున కిట్లనియె.

336 ఉ. పాండుతనూజకోటికి శుభం [1]బెడఁగోరుదు [2]నెప్డునాంబికే
యుండును బుత్ర[3]పౌత్ర మహిమోజ్జ్వలుఁ డక్కటచేటు మేలెయం
చుండుదునట్లఁ [4]గాక తెలివొంది యతండిట [5]వీరిదేర్పఁగా
నిండుమనంబుతోఁ బనిచె [6]నిన్నని దీనికిఁ బ్రీతిఁ బొందితిన్.

337 ఆ. నీవు నుచితవృత్తి నెయ్యంబు ధర్మంబు
వినయ మొప్పఁదెలిపి పిరుశాంతిఁ
బొందునట్టి భంగి [1]పొసఁగఁ బల్కుటయును
[2]నాకు సమ్మదం బొనర్చెనిపుడు.

కొన్ని ప్రతులు. 4. జేయుట(పరమ)ధర్మం – ఖ.ర.వ. 5. పెద్దలుచెప్ప – వ ; పెద్దల వలన – ఔ ; పెద్దలచేత వినంబడు – ఎ.ఓ. 6. గర్తవ్యంబు – వ ; నర్హం – ఖ.వ. 7. కర్తవ్యంబిది యని మనల – స. 8. యనుమానింప కమనల–ఖ.న.ల. 9. వర్త – ఖ.మ.వ. 10. బుల వశ్యంబు నలంఘనీయం – బ.ను ల.వీ ; బవశ్యంబ లంఘనీయం – ర.వ.

336 1. బులుగోరు – వ. 2. నేను – స. 3. మిత్ర – ప.మ.వ. 4. గాన దెలి వొంది – బ ల.వీ. 5. వీరిఁ దీర్పగా – స. కొన్ని ప్రతులు ; వీరి దెల్పగా – స. 6. నిన్నును – ఝ ; నిన్న నినేవిని ప్రీతి – వ.

337 1. పొసగంగ బల్కుట నాకు – ఇ.ఖ.ర.వ. 2. దగగనాకు సమ్మదం బొనర్చె-వ.స.

338 ఆ. అనఘ [1]యిట్టు [2]లంతయును దలఁపంగడు
నెనసి[3]నట్టు లుండెనేనివించె
పాండవాగ్రజన్మఫలుకులచందంబు
సూడ సంధిలేనిచొప్పు దోఁచె.

339 క. అది యట్టిదసంధానము
దుదినెమ్మెయిఁ [1]గల్గునెట్లు దుర్యోధనుఁడు
న్మదుఁడు ధృతరాష్ట్ర భూవిభు
హృద[2]యంబు తెఱంగుగొంత యెఱుఁగుదుముగదా.

340 క. ఆరాజు సేయునెయ్యము, [1]గారామును జెప్పె దీవుగడుఁ దీపులుగా
వీరు దమపాలు వడయక, నేరిమి మాటల[2]న తీరనేర్తురె చెపుమా.

341 ఉ. వీరలు పెద్దద్రవ్య [1]కొకవెంట నొడంబడి [2]తేటిశాంతులై
కారవకోటిఁ గూడి మనఁగా [3]మదిఁగోరుట పెంపుఁ దాల్మియుం
గారుణికత్వముం దగవుగాదె జగంబున [4]పాడిఁ దండ్రిపా
లీరని తెంపుసేసి పయినెత్తిన [5]నెత్తిరి గాక ద్రోహమే.

342 క. విను మవమానము పడియి
ట్లునికిఁ బడయు [1]పొగడుకంటె నుజ్జ్వలులై మా
ర్కొనిన నదిలెస్స [2]యెట్లయి
నను వీరికిఁ [3]బోటుమేలు నాకుంజూడన్.

---

338 1. యిప్పు డీవునంతయు దెలుపంగ – ర ; యిట్టి వింత – ఖ.న. 2. లింత–ఙ.ఙ. క.చ ; లిన్నియును – బ ; లెంతయును – య. 3. నట్టులుండె నిపుడువించె–ఖ; నట్లయుండె నేనియిపుడ – ఙ.

339 1. గల్గ నేర్చు – వ.స ; గలుగునట్లు – ఆ.క.ల.న. 2. యంబున తెరగు – వ ; యంబు తెరంగొకింత – వ.

340 1. గారవమును – కొన్ని ప్రతులు ; గారవమున జెప్పి – ఖ.బ.వీ. 2. నదీర–వా; నీతీర – య ; కుఁదేఱు, కుఁదీర – స.

341 1. రొక – య.ల.వ.స ; 2. శాంత చిత్తులై – కొన్ని ప్రతులు. 3. మదిఁ దేఱుట – స ; దుది దేరుట – ర.వ. 4. మాకుఁదండ్రి – స. 5. నెత్తిరకాక – ఖ.

342 1. పొగడు – వా. కొన్ని ప్రతులు ; పొగడు – కొన్ని ప్రతులు. 2. యేదయి నను – ఖ ; చేఁజెనను – వ. 3. బోరు – ఘ.

343 వ. సంగ్రామంబు రాజులకు ధర్మంబవుం గాదని నీవ చెప్పుమని యుధిష్ఠిరుండు నిన్నడిగెఁ గదా ద్విజాతులకు యజనయాజనాది కర్మకరణ విభాగంబు ధర్మ [1]శాస్త్రాచార్యులు విధించునప్పుడు రాజు లిచ్చువారు గాన వేఁడుకొను వారు గారని చెప్పుట సకలలోక ప్రసిద్ధంబు సర్వవర్ణాశ్రమ ధర్మపరిపాలనంబు సేయునట్టి రాజులు [2]దార నిజధర్మంబు వదలుదురా యదియునుం గాక పాడితోడి [3]యార్జనంబునం దమకుఁగలకలిమి యనుభవించుచు సత్ప థంబున నడచుచుండఁ దమ్ములరన్యాయంబు [4]సేసిన యప్పటికిం గదా [5]యాశస్త్రాస్త్ర [6]ధర్మంబు లింద్రాదులగు పెద్దలు గావించిరి నీచెప్పెడి ధర్మంబులు గౌరవులకుం జెప్పవలవదా వారలుగదా మీఁదెఱుంగక కొఱఁ తనుఱుకులై చెడుతెరువునం బోయెదువారని పలికి మఱియు నిట్లనియె.

344 క. నెట్టనసభలో [1]వేవుర
కట్టెదుర నరాతితనము గాకెంతయు వా
రెట్టితులువలో ద్రౌపది
[2]నట్టుల పఱిచెడిదె జూదమాడరె యెందున్.

345 వ. [1]అనవుడు సంజయుండు దేవా నీచిత్తంబున నిడి దీని నింత గొనియాడినఁ గర్జం బొడగూడునే యనిన వాసుదేవుండిట్లనియె.

346 ఉ. అత్తటి భీష్మముఖ్యులగు నచ్చటి వృద్ధజనంబు లెల్ల నో
[1]రెత్తక యూరకుండిరి మహీశ్వరుచిత్త మెఱుంగకున్కిఁ దా
నొత్తి కుమారులం గినియ నోపఁడ [2]యక్కట మాన్పఁగన్న నా
చిత్తమ కాదు లోకముల చిత్తములెల్లను సంతసింపవే.

---

343 1. శాస్త్రంబులు - వ. 2. నిజ ధర్మం — ఖ.ర.వ. 3. వంబునం — మ.వ.స. 4. సేయు నప్పటి — ఖ. 5. యీ సర్వవర్ణాశ్రమ ధర్మ పరిపాలనంబు చేయు శస్త్రాస్త్రంబు లింద్రాదులగు — స. 6. కర్మంబు — స; వర్మంబు - ఖ.మ.వ.

344 1. నేవుర — ఖ.య.ర.ల.స. 2. నట్టులు పఱిచెడిదె జూద — న.వ.స; నట్టు పఱిచి రొరులు జూద — శ.ష.స.

345 1. అనిన విని — కొన్ని ప్రతులు.

346 1. రెత్తగ లేక యుండిరి మహేశ్వరు డూరక యున్కి జేసితా — వ. 2. యక్కడ- ఖ.న; యప్పుడు — వ.

347 ఉ. [1]తిట్టులఁబోయి యకొ్కలువు తేఁకువవారలలోని కింతిఁ దా
నట్టులు దుస్ననేనుఁ డదయాకృతి ముందల వట్టియూడ్వఁగా
నెట్టుసహించె మామ సతియేడ్పు లెలుంగున కెట్టులోర్చె నీ
పట్టున నేమ మారయఁగఁ బంచుట కెట్టు[2]లు నేర్చెఁ గ్రిమ్మరన్.

348 చ. ఇది దగదంచు నడ్డపడు నింతకు నేరక సభ్యులందఱున్
మది [1]మరగొన్న యట్టియెడ మానినికిందనుఁ దానకాచికో
లొదవిన దానఁ జేసి సభ[2]నొచ్చెము దక్కినఁ బాండునందనుల్
బ్రదికిరి[3]గాక యయ్యెడరు [4]రాజకుమారుల [5]కోర్చునట్టిదే.

349 వ. సంజయా వినవే యప్పుడు సభాసదులకుఁ గర్ణశూలంబు లగునట్లుగాఁ
గర్ణుండు.

350 క. లే రిచట మగలు నీకును, వీరలు జూచమున నోడి విడిచిరి నిన్నున్
వారిజలోచన [1]నీపైఁ, గూరిమి గలమగని [2]వెదకికొను మొరు ననఁ డే.

351 క. నరునకు నది వాఙ్మయమగు, శరమై హృదయంబు నాఁటి చలియింపక దు
ర్భర వేదనఁ జేయంగాఁ, జిరకాలము దచ్చికిత్స సేసెనె చెపుమా.

352 వ. మఱియు దుశ్శాసనుండు వీర [1]లందఱును గొడ్డువోయిన [2]వారలు పౌరు
షంబు గల మానిసి యిం దెవ్వం డనియె నతని చెప్పినట్ల పెద్దగాలం బేని
వీరల గొడ్డువోయిరి గాక వీరి దెస వారికి నేమి ఫలించె వెండియుఁ దత్సమ
యంబునఁ బుట్టిన మాట లుగ్గడించునట్టివి గా వీసంధికార్యం బత్యంత
దుర్ఘటంబు దీని ఘటియింపం జేయుట యశక్యం బని తలంచెద నయినను.

---

347 1. తిట్టుల కోర్చి – ర. 2. లోనర్చె – స.

348 1. మరుగొన్న – మ.ర. ; మదినున్న - వీ ; నరగొన్న – వ. 2. నొవ్వమి-వ.
3. గాక – కొన్ని ప్రతులు ; గాన – వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. రాచ కొమాళ్లకు
నోర్వ – ఘ.వ. 5. కోర్వ వచ్చునే – క.స.

350 1. నీకుం గూరిమి – కొన్ని ప్రతులు. 2. నేరికొను - కొన్ని ప్రతులు.

352 1. లిందరు – కొన్ని ప్రతులు. 2. వారు పేరు – కొన్ని ప్రతులు.

353 సీ. పాండవేయులఁ దగం బ్రార్థించి యందుల [1]కక్కట యేనైన నరుగుదెంచి
[2]కౌరవులకు బుద్ధిగాఁ జెప్పి [3]రాజ్యంబు పాలుసేసిన మృత్యుపాశములకుఁ
దప్పరే [4]వారలు దగవును నేర్పును నామీఁద నిలుచుట నాకుఁ గీడె
నన్ను మన్నింతు రన్యాయంబు సొరని నా మాటకుఁ [5]దా రొడఁబాటులేక

తే. యుండుదురె [6]కేరడము లాడుచుండిరేనిఁ
[7]గవియు పాండవ బాణాగ్ని గాదు సువ్వె
తమ్ముఁ దమ లోభ మను చిచ్చు దరికొనంగఁ
[8]దెగినవారయి పోదు రింతియ తలంప.

354 వ. అని పలికి వెండియు నిట్లనియె.

355 ఆ. [1]రోషమయ మహాతరువు సుయోధనుఁ డురు
స్కంధ మందులోనఁ గర్ణుఁ [2]డలరుఁ
గొమ్మ సౌబలుండు [3]గుసుమ ఫలములు దు
శ్శాసనుండు మూలశక్తి తండ్రి.

356 ఆ. ధర్మజుండు ధర్మతరు వర్జునుఁడు ఘన
స్కంధ మనిల సుతుఁడు శాఖ కవలు
పుష్పఫలము లేను భూసురులును వేద
ములుఁ దదీయమైన మూలచయము.

357 క. ఈ రెంటియందు [1]నరసి య, సారం బిది గాఢసార సహితం బిది నా
నేర వలయు నదియును గా, కేరూపం బయ్యె[2]నేని నీ సేమిటికిన్.

---

353 1. కకటయే నైనను నరుగుదెంచి – కొన్ని ప్రతులు. 2. కౌరవ్యులకు – కొన్ని ప్రతులు. 3. యొక తెరుపాటు చేసిన మృత్యు – ఉ. 4. వారును – కొన్ని ప్రతులు. 5. వారొడ – స. వెక్కు ప్రతులు. 6. కోఅడము – స. కొన్ని ప్రతులు; గారడము – ఈ.గ.ప.స. 7. గదిసి పాండవ – శ.ష.స; గవయు పాండవ – స; కదియు – ల. 8. దెగుదురింతయ సూవెసందియము లేదు-ఘు.ద.

355 1. క్రోధమయ – అ.ఝు.ప.వ; క్రోధమను – ఘు. 2. డరయ – అ.ఖ.త.న. వ.స. 3. గుసుమంబు ఫలము దుశ్శా – ఖ.వ; గుసుమ చయంబుదుశ్శా–ఐ.త.వ.

357 1. నరయన సారం – కొన్ని ప్రతులు. 2. నేమియూ నేమిటికిన్ – స. కొన్ని ప్రతులు.

358 మ. ధృతరాష్ట్రుండును బుత్రులుఁ వనము గుంతీనందనుల్ సింహాముల్
మతి నూహింప నసింహ మైన వనముఁ మర్దింతు రెందుఁ వనా
వృత వృత్తంబులు గాని సింహాములకుఁ వేగంబ [1]చేటొందుఁ గా
న తగం బొందుట కార్య మీయుభయము న్సం[2]తుష్టిమై నున్కికిన్.

359 క. పరిచారకులై యుండుదు, రరి వర్గ వ్యతికరమున కగుదురు వీరిఁ
సరిఁ దన [1]కొడుకుల మెలపిన, తెరువున మెలగింప [2]వలదె ధృతరాష్ట్రునకున్.

360 క. ఏ నీ పనికై వచ్చెదఁ, [1]దా నొప్పఁ దలంచె నొండెఁ దప్పం దలఁచెఁ
దానన నెగడెద మేమ, మ్మానవనాథునకుఁ జెప్పు మామత మెల్లన్.

361 వ. అనిన విని సంజయుండు ధర్మతనయుం గనుంగొని [1]యట్లయినను గడు
లెస్స[2]గదా దేవా నా వచ్చిన కార్యంబు సఫలం బయ్యెఁ బనివినియెద నని
వాసుదేవునకు నట్ల విన్నవించి భీమార్జున నకుల సహదేవ సాత్యకి ద్రుపద
విరాటుల నీక్షించి మీ యందఱచేత ననుజ్ఞాతుండన కదా పోయివచ్చెద నా
యాడిన మాటలయం [3]దేమియుం దగని యట్టివి లేవుగదా యనుటయుఁ
జాండవాగ్రజుం డతని కిట్లనియె.

362 ఆ. పోయివత్తుగాక యీ యున్న యందఱు, వినఁగ నాడి తీవు విశదభంగి
నొక్కమాటయైన నుచితంబు గానిది, గలదె [1]యిట్లనంగ వలయు నెట్లు.

363 క. ఎదు రున్న రూపు వలుకఁగఁ
దుదిఁ గటకటఁ బడవు నీవు దుర్ణయమును బె
ట్టిదమును [1]బెండును నగు పలు
కొదవదు నీ నాలుకకు నహోన్నత [2]యెపుడున్.

---

358 1. పోటొందు – వ. 2. తుష్టమై యున్కికిన్ – పెక్కు ప్రతులు.

359 1. కొడుకులు మెలగిన తెరగున – కొన్ని ప్రతులు. 2. దగదె – కొన్ని ప్రతులు.

360 దానొప్పిన మేలుగాక తప్ప దలచినన్ – శ.ష; దానొప్ప దలంచె నేనిదగ మేలగు నా భూనాథుడీక తక్కిన దానెరిగెడు మీది కార్యతంత్రంబనఘా – ఱు.

361 1. యిట్లయి నంగడు – కొన్ని ప్రతులు. 2. గాదె – కొన్ని ప్రతులు. 3. దేమేని యుం – కొన్ని ప్రతులు.

362 1. యెట్లనంగ వలయునిన్ను – స.

363 1. గీడునునగు – గ.ల. 2 చరితా – కొన్ని ప్రతులు.

364 క. నీ వొండె విదురుఁ డొండెను, గా వలయుంగాక యిట్టి కార్యంబులకుఁ
రా వేఱు కలరె తగువా, రి [1]వినయము నేర్పు గలదె యితరుల కెందున్.

365 చ. అరిగిన [1]యప్డు పెద్ద లగు నందలి విప్రుల నెల్లఁ గాంచి యా
దరమున వారి సేమ ముచితంబుగ నారసి [2]వెండి కాన్పుమీ
గురునిఁ బితామహుం గృపునిఁ గూర్తురు వారలు [3]నాకు నా నమ
స్కరణము గాఁగ [4]వారి కధిక ప్రియ భక్తి నమస్కరింపుమీ.

366 సీ. మా తండ్రిఁ గనియేను బ్రీతి మ్రొక్కుట గాఁగ దండ ప్రణామంబు దగ నొనర్పు
దుర్వృత్తిఁ [1]బొరయు నా దురోధనుని సేమ మడిగితినని చెప్పు మతనితమ్ముఁ
డగుటకుఁ దగియెడు [2]నాదుస్సనేనుని కుశల మారయుము దక్కును గుమార
వర్గంబు నెల్లను వనితాజనంబుల నుచితం[3]పుమై సుఖ మున్క యడుగు

ఆ. విదురు శల్యుఁ గాంచి వినయంబు దోఁపంగ
నాడు దోర్ణ తనయు నకుఁ జేర్చి
కొంటి నసుము బాహ్లికుని సోమదత్తు భూ
రిశ్రవసునిఁ [4]దెలఁచి పిఱియము [5]నెఱపు.

367 వ. మఱియు [1]వంశవంతులు వయోవృద్ధులు నగు భూపతులను గృతవర్మను
గర్ణ శకుని సైంధవ పరిభృతులను దక్కటి రాజలోకంబును గయ్యంబునకుఁ
దోడు వచ్చిన సకల దేశాధీశులనుం గని యెవ్వరితోడ నెవ్విధంబునం
బలుకం [2]దగు బ్రణామ వినయ బాంధవ మైత్రీ [3]వాత్సల్యంబులకు నయ్యె
ప్రకారంబుల మద్వచనంబులుగాఁ బలికి యుచితం[4]బు మెయి నుపచరింపుము.

---

364 1. వెరవును – ఝ.మ.

365 1. నాడె – వ. 2. కాన్పుమి తగన్ – ఔ.వ. 3. నీవు – ఐ.త.వ. 4. నందు
గల సభ్యుల కెల్ల నమస్క – ఐ.త.వ.స.

366 1. బొరయని దుర్యో – స. కొన్ని ప్రతులు ; బొదలిన దుర్యో – ఆ.ఈ.డ ;
పరుడగు దుర్యో – మ. 2. నట్టి దుశ్శాసను – వ. 3. బుమై – కొన్ని ప్రతులు.
4. దెలచి – ఖ.న ; తలచి – వా. పెక్కు ప్రతులు. 5. నడపు – ఇ.ఈ.ర.వ.

367 1. వంశ కర్తలు – ఖ.గ ; గుణ వృద్ధులు – శ.ష. 2. దగు నవ్విధంబు నంబ్రణామ–
ఖ.మ.య.వ.స. 3. వాత్సల్యంబులగు – వ.స ; వాత్సల్యాదుల (గు) – పెక్కు
ప్రతులు. 4. పు – కొన్ని ప్రతులు.

368 క. దాసీ[1]దాస జనముల కు
దాసీనము గాకయుండఁ దడయకయే మి
త్రీసంగ మొంది శత్రుని
రాసం బొనరించి తమ్ము నరసెద ననుమి.

369 క. పోయిన మొగమున నచ్చటఁ
జేయు తెఱంగెల్ల నీకుఁ జెప్పితిఁ బిదపఁ
మాయయ్య పెద్దకొలువున
వాయోడక యిట్లనంగ వలయుం జుమ్మీ.

370 చ. అనఘ భవద్బలంబునన యాపద [1]యించుకలేక పాండునం
దనులు నిజాప్తబంధు [2]సహితంబు [3]సుఖస్థితి నున్నవారు త
జ్జనకుని రాజ్యపీఠమున సమ్మద [4]మొందఁగ నిల్పి శైశవం
బునన ప్రభుత్వమిచ్చి తగఁబోధించితి వారల విశ్రుతంబుగఁ.

371 ఉ. ఇప్పు డుపేక్షనేసి కృప[1]యేమియు లేక విహీన[2]వృత్తి వా
రొప్పమిఁ బొందఁ జూచుటిది యొప్పునె యింతట సంతసింప రా
[3]దిప్పుడు నంతకంతనట యెక్కుడు గోరినఁ [4]జాలకుండదే
యొప్పదె కూడి మన్కి మన [5]కొప్పనివారల యుక్కు దక్కఁగన్.

372 వ. అని [1]తదవసరంబునం బితామహుతో నిట్లనుము.

373 చ. అడఁగఁగ నీక శంతనుని యన్వయముం గలిగించి తీవ యి
ప్పుడు [1]దగ నీమతంబునన పొందొడఁగూడఁగఁ [2]జేర్చి పౌత్రులన్
సడికి నధర్మవృత్తికిని జావునకుం దొలఁగించి మన్చినం
బుడమి జనంబు రాజులును భూసురులుఁ నినుఁ బ్రస్తుతింపరే.

---

368 1. జనముల కెల్లను దా – ఈ.వ.

370 1. లేమియులేక – వ. 2. లునుదారుసుఖ - కొన్ని ప్రతులు. 3. సుఖంబున–గ. డ.ద.స. 4. మొప్పగ – కొన్ని ప్రతులు.

371 1. యించుక లేక – త.స. 2. వృత్తి దా – ఓ.మ.స. 3. దెప్పుడు నంత కంత కట (కె) యె – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. బోలకుండదె - ఔ. 5. దొప్పని–ప ; సొప్పని – ఖ ; కోర్వని – ద.వ.

372 1. తదనంత రంబున – స. కొన్ని ప్రతులు.

373 1. దగు – స. 2. జేసి – స. కొన్ని ప్రతులు ; బిల్చి – ఖ.గ.న.స.

374 వ. అని [1]పలికి వెండియు.

375 క. ఇంతలు వుట్టినచోటను
శంతను నందన యహీన శాంతిపరుండై
కౌంతేయాగ్రజు డాలము
పొంతం బోనొల్లఁ డనుము బుధు లియ్యకొనఁ.

376 సీ. [1]ఆసమయంబున నచ్చటివారెల్ల
విను[2]నట్లుగా సుయోధనునితోడ
బాహుబలాఢ్యుల బలవిహీనులక్రియ
వెడలంగ నడచిన వెట్టితనము
నత్యంతచిరకాల మడవులఁ గొండల
బాధలఁబెట్టిన [3]పరుసఁదనము
సభలోన నట్లు పాంచాలరాజాత్మజఁ
దలవట్టి యీడ్చిన తులువతనము

తే. ధర్మపుత్రుండు సైరించెఁ దథ్యమివు
కురుకుమారుల నని మిగింగికొనకు మొరుల
సొమ్మునకు నాసపడఁ దగ దిమ్మువారి
పాలు వారలతోఁ గూడి బ్రదుకు మనుము.

377 వ. ఏము కలహం బొల్లక పొందుగోరుట [1]తనకు మేలు దనమనంబున దరికొను తృష్ణానలం బార్ప [2]నొరు లడ్డంబు సొరమిం జేసి యేన బుద్ధి నెప్పవలసెఁ దనయొద్దం గల యోధవీరు [3]లెయ్యెడల లేమి దెల్లంబయినను మాకుఁ జేదోడు ధర్మంబు [4]గల దదియునుఁగాక యఖిలలోక సేవితుండైన కృష్ణుండు పెనుఁబ్రాపు గావునఁ దమకు మమ్మ [5]గెలువం గొలఁది గా దది

---

374 1. పలికి — పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

376 1. ఈ పద్యమునకు ముందు 'ఝ' ప్రతిలో "అని యళో మహిమాన్వితుండవై సమరంబు గాని తెరం గూహింపమని చెప్పియు" అను వచనము అధికముగా కలదు 2. చుండగా — కొన్ని ప్రతులు. 3. పందతసము — డ.ద.వ.స.

377 1. తమకు — కొన్ని ప్రతులు. 2. నొరులెవ్వరు లేమిం జేసి — స; గురులక్కడ లేమిం జేసి — ఝ. 3. లియ్యెడ లేమి — కొన్ని ప్రతులు. 4. గలదు కృష్ణుండును బెను — కొన్ని ప్రతులు. 5. గెలువ రాదది — ఒ.క.స; గెలువన శక్యం

యట్లుండె నేను భీమసేనాదులకుం దమకుం బెద్దవాఁడనగుట వీరును దారును మదీయ ప్రార్థనాభంగంబు సేయక నాదగు శాంతియు దాంతియుఁ[6]జెల్లించి న న్నలజడిఁ బెట్టక పోరితం బుడిగి తమతమధనంబులు గుడిచి సుఖంబుం డుట మనపెద్దలకుం దక్కటి [7]బుద్ధిమంతులకును సంతోషంబగుఁ బెద్ద యీ[8]నోపఁడయ్యెనేనిఁ గుశస్థలంబును వృకస్థలంబును వాసంతియు వార ణావతంబును [9]జాలుఁ గాదేని మఱియు [10]నెందేని నొక్కటి యగునట్లుగా దనతోడఁబుట్టుపు లేవురకు నిలువ రావు లయి దిచ్చిన సర్వశాంతియగు నట్లయినను నిందలి యందలి బంధుమిత్ర సహాయజనంబులు గలసి నవ్వుచుం దెగడుచు నునికి మనమనంబులకుఁ బ్రియంబు సేయుఁ గురుపాంచాల యాదవమాత్స్యులు పరస్పరప్రీతి సంపాదకత్వ సంపన్నులై బ్రదుకుట నాకుం గోర్కి యింతయు నమ్మహాపురుషునకుం దెలియం జెప్పు మనిన విని దేవా నీయాన తిచ్చినమార్గం బంతయు నడపెద మీతండ్రి నీకును దమ్ములకును వాసుదేవునకును నెట్లు ప్రియం బట్లు సేయువాఁడ కాక యనుచుం బ్రణా మంబు సేసిన సంజయునకు ధనంజయుం డిట్లనియె.

378 క. బాలసఖుండవు [1]నాకును, నీలెస్సఁ దనంబు నేము నీతి విడిచి దు
శ్శీలుర మగుటయు శైశవ, లీల మొదలు గాఁగ మును దెలియదే నీకున్.

379 మ. బలమత్తాకృతియైన భీముఁడను శుంభత్కుంభి సంరంభము
నిలిపెఁ నాఁడును నంకుశంబయి [1]తుదిఁ నేఁడుం దదుద్రేకము
మలుగం జేయ నజాతశత్రుని కృపా[2]మౌగ్ధ్యంబు చాలంగ వా
రల కేలా నయవిక్రమోచిత విచారక్లేశముల్ సంజయా.

బది – వ ; గెలువ నలవి గాదది – ఖ.న. 6. జెల్ల నిచ్చి – వ.ల. 7. బంధు మిత్రులకు – గ.త. 8. నోపండేనియు – కొన్ని ప్రతులు. 9. నింత్ర ప్రస్థం బును జాలు – కొన్ని ప్రతులు - నాస్తిపురంయనుజాలు ఏ.చ.ణ. 10. నెద్దెయేని నొక్కటి – కొన్ని ప్రతులు ; నొక్కటియగు – క.గ.ర.

378 1. మాకును – ఖ.ర.స.

379 1. వడినేనిడుం – ఆ.ఏ.చ.ణ 2. మౌడ్యంబు - స.

380 వ. అని పలికి ధర్మతనయానుమతంబున సంజయునకు సపరివారంబుగా సము
చితప్రకారంబున మజ్జనభోజనంబు లొనరించి [1]మాల్యానులేపనాద్యు
పచారంబు[2]లు సేయించి మణిభూషణ చిత్రాంబరంబు లొసంగి వీడుకొల్పిన
నతండును బాండవులను వాసుదేవుని [3]వీడ్కొని చనియె నని చెప్పిన.

381 క. విని యత్యంతకుతూహా ల,మునఁ బొదలుచు సంజయుండు మున్నెచ్చటికిం
జనియె[1]ను నెవ్వరితో నే, మనియె[2]ను వినవలతు మునిజనాధిప చెపుమా

382 వ. [1]అని యడిగిన.

383 ఉ. భూరికృపానుషంగ మునిపుంగవచిత్త సరోజభృంగ సం
సారదవ ప్రపర్ష సురసంస్తుత దివ్యగుణ ప్రకర్షదో
స్సార నిరస్తదైన్య [1]శమశాలి మనస్థితనిత్య లోకని
స్తా[2]రకశీల [3]నిర్వృతివిశాల నిరంజన పాపభంజనా.

384 క. శ్రుతి మౌళిరత్నమూర్తీ, శతధృతి ముఖపద్మషండ సౌరభకీర్తీ
రతిపతి హితాహితాక్షా, సతతసమాచరిత భక్తజన సంరక్షా.

385 మాలిని. సదయవిమలదృష్టీ [1]సంశ్రితాశీఃప్రవృష్టీ
హృదయ[2]కమలవాసా [3]యిద్ధమాయా విలాసా
విదిత[4]నిఖలభూతీ విశ్వ[5]రక్షాత్తహేతీ
సదసదుపచితాత్మా సంభృతానందవర్త్మా.

---

380 1. గంధ మాల్యాను – కొన్ని ప్రతులు. 2. లాచరించి – పెక్కు ప్రతులు.
3. (స) వినయంబున వీడ్కొని – కొన్ని ప్రతులు.

381 1. నొ – కొన్ని ప్రతులు. 2. నొ – కొన్ని ప్రతులు.

382 1. ఈ వచనము కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

383 1. దమ – స. 2. రణశీల – ఈ.ర. 3. నివృత్తి సువిశాల – స.

385 1. సంశ్రిత ఖీర వృష్టి – స. పెక్కు ప్రతులు ; సంశ్రిత క్షేమ వృష్టి – ఝ.
2. విమల భాసా – స. 3. హేయమాయా – స. పెక్కు ప్రతులు ; హేతు
మాయా – ఝ.స. 4. నిఖల భాతీ – స ; బల విభూతీ – అ. 5. రక్షార్థ – స.
కొన్ని ప్రతులు.

గద్యము :

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర
బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజి
ప్రణీతంబయిన [1]శ్రీమహాభారతంబున
యుద్యోగపర్వంబునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము.

---

386 1. (శ్రీ) మహా భారతంబున – పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

→∞←

శ్రీ మదాంధ్ర మహాభారతము

ఉద్యోగపర్వము – ద్వితీయాశ్వాసము

1 క. శ్రీ విస్తార [1]కరణ కరు
ణావేశోదార శశ్వదమలాకారా
భావవికారవిదూర శు
భావహనామ ప్రకార హరిహరనాథా.

—: సంజయుఁడు ధర్మజుని సంధిపల్కులను ధృతరాష్ట్రునకుఁ దెల్పుట :—

సం. 5–32–1.

2. వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె నివ్విధంబున వీడ్కొని సూతనందనుండు [1]పవనజవంబు లగు నరదంబుతురంగంబులం దటీమి ప్రొద్దుగ్రుంకునంతకుం గరి[2]పురి సొచ్చి నగరి కరిగి యంతఃపురంబున నున్న ధృతరాష్ట్రునకుం దనరాక యెటింగించి పుచ్చి [3]యతనిం గాంచి యడుగుల కెఱఁగిన నమ్మహీవరుండును నత్యాదరంబున నెత్తి [4]సమీపంబున నునిచినం గొలిచియుండి చేతులు [5]మోడ్చి యిట్లనియె.

3. ఉ. దేవర [1]పంపఁగాఁ జని యుధిష్ఠిరునిం గని వచ్చినాఁడ నా
భూవిభుఁ డప్రమేయగుణపూజ్యుఁడు మీకు సమస్క[2]రించె సం
భావన[3]సేసె నా కిచటిబంధుల నెల్లఁ [4]దలంచె మీసుఖ
శ్రీ విభవంబులుఁ సుతులసేమము నన్నడిగెం బ్రసన్నుఁడై.

---

1 1. విభవ – కొన్ని ప్రతులు ; కఘున – ఏ.ణ.

2 1. పవన జవంబులగు – పెక్కు ప్రతులు ; పవన జవసంబులగు – వా ; పవన జవంబులగు తురగంబులంబూన్చిన యరదంబుంచటీమి కొని చని – కొన్ని ప్రతులు. 2. పురంబు – కొన్ని ప్రతులు. 3. సొచ్చి యతనిం – ఔ.ఝు. 4. తనసమీ – కొన్ని ప్రతులు. 5. మొగి(డ్చి)చి – కొన్ని ప్రతులు.

3 1. పంపు నంజని – శ.ష. 2. రించి – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. సేసి – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. దలంచి – స. కొన్ని ప్రతులు.

4. తే. [1]అనుఁడు ధృతరాష్ట్రుఁ డిట్లను నయ్యజాత
శత్రునకు నేమమే యనుజన్మ్ములెల్ల
సుఖులె బంధులు [2]భృత్యులు సఖులు మంత్రి
వరులు సంప్రీతి[3]మెయి నున్నవారె యచట.

5 వ. [1]అనిన సంజయుం డిట్లనియె.

6 క. వారెల్లను భవదీయ, స్ఫార[1]బలము గారణముగ సౌఖ్యంబున ను
న్నారమని పలుకుదురు నిజ,మారయఁగా నట్లకాదె యది జననాథా.

7 క. ధర్మజునకు భోగంబులు, ధర్మ్మవున ట్లింపుగావు ధర్మ్మంబులలో
నిర్మ్మలబుద్ధి నహింసకుఁ, గూర్మ్మి[1]గడుం గలఁ డతండు [2]కురువంశనిధీ.

8 ఉ. మానుషశక్తి యెల్లఁడు సమంచిత [1]దైవము యూఁదియుండు నీ
పైన యతండు పుణ్యమును బాపముఁ బెట్టినవాఁడు నీవు నీ
సూను[2]వశంబ కాని యొకచొప్పుఁ దలంపవు కర్ణసౌబలా
ధీనము కార్యనిశ్చయము తెల్లము నీమత మొప్ప దేమియున్.

9. ఆ. ఆలుబిడ్డలేనియట్టి త్రిమ్మరి యగు, కొయ్యగాక కుదుటఁ గూడువెట్టి
కుడుచువార లిట్టిక్రొవ్విదంబులు సేయఁ, జొచ్చు టిచ్చగించి చూతురయ్య.

10 చ. కొడుకులఁ గానరే నృపు లకుంఠితతేజుల నెందు [1]నిమ్మెయిం
జెడుతెరువై న[2]చోఁ దగవు సెప్పక [3]యొప్పరికించి చూతురే
పుడమిజనంబులెల్ల నినుఁ బ్రువ్వఁగఁ దిట్టఁగ వించుననిక్క నొ
చ్చెడు మది యెప్పుడుం జెవులు చీములు గట్టెడుఁ [4]గారవేశ్వరా.

---

4 1. అనిన – కొన్ని ప్రతులు. 2. పుత్త్రులు – ఆ ఓ.మ; దనయులు – శ.ష.
3. సుఖమున్న – స.

5 1. అనిన విని – కొన్ని ప్రతులు.

6 1. గుణము – ఝ.

7 1. గలడు ఘనుడతండు – ఖ.వ. 2. గుణరత్ననిధీ – ణ.

8 1. ధర్మము – వ. 2. మతంబె కాని – స. కొన్ని ప్రతులు.

10 1. నెవ్వరుం – స. 2. చోట దగ చెప్పరె – వ. 3. యొప్పడఁగించి – ఱ.
4. మానవేశ్వరా – ఇ.ఈ.

11 చ. చలమున దుస్సహేసుఁడును [1]సౌబలుఁడుఁ మిముఁబట్టి [2]యార్వ బో
మ్మలక్రియ నాడుచుండుదురు మానక నీవు సుయోధనుండుఁ [3]దా
రలసి యొకప్డు పాండుసుతు లాగ్రహావృత్తికిఁ జొచ్చిరేని [4]నీ
చలము బలంబునుం గులముఁ [5]జక్కగఁ జేయరె యొక్క వ్రేల్మిడిన్.

12 క. వినుము యుధిష్ఠిరుసైరణ, మనవారలు [1]వెఱపుగా సమర్థింతురు డీ
[2]కొనఁగం దగరే కొండం, గని యోటమి వెట్టినట్లు కౌరవనాథా.

13 క అనుజులకు నడ్డపడి యే, మిని జేయఁగ [1]నీమిఁ జూచి [2]మెచ్చితిగా కీ
వును సాదు రేఁగెనేని, న్వీను తలపొలమునన కాని నిలువదు సుమ్మీ.

14 చ. [1]అనయము వుట్టె జూదమున యప్పుడ యెంతయుఁ [2]జిచ్చువెట్టి కా
ల్చినయది నీయు పేఱయ వశీకృతచిత్తుఁడు ధర్మసూతి మె
త్తనిపులి యెల్ల[3]వారలు నధర్మము నీపయిఁ బెట్టునంతకు
న్వీనఁడును గానఁడుం బిదప నీకును నాకు [4]మరల్పవచ్చునే.

15 చ. అనయము నొచ్చుచున్న యవి యంగము లెల్లను [1]వేగ వచ్చుట
న్మనము వశంబుగాదు జననాయక ప్రొద్దును బోయె నిప్పుడేఁ
బనివిని రేపు వుత్రులును బంధులు నాప్తులు నీవు నేర్పడఁ
విన మన కార్యమంతయు సవిస్తరతం దగ విన్నవించెదన్.

16 ఆ. అనిన నట్లకాక యని సంజయుని వీడు, కొలిపి కొంత ప్రొద్దు కురువిభుండు
కార్యచింత [1]మునిఁగి కంచుకి నొక్కరుఁ, బిలిచి వేగ విదురుఁ బిలువు మనియె.

---

11 1. సైంధవుడున్ – స. 2. యాట బొమ్మల – స. 3. వారలసి – పెక్కు ప్రతులు. 4. మీ – పెక్కు ప్రతులు. 5. జక్కగ – స. కొన్ని ప్రతులు.

12 1. వెఱపు గాఁగ మదిఁదలఁ తురుదీ – స. 2. కొనఁగాఁ దగరని వాసిన ; కొనఁ దగరు వెనుకఁ దీసిన – స.

13 1. లేమి – కొన్ని ప్రతులు. 2. మెచ్చెడు – బ.వ.

14 1. అనలము ..... నప్పుడ – స ; అనయము వట్టి జూద – గ.మ. 2. జిక్కు వెట్టి నిల్చిన – స. 3. వారును నధర్మ – అ.వ. 4. నుమాన్య – ఝు.

15 1. తేర – వ.స.

16 1. యున్కి గంచుకి – ర.

17 వ. [1]వాఁడును సత్వరంబుగాఁ జని యతనిందో డ్తెచ్చికాన్పించిన
నమ్మహీవరుం డత్యాదరంబున విదురుం దనయొద్ద నునిచికొని యతని
కిట్లనియె.

18 ఆ. పాండురాజసుతులపాలికిఁ జని యిప్డు, సంజయుండు వచ్చి సమ్ముఖమున
నన్నుఁ జూలదూటి నాకురే పచ్చటి, పనులు సెప్పువాఁడ [1]ననుచుఁ జనియె.

19 క. అప్పట నుండియు నెవ్వగ
గప్పికొనినఁ జిత్తవృత్తి గలఁగెడు మేనున్
నిప్పులఁ [1]బొరలినయట్లయి
చొప్పడ దించుకయు నిద్ర ఋద్ధవిచారా.

20 వ. అనిన విదురుం [1]డిట్లనియె.

21 క. బలవంతుఁడు పై నెత్తిన
బలహీనుఁడు ధనముగోలు[1]పడినయతఁడు [2]మ్రు
చ్చిల వేచువాఁడు గామా
కులచిత్తుఁడు నిద్రలేక కుందుదు రధిపా.

22 క. ఇకొక్కఅగామములలోపల
నొక్కటి నీచిత్తవృత్తి [1]నొందెనొ యెరు [2]సా
మ్మెక్కటి గుడువఁ దలంచితో
నిక్కము గతమేమి [3]సెపుమ నిద్రచెడుటకున్.

---

17 1. వాడు – ఖ.వ ;

18 1. ననుచు నరిగె – పెక్కు ప్రతులు.

19 1. జొ(ఱ)రమిన – ర.

20 1. డతని కిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు.

21 1. పడ్డ యతడు – కొన్ని ప్రతులు. 2. మ్రుచ్చుల – కొన్ని ప్రతులు; మ్రుచ్చులి
వైచు – ఖ.

22 1. నొదవెనొ – కొన్ని ప్రతులు. 2. సొమ్మొక్కట – ఖ ; సొమ్మొకటి – ల.
3. యిట్లు – స. కొన్ని ప్రతులు.

23 తే. అనిన ధృతరాష్ట్రుఁ డిట్లను నతనితోడ
ధర్మసుతుమాటచొ ప్పెవ్విధంబొ యెఱుఁగ
[1]కునికిఁ జేసి [2]చింతిల్లతి నోపు [3]దీవు
దెలియఁ జెప్పి నాయలమట [4]మలుగఁ జేయ.

24 చ. అనవుడు నిట్లనున్ విదురుఁ డక్కట ధర్మసుతుండు బాంధవుం
డను చెలికాఁడునుం దగుభటుండును బ్రెగ్గడయున్ [1]గురుండుఁగాఁ
డె [2]నృపవరేణ్య నీకుఁ బ్రకటీకృత [3]సత్యుఁడు శాంతమూ ర్తి [4]స
ద్వినయ వివేకశీలముల విశ్రుతుఁ డాతఁడు గీడు వల్కనే.

25 ఆ. నీవుఁ గొడుకు వారి [1]నెటిలేక పటిచితి
రదియ చాలు నుచితమైనపాలు
పంచి యిండు పిల్లిపట్టిన [2]యీరువు
సేసి యున్న నేల [3]చెల్ల నేర్చు.

26 వ. మీరు శకుని కర్ణదుశ్శాసనులమీఁద రాజ్యభారంబు వెట్టికొని యుండుదు
రిది తుదిముట్టనేర [1]దెట్లంఁ జేని.

27 క. తముఁ [1]దా రెఱుఁగుట వేగప
డమి దాలిమి [2]విడుపుగలుగుటయు లేని ప్రభు
త్వము గలదె వారియందీ
సుమానుషము లొకఁడుఁ బట్టి చూడంగలఁడే.

---

23 1. కునికియే భీతి నొందించి - య. 2. చింతించితి – ర.వ. 3. దేని – త.వ.
4. దొ(ద)లఁగఁ జేయు – వ.స.

24 1. సుతుండు – కొన్ని ప్రతులు ; గురుండు వించె – స. 2. నరవరేణ్య - బ.ల.
3 సత్వుడు – ఘ.ల.స ; చిత్తుడు - వ.స. కొన్ని ప్రతులు ; శౌర్యుఁడు – స.
4. సద్వినుత వివేక – వ.

25 1. నెఱుఁగక పనిచితి – స ; నెటీదప్పి – ఱొ ; నెఱుగక పటిచితి – వ. 2. యీ
లువు – ఔ.క.య.శ.స ; యీరువ, యీవురు, యెూవురు, యెూరువ – వ.
3 చెల్లి వచ్చు – వ.స

26 1. దది యెట్లంఁజేని – కొన్ని ప్రతులు.

27 1. దామెరుగుట – కొన్ని ప్రతులు ; దామెరింగివేగ - ల. 2. వసలి(లు) విడు
చుటలు – ఆ.ఱొ.ఎ.

28 వ. యుధిష్ఠిరుండు నీవు [1]నిక్కమ తండ్రివని తగవు [2]నమ్మి చాల సైరించి
యున్నవాఁ [3]డది నీవ యెఱుంగు దనిన విని ధృతరాష్ట్రుఁ డిట్లనియె.

29 తే. సంజయునిచేతఁ గార్యంబు చంద[1]మెల్లి
యెఱిఁగి మన కెద్ది సేయంగఁ దెఱఁగు దానిఁ
[2]బనిచి చేయింపు మిపుడ నామనము [3]తల్ల
డిలుట [4]హితభాషణంబుల డిందుపఱుపు.

30 వ. నీవు [1]ధర్మార్థవిదుండవు నయానయజ్ఞుండవు నాకుం బ్రజాగరం బొనర్చు
చున్న సంతాపం బుప[2]శమించునట్లుగా భవద్వచనామృతంబు [3]నాయుల్లంబున
వెల్లి[4]గొల్పు మనిన విదురుం [5]డిట్లనియె.

-: ధృతరాష్ట్రునకు విదురుఁడు హిత ముపదేశించుట :-

సం. 5—33—16.

31 క. [1]జనులకు నొడఁబా టగు విధ
మున [2]నడచుచు లోక నింద్యముల నుడుగుచు మీఁ
దని యొకని కలిమి [3]కులుకక
మనుజులతోఁ బొంది పొసఁగి మను టొప్పు నృపా.

---

28 1. నింకను — మ. 2. పెద్ద తనంబును నీపయిం బెట్టి చాల సైరించి — య.
3. డగుటనీవ — గ; డటనీవ — ఖ.వ; డిటనీవ — కొన్ని ప్రతులు.

29 1. మెల్ల నెరిగి — కొన్ని ప్రతులు; మెల్లి యెఱిఁగి చేయగఁ దగు తెఱఁగెద్ది, దాని—స; మెరిగి యెట్లు సేయంగ దెరగగునట్లు సేయు — మ; మెల్లి నెరిగి సేయంగ దగు తెరంగెద్ది దాని — వ. 2. నయము మీరంగ నడుపుము నామనంబు తెల్లముగ తల్ల డిల్లుట డిందు పరుపు—మ. 3. పల్లటిలుట — ల. 4. నీసుభాషణముల డిందు—ర.

30 1. ధర్మార్థ విదుం — ల. 2. ప — ల ప్రతిలో లేదు. 3. నాయుల్లంబున — కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 4. విరియం జేయు — ఇ.ఈ. 5. డతని కిట్లనియె — కొన్ని ప్రతులు.

31 1. ఈ పద్యము ఏ.ణ. ప్రతులలో 32 వ పద్యము తరువాత నున్నది. 2. నడుపుచు — ఇ.ఈ. 3. కులుకుచు — స. కొన్ని ప్రతులు; కలరుచు — ణ.వ.స; కళుకుచు — క; కలుగక — త.న.ప.వ.

32 క. కోపము నుబ్బును గర్వము, నాపోవక యునికియును ద రభిమానము [1]ని
ర్వ్యాపా[2]రత్వము నను నివి, కాపురుష గుణంబు లండ్రు కౌరవనాథా.

33 క. ఫలినవానిని దైవము, నాలిని బంధులను సముచితా రాధన సం
శీలతఁ బ్రీతులఁ జేయని, [1]పాలసుఁ డాఫలము లాస[2]పడు మనుజేంద్రా.

34 క. నెమ్మి గలవారి నొల్లరు, తమ్ముల్లని వారి వెనుకఁ దగులుదు రధిక
త్వ మ్మెఱిఁగి [1]యెఱిఁగి తొడరుదు, రి మ్మెఱుఁగని యట్టివార లిభపురనాథా.

35 క. ధనమును విద్యయు వంశం,బును [1]దుర్మతులకు మదంబుఁ [2]బొనరించును స
జ్జనులైనవారి కడఁకువ,యును వినయము నివియ తెచ్చు సుర్వీనాథా.

36 క. అరిది విలుకాని యుజ్జ్వల, శర మొక్కని [1]నొంచుఁ దప్పి చనినం జను నే
ర్పరియైన వాని [2]నీతి, స్ఫురణము [3]పగరాజు నతని భూమిం దెచ్చున్.

37 తే. ఒకటిఁ గొని రెంటి నిశ్చల యుక్తిఁ జేర్చి
మూఁటి [1]నాల్గింటఁ గడు వశ్యములుగఁ జేసి
యేనిటిని గెల్చి యాటిఁటి నెఱిఁగి యేడు
విడిచి వర్తించు[2]వాఁడు వివేక [3]ధనుఁడు.

38 క. విను మధురాహారంబులు
గొనుటయుఁ బెక్కండ్రు నిద్రగూరినయెడ మే
ల్కని యునికియుఁ గార్యాలో
చన[1]ముఁ దెరువు నడుచుటయును జన దొక్కనికిన్.

---

32 1. దుర్వ్యాపా – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. రంబును నను – క.వ.

33 1. బాలిశుడా ఫలము – వ. 2. పడునె నరేం|ద్రా – ల.స ; పడడు నరేం|ద్రా–బ.

34 1. యెదిరి – ర ; యెఱిఁగి తొడగుదు – స.

35 1. దుర్మదులకు – స. 2. బొదలించును – స ; బొందించును – వ.

36 1. ద్రుంచు – ఈ.బ.వ ; జంపు – ఐ.వ. 2. రీతి – వ.స. 3. పరరాజు – క.ఖ.

37 1. నాల్గింటి – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. వారు వివేక ధనులు – ఖ.ర.వ.
3. ఘనుడు – కొన్ని ప్రతులు.

38 1. మును దెరువు నడచుటయు జన – ర.

39 క. నడవడి యను [1]మున్నిటిం, గడవం బెట్టంగ నోడకరణిం దగి తా
నొడఁగూడు ననిన సత్యము, గడచిన గుణ మింక నొండు గలదే యరయ[2]న్

40 క. క్షమియించు[1]వారిఁ గని చా
లమి వెట్టుదు రై ననుం దలంప ననూన
క్షమయ కడు [2]మెఱయు తొడ వు
త్తమ రూపము గోరు[3]వారు దాల్తురు దానిన్.

41 క. పురుషుండు రెండు [1]దెఱఁగుల
ధర ను త్తముఁ డనఁగఁ బరగుఁ దా నెయ్యెడలం
బరుసములు వలుక కునికిఁ
దరితంబులు వొరయు పనులు దొఱఁగుట [2]కతనన్.

42 తే. చెల్లియుండియు సైరణ సేయు నతఁడుఁ
[1]బేదవడియును నర్థికిఁ బ్రియముతోడఁ
దనకుఁ గల భంగి [2]నిచ్చు నతండుఁ బుణ్య
పురుషులని [3]చెప్పి రార్యులు గురువరేణ్య.

43 ఆ. పాడి దప్పకుండఁ [1]బడయు సొమ్ములకున
పాత్రములకు నీగి పాత్రములకుఁ
బెట్టకునికి యనఁగ నెట్టన రెండు వి
ధములఁ గీడు తొడరు ధరణినాథ.

---

39 1. మున్నిరుం – పెక్కు ప్రతులు. 2. ఈ పద్యము తరువాత ర.వ. ప్రతులలో 'అని మరియు ధృతరాష్ట్రునకు విదురుం డిట్లనియె' అను వచన మధికముగా గలదు.

40 1. వాని – కొన్ని ప్రతులు. 2. మేలుగా నుత్తమ రూపము – య. 3. ఘనులు – ప.

41 1. గుణముల – స. 2. వలనన్ – పెక్కు ప్రతులు.

42 1. బీద వడి – వ.స. 2. బెట్టి నతండుఁ బుణ్య చరితులని – వ.స. 3. రార్యులం దరు గురువరేణ్య – ఊ.

43 1. బడసిన యర్థము పాత్ర – శ.ష; బడసిన సొమ్ముల పాత్ర – వ.

44 తే. వెలఁది జూదంబు పానంబు వేఁట పలుకు
పల్లదంబును దండంబుఁ బరుసఁదనము
సొమ్ము నిష్ప్రయోజనముగ వమ్ముసేత
[1]యనెడు సప్త వ్యసనములఁ జనదు తగుల.

45 తే. తగిన వేషంబు దనుఁ దాన పొగడుకొనమి
[1]నొచ్చియును గీడు వలుకమి యిచ్చి వగవ
కునికి దన కెంత నడవకయున్నఁ బథము
దప్పకుండుట నడవడి [2]కొప్పు సేయు.

46 క. చెలిమియు సంభాషణమును
బలిమి వివాదంబు [1]ద్రోపుఁ బాడియు దమయం
తలవారితోన తగునధి
కులహీనులతోడ [2]నైనఁ గొఱగా దధిపా.

47 తే. కొంచె మైనను దగఁబంచి కుడువ[1]మేలు
పనుల యెడ దుఃఖ మోర్చి [2]యల్పంబు సుఖము
ననుభవించుట [3]హితము శత్రునకు నైన
నిచ్చుటయ లెస్స యడిగిన యెడ నృపాల.

48 క. తను లోకము గొనియాడఁగ
విని యుబ్బఁడు సజ్జనుండు వెండియుఁ గడు మే
లొనరించుఁ గీ డొకించుక
యును దనదెసఁ దోఁపనీక [1]యుడుపుచు వచ్చున్.

---

44 1. యనిన – కొన్ని ప్రతులు.

45 1. నొచ్చి యుండియు పరులకు నిచ్చుటయును దుఃఖ వేళల దైవంబు దూరమి యును – ఱు. 2. కొప్పఁ జేయు – అ.ఈ.ఖ.య.ల.ష.స.

46 1. ప్రోపు – మ.వ ; ప్రాపు – వ. 2. దొడరఁగొఱ – స.

47 1. వలయు – ర.వ. 2. యల్పంపు – వ. 3. లెస్స – ఐ.బ.వ ; మేలు–య ; సుఖము – ఈ ; యొప్పం – వ.

48 1. యుడుగుచు – స. కొన్ని ప్రతులు ; యుడుగుచునుండన్ – ఔ.

49 వ. ఇట్టి చందంబు[1]లు ధర్మనందనునకుం గల[2]వని పలికి విదురుండది ప్రసంగం బుగాఁ బాండవులఁ బ్రశంసించి నీవు వారలం[3]బెనిచి [4]మానుసులం జేసి రక్షించి [5]యిప్పు డుపేక్షించి వారలు వెలినుండ నూరకుండం [6]దగునే [7]తగు పా లిచ్చి వారి రావించి నీకొదుకులతోడివారింగా నడపుట యుచితంబు మీరును వారును నొక్కటియై యున్న మీదిక్కు దేవతల[8]కుం దేటీచూడ [9]రా దనిన నమ్మాటలు వెడవెడ యూఁకొని ధృతరాష్ట్రుండు విదురున కిట్లనియె.

50 తే. [1]హితముఁ గర్తవ్యమును [2]నాకు నెఱుఁగు దీవ
ధర్మసుతుచందమును విదితంబు నీకు
నట్లు గావున నెటిఁగింపు మఖిలకార్య
[3]జాతమును జిత్తతాపోపశమము గాఁగ.

51 క. [1]అసుడు విదురుఁడాతని కిట్లను నిమ్మెయి నన్ను నొత్తియడిగినఁ జెప్పం
జను నున్నరూపు సెప్పెద,విను మవధానంబుతోడ విమలవిచారా.

52 ఉ. [1]డక్కెను రాజ్యమంచు నకటా యిటు దమ్ముని భాగ మీక నీ
వెక్కటి ప్రింగఁజూచె దది యెట్లరుగుఁ విను మీను లోలతఁ
గ్రక్కున నామిషంబు [2]చవి గాలము ప్రింగిన [3]చాడ్పు సూవె యి
ట్లుక్కివుఁడైన నీకొడుకు [4]నుల్లము నున్నటు లాడఁగూడునే.

---

49 1. లు – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 2. దని – కొన్ని ప్రతులు. 3. బాలత్వంబు నాట నుండియుం బెనిచి – ఐ.య. 4. మానులంజేసి – ఖ. 5. యిప్పుడు పేక్షించి – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 6. దగవగునే – కొన్ని ప్రతులు. 7. తగు వారి నునుచి వారి రావించి – స. 8. కైనం – శ.ష. 9. రాకుండు ననిన – కొన్ని ప్రతులు ; వచ్చునే యనిన – ఇ.ఈ.

50 1. హితవు – కొన్ని ప్రతులు ; హితవు నాకంచె గర్తవ్య మెరుగు దీవు – య. 2. దగ - శ.ష ; జెప్పితీవు నాకు – ఊ.ఎ ; నెరిగించితీవు – వ. 3. సర వియును – వ.స ; చతురమును – ఊ.ఎ.

51 1. అనవుడు విదురుడతని కిట్లను – కొన్ని ప్రతులు ; అనవుడు విదురుండిట్లను నను నిమ్మెయి నొత్తి యడిగినన్ జెప్పంగా – ర.వ.

52 1. దక్కెను – కొన్ని ప్రతులు ; దక్కెను రాజ్యమంచును కదా మరి తమ్ముని–ఆ. 2. సవి – కొన్ని ప్రతులు. 3. యట్లు చూవె యిట్లుక్కునని సుతుండు తన యుల్లము నన్నిటు లొప్పఁ గూర్చునే–వ.స. 4. నుల్లము నందిటు లోరఁ గూరునే ; యుల్లము నన్నిటు లాడఁగూడునే – స ; నుల్లము నన్నిటు లారగూరునే – ఏ.ఐ.

53 క. అన విని నిరు_త్తరుండయి
మను జేంద్రుఁడు గొంతసేపు మ్రాన్పడి తలఁపుల్
పెనఁగొన నిద్రాహానిం
దను వలయఁగ విదురుతోడఁ దా నిట్లనియెన్.

54 క. ఇందాఁక నీదుపలుకుల
[1]డెందము తాపంబు గొంత డిందుపడియె నా
కుం దగ నయానయంబుల
చందంబులు [2]సెప్పుచుండు సౌజన్యనిధీ.

55 వ. [1]అనిన విని విదురుం [2]డిట్లనియె.

56 ఆ. [1]తనియఁ బండకుండ మును గోసికొనఁ జవి
చేఁటుకాదు వి_త్తుచేటుఁ గలుగుఁ
బక్వ[2]మైనఁ గొనిన ఫల[3]మించుఁ జెడదు [4]జీ
జంబుఁ గార్యసిద్ధి చంద మిట్లు.

57 తే. మాలకరి పుష్పములు గోయుమాడ్కిఁ [1]దేఁటి
పువ్వుఁ దేనియఁ [2]గొనియెడు పోల్కి నెదురు
గందకుండ[3]ఁగఁ గొనునది కార్యఫలము
బొగ్గులకుఁ బోలె మొదలంటఁ బొడువఁ[4]జనదు.

58 క. [1]పరులధనమునకు విద్యా, పరిణతికిం దేజమునకు [2]బలమునకు మనం
బెరుఁగఁగ నసహ్యపడు న,న్నరుఁడు దెవులులేని [3]వేదనం బడు నధిపా.

---

54 1. డెందఁబు కలంకు గొంత–వ.స. 2. సెప్ప వయ్య–మ ; దెల్పు చుండు–ఈ.య.

55 1. అనుటయు విదు – కొన్ని ప్రతులు. 2. డతని కిట్లనియె – ట.ప.బ.

56 1. కమియఁ బండకుండఁ గాయఁగోసినఁ జవి – స. కొన్ని ప్రతులు ; కమియ బడక మున్న కాయ – య. 2. మగుడుఁ గోయ – వీ.శ.ష ; మైనగోయ – స. 3. మిచ్చు – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. నిజంబు – స.

57 1. వెండి – స. 2. గ్రోలెడు – కొన్ని ప్రతులు. 3. గై కొనునది – ఆ.ఖ.న. మ.ల. 4. వలదు – కొన్ని ప్రతులు ; దగదు – కొన్ని ప్రతులు.

58 1. ఒరుల ధన – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. బలుమరును – ఖ. 3. విధమునం–ఈ.

59 క. ఎదిరికిహితమును [1]బ్రియమును,మది కింపును గాఁగఁ బలుకు మాటలు [2]పెక్కై
యొదవినను లెస్స[3]యటుగా,కిది యది యనకూర కునికి యెంతయు నొప్పున్

60 క. చెలిమియుఁ బగయును [1]దెలివియు
గలఁకయు ధర్మంబుఁ బాపగతియును [2]బెంపుం
దులువతనంబును వచ్చును
బలు[3]కుబడిన కాన పొసఁగఁ బలుకఁగ వలయున్.

61 క. బెడిద[1]ముగఁ గత్తి[2]గొడ్డటఁ
బొడు[3]వఁ దెగినభ్రమానఁ జిగురువొడుముఁ బలుకులం
జెడఁ దునిసిన [4]కార్యంబు ని
గుడ నేరదు పిదప నెట్టుఁ గురువంశనిధీ.

62 క. తనువున [1]విటిగినయలుఁగుల
ననువునఁ బుచ్చంగ వచ్చు నతినిష్ఠురతఁ
మనమున నాఁటిన[2]మాటలు
విను మెన్నియుపాయములను వెడలునె[3]యధిపా.

63 ఉ. అక్కట ధర్మనందనుని యాస్యమునం దొకనాఁడుఁ గీడుప
[1]ల్కొక్కఁడు లేదు నీ కొడుకు లొండొరు మీటి నికృష్ట వాక్యముల్
[2]పెక్కులు పెక్కుభంగులను భ్రేలుచునుండఁగ నీవు దానికిఁ
[3]స్రుక్కక వించు నుండె దనురూపమె నీ కిది కారవేశ్వరా.

---

59 1. నిజమును – స. పెక్కు ప్రతులు. 2. దగ పెక్కొద – స. 3. యది–కొన్ని ప్రతులు ; లేదా యిది – స.

60 1. తెంపును – చ.ణ ; తేజము – త. 2. మెప్పుం – ఖ. 3. కులబడి – వ.

61 1. మగు కత్తి – కొన్ని ప్రతులు. 2. గొడ్డలి – కొన్ని ప్రతులు. 3. వంచెగి తరువు చివురు పొడుముం బిదపన్ – ఝు. 4. కార్యంబుల మడి యున్నాయువును శ్రీయుమను జాధీశా – ఝు.

62 1. నంటిన యలుగును – ఝు. 2. యలుగులు – వ. 3. చెపుమా – త.

63 1. ల్కొక్కటి – పెక్కు ప్రతులు. 2. పెక్కు విధంబులం గణఁగి భ్రేలుచు – స. 3. స్రుక్కుచు వించు – ఔ.ప.వ.

64 ఆ. చేటుకాలమైనఁ [1]జెట్టమాటలు నెఱి, గాని తెరువు [2]వట్టుకర్ణములును
[3]దగినయట్ల తోఁచుఁ దగిదెమొదునవి [4]యవి, నీతులని మనంబు నిశ్చయించు.

65 వ. నీబుద్ధి పాండవులతోడి విరోధంబునెడ మరలంబడమి పాపం బింతియ కాక యేమి సేయుదము మనకులంబునం దేఱో ధైర్యధార్మికత్వాది గుణంబుల గరిష్ఠుండయిన యుధిష్ఠిరుండు నీసిరికి వెలిమై యట్లుండుట దగవగునే నీ పెద్దతనంబు సూచి సైరణ వాటించి యున్నవాఁ డనిన విదురుదిక్కు మొగంబై ధృతరాష్ట్రుండు నీచెప్పిన నీతివాక్యంబుల నామనంబు దనివోవ దింకను జెప్పు మనవుడు నతండు వెండియు నిట్లనియె.

66 ఆ. సకలపుణ్య[1]కర్మచయమును నొకదెస, వినుము పాడి దప్పకునికి యొక్క
[2]దిక్కు దీని శ్రుతులు తెలిపెడునెడఁ బాడి, కలిమి[3]యెందుఁ బెద్దగా నుతించె.

67 తే. పాడిగలిగిన నిహలోకఫలము లెల్లఁ
[1]జేరుటయ కాదు కీర్తియుఁ జెందుఁ బురుషు
ధరణిఁ [2]బొగడిత యెందాఁకఁ బరగునంత
కాలమును బుణ్యలోకంబు గల్గునంద్రు.

68 వ. తొల్లి ప్రహ్లాదుండు దైత్యజాతిసంభవుం డయ్యును దనకొడుకు విరోచనుండును నంగిరసుం డనుమిత్రుకొడుకు సుధన్వుండును దమతమ ప్రాణంబు [1]లొడ్డుగా నొడ్డి యొక్క ధర్మ [2]సందేహంబునకుఁ బన్నిదంబు సఱచి [3]వచ్చి తన్నడిగిన నితండు గొడు [4]కితండు లాఁతి యని తలంపక మధ్యస్థుండై సుధన్వం గెలిపించి యతనిచేత నిజతనయుని [5]జీవితంబు [6]దానం

---

64 1. జెడ్డ – పెక్కు ప్రతులు. 2. బోవు కార్యములును – ఎ. 3. దగవు(న)లట్ల – స. పెక్కు ప్రతులు. 4. యవనీతు – బ.వ.

66 1. ధర్మ – వ ; కర్మ సంచయ మొకదెస – వ.స. 2. వలను దీని శ్రుతులు – వీ. శ.ష. 3. యందు బెద్ద గానుపించె – కొన్ని ప్రతులు.

67 1. జెకురుట కాదు – అ. 2. బరగు బొగడ్త యెందాక – పెక్కు ప్రతులు ; పై గీర్తి పరగు నెందాక – వ.

68 1. లుపణంబుగా – య. 2. సందేశంబు – వ. 3. వచ్చి – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 4. కతండు – కొన్ని ప్రతులు. 5. ప్రాణంబు – ఆ.ఏ. 6. విదితం

బుగాఁ గొని వాని బ్రతికించెం గావున నీవును ధర్మంబు విడువక [7]యధర్మ్మ పేతులైన నీ కొడుకుల [8]వలని పక్షపాతంబు విడిచి తెఱంగు సేయుము వారును నాపదలేక [9]బ్రదుకుదురు [10]నీకును శోకంబు [11]లేక తక్కునని చెప్పి మఱీయును.

69 క. పాపంబులు గర్జము లని, యేపునఁ జేయంగ నవియు [1]నిం పగు ధర్మ
వ్యాపారంబు[2]లకార్యము, లై పరిణతిఁ బొందెనేని నట్టుల చెల్లున్.

70 చ. అది సభయే ప్రియం బెసఁగ నార్యులు నిల్వర యేని నార్యులే
మదిఁ [1]దలఁపంగ వారలు సమంచిత [2]ధర్మము వల్కరేని న
ట్టిదియును ధర్మ్మవే తగ ఘటించిన నిక్కము [3]లేదయేనిఁ దాఁ
బదిలపు నిక్కమే యొకనెపం [4]బిడు చొప్పగునేని భూవరా.

71 ఉ. నీతిపథంబునఁ బ్రజక[1]నేర్చుట యుత్తమభంగి [2]శౌర్యసం
జాతములై [3]కరం బలరుసంపద లొందుట మధ్యవృత్తి య
స్ఫీతములైన భారవహజీవనముల్ దలఁపం గనిష్ఠముల్
నీతికి జాహ్యులైన ధరణీవర మెత్తురె వారి నుత్తముల్.

72 ఆ. కయ్యమున[1]క యెపుడుఁ గాలుద్రవ్వుదురు నీ,పుత్రులెల్ల సూతపుత్రుఁడాది
యగుతదీయమంత్రు [2]లంతకు ముందర, బిరుదు లీవు నీతి తెరువు సారవు.

బుగా – ల. 7. యధర్మ్మోప హతులైన – కొన్ని ప్రతులు ; యధర్మ్మ పరులైన– ఊ.ఎ.య. 8. దెస – వ. 9. తక్కుదురు – ఐ.టి.వ. 10. నీవును శోకంబు పాలుగాక – వ.వీ.బ.ష ; నీవును లోకంబు ననిందగాక తక్కుదువని – వ. 11. గాక – కొన్ని ప్రతులు.

69 1. నెగ్గగు – వ. 2. లు – కొన్ని ప్రతులు.

70 1. బరికింప – ఖ.వ. 2. బుద్ధి దలంపరేని – ఏ. 3. లేనిదేని – స. పెక్కు ప్రతులు ; గాకవేని, లేని రీతి – వ.స. 4. బిటు చొప్పడు నేని – వ.

71 1. నేర్చిన నుత్తమ – స. 2. కార్యసం – ర.ల. 3. తగంబరుల – ఉ ; కరం బరుల – ల.వ.

72 1. కునెపుడు – పెక్కు ప్రతులు. 2. లందర కందరు – వ.

73 క. పాండవులు శౌర్య మొల్ల[1]ర, ఖండిత[2] నీతిప్రకారకార్యము [3]మెచ్చె
యుండుదు రెదు[4]రేచినఁ దుది, మండుదు రార్పంగ రాదు మఱి యెవ్వరికిన్.

74 క. తమతండ్రి భంగి నీకును, సముచిత[1]మగు భ క్తి సేసి సజ్జన[2]సుతమా
ర్గమున [3]నడచువారల [4]నీ,వ మలమతిం గన్నకొడుకుల ట్లరయఁ దగున్.

75 వ. అని పలికి [1]మఱియు నిట్లనియె.

76 క. కారణము లేకయును నుప,[1]కారపరత్వమున నొరుల [2]కార్యంబులకున్
[3]వారనియలజడిఁ బడియెడు, వారల చూ యేడుగడయు వారికి వధిపా

77 చ. ఒకరుని చేతి [1]ప్రాపును దదున్నతి ప్రాపును గాంచి యెల్ల వెం
టకును గొఅంతలేక పొగడం దగుసంపద నొంది యట్టి దా
[2]తకుఁ దుదిఁ గీడు సేసిన కృతఘ్ను నిపినుఁగునైన రోఁత పు
ట్టక కబళింపఁ గుక్కలు నొడంబడునే కురువంశ వర్ధనా.

78 వ. కావునఁ గృతము దలంపమి గీడు పాండురాజు [1]నీకుం బరమ భక్తుండు
పాండవులునుం దేజోలాభంబులు గావించిన వారలు వారల [2]నాదరింపు మని
చెప్పి [3]వెండియు నిట్లనియె.

---

73 1. కఖండిత – త.వ ; రఖండవినీతి – వ. 2. విక్రములు నీతికార్య – స.
3. మేలై – ల.శ.ష.స. 4. రేవినఁ – స ; రేచినమది – అ.ఈ.వ.

74 1. గతి భక్తి–కొన్ని ప్రతులు ; ముగ భ క్తి–కొన్ని ప్రతులు. 2. మతమా–న.బ.మ.స ;
మతిమా – వ. 3. దగ నడచు వారల నమల మతిం – వ. 4. నీదమలమతిం – స.

75 1. విదురుండు మఱియు – పెక్కు ప్రతులు.

76 1. కార పరాయణత నొరుల – ఔ ; కారత్వంబునను(కు) నొరుల – ఊ.త.
2. కార్యమునకు నొప్పారసి మలజడి – వ. 3. చారల జడిఁబడి తిరిగెడు – స.

77 1. ప్రాపును – కొన్ని ప్రతులు. 2. తకు దురితంబు – త ; తకుదగ నెగ్గు – వ.

78 1. నీకు భక్తుండు – కొన్ని ప్రతులు. 2. రావింపుమని – వ. 3. మరియు–
కొన్ని ప్రతులు.

79 ఆ. బ్రదుకు [1]చేటు పొగడు వడుట [2]దూ లొందుట
యీగి వేఁడుకొనుట యిట్లు మఱియుఁ
గలుగు సౌఖ్య దుఃఖములు వచ్చు [3]నెడపడి
వాని [4]కింత యేల వగవ నధిప.

80 క. వగ బలము దలుఁగు రూప[1]ఱు
వగచిన మతి దప్పుఁ దెవులు వచ్చును [2]దూఱఁ
[3]వగచి నలంగినఁ బ్రియమగుఁ
బగతురకును వగచు టుడుగు పార్థివ ముఖ్యా.

81 వ. అనిన [1]విని ధృతరాష్ట్రుం డిట్లనియె.

82 క. రిత్త యుపచారముల నే, నుత్తముఁ డగు ధర్మతనయు నుడికించితి దు
ర్వృత్తు లగు [1]మత్సుతులకును, మిత్తి యగుం బోర వగలు మిగులక యున్నే.

83 వ. నెవ్వగలు నివ్వటిల్ల నీక నిలుపు నట్టిది యెయ్యది దాని నెఱింగింపు మనిన విదురుం డిట్లనియె.

84 తే. [1]నియత తపమును నింద్రియనిగ్రహంబు
భూరి [2]విద్వయు శాంతికిఁ గారణములు
[3]వాని యన్నింటికంటె మేలైన శాంతి
కారణము లోభ ముడుగుట కౌరవేంద్ర.

---

79 1. చెడుట – న.శ.ష. 2. గీడొందుట – వ. 3. నెడ నెడ – కొన్ని ప్రతులు; నేర్పడ – ఏ. 4. కేలయింత – కొన్ని ప్రతులు.

80 1. ము – కొన్ని ప్రతులు. 2. మరలన్ – ర; దూరున్ – వ. 3. వగచిన గలగిన – వ.

81 1. విని – కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

82 1. నాదు సుతులకు – ఐ.య.వ.

84 1. నియతి – అ.న.మ.ర.ల. 2. దయయును – వ.స; విద్వయు బ్రీతికి – వ. 3. వీని – ఈ.ఖ.న.

85 వ. [1]అని వెండియు.

86 క. జ్ఞాతుల [1]పూరితమును గో, వ్రాతము [2]నాక్రమము విప్రవర్గము చనవు
నాతుల [3]కారించుటయును, బ్రీతిం జన నిచ్చునతని పెం పొప్పు నృపా.

87 క. [1]అలమికొని యొండొరుల వ్రో
పులఁ బ్రాపుల నెలమి కలిమిఁ బొంది బహు జ్ఞా
[2]తులు నెమ్మిఁ గూడి తామర
కొలని క్రియఁ సిరికిఁ బట్టగుదు రుజ్జ్వలులై.

88 చ. కరి తురగాది ఘట్టన[1]యు గాలియు నొంపదె యొంటి నున్న య
త్తరువు ననేక భూరుహ వితానము [2]గుంపయి వేర్చి బాధలం
బొరయునె యన్న దమ్ములును బొందిన నేరి కసాధ్య లట్లుగా
కెర వయి నిల్చినం [3]గెలని కెల్లిద మై [4]పజీవోదు రెంతయున్.

89 వ. కావునఁ గౌరవులుం బాండవులు నొండొరులకుఁ బ్రాపై [1]పొదలిన [2]నెదిరికి
నజయ్యు లగుదురు పరులయొత్తు లేని రాజ్యంబు [3]పూజ్యమహిమం బరగు
వన[4]వాసంబునం గుందిన కొంతేయులం దడయక తెచ్చి యుచితపదం బిచ్చి
[5]నిలుపుట నీ కొడుకులకు నిలుపు గావించుట యగునని చెప్పి మఱియు
నిట్లనుఁ బ్రియవాదు లెందును గల [6]రప్రియం బగుం గా కేమి[7]యని తథ్యంబు
వలుకువారు లేరు జూదంబునప్పుడే నడ్డపడి యప్రియం బగుటకు శంకింపక

---

85 1. కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

86 1. పోరితమును – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. నాక్రమము – ణ. 3. కారింపమి– వీ.శ.ష.

87 1. ఎలమి – వ. 2. తులనమ్మి – వ.

88 1. ము – కొన్ని ప్రతులు. 2. గుంపున – వ. 3. బరుల – ఔ.న.వ.స.
4. పొలివోదు – ర ; చెడిపోదు – కొన్ని ప్రతులు.

89 1. పొరలిన – స ; పొడగిన – ర ; పోరుడిగిన – వీ.శ.ష. 2. నెదిరి కజయ్య – వెక్కు ప్రతులు ; నేరికజయ్య – ఐ.ఖ.ల. 3. పూజ్యంబును నై మహిం – ల.
4. వాసాయాసంబునంగుంది – ఖ.బ.వ. 5. నడపుట – స. 6. రప్రియ వాదు ల కప్రియం – ల. 7. యని శంకింపక పథ్యం – ఔ.ఝు ; యని పథ్యం – కొన్ని

[8]తథ్యంబువలికితి నది నీకు రుచియింపక రోగికిఁ బథ్యాహారంబు దల కంట గించున ట్లయ్యె నైన నిప్పుడుం జెప్పెద వినుము కాకంబులం గైకొని మయూరంబులం [9]బరిహరించు [10]విధంబున మార్జాలంబులం బాటించి సింహంబుల[11]యెడ ననాదరంబు సేయు[12]చందంబున సుయోధనాదులం బట్టి యుధిష్ఠిర ప్రముఖుల [13]విడిచితి నేఁడు కార్యంబు ముట్టవచ్చినం [14]దోఁపక మిడుంగుఱు సోఁకినట్లు [15]దల్లడించెదవు కులంబునకై యొకనిం దొఱంగుటయ నీతి యని పెద్దలు సెప్పుదురు దుర్ణయపరుండై సద్బుద్ధి [16]సెప్ప వినండేని మనము దుర్యోధనుం దొఱంగిన నేమి యగు నది యట్లుండె సంపదసహాయంబు నపేక్షించియుండు సహాయంబు సంపద [17]నుద్దేశించి వర్తిల్లు నిట్లివి యొకటొకటి పొందునం గాని సిద్ధింపవు గావున నీ సంపద [18]పాండవులకును వారి సహాయత్వంబు నీకునుం బ్రియం బొనరింప [19]నొండొ రుల కలయుట మేలుకాక మనలావు [20]వెలిసేయుట లెస్స యగునే కురువంశ [21]నిస్తారకులగు భీష్మయుధిష్ఠిరులును నవక్ర[22]విక్రములగు కర్ణార్జునులును [23]బ్రతాపధాములగు భీమదుర్యోధనులును శస్త్రాస్త్రప్రపారగులగు నభిమన్యు లక్ష్మణ ప్రభృతి కుమారులును శాపానుగ్రహసమర్థులగు ద్రోణద్రుపదాది పరమాప్తులును వారివారి బంధుమిత్ర జనంబులును నొక్కమొగంబై నీ పనుపుసేయుచు [24]నయవిక్రమంబు లప్రతిహతంబులై నడవం బృథివి శాసింప భవదీయవిభవం బుజ్జ్వలంబై యొరుల కెడలేక చెల్లు[25]చున్న నెంత యొప్పగునో యటు విచారింపుము పాండవులు ధీరమతులై వైర మెత్తక యూరక తొలంగి యుండి రేనియుఁ గతిపయదినంబులలోఁ జీకాకుపడి చెడుం గాక గాంధారీనంద[26]నుచేత వసుంధరా పరిపాలనభారంబు నిర్వ [27]హింవంబడునే యనిన విని ధృతరాష్ట్రుండు విదురున కిట్లనియె.

ప్రతులు. 8. పథ్యంబు – కొన్ని ప్రతులు. 9. పరిభవించు – కొన్ని ప్రతులు. 10. చందంబున–కొన్ని ప్రతులు. 11. ననాదరం–మ.య ; దెసన నాద–ఖ.న.ప.బ.వ. 12. విధంబున–కొన్ని ప్రతులు. 13. దిగ విడిచి – ఖ.వ. 14. (దొ)దోకనీరు ముట్టి తల్ల–స. కొన్ని ప్రతులు ; దొకనీరు మోచినందల్ల–అ.ఐ.ల. 15. దల్లడించెదవు–కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 16. సెప్ప–పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 17. నపేక్షించి యుండు–య. 18. పాండు పుత్రులకును–కొన్ని ప్రతులు. 19. నొండొరులంగలసి యుండుట మేలు–ఔ.వ. 20. వేరు–వ. 21. విస్తార – అ.య.ర. 22. పరాక్రము – పెక్కు ప్రతులు. 23. బ్రతాపాభి రాములగు–ఔ ; బ్రతాప ధామంబు–ఘ.వ ; బ్రతాపోద్ధాములగు–ల; బ్రతా పధుర్యులగు – ఖ. 24. నవక్ర విక్రమంబుల నప్రతి – వ. 25. చుండ–అ. 26. నులచేత – కొన్ని ప్రతులు. 27. హింప నగునే – ఔ.వ.

90 తే. నీవు సెప్పిన మాటలు నిర్మలములు
నిపుణ[1]సమ్మతములు రాజనీతిమార్గ
బోధకంబులు నై నను బుత్రు విడువ
నోప ధర్మ్మ[2]జయతి యని యుండువాఁడ.

91 వ. అనిన విని విదురుం డతని కిట్టనియె దేవా జ్ఞాతులు గుణహీను లైనను విడువం దగ దనిన సకలగుణసంపన్నులై భవత్ప్రసాదంబు గోరుచున్న కౌంతేయులఁ దిగవిడువం [1]దగునే యేను నీకు హితంబు [2]గోరెడువాఁడ నని [3]నిశ్చయించి నా బుద్ధి వినుము వారల జీవనంబునకుఁ గొన్ని యలంతి పల్లియలై నను దుర్యోధను నొడంబఱచి యేర్పఱచి తెఱంగు [4]పఱచిన లెస్సయని [5]చూచెద నతని [6]విడువ వలయునని చెప్పితినే నీ పెనఁకువం బశ్చాత్తాపంబు వుట్టు దాని కప్పుడు [7]ప్రతీకారంబు లేదు కావున నెల్లభంగుల నియ్యకొని పాండవులతోడ సంధి [8]సేయవలయు నట్లుంగాక.

92 క. [1]తమలోని పాళ్ళ[2]కుంగా
సమరము సేసినను గాని [3]చాఁ జనదె శరీ
రము లాధివ్యాధిజరా
సమన్వితము లగుటఁ[4]జేటు సహజం బరయన్.

93 చ. గజతురగాది సంపదలుఁ గాంతలతోడి విహారలీలలుం
బ్రజ కనురాగ మొందఁ బరిపాలన [1]సేయు క్రమంబుఁ బోరులన్
విజయముఁ బొంది పేర్చుటయు విస్ఫురితాభరణానులేప వ
స్త్రజనిత వైభవంబుఁ గలరాజులుఁ బోయిర కాక నిల్చరే.

---

90 1. జన సమ్మతము రాజ, ములు సమ్మతమ్ములు నీతి – వ. 2. జయతు–మ.య.వ.

91 1. దగ వగునే – స; జనునే – ర.వ. 2. గోరు చున్నవాడ – ర.వ. కొన్ని ప్రతులు. 3. విశ్వసించి – పెక్కు ప్రతులు. 4. చేసిన, చేయుట – అని పాఠములు. 5. తలంచెద – ఝు. 6. విడువందగునని – ఔ. 7. ప్రతికార్యంబు – అ.ఇ. 8. కియ్య కొనుట మేలట్లుంగాక – ఐ.డ.వ.

92 1. ఎ. ఏ. ప్రతులలో యీ పద్యము లేదు 2. కును సమరము చేసినఁగాని చావు రాఁజనదె (దగదె) – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. చావరె శారీ – ర(?) 4. జెడుట– కొన్ని ప్రతులు.

93 1. సేయుటయున్ రణంబులన్ – ఉ.

94 క. కావునఁ జెవికిం [1]జేఁదగు
నీవాక్యము [2]వినఁగఁ [3]జాలితేని [4]నిహపర
శ్రీవిభవములకుఁ గీర్తికిఁ
దావలమై [5]వెలయు టింత [6]తథ్యము సుమ్మీ.

95 క. తగ నీలో నూహింపుము
[1]దిగవిడువకు ధర్మతసయు దృఢమతి[2]వై పొం
దగు చందము గొడుకులకుం
[3]జెగడలకుం జెప్పి తీర్పు [4]పెంపేర్పడఁగన్.

96 ఆ. అనిన నాంబికేయుఁ డను నీదుపలుకులఁ
గలఁక[1]దేటి బుద్ధి [2]దెలివి నొందె
నిట్ల చేయువాఁడ నిదియ[3]కర్జము ధర్మ
మును యశంబు లాభమును దలంప.

97 చ. అనుఁడు ముదంబు [1]నమ్మమియు నాత్మఁ బెనంగొన నన్నతోడ ని
ట్లను విదురుండు పెద్దవడి కక్కట నీమది కార్యవృత్తి నూ
లొక్కనియె సుయోధనుం గని యకుంఠిత [2]నిశ్చయమై యతండు వ్రా
[3]లిన[4]దెస వాల కుండిన బలే మము [5]బోటులకుం బ్రియం బగున్.

98 వ. అని పలికి నిట్టూర్పు నిగిడించి.

---

94 1. దేదగునీ – ల. 2. వినిన(జాలునిహ పరసౌఖ్య – శ.ష. 3. మిగుల నిహ పర సౌఖ్య – ఊ. 4. యపారశ్రీ – వ. 5. వలయుదింత – స(?); వెలయుదింత – ఔ.క.ఖ.వ. 6. తథ్యంబరయన్ – అ.ఉ.వ.

95 1. తెగ(గి) – కొన్ని ప్రతులు. 2. తో – ఆ.క. 3. దెగ జెప్పుము కీర్తి పెంపు తెంపేర్పడఁగన్ – వ. 4. పెంపెలరంగన్ – గ.

96 1. దీఱె – ఉ.ఐ.న.ర.వ.స; దేఱె (దీరి) – వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. ఘనత–ఊ. 3. కర్జంబును మనకు యశము లాభమును దలంప – ఐ; కర్జము మనకు యశము సౌఖ్యమును దలంప – వ.

97 1. నెమ్మియును – న.మ.వీ.ష; నమ్మికయు – ఐ.త.ల. 2. నిశ్చయుఁడై – ఇ.ఈ. ప.బ.య.ల.వీ. 3. ల్చిన – ఏ.చ.ణ. 4. యెడ – ఇ.ప. 5. బోట్లకు నుంబ్రి–ల. కొన్ని ప్రతులు; బోట్ల కతిప్రి – బ.వ.

99 క. దైవంబ నేర్పుగా కిటు
[1]వోవఁగ నే నేర్తు నేరఁ బొ మ్మని పలుకం
[2]గా వళమె నరున కెక్కుఁడు
దైవము పౌరుషముకంటె ధరణీనాథా.

100 వ. అని విదురునకు వైచిత్ర్యవీర్యుం డిట్లనియె.

101 తే. ధర్మపథమును నీతిత త్త్వంబు తెరువు
నిర్మలములగు పలుకుల నీవు నాకుఁ
దెలియఁ జెప్పితి పరమార్థదృష్టి[1] యెట్టి
వాక్యములఁ గల్గుఁ జెప్పుము వాని[2]ననఘ.

—: సనత్సుజాతుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు నధ్యాత్మతత్త్వంబుఁ జెప్పుట :—

సం. 5—41—2.

102 వ. అని యడిగిన [1]విదురుం డతని కిట్లనియె నాకుఁదోఁచిన[2]యన్నియు నా[3]నేర్చి నట్లు నీ కెఱింగించితి నత్యంతగుహ్యంబు లగు నర్థంబులు[4]పురాణుం డయ్యు నుం గుమారుండగు సనత్సుజాతుండు దెలుప నోపుం గాని యిటమీఁద నాకుం దెలియదనిన ధృతరాష్ట్రుం డమ్మునీందుఁడు నా కెంత దవ్వు నీవ యవియునుం జెప్పు మనిన [5]నేను శూద్రయోనిజాతుండ వేదాంతవేద్యంబు లగు [6]నర్థంబులు నా కగోచరంబు లమ్మహాత్ముబుద్ధి నే నెఱుంగుదు దేవతల కుం దెలియ[7]నట్టివి యాతనికిం దెలియు నతండు దెలుపం జాలు [8]ననిన ధృత రాష్ట్రుం డతికుతూ[9]హలుండై.

---

99 1. వోవంగను నేరు — ఊ.ఐ. 2. నా - ఖ; గావెరవగునే యెక్కుడు — ఐ.

101 1. యేమి వాక్య — ఇ.ఈ. 2. నెల్ల — ఐ.

102 1. యతనికి విదురుండు - చ. 2. యదియేను — ఊ. 3. నేర్చు విధంబున — కొన్ని ప్రతులు. 4. పురాణుండయ్యునుం బ్రహ్మకుమా — ఆ; పురాణుండగు బ్రహ్మకుమా — బ.వ; పురాణ పురుషుండగు బ్రహ్మకుమా — ఏ.చ. 5. నేను—— —— —— —— జాకుండ — ఈ.త. ప్రతులలో లేదు. 6. సద్ధర్మంబులు — ఐ. 7. రాని యెట్టివియు నాతనికిం — ఐ. 8. ననిన విని ధృ — కొన్ని ప్రతులు. 9. హల పరుండై — అ.ఐ.వ.

103 ఆ. మనకు నిప్పు డతనిఁ గనుతెఱుం గెయ్యది
[1]యగుటయును నెఱుంగ ననిన విదురుఁ
డధికభక్తిఁ దలఁచె నాత్మలో నా[2]శ్రిత
వత్సలత్వనిధి సనత్సుజాతు.

104 వ. [1]అట్లు దలంచుటయును దివ్యజ్ఞాన[2]మాననీయుం డగు నమ్మునివరేణ్యుం
డాతుణం[3]బ పొడసూపిన విదురుం డతనివచ్చుట యుగ్గడించుచు వినయం
బున [4]నతని నెదురొక్కని దండ[5]నమస్కారంబు లాచరించి [6]యున్నతాసనం
[7]బిడి యర్ఘ్య[8]పాద్యంబు లిచ్చి ససంభ్రమంబుగాఁ బ్రత్యుత్థానంబును
[9]బ్రణామంబునుం జేసియున్న ధృతరాష్ట్రు నతనికిం [10]జూపి విదురుం
డిట్లనియె.

105 క. దేవా దేవరకృప నీ
భూవల్లభుఁ డమలతత్త్వబోధకమై సౌ
ఖ్యావహ మగు[1]వాక్యచయముఁ
దా వినఁగోరుటయు [2]మిమ్ముఁ దలఁచితి భక్తిన్.

106 వ. [1]మీరును గారుణ్యాతిశయంబున విజయంచేసితిరి గురుసమాశ్రితు లగువార
లెద్దానివలన సుఖదుఃఖంబులు లాభాలాభంబులుఁ [2]బ్రియద్వేషంబులు

---

103 1. యనుటయును నెఱుంగు దనుచు విదురు — ఊ.ఖ.స.ల.స; యనినఁ గాంచు వాఁడ ననుచు విదురు — బ.వ.స. 2. శాశ్వత వత్సలత్వ — స.

104 1. ఇట్లు — ల. పెక్కు ప్రతులు; అట్లు - వా. 2. నిధియగు - వ. 3. బ్రహ్మత్వ మొంబై పొడ — స. 4. నతని - పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 5. ప్రణామంబులా-ఊ. 6. యుచితాస — ఉ.ఎ. 7. బడి యడుగులు గడిగి యర్ఘ్య — బ.వ. 8. పాద్యాది విధులం బూజించి - ఆ. 9. ప్రదక్షిణంబ.ను — ఊ. 10. జూపి యిట్లనియె — పెక్కు ప్రతులు.

105 1. వాక్చయమున్ — ఆ.ఇ.వ; వాక్యమునున్ - వ. 2. నాత్మఁ — వ.స.

106 1. మీరును నామీది వాత్సల్యంబున గారుణ్యాతి—ఇ.ఈ. 2. బ్రియా ప్రియంబులు—

నాదిగాఁగల ద్వంద్వంబులం బడక [3]బ్రిదుకుదు రట్టి పరమార్థోప దేశంబు[4]న నితనిం గృతార్థునిం గావించి [5]రక్షింపవలయు నని పా్రర్థించినం బార్థివుం డును దదనురూపంబులగు [6]నాలాపంబుల నారాధించినం [7]బ్రీసన్నుం డై సనత్సుజాతుం డధ్యాత్మ విషయంబు లగు వివిధ వాక్యంబుల [8]సోపాన ప్రకారంబున నంతకంతకు సూక్ష్మంబు లగు నర్థంబులు సమర్థించుచు నందుఁ బ్రజ్ఞాచక్షుం డెయ్యది యేర్పడ [9]నడిగె నది[10]యెల్ల వివరించుచు హృదయ పుష్కర [11]కలితం బగు పరతత్త్వంబు [12]ప్రసాదించునట్టి గూఢోక్తులను గ్రహించుచుండ నెట్టకేలకుఁ బ్రభాతం బగుటయు ధృతరాష్ట్రీ విదురుల నామంత్రణంబుసేసి యద్దేవముని యంతర్ధానంబు [13]నొందె నట్టి [14]సమ యంబున.

—: పా్రతఃకాల వర్ణనము :—

(అ మూ ల క ము)

107 తే. తన కులంబునఁ బుట్టిన ధార్తరాష్ట్రీ
లన్నదమ్ములతో విగ్రహంబు గొనుట
కుమ్మలించి వివర్ణత నొందినట్లు
గంది యెంతయుఁ జెలు [1]వేదెఁ జందురుండు.

108 క. కుముదములుఁ దారు నొక్కటఁ, బ్రమదంబున నుండి వాని పదవి [1]దొలఁగినం
[2]దమకుఁ నిలువఁగఁ దగ [3]దను, క్రమమునఁ జనునట్లు తారకంబులు విరిసెన్.

జౌ.త.బ.వ. 3. తక్కు దురట్టి—బ.వ. 4. నంగృతార్థు—పెక్కు పా్రతులు. 5. యతని రక్షింప—పెక్కు పా్రతులు. 6. వాక్యంబుల నతని నారా-య.7. బ్రసన్న చిత్తుండై—బ వ. 8. సోపాన—కొన్ని పా్రతులు. 9. నడిగిననది - కొన్ని పా్రతులు. 10. యెల్ల — కొన్ని పా్రతులలో లేదు. 11. విదితంబగు—ఖ 12. పా్రతి పాదించు—పెక్కు పా్రతులు ; పా్రతి భాసించు — ఝు ; పా్రతి పాలించు - ఘ.ఙ. కొన్ని పా్రతులు. 13. చేసె—పెక్కు పా్రతులు. 14. యవసరంబున — కొన్ని పా్రతులు ; యెడ — ఈ.బ.వ.

107 1. వొందె — కొన్ని పా్రతులు.

108 1. తొడగినన్ — స. కొన్ని పా్రతులు. 2. దమకు నిలువం గజన — బ.వ ; దమకు నిలువంగదగ — కొన్ని పా్రతులు. 3. దని — కొన్ని పా్రతులు.

109 ఉ. ఎత్తిన వేడ్కఁ గంధరము లెత్తి మొగంబులు సాఁచి చూడ్కు[1]లం
జిత్తము[2]లఁ నిగిడ్చి తమ చెందెడు నిక్కలు రోసి యింపు ద
ళ్కొత్తఁగ నొక్కచో నొకటి నొక్కటి గాంచి [3]యెలర్చు [4]కాయ్వులం
జిత్తజుకేళిఁ దేలె [5]విలసిల్లుచుఁ జక్కవదోయి వేకువన్.

110 మ. మును సౌరభ్యము [1]నివ్వటిల్లఁగ మనో మోదంబునం దేఁటు ల
ల్లన యోలిఁ వెడలంగ రేకులు సముల్లాసంబునఁ [2]బింక మె
క్క నయం బెక్కుచు [3]గ్రద్ది పొందెడలి వీఁకం గేసరంబుల్ గడ
ల్గొనఁ దోడ్తో మధు [4]వుచ్చి పేరెలమిఁ [5]బొల్పుం జెందె నంభోజముల్.

111 చ. వెడవెడ నిద్ర వొంది కను విచ్చిన పాంథులమీఁద దాడివోఁ
దడఁబడ నొండొరుం బిలుచు నర్పకు [1]పంపు బలంబులోని య
ల్లుడుకరణిం జెలంగె శుక కోకిల భృంగ[2]తతుల్ వనంబులం
దెడ నెడఁ [3]బల్కఁ గూయ [4]సొగియింపఁగ మ్రోయఁగఁ దద్విరావముల్.

112 సీ. [1]పద్మపరాగంబుఁ [2]బరగించు నరుణోదయంబుకాంతికిఁ జెలువంబు [3]మిగులఁ
బరువంబు దప్పిన [4]విరుల రాలుచుఁ దరుచయము చుక్క లులేని చదలఁ జెనయ
నరవిరి నెత్తావి నడరించు [5]నున్నిద్ర విట వీటి సౌరభ వితతి [6]వొందల
[7]నెలఁత చీటిన యెఱుకల నెటిఁ దీర్చు జక్కవలు [8]చందోయి కేఁకటియొనర్ప.

---

109 1. లుం - కొన్ని ప్రతులు. 2. లన్నిగిడ్చి – పెక్కు ప్రతులు ; లున్నిగిడ్చి-వా. 3. యలర్చు – కొన్ని ప్రతులు. 4. చెయ్యులన్ – స. కొన్ని ప్రతులు ; కాన్పు లన్ - స. 5. విక – కొన్ని ప్రతులు.

110 1. నివ్వటిల్ల సుమనో – అ.స ; పిక్కటిల్ల సుమనో – వ. 2. జిక్క మెక్క–ఖి. ల.స. 3. గ్రందె (దండు) పొందెరలి వీఁగం - స ; మిద్దె - ర ; దుద్దు – వ. 4. వుబ్బ – వ.స. కొన్ని ప్రతులు ; వుబ్బి – ల. కొన్ని ప్రతులు. 5. బొల్పొం దెన్ సరో జాతములో – ఖ.న.ప.శ.స ; బొల్పొందెన్ సితాంభోజముల్ – బ.వ.

111 1. డంప – త. 2. రతున్ – వ. 3. బల్కు – వ.స. 4. సొగి యింపుగ–వ.స; సొగ యింపుగ – కొన్ని ప్రతులు.

112 1. పద్మ రాగంబుల బరగించు – కొన్ని ప్రతులు. 2. బచరించు – ఝు.వ.శ.ష.స; ప్రసరించు–ఔ. 3. మెరయ–ఝు. 4. నిరులు–కొన్ని ప్రతులు; విరులరాల్చు–వ.ష ; విరులు దాల్చు - ఎ. 5. చును నిద్ర – కొన్ని ప్రతులు ; సుఖ నిద్ర - వ ; నును నిద్ర – వ. 6. వొలయ – అ.మ.వ. 7. నలతల జెదరిన – ఉ.ఐ.ల.వ ; నంతంత జెదరిన – త ; ఈ రెండ బీరిన - మ. 8. చెందొవల కేకలు – కొన్ని ప్రతులు.

ఆ. [9]వెలరు వాఁడు దీవియల నల్ల నల్లార్చు, సోర్ణగండ్లయందుఁ జొచ్చి సుడిసి
తిరిగి వేగుఁబోక తెమ్మెర [10]లెలదీఁగ, కొనలవంక లొత్తు ననలఁ [11]బ్రోచు.

113 ఆ. అంత సుదయశ్శైల మను నశోక ద్రుమ
[1]సమితియందుఁ గాంతి చారుభంగి
నెఱయ [2]విరిసి తొలుత [3]నెగసిన యుజ్జ్వల
[4]స్తబక మనఁగఁ బద్మసఖుఁడు [5]వొడిచె.

114 సీ. ఉర్వీధరంబుల నొప్పెడు [1]జేవుఱుఁ జఱుల కాంతికి ననుమెఱుఁగు వెట్టి
[2]ధరణీజ గుల్మలతా వితానము పల్లవముల[3]కుఁ గట్టెట్టివన్నె యొసఁగి
యరుణాంబుజంబుల యంతర్దళంబుల [4]తళతళలకు జిగిదళము కొల్పి
చక్రవాకద్వయసంతతి యెఱుకల గొమరారు కెంజాయఁ గ్రొత్త సేసి
ఆ. తనదు బాల బింబ మనుపమేయ ప్రభా, పటల [5]జటిల గగన[6]భాగ మగుచు
నుల్ల[7]సిల్లి జగము లెల్లను [8]విలసిల్లఁ, బూర్వ శిఖరిమీఁదఁ [9]బొడిచె నినుఁడు.

115 వ. ఇట్లు సూర్యోదయం బగుటయు ధృతరాష్ట్రుండు దత్కాలోచి[1]తా చారం
బులు నిర్వర్తించి తగు తెఱంగున నలంకృతుం డయి యాస్థానమండపంబున
కరిగి పేరోల[2]గం బిచ్చినఁ గుంభసంభవ కృప కృతవర్మాశ్వత్థామ కర్ణాదు
లగు దొరలును భీష్మ విదుర బాహ్లీక సోమదత్త భూరిశ్రవః ప్రభృతు లగు

---

9. దెల్ల వాఁడు చున్నది వియలల్లార్చుచు – శ.ష.స. 10. లే దీగె – ఖ.న.వ.
11. ద్రోచు – య.ల.

113 1. శాఖ – గ.ఝు. 2. మెరసి – ఖ.న.వ. 3. మెరసిన – కొన్ని ప్రతులు.
4. స్ఫటిక – వ. 5. దోచె – ఝు.

114 1. జేవురు ఝురుల – ఖ.ప.వ, 2. ధరణి పై గలు లతా – వ. 3 కట్టెట్టికు.
వన్నె – కొన్ని ప్రతులు ; కట్టెట్టికుఁ బన్ను వొసఁగి – స. కొన్ని ప్రతులు.
4. ధళ ధళ – కొన్ని ప్రతులు ; తళ తళయను జిగి – వా. కొన్ని ప్రతులు.
5. చటుల – ఈ.త.వ. 6. భాగుఁ డగుచు – స. 7. సిల్ల – కొన్ని ప్రతులు.
8. వికసిల్ల(ల్లె) – కొన్ని ప్రతులు. 9. బొలిచె – న.వ.

115 1. తకృత్యంబులు – కొన్ని ప్రతులు. 2. గంబునం గొలు విచ్చిన – గ.బ.ల.వ.

[3]బంధు జనులును దుర్యోధన దుశ్శాసన [4]ప్రముఖు లగు కుమా[5]రులును లోనుగాఁ గల సమస్త పరిజనంబులు[6]ను వచ్చి బలసి యుండి రయ్యవసరంబున సంజయుడు వచ్చి [7]వాకిట నిలిచి పణిహారులవలనఁ [8]దన్నెఱింగించి పుచ్చి [9]చొచ్చి సముచిత ప్రదేశంబునఁ గూర్చుండి తనమాటలు వినుటకుఁ జిడిముడి పడుచున్నకొలువుఁ గలయం గనుంగొని యిట్లనియె.

—: సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రునితోఁ పాండవుల తెఱంగు సెప్పుట :—

సం. 5—46—15. (5—58—3)

116 తే. పాండు[1]రాజతనూజుల పాలి కర్థి
నిమ్మహారాజు పనుపంగ నేఁగి ధర్మ
పుత్రుఁ గాంచితి నాతఁడు మైత్రి మెఱయ
గౌరవుల నేమ[2]మెల్లఁ బేర్వేర నడిగె.

117 వ. మఱియుం దగువారలనెల్ల నయ్యెయుచితవిధిం బ్రణామంబున వినయం బున పాంధవంబున మిత్రభావంబున వాత్సల్యంబునఁ బ్రసాదంబున నాద రించె నేనును భూనాథుండు [1]గఱపిన తెఱంగునఁ గొఱంతలేకుండ బంధు త్వంబునకు [2]వలయు మాటలా[3]డితిఁ బదంపడి కార్యంబు ప్రసంగించి నాయాడినమాటలకు నయ్యుధిష్ఠిరుండు వలికిన[4]వచనంబు లింత యొప్పునే యని [5]యగ్గించిన ధృతరాష్ట్రుఁ డవహితుండై యడుగఁ దా నయ్యుధి ష్ఠిరునకుం జెప్పిన భంగులు నతండు వానికినెల్ల నుత్తరం బిచ్చిన[6] తెఱంగును

---

3. బంధువులును — కొన్ని ప్రతులు ; బంధు మిత్రులును — ఐ. 4. ప్రభృతులైన — ఇ.ఈ.య. 5. రవర్గంబును — త.శ.ష. 6. మరియు కయ్యంబు నకుందోడై వచ్చిన నానా దేశాధీశులును వచ్చి — య.ర. 7. నగరి వాకిట — జె. 8. దన రాక యెఱింగించి — కొన్ని ప్రతులు. 9. తదను మతంబున నా స్థాన మండపంబు సొచ్చి — ఆ.ఏ.చ.ణ.

116. 1. భూపాల తనయుల — కొన్ని ప్రతులు. 2. యెల్ల వేర్వేఱ — స. కొన్ని ప్రతులు.

117 1. సూపిన — వ. 2. దగిన — ఘ. 3. లాడిప దంపడి — ప.ల.ష. 4. చందం బింత మొప్పునే — కొన్ని ప్రతులు. 5. యుగ్గడించి — ఇ.ఉ. 6. విధంబులు —

నెఱింగించి ధృతరాష్ట్రునకుం బితామహునకు దుర్యోధనునకుం [7]గ్రమం బున వారివారితో నాడు మని నియమించిన చందంబులు ధర్మనందను పలు కుల పరిపాటిం దేటపడం జెప్పి సూత[8]సూనుండు వెండియు నిట్లనియె.

118 తే. ఏ నుపప్లావ్య [1]పురమున కేఁగి తొలుత
వాసుదేవారునులఁ గంటి వారు[2]నీతి
పథము దప్పనమాటలు బలిమిఁ దోఁచు
నట్లుగా నాడి రవి వినుం[3]డాదరించి.

119 వ. అనిన[1]విని ధృతరాష్ట్రుం డవ్వాసుదేవుచిత్తం [2]బెట్లుతం డేమనియె ననియడి గిన [3]నతనికి సంజయుం డిట్లనియె.

120 ఉ. తానును సత్యభామయును ద్రౌపదియున్ నరుఁడున్ [1]రహస్యగో
ష్ఠినిర[2]తాత్మఁడై [3]సుతులుఁ జేరని చెందని యట్టిచోటఁ గాం
తానివహంబు [4]గొల్వఁ బ్రమదస్థితి నుండియుఁ బిల్వఁ బంచె న
న్నానలినోదరుండు హృదయంబున [5]నీదెస కూర్మియెట్టిదో.

121 వ. ఏనును దత్ప్రకారంబు పణిహారులవలన మున్న యెఱింగిన వాఁడ నగుటం జేసి గంచుకంబును శిరోవేష్టనంబును ధరియించి [1]వినీతవేషుండనై పోవునప్పుడు కృష్ణార్జును లనేక మణిమయ భూషణ ప్రభాభాసితులై యొక్క సెజ్జన యున్నవారు కృష్ణుండు [2]పవ్వళించియుండి చాఁచిన [3]చరణంబులు దొడ లపై నిడికొని యర్జునుండు గూర్చున్నవాఁడు సత్యభామయుం బాంచా లియు [4]గద్దియలపై నున్నవారు సవినయంబుగా నేనును దండప్రణా

పెక్కు ప్రతులు. 7. గ్రమ క్రమంబున వారితో – కొన్ని ప్రతులు; వారి వారితో – ఐ.ఔ.ఝు. 8. నందనుండు – పెక్కు పఠితులు.

118 1. మునకేఁగి యెలమి దొలుత – ఊ. 2. ప్రీతి – స. 3. డాదరమున – వ.స.

119 1. విని – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 2. బెట్లుండె నతండే మనియె – కొన్ని ప్రతులు. 3. సంజయుం డిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు.

120 1. బ్రహ్మష్టగో – వ. 2. తాత్మలై – పెక్కు ప్రతులు. 3. జనులు – అ.వ. 4. నందు – ల. 5. మీదెస – కొన్ని పఠితులు.

121 1. వినుత – కొన్ని ప్రతులు; వినత – కొన్ని ప్రతులు. 2. శయనించి – అ.ఝు. ర.న.వ; పన్నుండి – వ; పవ్వళించి చాచిన – కొన్ని ప్రతులు. 3. చరణ పద్మంబులు – అ.వ. 4. గద్దియల వన్న – పెక్కు ప్రతులు; నొక్క గద్దియ

మంబు సేసిన ననాదరించి కృష్ణుని[5]చేసన్న నర్జునుపనుపునం గనకరత్న మయంబగు నతనిపాదపీఠం బతండు [6]వ్రేల్చినకాళ్ళు దిగిచి[7]కొనిన నిద్దఱు ముద్దియ లెత్తి తెచ్చి నాకుం బెట్టిన నేనును దానిం గరతలంబున నంటుచు ధరణీతలంబునఁ గూర్చుండి కేలు మొగిడ్చి ఫాలతలంబున గదియించి నీల వర్ణులు బాహుబల మదభరితులును నయి[8]యేనుఁగుదోయియుం బోలె నున్న యమ్మాధవ ధనంజయులఁ జూచునప్పుడు నాకు హర్షాశ్రుపులక[9]లును దదనంతరంబ భయంబునుం బుట్టె నట్టి[10]యెడ.

122 క. ఈయిరువురుఁ బంచినపని
సేయుదురట ధర్మజునకుఁ జేకుఱనితలం
పేయది యతనిం దొడరుట
వేయేటికి జమునిశిరము వ్రేయుట గాదే.

123 వ. అని తలంచు[1]చుండ నమ్మహానుభావులు నన్ను సంభావించి తా రుపయోగించు నట్టి యన్నపానంబులను దమకుఁ గట్టఁ దగినట్టి వస్త్రంబులను [2]దాము దొడుగునట్టి భూషణంబులను నాకుఁ బ్రియం[3] బొనర్చి గారవించిన నేనును నాపోయిన కార్యంబు విన్నవించిన [4]విజయుండు బలుమొగంబుతో దానికి నుత్తరంబు వలుకం [5]దొడంగిన వారించి వారిజోదరుం డిట్లనియె.

-: సంజయుండు ధృతరాష్ట్రునకుఁ గృష్ణుండు సెప్పినమాట లెఱిఁగించుట :-

సం. 5-58-18.

124 తే. వినుము సంజయ ధృతరాష్ట్ర విభుని పెద్ద
కొలువు[1]నందుఁ దత్పుత్రులు గురుఁడు గృపుఁడు

నున్న - ఈ.ప ; నిరు గద్దియల గూర్చున్న - వ ; నిరువంకల గద్దియల నున్న-య. 5. కను సన్న - వ. 6. వ్రాల్చిన - క.వ. 7. కొనిన - కొన్ని ప్రతులు ; కొని - వా. కొన్ని ప్రతులు ; కొన - కొన్ని ప్రతులు. 8. యేనిక దోయి - స. కొన్ని ప్రతులు. 9. లొదవె - కొన్ని ప్రతులు. 10. సమయంబున – కొన్ని ప్రతులు.

123 1. చున్న యవసరంబున – ఇ.ఈ. 2. దమకు దొడుగం దగు నట్టి – కొన్ని ప్రతులు. 3. బున నిచ్చి – కొన్ని ప్రతులు ; బెసంగ నిచ్చి – కొన్ని ప్రతులు ; బున నొసంగి – కొన్ని ప్రతులు. 4. విని విజయుం – కొన్ని ప్రతులు. 5. దలంచిన – వ.

124 1. నందున బుత్రులు గురుడు - ఇ.ఈ ; నను దత్సుతుండును గురుడు – ఐ.వ.

నాపగానందనుఁడు మొదలైన [2]సకల
జనులు వినుచుండఁగా నిట్టు లనుము నీవు.

125 ఆ. అయ్యజాతశత్రుఁ డలుగుట [1]నీళ్లుల, నగ్ని వుట్టి[2]నట్టి దయ్యె మీకు
నార్వ వెరవు లేదు నేర్పులమై నింకఁ గా, వింప[3]వలయు పనులు వినుఁడు మీరు.

126 వ. [1]అవి యెవ్వి యంచేని.

127 సీ. కలయట్టి వివిధార్థములు నశేషంబుగఁ దగ నొసంగుండు సత్పాత్రములకుఁ
జెలులఁ జుట్టముల నాశ్రితులను రావించి సత్కరింపుఁడు సంతసం బెలర్ప
నిచ్చాను[1]గుణముల నింద్రియసుఖముల ననుభవింపుఁడు హృదయంబు లలర
నాండ్రను బిడ్డల నయ్యె[2]విధంబుల గారవింపుఁడు ప్రియ[3]పూరితముగ

తే. మటియు నెవ్వరిచిత్త మెత్తెఱఁగునందు
వాటమై యుండు నది యెల్ల వలయునట్లు
సేసి విహరింపుఁ డిం[4]కెడ సేయ [5]కనికి
నడవుఁ డఱచేతఁ బ్రాణంబు లిడి కడంగి.

128 వ. అని చెప్పు మింత యేమిటి కంచేని.

129 ఉ. ఎందును నెవ్వరుం బడని[1]యెంతయుఁ గష్టముపాటు వచ్చినం
గొందల మంది పాండువిభుకోడలు దవ్వుల నున్న ననున్న గో
విందుఁడ కావు మంచుఁ బలవించుట [2]యీఁగఁగ రానియప్పుఁ బో
లెం దలపోయ వ్రేఁగయి చలింపక యున్నది [3]యెప్పుడున్ మదిన్.

---

2. సకల జనములును వినుచుండ నిట్లనుము నీవు – కొన్ని ప్రతులు ; సజ్జనములు వినుచుండ నచట నిట్లనుము నీవు – వ.

125 1. నీళ్లను – కొన్ని ప్రతులు. 2. నట్టులయ్యె – కొన్ని ప్రతులు. 3. గలుగు పనులు – కొన్ని ప్రతులు.

126 1. ఈ వచనము పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

127 1. గుణముగ – కొన్ని ప్రతులు. 2. తెరంగుల – ల. 3. పూర్వకముగ – ల.స. (యతి భంగము) 4. కరసేయు – వ. 5. కునికి – వ.స. కొన్ని ప్రతులు.

129 1. యెట్టినికృష్టపు పాటు – ఇ.ఈ.బ.వ.స ; యెంతయుఁ గష్టపుఁబాటు – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. యీదగరాని – వ. 3. యిప్పుడున్ – మ.వ.

130 తే. ఇట్టియేఁ దేరు గడపంగ నెందు నుతికి, నెక్కుగాండీవ మే డ్తెఱ నెక్కువెట్టి
రెండు దొనలును బూని కిరీటి యనికి,వచ్చు నేఁడెల్లి యెందుఁ బోవచ్చు మీకు.

131 వ. అని [1]పలుకునప్పటి వారియె త్తికోలును నీకొడుకువిడు పోపమియునుం
దలంచి భయంబందితి [2]నితండు వారల నెఱుంగండు భీష్మద్రోణులప్రాపును
గర్ణుగర్వంబును దన్ను గెలిపించు నని నచ్చి తొడరెడు ననిన విని ధృతరాష్ట్రుం
[3]డర్జునుం డే మనియె నని యడిగిన [4]నతనికి సంజయుం [5]డిట్లనియె.

—: సంజయుఁడు ధృతరాష్ట్రునకు అర్జునుఁడు చెప్పిన మాట లెఱింగించుట :—

సం. 5—47—6.

132 క. నరుఁ డలుక వొడమి[1]యును సు,స్థిరుఁడై తనయెట్టి సెరల [2]చెలువునఁ గెందా
మరలం దెగడెడుకన్నుల, నరుణ[3]చ్ఛవి నెఱయ నిట్టు లనియె నరేంద్రా.

133 ఆ. ఆ సుయోధనుండు నతనికిఁ తోడ్పడ, నరుగుదెంచినట్టి [1]ధరణినాథ
చయము వినుచునుఁడ సంజయ నావచ,నములు గాఁగ [2]నీ వనంగ వలయు.

134 ఉ. పాండునియగ్రనందనుఁడు పా లడుగం దగ [1]నీఁడ యేని మా
కొం డన నేల[2]మే లది సుయోధనుఁ డింతకు మున్ను పెక్కులు
[3]ద్దండతఁ దారు జేసినవిధంబులకెల్ల మెఱుంగు వెట్టి న
[4]ట్లుండెడుఁ గాక యేనును వృకోదరుఁడుం బ్రియ మందునట్లుగన్.

---

131 1. పలికె — ఐ.ల. 2. నీ సుతుండు — కొన్ని ప్రతులు. 3. డప్పు డర్జునుం — కొన్ని ప్రతులు. 4. నతనికి — కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 5. డతని కిట్లనియె—బ. య.వీ.

132 1. నను సుస్థి — ఈ.ఎ.ల; కడు సుస్థి — వ.స. 2. చెలువుగఁ గెం — స. 3. ద్యుతి- కొన్ని ప్రతులు; చ్ఛవి మెఱయ — కొన్ని ప్రతులు.

133 1. యవని — వ.స. కొన్ని ప్రతులు. 2. నిట్లనంగ — స. పెక్కు ప్రతులు.

134 1. నియ్యడేని — ట.వ. 2. మేదిని — ఐ.ట.ల. 3. ద్దండత నాచరించె భుజ దర్పము నేత్రమ (యేపును) జూపి యాతడొ - ల.స. 4. క్కండకులఘ యంబు నకుఁ గారణ మయ్యెడు దప్ప దయ్యె నీవొండన నేల యాబిరుదు నోపిన యంతయుఁ దీర్చు నేర్పుగాన్ - స. (ఇట్లీ పద్యము పంచపాదిగా గన్పట్టు చున్నది.)

135 క. మా యిరువురతోఁ గయ్యము, సేయ నతం డియ్యకొనిన సిద్ధిం[1]చెన కా
దే యుచితచరితుఁడగుకొం, తేయాగ్రజు కార్య మట్టి తెఱఁ గొప్పుఁ గదా.

136 క. వనవాసంబున [1]భూశ,య్యను ధర్మజుఁ డున్నయట్టి యాయాసము వో
వునె [2]యంపశయ్య దుర్యో,ధనుఁడు రణక్షోణిఁ బడక తక్కిన [3]యేనిన్.

137 ఉ. సూనృత మూఁది బన్నములు సూడక లోన [1]నడంచినట్టి[2]కో
పానల [3]మెండియున్ననిబిడాటవిపైఁ [4]బచరించు తీవ్రదా
వానలుఁ బోలి శాత్రవచయంబుపయిం [5]గవియించి నిల్చినం
గాని యుధిష్ఠిరుఁ సరకుగాఁ గొన రాధృతరాష్ట్రి నందనుల్.

138 మ. గద సారించుచు నంత్యకాల [1]విచలత్కాలాకృతిన్ భీముఁ డు
న్మదమాతంగ చయంబు [2]నుగ్గుగ లసన్నానా రథవ్రాతముల్
చదియన్ భూరిహయ వ్రజంబు పొడిగా సంరంభతుంగాంగుఁడై
కదియం జూచి [3]బలే సుయోధనుఁడు భాగం బిచ్చు రాజ్యంబునఁ.

139 సీ. కోల్పులి వీఁకమై గొదగాని లేళ్లకు
నుఱుకు తెఱంగునఁ దటీయఁ జొచ్చి
పెనుగాలి జీమూతబృందంబుపై బెట్టి
దంబు[1]గ వీఁచుచందమున నడరి
కసిమసంగినమారి గడఁగి జీవులమీఁద
నుగ్రతఁ గవియున ట్లురవడించి
యాఁకొన్న లయ[2]రుద్రుఁ డాగ్రహంబున జగ
త్ప్రళయంబు ముట్టెడుభంగిఁ బొదివి

---

135 1. చునకా – కొన్ని ప్రతులు.

136 ధర్మజు డనయంబును బడిన యట్టి – వ. 2. యంత్యశయ్య – కొన్ని ప్రతులు. యంబక శయ్యాసుయో – వ. 3. నెట్లున్ – కొన్ని ప్రతులు ; నెట్లున్, నెందున్ – స.

137 1. నడంగి యున్న – కొన్ని ప్రతులు. 2. రోషానల – కొన్ని ప్రతులు ; కోపానలుఁ డెండి యున్న – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. మేది యున్న – శ.ష. 4. ప్రబలించు – కొన్ని ప్రతులు. 5. గబళించి – ఐ.

138 1. విచరత్ – కొన్ని ప్రతులు ; విలసత్ – వ.స. 2. నున్ జదియగా నానా–వ. 3. కదా – బ.వ.స.

139 1. నగవియు చందమున దివిరి – ఇ.ఈ.ఊ. 2. కాలు – కొన్ని ప్రతులు.

తే నకులుఁడును దదనుజుఁడు సాత్యకియు నాసు
భద్రకొడుకును నెదిరిన బలము నెల్ల
[3]బెదరఁ జెదర బడల్పడఁ [4]బెల్లుసావఁ
జేయఁ గని కౌరవులు సంధి సేయువారు.

140 ఉ. చిత్తము లుల్లసిల్ల [1]నలసింహకిశోరము లొక్కమై మదో
న్మత్తగజావళిం బొదువు మాడ్క నరాతిబలంబు ముట్టి యు
ద్ధ్వాత్తిఁ గడంగి యప్రతిమ వీరులు ద్రౌపదిపుత్రు లేవురున్
[2]నెత్తుర నీరఁ దేల్చిన ననిం గని మిన్నపుఁ డల్క దీఱెడిన్.

141 మ. చెలులుం [1]జుట్టలు నిష్టభృత్యులు మహోజిం బాణముల్ డాఁప కు
జ్జ్వలులై [2]తో నడవన్ విరాటుఁడును బాంచాలుండు [3]నేపారి సే
నల యుద్రేకము రౌద్రముం బెనుప నానాహేతి ఘోరంబుగాఁ
దలపడ్డం గని గాక సుక్షుదురె గాంధారీ[4]సుతుల్ మాటలఁ.

142 చ. తటిమి శిఖండి [1]దనొ్నరులు దాఁకఁగ నెవ్వరి దిక్కుఁజూడ కే
డ్తెఱఁ దనపూన్కి [2]పై మనము ధీరత నిల్చి రథంబు [3]బల్వడిం
బఱపి కురు[4]క్షితీశుఁ డను బ్రహ్మకు [5]వేయును నిండ భీష్మ్మపై
[6]కుటికినఁ గాక మాకు సగ మూరక యిత్తురె మీరు[7]మేదినిఁ.

---

3. బడలు పడ చాపకట్టుగ నడరి చావ - య ; బెదర జిందర వందర బెల్లుసావ-ర.
4. బెల్ల గిల్ల – మ.స ; బెల్లు వడగ - వ.స ; బెట్టు చావ – ఉ.క.త.ప.

140 1. నర - స. కొన్ని ప్రతులు ; ఘన, వర – వ.స ; గను - అ. 2. నెత్తురు వట్టు సేయగ ననిం గని - ఆ.

141 1. జుట్టము లిష్ట – గ.వ ; బంధులు – ఐ. 2. తోనడరన్ - వ ; తోడు వడన్ -త.
3. నేపారు – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. రేయులీ మాటలన్ – కొన్ని ప్రతులు.

142 1. దానొరులు - వ. 2. మై – పెక్కు ప్రతులు ; కై – కొన్ని ప్రతులు,
3. బల్విడిన్ – పెక్కు ప్రతులు ; బర్విడిన్ - స. 4. క్షితీశునకు ప్రాణము ఝుల్లన వేగ – ఆ.ఏ.చ.ణ. 5. నూఱును నిండ – వ.స. 6. నురికిన – కొన్ని ప్రతులు.
7. వారు – కొన్ని ప్రతులు.

143 శా. విద్యుద్దండము నిల్చి పొల్చినగతిఁ బిల్లందమై యుండ న
స్త్రద్యోధావలిమానసంబు[1]న రణోత్సాహంబు రెట్టింప ధృ
ష్టద్యుమ్నుండు గడంగి ద్రోణుఁ గడిమిన్ డాయంగ వీక్షించి కా
కుద్యోగించుట కేల తక్కుదురు మీ రుగ్రాహవక్రీడకున్.

144 సీ. గాండీవగుణరవం బొండొండ చెలఁగంగ
శరపరంపర లాకసంబు గప్పఁ
బ్రతివిశిఖములు ఖండితములై రాలంగ
నెదిరిసై న్యంబుల మదగజాది
చతురంగములను [1]జర్జరితంబులై యవ
యవ భేద[2]మెఱుఁగని యట్లు గాఁగఁ
[3]దునిసిననెత్తురు నెనడును [4]నెమ్మేలు
నెఱచియుఁ గండలు నెనసి సమర

తే. [5]తలము ఘోరంబుగాఁ గపిధ్వజము ధపళ
హరులు శోభిల్ల నొగలపై హరి యెలర్ప
దేవదత్తంబు బ్రహ్మోయఁ దోఁతెంచునట్టి
రథముఁ గని కాని [6]కానఁడు రాజరాజు.

145 శా. బాలక్రీడ మహాసుర ప్రకరముఁ భంజింపఁ డే యెప్పుడుం
దైత్యోక్యంబును భక్తియుక్తిఁ[1]దగ నారాధింపదే యట్టి శా
ర్ఙ్గాలంకారు మహాత్మఁ[2]దా సరకుసేయం [3]డచ్యుతుఁ మ మ్మ్రతం
డేలా కైకొను నాసుయోధనునియం [4]దెగ్గేది యూహింపఁగన్.

---

143 1. ల - పెక్కు ప్రతులు.

144 1. బలము జర్జరితమై - కొన్ని ప్రతులు. 2. మిట్టట్టుగాగ - వ. 3. దునిసి నెత్తురు గ్రొవ్వు మెదడును - స(యతి–?); దునిసిన కరణముల నెనసిన చరణ ముల్ - బ.వ; దునిసిన దొరుగు నెత్తురులును మెదడును నెమ్మేలు నెఱచియు నెనసి సమర (నెమ్మేలు గలయంగ నెనసి సమర) – ఉ.ట.వ.వీ.శ.ష. 4. మెదడును నెమ్మేలు నెఱచియు నెనసి సమర – కొన్ని ప్రతులు. 5. ఫలము - వ. 6. మానఁడు – ఐ.స; పాలీడు – ఔ.ఖ; సగ మీఁడు - ట.వ; నాడీడు – వ.

145 1. గొలువన్ రక్షింపడే - గ; గొలువన్ వాలింపడే - అ; దనునారా – వ. 2. గాసర – ఈ. 3. దుర్మదున్ – స(?); డచ్యుతున్ దుర్మదుం - వ. 4. దెగ్గేమి – స. కొన్ని ప్రతులు; దేనీతి – స.

146 వ. ఏము పితామహ గురు కృపాచార్యులకు నమస్కరించి యస్మదీయ రాజ్య భాగంబున్నకై తొడరి కయ్యంబు [1]సేయువారము కౌరవులకుం బూని యెవ్వరు మాతోఁ [2]బెనంగినను వారి శస్త్రాస్త్రంబులు ధర్మప్రతిహతంబులగు నని తలంచెదము పండ్రెండు వత్సరంబులు [3]వనంబున నమ్మొయి నిడుమలం బడి [4]జనపదంబునం బదుమూఁడగునేఁ డజ్ఞాతవాసాయాసం బట్లనుభవించి [5]వచ్చి మా తండ్రి [6]పాలికినై బెనంగుమమ్మ్మ నింద్రాది [7]సురసహాయు లయ్యును ధార్తరాష్ట్రులు గెల్చువారై రేని ధర్మంబుకంటె నధర్మము బల వంతం బై నయది యగు నింతియ కాని మాచేయు[8]నట్టిది గీడై నది గా దేము వాసుదేవుని ము న్నిడికొని నడతుము గావున నీ యుద్ధంబునం జయంబు మాకు సిద్ధంబ యెల్లభంగులం గర్ణసహితంబుగా గాంధారీనందనులం దునిమి యేము [9]భూమి గొనుట దప్పదు గాండీవంబు దివియకయును గుడుసువడి యెడుబాణంబులు దమయంతన తూణీరంబుల [10]వెడలెడుఁ దోలూ[11]డ్చు మహానాగంబునుం బోలెఁ గరవాలంబు దాన [12]యొఱవెఱికి నిగుడుచున్నయది [13]గావున మా కవశ్యంబును సంగరంబు సంభవించుఁ బాశుపతాది దివ్యశరంబులం[14] గురుపతు [15]ప్రజాతయంబు సేసి శాంతిం బొందెదము సూతనందనా నీవు స్థిరుండవై యింతయుం దెలియం బలుక వలయు నిమ్మాటలు విని కురువృద్ధుండగు బాహ్లీకుండును బితామహుం డగు భీష్ముండును గురుండగు [16]కుంభసంభవుండును శిక్షకుండగు కృపా చార్యుండును గురుపుత్రుండగు నశ్వత్థామయు సద్బుద్ధియగు విదురుఁడును ధర్మాచరణ కల్యుం డగు శల్యుండును నెయ్యది [17]నిశ్చయించి పలికి రది [18]యయ్యెడు సుయోధనాదు లాయుష్మంతు లగువార కాక యని పలికె నని చెప్పిన విని మందాకినీ నందనుం డందఱు విన దుర్యోధనున కిట్లనియె.

---

146 1. సేయంగల వారము – క. 2. గడంగిరేని – ఇ.ఈ.ఏ.ణ. 3. వన వాసంబున – కొన్ని ప్రతులు. 4. జన పదంబునందు – పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 5. వచ్చి – పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 6. పాలికినై – ఊ; పాలికిం – వా. కొన్ని ప్రతులు. 7. సురలు – కొన్ని ప్రతులు. 8. నది – కొన్ని ప్రతులు; పని – న.ప వ. 9. జయంబు గై కొనుట – వ; రాజ్యంబు గొనుట – క.య. 10. వెలువడి యెడు – కొన్ని ప్రతులు. 11. డ్చిన – కొన్ని ప్రతులు. 12. యొఱ వెలికి – ఘు.స; యొఱ వెలికి – వ.స. కొన్ని ప్రతులు. 13. గావున – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 14. బాణంబుల – పెక్కు ప్రతులు; సాధనంబుల – ఇ.ఈ. 15. వీరుల – వ. 16. ద్రోణుండును – వ. 17. విచారించి నిశ్చ – వ. 18. యయ్యెడు గాక – ఇ.ఈ.వ.

147 సీ. నలినగర్భుఁడు పెద్ద కొలువున నున్నెడ సురపతి ప్రముఖుల చూడ్కు లెల్ల
మెఱయు తేజంబున మిఱుమిట్లుగొన నిద్ద అచ్చట నొరసికొం చరుగఁజూచి
వీ రెవ్వ రిమ్మెయి మీరుండ సరకుసేయని యట్లు వోయెడు నట్టివార
లని బృహస్పతి బ్రహ్మ నడిగిన నతని కిట్లనియె నా చతురాస్యుఁ డాదరమునఁ
తే. దపము పెంపును బల శౌర్య దర్పములును
గలిగి లోక హితార్థంబుగాఁ జరింతు
రే యుగంబు[1]ల నరుఁడు నారాయణుండు
ననఁ బ్రసిద్ధికి నెక్కిన మునులు సుమ్ము.

148 వ. అని పలికి వెండి[1]యు.

149 క. [1]అనిమిష [2]హితము దనుజనా,శనమును [3]జేయుదు రధర్మ సంగ్రామము గ
ల్గినచోట ధర్మ పరులగు, జనముల గెలిపింతు రధిక [4]సంరంభమునన్.

150 వ. దేవాసుర యుద్ధంబు నప్పు డింద్రుండు వోయి వీరి నారాధించి తో డడిగినం
జనుదెంచి పౌలోమ కాలకేయాదు లగు ననేక దైత్య దానవులం జంపి
యిందు[1]నకు విజయంబు గావించి రది మొదలుగా వీరల నెల్లవారలు
నెఱింగి యుండుదు రిది యొక్క తేజంబ రెండు దెఱంగులై వెలుంగు
చుండు నని చెప్పె వినోదార్థంబు జన్మాంతరంబు నొందిన యమ్మహాత్ములు
గదా యీ యర్జునుండును వాసుదేవుండును [1]నర్జునుండు సముద్ర తీరంబున
హిరణ్యపురంబు [2]వొడిచి నివాత కవచుల నటువదివేవుర నిర్జించి
పర్జన్యునకుఁ బ్రియంబు సేసె వాసుదేవు పరాక్రమంబు గంస నరకాసుర
ప్రముఖ నిఖల దుష్ట నిగ్రహంబునం బ్రసిద్ధం[3]బు గాదె తెలియ విను మున్న
రూపు సెప్పెద.

---

147 1. న – కొన్ని ప్రతులు.

148 1. యునిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు.

149 1. పై పద్యమునకు మాఱుగా 'ఱు' ప్రతిలో నీ క్రింది పద్యము కలదు.

క. సురహితము వసుదైత్య గర్వ, (?) స్ఫురంబ గణించు పుణ్య పురుషులు ధర్మో
త్తరు లైనవారి సంగర, ధరణిం గెలిపింతు రధిక దర్పోద్ధతులై.

2. జయము – స. 3. జేయుదురు – కొన్ని ప్రతులు. 4. సంప్రీతి మెయిన్–వ.

150 1. నందర్జునుండు–వ. 2. వొదివి – కొన్ని ప్రతులు. 3. బకాదె – కొన్ని ప్రతులు.

151 క. ఆ యిరువురు నొక [1]తలయై, యోధనమునకు నడచు నట్టిద యేనిఁ
వేయేల మన మ[2]కా దెదు, రై యేఁ డ్తెఱఁ దాఁక హరున కైనను వశమే.

152 క. సారథియు రథియు నై యొక, తేరం [1]గృష్ణు లతిఘోర [2]తేజస్సార
స్కారతఁ దోఁచిన నైనను, ధీరత వాటించి [3]చూచి తెలిసెదవు బలే.

153 వ. అనుచు నా సుయోధను నుపలక్షించి శాంతనవుండు [1]మఱియు నిట్లనియె

154 క. మది నా మాట కొకింతయు
[1]బెదర వకార్యంబునందుఁ బ్రియము గలిగి [2]యుం
డుదు [3]కౌరవులకుఁ గాలము
తుదియో కా కిట్టి గర్వితుని నే మందున్.

155 తే. హితము [1]లగు నాదు వచనంబు లిపుడు వినని
వాఁడ వై తేని నప్పుడు వారు వడిరి
వీరు వడి రను పలుకులు విందు గాక
శకుని కర్ణ దుశ్శాసనుల్ [2]సమ్మతింప.

156 వ. దుష్ట కష్ట నికృష్టాత్ములగు నిమ్నోవ్వురుఁ జెప్పెడుబుద్ధులు గాని యొండు [1]విన నొల్ల వేమి సేయవచ్చు నని పలికినం గాసీనుండు [2]గనలి గాంగేయున కిట్లనియె.

---

151 1. తలఁపున నాయోధన – స. పెక్కు ప్రతులు ; తలపుననా యొడ్డణము–త.ల. 2. కామెడురై –కొన్ని ప్రతులు.

152 1. గృష్ణార్జునులును – ర.ల ; గృషులును నధిక – గ. 2. తేజోజయవి – ల ; తేజో విభవ – ఖ న.వ.స ; తేజస్సారోదార – మ ; తేజోభూతి – య ; దీప్తి ందేజఃస్సార – గ. 3. పిదప – య.వీ.శ.ష ; చూచి తెలిసెద వీవున్ – బ.వ.స ; నీవె తెలిసెదవు – ఝు.

153 1. వెండియు – కొన్ని ప్రతులు.

154 1. బెదరవు – స. పెక్కు ప్రతులు. 2. యుండదు – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. నీ గతి కౌరవులకు దుదియో – కొన్ని ప్రతులు.

155 1. గల – స. 2. సన్మతింప – ఈ.వ ; సంతసింప – య.

156 1. వినవేమి – పెక్కు ప్రతులు. 2. గనలి – పెక్కు ప్రతులలో లేదు ; గటకటం బడి గాంగేయున – వ.స.

157 ఆ. ఇట్టు లాడఁ దగునె యే నేమి [1]సేసితిఁ
గొలిచి కుడుచు పాఁడి నలవు జలముఁ
[2]బలుకు చెందు నెగ్గె పతికిఁ బుత్రులకును
మనుమలకు హితంబ యొనర నడతు.

158 క. కాని [1]తెఱఁగైన నింతటి, మానిసిఁ గానేల [2]చేయు మనుజేందుఁడు న
న్ని నెఱి దప్పిన మాటలు, నీ నోరఁ [3]వెడలఁ దగునె నిండినసభలోన్.

159 వ. అనిన విని భీష్ముఁడు ధృతరాష్ట్రున కిట్లనియె.

—: భీష్ముఁడు గర్ణుని దుర్ణయంబు ధృతరాష్ట్రునితోఁ జెప్పుట :—

సం. 5—48—33.

160 తే. ఒకట నై నను వారియం [1]దొకరిలోని
[2]చిదుర పాలును బోలండు సిగ్గులేక
పాండవుల గెల్తు నే నని పలుకుచుండు
వినిరజ్ఞులు దులువలు [3]విందుఁ దగిలి.

161 క. మగఁటిమి వారికి వీఁ డెదు
రుగ నమ్మి సుయోధ[1]నుఁడు విరోధముగొని స
ర్వగుణాఢ్యులు బలవంతులు
నగుపాండు[2]నృపాల సుతుల నవమానించెన్.

162 ఉ. ఒక్కఁ డొకం డనేకవిధ [1]యుద్ధజయంబులు గొన్నవారు వా
రెక్కడ నేమిసేసె నితఁ డీతని తమ్ముని గూలనేసి యు
క్కిక్కిన పార్థుపైఁ గవిసెనే పసు లాతఁడు గ్రమ్మఱింపఁగా
నక్కడ లేఁడె వీఁడు భవదాత్మజుఁ[2]గోల్పడె ఘోషయాత్రలోన్.

---

157 1. సేయుదు — ర.ప. 2. బలుకుటయును నెగ్గె - వ.

158 1. తెరువై న — ఉ.త.వ. 2. మనుచు — ర. 3. నొడువ — ఖ.వ.

160 1. దొకని — కొన్ని ప్రతులు. 2. చిఱుత వానిని — శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు.
3. వినుచు నుండ్రు — వ.స.

161 1. నుండు రోషము గని — బ వ.స ; నుండు రోషముతో సత్వగుణా - వ. 2. సుతు
లను నీతడవ మానించెన్ — అ ; నశేంద్ర సుతుల — ఐ.

162 1. యుద్ధము లందు జయంబు — వ.స. 2. గొల్వడె (?) — స. కొన్ని ప్రతులు.

163 వ. ఈ[1]దురాత్ముండు గర్జం బెఱుంగక నీతిబాహ్యుండై వల[2]సినట్లు ప్రేలరి మాటలాడుచుండు నీవునుం గైకొని వినుచుండుదువు మేలకాక యనిన భీష్మాపలుకులు విని ద్రోణుం [3]డమ్మహారాజుతో నిట్లనియె.

164 ఉ. శాంతనవుండు సర్వకురుసంతతికిం గలవాఁడు గాఁడె య
త్యంతహితంబు లీపలుకు లాహవ మొప్పదు ధర్మసూతితోఁ
[1]బొంతము మేలు దేపపతిపుత్త్రుఁడు సంజయుతోడ [2]నాఁడిన
ట్లంతకు నోపు మీకుఁ దెలియం దగు ఖాండవదాహ మాదిగన్.

165 ఆ. శరశరాసనములు ధరియింప [1]శెట్టులె
వ్వరును మగతనంబు [2]వలనుఁ గలిగి
కయ్యమున [3]జయంబు గైకొనరే[4]యొరు
లర్జునుండ విజయుఁ డనఁగ [5]నెగడె.

166 క. మనవీటన కా దయ్య
ర్జునునకు [1]సరివింటివానిఁ[2]జూడఁగ లోకం
బున [3]నెందు లేమి దెల్లం
బనుమానము లేదు తొడర నగునే వానిన్.

167 వ. అని చెప్పి యప్పాటం బరమహితోపదేశంబుసేసిన భీష్మద్రోణుల [1]పలుకు లాదరింపక వారికి సదుత్తరంబు లీక వారలతోడం దదనురూపంబుగా సంభా

---

163 1. దుర్జాతుండు నీతి – పెక్కు ప్రతులు. 2. సినయట్లు - పెక్కు ప్రతులు ; సినట్లు ప్రేలు చుండు నీవు – వ. 3. దుధృతరాష్ట్రున కిట్లనియె – ఉ-ఎ.మ.

164 1. బొంతువ – కొన్ని ప్రతులు. 2. నాడె నెంతంతకు - స. కొన్ని ప్రతులు.

165 1. రెవ్వరు, మగతనంబు దలఁప మిగులఁ గలిగి – వ.స ; రెవ్వరీ, యిలను మగ – ఏ.చ.ణ. 2. వలన మిగిలి - స ; వలను మిగిలి – కొన్ని ప్రతులు. 3. జగంబు-వ. 4. యోధులర్జు - ర. 5. బరగె – కొన్ని ప్రతులు.

166 1. ప్రతివింటి – ఆ.ఖ.న.ప.స ; సరివింటి కాని – ఇ.ఈ. 2. జూపఁగ - స. పెక్కు ప్రతులు. 3. లేమి నాకు దెల్లం – ల.స.

167 1. వాక్యంబు లాద – పెక్కు ప్రతులు ; పలుకులా కర్ణింపక – న.వ.ష.

పింపక ధృతరాష్ట్రుండు వెండియుఁ బాండవులవలని [2]వార్త లడుగుటకు సంజయు దిక్కుమొగం బైనం జూచి కురుపతివీరు లందఱుఁ బ్రాణంబుల దెస నిరాశయులైయుండి [3]రమ్మహీమతి [4]సంజయునితో నిట్లనియె.

168 తే. ధర్మపుత్రున కిక్కడి తలఁపుభంగి
యెట్టు[1]లుండు నీసైన్యంబు లెల్లఁ గూడి
యునికి విని[2]యెనే యెవ్వరి గొని యతండు
కారవులమీఁద నెత్తిరాఁ[3]గలుగువాఁడు.

169 వ. అనిన విని సంజయుండు వెచ్చ నూర్చి టిచ్చవడి [1]మూర్ఛవోయిన చందంబున [2]డెందంబు మొగుడం [3]జేష్టలు దక్కియుండి కొండొక సేపునకుఁ జిత్తం బొక్కింత సేసికొని యక్కటా యీ భూపాలుం డింత బేలయగునే యుధిష్ఠిరుం డెవ్వరిఁ గొని యెత్తివచ్చువా డని యడుగుచున్నవాఁ డింత యెఱుం గని వాఁ డెంతసెప్పి [4]నను దెలియ నేర్చునే యితనిభంగి యిట్టి దనినఁ గొడు కుల తెఱంగు వేఱ యెన్న నేల యేనింక నే మనువాఁడ నైనను నన్నడి గిన [5]మాటకుం దగిన మాఱుమాట పలుకవలయున కాదెయని తలంచి ధృతష్ట్రున కిట్లనియె.

170 చ. వినుము నరేంద్ర పాండుపృథివీపతి యగ్రసుతుండు సంధిసే
యన మదిఁ గోరు మీరు తమయయ్య సగంబును [1]భూమి యీక త
క్కినమఱి కాని ముంద రొక కీడుఁ దలంపడు మీ బలంబు నె
ల్లను [2]మదిఁ జీరికిం గొనఁడు లావున నేలఁ గొనం దలంచినన్.

---

2. వార్తలు వినుటకు – బ.వ. 3. రంతనమ్మహీ – కొన్ని ప్రతులు. 4. యిట్లనియె – పెక్కు పుస్తకములు.

168 1. లిందుల సైన్య – స. కొన్ని ప్రతులు; లిమ్ములసైన్య – ఖ. 2. యును నెవ్వరి – కొన్ని ప్రతులు; యెవ్వరెవ్వరి – ట. 3. గడఁగు వాఁడు – వీ.శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు; గలఁడు వాఁడు – స. కొన్ని ప్రతులు; గలడు చెపుమ – మ.

169 1. మూర్ఛిల్లిన చందంబున చిన్న బోయి డెందంబు – ర. 2. మొగంబు మొగుడం – జౌ.బ.వ. 3. జేష్ట చక్కి – కొన్ని పుస్తకములు. 4. నందెలియ – కొన్ని ప్రతులు. 5. మాటలకు మఱుమాట – కొన్ని ప్రతులు.

170 1. పంచియీక – ర. 2. నొక చీరికిం – వీ.శ.

171 వ. అతం డెవ్వరిం గొని యెత్తి వచ్చువాఁ డని యడిగితివి [1]నీయెఱుంగనివార
లం దెవ్వరు గల రవధరింపుము.

172 మ. బకవిధ్వంసి జటాసురాంతకు హిడింబప్రాణ పారీణుఁ గీ
చక నిర్మూలనకేళిలోలు సమరోత్సాహైకశీలప్రవ
ర్తకు నాగాయుత [1]సామ్యకీర్తిత బలోదగ్రుం బ్రతివ్యూహదా
హకు భీముం గొని వచ్చు ధర్మజుఁడు బాహాటోపముం జూపఁగన్.

173 వ. [1]మటియును.

174 మ. అట [1]మి న్నందినయట్టి వానిపొడ వెంతన్నట్లు ఘాలాతు నె
క్కటి కయ్యంబునఁ[2]గన్నఫల్గును భుజాగర్వంబు [3]లెక్కించు టం
తటివానిం గొని ధర్మసూతి సమరోత్సాహంబుమై నెత్తివ
చ్చుటకుం గొంకునె [4]వీఁపు సక్కనయి నిల్చుంగాక మీ సైన్యముల్.

175 తే. నకులు సహదేవుఁ గొని ధర్మనందనుండు
మొనసి కౌరవబలముల ముట్టికొనఁగఁ
దలఁచి తటి వేచి వచ్చుట ధరణినాథ
సింగములఁ బట్టి వేఁటాడుభంగి గాదె

176 తే. ద్రౌపదేయులు నాసుభద్రాసుతుండు
నుక్కుతునియలు గారె [1]మి మ్మొక్కుమార
వరులఁ గొని [2]యోర్చువాఁ డయి వచ్చుధర్మ
పుత్రుఁ డిది నీకుఁ జూడంగఁ బోల దెట్లు.

---

171 1. నీ వెరుంగని వారందెవ్వరవధరింపుము – కొన్ని ప్రతులు.

172 1. సత్త్వ – త.ల ; సౌమ్య – కొన్ని ప్రతులు.

173 1. వెక్కు ప్రతులలో యీ వచనము లేదు.

174 1. మిన్నంటి నయంత – వ ; మిన్నంది నయంత – అ.ఊ.బ.వ.స. 2. గొన్న – ఈ.ఖ. 3. లెక్కించు నంతట – స ; లెక్కింత మంతట – ఖ.ప.బ.స ; లెక్కింపు మంతట – స. కొన్ని ప్రతులు ; రెట్టించు నంతటి – స ; రెట్టింప నంతటి – ఆ.జౌ. 4. యమ్మహాత్ముడు భవత్సూనుల్ భయం బందగన్ – ఝు.

176 1. వారక్కుమార – ఈ.ఊ.బ వ. 2. కయ్యమున నెత్తి వచ్చు – ఊ.జౌ.య; సమరమునకు వచ్చు – బ.వ.

177 వ. అని చెప్పి [1]వెండియు నిట్లనియె.

178 క. వృష్ణికుమారో త్తముఁడా, కృష్ణుని తమ్ముండు సాత్యకియు దవదహనా
తుష్ణ [1]ప్రతాపమూర్తులు, కృష్ణాసోదరులు దలఁపఁ గేవలులె నృపా.

179 సీ. శారోష్ణ్యులుండు పాంచాల భూనాథుండు
మహితవిక్రముఁడగు మత్స్యవిభుఁడు
నధిక [1]ధై ర్యాన్వితు లతనితమ్ము లు[2]దగ్ర
తేజస్కు లైన తదీయసుతులు
నన్నదమ్ములు ప్రతాపోన్నతు లేవురు
కేకయపతులు నఖీణబాహు
శక్తి[3]యుక్తులు జరాసంధ [4]సూనుఁడుసహా
దేవుండు నా జయత్సేన[5]విభుఁడు

తే. వినుము శిశుపాలతనయులు వీరధనులు
ధృష్టకేతుండు వృషభుండు దీప్తరణ వి
నోది యదుభర్త చేకితానుండు దర్ప
ఘనుఁడు శై బ్యనృపాలుండుఁ [6]గలరు గాదె.

180 క. వీరెల్లఁ బాండు[1]రాజుకు, మారులపాటునకుఁ [2]గుందుమనముల తోడ
వారిపగ [3]దీర్ప్ఁ గడఁగెడు, వారల [4]కా కందు లాఁతివారుం గలరే.

---

177 1. మరియు – పెక్కు ప్రతులు.

178 1. ప్రకార మూర్తులు - వ.స ; ప్రతాప దీప్తులు – స. కొన్ని ప్రతులు.

179 1. శారోష్ణతు లతని - వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. నుగ్రతేజ - స. పెక్కు ప్రతులు. 3. యుక్తుడు – ఇ.ఈ.క.స. 4. సూనులు - ల. కొన్ని ప్రతులు. 5. వరుఁడు– స. 6. గల రకాదె - స ; గలడు గాదె – కొన్ని ప్రతులు.

180 1. రాజ – పెక్కు ప్రతులు. 2. గందు - స. 3. దీర్తుమనియెడు వారల – ఇ. ఈ.ఉ.న. 4. కెం(కిం)దు లాతి వారలు గలరే – కొన్ని ప్రతులు.

181 వ. భీమసేనసూనుండు ఘటోత్కచుండు దండ్రికంటెను లావును ధీరంబునుం గలవాఁడు మాయాబలంబున మనబలంబు [1]నెల్లం గలంచు మటియును దూర్పున నుత్తరంబునం గలుగు నరనాయకులు నానాసేనాసమన్వితు లయి పచ్చి చిచ్చయిననుం బిడికిలింత మనుచున్న వా రదియునుంగాక.

182 క. సకల [1]భువనములు నఱచే,తికిఁ దేరం జాలునట్టి ధీమంతుఁడు దే
వకి కొడుకు గలఁడు ధర్మజు,నికి నాతం డెత్తి రాక నిలుచునె యధిపా.

183 వ. అని చెప్పిన సూతపుత్రునకు నంబికాపుత్రుం డిట్లనియె

-: ధృతరాష్ట్రుఁడు భీమసేనాదుల పరాక్రమంబు దలంచి దుఃఖించుట :-

సం. 5-50-1.

184 క. వారిదెస నీవు సెప్పిన, యారథికులు ప్రబలులగుదు రందఱు నైనఁ
వా రెల్లను నొకతలయ, మారుతి యొకతల బలప్రమాణము [1]సూడన్.

185 ఉ. భీముఁ [1]దలంచినఁ మనము భీతిఁ గలంగుచు నుండు నాకు రే
[2]లేమియు నిద్ర రా దతని [3]నే డ్తెఱు మార్కొనఁ జాలునట్టివాఁ
డీమొన లేఁ డతం డలుక నె త్తినయాగద కాలదండము
ద్దామ [4]విలాసుఁడై కురుకదంబములో [5]విహరింపకుండునే.

186 తే. చిఱుతనాఁడును వాఁడు నాశిక్షఁ బోఁడు
వీరు చివ్వకుఁ జొత్తురు వైర మెత్తి
వానిచేఁ బీడవడియును మాన రదియ
కాదె యీ భేదమున కెల్లఁ గారణంబు.

---

181 1. నెల్లం – కొన్ని ప్రతులలో లేదు.

182 1. జగంబులు – ఔ.బ.వ.

184 1. లందున్ – వ.స.

185 1. డగల్చినన్ – య. 2. యేమియు – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. యేడ్తెఱ–క. త.వ.ష ; నేడ్తెర మాన్పగ – మ. 4. విహారుడై – క.ఘ.ఝ.వ.స. 5. వసియింప – వ.స.

187 క. సమరమున [1]దైత్యదానవ, సమితియు నాతని కెదుర్పఁ [2]జాలదు భుజ[3]యు
ద్ధమున జరాసంధుని నొక, నిమిషంబునఁ జంపె నొరులు నిలుతురె యెదురన్.

188 మ. బొమ లల్లఁ ముడివడ్డ రౌద్ర[1]రస ముప్పొంగం [2]దనర్పఁ భుజా
గ్రిము [3]లిం దెవ్వఁడు నాకు మా అనుచు శౌర్యస్ఫూర్తి శోభిల్ల దు
ర్దమలీలం [4]గవియంగ భీముఁ గని ధైర్యం బేది కౌరవ సై
న్యము లంతం[5]తఁ గలంగఁ బాఱినటులై నా మోమునఁ బ్రేలెడిన్.

189 క. కరవాలము గద మొద[1]లగు, పరికర మేమియును లేక బాహు బలమునం
గరిగతి నడరినను వృకో,దరు[2]నకు నొకఁ డెదుర నిలిచి [3]తలపడువాఁడే.

190 తే. ప్రళయ కాల సముద్రిము భంగిఁ బొంగి
కడు భయంకరుఁ డగు భీముఁ గడవ నీఁద
వశమె నా పుత్రులకు విధివశము వొంది
యెదిరిఁ దమ్ము[1]ను నెఱుఁగరు మదము కతన.

191 క. చిచ్చునకుఁ దోడు గరువలి, [1]వచ్చుగతిఁ భీము దుర్నివార విహారం
బచ్చు పడఁగఁ [2]బ్రాపై వి,వ్వచ్చుఁడు వెస వచ్చు గాండివంబును దానున్.

192 వ. సంజయా విను[1]ము నీ కున్నరూపు సెప్పెద.

193 క. ఆ యర్జును మగఁటిమి కెన, యే యుగములఁ జూడ వినఁగ నెందును [1]గలదే
నీ యెదుర నాడినంతయుఁ, జేయుట కతఁ డోపు రిత్త సెప్పెడువాఁడే.

---

187 1. దేవ దానవ–స. కొన్ని ప్రతులు. 2. జాలరు–వెక్కు ప్రతులు. 3. వీర్యమున–ఎ.మ.

188 1. రసమా పూర్తిన్ – వ.స. 2. దలిర్పన్ – వ. కొన్ని ప్రతులు. 3. లందె, నందె – అని పాఠములు. 4. గదియంగ – ట.య.ల.స. 5. గలయంగ బారి–వ.

189 1. లుగ – కొన్ని ప్రతులు. 2. నొకఁడెదురెదుర నిలిచి – వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 3. తప్పెడు వాఁడే – వ.స.

190 1. నెరుంగరు – కొన్ని ప్రతులు.

191 1. వచ్చిన క్రియ (గతి) – ఉ.ఐ.గ.త.బ. 2. బెబ్బై – వ.

192 1. మున్న రూపు – కొన్ని ప్రతులు.

193 1. గలఁడే – వా. కొన్ని ప్రతులు ; గలదే – ఖ.ర.ల. కొన్ని ప్రతులు.

194 ఉ. [1]ఎక్కటి గాండివంబు నుతి కెక్కి వెలుంగుట మీఁదఁ గేశవుం
డక్కజ మైనతేజ [2]మది యాసపడండు దనంత నర్జునుం
డొక్కఁడ వైరి సేనలకు [3]నొట్టిన మంట ప్రతాపమూర్తు లి
[4]ట్లొక్కెడఁ గూడె నిన్నిటి మహోగ్రపు వేఁడిమి కోర్వ వచ్చునే.

195 క. [1]దివిజ దనుజ సహితము లగు
భువనము లన్నిట మహేంద్రి పుత్రిఁడు [2]విజయో
త్సవ లీలఁ గ్రీడ [3]సల్పుం
దవులం బడఁ డెందు నత్యుదగ్రిబలమునన్.

196 వ. [1]అని పలికి వెండియు.

197 క. కురు [1]సేనఁ గదా గెలుచుట, కరము [2]భరం బర్జునునకు గాండీవమునం
బెరిఁగిన యమ్ముల మంటల, దరికొని [3]తెగఁ గాల్చునట్టి [4]ద యగుం జుమ్మీ.

198 వ. భీమార్జునుల కొలందులు భీష్మ ద్రోణు [1]లెఱుంగునంతకంఱె నెవ్వ
రెఱుంగుదు రెఱింగియు మానుషంబు వాటించి సేన మొగంబున నిలుతురు
కీర్తి వట్టి ప్రాణంబులు విడుతు రింతియకాని చేయునది లే దదియునుం
[2]గాక పౌత్రు లగుటయు శిష్యు లగుటయు గాంగేయునకు గురునకు
సామాన్యం బగుటంజేసి [3]రెండు దెఱంగుల వారికి వీ రొక్కరూప మన
కడ నున్న తప్పునకు మన ముందట నిలువవలయు నను నింతమాత్రకుం గా

---

194 1. ఎక్కడి (డ) – స. 2. మొరునాస – బ.వ. 3. నొడ్డిన – ర.స. కొన్ని ప్రతులు. 4. ట్లొక్కటియైన – ట.వ.

195 1. ఈ పద్యమునకు ముందు 'ఝ' ప్రతిలో " అని వెండియు " అను వచనము కలదు ; దివి భూసహితములగునీ, భువ - వ. 2. సమరోత్సవ - స. 3. సలుపుచు దవులం – కొన్ని ప్రతులు.

196 1. ఈ వచనము 'ఖ.న' ప్రతులలో లేదు.

197 1. సేనలఁదా – ర.స. 2. భరము నరున కెనయ గాండీ – ఇ.ఈ.ఔ.బ ; భరము గాదు నరుని (రుఁడు) గాండీ – వీ.శ.ష. 3. తెగటార్చు - స. 4. దయ గుంజుమ్మీ – ఆ.ఏ.గ.బ ; దయయగుఁ జుమ్మీ - వా. కొన్ని ప్రతులు.

198 1. లునా యెరింగిన యంతకంఱె నెరుంగుదురు యెరింగియు – ఆ.ఇ.ఈ.ఏ.చ.ట.ణ. 2. ఔత్రులగు – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. యీ రెండు – కొన్ని ప్రతులు.

వీరల కింతవలసె నేను దైవాధీనత కతంబున బిడ్డల నొత్తి [4]చెప్పను నియమింపనుం జాల మొదల విదురుం డేమని చాటి చెప్పె నది యంతయుం బాటిలె జూదంబు నాఁటనుండియుఁ గురుజాతికిం జేటు మూఁడుట [5]దోఁచు చుండు మందబుద్ధియు లోభోపహతుండును నయి దురభి [6]లాషంబున దుర్యోధనుఁ డింత సేసెఁ గాల [7]పర్యాయంబునఁ గౌరవులకుఁ గడవరాని యవస్థ వచ్చె సంజయా నే నేమి సేయుదు నెందుఁ జొత్తు నెద్ది [8]దెరు వెవ్వరు శరణంబు వారిరువురుఁ గల యంతటన పోయెనే వినుమని మటియు నిట్లనియె.

199 చ. అనుజులు నట్టివార ద్రుపదాది సుహృజ్జను లెల్ల నంతకం
బెను బలవంతు లాహవ పటిష్ఠుఁడు రాజు యుధిష్ఠిరుండు స
ద్వినయ వివేక [1]శీలముల విశ్రుతుఁ డాతఁడు బంధు [2]భృత్యులం
దనకు వశంబు సేసికొను దానికి నేర్చుఁ బ్రభుత్వ సంపదన్.

200 ఆ. సత్య శౌచ ధర్మశాలి దయా[1]పరుం, డట్టి ధర్మపుత్రు నాక్రమింప
మనము దలఁచు నెల్ల మంట[2]లో మిడుతలు, దగ్గవృత్తి నుఱుకఁ దలఁచునట్ల.

201 వ. కావునఁ బాండవులతోడి భండనంబునఁ గులక్షయం బగుట దప్పదు శాంతిఁ
బొందు[1]టయ మేలు మన వారల కది ప్రియం బగునేని దానికిఁ దగిన
యత్నంబు సేసెద ననిన [2]విని ధృతరాష్ట్రునకు సంజయుం డిట్లనియె.

202 క. దేవర యానతి యిచ్చిన, యీ వాక్యము లెస్స [1]నాఁడు నీవ యుపేక్షం
బో విడిచితి [2]వింకను నీ, చే వత్తురు వారు వీరి [3]చే టొప్పుదురే.

---

4. చెప్పి నియమింప – కొన్ని ప్రతులు. 5. కుంజూచు – స; దోఁచు చున్నది– వి.శ.ష. 6. మానంబున – ఘ.య.ర. 7. విపర్యయంబున – స. కొన్ని ప్రతులు. 8. వెర వెవ్వరు – వ.

199 1. దానముల – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. మిత్రులం – కొన్ని ప్రతులు.

200 1. పరునట్టి – ఈ.ఔ.వ. 2. పై – పెక్కు ప్రతులు.

201 1. టమేలు – పెక్కు ప్రతులు. 2. విని – పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

202 1. నీవ యెఱిగియుపే – వ. 2. వైననునీ – ఖ. 3. చేబోవుదురే – వ.

203 వ. అది యెట్లంటేని.

204 క. వారు దెస లొ త్తికొనియు ధ, రా రాజ్యం బిచ్చి[1]పోయి రా పోరా తా
రారణ్య పీడఁ [2]బడియును, రా రాజుం జెఱుకుఁ బాపరా మన మెఱుఁగన్.

205 వ. అట్టియెడ నై నను.

206 క. రావించి తగవుమై సం, భావింపవ కాక నాఁడ పాండవు లలుకం
బో విడువరె మిగులుదురే, నీ వచనంబులకుఁ బిలిచి నిలుపుము వారిన్.

—: *దుర్యోధనుఁడు తండ్రితో స్వాపక్ష వీరుల సామర్థ్యంబు సెప్పుట* :—

సం. 5—54—1.

207 వ. అనిన విని దుర్యోధనుండు దండ్రి కిట్లనియె.

208 చ. అడవులఁ గొండలం బడి మహోపద [1]రూ పఱి చన్నవారి ని
ప్పుడు కొని వచ్చి కృష్ణుఁ డొక [2]ప్రోవుగఁ గూటువ మూఁకఁ గూర్చినం
బొడుతురె పాండు నందనులు భూవర యేటికి నింత భీతి మా
[3]కడిమియు లావు నీ వసదుగా గణుతింపకు గెల్తు మెమ్మెయిన్.

209 తే. పరశురాము[1]ని గెలిచిన బల్లిదుండు
భీష్ముఁ డవనీశు లీతని పేరు వినిన
బాఱుచుండుట యెఱుఁగ[2]వే పాండు పుత్రు
లనఁగ నెంతటివా రితం డలిగె నేని.

210 క. కృపుఁడును గురుఁడు నయోనిజు
లపరిమిత [1]భుజా బలాఢ్యు లాహవ కేళీ
నిపుణు లజేయులు వీరలు
కుపితాత్మకులై న మాఱుకొనునే హరుఁడున్.

---

204 1. పోయిరోపోరో - స(యతి). 2. బడుచును — గ.య.

208 1. రూపఱుచున్న — ఖ.న.వ.స. 2. ప్రాపుగ — వ.స. 3. కడిఁది — వ స.

209 1. జయించిన — కొన్ని ప్రతులు. 2. రే — ఇ.ఈ.ఎ.వ.

210 1. మహానుభావు — స. కొన్ని ప్రతులు.

211 క. ఈశ్వర వర జనితుఁడు హరి, దశ్వ ప్రతిమానతేజుఁ డస్త్రకళా ని
ధ్యైశ్వర్య [1]ధురంధరుఁ డీ, యశ్వత్థామ [2]గలుగ మన కని వెఱ పేలా.

212 ఆ. సహజ కుండలుండు శౌర్య ధుర్యుఁడు సము
దీర్ణ బాహు బలుఁడు గర్ణుఁ డిందుఁ
[1]గలఁడు వీని కెదురు గలఁ డని యెన్నుమా
ధర్మపుత్రపాల ధరణి నాథ.

213 క. వినుము నశేశ్వర కర్ణుని
పెనుపు మహేంద్రుండు వచ్చి ప్రియ[1]మున శచికై
తను నర్థింపఁగ నిచ్చెను
గొను మని లోకంబు [2]లెఱుఁగఁ గుండల యుగమున్.

214 వ. వీర లాధర్మ పుత్రాదులచేతన కా దెవ్వరి చేతనుం జెడమి దెల్లంబు బాహ్లిక సోమదత్త భూరిశ్రవ శ్శల్య సింధురాజ గాంధార [1]రాజ ప్రభృతి మహా వీరులు వీరలకంటెను [2]శక్తిసమగ్రులు దక్కటి రాజ లోకంబును సహాయులై వచ్చిన వివిధ దేశాధీశులును నాతోడి సుఖ దుఃఖంబుల కియ్య కొని [3]యగ్గలికమై నగ్గినైన నుఱుకను సముద్రంబైన నీఁదను దెంపుసేసి పొంపిరి వోవుచున్న వారు గావునఁ బాండవులకు మాదిక్కు దేటిచూడనుం గొలంది గా దనుమానింపకు మిట్లునుం గాక మాకు నెవ్వరును లేక చుట్టం బులును జెలులును విడిచి తోడువచ్చినవారును విచ్చిపోయి భృత్యులును విరక్తులై వారిక పోటు మానుసులును బంధు మిత్ర సహాయులును బ్రజానురాగంబునుం గలిగినట్టి దైన నది ప్రస్తకాలం బింతియకాని యే మింక వారి యడుగు లొత్తను [4]బాటి పోవనుం జాల మెల్లభంగుల [5]సమరంబు

---

211 1. ధురీణుండియ్యశ్వ – ప.వ. 2. యును గలుగనని వెర – అ.ఎ.య.వ.

212 1. గలఁడెవ్వఁ డెన్నుమా – స ; గలరె యెవ్వారలు ధర్మ – మ.

213 1. సుతునకునై – బ.వ. 2. మెచ్చు కుండల - అ.

214 1. పతి – కొన్ని ప్రతులు. 2. సత్వ సమగ్రులు – ఇ.ఔ ; శక్తి సత్వ సంప న్నులు - త. 3. యగ్గలమైన యగ్ని - ర ; యగ్గలి కమెఱయ నగ్ని – క.బ. వ. 4. గొలిచి కుడువను బాటి – వి.శ.ష. 5. సంగరంబు - స. పెక్కు ప్రతులు.

సేయుదుము [6]మా తలం పిట్టిద నాతలంచి నట్లొండె వాసుదేవుండు దలంచి నట్లొండె నయ్యెడు నెట్లైన మే లింతవట్టును నిర్ణయం బని పలికి మఱియు నిట్లనియె.

215 తే. కులము[1]లోఁ దలవం పగు కూడు గుడువఁ
బంపఁ జూచెద [2]వొకకులఁ బఱతు రట్లె
వారు పై నెత్తి వచ్చినఁ బోరి కోప
[3]మనిన ధృతి [4]చేట కాక పొం దగునె చెపుమ.

216 క. నీవు బతిమాలి కొడుకుల, చావునకును జేటునకును జాలక యిమ్మె
వా విడిచి యఱచినం గడు, నేవపడరె జనులు నిన్ను నేమన నేర్తున్.

217 తే. భీమసేనుని [1]నీవింత పెద్దచేసి
పెక్కు భంగులఁ జెప్పి[2]తి యుక్కు గలఁడు
గదకు నేర్చునం చెంతయు బెదరె దతఁడు
ననుఁ బోలమి యెఱుఁగవే నరవరేణ్య.

218 మ. గద నాతో సరి మూఁడులోకముల నేఁ గానం జలం బెత్తి యు
న్మదుఁ డాభీముఁడు న న్ననిం దొడరిన న్వజ్రప్రహారంబు బె
ట్టిదమై తాఁకినఁ గూలుపర్వతముమాడ్కిం గుంభినిం గూల వ్రే
సెద నాకోర్కి గదా గదారణము వచ్చెం బెద్దకాలంబునన్.

219 ఆ. అతఁడు వడిన [1]వెండి యాసేనఁ గోల్తల
సేయ నొకఁడు లేమి సిద్ధ మింత
యెటిఁగి వెఱచి కాదె యే నూళ్లు లైనను
దమకుఁ [2]జాలు ననియె ధర్మసుతుఁడు.

---

6. మాతలంపి(ప)ట్టిదనా తలంచి–య.వ ; తల పెట్టినా తలంచి–వా. కొన్ని ప్రతులు.

215 1. లోపల(నను)దల వంపు గూడు – ఔ.య.ర.వ. 2. వొక్కట బరచు నట్టి–ఖ. 3. మయిన – స. 4. చెడుగాక – త.మ.

217 1. నెంతయుఁ బెద్దఁజేసి – వ.స. 2. తట్లుక్కు గలఁడు – ల.స.

219 1. వెన్క నాసేన – ఈ.ఉ. 2. బోలు – స.

220 వ. అర్జునుండు గలం డని తలంచితివేని.

221 తే. కర్ణువడసిన యాశ క్తి గలుగఁ బోర
బ్రదుక వచ్చునె నరునకు నదియుఁ గాక
యతని భీష్మాదిరథికుల యతులితా ప్ర
మేయ [1]దివ్యబాణంబులు మ్రింగికొనవె.

222 వ. [1]దుశ్శాసన దుష్ప్రేహ దుర్ముఖ వివింశతి వికర్ణ చిత్రసేనాదు లగు నీకొడుకు లొకం డొకండ జగంబులెల్ల జయింపఁ జాలుదు [2]రందఱు నొక్కమొగంబై త్రోచి [3]నడచిన సవ్యసాచి యొక్కరుండ కాఁడు పాండవులనెల్ల నొక్కెత్తున వై చికొన నోపుదు రట్లునుం గాక మాకు నక్షౌహిణులు పదునొకండు వారికి [4]నేడక్షౌహిణులు మాసైన్యంబు సారవంతంబు వారి [5]బలంబు నిస్సారంబు వారు మ మ్మెవ్విధంబున [6]జయింప నోపుదు రీయెక్కువదక్కువలు విచారింపక [7]వలవని వెఱపు గట్టికొని [8]ముక్కూరి వగచుచున్న వాఁడవు నిన్ను వగవకుండ నుడుపంజాల మంతియ కాని తక్కిల్లపనులకుం జాలుదు మని పలికి సంజయు[9]దెసఁ గనుంగొని సుయోధనుం డిట్లనియె.

223 క. నానాదేశంబులబలు, మానుసులం గూర్చికొని సమత్సర బుద్ధిం
దానే మని[1]యెడు నయ్యమ, సూనుం డాతనితెఱంగు సూతము చెపుమా.

224 వ. అనిన విని సంజయుం డిట్లనియె.

---

221 1. శస్త్రాస్త్ర చయములు – ఇ.ఈ.

222 1. మఱియు దుశ్శాసన – ర.వ. 2. రట్లుగాన భయంపడ వలవద వధరింపుము సహజ మండల మండి తుండును శార్య ధుర్యుండును సముదీర్ణ బాహు బలుండును నగు కర్ణుండును (వీరు)నేము నొక్క మొగంబై – శ.ష. 3. నసవ్యసాచి – కొన్ని ప్రతులు. 4. నేడు మా సైన్యంబు – పెక్కు ప్రతులు. 5. సైన్యంబు – ఎ.ఐ. య.ల. 6. జయింతురీ యెక్కువ – కొన్ని ప్రతులు. 7. వలువని – ఖ.న. 8. యూరక – కొన్ని ప్రతులు. 9. దెస మొగంబై – మ.

223 1. యెను – అ.న.స.

-: సంజయుఁడు దుర్యోధనునకు ధర్మరాజు నిశ్చయం బెఱిఁగించుట :-

సం. 5-55-2.

225 ఉ. అతఁడు భండనం బనిన [1]నార్చిన మూఁకఁడు పేర్చు నెంతయుం
బ్రీతి వహించి తమ్ము లొకపెండ్లికిఁ బోయెడునట్ల యున్న వా
రా తెలి వెందునుం గలదె యందలి నాయకు లెప్పుడొక్కొ మా
చేతులతీఁట వుత్తు మసు [2]చిత్తమ కాని చలింప రేమియున్.

226 తే. నరుని పాశుపతాది బాణములపెంపు
భీముగదసొంపు నమ్మి యుద్దామలీలఁ
జెలఁగి వెఱపేది యక్కడిబలము [1]ముసురు
గవిసి యెపుడుఁ గయ్యమునకుఁ గాలు ద్రవ్వ.

227 క. నావుడు[1] నిది యా సంజయ, కై వారము సేసె దీవు కౌంతేయుల వా
రే[2]వి రణసాధనమ్ములు, గా వెఱవక నడచువారు కౌరవులపయిన్.

228 వ. అనిన [1]సుయోధనునకు సూతనందను డర్జును దివ్యరథ శ్వేతాశ్వ కపిధ్వజ దేవదత్తంబుల మహానుభావంబులు వేఱువేఱ వర్ణించి చెప్పి యుధిష్ఠిర భీమ నకుల సహదేవుల యరదంబులు [2]దురంగాది పరికరంబు లిట్టిట్టి వని [3]యేర్పడం బలికి విరాటద్రుపదాదులకు వలయు నుపకరణంబులు గొఱంత లేమియు నెఱిఁగించిన ధృతరాష్ట్రుం డిందుఁ గలబలుమానుసు లెవ్వరికి నసాధ్యులు వీరి సాధించుతెఱం గూహించిరే యని యడిగిన [4]సంజయుం డిట్లనియె.

---

225 1. నార్చుచు (నార్చియు) మూఁకఁడు లేచు - స. 2. చింతయ కానితలంప-స.

226 1. మసరు – పెక్కు ప్రతులు ; మదము - మ ; మసరు కవిసి యిపుడు కయ్యము నకు – స.

227 1. నవురా సంజయ – బ.య.ర.వ ; పలుమరు సంజయ – వ. 2. వీర సాధ – కొన్ని ప్రతులు.

228 1. విని సుయోధ – కొన్ని ప్రతులు. 2. దురంగదివ్య శరగదాఖడ్గాది సాధనంబు లిట్టిట్టి – ప.వీ.శ.ష. 3. పలికి విరాట – కొన్ని ప్రతులు. 4. నతనికి సంజ – పెక్కు ప్రతులు.

229 సీ. గంగాసుతుండు శిఖండిపా లతనికిఁ బ్రాపు మత్స్యేశ్వరు బలము గుంభ
భవుఁడు ధృష్టద్యుమ్నుపా లతనికిఁ దోడుపడు ద్రౌపదీపుత్రపంచకంబు
రారాజుఁ దమ్ములు మారుతి పాలు కుమారు లందఱు నభిమన్యు పాలు
శకుని [1]సైంధవులు నశ్వత్థామ కర్ణులు ద క్కొరుచేఁ బోని దండి మగలు

ఆ. సవ్యసాచి పాలు సాత్యకి పాల్కృత, వర్మ చేకితాన వసుమతీశు
పాలు సోమదత్తుఁ డాలంబునకు నిట్లు, నిశ్చయించి రచట నృపవరేణ్య.

230 క. నకులుఁడు సహదేవుండును, శకుని నులూకాది సుతుల సారస్వతులం
బ్రకట బలులైన కాళిం, గకులను సమయించువారు కౌరవనాథా.

231 క. కేకయులు మనలఁ గలసిన, కేకయుల జయించువారు కృతపుణ్యుఁడు సు
శ్లోకుఁడు ధర్మతనూజుఁడు, లోకోత్తరు [1]శల్యుఁ దా గెలుచువాఁ డధిపా.

232 వ. అట్టి పలుకుల [1]సమయంబున నచ్చోటఁ గొందఱు జనంబులు ధర్మనందను
నుద్దేశించి.

233 క. ఇతఁ డెక్కడ మద్ర మహీ,పతి యెక్కడ నితని కతఁడు పాటియె యనుడుం
బ్రతి వచనంబుల శల్యుని, యతి బల శౌర్యములు వారి కాతఁడ చెప్పెన్.

234 వ. ఇట్లు గాకయు నెవ్వరిమొగంబున నెవ్వరు వడిరి వారికి వార చాలి
యుండు[1]వా రని రివ్విధంబునఁ [2]గ్రొవ్వు మిగిలి కొఱంతలేని [3]తెగువం
దేజరిల్లుచున్నవారు నీకు నీ కొడుకునకు నెయ్యది గర్జంబై తోఁచె నదియ
చేయుం డనిన విని విచిత్రవీర్య తనయుం డిట్లనియె.

235 క. నా కొడుకుల కెక్కడి బ్రదు, కేకొలఁది దలంప నిప్పు డెన్నిన వీరా
నీకంబు సోర్వవచ్చునె, [1]యీ కూడిన సైనికులకు నే మనువాఁడన్.

---

229 1. సైంధవ కృపాశ్వత్థామ - వ.

231 1. శల్యునని గెలుచు - స.

232 1. పలుకు సమయం – కొన్ని ప్రతులు.

234 1. వారమని పూనిరివ్వి, వారని పూనిపల్కి – అని పాఠములు. 2. గ్రోధంబు-ల.
3. తెంకువ – ఐ.ఘ ; తెరంగునం – కొన్ని ప్రతులు.

235 1. కౌరవ సైనికులకు – స. పెక్కు ప్రతులు.

236 క. రాజు యుధిష్ఠిరుఁడై హరి
దా జయ [1]మొడఁగూర్ప నున్నఁ దత్సైన్యము రా
రా జిట్లు సరకు సేయమి
నా జన్మము దుఃఖభాజనం బగుటఁ జుమీ.

237 క. నా కుడుప నేల వశమగు, నీ కూడినభూపతులకు నింతియకాలం
బై కడ చన్నది సంజయ, నీ కీవగ వేల యింక నిలుపుము పలుకుల్.

238 వ. అనిన విని దుర్యోధనుండు నిజ జనకునితో నిట్లనియె.

239 ఉ. ఏమును బాండునందనులు నేకకులంబునఁ బుట్టి యొక్కచో
[1]నే మొకఁ డైనఁ జేసి గెడ నెప్డు చరించినయట్టివార ము
ద్దామ బలంబు శౌర్యమును దర్పము వారికి కల్గి వార సం
గ్రామమునఁ జయింతు రనఁగా నొక నిశ్చయ మెట్లు గల్గెడున్.

240 ఉ. వారిని వారివారి నిటు వర్ణన సేసెదు గాని మమ్ము మా
వారిఁ దలంప విప్పుడమి వారికిఁ బాయను [1]మాకు నంతయుం
జేరను ముఁ సృజించె విధి సిద్ధము దీని నొకండు మాన్పఁగా
నేరఁ డకారణంబ మది నెవ్వగ [2]లేటికిఁ [3]బట్టుకొల్పఁగన్.

241 వ. అనిన [1]విని సూతనందనునకు నంబికానందనుం [2]డిట్లను నా [3]కొడు
కున్మత్త ప్రలాపంబులు సేయుచున్నవాఁ డింతయ కాని సత్య ధర్మనయ
పరాక్రమ సహాయ సంపన్నులైన పాండవులఁ దనకు గెలువ వచ్చునే
తాను బ్రిబలుం డయినను బెనఁకువ గీడ కాక మే లగునే యది యట్లుండె
నొక్కటి యడిగెద సంజయా చెప్పుము.

---

236 1. మొడఁ గూర్పఁ గడఁగు – స.

239 1. నేమును వారు నుంబెరిగి యెప్పుడు గూడి చరించు వారముద్దామ – ర.

240 1. మమ్ము నంతయుం – స. 2. పేటికి – స. 3. నిండు కొల్వునన్ – ఔ.వ.

241 1. విని – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 2. డిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు. 3. కొడుకు రిత్త ప్రతాపంబులు వల్కు చున్నవాడు, కొడుకు ప్రలాపంబులు వలుకు చున్న వాఁడు – స.

242 క. సమరమునకుఁ బురికొల్పుచు, మముఁ దలఁచిన [1]నుల్లికుట్టు మాటలఁ దచ్చి
త్తము లుడికించుచుఁ బాండవ, సమితిం గడఁగించువా రచట నెవ్వరొకో.

243 క. నావుడు సంజయుఁ డిట్లను, దేవా పాండవులయలుక ధృష్టద్యుమ్నుం
డే వెరవుమాట నైనను, నే వోసిన యగ్నిభంగి [1]నిగుడం జేయున్.

244 వ. అతండు ధర్మ తనయుతో నిట్లను గాంగేయ కుంభ సంభవాది మహావీర
క్రూర సత్త్వ బహుళంబును గరిఘటా గిరికదంబ కలితంబును దురంగ
నికర తరంగ పరంపరా [1]ఘోరంబునగు కౌరవసేనా సముద్రంబునకు నేనొక్క
చెలియకట్టనై [2]నిలిచెద ననవుడు నయ్యుధిష్ఠిరుండు నీ వింతకుఁ జాలుట
యెవ్వరు నెఱుంగరే యెట్లును సంగరంబున మమ్మొద్దరింపు మనియె నిట్లు
గొనియాడిన నాతండు నాదెసం గనుంగొని సంజయా మీవారల కెల్లనుం
దెలియం జెప్పు మిశ్వరాదిదేవతలు సమకట్టినసవరణగల యర్జునుచేత నిర్జింపఁ
బడిన యుత్కృష్టజాతు లనేకు లగుట యెఱుంగుదుర కాదె మనుష్యు లతని
కెంతపెద్ద [3]యిట్టిజెట్టి వెన్నఁదన్ని చూడఁగలవాఁడు గావున మము
బోంట్లెల్లఁ బోక పెనంగినం బోరు భరంబైనం బ్రాణంబులపై వచ్చునంత
కంటెను బరమదయాపరుండైన పాండవాగ్రజుమఱువు సొచ్చి బ్రదుకుం
డను మంతలంతలు దప్పులుసేసితి మని [4]తలంక వలవ దెంతలు సేసినను గాం
తేయ పూర్వజుండు శాంతిసుధానిధి యగుటం జేసి శరణు సొచ్చినం గాచునని
పలికె ననిన విని ధృతరాష్ట్రుండు దుర్యోధనున కిట్లనియె.

245 క. పరిజనులకు నీకును ని
ద్ధరలోన సగంబు సాలుఁ దక్కటిసగముం
గర ముచితంబుగఁ [1]బాండవ
వరుఁడగు ధర్మజున కిచ్చి బ్రదుకుము నెమ్మిన్.

---

242 1. నుల్కుపుట్టు – ఎ.వ.స.

243 1. నెగడం – బ.మ.వ.స.

244 1. ఘోషంబును – న.ల. 2. నిల్వెద – ఖ.ల. 3. యెట్టి – ఖ.స; యిట్టి జగ
జెట్టి – కొన్ని ప్రతులు. 4. తలంప – క.మ.య.ర.

245 1. ధార్మి కవరు – ఆ.

-: ధృతరాష్ట్రుఁడు దుర్యోధనునితో సంధిసేయుమని చెప్పుట :-

సం. 5–57–4.

246 చ. చెనఁకువ నాక[1]యేల మనచెడ్డల కెవ్వరి కియ్యకోలు గా
దనుచితవృత్తి గాన గురుఁ డాదిగ నాప్తులు బంధుమిత్రులుఁ
గొనకొని పోరికిం జొర రకుంఠిత తేజుఁడు ధర్మపుత్రుఁడా
తనిఁ దగఁ గూడి మన్కి [2]ప్రమదం బగు గౌరవజాతి [3]కెంతయున్.

247 వ. అని చెండియు.

248 క. కర్ణుండు రేఁచి చెట్టఁగ
దుర్ణయపరులైన శకున దుశ్శాసను లీ
నిర్ణయమె మే లనఁగ నీ
కర్ణములకు నించు నెట్లు కార్యవచనముల్.

249 వ. అనినఁ గటకటంబడి సుయోధనుం డిట్లనియె.

250 క. [1]నీచెప్పెడి పెద్దలు ద్రో
ణాచార్యులు మొదలుగాఁగ [2]నని కొల్లని వా
రై చేరనివారిం గొని
యే చక్కం బెట్టువాఁడ నేఁ బాండవులఁ.

251 శా. [1]రాధేయుండును దుస్సనేనుఁడును బోరం బ్రాపుగాఁ బాండవ
క్రోధజ్వాలల [2]నార్తు నొండొకఁడు నాకుం[3]దోడె నీ వింక నఁ
బాధం బెట్టకు వాఁడి సూదిమొన [4]మోవం జాలునంతైన నే
నీధాత్రీతల మీను వారలకు [5]నాకేలింత నేగిం బడన్.

---

246 1. కాదు మన – స. కొన్ని ప్రతులు. 2. యుచితంబగు – త.వ. 3. కింత కున్ - స; కంతకున్ – కొన్ని ప్రతులు; కెప్పుడున్ – ఇ.ఈ.ర.

250 1. చెప్పిన – కొన్ని ప్రతులు. 2. నాకొల్లని - వ.

251 1. 'ఖ' ప్రతిలో 252.వ. వచనమైన "అనిన గాంధారీ" అనునది యిచ్చట నుండి యీ పద్యము 253 వ. పద్యమైన " నీకు నంతవగవ ". తరువాత నున్నది. 2. నోర్తు – ఆ.వ. 3. బ్రాపె – వ.స. 4. మోపం – కొన్ని ప్రతులు. 5. నాకేలంత – ఘ.స; నాకింతేల – క.బ.మ.య.ర.వ.

252 వ. అనిన గాంధారీవల్లభుం డతని కిట్లనియె.

253 ఆ. నీకు నంత వగవ నీపోవు తెరువునఁ
బోవువారు గాఁగఁ బూని యున్న
వారికెల్ల నేను వగచెదఁ గయ్యంబు
వలవ [1]దుడుగుమయ్య చలము గొనక.

254 చ. ఉభయబలంబులుం బొగడ నుగ్రత భీముఁడు విస్ఫురద్గద
రభస మెలర్పఁగుంభములు ద్రవ్యఁగ [1]ద్రేసిన నెత్తు రొల్కఁగా
నిభములపిండు [2]గావిసెలయేఱులతోడి నగంబులట్లు సం
క్షుభితములై [3]పయిం బఱవఁ[4]జూచి తలంచెదు నాదువాక్యముల్,

255 చ. ఉఱక ధనంజయుండు వివిధోగ్రశరంబుల నొక్కమాత్ర నే
డ్తెఱ [1]నుఱుమాడినం బుడమిఁ దెళ్ళిన నీదగుసైన్య మంతయున్
నఱికినఁ బడ్డ ఘోరవిపినంబు విధంబున నున్నఁ జూచి య
త్తటి నయినం [2]దలంచె దుచితం[3]బగు నావచనంబుఁ బుత్రకా.

256 వ. అనిపలికి యతనివల[1]నం బలుకు గానక మనంబు [2]మరలం బెట్టికొని కొడు
కులు జయింప నోపుదురొకో యను[3]నాస సంజయుదిక్కు [4]మొగంబు సేసి
పాండవ కౌరవ పక్షంబులం గలవారి [5]నడుగుచుం గొలందులు దలపోయుచు
నాతని వచనం[6]బులను దనవిచారంబులను బలాబలంబులు నిశ్చయించి
పాండవేయు లెక్కు డవుట యెఱుంగుచుఁ గ్రమ్మఱ నాసూతపుత్రుతో

---

253 1. దుడుగ వయ్య చలము మాని – ఖ.గ.స.

254 1. మోదిన – ర.స ; నేసిన – కొన్ని ప్రతులు. 2. గాగసెల – వ. 3. మహిం
బడఁగ – వీ.శ.ష. 4. జూడుము నా వచనంబు పుత్రకా – వ.

255 1. దునుమాడి – ర. 2. దలంచెదుచి – ఖ.వ ; దలంపుముచి – వా. పెక్కు
ప్రతులు. 3. బుగ – ఐ.ఔ.స.

256 1. నజంకు – ఖ.న. 2. మొగుడం – స. 3. నాసం జేసి సంజయు – పెక్కు
ప్రతులు. 4. మొగంబై పాండవ – పెక్కు ప్రతులు. 5. తారతమ్యంబు లడు
గుచు గొలందులు – కొన్ని ప్రతులు. 6. బులను – కొన్ని ప్రతులు ; బులం

లెక్కలు వెట్టుచుం [7]బోలించుచుఁ బెద్దప్రొద్దు వితర్కించి కౌంతేయులశక్తి దేవశక్తియు గాంధారేయుల శక్తి [8]మనుష్య[9]శక్తియుంగాఁ దెలిసినవాఁడై యంబికానందనుండు నిజనందనునితో నిట్లనియె.

257 క. నరుఁ డగ్ని దేవుఁ దనకును
వరదునిఁగాఁ గొలిచినాఁడు వానికిఁ గేతు
స్ఫురణం బాదిగఁ గలసం
గరపరికర మెల్ల నతఁడు గావించె[1]దయఁ.

258 వ. అదియునుంగాక ధర్మదేవతయు వాయుదేవుండును వాసవుండును నాశ్వినులును వారలకుఁ బాండురాజుతోడివారలు వారి నొకకీడునం బొరయకుండ రక్షింతురు గావున భీష్మద్రోణ ప్రముఖులకుఁ బాండవులం బరిభవింపరామి దెల్లంబు.

259 క. [1]దేవత లేటికిఁ బార్థుఁడు
దేవసముఁడు గాఁడె వాఁడు [2]దివిజులచేతం
[3]బోవనిదై తు[3]లఁ జంపఁడె
యీవును నీవారు నతని నెఱుఁగరె చెపుమా.

260 వ. కౌరవులకు వచ్చిన యిమ్మహాభయంబునకుఁ బ్రతీకారంబు శాంతిం గడచినయది లే దెన్నిభంగులఁ జూచినఁ గయ్యం బుడుగుటయ మనకుం గర్తవ్యంబై యున్నయది యుపశమింప[1]వయ్య దీర్ఘవైరంబు వలవ [2]దనినఁ దండ్రికి గొడు కిట్లనియె.

దన – వా. 7. జాలించుచు – ఖ.న వ.స. 8. మానుష – కొన్ని ప్రతులు. 9. శక్తియుంగా – కొన్ని ప్రతులు ; శక్తంగా – వా.

257 1. దగన్ – వ.స. కొన్ని ప్రతులు.

259 1. దేవపతి సుతుడు సంజయ దేవేశ సముండు గాడె దివిజుల – ప. 2. త్రిదశుల చేతం – ట. 3. జావని – ఇ.ఈ.ర.వ.

260 1. వలయు దీర్ఘు – ఐ. 2. దుడుగు మనిన – ర.వ.

261 క. దేవత లర్జునునకుఁ [1]దో ,డై వత్తు రనంగ వలవ దది [2]యెట్లనినఁ
దేవత్వము రాగద్వే, షావేశము లేమిఁ గాదె యైనది మొదలన్.

262 వ. కావున వారొకళ్ళ వారుం గా రట్లుం గాక పఱు[1]పాతులై పూని వత్తుర యేని
నది దేవత్వంబు గా దట్టిదేవత్వంబున నర్జునుండును సురఱితుండు గానేరఁడు
నీకు నాపనికిఁ జింత వలవ దని పలికి వెండియు నిట్లనుఁ బెఱిగి వచ్చు కార్చిచ్చు
నుడుపను బాషాణవర్షంబు వారింపను మహావాయువు నిలుపను నీళ్ళు
గట్టిగా నభిమంత్రించి వానిపైఁ గరితురగాదుల నడపింపను నాసేన నడచు
నప్పుడు వలసినచోట జలంబు [2]లుత్పాదింపను జాలుదు సింహశరభశార్దూల
భూత బేతాళాది క్రూరస త్త్వ సంరంభ స్తంభనప్రకారం బెఱుంగుదు [3]మి త్ర
శత్రువిషయంబులై న శుభాశుభంబులు వలయుభంగి నావహింప నేర్తు
మఱియు నానావిధసిద్ధి[4]ప్రదంబు లగు [5]మంత్రధ్యానాద్యనుషానంబు[6]ల
నాకుం గొఱంత లేదు నీచెప్పిన యగ్నిప్రముఖదేవతలం ప్రసన్ను లగు నట్లుగా
నారాధించినవాఁడ వారికి నాకుం బోలె మహానుభావంబు గలిగినఁ బదు
మూఁడువత్సరంబు లబ్భంగి నిడుమలం బడుదురె వినుము చెప్పెద.

—: దుర్యోధనుఁడు తండ్రితోఁ దనబల పరాక్రమంబు సెప్పుట :—

సం. 5—60—20.

263 క. ఏ నలిగిన [1]వారిని సుర, లై నను రక్షింప నోప రమరు లలిగినం
బూని చెడకుండఁ గాతును, మానవు లొక[2]సరకె నాకు మనుజాధీశా.

264 తే. గర్వమున నాడు మాటలు గాఁ దలంప
వలవ దిది యెల్ల నిక్కంబు వసుమతీశ
నన్ను నేఁ జెప్పికొందునే యెన్నఁ డైన
[1]నాత్మ సంస్తుతి పౌరుషం బగునె చెపుమ.

---

261 1. దిక్కై — వ. 2. యెట్లన్నన్ — ఈ.వ.

262 1. పాతంబునంబూని — అ.ఇ.ఈ. 2. లగల్పింపను — మ. 3. 'త' ప్రతిలో యిచ్చట నుండి గల పై వచనము '263' వ పద్యము తరువాత కలదు. 4. ప్రకరణంబులగు — స ; ప్రకారంబులగు — అ. 5. మంత్ర తంత్ర — క.ప. 6. లునాకు గలవునీ — శ.ష.

263 1. వానిని — ఖ.ర.ల. కొన్ని ప్రతులు. 2. సరియె — వ.స. కొన్ని ప్రతులు.

264 1. యాత్మ పౌరుష సంస్తుతి యగునె చెపుమ — ఏ.

265 వ. ధర్మతనయాది పాండవేయులును ద్రుపదాది పాంచాలురును విరాటాది మాత్స్యులును వాసుదేవాది యాదవులును మఱియునుం గేకయ పాండ్య మాగధ చైద్య ప్రముఖ నిఖిల దండనాయకులును నాబారిం బడి మున్నీరు సొచ్చిన యేఱుల చందంబున నడంగి పోవుట యవధరించెదు గాక వారెల్లఁ దేజో ధైర్యపరాక్రమోపాయ విచార వివేకంబుల నాయెత్తు వత్తురె పితా మహద్రోణ కృపాశ్వత్థామలు శస్త్రాస్త్ర విషయంబుగా నేమేమి యెఱుంగుదు [1]రెంతంత నేర్తు రదియెల్ల నెఱుంగుదు నంతయు నేర్తునని పలికి యందఱు వెఱఁగుపడి యుండం దాను సంజయుతో సంగరంబు తెఱంగు నాలోచనంబుగాఁ బాండవుల[2]దెస మాటలాడుచుండఁ గర్ణుండు ధృతరాష్ట్రుం గైకొనక ధార్తరాష్ట్రునకుం బ్రియంబుగా నిట్లనియె.

266 క. గురునలుక నాకు నస్త్ర
స్ఫురణ మెడలె నండ్రు జనులు బొం కది పూజా
పరతమెయి నమ్మనీశ్వరు
కరుణ [1]గొఱలి మగుడఁ బడయఁ గాంచితిఁ [2]బ్రీతిన్.

267 ఉ. కావున నస్త్రశస్త్రము లఖండిత సంపద [1]నొంది [2]యుండు దే
వావలి కైన నన్నుఁ జెనయఁ భర మేఁ గలుగంగ నర్జునుం
డే విడిపించు మేదిని గడింది మగంటిమి యుల్లసిల్లఁగా
నీవు బలంబు మెచ్చ నని నిల్చెద గెల్చెదఁ బాండవేయులన్.

268 శా. గాంగేయాదులు [1]నీ కడఁ నిలిచి వేడ్కఁ జూడఁ[2]గా సర్వ సే
[3]నాంగాంగంబుల మీఁద గాలియును జిట్టాడంగ నీ కేను [4]వీఁ
కం గౌంతీయులఁ దాఁకి తత్తనువు లుగ్ర[5]స్ఫార బాణాళిఁ గూ
లం గోదండ విలాపముల్ మెఱయ లీలం బోరఁ గ్రీడించెదన్.

---

265 1. రంతయు నేర్తునని పలికిన నందరు – త. 2. వలని వి.శ.ష.

266 1. వడసి – ర.శ.ష.స. 2. బుద్ధిన్ – న.

267 1. గల్గియుండ – ర. 2. యుండ – స. కొన్ని ప్రతులు.

268 1. నాకడన్ – స.ఐ. 2. గౌరవ్య – ఇ. 3. నాంగశ్రేణుల – అ. 4. పోరం గౌంతేయుల – ర. 5. స్ఫూర్తి – బ.

269 వ. అనిన విని [1]యిననందనునకు మందాకినీనందనుం డిట్లనియె.

270 క. కాలుఁడు ప్రేరేపఁగ నిటు, ప్రేలిన యంతటన నిన్నుఁ బెద్దగఁ దలఁపం
బోలునె [1]మాకును నుడుగుము, చాలుదు నీ వెల్లపనులు సాధింపంగన్.

271 ఉ. కూలెడువారె పాండవులు ఘోరపుఁ బోర నొకం డొకండ యీ
చాలెడు వార లెల్ల మును చావఁ గ్రమంబున సేన లన్ని యుం
గూలఁగఁ గౌరవుల్ పిదపఁ గూలుదు రింతియ [1]కాక నోరి[2]చే
కేల వృథాభిమానమున నన్నియుఁ బ్రేలెదు సూతనందనా.

272 తే. దివిజ పతికి నీకు నిచ్చిన [1]తీవ్ర శక్తి
చేతఁ గవ్వడి వడునని [2]చూతువేని
వాసుదేవుని చే నది వ్రయ్య లయ్యెఁ
దునియ లయ్యెను బొడి యయ్యెఁ దొరఁగు ధరణి.

273 క. సర్ప ముఖ శరము గల[1]దను
దర్పంబునఁ గ్రీడిఁ దొడరఁ దలఁపకు హరి పెం
పేర్పడఁగ నదియ కాదట
తీర్పవలయు [2]వాని నెల్లఁ దీర్చు నరునకై.

274 వ. అని పలికి ధృతరాష్ట్రునితో నిట్లనియె.

275 క. జ్ఞాతులు దమలోఁ [1]బొందినఁ, జేతో మోదమున వెలిఁగి చెలు వొందుదు ర
న్నితిం బాసిన విగత వి,భూతిం [2]గడ కొఅవు లట్ల [3]పొగయుదు రధిపా.

---

269 1. సూత – వి.శ.ష.

270 1. మాకడనుడుగు – అ.

271 1. నోటి మాటచేటుల – ఏ.ణ 2. చేదేల – మ.య.వ.

272 1. దివ్య శక్తి – ల.స. 2. చెప్పెదేని – ల.స.

273 1. దని – కొన్ని ప్రతులు. 2. దాని నెల్ల – ఉ.ఎ.

275 1. బొందిన చేతో మోదంబు నెలిఁగి – స. 2. కారవులు మీద పొగయు – ఝు.
3. పొలయుదు – స ; పొగయు దురనఘా – ఊ.ఎ.య.

276 వ. కావునఁ దమలో విరోధం బొప్పదు సంభాషణ [1]సహ భోజనాది సత్కారంబులను సవినయ వర్తనంబులను బ్రీతులైన జ్ఞాతు లిహ పరార్థ సాధకులగుదు రని చెప్పి వెండియు.

277 క. విను మే నొక శైలమునకు, మును భూసురవర్గ సహితముగ నొక పనికిం
జను నెడఁ జన రానితటం,బున నొకజు న్నుండె దానిఁ బొగడిరి తజ్జుల్.

278 తే. దీని తేనియఁ ద్రావిన మానవులకు
జరయు రుజయును డప్పియుఁ జావుఁ గలుగ
దనఁగఁ గొందఱు బోయలు విని కడంగి
యుఱక మొఱకులై [1]చటిఁ బడ నటికి రపుడు.

279 వ. ఇట్లుటికి మృతిం బొంది రట్లపోలె నవినీతు లైన నీ కొడుకులు పుడమి యెల్లను దార యేలుతీపుఁ జూచెదరు గాని తమ పొలిసి పోవుటం గానరు వీర లర్జునుతోడం బెనంగి [1]మాన ప్రాణంబులు దక్కించుకొనువారె యట్లుంగాక సమబలు[2]లైనను గయ్యంబునఁ గదా వీరౌదురు వారౌదు [3]రన వచ్చు నది యేల నీలోనికి ధర్మనందనుం దెచ్చికొనుటయ నీకుఁ గర్తవ్యం బనిన బాహ్లీకుండు ధార్తరాష్ట్రున కిట్లనియె.

280 క. కసు బ్రిమసిన తెరువరి తన, కనపాయం బైన మార్గ మరసి తగ నెఱిం
గినవారు సెప్పఁగాఁ గై,కొనని కరణిఁ దగిన [1]వెంటకుం జొర వకటా.

281 వ. అనిన వైచిత్రవీర్యుండు దుర్యోధనున కిట్లనియె.

---

276 1. సంభావనాది – కొన్ని ప్రతులు ; సంభోజనాది – కొన్ని ప్రతులు.

278 1. చటిలోని కుటికి – న. కొన్ని ప్రతులు ; చటిదిగనుటికి – ఘు.స.

279 1. తమ ప్రాణంబులు – వ.స ; మానంబును ప్రాణంబులు – కొన్ని ప్రతులు.
2. లైనంగదా కయ్యంబున వీరౌదు – ఖ.న.వ. 3. రను తలపోఁతలవి యేల–న.
వ.వీ.శ.ష.

280 1. మాటకుం – ఏ.ఐ.చ.

282 మ. కొడుకా యే నెటు లట్ల బాహ్లీకుఁడు నీకుం గూర్చు భీష్ముండు నీ
యెడ [1]సస్నేహుఁడు వీరి మాట విను మే మీ మువ్వురఁ మన్ననల్
వడయంగాఁ దగునట్టివారము నినుం బార్థింపెదఁ ధర్మజుఁ
విడువంగాఁ దగ దిమ్మ వారలకు నుర్వీం బాలు నెమ్మిం దగన్.

283 క. [1]అనినను వెండియు నొడఁబా
టునకుఁ [2]జొరని దానికిం గొడుకుతోడఁ గడుం
గినిసి ధరణీశ్వరుం డి
ట్లనుఁ గొలువున నున్న [3]వార లందఱు వినఁగన్.

284 తే [1]బవరములు గావె విటిగిన బార సాఁప
వచ్చునే యొక్కరుండ విచ్చుఁ డడరి
పసులఁ [2]బెట్టించునపుడు నీ బలము [3]విఱుగ
దయ్యెనే నీవుఁ గర్ణుండు నచట లేరే.

285 వ. అని రాధేయుదిక్కు మొగంబై [1]మఱియు నిట్లనియె.

286 ఆ. నాఁటి కొలఁది గాదు నారాయణుఁడు నొగ
లెక్కఁ గెలన భీముఁ డేచి నడవ
ననుజ తనుజ సహితుఁడై వచ్చు విచ్చు
మార్కొనంగ వశమె మనకుఁ గర్ణ.

287 చ. [1]బలమును దర్పముఁ మెఱయ బంటుతనంబున నీవు పాండవే
యుల నని మార్కొనం గడఁగు టొప్పెడు [2]తెం పగుఁ జచ్చి శుద్ధుడై
పలుకులు మాన్ప భృత్యుఁ డను [3]పాటి దలంచెద విట్లు మేలె య
చ్చలమున నీ సుయోధనుని చావున కోర్చుట గాదె యెంతయున్.

---

282 1. సుస్నే – కొన్ని ప్రతులు.

283 1. అని వెండియు – ఐ.వ.ష. 2. జొరమికింగొడుకు – వ. 3. రాజులందరు–న స.

284 1. బరవసము–జొ.స. 2. బట్టించు–స. కొన్ని ప్రతులు. 3. విరుగ డయ్యెనే–య.వ.

285 1. మరియును – పెక్కు ప్రతులు.

287 1. బలిమియు – వ.స. 2. తెంపున – అ.ఊ.గ.స. 3. పాడి – స. పెక్కు ప్రతులు.

288 వ. అనిన విని కానీసుండు సంక్షుభిత మానసుండై యిది యెల్ల నిట్లయ్యె నిట్లుంగాక [1]తక్కిన యది యట్లుండె నదీసూనుండు నన్ను నిరాక[2]రించి పలికిన పలుకుల ఫలం బనుభవించుం గాక యని యతని నుద్దేశించి యిట్లనియె.

-: కర్ణుఁడు భీష్ముపై రోషముచేత నస్త్ర సన్న్యాసంబు సేయుట :-

సం. 5–61–13.

289 తే. నీకు నాలావు తోడ్పాటు [1]లేక యుండ
వలయు నీతెగు నంతకుఁ గలన నిలువ
నాయుధంబులు విడిచితి నంతమీఁద
[2]మెఱసి బల వికర్మంబులు నెఱపువాఁడ.

290 వ. అని శస్త్ర సన్న్యాసంబు చేసి కొలువున నిలువ నొల్లక దిగ్గన లేచి పోయి నట్టియెడ శాంతనవుండు నవ్వుచు దుర్యోధనునితో నిట్లనియె.

291 క. అంతకుఁ జాలఁడె కర్ణుం, డింతకు మును బాసయిచ్చి యెన్నఁడు బొంకం
డింతటి మానిసి యలిగినఁ, గొంతేయుల కెట్లు బ్రదుకఁగా వచ్చు ననినన్.

292 క. అని వెండియు నిట్లను నా, తనిమాటల [1]కెట్లు గడఁగి ధర్మతనయుతో
నని సేయక తక్కవు నీ, వనుమానము వాయఁ జూడు మతనిని నన్నున్.

293 వ. ఏను [1]బాహ్లీక ద్రోణప్రముఖులు గనుంగొనుచుండఁ బ్రతివీరుల ననేక సహస్రంబుల సమయించెదఁ [2]బిదప రాధేయురణంబునుం జూచెదవు గాక యనిన విని దుర్యోధనుండు గర్ణపక్షపాతియు నవినీతుండును నగుటం జేసి సహింపక పితామహుతో నిట్లనియె.

---

288 1. తక్కినప్పటి కదియట్లుండె – ఒ.న.స. 2. రించిన ఫలం – స.

289 1. గాక – ఔ.ఖ.ల. 2. నిలిచి బల – స. కొన్ని ప్రతులు.

292 1. కెల్ల – కొన్ని ప్రతులు ; కెట్లు ధర్మ తనయుని తోడన్ – స.

293 1. సోమదత్త బాహ్లీక – ఇ.ఈ.వ. 2. పదంపడి రాధేయు చేయు రణంబు – పెక్కు ప్రతులు.

294 చ. ఎటిఁగి యెటిఁంగి యొండె [1]మది నేది యెఱుంగక యొండె నెప్డు నం
దఱు వినఁ బాండునందనులు దర్పితులై యని గెల్తురందు ముం
దఱ నిను బాహ్లికు గురునిఁ దక్కటి[2] వారిని నమ్మి[3] యేను నే
ర్తెఱ నని సేయఁ బూనితిఁ గడింది మగంటిమి [4]తోడు సాలదే.

295 ఉ. కర్ణుఁడు దుస్ససేనుఁడును గల్గఁగ నా కొరు లేల సద్భటా
కీర్ణవిరోధి సైన్యముల గెల్వఁగఁ జాలుదు మేమ మాకు నీ
యర్ణవవేష్టితక్షితి యనర్గళవిక్రమ మొప్పదక్కు మా
నిర్ణయ మెల్ల నిట్టి ద[1]వినీతియొ నీతియొ చూడుమీ [2]తుదిన్.

296 క. అనుపలుకులకు విషాదముఁ
దనుకఁగ ధృతరాష్ట్రవిభుఁడు దననందను నే
మనియుం బలుకఁగఁ జాలక
[1]వెనుఁబాటున నిట్టు లనియె విదురునితోడన్.

297 తే. మృత్యు పాశోప[1]హతుఁ డయ్యె మీఁదు లేక
సూతనందనుతోఁ గూడి నాతనూజుఁ
డకట [2]నాశంబుఁ బొందువాఁ డయ్యె మనకు
నింకఁ జేయం[3]గ నగుపని యెద్ది చెపుమ.

298 వ. అనిన విని విదురం డతని కిట్లను మనవారలు మున్న [1]దుర్బలులు తమలోనం
బెనంకువ లయి విరసవచనంబు లాడుచు నింతలు వుట్టించుట యిది యర్జును
నకుఁ [2]గార్యసాధనం బింతియ కాక యే మనువారము వారలు బంధు

---

294 1. మరియేది – ఖ.ప.య.ర. 2. వారల నెల్ల నమ్మియే – అ.య.ర ; వారిని చాల నమ్మియే – ఔ.బ.వ. 3. యొక్కయే – కొన్ని ప్రతులు. 4. యుల్ల సిల్లదే –స.

295 1. యనీతి – ఖ.స. కొన్ని ప్రతులు. 2. తటిన్ – స.

296 1. వినుఁబాటున – వ.స ; వెను బాటున – ఇ.ప.బ.వ.

297 1. నిహతుఁడై మీఁదెఱుఁగక – స ; హతుఁడయ్యె మీఁదెఱుఁగక – వీ.శ.ష. 2. నాకంబు – ఖ. 3. గదగు – అ.క.న.వ ; గఁగల – వీ.శ.ష.

298 1. దుర్జనులు–ఔ ; దుర్బుద్ధులు–అ.ల.శ. 2. కార్యంబింతయ–వా. కొన్ని ప్రతులు ;

మిత్రిసహాయులుం దారును నొక్క[3]తలంపువార లయి యున్నవారు వలవని యీవెంగలి మాటలు విడిచి పాండవులం బిలువం బనిచి తగవు నడపుట దక్క మనకుఁ జేయం దగుపని వేఱొండు గలుగునే యని చెప్పిన ధృతరాష్ట్రుండు సంజయు చెప్పిన కార్యవచనంబుల కొఱంత వినం గల వాఁడై యతనిదిక్కు మొగంబు సేసి.

299 క. మును వరుసతోడఁ దన[1]తలఁ
చినయన్నియు నీవు వినఁగఁ జెప్పి తగవుమై
నిను వీడుకొల్పునెడ న
ర్జునుఁ డేమని [2]నిశ్చయించెఁ జూతము చెపుమా.

300 క. అని యడిగిన సంజయుఁ డి
ట్లనుఁ [1]దుదిఁ బార్థుండు నిశ్చయము సేసి సుయో
ధనుతో [2]నిందలి పెద్దలు
వినఁగా నను మన్నపలుకు వినుము నరేంద్రా.

301 మ. కురువంశోత్తముఁడై న ధర్మజుఁడు నాకుం దండ్రిపా లీఁ దగుఁ
ధరలో సా మని తాన పల్క వినియుఁ దర్పంబుమై నీక త
క్కిర యేనిం జటు[1]లాస్త్రదీయ విశిఖాగ్నిజ్వాలలం దాహుతుల్
వరుసం బెట్టుదు ధార్తరాష్ట్రితతి నైశ్వర్యం [2]బవార్యంబుగన్.

302 వ. అని పలికి కాఁగలించుకొని భూషణాంబరాది కమనీయ వస్తువు లొసంగిన నేనునుం బాండవులను వాసుదేవుని సవినయంబున వీడ్కొని యింతవట్టను దేవరకు నెఱింగింప వేగంబ వచ్చితి ననిన నమ్మాటలు దుర్యోధనుం డాదరింపక పెడచెవులం [1]బెట్టె ధృతరాష్ట్రుండును లీచ్చవడి యూరకుండె నప్పు డయ్యిరువుర పాలను సంజయుం డొక్కరుండు దక్క నయ్యాస్థానంబున నున్న సమస్త జనంబులును దిగ్గన లేచి తమతమ [2]నివాసంబులకుం [3]బోయిరి తదనంతరంబ.

గార్య సాధనం బింతియ — ప వీ.శ.ష. 3. పై యున్న వారు — అ.ఎ.త.య.వ.

299 1. వలచిన — య.స. 2 నిర్ణ — కొన్ని ప్రతులు.

300 1. మది — ఖ.వ.స. 2. నందలు — ఈ.ఏ.చ.ణ.వ.స.

301 1. లాస్త్ర శస్త్ర విశిఖా - స. 2. బుతోఁ గూడఁగాన్ — ఖ.గ.న.వ.వీ.శ.ష.స.

302 1. బెట్టిన—కొన్ని ప్రతులు. 2. నికేతనంబులకు—ఖ.న.వ. 3. జనిరి - కొన్ని ప్రతులు.

303 క. తనుజ వశవర్తి యగు న, మ్మను జేంద్రుఁడు దన సుతుండు మర్దింపఁగ నో
పునో యనిఁ బాండు తనూజుల, నను మతి సంజయు[1]నితోడ నాడె దురాశన్.

304 సీ. ఈ రెండు [1]వీఁకుల తారమ్యంబులు నెఱుఁగుదు [2]పోరైన నెవ్వరో ర్తు
రిది నిశ్చయింతమే యెందు నుపాయంబుఁ బౌరుషంబును గలవారు గలరు
చూతము చెపు మన్న సూతనందనుఁడు న న్నడిగెద వే నొంటి యడుగవలదు
మీ యయ్య సాత్యవతేయుఁ [3]డీయెడకు వేంచేయునట్లుగ భక్తిఁ జేసి తలఁపు

తే. [4]పిలువఁ బంపు గాంధారి వారలు వినీతి
రతులు నిశ్చయ [5]విదులు ధర్మజ్ఞ చిత్తు
లుల్లమున నీ కసూయాదు లొదవె నేని
[6]పూని మాన్పంగ నేర్తురు మానవేంద్ర.

-: కృష్ణ ద్వైపాయనుఁడు ధృతరాష్ట్రుని యొద్దకు వచ్చుట :-

సం. 5-65-8.

305 వ. అనిన విని యంబికా నందనుం డట్లకాక యని యొక కంచుకిం బిలిచి పానిం
బుచ్చి గాంధారి రావించి [1]సద్భక్తి తాత్పర్యంబునఁ గృష్ణ ద్వైపాయన
మహాముని దలంచిన దివ్యబోధ మహనీయుండైన మహాత్ముండు
విజయంచేయుటయు నందఱు దండ ప్రణామంబులు సేసి సమున్న తాస
నంబున నునిచి యర్ఘ్య పాద్యాది విధులం బూజించి యున్న సమయంబున
ధృతరాష్ట్రుండు విన్నపంబు సేయకమున్న యమ్మహా[2]పురుషుండు ధృత
రాష్ట్ర సంజయుల చిత్తవృత్తులు దాన యెఱింగిన వాఁడగుటం జేసి
సంజయువలనఁ బ్రసన్న దృష్టి నవలోకించి యతని కిట్లనియె.

---

303 1. నకిట్టులనియె దురాశన్ – స. పెక్కు ప్రతులు.

304 1. పిల్లుల – ఖ స; వీడుల – స. పెక్కు ప్రతులు. 2. పోరైన – వ. 3. డిందు
లకు – స. 4. పిలువఁ బంపుము గాంధారిఁ బ్రియముతోడ, నిశ్చయింతురు ధర్మ
వి(సు)నీతులగుచు, నుల్ల – స. 5. మతులు – కొన్ని ప్రతులు. 6 వాని – స.
కొన్ని ప్రతులు; దాని – స. కొన్ని ప్రతులు; వారు మాన్పంగ నేర్తురు కొర
వేంద్ర – ఆ.ట త.ప.

305 1. స (న) భక్తి – ఐ.క.ఖ.చ.ణ.న.బ.వ.స. 2. త్ముండు ధృత – ఔ.బ.వ.

306 క. నీవు సమస్తము నెఱుఁగుదు, గావున [1]నీ కూరకుండఁ గాఁ దగదు ధరి
త్రీ వల్లభుఁ డడిగిన పని, యీ విధ మని తెలియఁ [2]బలుకు మేను వినంగన్.

307 వ. అనినఁ బ్రసాదం బని సంజయుండు ధృతరాష్ట్రున కిట్లనియె.

308 క. ఆ సేనకు నీ సేనకు, వాసి యడిగె దీవు నన్ను వసుదేవసుతుం
డా సేనఁ గలఁడు తత్సను, నీ సేనం జూపుమా న[1]రేశ్వర నాకున్.

309 వ. వాసుదేవుం డెట్టివాఁ డని యడిగె దేనిం జెప్పెద.

310 చ. జగముల నన్నిటిం దన వశంబుగఁ జేసిన వీరు [1]భంగమున్
బగయు లలాటలోచనుఁడు [2]వాపఁగఁ బేర్చిన యట్టిబాణు నొ
క్క గడియలోన గర్వ మడఁగం బటిమార్చె సురేంద్రకల్పకం
బు గరము లీలఁ దెచ్చె హరి భూరి పరాక్రమ మప్రసిద్ధమే.

311 ఆ. అధిక దుష్కరంబులైన కార్యంబులు
క్రీడలోలెఁ [1]జేయుఁ గేశవుండు
విను మతండు పార్థు నెనసి [2]యేకార్థుఁడై
యుండు బూర్వ భవ సఖుండు గాన.

312 వ. అట్టి వాసుదేవుని చక్రంబు నిజ మాయా బలంబునఁ బాండవుల సర్వ సమర సాధనంబులయందును సూక్ష్మరూప [1]వ్యాపియై నిలిచి వారికి విజయం బొసంగుచుండు నని చెప్పి మఱియు నిట్లనియె.

313 క. పలుమఱుఁ [1]బాండు తనూజుల, కొలఁది విత్కరించె[2]దవు నిగూఢం బది యేఁ
దెలియం బలికెద వారికి, బలమును [3]సత్త్వంబు హరియ పార్థివ ముఖ్యా·

---

306 1. నీ వూరకుండ – స. పెక్కు ప్రతులు. 2. జెప్పు – కొన్ని ప్రతులు.

308 1. వే – పెక్కు ప్రతులు.

310 1. బన్నమున్ – బ.ర.వ. 2. ప్రాపుగ నేర్చిన - స.

311 1. జేసె – స. 2. యేకాత్ముఁడై – స కొన్ని ప్రతులు.

312 1. వ్యాప్తియై – స. కొన్ని ప్రతులు.

313 1. గుంతీ పుత్రుల - వ.స. 2. దీవు గూఢం–ఊ.ఖ.న.ర.శ.ష. 3. సర్వంబు–ఊ.వ.

314 వ. హరిమహాత్త్వంబు విన్న [1]వించెద నవధరింపుము.

315 క. ఒకతల సమస్త జగములు, [1]నొకఁడ జనార్దనుఁడు నిలిచి యొకతల యైనఁ
సకలము నసార మాతం, డొకరుని సారంబ చాల నుత్కృష్ట మగున్.

316 క. తలఁపునన వాసుదేవుఁడు, గలిగింపను నిలువ నడఁపగా నోపు జగం
బుల మటియునుఁ గ్రీడార్థము, పలువోకలఁ [1]బుచ్చుచుండుఁ [2]బౌరవనాథా,

317 క. ఎక్కడ [1]నడచును సత్యం, బెక్కడ ధర్మంబు [2]వరగు నెక్కడఁ గలుగుం
జక్కటి నిలుచుం గృష్ణుం డక్కడ నతఁ డున్నకడన యగు జయ మధి[3]పా.

318 సీ. పురుషోత్తముం డెల్లభువనంబులును దాక
యఖిల భూతాత్మకుండై విహార
లీల [1]విచేష్టించు నీలోకముల మాయ
[2]దొట్టి యొక్కొకమరి పుట్టి పెరిగి
కర్మానుచరణముల్ గైకొని వర్తించు
శిష్టరక్షణమును దుష్టనిగ్ర
హంబును దనపను లగుటఁ బాండవుల
నెపం బిడుకొని ధర్మబాహ్యులైన
తే. నీతనూజుల [3]నిక్కమ నిగ్రహింపఁ
దలచినాఁ డమ్మహాత్ముండు దథ్య[4]మతని
నిట్టిచందంబువాఁ డని యెఱిఁగి యెవ్వ
రాశ్రయింతురు బ్రదుకుదు రట్టివారు.

---

314 1. పంబు చేసెదనవ – కొన్ని ప్రతులు.

315 1. నొకట – కొన్ని ప్రతులు.

316 1. బోవుచుండు - స. కొన్ని ప్రతులు. 2. పార్థివముఖ్యా - కొన్ని ప్రతులు.

317 1. నిలుచును – కొన్ని ప్రతులు. 2. జరుగు – కొన్ని ప్రతులు. 3. ఈ పద్యము నకు తరువాత "ఘ.బ" ప్రతులలో "అట్లుంగాక" అను వచనమును "ఖ.న.య" ప్రతులలో "అదియునుంగాక" అను వచనము నధికముగా కలవు.

318 1. లవిహరించునీ – ఇ.ఈ. 2. బెట్టి – పెక్కు ప్రతులు. 3. నొక్కమై - స. కొన్ని ప్రతులు. 4. మరయ – అ.ఉ ఔ.స.

319 క. అనవుడు ధృత[1]రాష్ట్రుఁడు వి
ష్ణుని నేనెఱుఁగని విధంబును దెలియఁగ నీ
[2]కని గయున్న తెఱుఁగుఁ జెప్పుమ
యనుటయు [3]సూతసుతుఁ డిట్టు లను నాతనితోఁ.

320 వ విద్యయు నవిద్యయుననఁగా రెండు గల వవిద్యాదూషితుండై తమోగ్రస్తుం డై నవాఁడు విష్ణు నెఱుంగఁడు విద్యాసంపన్ను డెఱుంగు ననిన విద్య యను నది యెట్టిది యెద్దాన నీ వా[1]సర్వేశ్వరు నెఱింగితి [2]దాని నవిద్య యెట్టిది దానిని జెప్పు మ[3]నుటయు నాంబికేయునకు సంజయుం డిట్లనియె సాత్త్విక రాజసతామసవికారంబుల త్రిప్పులం బడక ధర్మం బాచరించుచు భావశుద్ధి గలిగి యుండుదు దీన నేనచ్యుతు నెఱుంగుదు విద్యయిట్టిది నీకునుం దక్కువ్వరికైనను నతని నెఱుంగుటకు నిదియ తెరు విట్టిది గాని విధం బవిద్య యని చెప్పిన నతండు నిజనందనున కిట్లనియె.

321 క. మన కాప్తుఁడు సంజయుఁ డీ
తనియుపదేశంబు వట్టి ధర్మమున ముకుం
దుని [1]నాశ్రయింప వయ్య య
తనిఁ జొచ్చిన బ్రదుకు దీవుఁ దమ్ములు సుతులున్.

322 చ. అనిన సుబోధనుండు దమ యయ్యకు నిట్లను నిజ్జగంబు ల
న్నిని నొక[1]వెట్ట మ్రింగినను సెట్టన సర్వము [2]గాచె నేనియు

---

319 1. రాష్ట్రుండిట్లనుఁ గృష్ణునినే నెఱుంగనగు విధముననీ — అ.ఔ.వ.స ; రాష్ట్రుఁడు విష్ణుని నెఱుఁగు విధంబు తెలియ కున్నది తెలియం గనియెడు తెఱంగు చెపుమా (యతి?) — ల.స ; రాష్ట్రుడు విష్ణుని నెఱిఁగెడి విధము నాకునుం — వీ.ష. 2. య(వ)నుటయు సూతసుతుం డిట్లనియెన్ సంతోష మొదవ నాతనితోడన్-య. 3. సంజయుండు నిట్టులను — స ; సంజయుడు పలికె (పలుకు) నాతని తోడన్ — కొన్ని ప్రతులు.

320 1. వాసుదేవు - ఊ. 2. విద్యయన నెట్టిదవిద్యయన నెట్టిది - ఓ. 3. నిన నాం — అ.ఖ.ర. కొన్ని ప్రతులు.

321 1. ప్రీతి నాశ్రయింపుమ, తని బొందిన — ర.ల.స.

322 1. మాత్ర - మ. 2. గ్రాచె నేనియున్ - ఉ.ల.స ; గ్రాల్చె - ఏ.చ.డ ; గ్రాఁగె

న్వినుము ముకుందుఁ డర్జునుని [3]నెచ్చెలినాఁ జెవులార వించు నిం
క నతని నొక్క [4]బామునకుఁ గా ధృతి పెంపఱి నాశ్రయింతునే.

323 తే. అనిన గాంధారి కిట్లను జనవిభుండు
నీతనూజుండు దుర్మాని నీతిబాహ్యుఁ
డుద్ధతుఁ [1]డీసు మాని నా బుద్ధి వినఁడు
వీఁడు సెడుఁ గాని బ్రదుకంగ లేఁడు సుమ్ము.

324 ఉ. నావుఁడు దల్లి యిట్టులను నందనుతో నిదియేల యాయువు
శ్రీవిభవంబు[1]లన్ మము నశేషసుహృజ్జనులం దొఱంగఁగా
నీవు [2]గడంగె దిట్టి యవినీతులునుం గలరే వృకోదరుం
డై విధి సంపఁగా నొరుల కాఁగఁగ వచ్చునె యింకఁ బుత్రకా.

325 వ. అనియె నట్టియెడం గృష్ణద్వైపాయనుండు ధృతరాష్ట్రున కిట్లనుఁ
గృష్ణుండు నీకుం గూర్చు నీవుం బరమాప్తుండైన సంజయు నతనిపాలికిం
బుచ్చి తది లెస్స కార్యం బయ్యె వీఁడును నిమ్మహానుభావు మహా
నీయ ప్రభావం బున్నరూ పెఱుంగు వీని బుద్ధి విని యద్దేవు నారాధియిం
పుమతం డే[1]కాగ్రచిత్తుఁడై యారాధిం[2]చినవారికిఁ జేరువ యగుఁ గామ
కో[3]ధోపహతులై తమతమ ధనంబులం దృప్తులు గాక యన్యాయంబున
వర్తించువారలకు దూరంబై యుండు నెల్లభంగుల నాత[4]నిం జొచ్చి బ్రదుకు
మనినం బ్రసాదం బట్ల చేయుదు నని విచిత్రవీర్యనందనుండు సూతనంద
నునితో నవ్వాసుదేవు నామనిర్వచనంబు నాకుఁ జేటపడం దెలిపి యతనిం
బొందు నుపాయం బుపదేశింపవే యని యడిగిన.

నేనియున్ – స. 3. నెంచగనా – స. 4. జాము – స. కొన్ని ప్రతులు.

323 1. డేను జెప్పెడు బుద్ధి – ఏ.చ.ణ ; డీసుమానడు బుద్ధి – ల.వ.స.

324 1. లుంజెడ – కొన్ని ప్రతులు. 2. దలంచెదిట్టి – అ.మ.ర.వ.

325 1. కాత్మ్మలై – బ.మ.వ ; కాగ్రులై – ఏ.చ.వ. 2. చువా – పెక్కు ప్రతులు.
3. క్రోధలోభ మోహోప – ఖ.మ.వ ; క్రోధలోభోప – కొన్ని ప్రతులు.
4. నిశరణు – ఊ.మ.య ; నిమరుపు – త.

326 తే. ఎల్లయందును దా వసియించు [1]నెల్ల
యదియుఁ దనయందు వసియించు [2]టండు వాసు
దేవుఁ దనుపేరి కర్థంబు దెల్ల మింత
యెఱుఁగు జనులందుఁ [3]దగ వసియించు శుభము.

327 తే. అతనిఁ బొందు నుపాయంబు నంతరంగ
నిగ్రహమ కాఁగ నార్యు లనుగ్రహింతు
[1]గోపి చిత్త వికారంబు లుడి[2]పి యేక
బుద్ధిఁ గొలువఁబ్రసన్నతఁ బొందు నతఁడు

328 వ. నీవును [1]బలుబుద్ధు లుడిగి గోవిందు నాశ్రయింపు మనినం బ్రజ్ఞాచక్షుం డిట్లనియె.

329 క. నాకు నయనేంద్రి[1]యము గతి, లేకుండుట [2]కంతవగపు లే దఖిల మనో
జ్ఞాకారుఁడైన హరి నా, లోకిం[3]పం గానమికిఁ గలుగు వగ పెపుడున్.

330 ఉ. ఆతనిఁ గన్నులారఁగ నహర్నిశముం గనుఁగొంచు నుండు వా
రేతపమాచరించిరొ యుపేంద్రుని [1]నాశ్రితవత్సలున్ వినీ
ర్ధూతకలంకు ధర్మనిరతుం గరుణాకరు [2]సర్వలోకవి
ఖ్యాతుఁ బవిత్రమూర్తి శరణా గత [3]రక్షకు నాశ్రయించెదన్.

331 వ. అని పలికి పరమశాంతుండై పారాశర్యునుద్దేశించి దేవా యేను వాసుదేవుని [1]శరణు సొచ్చి బ్రదుకువాఁడ ననుచుఁ గృతాంజలి యగుటయు వ్యాస మహాముని యు [2]నాశీర్వాదంబు సేసి యంతర్హితుం డయ్యెఁ గౌరవేశ్వ రుండును దుర్యోధన సంజయుల నిజనివాసంబులకుం బోవం బనిచి తానును

---

326 1. నెల్ల – వెక్కు ప్రతులు. 2. నండ్రు – వెక్కు ప్రతులు. 3. దానవసించు–ఈ.

327 1. రోలి – ఖ. 2. డిగి – ఔ.ద.

328 1. బాల – వ ; దుర్ – ల.

329 1. యంబులులే – ఉ.ఔ.ప.ల. 2. మతినీ – ఖ.న.వ.స ; కొండు వగపు – కొన్ని ప్రతులు. 3. పమినాకుఁ గలుగు లోవగ – ఏ.చ.ణ.

330 1. సంశ్రిత – ఖ.ఘ.వ.స. 2. గృష్ణు – ఆ. 3. వత్సలు – కొన్ని ప్రతులు.

331 1. మఱువు – స ; నాశ్రయించి – ఊ.ఔ. 2. నధికాహ్లో దంబునుం బొంది

గాంధారియు నభ్యంతరమందిరంబున [3]కరిగి యుచితవ్యాపారంబులం
బ్రవర్తిల్లుచు నుండె నని చెప్పిన విని [4]పదంపడి పుట్టిన విశేషంబు లెట్టి వని
[5]యడిగిన.

332 శా. నిత్యానిత్య వివేక వైభవ సమున్నిద్రాంతరంగస్ఫుట
ప్రత్యక్షా పరమేశ [1]విశ్వజగదారాధ్యా మహా[2]నంత చి
త్సత్తా[3]నంద విభుస్వభావ మహితా [4]సంవిత్సమాధాన దా
ర్ఢ్య[5]త్యవ్యాహతి సం[6]ప్రవర్తన విదగ్ధశ్రీపదాంభోరుహా.

333 క. [1]వ్యాసాది మునిప్రోక్తమ, హాసందర్భాప్రమేయతారూఢగుణో
ల్లాసా నైర్గుణ్యసము, ద్భా[2]సిరహస్యానుభావ భక్తాధీనా.

334 మాలిని. నమదనిమిషచూడా నవ్యరత్నప్రభాసం
గమరుచిర పదాబ్జా గర్వదుర్వారదైతో
ద్యమబహులతమోమార్తాండ దోఃక్రీడనప్ర
కృమ [1]లలిత[2]వికాసా గాఢభక్తిప్రకాశా.

గద్యము

ఇది శ్రీమదుభయ కవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర
బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజి ప్రణీతంబయిన
[1]శ్రీమహాభారతంబున నుద్యోగపర్వంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

యాశీ - ర. 3. కుంజని – కొన్ని ప్రతులు. 4. జనమేజయుండు పదం–ఇ.ఈ. ర.వ. 5. యతి కుతూహలా యత్త చిత్తుండై యడిగిన – ఇ.ఈ,బ.

332 1. సర్వ – ఐ.స. 2. నంద – స. కొన్ని ప్రతులు. 3. నంత – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. సంపత్ – స. కొన్ని ప్రతులు. 5. త్యావ్యాహృతి – పెక్కు పుస్తకాలు ; త్యావ్యాహతి – స. 6. ప్రవర్ధన – స.

333 1. వ్యాస మునీంద్ర ప్రోక్త – ఉ. 2. సిత – కొన్ని ప్రతులు; సిత వాక్యాను–వ.

334 1. చతుర – న ; వివిధ – య. 2. విలాసా – పెక్కు ప్రతులు.

335 1. (శ్రీ) మహాభారతంబున – పెక్కు ప్రతులలో లేదు.

—: o :—

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

ఉద్యోగపర్వము – తృతీయాశ్వాసము

1 క. [1]శ్రీవాగ్విభవారోగ్య
పాల్విణ్య [2]పాల్భవాను భావ[3]మహిత సౌ
ఖ్యావహ[4]పద[5]స్మరణ కరు
ణా[6]వాస కటాక్షకిరణ హరిహరనాథా.

—: శ్రీకృష్ణుని రాయబారము :—

సం. 5—70—1.

2 వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియె.

3 తే. సంజయుఁడు దన్ను వీడ్కొని చనిన ధర్మ
సుతుఁడు మఱునాఁడు [1]దమ్ముల సుతుల నిష్ట
భృత్యవరు[2]లఁ గొలువునకుఁ బిలువఁ బనిచి
యెల్ల[3]వారలు వినుచుండ నిట్టు లనియె.

4 క. మనము జనార్దను పాలికిఁ, జని కౌరవసభకు నతనిఁ జను మని పార్థిం
చిన మేలు బంధుహితగురు, జనములతో రణము గాక [1]సంప్రీతియగున్.

---

1. శ్రీ విభవ వారోగ్య శుభ – ల.స. 2. ప్రభవాను – ఈ.ఘు.ద.వ. 3. మహా సౌఖ్య – ఇ.ఈ.ఏ.చ.ణ.మ.వ. 4. పద పద్మస్మరణావాస – మ; పద్మస్మర కరు ణా వాస – ఏ.చ.ణ.మ. 5. సుస్థిర – ఓ.వ. 6. వేష – ర.వ.ష.

3 1. దమ్ములుసుతులు – కొన్ని ప్రతులు. 2. ల గొలువునకు – ఓ.వ; లను దొరలను – వా. కొన్ని ప్రతులు; లబ్రియమున – ఒ; ల తగువారి – న. 3. వారలు – పెక్కు ప్రతులు; వారును – వా. కొన్ని ప్రతులు.

4 1. సమ్మతి గలుగున్ – వ.స.

5 వ. అని పలికి వార లందఱు బలసి చనుదేర మాధవుమందిరంబున కరిగి యతని చేత సత్కృతుండయి సమస్త పరిజనంబులుం బరివేష్టింప నొక్కపార్శ్వంబునం బాంచాలియు సముచిత [1]పరివార పరివృతయై యుండ నతండునుం [2]దానును సుఖాసీ[3]నులై యుండి యతనితో నిట్లనియె.

6 క. ఆపదఁ గడవం [1]బెట్టఁగ
నోపి [2]శుభంబై నదాని నొడఁగూర్చను మా
కీపుట్టువునకుఁ బాండు
క్ష్మాపాలుఁడు [3]నిన్నుఁజూపి చనియె మహాత్మా.

7 తే. సమయ మిది [1]మిత్ర్యకార్యంబు చక్కఁ జేయ
నీకతంబున నే మవినీతుఁడైన
యాసుయోధనుతోడి [2]పోరాట [3]దక్క
యనుభవింతుము మాయంశ మగుధరిత్రి.

8 వ. నీకు మేము ప్రద్యుమ్నాది కుమారుల తోడివారము మమ్ము దురితంబులు [1]వొరయ కుండ నరసి [2]రక్షింపు మనవుడు వాసుదేవుండు నీ [3]పంచినయట్ల చేయంగలవాఁడ నెయ్యది తలంపు సెప్పుమనిన నజాతశత్రుండు నీవు కరి నగరంబున [4]కరిగి కౌరవులతోడం దగినమాట [5]లాడి తెఱంగు సేయ వలయు నని ప్రార్థించి యతని నియ్యకొలిపి యిట్లనియె.

---

5 1. పరిచారికా – త.న.ప.ర.వ.వీ.శ.ష. 2. దారును – క.స. 3. నులై – శ. పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులు ; నుడై – వా.వీ.ష. ఇచ్చట బాల వ్యాక – క్రియ 120 సూత్రము చూడ దగును.

6 1. పెట్టను – కొన్ని ప్రతులు. 2. సుఖంబైన – ఉ. 3. మిమ్ము-కొన్ని ప్రతులు.

7 1. మంత్రి కార్యంబు – స. 2. పోరెల్ల – త.బ. 3. దక్క – వ.

8 1. దొరయ కుండ – వ. 2. రక్షింప వలయు ననుటయు – త.ద.బ.వ. 3. పని చిన, చెప్పిన – అని పాఠములు. 4. కుంజని – ఆ.ట.త. 5. లాడి సంధికిం దగిన తెరగు – వ ; లాడి సంధి సేయ వలయు – అ.ఒ.క.వ.

9 సీ. మా తండ్రితలఁపును నాతనినందను చందంబు నిన్న నా సంజయుండు
పలికిన పలుకులఁ దెలిసెఁగదా నీకు వారి చిత్తముభంగి వాఁ డెఱుంగుఁ
బాలుపంపని యీక [1]మేలిమాటలన మ మ్మాలుక దీర్చెదరు తా రధిక [2]దుష్క
రం బైన యాసమయం బేను పదుమూఁడు వత్సరంబులు సల్పి వచ్చియుండఁ

ఆ. గులముపాడి నడపఁదలఁపఁడ పతిసెడఁ, దలఁచెనేనిఁ గొడుకు వలచినటి
వాఁడు గాన యతని వక్రత [3]మాన్పలేఁ, డింతకంఁటెఁ గలదె యెడరు మాకు.

10 క. జననియు సమస్త బాంధవ, [1]జనములుఁ బ్రియమంద వారి [2]శాంతులఁగాఁ జే
యను నెమ్మిగ నొక్కటియై, [3]మనసుం దెఱఁగేది [4]యునికి మా పౌరుషమే.

11 క. ఇచ్చటి బంధులు నీవును, నచ్చెరువడి [1]వినుచునుండ [2]నై దూళ్ళను మా
[3]కిచ్చినను జాలు[4]నంటిని, బొచ్చెము గా దింతవట్టు పూర్ణము సుమ్మీ.

12 శా. ఆ దుర్యోధనుఁ [1]డంత [2]మాత్రయును జేయంజాలఁడో [3]కాని పెం
పేదం గ్రూరత [4]కోర్వరాదు [5]సరి నా కేలందునే గ్రాసవా
సో దైన్యంబులు వచ్చు నా యురయు నీ చుట్టాలకుం గావునఁ
మోదం [6]బందుట గల్గుఁ గౌరవులు నేముం [7]బొంది శ్రీ నొందినన్.

13 ఉ. అక్కట [1]లాఁతులైనఁ [2]బగ వైనను జంపన కోర నేల యిం
డొక్క తెఱంగు [3]లేదె యది యొప్పదె బంధు [4]సుహృజ్జనంబు లా

---

9 1. మేలి మాటలన – పెక్కు ప్రతులు ; యేలి మాటలన – వా.శ.ష. 2. దుస్త
రంబైన – వ. 3. మాంచలేడు – ఓ.

10 1. జనులును–ల.శ.ష. 2. శాంతాత్ములఁ జేయను–ఈ.క.ఖ.గ.య. 3. మనుటకుఁ
దెరగేది–ఈ.ఔ.గ.ర. కొన్ని ప్రతులు ; మనుటకు వెరవేది – అ. 4. లేమి – వ.

11 1. చూచు చుండ–స. 2. నైదూళ్ళను – పెక్కు ప్రతులు ; నయి దూళులు–వా.
3. కిచ్చుటయె చాలు ననుటది – జ.స ; 4. ననుడది, ననుటది – అని పాఠములు.

12 1. డింత – కొన్ని ప్రతులు. 2. మాత్రమును – కొన్ని ప్రతులు. 3. కాక –
కొన్ని ప్రతులు. 4. కోపరాదు – పెక్కు ప్రతులు. 5. తుదిగా కేలుండు–ద.
6. బెక్కుట (బెక్కుడు) గల్గు – కొన్ని ప్రతులు. 7. గూడి – ఊ.జ.శ.ష.

13 1. లాతియైన – గ ; జ్ఞాతులైన – త.ద ; తాతలైన – జ ; లాతినైన – ఖ.
2. దగవైనను – ద. 3. లేమి యిది యొప్పదె – వ. 4. జనంబు లెల్లనా –

దిక్కున నున్నవారు గణుతింపక సంపదకై [5]వధించి దూ
[6]ఱెక్కుట [7]దోష మందుటను నీ దురవస్థల కోర్వవచ్చునే.

14 వ. అని పలికి పాండవాగ్రజుండు [1]వెండియు.

15 ఆ. ఉత్త ధర్మ మింత కష్ట[1]మగునె పెఱ, ధర్మ మాచరింపఁ [2]దగదటండు
గాన శస్త్రజీవికయ తగి యున్నది, యైన వంశనాశ [3]మనభిమతము.

16 వ. అదియునుం గాక.

17 ఆ. కలహ [1]మగుడు లక్ష్మిఁ [2]గావించుఁ బ్రాణ హా
నియును జేయు [3]నింత నిక్కువంబు
పలువు రొక[4]ని కోడి పాఱుట [5]బల్లిదు
లనదచేతఁ జెడుటయును ఘటించు.

18 క. జయ మగు నోడుదు మను ని
శ్చయ [1]మొక్కఁడు లేదు వినుము సమరమునఁ బరా
జయము మరణంబుకంటె హృ
దయ [2]పుట భేదనము సేయుఁ దథ్యం బనఘా.

కొన్ని ప్రతులు. 5. వధింప, వధించు – అని పాఠములు. 6. ఱెక్కుడు – స. కొన్ని ప్రతులు. 7. పాప మొందుట, దోస మొందుట, ద్రోహ మొందుట – అని పాఠములు ; దోష మొందునను – స. కొన్ని ప్రతులు

14 1. మఱియు (వెండియు) నిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు.

15 1. మౌనె పరమ – అ.ఖ.య ; మగునె పరమ – కొన్ని ప్రతులు. 2. తగవునండ్రు, తగదు నండ్రు, దగునెయండ్రు – అని పాఠములు. 3 మన భినుతము – వా ; మనభి మతము – శ.ష.స. వెక్కు ప్రతులు ; మభి మతంబె – న.వ.స ; మగు నిజంబు – ఓ.వ ; మనుచితంబు – ఏ.చ.ణ.

17 1. మగుట – వా ; మయిన – కొన్ని ప్రతులు ; మగుడు – కొన్ని ప్రతులు. 2. గారించు – ఉ.ఓ.ర.స. 3. టింత నిక్కువంబు – ఖ. 4. రిదొడరి – క ; నిదొడరి – త. 5. యును ఘనుడనదచేత – ఐ.

18 1. మెక్కడ లేదు, మొకడును లేదు – అని పాఠములు. 2. ఘట భేదనము – వ.

19 క. [1]కాన యవశ్యముఁ బెనఁకువ
గాని [2]యుపాయమునఁ బగఱఁ గడతేర్చు ధృతిం
బూని నడచు నెవ్వఁడు డెం
దానం [3]జెయి వెట్టికొని యతఁడు నిద్రించున్.

20 ఆ. పగయ కలిగెనేనిఁ బా మున్న యింటిలో, నున్న యట్ల కాక యూఁఱడిల్లి
యుండు నెట్లు చిత్త మొక [1]మాటుఁ గావున, వలవ దధిక దీర్ఘవైర వృత్తి.

21 చ. పగ [1]యడఁగించు నెంతయు [2]శుభం బది లెస్స [3]యడంగు[4]నే పగం
బగ [5]వగ గొన్న మార్కొనక పల్కక [6]యుండఁగ వచ్చునే కడుం
[7]దెగ మొదలెత్తి [8]పోవఁ బగ [9]దీర్ప్ఁగ వచ్చినఁ గ్రౌర్య మొందు నే
మిగతిఁ దలంచినం బగకు మేలిమి [10]లేమి ధ్రువంబు గేశవా.

22 ఉ. కావున శాంతిఁ బొందుటయ కర్జము [1]దా నది యట్టు లుండె శ్రీ
గావలె నంచుఁ బోరితము [2]గామియుఁ గోరెద మెల్లసొమ్ములుం
బోవుటయుం గుల క్షయము వుట్టుటయుఁ వెలిగాఁగ నొండుమై
నే విధి నైనఁ జక్కఁబడు నెంతయు నొప్పుఁ జుమీ జనార్దనా.

23 చ. మనమునఁ బక్షపాతగతి మాదెస మానుము ధర్మనీతివ
ర్తనము[1]లు రెండు దిక్కుల హితంబును బెంపును గల్గునట్టి చొ
ప్పున విదురాది సజ్జనుల బుద్ధికి రా నుచితంబు [2]తోడి మె
ల్పునఁ బరుసందనంబునను భూపతు లెల్ల [3]నెఱుంగ నాడు మీ.

---

19 1. కాననవశ్యము – ప. 2. యుపాయంబునంబగఱ దీర్చు ధృతి – ఏ.గ.చ.ణ. మ.ల.స. 3. జేయొడ్డుకొని – స.

20 1. విధమై యుండు – ఓ.

21 1 యుడిగించు – గ. 2. ధ్రువంబది – న. 3. యడంగ నొప్పగున్ – శ. 4. నెవ్వగన్ – జ. 5. దెగగొన్న – ఉ. 6. యూరక యుండ వచ్చునే – ఐ. 7. దెగి మొనలెత్తి పోవ – జ. 8. పోయి పగ దీర్ప్ఁగ – ఊ.మ. 9. తీర్పక యుండిన – ఒ.ష ; తీర్పగ యుండిన కార్య మొందునే – శ. 10. లేదు ధ్రువంబు– శ.ష. పెక్కు ప్రతులు.

22 1. గానది యట్టు – ఉ.శ. 2. కామియ – అ.

23 1. లు, ను–కొన్ని ప్రతులు ; ల–వా. 2. లాడి–ఓ. 3. వినంగ నాడుమీ–బ.వీ.శ.ష.

24 చ. [1]తగవునఁ బోక రాజు బెడిదంబులు వల్కిన యేని సైఁచి యొ
ప్పుగ నిలుమీ గురుత్వముఁ బ్రభుత్వమునుం గల పెద్దవారి మా
ట గొనమి యాసుయోధను కడ్డ నిలువ్ మన మెల్ల గారవం
బుగఁ గురు వృద్ధు [2]పల్కఁ దలఁపుం జన నిచ్చిన మెచ్చరే [3]జనుల్.

25 మ. సుతువాఁడై వినయంబు సే కొనక యే చొప్పుం దగం [1]జెప్పకా
ధృతరాష్ట్రుం డవినీతిఁ జేసినను [2]సంధింపంగ రాదంచు వే
[3]గ తెగం బాఱకు తెంపు సేయునెడ లోకం బెల్ల మెచ్చం బ్రకా
శిత ధర్మ స్థితి నొంది మా మనము నిశ్చింతంబు గాఁ జేయుమీ.

26 ఆ. ఇన్ని సంకటముల నిబ్బంగి నెంతయు, నొగులుచిత్తవృత్తి [1]నొవ్వు దీర్ప
వెజ్జ వీవకావె [2]వేయేల యే[3]గతి, నడపఁ దలఁచి తదియ నాకుఁ బ్రియము

27 వ. అని చెప్పి తలంచికొని వెండియు నిట్లనియె.

28 క. నీవు సుయోధను పాలికిఁ, బోవఁగ వల దనియు నొక్క బుద్ధి వొడమెడున్
గోవింద యతఁడు మంత్రులుఁ, [1]గావరమునఁ జక్కవినరు కార్యవచనముల్

29 తే. కుటిలమతు లవినీతులు క్రూరకర్ము,
లట్టి నీచుల కడకు నిన్ను నుపఁ జాల
నీవు సంకట [1]పడియెడు [2]దేవ పదవి
యైన నే [3]నొల్ల నొంటి యం [4]దరుగు టుడుగు.

---

24 1. తగవుల – శ.ష. పెక్కు ప్రతులు. 2. పట్టు – శ. 3. బుధుల్ – కొన్ని ప్రతులు.

25 1. జేయకా – స. కొన్ని ప్రతులు ; పల్కకా – శ.ష. 2. సిద్ధింపంగ – స ; బోధింపంగ – ఐ. 3. గ తగం బారకు – య.

26 1. నొప్పి – పెక్కు ప్రతులు. 2. వెయ్యేల – కొన్ని ప్రతులు. 3. విధి–శ.ష.

28 1. గావరమునఁ జక్క – శ ; గావలమునఁ జక్క – ష ; గావరములు చక్క–వా. పెక్కు ప్రతులు.

29 1. పడి చేయుదేవ – ల.స. 2. నింద్ర – బ.మ.ల. 3. నొల్ల నంటి నందరుగ ద గదు – వ.స. 4. దరుగ వలదు – ఒ.జ.

30 చ. అనవుడుఁ గృష్ణుఁ [1]డిట్లనియె నా ధృతరాష్ట్రుఁడు నట్టివాఁడ త
త్తనయుఁడ [2]యేల నీపలుకు తథ్యము నీ [3]తలఁ పే నెటింగితి
న్మనమున శంక దక్కము వినన్ వలతే వినుమేను నిక్క ము
ల్లిన నచటం గలండె రణకేళికి మార్కొన [4]నొక్కఁ డేనియున్.

31 క. పనుపుము కౌరవసభ కేఁ, [1]జనుదెట్లును [2]మేలయర్థ సంసిద్ధియగున్
[3]మనకొకటం బాపము రా, కునికికిఁ [4]గతమైనపలుకు [5]లొండెనుగలుగున్.

32 వ. [1]అని పలికిన యుధిష్ఠిరుం డిట్లనియె.

33 ఆ. మేలుగాక నీకుఁ బోలినట్లయిన నం, దరిగి[1]యేము వారు నర్థిఁబొంది
యుండు[2]నట్లు గాఁగనొడఁ బాటుఁ గావింపు, మెల్లభంగి[3]మనకు నిదియ[4] లెస్స.

34 క. మమ్మెఱుఁగు [1]దెదిరి నెఱుఁగుదు
నెమ్మి యెఱుఁగు దర్థసిద్ధి నెటి యెఱుఁగుదు వా
క్యమ్ముల పద్ధ[2]తి నెఱుఁగుదు
పొ మ్మెవ్వఁడ నేనునీకు బుద్ధులు సెప్పన్.

---

30 1. డిట్టులను – ఎ.ఒ.ఓ.ఖ.న.బ.మ.ర.వ. 2. యేల యీ పలుకు – ల.స. పెక్కు ప్రతులు. 3. మత మేనెరింగితి – ద. 4. నెవ్వ డేనియున్ – మ.

31 1. జను డెల్లను – ఎ.ఓ.క.గ.న.ప.బ. 2. లెస్స – అ. 3. మన కొక్కటి, మన కొకటియు, మనకొక పాపంబును – అని పాఠములు. 4. తగవైన – జ.ప. 5. లొండే గలుగున్ – అ.ల ; లొండెడు గలుగున్ – ఘ.వ.

32 1. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం – పెక్కు ప్రతులు.

33 1. మేము – ఓ.గ.య.వ.సూ. 2. విధము(మ) – పెక్కు ప్రతులు. 3. మాకు–ప. వ.శ.ష.స. 4. ప్రియము – ద.

34 1. దొరుల – ఆ.ఐ.ఝ.ట.ద.బ.వ. 2. తు లెరుగుదు – అ.జ.

-: శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజుతోఁ గౌరవుల దుర్జయంబు సెప్పుట :-

సం. 5–71–1.

35 సీ. అనిన ముకుందుఁ డిటనియె సంజయుని మా
టలును నీవన్న [1]పల్కులును వింటి
నీ[2]మది ధర్మైకనిష్ఠ[3]మైనున్నది
వైరంబు విడువరు వారు ద్రోణ
భీష్ములు గలరని బిరుదులై యున్న వా
రగునె రాజన్యుల కడఁగి కుడువ
[4]నక్లేశవృత్తి రాజ్యము చవి[5]గొన్న వా
రేలయిత్తురు [6]నీకుఁ బాలు సెపుమ

తే, ధార్తరాష్ట్రు[7]లు సడికి న[8]ధర్మమునకు
[9]నలుక రెన్నఁడు విడువు దైన్యంబు [10]పొడువు
కయ్య మరివర్గ జయమునఁ గలుగు నిహప
రములుఁ జిరకీర్తియును బాండు రాజతనయ

36 మ. గురుభీష్మాదులు సూచుచుండ సభ మీకుం గీడు నాఁ డట్లు ము
ష్కరులై చేసిరి [1]యంతసేసియును బశ్చాత్తాపముం బొందనో
[2]వరు [3]వా రెన్నఁడు నట్టి[4]చోటఁ గృపయున్ బంధుత్వముం దక్కు మె
వ్వరుఁ [5]గోపింపరె యాదురాత్మకుల గర్వ క్రౌర్యముల్ సూచినన్.

---

35 1. మాట – ఇ ఊ.వ. 2. మతి – వ. 3. మై యున్నది – ఖ.న.ప.ల. 4. నక్లే కవృత్తి – వ. 5. గన్న – ఎ.ఒ.ఔ.చ.ట.ణ.మ శ.ష. 6. మహి – స. 7. లనడి గిన – ఓ.వ. 8. ధర్మ్మవు – ఖ. 9. నలుగ రెన్నడు నీవు దైన్యంబు విడువు–ఖ. త.ల. 10. విడువు – కొన్ని ప్రతులు ; చేయు – స.

36 1. దీని కింతయును – ఆ ; యింత సేసియును – ఏ.య.వ. 2. పర – కొన్ని ప్రతులు. 3. కాదెన్నడు – ఇ.ఈ. 4. చోటి కృప – వ. కొన్ని ప్రతులు. 5. శోకింపరె – వ.

37 వ. [1]కపటపు నె_త్తంబు నెపంబుగా మిమ్ము వెడల నడుచునప్పుడు దుర్యోధన దుశ్శాసన [2]శకునిసూతనందనులు పుయలోట దక్కి కలకల [3]నవ్వుచుం బలికిన పలుకు లుగ్గడంప వచ్చునే వాని విని సమ_స్తజనంబులు ధృతరాష్ట్రుని నిందించుచు మీరు బల[4]వంతుల రయి యుండియు [5]సత్యంబు వాటించి యూరకపోక సూచి యచ్చెరు[6]వాటుతో [7]నుమ్మలించు చుండిరి [8]తిట్టు వాట్లం బోయెడువారు దై_వోపహతులై_ మున్న చెడియుండుదురు గావున [9]వారలం జంపనుం జెఱుపనుం జులుకన కూ_రాత్ములగు కౌరవు లెల్ల వారికి వధ్యులుగాఁ దగుదురు నీకేల యవధ్యులై_రి పాపాత్ములగు హింస కులం బాముల నెట్లట్ల నిర్విచారంబుగా వధియించుట క_ర్తవ్యంబు.

38 క. మీతండ్రికి భీష్మునకుం
జేతో[1]ముద మొదవ భ_క్తిసేయన తగు నీ
కా తలకు నేనుఁ జని వి
ఖ్యాతంబుగ నీదు [2]వినయ మభివర్ణింతున్.

39 క. చెలులుం జుట్టలు దేశం
బులరాజులు వినఁగ నీదు పుణ్యచరిత్రం
బులు నీవు ధర్మ[1]మార్గము
దలఁచుటయుం దెలియఁ బలికెదం గురు[2]సభలోన్.

---

37 1. కపటపు నెత్తంబున మిము, కపటపు నెత్తంబు గెలుపుగా; కపటపు నెత్తంబు గావించి; కపటపు నెత్తంబు నిమిత్తంబుగా; కపటపు నెపంబుగా – అని పాఠములు. 2. శకుని – పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 3. నగుచు – కొన్ని ప్రతులు. 4. వంతులై, వంతులరై – అని పాఠములు. 5. సత్యంబ – వ; పథ్యంబు – ఏ. 6. పాటుతో – పెక్కు ప్రతులు. 7. నుమ్మలికించు – కొన్ని ప్రతులు. 8. తిట్టు పాట్లం – కొన్ని ప్రతులు. 9. వారలం జంపను జెఱుపనుం – కొన్ని ప్రతులు; వారలం జెఱుపనుం – వా.

38 1. మోదముగ, ముదమంద – అని పాఠములు. 2. చరిత మభి – అ.ఊ.ఒ.ఔ.ల.

39 1. మార్గమ తలచుట – న.య. 2. సభలన్ – కొన్ని ప్రతులు.

40 వ. దానికి దుర్యోధనుం డియ్యకొనక తెఱంగు మాలిన మాటలాడుటయుఁ దండ్రి యతని వారింప నేమికిఁ దోడుపేఱకుం డగుటయుఁ జూచి [1]మీతొల్లింటి పాట్లునుం దలంచి యెల్లవారును వారిన గర్వింతు రింతియ కాక మనకు నొండేమి వలయు నాయోపినంతయుఁ బెక్కుభంగుల సంధియ కావింపం జూచెద నవ్విధంబు సిద్ధించిన మేలు గాదె యట్లు గాక తక్కిన [2]నచ్చోటియుత్సాహంబు చందంబును నందుఁ జేయంగలవారి వర్త[3]నం బులుఁ గొలందులు నెఱింగి నీకు విజయం బగువిధంబునం జనుదెంచెద.

41 తే. ఆసుయోధను ముక్కున నావి గలుగఁ
బుడమి [1]నీకీడుఁ గావునఁ [2]బోర కలుగు
నేను కయ్యపు శకునంబు లెన్ని యేనిఁ
గంటి నీ వనుత్సాహివి గాఁగ [3]వలదు.

42 వ. [1]చతురంగ బలంబుల నాయితంబు గావించుచు దొరలం బురికొల్పికొనుచు నాలస్యంబు లేక సమరంబునకు సన్నాహంబు సేయుచుండ వలయు నని పలికిన విని వృకోదరుండు దామోదరున కిట్లనియె.

43 క. సమరంబు గలుగు ననుచును
మము [1]వెఱపింపంగ వలదు మాధవ నీ వా
కుమతి యగు ధార్తరాష్ట్రుఁడు
[2]శమించు కార్యంబు నడపు సౌజన్యమునఁ.

44 వ. అని వెండియు.

---

40 1. మీ పడిన పాట్లు — ఏ.ఐ.చ.ణ. 2. నచ్చటి, నక్కడి — కొన్ని ప్రతులు. 3. నంబుల కొలందులు — కొన్ని ప్రతులు ; నంబుల తెరంగును - య.

41 1. పాలీడు గావున — ప.మ. 2. బోట కలుగు — గ.న.వ.స. 3. దగదు, తగునె, ఇనదు — అని పాఠములు.

42 1. చతురంగంబుల — పెక్కు ప్రతులు.

43 1. వెఱపింపంగ నేల — వ.స. 2. శమముగ గార్యంబు - అ ; శమియించు విధంబు — ఒ.క.ద ; శమియింపన్ గార్యమరయు — గ.

45 శా. పాపాత్ముండు మదాంధుఁ డాతులువ నీ పంపెట్లునుం జేయఁగా
నోపం డడ్డము సెప్పరెవ్వరును మానోద్రేకమ్ము గర్వముం
గోపంబుం దనుఁ [1]దిర్పి నాప్తజనులం గుందించుటం బోయిన
ట్లే పో నిత్తురు గాన ని న్నతఁడు జాలిం బెట్టెడుం జూడుమీ.

46 ఉ. చొచ్చిన[1]చోన చొచ్చితెగఁ జూచెద నంచుఁ గడంగు చుండు న
న్నెచ్చఁడు బాహు[2]గర్వమున నీచు సుయోధనుఁ డట్టివానితోఁ
బొచ్చెము లేక కూడి మనఁ బోవక పోవఁగ రాదు నాకు వి
వ్వచ్చుఁడు రాచవారుఁ గురు [3]వంశము చేటున [4]కోప కుండుటన్.

47 ఉ. పాండవ కౌరవుల్ గలసి పాలును [1]నీరును బోలె నెమ్మిమై
నుండఁగ దుష్ట చేష్టల సుయోధనుఁ డింతలు సేసె నాతఁ డొ
క్కండ కులక్షయంబునకుఁ గారణ మం ద్రిది దప్ప దైన నీ
[2]వొం డన నేల యా [3]బిరుదు నోపిన యంతయుఁ [4]దీర్పు నేర్పునన్.

48 చ. తన [1]పొరి పోవునంతకు నుదగ్రతయుం గపటంబు మాన నే
ర్చునె ధృతరాష్ట్ర సూనుఁడు యశోభరితం బగు భారతాన్వయం
బున కొక నింద వచ్చు ననుబుద్ధి దురాత్మున కేల కల్గు నా
యన [2]మెయిఁ బోయి హీనగతి నైన ఘటించిన [3]నెంత యొప్పునో.

49 వ. అని పలికి మాకును వారికిఁ బితామహుం డగు భీష్ముండు వినుచుండ
సుయోధనుతోడం గురుకులేశ్వరు నాస్థానంబున నా వచనంబులుగా
నిట్లనుము.

---

45 1. దీర్పనాప్త – ఇ.ద.

46 1. చోట – పెక్కు ప్రతులు ; లోన – గ.ప.ర.స. 2. దర్పమున – కొన్ని ప్రతులు. 3. వర్గము – ఐ. 4. కోర్వ కుండుటన్ – పెక్కు ప్రతులు.

47 1. నీళ్ళును బోలె – కొన్ని ప్రతులు. 2. కొండన నేల – ఉ.ఐ.క.ఖ.ట.న. 3. పరుస – శర. 4. తేర్పు – స.

48 1. పురి – ద ; పొలివోవు – కొన్ని ప్రతులు. 2. మతిబోయి – ఇ. 3. యంత యొప్పునే – కొన్ని ప్రతులు.

50 తే. అన్న దమ్ములమై యుండి యకట మనల
నొరులు దలయెత్తి చూడ నొండొరుల తోడఁ
బెనఁగ నేటికి [1]నీ నేల పెద్దవారి
బుద్ధి విని పంచి కుడుచుట [2]పోల దొక్కొ.

51 క. అని యెవ్విధము నైనను, వనజోదర సంధి సేయ వలయుం దగ నే
మును వారును గలయుట భూ, జనులకు నెల్లను హితంబు సౌఖ్య కరంబున్.

52 చ. అనుటయుఁ బిన్న నవ్వు నగి యంబుజనాభుఁడు వల్కె నెన్నఁడుఁ
వినినివి భీము పాలఁ గడు వింతలు [1]వింటిమి మాట లగ్గి చ
ల్ల నగుట భూరి భూధరము లాఘవ మొందుట గాదె యివ్విధం
బున నితఁ [2]డిప్డు మార్దవముఁ బొందుట యింకటఁ జెప్ప నేటికిన్.

-: శ్రీకృష్ణుఁడు భీమసేనునిఁ గౌరవులతోడి యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పుట :-

సం. 5–73–1.

53 తే. అని సహోదరు లాజి నాయాసపడుట
కోర్వమియుఁ గౌరవులఁ జంప నొల్లమియును
గలుగు నెయ్యంబు పెంపున గరుణ [1]నార్ద్రిఁ
జైన పవనజుఁ బురికొల్ప నాత్మఁ [2]దలఁచి.

54 వ. మురమర్దనుం డతనితో నిట్లనియె.

55 ఉ. యుద్ధము మీఁది వేడ్కయు మహోగ్ర విరోధుల [1]నల్కఁ జేయుద
ర్వోద్ధతియుఁ సుయోధనుని యున్నతి సైఁపని యేపు రాజ్య సం
సిద్ధి నిజాగ్రజన్మునకుఁ జేయు తలంపును గల్గునీ వసం
బద్ధములైన వాక్యములు వల్కుట యొప్పునె కీచకాంతకా.

---

50 1. మనలోన - అ ; నేనల – ఐ.గ. 2. పోలదొండు – స. కొన్ని ప్రతులు.

52 1. పుట్టుట - అ. 2. డిప్పు డార్ద్రమున బొందుట - ఐ.

53 1. నార్తుడైన – ఇ.ఈ.ఔ. 2. వలచి – వ.

55 1. నుల్కఁ జేయు – ఉ.మ.వీ.శ.ష ; జుల్కఁ జేయు – స.

56 వ. అని యంత నిలువక.

57 క. వెఱపెట్టిదియో యెన్నఁడు, నెఱుఁగని నీ యట్టివాని కెవ్వరొకో యీ
పిఱికితన మింత యలవడఁ, గఱపినవా రనుచు శౌరి గలకల నవ్వెన్.

58 వ. దానికి దరహసితవదనుం డగుచు భీమసేనుండు వసుదేవ సూనున కిట్లనియె.

59 ఉ. బంటుతనంబు మాటలకుఁ బాఱుకు పాండునృపాలు పాలు గై
కొంటయ చాలు నన్న నృపకుంజరు [1]పల్కుల కడ్డమాడ రా
కుంట యెఱుంగవే మను సుయోధను [2]చందముఁ జూపి యప్పు డే
మంటి [3]యు పేంద్ర నన్నని రణాగ్రమునఁ [4]మూదలించెదన్.

60 క. నా కొలఁది విచారింపక, నీ కిట్లనఁ దగునె మిన్న నేలయు నిమ్మో
గాక [1]తిరుగంగఁ బడినం, బోకే ముంజేతు లొడ్డి [2]పోవఁగఁ ద్రోతున్.

61 ఉ. నావుడు నవ్వుటాల కనినం బవనాత్మజ యింత యేటికిం
గేవలయోధవే పరుల కిల్బిషముల్ దలపోయ కిమ్మొయిఁ
జావడ మైనఁ జూచి యిది చందము గాదని యంటిఁ గాక నీ
చేవయు లావు నీవు మను చేసిన [1]భంగులు నేనెఱుంగనే.

62 వ. అని చెప్పి మాధవుండు [1]మఱియును.

63 ఉ. పార్థుఁడు పోరఁ దేరు గడపం దనకుఁ ననుఁగోరి [1]యెంతయుం
బ్రార్థన సేసె దాని కనురాగము వొందితి నేను గాన యు
ద్ధార్థులమైన మాకు నిను నాసపడం దగదే యశంబు నా
నార్థములుఁ విరోధి [2]విజయంబునఁ దక్కగ నొంటఁ గల్గునే.

---

59 1. మాటల కడ్డ – కొన్ని ప్రతులు. 2. నింబరి మార్చి – న,ప.ర. 3. జనార్ద
నాయని – కొన్ని ప్రతులు. 4. ముందలంచెదన్ (?) – కొన్ని ప్రతులు.

60 1. మరలంగ నెప్పటి పోకన్మును జేయ లొడ్డి – ఈ. 2. ప్రోవన్ ద్రోతున్ –
కొన్ని ప్రతులు.

61 1. చందము లేనెరుంగనే – ఏ.చ.ణ.ప ; చందము నేనెరుంగనే – వ ; చందమునే
మేఱుంగమే – స.

62 1. మరియు నిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు.

63 1. యంతయున్ – ల. కొన్ని ప్రతులు. 2. వినయంబున – వ.స.

64 వ. అనవుడు.

65 శా. ఏమీ పార్థుఁడు నీవు దండిమగలై యీవచ్చు కౌరవ్య సం
గ్రామక్షోభము బాహు [1]దర్పమునఁ దీర్పం బెద్ద మిట్టెక్కిమి
మ్మే మెల్లఁ వెఱఁ గంది చూచెదము గాకీ[2]సారెకుం బోయి రా
భీముం [3]డిత్తటి రిత్తమాటలకుఁ గోపింపండు సూపెం పఱున్.

66 వ. అని పలికి యివ్విధంబున గోపాలదేవు మేలంపు మెయివడి కార్య వచనంబుల
కుం దగం దానును దోడ్తో [1]సరసం బాడుటయ కా మఱుమాట లాడి
యంతటఁ దని వోవక బకమర్దనుం డతనితో నిట్లనియె.

67 ఉ. కయ్యము గల్గిన ట్లయిన గంధ గజ ప్రకరంబు కుంభముల్
ద్రెయ్యఁ దురంగ [1]పంక్తులు ధరంబడఁ [2]దేరిగముల్ బడల్పడఁ
డయ్యమి కీవు వెక్కసపడఁ గద పండువుసేయఁ గోరునా
దయ్యము నెత్తికోలు దుది దాఁకుట గాదె భుజంగ [3]భంజనా.

68 చ. [1]అన విని దేవకీతనయుఁ డాతని కిట్లనుఁ జెప్పినంత కం
చెను మిగులంగఁ జేయుదు గడిందిమగండవు నిన్నుఁ [2]దెప్పగాఁ
గొని పలుమాఱు నాపదలకుఁ భయ మొందక దుఃఖవార్ధి లీఁ
దిన మము నెల్ల [3]నిక్కొఱఁత దీర్చి సుఖాత్ములఁ జేయు పావనీ.

69 క. ఇదె పోయెదఁ గౌరవ్యులఁ, బదనికి రాఁ బలికి సంధి వాటించెద నా
కది యొప్పదె [1]కాని తుదిం, గుదురింతకు నీవ కావె గుణరత్ననిధీ.

---

65 1. గర్వమున – ఒ.జ.ఝు.ణ.ద.బ.ల. 2. సారికిం – ఒ.ఔ.గ.గు.త.శ.ష.స.
3. డింతటి – బ.వ.స.

66 1. సరసంబు లాడుటయు – అ.జ ; పరుసం బాడుటకు – ఖ.

67 1. సంఘములు వ్రాలగ – వ స. 2. తేరుగముల్ – ఖ.ర.ల. పెక్కు ప్రతులు.
3. మర్దనా – ఊ.ఖ.వ.

68 1. అనవుడు – వ. కొన్ని ప్రతులు. 2. తేపగా, చేపగా – అని పాఠములు.
3. నీకొరత – కొన్ని ప్రతులు.

69 1. కాకున్నన్ – స.

—: అర్జునుఁడు శ్రీకృష్ణునితోఁ దన యభిప్రాయంబు సెప్పుట :—

సం. 5—76—1.

70 వ. అనిన వాసుదేవున కర్జునుం డిట్లనియె.

71 తే. చెప్పఁ గల యంతవట్టును జెప్పె నీక
జాత శత్రుండు వింటి వీ వాతెఱంగు
మాకు నెల్లను బలుకంగ మాట లొండు
గలవె యైనను జెప్పెదఁ గన్నయంత.

72 మ. ధృతరాష్ట్రుం డతిలోభదూషితుఁడు ధాత్రీభాగ [1]మీ నేర్చునే
సుతుఁడుం గష్టుఁడు సంధి యేల యగు నంచుఁ మున్న కై పెక్కిన
ట్టితలం పచ్యుత నీకుఁ గల్గినది [2]గాండీవంబు [3]దివ్యాస్త్ర సం
తతియుం బెట్టిన యట్ల [4]యుండ మముఁ [5]జింతం బాప రాదో కదే.

73 ఉ. నీ వొనరింపఁ [1]బూనిన పనిం గమలోదర కీడు [2]వుట్టునే
[3]కా వనినట్ల యుండి యవుఁ గార్యము లట్లగుటం బ్రయత్న సం
భావన[4]సేఁత పౌరుషముపద్ధతి తత్ఫలసిద్ధి యొందుచో
దై వము దోడ్పడఁ వలయుఁ దథ్యము [5]రెండును నీవినోదముల్.

74 ఉ. [1]వేరిమి ధర్మజుం బరిభవించిన ద్రోహులు వధ్యు లన్న నె
వ్వారికిఁ బోలదే సుజనవత్సల [2]నీ విటు లంట వారు మ
మ్మీరస [3]మెత్తి కీడ్పటిచి యింతలు సేసినదాన నీ మదిం
గూరిన నొవ్వుసొంపునను గోపముపెంపునఁ గాదె యారయన్.

---

72 1. మీనిచ్చునే — బ.శ. 2. పాటింపంగ - ద. 3. శస్త్రాస్త్ర - వ. 4. యుండ విక — ప. 5. చింతల్ ఛాయుఱెట్టోకదే — ఓ.

73 1. బోయిన పని — వ.స. 2. గల్గునే — కొన్ని ప్రతులు. 3. కావున యట్ల యుండి — కొన్ని ప్రతులు. 4. శాంతి — త.ద.మ.స. 5. వింతలు — వ ; లెందును - న.

74 1. వీరలు — ఒ.మ.ల.స ; వీరటు - వ. 2. నీవటు లంట — కొన్ని ప్రతులు. 3. మూడి మేల్మ రచియింతలు - ప.

75 ఉ. ఐనను జిత్తగింపు ద్రుపదాత్మజ నా సభ నట్లు సేసినఁ
దానికి [1]సైఁప లెస్స యని ధైన్యముఁ బొందుట [2]కోర్చి యమ్మెయిం
గాననభూమికిం జనుట కారుణికోత్తమ నీ వెఱుంగవే
కాన సహించి పాండవులఁ గౌరవులం దగఁ గూర్పు [3]నేర్పునన్.

76 తే. అలవి యెఱుఁగక ధార్తరాష్ట్రులు గడంగి
మముఁ బజీచిన పాటులు మానసమునఁ
జవుటఁ బెట్టిన విత్తుల చంద మొంది
యంకురింపక చెడిపోయె నంబుజాక్ష.

77 వ. అమ్మొఱకుల నెమ్మెయి నయినను.

78 క. ఒడఁబఱచి మాకు [1]వారికిఁ
బుడమి సగము [2]గాఁగఁ జేసి పొంది పొసఁగి యుం
డెడునట్టి తెఱఁగు సేయుట
కడు మే లది గౌరవము సుఖంబును [3]జేయున్.

79 క. నీ కిట్టిది చిత్తమునకు, [1]రాకున్నది యేని వలదు రం డిమ్మెయి మీ
రీ కార్యము సేయుం డని, మా కానతి యిమ్ము కంసమర్దన తెలియన్.

80 మ. హిత మిబ్భంగిది మాకు ధర్మము తెఱం గిట్లుండునం చేను నీ
[1]మతి బోధింప వలంతినే హితము ధర్మంబుఁ విచారించి చూ
చి [2]తగున్ బొ మ్మని యేది పంచి తది నిశ్చింతంబునం జేసి యు
న్నతిఁ బొందం గలవారమై యునికి గృష్ణా [3]నేడుఁగా వచ్చెనే

---

75 1. శాంతి లెస్స – వ. 2. సూచి – వ.స. 3. పెంపునన్ – జ.బ వ.స.

78 1. నిపుడీ – స. 2. పాలు – ఓ.ఔ.మ.వ ; చేసి యిచ్చి – ఖ.య.వీ.స. 3. మాకున్ – ఓ.

79 1. రాకున్నదియేని – స. పెక్కు ప్రతులు ; రాకుండిన నేని – వా. కొన్ని ప్రతులు.

80 1. మతి బొందింప – ఘు.వ. 2. తగున్ బొమ్మని – వ ; తగం బొమ్మని – వా. పెక్కు ప్రతులు. 3. మేలు – స.

81 వ. అనిన విని [1]కృష్ణుండు విజయున కిట్లనియె.

82 చ. వెరపున లావునం గృషికి వేయువిధంబుల మే లొనర్చినం
దొరకొనునే ఫలంబు [1]దటీతోఁ దగు వర్షము లేక యున్న నె
[2]ప్పరుసున లెస్స సేసినను బౌరుషముల్ ఫలి[3]యించు నెల్ల నా
దరణమునం బ్రసన్న మగు దైవము చేఁతన [4]చూవె ఫల్గునా.

83 ఉ. కావున సంధికిం బురుషకార మొనర్చెద నోపినంతయుఁ
దైవముచేఁత యెట్లగునొ దాని నెఱుంగ సుయోధనుండు సం
భావన సేసి పాలొసఁగు[1]పాడియ కల్గిన బాల్య మాదిగా
నేవిధి నైనసుం జెఱుప నింతలు పాపము లాచరించునే.

84 వ. అది యెల్ల నట్లుండె నిచ్చట విరాటుపసులఁ బెట్టింప నీవు వోయిన
యప్పుడు భీష్ముండు దుర్యోధనుతోఁ జెప్పిన [1]తెఱంగు.

85 ఉ. వచ్చినవాఁడు ఫల్గునుఁ డవశ్యము గెల్తు మనంగ రాదు రా
లచ్చికి నై పెనంగిన బలంబులు రెండును గెల్వ [1]నేర్చునే
హెచ్చగుఁ గుందగుం దొడరు నెల్ల విధంబుల కోర్చుటట్లుగా
కిచ్చ దలంచి యొక్క మెయి నిత్తఱిఁ బొందగు చేఁతయుం దగున్.

86 వ. అనియె దాని కతం డుత్తరం బిచ్చినతెఱంగు.

87 ఆ. మనకుఁ బాండురాజ తనయ వర్గమునకు
నెట్లు [1]వొందు గలుగు నేను రాజ్య
భాగ మీను సమరభంగిక విక్రమ
[2]నిరతిఁ బూను టిదియ నిశ్చయంబు.

---

81 1. విష్ణుండు జిష్ణున కిట్లనియె – కొన్ని ప్రతులు.

82 1. తరి పొందగు – స. 2. వ్వరు సనులెస్స – చ.వ. 3. యించు డెల్ల – ఐ.ట. న.వ. 4. గాదె – ల.

83 1. పాటియ – ల.స.

84 1. చందంబు – పెక్కు ప్రతులు.

85 1. వచ్చునే – కొన్ని ప్రతులు.

87 1. సంధి – అ.ఒ.వ. 2. నియతి – కొన్ని ప్రతులు.

88 వ. అని [1]పలికె నది యంతయుఁ బదంపడి మన మెల్ల వింటిమ కాదె యా
మాటల ఫలం బప్పుడ కనియు నా కష్టాత్ముండు వెండియుఁ [2]దెలియండు.

89 తే. అతని గుణదోషముల [1]చంద మట్ల యుండె
నాకు ధర్మజు బుద్ధిన [2]నడప వలయు
ని త్తెఱుం గాచరింపంగ నేఁగి యచట
నెల్ల తెఱఁగును నేర్పడ నెఱిఁగి వత్తు.

90 చ. అనిన ముకుందుతో నకులుఁ డల్లన యిట్లను నీకు ధర్మజుం
డును బవనాత్మజుండు నరుఁడుం దగఁ జెప్పుట రి త్తగాదు మా
మనము లరణ్యావాసమున మత్స్య మహీమతి పాల నున్న య
ద్దినముల భంగి [1]గావు కృపఁ దీవ్రతఁ గుందినచంద మయ్యెడున్.

91 క. కడవఁగ [1]నొకళ్లు పసరము, నడిచిన నొక్కఁడులుఁ బెయ్య నడువ వలయునే
చెడుతెరు వా కౌరవ్యుల, కడ నిలుచుంగాక [2]మనకుఁ ద్రౌర్యం బేలా.

92 సీ. గో గ్రహ[1]ణంబునఁ గోలె నెంతయు మెత్తఁ
బడ కుండుదురె వారు పద్మనాభ
నీ యనుగ్రహమున నెమ్మిమైఁ గూడిన
బలము లే [2]డఱౌహిణులును దొరలుఁ
బాంచాల యాదవ పాండ్య కేకయ మాత్స్య
లొక తెంపు నెఱుఁగక యున్న [3]వారు
భీమార్జునుల లావు పెంపును నీ సహా
యంబును గలుగుట [4]కలుక రెట్లు

---

88 1. పలికినది యంతయు – కొన్ని ప్రతులు. 2. నా బుద్ధి విడువండు – త.

89 1. భంగి యట్టులుండె – ఊ.న.వ.స. 2. నడప వలయు – కొన్ని ప్రతులు.

90 1. గావు – శ.ష. కొన్ని ప్రతులు ; గాదు– వా. పెక్కు ప్రతులు.

91 1. నొకరుడు – కొన్ని ప్రతులు. 2. మాకు – ల.వ.స.

92 1. ణంబులఁ గోలె – వ ; ణమునాడు గోలె – ల. 2. డఱోహిణులు – కొన్ని ప్రతులు. 3. వారు – వ. కొన్ని ప్రతులు ; వారె – వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. కులుక రెట్లు – వ.

ఆ. గురుఁడుఁ గృపుఁడు బాహ్లికుఁడు భీష్మఁడును బుద్ధి
సెప్పి వారిఁ జక్కఁ జేయ రెట్లు
కార్య మీవు సెప్పఁగా విదురుండు వి
నంగ నెట్లు గా దనంగ వచ్చు.

93 వ. అట్లుం గాక నీవు దమ పాలికిం బోవుట ధార్తరాష్ట్రు) లాదరింప[1]కుండ
వెఱవరే నీ పోయి నప్పుడ యీ కార్యంబు చక్కనగు ననిన విని సహ
దేవుండు వాసుదేవున కిట్లనియె.

94 ఉ. రక్కెస మాట లాడెదరు రాజును దమ్ములు వానిలోన నీ
వొక్కటివైనఁ గా దనక యూఁకొనుచుండుట యంతకంటె మే
లక్కట యిట్లు వేఁడి[1]కొన నైనను బోయెదు వో సుయోధనుం
డెక్కడ భూమిలోన సగ మిచ్చుట యెక్కడ దానవాంతకా.

95 మ. తలఁపం గూడునె యింత లేసి దొర లీదైన్యంబు [1]చుట్టంబులుం
జెలులుం దిట్టరె లాఁతి [2]రాజులకు మెచ్చే యివ్విధం [3]బిట్టిదిం
గలదే వేఁడఁగ ధర్మజుం డడుగఁ బోఁగాఁ గృష్ణుఁ డాధార్త రా
ష్ట్రులు పా లీక చలంబునం బెనఁగ నిట్లుం గూడు దీ పయ్యెనే.

96 ఉ. వీరలు ధర్మమార్గము సవిస్తరతం [1]దగ నాడి రేనియు
న్వారలు దాని కియ్యకొనినఁ విను మచ్యుత యట్టి సంధి పెం
పారఁగ నేర్చునే యుచితమైనది కయ్యమ వంకమాట లే
నేరఁ గురు[2]ప్రవీరసభ నిశ్చయ మిట్టిద కాఁగఁ [3]జెప్పుమీ.

---

93 1. కుండుదురె – కొన్ని ప్రతులు.

94 1. కొని యైనను – ల.స.

95 1. చందంబులన్ - వ. 2. వారలకు - వ. 3. బిట్టివిం, గలవే – కొన్ని ప్రతులు.

96 1. దెగనాడి రన్నియున్ – వ.స. 2. ఖీతీశునకు - వ ; ఖీతీశుసభ – కొన్ని ప్రతులు. 3. పల్కుమీ, నాడుమీ – అని పాఠములు.

97 మ. [1]తుది రాజ్యమ్ముసగమ్ము గొ మ్మడవియందుం బేరు వంచించియుం
బదుమూఁడేఁడులు [2]నీవునుం దిరిగి రా పాలీక పోవచ్చునే
యది గాదేఁ దెగి బంటవై [3]యుఱుము [4]మాయల్ వన్ను నేర్పింకఁ జె
ల్లదు సూ నీకని యాసుయోధనుని యుల్లం[5]బుచ్చి పో నాడుమీ.

98 మ. అనినన్ సాత్యకి ప్రీతుఁడై యితఁడు లెమ్మై యుండఁ బల్కెం బ్రయో
జనముం గల్గదు గౌరవంబుఁ జెడు దుశ్చారిత్రకుం డాసుయో
ధను బోధింపఁగఁ బోయినఁ సరభసోత్సాహంబుమై నున్నవీ
రనికాయంబున కెల్లనుం బ్రియము సంగ్రామంబు [1]మే లెమ్మెయిన్.

99 వ. అనిన విని [1]రథికవరు లందఱు సహదేవుం డింత యొప్ప నాడునే సాత్యకిపలుకు
లిట్లుండునే [2]తక్కటివి యొక్కడిమాటలు [3]పగవారి నడిగికొనం బోవుట
యుచితం[4]బటఁ కయ్యంబు కర్జంబు గాదఁట భంగంబు నీఁగికొనందగదఁట
యనునిది మొదలుగా ననేకు లనేక ప్రకారంబుల వీరాలాపంబులం గొలువెల్ల
నొక్కమ్రోఁతగాఁ జెలంగిన యెలుంగులు నింగి ముట్టఁ దదనంతరంబ.

—: ద్రౌపదిఁ గృష్ణునితోఁ దనమున్ను పడిన భంగపాట్లు సెప్పుట :—

సం. 5—80-1.

100 తే. ధర్మనందను పలుకులు దనకు హృదయ
తాప మొనరింప మోమున దైన్యమొంద
నున్న పాంచాలి యిట్లని యొయ్య బలికెఁ
గనలి శౌరితో [1]గద్గదకంఠి యగుచు.

---

97 1. తుది రాజ్యంబును గొంచుఁ బేరడవు లందుం జేరఁగన్ బంచియున్ బది మూఁ డేఁడులు నిండె నంటిరిది (నీవనం దిరిగి) రాఁబాలీక పోవచ్చునే - స. 2. నివసన్ - అ.ఒ.వా. (1964); నీవనిన్ - ర. 3. యఱుము — ఒ.చ.బ.ర.వీ.సూ; నిలువు— ఐ.ఖ. 4. మాయన్ జన్న నేడింక - స. 5. బొల్ల బోవల్కుమీ — స.

98 1. మేలిమ్మెయిన్ — కొన్ని ప్రతులు.

99 1. రథికు లందరు - ర. 2. తక్కినవి, తక్కిన యవి — అని పాఠములు. 3. తన వారి - ర. 4. బఱె .....గాదఱె.....తగదఱె — సం.

100 1. గద్గద కంఠ — వీ.శ. పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులు.

101 ఉ. అంతలుసేసి [1]పోనడిచి యక్కట సంజయు[2]చేతఁ జెప్పి పు
త్తెంతురె యిట్టి[3]యూఁటమది బ్రియ[4]మందె యుధిష్ఠిరుండు దా
నంతన [5]యూళ్ళు లేవురకు నైదు సుయోధనుఁ డిచ్చునొక్కొ యీ
కంత కృపావిహీనమతి నాతఁడు [6]నొంచునె యన్నదమ్ములన్.

102 చ. [1]తన మునుబడ్డ[2]బన్నములుఁ దమ్ములపైఁగల కూర్మి పేర్మి నీ
జనపతి [3]సైఁప కున్నెయది సక్కన రాజ్యముపాలు లేక తీ
ఱున కొడఁబాటు గల్గిన నెఱుంగమి పెట్టరె చాల రైరి వీ
రన రొకొ [4]నాన లేమి యని యాడరె లోకమువారు కేశవా.

103 శా. [1]పెంపేదం [2]దమ కిట్టి తక్కువలు రూపింపంగ నేలా విచా
రింపన్ వారిక మేలు సంధి [3]దము వారిం జూచినం దారు సా
ధింపం జాలరొ కాక పోరఁ దగ మర్దింపం దలంపేని శం
కింపం [4]బట్టొకొ [5]వారు బ్రాహ్మణులె యేకీడైన సైరింపఁగఁ.

104 ఉ. [1]ఓట యొకింత యేనియు సుయోధను చిత్తమునందు లేదు నీ
మాటలఁ బోవునే దురభి[2]మానము యెక్కుడు పూనుఁగాక [3]య
చ్చోటన [4]సంగరంబులగు చొప్పులు వుట్టిన [5]నైనఁ బాండవుల్
పోటున కిచ్చగింతురొకొ పోదురొ కానల నుండ నచ్యుతా.

---

101 1. లోనడచి - వ ; పోవిడిచి – ఐ.సం. 2. తోడ – పెక్కు ప్రతులు. 3. మాటల - క. 4. మంది యుధిష్ఠిరుండు – పెక్కు ప్రతులు. 5. యూళ్ళు నేవురకు – కొన్ని ప్రతులు. 6. నోర్చునే – ఊ.ద ; మెచ్చునె – ఇ.జ ; నేచునె – శ.శర.ష ; నెంచునె – గు.

102 1. తనుమును పడ్డ – ఈ.మ.ర. 2. భంగములు - స. 3. సైప లెస్స – ఇ.ఈ. గ.న.ప.ర.వ.స ; సైపకున్న – కొన్ని ప్రతులు. 4. కాన రేమియని - ర ; నాస లేమి – శ.ష. పెక్కు ప్రతులు.

103 1. పెంపొందన్ – శ. కొన్ని ప్రతులు ; పెంపేలా - స. 2. దమ కంపె-ఏ.చ.ణ. 3. తమ వారిన్ – వ.స. కొన్ని ప్రతులు. 4. బట్టరొ – ఊ.ఓ.య.వ ; బట్టకొ-ర; 5. తారు బ్రాహ్మణులె – ఇ.ఈ.ఉ.ఊ.ఏ.చ.జ.ణ.బ.వ.

104 1. ఓటమి కింత యేనియు - స ; ఓట మొకింత యేనియు – ఇ.ఏ.ఖ.జ.ణ.న.ర.వ.శ. 2. మానము నెక్కుడు పూను – కొన్ని ప్రతులు. 3. యెప్పాటన సంగరంబులగు పల్కులు - వ. 4. సంగతంబులు – శ. కొన్ని ప్రతులు. 5. పాండు నంద నుల్ – గ.ప.య.వ ; సైచి పాండవుల్ – వీ.ష.

105 ఉ. ఏనిటు లంటి నా వలవ దింకను నీవును రాజుఁ దమ్ములం
గా నుచితంబు చూచి మనకార్యము మీ [1]సుజనత్వముం జెడం
గా నొకభంగి సేయక తగం గురువర్గము తోడి సంధి మీ
కైన తెఱంగునఁ వలచినట్టుల చేయుఁడు నేర్పు లేర్పడఁ.

106 వ. అని మఱియు నిట్లనియె.

107 ఉ. ఆఱడిఁ బోకయుఁ [1]ఫలము నందుటయుం [2]గని పల్క నేరమిఁ
మూఱట నోరిదాన నయి [3]మాటలు చిత్తము[4]నందు నిల్పకేఁ
గాఱులు [5]పేర్మిలెదన్ వినుఁడు కర్జము నెగ్గును గాన నల్కమై
వీఱిఁడి యైన[6]మానిసికి వెండి వివేకము గల్గ నేర్చునే.

108 చ. వరమునఁ బుట్టితిన్ భరతవంశముఁ జొచ్చితి నందుఁ బాండు భూ
వరునకుఁ గోడలై తి [1]జన వంద్యులఁ బొందితి నీతి విక్రమ
స్థిరు లగు పుత్రులం బడసితిఁ సహజన్మ్ముల ప్రాపు గాంచితిఁ
సరసిజనాభ యిన్నిటఁ [2]బ్రశస్తికి [3]నెక్కిన దాన నెంతయున్.

109 వ. [1]అట్లుంగాక.

110 ఉ. నీవు సుభద్రకంఱఁ గడు [1]నెయ్యము గారవముం దలిర్ప సం
భావన సేయు దిట్టి ననుఁ బంకజ[2]నాభ యొకండు రాజసూ
యావభృథంబునందు శుచియై పెను పొందిన వేణి వట్టి యీ
యేవురుఁ జూడఁగా సభకు నీడ్చిఁ గులాంగన [3]ని ట్లొనర్తురే.

---

105 1. సుభటత్వముం – ల.

107 1. ఫలము లందుటయుం – పెక్కు ప్రతులు; వలువ లంటుటయుం – ఆ.చ.డ.వ. 2. గడు పల్క నేరమిన్ – వ. 3. మానక – వ. 4. నందలంపకే – తి. 5. నేరె దన్ – కొన్ని ప్రతులు; పలెక్కదన్ – కొన్ని ప్రతులు. 6. మానినికి – ర.వ.స.

108 1. బలవంతుల – ఱు. 2. బ్రసిద్ధికి, బ్రశంసకు – అని పాఠములు. 3. నెక్కితి దాన వాంతకా – వ.

109 1. అదియునుంగాక – కొన్ని ప్రతులు.

110 1. నెమ్మియు – కొన్ని ప్రతులు. 2. నేత్ర – కొన్ని ప్రతులు. 3. లిట్టులోర్తురే – పెక్కు ప్రతులు; లింత కోర్తురే – ఆ.డ.వ.

111 ఉ. ఆ సభ కేకవస్త్ర [1]యగునట్టి ననుం గొనివచ్చి [2]నొంచు దు
శ్శాసనుఁ జూచుచుం బతు [3]లసంభ్రములై [4]తగు చేష్ట లేక [5]నా
యాసలు [6]మాని [7]చిత్రముల యాకృతి నున్న యెడ ముకుంద వి
శ్వాసము[8]తోడ నిఁ గొలువ [9]వచ్చె మనం [10]బదియుం దలంపవే

112 చ. అరయమిఁ జేసి కోడ లన కప్పుడు [1]దాసిగఁ [2]జేసె నమ్మహా
పురుషుని పాలికిం బతులు వోవఁగ వీరలతోన యేను జె
చ్చెరఁ జని [3]కోటరంబు దగఁ జేయుదునో యటుగాక పాడి మై
[4]వరవుడ మోపి చేయుదునొ వారికి మాధవ నిశ్చయింపుమా.

113 వ. అని యట్లుగడించి.

114 ఉ. [1]ద్రోవది బంధురం బయిన కొమ్ముడి [2]గ్రమ్మున విడ్చి వెండ్రుకల్
[3]దా వలచేతఁ [4]బూని యసితచ్ఛవిఁ బొల్చు మహా భుజంగమో
నా విలసిల్లి ద్రవేలఁగ మనంబునఁ బొంగు విషాద [5]రోషముల్
గావఁగ లేక బాష్పములు గ్రమ్మఁగ దిగ్గన లేచి యార్తయై.

115 వ. గోవిందు ముందటం బెట్టి యిట్లనియె.

---

111 1. నగు - అ. 2. యున్న – ఉ.గ. 3. లుసంభృతులై - త. 4. తను చేష్ట- ఓ.స; తగ చేష్ట - వ. 5. వా సాసలు మాని - వ. 6. మాల – క.ఘ.ఢ.వ.స; మాన – ఉ.ఊ; దూలి - జ; మాలి – ఏ.ఒ.చ.ఝ. 7. తానముల యాకృతి-వ. 8. తోనినుం – పెక్కు ప్రతులు. 9. వచ్చెడు నంచది యుండలంపనే - ఒ. 10. బది నిశ్చయింపుమా – ఆ.ఢ.

112 1. గాసిగ జేసె – అ.గ.య.వ.స. 2. జేసి రమ్మహా పురుషుల - ఖ; జేసిన(య) మ్మహా పురుషుని – ఏ.చ.త.య; జేసె నమ్మహా పురుషుల – ఔ.ద.ప. 3. కోట్ర కంబు – కొన్ని ప్రతులు; కోటరికమును జేయు – ల.స; కోడ్రికంబు – శ.స. 4. వరుపుట, వరువిట – అని పాఠములు.

114 1. ఆవన జాయ తేఱుణ రయంబున గ్రొమ్ముడి వీడ్చి – వ.స. 2. గ్రన్నన నీడ్చి- వ.స; గ్రమ్మర నీడ్చి – కొన్ని ప్రతులు. 3. దావల చేత (ఎడమ చేతితో అని కొందఱు అర్థము చెప్పు చున్నారు) – సూ. ఇచ్చట మూలము కేశ పఱుం వరా రూహా గృహ్య వామేన పాణినా – 4-82-34; దాపలిచేత – కొన్ని తాళ పత్ర ప్రతులు. అప్పుడు 'పవ' ప్రాసయగును. చూ।। దాపల చేయి – శబ్ద చర్చ – సాహిత్య సమీక్ష(1955)దీపాల పిచ్చయ శాస్త్రి. 4. బట్టి, బూన్చి, జూచి-అని పాఠములు; మూచి – ఏ.చ.ణ. 5. వేదనల్ - స,

116 క. ఇవి దుస్ససేను ద్రవేళ్లం, దవిలి సగము [1]ద్రెవ్విపోయి దక్కినయవి కా
రవు[2]ల కడఁ దీఱు మాటల, యవసరమునఁ [3]దలఁపవలయు నచ్యుత వీనిన్.

117 సీ. ఈ వెండ్రుకలు వట్టి యీడ్చిన యా చేయి
దొలుతగాఁ బోరిలో దుస్ససేను
తను వింత లింతలు దునియలై చెదరి [1]రూ
పటి యున్నఁ గని యుడు కాఱుఁ గాక
[2]యలు పాలఁ బొనుపడు నట్టి చిచ్చే యిది
పెనుగద వట్టిన భీమసేను
బాహు బలంబును బాటించి గాండీవ
[3]మను నొక వి ల్లెప్పుడును [4]వహించు

ఆ. [5]కట్టి విక్రమంబుఁ గాల్పనే యిట్లు బ
న్నములు వడిన ధర్మనందనుండు
నేను రాజరాజుపీనుంగుఁ గన్నారఁ,
గానఁ బడయమైతి మేనిఁ గృష్ణ.

118 ఉ. నెట్టన [1]యిట్టి యల్క మది నిల్పితి రక్కసతాల్మిఁ జిచ్ఛాడిం
గట్టినయట్లు పెద్దయును గాలము [2]దీనికి [3]నాఱు చెన్నఁడుం
బుట్టదు దుష్ట నిగ్రహము పూని జగంబులు గాచునట్టి తోఁ
బుట్టువు [4]తీవ్ర తేజమునఁ బొల్చిన భర్తలుఁ గల్గ నచ్యుతా.

---

116 1. ద్రెస్సి పోయి – కొన్ని ప్రతులు. 2. లాలనంబున దీరెడు నవసరమున దీర్ప వలయు – ఓ.వ.స. 3. దెలుప వలయు – స.

117 1. చూపటి కందునని యెడు కొఱకుఁ గాక – స. 2. పొలు పారఁ బోరిలో భుజ శక్తి తోడను పెనుగద – ఓ.వ.స; యలపాల, యలుపోల – అని పాఠములు. 3. మను పేరి విల్లెప్పుడు – వ.స. 4. ధరించు – కొన్ని ప్రతులు. 5. కడిది, కవల – అని పాఠములు.

118 1. యల్కనాడు – ఆ.డ. 2. నాకిటులుండ నెన్నడున్ – వ. 3. గూడు చెన్న డున్ – ఓ.వ. 4. తీవ్ర తేజమున – పెక్కు ప్రతులు; తోఁబుట్టువ వీవు – వ. శ.ష; బుట్టువు నీవు – వా; తీవ్ర తేజమునఁ బొల్చేఁ గడుం భయమంది యచ్యు తా – వ.స.

–: శ్రీ కృష్ణుఁడు ద్రౌపది నూరార్చుట :-

సం. 5–80–43.

119 వ. అనుచు నెలుంగు చాలుపడ నేడ్చిన యాజ్ఞ సేనిం గృపాయత్త చిత్తుం డయి
నారాయణుం డూరార్చి కూర్చుండ నియమించి కన్నీరు దుడువను బెన్నెఱి
వేణి ముడువనుం దగువారి [1]నియోగించి యమ్మానినితో నిట్లనియె.

120 ఉ. [1]ముచ్చిర [2]నేల నేఁ గలుగ ముద్దియ నాకు వృకోదరుండు వి
వ్వచ్చుఁడుఁ దోడుగాఁగ జనవంద్యుఁడు ధర్మసుతుండు [3]పంప నీ
మెచ్చుగ శత్రుసంతయము మేకొని చేసెదఁ గాక వేఱొకం
డచ్చుపడంగ నేర్చునె దురాత్ములు గౌరవు లుర్వి యిత్తురే

121 క. లలనా యుడుగుము నీ యే,డ్పుల కొలదియె కురునృపాల పుత్రకళత్రం
బుల యేడ్పు లింక [1]వానిం, గల కల నవ్వుచు [2]వినంగఁ గాలం బయ్యెన్

122 క. యమమహిష ఘంటికానా, దము [1]వినఁ గౌతూహలంబు [2]దళుకొత్తెడు చి
త్తములు గల కౌరవుల కి,ష్టము లగునే సంధి కార్య [3]శాంత వచనముల్.

123 క. మొదల విధినియతియును న,ట్టిద యందురు పెద్ద లది ఘటింపక పోదే
మదిఁ జూచి చెప్పినను ద,ప్పదు మేరువు [1]దిరిగెనేనిఁ బాంచాలసుతా.

124 తే. పూని పలికెద వినుము రిపుక్షయంబుఁ, జేసి యుజ్జ్వల పుణ్యలక్ష్మీ సమేతు
లైన పాండు కుమారుల యధికవిభవ, మీవు సూచెదు [1]తడవు లేదిది నిజంబు.

---

119 1. నియమించి – కొన్ని ప్రతులు.

120 1. ముచ్చిర నేల – పెక్కు తాళ పత్రులలో 'రేఫ' రహితముగా నున్నది ; ముచ్చిర నేల – వా.వీ.శ.ష ; ముచ్చర – స. 2. నేలయేఁ గలుగ – పెక్కు ప్రతులు. 3. గల్గి – న.ర.వ.స ; బర్వ – ణ.

121 1. వినుచున్ – వ.స. 2. వెలంగఁగాలంబయ్యెన్ – స ; వినంగ కాలము వచ్చెన్ – ఝు.వ.

122 1. విను కౌతూహలంబు – పెక్కు ప్రతులు. 2. దరి కొలిపెడు – ఆ ; దల కొలిపెడు – డ.త. 3. స్వాంత వచనముల్ – స.

123 1. విరిగె నేని – ఐ.ర.వ.

124 1. దవ్వు లేదిది – బ.వ.

125 క. అని [1]యూఁఱడిలఁగఁ బలికిన, విని [2]యంకిలి దేఱుచిత్తవృత్తి గలుగు నం
గన యేడ్పుడిగెం దగ ఘ,ల్గునుఁ డిట్లని పలికె నపుడు గోవిందునితోన్.

126 తే. పాండవులు ధార్తరాష్ట్రులుఁ బుండరీక
నేత్ర చుట్టరికంబున [1]నీకు నొక్క
రూప కావునఁ [2]గోరి యే రూపు నందు
సుభయపక్షంబులకుఁ జేయు ముచిత [3]హితము.

127 క. ధర్మార్థ సంగ[1]తంబుగ
ధర్మతనయు చెప్పినట్ల తగఁ బల్కఁగ నా
దుర్మతులు కౌరవులు [2]స
త్కర్మమునకుఁ జొరక యున్న దైవమ యెఱుఁగున్.

128 క. అన విని కౌరవులకు మీ,కును హితముఁ బ్రియంబుఁ జేయఁ [1]గోరియ కుంతీ
తనయాగ్రజు పని ధృత రా,ష్ట్రుని కడకుం బోయెదను గడుం [2]బ్రీతిమెయిన్

129 క. అని పలికిన [1]హరిధర్మవ, చనముల తెఱఁగున క జాతశత్రుఁడు చిత్తం
బునఁ బొంగియట్ల చేయుము,మననిశ్చయ మిదియ దీని మఱవకు మనఘా

130 వ. అని కార్యంబు నిశ్చయించి దినశుద్ధి నిరూపించి నారాయణుం జూచి నీ నక్ష
త్రంబు రోహిణిగదా యెల్లి రేవతి నీకుఁ జంద్రతారాబలంబులు గలవు గమ
నంబునకు రేపకడయ మేలు పయనం[1]బగుట లెస్స యని చెప్పిన నప్పలుకుల
కతండు సగౌరవంబుగా నియ్యకొనినం బాండవాగ్రజుండు గొలువుం గల
యం గనుంగొని యెల్లవారును విన [2]నది యట్ల కాక యని పలికి తదనంత
రంబ తానుసుం దమ్ములుఁ బాంచాలియుఁ బరివారంబును నుచిత ప్రకా
బున నిజనివాసంబులకుం జనిరి మఱునాఁ డరుణోదయంబునఁ గృష్ణుండు

---

125 1. యూరడించి — ఓ.మ.స ; యూరడిల్ల — పెక్కు ప్రతులు. 2. కొలువునధీర — ద.

126 1. నెరయ — ఊ. 2. బూనియే రూపునందు — ఖ.స. 3. విధము — ఝు.స.

127 1. తుండగు ధర్మ — అ క. 2. సద్ధర్మమునకు — కొన్ని ప్రతులు.

128 1. గోరితి — కొన్ని ప్రతులు. 2. ప్రియ మెసగన్ — ఏ.చ.ణ.వ.స.

129 1. మాధవుని వచనముల — ఐ.డ.

130 1. బునకు లెస్స — కొన్ని ప్రతులు. 2. నిది యట్ల కదాయని — కొన్ని ప్రతులు

గాలోచిత కృత్యంబులు [3]నిర్వర్తించి సూర్యోపాస్తి సేసి యగ్నిసమా
రాధనం బాచరించి [4]ధరణిసురులం బ్రణామ పూర్వకంబుగాఁ ప్రయాణ
దాన ప్రముఖ పూజావిశేషంబులం బ్రీతులం గావించి [5]వారల యిచ్చు
నాశీర్వాదంబులును సమంతాన్వితత దూర్వాంకురాదులునుం గైకొని
యుచితపరిదేశంబున [6]నుండి సాత్యకి రావించి.

131 క. మనప్రజలోఁ గరిపురికిం, జనుదేరఁగ వలయువారి సవరణతో రం
డని యేర్పడ [1]నియమింపుప, యనమై యే తెమ్ము నీవు ననితగ మటీయుఁ.

132 వ. దుర్యోధనుండు దుష్టాత్మకుం [1]డతని మన్నించు మానుసులునుం గుటిల
[2]బుద్ధులు గావునఁ జక్రగదాద్యాయుధంబులు రథంబునం బెట్టింప వలయు
నని చెప్పి పనిచి [3]సమయజ్ఞతం బొడసూపి నిలుచున్న [4]దారుకుం జూచి
తేరు పూన్ప నియోగించిన నతండును మణిగణప్రభాపటలజటిలంబగు నర
దంబు వన్నె [5]సైబ్య సుగ్రీవ మేఘపుష్ప వలాహకంబు లనం బరగుతురం
గంబులం బూన్చి గరుడధ్వజం [6]బెత్తి తెచ్చినం దానునుం బయనంపుఁ
జందంబునఁ గట్టాయితంబై జనంబుల చూడ్కులకుం బండువగుచుఁ బుండ
రీకాతుండు మంగళతూర్యంబులు సెలంగఁ జామరంబు లుల్లసిల్ల రథం
బెక్కిన యవసరంబున [7]యాదవపరివారంబుతో [8]నరుగుదెంచిన సాత్యకిం
దనరథం బెక్కించుకొని [9]యాంగికంబులైన శుభసూచకంబులు గైకొనుచుఁ
బూర్ణకలశ వృషభాది భద్రపదార్థంబుల నవలోకించుచుఁ బుణ్యాంగనలు
సేస [10]లొలుకఁ జిత్తంబు ప్రసన్నతం బొంద వెడలునప్పుడు.

---

3 తీర్చి – కొన్ని ప్రతులు. 4. ధరణీ(ణి) సురలకు – శ. వెక్కు తాళ పత్ర ప్రతులు. రూపము విచార్యము. 5. వారలిచ్చు – కొన్ని ప్రతులు. 6. గూర్చుండి – కొన్ని ప్రతులు.

131 1. నియమించి – న.ర.శ.ష.స; నియమింపుచు ననఘా యే తెమ్ము – స.

132 1. డతని మన్నించు – వెక్కు ప్రతులు; డతండు మన్నించు – వా. 2. వర్తనులు – జ. 3. నట్టి సమయంబున – బొ.జ. 4. దారకుం తేరుపూన్ప – వెక్కు ప్రతులు; దారుక – మహా భారత నామాను క్రమణిక, సోరన్ సెన్ పుట 234. 5. సైన్య సుగ్రీవ – వెక్కు ప్రతులు; శైబ్య సుగ్రీవ – వీ. చిత్ర శాలా ప్రతి 5–83–19; శైల సుగ్రీవ – వా. 6. బుసంఘటించి, బునిల్పి – అని పాఠములు. 7. కదలి సపరి వారంబుగా – ఖ.ర. 8. బొడ సూపిన – కొన్ని ప్రతులు. 9. యంగీ కారంబులైన – ఖ.ర. 10. లుజల్ల – కొన్ని ప్రతులు.

133 సీ. పాండవ యాదవ పాంచాల కేకయ పాండ్య మాత్స్యాదులు [1]భద్ర దంతి
[2]హయ రథంబులతోడ నతి కుతూహలమున వచ్చినఁ గనుఁగొని వారి నెల్ల
సంభావనంబుల సంభాషణంబుల నాదరించుచుఁ దగ నల్లనల్ల
విభవంబు [3]మెఱయంగ విడిదల[4]పఱ పెల్లఁ గడచిన యత్తఱిఁ గరము శుభము
ఆ. లైన శకునములకు నందఱుఁ బ్రియమంద
నరుగుచున్న యట్టి యవసరమున
రథము రథముఁ గదియ[5]రా నిచ్చి [6]ధర్మ నం
దనుఁడు నెమ్మి నిట్టు లనియె హరికి.

134 ఉ. వచ్చె జనార్దనుం [1]డనిన వార్తకుఁ బ్రాణము మేని [2]కంతకున్
వచ్చిన నేదఁ దేఱుఁ గురు వంశ పవిత్ర చరిత్ర గొంతి నీ
వచ్చటి కేఁగి పాండవుల [3]యందఱి మా అని చెప్పి మ్రొక్కుచున్
[4]గ్రుచ్చిరు కాఁగిలించుకొని కుందిన చిత్తము నొప్పి దీర్పుమీ.

135 చ. అడవికి నేఁగునాఁడు మము నంపఁగ [1]నెంతయు దవ్వు వచ్చిన
ప్పుడు దన మోము [2]దైన్యమునఁ [3]బొందెడు [4]నశ్రులుఁ [5]జూచి చూచి య
ట్లొడఁ[6]బడి డించి పోవలసె నుమ్మలికమ్మున గొంతి [7]యింతకుం
బడు గయి పాలలోఁ బడిన బల్లి విధంబున నుండ కుండునే.

136 క. లక్కయిలు గాలినది మొద, లక్కట మా తల్లి మాకునై [1]నెవ్వగతోఁ
బెక్కిడుమలఁ బడుచున్నది, దిక్కెవ్వరు లేనియట్లు దీనత్వమునన్.

---

133 1. బలసి గొలువ – ఈ. 2. తురగ రథంబులతోఁ గూడఁగా వేగ వచ్చినఁ – స. 3. వెలయంగ – కొన్ని ప్రతులు. 4. పుర మెల్ల, పెంపెల్ల, పథమెల్ల – అని పాఠములు. 5. రావించి – కొన్ని ప్రతులు. 6. ధర్మజుఁ, డాదరమున నిట్టు లనియె హరికి – స.

134 1. డనెడు, డనెడి – అని పాఠములు. 2. కెంతయున్ – కొన్ని ప్రతులు. 3. యందఱి నేమము చెప్పి – వ.స; యందరి మారని మ్రొక్కి చెప్పుచున్ – ఆ. ఈ.డ.బ. 4. గ్రుచ్చి కవుంగ లించుకొని – కొన్ని ప్రతులు.

135 1. పెద్దయు దవ్వు – ఇ.ఈ.గ.త. 2. గన్నులను బొడ్మెడు నశ్రులు – స. 3. బొడ్మెడు – ర. 4. నాయమ – ఘ. 5. రాల జూచి – ఈ. 6. బడడించి – కొన్ని ప్రతులు. 7. యెంతయున్ – కొన్ని ప్రతులు.

136 1. నెవ్వగలం – కొన్ని ప్రతులు.

137 క. ఏ నను గాఁగ దుఃఖము, లైనవి దెగు సమయ మయ్యె నని చెప్పుము మీ
మేన త్త నూఅడింపుము, దా నెప్పుడు నీవు గలవు తన కనుచుండున్.

138 వ. అని చెప్పి వెండియు.

139 ఆ. గురుఁడు [1]భాహ్లికాది కురు వృద్ధులును సుహృ
ద్బాంధవులు నశేష ధరణి పతులుఁ
బ్రీతిఁ బొంద నెవ్వరికి నేది దగుఁ బ్రణా
మాది విధుల నడపు [2]నాదు పలుకు.

140 క. పరమ ప్రియమున నాకై, పరిరంభణసేసి గాఢ బాంధవ సాంద్రా
దరమున [1]సంభావింపు వి,దురుతో [2]మధ్యస్థుఁ డగు హితుం డతఁ డనఘా.

141 వ. అనియెఁ దదనంతరంబ యర్జునుండు.

142 చ. [1]జనులు వినంగ రాజ్యమున సాము గొనం గలవార మన్న యీ
జనపతి [2]కార్య నిశ్చయము సమ్మతి గైకొని చేసిన సుయో
ధనుఁడును దమ్ములు సఖులు దానికి నేమును నియ్యకొందు మొం
డనిన సపుత్ర మిత్రముగ నద్దెస నందఱ [3]గ్రొచ్చి పాఁతుదున్.

143 మ. అనిన మెచ్చి వృకోదరుం డితఁడు కార్యం బింత దెల్లంబుగాఁ
బొనరం బల్కెనె యంచుఁ బేరెలుఁగు సొంపుం బొంద వక్త్రంబు పొ
ల్పున దర్పం బొలయంగ నంగములునుం బొంగార నుద్భృంహిత
ధ్వనియై పొల్చు [1]మహోగ్ర సింధురము చందం బొంది యొప్పెం గడున్.

---

139 1. భీష్ముడాది కురు వృద్ధులును – కొన్ని ప్రతులు. 2. నాదుమాట – స; మా
దరమున – ఐ.క.ఘ.స.

140 1. సంభాషింపు – కొన్ని ప్రతులు. 2. మధ్యస్థుడు నుహితుండు – ఖ.స.

142 1. ఘనులు వినంగ రాజ్యము సగంబు – స. 2. వాక్య – ఔ.వ.స. 3. గ్రుచ్చి–
కొన్ని ప్రతులు.

143 1. మహేంద్ర సింధురము – ర.

144 క. నకుల సహదేవులును దా,నికి సంతసమంది యిట్లు నెయ్యము కయ్యం
బొక [1]తెఱఁగు సేసికొని తడ,యక రమ్మని పలికి రప్పు డచ్యుతుతోడన్.

—: శ్రీకృష్ణుఁడు నారదాది మహాములం గని సంభాషించుట :—

సం. 5—81—58.

145 వ. ఇవ్విధంబునం బాండునందను లందఱును గోవిందునకు వలయు మాటలు
సెప్పి యతనిఁ గౌఁగిలించికొని యథోచిత ప్రకారంబుల వీడుకొని వల
గొని [1]మగిడిరి తక్కినవారలు నర్హంబులగు తెఱంగుల నామంత్రితులై
మరలిరి మాధవుండును బ్రయాణ సర్వసంభార నిర్వాహకులం గలయం
గనుంగొని తగిన సల్లాపంబులు సేసి కరినగరంబు పెందెరువుఁ [2]గైకొని
దారుకుని చతురత్వంబునఁ దురంగంబుల పటుత్వంబున నత్యంత సమీచీనం
బై నయానంబున [3]మనం బలరం జనిచని యొక్క యెడ నారద జమదగ్ని
కణ్వాదులగు మహామునులం గొందఱుం గని రథంబు డిగ్గి నమస్కరించి
సభక్తి తాత్పర్యంబునఁ గుశలం బడిగి మీ రిక్కడకు విజయం చేయుటకుఁ
[4]గతంబేమి సేయంగల పని యెయ్యది నా కానతిం డనిన నారాయణునకు
నారదుం డిటనియె.

146 సీ. అనఘ పుణ్యాత్మఁడ వగు నిన్నుఁ గనుఁగొనఁ గౌరవసభ [1]నీవు గారవమునఁ
బలికెడి పలుకులభంగు [2]లాకర్ణింప విదుర భీష్మాద్ములు వినుతెఱంగు
నుత్తరం బిచ్చు కార్యోక్తులు [3]నెఱుఁగంగ వేడుక వచ్చిరి వీర లెల్ల
నని చెప్ప [4]విని లెస్స యట్ల చేయుదురుగా [5]కని హరి వల్కిన నమ్మునీంద్రు

తే. లతని దీవించి నీవు పొమ్మచటి కేము
నరుగు దెంచెదమని ప్రీతి ననుపనరిగి
యొక్క [6]పుణ్యాశ్రమంబున [7]యొద్ది యేట
విడిసి దివస ప్రవర్తన విధులు [8]నడిపి.

---

144 1. తెరవు — కొన్ని ప్రతులు.

145 1. మగుడిరి — శ. పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులు. 2. పట్టి — మ 3. మనం బురం జిల్లంజని — కొన్ని ప్రతులు. 4. గారణం బేమి — ఝ.

146 1. కీవు గౌరవముగ - వ. 2. లాలింపగ — జ.డ.బ.వ. 3. వినగోరి — ఓ.వ. 4. నిది లెస్స-ఉ. 5. కని పల్కినను విని యమ్ము నీంద్రు-స. 6. పుణ్యాశ్రమము చేరి యొండు బయల-ఖ. 7. యొనర—ఇ.ఈ ; యొద్ద చేరి—గ ; యొద్ద మున్ను—శ.ష . యొద్ద నట్లు—ఉ.ఒ.త.న.వి ; యొక్క యెడను — ఔ. 8. సలిపి — పెక్కు ప్రతులు;

147 వ. కమల నాభుండు గదలిపోయి సూర్యాస్తమయ సమయంబునఁ గుశస్థలంబు
సేరం జను[1]నప్పు డందలివిప్రు లెదురు వచ్చి కాంచి నిజనివాసంబు [2]లకుం
బిలిచినం బ్రసన్నవదనుం డగుచు సమ్మర్దం[3]బు వలవదని పలికి విశాలరమణీ
యంబైన బహిరంగణంబునం బటకుటీర ప్రకరం బెత్తించి విడిసి తగువారును
దానును వారల గృహంబుల కరిగి యభ్యాగత పూజలు గైకొని వారిని
సంభావించి విడిదలకుం జని సమయ సముచిత వృత్తిం బ్రవర్తిల్లుచుండె
నంత నక్కడ.

148 తే. వార్త విని [1]యతుణమ కారవఖితీశ్వ
రుండు గాంగేయ గురు విదురులను బుత్రు
సంజయునిఁ గర్ణు సైంధవు శకునిఁ బిలువఁ
బనిచి [2]తానిట్టు లనియె నందనుని తోడ.

149 వ. కృష్ణుండు పాండవ [1]కార్యార్థంబుగా మన [2]యొద్దకు వచ్చుచున్న వాఁడు
నేఁడు కుశస్థలంబున విడిసె రే[3]పిందులకు వచ్చునని వింటి మిట్టి యార్శ్చ
ర్యంబునుం గలదే సర్వలో[4]కాభి గమ్యుండగు నమ్మహానుభావునకు మన
మభిగమ్యులమైతిమి మన కింతకంటెను బెంపెయ్యది యతం డెవ్వరివలన
సంతుష్టుండయ్యె వారికి శుభంబును నెవ్వరి[5]దెస ననాదరంబు సేసె వారికి
నశుభంబు నగుట దప్ప దతనికి వలయుపూజ [6]లాచరించుటకు సంవిధానంబు
సేయుము గృహాలంకరణాది మంగళప్రకారంబు లనుష్ఠింప నియమింపు
మతని [7]చిత్తంబునకు నీవిభవంబును దనమీఁది ప్రియంబునుం దోచునట్టి
తెఱంగున సమస్తంబును [8]సమకట్టుము.

---

147 1. నవరసంబున యందలి – ఇ.ఈ.గ.వ ; సమయంబున నందలి – న.ర ; నప్పుడం
దుల – ఆ.ఉ.ఏ.చ.డ. 2. లకుంజను దెండని పిలిచి నంబ్రసన్న – వా ; లకుం బిలిచి
నంబ్రసన్న – పెక్కు ప్రతులు. 3. బగుట వలదని – కొన్ని ప్రతులు.

148 1. యాతుణమ – వా ; యతుణమ – పెక్కు ప్రతులు. 2. యిట్లనె తనదు
నందనుని తోడ – స.

149 1. కార్యార్థియై – కొన్ని ప్రతులు. 2. పట్టణంబునకు – ఝ. 3. పిందులకు
వచ్చు – పెక్కు ప్రతులు ; పిందు వచ్చునని – వా.శ.ప. 4. కాగ్ర గణ్యుం
డగు – ఐ. 5. వలన, దిక్కు – అని పాఠములు. 6. లొనరించుటకు – ఇ.న.ర.
7. చిత్తంబు నునీ – వా ; చిత్తంబునకునీ – పెక్కు ప్రతులు. 8. సమ కట్టిం
పుము – కొన్ని ప్రతులు.

150 క. [1]అనిన ధృతరాష్ట్రు పలుకులు, గొనియాడిరి సంతసిల్లి గురుఁడును భీష్ముం
డును నౌఁగాకని దుర్యో, ధనుఁడుం బరిచారకప్రతిఁ [2]బిలిపించెన్.

151 వ. ఇట్లుచిత పరివారంబు రావించి యతండు.

152 క. అలుకుఁడు మృగమదమున ఁ్రు
గ్గులు వెట్టుఁడు గప్పురమునఁ గుంకుమమునఁ గో
డలు పూయుఁడు మణి[1]దామక
ములు గట్టుఁడు పెద్దకూటమున సొంపారఁ.

153 వ. మఱియు [1]నగరెల్లను శోభిల్ల నలంకారంబు సేయుండు.

154 క. పెనుపుం జతురత మెఱయఁగ, మనయింటను దుస్ననేను మందిరమున శో
భన శిల్పము లొనరింపుఁడు, చనుఁడు వ్యక్తస్థలమునందుఁ జప్పరములిడఁ.

155 వ. అది [1]విడిపట్టు గ్రాఁదగి యెడుపట్టనిపలికి వాసుదేవుండు రేపకడయ వచ్చు
నంతకు మున్న యింతయుం గావింపవలయునని [2]పనిచి పురంబున నుత్స
వంబు సాటుండని నియోగించి వివిధ గంధ మహిత మాల్యంబులు [3]సంపా
దింపను మణిభూషణ చిత్రాంబరంబులు సమకట్టను సరసాన్నస్వాదుపాన
ద్రవ్యంబు [4]లొడఁగూర్పను నేర్పరు లగుతజ్ఞుల నియమించె నట్టియెడ
నాంబికేయుండు విదురునకిట్లనియె.

—: ధృతరాష్ట్రుండు విదురుతో శ్రీకృష్ణురాక నెప్పి సంతోషించుట :—

సం. 5—84—20.

156 క. వివిధ మణిమయ రథంబులు, జవనాశ్వంబులును భద్రసామజములు ర
త్నవిభూషణములు దాసీ, నివహంబులుఁజాలఁ గృష్ణునికి నే నిత్తుఁ.

---

150 1. అను ధృత రాష్ట్రుని పలుకులు – ఇ.జ.బ.వ. 2. బిలుపించెన్ – కొన్ని ప్రతులు.

152 1. తోరణములు – జ.

153 1. నగరెల్లను – పెక్కు ప్రతులు; నగళ్ళల్లను – వా.

155 1. వీడు పట్టు – ఝు.వీ.ష.సూ. కొన్ని ప్రతులు; విడు పట్టు – ఆ.క.గ; విడి మట్టు – అ.ఉ.ఓ.ఖ.ర.స. 2. పలికి – కొన్ని ప్రతులు. 3. సంఘటింపను–ఓ.మ. 4. లొన గూర్పను – జ.త.న.ప.ర.ల.

157 క. మనయింట సుయోధనుగృహ
మున దుశ్శాసను ని[1]కేతమున నెయ్యది యా
తని[2]చూడ్కి కించు నది యె
ల్లను [3]గౌరవ మొప్ప నీవలయు మన[4]కనఘా.

158 చ. అనవిని యాతఁ[1]డిట్లనియె నంబుజనాభునిఁ బ్రీతుఁ జేయు కం
పెను హితమైన కృత్య మొకటిం గలదే యది మేలు పాండునం
దనులకు [2]నై దయాళ్లు లుచితస్థితి నిచ్చుట [3]కోపమన్న యు
న్కిన యిటులోపు కల్మి ధరణీవర యేమిట వచ్చెఁ జెప్పుమా.

159 ఉ. నీతలఁ వేను గంటి నొకనేర్పున శౌరికి లంచ మిచ్చి సం
ప్రీతునిఁజేసి కార్యగతి భేదము సేయఁగఁ జూచె దింత బే
లై తి గదే సుమేరు సదృశార్థముఁ [1]జూచియుఁ బార్థుఁ బాయునే
యాతఁడు క్రీడిభక్తి యును నచ్యుతు పెంపును నీ వెఱుంగవే.

160 తే. అర్జునుఁడు ప్రాణతుల్యుండు హరికి నట్లు
[1]గాన జలపూర్ణ మంగళ కలశమునకుఁ
బాద్యమునకును గుశల సంప్రశ్నమునకు
మిగుల నొండు జనార్దను మెచ్చు[2]గాదు.

161 క. మన[1]కడకు నేమికార్యం, బునకై యాతండు వచ్చెఁ బూనికిమెయి నా
పని [2]వంచింపక చేయుట, విను మతనికిఁ బ్రియము దక్కు[3] వేయును నేలా

---

157 1. గేహమున, భవమున – అని పాఠములు. 2. చూడ్కికి వచ్చున దెల్లను–కొన్ని ప్రతులు. 3. గారవ మొప్ప – పెక్కు ప్రతులు. 4. మనఘా – కొన్ని ప్రతులు.

158 1. డిట్టులను – కొన్ని ప్రతులు. 2. నై దు నూళ్ళు – కొన్ని ప్రతులు. 3. కొప్పకున్న యున్కిన – వ.స.

159 1. లిచ్చిన – ఏ.ణ.

160 1. గాక – కొన్ని ప్రతులు. 2. గావు – శ.ష. పెక్కు ప్రతులు.

161 1. దెసకు – స. 2. సఫలంబుగ జేయుట – ఇ.ఊ.ఓ.జ.ద.ప.మ ; పంచినట్లు చేయుట – ఉ ; పంజరంబు – ఏ.ఐ.ఒ.చ.ణ.స ; వేగిరంబు – త.స ; మంజుల ముగ – శ.ష ; రంజనంబు – గ. 3. వేయున నేలా – ర ; వేయున దగునే–త.

162 వ. అనిన విని దుర్యోధనుండు దండి కిట్లనియె.

163 క. అది విదురు చెప్పినట్టిద, తుదిఁగృష్ణుఁడు పాండు సుతులతో [1]వేఱుగునే
పద [2]నెఱుఁగ కీఁగి యిచ్చిన, బెదరి రనరె [3]యొచ్చె మైనఁ బిమ్మట ననరే.

164 ఆ. అతఁడు పూజనీయుఁ [1]డగు నే నెఱుంగుదు
నైన ధనము [2]లీఁగి యనదతనము
వచ్చుఁ బెచ్చుపెరిఁగి వైరులు గర్వింతు
రేల పగ యడంగు [3]నిట్టు లైన.

165 క. అనవుడు భీష్ముఁడు ధృతరా,ష్ట్రున కిట్లను [1]నీవునుం గొడుకు [2]నేమే ని
[3]చ్చిన నొకటి యీఁగి లేకు, న్నను [4]వేఱొక్కటి దలంచునా కేశవుఁడున్.

166 క. విను మతఁడు సేయఁ[1]బూనిన
పని దప్పింపంగ రాదు పాండవులం [2]దే
ర్పను [3]గృష్ణుఁడు వెరవుగఁ జొ
చ్చిన మేలాపురుషు పనుపు సేయుము పుత్రా.

---

163 1. వెరవగునే - అ. 2. నెరుగని యీ విచ్చిన - వ; నెరుగ కివి యిచ్చిన – ఖ; నేయీగికి నిచ్చిన – అ.ఇ.ఉ.ఏ.ఒ.ఔ.డ.త.సూ; నేయీగికిఁ జొచ్చిన – ద.బ.పి.ష. 3. పొచ్చెమైన – కొన్ని ప్రతులు.

164 1. డగుఁటే నెఱుంగుదు; డగుటయే నెఱుగుదు – అని పాఠములు. 2. లిచ్చుటన దతనము - ద; లీఁగియ - పి.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు; లీఁగన – వా. 3. నెట్టు లైన – ఉ.ఓ.ఔ.సూ; నింతలోన - క.

165 1. నీతనూ జుడును నేమే నిచ్చిన - గ; నీవు గొడుకు చొప్పననే మిచ్చిన – ద.స; పాండు రాజ సుతులకు బాలిచ్చిన – బ.వ. 2. నేమియు నిచ్చిన – కొన్ని ప్రతులు. 3. చ్చినగాని యీగి లేకున్నను – అ.వ; చ్చిన మేలొక్కటి యీకున్నను – బ.వ. 4. నొక్కటి దలచు చుండు నా కేశవుడున్ - ఖ; వేరొక్కండు దలచునా కేశవుడున్ – ఉ.గ.

166 1. గణగెడు - త. 2. దీర్చను – క.న.వ. 3. గృష్ణుడు రేపిట వచ్చిన – శ.ష. కొన్ని ప్రతులు; గృష్ణుడింపు దగ జొచ్చిన – ద.వ; గృష్ణుడు రవుగా జొచ్చిన-వ; గృష్ణుడు దలపుగ జూచిన - ఐ; గృష్ణుడు తెరువుగ జూచిన – ఏ.చ.ణ.

167 క. నారాయణుండు ధర్మా, ర్థారూఢము గాఁగఁ బలుకు నది నీవును నీ
[1]వారును గై కొని [2]యెంతయు,గారవమునఁ [3]జేయ[4]నెల్ల కార్యంబు నగున్.

168 క. అనుటయు సుయోధనుఁడు భీ, ష్మున కిట్లనుఁ బాండు రాజసుతులకు నిమ్మే
దిని హరి సగపా లీఁ దగు, [1]ననుఁ బో యే నీను గాని యది యట్లుండెన్.

169 వ. వేఱొక కార్యంబు [1]సేయం దలంచితి నది [2]వినుము పాండవులకు నేడు
గడయు జనార్దనుం డతనిం బట్టి బంధించిన పెక్కులు విఱిగిన పులుఁగులుం
బోలె వారు నాకు విధేయు లగుదురు పాంచాల యాదవాదులై న తదీయ
బంధు మిత్రులు నా వశంబున వర్తిల్లుదురు సమస్త దేశంబులు నేన
యేలుదు దీనికిం దగిన [3]యుపాయ [4]సహాయంబు లనువు సేసెద నీ వింక
[5]నేమి సెప్పెదవు చెప్పు మనిన విని యతి ఘోరంబగు [6]నవ్విచారంబునకు
నమాత్య సహితంబుగా సంతప్త చిత్తుండై వైచిత్రవీర్యుండు గొడుకున
కిట్లనియె.

170 క. ఓహో యిట్లనుట జగ, ద్ద్రోహం బిమ్మాట [1]మఱవు [2]దూతత్వంబున్
మాహాత్మ్యంబును ధర్మ్మ, త్వాహంబును [3]విను మబాధ్యతకుఁ గారణముల్.

171 క. ఈ కారణములు గల వను, నా కొలఁదియె వాసుదేవుఁ డది గాకయుఁ గీ
డే కురు [1]వంశమున [2]కతని, రాక యతం డేమి సేసె రా పాపాత్మా.

---

167 1. వారలు – కొన్ని ప్రతులు. 2. యంతయు గారవమున – కొన్ని ప్రతులు. 3. జేయు మెల్ల కార్యంబు లగున్ – కొన్ని ప్రతులు; జేయుడెల్ల కార్యము లగున్ – వీ; జేయుఁబెల్ల కార్యంబు నగున్ – వ. 4. కార్యములు నగున్ – ఐ.జ.ల.

168 1. నన బోయిన యీను – క.వీ.స; ననుచుం జెప్పంగ వచ్చునది యట్లుండెన్ – ట.వ; నను బోయన నీనుగాని యది యట్లుండెన్ – ల.

169 1. సేయం దలంచెద; సేయం బూనెద – అని పాఠములు. 2. యెట్లనిన-కొన్ని ప్రతులు. 3. యుపాయంబుల నువుసేసెద – కొన్ని ప్రతులు; యుపాయ సాధ నంబులనువు – జ.వ. 4. సాహాయ్యంబులనువు – వీ; సహాయంబు వలన ననువు- ద.బ. 5. నేమనియెదవు – శ.ష. 6. దుర్విచారంబునకు – గ; నతని విచా రంబునకు – శ.ష.

170 1. మరువు – పెక్కు ప్రతులు; మఱువు – శ.ష. 2. ధూర్తత్వమునన్ – బ.వ. 3. నివియ బాధ్యతకు – కొన్ని ప్రతులు; మవధ్యతకు గారణముల్ – ఖ.

171 1. సంతతి కాతని – ఇ.ఈ. 2. కుదనరాక – వ.స.

172 వ. అని [1]యదల్చె నప్పుడు గాంగేయుం డాంబికేయున కిట్లను నీ కొడుకు ప్రాణ [2]గొడ్డం బైన కార్యంబు సేయం దలంచె దామోదరు నిట్లు [3]సేయం జూచెనేనిం దానును [4]దనవారును వినాశంబుఁ బొందుదు రింతియ యిది [5]సేసిరి సేయరైరి యమ్మహాత్మునెడ నీ [6]యపరాధంబు విచారించిన దుష్టాత్ములు [7]నష్టాత్ములకాక యని పలికి యే నిట్టిదాని [8]వినంజాల ననుచు మొగంబు [9]గంటు వెట్టుకొని దిగ్గన లేచి[10]పోయె ధృతరాష్ట్రుండును దుర్యోధనునితో నిటువంటి కొఱగాములు మనంబునం [11]దలంచినప్పుడు సేయం గలవాఁడవు గావున [12]దీనం జేటు వచ్చు [13]నుడుగు మయ్య యని చెప్పి యతనిం దక్కిన వారినిం బోవం బనిచి తగిన వర్తనంబున నుండె మఱునాఁడు.

173 సీ. [1]కాలోచితము లగు [2]కరణీయములు దీర్చి
కమలనాభుఁడు రేపకడయ కదలి
తనుఁ గుశ [3]స్థలవాసు [4]లనుపరా నందఱ
నాదరంబున నిల్పి యరుగు[5]నపుడు
గజ్జంబులును బండ్లు గంధ [6]మాల్యంబులు
ధృతరాష్ట్రు [7]సుతుఁడు వుత్తేరఁ బ్రీతి
నెడ నెడఁ గొని [8]వచ్చి యిచ్చిన వాని నె
ల్లను వేడ్క ననుభవించిన [9]విధంబు

---

172 1. యదల్చి నట్టియెడ – ర.వ. 2. గొడ్డంబులు సేయు – పెక్కు ప్రతులు. 3. సేయం దలంచెనేని – వ. కొన్ని ప్రతులు. 4. దన వారును – ఆ.ఔ.డ; బ్రధానులును – వా. కొన్ని ప్రతులు. 5. సేసిరి, సేయరైరి యమ్మహాత్ము–వీ.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు; సేసిరేమి, సేయరేమి యమ్మహాత్ముడు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 6. యపరాధంబు – వీ. కొన్ని ప్రతులు; యపకారంబు – వా. 7. కష్టాత్ములు – ఖ; నష్టాత్ములై పోదురుగాక – ల; నష్టాత్ములగు దురుగాక–ఈ.ఊ.ఖ.ఝు.ర.వ.వీ.శ.ష; కష్టాత్ములుగారె – మ. 8. జూడంజాల – ఏ.చ.ణ.బ. 9. మాడ్చుకొని – ఆ.డ. 10. పోయెనట్టి(నిట్టి)యెడ – క.న.ర.వ. 11. దలం పంగల వాడవు – పెక్కు ప్రతులు. 12. వినినం జేటు– కొన్ని ప్రతులు. 13. నుడు గవయ్య – కొన్ని ప్రతులు.

173 1. కాలోచిత – గ.వ; కార్యోచిత – జ. 2. కమనీయములు (?) – వ. 3. స్థలి వారలను–మ. 4. లనుపంగ నందర–అ.ఊ.ఒ.ప. 5. చుండ–కొన్ని ప్రతులు. 6. మర్ఘ్యంబులు–వ. 7. సుతులు–కొన్ని ప్రతులు. 8. తెచ్చి–ఐ.ల. 9. తెరంగు–ల.

తే. [10]సలిపి యనుభవ [11]మొల్లక చనఁగ నెదుర
బాహ్లిక దోణ భీష్మాది బంధు [12]మిత్ర
గణము సర్వ [13]భూపాల లోకంబుఁ గురు కు
మార వర్గంబుఁ బు త్తెంచె మనుజవిభుఁడు.

—: శ్రీ కృష్ణుఁడు ధృతరాష్ట్రుని మందిరంబునకుఁ బోవుట :—

సం. 5-87-1.

174 వ. ఇట్లు దుర్యోధనుం డొక్కరుండు దక్క నెల్లవారిం దూర్యాది శోభన పదార్థంబులు సమకట్టి ధృతరాష్ట్రుండు వనుప నెదురొక్కిన వాసు దేవుండు వారల నందఱ నయ్యె[1]తెఱంగుల సంభావించి కృతవర్మ[2]దమవాఁడు గావున నతనికి సవిశేష స్నేహంబు సేసి యతండు సేరువ రా సమస్తజనంబు లుం బరివేష్టింపం జని తనరాకకు నలంకృతంబును [3]బ్రమోద చాపల సుభగ జనంబును నైనపురంబు సొచ్చి రాజమార్గంబున నరుగు నవసరంబున మౌక్తికమిళితంబులు బహుగంధ[4]లుళితంబులు నగు నటుత ప్రకరంబులును బుష్పనికరంబులునుం జల్లుచు సంతసిల్లుచు మ్రొక్కుచుఁ[5]జొక్కుచు నిరు గెలంకుల రమ్యహర్మ్యంబులపై నిలిచిపొలిచి కనుంగొను [6]నంగనాజనం బులు తమలోన.

---

10. గలిగి యనుభవ మొల్లక కదలె - వ. 11. మొందక - ర. 12. విప్ర–ఓ.వ.స. 13. నృపాల - వ.

174 1. ప్రకారంబుల - త. 2. బాంధవుండగుట నతనికి - ఐ. 3. ప్రమోద భాషల శుభ కరంబును నైన – ల స; ప్రమోద సంచార, ప్రమోద భాసుర, ప్రమోద భరిత, ప్రమోద మానస, ప్రమోద భాషణ, ప్రమోద బహుల, ప్రమోద శీల, ప్రమోద భాజన – సుభగ జనంబునైన – అని పాఠములు. 4. లలితంబులు, సంయుతంబులు, కలితంబులు – అని పాఠములు. 5. జొక్కుచు – కొన్ని ప్రతులలో లేదు. 6. నవ్యంగ నలగములు(గుములు) – పెక్కు ప్రతులు.

175 సీ. ప్రాణంబుతోఁగూడ [1]రక్కసిచన్నుల పాలు [2]ద్రావిన ప్రౌఢ బాలుఁ డితఁడె
వేల్మిడిఁ జాణూరు [3]విటీచి లోకముల మెచ్చించిన యాజగజెట్టి యితఁడె
[4]దుర్వృత్తుఁడగు కంసుఁ దునిమి యాతని తండ్రిఁ బట్టంబు గట్టిన ప్రభు వితండె
సత్యభామకుఁ బారిజాతంబు[5]పైఁ గల కోర్కి దీర్చిన రసికుం డితండె

తే. [6]వెన్నలును గోపికా చిత్తవృత్తములును
నరసి ప్రుచ్చిల [7]నేర్చిన హరి యితండె
శ్రుతి శిరోభాగములఁ దనసుభగచరణ
సరసిజామోదము[8]ను గూర్చు చతురుఁ డితఁడె.

176 వ. అనుచు నతికుతూహలంబున నవలోకింప నాబాలవృద్ధంబగు పౌరలోకం
బాలోకన [1]కౌతుకంబునఁ దనరథంబు గదిసిన [2]సందడి జడియు వేత్రహస్తుల
వారించుచు నారాయణుండు సమ్మర్దమందగమనంబునం జని [3]మణితోరణ
సుందరంబగు రాజమందిర ద్వారంబు ప్రవేశించి కక్ష్యాంతరంబులు గడచి
[4]యేనుంగు మొగసాలఁ జొచ్చి యరదంబు డిగ్గి యల్లన నడచునప్పు
డంతకు మున్న యరిగి భీష్మద్రోణ ప్రముఖులగు తగువారలు ధృతరాష్ట్రు
నిం బొదువ నతండుఁ బ్రత్యుత్థానంబుసేసి విదురసంజయ సహితంబుగా
నెదురొక్కానం జేరి.

177 ఆ. అతనిఁ గౌఁగిలించి యచ్చటఁ గలవిదు, రాది శిష్టజనుల నాదరార్ద్ర
[1]బంధుదృష్టిఁ జూచి పరిరంభ సంభావ, నము లొనర్చి శౌరి ప్రమద మెసఁగ.

---

175 1. రక్కెస – కొన్ని ప్రతులు ; పణతి రక్కెస (లక్కసి) చన్నుబాలు – బ.వ.స ; పరగ రక్కెస చన్నుబాలు – వ ; పరగు రక్కెస చన్నుబాలు – ఖ. 2. ద్రాగిన– కొన్ని ప్రతులు. 3. విడిచి – వ.సం. 4. దుర్వి నీతుని గంసు – ఆ ; దుర్మత్తు–వ. 5. గోర్కె దీరగ దెచ్చి యిచ్చిన రసికుడితడు – ఓ.వ. 6. వెన్నెలను గోపికా చిత్త విత్తములను – వ. 7. నేర్చు దోహలి యితండె – న.ర.వ. 8. ననుంచు చతురుడు – కొన్ని ప్రతులు ; ననించు – వ ; నదనుపు – ర ; నబూన్చు – య.

176 1. కుతుహలంబున – కొన్ని ప్రతులు. 2. సందడి యెడ గలుగ జడియు – ఆ.ఐ. ఓ.బ. 3. మణిమయ తోరణంబులు – కొన్ని ప్రతులు. 4. యనుంగు మొగ సాల – వ.సూ.

177 1. భావదృష్టి – ల.స.

178 వ. [1]వార లందఱకును సాత్య[2]కిని దగిన సమాచారంబులు నడపం బనిచె నట
మున్న [3]ధృతరాష్ట్రు పనువునం దెచ్చిపెట్టిన నచ్చోటన యున్న యున్నత
కనకాసనంబున నతం డునుప నాసీనుం డయ్యె నవ్వాసుదేవునకు విహితాను
ష్ఠానపరాయణు లగు నగరి పురోహితులు రాజాను మతంబున నర్ఘ్యపాద్య
మధుపరాద్యుపచారంబు లాచరించి యతని తమ్ముని నర్హాపీఠంబున నునిచి
యర్చించిరి నరనాథుండును దొరలును నిజోచితాసనంబుల నుండిరి కొలు
వెల్లను సూర్యోదయ సమయంబునఁ గమలాకరంబు [4]విధంబున [5]వికసించి
యుండె నయ్యవసరంబునఁ గృష్ణుండు ధర్మనందను వచనంబులుగా నాంబి
కేయునకుం దగువారలకుం [6]బ్రణామ పరిరంభణ ప్రముఖ సముచిత సంభావ
నంబులు [7]వలికి సంభాషణంబులకుం జొచ్చి.

179 క. రాజునకుఁ [1]దియ్య మెసఁగెడు, పూజావచనముల నెయ్యపుంబలుకు[2]లఁ బే
రోజమెయి బంధుమిత్ర, స, మాజములకు మేలములఁ గుమారులకుఁ దగన్.

180 వ. ఇంపు వుట్టించుచుఁ గొండొకసేపు నిలిచి పుండరీకాక్షుండు విదురు సద
నంబునకుం జని యెద మటీయుఁ బోవలయు నెడలకుం బోయి వచ్చెద నని
పలికి యాంబికేయు ననుమతి [1]వడసి యరుగ విదురుండు ససంభ్రమంబు[2]నం
గడచి చని [3]మంగళోపచార సహితంబుగా నెదుర్కొని భయభక్తి వినయ
స్నేహానందంబులఁ గందళితుం డగుచు గోవిందునకు దేవోపచారంబుల
ననేక ప్రకారంబుల నర్చన లిచ్చి కౌంతేయుల కుశలం బడిగిన నతనికి వార
వృత్తాంతంబు సమస్తంబును సవిస్తరంబుగాఁ జెప్పిన యనంతరంబ.

---

178 1. వారల కందరకు – కొన్ని ప్రతులు. 2. కిందగిన తెరంగున సమాచారంబులు– ద.ల.వ. 3. ధృతరాష్ట్రుండు వనుప దెచ్చి పెట్టిరి – వ. 4. చందంబున – కొన్ని ప్రతులు. 5. విల సిల్లి – వ.స. 6. బ్రమాణ ప్రమద పరిరంభణ – ఇ.న.ప.వ. 7. సలిపి – కొన్ని ప్రతులు.

179 1. వియ్యం బెసగెడు – వ ; తేజ మెసగెడు – ఊ. 2. లచే నోజనయి బంధు మిత్ర – వ.స.

180 1. తోనరుగ – పెక్కు ప్రతులు. 2. ననడచి, నపరచి – అని పాఠములు. 3. మంగళాచార – ణ.బ.య.ల.స ; మంగళ తూర్య – జ.

181 క. ముదమునఁ గృష్ణుఁడు గుంతీ
[1]సదనమునకుఁ జనియె నపుడు సమ్మదమున న
వ్విదురుం డోగిర మొనరిం
చెద నని తన్నడుగ నట్ల చేయుం డనుచున్.

182 వ. చని కాంచిన నద్దేవియు నతని [1]తోడునీడయుంబోని తనకొడుకులం దలంచి యడలు వుట్టిన నమ్మాధవు మెడ వట్టికొని యెలుంగెత్తి యేడ్చిన నతండు సంబోధించి యూరార్చ నెట్టకేలకు నుడిగి యూతనికి [2]నాసన విన్యాస నాద్యుపచారంబులు సేయించి తత్సమీపంబున నుచితపీఠంబునం గూర్చుండి గద్గద [3]కంఠంబుతో నిట్లనియె.

183 సీ. నీకిఁ [1]బెరుగుఁట నీతిమంతులుఁ బుణ్య
పరులు [2]శూరులు గదా పాండుసుతులు
సుఖవృత్తిఁ బెక్కండ్రు [3]సూరెలఁ గొలువ నుం
డెడువార లిడుములఁ బడుచు నిర్జ
నంబైన కానలో[4]నన యెట్లు నిలిచిరి
ననుఁబెట్టి [5]నాయెద గొనుచుఁ జనిరి
యేను వడ్డింపంగ నింపారఁ గుడిచి మె
త్తని [6]సెజ్జ నిద్రించి వినుత భద్ర

తే. గాన కరిబృంహితముల మేల్కాంచునట్టి
వారు కందమూలంబు లాహారములుగఁ
బొదలఁ బుట్టలఁ [7]బడియుండి పులుఁగు మెకము
లఱువ మేల్క[8]ను చుండిరే యక్కటకట.

---

181 1. సదనంబున కరిగె నపుడు – ర.వ.

182 1. తోడి నీడలం – కొన్ని ప్రతులు. 2. నాస నార్ఘ్యాద్యుప చారంబులు–ఓ.వ. 3. స్వరంబుతో – ఊ.ఒ.

183 1. బరగుట – న.ర.వ. 2. గదా వారు పాండు – వ. 3. శూరులు – కొన్ని ప్రతులు. 4. ననఘు యిట్లుండిరి – ఖ; నన యెట్టులుండిరి – శ.ష. 5. నాయండ గొనుచు – ఉ.ఓ.ఖ.జ.త.య.ర.స; నాయెడ్డ – శ; నాయెడ – న.ల.వీ.ష; వారెడ గొనుచు – మ; నాయండ గొనక చనిరి – త. 6. సెజ్జ – పెక్కు ప్రతులు; శయ్య – వా. 7. నిద్రించి – ఊ.ఖ. 8. నియుండిరే – ఇ.ఉ.త.ల.

184 ఆ. తండ్రిలేని [1]ప్రజలు దల్లిని బాసి పె, ద్దయును గాల మివ్విధమునఁ బడిరి
భంగపాటు దుఃఖపాటును సంకట, పాటు గలిగె విరటు [2]పాలఁ బిదప.

185 వ. అని వెండియు.

186 ఉ. దానదయాపరుం [1]డయిన ధర్మతనూభవు సేమ మెట్లు పం
చాననవిక్రముం డగు బకారికి భద్రమె యస్త్రశస్త్ర వి
ద్యానిపుణుండు క్రీడి సుభయా వినయా భరణుల్ గవల్ సమా
ధానసమేతులే యకట ద్రౌపది సాధ్వి [2]సుఖంబె దానికిఁ.

187 చ. కొడుకులకంటె నయ్యనుఁగు గోడలి [1]కెక్కుడు గూర్తుఁ గోడలుం
గొడుకులు సేయుభక్తి [2]కట కోటిమడుంగులు భక్తి నాకు నె
ప్పుడుఁ దగఁ జేయుచుండు [3]నది పుణ్యచరిత్ర కులాగ్రగణ్య [4]కొ
త్తడి సకలంబుఁ జూడ [5]సభ దైన్యముఁ బొందుట సూచి [6]పొక్కితిఁ.

188 తే. నాఁడు ద్రౌపది పడిన [1]బన్నముల సూడ
నోర్చినప్పుడ యెంతకు నోర్వఁ జెపుమ
యంత గడచి[2]న దుఃఖంబు లనుభవింపఁ
గలవె లోకంబు [3]వారికిఁ గమల[4]నాభ.

189 వ. అట్టియెడ.

190 క. విదురుం [1]డొక్కఁడు దక్కఁగ, సదస్యు లెవ్వరును ధర్మసంశయ మిది గూ
[2]డదు నార యతని[3]శీలమ, కుదు రీలోకమున కింతకుం దలఁపంగన్.

---

184 1. సుతులు – ఝ.మ.వ. 2. పట్టణమున – వ; పాలనధిప – ఊ.ఏ.జ.

186 1. డునగు – ల. 2. శుభంబె – ల.స. కొన్ని ప్రతులు.

187 1. కెంతయు – ల. 2. కిని కోటి మడుగులు – శ.ష; శతకోటి మడుంగులు–ర. 3. నయపుణ్య చరిత్ర, నతిపుణ్య చరిత్ర – వ. 4. కొత్తడి – శ. కొన్ని ప్రతులు(రేఫ రహిత రూపము); సందడి – ఊ.ఓ.వ; గొందడి సకలంబు – ల. 5. కడు దైన్యము – ల. 6. పొక్కుదున్ – అ.క.

188 1. బన్నములు – కొన్ని ప్రతులు. 2. దుఃఖంబుల ననుభవింప – ల. 3. వారలు– ఊ. 4. నయన – ఘ.

190 1. డొకండు, డొకరుడు – అని పాఠములు. 2. డదునాకై రాతని చివుకు దొరయ శోకమున కింతకును దలంపగన్ – ఓ.వ; డదనాక చూచు చుండిరి యదయత కంత కును దార యాధారంబై – ఖ. 3. నేమము – అని పాఠములు.

191 వ. అని యివ్విధంబునఁ గృష్ణతోడఁ దనయుమ్మలికంబు లన్నియుఁ [1]ద్రవ్వికొని శోకంబు [2]వెల్లిగొనఁ గొండొక దిగం బాఱెడు [3]చిత్తంబుతో మటీయు నిట్లనియె

192 క. ఇది యెల్లను నొకతల యీ
పదుమూఁ డేఁడులును నాకు బావకొడుకు చే
నదయ మగు కూడు గుడుచుట
యది యొకతల యయ్యె నేమి యనఁ గల [1]దనఘూ.

193 క. తన్నుఁ దనతమ్ములను నా, కన్నగొడుకులట్ల తలఁతుఁ గాని విభేదం
బెన్నఁడు నామది లేమికి, వెన్నుఁడ వై వంబు సాఁటి [1]వినుము పలికెదన్.

194 క. ఇది నిక్కంబగు [1]నేనియుఁ, దుది [2]నీవుం బాండవులును దురితరహితులై
ముద మందఁ జూడఁ [3]గనియెద, నది దీనికి [4]మందు సువ్వె యంబుజనాభా.

195 సీ. బావ యొప్పం డను[1]పలుకుల నే మగు నాతనికొడుకుఁ గీడాడ నేల
[2]కురువృద్ధుఁ డగు బాహ్లికుని దూఱ నేటికి భీష్మునిపైఁ [3]బ్రయి వెట్ట నగునె
యిట్టికూ[4]రుల యింటి కిచ్చిన మనవారి నందుఁ గాకట్లు [4]దా ననుట మేలె
యర్జును పుట్టిన యప్పుడు వీఁడు లోకములెల్ల గెల్చు పొగడ్త[5]మొగులు

తే. [6]ముట్టునట్టిద యగు రణమున జయించుఁ, గౌరవులసోదరులుఁ దాను భూరిరాజ్య
[7]గౌరవముఁ బొందు ననియశరీరవాణి,వలికె నది దిట్టువడుఁ గాక [8]వలయు నేని.

---

191 1. చెప్పి కొని – కొన్ని ప్రతులు ; ద్రవ్వి శోకంబు వెల్లిగొన – పెక్కు ప్రతులు. 2. వెల్లిగొంత దిగంబార నుత్తల పడు చిత్తంబుతో – ఖ ; వెల్లిగొన గలగ బారెడు చిత్తంబుతో – ఓ.వ ; వెల్లిగొనుడు గలగ బారెడు – త. 3. బీరంబుతో – వ.

192 1. దింకన్ – జ ; దానన్ – వ.శ.ష.స ; ననఘూ – వ.స.

193 1. వినుమని పలికెన్ – ఊ.వ.

194 1. నేనిందుది – కొన్ని ప్రతులు. 2. నీవును బాండు సుతులు – కొన్ని ప్రతులు. 3. దగి యెదనిది – వ. 4. మడ్డు నాకు నంబుజ – జ.డ.వ ; మగుడునాకు-వ ; మట్టు నాకు – మ.య ; సాఁటి నాకు – ఖ.ఘ.

195 1. పలుకున – కొన్ని ప్రతులు. 2. కుల వృద్ధు – వ.శ.ష. 3. నింద, సడి, తప్పు, జెట్ట, మిష, నేర బెట్టనగునె – అని పాఠములు. 4. దమ్మంట మేలె – అ.ప.వ. 5. బొందు, మిగిలె, వడయు – అని పాఠములు ; మొయిలు – ఊ.చ.య. 6. ముట్టి నట్టిది – కొన్ని ప్రతులు. 7. భారమున – ఓ.వ. 8. పలుకు లేల – ఖ.

196 వ. ధర్మంబు [1]గలుగునే నది [2]నిక్కం బయ్యెడు దాని కెల్లను నిర్వాహకుం డవు నీవు గలవు [3]గాదె నీ [4]మన్నించు నెచ్చెలులకుం జెప్పెడు మాటలు గలవు విను మయ్యుధిష్ఠిరునితో నిట్లనుము.

197 క. [1]వేఁడికొని కృపణులై కను, పోడిమి యది యేల రాజ పుత్రులు దమలై
వాఁడిమి [2]దప్పిన నిప్పులు, వేఁడిమి సెడినట్లు జనులు [3]విని యులుకుదు రే.

198 వ. భీమార్జునుల కిట్లని చెప్పుము.

199 ఆ. కొడుకుఁ గాంచు రాచకూఁతు రెద్దానికి, నట్టిపనికి నుచితమైన సమయ
[1]మొదవెఁ [2]దడయు టింక నొప్పదు జనములు, నట్లు గాని పురుషు లనరు మిమ్ము.

200 క. భుజబలము[1]న జీవించుట
నిజధర్మము మెత్తఁబడుట నింద్యము మాద్రీ
ప్రజలకుఁ జెప్పుము ద్రుపదా
త్మజఁ [2]గార్యం బడుగు [3]మనుము తగ నందఱితోన్.

201 చ. అలిగిన భీమ ఫల్గునుల కడ్డము లేమి యెఱుంగు [1]దంతలం
తలు వడి వాని నీఁగ వలదా విను మా పని కెల్లఁ బాండు పు
త్రులె కలవారు నీ కెటులు దోఁచిన [2]నట్లులు సేయువారు గా
కలఘువిచార [3]నాయలఁత [4]యూర్పము నఁ [5]గడతేర్పు మెమ్మెయిన్.

202 వ. అనిన గృష్ణుండు గొంతి ననునయించి యిట్లని యె.

---

196 1. గలిగెనేని – కొన్ని ప్రతులు. 2. నిక్కువం బయ్యెడు – మ. 3. కావె – కొన్ని ప్రతులు. 4. ముద్దు చెలులకుం జెప్పెడు – జ.

197 1. వేడుకొని కృపణులైనను (డైనను, లైకడు) పొడిమి చెడనేల (చెడిపోయి, చెడుటేల) రాజపుత్రులు – ఒ.ఓ.ళ.వ. 2. గప్పిన – వ. 3. విడిచి యలుకరే, విడిచి యలుగరే, వీచి పలుకరే, వీచి యలుకరే, విస్మయ పడరే – అని పాఠములు.

199 1. మొప్పజేసి విక్రమో పేతుడగు వానిగాని పురుషుడనరు కమలనాభ – ఝ.
2 దడయు డింక, దడయ నింక – అని పాఠములు.

200 1. నదీపించుట – ప ; నంజయించుట – బ.వ. 2. క్రౌర్యం బుడుపు మనుము – వ; బన్నము నీగు మనుము తగ – య. 3. డనుము – ఆ.ల.

201 1. దెంత లెంతలు–స. 2. చందము సేయువారు–ద.వ ; వారటు సేయువారు–ఐ.
3. యక్కలతయూర్పము – వ. 4. యూర్పను ముంగిట నేర్పు మెమ్మెయిన్ – గ.
5. గడ తేర్పు – కొన్ని ప్రతులు ; గడ చేర్పు – వ ; వగదీర్పు నేర్పునన్ – వ.

-: శ్రీ కృష్ణుఁడు గుంతీదేవి నూఱడించుట :-

సం. 5-88-89.

203 చ. [1]సుగుణవు పుట్టినింటికిని చొచ్చినయింటికిఁ దేజ మెక్కఁగాఁ
దగు చరితంబునఁ నడచుధన్యవు ధీరవు దేవి [2]నీ వెడ
[3]న్వగ లడఁగింపకున్న భువనంబుల [4]నింకిట నెవ్వ రోర్చు వా
రు గలఁక దక్కుమి హృదయరోగము [5]లన్నియుఁ బుచ్చి వై చెదన్.

204 క. తనయులు గోడలు సేమం,బున నున్నా రధిక భక్తి [1]పూర్వముగా దం
డనమస్కారంబులు నీ, కొనరించిరి కౌఁగిలించి [2]రుల్లములఁ దగన్.

205 క. నీ కొడుకు లొండుసుఖములు, సేకొన [1]రవ్వీరసుఖమ చిత్తములఁ గరం
బాకాంక్షింతు రలంతులఁ, బోక గలుగు నెట్టు లల్పబుద్ధులె వారల్.

206 క. ఉత్సాహంబున శత్రుకు, [1]లోత్సాదన [2]విధి యొనర్చి యున్నత సామా
జ్యోత్సవము నొందుపుత్రుల, నుత్సుకతం జూతు గాక యూఱడు మింకన్.

207 చ. అన విని మోము విచ్చుచు మురారికి నిట్లనుఁ గుంతి పాండునం
దనులకుఁ దండ్రియుఁ గురువు దైవము నారయ నీవ కావె నీ
మనమున ధర్మముఁ హితము [1]మంచిగఁ జూచి [2]విధించినట్ల చే
సి నెగడువారు గాక నినుఁ [3]జేరిన [4]నాపద లొంద నేర్చునే.

208 క. వారలక యేల మాధవ, కౌరవులకు మఱియు నీజగంబుల కెల్లం
జేరుగడ నీవ నీపలు, కారయ వేదంబ కాదె యఖలంబునకున్.

---

203 1. సుగుణవు పుట్టినింటికి – మ.వ. 2. నీయెడన్ వగలుడిగింప – ర; నీకడన్ వగ లడగింప – ఖ; యియ్యెడన్ – కొన్ని ప్రతులు. 3. న్వగ మలగింప – వ; న్వగ తొలగింప – ఆ.డ. 4. నింకిట యెవ్వరోర్చు – ల.వ. కొన్ని ప్రతులు (యడాగమము). 5. లెల్లను – కొన్ని ప్రతులు.

204 1. పూర్ణముగా – ర. 2. రుల్లము చెలగన్ – స.

205 1. రవ్వీర రసమ – వ.

206 1. లోచ్ఛేదన విధి – ఔ.బ.వ. 2. దర్పమణచి – వ.

207 1. మచ్చిక, మచ్చిగ – అని పాఠములు. 2. విధించితట్ల – స. 3. జెందిన – కొన్ని ప్రతులు. 4. వారికి కీడు గల్గునే – జ.ద.స.

209 వ. అనినం బ్రసన్నవదనుం డగుచు నద్దేవి గారవించి యామంత్రణంబు నేసి తదావాసంబు వెలువడి తనరాకకు నలంకృతంబై న దుర్యోధను మందిరంబు నకుఁ గృతవర్మ సాత్యకి సమేతుండయి పోవుగోవిందునిం గని తదీయ ద్వారపాలకులు సంభ్రమంబునం బఱచి యతని కెఱిఁగించి తదనుమతంబు నం బఱతెంచి యెదురొక్కని కక్ష్యాంతరంబుల నందడి నెడ గలుగ జడియుచు వినయంబునం దోడొక్కని చను నమ్మనుజవిభుండు గై లాసశిఖరాకారం బగు [1]సౌధంబున బాహ్లికభీష్మద్రోణ [2]ప్రభృతులు గర్ణశకుని సైంధవాదు లును దుశ్శాసన వికర్ణ దుర్ముఖ ప్రముఖులును మఱియు [3]ననేక దేశాధీశులు నుం బరివేష్టింపఁ బేరోలగంబున సింహాస[4]నాసీనుండై యున్న యెడకుం జనునప్పు డాసుయోధనుండు సపరివారంబుగాఁ బ్రత్యుత్థానంబు సేయం జేర నరిగి యతనికిం దగువారలకు [5]నాలింగనాద్యుపచారంబులు [6]దానుం దమ్ముండును నాచరించి.

210 క. అతఁ డునుపఁగ గనకమ
యోన్నత పర్యంకంబునందు నారాయణుఁ డూ
ర్జిత [1]మహిమ నుండి యభ్య
ర్చితుఁ డయ్యెఁ దగంగ నతనిచే సత్కృతులన్.

-: శ్రీకృష్ణుఁడు దుర్యోధనునితో సంభాషించుట :-

సం. 5–89–1.

211 వ. సాత్యకియును సముచిత [1]ప్రకారంబునం బూజితుం డయ్యెఁ దదనంతరంబు [2]నిజాసనాసీనులయి తనమొగంబునం జూడ్క నిలిపి యున్న దుర్యోధనాదు లతో మాధవుండు మధుర [3]సంభాషణంబులు సేయుచుండె నట్టియెడ.

---

209 1. సౌధంబునుపరిభాగంబున – అ.ఉ; సౌధోపరి భాగంబున – ఋ. 2. ప్రము ఖులు – కొన్ని ప్రతులు. 3. నానా దేశాధీశులు – వ. 4. నారూఢుండై – ఇ. 5. నాస నాద్యుప – ఐ. 6. తానును దమ్ములును – వ. కొన్ని ప్రతులు.

210 1. మహిమ నెససి – ఔ.వ.స; మహిమ తోడన – ప.

211 1. ప్రకార పూజింతుడయ్యె – కొన్ని ప్రతులు. 2. సుఖాసీనులయి – వ. 3. సంభాషణాదులు – ఖ.

212 తే. సముచితంబుగఁ గూరల చంద ముగ్గ
డించి కుడుపు తెఱంగు వుట్టించి పలుకు
నా సుయోధనుతోఁ గృష్ణుఁ డచటఁ దాను
గుడువ [1]నొల్లక యునికి యేర్పడఁగఁ జెప్పె.

213 వ. చెప్పిన విని దుర్యోధనుండు సూర్యసూనువద[1]నం బవలోకించి యల్లన యిట్లనియె.

214 క. హరిపలికినవిధ మెంతయు
నెరవై యున్నయది వింఱె యిమ్మాట తెఱం
గరయుదము తొలుత నీ[1]వెను
పరిచందం బెల్ల [2]నెఱుక పడియెడుఁ బిదపన్.

215 వ. [1]అని పలికి యచ్యుతున కిట్లనియె.

216 తే. [1]వలయు నన్న పానంబులు పలుదెఱఁగుల
నేర్చు విధముల [2]నే మొడఁగూర్చి వేడ్క
[3]నున్న నీ వుపయోగింప నొల్లకునికి
[4]బాంధవమునకు నీతికి బాహిరంబు.

217 క. కౌరవులకుఁ బాండవులకు, నారయ నీ వొక్కరూప యసదృశ ధర్మ్మ
[1]చారుండవు రాజునకుం, గూరుతు[2]కతమేమి [3]యిట్లగుటకుం జెపుమా.

---

212 1. నోపనియున్కి – కొన్ని ప్రతులు; నొల్లకయెల్ల యేర్పడగ జెప్పె – వ; నోపమియునికి – ణ.

213 1. నంబునం జూడ్కి నిలిపి – ఖ.ల.స.

214 1. పెనపరి (= భేదశీలుడు) – ఒ.త.ద.ప.య.ల.శర. 2. నేరు పడియెడు – స.

215 1. అని పలికి యచ్యుతు – కొన్ని ప్రతులు; అని యచ్యుతు – వా.

216 1. వలయు నట్లన్న పానంబు – వ. 2. నేమొడ గూర్చువేడ్క – ఖ.న.ప.ల; గూర్చియు న్వేడ్కనూని – వ. 3. నుండ – కొన్ని ప్రతులు. 4. బాంధవంబున కిది నీతి బాహిరంబు – య.వ.స; బాంధవంబున నీతికి – స.

217 1. చారుఁడవు రాజునకుఁ గడుగూరుతు – ప.వీ.శ.ష; చారుడవు ధర్మ్మజుకు గడు గూరుతు – వ (ధర్మ్మజుకు, నగాగమ రహిత రూపము). 2. కతమేమి – క.నూ; గతమేమి – వా. పెక్కు ప్రతులు. 3. యిటులనుటకుం జెపుమా – వ.

218 క. అనుడు నుపేంద్రుఁడు మనుజేం
ద్రుని కిట్లను దూత లెందుఁ దొలిదొలి గుడువం
[1]గొనఁ గట్టఁ [2]దొడఁగుదురె వ
చ్చిన కార్యము దీర్చి పిదపఁ [3]జేయుదు రెల్లన్.

219 వ. అనిన గాంధారీనందనుండు దేవకీనందనున కిట్లనియె.

220 ఆ. వేగపడుట మేలె వినుము కార్యము దీఱుఁ
దీఱకుండు దానితెఱఁగు దగిన
యప్పు డాడ రాదె యిప్పుడు ముకుఁద్రాటఁ
గాలు [1]గ్రువ్వ నేల కమలనాభ.

221 వ. నీవు వచ్చినవాఁడవు మాయింటఁ గుడిచి కూర్చుండి యెల్లపనులుం జెప్పుట యొప్పుఁగాక కుడువ నొల్ల ననం దగునె [1]దీనికిం గారణంబు నాయెఱింగిన యది లేదు విచారింపక పలికి తనిన [2]మందరధరుండు [3]మంద స్మితంబుతో నందఱం గలయం గనుంగొని ధార్తరాష్ట్రికరంబు గజంబు [4]పల్లవం బల్లన తెమల్చు లీలం గేల నమర్చి యిట్టిమాటలు [5]తేటపఱుప వలయునేని విను మని యతని కిట్లనియె.

222 చ. ప్రియ మెసఁగం దగం బిలిచి [1]పెట్టెడు కూ డది లెస్స [2]కూడు ద
క్కియ నయహీనతం దమకు నాపదయై నెడ నిట్టు [3]నట్టు నే
[4]మియు నన [5]లేనికూ [6]డెదిరి [7]మేవడియై చను నీవు మాదెసం
బ్రియుఁడవు గావు మాకు ధృతి [8]పెంపఱ నాపద లే దొకింతయున్.

---

218 1. గనగట్ట - వ; మునుగట్ట – అ.ఒ.క.ల. 2. గణగుదురే – వ.స. 3. జేయుదు రెల్లన్ – ఒ.బ.య.వి.శ.ష; జేయుం డెల్లన్ – వా. కొన్ని ప్రతులు.

220 1. గ్రువ్వనగునె – వ.శ.ష; త్రవ్వ నేల – ఆ.ఎ.ఐ.య.ల.

221 1. దీనికిం దగిన కారణంబు-వ. 2. ముర హరుండు-ర. 3. మందస్మితవదనంబుతో– వ.స. 4. పల్లవంబు నల్లన – ఊ.ల.వ. 5. తెరంగు పరపవలయు - ల.

222 1. పెట్టెడి కూడది – కొన్ని ప్రతులు. 2. గాక - వ. 3. నట్టు లేమియు – కొన్ని ప్రతులు. 4. మెయికొని తిన్నకూడు - వ. 5. లేమి కూడదియు–ఘ.స; లేని కూడదియు – వ.శర.ష.సూ. 6. దుతిర మైవడి, దుధృతి మైవడి – అని పాఠములు. 7. (మెయివడి?) మైవడి – కొన్ని ప్రతులు. 8. పెంపెద – ఘ.ల.

223 వ. అట్లుంగాక.

224 క. పగవారియింటఁ గుడిచిన, నగుఁ దమ కనుమాన మమృత మైనను దారుం
బగతురకుఁ గుడువఁ బెట్టఁగఁ, దగ[1]దొడళుల కెప్పు డెవ్విధము వాటిలునో.

225 వ. [1]ఏను ఖగతుండనె యంచేని.

226 క. అలుగుదు పాండవులకు వా, రలు నాకుం బ్రాణములు ధరావల్లభ యి
ట్టలముగఁ దమపా్రణములకు, నలుగు జనులు పగతు[1]రగుట యనుమానంబే.

227 ఆ. కారణంబు లేక కౌంతేయులకు బాల్య, మాదిగాఁగఁ [1]గీడె యాచరింతు
పుణ్యపరులు దోడఁబుట్టువు [2]లార్యులు, వైర మెత్తఁ దగునె వారి[3]తోడ.

228 వ. ఇట్లున్న మీయందఱ యన్నంబులు దుష్టాన్నంబులు [1]విదురుం డొక్కని
యన్నంబు [2]భోక్తవ్యం బని నిశ్చయించితిఁ గావున నందుఁ బోయెద నని చెప్పి
యజ్ఞనపతి యనుమతి సేయఁ జనునప్పుడు తోడన బాహ్లిక భీష్మాది కౌర
వులును గుంభసంభవ ప్రముఖులైన మాన్యులును జని మాధవుతోడ
మాయిండ్ల నెల్లను [3]గానిక [4]లాయితంబులు సేసికొని నీవు విజయం
చేయుటకు [5]నెదురుచూచుచున్నవార మని పల్కి [6]ప్రార్థించిన నేనన్ని చోట్లకు
వచ్చినవాఁడన యందఱ [7]యర్చనలుం గైకొంటిన మీరు నిలువుం డని
వారల నిలిపి విదురుగృహంబునకుం బోయిన.

---

224 1. దొడ్లకునె(న)ప్పు – అ.ఒ.క.ఘ.య.స; దొడలికి – కొన్ని ప్రతులు; దొడలుల కెప్పుడు – ఖ (అలఘు లకారము రాని రూపము); దట్లొనరింప నెప్పు – ఓ; దెవరికి, దొరులకు – అని పాఠములు.

225 1. నేను – వా; ఏను – పెక్కు ప్రతులు.

226 1. రనుట – కొన్ని ప్రతులు.

227 1. గీడ యాచరింతు–కొన్ని ప్రతులు. 2. లార్థ్యులు–వ. 3. మీద–కొన్ని పా్రతులు.

228 1. విదురుని యన్నం బొక్కటియ – ఊ; విదురుని యొక్కరుని – ఐ.వ; విదురుని యన్నంబు – శ.ష. 2. భోజ్యంబు – ఊ.గ. 3. గానుకలాయితంబు – పెక్కు పా్రతులు. 4. లాయత్తంబు – ఆ.ఖ.న.ప.బ.వ. 5. నెదురు – పెక్కు ప్రతులు; నెదుళ్లు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 6. ప్రార్థించి పిలిచిన నతండేన(ని)న్ని – ల. కొన్ని ప్రతులు. 7. యర్ఘ్యంబులు – ఊ.

229 సీ. సంభ్రమస్నేహ నిశ్చలభక్తి [1]యుక్తిఁ బవిత్రమజ్జనము గావించి విదురుఁ
డెల్ల వంటకమును నేర్పడ బోనాలు [2]వేర్పింప నెంతయుఁ బ్రీతి ముంద
రోజమై బ్రాహ్మణ [3]భోజనం బొనరించి సపరివారముగ విశాల రమ్య
పూత స్థలంబునఁ బుండరీకాక్షుండు దమ్ముండుఁ దాను నుత్సవ మెలర్ప

తే. సరసరంజక మహనీయ సంప్రయోగ
మగుచతుర్విధ హృద్యాన్న [4]మారగించె
లలిత సంభావనామంజులంబు లై న
పలుకు లెడనెడ విదురున కెలమి యొసఁగ.

230 వ. అతండును.

231 క. గోవింద [1]సంభ్రమము సం,భావింపుము మాకు నిదియ పరమధనం బొం
డేవిధమున నీ కర్చన, గావింపం జాలు[2]వాఁడు గలఁడే [3]యెందున్.

232 వ. అని మఱియు నత్యంత [1]వినయవాక్యమ్ముల నారాధించు చుండె నిట్లు
కృతాహారుండై న హరికిఁ జందన [2]చర్చాద్యుపచారంబు లాచరిం[3]చి యవ్వి
దురుండు కృతార్థుండై యుండఁ గవి [4]గాయక పఠ్ముఖ నిఖిల విద్వజ్జనం
బులు పాఠక [5]వాంశిక వై ణికాది వినోదపాత్రంబులు నప్పరమేశ్వరుం గాన
వచ్చి బ్రోద్దు వుచ్చి యభిమతార్థంబు వడసి చనిరి రాత్రి యగుటయుం దగిన
యభ్యంతర మందిరంబున హంసతూలికా తల్పంబున భుజంగతల్పు నునిచి
యతనికడ నుచితాసనంబున [6]నుండి.

---

229 1. తోడ – వ. 2. వెట్టింప – వీ.శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు; బేర్పింప – కొన్ని ప్రతులు. 3. పూజనం – డ.త. 4. మారగించి – కొన్ని ప్రతులు.

231 1. సంబరము – శర; నన్ననొగి సంభా – స. 2. వారు గలరే యెందున్ – కొన్ని ప్రతులు. 3. జగతిన్ – ఒ.

232 1. మధుర, విమల – అని పాఠములు. 2. చర్చాద్యుప చారంబులు – అ.ఐ.య.వ; చర్చాద్యర్చనంబులు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 3. చికర్పూర సహితంబు లై న తాంబూలం బులిచ్చి – ఒ.క.ఖ. 4. గణిక – వా; గణ – కొన్ని ప్రతులు; గాయక – వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 5. వాచక – అ; గణిక పాఠక – చ; గణిక వై ణిక – ణ; వాంశిక వై ణిక వై తాళికాది – వీ.శ.ష. 6. గూర్చుండి – ఱ.

233 ఆ. విదురుఁ డిట్టు లనియె నిది యొకకార్యంబు
గాఁగఁ బూని [1]యిందు రాఁగఁ దగునె
దుష్టబుద్ధి [2]నీచు దుర్యోధనుండు నీ
మాట [3]వినునె దురభిమాన [4]ఘనుఁడు.

234 క. వచ్చిన సైన్యంబులఁ గని
పెచ్చు పెరిఁగినాఁడు ద్రోణభీష్మ్మల లావుల్
నచ్చియుఁ గర్ణుం డొక్కఁడ
యిచ్చుఁ దనకు విజయ [1]మనియు నెంతయుఁ బొంగుఁ.

235 వ. నీ విట వచ్చుట వినినయప్పుడు ధార్తరాష్ట్రులందఱుం [1]గూడం బాటి తమలో [2]నిశ్చయించిన తెఱంగు నీశాసనం బుల్లంఘింపం గలవారు పాండు నందనులకు నేమియు [3]నీ కుండువారు దార యూధాతిర్యంతయు [4]బీఱు వోవకుండ నేలువారు వారిం గూడినరాజు లెల్లను దిగ్విజయంబునాఁడు పాండవులచేత భంగపడినవారు గావునఁ గర్ణుతో [5]నేకార్థులమై చత్తుము [6]గెలుతు మింతియ కాని యొండు లేదని [7]నిశ్చయించికొని యున్నవా రట్లగు టంజేసి దుర్యోధనుండు [8]గండు మిగిలియున్నవాఁడు సంధి గానేరదు వారల కందఱకు [9]నిది ప్రాప్తకాలంబై యున్నయది యెట్లును [10]నుడుగ [11]నేర్చినవారు గా రిట్లు ద మ్మెఱుంగని దుష్టాత్ముల నడుమం గూర్చుండు టయు [12]నవ్వెంగలివిత్తు లఱచు వీఱిడి యఱపులకు వంక లొత్తి [13]మాఱు

---

233 1. యిట్లురాగ - స; యీవురాగ - ఏ. 2. నీచ దుర్యోధనుండు — ఇ.న.ర.వ.
3. వినడు — బ.మ. 4. పరుడు - న.

234 1. మనుచు — అ.త.ప.స.

235 1. గూడిపారి, గూడి — అని పాఠములు. 2. నిశ్చయంబు చేసిన తెరంగు - ఖ.వ. 3. నీకుండం గలవారు — న.ల. 4. జీరు వోవకుండ — కొన్ని ప్రతులు. 5. నేక కార్యార్థులమయి — ప.ర.వ.శ. 6. నొత్తుము - ర. 7. నిర్ణయించుకొని — ఉ. ఖ.న.య.ర.వ. 8. నుక్కు మిగిలి - వ. 9. నిదియ ప్రాప్త కాలంబై — క.ల. శ.ష; విధి ప్రాప్త కాలంబై — అ.వ. 10. మగుడ నేర్చిన వారు - వ. 11. నేర్చునె యట్లు, నేర్తురె యట్లు — అని పాఠములు. 12. నవ్వెంబర విత్తు లఱచు — శ.ర.ష; నవ్వెంగలి చిత్తు లరచు — ఖ.బ.వ. 13. మాఱు — ర. ప్రతి

సెప్పుటయు నొప్పక యుండు వెడంగు లగుటం గార్యవచనంబు [14]లెఱుం
గరు మొఱకు లగుటం బ్రతాపభూషణంబులకు వెఱవరు వారల తలంపులు
గీడు నీమహనీయ ప్రభావబుద్ధి పౌరుషంబు లే నెఱుంగుదు నయినను
బాండవేయులపై స్నేహంబునను నీమీఁది [15]భక్తినిం జెప్పెద నందుఁ
బోవలవ దనిన వాసుదేవుం డతని కిట్లనియె.

236 తే. నీవివేకంబు [1]నాప్తియు నెఱపి తీవు
తల్లిదండ్రుల మాడ్కి హితంబు సెప్పి
తేసు నారాక తెఱఁగెల్ల [2]నేర్పరించి
[3]చెప్ప విని యేమి సెప్పినఁ జేయువాఁడ.

—: శ్రీకృష్ణుఁడు విదురుతో సంభాషించుట :—

సం. 5-91-3.

237 క. ఎఱుఁగుదు నేను సుయోధను
కొఱగామియు నతనితోడఁ గూడిన నృపులం
దఱుఁ బగ [1]మనమున నిడికొని
యఱుముటయును సంధి పొసఁగ దనియు మహాత్మా.

238 ఆ. పుడమియెల్ల నొడ్డగెడ వయి గజవాజి
యుతముగాఁ గడంగి యుగ్రమృత్యు
ముఖము సొరఁగఁ దివురు మూర్ఖత [1]మాన్పుట
యధిక మైన పుణ్య మనఘచరిత.

239 వ. మానుప వచ్చునే యంచేని.

లో లేదు. 14. ల కొండొరు - మ ; ల తెరం గెరుంగరు — య.వ. 15. భక్తి విశేషంబు ననుం జెప్పెద — ర. కొన్ని ప్రతులు.

236 1. నాప్తంబు - ల. 2. నేర్పరించి చెప్ప — పెక్కు ప్రతులు ; నేర్పడంగ. జెప్ప — వా. కొన్ని ప్రతులు. 3. చెప్పెదను వినుమేమైన జేయు వాడ — వ

237 1. మనసు ననిడు — కొన్ని ప్రతులు.

238 1. మాన్పుట — కొన్ని ప్రతులు.

240 క. దొరకొని పుణ్యముఁ బాపము
నరుఁ డర్థిం జేయుచుండ నడుమ నొకట న
వ్వెర వెడలి తప్పినను ద
త్పరిణతిఫల మొందు నంద్రు [1]ధర్మ విధిజ్ఞుల్.

241 వ. అట్లుం గాక.

242 తే. చుట్టములలోన [1]నొప్పమి వుట్టినప్పు
డడ్డపడి వారితోడఁ [2]గొట్లాడి యైన
దాని నుడుపంగఁ జొరకున్న వానిఁ గ్రూర
కర్ముఁ డని చెప్పుదురు కర్మకాండవిదులు.

243 వ. కావున నీ రెండు దెఱంగులవారికి [1]శాంతి గావింపం బ్రయత్నంబు సేసెద ధర్మార్థ [2]సహితంబైన [3]తెఱంగుమాటలు మంత్రిజనసహితుండైన సుయోధనునకుం జెప్పెదఁ దనకుం బాండునందనులకు లోకంబులకు హితం బయిన విధంబు వంచన లేక చెప్పెడునన్ను పాండవులవాఁ డని శంకించి యతండు నా మాట వినం డయ్యె నేనియు [4]మేల కాక యిట్లు సొచ్చి చెప్పకున్న నన్నదమ్ములు దమలోనం బోరఁ గృష్ణుండు వారింపక యుపేక్షించెఁ దనచేతఁ జక్కం బడదా యని యజ్ఞులైన[5]జను లాడుదు రెల్లభంగులం గార్యం బార్య లియ్యకొనం జెప్పుదు ధార్తరాష్ట్రులుం దమకు బ్రదుకు తెరు వైన నా పలుకులు [6]వట్టుదురు పట్టక నీ తలంచిన చందమునం దులువలై [7]కలగం బాఱిన వారు నా ముందర నిలువం జాలుదురే యని పలికిన విదురుం డట్ల కాక యని సమ్మతించి యామంత్రణంబు సేసి నిజశయన స్థానంబునకుం జనియె ననంతరంబ.

---

240 1. తత్వ విధిజ్ఞుల్ — ఘ.

242 1. నొవ్వమి పుట్టి — ఆ. 2. బోరాడియైన — వీ.ష; తోనెట్టు లాడియైన—ఒ.డ.బ; నాట లాడియైన — స. కొన్ని ప్రతులు.

243 1. సంధి గావింప — కొన్ని ప్రతులు. 2. సంగతంబైన — న.య.ర.వ.వీ; సంయుతంబులైన — ఉ. 3. తెఱంగు — ఉ.ద.బ.వీ.శ.ష. ప్రతులలో లేదు. 4. మేలు గాని — కొన్ని ప్రతులు. 5. జనంబు లాడుదురే నెల్లభంగుల — ర. కొన్ని ప్రతులు. 6. వినియెదరు వినక యుండినం జెడుదురు గాక ముందట — ఝు. 7. కలంగ బారినను — ఎ.ఒ.బ.

244 ఆ. అతని వచన రచన యాత్మలోఁ దలపోసి
యట్టివాఁడు గలఁడె యెందు ననుచుఁ
బాలకడలి [1]కడల పాటియ్యె [2]యొప్పున
ప్పాన్పునందు శౌరి పవ్వళించె,

245 వ. ఇట్లు సుఖనిద్ర సేసి [1]వేగుం బోకట మాగధ మంగళ గానంబుల మేలుకాంచి సమయ [2]క ర్తవ్యంబులు సలిపె నట్టియెడఁ గృతవర్మయు సాత్యకియు వచ్చి పొడసూపినం బురుషోత్తముండు వారలు మొదలుగాఁ గల యిష్ట జనంబులు పరివేష్టింప నుచితప్రదేశంబున నున్నంత.

246 క. ఇనతనయ శకుని దుశ్శా, సనసహితముగాఁగ నెలమిఁ జనుదెంచి సుయో
ధనుఁడు ప్రియోక్తులఁ దగువా,రును దానును వారిజోదరుం గొనియాడెన్.

247 వ. అతండును మధుర సంభాషణంబులు సేయ వార లతనికి ధృతరాష్ట్రుండు బంధుమిత్రాది [1]సమస్త పరిజన సమన్వితుం డయి పేరోలగంబున నునికి యెఱిఁగించినఁ బ్రియంబునఁ [2]గట్టాయితం బై న[3]తే రెక్క భేరీశంఖ చామర ప్రముఖ భద్రచిహ్నంబులతో వెడలి గరుడధ్వజంబు గ్రాలఁ గృతవర్మసాత్యకు [4]లొక్కరథంబునను దుర్యోధనాది [5]దుష్టచతుష్టయం బొక్కరథంబునను బార్శ్వంబుల రాఁ బౌరులకుఁ గన్నుల పండు వగుచు రాజమందిరద్వారంబు సేర నరుగు నప్పటి యులివునకుఁ గొలువువా రెల్ల నత్యుత్సుకులై యెదురు చూడ రథో త్తమంబు నవతరించి యరవిందనాభుండు.

---

244 1. పాన్పు పాటియ్యె (కడరఁ బాటియ్యె) – స. కొన్ని ప్రతులు; కరణిఁ బాటియ్యె యొప్పు – వీ.శ.ష; తోడ పాటియ్యె – వ; మించు(కడిమి) పాటియ్యె యొప్పు–వ.
2. యొప్పగు పాన్పు – ఒ.గ.న.య.ర.ల.

245 1. వేగుటయు – ద.ర.శ. 2. వ ర్తనంబులు – వ.

247 1. సమ స్త జన పరి వృతుం డై – కొన్ని ప్రతులు. 2. గట్టాయితం బై తే రెక్క – ఎ.న.మ.ర. 3. తే రెక్క – ఖ. ప్రతిలో లేదు. 4. లేక రథంబున, లేక స్యంద నంబున – అని పాఠములు. 5. దుష్ట – న.మ.య.ల. ప్రతులలో లేదు.

248 తే. ఎదురు వచ్చిన విదురుని యిచ్చుకరముఁ
[1]దమ్ము చేయును రెండు హస్తములఁ బట్టి
నడచె ముందటఁ [2]గదియు సందడిఁ గడంగి
కర్ణ దుర్యోధనులు దొలఁగంగ జడియ.

249 వ. కృతవర్మాది యాదవులు [1]లోనుగాఁగల [2]యభ్యంతరులైన బలుమానుసులు పొదివికొని పోవఁ దన సమీపంబునఁ గౌరవులు రవిసన్నిధి [3]తారాగ్రహంబుల చందం బగుచుండం [4]దేజోరాశియగు రాజీవాతుండు సని తనకుఁ బ్రత్యుత్థానంబు సేసిన కురురాజును దొరలను నభినందించుచు.

250 క. తన కని పెట్టిన మణిమయ, కనకోన్నత పీఠమునఁ [1]బ్రకాశంబున ని
ల్చిన యెడఁ దోఁచిరి నారద, ముని [2]ప్రముఖు లంతరిక్షమున నుజ్జ్వలులై.

251 వ. ఇవ్విధంబున సన్నిహితు లయిన యమ్మహామునులం గురుపితామహునకుం జూపి నారాయణుం డిట్లనియె.

252 ఆ. మనలఁ జూచువేడ్కఁ జనుదెంచినారు మ
హాత్ములైన నారదాదిమునులు
వీరి కర్ఘ్య పాద్య విధు లొన[1]రించి యా
సనము లిడఁగఁ [2]బనుపు సత్వరముగ.

253 వ. వీరలు సముచితాసనంబుల నుండక [1]మనకుఁ గూర్చుండుట దగవు గా దనినం గొలువు వారెల్ల సంభ్రమాశ్చర్యంబులతో మునులవలను జూచుచుండ.

---

248 1. తనదు తమ్ముని కరము హస్తమున బట్టి – అ. 2. నదియు(దగియు)సందడి- స

249 1. మొదలైన - త. 2. యభ్యంతర వర్తులైన - ఖ. 3. తారకంబుల చందంబున – కొన్ని ప్రతులు. 4. తేజోవిరాజి – వ; తేజోరాజి – స.

250 1. సకాశంబున నుండిన (నిల్చిన) – ర.వ. పెక్కు ప్రతులు; సుఖాసీనత – ప. 2. ముఖ్యులు నంతరిక్ష – ఆ.ఓ.డ.మ.వ; వరులును నంతరిక్ష – కొన్ని ప్రతులు.

252 1. రించి యాసనములు, రింప నాసనములు, రింపు డాసనములు – అని పాఠములు; రింపు మాసనములు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. వలయు – ఆ.డ; బంపు సత్వరముగ – ఇ.ఈ.ఐ.ఓ.జ.న.వ.

253 1. మనము గూర్చుండ – కొన్ని ప్రతులు; మనకు గూర్చుండం దగదనిన–ఔ.ఖ.

భీష్ముండు పరిచారకులం [2]బనిచి కనకమణిమయాసనంబు లనేకంబులు దెప్పింప వార లరుగుదెంచిన వారలకు నమస్కరించి యాసనార్ఘ్య [3]పాద్యాది విధు లం బూజలు సేయించి [4]కృష్ణుండు గూర్చున్న యనంతరంబ ధృత రాష్ట్రుండునుం [5]దక్కటివారును [6]నుచిత పరికారంబుల నమ్మునీందుర్లకు నభివందనంబులు సేసి నిజాసనాసీను లైరి దుశ్శాసనుండును వివింశతియును గద్దియ లిడ సాత్యకియుఁ గృతవర్మయుఁ గృష్ణుం గదిసి యిరువంకలం గూర్చుండిరి కర్ణ దుర్యోధనులుం జేరువ నొక్కగద్దియ నుండిరి విదురుం డును మణి[7]పీఠంబునఁ గృష్ణుని వెనుకదెసఁ దదీయోన్నత పీఠంబునఁ[8] గరం బత్తమిల్లి యుండె గాంధారరాజు నిజపుత్ర పరివృతుండై యొక్కదిక్కున [9]నుచితపీఠాసీనుం డయ్యె నట్టి సమయంబున.

254 క. అంబుద [1]శుభగాత్రుం బీ, తాంబర ధరుఁ గమల దళ నిభాక్షు హరిఁ జూ
డం బడసి లోచనము లమ్మ, తం బానిన మాడ్క సమ్మదంబునఁ [2]దేలన్.

255 క. ఆకొలువువారు గర మచ, లాకృతి నొకపలుకు లేక యందఱు వింజం
బాఁకిడిన [1]కరణి నవశము, దాకారిత చిత్తవృత్తులై యుండంగన్.

—: శ్రీకృష్ణుఁడు ధృతరాష్ట్రునితో సంభాషించుట :—

సం. 5-93-1.

256 క. జలద [1]స్వనగంభీరత, నెలుఁ గొప్పఁగ దంతదీప్తి లెసఁగ ముకుందుం
డలరు[2]చు సభ నఖిలజనం, బులు విన ధృతరాష్ట్రు భూవిభున కిట్లనియెన్.

---

2. బిలిచి, బిలిపించి—అని పాఠములు. 3. పాద్యంబులం బూజించి (బూజలు సేయించి)—ఊ.ఏ.చ.జ.ణ.ర.వ. 4. భీష్ముండు — ఉ.త. 5. దక్కిన వారలును—కొన్ని ప్రతులు. 6. సముచితాసనముల గూర్చుండిరి—త. 7. పీఠంబుహత్తుకొనియు నత్తమిల్లియుండె—శ.ష. 8. కరతలంబున హత్తుకొని యత్తమిల్లియుండె—వి ; కరతలంబున నత్తమిల్లి యుండె—ఔ.య ; సంతసిల్లి యుండె—కొన్ని ప్రతులు ; కరంబున నత్తమిల్లియుండె—కొన్ని ప్రతులు. 9. నుచితాసనాసీనుండు, నుచిత పీఠస్థుండు, నర్హపీఠంబున నుండె — అని పాఠములు.

254 1. శుభ దాకృతు(తి) — ఇ.ఈ.ఏ.చ.ణ ; సుభగాకృతు, సుభగాకృతి — అని పాఠములు. 2. బొదలన్ — ఉ.ఋ.

255 1. చందమున ముగ్ధాకారిత చిత్త—అ ; యట్లు పరమవశాకారిత — కొన్ని ప్రతులు.

256 1. ధ్వని గంభీరత — ఇ.ఈ. 2. చుసభ నఖల — ఇ.ఈ ; చెవుల నఖల — వా. కొన్ని ప్రతులు ; చెయ్యుల — ఉ.ఊ.క.మ ; చవుల నఖల — ఆ.ఔ.ఢ.న.ప.శ.ష.

257 క. జననాథ [1]నీయెఱుంగని, పనులు గలవె యైనఁ[2]దగవుఁ బరమహితంబుం
దనవారికిఁ జెప్పన తగు, నని వచ్చితి భారతాన్వయము ప్రియ మొందన్.

258 క. ఱీరోదకగతిఁ బాండవ, కౌరవు లొడఁగూడి [1]మనికి కార్యం బది నీ
వారసి నడపుము వా రన, వీ రనఁ గురుముఖ్య నీకు వేఱుం గలదే.

259 చ. భరతకులంబు ధర్మమును బాడియు సత్యముఁ [1]బొత్తుఁ బెంపునుం
గరుణయుఁ గల్గియుండు ననఁగా నుతిఁ గన్నది యందు సద్గుణో
త్తరులరు నీవు నీయనుఁగుఁ దమ్ముఁడు నీతనయుల్ యశోధురం
[2]ధరశుభ [3]శీలు రీసుచరితక్రమ మిప్పుడు దప్ప నేటికిఁ.

260 శా. ఈ వంశంబునకెల్ల [1]నీవ కుదు రిం దెవ్వారి [2]చందంబు లె
య్యెఁ [3]వ ర్తిల్లినఁ గీడు మేలుఁ దుది [4]నీయం దొందెడుం గాన స
ద్భావం బారసి [5]లోని పొత్తు వెలివ్యృ త్తంబుఁ జనస్తుత్యముల్
గావింపం దగు [6]నీక యెవ్విధమునం గౌరవ్యవంశాగ్రణీ.

261 చ. వినుము సుయోధనాదు లగువీరు [1]సధర్మ్ములు గాక కార్యము
ల్గొనక మహోర్థసిద్ధి యెడలుం దమ కిట్లన కన్వయంబు వ
ర్తన మిది గా[2]దు నాక బెడిదంపుఁదనంబున బంధుకోటికిన్
న్మనసులు నొవ్వఁగా నవగుణంబులకుం [3]బయిలోడ రేమియున్.

---

257 1. నీ వెరుగని – పెక్కు ప్రతులు. 2. పాడి – ఔ.

258 1. యునికి – ఊ.ఎ.గ.ఖ.న.ర.వ.స.

259 1. బెంపు దాల్మియున్ – అ.వ.స. 2. ధరులు శుభ స్థిరుల్ – ఐ. 3. శీలులీసు చరిత – పెక్కు ప్రతులు.

260 1. నీవగుదు వెందెవ్వారి – వ ; నీవ కుదురౌ దెవ్వారి, నీవ కుదురై తెవ్వారి – అని పాఠములు. 2. చిత్తంబు – ఈ.ల.స. 3. వర్తించునొ, వర్తించిన – అని పాఠములు. 4. నీయందుండెడిం – కొన్ని ప్రతులు. 5. లోని పొందు – ఊ.ఖ. జ.బ. 6. నీకు నెవ్విధమునం – శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

261 1. సమర్థులు గాక – గ.వ.స ; నధర్మ్ములుగాన – కొన్ని ప్రతులు. 2. గాదనాక – పెక్కు ప్రతులు. 3. భువినోడకే – ద.

262 ఉ. కౌరవ పాండవుల్ తెఱఁగు గైకొని శాంతతఁ బొంది యున్కి మే
లారయ నాకు నీకుఁ గులమంతకు నీ నృపకోటి [1]కుర్వికిం
బోరితమైన [2]నింతకును బుట్టు మహోపద గావునఁ ధరి
త్రీరమణాగ్రగణ్య గణుతించి యవశ్యముఁ [3]బొం దొనర్ప వే.

263 తే. [1]నీకు వలసినఁ దీర్పంగ నేరవచ్చు
నధిప తెఱఁగు నీ వశమున యదియ కాన
నీకు వీరలఁ [2]దేర్చుట నెఱియ కాదె
[3]సిద్ధ మెవ్వారిఁ [4]దెలివొందఁ జేయ నేర్తు.

264 ఉ. అందు వృకోదరార్జునుల నాహవరంగము [1]నందు మీఱువా
రెందఱో యెన్నుమా యిచట నీ గురు భీష్ములఁ గ్రేణి సేయు వా
రెందఱో వారు వీరు నని నీల్గుటకంఱె భవ[2]ద్బలంబులై
యందఱుఁ [3]గూడు డొప్పదె జనాధిప శాంతి యొనర్పు మెమ్మెయిన్.

265 తే. జగతిఁ గల జనపతులు నీ చరణపీఠ
మర్థిఁ గొలువ సముద్ర [1]వేలా వృతోర్వి
యెల్ల నేలుట యొప్పదే తల్లి ప్రజల
యెడ విరోధంబు [2]వాటించు టెంత మేలు.

266 క. నరనాథ నీ వుపేక్షా, పరుఁడ వయినఁ [1]గౌరవులక పాండవులక కా
దరయఁగ భూప్రజ కెల్లను, దురితం బొనరిం[2]చినట్ల తుదిఁ గీడు సుమీ.

---

262 1. కింతకుం - ఐ. 2. నింతటికి - ఆ. 3 బొందు నేయవే – వ.స.

263 1. నీవు తలచిన, నీకు వలచిన, నీవు వలచిన – అని పాఠములు. 2. దీర్చుట – పెక్కు ప్రతులు. 3. సిద్ధముగ వారి – ఒ.ల. 4. చెలువొ(వ)ంద జేయ నేర్తు–గ. న.య.ర.వ ; తెలియంగ - వ.

264 1. లోన – పెక్కు పుస్తకములు. 2. ద్వితీయులై – అ.ఇ.ప.వ.స. 3. గూడు టొప్పు హృదయంబున శాంతి – ఇ.వ.స.

265 1. రేఖా వృతోర్వి – కొన్ని ప్రతులు ; వేలాతలోర్వి - వ. 2. గావించు టెంత – ఐ.ఖ.జ.బ.మ ; వాయుట దెంత మేలు - వ.

266 1. గౌరవులకు బాండవులకు – పెక్కు ప్రతులు. 2. చుటదియెతుది – వ.స.

267 క. కౌరవ పాండవులం దె,వ్వారలకుం [1]జావు [2]నొవ్వు వచ్చిన మేలు
ర్వీరమణ చిత్తమున [3]నె,ట్లారయుమా నీకు దుఃఖమగు నెట్లయినన్.

268 ఉ. వీరును వారుఁ బండితులు విక్రమవంతులు సాహసగర్వదు
ర్వారులు [1]పూని రిత్తబవరంబున నాఅడిఁ [2]జావఁబోవ [3]నె
ట్లూరక యుండ[4]వచ్చు కడునొప్పెడు మేనులు వాఁడి[5]కై దువుల్
గూరఁగ నాటినం బుడమిఁ [6]గూలుట కక్కట యోర్వవచ్చునే.

269 ఆ. ఇట్లు గాకయుండ [1]నీరెండు దెఱఁగుఁల, వారిఁ గాచికొనుము వసుమతీశ
నీదు ప్రాభవంబు నీతియు [2]శాంతియు, నఖిలజనులుఁ బొగడునట్లు గాఁగ.

270 వ. అని చెప్పి వెండియు.

—: శ్రీకృష్ణుఁడు పాండవులు సెప్పినమాటలు ధృతరాష్ట్రునితోఁ జెప్పుట :—

సం. 5—93—36.

271 తే. పాండవులు దండ్రిసచ్చిన ప్రజలు వారి, నరసి పోచితి శైశవ మాదిగాఁగ
నడుమ నిష్కారణమ దిగవిడువఁ[1]దగునె,పార[2]మొందంగ రఱింపు[3]గారవమున.

272 వ. పాండుకుమారులు నీకుం [1]బరమభక్తిం బ్రణమిల్లి యందఱు నొక్క
మాటగా [2]నీతోఁ జెప్పుమని నాకుం జెప్పినవిధంబు వినుము తనపంపునం

---

267 1. జూపు — ఊ.ఎ.ఒ. 2. జేటు వచ్చిన — ఆ.ఖ.డ.త ; నొప్పి—వ. కొన్ని ప్రతులు ; నొప్పు — ఓ.ఔ.జ.న.ల ; నోవు — గు.శర. 3. నిట్లారయుమా — కొన్ని ప్రతులు.

268 1. పూని — ఓ త ల.వీ.శ.ష ; పోరిరిత్త — ఊ.ఔ.బ.వ ; వీరలెత్తి(లొత్తి) బవ రంబున — డ.న.య.ర.వ ; లోనిరిత్త - వా. 2. చావుచావ — బ.శ.శర.ష ; చావు మేలె — అ.ఒ.క.వ. 3. నిట్లూరక యుంటమేలె — ఊ.ఖ.డ.వీ.శ.ష ; నిట్లూరక యుండనేల — అ.ఏ.ఒ.వ. 4. బోలు — కొన్ని ప్రతులు. 5. యమ్ములున్ — ఆ.మ. 6. దూలుట, గూలగ — అని పాఠములు.

269 1. యిరు దెరంగుల నెల్లవారి - అ. 2. కీర్తియు - ఐ.

271 1. నగునె, నేల — అని పాఠములు. 2. మేదగ రఱింపు — కొన్ని ప్రతులు. 3. గౌరవేంద్ర — ఒ.డ.ప ; పౌరవేంద్ర — గ.మ.

272 1. ప్రణయ—ఓ.వ.స. 2. నీతో నాడుమని—ఖ.వీ.శ.ష ; మీకుం జెప్పుమన్న వివరంబు

[3]బండ్రెండువత్సరంబులు వనంబున వసియించితిమి పదుమూఁడగు నేఁడు జనపదంబున నజ్ఞాతవాసంబునుం జలిపితిమ [4]మాతండ్రి సమయంబు పరి [5]పాలించి యే మర్ధరాజ్యం బెట్లునుం బడయుదు మని కృతనిశ్చయులమై పడితిమి [6]తల్లియుఁ దండ్రియు నెల్లచుట్టంబులు నేడుగడయును మాకుఁ దాన మావలన నేకమి గల్గినం గినిసి యిట్లు గా దట్లని చక్కం బెట్టునది [7]తనగల పదివేలేండ్లకుం దన్న కాని మటీ యెఱుంగ మెట్టివార మైనను మమ్మును దుర్యోధనాదుల[8]నుం దలంపరు తనయందుఁ [9]దెఱంగు గలిగిన నెవ్వరు గొఱ గాకున్నను గులంబు పాడి సెడక [10]చెల్లు ననిరని పలికి మటీయు నిట్లనియె.

273 ఉ. సారపు ధర్మమున్ విమల సత్యముఁ బాపముచేత బొంకుచేఁ
బారముఁ బొందలేక [1]చెడఁబాటిన దైన యవస్థ దఱు లె
వ్వార లుపేక్ష సేసి రది వారలచేటగుఁ గాని ధర్మ ని
స్తారక మయ్యు సత్య శుభదాయక మయ్యును [2]దైవ[3]ముండెడున్.

274 వ. అని [1]యీసభ్యులకుం జెప్పు మనిరి నీవును సభాసదులైన [2]రాజులు నేమని యెద రనుం డేను ధర్మంబును [3]నీతియుఁ జుట్టటికంబును మున్నిడుకొని మనో[4]వాక్కాయకారంబు లేక [5]రూపంబైన సత్యంబ కాఁ [6]జెప్పితి నిత్తెఱంగు [7]మీకు మేలు క్రోధ[8]మాన మత్సరంబులు విడిచి యిట్లు సేయుండు.

వినుము – వ. 3. బండ్రెండేండ్లు – కొన్ని ప్రతులు. 4. మా తండ్రి సమయాం తరంబున పరిపాలించునట్లయేమర్ధ–ల ; మా తండ్రి యంశంబు పరి (పరి) పాలించి– ఎ.ఔ.ఖ.గ.డ.ద.ప.య.వ. 5. పాలించు నేమర్ధ–కొన్ని ప్రతులు. 6. తల్లిదండ్రులు– కొన్ని ప్రతులు. 7. తానుగల–న.వీ.శ.ష. 8. నునొక్కరూపకా తలంపు–న.శ.ష. 9. బెడంగు – ఏ.చ.ణ. 10. వర్తిల్లు – ఖ.న.

273 1. చెడ బాలివియైన – పెక్కు ప్రతులు ; చెడు పాలిదియైన – ష ; చెడ బాటిలి– ఓ.స ; చెడ పాటిదియైన – ఏ.చ.డ.ణ. 2. దయ్య ముండెడున్ – ఐ. 3. మం దెడున్ – ఊ.త.య ; మొందెడున్ – ఔ.ర.ల ; ముండెడిన్ – బ.

274 1. యా సభ్యులకు, యిట్లు సభ్యులకు – అని పాఠములు. 2. రాజులెల్ల నేమని యెదరు – బ.వ ; రాజులు నెదుర నుండ – ర. 3. నీతియు జుట్టరికంబును మున్నిడుకొని – అ.ఇ.జ.ప.వ ; నీతియును మున్నిడుకొని – వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. వాక్కాయక(ర్మ)ంబులు – జ.ద.శ.ష. 5. రూపంబులైన – కొన్ని ప్రతులు. 6. పలికితి – కొన్ని ప్రతులు. 7. మీ కెల్లలేమి – ఓ.వ. 8. మద (మాన) మాత్సర్యంబులు – ఖ.త.ద.వ.వీ.

275 ఆ. పాండవులకుఁ దగిన పాలు మేదినిఁ బంచి
యిచ్చుకంఱెఁ గార్య [1]మెద్ది గలదు
ధర్మ మెద్ది సముచితం బగువిధ మెద్ది
[2]శక్య మెద్ది చెపుఁడ [3]వాక్యవిదులు.

276 క. అని పలికి మహారాజా, వినుమని ధృతరాష్ట్రితోడ వెండియుఁ దాని
ట్లని చెప్పె వాసుదేవుఁడు, తనమది [1]నఱలేక [2]కార్యదశ[3]దెలియంగన్.

277 ఆ. వారితండ్రిపాలు వారికి నిచ్చి నీ
పాలు[1]నీవుఁ బుత్ర[2]పౌత్ర[3]చయము
నసుభవించి సుఖులరై [4]యుండుఁ డిది బంధు
మిత్రిసుజనకోటి మెచ్చు[5]తెఱఁగు.

278 క. ఎఱుఁగవె యజాతశత్రిని
[1]నెఱియును ధర్మంబు సత్యనిష్ఠయు మిము నె
త్తెఱఁగున ననువర్తించెనొ
యెఱుఁగవె తగు [2]చేవ గలుగు నెఱుఁగవె యధిపా.

279 వ. [1]అదియెల్ల నీవెఱుంగు దైనను దెలియఁ జెప్పెద విను మింద్రస్థ పురంబున
నుండి పాండవాగ్రిజుండు నీకుం బెంపునుం బేరునుం జేయం గోరి.

---

275 1. మేది గలదు – వ. కొన్ని ప్రతులు ; మెట్టు గలదు – ల ; మేమి కలదు – స.
2. నిక్క మేది, సత్య మేది, నిత్య మేది – అని పాఠములు. 3. చతురమతులు, సాధుమతులు, శాస్త్రవిదులు, సత్యవిదులు – అని పాఠములు.

276 1. లేని కార్య – అ.న.ర.వ. 2. వాక్యదశ – ఊ.జ. 3. యెరు గంగన్ – ఐ.

277 1. పుత్ర పౌత్ర భ్రాతృచయము – ఖ ; పుత్ర పౌత్ర బంధుచయము – శ.ష.
2. బంధు సహిత మనుభ–జ. 3. యుతము–త.వ. 4. యుండుటిది–కొన్ని ప్రతులు.
5. విధము – ఆ.

278 1. నెఱిగియు సత్యంబు ధర్మ నిష్ఠయు – ఆ.ప. (ఈ పాదమున నఖండయతి)
2. చావు – కొన్ని ప్రతులు ; లావు – త.

279 1. నీ వెరుంగ వేనియు దెలియం జెప్పెద – ఉ.ల.స ; నీ వెఱుంగు దైనను జెప్పెద–వా ; అది యెల్ల నీవెఱుంగు దైనను దెలియఁ జెప్పెద – కొన్ని ప్రతులు.

280 చ. మద మడఁగించి భూపతిసమాజము నెల్లను [1]నిన్ను గొల్వఁ జే
యుదు నని పూని దిగ్విజయ మున్నతిఁ జేసి మహావిభూతితో
మదిమది నుండ నీసుతుఁడు మంత్రులు [2]సౌబలు జూద మార్చి సం
పద గొని యంతఁ బోవక సభఁ ద్రుపదాత్మజ భంగ పెట్టరే.

281 ఉ. దానికి నీ వొడంబడితి ధర్మజుఁ డంతయుఁ జూచి సత్యముం
బూని వృకోదరార్జునులు [1]భుగ్నులుగాఁ బెడచేతఁ గన్ను నీ
రూనఁగ నొత్తుకొంచుఁ జని యుగ్రవనంబున దుఃఖమగ్నుఁడై
దీనత నుండి పూన్కి దగఁ దీర్చియుఁ గూడి మనంగఁ గోరెడిన్.

282 క. తనుఁదాన [1]పోలుఁ గాకే, మన వచ్చు నజాత శత్రు నతిశాంతతయుఁ
వినయము [2]సత్యము మున్నే, జనపతులకుఁ [3]గలవు సెపుమ సౌజన్యనిధీ.

283 క. ఏ నింతాడితి [1]నీసం, తానం బిరుదెఱఁగునకు హితము గోరి భవ
[2]త్సూనునిమతి యతిలోభము, మానిచి పాండవులఁ దెమ్మ మనుజాధీశా.

284 ఉ. వారలు శాంతశూరులు భవచ్చరణంబులు గొల్వఁ [1]బూని యు
న్నా రటుఁగాక [2]మీ కది మనంబున కప్రియమేని నింతకుం
బోరికి వచ్చుచుండుదురు భూవర రెండు దెఱంగులందు నీ
కారయఁ బథ్య మేది యగు నవ్విధ మేర్పడ నిశ్చయింపుమా.

---

280 1. నిన్న కొల్వ – కొన్ని ప్రతులు. 2. మాయపు జూద మార్చి - ఐ ; సౌబలు మిద మార్చి - ల ; జూద మొనర్చి పేర్చి - గ.

281 1. భుగ్నులుగా – గు.వీ శ.ష ; బొంగులుగా - వా ; బొంకులు – ఓ.వ. బొగ్గులుగా – పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులు. తేజోహీనులుగా అని భాకూ వివరణము.

282 1. పొగులుగా కేమన - ఆ. 2. సత్యము మున్నే జన పతులకు – వ.స ; గౌరవ మునే జన–వా. పెక్కు ప్రతులు. 3. గలుగు జెపుమ–వీ.శ.ష ; గలవెచెప్ప - వ.

283 1. నని సంధానం బిరు తెరగునకు – ఉ.ఔ ; నను సంధానం బిరుదెరగు – త. 2. త్సూనులమతి – పెక్కు ప్రతులు.

284 1. గోరి – ఖ.వ. 2. నీకది – కొన్ని ప్రతులు.

285 చ, [1]అనవుడు రోమహర్షణము లంగములం బొడమఁ సదస్యు లె
ల్లను బ్రియ మంది నెమ్మనములం బురుషోత్తముఁ డింత యొప్పఁ బ
ల్కునె మఱుమాట లాడ నయకోవిదుఁ [2]డెవ్వఁడు ధీరుఁ డెవ్వఁ డిం
[3]దనువరి యెవ్వఁ డంచు నచలాకృతులై నెఱి నూర కుండఁగన్.

286 వ. [1]జామదగ్న్యమహాముని సుయోధనునితో నిట్లని యె.

287 సీ. వినుము దంభోద్భవుండను రాజు దన కెదు రెవ్వరు [1]లేరంచుఁ గొవ్వి నరుఁడు
[2]నారాయణుం డనువారలు గంధ[3]మాదన మనునగమునఁ దపము సేయ
వారిపైఁ జని యాహవమునకుఁ బిలిచిన నమ్మునీంద్రులు వలదని యనేక
విధములఁ [4]జెప్పంగ వెండియుఁ బోకున్నఁ [5]గుశముష్టి నుజ్జ్వల వీక్షవృష్టి
ఆ. గురిసి [6]నరుఁడు సేనఁ గూల్చి యాతని భంగ, పెట్టి పట్టి విడిచె నట్టి యమ్మ
హాత్మ్మలిపుడు పార్థుఁ డనఁ గృష్ణుఁ డనఁగ లి, లార్థ కలిత జన్మ్మ లై రి సూవె.

288 వ. కావున [1]నీ వాదంభోద్భవు చందంబున నుద్ధతి వాటించుటయు నరనారా
యణులతోడఁ దొడరుటయు మీఁద మేలయి యుండదు పాండవుల తోడి
[2]పొందు మేలనిన యనంతరంబ కణ్వుండు దుర్యోధనున కి ట్లనియె.

---

285 1. అనవిని – పెక్కు ప్రతులు. 2. డొక్కరుడైన నేరనిం – ఐ. 3. దనుమతి యెవ్వడంచు – గ.న.

286 1. జమదగ్ని – వీ.శ.ష. పెక్కు ప్రతులు; జామ దగ్న్య – భాకూ మూలము నందు 'జామదగ్న్య' అనియే కలదు. " తథా తేషుచా సర్వేషు తూష్ణిం భూతేషు రాజసు/జామ దగ్న్య ఇదం వాక్యమ బ్రవీత్కురు సంసది ". చిత్ర శాలా ప్రతి. ఉద్యోగ. పుట 178.

287 1. లేకున్న, లేరని – అని పాఠములు. 2. నారాయణుడు ననువారలు – కొన్ని ప్రతులు. 3. మాదన మహీధరమున – గ.ప.శ.ష. మాదన పర్వతంబునన్ దపము – అ.ఒ.వ. 4. జెప్పిన – పెక్కు ప్రతులు. 5. వేసరి యుజ్జ్వలవీక్ష– కొన్ని ప్రతులు. 6. యతని సేనగూల్చి – వ.

288 1. నా దంభోద్భవు – వా. కొన్ని ప్రతులు; నీవాదంభోద్భవు – అ.ఇ.క.ప.ల. 2. పొత్తు – ఐ.ణ; చెలిమి – ఔ.

-: కణ్వుండు దుర్యోధనునితో గరుత్మంతుని వృత్తాంతంబు సెప్పుట :-

సం. 5–95–1.

289 క. అది వోలుఁ దన్ను నెదిరిని
మది నెఱుఁగక [1]విగ్రహించి మద మెత్తుట [2]యొ
ప్ప దహంకారం బొనరిం
పదె పౌరుషహానిఁ దొల్లి పఱిఁద్రునకున్.

290 వ. అది [1]యెట్లనిన.

291 సీ. [1]అమరేంద్ర రథసూతుఁడైన మాతలి దనసుత గుణకేశికిఁ బతిఁ దగంగ
నారసి యార్యకుండను భుజంగాధిపు మనుమనిఁ జికురుని తనయు సుముఖు
నర్థిమైఁ గోరిన నార్యకుం డుమ్మలికంబుతో నిట్లను [2]గరుడుఁ డితని
[3]తండ్రి వధించి యెంతయు నల్కమై వీని నింకిట నెల సమయించు వాఁడు

ఆ. గాఁగఁ బూనిపోయెఁ గావున నే మియ్య, కొనఁగ [4]నేర మనిన విని బలారి
నడిగి పడసి యిత్తు నాయువు రండని, వారిఁగొనుచు నరిగె సారథియును.

292 వ. వారల భాగ్యంబున నప్పు డింద్రుండును నుపేంద్రుండును నొక్క[1]చో
నుండం గని మాతలి యక్కార్యంబు విన్నవించినం గరుణించి జిష్ణుండు
విష్ణునకుం జెప్పి చేయించువాడై వైనతేయు దెసకుం దాన చాలి సుము
ఖుం జిరాయురుఁ పేతుం జేసిన.

293 క. మాతలి పాణిగ్రహణం, బాతనిఁ జేయించి యున్న నంతయు విని తా
నే తెంచి గరుడుఁ డతికో, పాతురుఁడై [1]రేఁగి పెలుచ నమరాధిపుతోన్.

---

289 1. నిగ్రహించి – వా. కొన్ని ప్రతులు ; విగ్రహించి – కొన్ని ప్రతులు. 2. శ. శ్వదహంకారం బొనరింపదె – ఓ.వ.స.

290 1. యెట్లంచేని – పెక్కు పఠితులు.

291 1. ఇది మూలము నందు దీర్ఘమైన యుపాఖ్యానముగా గనబడు చున్నది. 2. గరు డడితని – పెక్కు తాళపత్ర పఠితులు. 3. తండ్రిని వధియించి తడయక వీనినిం కిట నెల సమయించు వాఁడుగాఁగ – వ.స.(ఇచ్చట రెండవ దళమున యతిచింత్యము) 4. వెరతు మనిన – అ.ఒ.ఓ.ఔ.క.ఝు.య.

292 1. చోనున్నం – పెక్కు ప్రతులు.

293 1. యేగి – కొన్ని పఠితులు.

294 వ. వాసుదేవ సన్నిధి నిట్లనియె.

295 క. వినునీ వదితి సుతుండవు, వినతకొడుక నేను విజ్ఞవీఁగెడు మనకున్
జనకుఁడు గశ్యపుఁ డొక్కఁడ, దనుజుల[1]శోధించి చంపుదము యిరువురమున్.

296 క. ఏమిట నీకేఁ దక్కువ, నామేరకు నడ్డపడితి నావుడు నింద్రుం
డి[1]మహనీయ మహిమ[2]కును, ధామము విష్ణుండు గాక తక్కొరుఁ డగునే.

297 వ. [1]అనిన విని గటకటంబడి [2]గరుత్మంతుం డిట్లనియె.

298 ఉ. [1]తమ్ముఁడ నీవు నాకొలఁది తథ్య[2]మెఱుంగక నాకు నీచభా
వమ్మగు [3]భంగిఁ జేసితివి వాసవ యియ్యదితిప్రసూతవం
శ మ్మఖిలమ్ము దాల్తు నొకసన్నపు [4]టీఁకన యిట్టినన్ను నీ
విమ్మెయిఁ దూల[5]పుత్తె యని యూఱణ రోచులఁ గెం పెలర్పఁగన్.

299 వ. ఉన్నం గనుంగొని కోపించి వాసుదేవుండు [1]వెడనవ్వు నవ్వుచు

300 క. నీవేటి [1]మోపుకాఁడవు, నావెరవున నిన్ను నడిపినను గర్వం బే
లా వెడఁగ యంచు దనముం, జే వీఁపున నిడ సురేంద్రజిత్తు [2]వికలుఁడై.

---

295 1. సాధించి, కడుమించి, సోమించి – అని పాఠములు ; సామించి – భాకూ. (సగముగా పంచుకొని, అని యర్థము వ్రాయ బడినది).

296 1. నీమహిమకు నతుల కృపాధాముడు – అ.గ. 2. కుద్ధాముడు విష్ణుండు – ఇ. వీ.ష. కొన్ని ప్రతులు ; దాముడు విష్ణుండు – స.

297 1. అనినఁ గటకటం – వా ; అనిన విని గటకటం – పెక్కు ప్రతులు. 2. గరుత్మం తుండు – వా ; గరుత్మం తుండిట్లనియె – ఏ.ఐ.ఒ.క.చ.ణ.

298 1. తమ్ముడు నీవు – యెరుంగరు – ఔ.క.జ.న.బ.భాకూ.య. 2. మెరుంగుదు నన్ను – అ ; మెరుంగవు – ఏ.ఒ.ణ.వ. 3. నీతి జేసితివి – వ. 4. టల్కన–ల ; కేలన – ప. 5. పుత్తురని, పుత్తువని, పుచ్చితని – అని పాఠములు.

299 1. వెడ వెడ నవ్వుచు – కొన్ని ప్రతులు.

300 1. మేటి కాడవు – ఖ. 2. విముఖుడై – త.

301 క. [1]ఎఱకలు విచ్చుచుఁ దుండము
దెఱచుచు [2]వ్రేఁ గడరి సొగసి [3]తెర్ఫిల్లి వివశుఁడై
యఱచిన నోడకు మని హరి
నెఱి సక్కఁగఁ ద్రోచి యెత్తె [4]నెగయంగఁ గృపన్.

302 వ. ఇవ్విధంబున నేశవుండు గరుణించి [1]గరుడని ననునయించి యింక [2]నవు దానికి నుద్ధతి మాని బుద్ధి గలిగి యుండు మని వీడ్కొలిపి పుచ్చినం బోయెం గావున గర్వంబు గొఱ[3]గా దింతయు నీమహానుభావుం డెఱుంగు నని నారదుం జూపి యితండు మాతలి కన్యాకార్యంబునకుఁ దోడై నడచె [4]నడుగు మదియ కాదు సర్వేశ్వరుండగు మాధవు [5]మాహాత్మ్యం బితనికిం గరతలా మలకం బయి యుండుఁ [6]బ్రభవిష్ణుం డగు నాదివిష్ణుఁడు గదా యీకృష్ణుం డీతని [7]సహాయత్వంబు గల కౌంతేయులతోడం గూడి మనికి కార్యం బనిన నారదుండు ధార్తరాష్ట్రు[8]నాలోకించి,

303 క. బలవంతుల బలముల న, గ్గల మగుబల మెదురఁ గలుగఁగాఁ [1]గీడ్పడు నే
కొలఁదుల వారికి గర్వము, నిలుచునె నయమార్గవృత్తి నిలిచినభంగిన్.

304 వ. అని పలికి వెండియు నిట్లనియె.

305 ఆ. ఇదియ కాని [1]చేయ నెద్ది యే ననుచు ని, ర్బంధవృత్తిఁ దలఁపు వట్టికొనిన
నట్టి[2]వాని కెందు నలజడి వాటిల్లు, గాలవుండు గుటియ కాఁడె[3]మనకు.

---

301 1. నెఱుకలు – తి. 2. బెగ్గడిలి – వ; మేసడలి – ఛ; వేవేగ సొలసి – కవి. 3. తెరలి – వీ.శ.ష; తేలి వివశుడై – కసం; సోలి – మ. 4. నెగయగ గృపతో – కొన్ని ప్రతులు; నెనయగ గృపతోన్ – స.(ఇచ్చట అఖండ యతియని భావింప వలెను).

302 1. గరుడని – భాకూ. పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులు; గరుడుని – వా.వీ.శ.ష. 2. నైనను గర్వంబు మాని – ల; నెద్దానికి – కొన్ని ప్రతులు. 3. గాదది యంతయు – కొన్ని ప్రతులు. 4. వినుమదియుంగాక – ల. 5. మహాను భావంబు– ఎ.గ.న.ర.వ. 6. ప్రభ విష్ణుండుగదా యీ కృష్ణుండు – అ.ఊ.ఏ.ఓ.గ.ణ.బ.య. వీ.ష. 7. సహాయ యత్నంబు గల – ఎ; సహాయంబు గల – కొన్ని ప్రతులు. 8. నవలోకించి – ఖ.ర.ల.వ. పెక్కు ప్రతులు.

303 1. దీర్పడునే – సూ.

305 1. చేయునదియు లేదనుచు – వ. 2. వారికెందు – త.శ.ష. 3. తలప – వ.స.

306 వ. వినుము విశ్వామిత్రుపాల విద్యాభ్యాసంబు సేసి గాలవుం డను[1]మునికుమా
రుండు గురుదక్షిణ యేమి సమర్పింతు నని యడిగిన నతం డేమియు [2]నేల
యని యుడిపిన నుడుగక యెన్ని సెప్పిన నన్నింటికి నన్ని సెప్పి నిర్బంధిం
చినఁ గటకటంబడి యత్తపోధనవర్యుం డప్పోని శుద్ధధవళ వర్ణంబులై యొక్క
కర్ణంబు నీలంబై న యుత్తమాశ్వంబు [3]లెనమన్నూఱు దెచ్చి యిమ్మని పలికి
నం బోయి.

307 తే. గాలవుం డవ్విధము ఘోటకముల నెందుఁ
బడయ[1]లేక చింతాభరభ్రాంతుఁ డగుచు
వెడలి యాహార నిద్రలు విడిచి తా మ
హోపథముఁ బోదుఁ గా కని యరిగి యరిగి.

308 వ. ఒక్కచో గరుడునిం గని బాలసఖుండు గావున నతనికిం దనవృత్తాంతంబు
సెప్పిన నతండు గరు[1]ణాభరితుండై.

309 క. దేవతలు గాని యిట్టివి, గావింపం జాల రీసకలదిక్కులలో
దేవేంద్రు దిక్కు బహుదివి, జావాసం బందుఁ బోద మని మునిపుత్రున్.

310 క. [1]అఱుకడ నిడి ప్రాఙ్ముఖుఁడై
పఱచి జలధిలోనఁ జదలఁ బాఱెడు నెడఁ [2]జె
య్యూఱి దప్పి నిలువఁ జాలక
యొఱగిన గాలవుని డించె నొకగిరిమీఁదన్.

---

306 1. విప్రుండు – ఊ. 2. లేమి – స ; నొల్లనని – ల. 3. లెనమనూరు – కొన్ని తాళపత్ర ప్రతులు ; లెనమ నూటి – ల.

307 1. నేరక చిత్త విభ్రాంతుడగుచు – ద ; లేమి – వ.

308 1. ణాయత్త చిత్తుండై, ణార్ద్ర చిత్తుండై, ణాదర భరితుండై—అని పాఠములు.

310 1. అఱుకట – పెక్కు ప్రతులు. 2. జేపరి – ఐ.య.ల.

311 వ. ఇట్లు డించి డప్పి దేర్చి యందుఁ గశ్యప నందనుండు [1]శాండిలి యను నొక్క తపస్విశాపంబునఁ బశుంబులు డుల్లి యనుగ్రహంబునం గ్రమ్మఱ వచ్చిన విషాదమోదంబు లనుభవించి యట సనుట సాలించి మగుడ మహీతలంబు నకు ముని కుమారుం డెచ్చి యయాతి తన నెచ్చెలి యని ప్రతిష్ఠాన పుర నాథుండగు నతని కడకు నాతనిం దోడ్కొని చని యగ్గాలవు తెఱం గెఱిం గించిన నతండు.

312 క. తన కట్టిగుట్టములు లే, కనికిని మాధవి యనంగ నొప్పెడు పుత్రి
ముని కొసఁగె దీనికై యే, మను[1] జేశుఁడు నీఁడెహాయసమాజమునను చున్.

313 వ. ఇట్లొసంగినం [1]దోడుకొని.

314 తే. ఇట్టి హయముల గలరాజు లెవ్వరొక్కొ
యనుచుఁ దిరిగి యయోధ్యకుఁ జని తదీయ
నాథు నిక్ష్వాకుఁ గనిన నన్నరవరుండు
దనకు నిమ్నాఱు కాని లే వనియె హరులు.

315 క. అన విని మాధవి [1]ఋషికి, ట్లను నొక్క మహానుభావు నతులవరమునం
దనయవతి నయ్యె నేఁ గ, న్యన యగుదుం గాక నిమ్మ న న్నితనికిన్.

316 వ. ఒక్క సమయంబు సేసికొని యిచ్చి గుఱ్ఱంబులు వచ్చినవి యెల్ల రాఁ బుచ్చికొ మ్మనిన గాలవుండు నవ్విధంబునకు సమ్మతించె నపత్యార్థియై యిక్ష్వాకుండును నయ్యింకువునకు భార్య యగుట పుత్రజన్మావధిగా నొడివి యశ్వంబుల నొసంగి కన్యకం బరిగ్రహించి దానియందు వసు మనస్సుం డనుకొడుకుం బడసి గాలవునకు నమ్మగువను మగుడ సమ

---

311 1. శాండిలి – పెక్కు ప్రతులు; శాండిల్యుండను – త.వీ; శాంతిలి – వ.వా; మహా భారతనామానుక్రమణిక నందును 'శాండిలి' అనియే యున్నది. పుట 193. ఇచ్చట మూలము "ఋషభ స్వతతః శృంగమ్ నిపత్య ద్విజ పక్షిణా శాండిలీం బ్రాహ్మణీం తత్ర దదృశాతేతపోన్వితామ్". చిత్రశాలా ప్రతి. 5_113_1.

312 1. జేశ్వరుడీడె – పెక్కు ప్రతులు.

313 1. గైకొని – ల. పెక్కు ప్రతులు.

315 1. మునికిట్లను – కొన్ని ప్రతులు.

ర్పించినఁ జూచి యబ్భంగిం గల చోట్ల నెల్ల నరసి తురంగంబులం గావించి కొమ్మని యతనికిం జెప్పి సుపర్ణుండు సనియె మఱియు మహీతలంబునం గ్రిమ్మరి యమ్మునికుమారుండు గందువ లెఱింగి పోవంబోవ.

317 క. ఆసమయంబునను దివో
దాసుఁడు [1]కౌశీనరుండుఁ దరుణికి నిన్నా
ఱేసి హయంబుల నిచ్చి మ
హాసత్త్వుల సుతులఁ బడసి రధికప్రీతిన్.

318 వ. ఇట్లు క్రమంబునఁ గాశీశ్వరునకుఁ [1]బ్రతర్దనుని భోజపురనాథునకు శిబిం గనిన యక్కన్యకఁ గొని వెండియు వసుంధరం దిరుగుచుండ గరుత్మంతుండు గ్రిమ్మటి వచ్చి యమ్మునితో నీ వింక జాలిం బడ వలవ దొక్కకారణంబున నీరాజులు మువ్వురకు నివ్వాజులు గలిగె నింతియ కాని యొండెడ నీచందం బున మొత్తంబులై దొరక నేర వియ్యాఁబూఁబు గుఱ్ఱంబులను గురువు నకు సమర్పింపు [2]మొక్కటి నెప్పేద విను మని యిట్లనియె.

319 క. ఈమువ్వుర లెఱఁగునఁ దగ
నామునియుం గొడుకుఁ బడయునట్లుగ నిమ్మో
కోమలిని గొఱంతకు వి
శ్వామిత్రుని కెట్టులైన సంపార్థనతోన్.

320 వ. అని తానునుఁ దోడు సని [1]యత్తపస్విపాలికిం బోయి యత్తెఱం గెఱింగించి గాలవుం గానిపించి యీతండు బాలుండు నీవు దయాళుండ వితనిం గృతార్థుం జేయవలయు నని పార్థించి పఱిరా జక్కార్యంబు [2]చక్కంజేసి పోయిన.

---

317 1. కాశీవరుండు — ఎ.ఒ ఖ.గ.త.య.ల ; కాశీశ్వరుండు — అ.మ.సం.సూ ; దివో దాసుఁడు కాశీశ్వరుడు, ఔశీనరుఁడు భోజ నగరాధీశ్వరుఁడు.

318 1. బ్రతర్దనుని — అ.ఆ.ఇ.ఒ.క.ఖ.డ.ర.వ ; బ్రవర్దనుని — ల.వా. కొన్ని ప్రతులు. మూలము నందు "బ్రతర్ద నుడనియే కలదు. "మాధవీజనయామాస పుత్రమేకం ప్రతర్దనమ్". చిత్రశాలా పఠితి. 5-117-18. 2. మొక్క తెఱంగు — వ.స.

320 1. యత్తపస్వి కత్తెరంగెఱింగించి — వ. కొన్ని పఠితులు. 2. చక్కంబెట్టి-ఆ.డ.

321 క. మునివరుఁ డప్పటకుఁ డనియెడు
తనయుఁ బడసి శిష్యునకు సుదతి నొప్పించెన్
వనితయుఁ దపంబు సేయం
జనియెను గాలవున కిట్టి [1]చరితము గలిగెఁ.

322 వ. కావున నెట్టివారికి నిర్బంధము దగదు [1]దుర్మానంబు దుర్దశ నాపాదించు నయ్యయాతి దుర్మానంబునం గాదె పుణ్యలోక పరిభ్రష్టుండై మాధవీ పుత్రులగు నన్నలువురు దౌహిత్రుల కతంబున నూర్ధ్వగతిం గనియె నట్లగుటం జేసి.

323 క. నిర్బంధ దుర్మానము
దుర్బుద్ధికిఁ గాక తగునె దుర్యోధన నీ
[1]మార్బలమె పాండవులకుఁ
దౌర్బల్యము వాపు శుభము దలఁకొను సంధిఁ.

324 వ. కృష్ణునిమాట విని నీ విక్కారవాన్వయంబు రక్షింపు మనియె నివ్విధంబున నమ్మువ్వురు మునీంద్రులు సెప్పినహితోపదేశంబుల దెస ననాదరంబు సేసి గాంధారేయుండు రాధేయుం గనుంగొని చే యప్పళించి నవ్వి వీరలింత వెట్టు లగుదురే యని పలికి వారల నవలోకించి.

—: దుర్యోధనుఁడు నారదాదిమునుల మాటలు వినక విరాకరించుట :—

సం. 5—122-1.

325 క. మునులార నన్ను విధి యే
మని మును పుట్టించె [1]నట్టు లయ్యెడుఁ గా కీ
వినఁ జవి గాని పలుకులకుఁ
బని గలదే [2]యుడుగుఁ డింక బహుభాషణముల్.

---

321 1. చందము – కొన్ని ప్రతులు.

322 1. దుర్మానంబున దుర్దశ వాటిల్లు – కొన్ని ప్రతులు.

323 1. దోర్బల – వ.వీ.శ.శర.ష. కొన్ని ప్రతులు; (నీ)దోర్బలమె పాండవేయుల దౌర్బల్యము వాయు – ఆ.ఒ.డ.ణ.శ.ష. (కాని అన్వయము కుదురుట లేదు).

325 1. నట్ల యయ్యెడు – కొన్ని ప్రతులు. 2. మానుడింక – ఊ.ఎ.య.

326 వ. అనిన విని ధృతరాష్ట్రుం డమ్మహామునులతో నిట్లనియె.

327 తే. మీరు నెప్పినబుద్ధులు [1]గారవమునఁ
జేయఁగాంచినఁ బుణ్యంబు సేయ నెట్లు
నాముఖంబునఁ గార్యంబు నడవ దేమి
సేయువాఁడ నొం డెద్దియుఁ జెప్పలేదు.

328 క. అని యతఁడు శౌరితో ని, ట్లను నిహముం బరముఁ గలుగు నట్టివిధము నీ
వనఘూ చెప్పితి నాకుం, [1]జనవేదియు లేదు దీని సమ్మతి నడపఁ.

329 ఆ. మందబుద్ధి నాదు నందనుఁ డీవు[1]పో
రాని చుట్టమవు మహాను భావుఁ
డవు [2]దయార్ద్ర చిత్తుఁడవు వీనిఁ దేర్పవే
యనఁనయించి యెట్టులైనఁ గృష్ణ.

330 క. అనిన ముకుందుఁడు దుర్యో
ధనుతో నిట్లనియె విమలతర వంశమునన్
జనియించి తెల్ల గుణముల
ననూనుఁడవు నీకు నీదురాగ్రహ [1]మేలా.

331 చ. తులువలు గాక యిట్టిదొర దుర్ణయవృత్తికిఁ [1]జొచ్చు నయ్య పు
త్రులు ననుజన్ములుం జెలులు దుష్టపథంబునఁ బోవకుండఁ జు
ట్టలుఁ దగు వారుఁ దండ్రియు నొడంబడఁ జేయుము కార్యమల్పబు
ద్ధుల వెడమాట లూఁకొనకు దోసము సేగియు వచ్చు [2]నమ్మెయిన్.

---

327 1. గారవ – పెక్కు ప్రతులు ; గౌరవ – వా. కొన్ని పఠితులు.

328 1. జనవు ననువు – వి.శ.ష.సూ ; జనవు మనవు – ఏ.చ.జ ణ.ద.ప.స.

329 1. పోగాని – ఎ. 2. దయా సముద్రుడవు – వ.

330 1. మేలా – ల.వి. కొన్ని ప్రతులు ; మగునే – వా. కొన్ని పఠితులు.

331 1. జొచ్చునయ్య – పెక్కు ప్రతులు ; జొత్తురయ్య – వా. కొన్ని ప్రతులు.
2. నెమ్మెయిన్ – కొన్ని ప్రతులు.

332 క. పాండిత్య [1]శార్యనిత్యులు
పాండు సుతులు వారిఁ గూడి బ్రదుకుట ధృతరా
ష్ట్రుండును బాహ్లికుఁడును భీ
ష్మ్రుండు గురుఁడు గోరు తెఱఁగు [2]సూవె నరేంద్రా.

333 ఆ. విను [1]మసత్య లోభమున [2]సిరి యగునె యాఁ
కొని ముసిండి దినఁ గ్రొవ్వులావుఁ
గలుగు నయ్య శకుని కర్ణ దుశ్శాసన
మంత్రితంబు గార్యతంత్ర మగునె,

334 శా. తోడం బుట్టిన భీమపార్థుల మహోదోర్దర్పముల్ [1]లాఁతులై
తో డంచుం [2]బెఱవారి దుర్బలుల నెందుం [3]జొచ్చి దైన్యంబునం
గూడం బెట్టెదు [4]నీవ పాండుసుతులం గుందింపఁగా సత్యముం
బాడిం దప్ప రొకప్పుడుం గినియ రాబంధుత్వ మేలొల్లవో.

335 ఉ. వారును మీరుఁ [1]బొంది జనవల్లభు లెల్లను భృత్యభావనం
జేర సమస్తవస్తువులుఁ జేకుఱఁగా బ్రదు కొప్పుఁ గాక నీ
కీరస మెత్తికోల్ గఱపి యిప్పుడు కార్యము దప్పఁ[2]జూచు నీ
వారలు ముట్టవచ్చిన నవశ్యము నంతకుఁ [3]జాలరుం జుమీ.

336 ఆ. వీర [1]కారు పాండవేయులఁ బోర మా
ర్కొన [2]సురాసురులకుఁ గొలఁది గాదు
గాన వారితోడి కయ్యంబునకు నిర్ణ
యింప వలదు సంధి సెంపుఁ జేయు.

---

332 1. సత్య నిత్యులు, సత్య శార్యులు, శార్య సత్వులు—అని పాఠములు. 2. సువ్వె- కొన్ని ప్రతులు.

333 1. మపథ్య లోభమున – ఔ.డ.య ; మపథ్య లాభమున, మసత్య లాభమున–అని పాఠములు ; ముసత్య లోపమున – ల. 2. నెఱియగునె – ఖ.

334 1. లాతులే, లాతియె, లాతిగా – అని పాఠములు. 2. బెడ బాపి – వ.స. 3. దెచ్చి – స. కొన్ని ప్రతులు. 4. నీవు – కొన్ని పుస్తకములు.

335 1. గూడి – ఊ.వ.స. 2. జూచి – ఉ.క.బ.వ. 3. జాలవుంజుమీ – బ.వ.

336 1. కాదు – కొన్ని ప్రతులు. 2. గసురలకైన – ణ.

337 క. ఈ యున్న రాజు లందలు
వాయు [1]సుతున కొక్క [2]యెత్తు వాఁ డలిగిన శూ
లాయుధుఁడు వడఁకు నాకౌం
తేయులతోఁ [3]బెనగు టుడుగు ధీరవిచారా.

338 క. ఒక కార్యము సెప్పెద మీ
సకల బలము నందు సవ్యసాచి కెదురుగా
నొకరుఁడు గలిగినఁ గయ్యము
నకుఁ బూనుఁడు రిత్త బహుజన క్షయ మేలా.

339 క. పెక్కండ్రు గోవులం గొని, యుక్కు మిగిలి నడవ వెనుక నుద్ధవిడిం దా
నొక్కఁడ నరుఁడే తెంచినఁ, జిక్కి సమస్తంబు నది ప్రసిద్ధము కాదే.

340 క. తోడు [1]దొన లేని యప్పటి, క్రీడి కొలఁది యట్టి దధిప కినియక వినుమేఁ
దోడై రా నెదురుట గడుఁ, గీడు వలవ [2]దుడుగ వయ్య గెలు పరిది సుమీ.

341 తే. అనుజతనుజులుఁ జెలులు వియ్యములు [1]నడుగు
మాలి పోదురు నీకుఁగా మనుజనాథ
దొరకుఁ గులనాశనుం డనుమూఱు మేలె
పాండవులతోడ నొడఁగూడి బ్రదుకవయ్య.

342 ఉ. రాజ్యముఱార మెల్ల ధృతరాష్ట్రునియంద [1]వెలుంగుచుండఁ ద
త్పూజ్య కుమార పట్టమునఁ బొల్చి చరింపఁగ నీవు [2]పాండవుల్
సజ్యతఁ దండ్రి చిత్తము ప్రసన్నతఁ బొందఁగఁ గొల్చి యున్కి సా
మ్రాజ్యముగాఁ దలంతు [3]రనురక్తమతిం దమ[4]కుఁ ధరాధిపా.

---

337 1. జునని నోర్వగలరె – స. 2. యెత్తె – న.వ.వీ. 3. బెనఁగు – పెక్కు ప్రతులు; బొడుచు – వా; పోరుటుడుగు – అ.వ.

340 1. కొనలేని – ఓ.ల.స. 2. దుడుగువయ్య – కొన్ని ప్రతులు.

341 1. నడుమ మడిసి – వీ.శ.ష; నడుపు మాసి, నడుమ మాసి, నడుపు మాలి – అని పాఠములు.

342 1. మెలంగు చుండ – ఖ. 2. బాంధవుల్ – ఉ. 3. రనురక్తి మదిన్ – ల; రనురక్తి మెయిన్ – కొన్ని ప్రతులు; రనురక్త మతిన్నెపుడున్ – వ. 4. కున్న ధాధిపా – ఘ.

343 క. కౌరవనాయక పాండు కు,మారులు [1]నీ తోడి పొత్తు మనియెద మనఁగా
శ్రీరామోఁకా లొడ్డిన, వారి [2]విధమకాదె నీవు వలదను చెల్లన్.

-: భీష్మద్రోణులు దుర్యోధనునకు హితంబు చెప్పుట :-

సం. 5–123–1.

344 చ. [1]అన విని భీష్మఁ డిట్లనియె నా ధృతరాష్ట్రు తనూజు తోడ [2]నీ
జనకుని మాట వట్టుము [3]ప్రసన్నమతిఁ మనవంశమెల్లఁ బా
వనముగ నిందు వచ్చి బుధవత్సలుఁ డీహరి [4]యిట్లు చెప్పఁగా
వినమిఁ గడుం జెడుండెరువు [5]వీరల[6]పం పొనరింపు [7]పెంపుగన్.

345 క. [1]మానక ధృతరాష్ట్రుఁడు ప్రా,ణానం గలుగంగ బంధునాశము రాజ్య
శ్రీ[2]నాశము సుద్దామయ, శోనాశముఁ జేయ నేల [3]చూచెదు చెపుమా.

346 వ. కృష్ణార్జునుల తోడి విరోధం బీబంధులోకంబునక కాదు లోకంబున
నెవ్వరికినిం జూడం బోలదు లోకంబులు రెంటికిని హానిం జేయక కూడి
[1]బ్రదుకుట మేలనినఁ దదనంతరంబ ద్రోణాచార్యుండు దుర్యోధనున
కిట్లనియె.

347 తే. పితృపితామహ గురులమై ప్రీతిఁ గోరు
చున్న [1]యట్టి మాపరమ హితోపదేశ
వాక్యములు విని దుర్జన వచనరచనఁ
గొనక బంధులతో నొడఁగూడి మనుము.

---

343 1. మీతోడ పొత్తు – కొన్ని ప్రతులు; మీతోడ కలసి - ఆ. 2. పథము – వ.

344 1. అనవుడు – ఉ.ఖ.ద.వ. 2. మీ – పెక్కు ప్రతులు. 3. ప్రసన్నతజో – జ. ద.వ. 4. మేలు సెప్పగా - వ. 5. వీరిడిరీతి సుమీ సుయోధనా - ఝు. 6. పెం పొనరింప బెంపగున్ – కొన్ని ప్రతులు. 7. పెంపగున్ – కొన్ని ప్రతులు.

345 1. మానుగ – అపం.కవి.గ.గణ.చ.ఛ.తి.మ.సం. 2. నాశన మేలనీవు సలిపెదు చెపుమా – వ.స; నాశము గలుగునేల చూచెదు చెపుమా – గణ. 3. చూచెదు చెపుమా – కొన్ని ప్రతులు.

346 1. మనుట - ఐ.

347 1. మా యట్టివారి హితోప – య వ.స.

348 ఉ. వెన్నఁడు ప్రీతిఁ జెప్పిన సవిస్తర [1]వాక్ప్రచయంబు త్రోవఁ బో
వన్న కుమార యట్లయిన నాయువు శ్రీయును [2]నీకుఁ గల్గు మా
కన్నులు సల్లగా నకట [3]గన్గొనుచుండుదు మేము నట్లు గా
కున్నను నీవ నేర్తు నిను నొండన నేరము నిండుకొల్వునన్.

349 చ. అనవుడు నాంబికేయుఁడు నిజాత్మజు దిక్కు మొగంబు చేసి యి
ట్లను హరి నాశ్రయించి భవదగ్రజుఁ బుణ్య నజాతశత్రునిం
గను మట వోయి దీన మన కార్యము [1]లన్నియు సిద్ధిఁ బొందు నీ
తనిపలు [2]కాదరింపమిఁ బదంపడి [3]పాటిలు నెల్లచేటులుఁ.

350 వ. అనియె నట్టియెడ గురుభీష్మ్ములొత్తి చెప్పం దలంచి గాంధారేయునకిట్లనిరి.

351 క. ఈకృష్ణుని సారథ్యము, నా[1]కృష్ణుని గాండివంబు [2]నై తోఁపక ము
న్నీకొలఁదిఁ జక్కఁ బడి నీ, వీకురువంశంబు గావు మిభపుర నాథా.

352 వ. అని పలికి మఱియు.

353 సీ. ధర్మపుత్రుని పద ద్వయమున కతిభక్తి [1]నెఱఁగిన నతఁడు నిన్నెత్తి గ్రుచ్చి
నిడుఁగేలఁ బెద్దయుఁ దడవుగాఁ గౌఁగిలింపఁగ భీముఁడును నీవుఁ బరమహర్ష
మునఁ జారుతర [2]వచనములు సంగతములుగాఁ బరిరంభణం బొనర్పంగనరుఁడుఁ
గవలును మ్రొక్కినఁ గరమర్థిఁ దిగిచి నీవాలింగనంబు సేయంగ నిట్లు

తే. వారు మీరును దగ బాంధవమునఁ బొదలి
యింపు దళుకొత్తఁ దామర తంపరైనఁ
జెలులుఁ జుట్టలుఁ [3]గలిసి పే రెలమిఁ బొంది
యుల్లసిల్లంగఁ గులమెంత యొప్పునొక్కొ.

---

348 1. వాక్యచయంబు – కొన్ని ప్రతులు. 2. బెంపు – వి.శ.ష. 3. కన్గొనమే(నే) మునుగందు మట్లుగా – కొన్ని ప్రతులు ; కన్గొన నేర్తుము మిమ్ము – ఓ.వ.

349 1. లెల్లను – న.వ. 2. కుద్ధరింపమి – వ. 3. చేకురు – అ.

351 1. కవ్వడి లాఘవంబునై – వ. 2. నందును గలుగన్, ప్రాకృతు లెవ్వరు గెలుతురు, శ్రీ కృష్ణుని మాట వినుట సిద్ధము సుండీ – ఓ.వ ; నైదోపక – తి ; ననినోపక – అ.ఖ.గ.న.ర.వ.వి శ.ష.

353 1. నొరగిన నతడు నిన్నొత్తి గ్రుచ్చి – వ. 2. కరములు – వ. 3. గదిసి – ఖ.జ.ఝు వ.

354 క. సమరమునకు వచ్చిన భూ
రమణు లుభయ కటకములను బ్రీమదం బెసఁగం
దమతమ పురములకుం బో
వ మహీ[1]జను లెట్టి యుత్సవముఁ బొందుదురో.

355 వ. అని వెండియు ననేక [1]విధంబులం జెప్పి యీ రెండు దెఱంగుల వారును బంచి కుడిచి సుఖంబున్న నఖిల భూప్రీజకును బ్రీమోదం బగుం గావున నట్లునేసి యందఱచేత దీవనలు వడయవయ్య నీ వనిన విని దుర్యోధనుం డప్పుండరీకాక్షు వీక్షించి యిట్లనియె.

356 క. గురుఁడును బితామహుఁడునీ, నరనాథుఁడు నెల్లప్రొద్దు ననుఁ దూఱుదు రి
ప్పరుసున నీవును దామో, దర దూఱెదు గాని తగవుఁ దలఁపవు కంచే.

357 క. వనితం బట్టిచి రరణ్యం
బున నిడుమలఁ బడితి మనుచుఁ బోటరులై చం
పను [1]జెఱుపఁ దలఁచి మాదెసఁ
[2]గనలుదు రప్పాండు సుతు లకారణమ కడున్.

358 మ. అరయం దప్పాక యింత [1]నా వలన లే దాధర్మపుత్రీండు జూ
దరి [2]వెంటం దమకించి సౌబలునిచేత భూమి గోల్పోయి ము
ష్కరుఁడై వెండియు [3]నొడ్డఁగా నతఁడు నశ్రప్రౌఢిమై గెల్చె నే
తెరువైనం దనయిచ్చ[4]తోఁబడియె నింతే కాక యేఁ బూఁటయే.

---

354 1. జన మెట్టి యుత్సవముం బొందునొకో – కొన్ని ప్రతులు.

355 1. నసేకంబులు – ల. కొన్ని ప్రతులు.

357 1. జెఱుపను మాదెసగడు – వ.స ; జెఱుపను బూనిమాదెస – వ.శ. 2. గన లెదరు – పెక్కు ప్రతులు ; గనియెదరు – వ.

358 1. మావలన – కొన్ని ప్రతులు. 2. పొంటిన్ – ల. 3. నొరగా – వ. 4. లో (తో) మెలగిరింతే కాక – ల.ష.స ; తోజనియె – వ.శ.

359 తే. మాత్స్య పాంచాల [1]పాండ్యాది మనుజ పతులఁ
గూర్చికొని [2]తార కయ్యంబు గోరి యెత్తి
విడిసి రింతియ కాక యివ్విధ[3]ము నుగ్ర
కర్మమున కేము [4]దొడఁగుట గలదె చెపుమ.

360 క. ఉక్కటి సురపతి కైనను
మ్రొక్కము నృపధర్మ మూఁది మొనతలఁ బడినన్
మిక్కిలి [1]పేరును నిట దివి
[2]నక్కజముగఁ బెంపుఁ బడయ నగుట నుపేంద్రా.

361 చ. చిఱుతఁదనంబునం దగవు చిత్తమునం దలపోయ లేక ముం
దఱి [1]యటు వోవ నిచ్చితిఁ బితామహుఁడుఁ జనకుండు నింకఁ గ్ర
చ్చఱి నిలఁ[2]బంచి చక్కగ మక్కడ నెవ్వరికేని మద్బలం
బెఱుఁగక [3]యీఁ దలంచినను నే నది యేటికి సమ్మతించెదఁ.

362 తే. తొంటి చవి గని యిప్పుడుఁ దోఁచి పాండు
సుతులు రాజ్యంబు సేయంగఁ [1]జూచినారు
నాకు నీఁ దీఱునే యింక నాఁటి చూఱ
లెక్కఁడివి ద్రోణ భీష్మ లీదిక్కు సుమ్ము.

363 ఉ. ఏమును వారుఁ బంచికొని యేలుట గల్గదు పల్కకుండు మిం
కేమియు వాఁడిసూదిమొన యించుక మోపిన యంతమాత్రయున్
భూమి యొనర్చి పాండు నృపపుత్రుల కిత్తునె యెవ్వరైన సం
గ్రామమునఁ జయంబుగొని రాజ్యము సేయుట నిశ్చయించితిఁ.

---

359 1. యావవ – ఐ.స. 2. వారు – కొన్ని ప్రతులు. 3. పుటుగ్ర కర్మ – వీ.
4. గడగుట, దొడరుట – అని పాఠములు.

360 1. ధీరము – ఖ. 2. నక్కజమగు – క.గ.న.ప.మ.ల.

361 1. నటువోవ – కొన్ని ప్రతులు. 2. నొక్కఁజేనియును చక్క సగంబును బంచి మద్బలం – గణ.ఛ. 3. యిచ్చిరేనియును – గణ.ఛ.

362 1. జూచినారు – గు.నీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు ; జూచు కలుచ – ఖాకూ.వా. కొన్ని ప్రతులు ; జూచుటరయ, జూతురకట, జూచి పెలుచ, జూచు వేడ్క – అని పాఠములు.

364 తే. అనిన విని కిన్కఁ బూనిన యలఁతి నగవు
చెలువు మొగమున కొక [1]కొ్రత్త పొలు పొనర్పఁ
బుండరీకాక్షుఁ [2]డగు చెల్లఁ బోయి యప్పు
డరుణ కమలాక్షుఁ డగుచు మురాంతకుండు.

-: శ్రీకృష్ణుఁడు దుర్యోధనునితో మున్నతండు సేసిన దుర్ణయంబు సెప్పుట :-

సం. 5–126–1.

365 క. మొనతలఁ బడియెదు నీ చె,ప్పిన యట్టుల తడవు లేదు బిరుదులఁ దీ నీ
వును [1]వీరు నిలువుఁ డిదె భం,డన మెల్లియ వచ్చె నూఁటలు గనుఁ డింకన్

366 సీ. అరయంగఁ దప్పు లేదంటి నీ వలనఁ గీ డొకనాఁడు సేసియు నొక్కనాఁడు
[1]సేయవె నీజనించినయది యాదిగా నుడుగక పాండవేయులకుఁ జాల
నెగ్గు సేసితి విష మిడి [2]పెనుఁబాముల గఱపించి [3]నీరిలోఁ గట్టి త్రోచి
లక్కయిల్ గాలిచి పెక్కు భంగులఁ జంపఁ దలఁచినఁ జావక ధర్మరక్షుఁ

ఆ. జేసి నెగడి రాచసిరి నొందియున్నఁ జూ, పోప కీవు తీవ్రపాపబుద్ధిఁ
[4]గనలి జూద మొకటి కల్పించి కపటంబు, సేయ దాన నెల్ల చేటుఁ బుట్టె.

367 తే. అన్న [1]దమ్ముల [2]నెత్తంబు లాడి సతుల, తలలు వట్టి సభాస్థలంబులకు నీడ్చి.
చీర లొలిపింతురే [3]యిట్టివారి నెందుఁ, [4]దడవుమా నీవొకండవు దక్కనధిప.

368 ఉ. అప్పుడు నీవుఁ గర్ణుఁడును నాడినమాటలు గొల్వ్వలోపలం
జెప్పెడునట్టివే కులము శీలముఁ గల్గిన పుణ్యకాంత క
ట్లొప్పమి చేయు చెల్లఁ గని యున్న జనంబులు వించుసుండఁగాఁ
ద ప్పొక యింతలే దనువిధం బది నీక [1]చనున్ సుయోధనా.

---

364 1. వింతపొలు – ఉ.ఊ.ఒ.ఓ.ఝు.య.వ. 2. డును డిల్లపోయి – ల.స.

365 1. బలము నిలుడు – ల.

366 1. సేయవొకొ జనియించిన యది మొదలు నుడుగక – వ. 2. భీము బాముల-ల.
3. నీటిలో–కొన్ని ప్రతులు. 4. గనలి–వెక్కు ప్రతులు; గనమి–వా. కొన్ని ప్రతులు.

367 1. దమ్ములు – కొన్ని ప్రతులు. 2. జూదంబులాడి – ఐ. 3. యిట్టి క్రూరు
లెందు – స. 4. దగవు మానినీ వొకరుండు దక్కనధిప – వ.

368 1. చనున్ సుయోధనా – ఏ.చ.ణ; చనుంగుమారకా – వా. కొన్ని ప్రతులు.

369 తే. ఎత్తి విడిసిన వారని యెల్లతప్పుఁ
బాండవుల మీఁదఁ బెట్టిన బ్రదుకు గలదె
ద్రోణ భీష్ములుఁ దండ్రియుఁ దోడుతోడఁ
జెప్పు తగు [1]మాట [2]లేమియుఁ జెవులు సొరవు.

370 క. శాంతిం బొందుట నీకుం
గుంతీ పుత్రులకు మేలగుఁ దానిక యే
నింతయు నాడెద [1]నది నీ
కెంతయు రుచియింప కునికి యెటీఁగి యెటీఁగియున్.

371 వ. అని యిట్లు నారాయణుండు నానాప్రకారంబులం జెప్పుటకుఁ గటకటం బడి యెడు దుర్యోధనునకు దుశ్శాసనుం డిట్లని యె.

372 మ. జనకుండుఁ గురుభీష్ములుం దగినకర్జం బాప్తులై నీకుఁ బ్రీ
తి నెటిఁగించు తెఱంగు గాదు తమ బుద్ధిం బోయి సంధాన [1]మి
ట్లొనరం జేయక యున్నఁ గృష్ణునకు నిన్నొప్పించువా రింత వ
ట్టు నిజం బిచ్చట నింక నీయునికి నెట్లుం గీడు [2]వుట్టుం జుమీ.

373 ఆ. అనిన బాహ్లికాదు లగు కురువృద్ధుల, నాత్మజనకుఁ గృష్ణు నాదరింప
కతఁడు రాజసమున నప్పుడు దిగ్గన, లేచిపోయె సంచలించెఁ గొలువు.

374 తే. అతని వెనుకన కర్ణుండు ననుజగణము
శకునియును వారి [1]పొందైన జనపతులును
బోయి రమ్మోయిఁ జని యొక్క ప్రోవు గట్టి
వేఱ యంతంత నుండిరి [2]గోఱడమున.

---

369 1. బుద్ధులే - వ. 2. లింకేమి – వ.స.

370 1. నీమది కింతయు - జ.

372 1. మిం పొనరన్ - స. 2. వచ్చుంజుమీ – కొన్ని ప్రతులు.

374 1. నాఁటైన - ఇ. 2. గేరడమున – ఔ.క ; గారడమున – య.వ.శ.ష ; ప్రేరణమున - న ; గౌరవమున – శర.

375 వ. ఇట్లున్నం గనుంగొని గాంగేయుండు.

376 చ. ఇతఁ డిది యేల [1]క్రొవ్వి ధరణీశుఁడ నంచు వృథాభిమానియై
మతి సెడి లోభమోహ మద మత్సరముల్ దనుఁ [2]ద్రిప్ప ని ట్లసం
గతమునఁ బోయె పీని వెనుకం జని [3]రేమి దలంచియో మహీ
[4]పతులును వీరు గొంద [5]అతి పౌరుష మానసు లేమి [6]సేయుదున్.

377 తే. అని జనార్దనుఁ గనుఁగొని యకట కాల
[1]పక్వ మయ్యె నీ నరపతి [2]ప్రతతి యెల్ల
ననుడుఁ దగువారిదెసఁ గలయంగఁ జూచి
తగవు మెయి నిట్టు లనియె నన్న గధరుండు.

378 శా. ఈదుర్యోధనుఁ డింత గర్వి యగునే యీయున్న వారెల్ల నా
చే దైన్యంబునఁ బొందు టొప్పదని [1]చర్చింపండ యీభంగికిఁ
లేదే యొండుదెఱంగు సత్కులముఁ [2]బాలింపంగ [3]వర్జింప రా
దే దుష్టాత్మకు [4]నీచు నొక్కరునిఁ [5]బోదే భేద మీజాతి[6]కిఁ.

379 ఉ. కంసుఁడు నిట్ల తండ్రి మది గందెడు [1]చంద మొనర్చి ధర్మ వి
ధ్వంసము సేసినం గులమువారలు నా[2]కెఱిఁగింప నేను దు
ర్మాంసము గోయు వైద్యుని క్రమంబున నాతనిఁ ద్రుంచి యన్యథో
[3]త్తంసముఁ జేయనే జనకుఁ దద్విధ మొప్పదె మీరుఁ జేసిన.

---

376 1. క్రొవ్వె–కొన్ని ప్రతులు. 2. ద్రివ్వ–వ.శ. (రూపము విచారణీయము); దివ్వ – య (తిగుచు ధాతువు); దీర్ప – ఆ.డ. 3. రేది తలంచియో – కొన్ని ప్రతులు. 4. భృతులును..... అతి బీరపు మానసులు – స. 5. అతి పౌరుషమానసులు– న.ప.ర.వ.పీ; అవిచారపు మానసుల్ – ఊ.వ; అవిచారపు మానుసుల్ – ఊ.బ; అతిథారపు మానుసు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 6. చెప్పుదున్ –ఝ.

377 1. పాకమయ్యె – పీ. 2. ప్రకరమునకు, ప్రచయమునకు, ప్రకరమెల్ల, ప్రచయమెల్ల – అని పాఠములు.

378 1. చర్చింపంగ–కొన్ని ప్రతులు. 2. వారింపంగ–కొన్ని ప్రతులు. 3. భంజింప – ల; నిర్జింపరాదే–ప.మ. 4. వీని నొక్కరుని–ల; నీకు నొక్కరుని–వ; పుత్రు నొక్కరుని–ద; 5. పొందే నీతియీ జాతికిన్ –ఊ.ఐ.క.ఖ.ఘు.జ.ర.వ.శ.స; పొందే నీచుఁడే జాతికిన్ – గ.న.బ.ల.స; బోదే వైరమీ జాతికిన్ – పీ; బోదే నీతి యీ జాతికిన్ – ష. కొన్ని ప్రతులు. 6. కిన్; వ॥ అని మఱియు గృష్ణుం డిట్లనియె–ల.స.

379 1. భంగి యొనర్చి – ల వ.శ.ష. 2. కెరుగించు – కొన్ని ప్రతులు. 3. త్తంసుని జేయనే – ఇ.ఉ.క.ఖ.జ.ద.

380 ఆ. [1]అంత తోడ నెల్ల యాపదలును [2]తీఱు
వంశ మధిక గౌర[3]వంబు నొందుఁ
గూడి మనుట గలుగుఁ గురుపాండవులకు ని
త్తెఱఁగు [4]సూడ మీకు నుఱవకాదె.

381 వ. అనిన విని ధృతరాష్ట్రుం [1]డదరిపడి విదురున కిట్లనియె.

382 ఆ. బుద్ధిమంతురాలు పొందుగఁ బలుకంగ
నేర్చు వచ్చి కొడుకుఁ దేర్చిపోవుఁ
గాన వేగ నీవు గాంధారిఁ దోడితె
మ్మనుడు నరిగి [2]యతఁడు నట్ల చేసె.

383 వ. అద్దేవియు.

384 క. చనుదెంచి యుచిత పీఠం,బున నున్నం గురువిభుండు పొలఁతుకతో ని
ట్లను నీతనూభవుఁడు దు,ర్వినయంబునఁ జనియె నిట్టి వెంగలి గలఁడే.

385 క. నీవైనఁ జెప్పి శాంతుం, గావింపఁగ [1]నోపుదేనిఁ గౌరవకుల మీ
గోవిందు శాసనము సం,భావింపం గాంచి చెడక బ్రదుకుం జుమ్మీ.

386 తే. అనుడు నీపుత్రుఁ డవినీతుఁ డగుట యెఱిఁగి
యెఱిఁగి వానివశంబున నేల పోయె
దీవు పాండవులకు నేమి యిచ్చి తేని
నడ్డపడ నెవ్వరికి వచ్చు నధిప చెపుమ.

---

380 1. అతని తోడ — ఊ.న.వ ; అంతతో నెల్ల యాపదలపుడు దీరు - వ. 2. మాని-ఏ. 3. వమున బొందు — కొన్ని ప్రతులు. 4. మీకుజూడ తెరువుగాదె — అ ; మీకు జూడ నిరవుకాదె — వ. కొన్ని ప్రతులు ; మనకు జూడ నిరవుకాదె — ల.వ.

381 1. డుదరిపడి — క.జ.డ.భాకూ.వ.

382 1. నీవు పోయి — కొన్ని ప్రతులు. 2. విదురుడట్ల — కొన్ని ప్రతులు.

385 1. నోపితేని, జాలితేని — అని పాఠములు.

387 క. అని గాంధారి పతియుఁ దా, నును విదురుం బనిచె నందనుం బిలువ నతం
డును మొగము జేవుఱింపఁగఁ, జనుదెంచెను [1]సభకు విదుర సంప్రార్థితుఁడై.

388 వ. మున్ను దనతోడం [1]జనినవార లందఱు నచ్చోటన నిలువ నిట్లు వచ్చి
సుయోధనుండు నిజాసనాసీనుండై యున్నఁ జూచి తల్లి చిత్తంబున
గర్హించుచు నతనికి ధర్మంబును నీతియును జుట్టఱికంబును బ్రదుకుఁదెరు
వును నిజశక్తియు [2]సహాయంబుగొలఁదియుఁ గులజన చిత్తప్రకారంబును
బాండుపుత్రుల బలపరాక్ర మంబు[3]లుఁ దెలియునట్లుగాఁ దెఱంగుపడం
జెప్పి బుజ్జగించియుం గినిసియు ననేకవిధంబుల [4]నాడిన నమ్మాటలదెస
ననాదరంబు సేసి యుద్ధతిం గ్రమ్మఱం జని యతండు కర్ణాదులం గలసి
వారునుం దానును దుర్మంత్రంబునకుం జొచ్చి.

–: దుర్యోధనాదులు శ్రీకృష్ణునిం బట్టికొని చెఱం బెట్టఁ దలంచుట :–

సం. 5–128–1.

389 క. హరితలఁ [1]పొప్పదు భీష్ముని, గురునిం గూర్చికొని మనలఁ గ్రొవ్వఱఁ బట్టం
గర మత్సహింపుచున్నాఁ, డరయ నతని వచనరచన నంతయుఁ దెలిసెన్.

390 క. మును దాఁ గంసునిఁ బరిమా,ర్చిన చందము వారికెల్లఁ జెప్పెడుఁ [1]దనకుం
మును మనము గడఁగి [2]వెసఁ బ,ట్టినఁ గార్యంబగుఁ జలంబు డింపకుఁ డింకన్.

391 తే. పట్టి యీతనిఁ జెఱఁ బెట్టి పాండవులకు
[1]దిగులు వుట్టింప మంతటఁ [2]దెగక యెత్తి
వచ్చి సేనియు నిర్జింపవచ్చుఁ గోఱ
లెల్లఁ బుచ్చిన నురగంబు లేమి సేయు.

---

387 1. మగుడ – ఐ.ట.చ.వ.స.

388 1. జను దెంచిన రాజులు – కొన్ని ప్రతులు. 2. నాయంబు – వ. 3. లుమాధవు మాహాత్మ్యంబును – ఆ.డ.ణ. 4. నాడిన మాటల దెస – పెక్కు ప్రతులు.

389 1. పొమ్మెడు – స.

390 1. తెరగున్ – ఓ.వ. 2. తను బట్టిన – కొన్ని ప్రతులు ; లేపట్టిన – శ.ష.

391 1. బుగులు పుట్టింప – వ. 2. దెరల కెత్తి – గ.

392 వ. అని [1]విచారించె నట్లు [2]దుష్కార్యాలోచనంబు సేసి దుర్యోధన దుశ్శాసన శకుని కర్ణులగు దుష్టచతుష్టయంబు మొదలుగాఁ గలయవినీతులు దై తేయ మర్దను మర్దింప నిశ్చయించి రయ్యవసరంబున.

393 చ. అడఁకువ [1]లేమి నల్క యురియాడుట నొండొరుఁ [2]గూడకుండుట బుడిబుడి మాటలాడుటను బోవుచు [3]వచ్చుచు గ్రందు గ్రమ్మలం బడుటను దెల్లమైన మును పన్నుగఁ దాఁ బరికించి యున్క న ప్పుడు హరిఁ బట్టు [4]సంకులము వుట్టుట సాత్యకి నిశ్చయించుచున్.

394 తే. [1]బఱటి కొనిపోయి కృత [2]వర్మఁ బన్నఁ బనిచె
నీవు బలమును వాకిఁట నిలువు మేను
లోపలికి నెల్ల [3]జాలుదుఁ బాపబుద్ధు
లన్న దెసఁ దప్పి రని [4]నిర్భయమునఁ జెప్పె.

395 వ. ఇట్లు పరమాప్తుండగు హార్దిక్య నటవుచ్చి సాత్యకి సత్వరంబుగాఁ జను దెంచి జనార్దనునకు [1]నత్తెఱంగెల్ల నెఱింగించి తదనుమతిం గౌరవేశ్వర బాహ్లీక గురు భీష్మవిదురులతో నిట్లనియె.

396 మ. అదె కౌరవ్య [1]లక్ష్మ దుర్జనత సేయం బూని పైఁ బాఱ జూ
చెద రమ్మీ దమచేతఁ దీఱునె జయశ్రీకాంతు దైత్యాంతకుం
బొదువం దారు దలంచు నెల్ల ననలంబుం జీర బంధింపఁగా
మది నూహించిన యట్ల కాక తమ దుర్మంత్రంబులం [2]బోవునే.

---

392 1. నిశ్చయించి రిట్లు—కొన్ని ప్రతులు. 2. దుష్ట కార్యాలోచన – కొన్ని ప్రతులు.

393 1. లేకయున్క – శ.ష; లేమియున్క – ఖ.న.ప; లేనియున్క – ల; లేమి నుల్క – అ; లేక యల్క నురియాడుట – వ. 2. గూడి కొంకుటల్ – ఓ.వ; గూడ కుండుటల్ – కొన్ని ప్రతులు. 3. వచ్చుచు నుండి క్రమ్మలన్ – ల.వ; వచ్చు క్రమంబు గ్రమ్మలన్ – ఓ.వ. 4. సంకటము – ఖ.గ.న.ర.వ.

394 1. బరపి కొనిపోయి – ఎ.ఐ.య.వ; బరటు కొనిపోయి – జ.ర.ష. 2. వర్మఁ బనిచె నీవు, బలములును గూడి వాకిట నిలువు మేను – స; వర్మ బన్న బర(అ)చె–వ. 3. జాలెద – పెక్కు ప్రతులు. 4. నిశ్చయమున(గ) – కొన్ని ప్రతులు; నిర్భయాత్ముడగుచు – వ.

395 1. నక్కార్యం బల్లన – ల.స.

396 1. లక్ష్మి – శ.ష. పెక్కు ప్రతులు. 2. దీరునే – ఙ.

397 వ. అనిన విదురుం డదరిపడి వై చిత్రవీర్యున కిట్లనియె.

398 ఉ. భూవర నీ తనూభవులు పుణ్య నగణ్యపరాక్రమ హరిం
గేవలమర్త్యఁగాఁ దలఁచి [1]కిట్టినఁ [2]బట్టినఁ దారు మంటపై
వావిరిఁ గ్రమ్మి నాశలభ వర్గము చాడ్పున [3]క్రమంది పోరె కా
లావధి యయ్యెఁ గావలయు నక్కట వారికి వారివారికిఁ.

399 వ. [1]అనుటయు గోవిందుం డందఱు విన నంబికానందనున కిట్లనియె.

400 ఉ. రోషము నాపయిం గలిగి క్రూరతఁ [1]గౌరవు లింత సేఁత సం
తోషము నీవు ప్రాభవముతోఁ దగ నాకు ననుజ్ఞ యిమ్ము నీ
ర్దోషత సేను నోపుగతి దోర్బల [2]దుర్జయు లైనవారి వి
ద్వేషముఁ జక్కఁ బెట్టి జగతీవర [3]యింతకుఁ బోయి వచ్చెదన్.

401 క. [1]అనుడు ససంభ్రమముగ న
జ్జనపతి దుశ్శాసనాది సకల పరిజనం
బును నా దుర్జనునిం దో
డ్కొని [2]రమ్మని విదురుఁ [3]బనుచుడుం జని యతఁడున్.

402 వ. సపరివారంబుగా దుర్యోధనుం దోడ్తెచ్చినం జూచి యతనికి ధృతరాష్ట్రుం డిట్లనియె.

---

398 1. కీడ్వడ బట్టిన – ఏ.ణ ; కీడున బట్టిన – ఏ.వ. 2. వారు చెలంగు మంటపై – వ. 3. క్రమ్గిపోరె – చ.జ.ణ.ద ; మండిపోరె – బ.య.వ.

399 1. ఈ వచనమునకు ముందు 'ఉ' ప్రతిలో నీ క్రింది పద్య మధికముగా కలదు. కాని యీ పద్య మథర్వణ భారతము లోనిదని చెప్పబడు చున్నది.

శా॥ కృష్ణా తంతునిబద్ధ బద్ధులగు రాధేయాదుల నృచ్చి శ్రీ
కృష్ణుం గేవల మర్త్యగా దలచి మర్దింపంగ నుత్సాహ వ
ర్ధిష్ణుండయ్యె సుయోధనుం డకట ధాత్రీనాథ వూహింపుమా
వుష్ణిషంబున గట్టవచ్చునె మదవ్యాధోగ్ర కుండాలమున్.

400 1. మూర్ఖులకింత – స. 2. దుర్బలులైన – బ.వ. 3. యింతట బోయి వచ్చెదన్ – వ.స ; యంతక పోయి – వా ; యింతకు బోయి – కొన్ని ప్రతులు.

401 1. అనవిని సంభ్రమమును – ఒ.వ.స. 2. రండని – ఆ.ఐ.ఒ. 3. బుచ్చుడుం జని – ఆ.ఊ.న.బ ; బంచుటంజని – ల.

403 చ. అలవి యెఱుంగ కిట్లు దనుజారికిఁ గీ డొనరింప నీవు నీ
తులువలు [1]నుత్సహించితిరి దుర్మతులార సమీరు మీకుఁ [2]జే
నలవడఁ బట్ట వచ్చునె మహోద్రిఁ గదల్పఁగఁ బోలునే దవా
నలుఁ జమరంగ శక్యమె వినాశముఁ [3]బొందెద రేమి సేయుదుఁ.

404 ఆ. అనిన విదురుఁ డిట్టులను సుయోధనుతోడ,బాలకేళిఁ దొడఁగి లీలఁ గృష్ణుఁ
డెచట నెచట నెవ్వ రెవ్వరి నేమేమి, సేసె వినవె యేల చెడియె దిట్లు.

405 వ. అనియె నట్టియెడఁ గట్టెదుర నున్న యక్కురుపతి కుమారుం జక్కం
జూచి యే నొక్కరుండన యని తలంచియె దుర్మదంబునం బొదివి పట్ట
నుత్సాహంబు సేసి తనుచు దరహాసంబుసేయువాసుదేవుని ఫాల ప్రదే
శంబున బ్రహ్మయు వక్షంబున విరూపాక్షుండును వదనంబున వహ్నియుఁ
బార్శ్వంబుల నింద్ర యమ వరుణ కుబేరులు నాదిత్య మరు[1]ద్విశ్వేదేవాశ్వి
నులు నుద్భవించిరి హలగాండీవ మండిత బాహులగు బలదేవార్జునులు సవ్య
దక్షిణ భుజంబులను నిజాయుధ హస్తు లగు యుధిష్ఠిర భీమ నకుల సహదే
వులు వీఁపునను వివిధ పరిహరణ పాణులగు యదు వృష్ణి భోజాంధక వీరు
లూరులను బ్రభవించిరి జనిత నానాహస్త విన్యస్తంబులయి శంఖచక్ర గదా
ఖడ్గశక్తిశార్ఙ్గపరిముఖ నిఖిల సాధనంబులు వెలిం గె నేత్రిశోణితనాసావివరం
బుల సధూమధూమకేతుజ్వాలాజాలంబులు [2]నిగిడె రోమకూపకలాపంబులం
దరణి కిరణనిభపరిభలు వెడలె నిట్లు దుర్నిరీక్ష్యం బగు నత్తేజోరూపంబుఁ
గనుంగొనం గొలఁది గాక సకల జనంబులు నయనంబులు మొగిడ్చి యద్భుత
భయా[3]నకరసంబుల జొత్తిల్లు చిత్తంబులతో[4]డం గదలకుండ నప్పుండరీకా
క్షుండు నారదాది మహామునులవలనను భీష్మవిదుర దోణ సంజయుల
[5]యందును గరుణాతరంగితం బగు కటాక్ష వీక్షణం బొలయ వారలకు దివ్య
దృష్టి యొసంగిన నాపుణ్యపురుషులు సాందానందంబునం దేలుచుండి
రయ్యవసరంబున.

---

403 1. నిశ్చయించితిరి – ఖ.వ. 2. జేనలవడ – పెక్కు ప్రతులు; జోఁకలవడి – వా. 3. బొందితిరేమి సెప్పుదున్ – కొన్ని ప్రతులు.

405 1. ద్విశ్వదే వాశ్వి – కొన్ని ప్రతులు. 2. నిగుడి(డె) – కొన్ని ప్రతులు. 3. నకంబులం – కొన్ని ప్రతులు. 4. దలంకుచుండి రప్పుడు – ఆ.ట; గనుం గొను చుండిరి – ఓ.వ. 5. వలనను – త.వ.వీ.

406 తే. దేవదుందుభి[1]వాద్యితంబు దివిరేఁ గల్ప, వృతపుష్ప [2]ధారామయవృష్టి గురిసె
సిద్ధ సాధ్య విద్యాధర శ్రేణి భక్తి, నిచ్చు జయజయ శబ్దంబు లెసఁగెఁ జదల.

407 వ. అప్పుడు ధృతరాష్ట్రుం డమ్మహాసంకులంబు విష్ణుని [1]దివ్య విజృంభణంబు గావలయు నని యూహించి.

408 క. కరుణింపుము [1]సంస్మృతభయ, హరణ ధురీణా సహింపు మ[2]జ్ఞానంబుఁ
శరణంబు వేఁడెద భవ, చ్చరణంబులు గనుఁగొనం బ్రసాదింపఁ గదే.

409 చ. అనుడు దయార్ద్ర చిత్తుఁడగు నప్పరమేశ్వరుఁ డిచ్చె దృష్టి య
జ్ఞ నపతి కద్భుతం బడర సమ్మదపూరము గ్రమ్మ నాతఁడుం
గనుఁగొని భక్తి మ్రొక్కి నినుఁ గంటిఁ గృతార్థుఁడ నైతి నింక నొ
ల్ల [1]నొరులఁ జూడ లోచనములం బురుషోత్తమ సంహరింపవే.

410 క. అనినపలుకులకు నచ్చటి, జనులెల్ల [1]నృపాలు సితవిశాలాతుఁ గనుం
గొనుచుండి రపుడు దమనె,మ్మనమ్మ లాశ్చర్య [2]రసనిమగ్నంబులు గాన్.

411 వ. తదనంతరంబ దామోదరుండు ధృతరాష్ట్ర నభిమతం [1]బొడఁగూడ నతని కన్న లెప్పటియట్ల కావించి నిజ[2]విశ్వరూప ప్రపంచంబు నుపసంహరించి మునీంద్రుల నామంత్రణంబు సేయ నమ్మహాత్మ లంతర్ధానంబు సేసిరి దానును సముత్థానంబు సేసి యంతకు మున్న సన్నిహితులై యున్న [3]కృతవర్మ కరంబును సాత్యకి హస్తంబును నవలంబించి యూరక వెడలె నని చెప్పిన.

---

406 1. ధ్వానంబు, ధ్వనులును – అని పాఠములు. 2. దామంబుల వృష్టి – ఓ.వ.

407 1. విశ్వరూప – ఈ.ఖ.ర.వీ.శ.ష ; విశ్వరూప దివ్య – ల.స ; నిరామయ విశ్వ రూప – గ.న.వ.స.

408 1. సంసృతి భయ – ఓ. 2. జ్ఞానమునీ – ఇ.గ.న.శ.ష.

409 1. నరుల జూడ – అ.ఐ.ఒ ; నునొరుజూడ – త.ల.శ.

410 1. గృపా విశాలు జలజదళాతుం – ఓ.త.ప.శ ; నృపాలు సిత విశాల దళాతున్ – క.య. ఇచ్చట మూలమునందు రాజులెల్ల (జనులెల్ల) ధృతరాష్ట్రునే అద్భుతముతో చూచిరని కలదు. "తదద్భుతం మహారాజ ధృతరాష్ట్ర శ్చచక్షుషి లబ్ధవాన్ వాసుదేవాచ్చ విశ్వరూప దిదృక్షయా"॥ లబ్ధ చక్షుష మాసీనం ధృతరాష్ట్రం నరాధిపాఃవిస్మితాబ్భిషిభిస్సార్థం తుష్టువుర్మధు సూదనమ్ ॥. చిత్రశాలా ప్రతి. ఉద్యోగ. పుట. 217. 2. మాన మగ్నంబులుగాన్ – అ.ఒ.స.

411 1. బొనరించి తోడన యతని కన్నులు-ల. 2. విశ్వ పరిభావంబు-ఖ ; విశ్వరూప ప్రభావంబు-గ. 3. కృతవర్మ సాత్యకుల కరంబు (హస్తంబు) లవలంబించి – అ.ఔ.త.

412 ఆ. ఇవ్విధమునఁ గృష్ణుఁ డేఁగిన [1]పిదపటి
కథ వినంగ నాకుఁ గౌతుకంబు
మనము నిండి గడలు కొనుచున్న యది వివ
రించి చెప్పు మునివరేణ్య[2] యనుఁడు.

413 ఉ. భక్త [1]మనఃప్రమోదకర పాదసరోజవికాస చేతనా
[2]శక్తిమయప్రభావ మునిసంస్తుత సాత్యవతేయ భారతీ
పోక్త [3]నిగూఢ సంప్రకట [4]భూమసమాశ్రయ వత్సలత్వసు
వ్యక్త [5]కృపాభిరామ [6]గుణవర్జన నిష్కల [7]నిత్య [8]పుష్కలా.

414 క. అవ్యయ [1]నిర్మల విభవా, [2]దివ్యప్రభవా సుఖైకదీప్తానుభవా
[3]నవ్యత్వనిత్య యతిసం, సేవ్య సుసాంగత్య లోకజీవనకృత్యా.

415 మాలిని. రవి [1]శశిమయ నేత్రా ప్రస్ఫురత్కాంతి హృద్యా
నవ[2]జరఠవికారన్యాస లీలానవద్యా
వివృతనిగమశాఖా [3]విశ్రుతాగ్రైకవేద్యా
వివిధ [4]నియతచర్యా [5]విత్తచిత్తప్రసాద్యా.

---

412 1. పిమ్మట – అ.ఒ.య.వ.స. 2. యిపుడు – వ.స ; యనిన – ఘు.

413 1. జన ప్రమోద – ఐ.ఓ.వ.స. 2. సక్తమయ ప్రభావ – కొన్ని తాళపత్ర ప్రతులు. 3. నిరూఢ – అ.ఏ.ఐ.ఒ.గ.చ.ఝు.ణ.త.ప.బ.మ.య.వ. 4. భూరి – ఊ.ఘు.ర.ల.స ; భూమి – ఆ.డ. 5. గుణాభి రామ – ఒ.ఔ.జ.ఝు.ద.వ. 6. సుగుణాలయ నిష్కల – ఓ.వ ; గుణవర్జిత – ఐ.మ ; గుణవర్ధన – ష. 7. పుణ్య పుష్కలా – గ.ర. 8. పుష్కరా – ఝు.త.

414 1. నిర్మల భావా। సువ్యక్త సుఖైక దీపసుఖ దానుభవా – స. 2. భవ్యత్వ నిరూఢ భావ భావాతీతా – వ. 3. అవ్యక్త నిత్య – అ.త.న ; సువ్యక్త నిత్య – కొన్ని ప్రతులు ; సవ్యత్వ నిత్య – ఐ.ప.వ.

415 1. శిఖి – వ. హరిహరనాథుని త్రినేత్రునిగా భావించుట విశేషము. 2. జటిల, జలద – అని పాఠములు ; వదన వికాస – వీ ; జరఠ వికాసా – కొన్ని ప్రతులు; జరఠ వికారా – కొన్ని ప్రతులు. 3. విశ్రుతాంగైక వేద్యా – కొన్ని ప్రతులు; విస్తృతాద్రైక వేద్యా – ల. 4. నిగమ – ఏ.ఓ.ఝు.ణ.త.న.ప.వ ; నియమ – ఆ. ఊ.ఔ.క.గ.ఘు.జ.ద.బ.మ.య.ల.స. 5. వృత్త – ర.ల.స. కొన్ని ప్రతులు.

గద్యము

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర
బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజిప్రణీతంబయిన
శ్రీ మహాభారతంబున నుద్యోగ పర్వంబునందుఁ
ధృతి యా శ్వా స ము.

→∞←

శ్రీమదాంధ్ర మహాభారతము

ఉద్యోగపర్వము – చతుర్థాశ్వాసము

1 క. శ్రీమత్తులసీ [1]పల్లవ
దామచ్ఛవిలబ్ధమరకత [2]ప్రతిమత్వో
ద్దామప్రభాస్థిమాలా
[3]శ్యామాయిత విపులవక్ష హరిహరనాథా.

–: కృష్ణుండు గుంతియింటికిం జని యాయమతో మాటలాడుట :–

సం. 5–129–20.

2 వ. దేవా వైశంపాయనుండు జనమేజయున కిట్లనియెఁ గృష్ణుం డత్తెఱంగున వెడలిన విస్మితయై గాంధారి యభ్యంతరమందిరంబున కరుగం గౌరవు లెల్లను బంధుమిత్ర సహాయ సహితంబుగాఁ దనతోడన వెడల మొగంబు గంటు వెట్టికొని కక్ష్యాంతరంబులు [1]గడచినప్పుడు [2]దారుకుండు [3]తేరినొగ లపై నుండి పొడసూపి కేలుమొగిడ్చి ఫాలభాగంబునం గదియించినం దత్పథదేశంబున [4]నిలిచి వారలదెస [5]మరలి చూచి మీ రింక నిలువుం డని పలి కిన నాంబికేయుండు పుండరీకాక్షుం జేరి నిజతనూజుల నుపలక్షించి.

3 ఉ. వీరును బాండుపుత్రులును [1]వేరము దక్కి పొసంగి మన్కికై
[2]పోరిత మాడి యే నటులు బుద్ధులు సెప్పిన[3]భంగియుం గులా
చారము నిర్వహింపఁ బలుచందములం దగ దుఃఖపాటు నీ
కారవ జాతికిం దెలిసెఁ గాదె గదాధర నీదు సన్నిధిన్.

---

1 1. వల్లభ – ఆ.ఇ.త.ల.స. 2. ప్రతిమ ప్రోద్దామ – అ.ఉ.బ.వీ.శ.ష; ప్రతిమా ప్రోద్దామ - వ; ప్రవిముక్తాదామ – ఘ.ర. 3. శ్యామాయత - పెక్కు ప్రతులు.

2 1. గడచిన యప్పుడు – పెక్కు పఠితులు. 2. వారకుడు – కొన్ని పఠితులు. మూలమునందు దారుక "అనియే కలదు." "ప్రత్య దృశ్యత దారుకః" చిత్రశాలా పఠితి. ఉద్యోగ. పుట. 217. 3. తేరాయితంబు చేసికొని యుండి - త. 4. నున్న వారల - ల. 5. గనుంగొని – డ.మ.వ.

3 1. ద్వేషము-ఇ; వీరము–ఉ.ఐ.ణ.బ.శ. 2. పోరితమాటి–సూ. 3. యట్లునుం-ఇ.

4 వ. అని వెండియు.

5 తే. నీకు శుద్ధుండ నగుట[1]య నిఖల బంధు
మిత్ర గురుజన కోటికి [2]ధాత్రి కెల్ల
నంబుజాక్షు నిర్దోషుండ నగుట గాన
నా [3]తెఱంగు నీ వెఱుఁగుట నాకుఁ జాలు.

6 వ. అనిన విని యచ్యుతుండు బాహ్లీక భీష్మద్రోణ కృప ప్రముఖ నిఖల విశిష్ట జనంబుల నాలోకించి.

7 తే. ఇప్పు డీసభఁ బుట్టిన యింతవట్టు
మీకుఁ దెల్లంబు గాదె [1]యీ మేదినీవి
భుండు [2]దానేమిటికిని ముఖ్యుండఁ గాను
దప్పు [3]దనదెస లే దని చెప్పి విడిచె.

8 వ. కావున నాకు నియ్యెడం దడయం బని లేదు పోయి వచ్చెద ధర్మపుత్రునకు నింత వృత్తాంతం బెఱిఁగింప వలయు నని పలికి వారల నామంత్రణంబు సేసినవాఁడై రథారోహణంబు సేసి ధృతరాష్ట్రుండును నచటి జనంబులును వెనుకం జనఁ జని కుంతీగృహద్వారంబున నరదంబు డిగ్గి.

9 క. వారందఱుఁ దనతోడన
గారవమున [1]నరుగుదేరఁగాఁ [2]జొచ్చి మహో
దారుఁడు గుంతీచరణాం
భోరుహముల [3]కెఱఁగి వినయ భూషణుఁ డగుచున్.

10 క. కౌరపసభఁ దా నాడిన, గౌరవ వాక్యములు గార్య ఖడ్గ క్రమ వా
క్ప్రారములు సుయోధను [1]దు, ప్రారంభము నల్పవచన పద్ధతిఁ జెప్పెన్.

---

5 1. యు – కొన్ని ప్రతులు. 2. మెచ్చు తెరగు – మ. 3. తెరంగీ వెరుంగట– కొన్ని ప్రతులు.

7 1. యిమ్మేదినీ – కొన్ని ప్రతులు. 2. నేనేమిటికిని – వ.స. 3. తనమీద – కొన్ని ప్రతులు ; నామీద – ల.స.

9 1. నేగు దేర – డ.ల. 2. గాంచి – య.ల. 3. కొరగి – ఖ.న.ప.వ.

10 1. దుష్టారంభము నల్ప వచన గతితోఁ జెప్పెన్ – వ.స. (యతి తప్పినది).

11 వ. ఇట్లు ధృతరాష్ట్రు కొలువునం బుట్టినవి శేషంబులు పాండురాజ మహిపి
కెటిం గించి మాధవుండు మటియును.

12 తే. కురుకుమారులు దమయంతఁ గుడిచి క్రొవ్వి
మీఁ దెఱుంగ[1]రు మా కేమి మేలకాక
నాలుకలు గ్రోయు నర్జునానలము [2]దగిన
యెర గొనం గని [3]సంతృప్తి యెసక మెసఁగు.

13 వ. పాండుకుమారులపాలికిం బోయి వచ్చెద వారికిం దగినబుద్ధు లాన తిమ్మనిన
నద్దేవి విక్రమోప [1]జీవులయిన ముచుకుందుండును సృంజయుండును నను
[2]తొంటి నరపతుల [3]చరిత్రంబులు నెప్పి యుధిష్ఠిరుండు వీరిని విసర్జించుక
యని పలికి యెల్లవారును వినుచుండ వెండియు నిట్లనియె.

14 ఉ. రాజుల [1]కెందు నారయఁ బరాక్రమ జీవన వృత్తి దక్క నొం
డోజ నిషిద్ధ మంత్రు[2]మును లుత్తమసత్త్వులు వంశ పూజ్యులై
పూజితభంగిఁ జేయుదురు బుద్ధివిహీనులు వానిఁ దక్కి నీ
వే జపుఁ గూటి కియ్యకొని దీనతఁ బొందుదు రంబుజేక్షణా.

15 క నీ వియ్యంబులు సంధియ, కావిం[1]పం బడిరి వీరిఁ గలయుట కష్టం
బా వెరవు దప్పుట[2]య మే, లై వచ్చెం బొమ్ము విడువు మనుమానంబున్

16 మ. నిజవంశోచిత [1]విరవృత్తమున కున్మేషంబుగా నాకపి
ధ్వజుఁ డుత్సాహము సేయ కున్న నకటా దైన్యంబు వాటిల్లదే
భుజదర్పో[2]ద్ధతుఁడైన భీమునకు నీ పొం దొప్పునే నీవు స
ర్వ జగన్మాన్యుఁడ విందు రాఁ దగునె దైవం బిట్లు [3]దప్పించునే.

---

12 1. రునట్లైన - స. 2. దటిసియెర - సూ; దగిలి – ఊ.ర.ల; దవిలి – య.
3. సంప్రీతి – బ.య.ల.శ.ష.

13 1. జీవితలయిన–వా. కొన్ని ప్రతులు; జీవులయిన–ఐ.ఖ.జ.డ.న.బ.మ.య.ర.ల.వీ.
శ.ష. 2. తొల్లింటి–కొన్ని ప్రతులు. 3. చందంబులు, వృత్తాంతబులు–అనిపాఠములు.

14 1. కున్ బరాక్రమము రాజస జీవన వృత్తి–వ.స. 2. బుధులుత్తమ–కొన్ని ప్రతులు.

15 1. పదలచిరి - అ; పంబడిర యేని - వ. 2. యు – కొన్ని ప్రతులు.

16 1. మైన – వ.స. 2. ద్ధతి జూపు – ల; జ్జ్వలుడైన - య. 3. రక్షించునే - అ;
దప్పింపునే - వ; కల్పించునే - ఖ.

17 వ. అని యంత నిలువక గొంతి యిట్లనియె.

18 క. మఱచిరె కొలువున ద్రౌపదిఁ, బఱచిన బన్నంబు ధర్మపథ[1]ము దొఱఁగఁ
వెఱచుట కప్పటి కది దగుఁ, జెఱచినచో వెదకవలదె చిరతరకీర్తిన్.

-: శ్రీ కృష్ణుఁడు కర్ణుని తన రథం బెక్కించుకొని కొన్ని రహస్యోక్తులు వలుకుట :-

సం. 5—138—1.

19 వ. అని పలికి పుండరీకాక్షుం గౌఁగిలించికొని యచ్యుతుండు మ్రొక్కిన దీవించి యేను సుఖం బున్నదాన నని పాండవులకుం జెప్పుము చేతుల లావునం గనిన జీవనంబున బ్రదుకుం డనుము పోయి రమ్మని వీడుకొల్పిన సింహగమనసుందరంబుగా వెడలి తన తోడన [1]గదలి వచ్చిన ధృతరాష్ట్ర దుల [2]నిలువం బనిచి రథారోహణంబు సేసి గోవిందుండు కర్ణుదెసం గనుం గొని [3]న న్ననిచి వత్తు గాని రమ్మని కరంబు సాఁచి చెయివట్టి తనయరదం బెక్కించికొని సాత్యకి [4]వేసరి నెక్క కెలనం జనుదేరం గదలి చని యనుప వచ్చిన కృతవర్మ నుచితప్రకారంబున సన్నేహంబుగా నిలిపి యరుగు నవస రంబునఁ బౌరలోకంబు.

20 ఉ. అక్కట వాసుదేవు [1]పను పాదరణంబునఁ జేయరైరి వీ
రెక్కడి బుద్ధిమంతు లని నిందును నందును లోకమెల్ల బే
రుక్కున మ్రగ్గుటం దలఁప నొల్ల కపాయము సేసి రట్టె యీ
యుక్కువ లెందునుం గలరె యొప్పరువో ధృతరాష్ట్ర నందనుల్.

21 వ. [1]అని మఱియు ననేకు లనేక ప్రకారంబులం బలుకుచు నిరుగెలంకులం [2]జను చుండఁ బుండరీకాక్షుండు పురంబు నిర్గమించె నట ధృతరాష్ట్రుండును మగిడి కొలువుకూటంబునకు వచ్చి యొప్పటివారలు పరివేష్టింప నుండి కృష్ణునివలని మాటలాడు [3]చున్న సమయంబున సుయోధనుతో భీష్మ ద్రోణు లిట్లనిరి.

---

18 1. ముందొలఁగన్ – కవి.శ.ప.

19 1. తగిలి – ల.వ.వీ.ప. 2. నిలువరించి – వ. 3. నన్ననిపి – కొన్ని ప్రతులు. 4. వేఱొకతే రెక్క – ఔ.వీ; గజంబు నెక్క – మ.ల.

20 1. పలు కాదరణంబున – అ.ఐ.క.గ.ణ.బ.ల.స.

21 1. అనుచునేక ప్రకారంబుల–కొన్నిప్రతులు. 2. జూచుచుండ–వా. పెక్కుప్రతులు; జనుచుండ–వ.స. 3. చుండ నయ్య వసరంబున – ఖ.ప; చున్నయవసరంబున – య.

22 చ. పలుకునె యిట్లు గొంతి విని బమ్మెరపోయితి మింతబెట్టిదం
బు లగునె మాట లయ్యమయుఁ బుణ్యుఁడు గృష్ణుఁడు [1]గార్యవాదముల్
వలికెడు [2]వార లిట్లు దెగఁ బాటిరి ధర్మజ వారిరాశికిం
జెలియలికట్ట వాసె [3]మన[4]చే నగు కర్జముచంద మెట్టిదో.

23 వ. అని పలికి వెండియు.

24 శా. మాకుం జూడఁగఁ [1]బోలు [2]కార్య మిది ధర్మప్రీతి నీ వేఁగి సు
శ్లోకుండై న యుధిష్ఠిరుం గని జనస్తుత్యంబుగా శాంతిమై
నీ కారవ్యుల నెల్లఁ గాచికొనవే [3]యే పొప్ప దెందుం దుదిన్
శోకం [4]బొందక వేగమైఁ గదలి కృష్ణు ంగూడఁ [5]బోవే నృపా.

25 వ. అనిన విని దుర్యోధనుండు మొగంబు రాఁజుచుండ నూరకుండె గాంగే
యుండును గురుండును దిగ్గన [1]లేచి యతని నవలోకించి.

26 క. కురునృప విను సంసారము
దరిదొ్రికినవార [1]మింకఁ దలఁకెదమే సం
గరమునకు నేము నీకై
[2]పొరలితి మెట్లైన [3]నగును బోయెద మనుచున్.

27 క. అరిగిరి రాజును నభ్యం
తరమునకుం జనియె రాజతనయుండు బహిఃు
[1]పరివారముఁ బొమ్మని మిత
పరిజనుఁడై యేఁగె నాత్మ భవనంబునకున్.

---

22 1. మాట లిమ్మొయిం - ప. 2. నట్టివారు – ఐ.ఖ.గు.చ.న.ప.బ.య.ర.ల.వ. వీ.శ.ష. 3. తమచేనగు - వ. 4. నేనకు - ర.

24 1. జాలు - వ. 2. వాక్యమిది - స. 3. యూహింప నెట్లున్ దుదిన్ – ల; యింపొప్ప దెందున్ దుదిన్ – ఉ.ఝు; యిట్లొప్పదే (నే) నిందుదిన్ – య.ర; యిట్లొప్ప దెందున్ దుదిన్–వ. 4. బందక – కొన్ని ప్రతులు. 5. బొమ్మినృపా - జ.

25 1. నిలిచి - ఖ; లేచినిలిచి - ల.

26 1. మేము – ల.స. 2. పోరితిమి - వ; పోరెద మెట్లైన - ల 3. లెస్స – వ.

27 1. పరివారము తోడ నరిగె భవనంబు నకున్ - వ.

28 తే. అంత నక్కడ నచ్యుతుఁ డరిగి యరిగి
యధిక సంప్రీతి దలకొన నర్కతనయు
నాననంబు వీక్షించి యిట్లని యె [1]నెమ్మి
నన్యు లెవ్వరు వినకుండ నతనితోడ.

29 సీ. నీవు వృద్ధజనోపసేవివి ధర్మ సం
వేదివి తెలియంగ వినుము సిద్ధ
మంత్రిబలంబున మార్తాండు వరమునఁ
గన్నియ తటి గొంతి గన్నవాఁడ
వగుటఁ బాండు నృపాలు నగ్రిసుతుండవు
ధర్మమార్గం బిది ధర్మతనయుఁ
డాదిగాఁ గల తమ్ములందఱు నాచేత
[1]నెఱిఁగి నీ యడుగుల కెఱఁగి సకల

ఆ. పుత్త్రమిత్త్ర బంధు భూరిసేనాసమ
[2]న్వితము గాఁగఁ గొలిచి నిన్ను రాజ్య
భారవహనమునకుఁ బట్టంబు గట్ట ను
జ్జ్వలుఁడ [3]వగుదు రమ్ము వారి కడకు.

30 వ. ఏను నిన్ను సామ్రాజ్యంబునకు నభిషిక్తుం జేయుదు నీవు దొలుత వెడలు నప్పటి [1]మహోత్సవంబునకు యువరాజై యుధిష్ఠిరుండు నీ రథంబు[2]న నుండి నీకు ధవళ[3]చామరంబులు [4]వై చు వాయుపుత్త్రుండు సితచ్ఛత్రంబు వట్టు సవ్యసాచి సారథ్యంబుసేయు మఱియుఁ బాంచాల యాదవ పాండ్య మాత్స్యాలు లోనుగాఁ గల రాజ లోకంబు తోడఁ గవలు నభిమన్యు ప్రభృతి కుమా[5]రులు బెరయ నే మెల్లం బలసి పరివేష్టించి వత్తు మిట్టి మహేంద్ర విభవంబున మహనీయుండ వగుచు మహీచక్రం బేలు మని మఱియును.

---

28 1. నచట – వ.స.

29 1. కొరగి-వ. 2. న్వితముగాగనిన్ననతుల రాజ్య–అ.వ. 3. వగుము-గ.ఘ.న.వ.స.

30 1. ముహూర్తంబున – ఉ.శ. 2. నందుండి – న.ప.మ. 3. చ్ఛత్ర చామరంబులు వట్టు వాయు - ర; 4. వట్టు - పెక్కు ప్రతులు. 5. రులు నెఱయం బెఱయ-శ.ష.

31 క. పాంచాల రాజపుత్రియు, నంచితముగ నిన్నుఁ బొందు [1]నాఁటవ వరుసఁ
సంచిత పుణ్యుఁడ వీవొక, యించుకయును వేఱుసేయ కే[2]తె మ్మెలమిన్.

32 వ. ఇట్లైనఁ గుంతికి సమస్త [1]బంధుమిత్రులకుఁ బ్రియం బగు ననిన విని [2]రహ
స్యంబుగా రాధేయుండు మాధవున కిట్లనియె.

—: కర్ణుఁడు శ్రీ కృష్ణునకుఁ దగిన యుత్తరంబు లిచ్చుట :—

సం. 5—139—1.

33 చ. వెడ వెడ యేనుఁ దొల్లి యిది వింటి ననుం గని కుంతి [1]నిర్దయన్
జెడ [2]నది వై చి పోయెఁ గృపఁ జేకొని సూతుఁడు [3]దెచ్చి తాను ముఁ
గొడుకులఁ గాన కున్కఁ బ్రియకుం దగ నిచ్చినఁ జేఁపెఁ జన్నుల
ప్పుడఁతియు నప్పు డాదిగ శుభస్థితిఁ బెంచెఁ బ్రయత్న [4]శీలయై.

34 క. మూత్రపురీషాదులు దమ, గాత్రములం [1]దింక వారు గారవ మెసఁగం
బుత్త్రుం డని [2]సంవర్ధిత, గాత్రునిఁగాఁ జేసి రింతకాలముఁ [3]గూర్మిన్.

35 క. నేఁ డింక నెటిఁగి యొరువుల
వాఁడఁ[1]గదా యనుచు నేను వారిఁ దొఱఁగినం
బోఁడిమి సెడదే మదిఁ గడు
వాఁడి [2]గలదె [3]నాకు నకట వారిజనాభా

---

31 1. నార్వుర — వా. కొన్ని ప్రతులు; నాఱవ — శ.ష. పెక్కు ప్రతులు.
2. తెమ్ము వడిన్ — శ.ష; తెమ్మటకున్ — వ.

32 1. బుధ తతికి — జ. 2. రహస్యం బేకాంతంబుగా — ఖ.

33 1. నిర్దయన్ — పెక్కు ప్రతులు; యెంతయున్ — వా. 2. నటు వై చిపోయె— కొన్ని ప్రతులు. 3. పేర్మి — న.వ. 4. శీలతన్ — అ.వ.

34 1. దింక పరమ కారుణ్యమునన్ — ర.ల.స. 2. ననువర్ధిత గాత్రుని — ప.వ.స.
3. నెమ్మిన్ — ర.ల.స; నెలమిన్ — ఝ.

35 1. జుఁడీ, జుమీ — అని పాఠములు; ననుచు బోయివారి వలను దొరగినన్ — వ.
2. దెగదెనీకు — శ; దిగదెనాకు — న.ప; 3. నాకు — ఇ.న.ప.ర.వ.శర.ష; నీకు — వా. కొన్ని ప్రతులు.

36 వ. వృద్ధోపసేవనంబును ధర్మసంవేదనంబునుం గల వాఁడ వని నన్ను నీవ చెప్పి తివి రాధయు [1]నధిరథుండును నాకు జాతకర్మాది సమస్త [2]సంస్కారంబులు [3]నిజకులోచితంబుగా నాచరించి రట్టి తల్లిదండ్రులకుఁ బుత్రకృత్యంబులు నిర్వర్తింపక వారలం బాసి యేను వచ్చుట ధర్మం బగునే యని పలికి వెండియు.

37 క. సోదరులుఁ బ్రియులు [1]ననుజులు, నాదెసఁ బెక్కండ్రు వారి నందఱి విడువం
గా దని యూహింప దా, మోదర నన్నిట్లు [2]పిలుచు టుచితమె [3]చెపుమా.

38 వ. అదియునుం గాక,

39 ఉ. సూతసుతుండు వీఁ డనక సూనుల తమ్ముల[1]కంటె నాకు సం
ప్రీతి యొనర్చి తేజమును బెంపును [2]నాఁటికి నాఁటి కగ్గలం
బై తనరార నన్నుఁ దనయంతటి మానిసిఁ జేసి యుండ నే
నే [3]తగ వూఁది యాకురుకులేశ్వరుఁ బాయుదు [4]ముట్ట వచ్చినన్.

40 క. నను నయ్యర్జునునకు [1]నెదు
రని [2]పెద్దయు [3]నమ్మియుండు [4]నక్కట దుర్యో
ధనుఁ డా[5]నమ్మగ వమ్మగఁ
జనునే పాండవులఁ గలయఁ [6]జన నా కనఘా.

---

36 1. సూతుండును – శ.ష. పెక్కు ప్రతులు ; నతిరథుండును – అ.క.ఖ.త.న.బ.స.
2. సత్కారంబులు – బ.ర.వ. 3. సముచితంబుగా – శ.ష.

37 1. తనయులు, తనుజులు, తమ్ములు – అని పాఠములు 2. పలుకు టుచిత మె–ఖ.
గ.ఘ.య.బ.వ ; పలుకు డుచిత మె – న. 3. నీకున్ – కొన్ని ప్రతులు.

39 1. యందు నాకు – వ. 2. వాసియు నాడు నాటికంటై – గ ; వేడ్కల కగ్గ
లంబునై – వ. 3. తగవేది – ఎ.ప.బ.మ.య.ర.ల.స. 4. ముట్టి వచ్చినన్–ఖ.

40 1. మారని – ప. 2. నెంతయు – వ. 3. నమ్మియుండ నకటా – వ.
4. నకటా – ఖ.న. 5. నమ్మిక – ప.బ.ర.ల.వ.స. 6. జనఁగా దనఘా – వ ;
జగదాధారా – చ.

41 ఆ. ఏను నర్జునుండు నెక్కఁ జొక్కటి దల
పడక యున్న నగరె పుడమిజనము
లందు [1]నాదువచ్చు టతనికి నపకీ ర్తి
యనిన నాకు వేఱె [2]యడుగ నేల.

42 క. హిత ముపదేశించితి [1]వీ
వతి నిర్మల [2]బుద్ధి వగుట నై నను నిది నా
మతి సొరదు రహస్యము ర
క్షితముగఁ [3]బాటింపు మయ్య చిత్తములోనన్.

43 వ. అది యేమిటి కంచేని.

44 తే. ధర్మతనయుండు దాను నా తమ్ముఁ డగుట
యెఱిఁగె నేనియు సామ్రాజ్య మేల పూను
నట్టి ధార్మికుఁ డాధిపత్యంబుఁ జేయ
[1]వలవదే శాశ్వ[2]తంబుగ వసుధ కెల్ల.

45 క. అనుజులు ఋత్విజులుగ నీ
పని యిటు సేయు మని నీ వుపదిష్టవు గా
విను కురుకుమార పశునిశ
సనమున రణయజ్ఞ మతఁడు సమ్మతిఁ జేయన్,

46 వ. దానం బుణ్యభూమి యగు కురుక్షేత్రంబున మము బోంట్లెల్లను సద్గతి వడయుదురు గాక యనిన విని వసుదేవనందనుండు సూతనందనున కిట్లనియె.

---

41 1. నేను వచ్చుట – ఔ.య.వీ.శ.ష.స ; నేను వచ్చుటప కీ ర్తి కలకాలమనిన-ఱు.
2. యడలనేల – వ.

42 1. నీవతి నిర్మల – వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. మైన బుద్ధి వగుటయు నిదినా – ర.ల. 3. బాటింపవయ్య – అ.ణ.న.బ.మ.య.వ.

44 1. వలదెవసుదేవ నందన వసుధ కేల్ల – ర.ల. 2. తమై యుండ వసుధ కెల్ల – ఉ. వీ.శ.ష.

47 మ. [1]దయ నాయాడిన మాట [2]గై కొనపు సంతాపంబుఁ [3]దెచ్చుం జుమీ
స్మయ మెట్లుం దుది నీకు నర్జునునితో మాత్సర్య మైనం బరా
జయ మొండెన్ మృతి యొండెఁ గాక గెలువ శక్యంబె వెక్కండ్రి కిం
తియ కాలం [4]బగునట్టి నీ మనము శాంతిం బొందఁగా నేర్చునే.

48 క. గాండీవము కవదొనలు న
ఖండిత దివ్యాస్త్రములు నొగలపై నేనుం
జండ భుజబల[1]మై యు
ద్దండత నరుఁ [2]డడర [3]నెదురఁ దరమే నీకున్.

49 వ. ఎల్లభంగులం [1]బాండవుల గెల్తు రది యట్లుండె నీవు పొ మ్మిప్పుడ పోయి సుయోధనునకు గురు భీష్మాలకును మీకుం దోడు వచ్చిన రాజుల కందఱకుం జెప్పు మిమ్మాసంబు సౌమ్యంబై [2]సమశీతోష్ణంబై పుష్ప ఫలోపేతంబును సమగ్ర ధాన్యంబును సులభ [3]యవ సేంధనంబును నగుచు నొప్పి యున్నయది యేడెనిమిది దివసంబులకు నమావాస్య [4]వచ్చు నది పుణ్య దినంబు నాఁడు భండనంబు గావలయు ననినఁ గానీనుండు గమలనాభున కిట్లనియె.

50 క. [1]కలవు నిమిత్తస్వప్నం, బులు కౌరవ పాండవులకుఁ [2]బోటగు దానఁ
గెలు పయ్యుధిష్ఠిరునకును, గల దెఱుఁగుదు నీవు సెప్పఁగా నేమిటికిన్.

---

47 1. దయచే నాడిన - స; దయనే నాడిన — ఏ.చ.ణ య.వ స. 2. గై కొనమీ — వ.స. 3. వచ్చుంజుమీ, పుట్టుంజుమీ, చేయుంజుమీ — అని పాఠములు. 4. బయి యుండ నీమనము — శ.శర.ష.

48 1. మై — వ.స; నై — వా. వెక్కు ప్రతులు. 2. డరుగుదేర - ఉ; డరుగ నెదుర దరమే - వ. 3. గెలువ — అ.వ.స.

49 1. వులు గెల్తురు, వులే గెల్తురు — అని పాఠములు. 2. సమశీతోష్ణంబై -వ వీ.ష; శీతోష్మంబై — ఉ; శీతోష్ణంబులు లేక — భాకూ.వా.శ. కొన్ని ప్రతులు. ఇచ్చట మూలము "నిష్పంకోరసవత్తో యోనాత్యుష్ణ శిశిరః సుఖః" చిత్రశాలా ప్రతి. పుట. 2336. 3. యవ సేంధనంబును — య; పయసేంధనము - వ. (సంధి చింత్యము); యవ సైంధవంబును — వా.శ.ష. వెక్కు ప్రతులు. రూపము విచార్యము. ఇచ్చట మూలము "సుప్రాపయవ సేంధనః"; నీసేంధనంబును — ఖ. 4. వచ్చు చున్నది — ఖ.న.వ.

50 1. తలప - ల. 2. బోరగు — కొన్ని ప్రతులు.

51 వ. [1]అట్లు గాన కదా యే నందు రానని [2]పలికి మటీయును.

52 క. దీనికి మూలము శకునియు, నేనును దుశ్శాసనుండు నింతియ కుంతీ
సూనుల వారలు గలసిన, రానేరఁగ వచ్చు నాకు రాజీవాక్షా.

53 వ. ఈ సమరసముద్రంబు [1]గడవ నీఁది నిన్నుం గనియెదఁ గాదేని నూర్ధ్వ
లోకంబునం గాంచెద నీ వింక నేమి[2]యుం బలుకకుము పని వినియెద నని
కౌగిలించుకొనిన నట్లకాక [3]పొమ్మని విష్ణుండు వీడుకొలుప రాధేయుండు
రథావతరణంబు సేసి గనకరత్నమయం బగు తన యరదంబెక్కి కరిపురంబున
కరిగె నచ్యుతుండును సాత్యకిం దన[4]రథం బెక్కించుకొని దారుకుం జూచి
పదపద పోనిమ్మ పోని మ్మని పలికి [5]లలితాటోపకలితుం డగుచుఁ జనియె
నట్టియెడ విదురుండు విషాదంబుతోఁ బాండురాజమహిషిపాలికిం జని
యిట్లనియె.

54 ఉ. అక్కట కౌరవాన్వయ మహార్ణవమింకెడు[1]నట్లు వుట్టె నిం
దొక్కరుఁడై నఁ గేశవుహితో క్తికి [2]మేకొనఁ డయ్యె నర్జునుం
డెక్కటి దాన చాలుఁ దము నిందఱఁ దీవ్ర[3]శరాగ్నిఁ గాల్పఁ బెం
పెక్కిన [4]పాండునందనుల యే డ్తెఱఁ [5]దొల్లియుఁ దా రెఱుంగరే.

55 తే. [1]అన్నివడియును బంధుక్షయంబు సేయ, నొల్ల కెల్లవిధంబుల [2]నుపశమంబ
కోరి రప్పాండవేయులు వారి కిట్టి, దొసఁగు వచ్చునె తులువలతోడఁ బుట్టి.

---

51 1. అటుగాన పోయెద నందురానని – వ. 2. పలికితినని మటీయు నిట్లనియె–ఇ.మ; యెదనని పలికి మరియును – అ.

53 1. దటీయనీది – వా. కొన్ని ప్రతులు; గడవనీది – పెక్కు ప్రతులు. 2. యు నానతీయకు – వ.స; యుననకుము – ఝు. 3. పోయి రమ్మని – ఇ ఖ.న.ప. య.వ. 4. తే రెక్కించుకొని – కొన్ని ప్రతులు. 5. యనిల వేగకలితాటో పుండ గుచు – వ; లలితాటోప కౌతుకుండగుచు – వ.

54 1. నట్లు దోచె – ఆ.డ.వ.స; నట్టులుండె – ఊ.వ. 2. మైకొనడయ్యె – కొన్ని ప్రతులు. 3. తరాగ్ని–ఊ.ఖ. 4. యట్టి పాండవుల–ఆ.డ. 5. లావును–ఔ.త.ల.

55 1. ఆహవంబున – ఇ.ఊ.త.ర.ల.స; ఆపదలబడి – య. 2. నుపశమింప – కొన్ని ప్రతులు.

56 వ. అని వెండియు నివ్విధంబుమాటలఁ బాండవులకుఁ గయ్యంపుటలజడి యైన వగపు దోఁప నాడుచుం [1]గొండొకపొ7ద్దు నిలిచి నిజనివాసంబునకుం బోయినయనంతరంబ కుంతి [2]యిట్లని వితర్కించె.

57 మ. తమవారిఁ సిరికై వధించు టిది సద్ధర్మంబె యక్లేశ కృ
త్యమె తాఁ గయ్యము దో7ణ భీష్మ కృప కర్ణాటోపముల్ మాన్పుట
ల్పములం దీఱునె యందు నర్కజునియుల్లం బెప్పుడుం గో7ధదీ
ప్తము భీమాదుల [1]మీఁదఁ దక్కొరుల కుత్సాహంబు లే దాజికిన్.

58 వ. అని [1]యిత్తెఱంగునఁ బెక్కులు చింతించి తలంచుకొని కర్ణునకుం బుట్టువు దెలిపి సహోదరస్నేహం [2]బావహించెద నట్లయిన నాహవంబు వలని కడంక యుడుగకుండునె యని విచారించి యతని [3]పాలికిం బోవ నిశ్చ యించి యుచిత ప్రకారంబున వెడలి యతం డను[4]ష్ఠానార్థంబు భాగీర[5]థికిం జనుట విని తత్స7దేశంబున కరిగి యతనికి జపకాలం[6]బయి యునికిం జూచి వెనుకవలనఁ గూర్చుండఁ గొండొకసేపునకు [7]జపంబు [8]దీటి గలయం గనుం గొని యమ్మహాదేవిం [9]గాంచి కానీనుండు సంభ7మవినయంబులతోడం జేరి సూతగోత7ంబును రాధేయనామంబునుం జెప్పి యభివాదనంబు సేసి [10]నీవు విజయంచేసిన కార్యం బేమి నాకుం జేయం గల[11]పని యెయ్యది యాన తిమ్మనినఁ గుంతి యేకాంతంబుగా నిట్లనియె.

---

56 1. గొంత ప్రొద్దు – ఖ.న.వ. 2. దేవి తనమనంబున వితర్కించె – ఱి.

57 1. యందు – అ.వ.స.

58 1. యివ్విధంబున – బ.వీ.శ.ష. 2. బువాటించెద – ఱి ఔ.ల ; బువహింపం జేసెద – ఆ.డ ; బుపన్యసించెద – ఖ.న.వ ; బాపాదించెద – వ. 3. కడకుం–ఎ. 4. డుస్నానార్థంబు – ఐ. 5. కరుగుట – వ ; కరిగినాఁడని – ఉ.శ.ష. 6. బైనఁ జూచి – శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 7. జపంబుడిగి – ల. 8. దీరిచి దిక్కులు గల యంగనుంగొని – శ.ష ; దీర్చి కలయం – కొన్ని ప్రతులు. 9. గాంచి యుచిత ప్రకారంబుగా గానీనుండు – ఇ.ఱి.ఔ.ర. 10. మీరు – బ.ష ; మీరు విచ్చేసిన–ల. 11. కార్యం బెయ్యది – అ.మ.

—: కుంతీదేవి గర్ణునకు నతండు దనపుత్త్రుం డగుట దెలుపుట :—

సం. 5—143—1.

59 సీ. వినుము సూతాన్వయంబున నీవు పుట్టుట
[1]బొంకేను మాకుంతి భోజునింట
గన్నియనాఁడు భాస్కరుని [2]రావించితి
వరమంత్ర బలమున వచ్చి యతఁడు
సంపీ్రతి నొసగంగ [3]జన్మించి నాఁడవు
నాకుఁ [4]గావునఁ బాండు నందనుండ
వగుదు ధర్మస్థితి నట్టి నీ వితరులఁ
గొలువ నేటికిఁ గురుకులవరేణ్య

తే. ధర్మతనయాదులైన నీ తమ్ములకును
ధార్తరాష్ట్రులకును నీవ తగువిభుండ
వేలు [5]మీలోక మెల నీ కేల రాధ
[6]కొడు కితం డనుతక్కువ కొడుకుఁగుట్టి.

60 క. అని పలికిన యవసరమున, నినబింబములోన నుండి యిది నిజ మిబ్భం
గిన [1]నెగడ వన్న మేలగు, ననువాక్యము వెడలెఁ గర్ణుఁ డాకర్ణింపన్.

61 తే. దాని వినియును నపుడు రాధాసుతుండు
దిరుగఁ బడని మనంబుతో ధీరవృత్తిఁ
దల్లి కిట్లను [1]నీ మాట తథ్య [2]మగున
యైన నొక్కటి నెప్పెద నవధరింపు.

---

59 1. బొంకది - ల. 2. నారాధింప — వి.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు ; నారాధించ నం తర్బలంబున నతఁడు వచ్చి — వ.స. 3. జనియించి నాడవు — కొన్ని ప్రతులు. 4. నీవును - ర. 5. భూలోక మెల్లను నేలరాధ - స. 6. కొడుకను నిట్టి తక్కువ - వ ; కొడుక నేనను తక్కువ — వ.

60 1. మెలగ నీకు(వన్న) — అ.ఊ.

61 1. తనమాట తథ్యమరయ - స. 2. మరయనైన — అ.వ.స.

62 క. ఉత్త్రియ సంస్కారమునకుఁ
బాత్రముగా నీవు నన్నుఁ బాటింప [1]విహా
మ్రితఫలములకు నీకేఁ
బుత్త్రుఁడ నని వచ్చు టింకఁ [2]బోలునె చెపుమా.

63 వ. [1]సూర్యానుగ్రహంబునం జేసి నింద్యంబు గాక తక్కి నేనియు నా జన్మంబు పరమరహస్యంబునై యున్నయది దీనిఁ బ్రకాశంబు [2]సేయుట మన కెంత మే[3]లట్లుం గాక.

64 ఆ. విజయు విక్రమంబు విఖ్యాతమై యుండ, నేను గుంతికొడుక భానుజుండ
నుచు నతనిఁ [1]గూడ నరిగిన నతనికి, వెఱచి పోయె ననరె వేయు నేల.

65 క. కడిఁదిపగఱ [1]నేఁ దెప్పగఁ, [2]గడవంగా నీఁదఁ దలఁచు కౌరవనాథుం
జెడుఁ గాక యంచు నిత్తఱి, విడువఁ [3]దగునె యతని [4]వలన వెలసిన వాఁడన్

66 క. కౌరవుల [1]చేతఁ [2]గుడిచిన, వారికి నిది సమయ మెట్టివారును సంగా
మారంభమునఁ బాయుదు, రే రాజులు మనలఁ దిట్టరే యట్లయినన్.

67 వ. ఏ నవశ్యంబును దుర్యోధనునకై నీ కొడుకులతోడం బెనంగుదు.

---

62 1. వయామాత్ర ఫలమునకు — శ.ష ; వయో మూత్ర పురీషాదులకే - ర ; గవిణ్మూత్ర ఫలమునకు — గ.మ.ల. 2. బోలునె — పెక్కు ప్రతులు ; బోసఁ గునె — వా. కొన్ని ప్రతులు.

63 1. సూర్య ప్రభావంబు నంజేసి — శ.ష. 2. చేయకుండుట - స ; చేయ కుండు టంత మేలు - ల. 3. లదియునుంగాక — పెక్కు ప్రతులు.

64 1. జేర — వా. కొన్ని ప్రతులు ; గూడ — పెక్కు ప్రతులు.

65 1. నేదీర్పగ — శ.ష ; నేదేపగ — న.భాకూ.వ ; నేనెడ పడగను — య.వ. 2. గడువడి నీదంగా — వ ; గడువఁగ నీదంగఁ దలఁచు — ఉ.ఊ.వీ.శ.ష. 3. జనునె - వ. 4. చేత — వ.స.

66 1. సొమ్ము — బ.వ. 2. వెలసిన వారికి - స.

68 ఉ. నీపలు కెంత [1]వోలినను నిర్ణయ మిట్టిద కాని యొండు లే
దీపని [2]మీఁదిభారమున నీ విట వచ్చితి గాన పాండవుల్
సేపడి రేనిఁ జంప నజసేయక చెప్పెద సవ్యసాచిపైఁ
గోపము పెద్ద వాఁడు [3]సమకూరిన బిట్టఱఁ జంపుదుం జుమీ.

69 ఆ. సవ్యసాచిచేతఁ జచ్చుటయును గీర్తి, కరమ యతఁడు లోనుగాఁగ నేవు
రేను లోనుగాఁగ నేవురు గాని నీ, కొడుకు లార్వు [1]రసుట విడువు మింక.

70 చ. [1]అనుటయు నప్డు గొంతి హృదయంబున శోకము నివ్వటిల్ల ని
ట్లను నిది దైవసంఘటన మక్కట [2]యెట్లును దప్ప నేర్చునే
యనుపమసత్యవిస్ఫురణ నాడినమాట [3]మఱాకు మన్న నీ
యనుజుల నల్వురం గడపు మర్జునుఁ జేతకు సమ్మతించితిన్.

71 ఆ. [1]అనుచుఁ గౌఁగిలింప నర్కజుం [2]డట్లకా
కని ప్రియంబు మెఱయ వినతుఁడైన
నరిగె సదనమునకు నద్దేవి యతఁడును
జనియె నిజనివాసమునకుఁ [3]బీతి.

72 వ. [1]అక్కడ వాసుదేవుం డుచిత [2]ప్రయాణంబుల నుపప్లావ్యంబునకుం జని
ధర్మతనయుచేతం బూజితుం డయి భీమసేనాదులు విరాట ద్రుపద
ముఖ్యులగు తగు[3]వారలుఁ దన్నుం గాంచిన వారినెల్ల నభినందించి కొలు
వున నుండి యుధిష్ఠిరుతో నిట్లనియె.

---

68 1. యోపినను - స. 2. మోచి - వ ; బూని - ర. 3. సమకూడిన బిట్టుగ—ఖ.

69 1. రగుట యుడుగు మింక - వ.

70 1. అనవుడు – అ.ఖ.త.న.ఫాకూ.వ. 2. యిప్పుడు - ఊ ; యెందును – వ.
3. యుమర్వకన్న - ల ; లుమర్వ కుండునీ – వ.

71 1. 'జ' ప్రతిలో నీ క్రింది పద్యము అధికముగా గలదు.

ఆ. ఇంక నొక్క వరముయే నిన్ను వేడెద, సమర తలము నందు సవ్యసాచి
తొడరి దొడగు శరము దొడగకు నాదైన, మాట మరువ కుండు మదిని నీవు.

2. డటకా కయనుచు ప్రియ మెలర్ప వినతుడైన - వ. 3. మరియు – వ.

72 1. అంతనట – కొన్ని పర్వతులు. 2 ప్రకారంబున - స ; ప్రకార ప్రయాణం
బుల – వ. 3. రాజులు – ర.

73 తే. ధా ర్తరాష్ట్రు లున్మత్తులు దగిన [1]పలుకు
లేల విని సంధి సేయుట కిచ్చగింతు
రెదిరిఁ దమ్మును [2]నెఱిఁగిర యేని వార
లంత లంతలు సేయుదు రయ్యనాఁడు.

74 వ. అని యెల్లవారును వినఁ దన పోయివచ్చిన కార్యంబు తెఱం గెఱింగించి [1]పథిశ్రమంబు వుచ్చువాఁ డయి పుండరీకాక్షుండు నిజమందిరంబున [2]కరిగె నాఁటిరాత్రి ధర్మనందనుం డనుజ[3]సహితంబుగా నుచితప్రదేశంబున నుండి గోవిందుని రావించి నీవు సుయోధనుతోఁ బలికినచందం[4]బెయ్యది యతం డేమివిధంబున నుత్తరం బిచ్చె నని యడిగిన నచ్యుతుఁ డిట్లనియె.

—: శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మరాజునకుఁ గౌరవసభం బుట్టినవిశేషంబులు దెలుపుట :—

సం. 5—145—1.

75 క. [1]కయ్యము గాని తెఱంగున
నెయ్యం బగునట్లు గాఁగ నెఱిఁ బలికితి నే
నెయ్యది [2]సుఖంబు పథ్యం
బెయ్యది [3]యరయంగఁ [4]దథ్య మెయ్యది దానిన్.

76 తే. బహు విధంబులఁ బలుకునాపలుకు లెల్లఁ
[1]జీఁదకన్నిడి తనపెడచెవులఁ బెట్టి

---

73 1. తెరగులేల — బ.వ. 2. నెఱిగిన యేని — జ.స.

74 1. పథశ్రమంబు — వ శ.ష. పెక్కు ప్రతులు. 2. కుంజనిన నాటిరాత్రి — ర. 3. సమేతంబుగా — కొన్ని ప్రతులు. 4. బెయ్యది యతండేమి విధంబున — ల.స. పెక్కు ప్రతులు ; బెట్టు లతండు విని యెవ్విధంబున — వా.

75 1. కయ్యమ కాని - వ. 2. శుభంబు — ఖ.ప.మ.ర.వీ.స. 3. యరయంగ-పెక్కు ప్రతులు ; యెఱుగంగ — వా. 4. ధర్మ మెయ్యది — ప.మ.

76 1. చెవిటి కైవడి — భాకూ.శ.శర.ష.సూ ; చెనటి కైవడి - ప ; చిందకను వెట్టి — అ.ఇ.వ ; చేదు కైవడి — మ ; చింత సేయక - ర ; శీతకను వెట్టి — వ. (వైరి సమాసము) ; చీదకను వెట్టి, చిఱుత కనువెట్టి - స. ఇచ్చట మూలము "మయా నాగపురం గత్వాసభా యాం ధృతరాష్ట్ర జఃతథ్యం, పథ్యం హితంచోక్తో

[2]యీ ఆతాఅలు మఱుమాట లిచ్చి యపహా
సించె దుర్యోధనుఁడు వేయుఁ జెప్పనేల.

77 క. అనిన విని ధర్మజుం డి
ట్లను నప్పుడు దండి[7]యుచిత మాడఁదె భీష్ముం
డును గురుఁడు విదురుఁడుం ద
క్కిన పెద్దలుఁ బలుక రే తగిన [1]చందమునన్.

78 క. నావుడు హరి యిట్లను స
ద్భావమున విచిత్రవీర్యతనయుఁడుఁ దగ నా
నావిధములఁ జెప్పిన సం
[1]భావన వినఁ డతఁడు వలుకుఁ [2]బ్రతికూలంబుల్.

79 సీ. శంతను పుణ్యవంశం బంకురించిన
చందంబు నంబికా నందనుండు
జాత్యంధుఁడై యుండ సామ్రాజ్య మంతయుఁ
బాలించి పాండు నృపాలుఁ డతనిఁ
గొలిచి యుండుటయును గురుకులంబున కెల్లఁ
దేజంబుగా మీరు దిగ్విజయము
సేసి కావించిన సిరి వారు వంచనఁ
గొనుటయు సత్య మకుంఠితముగ

తే. నీవు సమయంబు నడపిన నెఱియుఁ దండ్రి
పాలు మీకు నీఁ దగుటయుఁ బాడి లేమి
[1]నరయఁ జెడుదురు కారవు లనియుఁ బెద్ద
లెల్లఁ జెప్పిరి మొగమోట యింత లేక.

నచ గృహ్ణాతి దుర్మతిః" చిత్రశాలా ప్రతి. ఉద్యోగ. పుట. 239. 2. యీ వలా వల – వ.

77 1. చందంబుల్ – కొన్ని ప్రతులు.

78 1. భావింపండతడు - ఇ. 2. ప్రతి వచనంబుల్ – జ.బ.వ.స.

79 1. నరయ – వీ.శ.ష.స. పెక్కు ప్రతులు ; నడర – వా.

80 క. అలయక యందఱుఁ జెప్పం
గల యంతయుఁ జెప్పి రతఁడు గటకడఁ బడి య
క్కొలువు వెడలి పోయెం ద
మ్ములుఁ గర్ణుఁడు రాజలోకముం [1]దో నరుగన్.

81 వ. ఇట్లు గొడుకు ముష్కరుండై యరిగిన ధృతరాష్ట్రుండు గాంధారి రావించి.

82 క. తగ విదురుఁ [1]బంచి యాతని
మగుడఁగఁ [2]బలిపించె నాయమయుఁ దనయునకున్
వగయును గూర్మియు వెరవును
మిగిలిన వచనములఁ [3]సంధి [4]మెయికొనఁ జెప్పెన్.

83 వ. ఎవ్వ రెంత చెప్పినను గైకొనక కడంగి దుర్యోధనుండు తనకుం గలవారల నెల్లను గురుక్షేత్రంబున[1]కు నడవుం డని చెప్పం బనిచె భీష్ముని సేనా ముఖంబు సేసికొని యెత్తి విడియం గల[2]వాఁడిది ధార్తరాష్ట్రుల నిశ్చయం బేనును నాయోపినంత [3]సామ[4]వాదంబు లాడితి నారదాది మహాములులను సుయోధనునకు బుద్ధులు సెప్పునట్లు సేసితి [5]నేమి సెప్పినను నెంతటం బోకున్నం గినుక [6]దెచ్చికొని జంకించియు భంగించియు ధిక్కరించియుఁ దృణీకరించియుం జూచితిఁ గార్యంబు [7]భగ్నం బగుట కొల్లక వెండియు శాంతవచనంబులు వలికితి నతం డశక్త దుర్జనత సేయం జూచిన నమానుషంబు లగువానిం గొన్ని [8]వెడమాయలం బన్ని పెక్కుపోకలం బోయితి [9]నెన్నిభంగుల సంధియ కావలయు నని [10]పొరలం గలయంతయుం బొరలితి

---

80 1. దోనడువన్ -- జౌ.త.

82 1. బుచ్చి – కొన్ని ప్రతులు ; పిలిచి - స. 2. రావించి, రప్పించి – అని పాఠములు. 3. బుద్ధి - ర. 4. మేకొన – కొన్ని ప్రతులు.

83 1. విడియుండని–అ ఐ.వ. 2. వారిది–శ.ష. పెక్కు ప్రతులు 3. సాధువాదంబు–వ. 4. వచనంబు – ఆ.డ.బ.మ. 5. నేమిటం బోకున్న – వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 6. పుట్టించుకొని - జౌ. 7. భంగంబగుట కోర్వక–వ. 8. వెరగు మాయలు - ఖ. 9. నన్ని చందంబుల – అ.ఐ.జౌ. 10 పోరం గల యంతయు పోరితి - ల.

నప్పాపాత్ముం డెట్లునుం జక్కంబడక తన చలంబుతోన [11]పొట్టుపొర
లయ్యఁ గయ్యంబు వొడుచుం గాని యవశ్యంబును రాజ్యంబు పా లిచ్చు
వాఁడు గాఁడు కౌరవులయెడ [12]దండంబు దక్క నొండుపాయంబు లేదు
మీకుం బోలినతెఱంగు సేయుం డనిన ధర్మతనయుండు దమ్ములం గనుం
గొని యిట్లనియె.

84 క. కురుసభఁ బుట్టినచందము
హరి యంతయుఁ జెప్పె నింక ననుమానము లే
దరిమర్దనమున కయ్యెడు
వెరవుం జేవయును [1]మెఱయ వెడలుఁడు గడఁకన్.

85 వ. అని పలికి యజాతశత్రుండు కరుణాయత్తచిత్తుండై యచ్యుతు నాలోకించి.

86 క. కురువంశము ద్రుంచుటకుం
జొరఁ జాలక నామనంబు సుడివడియెడు నే
వెర[1]పును దొరకొన[2]దు గదే
సరసీరుహనాభ పొందు సంపాదింపన్.

87 వ. నామనంబును దమ్ములతలంపును నీవెఱుంగుదు ధార్తరాష్ట్రులచందంబును భీష్మద్రోణవిదురాదుల చిత్తంబులు నెఱింగి వచ్చితి మాకు ధర్మచ్యుతి లేకుండు నట్టికార్యంబు నిశ్చయింపు మనిన నారాయణుం డిట్లనియె.

88 ఉ. యుద్ధమ కాక కార్య[1]మును నొండొక [2]డెద్దియుఁ గల్గ నేర్చునే
బుద్ధులు సెప్పువాక్యముల పోల వినుఁడన నేల యట్టిచో
బద్ధునిఁ జేయఁ [3]జూచె ననుఁ బట్టి సుయోధనుఁ డింక నయ్యసం
బద్ధునితోడిసంధికి నుపాయము నామతిఁ [4]దోఁప దెమ్మెయిన్.

---

11. పట్టు వదలడయ్యె - ఖ. 12. భండనంబు – వ.

84 1. మిగుల – వ.స.

86 1. వున – కొన్ని ప్రతులు. 2. దగదే – మ.వ.స.

88 1. మను నొండొక – న.బ.వ.స. 2. ఱెయ్యది కల్గు చెప్పుమా – ల.వ.స. పెక్కు పు ప్రతులు. 3. జూచెదను – వ.స. 4. దోచ (ప) దేమియున్ – వ.స. పెక్కు ప్రతులు.

89 వ. అని చెప్పి విదురుం డేకాంతంబున నాడిన మాటలును భీష్మ ద్రోణ బాహ్లీ
కాదు లగు పెద్దలకు ధార్తరాష్ట్రుల [1]దెసం బుట్టిన మనఃక్షోభంబును గుంతి
గౌరవులు వినం బలికినపలుకులుం బ్రికటించి ధర్మ[2]పుత్రుపై నాపంబు
లేకునికిఁ దెలిపి సమరం బవశ్యకర్తవ్యంబుగా నిశ్చయించె నట్టియెడఁ
దమ్ము లన్న మొగంబునం జూడ్కి నిలిపి యూరకుండి రతండు వార[3]లం
గలయం గనుంగొని యిట్లనియె.

90 ఉ. కౌరవకోటిచేత మనకష్టపుఁబాటు దలం[1]పు వచ్చినం
గూర్మి విచేష్టితంబునకు గొంతి యొడంబడె బంధువర్గమున్
ఘోరముగా వధించుటకుఁ [2]గోల్కొన కున్నది బుద్ధి మీరు ని
ర్ధారణ సేయుఁ డాహితము ధర్మము నయ్యెడు [3]వృత్త మెట్టిదో.

91 వ. అనిన విని యర్జునుం డతని కిట్లనియె.

92 చ. హితమును ధర్మ[1]ముం దగవు నిట్టిది నా మన మేమి నేర్తు మ
చ్యుతుఁడు సమస్త ధర్మ [2]పరిశోధకుఁ డావిదురుండుఁ బాండుభూ
పతిసతియుం దగం బలుకుపల్కుల సందియ మెల్లఁ బాసె ని
ర్ణీతఁడు రణంబు సేయుఁడన నింక విచారము లెల్ల నేటికిన్.

93 ఆ. అనిన నట్లకాక యఖిల ధర్మజ్ఞాన
ఘనుఁడు మనకు నేడుగడయుఁ దాన
శౌరి నిశ్చయింప సంశయం బేటికి
సంఘటింపుఁ డుగ్రసమర[1]విధము.

---

89 1. వలనం బుట్టిన – ఖ.న ; యెడం బుట్టిన – వ. 2. పుత్రునకు ప్రత్యు పాయం బులేమి – ఖ.న. 3. లవలన(ను) గనుంగొని – స. కొన్ని ప్రతులు.

90 1. చిచూచినన్ – ఊ.ఔ. 2. నూల్కొన కున్నది, గొరక యున్నది – స ; గూర్కొన కున్నది – ఖ.న.ళాకూ.వ.స. 3. వృత్తి యెట్టిదో, చంద మెట్టిదో – అని పాఠములు.

92 1. మున్ మనకు – ఖ.ర.స. కొన్ని ప్రతులు. 2. కర్మ, కార్య – అని పాఠములు.

93 మునకు – బ.య.స.

94 - వ. అని యుధిష్ఠిరుండు దమ్ము[1]లతో నెట్టకేలకుం [2]దెగువ సెప్పి.

95 క. బాహాగర్వము వివిధ
[1]వ్యూహవిధిజ్ఞ తయుఁ గలిగి [2]యొకరుం డేడ
ఱోహిణులు నడపి భీష్మో
త్సాహంబున కోర్చు చాపధరుఁ డెవ్వఁ[3]డొకో.

96 వ. అట్టివానికి [1]వాహినీనాయకత్వం బిచ్చి యభిషేకంబు సేయవలయు.

97 తే. అనిన సహదేవుఁ డిట్లను [1]నధిప పుత్ర
పౌత్ర సోదర వంతుండు బాహువీర్య
ఘనుఁడు మన కాశ్రయం బయి మనిచె మత్స్య
దేశపతి గాఁడె సేనాపతిత్వమునకు.

98 వ. అనవుడు నకులుండు.

99 చ. [1]బలఁగముఁ బెంపుఁ దేజమును బాహుబలంబును నగ్గలంబు పె
క్కు లెఱుఁగుఁ గార్యఖడ్గములకుం దగు త్రోవలు ద్రోణు లందు భీ
ష్ముల దెసఁ గోపముం గలఁ డమోఘపరాక్రమశాలి నీ బలం
బుల కధినాథుఁగా ద్రుపద భూపతిఁ బట్టముఁ [2]గట్టు మెట్లొకో.

100 వ. అనుటయుం దదనంతరంబ ధనంజయుండు.

---

94 1. లకుం గొడుకులకుం దెగువ – ఔ.గ వస. 2. తేట పడం జెప్పి – వ.

95 1. వ్యూహాభిజ్ఞత – ఆ.త ; వ్యూహ విదగ్ధతయు – వ.స. 2. యొక్కఁ డేడ, ఱో – కొన్ని ప్రతులు. 3. డకో – క.ఖ.గ.చ.డణ.బ.ల.

96 1. సేనా – డ.

97 1. నధిక పుత్ర – ఖ.వ.స.

99 1. బలమును బెంపు – అ.ఆ.ఔ.న.ప.భాకూ.వ.శ.ష.స. 2. గట్ట గాదగున్–ర ; గట్టు టొప్పగున్ – ఐ.భాకూ.శ.ష ; గట్టు టొప్పదే – వ.

—: ధృష్టద్యుమ్నాదులకు సేనానాయకత్వంబు నిర్ణయించుట :—

సం. 5—149—18.

101 సీ. [1]అగ్నికుండమున ద్రోణాచార్యునకు నాశ
మొనరించు [2]దానికై యుద్భవించె
రథరథ్యములు ధనుర్బాణంబులును దను
ర్గిణ ఖడ్గములు [3]నుద్దామలీలఁ
దనతోన జన్మించె దహన శిఖామూర్తి
భుజవీర్య విక్రమ [4]స్ఫూర్తిశాలి
సైన్యనాథుండు ధృష్టద్యుమ్నుఁ డగు నని
తలఁచెద నాతఁడు దక్క నొరులు

తే. భీష్ము[5]తాఁ కోర్వ రుగ్రంపు బిరుదు ధైర్య
ధన ఘనుండు [6]శిఖండి భీష్మునకు మృత్యు
వై జనించినవాఁడు [7]మహాబలుండు
దండనాయకుఁ జేయ నతండు దగును.

102 వ. అనవుడు ధర్మనందనుండు గోవిందుం జూపి యితండు సకల చరాచర తార
తమ్య సంవేది విశేషించి మనకు నితనిమాటయ విజయమూలంబు
గావున నిమ్మహాత్ముండు నిరూపించినవాఁడు వరూథినీముఖ్యుండు.

103 క. అనుటయు దామోదరుఁ డి
ట్లను ధృష్టద్యుమ్నుఁ డర్హుఁ డగు నభిషేకం
బొనరింపుము పేరోలగ
మున నఱోహిణుల కెల్ల [1]ముఖ్యుఁడు గాఁగన్.

---

101 1. అగ్ని గుండమున — కొన్ని పర్తులు. 2. పనికిని — శ.ష. 3. నుత్సాహ లీల — ఔ.వ. 4. స్ఫురణశాలి — శ.ష. 5. నోర్వరు సంగ్రంపు బిరుదు — వ.స; నోర్వరు తుగ్రృష్ట బిరుదు — భాకూ.స. 6. మూలము నందర్జునుఁడు ధృష్టద్యుమ్ను నొక్కని మాత్రమే సేనాపతిగా వేర్కొని నట్లును, శిఖండిని భీముండు ప్రతి పాదించినట్లును కలదు. చిత్రశాలా ప్రతి 7. బాహాబలుండు — ఖ.ల.స.

103 1. ముఖ్యుండగుటన్, ముఖ్యుడగుటకున్ — అని పాఠములు.

104 క. సురగంధర్వఖచరకిం, పురుషాది సమ స్త దివ్య భూతంబుల బం
ధుర భూరి వ్యూహంబుల, విరచనముల నెఱుగు నతఁడు [1]వీరో త్తముఁడున్.

105 క. [1]నీ యొద్ది రాజు లందఱు, ధీయుక్తులు [2]విక్రమ ప్రదీపుల యైనఁ
వేయేటికి ధృష్టద్యు, మ్నాయ త్తము సేయు సై న్య మంతయు నధిపా.

106 వ. అనిన విని యుధిష్ఠిరుం [1]డఱోహిణులకుం బ్రత్యేకనాయకులను నీవ
[2]నిర్దేశింపు మనుటయు నతండు.

107 తే. సేన దమకును గల వారు లేని వారు
ననక తగువారిఁ జెప్పెద నఖిలసమర
పండితుల [1]నేరి వారి నీ బలము లేఁడు
నడపఁ జాలించి యభిషేచనం బొనర్పు.

108 వ. అనిన నట్లు చేయుదు వా రెవ్వ రెవ్వరు నిరూపింపు మని యడిగినఁ గుంతీ
నందనునకు దేవకీనందనుం డి ట్లనియె.

109 సీ. పటుపరాక్రను[1]నిధి పాంచాలపతియు నమానుషతేజుండు మత్స్యవిభుఁడు
శత్రుభీకరమూ ర్తి సాత్యకియును జరాసంధాగ్రతనయుండు శౌర్యఘనుఁడు
సహదేవుఁడును ధై ర్యశాలి యాదవశిరోమణి చేకితానుండు మహితవిభవ
[2]ఖని యగు శిఖపాలతనయుండు [3]దోర్దర్పధుర్యుండు ధృష్టకేతుండు సమర

తే. లంపటుండు శిఖండియు లావు[4]వెరవుఁ
గలరు నీ యెడ ననుర క్తి గలరు సాలఁ
బెంపు గల రుక్మి [5]ముట్టిన తెంపు గలరు
కోరి పతులుగఁ జేయు మఱోహిణులకు.

---

104 1. వీరోద్ధతుడున్ – ఉ.

105 1. నీ యోధ వీరులందఱు – వ.స. 2. విక్రమైక దీప్తులు – వ.స.

106 1. డేడఱోహిణులకు – ఖ.ప.మ.ల.వ. 2. నిశ్చయింపు – అ.ఔ.క.

107 1. నెరిగి – కొన్ని ప్రతులు ; నెఱి వారికి బలము లేదు నడపఁ జాలించి – శ.ష ; నేర్చి వారికి బలము లేదు నడఁప జాలింప నభిషేచనంబొనర్పు – పి.

109 1. శాలి – ఖ.న ల.స. 2. ధనుడగు – ఊ. 3. దోర్గర్వ – చ.డ.త. 4. పెంపు–వ. 5. మిగిలిన పెంపు – ఔ ; ముట్టి నటింపఁ గలరు – శ.ష ; ముట్టినఁ దెంపు గలరు – ఐ.గ బ.య.వి.

110 వ. అని దండ[1]నాథుల నిశ్చయించి వెండియు.

111 క. కురుసైన్యము నిస్సారం, బరయఁగ మనబలము లెల్ల నతిదృఢములు నీ
వరవాయి గొనక నడపుము, ధరణీశ్వర సేన [1]మొగము దైవమ [2]నీకున్.

112 క. [1]నీ యనుజులు దివిజులకు న
జేయులు ధృతరాష్ట్రసుతులఁ జెఱుచుట [2]వ్రేఁగే
తోయజ[3]నాళము గజలీ
లాయత్తము గాదె యెత్తు మాహవమునకున్.

113 వ. అని నిర్ణయించి నారాయణుండు నిజనివాసంబునకుం జనియె ధర్మతన
యుండు [1]దమ్ములుం దానును బ్రియం బంది యారాత్రి సుఖ నిద్ర సేసె
రేపకడయ పాండవాగ్రజుం డనుజతనుజదనుజాంతకసామంత మంత్రి
పురోహిత సహితంబుగాఁ బేరోలగంబున నుండి సమస్త పరివారంబును వినఁ
[2]గార్యంబునిశ్చయంబుఁ దెలియం బలికి తగువారలతో సముచిత సంభా
షణంబులు సేసి [3]మహనీయమహిమ వెలయం బుండరీకాక్షుండు [4]పనిచి
నట్లు [5]పాంచాలనాథప్రముఖుల నఖోహిణులకు నధిపతులుగా వేరువేర
యభిషేకించి [6]శ్వేతవంశజాతుం డగుటంజేసి శ్వేతుం డనం బ్రఖ్యాతుం
డగు ధృష్టద్యుమ్ననకు నుత్కృష్టప్రకారంబున నభిషేకం బొనర్చి సర్వ
సేనాధిపత్యంబునకుం బట్టంబు గట్టి యయ్యెనమండ్రను దక్కటిదొరలను
గనుంగొని మధురవాక్యంబుల నగ్గించి కౌరవులతోడికయ్యంబునకుం

---

110 1. నాయకుల – కొన్ని ప్రతులు.

111 1. ముఖము – బ.శ.ష. 2. యెరుగున్ – వ.

112 1. ఈ పద్యము ' ఆ, త, శ, ' ప్రతులలో లేదు. 2. యరుదే – ఊ.చ. 3. నాళము – అ.ఊ.ఐ.క.గ.వి.ష.

113 1. దమ్ములుం దానును బ్రియంబంది సేసె – ఔ.ల.వి.శ.ష ; దమ్ములుం బ్రియం బంది సేసిరి – వా. 2. గార్య నిశ్చయంబు – కొన్ని ప్రతులు. 3. మహా మహిమ వెలయ – వ ; మహనియ్య – పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులు. 4. పంచి నట్లు – కొన్ని ప్రతులు. 5. పాంచాల యాదవ ప్రముఖుల – ఖ.న.ప.మ.వ ; పాంచాల మత్స్య ప్రముఖుల – ఊ. 6. శ్వేతవర జాతుండగుటం – ఝ; "ధృష్ట ద్యుమ్నుడు శ్వేతవంశ సంజాతు డగుటచే శ్వేతుడనం బరగెనను" వాక్యమునకు ఆకరము మూలమునందు లభింప లేదు. శ్వేతుడొక పురాతన రాజర్షియని సోరెన్సన్

గురుక్షేత్రంబునకు విడియం బోద మని చెప్పి వారినెల్ల ధనంజయునకుం జూపి.

114 ఉ. ఎప్పుడు నెయ్యెడం బొదివి యిందఱకుం దగ నీవు కంటికిఁ
ఱెప్పయుఁ బోలె మా టయి నెఱిం బను లారసి యొజ్జచాడ్పునం
జెప్పుచు [1]వీరిబుద్ధి గొని చేయుము [2]కార్యము నీకు రక్తుగా
[3]నిప్పర మేశ్వరుండు గలఁ డిచ్చు శుభం బని చూపెఁ గృష్ణునిన్.

115 వ. ఇట్లు గాంభీర్య మాధుర్యధుర్యుండైన యుధిష్ఠిరుండు [1]వరిష్ఠ ప్రభువుల చిత్తంబు [2]లారాధించి సర్వజనసమ్మతంబుగా సమరోత్సాహంబు సేసి మహోల్లాసంబునం [3]బ్రస్థానభేరి [4]సఱవం బంచివ.

116 సీ. [1]బీఱొండతాఁకున బీటలు [2]వాఱిన పచ్చిగోడల [3]మాడ్కిఁ బగిలె దిశలు
కాఁగిన యెసరుల [4]కరణిఁ బొరిందొరి శరనిధు లుప్పొంగి పొరలఁ బడియెఁ
గలముపైఁ [5]గీలించి గాలి కెత్తినచాఁపవోలె మిన్నంతయు బూరటిల్లెఁ
గులపర్వతావలి [6]గుళిక భయంబున బెదరి వాపోవు నట్లైదురు సెలఁగె
తే. ధాత్రి కుమ్మరిసారె విధమునఁ దిరిగెఁ
జిత్రరూపుల భంగి నిశ్చేష్టితంబు
లయ్యె సర్వ భూతములుఁ బ్రయాణభేరి
భూరినిష్ఠుర ఘోర భాంకార మడర.

మహా భారత నామాను క్రమణిక యందు గలదు. భారత కూలంకష వ్యాఖ్యా కారుడు ధృష్టద్యుమ్నుడు శ్వేతుడని వివరించెను.

114 1. వీరి బుద్ధిగొని – ఘ.ణ.య.ష ; వీరి బుద్ధి విని – అ.బ ; వీరి బట్టు(ట్టి)కొని–ఖ. త.న.ప.ర.శ ; వీరి బట్టువిని – వ ; వీర బుద్ధి – వా. 2. నీవు సురక్షితంబుగా–వ. 3. నిప్పురుషోత్తముండు గల డిత్తరి నీకని చూపె గృష్ణునిన్ – ల.

115 1. గరిష్ఠ – క.ఝు.బ ; పరిశిష్ట – ఉ.త.వ ; విశిష్ట – ల. 2. లారసి – అ.ఏ.ఐ. ఔ.క.వ.స. 3. ప్రయాణభేరి వేయించిన – ర. 4. సఱ(ఱు) వంబంచిన – అ.ఉ. ఐ.చ.ఝు.ప.బ.భాకూ.య.ల.వ.వీ.శ.ష.సూ ; పఱవం బంచిన – వా.

116 1. పేరెండ దాకిన – వ.శ.ష ; బిఱ్ఱెండ – ఇ.ఏ.ఐ.ఔ.క.గ.డ.ణ.త.న.ల.స ; బిఱ్ఱెండ – వ. 2. వాసిన – న.వ.స. 3. రీతి – వ. 4. కైవడి బొరి బొరి–ల. 5. తివియించి – ఖ. 6. యెలసిన భయమున బెదరి వాపోవుచు భీతిగదరె–ఝు.డ; యెలసిన భయమున – ఐ.య.వ.

—: పాండవులు గౌరవులతోడి యుద్ధంబునకు వెడలుట :—

సం 5-149-49.

117 వ. ఇట్లు ప్రస్థానభేరి సెలంగిన సకలసైన్యంబులు దండనాథ సహితంబుగా సన్నద్ధంబు లయ్యె మఱునాఁడు.

118 ఉ. భూరివిభూతిఁ [1]బెండ్లికిని బోవుతెఱంగునఁ బాండునందనుల్
దారును బుత్రులున్ హరియుఁ దమ్ముఁడు నుజ్జ్వలచారులీల శృం
గారము సేసి [2]సమ్మద [3]వికాస మెలర్పఁగ వీర సంభ్రమో
దార [4]సముద్ధతిం జనిరి ద్రౌపది యున్నెడ కందఱుం దగన్.

119 వ. ఇట్లు సని యమ్మహాదేవి నామంత్రణంబు సేసి తత్పూర్వకృతి పుణ్యస్త్రీ కరకలిత లలితాక్ష[1]తంబులు గైకొని విపశ్చిద్వాదం[2]బు లాదరించుచు భద్ర పాఠక శ్లోకంబు లాకర్ణించుచు శోభనపదార్థంబులు [3]గనుంగొనుచు నాంగిక మాంగల్య సూచకంబులు సేకొనుచు [4]వెడలునప్పుడు.

120 క. [1]తగ శంఖకాహళాదిక, మగు మంగళ తూర్య సంచయము గంభీరం
బుగ మ్రోసె జయముఁ దెలుపుచు, జగతీశ్వరుమ్రోల నాకసము దీటుకొనన్.

121 క. మనుమని జయ ప్రయాణం
[1]బనుమోదింపంగ నానుధాంశుఁడు సనుదెం
చినకరణి గొడుగు కుంతీ
తనయాగ్రజు [2]మ్రోల నతిసితప్రభ నొప్పెన్.

---

118 1. పెండిలికి బోవు — క.గ. 2. సంతస — వ.స. 3. విలాస — య.ల. 4. సమున్నతిం — బ.వ.స.

119 1. తంబులు దూర్వాంకురంబులు గైకొని - వ. 2. బులు చేకొనుచు — ఖ.బ. శ.ష ; బులు గైకొనుచు — య.వ ; ధరించుచు, వహించుచు - అని పాఠములు. 3. గైకొనుచు — కొన్ని ప్రతులు. 4. వెడలి నడచు నప్పుడు — ఖ.న.వ.

120 1. తగ — స. కొన్ని ప్రతులు ; తగు — వా. కొన్ని ప్రతులు.

121 1. బను ఘోషింపంగ — వ.స. 2. పాల — ల.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

122 వ. అట్టియెడ నమ్మహీవల్లభుండు.

123 క. ఉచితగతిఁ [1]జేరి వంది, పరిచయము గీర్తింప నెక్కి రథమం దొనరఁ
[2]ఖచియించిన వజ్రంబుల, [3]రుచులను బొలుపారు [4]సీవిరులు బెరయంగఁ.

124 వ. [1]తదనంతరంబ.

125 సీ. వక్షస్థలంబున వనమాల గ్రాలంగ వెలిమావు గెడల వాగెలు ధరించి
నొగలపై హరి యొప్ప నగచరకేతువు మెఱయంగ నరదంబు మెఱుఁగు లడర
దివ్యకిరీటంబు దీప్తులు భూనభోంతర మెల్లఁ [1]గలయంగఁ బరగు చుండ
గాండీవ తూణ యుగ్మములు పూర్వాపర భాగంబులకు నవాభరణములుగఁ

తే. దెలిమొగంబుతో నల్ల నేతెంచి యొక్క
పార్శ్వమునఁ బొడసూపి భూపతికి మ్రొక్కి
దేవదత్తంబు పూరించె దేవదేవు
పాంచ జన్యంబు[2]నకు మున్న ఫల్గునుండు.

126 శా. భీముండుం గవలుం గుమారులును సంప్రీతిఁ గదాద్యాయుధో
ద్దామ [1]శ్వేతరుచుల్ [2]వెలుంగ రథసంతానంబు రమ్మోజ్జ్వల
[3]శ్రీ మీఱం దగ వచ్చి శంఖములు గర్జిల్లంగఁ బూరించుచున్
భూమిశుం [4]గని యగ్రభాగమున కొప్పుం బెంపునుం జేయుచుఁ.

---

123 1. నేగి – య.స. 2. రచియించిన – ర.వ. కొన్ని ప్రతులు. 3. రుచుల బొలు చుదీధితులహారులు బెరయంగన్ – అ.వ. 4. సీవురులఁ బెరయంగన్ – శర ; నాసిరులు – క.గ.శ.

124 1. తదవసరంబున – కొన్ని ప్రతులు.

125 1. విశదమై – ఇ. 2. నకుమున్న ఫల్గునుండు – ర ; ముందుగా – కొన్ని ప్రతులు; మున్నుగా – వా. కొన్ని ప్రతులు.

126 1. శ్వేతరుచుల్ – ఎ.వ. 2. చెలంగ – త.బ.ర. 3. శ్రీ మిన్నందగ – అ. య.వ.శ.ష ; శ్రీ మైలీలగ – ఔ.త.ర.స ; శ్రీ మై బొల్పుగ – ఖ.న.మ.వ ; శ్రీ మేదిల్లగ – ఉ.ల ; శ్రీ మోదిల్లగ – ఎ. 4. గనిరగ్ర – కొన్ని ప్రతులు.

127 క. నిలిచిరి [1]తక్కటి దొరలును
బలుమానుసులును మహోగ్రభంగి సవరణల్
సెలు వొంద నధిపు[2]చుట్టుల
నలంకరించిరి విభూషణాంశుచ్ఛటలన్.

128 వ. అప్పుడు పాండవాగ్రజున కభిముఖంబుగాఁ జనుదెంచి.

129 క. సాష్టాంగ మెఱుఁగి సమరా, వష్టంభం బొప్ప దివ్య [1]వాహనలీలో
త్కృష్టగతిన్ ముంగలియై, ధృష్టద్యుమ్నుండు వొలిచెఁ దేజోమహిమన్.

130 వ. ఇవ్విధంబునం జారుభీషణంబుగా సన్నద్ధంబై యుధిష్ఠిరుండు గదలి శుభ [1]శకునంబులు గైకొనుచు నడచె నట్టిసమయంబున నెల్లవారి పరిచారకులును శకటాది సకల సాధనంబులును బట[2]గృహంబులును మొదలుగా వలయు సమస్త వస్తువు లొడఁగూర్చి వెడలినదండు పఱవై సముద్రంబుగాఁపు వోవుచందం బయ్యె నిట్లరిగి ధర్మపుత్త్రుండు కురుక్షేత్రంబు దటీయం జొచ్చి ఋష్యాశ్రమంబులకు దేవతాయతనంబులకు నలజడిగాకుండం బరిహారంబు సేయుచుం జని తృణకాష్ఠ జల సమృద్ధంబై తగి యెడు సమస్థలంబున హిరణ్వతి యను వుణ్యనది పొంత విడిదలగా నిరూపించి యచ్చో నిలిచెఁ దదనంతరంబ.

131 తే. విడియుటకు సూచకంబుగ విష్ణుఁ డొత్తెఁ
బాంచజన్యంబు ధర్మజ పారు లాది
గాఁగఁ దమతమ వీరశంఖంబు లెల్ల
దొరలు నొత్తిరి దివి మ్రోఁతఁ [1]దూఁటు గట్ట.

---

127 1. తక్కిన – ర. 2. చుట్టును – కొన్ని ప్రతులు.

129 1. వాహన వీరోత్కృష్ట – ఇ.ఉ.ఐ.క.ప.ళ ; బాణసలీలో త్కృష్ట – స ; వాహినలలితోత్కృష్ట – య ; వారణలీలోత్కృష్ట – మ.

130 1. శకునంబులు – పెక్కు ప్రతులు ; సూచకంబులు – వా. కొన్ని ప్రతులు.
2. కుటి ప్రకరంబులు, కుటీర ప్రకరంబులు – అని పాఠములు.

131 1. దీటుకొనగ – ఆ.ఝ ; దూదుకట్ట – స.

132 వ. తదనంతరంబ యొక్క రమ్యప్రదేశంబున రాజమందిరంబును నుచిత స్థానం
బుల నమస్త జన నినాసం[1]బులునై రమణీయ బంధురంబును సింధురాశ్వ
శాలా మాలికా మనోహరంబునుంగా వీడెల్ల విడిసె వీటిచుట్టునుం దిరిగి
ధృష్టద్యుమ్నుండు సురక్షితంబు చేసి వచ్చె రాజును దొరలును దమ్ములును
సకలపరివారంబును దగినతెఱంగున నుండిరి నానావస్తు బహుళ సంభా
రంబుల మహోదారం బగుచుఁ బాండవస్కంధావారంబు మహనీయా
కారంబున నొప్పె నంత నక్కడ.

133 క. చారులచే నంతయు విని
కౌరవపతి విననియట్ల కర్ణాదులతోఁ
బేరోలగమున [1]విగతవి
కారుండై యిట్టు లనియె గర్వ మెలర్పన్.

134 క తన వచ్చిన కార్యము మన
మనుకూలతఁ జేయకున్న హరి యలుకమెయిఁ
జని యప్పాండుతనూజులు
మనములఁ [1]గిను కూనునట్టిమాటలు[2] నెప్పన్.

135 చ. మును మనచేత భంగపడ [1]ముచ్చిరియుండుటఁ జేసి పాండునం
దనులును నెత్తి వత్తు రుచి[2]తంబుగ [3]సంగర మెట్లుఁ గల్గుఁ బే
ర్చిన బహుసైన్యముల్ [4]బయలఁ జేరఁ దగఁ [5]విడియింత మెల్లి దం
డని పురిఁ జాటఁ బంచి దొర లందఱకున్ [6]బడిసేయుఁ [7]డెత్తెఱన్.

---

132 1. బులును రచియించి రమణీయ – అ.య.ర.వ.

133 1. వీతవికారుండై – అ.

134 1. గిను పూనునట్టి – డ.స ; కడుగినుక పూను(దేరు)మాటలు – వ. 2. నెప్పెన్ – నెక్కు ప్రతులు ; నెప్పన్ – వీ.

135 1. ప్రముచ్చిరి – వ.వీ.శ.ష ; ముచ్చిలి – నెక్కు ప్రతులు ; మూర్ఖతనంబున గూడి పాండు – వ. 2. తంబయి – కొన్ని ప్రతులు. 3. నందును మేలుగల్గు–వ. 4. బలయ జేర – అ.ఆ.డ.న.వ. 5. వడియెత్తి యెల్లిరండని – వ. 6. బయ నంబు సేయుడా – ర ; సమరంబు చెప్పుచున్ – ఔ.ప ; దగ నెప్పుడెడ్తెరన్–వ; బతిసేయు డెడ్తెరన్ – ఏ.ఐ.ణ.య ; బనిసేయు డెడ్తెరన్ – ల. 7. డిత్తెరిన్ – బ.వ.స.

136 వ. మనకు విడిదల కురు[1]క్షేత్రం బని పలికి దుశ్శాసనుం జూచి నీవును గర్ణుం డును గాంధారపతియును [2]సమస్తంబును సమకట్టుం డనుటయు వారలు ప్రియంబునం బని వూని వెడలి దండు [3]సాటించి తగువారల కెల్ల నెఱిం గించి [4]పుచ్చిన సకల పరివారంబును బ్రమోదంబు నొందె భూవల్లభుం డును గొలిచియున్న వారలం బోవం బంచి వలయునెడకుం జని తగిన వర్త నంబున నుండె నట్టి సమయంబునఁ బ్రయాణోచితంబు లగు బహు ప్రకార వ్యాపారంబులయందుఁ దత్పరు లయిన దొరల నానాచేష్టితంబులను గరి తురగ రథంబులకు సవరణలు సమకూర్చు చతురపరిచారకుల సంభ్రమంబు నను వివిధాయుధంబులు [5]రవణంబులుగా నాయితంబులు సేయఁ బ్రవ ర్తించు పదాతివర్గంబుల సంరంభంబునను నయ్యెసరకులు పయనంబున కనువు [6]సేయు బలుమానుసుల [7]తిరుగుడువడుటనుం బురంబు సమ రోత్సాహ చంద్రోదయంబునకు మహార్ణవంబై ఘూర్ణిల్లు చుండె నపరదిన ముఖంబున.

137 క. త్వరితగతి సమయ సముచిత, కరణీయము లాచరించి కమనీయాలం
కరణోజ్జ్వలుఁడై యెలమిం, గురురా జేతెంచెఁ గొలువు కూటంబునకున్.

138 వ. వచ్చి దుశ్శాసన [1]ప్రముఖ నిఖిల సహోదర పరివృతుండై యుండి.

—: దుర్యోధనుఁడు ద్రోణప్రభృతుల సేనాపతులం జేయుట :—

సం. 5—152—27.

139 సీ. అరి భయంకరుఁడు ద్రోణాచార్యుఁడును రణో
త్సాహాలంపటుఁడు [1]రాధాసుతుండు
శరతత్త్వవేది యశ్వత్థామయును భూరి
[2]బాహా విలాసుండు బాహ్లికుండు

---

136 1. క్షేత్రంబగునని, క్షేత్రంబ యగునని — అని పాఠములు. 2. సమస్త బలంబు లను — ఇ.ఊ.ఎ.ఖ.న.ప.ర.వ. 3. సాగించి — వ.స; కుపయనంబు కమ్మని సాటించి — వ 4. వచ్చిన — ఐ.క.వ. 5. రమణంబులు — ఇ.వ. 6. సేయ వలయు పనులు — కొన్ని ప్రతులు. 7. తిరుగం బడుటను — పెక్కు ప్రతులు.

138 1. ప్రభృతి — ఖ.

139 1. రాధాత్మజుండు — బ.(అఖండయతి). 2. బాహు విలాసుండు — ఐ.త.ర.

శార్య వైభవశాలి శల్యుండు ధైర్య సం
పన్నిధి గృపుఁడును బ్రికటశక్తి
సార దుర్జయ మూ ర్తి భూరిశ్రవుండును
[3]దరోజ్వలుండు గాంధారపతియు

తే. నుగ్రతేజుండు గృతవర్మయును బ్రతాప
ఘనుఁడు గాంభోజుఁడును బరాక్రమ ధనుండు
సింధురాజును బతులుగాఁ జేయఁ[4]గోరి
కొనఁగఁ దగువార లగుదు రజ్ఞోహిణులకు.

140 చ. అని మది నిశ్చయించి తగ నందఱఁ బిల్వఁగఁ బంచి వారితో
ననిపని మాట లాడి వినయంబునఁ బ్రార్థనసేసి [1]మీర లీ
[2]యొనరిన సైన్యముల్ [3]పదునొకొంటికిఁ బ్రాభవ మాచరింపఁ జొ
చ్చిన సకలంబు నొవ్వ నభిషేకము గైకొనుఁ డుత్సవంబునన్.

141 క. అనవుడు నందఱు నోఁగా
కని సంతస మంద నధిపుఁ డభిషేకించెఁ
జనులెల్ల సంప్రమోదం
బునఁ బొందఁగ నప్పు[1]డతివిభూతి[2]దలిర్పన్.

142 వ. ఇట్లు మహోమహిమ వెలయ నజ్ఞోహిణీ నాయకుల సమకట్టి రారాజు పితా
మహుపాలికి వారిం దోడ్కొని చని సవినయంబుగా నతనికిఁ బ్రణా
మంబు సేసి వారలం జూపి వీరల మన యజ్ఞోహిణులు [1]పదునొకొంటికిం
బతులఁ గావించితి [2]నిన్ని సైన్యంబులు నొక్క[3]లావున వర్తించు చందంబు
సూచికొన వలయు నని చెప్పుచుఁ జేతులు [4]మొగిచి యిట్లనియె.

---

3. దరోద్ధతుండు–య. 4. గోరఁగాఁ దగెడి(డు) వారలగుదు రజ్ఞౌహిణులకు–వీ.స.

140 1. మీరు మా కొనరిన – కవి.ఛం.సూ. 2. యొనరునజ్ఞోహిణుల్ పదునొ కొం టికి – వ. 3. పదన కొంటికి – భాకూ.శ. పెక్కు ప్రతులు; పద నొకొంటికి–ఛం.న; పదియు నొక్కటి – త.

141 1. డధిక భూతిం బొదలన్ – ర.వ. 2. తిదలిర్పన్ – అ.ఈ.ఏ.ఐ.ఔ.ణ.మ; తిప్రభలన్ – బ.య.వ.శ.ష.స; తింబొదలన్ – ల; తిస్ఫూర్తిన్ – వ.

142 1. పదన కొంటికి – పెక్కు ప్రతులు. 2. నీవిన్ని సైన్యంబులు – ప.వీ. 3. యను వున – ఖ.న.భాకూ.వ. 4. మోడ్చి, మొగిడ్చి – అని పాఠములు.

143 చ. నెటిఁబడి [1]యాజి నీ మొనలు [2]నేరవు గూడి తగం జరింప నిం
[3]దఱమన సొక్కఁ[4]డై చనక తప్పఁ గదా బహుదేశవాసు లం
[5]ద ఱొకటి సేయుచో వెరవు దప్పక చెల్లుట యెట్లు గల్గు ని
త్తెఱఁ గొకచాలు వాని బలుతీర్పునఁ గాక పొసంగ నేర్చునే.

144 ఆ. అమర [1]సేనలును దమంతన వర్తింప
నేరకునికి [2]నాకుమారుమొగము
గా నొనర్ప వలసెఁ గాదె సమస్త సే
నలను నీవ యరసి నడప వలయు.

145 క. తారలకుం జంద్రునిగతిఁ
గౌరవులకు మేటి వీవ కావున [1]నీ వీ
భారంబు పూని మముఁ [2]గడ
చేరుపఁ దగు నెమ్మెయిం బ్రసిద్ధచరిత్రా.

146 తే. సర్వ సేనాధిపత్యంబు నిర్వహింప
నీవు [1]దక్క నిం దొక్కరు నీవ యరసి
[2]పంపుమా కలఁడేని రక్షింపు మమ్ముఁ
బూని పట్టంబు దాల్పుము పొడిచి గెలుము.

147 వ. అనిన విని గాంగేయుండు గాంధారేయున కిట్లనియె.

---

143 1. యోజనీ మొనలు — ఖ.న.వ ; యాజ్ఞ - ఇ ; యొప్ప - వ ; యాజిని న్మొనలు - శ. 2. నేరుపు — కొన్ని ప్రతులు. 3. దఱ(ర)మును నొక్కఁడై — ఔ.త.య.వ. 4. సై చనక — పెక్కు ప్రతులు. 5. దటీకని సేయుచో—వ.స.శ; దఱునని సేయుచో — అ.బ.వ.శ.ష.

144 1. సైన్యములును దమయంత వర్తింప — పెక్కు ప్రతులు. 2. నక్కుమారు మొగము - వ; తి.శర ప్రతులలో నాకు మారు మొగము అన్నట్లు పదచ్ఛేదము చేయ బడినది.

145 1. ననికిన్ — య.ల.స. 2. గడు/గారవమున కావ వలయు గంగా తనయా—ర్థు.

146 1. దప్ప — శ.ష. కొన్ని ప్రతులు ; దక్కంగ తక్కొరు నీవ యరసి — వ ; దక్కంగ నింకెవ్వరీవ యరసి - ర. 2. పంపుమా కలడేని — ల.వీ.శ.ష.శ. పెక్కు ప్రతులు ; చెప్పుమా కలడేని — వా. కొన్ని ప్రతులు.

148 ఆ. మీరుఁ బాండుసుతులు నారయ నాకొక్క
రూప కార్య మున్నరూపు [1]వలుక
వలయుఁ [2]గయ్య మైన వత్తు మిలోన నా
యునికిచందమునకు నుచిత [3]మిదియ.

149 క. సేనా[1]ధిపత్యమును దగఁ
బూనెద ననుఁ మార్కొనంగఁ బురుషుల నుర్విం
గానఁ గిరిటి[2]కి నొక్కని
కే నోర్వ నతండు శరము [3]లెక్కఁ డెఱుంగున్.

150 క. పెఱవారి నెల్లఁ [1]దరమిడి
నఱకుదుఁ బాండుక్షితీశనందనులను రూ
పఱ [2]సేయం జేయాడదు
దఱుమరు నామీఁద నత్యుదగ్ధత [3]వారున్.

151 వ. అప్పటికిఁ దగినభంగి యయ్యెడు నది యట్లుండ నిమ్మని పలికి మఱియు
నిట్లనియె.

152 ఆ. మున్ను కర్ణు నొండె ననొండెఁ గయ్యంబు
సేయఁ బనుపు[1]మిట్లు సేయువాఁడ
వైనఁ గాని సకలసేనాధిపత్యంబుఁ
బూన నేరఁ జుమ్ము [2]భూపవర్య.

---

148 1. సెప్ప వలయు – కొన్ని ప్రతులు. 2. కార్యమైన – వ. 3. మిదియు – కొన్ని ప్రతులు.

149 1. పతిత్వ ముందగ – ర ; పతిత్వమునకున్ – ఊ.ఖ.త. 2. కొకనికినే నోర్వ-వీ. శ.ష. 3. లెక్కఁ డెఱుగుటన్ – మ.వ.స ; లెక్కఁడు నేర్చున్ – ఏ.త.ప.ర.వ.

150 1. దరిమియు – వ. 2. జే(సే)యఁ జేతులాడవు – ఏ.ఖ.ణ.య.ర.శ.ష ; నేయఁ జేతులాడవు – ల.వీ. పెక్కు ప్రతులు ; నేయన్ జేయాడదు – సూ. 3. వారల్ – అ.ఔ.గ.ఘ.త.వ.

152 1. మట్ల నేయు – కొన్ని ప్రతులు. 2. భూవరేణ్య – మ.స ; భూవవర్య-కొన్ని ప్రతులు ; భూపతనయ – వా. కొన్ని ప్రతులు.

153 వ. అనినం గర్ణుండు కౌరవపతితో నిట్లనియె.

154 క. ఇప్పుడు గొఱ్ఱత్తగ దీనిం, జెప్పంగా నేల మున్న చెప్పితఁ గాదే
యెప్పుడు భీష్ముఁడు వడు నే, నప్పు[1]డనికి వచ్చువాఁడ నని సభలోనన్.

155 ఆ. అనిన నట్లకాక యని సర్వసేనాధి
పత్యభార పట్ట [1]బంధమునకు
నియ్యకొనియె భీష్ముఁ డయ్యగ్గలికఁ గొని
యాడె విభుఁడు ప్రముదితాత్ముఁ డగుచు.

156 క. భేరీ మృదంగ శంఖ[1]ము, హోరవములు [2]సెలఁగఁ జేయుఁ డని పనిచి మహో
దారపతాకాద్యుత్సవ, గౌరవములు నడపె నెల్లకడలం బురిలోన్.

157 వ. అట్లు పట్టణాలం [1]కారం[2]బు సంఘటించి రత్నకాంచన కలధౌతమయంబు లగు కలశంబులఁ దీర్థజలంబులు దెప్పించి మణిప్రకరంబునఁ గుసుమనికరంబున మంగళతరు[3]త్వ క్పల్లవ పరిచయంబున మహౌషధినిచయంబున విహిత మంత్రంబుల నుచిత తంత్రంబుల ఋత్విక్పురోహితసహితుండై తత్సంస్కార ప్రకారం బాచరించి.

158 క. గురుఁడును గృపుఁడు [1]లోనగు
గురు లనుమోదింప బాహ్లికుండు మొదలుగాఁ
గురుజాతి యెలర్పఁగ న
న్నరపతి భీష్మాభిషేచనం బొనరించెన్.

---

154 1. డు(డ)నని సేయువాడ — ఊ.ఐ.

155 1. బద్ధమునకు — పెక్కు ప్రతులు.

156 1. మహారవములు — పెక్కు ప్రతులు ; కులారవములు — వా. కొన్ని ప్రతులు.
2. నిగుడ — న.వ.

157 1. కరణంబు — అ.ఉ ఖ.న.మ. 2. బొనరించి — న.శ.ష ; బొనర్చి — ఖ.వ.
3. త్వక్పల్లవ ప్రచయంబున—ఖ.న.వ.స ; త్వక్ర్ప చయంబున—వా. కొన్ని ప్రతులు.

158 1. లోనుగ — కొన్ని ప్రతులు.

159 తే. ఇవ్విధంబున నభిషేక మెలమిఁ జేసి
పరమభ క్తి నఱోహిణీపతులఁ జూపి
వీరికిని సై న్యములకును మీర యొడయ
లనుచుఁ బట్టంబు గట్టె శంతనుతనూజు.

160 క. అ త్తఱిఁ బాషాణంబులు, నెత్తురు నెమ్మాలను గురిసె నిష్ఠురనినదా
య త్త మయి నభము పిడుగుల, మొ త్తంబులు వడియె నగరమున నెల్లెడలన్.

161 క. దానికి జను లుత్సాహవి, హీనతఁ బొందంగఁ గౌరవేంద్రుఁడు నానా
దానాదు లయిన శాంతివి, ధానము లొనరించి యానతత్పరమతియై.

162 క. తల్లియుఁ దండ్రియు [1]వెఱఁగునఁ, బుల్ల[2]వడన్ వారికడకుఁ బోయి తడయఁగా
నొల్లక [3]పయనపు వీడ్కొ, లెల్లను దనయిచ్చ నడపి యేడ్తెఱ వెడలె[4]న్.

163 తే. వెడలి తమ్ములుఁ దగువారు వివిధభృత్య
గణముఁ దానును నేల గ్రిక్కదలఁ [1]గదలి
రాజరాజు గాంగేయుఁ [2]బురస్కరించి
కొని సముద్ధతి నడచె దిక్కులు వడంక.

---

162 1. మనమున – కొన్ని ప్రతులు. 2. వడగ వారి – అ.ఔ.త.న.బ.ల.శ.శర.ష. 3. పయనము వీడ్కొ లెల్లను దనయిచ్చ దెల్పి యిట్లనియెదగన్ – వీ. (పాద సూచిక)శ.శర.ష.శ. 4. ఈ పద్యము తరువాత ప.వీ.(పాద సూచిక).శ.ష.శ. ప్రతులందీ క్రింది పద్యము, వచనము అధికముగా కలవు.

గీ॥. గెలువుమని నన్ను దీవించ వలయుఁ దల్లి, యనుచు గాంధారికిని
మ్రొక్కి వినతుఁడయిన
నెచ్చటను ధర్మముండు దానచ్చటికిని, జయమగు నటంచు నప్పు
డా సాధ్వియనియె.

వ ॥. అనవుడు విని.

మూలమునందీ సందర్భమున దుర్యోధనుఁడు తల్లి యాశీర్వాదము కోరినట్లు లేదు. చూడు, చిత్రశాలా ప్రతి, వావిళ్ళ తెలుఁగులిపి ప్రతి. దీనికి కను గుణమైన ప్రసంగము ఆంధ్ర భారతము స్త్రీ పర్వము ప్రథమాశ్వాసము 151 వ పద్యమందు కలదు.

163 1. వెడలి – కొన్ని ప్రతులు. 2. బురస్కరించుకొని – పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులం దీ రూపమే కలదు.

164 వ. నడచి కురుక్షేత్రంబు [1]దటీయం బొచ్చి యందొక్క రమణీయ [2]ప్రదేశంబు విడిదలగా [3]నిరూపించి నిలిచి భానుసూనుండునుం దానును మెలంగి యెల్ల వారిని విడియించి నడుమ నిజనివాసంబు గావించినఁ గౌరవేశ్వరు స్కంధావారంబు వారణపురంబున [4]నెవ్వ రెయ్యెడ వసియింతు రాచందంబున నందంబై యొప్పె నిట్లు రెండువీళ్లును సన్నద్ధంబులైనసమయంబున.

165 ఉ. సంధికి నేఁగి కార్యము పొసంగక [1]కృష్ణుఁడు రాకయుఁ సుహృ
ద్బాంధవ [2]సంఘ [3]యుక్తముగఁ బాండవ [4]కౌరవవీరు లష్టది
క్సింధుర కంధరంబు లడఁగించు బలంబులపెల్లుతోడ గ
ర్వాంధత [5]నాజి కెత్తుటయు నాబలభద్రు డెటింగి [6]యూర్తుఁడై.

—: బలరాముఁడు పాండవుల వీడ్కొని తీర్థయాత్ర వోవుట :—

సం. 5-154-15.

166 వ. కతిపయపరివారంబు పరివేష్టింప రయంబునం జనుదెంచి సముచిత ప్రకారంబున ధర్మనందనుం బేరోలగంబునం గని సంభ్రమాలింగనాసనార్ఘ్య పాద్యంబుల నతనిచేత సంభావితుం డయి దామో[1]దర భీమార్జున నకుల సహ[2]దేవుల యభివాదనంబు లాదరించి [3]పాంచాల విరాటప్రముఖు లగు తగువారల [4]వినయంబుల నభినందించి యాదొరలతోఁ దత్కాలయోగ్య [5]మితసంభాషణంబులు సేసి యనంతరంబ వారల కిట్లనియె.

167 క. కౌరవ పాండవు లెంతయుఁ, గ్రూరత [1]వాటించి బంధుకోటికి నిఖలో
ర్వీరమణులకుం జేటుగఁ, బోరికిఁ, దెగి రిట్టిఘోరపుంబని [2]యగునే.

---

164 1. దటీయం – పెక్కు ప్రతులలో లేదు. 2. స్థలంబు – కొన్ని ప్రతులు. 3. నియమించి – చ.బ.వ. 4. నెవ్వరెవ్వ రెయ్యెడ – అ.ఇ.మ.ర; నెవ్వరెయ్యెడల–ఉ.య.

165 1. కృష్ణుని రాకయున్–శర. కొన్ని ప్రతులు. 2. సైన్య–ఉ. 3. యుగ్మముగ – ర. 4. వీరవరేణ్యులష్ట – వ. 5. నాజి కెక్కుటయు – స; నూదియుండుటయు – ఐ. 6. డెటింగి యూర్తుఁడై – ఇ వ స; డువిన్కి నూర్తుఁడై – వా. పెక్కు ప్రతులు.

166 1. దరసాత్యకి భీమార్జున – ఇ.ర. 2. దేవులు చేసిన యభివాదనంబు – ఏ.చ.ణ. 3. పాంచాలయాదవవిరాట – మ.ర. 4. వందనంబున నభినందించి – వ. 5. విధి సంభాషణంబులు – ఐ.ఔ.క.వ.

167 1. రాబంచి – ఖ. 2. గలదే – కొన్ని ప్రతులు.

168 తే. [1]ఇట్టి [2]దానికి నోర్వక యెన్నఁ డేనిఁ
గృష్ణుతోడ నేఁజెప్పితిఁ గినిసి యిరుదె
ఱంగువారికిఁ దగఁ జెప్పి సంగతంబు
సేయు మని యెంతసెప్పినఁ జేయఁ డయ్యె.

169 క. పలుకుల పొం దెఱుఁగని వా, రలఁ బూజావాక్యములఁ దిరంబై తనకుం
[1]దెలుపం దగదే యేమని, యలుక మెయిఁ సంధి సెఱిచి హరి యే తెంచెఁ.

170 తే. వీరు వారును సంబంధవిషయబంధు
లగుట సరి గాదె హరికిఁ దా నర్జునునకుఁ
బక్షపాతంబు సేయుటఁ బాండవులను
[1]నెట్టిచోటులు గానక [2]పట్టి కాఁగలు.

171 ఉ. కావున వీరికిన్ జయము గల్గుట నిశ్చయ మెల్లభంగులం
జావు నిజంబు వారికి నసంశయమై యిటు లుండ దీని నె
ట్లే వినఁ జూడ [1]నేర్తుఁ దగ నింతప్రవీణుల నేన చేసితిం
జూవె సుయోధనుం బవనసూనుని నొండొరుఁ జంపఁ జూతునే.

172 క. హరి యెఱుఁగని చక్కటియుం
బురుషార్థము నా కెఱుంగఁ బోలునె యీని
ష్ఠురత వినఁ జూడఁ జాలక
సరస్వతీ [1]తీర్థమునకుఁ [2]జని యెడుబుద్ధిఁ.

---

168 1. నెయ్యముననిట్టి పనికి మున్నెన్నఁడీని – వ. (అఖండయతి). 2. వానికి – కొన్ని ప్రతులు.

169 1. దెలుపందగదే – శ.ష.స. కొన్ని ప్రతులు; దెలువందగదే – వా. కలపగ రాదే యి మ్మెయినలుక – వ.

170 1. నెట్టిచోటులు – భాకూ; బెట్టు చోటులు – వా.ష. కొన్ని ప్రతులు; బెట్టుపాటులు గానక – స. 2. పట్టివాఁగలు – అ.వ.శ.

171 1. వచ్చు గద – కొన్ని పఠితులు; వచ్చువగ – ఝ.

172 1. తీరమునకు – ఇ.ఔ.క.గ.వ. 2. జని యెడబ్రీతిన్ – య.

173 వ. మీకుం [1]జెప్పి పోవచ్చితిఁ బోయి వచ్చెద నని పలికి బలదేవుండు వాసుదేవ ధర్మవుత్తు [2]లొడంబడి యనుపఁ దీర్థయాత్ర వోయెఁ దదనంతరంబ.

—: రుక్మి వృత్తాంతము :—

సం. 5—155—1.

174 సీ. కృష్ణునిదేవి రుక్మిణిసోదరుఁడు రుక్మి యను [1]రాజు బలవిక్రమాన్వితుండు
[2]శార్ఙ్గ గాండీవ విజయములు నాఁ గల దివ్యచాపములఁ [3]దృతీయ మైన
చాపంబు గలవాఁడు సైన్య సమేతుఁడై చనుదెంచి ధర్మజుఁ గని తదీయ
సత్కారములు గాంచి సముచితాసనమున నుండి యక్కొలువున నున్నవీరు

ఆ. లెల్ల వినఁ గిరీటి కిట్లను సమరంబు
సేయ వెఱచి తేనిఁ జెప్పు నాకు
నెదురు లేరు జగతి నెవ్వరు నీకుఁ దో
డ్పడి జయింతు నెట్టిపగఱ నైన.

175 వ. అని తన్ను నాక్షేపించి తనతోఁబుట్టువు రుక్మిణిం గొనివచ్చిన యాకృష్ణు సన్నిధిన సిగ్గులేక యాడినమాటలు విని చిఱునవ్వు నవ్వుచుం గవ్వడి యతని యాననం బాలోకించి.

176 తే. [1]చెనసి గంధర్వసేన నిర్జించు[2]నపుడు
మత్స్యనాథు గోవర్గంబు మరలఁ దెచ్చు
[3]నెడను దప్పె నీకందువ యెఱుఁగ నైతి
నింక నోఁ గాని తోడు గ మ్మెచటి కైన.

---

173 1. జెప్ప వచ్చితినని – ఉ.ఏ.చ.ణ.వ. 2. లు సమ్మతించి — ఔ.

174 1. రాజు — భాకూ.వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు; వాఁడు — వా. కొన్ని ప్రతులు.
2. శార్ఙ్గ గాండివ దివ్య చాపములకు సరి, యైన మూడవ విల్లు బూనువాడు/సైన్య సమేతుడై చనుదెంచి ధర్మనందను దగు విధమునగని తదీయ — వ. 3. ప్రదీప్త మైన — ఆ.డ.

176 1. చెనకి — ఎ.య.ర. 2. నెడను — ఊ. 3. నపుడు.....యరయనైతి— ఉ.ఐ.క.ఖ.స.

177 వ. అని యతని[1] యు త్తరమునకుఁ దగిన[2]యట్ల పలికి మఱియును.

178 క. మున్నే నసహాయుఁడనై
చన్న[1]గతిం జనఁగ నైనచందం బయ్యెఁ
వెన్నుఁడు [2]దోడు గలఁడు వెఱు
వెన్నుఁడును వలవ దింక నేమిటి కైన.

179 చ. వెఱచి[1]తి రాఁగదే యనిన [2]వెండి కదా [3]పగఁ దీ ర్తు నీవు నా
వెఱ పెటులున్న నీరథిక వీరులు [4]వా వెద రొ ల్ల నిన్ను నీ
[5]యుఱుకడ కేఁగి తోడుపడు [6]మొండ్లకు నెవ్వరికేని నన్న నే
డ్తెఱ నతఁ డేఁగి కౌరవపతిం గని యట్టుల బెట్టు వల్కినన్.

180 క. ఆతఁ డివి యేటిమాటలు
నీతోడగు టొల్లఁ బొ మ్మనిన రుక్మి వృథా
యాతా[1]యాస విషణ్ణుం
డై తనపురమునకు మగుడ నరిగెం [2]బెలుచన్.

181 తే. ఇట్లు బలదేవ రుక్మ్మల కిద్దఱకును
గయ్యమునకు సన్నాహంబు గలుగ దయ్యెఁ
గాని తక్కులోకంబునఁ గలుగు[1]నృపతి
కోటి యిరువాగు [2]నందును గూడె ననికి.

---

177 1. తరమునకు – ఐ.ఔ.ఖ గ.న.బ.వ వీ.శ.ష.స. 2. పలుకులు పలికి – ఖ.న.ప.

178 1. గతింజనగ – అ.ఐ.య.వ.ష ; కడంజనగ – వా. కొన్ని ప్రతులు; కరణి – స.
2. గల డిప్పుడు మా / కెన్నడు నొరుడేలనింక – య.

179 1. తిఁ దోడు రమ్మనుచు వేఁడిన నాఁటికివత్తుగాని – శ.ష. 2. వేడుక నాపగదీర్తు–ల.
3. దీర్పవత్తు – య.వ. 4. దీర్చెదరు – ఖ.న.ప.వ.వీ.శ.ష.స.ళ$_1$; చాలుదురు–ఱు.
5. వుర (అ) వడి నేగి – య ; వొఱువున నేగి – శ ; వొరు (ఱు) కడ కేగి–ప.బ.ర ; వొరు[ఱు] నెడ – వ. కొన్ని ప్రతులు. 6. మొండ్లకు – ప ; మొడ్డుల కెవ్వరి కేని – ఖ.

180 1. యాతవిషణ్ణుం డై – ఖ.శ.ష.స. పెక్కు ప్రతులు. 2. కడంకన్ – వ.

181 1. భూపకోటి – ర.ల. 2. లకునటు గూడె – ల.

182 వ. అట్టియెడ నిశాసమయంబున ధృతరాష్ట్రుండు సంజయు రావించి యిట్లనియె.

183 క. బవరము గీడని [1]యెఱుఁగుదు
నవినీతుండైన కొడుకు నదలిచి యుడుపం
దివిరియు నోరాడమి[2]దై
వవశం బప్పనికి మనకు [3]వగ [4]పిం కేలా.

184 క. ఎయ్యది [1]గానున్నది యది
యయ్యెడుఁ జేయునది గలదె యవనీశులకుం
గయ్యానఁ జచ్చుటయు [2]మే
లయ్యెప్పుట లెస్స గాక యది యట్లుండెన్.

185 వ. రెండు వీళ్లును గురుక్షేత్రంబున విడిసినపిదపం బుట్టినవిశేషంబులు గల [1]వేని నెఱింగింపుము.

-: సంజయుండు ధృతరాష్ట్రుని కులూకుఁడు పాండవుల నాడిన మాటలు సెప్పుట :-

సం. 5–157–1.

186 తే. అనిన సంజయుఁ డిట్లను నకట కొడుకు
మీఁదఁ [1]దప్పు వెట్టెదవు నీమీఁదికొఱఁత
నీకుఁ గానంగ వచ్చునె నీ వెఱుంగ
కుండఁ బఱచెనె యాతండు పాండుసుతుల.

---

183 1. యెరుగదు–ల. 2. దేవవశంబు–శ.ష. 3. తగవిం కేలా–ఖ. 4. పేమిటికిన్ – ర.

184 1. నాకున్నది – ఉ;గాకున్నది–వ. 2. మే లయ్యోపుట – గ.న. ళాకూ; మేలయ్యెప్పెడు – వ.శ.ష; మేలయ్యెదవుట – ఘు.మ.

185 1. వేని యెరింగింపుము – ఖ.ప.బ.మ.య.శ.ష.

186 1. దప్పేల వెట్ట నీ మిది – శ.ష.

187 వ. ఆపని గడవంబడియె వార్తలు విని[1]యెద వేని విసుము దుర్యోధనుండు దుశ్శాసన శకుని కర్ణులతో విచారించి యులూకుం బిలిపించి నీవుపోయి పాండవులం గని వాసుదేవు సన్నిధిని బాంచాల విరాటప్రముఖులు వినఁ బలుకు[2]మని పరుసనిమాటలు గఱపి పుచ్చిన నతండును.

188 క. చని కొలువున ధర్మసుతుం, గని దుర్యోధనుఁడు సెప్పఁగా నను నియమిం
చినమాటలు గొన్ని గలవు, విను మలుగక యనిన నతఁడు విని యిట్లనియెన్.

189 ఆ. [1]నీకు వెఱవ నేల నిన్ను నాబుద్ధిమం
తుండు [2]సెప్పు మనిన తులువమాట
లెన్ని గలవు వాని నన్నింటి ననుమాన
మింత లేక యాడు మెల్ల వినఁగ.

190 వ. అనిన నులూకుం డిట్లనియె.

191 సీ. కయ్యంబునకుఁ బెద్దకాల మేనియుఁ [1]బూఁచి పట్టి వచ్చితి కడు[2]బరవసమున
సంజయుతో మీరు శంక లే కాడిన యెక్కుడు మాటలు పెక్కు గలవు
భూమిభాగము గోలుపోయిన [3]యలుకకు ద్రౌపది [4]బన్నంపు దైన్యమునకుఁ
[5]దగ మంచి బంటవై తటి యిది బాహు బలాస్త్రవిద్యలు సూప నని తలంచి

ఆ. నిలువ వలయు నీకుఁ గలవారి నెల్లను
గూర్చి మోహరించికొని కడంగి
నడవు సమరమునకు [6]వెడ జంకఁ బోదింకఁ
దప్ప గ్రుంక లేదు [7]తటికిఁ జొరుము.

---

187 1. యెదేనివినుము – న.ప. 2. మనిచులుకని పరుసని – ఉ.ఎ.ఔ.గ.ఘ.డ.త.మ. ర.వీ.శ.ష ; మంచులు కని పరుసని – అ ; మనితులువమాటలు – ప.

189 1. నీకు వెరవనేలనాకార్యవంతుండు, నిన్ను చెప్పుమనిననీతిమాట–వ.స. 2. పలుకు మనిన – ర.

191 1. బూని, జూచి – అని పాఠములు. 2. బౌరుషమున – వ. 3. కినుకకు – వ. 4. బన్నంబు దైన్య – పెక్కు ప్రతులు; బరచిన దైన్యమునకు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 5. దగు మంచి – ఎ.ల.వ. 6. నడికినబోదింక త.ల.ష; వెడజక్క బోదింక–ఎ.ఖ.బ ; వెడజక్కబడకింక – ర; వెడజంకెఁ బోటింక – ల.వ.స. 7. దరియ జొరుము, దరియ జౌరు – అని పాఠములు.

192 క. ఆతతబలుఁ డగు భీష్ముని, చేతి[1]బలువు ద్రోణు[2]నంపె నెల లవియుటయుం
[3]జూతు రటు రండు కృష్ణుని, చేతన సకలంబుఁ జక్కఁ జేసి[4]కొనుండీ.

193 క. వారిద్దఱ వాలమ్ముల, భారిం బడి యర్జునునకు బ్రదుక వశమె మీ
వా రెల్ల నెఱుంగరె య, వ్వీరుల దివ్యాస్త్రశస్త్ర విభవసమృద్ధుల్.

194 వ. అని భీమసేనుం జూచి.

195 క. ఈవాయుపుత్రుఁ డాజిం, ద్రావుదు నే దుస్ససేను రక్తం బనియెం
ద్రావఁగ శక్యం [1]బేనిం, [2]ద్రావు మనన్ రాదె యింకఁ దడ వేమిటికిఁ.

196 క. విను నూతికప్పవిధమున
నిను నీవ యెఱుంగు దెఱుఁగ నేరవు గర్వం
బున [1]నావలికొలఁది రణం
బున నొకమరి [2]పెట్టువడక పో నేర్చెదవే.

197 వ. అని పలికి సవ్యసాచిం జూచి.

198 తే. వినుము గాండీవ మనునొకవిల్లు [1]తాటి
పొడవు [2]గలిమియుఁ గృష్ణుండు పూని తోడు
గూడుకొని వచ్చుటయు నెఱుంగుదుము వీని
కెల్ల శంకించి భూమిపా లీము గాని.

---

192 1 బరువు – ఖాకూ. స. కొన్ని ప్రతులు. 2. వింటి శితశర వృష్టిన్–వ. 3. జూత మటురండు – వ. 4. కొనుండా - శ.ష.

195 1. బేనిగ, దావిహృతికిని నడుడింక తడమేమిటికిన్ – వ. 2. ద్రావుమనం గాదె యింక – ఖ.వ.శ.ష.స.సూ; ద్రావుమనంగదవెయింక – ర.

196 1. నాగద కొలది – వ.స; నా (మా) వారికొలది రణమున–ఘు.య. 2. వేటు–బ; పట్టు వడక - కొన్ని ప్రతులు.

198 1. తాడిపొడవు – ఔ.ఖ.న.బ.వ.శ. 2 గలిమియు - ఖ.డ.న.మ.వ.శ.ష ; గలిగియు – వా. కొన్ని ప్రతులు.

199 క. పవనజుగదయును నీగాం
డివమును నెటవోయె [1]నంగడికిఁ బాంచాలిం
దివిచికొని వచ్చునెడఁ[2]బరి
భవ మెఱుఁగవె బీర మేల [3]పలుకుదు తోడ్తోక.

200 చ. వలుఁ [1]డనఁ బిరాటుకడ వంటలవాఁ డయి భీముఁడుఁ బృహ
న్నల యన [2]నాఁడు పేడి వయి నాన యొకింతయు లేక నీవు న
గ్గలమగు ధైర్య మొందికడుఁ [3]గాటియ వొందిది రుర్వి యేలు నా
సలఁ బడి సవ్యసాచి యిది [4]శౌర్యమె బాహుబలంబొ చెప్పుమా.

201 ఉ. మాయలు నింద్రజాలములు మాధవుఁ డిందును గొన్ని వన్నినన్
[1]బాయవు రజ్జు లెప్పుడు నవారణ నీవెటు లాడి తేనియుఁ
వేయును నేల పార్థులును విష్ణులు [2]వేపదివేలు వచ్చినం
జేయుదు మేము గయ్య మొక [3]చీరియు [4]సంపదఁ బంచి యిత్తు[5]మే.

---

199 1. నెక్కటికి బాంచాలిం – వ. 2. దలప వెరుంగవె – ర ; ప్రాభవ మెరుగవె–ఉ. 3. పలుకం దోడ్తోన్ – స.

200 1. డ నావిరాటునకు వంటకుదానయి – వ.స. 2. పేడి రూపమయి – వ. 3. గాటి యయిఁబొందితి – బ. భాకూ.శ.ష. 4. శౌర్యమె బాహుబలంబె – బ.వ.

201 1. బాయవురజ్జు – ఎ.ఏ.ఔ.క.గ.గు.ణ.ల.వ.వీ.శ.ష ; వాయపు – బ.భాకూ ; వాయువు – వా. కొన్ని ప్రతులు ; పాయకరజ్జు – ఛం. 2. వేపదివేలు – గు.వ. వీ.శ.ష.స.$శ_1$; నేఁ బదివేలు – వా. కొన్ని ప్రతులు ; వేవురువచ్చిరేనియున్ – ఔ. 3. చీరికయైనను – గు.వీ.శ.ష. 4. మేదిని – బ.మ. 5. ప.వీ.శ.ష. ప్రతులలో నీ క్రింది పద్యములు పాఠ్య భాగము నందధికముగా గలవు. ఈ పద్యములే వానిళ్ళ ఆనంద పత్రులలో పాదసూచియందు గైకొనబడినవి. (స.$శ_1$).

వ॥ అని నకులుం జూచి.

క॥ దామ గ్రంథి యనంగా, మోమిడికొని విరటు గుట్టములఁ బట్టుచు నీ
వామేయి నుండితి రాజ్యము పైమమతను గాక నీకుఁ బౌరుష మేదీ.

వ॥ అని సహదేవుం జూచి.

క॥ వెడఁ దంత్రీ పాలుండనఁ, గడు హీనత విరటు పసులఁ గాచితి వౌ నీ
పుడమిఁ గల నే(దే)మొయను మా, సడి కోర్చితి గాక నీకు శౌర్యము గలదే.

202 వ. అనిన విని భీమార్జున నకుల సహదేవు లొండొరులమొగంబులు సూచుచు [1]నాసనంబులు చలింప మొగంబులు జేవుటింపఁ గ్రోధాయత్తచిత్తులై యున్నం గనుంగొని నవ్వుచు నారాయణుం డులూకున కిట్లనియె నీవు వోయి సుయోధనుతో నెల్లవారును వినని ట్లనుము.

203 తే. బవర మెల్లియ బిరుదవై బరవసంబు, గలిగి [1]చావుము చావక తొలఁగ రాదు
కృష్ణసారథికం బగు జిష్ణురథము, [2]దొడరి నీ వెందుఁ జొచ్చినఁ దోన చొచ్చు.

204 క. రిత్తలు [1]రజ్జెడువాఁడే
మత్తగజాయుతబలుండు మారుతి యని ను
[2]ద్వృత్తుఁ డగు దుస్ససేనుని
నెత్తురురము వర్చి తార్చి వు నీవుం జూడఁ.

205 వ. అని యిట్లు హరి పలికినయనంతరంబ యర్జునుం డులూకున కిట్లనియె.

206 క. వారు గలరు వీరు గలరు
పోరికి నని [1]చెప్పె దీవు పొంగారుచు మీ
వారిని [2]మిమ్మును రేపు గ
దా రూపేర్పడఁగఁ జూచెదం గితవసుతా.

207 చ. తనభుజశక్తి లే[1]క యొరుదర్పము యూఁది పరాక్రమింప వ
చ్చిన నది సెల్లునే కులవిశిష్టుని సువ్రతు వృద్ధు[2]నార్య భీ
ష్మునిని నెసకొల్పి సేనలకు ముఖ్యుఁడ వీవని యుబ్బఁ జేసి యీ
సునఁ దలపెట్టి చంపికొనఁ జూచె సుయోధనుఁ డింత [3]నేమగున్.

---

202 1. మానసంబులు చలింప – వ.

203 1. పొడువుము నిలువుము – అని పాఠములు. 2. తొలగి – కొన్ని ప్రతులు.

204 1. పలికెడివాడే–ఆ.వ.స ; రజ్జుల వాడే – వ.వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు. 2. ద్వ్యత్తుం డగు దుశ్శాసను నెత్తురు – ఎ.గ.చ.ల.శ.ష.

206 1. చెప్పి తీవు – అ.డ.త.ప.ల.వ. 2. మమ్మును .... జూచెదవు గితవసుతా – కొన్ని ప్రతులు.

207 1. కొరునిదర్పము – ఏ.చ.ణ.వ. 2. నాజి – క.స. 3. మూర్ఖుడో – ఊ.

208 చ. తనతలఁ పిట్లు భీష్మభుజదర్పము లోకముకంటె నెక్కు డీ
తని నొకభంగి నండగొని తప్పుదుఁ జావున కంచు నున్నవాఁ
డనిఁ దొలుముద్ద గొందుము రయంబున నాతని వెండి ద్రోణులం
దునుముదు మప్డు సూతసుతుఁ దోలుదు మంతట నాస[1]మా లెడున్.

209 క. అను[1]జుల తనుజుల చావులు, గనుఁగొని మటి తాను భీముగదచే నిలఁ గూ
లినయప్ప డైన దుర్యో, ధనుఁడు మదిం దలఁచుఁగాక తనదుష్కృతముల్.

210 వ. అది యట్లుండె నీవు వేగ పోయి రేపకడయ మీరాజుం గలనికి నడపింపు
మని యె నప్పుడు ధర్మనందనుం డులూకునకుం [1]దాంబూలాభరణంబు లిచ్చి
వీడుకొలిపి ధృష్టద్యుమ్ను నవలోకించి యెల్లి కయ్యం బని మనసైన్యం
బుల కెల్ల నెటింగించి సర్వసమరసన్నాహంబులు సమకట్టు మని పనిచి
కొలువు విరిసి చనియె ధృష్టద్యుమ్నుండును ద్రోణులం దొడరం బడసితి నని
యుబ్బుచు వెడలి భీష్మం దలపడఁ గంటి నని పొంగుశిఖండి దోఁడుగా రాజు
శాసనంబు నిర్వర్తించె నిట యులూకుండు వచ్చి దుర్యోధనుం బేరోల
గంబునం గని యతనికిఁ గృష్ణార్జునుల పలుకు లున్నరూపు విన్నవించిన
నతండు కర్ణుదెసఁ గనుంగొని సమస్తసేనలకు రేపు [2]బవరం బని చెప్పి
పుచ్చుము సకలసాధనంబులు నాయితంబులు సేయు మని పనిచిన నతండు
నట్ల చేసె ని ట్లుభయకటకంబులు రణంబునకు నుత్సహించి విజృంభించి
యుల్లసిల్లె ననిన ధృతరాష్ట్రుండు సంజయున కిట్లనియె.

211 క. వినుము హరి తోడుగల య
ర్జును గెలువ నదీసుతునకు జొప్పడునే యా
పని నిలుపు ములూ[1]కుని చె
ప్పిన మాటల కేమి యనిరి [2]పిదపఁ గొలువునన్.

---

208 1. మానెడున్ – కొన్ని ప్రతులు.

209 1 జతనూజుల నాప్తుల – వ.

210 1. దాం బూ లాంబరాభరణంబు ర.వ. 2. భండనంబని – న.మ.

211 1. కుడు చెప్పిన – కొన్ని ప్రతులు. 2. పెద్ద కొలువునన్ – వ.స.

212 వ. అనిన విని యంబికానందనునకు సూతనందనుం డిట్లనియె.

213 ఆ. అయ్యులూకు పలుకు లన్నియు విని భవ
త్తనయుతోడ నిట్టు లనియె భీష్ముఁ
డేను గలుగ [1]వెఱవ నేటికి సేనలఁ
గాతు నీవు మెచ్చఁ గౌరవేంద్ర.

214 క. నడిపింపఁగఁ బొడిపింపఁగ
[1]నెడమడువై కలఁగి నప్పు డేర్పఱుపఁగ నేఁ
గడు నేర్తుఁ బేర్చునాదగు
కడిమియ నీసైన్యమునకు [2]గాసెన గాదే.

215 క. అనినం గురురా జిట్లను
వినుము పితామహ మహోగ్రవిత్తము లనఁగాఁ
జను నీవును నాచార్యుం
డును గలుగఁగ నాకు నెన్నఁడును వెఱపేలా.

216 తే. ఏను గంధర్వ కిన్నర దానవాది
దివ్యభూతంబులకును భీతిల్ల ననినఁ
బాండుపుత్రుల [1]మాత్రకు భయము నాకు
నెక్కడిది వ్రేల్మిడిన వారి[2]యుక్కు మడఁతు.

-: భీష్ముఁడు గౌరవసేనలో నతిరథ మహారథాదుల నిరూపణంబు సేయుట :-

సం. 5–162–15.

217 వ. అని పలికి మఱియు నిట్లనియె.

---

213 1. నీకు నేటికి – క.వ.స.

214 1. నెడబరువై – కొన్ని ప్రతులు. 2. కవచము – ఘ ; గనిసెన – ల.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

216 1. యంతకు – ల.వ. 2. యుక్కడంతు – కొన్ని ప్రతులు.

218 క. నీయందు వారియందుం
జేయం గల మానుసుల విశేషంబులఁ జి
త్తాయత్తంబుగఁ జెప్పుము
నీయెఱుఁగనియవియు లేవు నిక్కపుఁదరముల్.

219 క. అనవుడు నీ విట్లడిగిన
విని[1]యూరక యుండఁ దగదు విను మేర్పడ నె
ల్లను నున్నరూపు నెవ్వెద
మనవారల వారివారిమానము లధిపా.

220 వ. అని గాంగేయుం డిట్లనియె.

221 సీ. నీ వతిరథుఁడవు నీతమ్ములందఱు
సమరథశ్రేష్ఠులు సమరమునకుఁ
బరుసని వీరులు [1]పాంచాలసేన ని
ర్జింతురు ననునేన చెప్పికొనఁగ
నేర నా[2]యే డ్తెఱ మీరెఱుంగుదురు భో
జాగ్రణి కృతవర్మ యతిరథుండు
దృఢవేధి యీతండు దీర్ఘ నెంతటిపని
యైనఁ గైకొని శల్యుఁ డతిరథుండు

ఆ. వాసుదేవుతోడి యీసువాఁ డల్లుర
విడిచె నిన్నుఁ[3]గూడి విక్రమమునఁ
బేరుకొనఁగఁ జాలు భూరిశ్రవుం డతి
[4]రథుల మొదలి యనికి రక్కసుం[5]డు.

---

219 1. యొయ్యన - స.

221 1. పాండవసేన – అ.ఖ.న.ప.ర. 2. యెత్తొర – అ.క.న; యత్తొర–చ.య.ల; యొత్తురు – భాకూ; యెత్తుర – గ.మ. 3. కూడె – కొన్ని ప్రతులు. 4. రథుడు సుమ్ముమేటి రణములోన – ప.వీ.శ.ప. 5. ఈ పద్యము తరువాత, ప.వీ.శ.ప. ప్రతులలో "అని పలికి మటియు నిట్లనియె" అను వచనము అధికముగా గలదు.

222 క. విను సైంధవుఁడు మహారథుఁ
డనిఁ బోక పెనంగు నతని నాద్రౌపదికై
[1]పెనుపఱిఁ బఱిచిరి కుంతీ
తనయులు వారల కెదుర్పఁ దపముం జేసెన్.

223 వ. కాంభోజరాజగు సుదక్షిణుండు సమరథుం డితనిపాల రథబృందంబులు [1]మేలుగలుగుఁ బాండవబలంబులం గలంచు [2]మాహిష్మతీపతి యగునీలుం [3]డర్థరథుం డితనికి సహదేవునకుఁ దెగనిపగయై యుండు దానం జేసి యాలంబున నోల మాస గొనం డవంతిదేశాధీశులగు విందానువిందు లర్ధ రథులు పరస్పర స్నేహంబున సాహసికులై యొకళ్లొకళ్లం బెట్టిపోవక పోరుదురు [4]త్రిగ[5]పతులు దోడంబుట్టువు లేవురును మహారథులు గోగ్రహణంబునం బడినబన్నంబుఁ బాపికొనం గడంగుదురు వీరికి భుజబలం బగ్గలంబై యుండు.

224 క. సమరథుఁడు బిరుదులతృణ
[1]కుమారకుం డేచి మొసలఁ గో[2]ల్తల[2]నేయఁ
[3]మిము నెల్ల మిగులు[4]భుజగ
ర్వము మదముం గలఁడు కొనఁ డరాతుల నధిపా.

225 వ. బృహద్బలుండు సమరథుండు గోసలబలంబుతోడం గడంగి [1]చిచ్చునుం గరువలియునుం గొని తాఁకు దండధా[2]రుం డర్థరథుండు సేనపఱపు గలండు బెట్టిదంబుగాఁ గయ్యంబు సేయు.

---

222 1. పెనుబరచిరతని — య.

223 1. పెక్కుగలవు - ఇ.ఉ. 2. మహిష్మతి — ల. కొన్ని ప్రతులు. 3. డతిరథుండు — వి.సూ.ళ$_1$; సమరథుండు — భాకూ. 4. త్రికర్త — శ. పెక్కు తాళపత్ర ప్రతులు. 5. పతులేవురుం దోడం బుట్టువులు మహా — ఊ.వి.శ.ష.

224 1. కుమారుడు దగనేచిమొనల—వ; కుమారుడుం గదిసి మొనలు గోల్తల — గు.తి. 2. నేయన్—కొన్ని ప్రతులు. 3. మిము — శ.ష. పెక్కు ప్రతులు; ముము — వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. గ$_1$ర్వము బలమున దునుమగలడరాతులనధిపా—ర; గ,ర్వము నను మనగలడు కొనడరాతుల — ల.

225 1. చిచ్చెనను బిడికిలింతమనుచుండు—ఊ.క.చ.మ.వ.శ.ష.ళ$_1$. 2. రుండర్ధరథుండు—కొన్ని ప్రతులు; రుఁడుసమరథుఁడు — వా. కొన్ని ప్రతులు.

226 తే. అతిరథో త్తముఁ [1]డివ్వీటియందు మేటి
కృపుఁడు తన[2]పెంపు వాటించి గెలుచుఁ జచ్చుఁ
గాని నాలుగుదెఱఁగుల [3]సేనలకును
దివియఁ డించుకయును నరదేవముఖ్య.

227 క. శకుని విను సమరథుఁడు పాం,డు కుమారుల తోడ నెప్పుడుం [1]బగగొని వా
రికిఁ [2]గీడ రోయు భృత్యులు, ప్రకటబలులు గలరు నేర్చు బవరం[3]బునకున్.

228 మ. వరది వ్యాస్త్ర [1]విదుండు బాహు[2]ఘనుఁ డశ్వత్థామ [3]గాండీవితోఁ
[4]బురుడింపం దగువాఁడు వీనికెన యీభూలోకసంచారు లె
వ్వరు లే రీతఁడు బ్రాహ్మణుం[5]డ నని భావం బూనఁగా [6]నోర్వమిం
దర మూహింపఁగ [7]లేద కాని జముచందం బయ్యెడుం బోరులన్.

229 సీ. అతిరథో త్తముఁడు ద్రోణాచార్యుఁ డందలి
యిందలి [1]విలుకాండ్ర కెల్ల గురుఁడు
హితుఁడు నీకెంతయు [2]నేర్చిన మొన లితం
[3]డడరినఁ [4]జమరినయట్ల [5]మ్రందు
వృద్ధని యితని భావింప రా దనిలోన
నంగవిస్ఫురణంబు భంగిసూడ
నర్జునుపైఁ గూర్మి నతని నో నేయఁడు
సచరాచరంబైన జగము లెల్ల

తే. నొక్కమొగ[6]మై కడంగినఁ జిక్కువఱుచు
దివ్యబాణ జాలంబుల దీటుకొలిపి

---

226 1. డిన్నిటియందు – ర. 2. పేరు – ఔ.క.వ. 3. కయ్యమునకు – వ.

227 1. గీడుం జేయక మాన రట్టి సత్వులు–వ. 2. గీడుగోరు–ఇ. 3. బులకున్–ఇ.క.మ.ల.

228 1. ఘనుండు – ఆ.డ; విభుండు – ఎ.ల ; బలుండు – ర.వ. 2. బలుడ–కొన్ని ప్రతులు. 3. శ్రీరాముతో – గ. 4. బురుణింపం – కొన్ని ప్రతులు. 5. డనిన భావం – ఊ.క.ఘ వ శ.ప.స.సూ.శ$_1$; డనిన భావం బొప్పగా నొప్పమిం – ర ; డనిన చాపంబూనగా – ఘ.వ ; డనగ చాపం–య. 6. నేర్వమిన్ – య. 7. లేమ కాని – ప.వ,వీ.శ.ష ; లేర(రు)కాని – ఘ.త.బ.ర.వ.

229 1. విలుకాండ్ల – ఆ.డ.వ. 2. నేచిన మొనలు – కొన్ని ప్రతులు. 3. డలిగిన – ఊ. 4. కమిలిన – ఆ.డ. 5. మ్రగ్గు – ఊ,ఔ.త. 6. మయితాకిన – ఖ న.

ప్రాణములు డాఁపఁ డీతనిపాటిదొరలఁ
గాన మేరాజ్యములయందుఁ గౌరవేంద్ర.

230 క. అతిరథుఁడు బాహ్లికుఁడు విను
మతులిత బలుఁ డీతనియట్ల యాత్మజుఁడును వి
శ్రుత [1]శ క్తి సోమదత్తుం
[2]డీతనికి నీతనికి సమర మెన పెండిలి[3]కిఁ.

231 క. అసురవరుఁ డీ[1]యలంబుషుఁ
డసమాన బలుండు సమరథాగ్రణి విను పాం
డు సుతులయెడ రోషము గలఁ
డసంఖ్యమాయాబలమున [2]నరులఁ గలంచున్.

232 తే. వినుము పాగ్జ్యోతిషాధీశుఁ డనుపమాన
శ క్తి యాభగదత్తుండు సమరథుండు
గజము నెక్కి తా నేనిక కయ్యమైన
నేర్చు [1]నై రావణము మీఁది యింద్రుఁబోలి.

—: భీష్ముఁడు గర్జని నర్ధరథుండని చెప్పుట :—

సం. 5—165—3.

233 వ. గాంధారరాజు లగు [1]వృకుండును నచలుండును సమరథులు మానిసితనం
బును మానుసులుం గలవారు వీరి [2]సమరోత్సాహం [3]బ జేయంబై యుండు.

---

230 1. కీ ర్తి — పెక్కుప్రతులు. 2. డీతనికి సమాను లవనిం గలరే — అ.ఇ.య వ ; డీతనికి సరివేరు యోధులీ సమరమునన్ — ర. 3. తోన్ — న. భార.కూ.స.

231 1. యలంబసుఁడు — ప.వీ. మూలమునందు అలంబుషుడని కలదు. హలాయుధుఁ డను పేరులేదు. మూలమున అలాయుధుఁడను వాఁడు పదువాల్గవ దినపు యుద్ధ మున వచ్చును ; హలాయుధుఁ డసమాన — వా.శ.ష. పెక్కుప్రతులు. 2. నమరు లఁగలఁచున్ ; నడరుచునుండున్ — స.

232 1. నై రావతము — గ.త.ప.య.వ.వీ

233 1. వృకుండు — పెక్కుప్రతులు ; వృషకుండు — వా ; మూలమునందు వృషకుఁ డనియే కలదు. 2. సమరోపాయం — వా. కొన్ని ప్రతులు ; సమరోత్సాహం — ఔ.ఖ.గ.న.మ. 3. బభేద్యంబై యుండు — ఔ.

234 సీ. నీకుఁ బెఱిగ్గడయును నెయ్యంపుఁ జెలియునై
కయ్యంబునకు నెడ్డుఁ గాలుద్రవ్వుఁ
బాండుపుత్రులతోడి పగకు ని న్నెసకొల్పుఁ
గొలువున రజ్జులు వలుకునట్టి
రాధాసుతుం డర్ధరథుఁడు గుండలములుఁ
గవచంబుఁ బోవుట కారణముగ
బీఱు[1]వాటినవాఁడు వీఱీఁడి [2]కృప పెద్ద
పరశురాముండు శాపమున వీని

తే. యస్త్రవీర్యంబుఁ జెటిచె నట్లగుట వీఁడు
పార్థు మార్కొని మానంబుఁ బ్రాణములును
దనకు సొమ్ముగఁ దక్కించు కొనఁగ లేమి
యెల్లవారికి నెంతయుఁ దెల్ల మధిప.

235 క. అనవుడు గురుఁ డిట్లనుఁ గ
ర్ణుని చందము మున్ను గడఁగు [1]రోయఁడు పాఱన్
విను [2]మేమరియుండుం గా
వున నీతం డర్ధరథుఁ [3]డవుం దలపోయఁ.

236 వ. అనిన విని రాధేయుండు క్రోధతామ్రాక్షుం డగుచు గాం గేయున కిట్లనియె.

237 క. [1]ఒంటమిని లేనియొంటర, మింటరములు వల్కఁ టుచితమే యర్థరథుం
డంటి నను నేమితక్కువ, [2]గంటి చెపుమ దీన నీవు గన్నది గలదే.

---

234 1. వోయినవాఁడు – ఇ న.య.ర.శ.ష ; నీఱుదాటిన – ఉ.ఖ.గ.ఘ.డ. భాకూ.వ
2. కృపయేది – ష ; కృపలేఁడు – శ ; కృపయెడప–ల ; మూలమునందు కర్ణుఁడు దయాస్వభావము కలవాఁడనియే కలదు "కుండలాభ్యాంచ దివ్యాభ్యాం విముక్తః సతతం ఘృణీ" చిత్రశాలాప్రతి ఉద్యోగ పుట. 271.

235 1. రోయఁడు పోరన్ – ప.బ.వ.శ.ష ; రోయుఁడు పాఱున్ – ఇ.ల.వీ; రోయుడు వారిన్ – ఐ ; ఇచ్చట మూలము రణేరణేఽభి మానీచ విముఖశ్చాపి దృశ్యతే – చిత్రశాలాప్రతి ఉద్యోగ పుట 271. 2. మెదిరి నెఱుంగడుగా – శ.ష. 3. డవుట నిజమరయన్ – ఖ.

237 1. ఒంటికిలేనివి, ఒంటమిలేనివి అని పాఠములు ; ఒంటక కలవియు లేనివి – య.
2. గంటివి చెప్పుమది నీవు – వీ ; గంటివి చెపుమయ్య నీవు గంగా తనయా – శ.

238 తే. నొవ్వఁ బలుకుదు సభలోనఁ జివ్వకొల్ల
కేను గురుపతిఁ జూచి సహించి పోదు
సురనదీపుత్ర విను నాకుఁ జూడ నర్ధ
[1]రథుఁడ వగు దీవు లావు బీరంబు [2]నరయ.

239 వ. అని పలికి కొలువుఁ గలయం గనుంగొని.

240 చ. హితుఁ డని నమ్మఁగాఁ దగునె యీతనిఁ [1]గార్యపుమాట [2]లిట్టివే
పతి[3]దెస కూర్మి వాపుటకుఁ [4]బట్టుగ నెక్కువ తక్కువంచు ను
న్నతులగు మేదినీశులకు నానగఁ బల్కుట గాక యిట్టివా
[5]రితవులు తండ్రికిఁ సుతుల కేమన నేర్తుము [6]పెద్దరాజుల.

241 వ. అని దుర్యోధనుం జూచి యిట్లనియె.

242 ఉ. కర్జము [1]దప్పె నీయెదురఁ గష్టపుమాటల కేల యోర్తు రీ
దుర్జనుఁడైన శాంతనవు దోర్బల [2]మేటిది యీతఁ డొక్కఁడుఁ
వర్జితుఁడైన నేమి నృపవర్గము గుందుట [3]యొంటఁ బాయునే
యర్జున పశుపాతి యితఁ డాలము [4]మేకొని చేయఁడుం జుమీ.

243 తే. చాలఁగాలంబు వోవక చతురులైన
వృద్ధజనముల [1]బుద్ధులు విండ్రు గాక
[2]ముదియ మతి దప్పి నోరికి నొదవినట్లు
పలుకు వెడఁగుల మాటలు [3]పాడి యగునె.

---

238 1. రథుడవీవు లావునను బీరమున నరయ – వ. 2. మెరయ – కొన్ని ప్రతులు.

240 1. శౌర్యపు మాటలు – వ. 2. వింటిరే – ఇ.ణ.ప; వింటివే – ఖ.ల. 3. యెడ కూర్మి – ఐ.ఔ.క.వ. 4. బట్టుట – ఘ.ఝ.వా (1964). 5. హితవులు – అ.ఉ. ఊ.గ.త.ల.శ. 6. పెద్దకొల్వునన్ – అ.య.వ; నిండుకొల్వునన్ – ఊ; పెద్ద వారలన్ – వ.

242 1. దప్పి, దక్కి, దప్ప – అని పాఠములు. 2. మేడది, మెట్టిది – అని పాఠములు. 3. వింతబాయునే – య.వ. 4. మైకొని, గైకొని – అని పాఠములు.

243 1. మాటలు ఇ.భాకూ.య.వ. 2. ముదిసి మతిదప్పి – ఎ.క.ణ.ప.ర.వ.వీ.శ.ష. 3. పాటియగునె – వా (1964) కొన్నిప్రతులు.

244 క. సేన మొగ మితఁడైనం
బూని [1]మహీశ్వరులు నీకు బొడిచెదరే దు
ర్మానిని యని కాదె యీతని
తోనడచుట కొల్ల నై తి [2]దురమున కధిపా.

245 వ. అనిన భీష్ముండు [1]సూతసూనున కిట్లనియె,

246 చ. [1]ముదుకఁడ నై ననాదు బల[2]ముం జలమున్ వివిధాస్త్ర శస్త్రసం
పదయును బోయి నీగురుఁడు భార్గవుచే విను మాజిభూమి నా
కెదిరిన[3]వారు పెక్కెడల నేమయిరో యెఱుఁగన్ జగంబు నా
ముదిమియు నీ[4]కుమారు తనమున్ వరుస విజయుం డెఱిం గెడున్.

247 క. అనుమానింపక సభలో
నను నేఁ జెప్పికొనవలసె నా కిమ్మెయి దు
ర్జనితుఁడ వగు నీయెడ నీ
సున [1]నా కిటు వలుకవలసె సూతతనూజా.

248 తే. కార్యమును [1]ఖడ్గమును నింతగలుగు నీవు
గలుగఁ జేటు వాటిల్లె నిక్కౌరవులకు
[2]దీని మముబోఁటు లెల్లను దీర్ప నెట్లు
సాలెదము మంచి [3]బంటవు సక్క నగుము.

---

244 1. మహీనాథులాజి బొడి చెదరే - శ.ప. 2. దురమున నధిపా – కొన్ని ప్రతులు.

245 భాను - పెక్కు ప్రతులు.

246 1. ముదిసిన యట్టినాదు – వ. 2. మున్వి విధాస్త్రచయంబు – వ. 3. రాజు లెయ్యెడల – ఖ.న.బ.వ. 4. కుమారతయు మున్వరుసన్ – అ.ఊ.ఎ.డ.త.శ ; కుమారతయు మువ్వరుసన్ – వ.ష.స.ళ ; కుమారతయు ముందర నావిజయుండు – ఏ.చ.ణ.

247 1. నిను జెడనాడనేల సూత - స. కొన్ని ప్రతులు. నినుఁజెడకుండఁ బోలి – గ.డ.న.ర.వీ.ళ.

248 1. శౌర్యమును – కొన్ని ప్రతులు ; కార్యమునకును మఱియు ఖడ్గమున కీవు గలుగ–శ.ష. 2. తివిరిమము బోటు లెల్లను–య.వ. 3. పోటరి చక్కనిలుము–వ.

249 చ. నెపమిడి మోహ[1]టించి యిటు నీవు దొలంగినఁ [2]బోవ వచ్చునే
కుపిత మనస్కుఁడై నరుఁడు గూల్పఁ గ్రమంబున దొడ్డలెల్లఁ జ
న్నపిదప [3]నెట్లుఁ [4]జొచ్చెదు రణంబున నప్పుడు సావకున్న [5]దై
న్యపుఁ బరివారముం బతియునైన నెటిఁగెద రెల్ల[6]చందముల్,

250 వ. అని పలికి దుర్యోధను నుపలక్షించి కర్ణుతో వెండియు నిట్లనియె.

251 ఆ. సూతపుత్ర యితఁడు నాతలఁ బెద్దమో
పెత్తి నమ్మియున్న యట్టిచోటఁ
గ్రందు సేయ నాకుఁ గాదని సైరించి
యున్న బ్రదికి తింక నూర కుండు.

252 వ. అని యాడి మొగంబుగంటు వెట్టికొనియున్న సురనదీసూనుదిక్కు మొగంబై సుయోధనుండు నీకుం [1]గోపింప నగునె నన్నును గార్య[2]భారంబునుం [3]జూచి నాబ్రదుకునకై సర్వంబును సహింప వలయు నని[4]తేర్చి యంగరాజుం గనుంగొని మిరిద్దఱు నొక్కటియై [5]భరంపడి యిప్పని [6]సక్కంజేసి కాక మీలోన నిట్టి [7]యెరవుమాట లేల యని పొదివి పలికి తదనంతరంబ పాండవ[8]పక్షంబువారల తారతమ్యంబులు వినువాడై యమ్మాట వుట్టించిన నతనికి భీష్మం డిట్లనియె.

253 తే. పాండుపుత్రుల [1]నద్దెసదండిమగలఁ
గల[2]నిజం బేను జెప్పినఁ గర్ణుమనసు
నొచ్చు నీచిత్త మెట్లగునో యెఱుంగ
నాకు నిది యేమి పని రిత్త నడుమ నుండి.

---

249 1. టించితిటు – ఏ.క.చ.బ.వ ; టించుతరి – ల. 2. జావు దప్పునే – అ.ఖ.న.ప.య.వ ; బోవనేర్చునే – వ. 3. నైన – ఏ.చ.ణ.బ.య.వ. 4. జచ్చెదు–ఇ.బ.ర.స.సూ.ళ. 5. సైన్యపు – ఊ.వ. 6. భంగులున్ – వ.

252 1. గోపింపందగునె – ఏ.ఔ.వ. 2. భాగంబునుం – $ క_1 $. 3. బూని – వ. 4. యుపశమంబు చేసి యంగ – ఇ. 5. భారపడి – ర.వ ; పదంపడి – ఉ.మ.వ. 6. సక్కజేసికొనక – వ. 7. యెరపు మాటలు – క.చ.త.ర.సూ ; వైరపు–వ. 8. పక్ష పాతంబు నుంగలుగు – అ.న.వ ; యోధుల – ఇ.ప ; దొరలు – గ.

253 1. యద్దెస – చ.ప.వ.వీ.స.సూ.ళ. 2. నిజంబయేను సెప్పిన – కొన్ని ప్రతులు ; నిజంబులేను – వ.

254 వ. అనిన మఱియు దుర్యోధనుండు [1]దఱిమి యడుగుటయు నిట్లని యె.

—: భీష్ముండు పాండవవీరులం దతిరథ మహారథాదుల నిరూపించి చెప్పుట :—

సం. 5—166—14.

255 తే. అతిరథుండు యుధిష్ఠిరుం డగ్నికల్పుఁ
డాహవంబున నప్రతిహతుఁడు భీముఁ
డతిరథశ్రేష్ఠుఁ డతనిమహాబలం బ
మానుషము విక్రమం బసమాన మధిప.

256 క. సమరథులు గవలు భుజగ
ర్వము పటువిక్రమము దుర్ని[1]వారంబులు వా
రిమనంబులు నిర్భయములు
దమ మొనలకు మించి[2]బెట్టు దాఁకుదు రధిపా.

257 సీ. [1]వారందఱును ధర్మవై భవంబునఁ దప స్సంపద నెక్కుడు జనుల[3]కెల్ల
[3]ధనువు నాఱంగంబులను బరి[4]ణతులు దాఁ కోర్తురు పరులకు నోర్వ రాని
కోల్తల గలరు పెక్కులు పరాక్రమములు వేర్వేఱ చేసిన [5]వీరు లొక్క
మొగమయి తాఁకిన [6]వెగడంద కుండునే మనసేన ము న్నవమాన పాటు

ఆ. దుఃఖపాటు గలిగి తొడరంగ వచ్చిన
వారు [7]గాన నలఁతిఁ బోరు ప్రాణ
మాసపడక యోపినంతయుఁ బెనఁగుదు
[8]రది సహించి నిలుచు టరిది మనకు.

---

254 1. దరిమితరిమి — వ.స.

256 1. వార్యంబులు — వీ.శ.ష. 2. బిట్టు — ఖ.న.వ.స.శ$_1$.

257 1. వార లందరు ధర్మ - ఇ.ర.వ. 2. కంటె — ఐ.క.వ. 3. ధనువున నాలంబులను — వీ.శ.ష ; ఘనులాజిరంగంబులను — య ; ప్రథనరంగంబుల పరిణతుల్—వ. 4. ణతులాజికోర్తురు - న.ప.వ. 5. బిరుదులొక్క — ఇ ; వీరలొక్కమొగమై — బ.య.ల. 6. బెగడంద కుండునే — అ.డ.ప.వ. 7. గొన నలఁతి — శ.ర.ష. ('కాన' ఇది తిక్కనయందు కళగా కాన్పించు చున్నది. ఉద్యోగ — 1 - 358). 8. రధిప సై చి నిలుచుటరిది — అ.ఎ.ఐ.ఔ.క.వ.

258 మ. నరుఁడీ మానమువాఁ డనంగ వశమే నా కంతవా రెందు నె
వ్వరు లేరింకను [1]బుట్ట రా[2]పులికి దుర్వారోద్యముండై న యా
హరియుం దోడఁ బె యేమి చెప్పుదు నతం డాసేనలం గాచు నొ
క్కరుఁడుం గీ టడఁగించు నీబలములఁ గాండీవ దు[3]ర్దాంతుఁడై.

259 వ. అనిన విని యక్కొలువున నున్న రాజులమనంబు లెల్లను జేవ సెడి యె
భీష్ముండు వెండియు నిట్లనియె.

260 సీ. ద్రౌపదేయులు మహారథు లేవురును వారి
తరమ యుత్తరుఁడును ధరణినాథ
యతిరథవర్యుఁ డయ్యభిమన్యుఁ డర్జున
వాసుదేవుల కెన వచ్చువాఁడు
లఘుచిత్రములు నేర్చులావును దాల్మియుఁ
గలఁడు తండ్రులపాటు దలఁచుచుండుఁ
గావున బెడిదంబుగాఁ బోరు సాత్యకి
యతిరథోత్తముఁడు శౌర్యాన్వితుండు

తే. పాండవస్నేహ సక్తుఁడై యుండుఁ గాన
యలుక మనమీఁదఁ బెద్దయుఁ గలిగి పెనఁగు
వీర లిరువురుఁ బరుసనివారు సమర
[1]పరుల నొప్పింతు రియోధవరుల నెల్ల.

261 మ. అలతిం బోరు మహారథుల్ ద్రుపద మత్స్యాధీశు లుద్యద్భుజా
బలశౌర్యాఢ్యులు పాండురాజసుత సంబంధ ప్రియస్నేహముల్
గలిమిం జేసి తదీయ [1]సైన్యమునకుం గా [2]నొచ్చియుం జచ్చియున్
గెలిపింపం దమకించి చొత్తు రని కేకీభూత చేతస్కులై.

---

258 1. చూపనాతనికి – వ.స. 2. పురికి – మ.ల.శ.ర.ష.$ళ_1$. 3. దుర్వారుడై – ఏ.చ.ణ బ.య.వ.

260 1. ధరణి – ఖ.న.ప.ల.వీ.శ.ష.$ళ_1$.

261 1. సైన్యమున – ఇ.న.ప.మ.య.ర.వ.వీ.శ.ష.స.$ళ_1$. ; ద్వైన్యమున – వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. నొంచియున్ – బ.

262 ఆ. [1]వీరగుణము బలము వీఁకయుఁ గలఁడు మ
హారథుఁడు శిఖండి యతనితమ్ముఁ
డతిరథుండు దర్పయుతుఁడు ధృష్టద్యుమ్నుఁ
డుగ్రతేజుఁ డనికి నుగ్రునట్లు.

263 క. అతని సుతుఁ డర్థరథుఁ [1]డా, ధృతవర్ముఁడు [2]పిన్ననాఁడు త్రిమ్మటకాఁడై
మతిహీనత శస్త్రాస్త్ర, ప్రతతి పరిశ్రమములేక పాలసుఁ డగుటన్.

264 ఆ. చేదిభూవిభుండు శిశుపాల తనయుండు, ధృష్టకేతుఁ డధికధీరమతి మ
హారథుండు భోజుఁ[1]డజుఁ డనురాజులు, నట్టివార తెంపు నలవుఁగలరు.

265 వ. [1]ఉత్తమౌజుండును యుధామన్యుండును క్షత్రదేవుండును జయంతుం[2]డును నమితౌజుండును విరాటుండును సత్యజితుండును ననం బరగు పాంచాలకుల ప్రదీపకులు మహారథులు మత్తమాతంగబృందంబుచందంబునం బ్రతిబలంబు పయిం గవిసి కోలాహలబహుళంబుగాఁ గలఁపం జాలుదురు కేకయపతు లేవురు సహోదరులు మహారథులు గడిందిమగలు [3]గెంపు రథంబుల మొత్తంబులతోఁ గార్చిచ్చు [4]పగిదిం బొదువుదురు [5]కాశీశుండు నీలుండు సూర్యదత్తుండు మదిరాక్షుండు శంఖుండు విరాటజ్ఞాతులు మహారథులు వివిధాయుధ విద్యా విశారదులు వారిపోరు భరంబై యుండు.

---

262 1. వీరగణము – వ.

263 1. డాకృతవర్ముడు – అ.ఇ.ఏ.ఐ.చ.ణ.య.ల ; మూలము నందు ధృష్టద్యుమ్నుని కుమారుని పేరు "క్షత్రధర్ముఁడ"ని కలదు "క్షత్రధర్మాతురాజేంద్ర మతోమేఽర్థర్థ నృప ధృష్ట ద్యుమ్నస్య తనయో బాల్యా న్నాతి కృత శ్రమః" చిత్ర శాలా ప్రతి. 2. పిన్ననాఁడు – ఔ.ఖ.త.బ.ల.వి.శ.శర.ష.సూ.శ ; పిన్నవాఁడు – వా. కొన్ని ప్రతులు.

264 1. డనుజులు గొడుకులు నట్టి – అ.ఇ.ఖా.కూ.య.వ ; డనుజులు తనుజులు–వ.స; డనురాజు ననుజులు నట్టి – క.ఖ.త.న.ష ; లను రాజులేవురు నట్టి – బ.శ ; డిరుజులు నేవురు – వ.

265 1. ఉత్తమోజుండు – ఏ.క.ఖ.చ.న.బ.య.ల.శ.ష. 2. డమితోజుండును– ఖాకూ. 3. తెంపుగలరు – త.న.ప.వీ.శ.ష ; తెంపుమై – ర ; బెంపుగలరు – య.వ ; గెంపరదంబులతో – ల. మూలమునందు వీరు "ఎట్టి జండాలు" కలవారనియున్నది. "కేకయాః పంచ రాజేంద్ర భ్రాతరో యుద్ధ దుర్మదాః, సర్వే చైవ రథో దారాః సర్వేలోహితక ధ్వజాః". 4. చందంబున – క.య. 5. కాశికుండు – అ.బ.ఖాకూ.వ.

266 సీ. చిత్రాయుధుండును జేకితానుండు మ
హారథు లిద్దఱు నర్జునునకుఁ
గూర్తురు కయ్యాన కోర్తురు నేర్తురా
యుధములకెల్ల నత్యగ్రు లవ్వి
ధమువార చంద్రదత్త వ్యాఘ్రదత్తులు
వినుము సేనాబిందుఁ డనున్నపాలుఁ
డతిరథోత్తముఁడు మారుతపుత్రు నెన యతం
[1]డొక్కరుండును వారి యుద్ధి లావు

ఆ. పాండ్యుఁ డతిరథుండు బలఁగంబు గలవాఁడు
సమరథుండు గాశ్యుఁ డమిత బలుఁడు
కుంతిభోజుఁ డాజికోవిదుఁ డతిరథుం
డతనియొద్ది జోదు లధికబలులు.

267 వ. రోచమానుండు మహారథుండు [1]దేవసమానుండు.

268 తే. అతిరథుల కెల్లఁ [1]దల దండ్రి యట్టివాఁడు
యసురవిభుఁడు ఘటోత్కచుం డాహిడింబ
కొడుకు మాయాబలంబున నొడుచుఁ బగఱ
నతనికడ దానవానీక మగ్గలంబు.

269 వ. [1]నాకుం దోఁచినవారిం బేరుకొంటి నింతియ[2]కాని రెండుపీల్లను మంచి మగలు పెక్కండ్రు గలరని చెప్పి గాంగేయుండు.

---

266 1. డొక్కండమనసేన జిక్కువఱచు – వీ.శ.ష ; డొక్కరుండు ను సేన యుక్కుమడచు – స; డొక్కరుండును వారి యుద్ధిలావు – భాకూ.ల.

267 1. దేవమానుష సంపన్నుండు – మ.

268 1. దండ్రియై నట్టివాఁడు – ఖ.ల.శ.స ; దండ్రు లట్టివాఁడ – స.

269 1. నాకుందోచిన వారిం – కొన్ని ప్రతులు ; తోఁచినవారిం – వా. కొన్ని ప్రతులు.
2. కాందు – వ.

270 క. పాండవుల దిక్కు [1]రథికు ల, ఖండితబలులై న నామొగంబునఁ బడి యు
ద్దండత చూపఁగ లేరు శి, ఖండిని నొక్కరునిఁ జంపఁ గాని కుమారా.

271 క. అనవుడు దుర్యోధనుఁ డా
తని మీరు వధింపమికిఁ గతం బేమి యొకో
వినఁ దగు[1]నేనిం జెపుఁడా
యనుటయు నిట్లని యె భీష్మఁ డతనికి నెమ్మిన్.

272 వ. ఏ నాశిఖండిని జంపమికి మూలంబు సాలం గలదు [1]తత్ప్రపంచం బంతయు
వివరించెద నాకర్ణింపుము.

—: *భీష్ముఁడు దుర్యోధనున కంబోపాఖ్యానము* చెప్పుట :—

సం. 5—170—1.

273 సీ. శంతను పిమ్మట సత్యవతీదేవి
యనుమతితోడఁ జిత్రాంగదునకు
సామ్రాజ్య పట్టంబు సమ్మతిఁ గట్టితి
నల్పకాలంబున నతఁడు దీ ఱెఁ
దత్పరో[1]ఢావస్థఁ దదనుసంభవుని వి
చిత్రవీర్యుని రాజుఁ జేసి పెండ్లి
సేయంగఁ దివిరి కాశీపతి [1]కూఁతులు
కన్యలు మువ్వురు గలుగుటయును

తే. నాతఁ డర్థిఁ దదీయ స్వయంవరమున
కఖిల నృపతులఁ బిలిపించె ననియు [2]నెఱిఁగి
తల్లి కెఱిఁగించి యొంటిమైఁ దత్వరమున
కాయితం బయి పోయితి నరద మెక్కి.

---

270 1. రథికుల ఖండిత - పెక్కు ప్రతులు ; వీరు లఖండిత — వా. కొన్ని ప్రతులు.

271 1. నేనియుఁ జెప్పుఁడ - మ.శ ; నేనిం జెప్పుండ — ఊ.వీ.ష.

272 1. తత్ప్రసంగం బంతయు - ఔ.ర ; తత్ప్రకారం బంతయు - ఉ.ఊ.

273 1. తుంబున - ఊ.ఖ.న.య.వ. 2. నది యెఱింగి — వీ.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

274 వ. ఇవ్విధంబునం జని యమ్మహోత్సవంబున నలంకృతలై యున్న యంబయు నంబికయు నంబాలికయు ననుముద్దియల మువ్వురం బట్టి రథంబుపయిఁ బెట్టుకొని రా నచ్చటి రాజులెల్లను జతురంగబలంబులతో వచ్చి నన్నుం బొదివినఁ బటువిశిఖానల శిఖాకలాపంబున వేఁడిమి సూపి వారి నిలువరించి యరుగుదెంచి సత్యవతికి నప్పాలంతుల నొప్పించిన నద్దేవి విచిత్రవీర్యునకు వారల వివాహంబు సేయ నుద్యోగించె నట్టియెడ నమ్ముమ్మువ్వురయందుం బెద్దయదియైనయంబ యను కన్యక నాతో నిట్లనియె.

275 తే. సౌంభపుర వల్లభుండైన సాళ్వుమీఁదఁ
దలఁపు గలదు నా కతఁడును దగులు గలిగి
యుండు నాదెస నీవు ధర్మోత్తరుండ
వతనిపాలికిఁ దగ నన్ను ననుపవయ్య.

276 క. అన విని సత్యవతికిఁ జె
ప్పిన నాయమ వనుప నంబఁ బెంపుగ వృద్ధాం
గనలం [1]దోడుగ నప్పుడ
[2]పనిచి యనిచితిని జనంబు ప్రస్తుతి సేయన్.

277 వ. ఇట్లు పనిచి తక్కిన కన్నెల నిరువురం బాణిగ్రహణంబు సేయించితి.

278 క. అంబయు నట సాళ్వునికడ
కుం బోయిన నతఁడు భీష్మ కొనిపోయిన దా
నిం [1]బరచుం గైకొన ధ
ర్మంబే కన్యాత్వ మెడలె [2]మగువా నీకున్.

279 వ. ఇంక నిన్ను భార్యఁగా వరియింపం దగునే యనినఁ గామశరపీడిత యగుచు [1]నక్కామిని యతని కిట్లనియె.

---

276 1. దోడిచ్చియపుడ – వ.శ. 2. పనిచితినను జూచి జనము – వీ; పనిచితిని జగంబు లెల్ల బ్రస్తుతి – వ; పనిచిన ననుజూచి జగము – ర.

278 1. బడుచుంగైకొన – వీ.శర.ష.సూ; బరగఁగైకొనుట – న.స; బరచఁగైకొనుట యుచితంబే .... తరుణీనీకున్ – వ.స; 2. తరుణీనీకున్ – అ.ఔ.

279 1. నక్కోమలి – ల.శ.ష.

280 తే. తమ్ముని కిఁగాఁగ భీష్ముఁ డుదగ్రవృత్తిఁ
గన్నియలఁ గొనిపోయెడుఁ గాన బలిమి
ననుఁ గొనిపోయె నాచేత నిన్నువినిన
యపుడె పుత్తెంచె 1దూషింప ననఘ తగునె.

281 వ. మాతండ్రి యెఱుంగక స్వయంవరాలంకారంబు నాకుం జేయించిన కతం
బున నింతవుట్టె భీష్ముండు నా[1]చెలియండ్రం దన[2]తమ్ముని కిచ్చి నన్ను నీకడ
కుం దగ ననిచె దీన నేమి [3]తప్పని మఱియు ననేక పరికారంబులం బలికిన
[4]వినక తన్నుం జేకొనక సాళ్వుండు.

282 క. కరుణంబుగ నేడ్చు తలో, దరిఁబోపొ మ్మిచట నింకఁ దడయకు మని మం
దిరము వెడలంగ [1]నడిచిన, నరిగె నదియు నార్తచిత్తయై వికలగతిన్.

283 వ. చనిచని [1]యవ్వెలంది యిట్లని వితర్కించు.

284 తే. [1]సాళ్వునకుఁ గానియపుడ సంసారమునకుఁ
[2]బాసితిన యింక భీష్మునిపాలి కేల
యరుగ నాతండు మూల మిహోని కెల్ల
గాన యాతని [3]సాధింతుఁ గాక[4]యేను.

285 క. గాంగేయు [1]గెల్వ నెవ్వరి, కిం గొలఁదియె తపముపేర్మి గెలిచెదఁ గా కం
చుం గాంత సనియె సంయమి, పుంగపు లొకకొంద ఱున్న పుణ్యస్థలికిన్.

---

280 1. నిందింపనగునెయన ఘ – ఊ.

281 1. చెలియండ్లం – ఐ. య (రూపము?). 2. తమ్మునకు వివాహము సేసి – వ.
3. తప్పుకై కొనుమని-ల ; తప్పగై కొనుమని–వ. 4. గై కొనగ సాళ్వుండు-ఐ.గ.ల.

282 1. ననిచిన - వ.స.

283 1. యప్పాలతి – ఉ.గ.

284 1. సాల్వునకు – కొన్ని ప్రతులు (రూపము?). 2. బాసితిని నింక – ల.వ.వీ.ష.
3. సాధిం చుదా ననేను - ఖ.న.బ.య.వ. 4. యనుచు – కొన్ని ప్రతులు.

285 1. చెనయ – ల.స.

286 వ. చని వారలకుం దనవృత్తాంతం బెలిఁంగించిన వా రిది రాజులు[1]సేసినపని సాధుల చేతఁ జక్కఁంబడునే యనిన నవ్వనిత [2]దపశ్చరణంబునకు వచ్చితి ననుటయు నీవు సుకు[3]మారవు నీకిది సొప్పడునే తండ్రిపాలికిం బో మ్మిదియ పరమధర్మం బని పలికిన వారి కన్నారీరత్నం బిట్లనియె.

287 క. ఎవ్వరు నెఱుఁగక యుండఁగ
నివ్వనమునఁ దపముసేఁత యిది నిర్ణయమే
నెవ్వారికడకు నేమని
యెవ్విధిఁ [1]బోనేర్చుదాన నేటికి [2]బంధుల్.

288 వ. అని చెప్పునవసరంబున నయ్యాశ్రమంబునకు [1]హోత్రవాహనుం డను రాజర్షి వచ్చిన నమ్మును లభ్యాగతపూజలు సేసిన యనంతరంబ యంబం గనుంగొని యిక్కన్నియ యెక్కడిది దీని విషాదంబునకుం గారణం బేమని యడిగి వారివలన దానిజన్మప్రకారంబును దద్వృత్తాంతంబును విని తన కూఁతుకూఁతు రగుట యెఱిఁగి యయ్యంగన వినం దపస్విజనంబులకుం జెప్పి యప్పాలంతిం దనయంక [2]తలంబున నునిచికొని వెండియు నడుగ సవిస్తరంబుగా నచ్చేడియ సెప్పిన విని శోకించి యవ్విషమప్రకారంబునకు [3]నిస్తారంబుఁ జింతించి.

289 ఉ. నీ కిది యేటికిం దప మనింద్యచరిత్రవు నీవు నిన్ను నేఁ
జేకొని కాతు నొక్కగతిఁ జెప్పెద భార్గవరాము [1]నాశ్రిత
శ్రీకరుఁ [2]గాన్పు మాపదలు సెందఁగ నీఁ డతఁ డాశ్రయించినఁ
శోకము దక్కు[3]మన్న విని సుందరి [4]యల్లన యిట్లతపస్వితోన్.

---

286 1. సేయు పని – వి.శ.ష. 2. తపంబునకు – వ. 3. మారివి – ర.శ.ష.

287 1. తోనరుగు దాన – కొన్ని ప్రతులు. 2. బుద్ధుల్ – ఉ.ఖ.గ.య.ల.స.

288 1. హోత్రవాహుండు – అ.క.వ; వీతిహోత్రుండను – వ. 2. పీఠంబున – అ. 3. సవిస్తరంబుగఁ జింతించి – వి.

289 1. నానత – ఖ.ప.బ.మ.వ; నాతత శ్రీకరు – య.వ; నున్నత శ్రీకరు – ర. 2. గాంచు మాపదలు – అ.ఐ.వ. 3. మీవనిన – బ.వ.స; 4. యిట్లను నత్తపస్వితోన్ – గ.స.శ$_1$.

290 ఆ. పరశురాముఁ గానఁ [1]బడయుట యెక్కడఁ
గలుగు నాతఁ డెట్లు కరుణసేయు
ననఁ దపస్వి యిట్టు లను మహేంద్రం బను
పర్వతమునఁ జేయుఁ [2]బరమతపము.

291 వ. నన్ను మన్నించుం గావున మదీయ దౌహిత్రివగుట యెఱింగిన నిన్ను రక్షించు నందుఁ బొ మ్మనుసమయంబునం బరశురామ శిష్యుండగు నకృత వ్రణుం డను ముని వచ్చి యతిథిసత్కారంబు[1]లం బూజితుండై యున్నఁ [2]బ్రియపూర్వకంబుగా నాహోత్ర వాహనుండు భార్గవుం డెయ్యెడ నున్న వాఁ డని యడిగిన నతం డిట్లనియె.

292 క. తనప్రియసఖుఁడవు నీ వని, మునిజనులకుఁ జెప్పుచుండు ముదమున నిన్నుం
గనుఁగొనఁగ నెల్లి యిచటికిఁ, జనుదెంచు ననేక శిష్య సంఘముతోడన్.

293 తే. అనిన విని యెల్లవారును నధికహర్ష
మెసఁగ నున్నంత మఱునాఁడ యేఁగుదెంచె
భార్గవుం డమ్మునీంద్రులు పరమభక్తి
నర్చ లిచ్చిరి హోత్రవాహనుఁడుఁ గనియె.

294 వ. కని పరశురాముని [1]సంభావనంబును సంభాషణంబును బడసి కాశిరాజ కన్యకం జూపి యిది నాదౌహిత్రి దీనిన్నృత్తాంతం బంతయు విను మని యమ్మానినిం గానిపించిన నదియును.

295 చ. కనుఁగవ నశ్రుధార లొలుకం [1]జరణానతయైన రాముఁ డి
ట్లను విను హోత్రవాహనుని యట్టుల యేనును నీకు నీమనం
బునఁ గల చింత యంతయును బుచ్చెద నాకడఁ జేరి తింక నీ
వనటఁ దొలంగఁ బెట్టి [2]గరువంబుగఁ జెప్పుము దీనిమూలమున్.

---

290 1. బడుటయు నెక్కడ–య.వ ; బడయుటిం కెక్కడ –ర. 2. బరగు తపము –స.శ$_1$.

291 1. లందో (తో) షితుండై యున్న – ఖ.న.బ.య.వ. 2. బ్రీతిపూర్వకంబుగా – ఖ.న.ప.బ.య.ర.

294 1. సంభావన సంభాషణంబులు వడసి – ర.వీ.శ.ష.

295 1. శరణాగతయైన – అ.క.త.ర.ల.వ.స. 2. యికవాసిగ – అ.

296 వ. అనిన విని యమ్మహాత్మునకు నంబ దనవృత్తాంతం బంతయు సవిస్తరంబుగాఁ
జెప్పి నీ వార్తశరణ్యుండవు నా[1]పరిభవంబు దీర్చి నన్ను రక్షింపు మనవుడు
నతం డిట్లనియె.

297 క. పరిభవము రెండు[1]దెఱఁగులఁ
[2]దరుణీ తోఁచినది సాళ్వుఁ దగఁ[3]దేర్తునొ
యుద్ధురుఁడగు భీష్మునిఁ దీర్తునొ
కరము ప్రియం బెద్ది హృదయగతముం జెపుమా.

298 చ. అనవుడు నింతి యిట్లను మహాపురుషా నను సాళ్వుఁ డింకఁ గై
కొనఁ డది సాలు భీష్మదెసఁ గోపము [1]నామదిఁ గల్గియుండు నా
తని వధియింపఁ [2]బూని యిట తాపసవృత్తికి వచ్చి [3]యిచ్చటన్
నినుఁ గని యీ పరాభవము నీఁగఁగ నీశరణంబుఁ జొచ్చితిన్.

299 తే. అనిన నాచెప్పినట్ల గంగాత్మజుండు
సేయుఁ జేయక తక్కిన శితశరముల
నతనిఁ బడవైతు నూఱఁడు మబల నీకుఁ
దపము సేయంగ నేటికిఁ [1]దనువు[2]డయ్య.

—: పరశురాముఁ డంబం దోడుకొని భీష్మునియొద్దకు వచ్చుట :—

సం. 5—178—23.

300 క. అని పలికి పరశురాముఁడు, సనుదెంచెను మునిజనంబు [1]సమ్మదమునఁ దోఁ
జనుదేరఁ గురుక్షేత్రం, బున కుద్ధతిఁ గాశిరాజపురిం గొనుచున్.

---

296 1. పరిరంభంబు — వ.స. (అర్థము చింత్యము).

297 1. ముఖముల, విధముల — అని పాఠములు. 2. గురుతుగ .... గూర్తునొ — అ.
3. దీర్తునొ — కొన్ని ప్రతులు ; జేర్తునొ - $ళ_1$; గూర్తునొ - ఇ.న.య.వ.స.$ళ_1$.

298 1. నాకును — త.ర. 2. గోరి - ర. 3. యియ్యెడన్ — అ.వ.

299 1. తడవునీవు - అ.వ ; తగవునీవు - వ. 2. బడల — ఊ.

300 1. సమ్మతిఁ దనతో - కొన్ని ప్రతులు.

301 వ. వచ్చి సరస్వతీతీరంబున విడిసి తనరాక నా కెటిం[1]గించి పుత్తెంచిన నేను ఋత్విక్పురోహిత పరిభృతి విశిష్టబ్రాహ్మణ సమేతంబుగాఁ బూజాద్రవ్యంబులు గొని తత్పరిదేశంబున [2]కరిగిన నమ్మహాత్ముండును మదీయ భక్తి వినయ సంభ్రమంబులు సంప్రీతి నభినందించి యర్చనలు గైకొని కాశిరాజ కన్యకం జూపి నాతో నిట్లనియె.

302 తే. బలిమి మున్నేల తెచ్చి [1]తిప్పడఁతి మగుడఁ
ద్రోచి పుచ్చంగఁ [2]దగునయ్య నీచవృత్తి
వచ్చె దీనిఁ దమ్ముని[3]కి వివాహ మింక
నైనఁ జేయుము [4]చేయమి యనుచితంబు.

303 క. అనుటయు ననఘా తెలియఁ
విను మిది నాతోడ సాళ్వవిభునకు నేఁ గూ
[1]ర్చినదాన నతనిపాలికి
ననుపుము న న్ననినఁ గాదె యనిచితి [2]మగుడఁ.

304 తే. ఇంక నాతమ్మునికి దీని నెట్లు పెండ్లి
సేయ నేరుతు ననుడు నాచెప్పినట్లు
సేయ వై తేని నిన్ను నీచెలులఁ జుట్ట
ములను జంపుదు ననియె నమ్మునివరుండు.

305 వ. ఏను వినయంబు వదలక వినతుండ నగుచు వివిధవాక్యంబులం [1]దెలుప నంత కంతకు నతనికిఁ గోపం బగ్గలంబై న వెండియు.

---

301 1. గించిననేను – వా. కొన్ని ప్రతులు ; గించి పుత్తెంచిన నేను – పెక్కు ప్రతులు. 2. కరిగితి నమ్మహాత్ముండు – కొన్ని ప్రతులు.

302 1. లలన – య. 2. జనునయ్య – బ. 3. కిఁదీని వివాహ – ఉ.ఎ.ఔ.క.బ.మ.వ.శ1 ; కినీవు – ఊ.చ.డ.ణ.త.ర. ఇచ్చట మూలము "ప్రత్యాఖ్యాతాహి సాల్వేన త్వయా నీతేతిభారత తస్మాదిమామ్ పున్న యోగాత్ ప్రతిగృహ్ణీష్వభారత" 4. చేయమి– చ.ణ.ల ; చెఱచుట – వా. పెక్కు ప్రతులు.

303 1. ర్చినదాన – పెక్కు ప్రతులు ; ర్చిన చాన – వా. 2. మొదలన్ – ల.

305 1. దెలుపందెలుప – కొన్ని ప్రతులు.

306 ఆ. గురుఁడవై సమగ్ర కోదండ [1]విద్యామ
హత్వ మిచ్చినాఁడ [2]వలుగఁ దగునె
కారణంబు లేక యీరస[3]మెత్తి యి
ట్లనినఁ బరశురాముఁ [4]డాగ్రహమున.

307 చ. గురుఁ డని న న్నెఱుంగు దనఘుండపు నావచనంబు[1]నం దనా
దరణము [2]సేసి తెన్నియొ విధంబులఁ బల్కెదు భక్తితోడ నీ
వెరవులు దక్కు మీయబల వేగమ పెండిలి సేయు [3]మంతతో
మరలు మదీయకోపశిఖి మానదు వేఱొక [4]వేయుఁ జేసినన్.

308 వ. [1]అనిన విని యధర్మాచరణంబున [2]కింత వట్టి పెనంగ నగునె [3]పరానురక్త
చిత్త యగు మగువ నిల్లాలిం జేయువారుం గలరె యిట్టి యకృత్యం బాచ
రించుకంఱె నీచేత నెట్లయినను లెస్స[4]తొల్లి పెద్దలు సెప్పిన చొప్పవధరింపు
మని యిట్లంటి.

309 తే. గర్వియై [1]కార్య మిట్టి దకార్యమిట్టి
దని యెఱుంగక లోకంబు చను[2]పథమునఁ
దిరుగ[3]కున్మదవృత్తి వర్తించునట్టి
వాని గురునైన దండింప వలయు నండ్రు.

---

306 1. దివ్యమహత్వ — ఔ.వ. 2. వలుక తగునె — శ.ష ; పలుకదగునె — ఎ.వ. 3. మెత్తి తీరనిన - స ; మెత్తి తీరనిన నిట్టులనియె నాగ్రహమున — ల. 4. డాగ్ర హించి — డ.య.

307 1. మున్ననా — ఔ. 2. సేసె దెన్నియొ, సేసి తెన్నియొ - అని పాఠములు. 3. మంతలో — కొన్ని ప్రతులు. 4. ఱెన్ని చేసినన్ — స ; ఱేమి సేసినన్ — ఉ.గ.ల ; వేయు జెప్పినన్ — అ.ఊ.న.ప.బ.

308 1. అనిన విని యధర్మా చరణంబునకు — డ.వీ.శ. 2. కింతవట్టు — వ. 3. పరాను రక్తయైన వనిత నిల్లాలి - వ. 4. తొల్లింటి పెద్దలు - ఖ.న.ఖాకూ.మ.య.

309 1. ధర్మవర్తన కార్య మిట్టి/దని — ర.ల ; కార్యమిది యని కడు నెరింగియు నెరుం గక — ఉ.ఖ.వ. 2. విధమున — ఇ.ఔ.క.ఖ.వ. 3. కున్మత్తవృత్తి — ఉ.ఔ.ఖ.త.న. య.వ.స.

310 క. అను[1]మాటకుఁ గాలానల
మునుబోలెను మండి [2]కయ్యమున కాయితమై
మెన[3]లేర్చి వేగ యిచటికిఁ జనుదె మ్మని
భార్గవుండు సంరంభమునన్.

311 వ. [1]పలికిన నేనును.

312 క. [1]చులుకఁ దనంబున [2]విప్రున
కలుగంగాఁ [3]దగదు [4]గురుఁడువై యు[5]న్నాఁడం
[6]చలయక [7]తలఁచితిఁ గా కిటు
నిలుమీ నీరణము సేఁత నిజమగునేనిన్.

313 క. క్షత్రియులఁ దొల్లియలుకకుఁ
బాత్రముసేసి [1]తఱు నాఁడు బలియుఁడు గంగా
పుత్రుఁడు వుట్టమిఁ గా కిది
[2]యీత్రయి [3]నింకేల చెల్లు నెఱుఁగవె నన్నున్

314 క. ఏ[1]నొకరుండన వచ్చెదఁ
గాని బలము దేను నీవు గఱపిన శస్త్రా
స్త్రానేక విధవిలాసము
[2]దాన వలయు సేనగాదె తథ్యం బరయన్.

---

310 1. పలికిన కాలానల – ర. 2. కలహమున కాయితమై – వ. 3. దీర్చి – చ.వ.

311 1. అను మాటకు (కే) నిట్లంటి – ఉ.చ.ణ.బ.వ.వీ.శ.ష.

312 1. చులుకదనంబున – ఔ.క.గు.చ ర.వీ.శ.ష ; అలుకఁ దనంబున – వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. విప్రుల కలుగంగా – కొన్ని ప్రతులు. 3. దగునె – కొన్ని ప్రతులు ; గాదనియు – శ.ష ; నగునె – ఇ.ఉ.క. 4. గురుడవై యున్నాడం – పెక్కు ప్రతులు ; గురుఁడునై – వా. 5. యుండుదువంచుం – ఇ.ఉ.వీ.శ.ష. 6. చలు గక కొన్ని ప్రతులు ; 7. తెలిపితి – గు.వీ.శ.ష ; వెరచితి – వ.

313 1. తది, తట – అని పాఠములు. 2. యిత్తరి – ఉ.ఔ.ల. 3. నీకేల–పెక్కు ప్రతులు.

314 1. నొక్కండన – ల. 2. గానవలయు – ప.వ ; గానగవలె – స.

315 వ. అని పలికి యతనికిం బ్రణమిల్లి చనుదెంచి [1]సత్యవతి కింతయు విన్నవించి యద్దేవియనుమతి వడసి సర్వసన్నాహ [2]సమేతంబగు రథం బెక్కి విపాశీర్వా దంబులు సెలంగ వెడలి వచ్చి కురుక్షేత్రంబు దటీయం జనునెడ భాగీరథి భామినీరూపంబున నరుగుదెంచి తన్నెఱింగించి మదీయభక్తి నభినందించి యే నాయితంబై పోవుటకుఁ గారణం బడిగి నాచేత నత్తెఱం గెఱింగినదియై నన్నుం గినిసి భార్గవుపాలికిం జని నీశిష్యుండు నిరపరాధుందు నాకొడుకున కలుగం దగునేయని చెప్పి యతని[3]యందుఁ [4]బిక్క గానక మగుడ నేతెంచి నావలనను [5]మెత్తంబాటు లేకున్నం జనియె నప్పుడు సిద్ధవిద్యాధర మునిగణంబులు గౌతుకంబునం గనుంగొనుచుండ నేను జమదగ్నితనయున కనతిదూరంబునం దేరు[6]డిగి వినతుండనై నిలిచి [7]నీవు భూచారివై యున్న వాఁడవు రథికుండనైన నాకు నీతోడ సమరంబు సేయ నగునే యనిన యనంతరంబ యతండు దివ్యంబులగు రథరథ్యంబులు శస్త్రాస్త్రంబులునుం గలిగి యకృతవ్రణుండు సారథిగా సమరసన్నద్ధుండై తోఁచినం జూచి రథారోహణంబు సేసి శంఖంబు పూరించి గుణంబు సారించి సూతు నగ్గించి తనకు నమస్కరించి కడంగిన నప్పరశురామదేవుండు.

-: భీష్ముఁడు పరశురాముని తో యుద్ధంబు సేయుట :-

సం. 5–180–18.

316 క. శరవర్షము నామీఁదం, గురిసిన నే [1]నాకసమునఁ [2]గుదియించితి నా
యరదంబు పొంతకును న, చ్చెరువుగ నొకబాణమైనఁ జేరక యుండన్.

317 క. ఒకమొగి నఱువదియమ్ములఁ, బ్రకటబలుండైన పరశురాముఁడు నాయం
గకములు దాఁకఁగ నశ్వ, ప్రకరము [1]నోనాఁట సూతుపైఁ బడ నేసెన్.

---

315 1. వతికి నమస్కార పూర్వకంబుగా నంతయు – ఉ.ఖ.న.య.వ. 2. సమేతుండ నగుచు – ణ. 3. వలనం బెక్కు – ఉ.వ. 4. బలుకు – వ.వీ.శ.ష.స; మక్కువ – ఎ.బ ; స్రుక్కు – అ. 5. మెత్తపాటు – శ.ష. 6. డిగ్గి – కొన్ని ప్రతులు. 7. మీరు భూచారులరై యున్నవారు రథస్థుండనైన నాకు మీతోడ – వీ.శ.ష.

316 1. నా రసముల – చ.ణ.వ.స. 2. గురియించితి – ఎ.త.

317 1. నోనాట – శ.ష. (ఆర్ధ బిందు రహిత రూపము) ; నోనాడ – అ.ఎ.ఖ.గ.న.బ.వ.

318 క. దానికి నవ్వుచు వేగం
బే నొకభల్లంబు దొడిగి యేసితి సాంద్ర
జ్యానాదభరిత రోదసి
యైనతదీయోగ్రచాప మటిమటిఁ దునియన్.

319 ఉ. ఒండొక విల్లు వుచ్చికొని [1]యుజ్జ్వలరోష మహోనలార్చు లొం
డొండ మొగంబు[2]పై నెగయ నుర్వి[3]చలింప గుణధ్వనిఁ సము
ద్దండతఁ దీవ్రమార్గణ [4]శతంబున నాయరదంబు ముంచె రా
ముండు వియచ్చర[5]ప్రకరముల్ [6]వెఱఁ గందుచుఁ [7]బ్రస్తుతింపఁగఁ.

320 క. ఉఱుక మదీయాంగంబులు
గిటిగొన నక్లేయుటయుమ [1]గినుక గదిరినన్
మెఱుఁగారు నారసమ్ములు
దఱచుగ నించితిఁ గడంగి తద్గాత్రమునఁ.

321 తే. ఉచ్చి పోయిన [1]యేటుల నొలుకు శోణి
తమున సర్వాంగకంబులుఁ దడిసి యొప్పెఁ
జిగురుఁదఱుచునఁ గెంజాయ మిగిలి చెలువు
వడయు కొత్తమ్మవిచాడ్పున భార్గవుండు.

322 క. నెత్తురు [1]వడిసిన మూర్ఛ, యత్తుండై సొగయుటయును నాతనిఁ గని యు
ద్వృత్తక్షత్రియ ధర్మ్మ, పాత్తంబగు తేజ[2]మొల్లఁబాఱై తోఁచెన్.

323 వ. అప్పుడు మనంబున నన్ను నేన గర్హించుకొనుచుండతి.

---

319 1. యుగ్రత – వ. 2. నన్‌గవియ, పై నెరయ – శ$_1$. 3. సలింప–స. 4. కదంబము–ఊ.త.ర.ల. 5. రుల్ మునులు ముప్పెర గందుచు – ఎ. 6. వెఱగం – శ.ష. (అర్ధ బిందు రహిత రూపము). 7. బిచ్చలింపగన్, జంచలింపగన్ – అని పాఠములు.

320 1. గెడయక నేనున్ – ణ.

321 1. గంట్లను – అ.వ.స; గండ్లను – గ.మ.వ; చోటుల – ఇ.శ.ష.శ$_1$.

322 1. దడిసిన – కొన్ని ప్రతులు. 2. మెల్లపాఱై తోచెన్ – య.ర.వ.

324 ఆ. అంతఁ దెలిసి రాముఁ డతికుపితాత్ముఁడై
[1]యేఱువాలు తెంచు నెసక మెసఁగ
నప్రమేయ శరము లడరించె[2]నవి సత్వ
రముగ నేను బ్రతిహతములు సేసి.

325 క. మరుదస్త్ర మేయ [1]గుహ్యక
శరమున వారించె నతఁడు సరభసముగ ను
ద్ధురశిఖి బాణం బేసిన
గురుఁడు వరుణ విశిఖనిహతిఁ గుదియం జేసెన్.

326 క. ఇమ్మెయి నతఁడును దివ్యా
స్త్రమ్ములు నామీఁద నేయ రయమునఁ బ్రతిఘా
త మ్మొనరించితి దివిజగ
ణ మ్మంబరవీథిఁ [1]గీర్తన మ్మొనరింపన్.

327 తే. రాముఁ డంత్య కాలానలో ద్దామలీల
మండి నాయుర[1]స్థలి యొక్క మార్గణమున
నేసె [2]నంతంత నున్న మునీశ్వరులును
గాశిరాజ [3]కన్యకయును గడఁగి యార్వ.

328 క. అనిశితాస్త్రం బెయ్యది
యో నాకుం దెలియ దది మహోగ్రత నాఁటుం
గా నొచ్చిపడితి నరదము
పై నప్పుడు సూతుఁ[1]డచట [2]వాపె రథంబున్.

---

324 1. యెదురుపారు తెంచు – కొన్ని ప్రతులు. 2. పనతిసత్వరముగ – వ.శ.శర.ష.

325 1. ఇచ్చట మూల మిట్లున్నది "తతోఽహ మస్త్రం వాయవ్యం జామద గ్న్య ప్రయుక్తవాన్ / ప్రత్యాజఘ్ని చతద్రామో గుహ్య కా స్త్రేణ భారత".

326 1. నుండి నను గీర్తింపన్ – కొన్ని ప్రతులు.

327 1. స్థలమొక్క – అ.బ.వ.శ.ష. 2. నచ్చట – శ.ష ; చెంతల – మ ; నింతింత – బ.ల. 3. తనూజయును – త.ర.ల.

328 1. డచొటువాపె – శ. 2. బరపె – వ.

329 తే. చేతనుండనై యేను మత్సూతుఁ గినిసి
రాముఁ డున్నెడకప్పుడు గ్రమ్మఱంగ
రథముఁ దోలించి బాణపరంపరాని
మగ్నుఁ జేసితి నంబనెమ్మనము [1]దలఁక.

330 వ, ఇట్లు బహుప్రకారంబులం బోరుచుఁ బ్రొద్దు గ్రుంకినప్పుడు రణం బుపసంహరించుచు రేపకడ దొడంగుచుం బెనంగ నిరువదిరెండుదివసంబులు [1]చెల్లిన మఱునాఁటి కయ్యంబున నేనునుం [2]గడంగి.

331 క. కడుబెట్టిదముగఁ [1]గదియం
బడి హయములు నొవ్వ ధనువు భగ్నంబుగఁ జే
డ్పడి సారథి [2]దెరలఁగఁ దన
యొడలు [3]సిరుఁగ నేసినను మహోద్ధతి [4]గురుఁడున్.

332 క. ఒకశక్తి వై వ నటీకితి
[1]నకుటిలముగ శక్తిదశక మడరించిన స్రు
క్కక తుఱ్ఱించితి బహుశక్తుల
నికరము [2]వరగించినం దునిమితిం బెలుచన్.

333 క. విస్మయము నొందు భార్గవు
నస్మత్కర మపుడు లాఘవారూఢముగా
సస్మితుఁడ [1]నగుచుఁ బటుదీ
ప్తి స్మేరాస్త్రముల [2]నేసితిం బరవశుఁగన్.

---

329 1. కలగ – వ.

330 1. సనిన – పి.శ.ష. 2. జెలంగి – వ.

331 1. కలియంబడి – వ. 2. దలరన్, దరలన్, దలకన్, దొలగన్ – అని పాఠములు. 3. సినుగ, విరుగ, సొరగ – అని పాఠములు. 4. నిగుడన్ – ణ.

332 1. నకుటిలమగు – ఇ.ఈ.ఖ.న.ప.బ.వ ; నకుటిలమతి – వ.స. 2. లడరించినం – అ.ఔ.త.

333 1. డ నగుచుఁ బటు – అ.క.ఖ.య.ర.వ.ష ; డగుచుంబటు – వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. జేసితింబరవశుగాన్ – కొన్ని ప్రతులు.

334 వ. ఇట్లతండు మూర్ఛిల్లిన మునిజనంబులును నంబయు నధికశోక సమాకుల త్వంబు నొంది హాహా[1]కారంబు[2]లు సెలంగఁ బొదివి రంత.

335 ఆ. తెలిసి భార్గవుండు దృఢ[1]తీవ్రనారాచ, పంక్తి గురిసి నన్నఁ బారవశ్య
మంది నేలకొఱగు నట్లుగాఁ జేసి మ, త్సూతు మస్తకంబుఁ దునియ నేసె.

336 వ. అట్టియెడ నెనమండ్రు విప్రులు సమాన వయోరూపంబుల నొప్పువారలు నన్నెత్తి సేద దేర్చి రథంబుపయిం బెట్టి గగన గమనంబునం బోయి రంతకు [1]మున్న మందాకిని మున్ను నాకన్న చందంబున నొగలపయినుండి మదీయ రథ్యంబుల పగ్గంబులు ధరియించి [2]యున్న నేనునుం గనుంగొని నమస్కరించిన దీవించి చనియె వెండియు.

337 క. సారథ్యంబును జేయుచు, ధీరత వాటించి రామదేవునితోడం
గూర్చాస్త్రంబు[1]ల సమరవి, హారం బొనరించితిని సురావలి వొగడఁ.

—: భీష్మునకు వసువులు స్వాప్నసాక్షాత్కారంబున మోహనాస్త్రం బిచ్చుట :—

సం. 5—184—1.

338 వ. ఇవ్విధంబునం బోరి సూర్యాస్తమయం బగుటయు నెప్పటియట్ల చనియే నారాత్రి యేకాంతంబున దర్భశయనంబున నుండి సురభూసుర వర్గంబులం దలంచి భక్తిం బ్రణామంబులు సేసి పరశురాముని జయింప రాదయ్యెడు దినంబులు పెక్కులు సనియె నతని [1]నాజి జయించుట [2]గలుగునేని మీరు నాకుం దోఁచి యూఱడింప వలయు నని ప్రార్థించి నిదించు చుండం

---

334 1. రవంబులు — ఎ.వ. 2. లెసంగ నున్నంత — ఖ.న.వ.శ.ష.

335 1. దీప్త(పి) నారాచ — ఖ.ణ.య.వ.

336 1. ముందు, ముందర — అనిపాఠములు. 2. యున్న యేను నుం — త.న.ర.ల ; యున్న యది యేను — వా.శ.ష. కొన్ని ప్రతులు.

337 1. లసమర విహారంబు — అ.ఉ.క.ఖ.ణ.త.న.ప.బ.మ.య.ర.ల ; లుఁ జతుర విహారంబు — వా. కొన్ని ప్రతులు.

338 1. నే నుజయించుట — అ.ఇ.ప.వ. 2. గలదేని—త.ర.ల ; గలిగెనేని — ఆ.ఔ.క.డ.

బవలు [3]న న్నెత్తి రథంబుపయిం బెట్టిన యెనమండుగ్రీనుం బ్రభాత సమయంబునం గలలోన [4]వచ్చి.

339 తే. నీవు నేమును నొక్కటి నీకు వెఱవ
నేల గాంగేయ రాము జయించునట్టి
శరము సుమ్మని మోహనాస్త్రంబు నాకు
నిచ్చిపోయిరి [1]క్రమ్మఱ [2]నెక్కడేని.

340 వ. ఏను మేలుకాంచి సంతోషించి తన్మంత్రస్వరూపంబును [1]ప్రయోగోపసంహార ప్రకారంబులును చిత్తంబున నిలిపికొనుచుఁ గాలోచిత కృత్యంబు లాచరించి యొక్కసారథి [2]నంగీకరించి యరదంబు పూన్పించి సన్నద్ధుండనై సత్వరంబుగా సమరంబున కరిగినం బరశురామదేవుండు.

341 క. నిన్న నఱ సచ్చిపోయితి
వున్న యఱయు నేఁడు దీర్చి యుడిపెద నీగ
ర్వోన్నతి యింకెట [1]వోయెదు
నన్ను నెఱుఁగ వె[2]ట్టు లనుచు నాపైఁ గవిసెఁ.

342 క. కవిసినఁ గడంగి [1]పెల్లుగ
గవియించితి నంపవెల్లిఁ గడుఁ గ్రూరత భా
ర్గవుఁడును మద్గాత్రంబున
వివిధాస్త్రప్రతతి [2]నించి వెగ డొందించెన్.

343 వ. ఏనుం గోపించి.

మ.య. 3. నన్నెత్తి నేడదేర్చిరథంబుపై – అ. 4. వచ్చినన్నవలోకించి – ఉ.న.వ.

339 1. యందరు – చ.ణ. 2. నెచటికేని – స.

340 1. ప్రయోగసంహార – కొన్ని ప్రతులు. 2. ని సంకల్పించుకొని – ఇ.

341 1. పోనగు – కొన్ని ప్రతులు. 2. యిట్టి డనుచు – వీ.ష.

342 1. పెల్లుగ – స. పెక్కు ప్రతులు ; యేనును – వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. గ్రుచ్చి, గురిసి, గూర్చి – అనిపాఠములు.

344 తే. రయము మెఱయంగ నొక్కనారసము ఫాల
దేశమున యందు నాఁటించి తీవ్రశక్తి
నురము వైచినఁ దూఁగాడి [1]యొఱగ నూఁది
పట్టి యకృతవ్రణుఁడు దేర్చెఁ బరశురాము.

345 క. అప్పుడు దెప్పిటికన్నుల
నిప్పులు రాలంగ ననును నిశ్చలదృష్టిం
దప్పక చూచి యలఁతి[1]న
వ్వొప్పఁగ బ్రహ్మాస్త్ర [2]మాతఁ డుగ్రత నేర్పెఁ.

346 క. తెగఁగొని బ్రహ్మాస్త్ర[1]మ యేఁ
దగ నేసిన నొకటికొకటి దార్కొని రెండుఁ
గగనం బంతయుఁ [2]దేజ
స్థ్సగితముగాఁ జేసె సురలు [3]దై త్యులు దలఁకఁ.

347 తే. సకల [1]భూత [2]సంక్షోభ సంజనకమైన
యట్టి [3]యెడఁ గని యిది దటీ యని తలంచి
మోహనా[4]స్త్రంబు నంచితా వాహనంబు,
[5]సేయుటయును జరాచర శ్రేణి మ్రోసె.

348 వ. తదవసరంబున.

---

344 1. యూది నొగలు – అ ; నొగల నూది – వ.స (ఇచ్చట నఖండయతి చూడవలెను) ; యొఱుగు కొలది – వ.

345 1. నగవొప్పగ – కొన్ని ప్రతులు. 2. మతడుదగ్రత – వ.

346 1. మయేదెగనేసితి – వ ; మునేతగనేసిన – కొన్ని ప్రతులు. 2. దేజస మగణిత ముగ – వ.స. 3. మునులు దలంకన్ – ల.స.

347 1. విలోక – ఖ.న.వ. 2. విక్షోభ – అ.ఉ.ఎ.గ.ప.వీ.స.ళ$_1$; విక్షేప – వ. 3. యదనిది తరియగు నని తలంచి – వ. 4. స్త్ర సమంచితావాహనంబు – పెక్కు ప్రతులు. 5. సేయనున్న – గ.బ.

349 క. ఉడుగుడుగు మోహ నాస్త్రము, విడువకు మనునెలుఁగుతోడ వేగంబున న
య్యెడ కేఁగుదెంచి నారదుఁ,[1]డెడమడు గించుకయు లేక యిట్లను నాతోన్.

350 క. గురునకు నవమానము ని,ష్ఠురవృత్తిం [1]జేసె దీవు సూచితిమే యి
ప్పరు[2]సునఁ [3]బరుసపు నడవడిఁ, గురువంశ [4]ప్రవర యిట్లు గూడునె[5]చేయన్.

351 వ. అని సువ్యక్తంబుగాఁ జెప్పి.

352 క. [1]వీరె వసువు లాకసమున, గారవమున బుద్ధి సెప్పఁగా నీ కడకుం
దా రేఁగుదెంచి రని క, న్నారంగాఁ జూపె నాకు నయ్యనమండ్రన్.

353 వ. ఇవ్విధం[1]బున నెప్పటి విప్రవరులు సన్నిధి సేసి నన్నుం జూచి నగు మొగం
బులతో నెఱుఁగని వార పోలె నిట్లనిరి.

354 క. నారదమునిత్రైలోక్యస, మారాధ్యుం డితని పలుకు లాగమ వాక్యో
[1]దారములు వినుము వీనిం,గూర్చిరత వాటింపఁ [2]దగదు గురు విషయమునన్.

355 వ. అనిన విని యేను సమ్మోహనాస్త్రం బేయుట యుడిగి [1]బ్రహ్మాస్త్రంబు
దీపింపఁ జేసితి నప్పుడు జామదగ్న్యుం డది యెల్ల నెఱింగి యోటమి

---

349 1. డెడమడుగించుకయు - శ.ష.స. పెక్కు ప్రతులు ; డెడపడుటించుకయు–వా. కొన్ని ప్రతులు ; డెడఁబడు – స.

350 1. జేసి తీవు – అ.ప.ర.ల. 2. సనినడవడియెందున్ – ఏ.చ.ణ.వ. 3. విరసపు నడవడి – శ ష ; 4. ప్రభవ – పెక్కు ప్రతులు. 5. చెపుమా – కొన్ని ప్రతులు.

352 1. వీరె వసువు లంబరమున – ఏ.చ.ణ.ప.బ.య ; వీరె వసువు లాకసమున – శ.ష ; వీరె సుర లాకసంబున – వా. కొన్ని ప్రతులు.

353 1. బునఁనాకుఁ గలలోఁ దోచిన విప్రవరులు – ష.

354 1. ద్ధారములు – ఎ.గ.డ. 2. వలదు – కొన్ని ప్రతులు.

355 1. బ్రహ్మశిరోనామంబుదీపింపజేసి–డ. ఇచ్చట మూలమునందు బ్రహ్మాస్త్రమనియే కలదు. "తతశ్చప్రతి సంహృత్య తదస్త్రం స్థాపనం మహత్ / బ్రహ్మాస్త్రం దీప యాంచక్రేత స్మిన్‌యుధి యథావిధి. చిత్రశాలాప్రతి. ఉద్యోగ పుట. 292.

[2]యెక్కించుకొని చలంబు [3]మిగిలియున్నం దజ్జనకుండు జమదగ్నియుఁ దదీయ పితృవర్గంబును నతనికి సన్నిధి [4]సేసి వేఁడికొని [5]శాంత వచనంబులం దేర్చి యిట్లనిరి.

356 క. వినుము వసుమూర్తి యీతం, [1]డనన్యసామాన్య తేజుఁ డాహవభూమిఁ
మనకు జయింప వశమె భీ, ష్ముని విప్రున కగునె రోషమును మత్సరమున్.

357 తే. సమర ముడుగు నారాయణసఖుఁడు [1]నరుఁడు
సవ్యసాచి నా నింకొకజన్మ మొంది
యితని వధియించుఁ గాని తక్కితరజనము
లకు నసాధ్యుండు భీష్ముఁ డాలంబులోన.

358 వ. అనిన నతండు వెండియుం బోక పెనంగిన ననేక ప్రకారంబులం జెప్పి యమ్మునులు నాకడకుం జనుదెంచి యుపశమన వాక్యంబులు వలికి జామదగ్న్య తోడం దమయాడిన మాటలు దేటపఱచి యప్పుడు పొడసూపిన జాహ్నవియుం దారు బహువిధంబుల నన్ను ననునయించి భార్గవు పాలికి నమ్మహాదేవిం దోడ్కొని యరిగియుం గ్రమ్మఱ మత్సమీపంబునకు వచ్చియు నెట్టకేలకుం జలం బుడిపిన నేమిరువురమును దివ్యాస్త్రంబు లుపసంహరించి సమరం బుడిగితి మట్టియెడ నయ్యేనమండ్రు విప్రులుం జేరి నాతోనిట్లనిరి.

359 తే. గురుఁడు బ్రహ్మవిదుఁ డకుంఠితతేజుండు
పరశురాముఁ డతని పాలి కీవు
భక్తి మెఱయ నేఁగి ప్రణమిల్లి తదనుగ్ర
హంబు వడయవలయు ననఘ యిపుడు.

---

2. యెక్కించు కొనక — క.డ.య.ర. 3. విడువక - మ. 4. జేరి — ఊ.వ. 5. సాంత్వనవచనంబులి - త.ప.వ.స.ళ$_1$; సాంత్వనస్వరంబున — ఊ; సాత్విక వచనంబుల — ల.స.

356 1. డనూన సామాన్య — స.

357 1. సవ్యసాచి నాగనునిం కొక్క జన్మ మొంది - ల.

360 వ. అని చెప్పి యతనికడకుం దారును నారదమునీశ్వరుండును జమదగ్నిపృ
ఖులును భాగీరథియును జని నీశిష్యుండు దేవవ్రతుఁడు వానియెడ నలుగం
[1]దగునె వాఁడు దగవుమాలినపనిఁ జేయంజాలక పెనంగె నింతియ[2]కాని
విరోధి గాఁడు [3]వానిం గరుణింపు మని [4]తెలిపి నన్నుం బిలిచినం బోయి యే
[5]నమ్మహాత్మునకు సాష్టాంగ దండప్రణామంబు సేసిన నతఁడు దీవనతో గ్రుచ్చి
యెత్తి కౌఁగిలించికొని గాంగేయా నీశక్తికి భక్తికిం బ్రీతుండ నైతి నని
సన్నేహంబుగా సంభావించి యంబ నవలోకించి నన్ను భీష్ముండు గెలిచె
నావలన నయ్యెడు పని యింతియ నీవింక నీకుం జూడం బోలినగతిం
బొమ్మనిన నమ్మానిని దేవా యిది యిట్టిద [6]నీయోపినంతయుం జేసితి
నీచేతం బోకున్న నేమి సేయుదు నేను దపంబు పెంపున భీష్ముని వధించెద
జన్మాంతరంబున నైననుం జలంబు సాధ్యంబు సేయుదు నటు సూడు మని
పలికి పోయెఁ దదనంతరంబ యమ్మునిజన పితృదేవతా సమూహంబును
భృగునందను నన్ను నామంత్రణంబుసేసి యంతర్ధానంబు సేసె భార్గవుండు
ను నన్ను వీడ్కొలిపి మున్ను దనతో వచ్చిన తపోధనవర్గముం దానును
మహేంద్రశైలంబునకుం జనియె నేను మగిడి యెడనెడ నుర్వీసురుల
యాశీర్వాదంబులు సంభావన వచనంబులుఁ బ్రస్తుతివాక్యంబులుఁ గర్ణం
బుల కింపు సేయ నిట వచ్చి సత్యవతికి నమస్కార పూర్వకంబుగా నంతయు
[7]నెఱింగించిన నద్దేవి యభినందించె.

-: నారదుఁడు భీష్మున కంబవృత్తాంతం బంతయుఁ జెప్పుట :-

సం. 5–187–16.

361 తే. అంబవృత్తాంత మరయంగ ననుదినంబుఁ
దగినవారలఁ బుచ్చుచుఁ [1]దలఁకుచుందు
నేను నది యాదిగాఁ జింత నేపు దక్కి
స్రుక్కి యుండియు రాజుల నుక్కు మడఁతు.

---

360 1. జనునె, జనదు – అని పాఠములు. 2. కాని నీ యెడ (నీకు) విరోధి – ఔ.డ. 3. వానికిం గరుణింపు – బ.య.స. 4. చెప్పి, తేర్చి, పలికి – అని పాఠములు. 5. నమ్మహానుభావునకు – ఖ.న.వ. 6. మీ యోపినంతయుం జేసితిరి – కొన్ని ప్రతులు. 7. విన్నవించిన – బ.వ.

361 1. దలచుచుండు – ఖ; తలకుచుండు – డ.ల; ఇచ్చట మూలము "పురు షాం శ్చాదిశమ్ ప్రాజ్ఞాన్ కన్యావృత్తాంత కర్మణి" చిత్రశాలా ప్రతి. ఉద్యోగ పుట. 292.

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
V.R.NARLA
D.P.R I.
Acc. No.

362 వ. ఒక్కనాఁడు పారాశర్య నారదులం గని యక్కార్యంబు భయంబు దోఁప విన్నవించిన వారలు దై వాధీనం బగుదాని మానుషంబు[1]న మానిపింప వశంబుగా దాచింత విడువు మని రందు నారదుం డక్కాశీశ్వరకన్యక తెఱంగు విను మని యిట్లనియె.

363 సీ. ఆతన్వి యమునానదీ తీరమున కేఁగి
యత్యుగ్ర మగుతప మాచరించి
యందుండి కౌశికు నావాస మాదిగాఁ
గలుగు [1]సిద్ధాశ్రమంబులకు [2]నెల్లఁ
జని చని తత్ప్రదేశంబుల నిష్ఠుర
వ్రతములు సలుపంగ వచ్చి నీదు
జనని జాహ్నవి [3]యిట్లు వనితల కతిదుష్క
రములగు బహు[4]నియమములు [5]నీకు

తే. నడపఁ [6]గత మేమి యనుఁడు నన్నాతి వలుకుఁ
దద్ధ యవమానపడితి శాంతనవు చేత
[7]నపర జన్మంబునందైన నతనిఁ జంప
నేను జాలుటకై యిట్టిదాన నైతి.

364 వ. అనిన విని భాగీరథి గుటిల [1]ప్రచార వగుట నీ వీతనువు విడిచి యేఅయి పాఅంగల దాన వింతియ కాని యొండు గా[2]నేర వనిన నవ్వెలంది నవ్వుచు సరకు సేయక [3]యరిగి తొంటికంఱెను దీవ్రం బగుతపశ్చరణంబునం బ్రవర్తి

---

362 1. నదీర్వవశంబుగాదు - ల ; వలన వారింప - య.శ.ష ; నవిడిపింప — ఊ.త.ర ; నమానింప — వీ.

363 1. ఋష్యాశ్రమంబుల — గ.వ. 2. పేర్మి — స ; చెల్మి — ఖ. 3. చూచి - త.ర.ల.స. 4. వినయములు — ల. 5. నీవు — పెక్కు ప్రతులు. 6. దగవేమి — ఊ.వ. 7. నవలిజన్మంబు — వ.

364 1. ప్రచారిణి వగుట, ప్రభావయగుట ; ప్రచారివగుట - అని పాఠములు. 2. నేరద నవుడు — కొన్ని ప్రతులు 3. యరిగి — పెక్కు ప్రతులు ; తిరిగి — వా. కొన్ని

ల్లుచు మత్స్యదేశవాసినియై యుండి యొక్కనాఁడు నిజ[4]వర్తిత ఫలంబులో సగంబున నంబ యను పేర నదియై యమ్మండలంబునం [5]బరగి యున్న సగంబునను దన రూపు నెడకుండ వహించికొని జాహ్నవీప్రభావంబు నాత్మీయ ప్రభావంబున గెలిచి వెండియు.

365 క. పుణ్యాశ్రమ దేశముల న, గణ్యంబగు తపము సేయఁగా రుద్రుఁడు గా
రుణ్యము వాత్సల్యము దా, పుణ్యము మెఱయంగ నింతికిం బొడ సూపెన్.

366 క. మును లచ్చెరు వంది కనుం
గొన శంభుఁడు నిల్చి వరము గోరు మనుడు భీ
ష్ముని నాకుఁ జంపఁగా దొర
కొనునట్లుగ నొసఁగు మనియెఁ గోమలి [1]యెలమిన్.

367 వ. అనవుడు నద్దేవుం డట్ల కాక యని యనుగ్రహించిన నంబ యెత్తెఱంగున నది [1]యయ్యెడు నని యడిగిన.

368 సీ. ఈనేను విడిచి నీ వేఁగినయప్పుడుద్రుపద భూవిభునకుఁ దొల్త పుత్రి
వై పుట్టి పిదపఁ బుత్త్రీకృతిఁ గాంచి శిఖండి నామమున నుద్దండ బాహు
బలమునఁ గోదండ పాండిత్యమును బటు శౌర్యంబు [1]నొప్పఁ బ్రశస్తి కెక్కి
యనిఁ జంపఁ గలదాన వాతని నా మాట దప్ప దూఱుడు మని చెప్పి హరుఁడు

తే. సనియె నా [2]పొద్దు సమిధలు సాలఁ గూడ
వై చి యనలంబు గూర్చి [3]యవ్వనిత క్రోధ
దీప్తమూర్తియై భీష్ము వధించుదాన
ననుచు సొదసొచ్చె మునులకు నద్భుతముగ.

ప్రతులు. 4. తపంబు సగంబున - అ. 5. బరగెను - కొన్ని ప్రతులు.

366 1. వేడ్కన్ - వ ; నెమ్మిన్ - శ.ష.

367 1. యెపుడు సమకూఱునని యడిగిన – శ.ష ; నెన్నడయ్యెడు నని – డ.

368 1. గలిగి ప్రశస్తి – వి.శ.ష ; నందు బ్రశస్తి – ఇ.వ. 2. ప్రొద్ద (ద్దె) – కొన్ని ప్రతులు. 3. యత్యంత - వ.

369 వ. [1]అట్టియెడ ద్రుపదుం డనపత్యయగు తన మహిషి విషాదంబు దీర్ప్ం దివురు టను గాంగేయుతోడి రోషంబునను శివుని నుద్దేశించి తపంబుసేసిన నద్దే వుండు ప్రత్యక్షం బయి వరంబు వేఁడు మనిన భీష్మ్ము [2]వధియించునట్టివాని నొక్క పుత్రుని నొసంగవలయు ననుడు.

370 తే. కూఁతురై పుట్టి [1]పదపడి కొడుకుఁ దనము
గాంచి భీష్ముని వాజిరంగమునఁ జంపు
నట్టి యుజ్జ్వలాపత్యంబు వుట్టు నీకుఁ
దప్ప [2]దిది యని రుద్రుండు నెప్పి చనియె.

371 వ. ద్రుపదుండును బ్రీతుం డయి నిజప్రియకు [1]నవ్విధం బెఱింగించెఁ దదనం తరంబ కాశీశ్వరకన్యకచై తన్యం [2]బుదరంబు ప్రవేశించిన.

372 క. పాంచాల [1]రాజభార్య స
మంచితగర్భంబుఁ దాల్చి [2]మఱువడఁ గూఁతుం
గాంచి నిజపతియుఁ దానును
వంచనఁ గొడు కనిరి యెల్లవారును వినఁగన్.

373 వ. ఇట్లు పుట్టిన[1]బిడ్డకుఁ బుత్రప్రకారంబున జాతకర్మాది కృత్యంబులు నిర్వ ర్తించి శిఖండి యను పేరువెట్టి యతి [2]ప్రచ్ఛన్నంబుగాఁ బెనిచి రహస్యంబు తెఱం గాకన్నియకుం జెప్పి యతురశిక్షాదు లాచరించి ద్రోణాచార్యుకడ [3]శస్త్రాస్త్ర పరిశ్రమంబు సేయించుచుండ జవ్వనంబు [4]చేరువకుం దటి [5]యగుటయు నమ్మగువం జూచి వగచి తల్లిదండ్రులు తమలో నిచారించి

---

369 1. అట్టి తరి — వ. 2. భంజించు వాని నొక్క — కొన్ని ప్రతులు.

370 1. యది మీటి — స ; పిదపను — ఔ.బ.వ. 2. దికయని — వ.

371 1. నవ్వరం బెఱింగించె — ప.వ.శ.ష ; తన తెరంగు, యత్తెరంగు — అని పాఠములు; సర్వం బెరింగించె — వ. 2. బప్పర మేశ్వరు వరంబున నుదరంబు - ఏ.చ.ణ ; యప్పర మేశ్వరు వరంబున ప్రవేశించిన — ఉ.య.

372 1. రాజు భార్య ఇ.ఊ.ఎ.డ.వ ; రాజపత్ని — స. 2. యటమును — ఏ.చ.ణ ; పరుపడ — ల.

373 1. పుత్రికిఁ — ప.వి. 2. ప్రయత్నంబుగా — ఊ.ఏ.చ.స.శ$_1$. 3. నస్త్ర విద్యా భ్యాసంబు, నస్త్ర శస్త్ర శ్రమంబు — అని పాఠములు. 4. చేరువకుందటి — ఔ.త. ప.వ.శ.ష.శ$_1$; చొరవకుందటి — వా. కొన్ని ప్రతులు. 5. యగు నమ్మగువం

వేగంబ వివాహంబు సేయవలయుఁ బరమేశ్వరు వరంబు [6]కొఅంత వడునె తననెఅసినప్పుడు నెఅయుం గాక యని నిశ్చయించి దశార్ణ దేశాధీశుండగు హేమవర్మ యను [7]రాజకన్యకం దగిన [8]తెఅంగునఁ బాణిగ్రహణంబు సేయించి తెచ్చి యున్నంత.

374 ఆ. అక్కుమారి చతుర యగుట శిఖండి వ
వర్తనము నెడఁ [1]బ్రమాదమున నెఱింగి
యుగ్గడింప [2]నొల్ల కూరక యెఱుఁగని
యదియ పోలె [3]నుండె నాత్మ[4]నొచ్చి.

375 వ. ఇట్లు దశార్ణవిభుపుత్రి యెఱింగి శిఖండి పురుషుండు గామి దన[1]దాదికిం జెప్పిన నదియు నప్పు డన్నరనాథున కెఱింగించి పుచ్చిన నతండు [2]విషాద రోషంబుల నొంది దూతం బుత్తెంచిన వాఁడు వచ్చి పాంచాలపతిం గాంచి యిట్లనియె.

376 చ. కొడు కని[1]చెప్పి[2]యిట్లగునె కూఁతువివాహము సేయ దీన నీ
పడసినలాభ [3]మేమి నగుఁబా టగు [4]నింతియ కాక యెల్ల నే
ర్పడ నెఱుఁగంగ వచ్చితి నరాతిభయంకరు హేమ వర్మ నా
గడమున గాసి చేసితి మగంటిమి నీదెసనైన నఁ [5]జూపుమా.

377 ఆ. [1]అనిన నగుచు[2]వాని కను ద్రుపదుం డివి, యేటిమాట లిట్టు లేల చేయ
వచ్చు నింత వెట్టివారును గలరె యి, త్తెఱఁగు [3]వొసఁగకునికి యెఱుఁగరాదె.

జూచి – ఖ.వ. 6. కొఅంతదననెఅసిన – ఉ.ఖ.బ.య.వ. 7. రాజు కూతుం – కొన్ని ప్రతులు. 8. లగ్నంబున – అ.ఇ.

374 1. బ్రికాశమున – అ.వ ; బ్రికారమున – ఔ. 2. నేరకూరక – వ. 3. నుండి యాత్మలోన – వ. కొన్ని ప్రతులు. 4. నోర్చి – స.

375 1. దానికి – పెక్కు ప్రతులు ; దాసికి – వా. 2. విషాదంబు నొంది – ఏ.చ.డ.ణ.

376 1. చెప్పి – కొన్ని ప్రతులు ; తెచ్చి – వా. కొన్ని ప్రతులు. 2. కూతునకు కూతు – న.ప.వ.స. 3. మెద్ది–శ.ష. 4. టింతియకాక–ణ.ల.స. 5. జూపుమీ–కొన్ని ప్రతులు.

377 1. ఆ।। అనిన నగుచు ద్రుపదుఁ డది యేటిమాటలి, క్లేల చేయవచ్చు నింత వెట్టి వారు గలరె యెట్టి వారికి బుద్ధియి, త్తెఱఁగు పొసఁగ కునికి యెఱుఁగ రాదె – వ.స. 2. ద్రుపదుఁ డను వానితో నివి యేటి – ఊ.ఎ.య. 3. గానకునికి – వ.

378 వ. అని వెండియు [1]నేర్పునం దీర్పుమాట లనేకంబు లాడి నిక్కం బరయం [2]జూచిన వానికిం జొరవ యీక త్రోపుసేసి వీడ్కొలిపి పుచ్చినం బోయి వాఁడును నిజనాథున కవ్విధంబు విన్నవించిన.

379 క. కోపోద్రేకంబున నతఁ
డాపాంచాలపతిమీఁద నతులిత సైన్యా
టోపమున వచ్చి పురపరి
ఖాపరిసరతలముచుట్టుఁ గైకొని విడిసెఁ.

380 వ. ఇట్లు విడిసిన.

381 ఆ. పట్టువడ్డ [1]మ్రుచ్చు [2]పగిదిఁ బాంచాల భూ
నాయకుండు దనకు నానచేటు
రాక కుమ్మలించి యేకాంతమునఁ [3]బత్ని
యొక్కతియును గొల్వ నూరకుండె.

382 వ. తదీయదండనాథులు సమరోత్సాహంబునం [1]బ్రవర్తిల్లి రంత సూర్యాస్త మయ సమయం బగుటయు రెండువీళ్లును భండనంబుతోడి వేడుకం జేసి వేగుటకు వేచియుండె.

383 క. అప్పుడు శిఖండి మరణము
దప్పఁగ [1]సడికొండు ప్రతివిధానముసేయం
జొప్పడమిఁ దలఁచి యొరులకుఁ
జెప్పక వెస నరిగెఁ బురముచెంత యడవికిన్.

---

378 1. నేర్పున బెక్కు - కొన్ని ప్రతులు ; నేర్పున జేర్పు మాటల – గ. 2. వచ్చిన – కొన్ని ప్రతులు.

381 1. మృగముపగిది - య.వ.స. 2. పగిదిని బాంచాల / ధరణి ధవుఁడు (విభుఁడు) దనకుఁ దానచేటు - గ.శ.ష. 3. సతియొక్కతియుసు - ఝ.త.

382 1. బ్రవర్తించిరంత – కొన్ని ప్రతులు.

383 1. దన కొండు – కొన్ని ప్రతులు.

—: శిఖండి యక్షనివలనఁ బురుషత్వంబు నొందినవృత్తాంతము :—

సం. 5—192—20.

384 వ. అవ్విపినంబు స్థూలకర్ణుం డనునొక్కయక్షునికి నివాసంబై యునికిం జేసి
నిర్జనంబై యుండు శిఖండియు నత్తెఱం గెఱుంగుం గావున నతని నుద్దేశించి
యందుఁ జొచ్చి తత్ప్రదేశంబున మహనీయసుందరంబగు తదీయ మంది
రంబున కరిగి యచ్చటఁ బ్రాణవియోగం [1]బగువిధం బాచరింపం బూనిన.

385 ఉ. [1]యక్షుఁ డెటింగి వచ్చి యిటు లాఱడి చావఁగ నేల చెప్పు మ
బ్జాక్షి భవన్మనోరుజకు నౌషధ మే నొనరింతు నన్న ఫా
లాక్షుఁడు దక్క [2]నొండ్లకును నాపని[3]సేయఁగ రాదు నాదు చి
త్ర[4]ఋతి పుంస్త్వ మేను దగఁ దాల్పక మానదు గుహ్యకోత్తమా.

386 క. అని తనవృత్తాంతం బా
తని కెటిఁగించుటయు నతఁడుఁ దనదగు చిత్తం
బునఁ గరుణ వుట్టి యెంతటి
పని యిది యే నిత్తు సమయపరిపాలనతోఁ.

387 క. నా పురుషత్వము [1]గై కొని
వే పోయి దశార్ణపతికి వెలయించిన మీ
యాపదలు[2] దొలఁగి చనఁ బొడ[3]
సూపుము పదినాళ్లు[4] యంత సూన్యత మొప్పఁ.

---

384 1. బునకుందగు విధం — వీ.శ.ష.

385 1. యక్షుఁడువేగవచ్చి - వ.స. 2. నొండులకు నాపని — ఇ; నెవ్వరికి — శ.ష. 3. సేయగగాదు, దీర్పగరాదు - అని పాఠములు. 4. ఋభి - ఉ.త.న.బ.భాకూ. వ.స; ఋతి — వ.

387 1. జేకొని - వ. 2. దరియగని - అ.ఔ.డ; దలగువేపొడసూపుడు — ణ.న.వ; దొరగినంబొడ — ప. 3. సూపుము పెక్కు ప్రతులు; సూపుడు - వా. 4. దాఁక - వీ.శ; దాక — ష.

388 క. [1]అం తవునంతకు నీదగు
కాంతారూపంబు నేను గైకొని యెద ని
[2]శ్చింతమున మగుడఁ [3]జను మని
యింతికిఁ బురుషత్వ మిచ్చె నెంతయు వేడ్కన్.

389 తే. ఇచ్చి తాను భామాకృతి నెలమిఁ [1]దాల్చి
వీడుకొల్ప శిఖండియు వీటి కేఁగు
దెంచి నిజమందిరంబు సొత్తెంచి తల్లి
దండ్రులకు [2]మ్రొక్కి నిలిచి ముదం బెలర్ప.

390 క. తనతెఱఁ గంతయు నెఱిఁగిం
చిన నద్భుతహర్షమగ్న చేతసులై త
జ్జననీ జనకులు బహువిధ
వినుతులఁ గొనియాడి రంత వేకువ యయ్యెన్.

391 వ. తదనంతరంబ [1]సూర్యోదయం బగుటయుఁ గాలోచితకరణీయంబులు నిర్వ
ర్తించి పాంచాల విభుండు సంబంధితో వలయు మాటలాడం దగువారలం
బనిచి రావించి సంభ్రమంబు లేక వేగిరపడక నాగరిక ప్రకారంబున శిఖండి
పురుషత్వంబు దేటపఱిచి యతనిమాట గీడ్వ [2]ఱిచి సపరివారంబుగా నద్ద
ర్ణపతికి [3]విందువెట్టి [4]కట్ట నిచ్చి యతని యనునయాలాపంబులు గైకొని
యనిచి పుచ్చిన నతండు తన్నుం దాన నిందించుకొనుచు నిజపురంబున[5]కుం
బోయె నట్టియెడ నయ్యతువరు మందిరంబు చక్కటికిం గ్రీడార్థంబు గిన్నర
విభుండు విమా [6]నారూఢుం డయి చని దానియెప్పు గనుం[7]గొని య
గ్గించుచు నిల్చి యొక్కింత సేపునకుం జుట్ల నున్న గుహ్యకులతో నిట్లనియె.

---

388 1. అంతటిదాకను – ఇ.వ. 2. శ్చింత తమగుడం జను – వి.శ.ష. 3. బొమ్మని – ఖ.న.వ.

389 1. దాల్చెవేడ్కతోడ – వ.స. 2. బ్రీతిమ్రొక్కి ముదంబెలర్ప – వ.

391 1. సూర్యోదయ సమయం బగుటయు – ర.ల.శ.ష ; వేగుటయు – వ. 2. రి(ఱి) చి సంతస పరి (ఱి) చి – కొన్ని ప్రతులు. 3. మజ్జిన భోజనంబులొనర్చి కట్టనిచ్చి – శ.ష. 4. కట్టనిచ్చి – భాకూ.వి.స. పెక్కు ప్రతులు ; కట్నంబు లిచ్చి – వా. 5. కరిగె – కొన్ని ప్రతులు. 6. నం బునం జని చని – ప.మ.య.ర.ల.వ. 7. గొని మెచ్చి యగ్గించుచు – ఉ.ఎ.ఏ.ఖ.త.మ.ర.ల

392 క. మన మిచట నిలిచియుండఁగ, మనమున శంకింప కిట్లు మసలినవాఁ డీ
తని గర్వ మేల యిక్కడఁ, జను [1]దేరక నిల్చి కొట్లు సైఁపఁగ వచ్చున్.

393 ప. అని పలికి యలుక [1]మొగంబున ముడివడ నున్నంతఁ గిన్నరు లాగుహ్యాకు
నరసి తద్వృత్తాంతం బంతయు నెటింగించి దేవా సిగ్గుపెంపున రానేర
కున్నవాఁ డని విన్నవించిన.

394 ఆ. అయిన నేమి పిలువుఁ డని పిలిపించిన
వచ్చి మ్రొక్కుటయును వనితయైన
యతనిఁ జూచి యింక [1]నవుదాని కిట్టుల
యుండుఁ గాక యని విభుండు పలికె.

—: స్థూలకర్ణునకుఁ గుబేరుని వలన స్త్రీత్వాము కలుగుట :—

సం. 5—193—39.

395 వ. [1]స్థూలకర్ణుండును [2]దలరి దండప్రమాణంబు సేసి యుండె నప్పుడు గొలిచి
యున్న [3]దొరలు ధనదునకుం గృపవుట్ట నల్లన [4]తెలిపిన నట్లేని వీఁడు
శిఖండి యాయువు గలంతగాలంబును గాంతాకృతియై యుండి పదంపడి
నిజరూపంబు దాల్చుంగాక యని యనుగ్రహించి యరిగిన.

396 తే. గుహ్యాకుండు విషాదంబు [1]గూరి యుండ
నచ్చటికిఁ గొన్ని దినముల కరుగుదెంచెఁ
దల్లిదండ్రుల కెటిఁగించి తగవు మెఱయ
సమయనిష్ఠ వాటించి పాంచాలసుతుఁడు.

---

392 1. దేరక (గ) నిలుచు కొట్లు సైపగ—అ.ఖ.న.ర.వీ.శ.ష.స.$ళ_1$; దేరఁగ నిచ్చు కొట్లు—వా. కొన్ని ప్రతులు.

393 1. మనంబున—చ.ణ.వ.స.$ళ_1$.

394 1. నపు దానికీ విట్ల యుందు గాక—స; నవుగదా యిది యిట్లయుందు గాక—ఘ.వీ.$ళ_1$.

395 1. మూనమునందు స్థూణ కర్ణుడని కలదు. స్థూణ(ణా)కర్ణుడు—ఉ.ఔ.క.ఖ.వ.ఓ. 2. దలంకి—ఱ.ప.వీ; దలకి—శ.ష. 3. వారు—వీ.శ.ష; వారలు—ల.స. 4. విన్నవించిన—ఇ.ఱ; వేడుకొనిన—ఖ.న.

396 1. గూడియుండ—స.

397 క. వచ్చినఁ గనుఁగొని నీదెసఁ
బొచ్చెము [1]లేదిట్లు మగిడి పొమ్మ్మది విధి నీ
కిచ్చిన రూపని గుహ్యాకుఁ
డచ్చుపడం [2]బలికి యెల్ల నతనికిఁ జెప్పెన్.

398 వ. చెప్పి వీడుకొలిపిన శిఖండి యత్యంత ప్రమోదంబునం దండ్రికడకు వచ్చి యత్తెఱం గెఱింగించిన నాతండు ప్రీతుం డయి దేవగురు ద్విజపూజనంబు లాచరించి ద్రోణాచార్యుపాల సవిశేషంబుగా శిష్య[1]భావంబు ప్రతిష్ఠించె.

399 క. అని చెప్పి నారదుఁడుఁ దా, నను సత్యవతీసుతుండునుం దమ యిచ్చం
జనిరి శిఖండి చరిత్రము, జన కర్ణ [1]పరం పరం [2]బ్రశ స్తం బయ్యెన్.

400 వ. ఇవ్విధంబునఁ గాశీపతికన్యక [1]సిద్ధమూ ర్తి యయి నెగడె నేను నంగనల నంగనాపూర్వుల నంగనాభిధానుల నంగనాకారులను వధియింప [2]కుండ వ్రతంబు పూనినవాఁడం గావున నంగనాపూర్వుం డగు శిఖండి నాడ ఖండనంబునం గోదండపాండిత్యంబు [3]నెఱపి [4]ననుఁ జంపను నొంపను గడంగి[5]తిన యేని నింత కంఱె దుర్యశంబు గలదె యెట్లయిన [6]నగుదుం గాని భగ్నవ్రతుండ నగుట కోర్వనిది నా తెఱంగు.

401 క. అని చెప్పిన దేవ వ్రతు, వినుతవచనములు విభుండు విని తన చిత్తం
బున నొక్కింత [1]వగచి యీ, తనికి మగతనంబు పూన్కి [2]తగు నని పలికెన్.

---

397 1. లేదింక—ఉ.య.వి.ష ; లేదివుడు—ఖ.వ. 2. బలికె నతని కంతయుఁదెలియన్—ప.శ.ష; బలికియల్లనతనికి జెప్పెన్—ల ; బలికియతని కల్లన జెప్పెన్—క.

398 1. భావంబున వర్తించె—చ.ణ.త ; భావంబు బ్రవర్తించె—య.వ.

399 2. పరంపరాప్రశస్తంబయ్యెన్—వ.స. 2. బ్రశస్తికినెక్కెన్—డ.

400 1. శిష్టమూర్తి—ఉ.వ. 2. కుండుటకు వ్రతము- ఊ.ఔ ; కుండుదునని—డ.య.ల. 3. నెఱపినను—ఊ.ఖ.న.ల.వ.శ.ష ; మెఱసినను—వా. కొన్నిప్రతులు. 4. నన్ను జయింపనునొంపను—ఉ.న.వ. 5. నను నేను బ్రతిగాఁగడంగితినేని నింతకంఱె దుర్యశంబు గలదే యేనెట్లైననగుదుం—వ.వీ.శ.ష. 6. నుంగాని—గ.న.వ ; నుంగాకని—వ ; నగుదుంగాదనిభగ్న—స.

401 1. కలగి—ణ.త. 2. తగవని—వ.

402 వ. తదనంతరంబ కొలువునం [1]గలయ సమరవిషయంబు లయిన సల్లాపంబులు
సెల్లుచుండఁ గొండొకసేపు వినుచుండి సుయోధనుండు సురనదీసూనున కి
ట్లనియె.

403 ఆ. పాండవులకుఁ గలుగు బలము లన్నియు సమ
యింప నీకు దినము లెన్ని [1]వట్టు
గురుఁడుఁ గృపుఁడు గురుని కొడుకుఁ గర్ణుండు నెం
తెంత [2]మానమున వధింతు రనఘ

404 వ. అనిన విని గాంగేయుం డతని కిట్లనియె.

405 క. అనిఁ బాండవ సేనలఁ జం, పను[1]జెఱుపను నేము సాలుభంగుల నీ కి
ట్లనుమానము వాయఁగ నడు, గన తగుఁ గడు లెస్స విందు గాక నరేంద్రా.

406 వ. ఏను నా[1]సాలెడు కొలంది సెప్పెదఁ దక్కటి[2]వారుఁ దమతమ చాలుటలు
దార చెప్పెద రదియెల్లను [3]బిదప విందు గాని మున్ను నీ కొక్కబాస
యిచ్చెద [4]నాకర్ణింపుము.

407 క. [1]మీఁటు గల [2]రాజ రథికుల, నాఁటికి వేవుర వధింతు నరు శరములు నో
నాఁటి పడవైచు నంతకు, వేఁటాడెదఁ [3]బ్రతిబలంబు వీరుల నెల్లన్.

408 వ. అట్లు గాక నా కయ్యంబు సేయు దివసంబులలోన.

---

402 1. గలయందఱు.....పంబులు సేయుచుంట–గ.ఘ.ర.వీ.శ.ష.

403 1. వలయు–త.య.వ. 2. మాత్రమున(ల)–ళ.ల.స ; మానముల – కొన్ని ప్రతులు

405 1. నొంపను–స.

406 యోపిన–ఇ ; చేతంజాలెడుకొలంది – ర.ల.స ; చాలినతెరంగు–వ ; చేతనయ్యెడు కొలంది–మ ; చాలిన, సాలిన–అనిపాఠములు. 2. వారు (వారలు) తమ తమ–కొన్ని ప్రతులు. 3. పదంపడి–అ.ఎ.వ. 4. నవధరింపుము–అ.ఔ.వ.

407 1. నీటుగల–ర.స.$శ_1$; మేటులగురథికులనునొక/నాటికి–ఆన ; మేటులగురాజరథికుల–స.$శ_1$; 2. రథికులనునొకనాటికి (టను) –గణ.ఛ.తి.వీర.శర.సం. 3. పరబలంబు–ఊ.ర.ల.

409 క. [1]పదివేలఁ జంపఁగా నో, పుదు నే నను నెత్తికోలు వుట్టిన యది నీ
పదు నొకఁ డఱోహిణులను, జదురున నడపింతు నెదిరి సైన్యము[2]గలఁతున్.

410 వ. అని పలికి వెండియు.

411 క. నీ వడిగిన పని యేర్పఁడఁ, గా విను మేనొక్క నెలఁ [1]దెగం జేయుదు నా
నావిధ దివ్యాస్త్రంబుల, లావున నప్పాండవుల బలంబుల నెల్లన్.

412 వ. అనవుడు గురు కృపాశ్వత్థామ కర్ణులం గలయం గనుంగొని గాంధారీ నంద
నుండు మీమి [1]చందంబు లెట్లనిన నాచార్యుండు మందస్మితాననుం డగుచు
నిట్లనియె.

413 తే. ఏను ముదిసినవాఁడ మహీశ యెట్టు,లయిన నోపినభంగి నీ యనుఁగుఁ దాత
[1]సాలినన్ని దినంబులఁ జాల[2]వచ్చు, న బ్బలంబుల నని సమయంగఁ జేయ.

414 క. [1]అనినఁ గృపాచార్యుండీ, యినుమడి దివసములఁ దీర్ప నే నోపుదు నా
విని గురు తనూభవుఁడు పది, దినములఁ గడతేర్తు ననియె ధీరవిచారా.

415 వ. అందఱుపలుకు లాకర్ణించి కర్ణుండు.

416 క. నానాస్త్రశస్త్రచయబడ, బానలముం [1]గవియఁ జేసి యత్యుగ్రత నే
నేనాళ్ళన యప్పాండవ, సేనా[2]సాగరము [3]నివురఁ జేయుదు నధిపా.

---

409 1. పదివేవులజంపగనోపుదు – ఔ.ఖ.మ.య.ర.ల.ళ$_1$. 2. గెలుతున్ – ఎ ;గలగన్ – వ.శ.ష.

411 1. నుడుగగాజేయుదు–ఉ.

412 1. భండనంబునె(లెట్టివనిన)ట్లనిన–వ.

413 1. చాలునన్నియదినములు–బ. 2. నోర్తునరిబలంబులపని–స.

414 1. అనుడుగృపా–ఖ.వ.

416 1. దరియజేసి–బ. 2. కాననముపీరు–ఔ. 3. నింకజేయుదు–అ.ప.బ.ఛాకూ.వ. స.ళ$_1$; నీఱుజేయుదు–చ.న.వ.స.

417 వ. అని [1]ప్రతిన సేసినఁ గలకల నవ్వి గాంగేయుండు.

418 చ. [1]పలికిన నేమి యన్నియును బల్క నగున్ మనరాజు నొద్ద మా
ర్పలికెడువారు లేరు విను పాండవమధ్యము గాండివంబు దీ
ప్తుల మిఱుమిట్లు గొన్న కనుదోయి గుణధ్వని వర్జ్యులైన వీ
నులు నయినన్ బలే పలుకు నూల్కొన [2]కుండుదు సూతనందనా.

419 వ. అనియె నివ్విధంబున [1]నీ కొడుకుకడం బుట్టినవిశేషంబులు ధర్మతనయుండు
చారులవలన విని తమ్ముల [2]రాఁబనిచి వారలతో నిట్లనియె.

420 సీ. మన[1]చారు లిప్పుడు సనుదెంచి రా వీట నుండి దుర్బుద్ధి సుయోధనుండు
గొలువున గాంగేయ కుంభసంభవ కృపాశ్వత్థామ కర్ణులవలను సూచి
యనిఁ బాండవుల బలమంతయు సమయింపఁ జాలుదు రెంతేసి కాలమాన
మున నన్నభీష్ముండు [2]దనకొక్క నెల వట్టు నని యూడె ద్రోణుండు నట్ల పలికెఁ
ఆ. గృపుఁడు రెట్టి సెప్పెఁ గృపికొడు కోపుదుఁ
బదిదినములఁ ననియె బాహువీర్య
ఘనుఁడు [3]గాని సూతతనయుఁ డేనాళ్లన
తీర్ప [4]నేర్తు నని ప్రతిజ్ఞసేసె.

421 వ. అని చెప్పి యర్జునుం గనుంగొని వారు దమతమ యోపిన చందంబులు
సెప్పిరి నీచేతం గౌరవ[1]బలంబు లెంత[2]దడవునకుం [3]దెగు నాకుం జెప్పు
మనిన నతం డిట్లనియె.

---

417 1. ప్రతిజ్ఞ – కొన్ని ప్రతులు.

418 1. పలుకగనేమి, పలుకులనేమి–అని పాఠములు. 2. కుండుట–పెక్కు ప్రతులు.

419 1. కౌరవ బలంబున బుట్టిన–ఊ. 2. రావించి–కొన్ని ప్రతులు.

420 1. వారలి–కొన్ని ప్రతులు. 2. నాకొక్క–మ. 3. గాన–వీ.శ.ష.ళ. పెక్కు ప్రతులు; గాని–వా. కొన్ని ప్రతులు. 4. వచ్చుటకు–ఉ.ఊ.త.న.ల.స; వచ్చునని–క.ప.బ.య; నోపుటకు–మ.

421 1. జనంబులెంత–వ. 2. వడికి–ళ$_1$. 3. దెగు (మరి) జూతము నాకుం–కొన్ని ప్రతులు.

422 తే. వార లంతకుఁ జాలని [1]వారె నీబ, లముల సమయిం[2]పఁ జాలెడులావు వెరవుఁ
గలర కాక యారాజుతోఁ బలికి బాస, దప్ప వచ్చునె వారికి ధరణినాథ.

423 వ. అని దరహాసోల్లాస [1]భాసిత వదనుండై.

424 మ. అనుమానం బది యేల నీమది మదీయ స్ఫారబాహాబలం
బు నిరూపింపఁ దలంచి తేని విను [1]మేపుం జేవయుం [2]జూపిక్ష్ణు
ని తోడ్పాటునఁ బేర్చి యేఁ గడఁగినం జూర్ణంబు గావింతు నొ
[3]క్కొ క నిమేషంబున దేవదానవులతోఁ గూడం ద్రిలోకంబునున్.

425 వ. అది యెట్లం[1]చేనిఁ గృత్రిమకిరాతుం డైనపశుపతి [2]మెచ్చి జగత్సంహార
సమయంబునం దాను బ్రయోగించునట్టి పాశుపత మహాస్త్రంబు [3]నా కిచ్చె
నది నాయందు సన్నిహితం బయి యున్నది గావున శత్రునిరాసం బనా
యాసంబై యుండు నప్పాశుపత మహనీయ ప్రభావంబు భీష్మాం డున్న
రూ పెఱుంగఁడు ద్రోణ కృపాశ్వత్థామలు నెఱుంగరు కర్ణున కెఱుంగ
[4]నెంతద వ్వట్టిఘోర సాధనంబున సమస్తంబును సమయించుట యుక్తంబు
గాదు తక్కిన యాయుధంబులం బోరి వైరులం [5]బరిమార్చినం బౌరుషంబు
దీపించు నని తలంచెద నప్పటికి వలయువిధం బయ్యెడు నది యట్లుండె [6]నీవా
రక్కడివారికిం దక్కువవారె భీమసేనుండు గవ లభిమన్యుండు ద్రౌపదేయులు
సాత్యకి విరాట ద్రుపదులు ధృష్టద్యుమ్నుండు శిఖండి యుత్తమౌజుండు
యుధామన్యుండు ఘటో[7] త్కచుండు [8]మొదలైన జగజెట్లున్నవారు
మటియు ననేకులు వీరలయట్టి [9]వారలు కలరు వారల నందఱం జెప్పనేల

---

422 1. వారుకారు/ఆహవంబుననసమయించునట్టివెరగు(తెరగు)గ.చ.ణ.మ. 2. పనోర్తు రిలావు–వీ; పనోపెడు–ఇ.ఉ.క.ఖ.త.న.ర.ల.శ.ష.

423 1. భాసురముఖుండై–కొన్ని ప్రతులు.

424 1. మీవుంజేవయుం–శ; నేర్పుం–క.గ.తయ.ర.వ. 2. దోప–చ.ణ.న.మ.వ.శ. ష. 2. క్కనిమేషంబున..... ....లోగానిత్రిలోకంబులఁ–న.య.ల.శ. ష.స.శ$_1$; క్కనిమేషంబున గౌరవేంద్రుబలమున్ గాండీవసారంబునన్–వ.

425 చేనివినుముకృత్రిమ–ఉ.ల. 2. వచ్చి – కొన్ని ప్రతులు. 3. నాకిడియె – ఔ. 4. నశక్యంబట్టిఘోర – ఊ.త.ల. 5. దెగటార్పంబౌరు–వ. 6. వీరలక్కడివారి కిం–ఊ.ర; నీవారలక్కడివారలకుం–ల. 7. చుండిలావంతుడు–ర. 8. మొద లయిలజగజెట్లు – మ.ర.వీ.శ.ష; జెట్టానజెట్లు–వా. కొన్నిప్రతులు; లోనుగా, నాదిగాగల, యిట్టి జగజెట్లు–అని పాఠములు. 9. వారయందఱం – వా. కొన్ని

యేనుంగువోలె నీలావు నీవెఱుంగవు దివిజులకు నజేయుండవు నీయొక్కనికిఁ ద్రిభువనంబు [10]నెదురె నీవు నిక్కం బలుగవు గాక నీ వలిగిన నెవ్వరె ట్లయ్యెదరో యటు [11]సూడుము నీసై న్యంబుల నెవ్వరికి నేమి సేయ వచ్చు మనకు విజయానందంబు సులభంబ యని పలికె నని సంజయుండు ధృతరాష్ట్రున కెఱింగించెనని వైశంపాయనుండు జనమేజయునకుం జెప్పుటయు.

426 చ. కమలభవాది దైవతముఖస్ఫుట నిర్గళిత ప్రశస్తవా
[1]గమృత రస [2]ప్రసార కలితాంచిత సేకవిధి ప్రకర్షసం
[3]గమసముదీరితోల్లసన కందళిత ప్రహాస ద్దయాలతా
సుమహదుపాశ్రయ ప్రమద శోభితవిశ్వజగన్మధువ్రతా.

427 క. సమయ బహుత్వారణ్య
భ్రమణ [1]పరిశ్రామ్య దంతరంగ నితాంతో
త్తమ [2]సరళమార్గదర్శన
[3]సమర్థపుణ్యాభిధాన [4]సకృదుచ్చరణా.

428 మాలిని. [1]అవగమిత రహస్యాష్టాంగ [2]సమ్యక్ప్రకారో
త్సవ గురుకరుణా [3]విస్తార గాఢ[4]ప్రశాంతి
ప్రవణ హృదయ పద్మో[5]ద్భాసి విజ్ఞానసారా
వ్యవహిత పరమానందానుభూత్యేకరూపా.

ప్రతులు ; వారలు కలరు వారల నందరం–కొన్ని ప్రతులు. 10. లెదురె–డ.ర.ల.వ. కొన్ని ప్రతులు. 11. చూదము–ఉ.వ.

426 1. గమలప్రసార–వ. 2. ప్రపూర కవిధాంచిత–ల.స ; ప్రసాదకలితాంచిత–ఘ. 3. గమవితతోల్లసన్నయన–స.శ ; గమముదితోల్లసన్నయనకందళిత--ఖ.న.వ.శ.ష. స.$శ_1$.

427 1. పరిక్రామ్యత్, పరిభ్రామ్యత్–అని పాఠములు. 2. సకలమార్గ–చ.డ.ణ. 3. సమస్త–కొన్నిప్రతులు. 4 సంశ్రితచరణా–అ.

423 అవయమిత, అవనమిత–అని పాఠములు. 2. యోగప్రకారో–వీ ; రమ్యప్రకారో –ఔ.క.బ. 3. విస్తారితాలోకసమ్యక్–ప. 4. ప్రశక్తి–ల. 5. ద్భాసితజ్ఞానసారా –ఔ.క.శ.ష.

గద్యము

ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర
బుధారాధనవిరాజి తిక్కనసోమయాజి పఠిత
తంబయిన శ్రీ మహాభారతంబున నుద్యోగ
పర్వంబునందు సర్వంబును
జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము
ఉద్యోగపర్వము సమాప్తము.

ఆదిపంచకము సంపూర్ణము.

—:o:—

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతము

విరాటపర్వము

గద్య పద్య ప్రథమ పాద సూచి

పద్యము	పుట
అంగజరాజమత్తుఁడగు	162
అంత	246
అంతంగుంతీనందన	167
అంతంతంగనుంగొని	44
అంతఃకరణచతుష్టయ	252
అంతకంతకుఁగదిసి	258
అంతరంగంబునీండి	293
అంతిపురంబులోనఁగల	218
అంతిపురముచుట్టుఁకం	27
అందఱురథికులుపఱవఁగ	266
అందు	176
అందును	4
అందులనుండుదురను	177
అందొరగికీచకుండా	142
అంబరవర్తివైనఁగని	38
అంబుజముల్‌సముద్య	51
అంబురుహాక్షివచ్చు	93
అకటమనమువచ్చినది	31
అకటయాఁడుకూయు	109
అకటసైరంధ్రినన్ను	212
అకుటిలుఁడార్యసమ్మతుఁ	21
అకృతాస్త్రుఁడబాలుఁడఁగా	217
అక్కజమైనచెల్వమున	73
అక్కజమైనశౌర్యమును	195
అక్కటమోసపోయియడి	119
అక్కడయేనువేడ్కపడి	90

పద్యము	పుట
అక్కిరీటియొక్కరుండ	240
అగుదేశకాలబలయుత	240
అగునదియట్టిదైవము	13
అగ్గలికనతఁడుహాయ	197
అచ్చెరువైనవిక్రమము	236
అజగవశార్ఙ్గాలంకృత	8
అజ్ఞులుకొందఱప్పుడు	220
అట్టిదయేలచేయు	134
అట్టిదయైననాఁడ	244
అట్టినీవువంటకట్టి	113
అట్టిమహాత్ముఁడొక్కనికి	112
అట్టియవసరంబున	101
అట్టియెడఁగురుసై	272
అట్టియెడఁదన్నుఁదాన	119
అట్టియెడ	274
అట్టియెడ	92
అట్టియెడ	152
అట్టియెడ	127
అట్టియెడఁబాంచాలీ	97
అట్టియెడ దుశ్శాసన	278
అట్టయెడ ధర్మతనయు	201
అట్టియెడ నయ్యాయుధంబులు	226
అట్టియెడ నినతనయు	269
అట్టియెడ నుత్తరుండు	282
అట్టియెడ నుద్భట	257
అట్టియెడ మున్ను	262

అట్టియెడ వరదాన 233
అట్టియెడ వేల్పువచ్చిన 259
అట్టియెడ శమీపృథు 224
అట్టియెడ సుదేష్ణ 106
అట్టిసమయంబున 192
అట్టినమయంబున 251
అట్టిసమయమున 203
అట్టేలరాకతక్కుం 138
అట్లకాకయంతయన 171
అట్లగుటంజేసినాకు 103
అట్లచేయుఁడు 42
అట్లుంగాక 42
అట్లుంగాక 219
అట్లుంగాక 11
అట్లుగాక 17
అడరివడిరథచతుశ్శ్రుతి 196
అడవులఁబెద్దయుఁ 272
అడుగులనునుగాంతి 213
అతండునజ్ఞాతవాస 211
అతండునుదనమనంబున 162
అతండు మనపాణింబులపై 289
అతండు మఱియును 203
అతఁడు నానాప్రకార 195
అతఁడు నియతితోడనగ్ని 29
అతఁడును దీప్రభాణముల 274
అతఁడును భార్థనిల్పి 299
అతఁడు పెండ్లికిఁబిలిచిన 146
అతఁడు వచ్చెనేని 224
అతనిందీప్రశరంబులం 303
అతని యనుజుండుసూర్య 189
అతివృద్ధవేది వేరుగల 255
అతిరథులప్రశప్రవిదు 272
అతిరభసంబుమైనడరి 200
అతివతగునమ్మ 90
అతివయపాయముంబొరయు 169
అతిత్వరితంబ సుదేష్ణ 127
అత్తఱిఁగన్యకాజన 297
అత్తఱిలేచివచ్చితన 312
అత్తెఱంగువివరించి 302
అదియట్లుండె నేడుకారపులు 313
అదియును 2
అదియునుంగాక 314
అదియునుంగాక 212
అదియునుంగాక 25
అదియునుంగాక 85
అదియునుంగాకనృత్త 315
అదియునుగాకవోల్పులి 18
అదియుననిటమీద 232
ఆదిలాతియల్లె 91
అదిసిద్ధంబట్లచెలుం 313
అద్దివ్యయానరత్నంబు 245
అధిపధర్మజుపాల 70
అధిపనందనమాలినియన 229
అధిపుమఱంది సింహబలు 108
అనదనైతినిచటనాలి 163
అనలము గూఢయత్నమున 154
అనవినితగుమాటల 235
అనవినియద్భుతరసా 314
అనవిని యుత్తరుండు 313
అనవినుచుంగలంగు 292
అనవినుచుఁగురుపితా 285
అనవినుచుఁదేరుడిగి 231
అనవుడు 31
అనవుడు 32
అనవుడు 54
అనవుడు 60

అనవుడు 89
అనవుడు 95
అనవుడు 212
అనవుడు 218
అనవుడు 251
అనవుడుఁగర్ణుండిట్లనియె 184
అనవుడుఁగీచకుండు 130
అనవుడుఁజాండుతనూ 206
అనవుడుఁజాండునృపాలక 56
అనవుడు జయలక్ష్మిం 136
అనవుడు ధర్మనందనుండు 23
అనవుడు నట్టులచేసెద 29
అనవుడు నప్పలుకులువిని 12
అనవుడు నమ్మాటలుదన 85
అనవుడు నయ్యంగన 78
అనవుడు నాచార్యం 223
అనవుడు నాతఁడిట్టులను 307
అనవుడు నాతండిట్లనియె 302
అనవుడు నాతఁడిట్లను 232
అనవుడు నీచేసిన 291
అనవుడు భీష్ముని వలుకులు 318
అనవుడు భూపతిపిలువం 69
అనవుడు మత్స్యభూరమణు 45
అనవుడు మత్స్యరాజసుతు 235
అనవుడు మనముననిస్సీ 150
అనవుడు మేనుపెంచుచు 201
అనికడఁగు నినసుతునకు 257
అనికాంతాజనములలో 210
అనికొలిచియే బృహన్నల 19
అనికృపాశ్వత్థామాది 236
అనిచూపివెండియు 271
అనిచెప్పిగంటిసూపిన 306
అనిచెప్పితానప్పుడర్జును 222
అనిచెప్పినానందఁయు 34
అనిచెప్పిన పితామహుహిత 287
అనిచెప్పిన వినియగుఁ 24
అనిచెప్పిన విస్మయంబు 251
అనిచెప్పిమఱియు 227
అనిచెప్పియధికసమ్మా 54
అనిచెప్పియుత్తమద్విజ 297
అనిచెప్పియుత్తరుండతని 305
అనిచెప్పిరట్టిసమయంబున 10
అనిచెప్పియువెండిసుశర్మ 186
అనిచెప్పిహర్షసంభ్రమ 299
అనిడగ్గుత్తికవెట్టి 11
అనితగఁజెప్పిపుచ్చ 317
అనితనమనంబునంగదిరిన 172
అనితనయభిలాషంబు 80
అనితనుల్లసమాడిన 281
అనితలంచుచుఁగీచకుని 78
అనితలంచుచుడోళాందోళిత 89
అనితానునిజసహోదరుల 171
అనితారుమున్నుభూసుర 38
అనితారుమున్నువిన్న 170
అనినంగేకయరాజనందన 63
అనినంజలమునఁగుంతీ 296
అనినందమ్మునినెమ్మన 14
అనినంబాంచాలిసంచలిత 135
అనినంబార్థుండుపార్థివ 219
అనినఁగటకటఁబడి 295
అనినఁగడులెస్సయని 21
అనినఁగొండొకనవ్వొలయంగ 270
అనినఁబరిజనంబులు 47
అనినఁబాంచాలిసుదేష్ణ 133
అనినఁబేడిఁబొగడెదని 306
అనినదరహసితవదనుం 217
అనినధామ్యుఁడిట్టులనియె 29
అనిననతండట్లచేయుదునని 191

అనిననతండిట్లనియె 13
అనిననతండురథంబు 290
అనినితఁడువికసిల్లుచు 131
అనిననతఁడువెఱపు 312
అనిననతనిచిత్తంబున 22
అనిననద్దివ్యవచనామృతంబు 5
అనిననప్పలుకులకు 20
అనిననప్పలుకులదెస 83
అనిననప్పలుకులు 78
అనిననమ్మాటలువిని 240
అనిననయ్యిరువుర 244
అనిననవ్వెలందివీఁడు 129
అనినఁనాతనిమాటకు 215
అనినఁనాతనిమాటలాదరించి 179
అనిననిదికార్యంబని 32
అనిననిదివోలునని 19
అనిననీతలంచినట్లు 63
అనిననీవేమిపనిచిన 215
అనినపలుకులకు 218
అనినబృహన్నల 170
అనినయతండు 257
అనినరాధేయుండిట్లనియె 178
అనినరౌద్రరసము 296
అనినవినికంకుండు 295
అనినవినికవ్వడినవ్వుచు 282
అనినవినికీచకుండు 87
అనినవినికీచకుఁడు 156
అనినవినికురుపతి 244
అనినవినికౌంతేయాగ్రజుండు 202
అనినవినిగాంగేయ 243
అనినవినిదరహసితవదన 42
అనినవినిదరహసితవదను 132
అనినవినిదరహసితవదను 179
అనినవినిధృతరాష్ట్రపదనందనకుం 136
అనినవినిధర్మనందనానుజుం 225
అనినవినిధర్మనందనుండు 12
అనినవినిపాంచాలి 103
అనినవినిపూనిగ్రక్కునఁ 31
అనినవినిభీమసేనుం 16
అనినవినిభూనాథుండు 46
అనినవినిభూమింజయుండు 229
అనినవినిభూమింజయుండు 232
అనినవినిమందహాసంబు 308
అనినవినిమత్స్యమహీకాంతుం 315
అనినవినిమత్స్యమహీవల్లభుండు 314
అనినవినియజాత 204
అనినవినియతండిట్లనియె 109
అనినవినియతండు 308
అనినవినియద్భుత 311
అనినవినియనిలనంద 169
అనినవినియనుచితంబున 90
అనినవినియమ్మహీపతికి 48
అనినవినియమ్మాటలు 300
అనినవినియాజ్ఞసేని 24
అనినవినియాజ్ఞసేని 61
అనినవినియిట్లనియె 190
అనినవినియుత్తరుండ 247
అనినవినియుధిష్ఠిరుండ 306
అనినవినియెఱిఁగికొని 223
అనినవినియేటిమాటలు 318
అనినవినిరాధేయుం 267
అనినవినిరాధేయుండు 239
అనినవినివాఁడుగొన్ని 108
అనినవినివారలవర్తనం 64
అనినవినివారలిట్లనిరి 243
అనినవినివారలు 285

అనినవినివిరాటవల్లభకు 172
అనినవినివిరాటుండు 313
అనినవినివిరాటుం 187
అనినవినివైరాటి 215
అనినవినిసంకీర్తి 42
అనినవినిసకోర్తి 295
అనినవినిసవ్యసాచి 14
అనినవినిసింహబల 155
అనినవినిసుయోధనుండు 236
అనినవినిసుయోధనుండు 224
అనినవినిసైరంధ్రి 212
అనినవినిసైరంధ్రి 170
అనినవినిసైరంధ్రి 81
అనినవిరటుఁడిట్టు 42
అనినవిరాటుండతని 53
అనినవిరాటుండు 55
అనినవ్యకోదరుండు 120
అనినసంతసిల్లియద్దేవి 64
అనినసుదేష్ణయిట్లనియె 173
అనినసుధేష్ణయుఁ 105
అనినిగూఢభాషణముల 99
అనిననిజానుజతనూజు 315
అనినియోగించి 188
అనినియోగించి 294
అనినిశ్చయించిపలికిన 166
అనినిశ్చయించిపలికిన 316
అనినిశ్చయించివ్యకోదరుండు 134
అనిపతిపలికినవిని 300
అనిపనిచితానును 189
అనివలపించునయ్యెలుఁగు 164
అనిపనిచితానును 189
అనిపలవించునయ్యెలుఁగు 164
అనిపలికికొండొక 134
అనిపలికికౌంతేయాగ్రజు 43
అనిపలికిధర్మనందను 313
అనిపలికినఁబాంచాలియు 131
అనిపలికినవిని 315
అనిపలికినసరంభం 241
అనిపలికిపనుప 60
అనిపలికిబలంబు 249
అనిపలికియతని 57
అనిపలికియాడుచుండు 294
అనిపలికివారలకుందు 307
అనిపలుకుచుమనంబున 215
అనిపలుకునుత్తరు 232
అనిపునర్వనవాస 317
అనిపూనియీదృశంబు 7
అనిమందహాసంబు 41
అనిమనమునఁ 86
అనిమఱియుఁబెక్కు 91
అనిమఱియునానావిధ 221
అనిమఱియునిట్లనియె 113
అనిమఱియును 264
అనిమఱియును 300
అనిమఱియునుచగిన 273
అనిమిషదానవాంబర 34
అనిమెత్తనయియ్యకొని 70
అనిమొనమార్కొని 230
అనియంతటనిలువక 296
అనియగ్గించి 271
అనియడిగినవైశంపా 9
అనియనియుగ్గడించు 75
అనియప్పగించెనేనును 117
అనియమ్మ్మదితయు 211
అనియిట్లుచెప్పిన 103
అనియిట్లుదేవబూతి 62

అనియిట్లుధర్మజ 309
అనియిట్లుపలుమఱుం 37
అనియిట్లుపురోహితుండు 29
అనియిట్లువేఱువేఱ 256
అనియిత్తెఱుగున 51
అనియుచితంబుగా 51
అనియుత్తరుండు 291
అనియుపలాలితుండగు 6
అనియువ్విళ్లూరుచు 127
అనియూరడిల్ల 173
అనియెగృపాచార్య 248
అనియెనప్పుడు 310
అనియెనిత్తెఱంగున 242
అనియేర్పడం 105
అనిరచనాకౌతుక 2
అనివితర్కించుచుం 32
అనివిరాటునకెఱింగించి 161
అనివీడఁగబల్కిన 80
అనివెండియు 75
అనివెండియు 286
అనివెండియుబహు 161
అనివేఁడికొని 36
అనిసకలబ్రహ్మ 1
అనిసమస్తజనంబుల 40
అనిసస్నేహంబును 228
అనిసారథ్యపరిశంసా 298
అనిహార్షోత్కర్షంబున 46
అనుకంపాతిశయమున 4
అనుచుంగనుంగొనుచుండ 273
అనుచుంగనుంగొనుచుం 59
అనుచుంగన్యకాజన 171
అనుచుంగలదులేదని 114
అనుచుంగేలుమొగిచిన 93
అనుచుండంద్రిదశేంద్ర 274
అనుచుండననతిదూరం 44
అనుచుండసైన్యంబు 279
అనుచుందొరగెడునక్రుల 119
అనుచుఁగొందలపడు 88
అనుచుఁగృంకింపరాని 144
అనుచున్గ్రక్కునలేచిరోష 151
అనుచుడాయంజని 160
అనుచుదైన్యంబు 86
అనుచుధనుస్తూణీర 216
అనుచునంతంతంజేరి 58
అనుచుననుజులదెసకు 38
అనుచునిశ్చయరహిత 221
అనుచునుత్తలపడు 293
అనుచునొడబాటు 222
అనుచుమందమంద 107
అనుచుమత్స్యమహీవల్లభు 41
అనుచువాలమ్ములుగురిసిన 268
అనుచువిరాటుండు 295
అనుచువివ్వచ్చుండు 219
అనుచువీరావేశంబున 270
అనుచువెండియు 144
అనుచుసంగీతనిలయంబు 214
అసుచుసంచలించు 139
అనుచుసింహబలుండు 96
అనుజతనూజమంత్రి 197
అనుటయుగంకు 292
అనుటయుదరహసిత 62
అనుటయునట్లచేయుదు 229
అనుటయునాటపాటగల 214
అనుటయు నాతడు 271
అనుటయు నెట్టకేలకు 56
అనుటయు విరాట 250

అనుటయు ఫాలభాగ 185
అనుటయు మోఁకు 45
అనుడు నకులుఁడి 53
అనుడు నతండు సస్మితా 229
అనుడు నతఁడిట్టు 82
అనుడు నతఁడు దన 21
అనుడు నతని కిట్టులను 316
అనుడు బృహన్నల 216
అనుడు విరాటుఁ 101
అనుడు విషణ్ణమైన 49
అనుదినంబును 240
అను దివిజేంద్రనందసు 218
అనునప్పుడు తత్పరిదేశంబున 211
అనునప్పులుకుల 81
అనునినసూనుమాట 185
అనునెడ వానియుగ్ర 69
అనుపలుకం కుశంబు 202
అనుపలుకులకును 224
అనుపలుకులకును 205
అనుపలుకులాకర్ణించి 223
అనుపలుకులు కర్ణ 156
అనుపలుకులు విని 179
అనుమాటలు విని సంక్రం 18
అనువచనంబు లియ్యకొనుచు 291
అన్నమయత్వాది 65
అన్నరపతి కట్టెదుర 68
అన్ని వెడదవాతి 276
అన్యోన్యావలోకంబు 322
అపరమితప్రకార 207
అపుడు నిశ్చేష్టితంబులై 234
అపుడు రాధేయుఁ 266
అప్పయుఁబరిజనములు 76
అప్పుడర్జునుండు 251
అప్పుడశ్వత్థామ 281
అప్పుడాకృశోదరివ్యకో 146
అప్పుడు కర్ణుసైన్య 268
అప్పుడు కురుపతి 243
అప్పుడు ధర్మసూతి 102
అప్పుడు ధర్మహానికి 267
అప్పుడు పాండవోత్త 287
అప్పుడు శంఖుఁ 196
అప్పుడు సుభటులు 193
అప్పుడే పడంగి 277
అభినవ జలధర శ్యామంబు 216
అబ్బంగి నవమానింప 288
అమరనగరంబున 19
అమరేంద్రతనయుఁడు 279
అమలరత్న ప్రదీప్తావలి 320
అమృతమయాత్మ 325
అయిననా నేర్చుకాలంది 83
అయ్యవసరంబున 76
అయ్యవసరంబునందక్కిన 197
అయ్యససరంబునమత్స్య 203
అయ్యుధిష్ఠురుఁ 228
అరయఁగనయ్యెడు 131
అరయనతండుమాన 115
అరయుదముగాని 246
అరసికొనియన్నిభంగుల 256
అరుగుదెంచుబృహన్నల 214
అరుణమణిమాలికా 284
అరుణాశ్వంబులఁబూనిన 271
అరుదుగనిట్టులొక్కనికి 245
అరులగుణములైన 242
అర్జునాస్త్రఖండిత 261
అర్జునుండుగతించిన 279
అర్జునుండును 265

అర్జునుండువాని 272
అర్జునుఁడుదివ్యబాణ 280
అర్జునుఁడైననేమి 236
అర్జునునకుఖాండవ 211
అర్జునునినావహంబున 273
అర్జునునివియ్యమనియెడు 316
అటిముటినంగము 270
అలమటఁబొందిమాయ 92
అలుక భీష్ముని పలుకులు 243
అలుచైననుబగతునిదెస 181
అల్లదనంబునయనువుమై 49
అవనీచక్రముసంచలింపఁగ 135
అవనీనాయకుఁజూచి 197
అవయవలక్షణంబాయుఃు 52
అవియును ద్వారకానగరంబు 176
అశుచియుఁగష్టుఁడున్ 162
అశ్వశిక్షకుండనై 20
అసదుఁగదాఁకిమేనఁ 187
అసదృశలీలఁబొల్చు 217
అసమునమీఁదెఱుంగక 292
అస్మత్పితామహుం 256

ఆ

ఆఁడు చందంబుఁబురుష 220
ఆఁడుదనంబు నిక్కమున 48
ఆకమలాక్షిరూప 166
ఆచపలాక్షికిఁగామన 310
ఆచార్యసూర్యతనయ 281
ఆచార్యుడెబ్బదియమ్ముల 263
ఆచార్యులైనవారలు 237
ఆచార్యులైనవారలు 242
ఆతఁడుసిక్కనేని బలమంతయు 247
ఆతఁడెవ్వఁడొక్కొయమ్మహాత్ముని 304
ఆతనితమ్ముఁడైనమదిరాశ్వుఁడు 189
ఆతనితోనొక్కొకమరి 15
ఆతనిరథ్యంబులఁదత్సూతుని 288
ఆదరణీయసారవివిధార్థ 2
ఆదరముసంభ్రమంబును 204
ఆద్యపురుషోపలాలిత 226
ఆనతవైరియోజయ 163
ఆనరనాథుఁడిట్లనియె 54
ఆపాదమస్తకముతద్రూపము 61
ఆపాపాత్ములనీచవ్యాపారక్రమము 170
ఆపార్థుఁడుభరతాన్వయ 115
ఆమెయినవివిధవర్మ 259
ఆయతబాహులున్ వెడదయైన 48
ఆయుధములువిడిచి 287
ఆయురైశ్వర్యకీర్తుల 84
ఆరయనెందునుగౌరవ 24
ఆరూపంబవికారమా 116
ఆఱురసంబులంజవుల 17
ఆలమునేసినాతగులమాఅడి 128
ఆవలవచ్చునాపదల 86
ఆవిభుఁడురాజ్యసుఖలీలా 53
ఆవులింతతుమ్ములాసంబు 28
ఆసంరంభంబుననసమయ 110
ఆసవమునకనినీదు 86
ఆసుశర్మతేరియందున్న 203
ఆస్థానంబునసేరవచ్చి 51
ఆహవకేళివేడుక 296

ఇ

ఇంచుకనిద్రించుసమయంబున 3
ఇంచుకయునీడఁబోవక 199
ఇంతకునేర్చునీకునొక 5
ఇంతదలరనేల 86

ఇంతప్రొద్దుకిరీటికెట్టెదుర 274
ఇంతప్రొద్దేల యిచ్చోటి 107
ఇంతయుఁగనుఁగొనియును 265
ఇంతయెఱుంగవుసైన్యము 238
ఇంచఱకునిన్నిభంగుల 119
ఇందఱుఁజూడఁగానిచట 101
ఇంద్రాగ్నివాయువరుణ 273
ఇంపైనప్రియకాననిచ్చి 141
ఇక్కురసైన్యంబుసొక్కుదక్కక 288
ఇగ్గజములుమిన్నకయును 222
ఇచ్చటనొకకయ్యంబున 213
ఇట్టగుఱెఱుఁగకవచ్చితి 217
ఇట్టిదకానిసమస్తజన 111
ఇట్టిపదంబుగాంచి 6
ఇట్టివలవంతనిక్కుడక్కుడవడి 142
ఇట్టివాఁడవుగావున 150
ఇట్లుగట్టనిచ్చి వేఱువేఱ 319
ఇట్లులగుటయెఱిఁగి 130
ఇట్లుతనిరూపాతిశయంబున 44
ఇట్లుత్తిచూచిగాండీవంబు 231
ఇట్లిరువాఁగునునరవాయి 195
ఇట్లుకందర్పదర్పగోచరుండైన 77
ఇట్లుకర్ణుండుకయ్యంబు 270
ఇట్లుకౌరవానీకంబు 277
ఇట్లుకట్టితదీయాధి 35
ఇట్లుగనుంగొని 247
ఇట్లుగవిసిన 277
ఇట్లుగవిసిరథంబులంగడిచి 286
ఇట్లుచొచ్చితజీయంజని 148
ఇట్లుతెలియఁజెప్ప'నెల్ల 233
ఇట్లుత్తరుండుసమారూఢ 226
ఇట్లుదమతమవర్తిల్లు 68
ఇట్లుదమ్మునిరూపింప 169
ఇట్లుదలపడి 198
ఇట్లుదానతమకంబున 79
ఇట్లుదోఁచినతలపునంజేసి 91
ఇట్లుదోర్చిచిపోయినం 96
ఇట్లునడచిమత్స్యనగరంబున 209
ఇట్లునానాప్రకారంబుల 18
ఇట్లునానావిధదీన 290
ఇట్లునిలిచినపవనతనయు 70
ఇట్లుపాండవులు 73
ఇట్లుపాణిగ్రహణంబాచరించె 323
ఇట్లుపూర్వోక్తప్రకారంబున 35
ఇట్లుపేర్చినకోపాటోపంబున 98
ఇట్లుప్రార్థించిపాంచాలి 93
ఇట్లుబహుప్రకారంబులగు 128
ఇట్లుబహుప్రకారంబులగు 140
ఇట్లుభగ్నబలసమాశ్వాస 264
ఇట్లుభయసైనికులు 200
ఇట్లుమండిశిఖఁబోలెడి 276
ఇట్లుమత్స్యమహీవల్లభుం 43
ఇట్లుమేలుగాంచి 6
ఇట్లురావించిన 49
ఇట్లులంఘించిపోయి 164
ఇట్లువచ్చిమత్స్యమహీవల్లభు 55
ఇట్లువాజినందన 220
ఇట్లువైవాహికవర్తన 321
ఇట్లుశతృంతపునిఁద్రుంచి 265
ఇట్లుశృంగారంబుసేసిన 314
ఇట్లుసంభావించి 204
ఇట్లుసంభావించియత్తరుణి 172
ఇట్లుచనికూడముట్టిన 192
ఇట్లుసన్నాహంబుమెఱసిన 216
ఇట్లుసమస్తజన 312
ఇట్లుసమాలింగితుండై 231

ఇట్లుసవ్యసాచినిఁ బ్తాయుధం 222
ఇట్లుసుశర్మంబరాజితుం 203
ఇట్లుసూర్యోదయమగుటయు 126
ఇట్లుసొ త్తెంచి 58
ఇట్లూహించిరాత్రిసమయం 107
ఇడుమలఁబదుమూడేండ్లు 248
ఇతఁడెవ్వఁడొక్కొరూపు 52
ఇతనియాశ్రయమునమన యెల్ల 201
ఇ త్తెఱంగున 269
ఇ త్తెఱంగునయ్యుత్తరకుమారు 235
ఇ త్తెఱంగుననుఱక 277
ఇ త్తెఱంగుననొక్క యెడ 141
ఇ త్తెఱంగునమత్స్యరాజ 59
ఇ త్తెఱంగునాకుం జెప్పుమనిన 105
ఇదికడుముద్దరాలు 22
ఇదిపెనుఁజామురచందమున 32
ఇదియనన్యసామాన్యకరణంబగు 7
ఇదియనిశ్చయమిమ్మాట 131
ఇదియమ్మహాపురుషు 304
ఇదియేమికంకనీవు 307
ఇదియేమి యైనసేమగు 173
ఇదియొకచాపమువిస్మయ 226
ఇదియొకపెద్దగట్టిమొన 246
ఇదిలెస్సగాదుదుచునంతకు 299
ఇదిశతవృద్ధమాజనని 36
ఇదెగంధర్వులువచ్చి 165
ఇదెగోవర్గమునేరవచ్చితిమి 250
ఇనుఁడుదనకడకునేతెంచిన 145
ఇన్నగమునందుగాండివ 225
ఇన్ని తెఱఁగులశ్రమము 49
ఇన్నెత్తురుగనుఁగొనిన 298
ఇప్పుడువాకుఁబ్రణామంబులుగా 248
ఇమ్మదిరాఁడస్సె 31
ఇమ్మహనీయచాపంబు 227
ఇమ్మహనీయరూపమును 46
ఇమ్మద్ధియనర్జునునకు 315
ఇమ్మెయినధికపరితాపమ్మున 145
ఇయ్యరవిందగంధికులమేమి 78
ఇయ్యింతిప్రాపుననయ్యనంగుఁడు 74
ఇరువురువీరులనిట్లొం 266
ఇవినీతెగకొలఁదివి 225
ఇవ్వసుమతినేపొలఁతుల 78
ఇవ్విధంబునంగనుంగొనుచు 279
ఇవ్విధంబునంజని 60
ఇవ్విధంబునందనగాదిలికూఁతు 50
ఇవ్విధంబునందనవిజయంబు 292
ఇవ్విధంబునంప్రకాశులై 318
ఇవ్విధంబునంబ్రవర్తిల్లు 174
ఇవ్విధంబునఁగార్యంబు 24
ఇవ్విధంబునఁగురుబలంబుల 246
ఇవ్విధంబునఁగృతకృత్యుండయి 306
ఇవ్విధంబునఁదమతమ 182
ఇవ్విధంబునఁబలికిన 82
ఇవ్విధంబునఁబోరెడు 282
ఇవ్విధంబునద్రుపదపుత్రి 92
ఇవ్విధంబునధనంజయుండు 275
ఇవ్విధంబుననంబుధిలోన 260
ఇవ్విధంబుననయ్యెవురు 257
ఇవ్విధంబుననరదంబుల 288
ఇవ్విధంబుననాలింగితుండయి 299
ఇవ్విధంబుననూటయేవు 165
ఇవ్విధంబుననేట్లాడుచుం 267
ఇవ్విధంబుననేనుంగు 284
ఇవ్విధంబునమదన 138
ఇవ్విధంబునమహాబలుపట్టి 72
ఇవ్విధంబునబ్రవేటుపడి 297

ఇవ్విధంబునరెండుదెఱంగుల 320
ఇవ్విధంబునవిరాటుండు 197
ఇవ్విధంబునవిరాటుండు 200
ఇవ్విధంబునవివాహంబు 324
ఇవ్విధంబునవిసరి 72
ఇవ్విధంబునవృషభంబున 265
ఇవ్విధంబుననన్నద్దుండై 233
ఇవ్విధమునన య్యేవురు 64
ఇవ్విధమునన నేచియిరువురు 153

ఈ

ఈకన్నియఁగోడలిఁగా 315
ఈతఁడజాతశత్రుఁడు 308
ఈతఁడింతకుమీకు 311
ఈతనితోడికయ్యమున 254
ఈతనితోడికయ్యమున 223
ఈనరపతియాస్థానము 101
ఈనలువురుతక్కఁగ 205
ఈనలువురుభుజశక్తుల 183
ఈనెలఁతఁ గన్నమన్మధు 74
ఈపదిపేళ్ళనునివి 230
ఈమెయినిజజనకు 274
ఈయననానుఁగనిసైరణ 253
ఈయెడనిట్లిమ్మహానీ 228
ఈరథబృందముల 288

ఉ

ఉగ్రుఁడనూనమానమహి 255
ఉడుకువలేని కయ్యమున 282
ఉడుగకవెండియున్ 258
ఉత్తమకన్యాజనములు 294
ఉత్తమకన్యాజనులకు 19
ఉత్తమవాహనంబులు 56
ఉత్తమాసనములునుత్కృష్ట 27
ఉత్తరనలంకరింపను 321
ఉత్తరలోనుగాఁగల 131
ఉత్తరుఁడుసత్వరంబుగ 215
ఉత్పలగంధినన్నుడుగు 89
ఉద్దవిడినపసుల 184
ఉన్నంతబంధుజనంబులు 160
ఉన్నతవివిధదేశోత్పన్నులు 68
ఉన్నరూపపలుకునన్నరు 41
ఉపకారమొబంటుతనమొ 205
ఉపతాయిలోఁదనకొదవిన 71
ఉఱుకనరుండుద్రోణసుతు 274
ఉఱుకవిరోధిసైన్యముల 263
ఉలుకునువెక్కసపాటును 44
ఉల్లముదల్లడిల్లఁదనువు 89

ఊ

ఊరకయుండకపలుపురతో 26
ఊహించిసుదేష్ణయు 114

ఎ

ఎండకువానకోర్చితనయిల్లు 28
ఎందునునిట్టిరూపునరులెవ్వరు 74
ఎక్కడజూచినఁదానై 205
ఎక్కడనుండియెక్కడకు 60
ఎక్కడిమాటగొల్లతన 55
ఎక్కుడించినఁబాండవాగ్రిజుండు 34
ఎచ్చోటనున్నవాఁడతడిచ్చోటికి 304
ఎత్తునఁగొందుఁగౌరవుల 210
ఎదురుగఁబోవనిమ్మి 271
ఎద్దెసలందనరుచులు 227
ఎప్పుడెయ్యడనేమిట 117
ఎయ్యదిజన్మభూమికుల 40
ఎవ్వనివాకిటనిభమద 112
ఎవ్వరితోనైననెలుఁగెత్తి 128

ఎవ్వరేనియింటనెద్దియొవొకటికి 90
ఎవ్వరువిననిదీనికి 237
ఎటిఁగిపిఱుసనినవెసఁ బై 135
ఎటిఁగియెఱిఁగిననన్నడుగ 108
ఎటిఁగెడువారికిఁ జైనను 25
ఎఱుఁగమిచీఁకటి 315
ఎఱుఁగుటదుర్ఘటమెవ్విధి 178
ఎలదీఁగఁగప్పినలలిత 99
ఎలమియునచ్చెరువును 6
ఎల్లిచుట్టములునుదల్లియు 51
ఎల్లిభంగులఁ జెరంబ్రిసేము 162
ఎల్లియెల్లవిధంబుల 121

ఏ

ఏచిచలింబుననొంటికి 182
ఏచిమున్నీరుచేయూఁత 241
ఏటులఁ బ్రొగ్గువారిఁగని 193
ఏడునూఱురథంబుల 203
ఏదికులమునామమెయ్యది 61
ఏవనవేఱుయొక్కఁడనె 313
ఏనపుడుధర్మపాశాధీను 267
ఏనప్పుడునీకుంజూపి 82
ఏనమ్మహానుభావుల 228
ఏనీవిజయమువొగడఁగఁ 299
ఏనుంగునెక్కిఁ బెక్కేనుంగు 286
ఏనుగట్టువాలుదాన 59
ఏనునభక్తిమయంబగు 4
ఏనునుమీరుఁగానలకు 116
ఏనుమనంబుపెంపుసెడి 118
ఏనువంటలవాఁడఁ జై 16
ఏనువిన్నపంబుసేయు 8
ఏనువిల్లందుకొనిన 242
ఏనుహావిష్యమకుడుతును 43
ఏమికతంబున నిట్లీ 229
ఏమికులంబున వాఁడొకొ 44
ఏమినిక్కమె మున్నెఱుంగడె 188
ఏమునిను మత్స్యరాజ 48
ఏమేమీయని గోపస్తోమము 293
ఏయుచుఁ బొడుచుచు బ్రేయుచు 202
ఏలినవానిఁ గాచి మొన లెల్లను 198
ఏలినవాని ధనంబులు 241

ఐ

ఐనను మత్స్యదేశమున 101

ఒ

ఒంటిఁ దలపడి కురుసేన 219
ఒండు పనులకు సెలవు 48
ఒండేమియు లేదు విరాటుం 306
ఒండొంటితోఁ దాఁకి మండెడు 193
ఒండొరుమీరు కోర్కెమెయి 194
ఒండొరుల దోయిళుల 323
ఒకఁడు పరశురాము 301
ఒక బుసిచేత నాయుధ 190
ఒకనాఁడే మును నాపద 10
ఒక మరి కిటేటి కక్టెదిరికి 261
ఒకమాత్రన్ వితత ప్రసార 259
ఒకరుఁడ తానుభీతి 311
ఒక్కఁడు పెక్కేంద్ర కెక్కిన 194
ఒక్కయెడ 194
ఒక్కయెడ నరదంబు 176
ఒడలు సిరియును నాకు 204
ఒడుపు దప్పిన మహా నాగంబు 97
ఒదవెడు తృషపెల్లిదమున 89
ఒప్పెడు మేనుఁ బెంపుగల 20
ఒరుడయ్యెనేని మామక 224
ఒవ్వనివారునవ్వ మహిమోదధి 136
ఒల్లరు రాజు దేవులును 118

ఓ

ఓంకార వాచ్యునకు 7

క

కంకవలల చామ్రగంధి 191
కంకుఁడు ధర్మసుతుఁడు 229
కందములప్పళించి 264
కందువసెప్పి యొక్కొడ 185
కంధరములు దెగి తలలు 205
కచ్చయమరఁ బట్టి 72
కడిమి మెఱయంగఁ బోరు 198
కడిమిమైసొగంధికమున 16
కడుఁ బసిబిడ్డ వీఁ డొకటి 117
కడువెసవచ్చి రూపటిన 160
కథ జగత్ప్రసిద్ధి 9
కదియుచుఁ బాయుచుఁ బట్టుచు 153
కదిసిన బలములు విచ్చిన 251
కనకమయ తాలకేతువు 278
కనికొలువు సేసికొని 23
కని జయజయ శబ్ద పూర్వంబుగా 175
కనియమ్మహామహీరుహాంబు 33
కనియుత్తరుండు గరుపాటిన 217
కనుఁగొని కోపవేగమున 98
కనుఁగొని గారవంబును 61
కనుఁగొని ఫల్గునుండు 235
కనుంగొని యప్డు గ్రొత్తయగు 127
కనుఁగొని యెల నవ్వోలయు 254
కనుఁగొని సూతుం డరదము 281
కన్నియల కాట గఱపుచు 170
కపట ద్యూత మొనర్చిన 228
కమలభవ కిరీట గ్రామ 65
కమలవనంబు పొంత 140
కయ్యమునక యెపుడు 240

కరచరణాద్యంగకంబు 39
కరములెయ్యవి శిరమేది 160
కరశీకరంబులు గరటగళ 194
కరితురగరథసమితి 95
కరితురగసమితి(గారొ్కని 251
కరుణారసము వొంగి 4
కర్ణుకేతనంబుగాఁ గెలెడు 264
కలఁగెం దోయధి సప్తకంబు 234
కలపంబు లభినవ గంధంబు 23
కలపములు గూర్ప బహువిధ 63
కలరూపెటిఁగింపంగా 180
కలిమికి గొప్పగు నీగియు 112
కలిమికి భోగములకదా 29
కలువడములు మణితోరణములు 320
కవదొనలేల పూనునొకొ 260
కవలునీకుఁ జక్రరక్షకులుగా 201
కవ్వడియెమ్మెయినేసిన 280
కాంచన పీఠము వెట్టఁగ 77
కాంచనమయవేదికా 254
కాంచనమాలాలంకృత 216
కాంతిదళొ్కత్తు నీకడకంటి 94
కానితెరవునఁబోయిన 85
కారణమెయ్యది యగునొకొ 187
కాలపక్వంబులైన లోకముల 262
కాలుతక్కువవారలు 290
కావలివారిఁ దోలి యెసకంబున 237
కావున 48
కావున 129
కావున 173
కావున 289
కావునఁ బురుషులు నాకడం 64
కావున దీని యందిడుట 34
కావున నాయెల నాఁగ 84

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
V.R.NARLA
D.P.R.I
Acc. No

కావున నిట్టి దేశం బిప్పు డెయ్యది 181
కావున నిమ్మహీ రుహాం బెక్కి 225
కావున నుచితము లగు 24
కావున భారతామృతము 7
కావున మదీయ పరిభవాతి 114
కావున మీకు దంతి హయ 206
కావున మీకు నప్రమాదార్థంబుగా 25
కావున మీర లభ్యుదయ 120
కావున వంచన బాహిర 136
కావున సత్యవ్రత నిష్ఠుడగు 110
కాళ్ళ యొప్పిదమాఁడు 46
కినుకకుఁజాల కెంతయును 111
కినుకమనంబునంగదిరి 280
కిమస్థిమాలాంకిముకాస్తుభం 3
కిరీటియుంగోపించి 360
కిచకకోటిచేతనొక 170
కీచకాధముండుకిమ్మీర 149
కీచకుఁడట్లుమీఁదు 110
కీచకుఁడువ్రేటువడి 97
కీచకునియింట నెప్పుడు 89
కీచకుల దెసఁబుట్టిన 168
కీలారితనమునకు నే 21
కుంతీనందనులట్లత్యంత 325
కుంతీనందనులొక్కడొక్కఁడ 241
కుటిలబుద్ధులిచటఁగొనవు 238
కురుజనపదంబుచుట్టం 13
కురుపతిభీష్మకర్ణకృప 295
కురుపతిభీష్మకర్ణకృప 210
కురుబలంబు గెలిచిగోవుల 291
కురుబలమున్ జయించి 293
కురుబలమున్ జయించుటయు 298
కురుబలమేఁగుదెంచెనఁట 212
కురుబలమేలదైత్యసుర 295
కురురాజున్ సబలంబుగా 303
కురువిభుండునుభీష్ముండు 241
కురువీరులగెలిచి 216
కురుసేనలోననిట్లి 275
కూడంబాటిసముద్ధతిం 187
కూడముట్టిఁగ్రీడికురువంశమున 285
కూర్చుటనూత్నరత్నమునకుం 7
కృతమెఱుఁగుదురుపకార 173
కెంగేలుఁగేలితోఁగీలించి 143
కెలకులుఁబిటీందిదెసయుం 147
కేకయరాజనందనయును 61
కేకయసాల్వులుతోడుగ 184
కేలిమైనొక్కటలీల 87
కేవలసూతులతోడన 176
కేసరివిక్రముండుకపికేతను 266
కైసేసిమదవికారోల్లాసంబున 148
కొండకయెడఁగనిశాంతన 280
కొన్నివెడమాటలాడుచు 109
కొలువుగొననొల్లకుండుట 46
కొలువులోపలనిన్న 156
కోర్కులుగెడఁగూడుకొని 323
కౌరవపతియనుజన్మ్మల 304
కౌరవసేనఁజూచివడఁకం 217
కౌరవసేనగాదుత్రిజగంబులు 212
కౌరవసేనగోగణము 302
కౌరవాన్వయజాతులై 25
కౌరవేశ్వరుండుకనువిచ్చి 288
క్రోధంబుప్రతికారమై 133
క్రోధజ్వాలలునిగుడ 239
క్షతములఁబెల్లుదోరఁగు 199
క్షతములఁబెల్లుదొరఁగు 283
క్షత్రియుఁడోడునేతగదు 236
క్షమియింపనెవ్వరము 243

ఘమియింపవలయునొక 243
ఘాత్రసమగ్రులార్యనుత 179

ఖ

ఖాండవమేర్చినప్పుడు 215
ఖాండవమేర్చెదేవతలు 18
ఖేదముదక్కుమీఋణమ 105

గ

గండుమీలకుఁబుట్టి 84
గంధదంతావళకర్ణమారుత 191
గంధర్వుండనుతలంపున 151
గంధర్వులనుసెపంబున 183
గజఘోటకరథసూత 260
గమనముమీఁకవేఱొక 147
గరువంపుసంభ్రమంబుల 320
గర్జద్గుణుడైపగతుర 259
గాంగేయుఁడవష్టంభోత్తుంగ 264
గారవముననిజదేశాచారము 57
గుణమునలస్తకంబునను 258
గుణరావంబుఁగృపాణఘట్టన 192
గురుఁడుదలపడిన 303
గురుఁడొక్కరుండుదక్కఁగ 272
గురునకుబ్రదక్షిణంబుగా 254
గురుపుత్రుఁడుతేజోనిధి 254
గురుపుత్రునిరథమువిడిచి 275
గురుశరములుసితపక్ష 273
గొంతికినంతవెఱవమీకంత 110
గోడిగజాతిలోఁగొదమ 20
గోవులకువెనుకయై 187
గోవులతోఁబోదువంబడి 251
గోవులనెట్టులాఁగితి 301
గోరబోఁజనమాడ్కిఁగొన్నింటి 258

ఘ

ఘనతరకోపవేగమున 149

చ

చంద్రవదనయింకసైరంధ్రి 166
చక్కనిచిక్కనిమేనులు 32
చట్టువంబొకచేతఁబట్టి 44
చతురానందమయాదుర్గతి 157
చనిధర్మసుతుఁడు 307
చనినన య్యెలనాఁగయు 104
చనిమదనాగ్నిజ్వాలలు 82
చనియక్కుమారుఁడేమయ్యె 293
చనివిరాటకన్యకల 169
చనివివేకరహితుహృదయంబు 147
చనివెడవికసిల్లెడు 133
చనుఁబనమిచూడక 82
చనుచుండినీచహృదయుండగు 91
చనుటయుద్రౌపదియతనిం 127
చనుదెంచికాంచినానేర్చిన 53
చనుదెంచిపేడితనము 47
చనునెయిమ్మాటలాడ 80
చనునెవేరొకనికజాత 111
చనువానిచేయుకార్యంబున 26
చయ్యనఁగియంబుజ 127
చాలదుస్తరమైన యజ్ఞాత 313
చింతాక్రాంతుడైన కౌంతేయు 119
చింతాశల్యము వాసెనే 155
చిడిముడి పడుచు నెదురు 94
చిత్తమున గాఢ రాగంబు 323
చిత్తముమెచ్చి నావలన 88
చిత్తవృత్తి యొక్కించుక 219
చిరకాలమునకుఁ గంటిమి 249
చిరకీర్తిప్రియుఁడగు 229
చిఱునగ వొప్పగాండివము 275
చుక్కలు తోడుతోడఁ దలచూప 146
చూచుచుఁజేరిప్రేమ్మిడుచు 155

చెదరకుండఁ బసులఁ బొదివె 302
చెలులు దానును నుత్తర 305
చెలువ యప్పలుకులు 95
చెవులవిసెన్ దిశల్ దిరిగె 235
చేతులతీఁట వోనిటు 277
చేరఁ జనుదెంచి పాండవ 520
చ్యవనుని వాంఛకు సంయాతి 121

జ

జననమరణాదులైన 6
జననాయకుండు నీ సభవారు 102
జనపతినందనుండు 211
జనపతియొవ్వరినైనను 27
జన్నములు సేయునెడ 241
జలజదళాక్షికీచకుని 121
జలనిధిహిమవదూఢ్యధర 9
జూదమాడి ధర్మసూనుండు 294
జెట్టితండంబుతోడ 17
జ్యాఘోషం బతిభీషణం 239

డ

డప్పిజనించె ద్రవేళుల 31

త

తండ్రినీవునాకు దయతోడ 38
తంత్రీపాలుండనంబరగిన 56
తక్కటివారలుంగని 298
తక్కటివారలున్ సురల 301
తక్కటివార లాతనికి 185
తగఁ జొచ్చె తనకు నర్హంబగు 25
తగనొక్కటి వేఁడెద నిను 206
తగవుమైఁ బరిచారికా 62
తగుసారథి దొరకొనినం 210
తత్ప్రదేశంబునకుంజని 94
తడవగుదెంచె జమ్మికి 234
తదనంతరంబ 6
తదనంతరంబ 145
తదనంతరంబ 165
తదనంతరంబ 199
తదనంతరంబ 323
తదనంతరంబ భీమ నకుల 35
తదనంతరంబ యగ్ని 234
తదనంతరంబ యల్లనల్లిన 124
తదనంతరంబ హుతవహున 30
తదవసరంబునన్ దొరలు 259
తదవసరంబున నొక్కట 199
తనకడిమి కలిమినచ్చియు 154
తనకొలఁది యొఱుంగని 306
తనకోదండము ఖండితం 280
తన తనయుకంబె నెమ్మనమున 271
తనతలసీర యరసి 60
తనదృష్టియు ముష్టియుఁ దగు 258
తనభుజశక్తియున్ రిపుల 218
తనమదిఁ గదిరినతమకంబున 126
తనమదిగరుణయు ఖేదంబును 31
తన మనుమలు పాండుతనయు 200
తన యంతనె యటు వలుకుచు 168
తనయగపాటొరులు 152
తన యొప్పెదురఁ గన్న 116
తనికెడు నారటంబున 144
తనుఁగాచి వెనుకవచ్చిన 96
తన్వంగి మవ్వంపుఁ దనులత 77
తప్పఁ బలికి తీవు నెప్పెద 224
తప్పుసేసితి రిరిట్లు 300
తమతమ బలములతో 303
తమతమ యొద్ది బలంబులు 263
తమలోన మాటలాడెడు 68
తమునెఱిఁగించి యల్ల 311

తమ్ములు ధామ్యుడున్ సతియు 12
తరణియు దుఃఖితయగు 93
తరతరమ ప్రజల 263
తరువు వెసఁ బెఱికికొని 201
తఱిమిపయినడరుటయు 268
తఱిమి సుశర్మఁ గిట్టి యతి 203
తలఁకుగలదేనిశకునిం 256
తలకెఁడు వానికిన్ మగఁడ 257
తలఁపఁగ రిపులకు 223
తలచుట్టుచుట్టిఁ గుండల 233
తలపడి తలమీటిన 258
తలపడిపోరవారియరదంబు 200
తలపడివాలమ్ములుపై 266
తలమీఱినిశితశర 265
తలరునలందురున్ నవయు 137
తలుగుల పొదిదొకదెస 54
తల్లియుఁదండ్రియు దైవము 29
తానును నన్నయునయ్యాస్థాన 97
తాను మున్నుగ శాత్రవసేన 202
తాను సుదేష్ణయున్ సుతులు 320
తానెంత యాప్తుఁడైన మహీ 28
తిగిచిక వుంగిలించి 50
తిగిచిన నడుగులు తెరలక 152
తిరిగితిరిగి లోకోత్తర 53
తునిమితోడనయొక్క 276
తురగంబులుఁ జూచువిధం 52
తురగముల నాలుగిట 269
తెనుఁగు బాస వినిర్మింప 5
తెప్పించి తొడుగు మీవని 215
తెలిగన్నుఁ గవకాంతి 79
తెలుపులగుచీరలును 307
తెలుపులగువాహనములు 229
తెల్లంబుగా దెమికెల్ల 10
తెల్లనిజోడువెట్టుకొని 190
తేజోధనుఁడగునరుఁడు 262
తేరుఁబూన్పఁబంపు తెప్పింపు 210
తేరుసమ్ముఖంబు సేయించి 250
తొడఁగినపనిచలం బెడపక 163
తొడరినహారునైనదోర్బలంబున 115
తొఱఁగువోకుండ మెకములు 55
తొలుతనీవుపన్నడిగిన 226
త్రిజగదవననిత్యక్రీడ 208
త్రిభువనశుకదృఢపంజర 7

ద

దంతిఘటాసంతానము 261
దగ్ధములైనట్టులుసమ్య 222
దనుజకుంత్రాసకరంబును 34
దవ్వులఁజూచిమత్స్యవసుధా 39
దవ్వులవిఱిగినఁబౌరులు 219
దానికిఁజిత్తవృత్తులు 199
దానికినేటినిక్కమువృథా 139
దానినెఱింగియెంతయు 153
దామగ్రంథియనఁగనొక 21
దామగ్రంథియనువాఁడ 52
దివమకానియింకభువనంబు 144
దీనిజన్మంబునఁదేజంబు 75
దీనింబాండవులయందెవ్వరు 226
దుర్భరయగునిను; గర్కటి 63
దుర్వహపటుతాపత్రయ 325
దుర్వారోద్యమబాహువిక్రిమ 81
దుర్వారోద్యమబాహువిక్రమ 108
దుర్యోధనదుశ్శాసనకర్ణ 122
దెసలుబీఁటలువాఱఁదివురు 218
దేవకుమారకుండయగు 305
దేవతలకైననొక్కొక 11

దేవదత్తాభీలరావంబు 246
దేవరయానతిఁజాండవు 176
దేవాదివ్యచిత్తంబున 9
దేవానాలవజాతివాఁడ 45
దేవావైశంపాయనుండు 67
దేవావైశంపాయనుండు 159
దేవావైశంపాయనుండు 209
దేవావైశంపాయనుండు 253
దేవితృషదీర్ఘఁబూనితి 94
దేవితృషవుట్టివారుణి 94
దొరలుతలపడ్డనాహవ 199
దొరలునుసుభటులు 282
ధైన్యంబుతలపోత 92
ద్విజుఁడఁగురువిషయ 41
ద్రుపదనందనపరిభవ 123
ద్రుపదభూవిభుఁడుపుత్రుల 117
ద్రుపదభూవిభుఁడుపుత్రులు 319
ద్యూతక్రీడకుఁగొండొక 41
ద్యూతజ్ఞులదెసఁగొండొక 43
ద్రోణ గాంగేయ మత్స్యాను 175
ద్రోణుఁడు భీష్ముఁడుం గృపుఁడు 301
ద్రోణుఁడు రయమున నేసిన 272
ద్రౌపదీరూపమనునిఁ దగిలి 73

ధ

ధనవర్గంబులు వీరిచ్చిన 314
ధరణి దుర్లభమగునవదాత 230
ధరణిపుచక్కగట్టెదురు 27
ధరణియుఁ బట్టణంబహాయ 313
ధరణియెల్ల గెలిచి తగ 229
ధరణి వడంకెధూళి దివి 257
ధరణీ చక్రము సంచలింపఁగ 209
ధరణీ నాథుఁడు దాను దమ్ములు 304
ధరణీ పరాగంబు వొరసి 104
ధర్మతనూభవు సంతత ధర్మ 111
ధర్మదేవత నీదు సత్కర్మమున 13
ధర్మ నిరూపకత్వమున 11
ధర్మసుతుండు వెంచెనను 53
ధూళిపెల్లుగనెగయంగ 302
ధైర్యధనుఁడితఁడు 254
ధ్వాంతాకారిత కుడ్య కుట్టిమ 148

న

నగళులలోపలి మాటలు 27
నగుచుబృహన్నల యిట్లను 214
నడదివియలు నేసె నగరికి 308
ననుఁగుచ్చితంపుఁ బనులకు 64
ననునీవప్పుడు సూత మందిర 105
నను ముట్టి నీవు వెండియు 151
నను సైరంధ్రి గడంగి 219
నన్నడుగ నేల నీవును 132
నన్నిటు లా దురాత్మ్మ 104
నన్నుఁబరాభవించి 107
నన్ను విరాటుండు మున్ను 22
నమ్ముము కైదువుమోపగ 225
నరనాథుండు ప్రమోద సంపదు 295
నరనాథుఁ గొలిచి యలవడ 25
నరుఁడు నమస్కరించి 272
నరునకు నాకుఁ దక్కఁగ 36
నరు ళల్లంబుల నగ్నిమ 260
నరు లొరులు దృశ్యములపై 260
నల్లవొ నిక్కమాడె నృప 180
నవతా దూర పురాణ 251
నాకవి యెల్ల నేల నరనాథు 45
నాకుంబని యెయ్యది పనుపు 233
నాకుఁ జూడ మత్స్య నరపతి 13

నా కులకాంతల నెల్లను 96
నా కొడుకు పోటు మాటలు 296
నాకొఱఁత దీర్చి వచ్చితి 132
నా కొలువు వారకార 84
నా చిత్తముతాదృశులకు 64
నాతోడి ప్రేముడిం గడు 221
నాదు బాహు బలమునకు 135
నాదు రూపంబు మనంబున 150
నాదు వల్లభుండు నటుఁడింత 103
నానావిధభూతమయము 41
నాపతులగుగంధర్వులచే 159
నాయనుచరులం దెవ్వఁడు 42
నాయున్న జాముదలఁపవ 80
నా యొడలుచేర్చినప్పుడ 151
నిండెసమయాబ్దములు 317
నిక్కముపో లెనప్పుడొక 138
నిఖలధర్మాధర్మనిపుణంబు 100
నిగమకుసుమగంధోన్మేష 325
నిజాంతర్గతంబున 74
నినునర్జునుండని యెఱింగిన 232
నినునీవపొగడికొని 256
నిన్ను గొలువంగ వచ్చితి 47
నిన్నెఱుఁగక యేనేమే 231
నిషధాద్రియందనిమిషపతి 11
నీకుఁదగుపదవియిచ్చెద 53
నీచమతినన్ను నెవ్వఁడు 63
నీచములయ్యెడుపనులకు 62
నీతోడిపరిచయములేదే 171
నీపనులఁగావఁ బెట్టుము 55
నీపాలికివచ్చినిఖలగోపాలక 309
నీమెచ్చువారువంబుల 309
నీయట్టివాడునిస్సిపో యెడి 286
నీరజాకరములునిష్ఠమై 126
నీలోత్పలచ్ఛాయనెరసి 227
నీవలచినయప్పుడధాత్రి 291
నీవలమూఁపులావును 113
నీవలుగులఁబడుటకు 170
నీవింతయలుగనేటికి 105
నీవుచతురమతివినీకు 50
నీవుదమ్ములునొక్కడనిలిచి 201
నీవుచక్కనిదానవునెలఁత 172
నీవుదుర్జాతిగామికి 81
నీవును 62
నీవెవ్వరేమిపని కై 59
నీవొకతవేలయిలఁబడి 129
నునుసెలగోలచేకొని 54
నున్నదనంబుగానలుఁగు 119
నృపనయవిద్యకుందగిన 41
నెగయునెడనగ్గమైనను 154
నెగసినకొనలేచి 33
నెచ్చెలులతోడనెంతయు 50
నెత్తమ్మిరేకులమెత్తఁదనము 81
నేలనాలుగుసెఱఁగుల 69
నేలప్రొద్దెఱింగిచాలు 242
నేలయునింగియుఁదాళమల్ 98
నొగనొగతోఁదాఁకిపగులంగ 195

ప

పంచినకోపమున్ సమయ 100
పక్షిమృగజాతులెల్లను 233
పక్షివ్యాకులముంబరేత 33
పటువిశిఖపంక్తియత్యు 276
పటువేగంబగుశాత 198
పట్టుకొనిమగుడంగొని 302
పడఁతినన్నూఁఱడఁబలికిన 138
పదంపడి జారచోర 146

పదంపడి పద్మినీ ప్రమోద 167
పదతలంబుల కెంపు 60
పదనికిరాఁబులు గడిగిన 314
పతి యెఱింగినఁ దన ప్రాణంబు 84
పనిచిన నాతఁడు నమ్మొయి 251
పని వంపఁగాని యొకతకు 118
పరగు పొదరు పొదరు 176
పరమ కృపా విధేయ 156
పరమశమనిరతసంయమి 8
పరిచారికాత్వరేఖా 57
పరిభవకరుఁ డగు కీచకు 110
పరిసనుదెంచి గోగణము 221
పఱమొయిల్ గప్పిన 58
పఱియవాపంగఁదునియఁగా 17
పలకయువాలును నింతింతలు 277
పలుకవచ్చుఁ గాక పలికిన 267
పలుపులుఁ గాండ్లుంబగ్గంబులు 261
పలుపోకలఁ బోపుచు 103
పల్లవ ప్రసూన ఫలభరితం 154
పవన తనూజ బాహువులు 151
పసులఁ గాచికొని బ్రదుక 56
పసులు మరలె శతృబల 290
పసులు పట్టు వడిన 251
పాండవపక్షపాతమున 223
పాండవ మధ్యముండు 239
పాండవ వీరులంగలన 238
పాండవులు వనవాసంబు 10
పాండు పుత్రుండును జిత్ర 275
పాండుపుత్రులకేను 93
పాండుమహీపాలుండా 245
పాండురాజ సుతులు 186
పాండురాజ సుతులు 182
పాతకియై సుయోధనుఁడు 174
పారాశర్యుని కృతియయి 5
పాఱు తెంచిన నక్కుల 109
పితామహుండుపదేశించిన 183
పిత్రృవణము దెసకుఁ జన 163
పీనుఁగునంటఁగనగునే 225
పుట్టినంతనుండి యిట్టివి 270
పుత్రులు పౌత్రులు భ్రాతలు 26
పురుషులాలతాంగి 166
పులిఁగనుఁగొన్న లేడులును 168
పులిగోల వేసినట్టి 283
పూనిక నెఱపితిసలి 155
పృథయను పేరమదంబకు 230
పెక్కండ్ర నొక్కపోరను 18
పెట్టకకట్టకమౌళిం 233
పెడ కేలుగట్టి పాపపు 161
పెనఁకువఁ దనిసిన 123
పెనుఁగుదుట నిడిన 323
పెనుఁ బొదువుఁ బఱపు 34
పెనుబాముల చందంబున 226
పెనిమిట్టిదిపల్లంబిది 146
పెఱలువారలుదమ మెలఁగెడు 73
పెలుకుటీతాళంబీమది 72
పేరువలలుండుకూడుం 45
పొడసూపినట్లైనవడిఁబట్ట 139
పొలఁతుకకాంతియింత 76
పొదువువిరియందట్టి 226
పొరిఁబొరిఁబ్రీతిరెట్టిగ 43
ప్రణమదవనవిద్యాప్రౌఢ 252
ప్రబలుండారయనాసింహ 106
ప్రళయాంతకుండు 238
ప్రళయాంభోధరముక్త 266
ప్రియమఱీణమునాకు 282
ప్రీతినలుమడింపభీముని 312

ప్రొద్దుగ్రుంకినమటీకాని 263

ఫ

ఫాలకుంభసంధిఁబడి 284

బ

బంధుశతంబులుశౌర్య 63
బకమహాసురునిర్జించి 309
బకహిడింబకిమ్మీరుల 113
బరవసముమైఁదిగర్తేశ్వరు 184
బలదేవప్రముఖులకును 319
బలములుదొరలుఁబొదివి 277
బలమెల్లన్ వెఱచెండు 260
బలరిపుఁడిచ్చినకుండల 233
బలవిక్రమములు 198
బలవిక్రమసంపన్నులు 85
బలియుండాసొబగుండు 134
బలుగాలిఁబేర్చుదావానల 241
బలువిడిమనదివ్యాస్త్రంబుల 278
బహుమహితాయుధవిద్యా 256
బహువిధంబులనమ్మెయి 129
బహుళాష్టమినీతఁడు 186
బాంధవశాత్రవాకలిత 64
బాలకేళిమీఁదిభరము 50
బాసటలేదుక్రొవ్వడర 301
బాహులచాయయున్గమన 220
బాహుసమగ్రశత్రుమద 231
బిరుదుగలమగలు 172
బీరములావునుమిగులఁగ 242
బుద్దులుసెప్పుకొల్లనటు 86
బృహన్నలనవలోకించి 215
బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ 35
బ్రాహ్మణభక్తియుఁబరహిత 180
భంగముతోడనున్ననను 184

భండనముననిరుగేలను 230
భయశోకంబులుతనదు 172
భరముననీపోరెడునెడ 114
భల్లమొక్కటనాతని 278
భవదాజ్ఞాదృఢబంధ 12
భవదీయప్రార్థనచే 214
భవ్యవిభవంబుతో 318
భాగ్యముగాదెనీచరణ 128
భావనశాంతత్వమునిజ 54
భీకరబాణవర్షముల 195
భీముఁడు ధార్తరాష్ట్రకుల 36
భీష్మద్రోణకృపాది 217
భూదేవోత్తమ నాశీర్వాదం 29
భూపాలవల్లభాజన 223
భూరిభవత్కారుణ్య 5
భూవరులెల్లను నొక్కట 240

మ

మంగళతూర్యరవములు 297
మంటయుఁబోనిశాత్రవ 205
మండలిచారియైరథమమానుష 196
మండితధ్వజమండలంబుల 261
మండుచువచ్చుదానిఁబది 277
మందరాచలచటుల 196
మందిరాభ్యంతరమున 292
మగలకుమేటియైనబలమర్దన 115
మగలడఁకువనుండకతమ 130
మగుడంగీచకుఁబట్టవాఁడును 152
మగుడివచ్చి హస్తిపురంబు 174
మజ్జనకుండు సమ్మాన్య 3
మణిమయమ్ములుఁగల 15
మత్స్యదేశాధీశుమఱది 177
మత్స్యవిషయరాజ్యమహితు 40

మతోక్కదండచయంబులోన	48
మదమునఁ గీచకాగ్రజుఁడు	136
మదిరసుదేష్ణపాలికొక	95
మదిరాక్ష్యుండు కడంగి	196
మనకడకు నేమిటికి వచ్చె	40
మనకుఁ బాండురాజ తనయ	244
మనకును గౌరవేంద్రునకు	249
మనగీచకులకెల్లమారియై	167
మనచూడ్కికిఁ బ్రేఁగయి	249
మనదేశమునకుఁ బోదము	289
మననగరంబునకు జంఘాలురం	206
మనబలమెంత యంతయు	182
మనబానసీఁడు వలలుండను	69
మనమియ్యెడఁ బెద్దయు	131
మనము కలంక దేఱె	232
మనమున గోరుమనే	232
మనమున నూఱడిల్లు	64
మనము మోసపోయి యనిమిష	317
మనమురియాడుచుండ	91
మనమురియాడుచునుండఁగ	212
మనమెంత పనవి పిలిచిన	161
మనమొక యేవురమీయం	13
మనమొనల దుర్నిమిత్తము	236
మనయింట నిచ్చటచ్చోటన	51
మనలను దానవులను	279
మనలనెవ్వరు నెఱుఁగ	110
మనలోన నెవ్వఁ డెమ్మెయి	14
మనవంశంబును వృత్తంబును	23
మనవలలుండు లావున	191
మనశస్త్రాస్త్రంబుల దక్కిన	32
మనసుల నూలుకొల్పి	237
మనుజవరేణ్య నావలని	204
మనుజులంటకుండమఱువడ	225
మన్ననకుబ్బకయవమతి	27
మమ్మెరవుగాఁదలంచి	206
మరిగినీమూర్తివైఁగన్ను	114
మటియునకోకమలివలని	139
మటియునానేకగతుల	71
మటియునానేకభంగుల	88
మటియునానేకయోధవీరులు	190
మటియునవసరోచితంబు	15
మటియును	117
మటియునునొక్కవిశేషం	181
మలసిఱుంకెలువైచుచు	279
మల్లయుద్ధనైపుణ్యంబు	152
మహనీయమూర్తియు	14
మహాభారతంబుసమస్త	9
మహితసముజ్జ్వలాకృతులు	9
మహిషవ్యాఘ్రగజాది	113
మాటలుపెక్కాడితివీ	267
మానముఁ బ్రాణముఁగాచితి	204
మానవకోటినిట్టివిసుమానపు	160
మానవపతినన్నెక్కడి	19
మాయరవియేలకుఁగడొ	144
మారుతసుతుండునుగృత	136
మాసినచందముఁదనుఁగాని	75
మాసెనభోమణినక్కలు	222
మీపనిచినట్లచేసెద	202
మీరెటిఁగినఁజెపుడీతని	52
మీరేమిసేయుదురుదైవా	120
మీసుభటత్వమున్ బలము	109
ముందటిభంగినకానల	110
ముందటియట్లయింక	172
ముందరరాజుఁబుచ్చిబలమున్	236
ముదమునసెలమిసొంపొదవి	171
ముదమొదవరమ్యహర్మ్యము	59

మునునీవచటనచట 268
మునునీవెచ్చోనిలుతీవని 23
మునువెఱుతునేయమీఱలు 272
మున్నగలగోపవర్గము 57
మున్నసుశర్మదానుబలముం 185
ముఱిముఱిచీఁకటియప్పుడు 200
మెడయొఱగఁజేతి కైదువు 289
మెఱసియుదయించుగ్రహాముల 226
మెఱుఁగుమొగిలిసొచ్చు 213
మెలంగినంగనుంగొని 47
మేదురదీర్ఘతరంబగు 259
మొగమొప్పదునాదెస 306
మొగమోడండితఁడు 311
మొగచినచేతులుముందలి 176
మొనఁగలయఁజూచియూరక 249
మొనలుదెరలినఁగర్ణుండు 303
మొనలొఱపుగఁదీర్చి 222
మోచికొనివాసవాత్మజు 32
మోహనబాణపాతమున 289
మౌళిస్రక్కంగరంగన్మధు 175

య

యానప్రక్రమసూచకంబు 188
యూథపతితోడిదంతి 285
యోధాగ్రేసరుఁడిద్ధతేజుఁడు 255

ర

రక్తధారలువెడలంగరశ్మి 283
రత్నకేతనములురాజిత 260
రథముల్ మంచివిగాఁగ 191
రయమునఁగిట్టియూతని 264
రవితనయుబాణములు 267
రవిదీప్తులుసొరనేరమి 268
రవియుదయించునట్లు 230
రాగరసమగ్నుఁడయ్యె 83
రాజగృహంబుకంచె 26
రాజునొచ్చినవిఱిగిరి 304
రాజునొద్దఁ బలువురకు 26
రాజులనెల్లనుగ్రసమరంబుల 129
రాధేయుండును 268
రాలియున్నపుష్పప్రకరము 124
రుచిరమణిభూషణంబులు 95
రెండవయేఁటనొక్కం 243
రోషంబుభీషణరూపమై 269
రోషమొండెనురాజ్యాభి 237
రోహిణియొండెనొండెను 58

ల

లలితంబులగుమట్టియల 83
లలితతనూవిలాసముల 323
లలితమణిమయవిభూషణ 319
లీలనాముందటనాలేమ 88
లోకంబుతోడివారుగ 285
లోకస్తుత్యవిభూతినవ్య 189

వ

వంజలనైననువలనేర్పడఁగ 21
వగముట్టుకొననఁజిత్తము 142
వచ్చికొలువుసొచ్చినెచ్చెలి 49
వచ్చితినిననవుడువిని 59
వచ్చినవాఁడుఫల్గునుఁడవశ్య 244
వచ్చుమదాంధవృత్తి 134
వడిగొనిగోగణంబు 239
వత్సరంబునఁగడచను 42
వనితమనోహరంబులగు 149
వనితాయేనొకపల్కుపల్కెద 85
వనితావేషముగల్గియున్న 47
వరుచూడ్కిముద్దియవదనంబు 322
వరుసనేనుంగులుగురిసిన 175

వలదనియెంతసెప్పినను 130
వలపలిదిక్కునకించుక 57
వలయుపదవియందు 55
వలవదురోయఁజాండవుల 179
వలసిననేలుమేను 46
వలలుఁడెక్కడఁజూచె 99
వలలుండనంగనీనగర 308
వలలునిదెసమాలిన 114
వసుమతీశుపాలవసియించు 28
వాఁడునుంబనిపూనియంబర 93
వానిందీవ్రశరంబులం 283
వానిఁదెగఁజూడవై తేని 120
వానిదెసంజింతయావంత 121
వామాఱిరుచిరలావణ్యంబు 137
వారలకువగవవలవదు 228
వారలలోన 187
వారలునువీరలును 180
వారలుపూనినట్లవనవాసము 181
వారలులేరటపోపెఱు 182
వారుసంభ్రమించివడిఁగోల 159
వాలమ్ములుదాఁకిధరన్ 263
వానియజ్ఞాతవాససంవత్సరంబు 317
వానివివిధాస్త్రవిద్యా 25
వాసవనందనుఁడెంతయు 243
వాసవాత్మజుండువసుధేశ 249
వింతలుసాలనీవలన 296
వికటభ్రుకుటిఘోరఫాల 164
వికృతపుఁజావుసంపమది 154
విచ్చిచనకుండఁబసులం 247
విచ్చిపోయిసమస్తదేశంబులుం 177
విచ్చెందిమిరముకాఁపులు 123
విజయుండును 278
విజయుఁడువారినెల్ల 280
విజ్ఞానానందరసాభిజ్ఞు 208
విడియంబలుకఁగవెండియు 108
విద్వత్సంస్తవనీయభవ్య 1
వినఁబడిరెచ్చోటను 228
వినయంబుమిగులఁగుంతీ 312
వినిద్రిపదధరణిపతి 211
వినుతింపందగురాజసూయ 118
వినుమట్టులుగాకున్నం 238
వినుసైరంధ్రివేషంబున 310
విపినవాసంబునజ్ఞాత 248
విమలవంశంబుననుబుణ్య 297
విరటుఁడుదక్షిణంబునకు 220
విరటుఁడునిన్ను నెప్డు 210
విరటుఁడుసంభ్రిమమును 321
విరటుఁడుసూచుచుండ 129
విరటుబలంబుఁద్రిగ ర్తేశ్వరు 193
విరటుమఱిందికీచకుఁడు 174
విరాటుండుపగతుండు 178
విలసద్గాండివచాలనోద్ధతి 248
విల్లునుదానునుశిఖ 267
వివిధదుర్నిరూపవేషముల్ 178
వివిధములగులభ్యంబుల 256
వివిధాలంకరణంబుల 320
విశ్రుతవాద్యంబులు 49
విహరింపమానవాకృతి 44
విహితపరిపాటితో 322
వీఁకనెదిర్చియిట్లుకురు 284
వీఁడెవచ్చుచున్నవాఁడు 281
వీఁడొకఁడుకురుబలంబున 270
వీటన్వీలనెఱుల్లనేనుఁగులపై 294
వీనిఁగొనిగట్టిమైమఱు 225
వీనికిమార్కొనజాలెడు 69
వీనులఁదియ్యమెక్కమును 322

వీరలిరువురుమాన్యులు 255
వీరులకుజూడభీభత్స 230
వెండియునతండు 260
వెండియునుడుగకరవిసుతు 269
వెక్కసపాటుభీతియును 270
వెగడొందియిట్లువలుకఁగ 219
వెనుకదెసవచ్చికదిసియు 249
వెనుకొనికర్ణునిపెడతల 285
వెరవరిగాకవీడుకురు 222
వెఱచితిరేనినిల్వుఁడొక 239
వెఱవకననుఁజూచె 76
వెఱవకసంకేతించిన 134
వెఱవకుమన్నపోటు 222
వెలయఁగమత్స్యరాజ్య 42
వెలవెలఁబాఱుచువెగడొందు 221
వెలుఁగుగనికడఁగి 200
వేడ్కదొడిపూసికట్టి 307
వేదములకునఖిలస్మృతి 2
వేరమ్ముమైమఱువుఁదొడి 214
వేఱొకతెఱఁగుననొరులకు 26
వైచుటయునుసవ్యసాచియు 269
వైదికమార్గనిష్ఠమగు 4
వైదికలౌకికవిధి 321
వైరులదూతలునెరవగు 28

శ

శంఖభేరీరవంబులు 235
శంతనునందనునరదము 256
శక్తిస్ఫారధనంజయాయత 259
శక్రాదిసురలతోసంగ్రామ 240
శత్రుంతపాదులగునృప 303
శత్రునృపకాలకూటము 309
శరణాగతసంత్రితభయ 8
శరములుశరాసనమున 219
శస్త్రవిచారనిపుణుం 254
శాంతనవుండునపుడిజ 278
శిక్షితచిత్రసంగర 261
శిరములలాటంబును 269
శుభలక్షణాంగిఈసుందరి 102
శౌర్యాటోపంబునదోర్వీర్యం 255
శ్రవణపుటంబులువ్రయ్యంగ 235
శ్రావ్యంబై చెలఁగఁగభీర 273
శ్రీత్వశివాత్వాలంబన 159
శ్రీమదపాంగాలోకన 67
శ్రీమదరేఖవిషాద 209
శ్రీయనగౌరినాఁబరగు 1
శ్రీసంపాదనచాతుర్య 253
శ్రుతిసీమంతమణికి 8
శ్లాఘ్యస్మార్తనిమిత్త 15

ష

షండరూపమునఁబ్రచ్ఛన్నుఁడై 310

స

సకలకురుకుమారచాప 271
సచివులఁజూచియిప్పుడ 188
సన్యాసివేషమునరాజన్యుని 15
సభలఁబలుకుదీవు 267
సమదవారణముజంగమ 97
సమయంబునడిపినను 268
సమయమునిర్ణయింప 132
సమయసముచితకృత్యంబు 178
సమరంబునభటులుకడు 199
సమరమునగెల్చియొరు 238
సమవిషమవినిమ్మొన్నత 260
సమస్తపరిజనంబులును 186
సముచితంబుగాఁబ్రీవేశించి 175
సవినయముగఁబ్రార్థింపుఁడు 300

సవినయవృత్తిఁగొల్వ 313
సవ్యసాచింజూచి 31
సాంవత్సరికదత్తకాల 322
సాధులుసేరినెమ్మిగ 90
సారథిఁజూచినీవురభసంబ 188
సింగంబాఁకటితోగుహాం 223
సింగంబున్నగుహానికేత 148
సింహబలుఁడుగంధర్వుల 174
సింహబలుఁడుభీమసేనుండు 183
సుకుమారమానసుఁడు 309
సుకుమారుఁడతఁడు 116
సుడియుగాలిఁబువ్వుఁబోడి 141
సుదతినీమైచలాఁజూచుట 79
సురగరుడఖచరవిద్యా 62
సురపరివృఢచూడా 157
సుశర్మయునేలినవాని 186
సూతుఁబదింటనుగైదిట్ట 265
సూతులుదానికియ్యకొనుచుం 161
సూతులుభీతులైదృపద 165
సూతుశవముతోడ 165
సూపాధ్యక్షుఁడుగలిగిన 17
సూర్యోదయావసరమున 209
సైంధవయతుపాంచాల 35
సైరంధ్రిదెసఁగనుంగొని 212
సైరంధ్రియిట్టులనుటకు 173
సైరంధ్రివేషంబున 22
స్వర్గముననున్నరాజులు 245
స్వాంతముబాహుగర్వమున 149

హ

హయములఁబూన్పుము 215
హయములుమరల్పుమీ 290
హయరథదంతిసంతతి 187
హరిమేనల్లుఁడుబాహువీర్య 315
హరిహరనాథునకు 8
హరులహేషితములు 237
హస్తిపురిఁబేరుగల 284
హృదయాహ్లాదిచతుర్థ 2

—:o:—

ఉద్యోగపర్వము

గద్య పద్య ప్రథమ పాద సూచి

పద్యము	పుట
అ	
అంత	341
అంతం జేదిపతియగు	372
అంతఁ దెలిసిరాముఁడతి	638
అంతకుఁజాలఁ డెకర్ణుం	470
అంతతోడనెల్లయాపద లును	560
అంతనక్కడదుర్యోధనుండు	340
అంతనక్కడయచ్యుతుఁడరిగి	574
అంతనటశల్యుపాలికిం	345
అంతనిలువకయత్యంత	358
అంతనుదయశైలమను	433
అంతలుసేసిపోనడచి	501
అంతవునంతకునీవగు	652
అంతశల్యుండు	348
అందఱపలుకులాకర్ణించి	656
అందుఁగూడినవియేడఱోహిణు	376
అందువృకోదరార్జునుల	537
అంబయునటసాళ్వునికడ	628
అంబవృత్తాంతమరయంగ	645
అంబుదశుభగాత్రుం	535
అంబురుహంబులంగలయ	366
అక్కటకారవాన్వయ	579
అక్కటధర్మనందనుని	420
అక్కటలాఁతులైనఁబగ	483
అక్కడవాసుదేవుండు	583
అక్కడవాసుదేవుపనుపాదరణం	572

పద్యము	పుట
అక్కుమారిచతురయగుట	649
అఖిలజనతయంబయి	388
అగునిదివోలునునాకుం	350
అగ్నిగుండమునదోగ్రిణాచార్య	590
అటమిన్నందినయట్టి	448
అట్టిపలుకులసమయంబు	459
అట్టియవసరంబున	372
అట్టియెడ	361
అట్టియెడ	521
అట్టియెడద్రుపదుండు	648
అట్టియెడనమ్మహీ	595
అట్టియెడనిశాసమయంబున	608
అట్టియెడనెనమంద్రు	640
అట్టియెడనైనను	454
అట్టివానికివాహినీ	589
అట్టివాసుదేవునిచక్రంబు	474
అట్టిసమయంబున	338
అట్టిసమయంబునమునిజన	368
అట్లకాకవేగమటవోయి	348
అట్లుంగాక	378
అట్లుంగాక	502
అట్లుంగాక	528
అట్లుంగాక	532
అట్లుంగాకనీవు	499
అట్లుగానకదాయేనందు	579
అట్లుగాకనాకయ్యంబు	655
అట్లుదలంచుటయును	430
అట్లుపట్టణాలంకారంబు	602

అడఁకువలేమినల్క 562
అడఁగఁగనీకశంతనుని 403
అడవికినేఁగునాఁడు 508
అడవులఁగొండలంబడి 454
అతండు ధర్మతనయుతో 461
అతండును 529
అతండును మధుర 533
అతండెవ్వరిం గొనియెత్తి 448
అతఁడివి యేటిమాటలు 607
అతఁడునుపఁగఁ గనక 525
అతఁడు పవడింపమును 341
అతఁడు పూజనీయుఁడగు 514
అతఁడు వడినవెండి 456
అతనిఁ బాసి యొక్కింత 343
అతనిఁ బొందు నుపాయంబు 478
అతనిగుణదోషముల 498
అతని గౌఁగలించి యచ్చట 518
అతని ననుప నేఁగి 372
అతని వచనరచన 533
అతని వెనుక కర్ణుండు 558
అతనిసుతుఁ డర్ధరథుండా 625
అతిరథుండు యుధిష్ఠిరుం 623
అతిరథుఁడు బాహ్లీకుఁడు 618
అతిరథులకెల్లఁ దల 626
అతిరథోత్తముఁ డివ్వీటి 617
అతిరథోత్తముఁడుద్యోగా 617
అత్తఱిఁ బాషాణంబులు 603
అత్తఱి భీష్మ ముఖ్యులగు 398
అదనుదప్పకుండ 377
అదియట్టిదసంధానము 397
అదియట్లుండె 613
అదియునుంగాక 335
అదియునుంగాక 377
అదియునుంగాక 484
అదియునుంగాక 576
అదియునుం గాక ధర్మ 464
అదియును నొక యక్షౌహిణి 373
అదియెట్లుంజేసె 394
అదియెట్లుంజేసె 454
అదియెట్లుంజేసె 658
అదియెట్లుంజేసె వినుము 368
అదియెట్లునిన 543
అదియెట్లునిన ధర్మ 332
అదియెయ్యదియంజేసె 343
అదియెయ్యది యనిన 356
అదియెల్ల నట్లుండె 497
అదియెల్లనీవెఱుంగుదైనను 540
అదియెల్ల నెఱిఁగి 359
అదియేమిటికంజేసె 577
అదివిడి పట్టుగాఁ దగి 512
అది విదురు చెప్పినట్టిద 514
అది వోలు దన్ను నెదిరిని 543
అది సభయే ప్రియం 422
అదె కౌరవ్యుల శక్త 562
అద్దేవియు 560
అధిక దుష్కరంబులైన 474
అధిక విభవ మెసఁగ 369
అధిపయిట్టి మీకు ననోన్య 389
అనఘ పుణ్యాత్ముఁడవగు 510
అనఘ భవదవలంబునన 403
అనఘ యిట్టు లంతయును 397
అనపరాధుఁ దపోనిధి 352
అనయము నొచ్చుచున్న 411
అనయము వుట్టి జూదమున 411
అనవిని కౌరవులకు 506
అనవిని దేవకీతనయు 494

అనవిని నిరుత్తరుండయి 419
అనవిని భీష్ము డిట్లనియె 553
అనవిని మాధవి 547
అనవిని మోము విచ్చుచు 524
అనవిని యాత డిట్లనియె 513
అనవిని సత్యవతికి 628
అనవుడు 348
అనవుడు 494
అనవుడుఁ గృష్ణుఁ డిట్లనియె 487
అనవుడుఁ బాండురాజ 395
అనవుడు గురుఁ డిట్లను 619
అనవుడు గురు కృపాశ్వద్ధామ 656
అనవుడు దుర్యోధనుఁ డాతని 627
అనవుడు ధర్మ నందనుండు 590
అనవుడు ధృతరాష్ట్రుండు 476
అనవుడు నందఱు నౌఁగా 599
అనవుడు నకులుండు 589
అనవుడు నద్దేవుం 647
అనవుడు వాంబికేయు 554
అనవుడు నింతి యిట్లను 632
అనవుడు నిట్లనున్ 413
అనవుడు నీవిట్లడిగిన 615
అనవుడు భీష్ముఁ డిట్లనియె 377
అనవుడు భీష్ముండు 514
అనవుడు రోమ హర్షణము 542
అనవుడు వీరె తమ్ములును 387
అనవుడు వృత్రాసురుండు 355
అనవుడు శల్యుఁ డియ్యకొని 347
అనవుడు శోకం బడరఁగ 360
అనవుడు సంజయుండు 398
అనిఁ బాండవ సేనల 655
అని కార్యంబు నిశ్చయించి 506
అని గమనోన్ముఖుండయి 337
అని గాంగేయుం 615
అని గాంధారి పతియు 561
అని చూపి చెప్పి వెండియు 391
అనిచెప్పి విదురుం 588
అని చెప్పి చుట్టనున్న 381
అని చెప్పి తలంచికొని 486
అని చెప్పిన దేవవ్రతు 654
అని చెప్పిన సూత 450
అని చెప్పి నారదుఁడు 654
అని చెప్పి మాధవుండు 498
అని చెప్పి యతని కడకు 645
అని చెప్పి యప్పాటం 446
అనిచెప్పియర్జునుం 657
అనిచెప్పియొడంబఱచి 338
అనిచెప్పివెండియు 509
అనిచెప్పివెండియు 588
అనిచెప్పివెండియునిట్ల 449
అనిచెప్పనవసరంబున 630
అనిచెప్పమింతయేమిటి 437
అనిజనార్ధనుఁగనుఁగొని 559
అనితదవసరంబునం 408
అనితనవృత్తాంతం 651
అనితన్ను నాక్రమించి 606
అనితలంచుచుండ 486
అనితలఁచుచునచ్చట 356
అనితానుఁదోడుసని 548
అనిదండనాథుల 592
అనిదరహాసోల్లాస 658
అనిదురోధనుంజూచె 620
అనినధృతరాష్ట్రిఁడాపగా 380
అనినధృతరాష్ట్రిఁడిట్లను 413
అనినధృతరాష్ట్రిపలుకులు 512
అనినంగర్ణుండు 602

అనినంగురురాజిట్లను 614
అనినంబ్రసన్నవదనుం 525
అనినన్ దేవతలుం 370
అనినన్ మెచ్చివృకోదరుం 509
అనినన్ సాత్యకి 500
అనినఁగటకటంబడి 462
అనినఁగిరీటికి 345
అనినగృపాచార్యుండీ 656
అనినఁగృష్ణుండు 523
అనినఁబ్రసాదంబని 474
అనినగాంగేయుండు 379
అనినగాంధారికిట్లను 477
అనినగాంధారినందనుండు 527
అనినగాంధారీవల్లభుం 463
అనినద్రుపదుండిదివోలు 334
అనిననగుచువాని 649
అనిననట్లకాకయని 588
అనిననట్లకాకయని 364
అనిననట్లకాకయని 602
అనినట్లకాకయని 411
అనిననట్లచేయుదు 591
అనిననతండువెండియు 644
అనిననాంబికేయుఁడను 428
అనిననాచెప్పినట్ల 632
అనిననివ్విధంబున 657
అనిననులూకుం 609
అనిననువెండియు 469
అనినపలుకులకు 565
అనినబాహ్లికాదులగు 558
అనినభీమార్జుననకుల 612
అనినభీష్ముండు 621
అనినముకుందు 488
అనిన ముకుందుఁడు 550
అనిన ముకుందుతో 498
అనిన వాసుదేవుండు 336
అనిన వాసుదేవున 495
అనిన విదురుం డదరి 563
అనిన విదురుం 412
అనిన విదురు డిట్టులను 564
అనిన విదురునకు 429
అనిన విని 591
అనిన విని 614
అనిన విని 634
అనిన విని 643
అనిన విని 655
అనిన విని కర్ణుండు 379
అనిన విని కానీనుండు 470
అనిన విని కిన్కఁబూని 557
అనిన విని కృష్ణుండు 497
అనిన విని గటగటంబడి 544
అనిన విని గాంగేయుండు 600
అనిన విని దరహసిత 360
అనిన విని దుర్యోధనుండు 344
అనిన విని దుర్యోధనుండు 454
అనిన విని దుర్యోధనుండు 460
అనిన విని దుర్యోధనుండు 514
అనిన విని దుర్యోధనుండు 573
అనిన విని ధర్మజుం 585
అనిన విని ధర్మనందనుం 351
అనిన విని ధర్మనందనుండు 371
అనిన విని ధృతరాష్ట్రుం 550
అనిన విని ధృతరాష్ట్రుం 435
అనిన విని ధృతరాష్ట్రుం 424
అనిన విని ధృతరాష్ట్రుం 560
అనిన విని భాగీరథి 646
అనిన విని 'భీష్ముఁడు 445

అనిన విని యంబికా 473
అనిన విని యక్కొలువు 624
అనిన విని యమ్మహాత్మ 632
అనిన విని యమ్మునీంద్రుం 369
అనిన విని యర్జునుం 588
అనిన విని యనందను 467
అనిన విని యెల్లవారును 631
అనిన విని యెకటి సెప్పెద 354
అనిన విని రథికవరు 500
అనిన విని రాధేయుండు 619
అనిన విని వికచవదనుం 347
అనిన విని విదురుం 427
అనిన విని విదురుం 471
అనిన విని విదురుం 419
అనిన విని సంజయుం 457
అనిన విని సంజయుండు 401
అనిన విని సంజయుండు 447
అనిన విని సంజయుండు 385
అనిన విని సూతనంద ను 460
అనిన వైచిత్ర వీర్యుండు 468
అనిన సంజయుం డిట్లనియె 410
అనిన సంజయుండిట్లను 608
అనిన సహదేవుఁడిట్లను 589
అనిన సుయోధనుండు 476
అనిన సుయోధనునకు 458
అనిన సూతనంద నునకు 384
అని నిర్ణయించి 592
అని పలికి 614
అని పలికి 620
అని పలికి 622
అని పలికి 656
అని పలికి కౌఁగలించుకొని 472
అని పలికి ద్రుపదు 336
అని పలికి ధర్మతనయా 406
అని పలికి ధృతరాష్ట్రునితో 467
అని పలికిన యవసరమున 581
అని పలికిన యుధిష్ఠిరుం 487
అని పలికిన హరి 506
అని పలికి నిట్టూర్పు 428
అని పలికి పరమశాంతుండై 478
అని పలికి పరశురాముఁడు 632
అని పలికి పాండవాగ్రజుండు 484
అని పలికి పుండరీకాక్షుం 572
అని పలికి మఱియు 554
అని పలికి మఱియు 423
అని పలికి మహారాజా 540
అని పలికి మాకునువారికి 491
అని పలికి యచ్యుతున 526
అని పలికి యజాత 587
లని పలికి యతనికిం 636
అని పలికి యతనివలనం 463
అని పలికి యలుక 653
అని పలికి యివ్విధంబున 494
అని పలికి వారలందఱు 482
అని పలికి వెండియు 381
అని పలికి వెండియు 404
అని పలికి వెండియు 443
అని పలికి వెండియు 452
అని పలికి వెండియు 573
అని పలికి వెండియు 371
అని పలికి వెండియు 400
అని పలికి వెండియు 545
అని పలికి వెడవెడ 392
అని పలికి సంజయు 382
అని పలికి సవ్యసాచిం 610
అని పలికి సూతనందనుండు 389

అని పలికి హరి 342
అని పలికె నదియంతయు 498
అని పలుకునప్పటి 438
అని ప్రతినసేసిన 657
అని భీమసేనుంజూచి 610
అని మదినిశ్చయించి 599
అని మఱియు దుర్యోధనుండు 623
అని మఱియు నత్యంత 529
అని మఱియు ననేకు 572
అని మఱియు నిట్లనియె 502
అని మిషహితము 443
అని యంతనిలువక 493
అని యంతనిలువక 572
అనియట్లుగ్గడించి 503
అనియడిగిన 406
అనియడిగిన విదురుం 429
అనియడిగిన సంజయు 472
అనియతఁడు శౌరితో 550
అనియతని యుత్తరము 607
అనియదల్చెద నప్పుడు 516
అనియను రూపాలాపంబుల 361
అని యప్పాలఁతిం 359
అనియాడి మొగంబు 622
అని యిట్లు 612
అనియిట్లు నారాయణుండు 558
అనియిట్లు సెప్పి శల్యుండు 371
అనియి త్తెఱంగున 580
అనియివ్విధంబున 522
అని యీ సభ్యులకుం 539
అని యుచిత సంభాషణంబులు 349
అని యుధిష్ఠిరుండు 589
అనియుల్లసంబాడి 360
అని యూరడిలఁగఁ బలికిన 506
అని యూఱడించి 345
అనియెఁదదనంతరంబ 509
అనియె దాని కతండుత్తరం 497
అనియె నట్టి యెడం 477
అనియె నట్టి యెడఁ 564
అనియె నట్టి యెడ 554
అని యెల్లవారును 584
అని యెవ్విధము లైనను 492
అని యొడంబఱిచి 361
అని రాధేయు దిక్కు 469
అని వనితఁ బంచి 365
అని విచారించె నిట్లు 562
అని వెండియు 425
అని వెండియు 462
అని వెండియు 490
అని వెండియు 521
అని వెండియు 570
అని వెండియు 650
అని వెండియు ననేక 555
అని వెండియు నిట్లను 470
అని వెండియు నివ్విధంబు 580
అని శస్త్ర సన్యాసంబు 470
అని సముచితంబుగా 367
అని సహోదరులాజి 492
అనిసువ్యక్తంబుగా 648
అనుచుం బ్రణామ 389
అనుచుఁ గడంగి 353
అనుచుఁ గౌరవింప 583
అనుచు నతండును 360
అనుచు నతికుతూహలం 518
అనుచు నా సుయోధను 444
అనుచు నెలుంగులు 505
అనుజ తనుజులు 552

అనుజులకునడ్డపడి 411
అనుజులతనుజుల 613
అనుజులుబుత్విజులు 577
అనుజులునట్టివార 453
అనుజులునీవును 384
అనుటయుందదనంతరంబ 589
అనుటయుఁబిన్ననవ్వు 492
అనుటయుగోవిందుం 563
అనుటయుదామోదరు 590
అనుటయుననఘూ 633
అనుటయునప్పుగొంకి 583
అనుటయునాతఁడు 344
అనుటయుమద్రేశ్వరు 372
అనుటయుసుయోధనుడు 515
అనుడుధృతరాష్ట్రు 410
అనుడుముదంబు 428
అనుడువిదురుఁడాతని 418
అనుడుదయార్ద్ర 565
అనుడునీపుత్రుడవినీతు 560
అనుడునుపేంద్రుఁడు 527
అనుడుమునీంద్రులున్ 359
అనుడుససంభ్రమముగ 563
అనుపలుకులకు 471
అనుమాటకు 635
అనుమానంబది యేల 658
అనుమానింపకసభలో 621
అన్నదమ్ములనె త్తంబు 557
అన్నదమ్ములమైయుండి 492
అన్నివడియునుబంధు 579
అప్పటినుండియు నెవ్వగ 412
అప్పటికిఁదగినభంగి 601
అప్పుడుదెప్పటి కన్నుల 642
అప్పుడుధృతరాష్ట్రుం 565
అప్పుడునీవుఁ గర్ణుఁడును 557
అప్పుడు పాండవాగ్రజున 596
అప్పుడు మసంబున నన్ను 637
అప్పుడుశిఖండిమరణము 650
అభిమన్యువివాహమునకు 343
అమరసేనలుదమంతన 600
అమరేంద్ర రథ 543
అమ్మనుజేశ్వరునకు 384
అమ్మొఅకులనెమ్మొయి 496
అయిననునొకమాట 391
అయిననేమిపిలువు 653
అయ్యజాతశత్రు 437
అయ్యలూకుపలుకు 614
అరయంగఁదప్పులేదంటి 557
అరయందప్పాకయింత 558
అరయమిఁజేసి 503
అరిగినయప్డుపెద్దలగు 402
అరిగిరాజును 573
అరిదివిలుకాని 415
అరిభయంకరుఁడు 593
అరుదారుమేలుకట్లా 345
అర్జునుండు గలండని 457
అర్జునుఁడు ప్రాణ 513
అఱకడనిడి ప్రాజ్ముఖుడై 546
అలఘుగదబూంచికొని 382
అలఘు బలవిక్ర 330
అలతింబోరు మహారథుల్ 624
అలమికొని యొండొరుల 425
అలయక యందఱు 586
అలవి యొఱుంగ 564
అలతి యొఱుఁగక 496
అలిగిన భీమఫల్గునుల 523
అలుకుఁడు మృగమద 512

అలుగుదు పాండవులకు 528
అల్లనయింతి యిట్లనియె 361
అల్పులకు ప్రమింగజేఁదై 395
అవగత మితరహాస్యా 659
అవియెవ్వి యంచేని 437
అవ్యయ నిర్మల విభవా 566
అవ్వివినంబు 651
అసుర నాథుండు నలసత 353
అసురవరుఁ డీహలా 618

ఆ

ఆకొలువు వారు గరమ 535
ఆజ్ఞాభంగంబయినం 371
ఆతఁడు భండనం బనిన 458
ఆతతబలుఁడగు 610
ఆతనిఁ గన్నులారఁగ 478
ఆతనిసమ్ముఖంబున 336
ఆతన్వియమునానదీ 646
ఆదుర్యోధనుఁ డంత 483
ఆనహుషుబాహుగర్వ 363
ఆనహుషువలన నాపద 365
ఆనిశితాస్త్రం బెయ్యది 638
ఆపదఁ గడవం బెట్టఁగ 482
ఆపని గడవం బడియె 609
ఆభీభత్సుని భూరిభుజ 377
ఆయర్జును మగఁటిమి 451
ఆయిరువురు నొక 444
ఆరాజు మాదెసంగల 384
ఆరాజు సేయు నెయ్యము 397
ఆఱడిఁ బోకయున్ 502
ఆలుబిడ్డ లేనియట్టి 410
ఆసభకేక వస్త్రయగు 503
ఆసమయంబున నచ్చటి 404
ఆసమయంబునను 548
ఆసుయోధనుండు 438
ఆసుయోధను ముక్కున 490
ఆసేనకు నీసేనకు వాసి 474

ఇ

ఇంక నా తమ్మునికి 633
ఇంక నిన్ను భార్యగా 273
ఇంకను నట్ల కాఁదలఁపు 393
ఇంతయునువిని కౌరవా 345
ఇంతలుపుట్టినచోటను 404
ఇందాఁకనిదుపలుకుల 419
ఇంద్రాణియునిట్లనియె 364
ఇంపువుట్టించుచు 519
ఇక్కొఱగాములలోపల 412
ఇచ్చటనేనునిల్చుటిది 363
ఇచ్చటిబంధులునీవును 483
ఇచ్ఛాతానుభామాకృతి 652
ఇట్టిచందంబులు 418
ఇట్టిచందంబులెల్లను 386
ఇట్టిదానికినోర్వక 605
ఇట్టియేఁదేరుగడపంగ 438
ఇట్టిహయములుగల 547
ఇట్టులాడఁదగునె 332
ఇట్టులాడఁదగునెయేనేమి 445
ఇట్లతండుమూర్ఛిల్లిన 640
ఇట్లధికబలుండైన 354
ఇట్లుక్రమంబున 548
ఇట్లుగాంభీర్యమాధుర్య 593
ఇట్లుగాకయుండ 538
ఇట్లుగాకయునెవ్వరి 459
ఇట్లుగొడుకుముష్కరుండై 586
ఇట్లుచిత పరివారంబు 512

ఇట్లుడించిడప్పి దేర్చి 547
ఇట్లున్నంగనుంగొని 559
ఇట్లున్నమీయంద ఱ 528
ఇట్లుదలంచుటయును 430
ఇట్లుదశార్ణ విభు 649
ఇట్లుదివిజానీకంబును 354
ఇట్లుదుర్యోధనుం 517
ఇట్లుధృతరాష్ట్రి 571
ఇట్లుపనిచితక్కిన 623
ఇట్లుపరమాప్తుండను 562
ఇట్లుపుట్టినబిడ్డకు 648
ఇట్లుప్రస్థానభేరి 594
ఇట్లుబలదేవరుక్మిల 607
ఇట్లుబహుప్రకారంబుల 639
ఇట్లుమహామహిమ 599
ఇట్లుమ్రింగినంద్రిదశ 353
ఇట్లుబికిమృతింబొంది 468
ఇట్లువడితినుచు 351
ఇట్లువిడిసిన 650
ఇట్లువృత్రారిదన 362
ఇట్లుసనియమ్మహా 594
ఇట్లుసనివారలంగని 380
ఇట్లుసన్నద్ధులై 338
ఇట్లుసుఖనిద్ర సేసి 533
ఇట్లుసూర్యోదయంబగు 433
ఇట్లైనగుంతికిసమస్త 575
ఇట్లొసంగినందోడుకొని 545
ఇతఁడిదియేలక్రొవ్వి 559
ఇతఁడుమదీయాగ్ర 335
ఇతఁడెక్కడమద్రమహీపతి 459
ఇత్తెఅంగునంగురు 375
ఇదిదగదంచునడ్డపడు 399
ఇదినిక్కంబగునేనియు 522
ఇదియకాదుమఱీయు 368
ఇదియకానిచేయనెద్ది యే 545
ఇదియిక్కడితెఱంగునకు 330
ఇదియెల్లనునొకతల 522
ఇదియొకడేలనీవు 351
ఇదిశ్రీమదుభయకవి 407
ఇదిశ్రీమదుభయకవి 479
ఇదిశ్రీమదుభయకవి 567
ఇదిశ్రీమదుభయకవి 660
ఇదెపోయెదఁగౌరవ్యుల 494
ఇనతనయశకుని 533
ఇన్నిసంకటములనిబ్భంగి 486
ఇప్పుడీసభఁబుట్టిన 570
ఇప్పుడుగ్రొత్తకదీనిం 602
ఇప్పుడుపేక్ష నేసికృప 403
ఇభతురగస్యందనగతి 338
ఇమ్మహియెల్లనునీమది 349
ఇమ్మొయినతఁడును 638
ఇవిదుస్సహేనుప్రేళ్ళం 504
ఇవ్విధంబునంగూడిపెరిగి 373
ఇవ్విధంబునంగేశవుండు 545
ఇవ్విధంబునంబగతుం 357
ఇవ్విధంబునఁజారు 596
ఇవ్విధంబునఁబాండు 510
ఇవ్విధంబునకాశీపతి 654
ఇవ్విధంబునజని 628
ఇవ్విధంబుననభిషేక 603
ఇవ్విధంబున నిచ్చియధిక 358
ఇవ్విధంబున నెప్పటి 643
ఇవ్విధంబునబోరి 640
ఇవ్విధంబునమహానుభావుం 371
ఇవ్విధంబున విడిదల 346

ఇవ్విధంబునసన్నిహితు 534
ఇవ్విధంబున గృష్ణు 566

ఈ

ఈ కారణములుగలవను 515
ఈకృష్ణునిసారథ్యము 554
ఈదురాత్ముండుగర్జం 446
ఈదుర్యోధనుఁ డింతగర్వి 559
ఈమత్స్యపతిసహాయము 334
ఈమువ్వురతెఱఁగున 548
ఈమేనువిడిచినీవేఁగిన 647
ఈయిరువురుఁబంచిన 436
ఈయున్నరాజులందఱు 552
ఈరెంటియందునరసి 400
ఈరెండుపీళుల 473
ఈవంశంబునకెల్లనీవ 536
ఈవాయుపుత్రుఁడాజిం 610
ఈవెండ్రుకలుపట్టి 504
ఈశ్వరవరజనితుఁడు 455
ఈసమరసముద్రంబు 579

ఉ

ఉక్కఱిసురపతికైనను 556
ఉచితగతిఁ జేరివంది 595
ఉచ్చిపోయిన యేటుల 637
ఉడుగుడుగు మోహనాస్త్రము 643
ఉత్తమౌజుండును యుధామన్యు 625
ఉత్సాహంబున శత్రుకులో 524
ఉన్నంగనుంగొని కోపించి 514
ఉన్నసమయంబున 328
ఉభయ బలంబులుం బొగడ 463
ఉర్వీధరంబుల నొప్పెడు 433

ఉఱుకధనంజయుండు 468
ఉఱుకమదీయాంగంబులు 635

ఎ

ఎందును నెవ్వరుం బడని 437
ఎందేనిఁ జనియె నాతని 362
ఎక్కడి గాండీవంబు నుతి 452
ఎక్కడ నడచును సత్యం బెక్కడ 475
ఎత్తిన వేడ్కఁ గంధరము 432
ఎత్తి విడిసిన వారని 558
ఎదిరిందమయట్టులకా 391
ఎదిరికి హితమును 420
ఎదురున్న [illegible]పువలుకఁగ 401
ఎదురు వచ్చిన విదురుని 534
ఎప్పుడునెయ్యోడం బొదివి 593
ఎయ్యదిగా నున్నది యది 608
ఎఱకలు విచ్చుఁ దుండము 545
ఎఱిఁగి యెఱిఁగి యొండె 471
ఎఱుఁగవెయజాత 540
ఎఱుగుదు నేను సుయోధను 531
ఎలమినభిమన్యు పెండిలి 327
ఎల్లభంగులం బాండవుల 578
ఎల్లయందును దా వసియించు 478
ఎవ్వరు నెఱుఁగక 630
ఎవ్వరెంత నెప్పినను 586

ఏ

ఏడఁకొహిణు లిమ్మెయి 373
ఏననుట [illegible]గ దుఃఖము 509
ఏనలిగినవారిని 465
ఏనవశ్యంబును 582
ఏనాళిఖండిని జంపమికి 627
ఏనింతాడితినీ సంతానం 541

ఏనీటులంటి నావలన 502
ఏనీపనికై వచ్చెద 401
ఏనుంగోపించి 641
ఏనుగంధర్వకిన్నర 614
ఏనుదక్క నొరుల 364
ఏనునర్జునుండు నెక్కి 577
ఏను నిన్ను సామ్రాజ్యంబు 574
ఏనునుదత్పరికారంబు 435
ఏనును బ్రహ్మమంత్రముల 366
ఏనుపప్లావ్యపురమున 435
ఏను బగతుండనె 528
ఏను బాహ్లీక ద్రోణ 470
ఏనుముదిసినవాఁడ 656
ఏనుమేలుకాంచి సంతోషించి 641
ఏనువినయంబు వదలక 633
ఏనొకరుండనవచ్చెద 635
ఏనొక్క తెఱఁగునె వ్వెద 356
ఎమిటనీకేఁదక్కువ 544
ఏమేపార్థుఁడునీవు 494
ఏముకలహంబొల్లక 404
ఏమునుబాండునందనులు 460
ఏమునువారుఁబంచికొని 556
ఏముపితామహగురు 442
ఏలినవానినిదైవము 415

ఐ

ఐననుజిత్తగింపు 496

ఒ

ఒంటిమినితేనియొంటర 619
ఒండొకవిల్లువుచ్చుకొని 637
ఒండొరుచేతఁబీడవడ 367

ఒకకార్యమునెవ్వెద 552
ఒకటనైననువారియందొకరి 445
ఒకటిఁగొనిరెంటినిశ్చల 415
ఒకతలసమస్తజగములు 475
ఐకనాఁడాతమముందటం 385
ఒకమొగినఱువది 636
ఒకరునైచేతిప్రోవును 423
ఒకశక్తివై వనటికితి 639
ఒకఁడొకండనేకవిధ 445
ఒక్కచోగరుడునింగని 546
ఒక్కనాఁడుపారాశర్య 646
ఒక్కసమయంబుసేసికొని 547
ఒక్కొకచోఁగడంగి 386
ఒడఁబఱచిమాకు 496

ఓ

ఓటయొకింతయేనియును 501
ఓహోయిట్లనుటజగద్ధోహం 515

క

కంసుఁడునిట్లతండ్రిమది 559
కడవఁగజూదమాడి 378
కడవఁగనొకళ్ళుపసరము 498
కడిఁదిపగఱనేఁదెప్పగా 582
కడుబెట్టిదముగ 639
కతిపయపరివారంబు 604
కనిపరశురాముని 631
కనుఁగవనశ్రుధార 631
కనుబ్రమసినతెరువరి 468
కపటద్యూతమునందు 328
కపటపునెత్తంబు 489

V.R. NARLA MEMORIAL LIBRARY
V.R.NARLA
D P R I
ACC. No

కమలనాభుండుగదలి 511
కమలభవాది దైవత 659
కయ్యంబునకుఁ బెద్ద 609
కయ్యముగల్గినట్లయిన 494
కయ్యముగానితెఱంగున 584
కయ్యమునకయెపుడు 422
కరవాలముగద 451
కరితురగాదిఘట్టనయు 425
కరుణంబుగ నేడ్చు 629
కరుణింపుము సంక్షిత 565
కర్జముదప్పె నీయెదుర 620
కర్ణుండు రేఁచి పెట్టఁగ 462
కర్ణుఁడు దుస్సనేనుఁడును 471
కర్ణుని సారథినైనను 350
కర్ణువడసిన యాశక్తి 457
కట్టివిక్రమంబు గాల్పనే 578
కలయట్టి వివిధార్థములు 437
కలవు నిమిత్త స్వప్నంబులు 578
కలహామగుట లక్ష్మి 484
కవలగ్రజన్ములకంచె 382
కవలవారుఁ గొడుకు 333
కవిసిన గడంగి పెల్లుగ 641
కష్టుండగు నానహుషుఁడు 369
కాంభోజిరాజగు 616
కాన యవశ్యముఁ బెనఁకువ 485
కాని తెఱఁగైన నింతటి 445
కారణంబులేక కాంతేయులకు 528
కారణములేకయును 423
కార్యము తెఱఁ గిట్టిది 392
కార్యమును ఖడ్గమును 621
కాలుఁడు ప్రేరేపఁగ నిటు 467
కాలోచితములగు కరణీయ 516
కావలియైసుర రాజ్య శ్రీ 357
కావున 393
కావునఁ గృతముదలంపమి 423
కావునఁ గౌరవులుం 425
కావునఁ జెవికిం జేఁదగు 428
కావునఁ బాండవ పక్షము 330
కావునఁ బాండవులకు 329
కావునఁ బాండవులతోడి 453
కావునఁ దమలో విరోధం 468
కావున నతండు దుర్వినీతుండై 335
కావున నన్ను దూఱ 395
కావున నస్త్ర శస్త్రము 466
కావున నాకు నియ్యెడం 570
కావున నిక్కార్యం బెడ 331
కావున నీ రెండుదెఱంగుల 532
కావున నీ వాదంభోద్భవు 542
కావున నెట్టివారికి 549
కావున మీ పడిన యరణ్యా 371
కావున లోకంబు పాడి 341
కావున వారొకళ్ళ 465
కావున వీరికిన్ జయము 605
కావున శాంతిఁ బొందుటయ 485
కావున సంధికిం బురుష 497
కుంతీ తనయులు 330
కుటిలమతులవినీతులు 486
కుముదములుఁ దారు 431
కురుకుమారులు దమ 571
కురున్నృపవిను 573
కురువంశ ముద్రుంచుటకుం 587
కురువంశోత్తముఁ డైన 472
కురుసేనఁ గదా గెలుచుట 452
కురుసభఁ బుట్టిన 587
కురుసైన్యము నిస్సారం 592
కులములోఁ దలవంపగు 456

కూటికై ద్రోణభీష్ములు 335
కూతురై పుట్టి పదపడి 648
కూలెడు వారె పాండవులు 467
కృతవర్మాది యాదవులు 534
కృపుఁడునుగురుఁడు 454
కృష్ణార్జునులతోడివిరోధం 553
కృష్ణుండుపాండవ 511
కృష్ణునిదేవి రుక్మిణి 606
కృష్ణునిమాట విని 549
కేకయులు మనలఁగలసిన 459
కొంచెమైనను దగబంచి 417
కొడుకనితెచ్చి యిట్లగునె 649
కొడుకాయే నెటులట్ల 469
కొడుకుఁగాంచు రాచకూతు 523
కొడుకులఁ గానరే 410
కొడుకుల కంచె నయ్యనుఁగు 521
కొడుకులుఁ దానును గుఱ్ఱపు 372
కోపము నుబ్బును గర్వము 415
కోపోద్రేకంబున నతఁడా 650
గోల్పులివీఁకమై గొదగాని 439
కౌరవకోటి చేతమన 588
కౌరవనాథుఁ డానహుషు 371
కౌరవనాయక పాండు 553
కౌరవ పాండవులం 538
కౌరవ పాండవుల్ తెఱఁగు 537
కౌరవపాండవు లెంతయు 604
కౌరవసభఁ దానాడిన 570
కౌరవులకుఁ బాండవు 336
కౌరవులకుఁ బాండవు 526
కౌరవులకు వచ్చిన 464
కౌరవులచేతఁ గుడిచిన 582
క్షత్త్రిధర్మ మెంతకష్ట 484
క్షత్త్రియ సంస్కారమునకు 582
క్షత్త్రియులఁ దొల్లి 635
క్షమియించు వారిఁగని 416
క్షీరోదకగతిఁ బాండవ 536
క్షీరోదకవృత్తి మనము 381

గ

గంగాసుతుండు శిఖండి 459
గజతురగాది సంపదలు 427
గదనాతో సరిమూఁడు 456
గదసారించుచు నంత్య 439
గర్వమున నాడుమాటలు 465
గర్వియై కార్యమిట్టిద 634
గాంగేయాదులు నీకడన్ 466
గాంగేయు గెల్వ నెవ్వరి 629
గాండీవ గుణరవం 441
గాండీవ జ్యారవంబుత్కట 393
గాండీవ ధన్వనాహవ 377
గాండీవముఁ గవదొనలున 578
గాంధార రాజులగు 618
గాలవుం డవ్విధము 546
గురుఁడని నన్నెఱుంగు 634
గురుఁడవై సమగ్ర 634
గురుఁడును గృపుఁడును 602
గురుఁడునుఁ బితామహుఁడు 555
గురుఁడు బాహ్లికాది 509
గురుఁడు బ్రహ్మవిదు 644
గురునకు నవమానము 643
గురు నలుక నాకు 466
గురుభీష్మాదుల మనములు 339
గురు భీష్మాదులు సూచుచుండ 488
గుహ్యాకుండు విషాదంబు 653
గోగ్రహణంబునఁ గోలె 498

గోవింద సంభ్రమము 529
గోవిందు ముందటం బెట్టి 503

చ

చక్రధరుతెక్కగొనఁడు 392
చతురంగ బలంబుల 490
చనికాంచిన నద్దేవియు 520
చనికొలువున ధర్మసుతుం 609
చనిచని యవ్వెలంది 629
చనితదీయపురప్రవేశంబు 340
చనిపాలోమియుసురగురు 365
చనియతనింగని 343
చని యతని నశ్వమేధంబున 362
చనియా దైత్యు తెఱంగు 354
చనివారలకుం దన 630
చనుదెంచి యుచిత 560
చనునీవు హస్తినగరం 348
చలమునదుస్స నేనుఁడును 411
చాపాచార్యుఁడు భీష్ముఁడుం 392
చారులచే నంతయు విని 597
చాలఁ గాలంబు వోవక 620
చిందముల మ్రోఁత 373
చిక్కనిపోటు మానిసి 379
చిచ్చునకుఁ దోడు గరువలి 451
చిత్తములుల్లసిల్ల 440
చిత్రాయుధుండును 626
చిఱుతఁ దనంబునం 556
చిఱుతనాఁడునువాఁడు 450
చుట్టములలోన నొప్పమి 532
చులుకఁ దనంబున 635
చులుకని కార్యము సేయం 388
చెనసి గంధర్వ సేన 606
చెప్పఁగల యంతవట్టును 495
చెప్పినవిని దుర్యోధనుండు 526
చెప్పియుపశ్రుతి 363
చెప్పివీడు కొలిపిన 654
చెలిమియు బగయును 420
చెలిమియు సంభాషణమును 417
చెల్లియుండియు సైరణ 416
చెలులుం జుట్టలు దేశంబుల 489
చెలులుం జుట్టలు నిష్ట 440
చేటుకాలమైనఁ బెట్ట 421
చేతనుఁడనయి యేను 639
చేది భూవిభుండు 625
చొచ్చినచోన చొచ్చితెగ 491

జ

జగతిఁ గలజనపతులు 537
జగముల నన్నిటిం దన 474
జగములనెల్లెడన్ దురిత 386
జనకుండున్ గురు 558
జననాథ నీయెఱుంగని 536
జననియు సమస్తబాంధవ 483
జనరహితంబగు 349
జనులకు నెల్లను 390
జనులకు నొడఁబాటగు 414
జనులు వినంగ రాజ్యమున 509
జనులెల్లనెఱింగిన 379
జయమగునోడుదు 484
జలదస్వన గంభీరత 535
జలనిధి తీరభూమి 356
జామదగ్న్య మహాముని 542
జూదపుసిరి యాసపడం 392
జ్ఞాతుల పూరితమును 425

జ్ఞాతులు దమలో 467

ఢ

ఢక్కెను రాజ్యమంచు 418

త

తండ్రిలేని ప్రజలు 521
తగనీలోనూహింపుము 428
తగవిదురుఁ బంచి యాతని 586
తగవునఁబోకరాజు 486
తగినవేషంబు దనుఁ దాన 417
తగుమాట లాంబికేయుం 391
తగుశంఖ కాహళాదిక 594
తదనంతరంబ 341
తదనంతరంబ 370
తదనంతరంబ 595
తదనంతరంబ 597
తదనంతరంబ కొలువు 655
తదనంతరంబ దామోదరుండు 565
తదనంతరంబ సూర్యోదయం 652
తదవసరంబున 642
తదీయ దండనాథులు 650
తనకట్టి గుజ్జములు 547
తనకనిపెట్టిన మణిమయ 534
తనకులంబునఁ బుట్టిన 431
తనతలఁపెట్లు భీష్మ 613
తనతెఱఁగంతయు 652
తనదుష్కర్మ ప్రకటం 352
తనపారి పోవునంతకు 491
తనప్రియసఖుఁడవు 631
తనభుజ శక్తి లేక 612
తనమును పడ్డ బన్నములు 501
తనయులుఁ గోడలు 524
తన వచ్చిన కార్యము మన 597
తనియఁ బండకుండమును 419
తనుఁ దాను పోలుఁ గాకేమనవచ్చు 541
తనుజవశవర్తియగు 473
తనులోకము గొనియాడఁగ 417
తనువున విఱిగిన యలుఁగుల 420
తన్నుఁ దన తమ్ములను 522
తమ తండ్రి భంగి నీకును 423
తమలోని పాళ్కకుంగా 427
తమవారిన్ సిరికై వధించు 580
తమ సగపాలు గోలుపడి 331
తముఁ దారెఱుఁగుట 413
తమ్ముడనీవు నా కొలఁది 544
తమ్మునికిఁ గాఁగ భీష్ముఁడు 629
తమిమి శిఖండి దన్నొరులు 440
తమీయగునంతకున్ రిపు 364
తలఁచినట్ల వ్రితము 328
తలఁపంగూడునె యింతలేసి 499
తలఁపఁ బాండవులును 347
తలఁపుననవాసు దేవుఁడు 475
తలరి యమ్మునిఁ నెగఁ జూచి 352
తల్లియుఁ దండ్రియు వెఱఁగున 603
తానును సత్యభామయును 435
తానైన నపుడు వక్రుండై 391
తారలకుం జంద్రుని గతి 600
తిట్టులఁ బోయి యకొక్కలువు 399
తుదిఁ బోయి క్రూర కర్మా స్పద 395
తుది రాజ్యమ్ము సగమ్ము 500
తులువలుగాక యిట్టి 550
తెగఁగొని బ్రహ్మాస్త్ర 642
తెలిసి భార్గవుండు 640

తొంటి చవి గని యిప్పుడు 556
తొల్లి ప్రహ్లాదుండు దైత్య 421
తోడం బుట్టిన భీమ 551
తోడుదొనలేసి యప్పటి 552
త్వరితగతి సమయ 598

ద

దయనాయాడిన మాట 578
దరహాసముతోమద్రేశ్వరు 348
దర్పమును దేజమును 350
దానం బుణ్య భూమియగు 577
దానఁగొఱంత లేదభిమతం 347
దాన దయాపరుండయిన 521
దానవృత్తుని ప్రేయ 357
దానికంఱె నరిది దలపోయ 349
దానికాత్మఁ బొంగి ధార్త 343
దానికిఁ గొంద అసహ్యపడి 343
దానికి జనులుత్సాహ 603
దానికి దరహసిత వదనుం 493
దానికి దుర్యోధనుం 490
దానికి నవ్వుచు వేగం 637
దానికి నీవొడంబడితి 541
దానివినియును నపుడు 581
దాసీదాస జనముల 403
దివిజదనుజ సహితము 452
దివిజపతికి నీకునిచ్చిన 467
దివిజాధీశ్వరు పాలికిం 367
దీననేమి తప్పుకొనకు 379
దీనికి మూలము శకునియు 579
దీని తేనియఁ ద్రావిన 468
దుర్యోధనుండు గార్య్య 381
దుర్యోధనుండు దుష్టాత్మ 507
దుర్యోధను నింటందగు 385
దుశ్శాసన దుష్ప్రిహ దుర్ముఖ 457
దుష్టకష్ట నికృష్టాత్ములగు 444
దేవతలర్జునునకుఁ దోడై 465
దేవతలు గాని యిట్టివి 546
దేవత లేటికిఁ బార్థుఁడు 464
దేవదుందుభి ధ్వాతంబు 565
దేవర పంపగాఁ జని 409
దేవర యానతి యిచ్చిన 453
దేవా దేవరకృప 430
దేవా వైశంపాయనుండు 327
దేవా వైశంపాయనుండు 409
దేవా వైశంపాయనుండు 481
దేవా వైశంపాయనుండు 569
దేవాసురయుద్ధంబు 443
దైన్యము దక్కిదూత 334
దైవంబు నేర్చుగాకిటు 429
దొరకొని పుణ్యము 532
ద్రుపదుండును భీతుండయి 648
ద్రోణుండుఁ గృపుఁడును 384
ద్రోణుఁడు భీష్ముఁడుం 389
ద్రోవతి బంధురంబయిన 503
ద్రౌపదేయులు నా సుభద్రా 448
ద్రౌపదేయులు మహారథు 624

ధ

ధనమును విద్యయు 415
ధర్మంబు గలుగు నేనది 523
ధర్మజుండు ధర్మతరు 400
ధర్మజునకు భోగంబులు 410
ధర్మతనయాది పాండ 466
ధర్మతనయుండు దమ్ములు 327

ధర్మతనయుండు దాను 577
ధర్మతనూభవుదెస 333
ధర్మనందను పలుకులు 500
ధర్మపథమును నీతి 429
ధర్మపుత్రున కిక్కడి 447
ధర్మపుత్రుని పదద్వయ 554
ధర్మమార్గంబు దప్పక 329
ధర్మార్థసంగతంబుగ 506
ధార్తరాష్ట్రులున్మత్తులు 584
ధృతరాష్ట్ర పాండు భూపతులు 375
ధృతరాష్ట్రభూపతికి 386
ధృతరాష్ట్రుం డతిలోభ 495
ధృతరాష్ట్రుం డిటమీఁదను 392
ధృతరాష్ట్రుండును బుత్రులున్ 401

న

నకులసహదేవులును 510
నకులుఁడు సహదేవుండును 459
నకులు సహదేవుఁ గొని 448
నడచి కురుక్షేత్రంబు 604
నడవడియను మున్నిటిం 416
నడిపింపఁగఁ బొడిపింపఁగ 614
ననునయ్యర్జునునకు 576
నన్ను మన్నించుం గావున 631
నమదనిమిష చూడా 479
నరనాథ నివు పేక్షా 537
నరుఁ డగ్ని దేవుఁ దనకును 464
నరుఁ డలుక వొడమియును 438
నరుఁడాల వెనుక వచ్చిన 380
నరుఁ డీ మానము వాఁ డనంగ 624
నరునకు నది వాఙ్మయమగు 399
నరునిపాశుపతాది 458
నలినగర్భుఁడు పెద్ద 443
నలువురు దమ్ములు భవ 387
నహుషుండు పనుచువాఁడపె 360
నహుషుండు మహేంద్ర పదవీ 360
నాఁడట్లు నీవు నీదగు 367
నాఁడు ద్రౌపది పడిన 521
నాకుం తోచిన వారిం బేరుకొంటి 626
నాకుఁ గర్తవ్యమగు పని 338
నాకుడుపనేల వశమగు 460
నాకు నయనేంద్రియము 478
నాకొడుకుల కెక్కడి 459
నా కొలఁది విచారింపక 493
నాఁటికొలఁది గాదు 469
నానా దేశంబుల బలు 457
నానా ముఖముల విడియంగా 374
నానాస్త్రశస్త్రచయ 656
నాపాటియ పదివేవురు 342
నాపురుషత్వము గైకొని 651
నామతమునఁ గార్యను 334
నామనంబును దమ్ముల 587
నారదముని త్రైలోక్య 643
నారాయణ గోపాలుర 344
నారాయణాభిధానులు 342
నారాయణుండు ధర్మార్థా 515
నారీ రత్నము నట్లు దెచ్చి 376
నావిని సంజయుండు 394
నావుఁడు దల్లి యిట్టులను 477
నావుడు సంజయుఁ డిట్లను 461
నావుడు నవ్వుటాల కనినం 493
నావుడు నిది యౌసంజయ 458
నావుడు హరి యిట్లను 585
నిజవంశోచిత వీర 571
నిత్యానిత్య వివేక వైభవ 479

నిన్ననఁ సచ్చిపోయితి 641
నియతతపమును నింద్రియ 424
నిర్బంధము దుర్మానము 549
నిలిచిరి దక్కటి దొరలును 596
నిశాసమయంబున 362
నీకిట్టిది చిత్తమునకు 496
నీకిదియేటికిం దపమ నింద్య 630
నీకుఁ బ్రెగ్గడయును 619
నీకునంత వగవనీపోరు 463
నీకునాలావు తోడ్పాటు 470
నీకు మేము ప్రద్యుమ్నాది 482
నీకువలసినఁ దీర్పంగ 537
నీకువెఱవనేల నిన్ను 609
నీకు శుద్ధుండనగుటయు 570
నీకెదుర్తై జయంబు గొన 344
నీకొడుకు లొండు సుఖములు 524
నీచదశకువచ్చి నిషిధా 357
నీచెప్పెడి పెద్దలు ద్రోణా 462
నీతలఁ పేనుగంటి 513
నీతిపథంబునఁ బ్రబుక 422
నీపలుకెంత వోలినను 583
నీబుద్ధి పాండవులతోడి 421
నీయందు వారియందు 615
నీయనుజులు దివిజులకు 592
నీయొద్ది రాజులందఱు 591
నీవడిగిన పనిచేర్పఁడ 656
నీవతిరథుఁడవు 615
నీవాక్యము విప్రస్వాభావిక 378
నివిట మున్నవచ్చితిది 342
నీవిట వచ్చుట వినిన 530
నీ వియ్యంబులు సంధియ 571
నీ వివేకంబు నాప్తియు 531
నీవుఁ గొడుకు వారినెఱి 413
నీవుధర్మజు పాలికి 383
నీవు ధర్మాధర్మ విదుండవు 414
నీవునుచితవృత్తి నెయ్యంబు 396
నీవునుబలు బుద్ధులుడిగి 478
నీవు నేమును నొక్కటి 641
నీవుబతిమాలి కొడుకుల 456
నీవుమున్నేఁగుమని 380
నీవువచ్చినవాడవు 527
నీవువృద్ధ జనోపసేవి 574
నీవు సమస్తకమునెఱుఁగుదు 474
నీవు సుభద్రకంజెఱఁగడు 502
నీవు సుయోధనుపాలిట 486
నీవుసెప్పిన మాటలు నిర్మలములు 427
నీవేటి మోపుకాఁడవు 544
నీవైనఁజెప్పిశాంతుం 560
నీవొండెవిమరుఁడొండెను 402
నీవొనరింపఁబూనిన 495
నీ శిక్షఁ బెరుగుట 520
నెట్టినయిట్టియల్క 504
నెట్టన సభలో వేవుర 398
నెత్తురు వడసిన మూర్ఛా 637
నెపమిడి యోహటించి 622
నెమ్మిగలవారి నొల్లరు 415
నెయ్యము దప్ప నొండొకటి 389
నెయ్యముపాటించికడుం 383
నెఱిఁ బడి యాజి నీ మొనలు 600
నెవ్వగలు నివ్వటిల్ల 424
నేఁడింక నెఱిఁగి 575
నొవ్వఁ బలుకుదు సభలో 620

ప

పగయ కలిగె నేనిఁ బామున్న 485

పగయడఁగించుటింతయు 485
పగవారి యింటఁ గుడిచిన 528
పటు పరాక్రమ నిధి పాంచాల 591
పట్టి యీతనిఁ జెరబెట్టి 561
పట్టువడ్డ ద్రుచ్చుపగిది 650
పతి సన్నిధి వడసి మహోద్ధత 363
పదపడి దుస్తరమగు 328
పదివేలఁ జంపఁగా నోపుదు 656
పద్మపరాగంబుఁ బరగించు 432
పనిచిన నాతఁడుంజనియె 353
పనిచిన వహ్నియు వనిశా 365
పనుపుము కౌరవ సభకే 487
పరమప్రియమున నాఁకై 509
పరమాదరంబున నద్దేవిని 359
పరశురాముఁ గానఁ బడయుట 631
పరశురాముని గెలిచిన 454
పరిచారకులైయుండుదు 401
పరిజనులకు నీకును 461
పరిభవము రెండుదెఱఁగుల 632
పరుల ధనమునకు విద్యా 413
పలికిన చందముల్ నెఱపి 333
పలికిన నేనును 635
పలికిన నేమి యన్నియును 657
పలుకని పొందెఱుఁగని 605
పలుకునె యిట్లు గొంతి విని 573
పలుమఱుఁ బాండు తనూజుల 474
పవనజుగదయును 614
పాంచాల మహీవల్లభు 375
పాంచాల రాజ పుత్రియు 575
పాంచాల రాజభార్య 648
పాండవ కౌరవుల్ గలసి 491
పాండవ యాదవ పాంచాల 508
పాండవార్థమై యొక్కరు 337

పాండవులకుఁ గలుగు 655
పాండవులకుఁ దగిన పాలు 540
పాండవుల దిక్కు వీరుల 627
పాండవులుఁ గౌరవులతోడి 376
పాండవులుఁ దండ్రి సచ్చిన 538
పాండవులు ధార్తరాష్ట్రులు 506
పాండవులు శౌర్య మొల్ల 423
పాండవేయులఁ దగం బ్రార్థించి 400
పాండిత్య శౌర్య నిత్యులు 551
పాండుకుమారుల పాలికిం 571
పాండుకుమారులు నీకుం 538
పాండు తనూజ కోటికి 396
పాండు తనూభవుల్ వడిన 339
పాండు నరపాల సుతు 381
పాండునియగ్ర నందనుండు 438
పాండు పుత్రుల నద్దెస 622
పాండురాజ తనూజుల 434
పాండురాజ సుతుల పాలికి 412
పాండ్యవిభుండు లోనుగా 373
పాకశాసను తెఱఁగెఱింగించి 357
పాడి గలిగిన నిహలోక 421
పాడి దప్పకుండఁ బడయు 416
పాపంబులు గర్జములని 422
పాపాత్ముండు మదాంధుఁడా 491
పార్థుఁడు పోరఁదేరు 493
పార్థునకుఁ గృష్ణుండు 350
పాలిక కౌరవులు దుశ్శీలత 394
పావకుఁడాదిగాదిగధి 370
పితృధనమగుపాలుచిత 378
పితృపితామహు గురులమై 553
పుడమిపాలు పాండవులకు 339
పుడమియెల్లనొడ్డె 531
పుణ్యాశ్రమ దేశముల 647

పురుషుండు రెండు దెఱఁగుల 416
పురుషోత్తముండెల్ల 475
పూనిపలికెద వినుము 505
పెండ్లికని పిల్వఁబంచిన 336
పెంపేదందమకిట్టి 501
పెక్కండ్రు గోపులం గొని 552
పెట్టనికోట నీకు హరి 388
పెనఁకువ నాకయేల 462
పెనుపుం జతురత 512
పెఱవారినెల్లఁ దరమిడి 601
పొందైన లెస్స విరసపు 337
పొందొందఁగఁదలఁచితి 386
పోయిన మొగమున నచ్చట 402
పోయివత్తుగాక యీ యున్న 401
పౌలోమియునానహుషుని 361
ప్రళయకాలసముద్రము 451
ప్రాణంబుతో కూడ రక్కసి 518
ప్రియమెసగందగం 527

బ

బంటుతనంబు మాటలకు 495
బకవిధ్వంసిజటాసురాంతకు 448
బఱటికొనిపోయి కృతవర్మ 562
బలఁగముఁ జెంపుఁ దేజమును 589
బలమత్తాకృతియైన 405
బలమును దర్పమున్ మెఱయ 469
బలవంతుఁడు వైనెత్తిన 412
బలవంతుల బలములు 545
బలిమి మున్నేల తెచ్చితి 633
బవరము గీడని యెఱుఁగుదు 608
బవరములుగావె విజిగిన 469
బవరమెల్లియ బిరుదవై 612
బహువిధంబులఁ బలుకు 584
బాల|కీడ మహాసుర 441
బాలసఖుండవు నాకును 405
బావయొప్పుండనుపలుకుల 522
బాహాగర్వము వివిధ 589
బాహుబల ఘనుఁడు 376
బీఱొండ వాఁకునబీటలు 593
బుద్ధిమంతురాలు పొందుగ 560
బృహద్బలుండు సమరథుండు 616
బెడిదముగఁ గత్తి 420
బొమలల్లన్ ముడివడ్డ 451
బ్రదుకుచేటుపొగడు 424

భ

భక్తమనఃప్రమోదకర 566
భరతకులంబు ధర్మమును 536
భాగ్యమున నిమ్నఁ గనుఁగొన 384
భీమసేనుని నీవింతపెద్ద 456
భీమసేన సూనుండు 450
భీమార్జునులకిట్లని 523
భీమార్జునులకు రణమున 333
భీమార్జునుల కొలందులు 452
భీముండుం గవలుం 595
భీముఁదలంచినన్ మనము 450
భుజబల దుర్జయు 355
భుజబలమున జీవించుట 523
భూరికృపాను షంగ 406
భూరివిభూతిఁ బెండ్లికిని 594
భూవర నీతనూభవులు 563
భేరిమృదంగ శంఖకు 602
భోగంబులు వలదాయని 390

మ

మంచిగనేను బంధులును 380
మందబుద్ధి నాదునందను 550
మగఁటిమివారికి వీఁడెదురుగ 415
మడుఁగుఁ జీరయందు 388
మదమడగించి భూపతి 541
మదినామాట కొకింతయు 444
మదిసుఖముగోరి దుఃఖం 390
మదీయ తేజోవిశేషంబున 355
మనకడకు నేమికార్యంబు 513
మనకాప్తుండు సంజయుఁడీ 476
మనకీకుండఁగ వచ్చునే 382
మనకుఁ బాండురాజ తనయ 497
మనకునివ్వఁడతని 430
మనకు విడిదలకురుఁ క్షేత్రం 598
మనచారులిప్పుడు సనుదెంచి 657
మనపర్జలోఁ గరిపురికిం 507
మనమిచట నిలిచి 653
మనముజనార్దనుపాలికి 481
మనమునఁ బఱుపాతగతి 485
మనయింట సుయోధను 513
మనలఁజూచువేడ్క 534
మనలనింక నమ్మరన్యతాత్ములఁ 381
మనవీటన కాదయ్యర్జును 446
మనుమనిజయ ప్రయాణం 594
మమ్మొఱుఁగుదెదరి 487
మరుదస్త్రమేయ గుహ్య 638
మఱచిరె కొలువున 572
మఱియుం దగువార 434
మఱియు దుశ్శాసనుండు 399
మఱియు నక్కడ 388
మఱియు నగరెల్లను 512
మఱియును 448
మఱియు వంశవంతులు 402
మఱియు సమస్తజనంబుల 339
మహనీయభవత్పదవీ 368
మహితలావణ్యమున 358
మాకుంజూడఁగఁబోలు 578
అనిపలికి మాకును 491
మాటపొందెఱింగి 331
మాతండ్రిఁ గనియేను 402
మాతండ్రి తలఁపును 483
మాతండ్రి యెఱుంగక 629
మాతలిపాణిగ్రహణం 543
మాత్స్యపాంచాల పాండ్యాది 556
మానకధృతరాష్ట్రుండు 553
మానుపవచ్చునేయంచేని 531
మానుషశక్తి యొల్లఁడు 410
మాయలు నింద్రజాలములు 611
మాయిరువురతోఁ గయ్యము 439
మాలకరిపుష్పములు 419
మీకుంజెప్పి వోవచ్చితి 606
మీటుగల రాజిరథికుల 655
మీతండ్రికి భీష్మునకుం 489
మీపనుపున రాజ్యము 337
మీయయ్య మీరువనవాసా 381
మీరలు ధర్మజువర్తన 321
మీరుఁబాండుసుతులు 601
మీరును గారుచ్యాతిశయం 430
మీరును వారును జలమున 344
మీరుశకుని కర్ణ 413
మీరుసెప్పిన బుద్ధులు 550
ముచ్చిరనేల నేగలుగ 505
ముదమునఁగృష్ణుఁడు 520

ముదుకఁడ నైననాదు 621
మునివరుఁ డష్టకుఁడని 549
మునినరుఁ డైన యగస్త్యుఁడు 369
మునిదాఁగంసుని 561
మునుపాంచాలవిభుని 340
మునుమనచేత భంగపడి 597
మునుమమ్మ్రోఁబొగడి 392
మునులచ్చెరువంది 647
మునులార నన్ను విధి 549
మునువరుసతోడఁ దన 472
మునుసౌరభ్యము నివ్వటిల్లఁగ 432
మున్ను కర్ణు నొండె ననొండె 601
మున్నుదనతోడం జని 561
మున్నేన సహాయుఁడనై 607
మున్నేను గాన వచ్చితి 341
మురమర్దనుండతనితో 492
మూత్రపురీషాదులు దమ 575
మృత్యుపాశోప హతుఁడయ్యె 471
మృదుభాషణముల దుర్జన 335
మేలుకనిక్ష్ణుఁ డర్జును 341
మేలుగాక నీకుఁ బోలి 487
మేలుసేసితి రొక్కరె 350
మైత్రీసౌఖ్యముఁ బోలునే 355
మొదల విధిని యతియును 505
మొనతలఁ బడియెదు 557
మోహరము నడచుచుండఁగ 371
మ్రొక్కెద వాసు దేవునకు 389

య

యఱుడెఱింగివచ్చి లాఱడి 651
యమమహిష ఘంటికా 505
యమవరుణాది త్రిదశులు 358
యుద్ధము కాక కార్యమును 587
యుద్ధముమీఁది వేడ్కయు 492
యుధిష్ఠిరుండు నీవు నిక్కమ 414
యేనునాసాలెడుకొలంది 655
యేనుబగతుండనెయంచేని 528
యోగ్యతృష్ణదారు లుచితంపు 390

ర

రండని పిలువఁ బనిచి 393
రక్కెసమాటలాడెదరు 499
రణములవారలన్ గెలువ 393
రమ్మిం[ద్ర] పదవిసేకొని 358
రయము మెఱయంగనొక్క 642
రవిశశిమయనేత్రా 566
రాజసూయమహాధ్వరం 394
రాజునకుఁ దియ్యమెసగెఁడు 519
రాజుయుధిష్ఠురుఁ డై 460
రాజులకెందునారయ 571
రాజ్యము భారమెల్ల 552
రాధేయుండును దుస్ససేనుఁడును 462
రాముఁడత్యకాలానలోద్ధాము 638
రావించి తగవుమై 454
రిత్తయుపచారములనే 424
రిత్తలు రజ్జెడువాఁడే 612
రెండువీళ్ళనుఁ గురుక్షేత్రం 608
రోచమానుండు మహారథుండు 626
రోజమయ మహా తరువు 400
రోషము నాపయిం గలిగి 563

ల

లక్క యిల్లు గాలినది మొద 508
లలనా యుడుగు మునీ 505

లేరిచట మగలు నీకును 399

వ

వఱుస్థలంబున మనమాల 595
వగబలము దఱుఁగు 424
వచ్చి దుశ్శాసన ప్రముఖ 598
వచ్చినఁ గనుఁ గొని నీ దెస 654
వచ్చినవాడు ఫల్గును 497
వచ్చిన సైన్యంబులఁ గని 530
వచ్చి సరస్వతీ తీరంబున 633
వచ్చె జనార్ద నుండనిన 508
వనవాసంబునభూశయ్యను 439
వనితంబఱుచిరారణ్యంబున 555
వరదివ్యాస్త్రవిదుండు 617
వరమునఁ బుట్టితిన్ 502
వలయునన్న పానంబు 526
వలలుఁడనన్ విరాటు కడ 611
వస్త్రమాల్యాను లేపనా 390
వాఁడును సత్వరంబుగాఁ జని 412
వారందరు తనతోడన 570
వారందఱు నధర్మ వైభవంబున 623
వారలంతకుఁ జాలనివారె 658
వారలందఱకును సాత్యకిని 519
వారలఁ జూచి కేశవుఁడు 341
వారలక యేల మాధవ 524
వారల భాగ్యమున నప్పు 543
వారలు శాంత శూరులు 541
వారి తండ్రి పాలు వారికి నిచ్చి 540
వారి దెస నీవు సెప్పిన 450
వారిద్దఱ వాలమ్ముల 610
వారిని వారి వారి నిటు వర్ణన 460
వారి వారి మందిరంబులకుం 375
వారి విలాసంబులను 352
వారు గలరు వీరు గలరు 612
వారు దెసలొ త్తికొనియు 454
వారును మిరుఁ బొంది 551
వా రెల్లనుభవదీయ 410
వారొక తలయే నొక తల 342
వారొక యాగ్రహ వృత్తిం 386
వార్త వినియా ఋణము 511
వాసవుఁడు దొల్లి నిజ కాంతా 351
వాసుదేవుండెట్టివాఁడని 474
వాసుదేవు సన్నిధి నిట్లనియె 544
విజయు విక్రమంబు 582
విడియుటకు సూచకంబుగ 596
విదురుండొక్కఁడు దక్కగ 521
విదురు డిట్టులనియె 530
విద్యుద్దండము నిల్చి 441
విద్యయు నవిద్యయు 476
విని యత్యంత కుతూహల 408
విను కొడుకు గొన్న వేఁ దుఱు 339
విను నీ వదితి సుతుండవు 544
వినునూతి కప్ప విధమున 610
వినుమతఁడుసేయఁ బూనిన 514
వినుమధురాహారంబులు 415
వినుమవమానముపడి 397
వినుమసత్య లోభమున 551
వినుము గాండీవమను 610
వినుముదంభోద్భవుండను 542
వినుమునరేంద్ర పాండు 447
వినుమునరేశ్వర కర్ణుని 455
వినుము ప్రాగ్జ్యోతిషా 618
వినుము మనము మధ్యస్థుల 385
వినుముయుధిష్ఠిరు సైరణ 411
వినుమువసుమా ర్తి 644

వినుమువిశ్వామిత్రుపాల 546
వినుమునంజయ ధృతరాష్ట్ర 436
వినుము సుయోధనాదులగు 536
వినుము సూతాన్వయంబున 581
వినుముహరితోడుగల 613
వినుమేనొకశై లమునకు 468
వినుసైంధవుఁడు మహారథు 616
విరటుఁడు ద్రుపదుఁడు 379
విరటుఁడు బాంచాలుండును 328
వివాహమహోత్సవంబునకు 337
వివిధ మణిమయరథంబులు 512
వివిధోపాయ పరాయణుండు 377
విస్మయము నొందు భార్గవు 639
వీరగుణము బలము 625
వీరలవృత్తముఁ బాండుకుమారుల 376
వీరలాధర్మపుత్రాదుల 455
వీరలు ధర్మమార్గము 499
వీరలు పెద్ద ద్రవ్వకొకవెంట 397
వీరలు సముచితాసనంబుల 534
వీరితలం పెఱిఁగిన 330
వీరుకారు పాండవేయుల 551
వీరును బాండుపుత్రులును 569
వీరునువారుఁ బండితులు 538
వీరువారును సంబంధ 605
వీరెల్లఁ బాండురాజు 449
వీరెవసుపు లాకసంబున 643
వృద్ధోపసేవనంబును 576
వృష్టికుమారోత్తముఁడా 449
వెడలితమ్ములుఁ దగువారు 603
వెడవెడ నిద్రవొంది 432
వెడవెడ యేనుఁదొల్లి 575
వెన్నుఁడుప్రీతిఁ జెప్పినవి 554
వెరవున నీపతి యునికియు 365
వెరవున లావునంగృపికి 497
వెరవుమెయిఁదాన 340
వెఱచితి రాఁగదెయనివ 607
వెఱపెట్టిదియో యెన్నఁడు 493
వెలఁది జూదంబు పానంబు 417
వెలలిబలరిపుఁడు 353
వేఁడికొని కృపణులై 523
వేగపడుట మేలె వినుము 527
వేడుక పుట్టిన జూదం 332
నేరిమి ధర్మజుం బరిభవించిన 495
వేఱొక కార్యంబు నేయం 515
వ్యాసాది మునిపోక్తమహా 479

శ

శంతను పిమ్మట సత్యవతి 627
శంతను పుణ్యవంశం 587
శకునివిను సమరధుఁడు 617
శరణాగతనైన ననున్ 365
శరణుసొచ్చిన రక్షింప 360
శరనిధిఫేనంబున 367
శరవర్షము నామీఁదం 636
శరశరాసనములు 446
శాంతతఁబొంది కార్యము 387
శాంతనవుండు సర్వకురు 446
శాంతింబొందుట నీకుం 558
శాంతిప్రకారంబునం గార్యంబు 333
శారోష్ణజ్వలుండు పాంచాల 449
శ్రీగౌరీ పల్లవ పుట 327
శ్రీమత్తులసీ పల్లవ 569
శ్రీవాగ్విభవారోగ్య ప్రావీణ్య 481
శ్రీవిస్తారకరణ కరుణా 409
శ్రుతిమౌళిరత్నమూర్తి 406

స

సంగ్రామంబు రాజులకు 398
సంజయా వినవేయప్పుడు 399
సంజయా వినుము నీకున్న 451
సంజయుండు గృష్ణు సద్భక్తి 387
సంజయుఁడు దన్నుపీడొక్కని 481
సంజయునిచేతఁ గార్యంబు 414
సంధికినేఁగి కార్యము 604
సంపద దక్కియుండఁగ 391
సంభ్రమస్నేహ నిశ్చల 529
సకలపుణ్య కర్మచయమును 421
సకలభువనములు 450
సకలభూత సంక్షోభ 642
సకల స్థావర జంగమంబులు 366
సకలారాతి భయంకరు 372
సత్యశౌచ ధర్మశాలి 453
సత్యసరస్వతివగు మౌచిత్య 347
సదయవిమల దృష్టి 406
సపరివారంబుగా దుర్యోధనుం 563
సమయబహుత్వారణ్య 659
సమయమయూఁది పాండవు 378
సమయమిది మిత్రకార్యంబు 482
సమరంబు గలుగుననుచును 490
సమరధుఁడు బిరుదు 616
సమరథులుఁ గవలు 623
సమరముడుగు నారాయణ 644
సమరమునకుఁ దగు 337
సమరమునకుఁ బురికొల్పుచు 461
సమరమునకు వచ్చిన 555
సమరమున దైత్య దానవ 451
సముచితంబుగఁగూరల 526
సముచితములగు మాటల 333
సర్పముఖశరముగల 467
సర్వసేనాధిపత్యంబు 600
సవరణల నొప్పియని 374
సవ్యసాచిచేతఁ జచ్చుట 583
సహజకుండలుండు శౌర్య 455
సాత్యకియును సముచిత 525
సారథియురథియునై 444
సారథ్యంబును జేయుచు 640
సారథ్యంబొనరింపుమపార 344
సారపుధర్మమున్ విమల 539
సావధానులరై వినుండని 387
సాష్టాంగ మెఱఁగి 596
సాళ్వునకుఁ గాని యపుడ 629
సుగుణవు పుట్టినింటికిని 524
సుతువాఁడై వినియంబు 486
సురగంధర్వ ఖచర 591
సురలోక రాజ్యపదవిన్ 359
సూతపుత్ర యితఁడు 622
సూతసుతుండు వీడనక 576
సూనృత మూఁది బన్నములు 439
సూర్యానుగ్రహంబునఁ జేసి 582
సేనదమకును గలవారు 591
సేనమొగ మీతడైనం 621
సేనాధిపత్యమును దగ 601
సోదరులుఁ బ్రియులు 576
సౌఖ్యంబులు వొందు జగత్ 371
సౌంభపురవల్లభుండైన 628
స్వర్గపరిభ్రష్టుండై 370
స్థూలకర్ణుండును దలరి 653

హ

హయమేధంబున నాకుం 361

హరిఁ గాంచి యతని చెప్పిన 354
హరితలఁ బొప్పదు 561
హరిపలికిన విధమెంతయు 526
హరిమహా త్త్వంబు విన్నవించెద 475
హరి యెఱుఁగని చక్కటియుం 605
హరివాక్యము వింటిరె 831
హితముఁ గర్తవ్యమును 418
హితమును ధర్మముం దగవు 588
హితమిబ్భంగిది మాకు 496
హితముపదేశించితి 577
హితములగు నాదు 444
హితుఁడని నమ్మఁగాఁ దగునె 620
హితుఁడవు మతిమంతుండవు 338

—:o:—

BCi

BC

A00A105B180

మనము ఫౌండేషన్ పుస్తకాల వంశీంచావళిక

పుస్తకం సంఖ్య	AOUA105B160
పుస్తకం పేరు	ఆంధ్రమహాభారతము పంశోధితముద్రణము03
తారీఖు	31 December 2025
ముందు అట్ట	yes
వెనుక అట్ట	yes
మొత్తం పేజీలు	837
పెద్ద సైజు పేజీలు	
ఖాళీ పేజీలు	C:\4_6_326_568.tif
లేని పేజీలు	No
తయారు చేసినది	వెంకటేశ్వర్లు
పేజీలు విడదీసినది	Venkateswarlu
స్కాన్ చేసినది	Nandini
పరీక్ష చేసినది	SARANYA
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
పరిస్థితి	Good